LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՅԻՍ
MARDI 2 Mai 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4029

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շաբաթը կը բացուի նոր մտահոգութիւններով, քանի որ դիւանագիտական ճակատամարտը մտած է իր ամէնէն վճռական փուլին մէջ :

Առաջին հրատապ հարցը լեհականն է, անշուշտ : Հիթլեր վճռապէս դրած ըլլալով Տանցիկի հարցը, Լեհաստան հարկադրուած է պատասխանել անյապաղ : Եւ պատասխանը պիտի տրուի ուրբաթ օր, — ճիշդ մէկ շաբաթ վերջը Գերմանիոյ Առաջնորդին ճառէն :

Դրակա՞ն պիտի ըլլայ պատասխանը թէ ժխտական :

Կը բաւէ կարդալ Վարշաւայի թերթերը, պաշտօնական թէ անպաշտօն, գուշակելու համար հարցումին պատասխանը :

Հիթլեր կ'ըսէր թէ Լեհաստան մերժած է իր այնքան «համեստ» պահանջները : Ուրեմն դարձեալ պիտի մերժէ, պարզելով իրականութեան միւս երեսը :

Հակառակ այս ժխտական փոխասացութեան, դիւանագիտական մեքենան կը բանի, միջին ելք մը գտնելու համար : Այս առթիւ իրազեկներ վճռական դեր մը կը վերագրեն Մուսոլինիի : Իտալիոյ համար ձեռնտու չէ որ Գերմանիա զինեալ միջամտութեան մը բռնուի ցամաքի վրայ, Լեհաստանի հետ, ճիշդ այն պահուն երբ սուր հանգամանք ստացած է Միջերկրականի խնդիրը, Պալքանեան հարցին հետ :

Այլապէս փափուկ եւ բարդ հանգամանք մը կը ներկայացնէ բուն միացեալ ճակատի խնդիրը, արեւմուտքէն արեւելք :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ երեք ծանրակշիռ բանակցութեանց մասին, — 1. Անգլիա եւ Խ. Միութիւն, — 2. Անգլիա եւ Թուրքիա, — 3. Խ. Միութիւն եւ Թուրքիա : Մանաւանդ հիմա որ Անգարա կը գտնուի գերմանական նոր դեսպանը, իր կարգին բանակցութիւններ վարելու, այսինքն միւսները խանգարելու համար :

Ուր կրնայ յանգիլ ազդեցութեան, գերակշռութեան այս պայքարը, Պալքաններու եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ :

Վերջին լուրերու համաձայն, արդէն իսկ հարթուած է ճամբան, քառեակ դաշնակցութիւն մը կազմելու համար, — Անգլիա, Ֆրանսա, Խ. Միութիւն եւ Թուրքիա : Վերջին երկուքը գերագոյն ճիգեր կը թափեն, Պուլկարիան ալ իրենց օղակին կապելու կամ գոնէ անոր բարեացակամ չէզոքութիւնը ապահովելու համար :

Մինչ այս մինչ այն, Պերլին եւ Հռոմ անկարելին կը փորձեն, իրենց թաթին տակ պահելու համար Եուկոսլաւիան, Հունգարիան եւ Ռումանիան, մէկուն միջոցաւ ահաբեկելով միւսը :

Կարճ, — կացութիւնը անորոշ է տակաւին : Եւ ճիշդ ատոր համար ալ, մինչ Մեծն Բրիտանիա կ'աճապարէ օր առաջ գլուխ հանել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ սպարապետները խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, պատրաստ գտնուելու համար որ եւ է պատահականութեան հանդէպ :

Շ.

Խ. Միութիւնը, Թուրքիա, Պուլկարիա եւ Միացեալ ճակատի խնդիրը

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր բանակցութիւններն սկսան Խ. Միութեան պատուիրակին եւ թրքական կառավարութեան միջեւ, միացեալ ճակատի մասին : Պ. Փոթէմքին ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի կողմէ եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ :

Գերմանական նոր դեսպանն ալ, Ֆօն Փափէն, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ, իր յանձնարարագիրները ներկայացնելով :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւած են Անգարայի բանակցութիւնները : Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Պ. Փոթէմքինի բուն նպատակներու մասին : Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ Մոսկուայի մէջ ալ անակնկալ մը կը նկատեն այս ճամբորդութիւնը, որ սերտ կապ ունի Ֆօն Փափէնի դեսպանութեան հետ : Ամէն պարագայի մէջ, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա հասարակաց շահեր ունենալով Սեւ ծովու մէջ, կ'ուզեն սերտ համաձայնութեան մը յանգիլ ամէն հարցի մասին : Պ. Փոթէմքին Անգարայէն վերադարձին նորէն Սոֆիա պիտի հանդիպի, այս անգամ տեսակցելով Պուլկարիոյ թագաւորին հետ : Մոսկուա եւ Անգարա կ'ուզեն ամէն կերպով սիրաշահիլ Պուլկարիան, ամուր օղակ մը կազմելու համար :

Պ. Փոթէմքին կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգարայի Ֆրանսական դեսպանին հետ : Զօր. Վէկան, որ Թէհրան գացած էր Իրանի գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ, վերադարձին Անգարա հանդիպեցաւ :

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ : Անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել Մոսկուայի հակառաջարկները, որոնք ներկայացուած են 10 օր առաջ : Վերջնական որոշումի մը կը սպասուի այս շաբթու :

*** Խորհրդային իշխանութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարեց բանակին եւ նաւատորմին հրամանատարութեան մէջ :

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ԻՐ ՀՈՂԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Պուլկարական մամուլը ազատօրէն արտայայտուելու իրաւունք ստացած ըլլալով, սկսած է բուռն պայքար մղել Պուլկարիոյ օրինաւոր պահանջներու մասին : Այսպէս, «Զօրա» կը յիշեցնէ Տոպրուճայի, Մակեդոնիոյ եւ դէպի ծով ելքի (Տէտէ Աղաճ – Գավալա) խնդիրները : Կ'ըսուի թէ այս թելադրութիւնը եկած է Պերլինէն :

Մինչ այս մինչ այն, Մուսոլինի կը խորհի մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկել Անգարա, հետեւողութեամբ Գերմանիոյ : Հռոմի մէջ շատ կը վախնան որ ընդհարում ծագի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, ուստի, Մուսոլինի երկար ծանուցագիր մը ղրկած է Վարշաւա, առաջարկելով անձամբ միջնորդել, համաձայնութիւն գոյացնելու համար երկու երկիրներուն միջեւ : Իտալիա կ'ուզէ որ Տանցիկը Գերմանիոյ յանձնուի, փոխարէն երաշխաւորութիւն ստանալով Լեհաստանի սահմաններուն համար : Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա կը վախնայ որ մինակ մնայ Միջերկրականի եւ Հիւս. Ափրիկէի մէջ, եթէ ընդհարում ծագի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

15 ՕՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ?

Հիթլէրի ճառէն վերջը, օրուան հրատապ խնդիրը դարձած է Տանցիկի վէճը : Լեհաստանի արտաքին նախարարը պիտի պատասխանէ այս ճառին, ուրբաթ օր : Մինչ այդ, լեհական թերթերը բուռն պայքար մը բացած են, մերժելով գերմանական տեսակէտը եւ շեշտելով թէ Լեհաստան պիտի պաշտպանէ իր իրաւունքները :

« Տէյլի Մէյլ » կ'իմանայ թէ Հիթլէր 15 օր պայմանաժամ պիտի տայ Լեհաստանի, ընդունելու համար իր առաջարկները Տանցիկի մասին : Եթէ, 15 օր վերջը, Լեհաստան տեղի չտայ, այն ատեն Հիթլէր աւելի ծանր պահանջներ պիտի դնէ, սպառնալիքներ ալ կցելով : Կը կարծուի թէ այս առթիւ խլրտումներ պիտի սարքուին Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց եւ մանաւանդ Ուկրայնայի շրջանին մէջ (հարաւային Լեհաստան) :

Գերմանական թերթերն ալ իրենց կարգին ազդարարութիւններ կ'ուղղեն Լեհաստանի, որպէսզի ըմբռնէ կացութիւնը եւ աւելի չծանրացնէ բանավէճը : « Գերմանիոյ առաջարկները միանգամ ընդ միշտ պիտի կանոնաւորեն երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները : Չափազանց համեստ են այդ առաջարկները եւ պարկեշտ» : Իրազեկներու կարծիքով, Գերմանիա Տանցիկի վերադարձէն զատ, կը պահանջէ 25 քիլոմեթր լայնութեամբ անցք մը՝ լեհական Նրբանցքին մէջ, բայց կրնայ ի վերջոյ 10 քիլոմեթրի իջեցնել այդ տարածութիւնը :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղած է Լեհաստանի, յիշեցնելով թէ լեհական կառավարութեան կ'իյնայ վճռել սա խնդիրը, — Գերմանիոյ պահանջները կը վնասե՞ն թէ ոչ Լեհաստանի անկախութեան : Ուրիշ խօսքով, եթէ Լեհաստան իր անկախութիւնը վտանգուած նկատէ Տանցիկի պատճառով, Անգլիա պիտի օգնէ, այլապէս չէզոք պիտի մնայ :

*** Կ'ըսուի թէ Տանցիկի Նացի վարիչը Հիթլէրի մօտ կանչուած է, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին : Լեհաստանի մէջ կը գտնուին մէկ միլիոն 200 հազար Գերմաններ, այնպէս որ միշտ կը վախցուի խռովութիւններէ, ինչպէս եղաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ :

ՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ՀՈՒՆԳԱՐԻ՞ՈՅ ՊԻՏԻ ԿՑՈՒԻ

Կիրակի գիշեր Թռուցիկներ փակցուեցան Սլովաքիոյ պատերուն վրայ, պահանջելով այդ երկիրը կցել Հունգարիոյ : Շատ մը վայրերու մէջ Սլովաքները պատռեցին այս Թռուցիկները : Զրոյցի մը համաձայն, Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը, որոնք Հռոմ գացեր էին, յաջողեր են համոզել Մուսոլինին թէ ժամանակը եկած է Սլովաքիան միացնելու Հունգարիոյ : Այս պահանջը դրած են նաեւ Պերլինի մէջ :

Միւս կողմէ, Փարիզի արմատական Թերթին քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Հունգարիոյ ներկայացուցիչները հաւանած են Գերմանիոյ Թեւարկութեան տակ դնել իրենց երկիրը : Պերլին եւ Հռոմ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը խորհրդակցէին այս մասին եւ այժմ համաձայնութիւն գոյացած է որ Թեւարկութիւն հաստատուի, յարենման Սլովաքիոյ : Քանի մը ամիս պայմանաժամ սահմանուած է, որպէսզի մասնագէտներ լրացնեն Թեւարկութեան մանրամասնութիւնները : Այդ պարագային, եթէ պատերազմ ծագի կամ Գերմանիա եւ Իտալիա պէտք զգան հունգարական բանակը շարժել Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ դէմ, ամէն բան պատրաստ պիտի ըլլայ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Հունգարիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը հաւանած են որ իրենց բանակը եւ ոստիկանութիւնը կատարեալ վերակազմութեան մը ենթարկուին, այլապէս դէպքեր կրնան ծագիլ : Պերլինի մէջ շատ գոհ են այս կարգադրութենէն, քանի որ Հունգարիա երկու միլիոնի բանակ մը ապահովելով, պիտի դառնայ Թումբ – պետութիւն մը Գերմանիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի ու Պալքաններու միջեւ :

ՄԱՅԻՍ 1ը անշուք անցաւ այս տարի, քանի որ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը պատուիրած էր շարունակել աշխատանքը, իբրեւ հետեւանք ընդհանուր կացութեան : Բայց զանազան թափօրներ կազմուեցան և ճառախօսուեցան չարաթ օր : — Մոսկուա Մայիս 1ի առթիւ հրատարակած կոչին մէջ կը հրաւիրէր Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ամերիկան օգնել Սպանիոյ հանրապետականներուն, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիոյ, Ալպանիոյ, Եթովպիոյ եւ Աւստրիոյ հայրենասէրներուն, զանոնք փրկելու համար օտար լուծէն :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, որ յաջորդաբար այցելած էր Վարշաւա, Պերլին, Պրիւսէլ, Լոնտոն եւ Փարիզ, գնաց Հռոմ, տեսակցելու համար Մուսոլինիի հետ :

ԻՏԱԼԻՈՅ հակահրէական օրէնքին հետեւանքով, մարտ 12էն առաջ հեռացած են 3720 Հրեաներ : 3190 օտարահպատակ Հրեաներ դիմում կատարած էին մնալու համար, բայց 120ը միայն արտօնութիւն ստացան :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ սպարապետը Հռոմ գնաց, եւ առաջին առթիւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ : Պիտի այցելէ նաեւ Լիպիա (Ափրիկեան Տրիպոլիս) : Կ'ըսուի թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները ընդարձակ ծրագիր մը մշակած են, ի նախատեսութիւն պատերազմի :

ՏԱՐԱԳԻՐ ՉԵԽԵՐԸ ԵՒ ՍԼՈՎԱՔՆԵՐԸ ընդհ. ժողով մը գումարեցին Փարիզի մէջ, եւ այս առթիւ որոշեցին մարտնչիլ իրենց հայրենիքին ազատութեան համար, որքան Թոյլ կուտան հիւրընկալ երկրին պայմանները :

« ՓԱՌԻ » շոգենաւին հրկիզման առթիւ կասկածներ կը ծանրանան գերման կնոջ մը վրայ, որ անհետացած է : Կ'ըսուի թէ Գերմանուհին երկու օտարականներու հետ նշմարուած է Հավրի քարափին վրայ, հրդեհին նախորդող գիշերը : Գերմանուհին երկու ամիս առաջ ամուսնացած էր Ֆրանսացի նաւաստի մը հետ :

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՆԻՒ ԵՈՐՔ Թռիչք մը կատարեց ռուս զօր. Քոքինաքի, բայց օդանաւը ճախճախուտքի մը մէջ ինկաւ Քանատայի շրջակաները եւ օդաչուն վիրաւորուեցաւ :

ՀԻԹԼԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՌՈԶՎԵԼԹԻ ԿՈՉԻՆ

Կ'ուզէ ապացուցանել թէ Գերմանիա մեղք չունի

ԽՄԲ. — Կիրակի օր ամփոփեր էինք Հիթլէրի ապրիլ 28ի ճառին գլխաւոր մասերը : Ահաւասիկ ամփոփումը Ռոզվէլթի վերաբերեալ մասին, իբրեւ պատասխան 21 հիմնական կէտերու. —

1. Պ. Ռոզվէլթ կը կարծէ թէ ես ալ կ'ըմբռնեմ որ բովանդակ աշխարհի մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդկային էակներ կ'ապրին նոր պատերազմի մը, աւելին՝ շարք մը պատերազմներու տեւական երկիւղին տակ : Ասոր նախ կարելի է պատասխանել թէ պատերազմներու այդ վախը միշտ ալ համակած է մարդկութիւնը եւ իրաւամբ : Այսպէս, Վերսայլի հաշտութեան կնքումէն ի վեր, 1919էն 1938, տեղի ունեցած են 14 պատերազմներ որոնց չէ մասնակցած Գերմանիա որ եւ է պարագայի մէջ, եւ ընդհակառակն մասնակցած են արեւմտեան կիսագունդին պետութիւնները, որոնց անունով ալ կը խօսի Պ. Ռոզվէլթ : Ասոր վրայ աւելցուցէք նաեւ 26 բռնի միջամտութիւններ եւ զինեալ տնօրինութիւններ, որոնց նմանապէս չէ մասնակցած Գերմանիա : Միայն Մ. Նահանգները 1918էն ի վեր վեց անգամ դիմած են զինուորական միջամտութեանց : Խորհրդային Ռուսաստանը 1918էն ի վեր կատարած է տասը պատերազմներ եւ զինուորական գործողութիւններ, արիւնահեղութեամբ : Գերմանիա ոչ մէկ մասնակցութիւն ունեցած է ասոնց մէջ, ոչ ալ պատճառ եղած այս գործողութեանց որ եւ է մէկուն : (Հիթլէր պատերազմի վախը կը վերագրէ լրագրական գրգռութեանց եւ արհեստական խուճապներու) :

2. Պ. Ռոզվէլթ իր հեռագրին մէջ այն կարծիքը կը յայտնէ թէ ամէն մեծ պատերազմ, նոյնիսկ եթէ սահմանափակուի ուրիշ ցամաքներու վրայ, շատ ծանր հակազդեցութիւններ պիտի ունենայ իր տեւողութեան ընթացքին եւ նոյնիսկ ամբողջ սերունդներու կեանքին մէջ :

Իբրեւ պատասխան, Հիթլէր կը յիշէ Գերմանիոյ պարագան, բացատրելով թէ Վերսայլի դաշնագրով պարտադրուած բեռները կարելի չէ հատուցանել նոյնիսկ հարիւր տարիէն : «Բայց ես չեմ հաւատար թէ ամէն ընդհարում աղետալի հետեւանքներ պիտի ունենայ բոլոր շրջակայ երկիրներուն, այսինքն ամբողջ երկրագունդին համար, պայմանաւ որ ամբողջ աշխարհը արհեստականօրէն չքաշուի այդպիսի ընդհարումներու մէջ, դաշնագիրներէ բխած յանձնառութիւններու ցանցի մը միջոցաւ » :

3. Պ. Ռոզվէլթ կը յայտարարէ թէ նախապէս ալ դիմած է ինծի, թելադրելով խաղաղօրէն կարգադրել քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային խնդիրներ : Ես ինքս ալ միշտ այդ կարծիքն ունեցած եմ եւ ինչպէս կ'ապացուցանէ պատմութիւնը, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային ստիպողական խնդիրներ կարգադրած՝ առանց զէնքի դիմելու : Դժբախտաբար, այս խաղաղ կարգադրութիւնը բարդացած է քաղաքագէտներու, դիւանագէտներու եւ մամուլի ներկայացուցիչներու յարուցած բանավէճերով եւ գրգռութիւններով :

4. Պ. Ռոզվէլթ կը կարծէ թէ դէպքերու ընթացքը իր հետ բերած է զէնքի սպառնալիքը եւ եթէ շարունակուի այդ սպառնալիքը, աշխարհի մէկ մեծ մասը պիտի դատապարտուի կործանման :

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Ինչ կը վերաբերի Գերմանիոյ, ես չեմ գիտեր այդպիսի սպառնալիք ուրիշ ազգերու հանդէպ : (Այս առթիւ կը մեղադրէ ժողովրդավար երկիրներու մամուլը թէ սուտ լուրեր կը տարածէ) :

5. Պ. Ռոզվէլթի կարծիքով, նոր պատերազմի մը պարագային բոլոր ազգերը պիտի տուժեն, յաղթական ըլլան թէ պարտեալ կամ չէզոք :

— Ես ալ միշտ այդ համոզումն ունեցած եմ ամբողջ քսան տարի, իբրեւ քաղաքական գործիչ (այստեղ մեղադրանք մըն ալ Ամերիկայի վարիչներուն կ'ուղղէ, յիշելով անոնց մասնակցութիւնը Մեծ Պատերազմին) :

6. Պ. Ռոզվէլթի համոզումով, մեծ ազգերու վարիչներուն կ'իյնայ իրենց ժողովուրդները փրկել վերահաս աղէտէն :

— Եթէ ճիշդ է այս, ուրեմն պատիժի արժանի զանցառութիւն մըն է, չգործածելու համար աւելի ծանր բառ մը, երբ այդ ազգերուն վարիչները չեն սանձեր իրենց ռազմաշունչ մամուլը, եւ, փոխանակ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակելու պետութեանց միջեւ, աւելի կը դժուարացնեն զանոնք եւ կը խանգարեն, դեսպաններ ետ կանչելով եւն. :

7. Պ. Ռոզվէլթ կը յայտարարէ թէ երեք անկախ ազգեր Եւրոպայի մէջ, մէկ հատ ալ Ափրիկէի մէջ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը :

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. — Չեմ գիտեր որո՞նք են Եւրոպայի երեք ազգերը : Եթէ խօսքը կը վերաբերի նորէն Գերմանիոյ կցուած նահանգներուն, ստիպուած եմ Պ. Ռոզվէլթի ուշադրութիւնը հրաւիրել պատմական սխալի մը վրայ : Հիմա չէ որ այդ ազգերը կորսնցուցին իրենց անկախ գոյութիւնը, այլ 1918ին, երբ, հակառակ այնքան հանդիսաւոր խոստումներու, անոնք խլուեցան իրենց հասարակութենէն եւ կցուեցան ուրիշ ազգերու, հակառակ իրենց կամքին : Գալով Ափրիկէի ազգին, նորէն սխալ. որովհետեւ միայն մէկ ազգ մը չէ որ իր անկախութիւնը կորսնցուցած է Ափրիկէի մէջ, այլ այդ ցամաքամասին գրեթէ բոլոր հին բնակիչները ուրիշ ժողովուրդներու գերիշխանութեան ենթարկուած եւ իրենց ազատութիւնը կորսնցուցած են արիւնալի վայրագութեամբ : Մարոքցիներ, Պէրպէրներ, Արաբներ, Սեւամորթներ եւն. բոլորն ալ զոհերը եղած են օտար ուժի մը, որուն սուրերուն եւ ռումբերուն վրայ գրուած է ոչ թէ «Գերմանիոյ մէջ շինուած», այլ «ժողովրդապետութեանց կողմէ շինուած» :

8. Այս կէտը կը վերաբերի այն զրոյցներուն որոնց համաձայն նոր յարձակումներ կը ծրագրուին տակաւին անկախ պետութեանց դէմ : Հիթլէր այս կարգի փափուքները յանցապարտ արարք համարելով աշխարհի խաղաղութեան դէմ, կը խնդրէ որ Պ. Ռոզվէլթ յիշէ վտանգուած պետութիւնները եւ անոնց սպառնացողները :

9. Պ. Ռոզվէլթ լուրջ վախեր յայտնած ըլլալով նոր պատերազմի մը մասին, Հիթլէր կը յայտարարէ թէ նախ՝ ինք որ եւ է պատերազմ չէ վարած, երկրորդ տարիներով իր խորշանքը յայտնած է պատերազմին դէմ, երրորդ՝ « չեմ գիտեր թէ ի՛նչ նպատակով պատերազմ պիտի հռչակեմ» : Այս առթիւ եւս լուսաբանութիւններ կը խնդրէ :

10—11. — Հիթլէր նորէն կը մեղադրէ Ամերիկայի մասնակցութիւնը Մեծ Պատերազմին, որ հետեւանք էր «տարամերժօրէն դրամատիրական շարժառիթներու եւ յանգեցաւ «մարդկութեան ամենամեծ աղէտին, Վերսայլի վճիռին» :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻ ՈՒՑ ՄԷՋ

ԽՈՒՃԱՊ ԵՒ ՑՈՒՍԱԲԵԿՈՒՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ԵԿԱԾ Է ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Անվարան կարելի է ըսել թէ ոչ մէկ երկիր այնքան դող ելաւ Չեխիոյ կործանումէն, որքան Թուրքիա: Ոչ իսկ Ռումանիան, որ իր դուռներուն առջեւ կը տեսնէ արտաքին վտանգը:

Որովհետեւ, Թուրքը գիտէ թէ իր հողը ամէնէն ցանկալիներէն է, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով: Եթէ ուրիշներու վրայ մէկ աչք կայ, իրեն վրայ արդէն կան բազմաթիւ աչքեր, մէկը միւսէն չար ու ըսպառնացող:

Հակառակ իր կարմիր պատմուճանին, Մոսկովը հին «Ճերմակ Արջ»ն է եւ ախորժակը միշտ սրած կը պահէ թրքական հողին վրայ:

Ասդին՝ Պուլկարը կ'երազէ Խորունէն եւ արեւելեան Թրակիան, հասնելու համար Չաթալճա ուր ժամանակին եկաւ պուլկար յաղթական բանակը, առաջնորդութեամբ զօր. Սավովի:

Հեյլէնն անգամ, հակառակ զինակցի իր նոր հանգամանքին, միշտ վառ կը պահէ դարաւոր վրէժը, պատեհութիւն գոհացնելու յոյսով:

Հապա «բարբարոսնե՞ր»ը, անոնք որ կը կոչուին Գերման եւ Իտալացի: Առաջինը կը ձգտի մինչեւ Կովկաս երկննալու, իսկ երկրորդը վրան դարկած է արեւմտեան Անատոլուի դէմը՝ Երկոտասան Կղզիներու մէջ:

Թուրքը գիտէ ոչ միայն այս բոլորը, այլ եւ այն դժբախտ մանրամասնութիւնը որ մինչ ուրիշներ կրնան բերքով գոհացնել օտար անօթիները, ինք ստիպուած է արդէն հողը տալ: Որովհետեւ աղքատ է, չունի տրամադրելիք ուրիշ բան: Օրինակ՝ բախտակից Ռումանիան կրնայ ցորենով ու քարիւղով փակել հաշիւը, մինչ դեռ ինքը ոչ մէկը ունի: Հողը պիտի տայ, որպէսզի ուրիշներ քարիւղ ալ հանեն անկէ, ցորեն ալ...

Ահա թէ ինչո՞ւ կրկնապատիկ է վախը:

Անտարակոյս, վախը կար երէկ ալ, դեռ 1926ին: Բայց փոխարէնն ալ կային լուրջ երաշխիքներ:

Նախ՝ դիմացինները անպատրաստ էին: Գերմանիա կապկպուած էր Վերսայլի դաշնագրով, իսկ Իտալիա՝ վերակազմութեամբ զբաղած: Այնպէս որ, երբ 1926ին զրոյց եղաւ իտալական յարձակումի մը հաւանականութեան մասին, Թուրք մամուլը ժամանօր գոհունակութեամբ արձանագրեց իտալացի վարիչի մը յայտարարութիւնը՝ թէ իրենք նաւ անգամ չունին զինուոր փոխադրելու, եթէ նոյնիսկ ունեցած ըլլան նման ծրագիր մը:

Արդէն, դեռ այդ թուականին, Մ. Քէմալ Իտալիա ղրկեց զօրավար Էմինը, դաղտնի քննելու համար կացութիւնը: Զօրավարն ալ տեղեկագրեց թէ փաշական բանակը ի վիճակի չէ ու եւ է գործողութիւն կատարելու, ինչպէս վերջերս խոստովանեցաւ նոյն զօրավարը՝ «Սոն Փոսթա»յի մէջ:

Երկրորդ, երբ Մուսոլինի 1934ին բրաւ իր ցնցող յայտարարութիւնը Ափրիկէի եւ Ասիոյ մասին, Թուրքիա կնքեց Պալքանեան համաձայնութիւնը, առաւելապէս իտալական վտանգը դիմագրաւելու համար:

Եւ վերջապէս կար ժողովրդավար կոչուած ճակատին (Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Ամերիկա) յոյսը:

Անցեալ Մարտին, Աւստրիոյ քայքայումէն վերջ, Թուրքերէն «Թան» թերթը կը մատնանշէր իրենց սպառնացող վտանգը եւ փրկութեան ուրիշ միջոց չէր գտներ, եթէ ոչ ապաստանիլ այդ ճակատին:

Ու այնքան անհաղանդային ձեւով մատնանշեց այս միջոցը, որ «Ճումհուրիէթ» գիտել տուաւ թէ ատիկա պիտի նշանակէր օտար հոգատարութեան ենթարկուիլ. բան մը որուն եթէ կը հանդուրժէր Օսմանեան կայսրութիւնը, նոր Թուրքիան բնաւ պիտի չհանդուրժէ:

Հիմա՝ վերէն վար փոխուած է կացութիւնը:

Գերմանիա՝ հինէն աւելի ուժեղ: Իտալիա՝ տէր ոչ միայն ահարկու բանակի մը, այլեւ 35,000 թոննոց հսկայ զրահաւորներու:

Ասոր փոխարէն՝ պաշտպանութեան բոլոր ամբարտակները խորտակուած:

Պալքանեան Համաձայնութիւնը, որուն այնքան յոյսեր կապած էին, ճըլլս (փուճ) դուրս եկաւ: Հակառակ բոլոր փորձերուն, Յունաստան, Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա յանձն չառին Թուրքիան պաշտպանել դուրսէն յարձակումի մը դէմ, այլ միայն խոստացան պուլկարական վտանգը փարատել:

Անգարա նորէն չյուսահատեցաւ եւ իր մամուլին միջոցաւ շարունակ պահանջեց իրական զինակցութեան մը վերածել այդ խմբակը կազմելով 70 միլիոննոց մեծ պետութիւն մը:

Երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ որ ատենէ մը ի վեր ամէնէն իրաւասու գրիչը դարձած է վերջերս, գտաւ նաեւ խմբակին տրուելիք անունը. «Պալքանեան Քամբնվելթ»: (3 Մարտ 1939):

Ասով ալ չգոհանալով, յաջոր դօրը առաջարկեց կազմել «Միրձաւոր Արեւելքի կայսրութիւն» մը:

Նպատա՞կը: Ես չըսեմ, թող ինքը ըսէ.

— «Ամբողջ աշխարհի խաղաղասէրները ջերմօրէն պիտի ողջունեն նայս նորածին ուժը: Դժգոհ կրնան ըլլալ միայն աշխարհակալ եւ յարձակող երկիրները, որ գրաւման երազներ կը սնուցանեն: Արդէն, ԲՈՒՆ ՆՊԱՏԱԿՆ է ԱՆՈՆՑ ՑՈՅՍԵՐԸ ԿՈՏՐԵԼ ԵՒ ՀԱՆԳԻՍՏ ՆՍՏԵԼՈՒՍՏԻՊԵԼ ՋԱՆՈՆՔ: Մոռնալու չէ որ, համաշխարհային ներկայ միջազգային յարաբերութեանց, խաղաղական աշխարհի սկզբունքներուն, ԵՐԲ ՄԵԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ մը ՔՈՎԻԿԸ ՏԵՍՆԷ ԱԽՈՐԺԱԿԸ ԳՐԳՌՈՂ ՏԿԱՐ ՈՐՍ ՄԸ, ՉԻ ԿԸՐՆԱՐ ԴԻՄԱՆԱԼ ԹԱԹԸ ՆԵՐԿԱՐԵԼՈՒ ՓՈՐՁՈՒԹԵԱՆ: Բայց եթէ գիտնայ թէ թաթը պիտի զարնուի պողպատէ զանգուածի մը եւ պիտի կոտրի, ուզէ չուզէ խաղաղութեան կողմնակից կ'ըլլայ (Ենի Սապահ, 4 Մարտ 1939):

Կ'ուզէ՞ք որ թարգմանեմ: Թուրք խմբագրապետը ըսել կ'ուզէ.

— Պալքանեան եւ այլ փոքրեր, եթէ մնան այնպէս բաժան բաժան, գերմանական եւ իտալական թաթերը պիտի երկարին եւ մէկիկ մէկիկ պիտի որսան: Իսկ եթէ միանանք, կը դառնանք պողպատ, եւ մարդ չի համարձակիր յարձակիլ մեր վրայ...

Արդ, այս կոչը — այնքան յուզիչ այլ կոչերու կարգին — մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի: Որովհետեւ — լաւ միտք դրէք — Հիւսէյին Ճահիտի յօդուածը հրատարակուեցաւ Պալքանեան Խորհրդաժողովէն վերջ:

Այլ խօսքով, այդ ժողովը, որուն վրայ այնքան յոյսեր դրուած էին, մերժեց զինակցելու, «պողպատէ զանգուած» մը կազմելու առաջարկը:

Աւելցուցէք որ, քաղաքական խորհրդաժողովի կարգին, Պուքրէշի մէջ միաժամանակ գումարուեցաւ Պալքանեան մամուլի խորհրդաժողովը եւ Թուրքիա հոն ղրկեց իր ամէնէն ականաւոր խմբագրապետները եւ ի մէջ այլոց Հիւսէյին Ճահիտը:

Հիմա, ամիս մը յետոյ, Ճահիտ մեզի կը յայտնէ թէ ի՞նչ ըսած է այդ առթիւ:

— Պուքրէշի մամուլի վերջին խորհրդաժողովին առթիւ, հացկերոյթի մը առթիւ, ըսի. «ՎՏԱՆԳԸ ՄԵԾ Է, ՊԱՐԱՊ (պօշ) ԽՕՍՔԵՐՈՎ ԿՈՐՍՆՑՆԵԼԻՔ ԺԱՄԱՆԱԿ ՉՈՒՆԻՆՔ»: Այս խօսքերը ըսած ատեն, չէի ենթադրեր թէ շատ մօտ ատենէն իրականանալիք գուշակութիւն մը կ'ընեմ (Ենի Սապահ, 21 Մարտ 1939):

Կացութիւնը պարզ է, ուրեմն: Ցանձին իր դիւանագէտներուն եւ խմբագրապետներուն, Անգարա դեռ Փետրուար 20ին շատ լեզու թափեց Պուքրէշի մէջ, բայց չյաջողեցաւ կազմել «պողպատէ զանգուած»ը, որ իրենց տեղը հանդարտ նստելու պիտի հարկադրէր «աշխարհակալներ»ը:

Կը նշանակէ թէ, համաձայն Ճահիտի բնորոշումին, «ախորժակ գրգռող տկար որսերը», որոնց կարգին է նաեւ Թուրքիան, կը մնան նախկին վիճակին մէջ, այսինքն կը ստիպեն աշխարհակալները «թաթ երկարել» իրենց...

Այսպէս է որ, նոյն խմբագիրը՝ ամիս մը առաջ կ'ըսէր թէ «ՎՏԱՆԳԸ ՄԵԾ Է», այսինքն միայն ԳԱԼԻՔԻՆ խօսքը կ'ընէր, մինչդեռ հիմա կը յայտնէ թէ այդ գուշակութիւնը իրականացած է, այսինքն ՎՏԱՆԳԸ ԵԿԱԾ Է ԱՐԴԷՆ, մարմին առած ու փռուած դրան առջեւ:

Ահա թէ ինչո՞ւ խուճապը ծայր տուած է Թուրք ժողովուրդին մէջ եւ անցած մամուլին, հակառակ բան մը չգրելու մասին տրուած խիստ հրահանգներուն: Երբ յուզումը չափէն աւելի է, քիթէն ու աչքէն իսկ կը պոռթկայ, որքան ալ ամրապէս կըղպուած ըլլայ բերանը:

ԴԷՏ

ՄԻՏՔԵՐ ԿԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կիները իրենց նկատողութեանց մէջ խորութիւն, ոչ ալ իրենց գաղափարներուն մէջ հաստատամտութիւն ունենալնուն համար՝ հաճար չեն կրնար ունենալ: — Տիկին Տը Սթալ

** Կիները ժամացոյցներ են որ 25 տարէն վերջ կը սկսին ետ մնալ: — Շարլ Կոչիէ

** Կիները կը ժպտին յօժարակամ, երբ աղուոր ակռայ ունին: — Կէօթէ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՄԲԷՆ

Խարբերդէն մօտ 7 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունէր մեր գիւղը, Հողէ, 500 ընտանիք, շրջապատուած՝ գեղեցիկ այգիներով եւ մրգաստաններով, նշանաւոր իր ցորենով, բամպակով եւ քաղցր ձմերուկով:

Սահմանադրութենէն ետքը, երիտասարդութեան մեծագոյն մասը, զինուորութենէ խուսափելու, քիչ մըն ալ նիւթական միջոցներ գտնելու համար, ձգած իր օճախը՝ պանդխտութեան գացած էր դէպի Նոր Աշխարհ, որպէսզի վերադառնար քանի մը տարի վերջ պզտիկ խնայողութեամբ մը, եւ չէնցնէր իր օճախը՝ գնելով զոյգ մը եզ, արօր մը, մէկ քանի կտոր արտ, ուրիշի կարօտ չմնալու համար: Մեր գիւղացիները, ապրելով ազատ միջավայրի մէջ, զգալով ազատութեան քաղցրութիւնը, նոր նոր գաղափարներով տոգորուած, գիւղ վերադարձին՝ եռանդով փարած էին ազգային կազմակերպութեան: Իրենց առաջին գործը եղաւ դպրոցը ազատել եկեղեցւոյ եւ քահանաներու ազդեցութենէն, երիտասարդ ուսուցիչներ բերուած էին քաղաքէն, շինուած էր երեք յարկանի գեղեցիկ դպրոց մը Նորաշէն եկեղեցիին կողքին: Կարճ շրջանի մը մէջ բոլորովին կերպարանափոխուած էր տգիտութեան խաւարին մէջ թաղուած մեր գիւղը, կազմուած էին Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն, Կարմիր Խաչ, Դաշնակցական եւ Հնչակեան կազմակերպութիւններ, ակումբներ, ուր ժողովներ կ'ըլլային, հանդէս, բանախօսութիւն: Մեր գիւղը արթնցած էր իր քունէն եւ ետ մնացողի աճապարանքով քանի մը տարուան մէջ մեծ յեղաշրջում յառաջ բերած: Աշակերտներուն կը սորվեցնէին զինուորական մարզանքներ, ազգային երգեր, հայրենաշունչ արտասանութիւններ, երիտասարդներուն՝ նշանառութեան դասեր, Թուրքերը չշմեցնելու ատիճան: Բարենորոգումներու ծրագրին յաջողութիւնը չափազանց ոգեւորած էր մեր երիտասարդութիւնը, այնքան որ չափազանցութեան կը տանէին ու կը գրգռէին Թուրքերու թշնամութիւնը:

Դժբախտաբար շատ չտեւեց խանդավառութեան շրջանը: Պատերազմը պայթեցաւ, պայթեցնելով նաեւ Հայերու բոլոր յոյսերը: Ընդհանուր զօրակոչ: Զինահաւաքում: Ծեծ, եղունգները աքցանով քաշել: Տղայ մարդոց հաւաքում եւ ջարդ: Այս բոլորը կատարուեցան իրարու ետեւէ, արագ: Երբեմնի շէն ու զուարթ գիւղը սգաւոր դարձած էր: Մահ եւ սարսափ ամէն կողմ: Կիներու, կոյր եւ անկար ծերիկ մարդոց եւ երեխաներուն կարաւանն ալ երեք ամիս առաջ քշուած անծանօթ ուղղութեամբ: Գացողներէն ոչ մէկ լուր: Գիւղացիներու մէկ մասը ձգուած էր այդ տարուան հունձքերը հնձելու, գալիք տարուան համար ցանքը կատարելու համար: Աշնան վերջին օրերն էին, դաշտի աշխատանքները գրեթէ լրացած, երբ առտու մը գիւղացիները կը հաւաքեն ոմանք արտի ճամբէն իրենց մաճով, ուրիշներ սերմնացանի գոգնոցով, կիներ իրենց կուժերով, առանց ձգելու որ տուն երթան բան մը վերցնելու, եւ կը լեցնեն Մլքիկեանենց տունը: Ժանտարմաները գիւղը շղթայի մէջ առած էին: Եւ դեռ ոմանք ալ մահիճներէ կը հանէին, ուրիշներ՝ իրենց տնական աշխատանքներէն կ'առնէին կը տանէին, մէկուկէս օր հաւաքեցին մեզ: Արգիլուած էր որ եւ է առարկայ վերցնել: Կը քշուէին կիսամերկ, տնական հագուստներով, շատերու գլուխները կորսուած, ոմանց մայրերը կամ ազգականները: Լաց կոծ, աղօթք իրար խառնուած: Իսկ ինչ որ տեսան գիւղացիները այդ տանը մէջ, այդ գիշերը, կարելի չէ պատմել, Թուրքը կրնայ միայն երեւակայել: Յաջորդ օրը, առանց դրամի, առանց հագուստի եւ ուտելիքի, համբայ հանեցին կարաւանը պայպանական օճախէն դէպի անծանօթ վայրեր մահ փնտռելու անլուր տանջանքներով: Անցան շաբաթներ, դեռ մենք կը շարունակէինք մեր ճամբան: Մեզմէ շատեր, չդիմանալով անօթութեան, ցուրտին եւ ճանապարհի դժուարութեանց, ինկան ձորերու մէջ:

Տաժանելի էր մեր ճանապարհը, մինչեւ իրիկուն առանց հանգիստի՝ քշած էին կարաւանը լեռնային դժուարագնաց ճամբաներէ: Հաւաքած մեր ամբողջ ուժը, կը քալէինք շարունակ տեղացող անձրեւին տակ, կարաւանէն ետ չմնալու համար: Գիտէինք ետ մնացողին ահաւոր բախտը, յետսապահ ժանտարման անոր գլուխը կը դնէր քարի մը վրայ եւ խոշոր քար մը գլխուն: Այդ վիճակով կը ձգէր կ'երթար, մեռած թէ կիսամեռ, միեւնոյն հաշիւն էր, կը բաւէր որ չէր առողջանար ապրողը, — այդ օրուան զոհերը շատ էին...:

Կը քալէինք անբան կենդանիներու պէս համակերպած մեր ճակատագրին, անտրտունջ, առանց բողոքի: Աշխարհը ստեղծուելէն ի վեր կարծես կը քալէինք այսպէս եւ դեռ պիտի քալէինք: Ոչ մէկ յիշատակ մնացած էր մեր միտքերուն մէջ, դեռ քանի մը ամիս առաջուան բախտաւոր օրերէն: Կապը խզած էինք աշխարհի եւ մարդկութեան հետ, մոռցած էինք ամէն ինչ, տուն, զաւակ, ազգական, մենք մեզ անգամ չէինք ճանչնար:

Իրիկուան անձրեւը դադրած էր եւ սկսած աշնան ցրտաշունչ քամին, որ ծածկելով թաց ցնցոտիներով պատսպարուած մեր կիսամերկ մարմինները, կը ցամքեցնէր արիւնիս: Փայտէ կամուրջէ մը կ'անցնէինք: Գանկեր ալլակերպ եւ դեռ թարմ դիակներ կամուրջին տակը: Կը նշմարենք որ գիւղի մը մօտերը կը գտնուինք: Երազով մը կազդուրուած վերջին բոլորն ալ կը բարձրանանք: Մութը կոխած էր, երբ բլուրին գլուխը քարտարնակ գիւղ մը հասանք: Մեզ լեցուցին գոմի մը մէջ առանց լուսանցքի: Գոմը փոքր էր, ստիպուած էինք իրարու վրայ դիզուիլ: Անձրեւէն թրջուած, քամիէն սառած, երբ գոմին մէջ մտանք հարիւրաւոր շունչերէն գոմը խեխական դժոխային հնոցի վերածուեցաւ, առաստաղէն աղտոտ ջուրը սկսաւ կաթկթիլ: Մոռցած անօթութիւնը, ծարաւէն կը պապակինք: Թրջուած հագուստնիս ծծելով կը թրջէինք մեր չորցած շրթունքները: Գիշերը ուշ ժամանակ գոմին փայտէ հսկայ դուռը կը բացուի: Կիսամեռ կարաւանին մէջէն սառսուռ մը կ'անցնի: Հաւնոցը աղուէս մտած էր:

Ծրագը կը վառեն հինգ – վեց Քիւրտեր, բիրերով եւ դանակներով զինուած, երկու ժանտարմաներու հետ կը մտնեն ներս: Կոխկրտելով մեզ՝ 9էն վեր տարիք ունեցող տղաքը կը հաւաքեն: Քիւրտ մը կը մօտենայ մեր կողքին պառկած Էլմաս Պաճիին, զայն մէկդի հրելով տակէն դուրս կը քաշէ հազիւ 9 տարեկան գանգրահեր սիրուն Հայկազը: Մայրը դահիճին ոտքերուն կը փաթթուի տղուն կեանքը կը խնդրէ, բայց բիրի հարուածներու տակ կը մարի: Անոր թուլցած թեւերէն քաշելով Հայկազը քարի պէս կը նետեն դրան քով՝ սպասող դահիճին: Դուրսը, խաւարին մէջ, ցուրտ հովին դիմացը, բաղնիքէն դուրս ելլող Հայորդիներու սրտաճմլիկ աղաղակները քարերը կը պայթեցնէին: «Մա՛մա՛, գիս կը տանին, մի թողուր...»:

Առտուն երբ կարաւանը դուրս հանեցին գոմէն՝ զաւազանի հարուածներով, շատերու անշնչացած դիակները մնացին այնտեղ:

Կարաւանին ճամբուն վրայ, գիւղէն քիչ հեռու, ձգուած էին 20 — 25 երեխաներու մերկ յօշոտուած դիակները: Կին մը դիակներու մէջէն իր սիրասուն զաւկին անճանաչելի դիակը գրկած՝ երգելով կուլար ու մազերը կը փետէր: Ժանտարման վրայ հասնելով՝ հրացանի կոթի հարուածներու տակ մօր ձեռքէն դիակը քաշեց նետեց ձորին մէջ, զինքը կարաւանին խառնեց: Էլմաս Պաճին կորսնցուցած էր իր անսպառ հարստութիւնը, ամուսինը, երեք աղջիկները, մնացած էր միայն մէկ տղան, ան ալ ձեռքէն խլեցին: Ցաւէն չդիմացաւ խենթեցաւ խեղճ մայրը: Բայց կարաւանը շարունակեց իր ճամբան ամէն օրուան պէս:

Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

«ԱՐՄԻՆԷ»Ն

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իմ տարագրութեան օրերուս մէջ այդ օրը երբեք չեմ կրնար մոռնալ: Ըստ իմ ամենօրեայ սովորութեանս, որը կը կարծեմ թէ պատճառներէն մէկը եղաւ իմ կարենալ դիմանալուս, այդ օրն ալ կը քալէի կարաւանիս հետ, սակայն ես միտքով ու հոգիով հոն չէի, անցեալի անոյշ յուշեր, իմ գիւղի ու դպրոցի կեանքէս ինծի փոխադրած էին այս այնքան մօտիկ ու այնքան հեռու երանելի ու երջանիկ օրերուն ու ես այլեւս բնաւ չէի ըզգար ոչ անօթութիւն եւ ոչ ալ ճամբու դժուարութիւնը: Ի՜նչ լաւ էր այդպէս, հեռու ըլլալ այդ սարսափելի դժոխքէն:

— Վարժապե՛տ, վարժապե՛տ...

Ձայնը ճանչցայ, անմիջապէս արթնցայ իմ անոյշ երազէս, ինկայ իրիտ իրականութեան մէջ եւ նայեցայ ձայնին եկած կողմը եւ երկար յարակ մտածումի պէտքը չունեցայ մէկ անգամէն հասկնալու համար ամէն բան: Կարաւանէն 50 քայլի չափ վարը Արմինէն էր կանգնած, քաղաքացիի մաքուր ու վայելուչ ձեւով հագուած սիրուն երիտասարդի մը հետ, որուն միայն գլխի Էկալը կը յայտնէր թէ Քիւրտ կամ Արաբ էր: Կանգնած էր շուարած ու վախցած: Ի՞նչ է, ի՞նչ է այդ աղջիկը, պիտի երթար՝ թող երթար, գիս կանչելու, իմ գոյութիւնս զգալի ընելու ի՞նչ պէտք ունէր:

Այս անգամ երիտասարդը շատ շընորհալի կերպով, որ հազուագիւտ է այդ կիսավայրենի ժողովուրդին համար եւ Թուրքերէն զուտ գրական լեզուով, — «Էֆէնտի', ըսաւ, կը հաճի՞ք մէկ վայրկեան այստեղ շնորհ բերել»: Վախս անցաւ եւ վստահու-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՕՒՐԱՑԱՆ

Վեհափառի այցելութիւնն ուրախացրել էր Գառնեցիներին. ժողովուրդը ցնծութեան մէջ էր: Բայց զղեակում, ընդհակառակը, տխրել էին ամէնքը:

Կաթողիկոսը յայտնել էր Թագուհուն իւր գալստեան պատճառը: Ոստիկանի Դուին հասնելու լուրը տարածուել էր ղղեակի մէջ: Ամէնքն ըսկսել էին վախենալ եւ այս ու այն անկիւնը ժողովուած խարհրդածութիւններ անել: Իշխանուհիներին յուսադրում եւ սիրտ էր տալիս Գոռ իշխանիկը: Եւ նրա խօսքերը, արդարեւ, հանդստացնում էին թէ' հասակաւոր Տիկնանց եւ թէ դեռատի Օրիորդներին:

— Գառնին չեն կարող գրաւել ոչ միայն Նսրի, այլ եւ Ամիրապետի զօրքերը՝ ասում էր նա միշտ: — Ես [illegible] թէ մեր պահակ գնդերը չկռուեն անգամ, դարձեալ Գառնոյ ամրութիւնը կը մնայ անխախտ: Թշնամին չի կարող վնասել նրա ժայռերին. իսկ Տրդատաշէն պարիսպներն ու աշտարակները կը դիմադրեն թէ բաբաններին եւ թէ բաղխարի ռումբերին:

Վահրամ բերդակալը, սակայն, աւելորդ համարեց կանանց զրոյցներին մասնակցել: Նա մինչեւ անգամ կաթողիկոսի մօտ չմնաց, թէպէտեւ կը ցանկար ամբողջ ժամերով կանգնել նրա առաջ եւ Հայրապետի սուրբ խօսքերը լսել... Այդ, արդարեւ, մի մեծ բաղդաւորութիւն կը լինէր նրա համար: Բայց եւ պարտաճանաչ մարդ էր եւ գիտէր, որ իրաւունք չունի իւր պարտքը զուարճութեան զոհելու: Այդ պատճառով հէնց որ նա Վեհափառի բերդում լուրը իմացաւ, անմի[illegible] շտապեց դէպի զօրանոցները դարձաւ եւ առանց մի վայրկեան դանդաղելու՝ սկսաւ ամրոցը պաշտպանելու մասին հարկ եղած կարգադրութիւններն անել:

Նա ռազմագէտ մարդ էր, եւ բազմամեայ փորձառութիւնից գիտէր, որ թշնամին հասնում է շատ անգամ այնպիսի ժամանակ, երբ ոչ ոք չէ սպասում նրան: Այդ պատճառով ցանկանում էր պատրաստել զօրքը ժամ առաջ, որպէսզի յանկարծակիի գալով՝ վտանգի չենթարկէ ամրոցը, որին ապաստանած էին այդ միջոցին Հայոց երկրի ամենաթանկագին գլուխները — Թագուհին եւ Կաթողիկոսը:

Նա զինուորեց բոլոր զօրքը. բաժանեց նրանց զանազան խմբերի, որոնցից ոմանք պատնէշների, ոմանք աշտարակների եւ ոմանք պարիսպների վրայ պիտի հսկէին կամ կռուէին: Կազմել տուաւ մի քանի կէտերում ահագին քարակոյտեր, որով պէտք է պարիսպների վրայ բարձրացող զօրքը հարուածէին կամ նրանց սանդուխները ջախջախէին: Պատրաստեց մեծ [illegible] ձիւթ եւ ուրիշ դիւրավառ նիւթեր, որոնցով պէտք է պաշարողների վրայ կրակ թափէին: Միով բանիւ հոգաց այն ամէնը, ինչ որ կարեւոր էր յանկարծահաս թշնամուն դիմադրելու կամ ամրոցի սահմաններից նրան հալածելու համար:

Բայց անցաւ երկու օր եւ տակաւին թշնամու յարձակման մասին լուր չեկաւ բերդակալին: Այդ հանգամանքը սակայն չթուլացրեց նրա եռանդը: Գիշեր ցերեկ նա զօրքի հետ էր եւ շարունակում էր իւր պաշտպանողական պատրաստութիւնները:

Եւ ահա մի երեկոյ նա նկատեց մի խումբ հեծեալներ, որոնք իջնում էին Գեղայ լերան բարձրութիւններից: Այդ նորութիւնը երկիւղ պատճառեց նրան:

— «Թշնամին, ուրեմն, մի քանի կէտերից է կամենում յարձակուել ամրոցի վրայ», մտածեց նա եւ մարզիկ ուղարկեց շրջակաները լրտեսելու:

Բայց անցաւ բաւական ժամանակ եւ երեւացող հեծելախմբին չհետեւեց որեւէ ուրիշ խումբ: Հեծեալները հետզհետէ առաջանալով իջան Ազատի ձորը եւ խոտորեցին դէպի Գառնի:

Որքան մեծ եղաւ բերդակալի ուրախութիւնը, երբ նա այդ խմբի մէջ ճանաչեց իշխան Մարզպետունուն: Մի երկնային զօրութիւն օգնութեան հասաւ իրան ծանր ճգնաժամի վայրկեանին:

Իսկոյն լուր տարան Թագուհուն իշխանի գալստեան մասին:

Հեծելախումբը, որի առաջնորդները Մարզպետունին ու Վահրամ Սեպուհն էին, կազմուած էր մի քանի տասնեակ Վանանդացիներից, որոնք Սեպուհի հետ միասին գնացել էին Աղստեւ՝ Թագաւորին օգնելու համար: Գէորգ իշխանը թողեց նրանց բերդակալի մօտ եւ ինքը Սեպուհի հետ միասին գնաց Թագուհուն ներկայանալու:

Բայց իշխանի գալստեան լուրը Թագուհուն ոչ թէ ուրախութիւն, այլ յուզմունք պատճառեց: Մի քանի օր առաջ նա, արդարեւ, սպասում էր նրան սրտի անձկութեամբ: Նա ժամերով նստած էր Տրդատայ Հովանոցում եւ դիտում այն ճանապարհը, որով պիտի վերադառնար իշխան Մարզպետունին: Նա կամենում էր [illegible] խնդրել նրանից իւր վշտերի համար, որովհետեւ այդ իշխանի մէջ էր տեսնում արքայական ընտանիքի միակ հաւատարիմին:

Բայց այժմ, քանի որ Սեդան պատմել էր նրան ամէն բան, քանի որ ինքը գիտէր թէ՝ Մարզպետունին վաղուց ծանօթ է եղել իւր վշտերին եւ սակայն նրանց մասին ոչինչ չէ յայտնել իրան, այժմ այլեւս չէր կամենում հանդիպել նրան իբրեւ մտերմի: Նա մտածում էր թէ՝ այդ իշխանն էլ անշուշտ ծիծաղել է մի օր իւր միամտութեան վրայ, ինչպէս այդ պիտի էն իւր պալատի կանայքն ու նաժիշտները. եւ այդ միտքը ճնշում, նուաստացնում էր իրան՝ իւր իսկ աչքում:

— «Ի՞նչ, միթէ նա այժմ պիտի ներկայանայ ինձ՝ իբրեւ իւր Թագաւորի անո՞ւն... իբրեւ իւր Թագաւորի ամուսնո՞ւն... միթէ՞ նա չգիտէ, եր ես իրաւունք չունեմ այլեւս այդ անունը կրելու, քանի որ Թագաւորն անարգել, արհամարհել է ինձ...», մտածում էր ինքն իրան Թագուհին եւ փափաքում, որ իշխանը չներկայանայ իրան, չերեւայ բնաւ իւր աչքին:

(Շար.)

քիչ մը դրամ տալ ինծի, պատառ մը հաց գնելու համար: Երանի որ այդ վայրկեանին այդ ստորնացուցիչ քայլը չառի, որքան ուրախ եմ հիմա որ սրտիս վրայ այդ անպատուաբեր բեռը չկայ:

Անկէ ետքը Արմինէին հետ այլեւս չտեսանք իրար, աւելի ճիշդը չուզե-ցինք տեսնել: Ցայտնի էր որ իրարմէ խոյս կուտայինք: Յետոյ բոլորովին նոր անակնկալը այս անգամ դարձեալ ինծի մօտեցնել տուաւ Արմինէն: Ի-րիկուան վերջալոյսին Մուսուլի մըզ-կիթներու մինարէներ երեւցան մեր աչքերուն եւ մենք մնացածներս մեր վերակենդանացած կեանքը տեսանք այդ քաղաքի պատկերին մէջ: Ուրեմն դեռ պիտի ապրէինք, ուրեմն այլեւս սպաննուելու սպառնալիքը կամաց կամաց կը հեռանար մեր վրայէն, ու-րեմն – ուրեմն... կեանքի արիւնն էր որ կը սկսէր դանդաղօրէն հոսիլ մեր երակներու մէջ: Դարձեալ նոր յոյ-սեր, ապագայի երազներ, վերջապէս կեանք, անոյշ կեանք լի գեղեցիկ հե-ռանկարներով:

Եւ օր մըն ալ տասնապատիկ կոտո-րակուած, մեր տարաբախտ կարաւա-նը մտաւ Մուսուլ ու ինքն իր վրայ փլաւ Եօնուս փէյղամպէր գիւղին խա-նի մը մէջ, ըստ աւանդութեան այնտեղ ուրտեղ Յովնան մարգարէն քարոզած էր Նինուէացիներուն: Քա-նի մը օր վերջ երբ այլեւս բաւական մը ինքզինքս գտած էի, տեսայ տարէց կին մը, ճանչցայ Արմինէին ճամբու ամէնօրեայ ընկերներէն մէկը եւ իմ առաջին մտածումս եղաւ տեղեկու-թիւն ստանալ Արմինէին մասին: Կինը ախուր ժպիտով մը նայեցաւ ինծի ու,

— «Խեղճ աղջիկը Մուսուլ մտնելէ երեք օր առաջ ալ չկրցաւ քալել, ոտ-քերը ուռեցած էին, տասը օրէ ի վեր մեր բերանը պատառ մը բան չէինք դրած:

— Ուրեմն ողջ, ողջ ճամբա՞ն մնաց, ըսի սարսափած:

— Զէ, Օղուլ, չէ երանի թէ ատանկ ըլլար, մեռաւ, մեռաւ, հոգուն մեղք ըլլաւ,

— Ի՞նչ հոգի, ի՞նչ մեղք:

— Ի՞նչ ըսեմ, քա օղուլ, այնչափ ատեն իրենհետ ճամբայ քալեցի՝ ինծի ալ չըսաւ թէ քովը պահած դեղ ունի եղեր: Գիտես, այն ատուն երբ քիչ մը ուշ ճամբայ ելանք, «մայրիկ, ը-սաւ, մինչեւ հիմակ շատ աշխատեցայ որ ապրիմ, ալ այսօր կարողութիւն չունիմ քալելու, ողջ մնալ չեմ ու-զեր, ի՞նչ ընենք, իմ ճակատագիրս ալ այս է եղեր, բարեւ ըրէ բոլոր ին-ծի ճանչցողներուն»: Եւ ափին մէջ պտնուած այդ պուտ մը բանը դրաւ բերանը ու կլլեց: Հասկցայ, օղուլ, հասկցայ, բայց ուշ էր, ու այնտեղ իմ աչքերուս առջեւ մեղքի մէջ մե-ռաւ այդ հրեշտակի պէս աղջիկը: Ախ, խենդ աղջիկ, ինչո՞ւ հոգուդ մեղք ըրիր»:

Ալ մտիկ չըրի կնոջ պատմութիւնը: Հոգիս պայծառացած էր Արմինէին հերոսական մահովը:

Այսպէս գացին հազարաւոր Արմի-նէներ մահը արհամարհելով ու մենք ապրեցանք սողալով ու մուրալով ու այսօր այս նուիրական ժամին, իբրեւ վերագոյն ու սրբազան պարտակա-նութիւն երբ խունկ ունինք ծխելու մեր սիրելիներու տառապած հոգինե-րու համար, մեր խնկամաններուն մէջ պտղունց մը խունկ աւելի դնենք Ար-մինէին ու բոլոր Արմինէներուն «մե-ղաւոր» հոգիներուն համար:

Գ. ԿԻՐԼԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԱՊՐԻԼ 11Ը

ՇԱՎԻԼ.— Ինչպէս քանի տարիներէ ի վեր, այս անգամ եւս գաղութս կա-տարեց իր «Սուգի օրը», մասնակցու-թեամբ չորս կազմակերպութեանց, վերջերս նորոգուած իր մատուռ-դպրոցի սրահին մէջ:

Կը նախագահէր հոգեւոր հովիւ Ալթունեան քահանայ, որ պատշաճ խօսքերով օրհնեց մեր նահատակնե-րու յիշատակը եւ յորդորեց չմոռնալ դանոնք, ակնարկելով սրահին պատին այն վերտառութեան որ պատգամն է տարաբախտ Ա. Ահարոնեանի, — «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, Թող ողջ աշխարհ հայուն կարդայ նախատինք»: Յետոյ խըրա-տեց ըլլալ միշտ սիրով եւ միաբան:

Բեմը յարդարուած էր պատշաճօ-րէն եւ մեր մեծ մտաւորականներու կոհերու փոքր նկարներով: «Րաֆֆի» Գեղ. խումբը սկսաւ Հայկական մա-հերգը, Պ. Դուրեանի «Ոթէ տժգոյ-ն»ով: Ապա հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկ ժամ լարուած պահեց ներկանե-րուն ուշադրութիւնը:

— «Պէտք չէ միայն գանք ու ող-բանք, ծունկի գալով ու «Տէր ողոր-միա»ներ արտասանելով մեր մեծ մե-ռելներու եւ զոհերու յիշատակին: Պէտք է նաեւ դասեր առնենք պատ-մութենէն, որպէսզի չկրկնուին նոր ապրիլ 11ներ: Զվստահինք բնաւ շո-ղոքորթ քաղաքականութեան գլխար-կով Թուրքին, կամ օտարին ժպիտ-ներուն ու խաղերուն, այլ վստահինք մեր ուժերուն, մեր ներքին համերաշ-խութեան, մեր հաւատքին, մեր ճա-կատին... Այս ժողովուրդը որ իր ե-րեք միլիոնէն մէկ միլիոնը զոհ տը-ւաւ այդ ահաւոր օրերուն, քիչ ան-ցին անկախ հայրենիք մը կը հիմնէր 1918 Մայիս 28ին, Արարատի ստորո-տը, հայրենիք մը փոքր բայց ինքնու-րոյն, սակայն ափսոս որ այսօր անոր զաւակները փոխանակ սեփական ան-ցագիր ունենալու իրենց գրպանը, դարձած են աշխարհաքաղաքացի հայմաթլըս, ինչպէս կը կոչեն մեզ հեգնելով: Այս ժողովուրդը Վար-դաններու, Տիգրաններու չառաւիղը, կրնայ վերստեղծել իր Հայաստանը, իր սեփական դրօշով, եւ շահիլ իր դատը, եթէ ըլլայ արթուն եւ միա-կամ... բայց բաւական չէ ըլլալ բան-կալի ազգասէրներ, պարկ մը ալիւ-րով աղքատներու կամ սնտուկ մը մօմ ժամուն համար, այլ իրական հայ-րենասիրութիւնն է կարեւոր, ուժեղ եւ կորովի ծառայութիւն տրամա-դրելու ի գին ամէն զոհողութեան որ կը պահանջուի մեզմէ յանուն մեր Երկրին եւ իր դարաւոր դատին:

Մենք զոհեր տուինք, ջարդուեցանք ոչ թէ իբրեւ անդամ որ եւ է կուսակ-ցութեան, այլ իբրեւ Հայեր: Աշխա-տինք այդ անունը միշտ բարձր բռնել եւ հետեւիլ նահատակներու գաղա-փարին ու նպատակին իրագործման»:

Մէջ ընդ մէջ եղան մեներգներ Տիկ. Գ. Խսկիճեանէ, Տիկին Ս. Սարգիս-եանէ եւ Օր. Զ. Տէմիրճեանէ: Ար-տասանութիւններ՝ Պ. Պ. Ա. Թուրիկ-եանէ, Գ. Փափազեանէ, Ա. Պալթա-եանէ, Օր. Օր. Բ. Մինասեանէ եւ Ք. Օհաննեանէ:

Յետոյ ներկայացուեցաւ կենդանի պատկեր մը ուր՝ Ալիշան (Պ. Գ. Կօչկարեան) եւ Րաֆֆի (Պ. Խ. Գոչ-եան) իրենց գերեզմանի խորէն կ'ող-բան Հայաստանի վիճակը (հեղինա-կութիւն Ա. Երկաթ), մինչ կոչնակը հեռուէն կը հնչէ մեղմօրէն եւ գերեզ-մաննոցի լռութեան մէջ մեներգն է կը լսուի Տիկին Ս. Սարգիսեանի «Իմ սիրելի զաւակունք» փոքրիկ մը իր ծունկին:

«Յառաջ նահատակ»ով կը մեկնին անոնք որ եկած էին իրենց յարգանքը բերելու այդ գիշեր:

Այս առթիւ, ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ, զգալի էր բացակայութիւնը շատերու, երիտասարդ թէ տարեց, ոմանց կոյր յամառութեամբ, ուրիշ-ներու անտարբերութեամբ:

Շա՞տ է քիչ մը գիտակցութիւն եւ քիչ մըն ալ սիրտ պահանջել այդ-պիսիներէն...

Մ. Ս.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք, ապրիլ 19ին միաձայնութեամբ եւ ձեռամ-բարձ քուէարկութեամբ Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուեցաւ տեղապահը, Մեսրոպ արք. Նշանեան:

Նորընտիր պատրիարքը ծնած է Պոլիս, 1872ին եւ 1887ին միաբանու-թեան անդամ ընտրուեցաւ: Այդ թը-ւականէն ասդին, միայն երկու տարի բացակայելով, Միաբանութեան մաս կազմեց:

Քսան տարի Աստուածաբանական վարժարանի տեսչութեան պաշտօնը վարեց, միեւնոյն ատեն ստանձնելով հայ գրականութեան եւ ձեռագիրնե-րու գրքապահի պաշտօնը: Երբ Մա-թէոս արք. Իզմիրլեան Սուլթան Ապ-տիւլ Համիտի կողմէ Երուսաղէմ աք-սորուեցաւ, նախապատերազմեան հայկական ջարդերու դէմ բողոքած ըլլալուն համար, Մեսրոպ վարդա-պետ անոր քարտուղարը եղաւ եւ երբ Իզմիրլեան արք. Ամենայն Հայոց կա-թողիկոս ընտրուեցաւ, Մեսրոպ վար-դապետ անոր հետեւեցաւ դէպի Էջ-միածին:

Մեսրոպ վարդապետ, պատերազ-մէն առաջ Երուսաղէմ վերադառնա-լով, իր պաշտօնը վերստանձնեց, Թըր-քական Մէճլիսը Իտարէի մօտ Երու-սաղէմի գաւառին հայ գաղութին ներկայացուցիչը եղաւ եւ 1924ին ե-պիսկոպոս օծուեցաւ: Դուրեան պատ-րիարքի մահէն վերջ, 1931—1932 Մեսրոպ արք. պատր. տեղապահ ե-ղաւ: Նոյն պաշտօնը ստանձնեց նաեւ այս տարի փետրուարին:

Մեսրոպ արք. եկեղեցական եւ պատմական բանասիրութիւններ հը-րատարակած է եւ կրօնական յօդ-ուածներ ստորագրած է:

Նոր պատրիարքը 52 տարիէ ի վեր Երուսաղէմ կը բնակի: 1924ին եպիս-կոպոս ձեռնադրուեցաւ եւ 20 տարի Ժառանգաւորացի տեսչութիւնը վա-րեց եւ 17 տարի լուսարարապետ ե-ղաւ:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԳԱՂՈՒԹԻ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՄՈՆ, (Մարսէյլ) 25 ապրիլ.— Ընդհ. նահատակներու 25րդ տարե-դարձը մեր արուարձանն ալ տօնեց արժանավայել կերպով, նախաձեռ-նութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» ենթակոմիտէի: Բեմին մէջտեղը զե-տեղուած էր սեւերով ծածկուած սե-ղան մը՝ դալար ծաղկեփունջով: Օր-ուան նախագահ ընկեր Յ. Նիկողոս-եան սգատօնը բացուած յայտարարեց ջութակահար Պ. Սարգիս Զէօրէք-ճեանի նուագով (Դ. Դաւիթեանի «Հայու հոգին»): Ապա, նախագահին հրաւէրով ներկաները յոտնկայս յար-գեցին բիւրաւոր զոհերու յիշատակը, ընկեր Նիկողոսեան իր բացման խօս-քին մէջ գեղեցկօրէն պատկերացուց մեր պատմական հայրենիքին աշխար-հագրական դիրքը: «Մենք Արեւելքի մէջ առաջին քրիստոնեայ եւ քաղա-քակրթուած ժողովուրդն ենք եղած, ուստի մեզ շրջապատող վայրենի եւ բարբարոս ազգերը չի հանդուրժելով մեր գոյութեան, մեզ բնաջնջելու հա-մար միջոցներու մէջ խտրութիւն չըրին»:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ արտասանեցին Պ. Վ. Տէրտէրեան, «Վերադարձը», փոքրիկն Գասպար-եան շատ զգայուն շեշտերով, արտա-սանեց Սիամանթոյի «Ափ մը մոխի-րը»: Ընկեր Վաղ. Տ. Վարդանեան արտասանեց ընտիր կտոր մը: Նուա-գեց Պ. Զէօրէքճեան (Արիա տը Պա-խը): Ապա խօսքը տրուեցաւ Պ. Փայ-լակ Սանասարի, որ կուռ բանախօսու-թեամբ թուեց հայկական զանազան ողբերգութեանց շրջանները, Շահ Աբբասէն մինչեւ Մեծ Եղեռնը: Ծան-րացաւ մանաւանդ ներկայ տագնա-պալի շրջանին վրայ ու ջերմապէս թելադրեց մոռնալ ներքին սին վէ-ճերը, եւ համազգային միացեալ ճա-կատ կազմել: «Վաղը անակնկալնե-րով յղի է, որպէսզի նոր ապրիլեան ողբերգութեան մը առջեւ չգտնուինք, այսօր աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է միացեալ ճակատը, դիմագրաւելու համար մեր գոյութեան սպառնացող վտանգները, մեզ պատահած դժբախ-տութիւնները յաճախ կ'ուզենք քա-ղաքական կուսակցութեանց վզին փաթթել, շատ սխալ է այս: Հայ ժո-ղովուրդը քանիցս բռնադաղթի են-թարկուած է, եւ բռնակալ պետու-թեանց հետեւած տմարդի քաղաքա-կանութիւնն էր որ ծնունդ տուաւ քաղաքական կուսակցութեանց»:

Նախագահը իր փակման խօսքին մէջ, անգամ մը եւս շեշտելով համազ-գային միացեալ ճակատի անհրաժեշ-տութիւնը, գնահատեց յիշատակա-րանի մը կառուցումը Անթիլիասի մէջ: Այս առթիւ կոչ ուղղեց ներկա-ներուն աջակցիլ նիւթապէս:

Ներկայ մը

** Կինը պարտի էրիկ մարդէն քիչ մը աւելի քնանալ:

Կինը ընտանիքին մէջ անիմանալի փիլիսոփայութիւնն է, իսկ զաւակը՝ անոր հանգրուանը:

Կնոջ սիրտը անդունդ մըն է, որուն խորը ոչ ոք կը ճանչնայ:—Շամֆոռ

** Կինը շնորհալի անասուն մըն է, անյագ է համբոյրի, ինչպէս այծը ա-ղի: — Սիւլլի Փրիւտոմ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանէն կը հաղորդեն թէ Խ. Հա-յաստանի «Երիտասարդ Գիտուններու Պրիկատ»ը կը շարունակէ իր աշխա-տանքը՝ լրացնելու համար Հայաստա-նի պատմութեան լայնածաւալ գոր-ծը, որ պիտի ընդգրկէ 2000 տարի ա-ռաջուընէ սկսեալ մինչեւ մեր օրերը:

Այս մեծ գործը, որ օժտուած է զա-նազան քարտէսներով, պիտի տայ նաեւ Հռոմէական, Յունական, Թա-թարական եւ Օսմ. կայսրութեանց շրջանները, պատմութեան այս գիրքը դասագիրքի ձեւով է պատրաստուած եւ բարձրագոյն վարժարաններու դա-սաւանդութեանց յատուկ է:

Այս գործը յառաջիկայ Մայիսի վերջը պիտի յանձնուի Պետհրատին տպագրուելու համար հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով: Այնպէս որ կարելի պիտի ըլլայ գիրքը հասցնել յառաջիկայ դպրոցական տարեշրջա-նին:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի Հայր. Միութեան կազմակերպած ներկայա-ցում – պարահանդէսը տեղի ունեցաւ 23 ապրիլ կիրակի օր «Փըթի Ժուր-նալ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Բացումը կատարեց հայրենակից Տ. Գահվէճեան: Յետոյ դերասան Գըմ-բէթեանի ղեկավարութեամբ եւ մաս-նակցութեամբ փարիզահայ դերա-սաններու լաւ խաղարկութեամբ ներ-կայացուեցաւ «Ղարաբաղի մելիքնե-րը». երաժշտութիւնը կը վարէր Մ. Ազնաւուրեան, մասնակցութեամբ Օր. Այտայի (դաշնակ), Պ. Փափազեանի (ջութակ):

Այս հայկական ուրախ ու զուարթ ներկայացումը քաջալերելու եկած էր հոծ բազմութիւն մը:

Սփիւռ Կոմիտաս երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Արա Պարթեւ-եանի՝ երգեց քանի մը հայկական երգեր, «Ալագեազ», «Յառաջ նահա-տակ», եւայլն: Յետոյ սկսան պարերը ղեկավարութեամբ Կարիօ Գանթիի: Մէջընդմէջ պարեց Օր. Կոստանեան: Տեղի ունեցան նաեւ հայկական պա-րեր: Դաշտին յայտնի պարուհի Օր. Adelia Romano պարեց քանի մը սպա-նիական պարեր: Քովընտի սրահին մէջ՝ կ'երգէին ու կը պարէին ընկե-րակցութեամբ թառի ու դափի: Պիւ-ֆէն կը բանէր անընդհատ: Պիւֆէի ծանր գործին լծուած էին տիկիններ Օ. Տընկճեան, Լ. Աչճեան, Ռ. Խտր-շահ, Ա. Գահվէճեան, Օրիորդներ Աչ-ճեան, Գահվէճեան եւայլն, Պ. Պ. Ժ. Հաքիմ, Պ. Յարութիւնեան, Հ. Թիւ-ֆէնկճեան, Ճ. Խտրշահ, Պ. Պագալ-եան, Ն. Տընկճեան, Տ. Գահվէճեան, Մ. Հալվէճեան, Յ. Ջրըգճեան: Ժո-ղովուրդը մինչեւ կէս գիշեր զուար-ճացաւ եւ հանդէսը վերջացաւ ուրախ տրամադրութեամբ:

Թ. Թ. Նալպանտեան

** Կինը խորը կը տեսնէ. մարդը՝ հեռուն: Մարդուն համար աշխարհը սիրտն է, կնոջ համար՝ սիրտն է աշ-խարհը:— Կրապէ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

[illegible] մըն է, որ իր տաքցած ճակա-[illegible] պատեր կը քանդէ եւ ի նկատի ու-[illegible]ցէք, որ այս բաբանը երկաթէ շին-[illegible]ած է, իսկ պատը փայտէ: Բնու-[illegible] տարրերը, իր շղթաներէն ա-[illegible]ուած՝ որ ան յաւիտեան ստրուկ [illegible] այժմ վրէժ կը լուծէ. կարծես [illegible]ութիւնը, որ կը գտնուի անշունչ [illegible] անուանուած բաներուն [illegible] այժմ յանկարծ կը պայթի եւ [illegible] կը ժայթքէ: Ասիկա կը նը-[illegible]՝ որ ան այլեւս կորսնցուցած [illegible] համբերութիւնը եւ կը պատրաս-[illegible] եւ տարօրինակ վրէժ-[illegible]դրութեան մը: Անշունչ առարկա-[illegible] բարկութի՛ւն, ասկէ աւելի անո-[illegible] չարիք կա՞յ արդեօք: Այս [illegible]ղած զանգուածը՝ յովազի ու-[illegible], բայց փիղի ծանրութիւն ունի. [illegible] նման ճզմել է, բայց տա-[illegible] ամուր է եւ յամառ.

ալիքներու նման յանկարծակի կը բարձրանայ եւ կը գոռայ, կայծակի նման կը հարուածէ, բայց համր է ու խուլ, ինչպէս գերեզմանը: Այս տա-սը հազար փունտանոց զանգուածը կը ցատկռտէ, ինչպէս փոքրիկ գնդակ մը երախայի ձեռքին մէջ. իր յախուռն շրջանները կատարած ատեն՝ յան-կարծակի մէկ կողմ կը ծռի, ուղիղ անկիւններ գծելով: Ի՞նչպէս յաղթել անոր: Փոթորիկը կը դադրի, մրրիկը կ'անցնի, ծովը կը հանդարտի, կոտ-րուած կայմը նորէն կը շինուի, ջու-րը հոսանքը կը դադրի, հրդեհը կը մարի: Բայց ի՞նչպէս վարուիլ այս ոսոյրէ զանգուածին հետ, ի՞նչպէս դիմադրել անոր: Կարելի է զսպել կատղած շունը, կարելի է ընկճել ցուլը, դիւթել օձը, սարսափեցնել վագրը կամ զօրափել առիւծը, բայց այս կաղնիէն արձակուած թնդանօ-

թին, այս հրէշին դէմ ի՞նչ կարելի է ընել, սպաննել,— սպաննե՞լ, սակայն անիկա արդէն մեռած է, բայց միան-գամայն կ'ապրի, կ'ապրի այն աղէ-տաբեր կեանքով, զոր անհունութիւ-նը շնորհած է անոր: Տախտակամածը տակէն կ'օրօրէ զայն, ծովի ալիքները կը շարժեն նաւը եւ տախտակամածը, իսկ հովը կը շարժէ ծովի ալիքները. այս կործանիչ հրէշը խաղալիկ մըն է ալիքներուն եւ քամիին ձեռքը. ահա թէ ուրտեղէն կը ներշնչուի անոր այդ սարսափելի կեանքը: Ի՞նչպէս վար-ուիլ այս փոխադարձ սարսափելի օ-րօրումներուն հետ, ի՞նչպէս սանձա-հարել ալեկոծութեան այս ահաւոր մեքենան, ի՞նչպէս նախատեսել այս երթեւեկը, այս շրջանները, այս ընդ-հատուած դադարումները, այս հար-ուածները, ի՞նչպէս նախագուշակել անոր այս սոսկալի գալարումները: Նաւին կողերուն ուղղուած այս սար-սափելի հարուածներէն ամէն մէկը կարող է խորտակել զայն. թնդանօ-թը արձակուած՝ կենդանի զանգուած մըն է, որ շուտ-շուտ կանգ կ'առնէ, կարծես թէ որոշ նպատակ մը ունի, բայց միեւնոյն ժամանակ վայրկեան առ վայրկեան կը փոխէ իր ուղղու-

թիւնը: Ի՞նչպէս դադրեցնել զայն՝ երբ այդ դադարը կրնար կործանեբեր ըլլալ, երբ, հետեւաբար, պէտք էր խուսափիլ անկէ: Ահաւոր թնդանօթը կ'օրօրուի, կը յառաջանայ, ետ ետ կուգայ, աջ ու ձախ անխնայ կը հար-ուածէ, կը փախչի, կ'անցնի, կը մո-լորեցնէ զինք զսպել փորձողները, կը փշրէ ամէն հանդիպած արգելք եւ մարդիկները ճանճի նման կը ճզմէ: Նաւի տախտակամածին շարժունու-թիւնն է այս սարսափելի դրութեան պատճառը. ի՞նչպէս կռուիլ թեք մա-կարդակի կամայականութիւններու դէմ, որպիսին է այս տախտակամա-ծը: Կարելի է ըսել, նաւը իր ծոցին մէջ շղթայած կը պահէ կայծակը, որ կ'աշխատի ազատ աշխարհ դուրս գալ եւ այդ ձայները՝ որոտումն են՝ ըն-կերացած երկրաշարժի ցնցումներու հետ:

Վայրկեանի մը մէջ ամբողջ նաւա-զօրքը ոտքի ելած էր: Մեղաւորը այս-տեղ այդ թնդանօթի պետն էր, որ կանցառու եղած էր եւ ամուր չէր սեղմեր անոր շղթայակապի պտու-տակը եւ իրենց տեղը չէր ամրացներ անոր չորս անիւները՝ այնպէս որ ա-նոր շրջանակները կը շարժէին. այդ

շարժումներէն կտրուած էր պարա-նը եւ իր սայլակին վրայ ամրացած թնդանօթը արձակուած էր այլեւս իր կապանքներէն: Այդ ժամանակ դեռ գործածութեան մէջ չէին մտած ամ-րապինդ պարանները, որոնք կ'ար-գիլեն թնդանօթները իրենց տեղէն ել-լել: Երբ խոշոր ալիք մը ուժգին հարուածեց նաւակը, թոյլ կապուած թնդանօթը տեղէն խախտեցաւ, խոր-տակեց շղթան եւ սկսաւ իր սարսա-փելի աւերումները նաւին միջնայար-կին մէջ:

Երեւակայեցէք կաթիլ մը ջուր՝ ապակիին երեսին վրայ սահած ատեն, այս տարօրինակ սահումը պարզ ըմ-բռնելու համար:

Այդ վայրկեանին, երբ շղթայէ կա-պը կտրուեցաւ, թնդանօթաձիգները կը գտնուէին մարտկոցներուն մէջ, ոմանք խումբ խումբ հաւաքուած, ու-րիշները՝ ցրուած, բայց բոլորը զբա-ղած ծովային աշխատութիւններով, նման այն ծովային զինուորներուն, որոնք պատերազմը նախատեսելով՝ անոր համար կը պատրաստուին: Կա-պերը կտրած թնդանօթը նաւին եր-կայնութեամբ օրօրուեցաւ՝ դէպի ա-ռաջ նետուելով, նաւաստիներու այս

խումբերուն մէջէն իրեն համար ճամ-բայ բացաւ, առաջին հարուածով չորսը փշրեց, յետոյ յանկարծ դառ-նալով եւ կողերուն օրօրուելու ուղ-ղութեամբ ձգուելով՝ հինգերորդ դժ-բախտ մը մէջտեղէն կտրեց, յետոյ նաւին ձախակողմը զետեղուած մարտկոցի մէկ թնդանօթին զար-նուելով՝ խորտակեց զայն: Այդ ժա-մանակն էր որ լսուեցաւ այդ աղիո-ղորմ ճիչը: Բոլորը իսկոյն աճապա-րեցին դէպի սանդուխները վեր բար-ձրանալ եւ վայրկեանէ մը ամբողջ մարտկոցին մէջ ո՛չ ոք չմնաց:

Ահագին թնդանօթը մնացած էր միայնակ եւ ինքն իր կամքին թող-ուած, եւ ոչ թէ միայն իր տէրը, այլ եւ նաւին տէրը դարձած էր, այնպէս կ'ընէր՝ ինչ որ կ'ուզէր: Նաւազօր-քը, որ պատերազմի կրակին մէջ կը ծիծաղէր, այժմ կը դողար: Անկարե-լի էր արտայայտել այդ սոսկումը:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

12.— Ռուզվէլթի համոզումով, կարելի է միջազգային բոլոր խնդիրները լուծել դիւանագիտական սեղանի մը շուրջը:

Հիթլէր տեսականօրէն ճիշդ գտնելով այս պարագան, դիտել կու տայ թէ բոլոր ժամանակներու ամենամեծ խորհրդաժողովն եղաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, համաձայն Ամերիկայի նախագահին առաջարկութեան, եւ սակայն առաջին պետութիւնը որ խուսափեցաւ խորհրդակցութեան սեղանէն, ամերիկեան կառավարութիւնն էր: Եւ ամբողջ քսան տարի այդ Ազգաժողովը չկրցաւ լուծել մէկ հատիկ միջազգային վճռական խնդիր: Յետոյ, Գերմանիա տարիներով զրկուեցաւ անոր մասնակցելու իրաւունքէն: Ի վերջոյ, հակառակ ամենադառն փորձառութեանց, գերմանական կառավարութիւն մը մասնակցեցաւ: «Տարիներով աննպատակ մասնակցութիւն մը ունենալէ վերջն էր որ ես վճռեցի հետեւիլ Ամերիկայի օրինակին եւ քաշուեցայ աշխարհի ամենամեծ խորհրդաժողովէն: Անկէ ի վեր ես լուծեցի իմ ժողովուրդիս վերաբերեալ խնդիրներ, առանց պատերազմի դիմելու, որ եւ է պարագային մէջ: Եթէ, Պ. Ռուզվէլթ, ճիշդ է որ ամէն խնդիր կրնայ լուծուիլ խորհրդակցութեան սեղանի մը շուրջը, այն ատեն բոլոր ազգերը, մէջն ըլլալով Մ. Նահանգները, վերջին 700—800 տարիներու ընթացքին առաջնորդուած են կոյրերու կամ ոճրագործներու կողմէ, որովհետեւ անոնք բոլորն ալ, մէջն ըլլալով մասնաւորապէս Մ. Նահանգները եւ անոր ամէնէն մեծ դէմքերը, իրենց պատմութեան գլխաւոր մասը կերտեցին ոչ թէ խորհրդակցութեան սեղաններու վրայ, այլ իրենց ժողովուրդի ուժին աջակցութեամբ»: (Կը յիշէ Ամերիկայի մղած պատերազմները եւն.):

13.— Նախագահ Ռուզվէլթ անհրաժեշտ կը գտնէր որ զէնքերը վար դրուին, երբ կը ձեռնարկուի խաղաղ միջոցներով լուծել խնդիրները: Հիթլէր կը պատասխանէ թէ մէկ երկիր կար որ այդպէս ըրաւ,— Գերմանիան, զէնքերը վար դնելով եւ վստահելով նախագահ Ուիլսընի հանդիսաւոր հաւաստիքներուն: «Եւ սակայն գերման ազգը ոչ իսկ ժողովի հրաւիրուեցաւ, եւ, առանց մը չինուեցաւ ամէնէն անողորմ դաշնագիրը, գերման պատուիրակները նախատուեցան եւ քարկոծուեցան ամբոխին կողմէ, եւ իբրեւ կալանաւորներ, քաշքշուեցան ոչ թէ դէպի խորհրդաժողովի սեղանը, այլ յաղթականներու ատեանին առջեւ, եւ հոն, ատրճանակին ծայրով, բռնադատուեցան ենթարկուելու ամէնէն ամօթալի հպատակութեան եւ կողոպուտին զոր երբեք տեսած ըլլար աշխարհ: Թոյլ տուէք յայտարարել ձեզի, Պ. Ռուզվէլթ, թէ ես հաստատապէս վճռած եմ այնպէս կարգադրել որ, ոչ միայն այսօր, այլ եւ ընդ միշտ ո եւ է Գերման անպաշտպան չմտնէ խորհրդաժողովի մը սրահը, այլ գերման ժողովուրդին միացեալ ուժը ամէն ատեն եւ յաւիտեան զօրացնէ իւրաքանչիւր գերման բանագնացի կռնակը, եւ այդպէս ալ պիտի ըլլայ, Աստուծոյ օգնութեամբ»:

14.— Մ. Նահանգներու նախագահին կարծիքով, խորհրդաժողովին ինչպէս դատական ատեանին մէջ պէտք է մտնել ուղղամտօրէն, այն համոզումով թէ իրապէս արդարութիւն պիտի ըլլայ իւրաքանչիւրին համար:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Գերմանիոյ ներկայացուցիչները այլեւս երբեք պիտի չերթան խորհրդաժողովի մը որ իրենց համար պիտի ըլլար դատական ատեան մը, որովհետեւ, ո՞վ պիտի ըլլայ դատաւորը: Խորհրդաժողովի մը մէջ ոչ ամբաստանեալ կայ, ոչ ալ ամբաստանող, այլ միայն երկու կողմեր: Եւ եթէ անոնք համաձայնութեան մը չյանգին իրենց ողջմտութեամբ, երբեք անձնատուր պիտի չըլլան ոչ-շահակից պետութեանց վճիռին:

15.— Պ. Ռուզվէլթ կը կարծէ թէ համաշխարհային խաղաղութեան դատը մեծ քայլ մը առած պիտի ըլլայ, եթէ ազգերը սրտաբաց յայտարարութիւն մը ընեն իրենց ներկայ եւ ապագայ քաղաքականութեան մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Այդպէս եմ ըրած ես անհամար հրապարակային ճառերով, եւ այսօր ալ նոյնը կ՚ընեմ խորհրդարանին մէջ, որքան հնար է երկու ժամուան ընթացքին: Բայց ես ստիպուած եմ այդպիսի յայտարարութիւն մերժել ուրիշ ո եւ է մէկուն բաց ի այն ժողովուրդէն որուն գոյութեան եւ կեանքին պատասխանատու եմ ես եւ որ միայն իրաւունք ունի հաշիւ պահանջելու ինծմէ: Բայց եւ այնպէս, ես Գերմանիոյ քաղաքականութեան նպատակները այնքան բացէն կը յայտնեմ որ ամբողջ աշխարհ կրնայ իմանալ:

16.— Մ. Նահանգները խառնուած չըլլալով Եւրոպայի վէճերուն, Ռուզվէլթ կը կարծէ թէ Հիթլէր պարտաւոր է այդպիսի յայտարարութիւն մը ընել: Հիթլէր կը մերժէ այս տեսակէտը, քանի որ միւս պետութիւններն ալ հրաւիրուած չեն այդպիսի յայտարարութիւն մը ընել իրենց քաղաքականութեան մասին: Յետոյ, դիտել կու տայ թէ քանի որ Ամերիկան այնքան հեռու է Եւրոպայէն, Գերմանիան եւ Իտալիան ալ իրենց կարգին իրաւունք ունին հարցնել Ռուզվէլթի թէ ի՞նչ են Ամերիկայի արտաքին քաղաքականութեան նպատակները, օրինակ՝ հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի պետութեանց հանդէպ: «Անշուշտ Պ. Ռուզվէլթ Մընրոյի վարդապետութիւնը պիտի յիշեցնէ — եւ իրաւամբ — մերժելով խառնուիլ ամերիկեան գործերուն: Լաւ ուրեմն, մենք Գերմաններս ալ միեւնոյն վարդապետութիւնն ունինք Եւրոպայի մասին, ամէն պարագայի մէջ Մեծն Գերմանիոյ ազդեցութեան շրջանակին եւ շահերուն մասին»:

17 — 18.— Այս կէտերը կը վերաբերին իբրեւ թէ սպառնալիքի ենթարկուած պետութեանց վերաբերեալ հարցումներուն (30երկիրներ): Հիթլէր կը պատասխանէ թէ ինք հարցումներ ուղղած է յիշեալ պետութեանց եւ պատասխանը եղած է «ոչ»: Այս առթիւ կ՚ըսէ թէ կարելի չէ եղած հարցումները ուղղել բոլոր պետութեանց եւ ազգերուն, որովհետեւ կան որ «ազատութիւն չեն վայելեր — օրինակ՝ Սուրիա — այլ ժողովրդավար պետութեանց զինուորական զրաւման տակ են եւ զրկուած իրենց իրաւունքներէն»: Այստեղ Իրլանտայի եւ Պաղեստինի խնդիրներն ալ յիշելէ վերջ, Հիթլէր կ՚ըսէ թէ պատրաստ է 30 պետութիւններէն իւրաքանչիւրին առանձին ապահովութիւն տալ, եթէ կ՚ուզեն եւ ուղղակի կը դիմեն Գերմանիոյ, բացարձակապէս փոխադարձ ապահովութիւն ստանալու պայմանով:

19.— Նախագահ Ռուզվէլթ իր հեռագրին մէջ ամէնէն կարեւոր խնդիրը նկատած էր գտնել ամէնէն ազդու եւ արագ մեթոդը, ժողովուրդները ազատելու համար սպառազինութեանց ջախջախիչ բեռէն:

Հիթլէր իբրեւ պատասխան կ՚ըսէ թէ Գերմանիա բոլորովին զինաթափ եղած էր 1919էն 1923: Այս առթիւ կը յիշէ այն ահուելի զինամթերքը որ ոչնչացաւ դաշնակիցներու ձեռքով, 59000 թնդանօթ, 130 հազար գնդացիր, 6,007,000 հրացան, 28 հազար թնդանօթակիր կառք, 38,750,000 ռումբ, 16,550,000 ձեռնառումբ եւ անհամար ռազմանիւթ, 15714 օդանաւ, 26 զրահաւոր, 19 յածանաւ, 83 թորփիլանաւ, 315 սուզանաւ եւն. եւն.: Յետոյ դիտել կու տայ թէ Վերսայլի դաշնագրով միւսներն ալ պարտաւոր էին զինաթափ ըլլալ, բայց խաբեցին Գերմանիան: Եւ կը յիշէ իր երկու ծրագիրները սպառազինութեանց կրճատման համար,— 1. Առ առաւելն 200 հազար զինուոր պահել ամէն երկրի մէջ, ոչնչացնելով յարձակման սահմանուած բոլոր զէնքերը, ռմբաձիգ օդանաւ, քիմիական պատերազմ եւն.: 2.— Առ առաւելն 300 հազար զինուոր պահել (1934): «Այս բոլոր առաջարկները մերժուելէ վերջն էր որ ես հրամայեցի հիմնովին վերազինել Գերմանիան»:

20.— Գաղթային խնդիրներու առթիւ, Հիթլէր կ՚ըսէ թէ միլիառներ կողոպտուեցան Գերմանիայէն, իբրեւ հատուցում, թէ Գերմանիա իր երեք միլիոն քառ. քիլոմեթր հող կորսնցուց Եւրոպայի մէջ եւ Եւրոպայէն դուրս եւն.:

21.— Ու վերջապէս եզրակացնելով, Հիթլէր կը յիշեցնէ Ռուզվէլթի թէ իբրեւ տէրը մեծ կայսրութեան մը եւ ահագին հարստութեանց, ինք (Ռուզվէլթ) անշուշտ պատասխանատու է բովանդակ աշխարհի պատմութեան եւ ժողովուրդներու ճակատագրին առջեւ: «Դուք, Պ. Ռուզվէլթ, ունիք 130 միլիոն բնակիչ 9ուկէս քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ: Դուք ունիք երկիր մը որուն հողը կրնայ 500 միլիոն մարդ ապրեցնել եւ անոնց ճարել ամէն ինչ որ անհրաժեշտ է: Ես կը կառավարեմ երկիր մը ուր կ՚ապրին ոչ թէ 15 բնակիչ իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրի վրայ, ինչպէս Ամերիկայի մէջ, այլ իբր 140 հոգի: Մեր երկրին բարեբերութիւնը չի կրնար բաղդատուիլ ձեր երկրին բեղնաւորութեան հետ: Մենք չունինք այն ստորերկրեայ անհամար հարստութիւնները զոր բնութիւնը դրած է ձեր տրամադրութեան տակ: Մեր ձեռքէն առին այն միլիոններով խնայողութիւնը որ դիզուած էր տարիներու ընթացքին: 1933ին իմ երկրիս մէջ կային 7 միլիոն անգործներ, քանի մը միլիոն բանուորներ ալ՝ կրճատեալ աշխատանքով, միլիոնաւոր գիւղացիներ՝ աղքատացած, ճարտարարուեստը փճացած, առեւտուրը կործանած, մէկ խօսքով՝ ընդհանուր քաոս»: Յետոյ կրկին պարզելով իր կատարած գործերը, «իբրեւ պարզ բանուոր եւ զինուոր», կը յիշեցնէ թէ շատ նեղ է Գերմանիոյ տարածութիւնը, ապրեցնելու համար ժողովուրդ մը որ աւելի քան մէկ երրորդն է Մ. Նահանգներու բնակչութեան:

Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին բացումը

Նախագահ Ռուզվէլթ կիրակի օր հանդիսաւորապէս բացաւ Նիւ Եորքի համաշխարհային ցուցահանդէսը: Արարողութեանց ներկայ էին աւելի քան 600 հազար հոգի: Նախագահը այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ Մ. Նահանգները այսօր կը կազմեն «կատարելապէս միատարր ազգ մը, յարեւմտեան քաղաքակրթութեամբ, ծովափէ ծովափ»: Յետոյ խաղաղութեան կոչ մը ուղղեց ամբողջ աշխարհի:

Ցուցահանդէսին կը մասնակցին 60 ազգեր:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ մամուլը խանդավառութեամբ ողջունեց պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումը Անգլիոյ մէջ, իբրեւ ապացոյց մը տրուած երաշխաւորութիւնները արժեցնելու: Այս առթիւ թերթերը կ՚ըսեն թէ Անգլիոյ որոշումը պիտի խրախուսէ անոնք որ մինչեւ հիմա կը վարանէին միանալ խաղաղութեան ճակատին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ պիտի երթայ Պուքրէշ, մայիս 10ին, նախագահութեամբ Զօր. Վէկանի: Ֆրանսական կառավարութիւնը Պաւուլ Լեղէանի մեծ խաչը նուիրեց Ռումանիոյ արտաքին նախարարին:

ՅՈԲԵԼԵԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, Մէթրօ Miromesnil

Ցարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տխաք):

Մուտքի գիները.— 5, 10, 15 եւ 20 փրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Ցարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» . «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939: Գին 30 փրանք: Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին: Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՍԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 փրանք, արտասահման 20 փրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONEYAN 10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ

24Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲՈՅԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 3 Մայիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պասիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Արտաշէս Յարութիւնեան, քննադատ եւ հրապարակագիր»: Ընթերցումներ անդամներու կողմէ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 4 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պասիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Սարտարապատի ճակատամարտը»:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ տ՚ԻԹԱԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, Ց. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Սամանճիւղին տարեդարձին առթիւ

7 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Douches ի մէջ, Rue Jules Ferry, Ժանթիյեի

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը (2 արար) սան-սանուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ Թաւիտ ԱԲԳԱՐ: Խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 5 փրանք, փոքրերու 3 փրանք:

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ.— Մէթրօ փորթ տը Շուազի:

ՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (Մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,45ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ, Պ. Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱԻՔՍԱՆԵԱՆ.

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիլայի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵՒ ԱՆՁՐԵՒ

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 21 Մայիս Կիրակի օր

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ.

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.

Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր.

Արտասահման •

Դիմել հեղինակին,

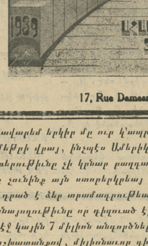

17, Rue Damesme, PARIS

ԿԸ ԳՆԵՄ կարի մեքենաներ 31 k 15 կամ 96 հասանելիք Etablissements AVIS Ségur 53-27 (Փարիզ).

ԻՐ ... ԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴ ԿԱ

Արտաւազդ Համբիկեան

(22 Boulevard Murat Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, Էլքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10-12, 6·30-8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52-69:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճ Ֆ Լ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ՚ուղարկենք՝ բրդեղէններ, գինեկօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոններ եւայլն, ամենաաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ՚ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով:

Դիմել **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 3 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4030

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽՈՐԻՆ...

Թող չյուզուին բարեպաշտները: Հարցը կը վերաբերի այն բանակցութեանց որ կը կատարուին Լոնտոնի, Փարիզի, Մոսկուայի եւ Անգարայի մէջ, ի խնդիր միացեալ ճակատի: Բանակցութիւններ, որոնց խորհրդաւորութիւնը աւելի կը թանձրանայ, քանի որ ամէնէն իրազեկ շրջանակներն անգամ կիսկատար տեղեկութիւններ կը հաղորդեն: Եւ կամ կը նախընտրեն լռութիւն պահել:

Այդ բանակցութիւնները սարքուած են այսպէս.—

1. Մոսկուայի եւ Լոնտոնի միջեւ, մասնակցութեամբ Փարիզի:

2. Լոնտոնի եւ Անգարայի միջեւ, միշտ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ:

3. Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ: Այս առթիւ յատկապէս Թուրքիա գացած է Խ. Միութեան արտաքին փոխ-գործավարը, Փոթէմքին:

Միեւնոյն ատեն Թուրքիա կը շարունակէ իր բանակցութիւնները պալքանեան պետութեանց հետ, որոնք արդէն կը զգան միացեալ պետութեանց ճնշումը, իրենց կողերուն վրայ: Այն աստիճան որ, Պալքանեան Համաձայնութեան անդամներէն Եուկոսլավիա տեսակ մը անելի մատնուած է, իսկ չէզոք Պուլկարիան փուշի մը տպաւորութիւնը կը գործէ, իր հողային պահանջներով: «Հողերս վերադարձուցէք, յետոյ կը մտածեմ անդամակցութեան մասին»:

Երեւի այս ճամբուն վրայ լուրջ դժուարութեանց հանդիպած է Թուրքիան, որ միջնորդի դեր կատարել կ'ուզէր: Եւ հիմա իրեն օգնութեան կը հասնի Խ. Միութիւնը, երկու անգամ Սոֆիա ղրկելով Փոթէմքինը:

Վերջին լուրերու համաձայն, գրեթէ վերջացած, համաձայնութեան մը յանգած են Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կատարուած բանակցութիւնները: Նոյնքան յաջող կը համարուին անգլեւռուս բանակցութիւնները, եւ Պ. Չէյմպըլէն կը յուսայ յայտարարութիւն մը ընել այս մասին, մինչեւ շաբաթ:

Եթէ ճիշդ են այս տեղեկութիւնները, ինքնին յաջողած կ'ըլլայ նաեւ թուրքեւխորհրդային բանակցութիւնը, քանի որ երկու երկիրները սերտ բարեկամութեամբ, նոյնիսկ զինակցութեամբ կապուած են, 1918էն ի վեր:

Ի՞նչ կը հետեւի այս համաձայնութիւններէն: Ի՞նչ լոյս կրնայ ծագիլ:

Ամէնէն առաջ՝ զօրացումը խաղաղութեան ճակատին: Երաշխաւորութեան ցանց մը, որ կ'երկարի արեւմուտքէն արեւելք,— Անգլիա, Ֆրանսա, Լեհաստան, Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա, Խ. Միութիւն:

Տրուած հաւաստիքներուն համաձայն, այս ցանցին պաշտպանութիւնը պիտի վայելեն չէզոք երկիրները,— Պելժիա, Հոլանտա եւ Զուիցերիա, ինչպէս եւ Էսթոնիա, Լիթուանիա եւ Ֆինլանտա, եթէ ընդունուած է ռուսական տեսակէտը:

Ոչ միայն խաղաղութեան, այլ եւ ազատութեան ճակատ կը կոչուի այս խմբակցութիւնը, իր պաշտպանութեան տակ առնելով փոքր պետութիւնները:

Այս առաջադրութեան մասին լեզու կը թափեն մասնաւորապէս Մոսկուա եւ Անգարա, իրենց հրատարակութիւններով եւ ճառերով: Դեռ երկու օր առաջ էր որ, Մայիս 1ի առթիւ, մարաջախտ Վորոշիլով կը յայտարարէր Լէնինի դամբարանին առջեւ.

— «Խ. Միութիւնը պատրաստ է պաշտպանելու այն ազգերը որ զոհ կը դառնան յարձակումներու եւ կը մարտնչին իրենց անկախութեան համար»:

Նոյն աւետաբեր հաւաստիքները՝ Թուրքիոյ կողմէ: Թերթերը սոխա՛կ են դարձեր, պաշտպանելու համար փոքր ժողովուրդներու անկախութիւնը:

«Լաւագոյն բարեգործութիւնը տունէն, ինքն իրմէ կը սկսի», — պիտի ըսէր Ֆրանսացին:

Բայց չմեղադրենք: Երբ ամբողջ քաղաքակիրթ Եւրոպան, գլուխն ըլլալով Անգլիան ու Ֆրանսան, իրենց համար պատիւ կը սեպեն ապահովել մանաւանդ Անգարայի եւ Մոսկուայի զինակցութիւնը, փոխադարձ երաշխաւորութեամբ, այլեւս աւելորդ է զարմանալ:

Եւ մենք շատոնց կորսնցուցած ենք զարմանալու ընդունակութիւնը:

Ահա տեսէք,— ոչ մէկը բառ մը կ'արտասանէ, յիշեցնելու համար թէ այլապէս հարստահարուած, յարձակման ենթարկուած, մինչեւ անգամ ջարդուած ժողովուրդներ կան: Ժողովուրդներ որ ոչ թէ «կենսական տարածութիւն» կը պահանջեն, գերմանական հասկացողութեամբ, այլ կենսականին կենսականը,— ափ մը հող եւ ազատութիւն: Այն ալ ոչ թէ պատերազմի գնով, այլ դիւանագիտական բանակցութիւններով, կլոր սեղանի մը շուրջը, ինչպէս կ'առաջարկէր նախագահ Րուզվէլթ:

Ի՜նչ միամտութիւն: Տակաւին ծանօթ չենք «խորհուրդ խորին»ի բոլոր մանրամասնութիւններուն, բայց ինչ որ կ'իմանանք անուղղակի, արդէն բաւական է ցնցելու ամէնէն լաւատեսն ալ:

Արդարեւ, ինչպէս կը տեղեկանանք իրազեկ աղբիւր մը, Անգարայի համաձայնութեան բարեբաստի՛կ հետեւանքներէն մէկը պիտի ըլլայ Սանճաքին վերջնական յանձնումը, կցումը Թուրքիոյ, աստիճանաբար, ինչպէս տեղի ունեցաւ անոր Թրքացումը: Եւ արդէն կը խօսին ժողովուրդի տեղափոխութեան մասին: Գործողութիւն մը որ նորէն եւ նորէն կը յիշեցնէ Կիլիկիոյ պարպումը, հակառակ բոլոր հերքումներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, ոչ մէկ լուսաւոր հեռանկար այդ խորհուրդներէն, հայկական տեսակէտով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՄՕՏ ԵՐԵՔ ԺԱՄ ԺՈՂՈՎ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց երկուշաբթի օր, աւելի քան երկուքուկէս ժամ խորհրդակցելով միջազգային կացութեան մասին: Օրակարգի հարցերն էին լեհեւգերմանական վէճը եւ Թուրքիոյ ու Խ. Միութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները:

Առաջին հարցի մասին նախարարները քննեցին սա խնդիրը թէ ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ գերմանեւլեհ դաշնագրին խզումը՝ Գերմանիոյ կողմէ, եւ մանաւանդ Տանցիկի հարցը: Արտաքին նախարարը, որ ընդարձակ տեղեկագիր մը ստացած էր Վարշաւայի բրիտանական դեսպանէն, լուսաբանութիւններ հաղորդեց կացութեան մասին: Տեղեկագիրը կը յայտնէր թէ դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցած է Լեհաստանի արտաքին նախարարին հետ, մասնաւորապէս Տանցիկի վէճի մասին: Իրազեկներու կարծիքով, նախարարական խորհուրդը այն եզրակացութեան յանգած է թէ Անգլիա նոր յանձնառութիւններ ստանձնելու պէտք չունի, քանի որ երաշխաւորութեան դաշնագիր մը կնքուած էր քանի մը շաբաթ առաջ:

Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ խորհրդային դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին: Մոսկուա կ'առաջարկէ եռեակ համաձայնութիւն մը կնքել Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ, փոխադարձաբար պաշտպանելու համար ոչ միայն երեք երկիրները, այլեւ Լեհաստանը, Ռումանիան եւ Յունաստանը, որոնց հողային ամբողջութեան մասին երաշխաւորութիւն խոստացած են Անգլիա եւ Ֆրանսա: Մոսկուա կ'ուզէ նաեւ որ փոխադարձ պաշտպանութեան տակ առնուին չէզոք երկիրները,— Հոլանտա, Զուիցերիա, Լիթուանիա, Էսթոնիա եւ Ֆինլանտա: Խ. Միութիւնը իրեն համար կենսական կը նկատէ վերջին երեք երկիրներուն անկախութիւնը:

Կը յուսացուի թէ անգլեւռուսական համաձայնութիւնը աւելի ճշգրիտ ձեւ մը ստացած պիտի ըլլայ այս շաբթուան ընթացքին, քանի որ Լեհաստան այլեւս չի խորշիր Մոսկուայի զինակցութենէն, Հիթլէրի վերջին ճառէն ի վեր:

Գալով Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց, լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ գրեթէ համաձայնութիւն գոյացած է: Միեւնոյն աղբիւրին համաձայն, Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւններն ալ նպաստաւոր եղած են: Պ. Փոթէմքին նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ: Խօսակցութիւնը, որուն ներկայ էր նաեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, մասնաւորապէս կապ ունէր երկու երկիրները հաւասարապէս շահագրգռող հարցերու հետ:

Թուրքիա միեւնոյն ատեն բանակցութիւնները կը շարունակէ պալքանեան պետութեանց հետ:

Պ. Չէյմպըլէն յայտարարեց թէ կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ պալքանեան միութեան եւ թէ անհրաժեշտ է բանակցութիւններ կատարել, խաղաղութեամբ լուծելու համար Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ եղած խնդիրներ:

*** Անգլիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Լեհաստանի տրուած երաշխաւորութիւնը անփոփոխ կը մնայ: Եթէ Լեհաստան վըտանգուած զգայ իր անկախութիւնը եւ որոշէ պատերազմիլ զայն պաշտպանելու համար, Մեծն Բրիտանիա օգնութեան պիտի հասնի:

*** Լոնտոնի թերթերը քննելով Տանցիկի խնդիրը, կը յանձնարարեն որ Լեհաստան անհաշտ դիրք մը չբռնէ. մանաւանդ որ, արեւմտեան պետութեանց երաշխաւորութիւնը ստացած ըլլալով, կրնայ բանակցութիւններ վարել ոչ թէ իբրեւ տկար կողմ, այլ իբրեւ աւելի զօրաւոր: «Թայմզ» կը հերքէ այն զրոյցը թէ անգլիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղած է Լեհաստանի, հասկցնելով թէ «Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը տրուած չէ անհաշտ ընթացք մը քաջալերելու համար»:

ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիական կառավարութիւնը խորհրդարանին յանձնեց երկու օրինագիծներ, որոնք հիմնովին պիտի յեղաշրջեն այդ երկրին պաշտպանողական դրութիւնը: Օրինագիծներէն մին կը վերաբերի պարտաւորիչ զինուորութեան, միւսը՝ գաղտնի զօրաշարժի, որոնց երկուքին ալ սկզբունքը քուէարկուած էր անցեալ շաբթու:

Առաջին օրինագծով, պարտաւորիչ զինուորութեան ենթակայ են 20 — 21 տարեկան բոլոր Անգլիացիները: Բացառութիւն կը համարուին միայն հետեւեալները.—

1. Անոնք որ խղճով հակառակ են զինուորութեան (դատարանը պիտի ճշդէ այս պարագան):
2. Անոնք որ արձանագրուած են կանոնաւոր բանակին մէջ:
3. Անոնք որ 17 տարեկան ըլլալէ վերջ, վեց ամիս ծառայած են ազգ. պաշտպանութեան մէջ:
4. Օդանաւային եւ ծովային ուժերու անդամները:
5. Անոնք որ ապրիլ 27էն առաջ մտած էին պահեստի կամ օժանդակ զօրամասերու մէջ:
6. Անոնք որ կը մարզուին իբրեւ սպաներ:

Պարտաւորիչ զինուորութեան ենթակաները պիտի կոչուին քաղաքապահ (միլիս): Մարզանքը պիտի տեւէ վեց ամիս, բայց տարեկան դասը, զոր 200 հազար կը հաշուեն, պիտի կանչուի մաս մաս, եռամսեայ շրջաններով: Կամաւորները եւ միւս օժանդակ ուժերն ալ հաշուելով, կը յուսան տրամադրելի ունենալ մէկ միլիոն զինուոր, կարճ ատենի մը մէջ:

Երկրորդ օրինագծով կառավարութիւնը մասնաւոր իրաւասութիւններ կը պահանջէ զինուորական կարգադրութեանց համար: Թէեւ երեք տարի պայմանաժամ սահմանուած է այս իրաւասութեանց համար, բայց կը կարծուի թէ տեւական պիտի ըլլայ նոր օրէնքը. ուրիշ խօսքով, Անգլիա միանգամ ընդ միշտ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵՆՔ Ո՞Ր ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ ԵՆՔ...»

Ամէն օր կը կարդանք, խոշոր տառերով.

— Անգլեւֆրանսական ճակատ, գերմանեւիտալական ճակատ, պալքանեան ճակատ, խաղաղութեան ճակատ, պատերազմի ճակատ:

Աջէն ճակատ, ձախէն ճակատ: Նաեւ ճակատ՝ ծովու եւ ցամաքի վրայ, ինչպէս եւ օդին մէջ:

Կատարեալ ճակատամարտ:

Իսկ հայկակա՞նը: Մենք ալ չունի՞նք ճակատ: Եւ կամ, քանի որ ուրիշները գործի ձեռնարկած են արդէն, «մենք ո՞ր ճակատին վրայ կը գտնուինք»:

Պէյրութի «Զարթօնք»ը «պոյով-պոս»ով խմբագրականի մէջ կը լուսաբանէ այս հրատապ հարցը:

Խմբագրականը «բարեբախտութիւն մը» կը տեսնէ օրուան կացութեան մէջ,— պատերազմի մը պարագային, «Հայութիւնը, թէ իր բնաշխարհին մէջ եւ թէ Սփիւռքի վրայ՝ իր մեծագոյն մասով՝ պիտի գտնուի ռամկավարական պետութեանց ճակատին վրայ»:

— «Որովհետեւ, այսպէս դասաւորուած են, գէթ առ այժմ, քաղաքական պայմանները: Միւս ճակատին վրայ, որ Պերլին – Հռոմ – Թոքիօ առանցքն է, հայ ժողովուրդին թիւը չնչին է»:

Եւ կը յայտարարէ, արտառոց լրջութեամբ.

— «Կը հետեւի նաեւ որ, եթէ հնարաւոր ըլլար ռամկավարական երկիրներու ճակատին վրայ կռուելու կոչուած բոլոր Հայերը միացնել եւ անոնցմէ կազմել բանակ մը, պիտի կրնայինք մտածել որ այդ բանակը կրնայ կռուիլ, ի հարկին, հայ դատին յաջողութեան տանող ռազմաճակատի մը վրայ, ինչպէս եղաւ վերջին պատերազմին ընթացքին, երբ կովկասեան եւ կիլիկեան ճակատներու վրայ ունեցանք հայ կամաւորական խումբեր: Վերջերս Ֆրանսայի մէջ հակաֆաշիստ Գերմաններ եւ Իտալացիներ, որոնք վերադարձած էին սպանիական ճակատէն, դիմում ըրած են, զինուորագրուելու համար ֆրանսական դրօշին տակ, եւ Փարիզէն առնուած լուր մը նայելով՝ ֆրանս. կառավարութիւնը կը մտածէ անոնցմէ կազմել «առանձին» զօրախումբեր, անշուշտ ֆրանս. սպաներու «քադր»ով մը: Ֆրանսայի մէջ ունինք 60 հազար Հայեր, որոնք պիտի կրնան մինչեւ 6000 զինուոր հայթայթել: Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ ապրող Հայերը այդ թիւին եռապատիկն են գրեթէ եւ կրնան գոնէ զօրաբաժին մը տալ, Ֆրանսայի Հայոց հետ միասին: Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Իրաքի, Իրանի, Յունաստանի, Ռումանիոյ Հայերը՝ միասին՝ պիտի կրնան տալ զօրաբաժին մը, թէեւ տարբեր սպաներու «քադր»ով մը: Կը կարծենք թէ երկու զօրաբաժին մեծ բան մը պիտի չըլլայ, եւրոպական ճակատներու վրայ, բայց Ասիոյ մէջ, օրինակ, Սուրիոյ սահմանագլուխին վրայ, պիտի կրնայ դեր մը կատարել, ինչպէս շատ աւելի քիչ թիւով հայկական բանակ մը, Կովկասի ճակատին վրայ, այնքան ճակատագրական դեր մը խաղաց, դեր՝ որուն արժէքը չէշտեց նոյնիսկ Լիման Ֆոն Զանտէրս, դաշնակիցներու յաղթանակին համար»: (20 ապրիլ):

Այս յո՛յժ ազգասիրական եւ ռազմագիտական տեսութեան մէջ մէկ բանի խելքս չպառկեցաւ:

Ռամկավար խմբագիրը կ'ըսէ թէ այդ հայկական բանակը «կրնայ կռուիլ, ի հարկին, հայ դատին յաջողութեան տանող ռազմաճակատի մը վրայ»:

Պինդ աղէկ, բայց ո՞րն է այդ ռազմաճակատը: Չէ՞ որ ռամկավարական պետութեանց վարիչները կը բանակցին պաշտպանելու համար ոչ միայն Թուրքիոյ, այլեւ Խ. Միութեան անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Եւ ատոր համար ալ, յանձն առած են Մուսա լեռն անգամ շնորհել Թուրքիոյ, իբրեւ պախշիշ...

Արդ, ներէն ծախու հանելով մեր եղբայրասպաններուն արիւնը, ո՞ւր պիտի ստանանք ափ մը հողը:

Տանցիկի՞, Թունուզի՞ թէ Քամէրունի մէջ:

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ն. Տօնկայեան (Լա Լանտ)	50
Տէր եւ Տիկ. Նիկողոսեան	50
Տէր եւ Տիկ. Դերձակեան	20
Յակոբ Կօշկարեան (իր ողբացեալ տիկնոջ յիշատակին)	100
Գումար՝	220
Մարտ 31ի գումարը	1770
Ընդհ. գումար՝	1990

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Ս. Անթուանի մասն.	50
Փետր. 9ի գումարը	1066
Ընդհ. գումար՝	1116

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Երկուշաբթի օր Լոնտոնէն Փարիզ եկած էր Պ. Կիւլման, տարագիրներու միջազգային գրասենեակին փոխ-վերատեսուչը: Այս առթիւ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Բարեգործականի եւ երկու Օֆիսներու ներկայացուցիչներուն հետ, հայ գաղթականներու իրաւական եւ նիւթական կացութեան մասին: Խորհրդակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Կը մասնակցէին Պ. Պ. Ա. Խատիսեան, Լ. Բաշալեան, Լ. Կէրտան, Վ. Մալէզեան: Քննուած հարցերու մասին յուշագիր մը պիտի ներկայացուի ընդհ. վերատեսուչին, Լոնտոն:

*** Պ. Խատիսեան քանի մը օր առաջ ձեռնհաս իշխանութեան դիմելով, նորէն ուշադրութեան յանձնած է հայ աշխատաւորներու, արհեստաւորներու եւ զինուորներու վերաբերեալ խնդիրներ: Ձեռնհաս իշխանութիւնը խոստացած է իր կարգին աշխատանքի նախարարութեան յիշեցնել կարգ մը պարագաներ: Գալով հայ զինուորներու հպատակութեան հարցին, հաւաստած են թէ բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի, այլ հպատակութեան խնդրագիրները դիզուած են (մինչեւ 80,000 կը հաշուեն, ամէն ազգէ) եւ 12 պաշտօնեաներ հազիւ կրնան դասաւորել զանոնք: Ուրեմն ժամանակի խնդիր է, ոչ թէ չկամութեան:

Լեհաստան զինուոր կը հաւաքէ

Իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ կողմէ լեհեւգերմանական դաշինքին խզումին՝ Լեհաստան զէնքի տակ կանչեց նոր զինուորներ: Վերջին 48 ժամուան ընթացքին զինուորական տենդագին շարժումներ կատարուած են: Կը հաղորդուի սակայն թէ Լեհաստան նոր պահեստները զէնքի տակ կանչած է պարզապէս Մարտին զէնքի տակ առած պահեստները փոխարինելու համար, որոնք պիտի արձակուին:

Արտաքին նախարար գնդապետ Պէք երկար խորհրդակցութիւններ ունեցաւ մարաջախտ Սմիկլի Ռիծի եւ նախագահ Մոսիցքիի հետ: Որոշուեցաւ խորհրդարանը նիստի հրաւիրել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ

Քաղաքական աշխարհը ապրում է տագնապալի ծանրակշիռ օրեր :

Ամէն մի վայրկեան կարող է պայթիլ նոր համաշխարհային պատերազմ, հակառակ խաղաղութեան համար թափուած ջանքերին եւ այն աննկարագրելի սարսափին, որ ներշնչում է ապագայ պատերազմը իր ահաւոր աւերածութեան սպառնալիքով :

Եւ ազգերն ու պետութիւնները՝ մեծ թէ փոքր, հեւ ի հեւ պատրաստւում են այդ սեւ օրուան համար, մեծ ազգերն ու պետութիւնները յաղթանակի յոյսով եւ ազգային ու քաղաքական գերակայութիւն ձեռք բերելու անզուսպ տենչանքով տարուած, փոքր ազգերից նրանք որ ունին անկախ պետականութիւն, ամէն գնով պաշտպանելու զայն, իսկ նրանք որ հեծում են ուրիշ պետութիւնների լծի տակ, ազատագրուելու նպատակով :

Այսպէս թէ այնպէս, ամէնքը լարուած աշխատանքների մէջ են: Ամէն տեղ ծանր մտահոգութիւններ, տքնութիւն ու պատրաստակամութիւն իրենց կեանքի ու գոյքի զոհաբերութեան գնով ապահովելու իրենց շահերը, գոյութիւնն եւ ազատութիւնը:

Շարժման մէջ են մասնաւորապէս ռուս տարագիրները իրենց բոլոր հոսանքներով ու խմբակցութիւններով, յետոյ Ուկրայնացիներն եւ Խազախները, ինչպէս եւ մեր կովկասեան հարեւանները՝ Վրացիները, Ազէրիները եւ Լեռնականները, որովհետեւ տիրում է այն համոզումը, թէ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին անխուսափելի է նոր կարգուսարքի հաստատումը Խ. Միութեան մէջ :

Բոլորն ալ մշակում են իրենց քաղաքական ծրագիրները, ձեւակերպում ու հիմնաւորում իրենց տեսակէտներն ու պահանջները, բանակցութիւնների մէջ մտնում մեծ ու փոքր ազգերի քաղաքական ազդեցիկ շրջանակների հետ, փնտռելով բարեկամներ ու զինակիցներ: Իրենց մամուլի օրգաններով, գրքոյկներով, հրապարակային ելոյթներով, խորհրդակցական ժողովներով ջանք չեն խնայում ամէնից առաջ նախապատրաստելու իրենց ժողովուրդների հանրային կարծիքը եւ ապա ուժեղ պրոպագանդ մղելով ձեռք բերելու եւրոպական մեծ ու փոքր պետութիւնների քաղաքական շրջանակների համակրանքն ու հնարաւոր օժանդակութիւնը, երբ վրայ հասնի պատմական բախտորոշ պահը:

Այս ազգային – քաղաքական շարժումները ահագին նշանակութիւն ունին մեզի՝ Հայերիս համար, մեր քաղաքական ձգտումների յաջող իրականացման տեսակէտից:

Մենք քաղաքականապէս բախտակից ենք այս ժողովուրդների հետ, ուստի եւ խորապէս շահագրգռուած նրանց քաղաքական շարժումների ծանօթութեամբ :

Մենք պիտի պարզենք մեզ համար, թէ ռուս տարագրութեան, եւ թէ Ուկրայնացիների, Խազախների, Վրացիների, Ազէրիների եւ Լեռնականների մէջ գործող հոսանքներից ու խմբակցութիւններից իւրաքանչիւրը ի՞նչ ոյժ է ներկայացնում իրենից, ուրիշ խօսքով՝ նա ի՞նչ քաղաքական տեսակէտ ունի, ի՞նչ նպատակների է հետամուտ, ի՞նչ ծրագիր ու գործելակերպ ունի, ընկերային ի՞նչ կազմ ունի, ունի՞ լուրջ հող Ռուսաստանի իրականութեան մէջ իրագործելու իր հետապնդած նպատակները, ի՞նչ կապ կայ նրանց միջեւ եւ, վերջապէս, ի՞նչ վերաբերմունք ունին դէպի մեզ՝ Հայերս ու դէպի մեր ազգային քաղաքական բաղձանքները, որի՞ հետ կարող ենք միեւնոյն քաղաքական ճամբով գնալ եւ որի՞ դէմ պիտի պայքարենք :

Մեր մամուլը շատ քիչ է զբաղւում այս խնդիրներով եւ գաղութները, նոյնիսկ իրենց վերին, մտաւորական խաւերում, շատ քիչ ծանօթութիւն եւ շատ աղօտ գաղափար ունին յիշեալ ազգերի քաղաքական շարժումների մասին: Նոյնքան անծանօթ եւ անտեղեակ են վերջիններս մեր մասին՝ մեր քաղաքական ձգտումների, մեր կեանքի պայմանների ու մեր գործունէութեան մասին: (ԽՄԲ.— Մասամբ միայն ճիշդ են այս երկու դիտողութիւնները):

Արդ, եթէ ընդունում ենք, որ մեր հայրենիքի ապագան սերտօրէն կապուած է Ռուսաստանի ճակատագրին հետ, ապա թոյլատրելի՞ է, որ շարունակուի այս փոխադարձ անծանօթութիւնն եւ առանձնացումը իրարից: Արդեօ՞ք միանգամայն վնասակար ու նաեւ վտանգաւոր չէ մեր ազգային – քաղաքական ամենակենսական շահերի համար մեր ներկայ «չքեղ կղզիացումը» յիշեալ քաղաքական ոյժերից :

Երկու պատասխան չունին այս հարցումները :

Ահա թէ ինչու մեր մամուլի քաղաքական օրգանները, մեր քաղաքական կազմակերպութիւններն ու մարմինները պարտաւոր են օր առաջ եռանդուն աշխատանքների լծուիլ, հաստատելու գաղափարական ու բարոյական սերտ կապ զանազան հոսանքների հետ: Եւ առաջին հերթին մեր մամուլը լայն տեղ պիտի տայ իր էջերում բազմակողմանի ծանօթութեան յիշեալ ազգային շարժումների մասին, թէ զետեղելով ինքնուրոյն յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ, եւ թէ արտատպելով նրանց մամուլից կարեւոր յօդուածներ ու տեղեկութիւններ նրանց վարած աշխատանքների մասին:

Երբ Գերմանիայի ու Լեհաստանի նման մեծ պետութիւններն իրենց արտաքին գործավարութեան միջոցով լուրջ ուշադրութեան են առած սպիտակ Ռուսների, Ուկրայնացիների եւ Կովկասեան փոքր ազգերի քաղաքական շարժումները եւ ամէն կերպ ոյժ են տալիս այդ շարժումներին, ջանալով օգտագործել իրենց պետական շահերի համաձայն, ապա ինչպէ՞ս կարող ենք մենք շարունակել մնալ մեր առանձնացման մէջ եւ անգիտանալ այդ շարժումներն ու նրանց վարող կազմակերպութիւնների գործունէութիւնը :

Միայն փոխադարձ լայն ծանօթութիւնը կարող է կողմերին օգնել ճշդիւ ուղղութիւն տալու իրենց քաղաքական քայլերին, ազատ պահել հնարաւոր սխալներից, փոխադարձ անհասկացողութիւններից ու թիւրիմացութիւններից: Եւ կրկին մինչեւ այդ դէպքում կարելի է յուսալ, որ վճռական պահուն առաջ չեն գայ բարդութիւններ ու դժուարութիւններ մեր քաղաքական բաղձանքների իրագործման ճամբուն վրայ :

Բայց կայ եւ մի այլ կարեւոր հանգամանք. դա՝ գաղութների հանրային կարծիքի կազմակերպութեան ու հոգեբանական նախապատրաստութեան խնդիրն է :

Ժամանակները շատ են փոխուել եւ անցել է դարը, խոշոր ու ծաւալուն ժողովրդական շարժումներ յառաջ բերելու համար գործել մանր ու պզտիկ խմբակներով, այսպէս ասած մաֆիական մեթոդներով :

Պէտք է, որ մեր տարագիր հասարակութիւնը, մեր ժողովրդական լայն զանգուածները, մի խօսքով գաղութների հանրային կարծիքը պատրաստուած լինի հաւաքականօրէն ու համերաշխօրէն գործելու բախտակից տարրերի հետ, պէտք է, որ մեր ժողովուրդը ապագայ իր անելիքների պահուն, երբ կը զարնէ պատմական պատասխանատու ժամը, ընդունակ լինի այն մեծ զոհաբերութիւններին, որոնք պահանջուելու են նրանից :

Այսօրուան «խաղաղ» միջարարը կարող է դեռ ամիսներ տեւել, քանզի քաղաքական կացութիւնը շատ անկայուն է ու երերուն ...

Արդ, գործի պիտի անցնիլ առանց ժամանակ կորցնելու :

Օգտուելով առիթից, կ'ուզէի մատնանշել մի գրքոյկ, որի հայերէնի թարգմանութիւնն ու հրատարակութիւնը շատ յանձնարարելի եմ գտնում :

Դա՝ Լոնտոնում վերջերս լոյս տեսած E. Sabline «Russian Unity» (Սաբլին՝ «Ռուսաստանի Միութիւն») գրքոյկն է ։

Այդ գրքոյկի վրայ համակրանքով է խօսում Ալ. Կերէնսքու օրգան «Նովոյէ Ռոսիա» (No. 63): Այս հանգամանքը եւս յատկանշական է եւ արժանի ուշադրութեան :

Հեղինակը ռուս դիւանագիտական նախկին ներկայացուցիչներից է եւ իր գրքոյկը ուղարկել է անգլիացի քաղաքական ականաւոր գործիչներին :

Պ. Սաբլինը իր աշխատասիրութեան մէջ ապացուցանում է, որ Ռուսաստանի ապագայ պետական կազմը պիտի կառուցուի ֆեդերատիվ (դաշնակցային) հիման վրայ, պիտի լինի ինքնավար ազգերի միութիւն: Հեղինակը համոզուած է, որ միայն այս դէպքում կարելի կը լինի ստեղծել բնական եւ հաստատուն միջազգային յարաբերութիւններ, եւ ընդհակառակն, եթէ Ռուսաստանը բաժան – բաժան լինի առանձին ազգային անկախ պետութիւնների, ուրիշ խօսքով, եթէ Ռուսաստանում ստեղծուին նոր Բալկաններ, կը լինի միանգամայն կորստաբեր թէ Ռուսաստանի եւ Ռուսների, եւ թէ Ռուսաստանի պետական կազմի մէջ գտնուող բոլոր փոքր ազգերի համար :

ՅՈՎՍԷՓ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

«ՀԱՅԸ ՈՒՇԻՄ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸՆ Է»

Այս չակերտուած նախադասութիւնը կը պատկանի մարաջախտ Ֆրանշէ տ'Էսփրէի, որ արտասանեց զայն Զինադադարի առաջին տարին, Պոլիս, Բերայի մէջ, հանդէսի մը առթիւ, որուն մեծ չափով կը մասնակցէին նաեւ Հայեր: Հայ օրիորդ մը ծաղկեփունջով ողջունեց յաղթական մարաջախտը, որ Դաշնակիցներուն արեւելեան ճակատին սպարապետի հանգամանքով մուտք գործած էր Թուրքիոյ մայրաքաղաքը, ուր, լեզապատառ, ծակամուտ եղած էին փաշան ու փոշան, պէյն ու պայը, պարտութենէն աւելի հայկական խժդժութիւններէն ամօթահար, մանաւանդ պատասխանատուութեան պատուհասէն խուճապահար:

Մարաջախտը, յանկարծ ոգեւորուած, յայտնապէս յիշողութեան մը մղումէն, հայ աղջնակին ի տես, առաջին տեղը տուաւ հայուն հանդէպ համակիր զգացումի մը: Ըսաւ, գրեթէ բառ առ բառ.— Հռոմի Ֆրանսական դեսպան Պ. Պարէզ խօսած էր ինծի այս ժողովուրդին վրայ, զոր արդէն ես ալ կը ճանչնայի եւ կը ճանչնամ: Ան ըսաւ ինծի, «Հայը ուշիմ ժողովուրդ մըն է, ջանացէք ճանչնալ անոր իրաւունքը»:

Մարաջախտին այդ խօսքը նոր ըմփոփանք մը եղաւ մեզի համար: Մանաւանդ այն ատեն, երբ ամէն Հայ կը տպաւէր թէ ահա հնչեց ազատագրութեան ժամը, եւ դաշնակից բանակները Պոլիս մտնելով, ոչ միայն Օսմանեան կայսրութեան ճակատագիրը կը վճռուէր, այլ— ինչ որ անշուշտ աւելի կը հետաքրքրէր մեզ— հայկական անկախութիւնը ի ձայն փողոյ եւ թնդանօթի պիտի հռչակուէր ի լուր համօրէն աշխարհի: Ասոր վրայ կասկածիլը կը նշանակէր ուրանալ արեւուն լոյսը: Թերահաւատ չկար, ամէն ոք իրաւունքով եւ սրբութեամբ խանդավառուած էր: Նոյն իսկ այս տողերուն տրուպ գրիչը, թթու ազգայնական— եւ այս իսկ պատճառով թերեւս երկչոտ պահպանողական մը ցայն վայր, մինչեւ այն վայրկեանը, — դեւերու յատուկ մոլեգնութեամբ մը ունեցածը չունեցածը կը վտանգէր, պատերազմի միջոցին թրքական վայրագութիւններուն հեղինակները մատնանշելով յատուկ օրկանի մը մէջ: Թերահաւատս անգամ հաւատաց արդարութեան, միջազգային արդարադատութեան այնքան արինոտ յառաջադոյն խաբկանքներէ վերջ, ինչպէս հաւատացած էր հայ ժողովուրդը տոկունութեան՝ իր ազգային պայքարին մէջ: Թերահաւատս անգամ սկսաւ ճանչնալ եւ ընդունիլ, թէ Լոյտ Ճորճեր, Չըրչիլներ, Սէսիլներ եւ փաղանգը— բանակին մէկ կողմը միայն հաշուելով— խղճահարութեան նոպայէ մը պիտի բռնուէին վերջապէս, գէթ չափով մը այնպէս՝ ինչպէս կան միշտ յիմարութեան եզրը կացողներ ի տես անպատմելի թշուառութեան՝ որուն ենթարկուեցաւ Հայութիւնը՝ յանուն քաղաքակրթութեան: Տեսակ մը պողպատ ամէնէն վառ հնոցին մէջ ձուլուած եւ ամէնէն պինդ քարին վրայ յեսանուած : Ու ամէնքս պոռացինք.— «Փա՛ռք պօլատեան քոյ, Տէ՛ր:»

Փառքի եւ ցնծութեան այս աղաղակներուն մէջ էր ահա յաղթապանծ բարի մարաջախտին ժամանումը Մեծին Կոստանդիանոսի քաղաքին պարիսպներէն ներս: Ու բիւրաւոր գրաղումներու թոհուբոհին մէջ ան ահա կը զօչէր.

— «Հայը ուշիմ ժողովուրդ մըն է, մասնաւորապէս գովեստով յանձնարարած է ինծի զայն Պ. Պարէզ »:

Այս բարեդէպ եւ յուսածաղիկ յայտարարութեան վրայ, յաջորդ կիրակին Հայ եկեղեցիներուն մէջ աւելի զօր ղօղանջեցին պատարագին ծնծղաները, Հայ խմբագիրը աւելի խորունկ փորեց թուղթին փոսիկները...:

Անցի՛ց անցելոց: Ի՞նչ անոյշ է յետախաղաց ակնարկը յոյսերուն հին ծալքին եւ ծիծաղներուն հաղորդիչ ֆիլմագդի նարօտին երկայնքէն: Այն տեսութեամբ մանաւանդ որ յոյսերու խաբկանքը ընդունայն չէ միայն, ծիծաղներուն հրթիռը խաբուսիկ չէ լոկ, այլ յաճախ հին պատրանքը կամ յուսախաբութիւնը աւելի կը ջրդեղեն հաւատքը՝ որուն ծնունդն է յոյսը, աւելի կը զօրացնեն քաջութիւնը՝ որուն յաջողութենէն կը բխի ծիծաղը: Անցից անցելոց ծամծուռ ուղիները դիւրանցիկ հարթ պողոտաներ կը դառնան ժամանակին հետ: Վա՛յ յամառ անհամբերներուն, որոնք ճամբուն վրայ, անհոգ ու յուսահատ, կը լքեն գործիք ու նախիր, ու բիրտ հողին վրայ աշխատանքէն՝ որ դէպի լոյս պիտի տանի՝ կը նախընտրեն մոռացումի եւ լքումի անզգայութիւնը՝ որ կը տանի դէպի կորուստ, մարմինով ու հոգիով...:

***

ԵՓՐԱՏԻՆ ԱՂԱՂԱԿԸ...

Հայոց վարդաբոյր երկիրը կը նմանէր դրախտի մը եւ այդ չքնաղ երկրէն ներս մտնողը, անպատճառ սիրոյ եւ նախանձի ցաւէն կը տառապէր...

Հայոց երկիրը նման էր, կարմիր–ճերմակ–դեղին վարդերով լեցուն վարդաստանի մը որ Ապրիլի եւ Մայիսի ամիսներուն իր արբեցնող բուրմունքով կը խեղդէր, ժրաջան եւ ստեղծագործ ժողովուրդը Հայոց:

Թաջերը հպարտ էին, եւ առիւծի վեհանձնութեամբ խումբ – խումբ շրջան կ'ընէին վարդաստանին մէջ, հոտուըտալով կարմիր ճերմակ վարդերը: Ըմբոշխնելով երգերը աննման ու գեղեցիկ սոխակներուն, որ Հայոց Աշխարհին անբաժան սիրահարները դարձած էին:

Աղջիկները, սիրոյ բոցավառ կրակէն այրուած, անմեղ թռչուններու լեզուով ու անուշ գեղգեղանքով կը վազվզէին թթենիներու եւ մշտնջենապէս գլխահակ, բայց փիլիսոփայ ուռենիներուն շուքերուն շուրջ:

Հայոց մայրերը կը ցնծային, կը ժպտէին, ինչպէս՝ սոխակները:

Ապրիլի առաւօտներուն ինչպէս վարդերը Մայիսի արշալոյսին:

Կ'երիտասարդանային, ի տես իրենց ձագուկներուն որ երկնային հրեշտակներու պէս կը թրթռային անհունապէս հրաշալի ծառերուն հովանիներուն տակ:

Մայրերը իմ հրաշափառ երկրիս, իրենց ձագուկները կը ծծցնէին իրենց մայրական մաքուր կաթով, երեք տարի երեք ամիս, ինչպէս կորիւնը իր ձագուկները— տալով անոնց արիւնը իրենց արիւնէն, սրբութիւնը իրենց սրբութենէն:

Ահա՛ թէ ինչու համար, մեր աշխարհի կորիւնները մանաւոր պաշտամունքն ու բարի երկիւղածութիւնը կ'ունենային դէպի իրենց հարազատ մայրը, մանաւանդ անոր անգին կաթը:

Մայրերը իմ գեղեցիկ երկրիս մանիշակներ էին, հրաշքի անսպառ աղբիւր էին, ինչպէս չորս եղանակները հզօր բնութեան:

— Երկիր ի՛մ, ի՞նչ օրհնութիւն էիր դուն, որ թափառական կռունկներն անգամ, քու մաքուր օլորաններուդ մէջ թռչելով, կեանքին գեղեցկութիւնը, կեանքին անմահութիւնը կ'երգէին, ինչպէս սիրահարները իրենց յաւիտենական երազը...:

Բայց Հայոց վարդաբո՛յր երկիրը, սուրբ Արքայ մը ունէր, մշտավազ եւ կատաղի: Անոր վազքը, ո՛չ մէկ մարդկային հանճար, ո՛չ մէկ աստուած կրցեր էր կեցնել,— Եփրատը:

Եփրատին վա՛զքը:

Օ՜հ, տեսնել, տեսնել պէտք էր:

Լուսինը Եփրատին ծոցը, Եփրատը լուսնին մէջ, մէկը միւսին յաւիտենական եարերն էին:

Ո՞վ կը համարձակէր մօտենալ այս աննման ու հզօր արքային:

Ո՞վ սիրտ կ'ունենար, իր կատաղութեան պահուն լոգանք առնել իր ծոցին մէջ:

Կ'ըսէին, որ իր միակ ու անբաժան սիրահարները եղած էին Հայոց աշխարհի քաջերն ու կոյսերը, որոնք՝ լուսնի լոյսին տակ իրենց գիշերային լոգանքը կ'առնէին, իբրեւ թագաւորներ ու թագուհիներ:

Աւա՜ղ, արիւնաթաթախ ինկաւ իմ վարդաբոյր երկիրս:

Կարմիր ու ճերմակ վարդերուն վրայ, կարմի՛ր արցունքներ երեւցան: Սոխակները կուլային, ողբալով վարդաբոյր աշխարհին արիւնոտ վարդենիներուն կսկիծը, կսկիծը Հայոց Աշխարհին...:

Թափառական կռունկներուն զինուորական թեւածումը դադրած էր, կեանքը դարձած է դժոխք:

Եփրա՛տը, Հայոց երբեմնի հզօր Աշխարհին այդ անվախ ու սրընթաց Արտաւազդը, փրփուր կտրած, իր թեւերը կը բարձրացնէր մինչեւ երկինք, ժայթքելով ամէն կողմ: Կատղած էր Հայոց Արքան:

Վասնզի, իր ժողովուրդը, իր դեռատաղ սիրահարները, հազարնե՛րով հազարներով, մանուկնե՛ր ու ծերեր, վարդաժպիտ կոյսե՛ր եւ հարսեր, արիւնլուայ իր ծոցը նետուած էին...

Եփրա՛տ Եփրա՛տ, իմ հզօր Արքայ, լսէ՛ եթէ սիրտ ունիս, ձայնը հեռաւոր ցեղին.

— Օտար ափերէն, անծանօթ՝ բայց մեր աշխարհը տեսած կռունկ մը, մեր վարդաբոյր երկիրը պիտի գայ:

Երբ այդ անծանօթ կռունկը վար իջնէ, մօտէն դիտելու համար մեր աննման լեռներն ու դաշտերը, հողն ու քարը, ծառերն ու վարդենիները, պահ մը հանդարտէ, հրաշքդ իմ Եփրատ:

Թոյլ տուր որ Անծանօթ կռունկը ճիւ՛ղ մը փրցնէ հայրենի երկիրէն, հող չէ թէ կոտրած կամ վիրաւոր, փրցնէ եւ բերէ քու տարագիր զաւակներուդ:

Երբ անծանօթ կռունկը մօտենայ, լսէ՛ մեր ձայնը, մշտագոռ Արքադ իմ:

Ս. ՀՐԱՑԻՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց մի՞թէ այդ հնարաւոր էր : Չէ՞ որ ինքը մինչեւ այն վայրկեաններն էր հաշւում թէ՝ ե՞րբ արդեօք լուր կը սպասէր իրան Ուտիքից. չէ՞ որ նա ցանկանում էր եւ պարտաւոր էր իմանալ թէ՝ ի՞նչ հետեւանք ունեցաւ Արքայի արշաւանքը. յաղթե՞ց նա արդեօք, թէ յաղթուեցաւ: Երկու դէպքումն էլ եւ շահ ունէր իւր անձի համար. մէկում՝ իբրեւ թագուհի. միւսում՝ իբրեւ ամուսին...:

Երբ սենեկապան սպասուհին յայտնեց Թագուհուն թէ Մարզպետունի իշխանը եւ Վահրամ Սեպուհը թոյլտուութիւն են խնդրում իրան ներկայանալու, նա շփոթուեցաւ եւ չգիտէր թէ՝ որի՞ն արդեօք ընդունիլ:

— «Թող գան», ասաց սպասուհուն: Բայց հէնց որ վերջինս կամեցաւ հեռանալ՝

— «Չէ՛, չէ՛. Թող միայն իշխանը ներկայանայ», հրամայեց նա նորէն եւ սպասուհին դուրս գնաց Մարզպետունուն հրաւիրելու:

Թագուհու սիրտը սկսաւ տրոփել. մի ներքին անհանգստութիւն պաշարեց նրան եւ դէմքի խաղաղ արտայայտութիւնը անհետացաւ:

Նա վեր կացաւ տեղից, նայեց արծաթի յղկուած հայելուն եւ տեսաւ թէ ինչպէ՛ս այլայլուել է ինքը: Նրա շրթունքները դալկացել, այտերը գունատուել եւ աչքերը խառնուել էին:

— «Ի՞նչ պատահեց ինձ...», հարցրեց ինքն իրան եւ սակայն իւր հարցին պատասխանել չկարողացաւ: Նրա մէջ այդ րոպէին զարթել էին երկու հակառակ, իրար դէմ մրցող եւ իրար ճնշող զգացմունքներ— [illegible] թագուհու պատուասիրութիւնը եւ ամուսնու անձնասիրութիւնն էին, երկուսն էլ իրաւատէր, երկուսն էլ զօրաւոր... Հարկաւ, դրանցից մինը պիտի յաղթանակէր, բայց դեռ մինչեւ այդ՝ ո՛րչափ յուզմունք, որչա՛փ այլեկոծութիւն պիտի խռովէին նրա հոգւոյ ծովը...:

— «Ի՞նչ լուր կը բերէ ինձ արդեօք իշխանը...», մտածում էր նա. եւ այս մտածմունքը թունդ էր հանում նրա սիրտը: Նա կամենում էր, այո՛, լսել թէ՝ Թագաւորը յաղթեց, թէ Ամրամի ապստամբութիւնը ճնշուեցաւ, թէ արքայի զօրքերը նորէն Ուտիքին եւ Սեւորդեաց աշխարհը գրաւեցին... Այդ լուրը կը գգուէր իւր դժխոյական պատուասիրութիւնը, որովհետեւ այդ յաղթութեամբ թագաւորը կը զօրանար, նրա անունը կը փառաւորուէր, Հայոց զօրքը կը քաջալերուէր, թշնամիները յետ կը քշուէին: Այդ յաղթութիւնը կը ժողվէր նորէն արքայի շուրջը վհատեալ իշխաններին, սիրտ, հոգի կը ներշնչէր նրանց. դրանով Ոստիկանի դէմ ոյժ կը կազմուէր, որով նորէն Դուինը կը գրաւէին, կաթողիկոսարանը կ'ազատէին...

Այդ բոլորը ճիշդ էր:

Բայց երբ նա յանկարծ մտաբերում էր թէ՝ ի՞նչ պատճառից էր առաջացել Ամրամի ապստամբութիւնը, երբ մտածում էր որ թագաւորն այս յաղթութեամբ աւելի եւս պիտի յամառի իւր մոլորութեան մէջ եւ Սեւորդեաց երկիրը նորէն գրաւելով յաճախ պիտի այցելէ Ասպրամ իշխանուհուն, եւ, հետեւապէս, բոլորովին կ'ողնէ, լքանէ իրան... այն ժամանակ ցանկանում, ի սրտէ փափաքում էր, որ Մարզպետունին յայտնէ իրան, թէ թագաւորը յաղթուեցաւ, թէ արքայական զօրքերը ջարդուեցան, թէ Ցլիկ – Ամրամը վերջնականապէս տիրապետեց Ուտիքն ու Սեւորդեաց ձորը, ուր այլեւս Աշոտ Երկաթը չի կարող իւր ոտքը դնել, իւր սիրեցեալ Ասպրամին այցելել...

— Օ՛, գուցէ այդ զոհաբերութեան գնով՝ ես նորէն գտնեմ իմ անգին կորուստը... գուցէ նա մտածէ՝ թէ իւր յանցաւոր սիրոյ համար պատժեց իրան Աստուած, եւ խղճահարուելով վերադառնայ նորէն դէպի ինձ, դէպի իւր ամուսինն ու թագուհին. դէպի այն սիրտը, որ այնքան ջերմագին սիրեց նրան եւ որ սակայն չնչում է՝ իւր [illegible] սով...:

Այս մտածմունքների մէջ էր Թագուհին, երբ սենեկապանը նրա առանձնարանը մտնելով յայտնեց թէ իշխանն սպասում է իրան:

Թագուհին դուրս գնաց դահլիճ առանց նաժիշտների ընկերակցութեան:

Գէորգ իշխանը, որ կանգնած էր մուտքի առաջ, տեսնելով Թագուհուն՝ ողջունեց նրան խոր գլուխ տալով եւ ապա եկաւ ձեռքը համբուրելու:

Իշխանի լուրջ եւ խաղաղ դէմքը հանգստացնող տպաւորութիւն արաւ Թագուհու վրայ:

— Երկա՛ր սպասեցինք քեզ, իշխան. անշուշտ մեզ համար ուրախ լուր ես բերել, ասաց նա սառը ժպտալով եւ աթոռի վրայ բազմելով:

— Ուրախ լո՞ւր... այո՛, կը ցանկայի բօթաբեր չլինել. բայց Աստուած...

— Ի՞նչ պիտի գուժես, հարցրեց Թագուհին անհանգստութեամբ, աչքերն իշխանի վրայ սեւեռելով:

— Թագաւորն ազատուած է. պէտք է փառք տանք Աստծուն:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, իշխան. [illegible] դուեցա՞ն: Ամրամը յաղթանակե՞ց...

— Նա չյաղթանակեց, բայց մենք ամօթալի պարտութիւն կրեցինք:

— Չեմ հասկանում քեզ:

— Ամրամը մեզ պաշարեց մի կիրճի մէջ: Թագաւորը փախչելով ազատուեցաւ. իսկ զօրքերի մէջ կռիւ չեղաւ:

— Պատմի՛ր աւելի մանրամասնօրէն, հրամայեց Թագուհին:

Եւ իշխանը սկսաւ մի առ մի պատմել թէ՛ իւր դիմումների եւ թէ՛ արքայի սպառազինման ու անյաջող ընդհարման բոլոր պատմութիւնը, ծածկելով ի հարկէ այն ամէնը, ինչ որ ինքը կարեւոր չէր համարում յայտնել նրան՝ թէ՛ իբրեւ Թագուհու եւ թէ իբրեւ ամուսնոյ:

Երբ նա վերջացրեց, Թագուհին շունչ առաւ եւ կարծես գոհ իշխանի պատմութիւնից՝ ասաց.

— Ուրեմն արիւն չթափուեցաւ... եւ սակայն Թագաւորը փախաւ, դժբախտ... ամօթահա՞ր... այնպէս չէ՞: Փառք ամենակալ Աստծուն. նա դատում է արդարութեամբ...:

Եւ Թագուհու դէմքի վրայ փայլեց գոհունակութեան մի փոքր ժպիտ, որից սակայն անբաժան էր [illegible] կնիքը:

(Շար.)

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ, 27 ապրիլ.— Լաւ է ուշ քան երբեք: Հայը Հայ պահելու նը-[...] զգացումէն մղուած, Ժընե-ւի Հայ գաղութը օրինակելի համերաշ-[...] մը, երէկ իրիկուն հիմնա-[դրեց] «Ժընեւի Հայ Մշակութա-[յին] Միութեան»: Ոգեւորիչ մթնո-[լորտ] մը ստեղծուած էր, հասուն եւ [...] անդամներու ու երիտասարդ, [...] ուժերու համախմբումովը: [...] էին ամէնքը,— Փրոֆ. Շէրիտ-[ճեա]նը, Պ. Ռ. Կոտէլը (Քօլէժի [...]ֆ., զուիցերիացի մեր լաւագոյն [...]բեկամը ու հիացողը մեր մշակոյ-[թին]), Պ. Ս. Փափազեան, ինչպէս նաեւ [...] «Հայաստան»ի երիտասարդութիւնը [...] խանդավառ ցանկութիւններովը: [Ինչ] ապատակ, մեր այս ճիգերն ու [...]թիւնները, անոնց, որ փոքր ազ-[գեր]ը կը սրբեն, կը տորեն իրենց [...]հարհակալութեան ձգտումներո-[ւն]:

[...]միութեան պատուոյ նախագահ [ընտ]րուեցաւ Պ. Շէրիտճեանը, իսկ [...]րչութեան անդամներն են.— Պ. [...] Ռ. Կոտէլ, Ս. Փափազեան, Պ. [...]եան, Վիգէն Գարմէն, Ա. Կո-[...]եան: Յաջողութիւն իրենց բո-[լոր] ձեռնարկներուն:

Ի. ԳԱՐՄԷՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓԱՐԱՒՈՆԻՆ ԴԱՄԲԱՆԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

[...] Գահիրէէն դէպի հարաւ, 40 մղոն [...], Սաքարիայի մէջ անգլիացի [...] Ուոլթըր Էմրի գտաւ եգիպ-[տ]ական առաջին Հարստութեան (մեր [թուա]կանէն 5000 տարի առաջ) երկ-[րորդ] փարաւոնին դամբանը, որ կը [գտ]նուէր առաջին փարաւոն Մենէսի [դամ]բանին մօտ: Մէնէսի դամբանը [գտնու]ած էր նոյնպէս Պ. Էմրի, 1938 [...]ուարին:

Նորագիւտ դամբանին առաստաղը [...]ուած է խորհրդաւոր հրդեհէ մը, [...] պատճառով փճացած են դամբա-[նի]ն գլխաւոր սենեակին մէջ գտնուած [ա]ռարկաները: Սենեակին մէկ անկիւ-[նը] մնացած են միայն փայտեայ մեծ [...]ղը եւ քանի մը ալապաստրէ ու [...]ալթէ մակոյկներ: Կ՚երեւայ թէ [հրդե]հը շատ զօրաւոր եղած է, որով-[հետ]եւ դամբանին պատերու քարերը [կարմ]րած են ու թրծուած աղիւսի ձեւ [առ]ած: Միւս երեք սենեակները մնա-[ցա]ծ են անեղծ: Գտնուած են եգիպ-[տ]ական առաջին հարստութեան պատ-[կա]նեալ առարկաներ, որոնցմէ շատ [...] գտնուած է ցարդ: Կը կարծուի [...] առաստաղը այրելէ ետք փլած է եւ [...] խորտակումին հետեւանքով ալ [...]դեհը մարած է: Դամբանին մէկ [սե]նեակին մէջ կան փայտէ անկողին-[ներ] ու աթոռներ, պղնձեայ զէնքեր, [գո]րծիքներ ու ամաններ: Գտնուած է [...] մը լեցուն դանակ, սուր եւ [...] սղոցելու սղոցներ, անեղծ վի-[ճա]կի մէջ, ճիշդ այնպէս ինչպէս դըր-[ու]ած են հոն 5000 տարի առաջ: Կը [կա]րծուի թէ այս սղոցները կը գոր-[ծած]էին նաեւ քարեր կտրելու հա-[մա]ր: Գտնուած գործիքները հնագի-[տու]թեան տեսակէտէ մեծ արժէք կը [ներ]կայացնեն:

Երկրորդ սենեակին մէջ գտած են [...]ներ, հարիւրաւոր նուրբ ա-[ման]ներ, պղինձէ ու փղոսկրէ սպա-[...]ններ, ինչպէս նաեւ քանդակա-գործուած fանաքէ մը, չորս ոտքե-րով, ցուլի գլուխով նկարազար-դուած: Պ. Էմրի գտած է նաեւ գինիի սափորներ, որոնց բերանը զմռսուած է ցեխ-կնիքով: Այս կնիքներուն վրայ կը կարդացուի Ջէր անունը:

Շատ խորհրդաւոր է, թէ ինչպէս եղած է որ այրած է այս դամբանի առաստաղը, թէեւ առաջին անգամը չէ, որ կը տեսնենք թէ եգիպտա-կան փարաւոններու գերեզմանները աւերուած են: Հնագէտ Պ. Մորկըն կը կարծէ, որ այրելը հին եգիպտա-կան կրօնական արարողութիւն մըն էր, բայց շատ աւելի հաւանական է, որ աւազակներ կրակ ծագած է կամ գո-ղերը փորձած են այրել ու իրենց հետքը ծածկել: Ամէն պարագայի՝ այս առաջին դամբանն է, որ այ-րուած վիճակի մէջ կը գտնուի:

Վ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

Պոսթընի մէջ երգահանդէս մը տը-ուած է ի նպաստ երաժշտագէտ Պ. Վաղարշակ Սրուանձտեանցի, որ հի-ւանդ է եւ օգնութեան պէտք ունի:

Վ. Սրուանձտեանց իր կրթութիւնը ստացած է Պոլիս, ֆրանսական դպ-րոցի մը մէջ: Դպրոցական կեանքի այդ օրերուն իսկ Սրուանձ նկատելի կ՚ընէ երաժշտական մասնաւոր ընդու-նակութիւններ, կը նուագէ ֆլիւթ դպրոցի նուագախումբին մէջ եւ քիչ ատենէն խումբին ղեկավարը կը դառ-նայ: Աւարտելէ յետոյ կը կազմակեր-պէ Պոլսոյ առաջին «Քնար» նուագա-խումբը, որ տարիներու ընթացքին կ՚ունենայ շատ յաջող գործունէու-թիւն մը:

Երբ Կոմիտաս վարդապետ, Պերլի-նի ու Փարիզի համերգներէն ու իր հրատարակած հայ երգերէն գտած մեծ ընդունելութենէն խանդավառ-ուած, կուգայ Պոլիս, կը նկատէ Սրուանձի երաժշտական ձիրքերը, զայն կ՚ընդունի իբրեւ սան եւ կուտայ երաժշտական լաւ դաստիարակու-թիւն մը:

Երբ Կոմիտասի հիւանդութեան պատճառով իր ձեռնարկները կը խան-գարուին, սաները անտէր կը մնան: Բայց Սրուանձ չի յուսահատիր: Կ՚երթայ Պերլին եւ ներդաշնակու-թեան ու երգահանութեան ամբողջ ճիւղերուն կը հետեւի, այնտեղի ե-րաժշտանոցներէն մէկուն մէջ:

Աւարտելէ յետոյ, Փարիզի եւ Գա-հիրէի մէջ համերգներ կուտայ մեծ յաջողութեամբ եւ օր մըն ալ կը հաս-նի Ամերիկա:

Սրուանձ եղած է աշխատասէր, լուրջ եւ արտադրող երգահան մը:

Երաժշտագէտին ամենալաւ գործե-րը տակաւին չեն հրատարակուած: Ունի 200էն աւելի չտպուած կտորներ եւ երկու օփերէթներ:

Սրուանձ այժմ հիւանդ է եւ բը-ժիշկները արգիլած են մտային ու ֆի-զիքական ո եւ է աշխատանք:

Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ.— Կարդացի մարտ 16 թիւ «Յառաջ»ի «Օրը Օրին»ը ուր թիւրիմացութեամբ ըսուած էր թէ աղջիկս՝ Օր. Ատրինա «հարսն է ողանացի ապետի մը, եւ այժմ կը կոչուի Տիկին Օթէրօ»:

Արդ, ամէն կարգի թիւրիմացու-թիւն բառնալու համար, փութամ հա-ղորդել թէ աղջիկս ոչ ամուսնացած է, ոչ սպանիացիի հարս է, եւ ոչ ալ կը կոչուի Տիկին Օթէրօ:

«Օթէրօ» անունն է այն ակադե-միին որ կը գտնուի Սէվիլլա եւ ուր պարի իր ուսումը կատարելա-գործեց աղջիկս:

Զապէլ Արամ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԷՇԷԿՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ...

Թուրք մամուլը կը շարունակէ իր պայքարը թշնամի պետութեանց դէմ: Յօդուածագիր մը կը գրէ Թուրքերէն «Թան»ի մէջ.

— «Մենք պատմութեան ընթացքին մեր թշնամիներուն իբրեւ սպառնալիք չենք ըսած այն որ պիտի չընենք: Ա-մէն անգամ որ «այս գործը մի ընէք, այս սխալը մի գործէք, թէ ոչ հոգի-նիդ կը վառեն» ըսեր ենք, անպայման յարգած ենք մեր խօսքը եւ մեր ազ-գարարութեան համաձայն շարժած ենք: Ըսել կ՚ուզեմ որ սպառնալիքը ոչ թէ ուժէն այլ մտահոգութենէն կը ծնի:

Միթէ իրաւո՞նք չունինք խնդա-լու, քրքջալու, լիահագագ խնդալու խոալական թերթերուն մեղի կատա-րած սպառնալիքներուն առջեւ: Մենք այս իրաւունքով լիահագագ խնդա-ցինք: Սակայն խորհեցանք նաեւ որ մեր ճակատագիրը վարողները հաշ-ուած են թէ չահուած յաղթանակնե-րէն գինովցած մեր բարեկամներուն գինովութիւնը մինչեւ ո՞ւր կրնայ եր-թալ եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առած են:

Մենք Թուրքերս, որ ոչ ոքի այգիին աչք չունինք, մեր այգիէն ողկոյզ մը խաղող գողնալ ուզողներուն աչքը հանելու ուժին տէրն ենք: Այս ճշմար-տութիւնը չգիտցողները եթէ օր մը գիջան, մեղքը մերը պիտի չըլլայ:

*** «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ Փէյա-մի Սաֆա այս խորագրին տակ կը գրէ.—

«Աշխարհի քարտէսը մարդոց ոտ-քին տակ փռուած գորգ մը չէ որ մարդ ուզածին պէս փոխէ: Պատմու-թեան տեղեակ անձերը գիտեն ասի-կա: Ամէնէն առաջ ազգ մը պէտք է իր պատմութիւնը ունենայ: Տասը տարին է վեր աշխարհի քարտէսէն ջնջուողները, ամէնքն ալ պատմու-թեան գիտակցութիւնը չեն ունեցած, իրենց պատմութիւնը չեն շինած: Թուրք ազգը կը խնդայ Թուրք ազգն ալ այդ ազգերուն կարգը տեսնողնե-րուն գործած էշէկութեան, որովհե-տեւ ասանկ խօսք մը զուալէ տարբե-րութիւն չունի, որովհետեւ աշխարհի ամէնէն մեծ պատմութիւնը կերտած, որովհետեւ էն մեծ հոսանքներուն դէմ դրած է:

Թուրքերը ունին իրենց գլուխը հե-րոսներուն հերոսը պետ մը եւ անոր եւեւը Ճէնկիզի, Ֆաթիհի եւ Աթա-թիւրքի զաւակներէն կազմուած բա-նակ մը:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄՈՒՄ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Գահիրէի Առաջն. Փոխանորդ Մամբրէ եպիսկ. ընկերակցութեամբ Թեմական Ժողովի ատենապետ Պ. Ջա-նիկ Զագըրի, այցելեց ներքին գործոց նախարար՝ Մոհամէտ Ֆահմի էլ Նոք-րաշի փաշայի, Եգիպտոս հաստատ-ուած Հայոց հպատակութեան խնդ-րոյն առթիւ:

Նախարարը շատ բարեացակամ եւ սիրալիր ընդունելութիւն ընելով, յայտարարեց թէ օրէնքի պայմաննե-րը լրացնող բոլոր դիմումները ան-պայման նկատի պիտի առնուին:

*** Այն հայրենակիցները, որոնք օրէնքով սահմանուած պայմանաժա-մի ընթացքին, այսինքն 11 Մարտ 1930 թուականէն առաջ դիմում ըրած են եգիպտահպատակութիւն ընդունե-լու համար եւ ամբողջացուցած են ի-րենց թղթածրարը բայց տակաւին չեն ստացած եգիպտահպատակութեան ի-րենց տոմսերը, արձանագրուելու հա-մար կը հրաւիրուին ազգ. առաջնոր-դարան:

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Կանաչ կարմիր քո վրան՝
Նըման ես կտրած նըռան,
Հիանում եմ քեզանով,
Երբ կանգնած ես ձեր դըռան:

Նահապետ Քուչակ

**Կնոջ մը ուժը կը կայանայ իր գե-ղեցկութեան մէջ, մարդուն գեղեց-կութիւնը կը կայանայ իր ուժին մէջ:

Արաբական առած

** Կնոջ մը համար լաւագոյն բանն է՝ ոչ լաւ եւ ոչ ալ գէշ խօսեցնել իր վրայ:— Պէրիկլէս

ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

Յուսաբեր հետեւեալ խորհրդածու-թիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ, Երուսաղէմի նոր պատրիարքին ընտրութեան առթիւ (20 ապրիլ).

— «Մեծապ արք. Նշանեանի ընտ-րութեամբ, Երուսաղէմի պատրիար-քութեան թափուր գահը կ՚ունենայ իր արժանաւոր գահակալը. սուրբ, մնալով հանդերձ գրագէտ զոյգ պատ-րիարքներու անձերուն կորուստին կսկիծը, կը մեղմանայ այսպէս: Վանքը կ՚ունենայ իր վարիչը, պա-տասխանատու եւ ղեկավար բազուկը, որ կոչուած է պահ մը ընդհատուած գործունէութիւնը շարունակելու, նոր թափով եւ նոր ծրագիրներով:

Կասկած չունինք, որ այս գործու-նէութիւնը պիտի ըլլայ արժանաւոր, տրուած ըլլալով գահակալին անցեալ գործունէութիւնը, իր գործակիցնե-րուն բոլորանուէր աջակցութիւնը եւ արդէն իսկ զոյգ պատրիարքներու կողմէ բացուած աշխատանքի հունը:

Սովորական ժամանակներու մէջ, թերեւս նոյն նշանակութիւնը չունե-նար պատրիարքի մը ընտրութիւնը, ինչ որ ունի այսօր:

Դարձեալ, սովորական ժամանակ-ներու մէջ, երբ հայութիւնը իր հայ-րենիքին մէջ նստած էր եւ ազգային եռուն կեանք եւ գործունէութեան լայն դաշտեր ու կազմածներ կային, Երուսաղէմի վանքը դարաւոր, հոգե-ւորական կեդրոն մըն էր միայն:

Այսօր, փոխուած են պայմանները, ցրուած ու հայրենազուրկ դարձած հայութիւնը, թափառական ու ան-տէր. փչրուած իր երազներէն շատե-րը, եւ խորտակուած իր ազգային ղե-կավար օրկաններէն մեծագոյն մասը: Երուսաղէմը, ինքն իր մէջ թան-կագին մնացորդ մը համազգային այս հաստատութեանց շարքէն, նոր պայ-մաններու հարկադրանքով, դարձած է Հայոց հոգեւոր ու մշակութային կեդրոններէն մեծագոյնը, եթէ ոչ միակը: Ան է որ էապէս, աջակից ու-նենալով նաեւ Անթիլիասը, երիտա-սարդ եւ ազգային աւանդութիւննե-րով եւ ծառայութեան ոգիով տոգոր-ուած եկեղեցականութիւն պիտի հասց-նէ. ան է որ կենդանի պիտի պահէ արտասահմանի հողմացրիւ հայու-թեան մէջ հայ եկեղեցիին վերապահ-ուած հոգեւոր կեանքը եւ յարակից ազգային ոգին ու ազգապահպանման գործը: Երուսաղէմը պիտի ընէ այս բոլորը եւ ասոնց հետ մանաւանդ պի-տի դառնայ հայ մտքին ու մշակոյթին զարգացման ու ճառագայթումին կեդրոններէն մէկը: Հայ Երուսաղէ-մը, իբրեւ եկեղեցի, իբրեւ դպրոց, իբրեւ դպրութիւն եւ մինչեւ իսկ իբ-րեւ ազգային տնտեսութիւն ու իրա-ւունք, բացառիկ նշանակութիւն մը ունի միջազգային այն բարդ աշխար-հին մէջ, որ Երուսաղէմը կը ներկա-յացնէ: Եւ արդար է որ, այդ բացա-ռիկ ներկայացուցչութիւնը չսահմա-նափակուի թեմերու մէջ ու ընդլայնէ գործունէութեան իր ծիրը, աշխար-հագրական որոշեալ սահմանէ մը դուրս, ստանձնելով բացառիկ առա-քելութիւններ հայ ժողովուրդի հան-դէպ: Ինչպէս հին դարերուն, հայ պատմութեան ծանր ու մթին ժամա-նակներուն, մեր օրերուն ալ հայ վանքերուն վերապահուած է հոգե-ւորականէն դուրս, թէեւ յարակից՝ գործունէութեան մարզեր: Վերջին երկու տասնամեակին Երուսաղէմը ձեռնարկեց իր առաքելութեան, դուրս գալով իր մեկուսացումէն եւ ծառա-յելով իր բուն կոչումին,— հոգեւոր ու մշակութային զարգացման: Պիտի յուսահատի՞նք, անոր համար որ կաղ-նիներ լինկան այս գործունէութեան ճամբաներուն վրայ: Կը կարծենք թէ՝ ոչ. որովհետեւ նախ՝ նոր կաղնիներ կը հասնին եւ յետոյ՝ գործը, հոգե-կան ու մտաւոր շարժումները, վեր են անհատներէն, եթէ կան հաւաքա-կան ջանքեր ու լաւագոյն տրամա-դրութիւններ: Ձենք կասկածիր այս բոլորի գոյութեան մասին: Ոյժերը չեն պակսիր վանքէն ներս ալ, դուրսն ալ, որոնցմէ կարելի է օգտուիլ: Ու-նինք դէմքեր, աշխարհական եւ հո-գեւորական, որոնք զուցէ իրենց կեանքի վերջին տասնամեակը կ՚ապ-րին, չըսելու համար տարիները: Ին-չո՞ւ գործի չլծել զանոնք, ինչպէս փորձեցին եւ մասամբ ալ իրակա-նացուցին վերջին երկու մեծ պատ-րիարքները:

Մեծութիւնները կը չափուին գոր-ծերով եւ ձեռք բերուած արդիւնքնե-րով: Ոչ ոք կ՚արգիլէ պատասխանա-տու անձերը մեծ ըլլալէ եթէ անոնք լմբռնեն վայրկեանը եւ ունենան տը-րամադրութիւնը ծրագիրներ մշակե-լու եւ իրականացնելու զանոնք, յա-մառ ու հաւատաւոր գործունէու-թեամբ մը:

Նորընտիր պատրիարքը ծանօթ է ոչ միայն իբրեւ վարչական անձ, իբրեւ նախանձախնդիր ազգային իրաւունք-ներու եւ աւանդութեանց պահպան-ման համար, այլեւ իբրեւ սրտագին աշխատող եւ արդիւնաւոր մշակ հայ մտքի ու մշակոյթի անդաստանէն ներս: Բացուած է շաւիղը գործունէ-ութեան եւ շրջապատուած լաւագոյն տրամադրութիւններով: Հայ ժողո-վուրդը իրաւունք չունի՞ սպասելու իրմէ, որ ոչ միայն շարունակէ «անա-ւնկալօրէն ընդմիջուած գործը», այլ եւ ցաւագինօրէն խզուած շղթան մե-ծարժէք պատրիարքներուն:

Անհուն մտահոգութիւններ կը պա-շարեն մեր ժողովուրդը եւ կը նաւար-կինք ալեկոծ ջուրերու վրայէն:

Ուր էր թէ Երուսաղէմը սփիւռքի կայաններէն մէկն ըլլար հայութեան, յառաջիկայ տարիներուն, եւ հայ հո-գիի, հայ մտքի ու մշակոյթի լուսար-ձակ փարոսներէն»:

Օր. ԱՑՏԱ ՀԵՐԼԵԱՆ
եւ
ԳԷՈՐԳ ԱՐՍԷՆԵԱՆ (ճարտարապետ)
Ամուսնացած
Նիս, 23 Ապրիլ, 1939

ԱՍՈՐԻՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Թաւրիզէն կը գրեն Թեհրանի «Ա-լիք»ին:

Համատանի նեստորական Ասորի-ները, բազմաստորագիր մի համախօ-սականով, դիմել էին Ներսէս արք.ի, խնդրելով, որ իրենց համայնքի հա-մար քահանայ ձեռնադրէ ասորի մի ուխրացու.

Սրբազան Հայրը սիրով կատարեց Ասորիների ցանկութիւնը եւ նրանց ուղարկած տիրացուին փետրուար 19ին ձեռնադրեց քահանայ Յովէլ ա-նունով:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը պաշտօնական շրջաբերական մը ուղղե-լով ժողովուրդին, կը յանձնարարէ կարգ մը ուտելիքներ ամբարել, ի նախա-տեսութիւն պատերազմի: Շրջաբերականը կը բացատրէ թէ պատերազմի պա-րագային մէկ-երկու ամիս պիտի անցնի, մինչեւ որ վերջնապէս կազմակեր-պուի պարենաւորումը: Այդ միջանկեալ շրջանին համար պարտաւորիչ է ամ-բարել կարգ մը նիւթեր որոնք հաւանաբար պիտի չծախուին, ինչպէս ալիւր, շաքար, բրինձ, աղ, չոր բանջարեղէն, մաքարոնի եւն.: Շրջաբերականը հրա-տարակուեցաւ ֆրանսերէն, գերմաներէն, իտալերէն լեզուներով եւ երկու գաւառաբարբառներով:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ փառաւոր ցոյցեր կատարուեցան, փառա-բանելով Լիբանանի եւ Սուրիոյ բարեկամութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ: Այս առթիւ խօսեցան բոլշեւիկներ, Հէյխ Հասան, հակաֆաշական միութեան նա-խագահը եւն.: Բազմութիւնը «անկցի»ներ կ՚արձակէր Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վարիչներուն դէմ:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

[Հեղ]ինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

Նաւապետ Պուապէրդըլօ եւ իր տե-[ղակա]լը Վիէօվիլ, թէեւ շատ անվե-[հեր] հոգիի տէր մարդիկ, սակայն [...] անդուղի վերեւ կանգնած, անշարժ, [...]գոյն, մոլորուած, կը նայէին նա-[ւա]կամուրջի մօտէն դէպի ներսը: [...]րդ մը արմուկով անոնց մէջէն [...]րայ բացաւ եւ վար իջաւ: [Ան]իկա իրենց ճամբորդն էր, գիւ-[ղաց]ին, որու մասին քիչ մը առաջ ա-[...] կը խօսէին: [...] անդուղէն վար իջնելէ յետոյ՝ ա-[...] կանգ առաւ:

Ե.

YIS ET VIR

Թնդանօթը նաւին միջնայարկին [...] կ՚երթար կուգար, կարծես Ապո-[կա]լիպսի կենդանի կառքը ըլլար: Նաւին լապտերը, որ իր դողդոջուն լոյսը սփռած էր մարտկոցի առաջա-կողմի գերանի տակը, իր լոյսի եւ խաւարի մէջ տատանուող երերում-ներուն տակ ամփոփած էր այս խելա-ցնոր տեսարանը: Իր սարսափելի ա-րագութեան մէջ թնդանօթը բոլորո-վին կորսնցուցած էր իր ձեւը. եր-բեմն, լոյս տեղ դուրս գալուն պէս, կ՚երեւար իբրեւ սեւ զանգուած մը, իսկ երբեմն մթութեան մէջ սպիտակ նշոյլներ կ՚արձակէր:

Դեռ կը շարունակէր իր սարսափե-լի աւերումը, արդէն խորտակած էր չորս ուրիշ թնդանօթներ, իսկ նաւին կողերուն վրայ երկու ճեղքեր բացած էր: Այս ճեղքերը բարեբախ-տաբար վեր կը գտնուէին ալիքներու մակերեւոյթէն, բայց եթէ յանկարծ մրրիկ մը պատահէր, ջուրը անպատ-ճառ ներս կը խուժէր: Անիծեալ խելա-գար յարձակումներով կը ծեծէր նա-ւին կողերը, որոնց գերանները՝ ի-րենց զարմանալի ամրութեան շնոր-հիւ կը դիմանային, որովհետեւ կո-րաձեւ փայտը դիմացկունութիւն ու-նի, բայց այս արտասովոր մեծու-թեամբ լախտը ամէն տեղ կը հասնէր եւ կը ծեծէր միանգամայն ամէն կող-մէ:

Եթէ կապարի հատիկը ձգէին շիշի մէջ եւ ցնցէին ամբողջ ուժով, այս-պէս արագ, այդպէս խելացնոր շար-ժումներ չէր կատարեր: Նաւակողի գերանները ծանր ծանր կը ճռնչէին, իսկ թնդանօթի չորս անիւները խոլա-կան շրջաններ կը կատարէին այդ հինգ դիակներու վրայէն, զանոնք կը կտրտէին, կը քայքայէին, կը ման-րէին: Հինգ դիակները, քանի կտորի վերածուած, կը գլորուէին մարտկո-ցի բացուածքներուն մէջ: Անկենդան գլուխները կարծես թէ օգնութիւն կը կանչէին. արեան առուակները նաւի կողերուն օրօրման ուղղութեամբ կը հոսէին տախտակամածի վրայ. Նա-ւին ներքեւի մասերը քանի մը տեղե-րէ վնասուած, կը սկսէին բացուիլ. հրէշային աղմուկ մը լեցուցած էր ամբողջ մարտկոցը:

Նաւապետը վայրկեան մը չփոթած, նորէն ուշաբերեցաւ եւ հրամայեց սանդուղի գլխէն տախտակամածին վրայ նետել ամէն ինչ, որ կրնար զսպել եւ խեղդել թնդանօթի անսանձ արշաւանքը: Կը ձգէին անկողինները, նաւային առկախ մահճակալները, փոխ-առագաստները, գլանաձեւ ո-լորուած պարաններու կոյտերը, նա-ւաստիներու պարկերը, կը ձգէին կեղծ թղթադրամներու հակերը, ո-րոնք մարտանաւին մէջ ամբողջ բեռ մը կը կազմէին: Այսպիսի ստորնա-քարշ կեղծիքը անգլիացիները ազնիւ միջոց կը համարէին պատերազմի մէջ:

Բայց ի՞նչ կրնային ընել այս քուր-ջի կտորները:

Ոչ ոք չէր համարձակեր վար իջ-նել, որպէսզի զանոնք պէտք եղածին պէս զետեղէ թնդանօթի դիմացը: Քա-նի մը վայրկեան յետոյ բոլոր այդ առարկաները բուրդի պէս գզուեցան:

Ճիշդ այդ վայրկեանին ծովն ալ իր կողմէն կ՚օգնէր այս դժբախտութեա-նը՝ զայն կատարեալ դարձնելու հա-մար: Փոթորիկը այս պահուն բարիք մը կրնար ըլլալ նաւին համար. գու-ցէ գլխիվայր ընէր թնդանօթը, եւ ե-թէ վայրկեան մը անոր անիւները վեր ցցուէին՝ այն ժամանակ անիկա ար-դէն ընկճուած կ՚ըլլար:

Աւերումները երթալով աւելի մեծ չափեր կը ստանային: Կայմերը, ո-րոնք հաստատուած էին տախտակնե-րով պատած նաւին ողնափայտին մէջ, և մեծ ու կլոր սիւներու ձեւով կ՚անց-նէին նաւին յարկերուն մէջէն ու վեր կը բարձրանային, այժմ կա՛մ խախ-տած էին տեղերէն, կամ մինչեւ ան-գամ փշրուած: Թնդանօթի ահաւոր հարուածներու տակ նաւին առաջա-կողմը արդէն ճեղքեր բացուած էին. մինչեւ անգամ մեծ կայմը կոտրած էր. թնդանօթային մարտկոցը սկսած էր տեղէն խախտիլ եւ երեսուն թնդա-նօթէն տասը պատերազմի համար արդէն անպէտ էին դարձած. Նաւի կողերուն ճեղքերը երթալով կը շատ-նային եւ ջուրը կը սկսէր ներս լեց-ուիլ:

Ծերունի ճամբորդը իջած էր ար-դէն նաւին միջնայարկը. այնտեղ, սանդուղին տակ կայնած, երկաթէ մարդու մը տպաւորութիւնը կ՚ընէր, խիստ նայուածքներ կը ձգէր կատար-ուած այս աւերումներուն վրայ, ան-շարժ մնացած էր ան, կարծես ան-հնարին ըլլար քայլ մը առնել դէպի մարտկոցը:

Իր շղթաներէն արձակուած թնդա-նօթի ամէն մէկ շրջանը կը պատրաս-տէր նաւին մօտալուտ խորտակումը. քանի մը վայրկեան եւս ահա նաւաբե-կութիւնը անխուսափելի կը դառնար:

Կը մնար երկուքէն մէկը, կա՛մ ա-ղէտի առաջքը խսկոյն առնել, կամ թէ կորչիլ: Պէտք էր ասոնցմէ մէկը ընտրել անպատճառ, բայց ո՞րը:

Աղէտին առաջքը առնել. բայց ո՞վ էր աղէտին պատճառը— այդ հրէշա-յին թնդանօթը:

Կարելի՞ է միթէ դադրեցնել մոլե-գին խելագարը:

Կարելի՞ է սանձահարել կայծակը:
Կարելի՞ է յաղթահարել որոտումը:
Պուապէրդըլօ դարձաւ Վիէօվիլին.

— Դուք կը հաւատա՞ք Աստուծոյ:

— Այո՛, զուցէ ոչ, կը հաւատամ երբեմն:

— Ե՞րբ, փոթորկի՞ ժամանակ:

— Այո՛, այսպիսի վայրկեաններու մէջ:

— Եւ ճշմարիտ է, յարեց Պուապէր-դըլօ, Աստուած միայն կրնայ մեզ այս դրութենէն ազատել:

(Շար.)

մէկզի դրած պիտի ըլլայ հին դրութիւնը։ Վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի գործադրէ նոր լրատուութիւնները, եթէ շարունակուի միջազգային տագնապը։ Ուրեմն կրնայ անմիջապէս դրօշի տակ առնել պահեստիները եւ օժանդակները, մէկ խօսքով՝ զօրաշարժ։

Դիւանագիտական ճակատամարտը

Անգլիական դահլիճը նիստ գումարեց երկուշաբթի առաւօտ եւ գլխաւորաբար զբաղեցաւ եւրոպական ապահովութեան ցանցի, մասնաւորաբար Ռուսիան ներս առնելու խնդրով։ Կ՚ըսուի թէ Մոսկուայի անգլիական դեսպանին պէտք եղած նոր հրահանգները տրուած են, մտնելու համար վերջնական բանակցութեան մէջ արտաքին գործավար Լիթվինովի հետ։ Կը կարծուի թէ Անգլիա կը հաւանի, որ զինուորական դաշինք մը կնքուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, որով ապահովութեան ցանցին մէջ առնուի Արեւելքը՝ մէջն ըլլալով Պալթիկեան պետութիւնները եւ արեւմուտքէն Զուիցերիան, Հոլանտան, Պելճիքան եւ Փորթուկալը։ Կ՚ենթադրուի նաեւ թէ այս ծրագրին դէմ Լեհաստանի ընդդիմութիւնը վերջ գտած է, Հիթլէրի ճառէն վերջ։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի սպայակոյտերու միջեւ տեղի կ՚ունենան խորհրդակցութիւններ։ Լիթուանիոյ բանակին հրամանատարն ալ այցելեց Վարշաւա։

Պաղեստինի հարցը

Գահիրէի մէջ Պաղեստինի Արաբներու եւ միւս արաբական պետութիւններու ներկայացուցիչներու ժողով մը գումարուեցաւ։ Այս ժողովին առաջին անգամ ըլլալով մասնակցած են նաեւ Հնդկաստանի Իսլամներու ներկայացուցիչները։ Ժողովին նախագահած են Եգիպտոսի վարչապետը եւ արքունի դիւանապետը։ Նախագահը յայտարարած է թէ արաբական առաջարկները ղրկուած են անգլիական կառավարութեան։ Կը կարծուի թէ այս առաջարկներու գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.—

1. Պաղեստինի մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատելու պէս կազմել կառավարութիւն մը, որուն պետերը ըլլան Պաղեստինցի Արաբներ, ունենալով անգլիացի խորհրդականներ։

2. Ամենուրեք հողի վաճառումը հակակշիռի տակ առնել։

3. Յառաջիկայ հինգ տարիներուն թոյլ տալ միայն 75,000 Հրեաներու մուտքը Պաղեստին, պայմանով որ ո եւ է ժամանակ հրէական բնակչութիւնը երկրին ընդհանուր բնակչութեան մէկ երրորդը չանցնի։

4. Երեք տարիէն գումարել խորհրդարան մը, որ մշակէ երկրին սահմանադրութիւնը։

Ժողովը որոշեց նաեւ որ արաբ պատուիրակները խորհրդակցին Պաղեստինի մեծ միւֆթիին հետ, որ կը գտնուի Պէյրութի մէջ։ Պատուիրակները մեկնեցան օդանաւով։ Եթէ միւֆթին մերժէ այս առաջարկները, արաբական երկիրները պիտի դադրեցնեն իրենց աջակցութիւնը։ Եթէ անգլիական կառավարութիւնը մերժէ, այն ատեն արաբական երկիրները պիտի չկրնան որ եւ է ազդեցութիւն գործել Պաղեստինի Արաբներուն վրայ, որպէսզի դադրեցնեն պայքարը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

700 ՕԴԱՆԱՒԵՐ մասնակցեցան Մայիս 1ի զօրահանդէսին, Մոսկուայի մէջ։ Այս առթիւ Սթալին աչքէ անցուց 45.000 զինուորներ, խորհրդային բանակին բոլոր զօրամասերէն։ Մարաջախտ Վորոշիլով ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ անհրաժեշտ է բանուորներու միացեալ ճակատ կազմել «աշխարհակալութեան երկրորդ պատերազմին հանդէպ որ սկսած է արդէն։ Կարմիր բանակը խաղաղութեան եւ պաշտպանութեան ճշմարիտ բանակն է եւ կը սպառնայ միայն անոնց որ կը համարձակին անցնիլ մեկուն տան սեմէն»։ Նշանակալից է որ այս տարի շատ սակաւաթիւ էին զօրահանդէսին մասնակցող զինուորները։

ՀԻԹԼԷՐ երկու նոր ճառեր խօսեցաւ առջի օր, տօնակատարութեան մը առթիւ, եւ նորէն յիշեցնելով «կենսական տարածութեան» պահանջը, յայտարարեց թէ Գերմանիա պիտի շարունակէ իր ճամբան։ «Ազգերու Դաշնակցութիւնը լաւ բան էր, բայց Զիկֆրիտի գիծը աւելի լաւ է», (Գերմանիոյ Մաժինոյի գիծը)։ Ճառ մըն ալ մարաջախտ Կէօրինկ խօսեցաւ, միութիւն քարոզելով։ «Երբ Գերմանները միացած են, անպարտելի են։ Աշխարհի մէջ որ եւ է պետութիւն չի կրնար կործանել Գերմանիան»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ դաղտնի բանակցութեանց մասին զրոյցներ հերքած ըլլալով, Աժանս Հավաս հերքում մը հրատարակեց։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պերլին այցելութեան առթիւ, սիրալիր բաժակաճառեր փոխանակուեցան Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Վարչապետը յայտարարեց թէ Հունգարիա պիտի շարունակէ «վստահալից միութեան քաղաքականութիւնը Առանցքին պետութեանց հետ»։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը ստացած ըլլալով Հիթլէրի ճառին պատճէնը, յայտարարեց թէ այդ ճառը չի կրնար պատասխան համարուիլ նախագահ Ռուզվէլթի կոչին։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ վարչապետը ճառ մը խօսելով, հերքեց այն զրոյցը թէ պետութիւն մը թելադրած է հողային զիջումներ կատարել իր դրացիներուն։ «Ռումանիա միշտ պիտի պաշտպանէ իր սահմանները։ Ոչ թէ ներկայ կամ նախորդ դահլիճին քաղաքականութիւն է այս, այլ մեր ազգային քաղաքականութիւնը»։

ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Չըրչիլ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց, թէ Եւրոպայի մէջ կազմուելիք դաշնակցութեան նպատակը Գերմանիոյ վրայ յարձակիլ չէ։ Բայց Մեծն Բրիտանիա պիտի պատերազմի ազատութեան համար, եթէ հարկադրուի։

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց, որ Մայիս 15ին Մատրիտի մէջ տեղի ունենալիք «յաղթական թափորին» իտալական եւ գերման զինուորական ուժերը մասնակցին նուազագոյն քանակով։ Կառավարութիւնը որոշեց նաեւ որ օտար ուժերու մեկնումը արագանայ։ Արդէն մեկնած են 4000 իտալացի զինուորներ։

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԵՑԱՒ Սելանիկի մէջ, Վազգէն Արսէն Տէր Ստեփանեան, 29 տարեկան, որ 1937 յուլիս 17ին վայրագօրէն սպաննած էր նպարավաճառ մը, Եուաքիմ Քանթոփուլօ։ Մարդասպանը զոհին մարմինը երկուքի բաժնելով նետած էր քարայրի մը մէջ։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորը Պոլիս գնաց առջի օր, իր հետեւորդներուն հետ։ Կ՚ըսուի թէ հոն պիտի հաստատուի։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 8րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ մայիս 19ին, Ֆոնթէնէպլոյի մէջ, պարգեւախաղի հաստատման 4րդ տարեդարձին առթիւ։

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ պատահեցան Սոֆիայի մէջ, Մայիս 1ի առթիւ։ Երբ աւանդական թափորը կ՚անցնէր փողոցներէն, բոլշեւիկները խռովայոյզ կանչեր արձակեցին։ Ոստիկանութիւնը բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարեց։ Շատեր վիրաւորուեցան, մէկը ոստիկան։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՅՈՐԵԼԵԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ Salle Gaveauի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, Մէթրօ Miromesnil

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ։

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆի (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի։ Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆի հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տիսք)։

Մուտքի գինները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Ցարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ՚ունենայ 3 Մայիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Արտաշէս Յարութիւնեան, քննադատ եւ հրապարակագիր»։ Ընթերցումներ անդամներու կողմէ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ Մ[Ի]ՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասա[խ]օսութիւնը 4 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ՝ ՇԱՀԽ[Ա]ԹՈՒՆԻ. Նիւթ «Սա[ր]տարապատի ճակատամարտը»։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ ԴԻԹԱԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Մասնաճիւղին տարեդարձին առթիւ

7 մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Douchesի մէջ, Rue Jules Ferry, Ժանթիյի

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը (2 արար) սան-սանուհիներու կողմէ։

Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։ Խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք։

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ.— Մէթրօ փորթ տը Շուազի։

[Թ]ԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (Մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օ[րդ]. ԹՈՎՄ[ԱՍ]ԵԱՆ, Տիկ. ԱԼՔՍԱՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱՒՔՍԱՆԵԱՆ։

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիլայի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ լեզուատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., ուրիշ երկիրներ 7 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՎԻՆԵՈՆԻ «Մուրատ» Ենթակոմիտէի եւ Շաքէ խումբի բոլոր ընկերները եւ ընկերուհիները խոր ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկեր Քաջին, Թագւոր եւ Աղապապ Մատոսեաններուն եւ պարագաներուն՝ իրենց մօր եւ ազգականին մահուան առթիւ։

Այս առթիւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն նաեւ Ավինեոնի Համազգայինի Մասնաճիւղը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ հետեւեալ անձնաւորութեանց, որոնք բարի եղան իրենց նիւթական աջակցութիւնը բերել ու Կ. Խաչի օրւան (2 Ապրիլ) ձօնդէսին.— Պ. Գ. Կիւլպէնկեան Պ. Շատանեանի միջոցաւ 500, Պ. Մարմարեան 500, Հայունեաց Միութիւն 100, Հ. Սպայից Միութիւն 100, Տիկ. Արուսեակ Գաւիթեան 50, Պ. Երջանիկ Պալեան 70, Պ. Վարդազարեան 50, Պ. Վաչեան 50, Տքթ. Թորգոմեան 50, Տքթ. Քեմիրլեան 50, Տքթ. Քօլօլեան 30, Պ. Ռ. Թադէոսեան 25, Պ. Ճահիլաթունի 20, Պ. Մաթոսեան 50, Պ. Ճիէրճեան 50 ֆրանք։

Մասնաճիւղս շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ Ֆօրիա ճաշարանին, Restaurant des Diamantairesի, Péra ճաշարանին, Սապունճեան եղբարց, Տիկ. Չէրչեանի, երիցուհի Տիկ. Արսլանեանի, Տիկ. Դանիէլեանի եւ բոլոր անդամուհիներուն, որոնք իրենց նուէրներով ճոխացուցին պիւֆէն եւ վիճակահանութեան իրերը։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Այրի Տիկին Թագուհի Մուրատեանի մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Պեյրոն-Նավոնոզի մէջ, կը նուիրեն՝ Արտաշէս Մուրատեան 150 ֆր., Տիկին Թագուհի Քէլքէթեան 50 ֆր., Այրի Տիկին Սօֆիայ Ազատեան 50 ֆր.։ Այս գումարէն կը յատկացնեն 150 ֆր. Ֆ. Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան, 100 ֆր. Հ. Յ. Դ. Թանգարանին։

Ստացանք Յառաջի վարչութենէն։

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՍԷՆ ՇԱՐԼԻ (Մարսէյլ) շաքարի գործարանին փակման պատճառով, անգործութեան դատապարտուած բոլոր հայ գործաւորները ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Շաբաթ օր, 6 Մայիս, կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Պ. Եղիայի սրճարանը, 22 Rue d'Aix։ Օրակարգ՝ խորհրդակցութիւն՝ աշխատանք վերստանալու միջոցներու մասին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ խումբի պարգեւախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 55, 182, 159, 137, 148, 143, 205։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մանուկ Ղազարեան կը փնտռէ իր անհրաժեշտ՝ Միսաք Պօյաճեան, Գասթէմոնիի Թաշքէօփրիէն, հօր անունը՝ Գրիգոր։ Կը կարծուի իր Ֆրանսա գտնուիլը։ Իր հասցէն իմացնել՝ Gazarian Krikor, Lieu de la Mouche, St. Gines Laval, (Rhône).

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Կը տօնուի 21 Մայիս Կիրակի օր

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ.

Նկատի ունենալ այդ թուականը։

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ՚արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ՚արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Յաւուրերը ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ՚ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ
63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94
Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։
Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։
Կ՚ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ
իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90
Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։
Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »
Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)
Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգաւառ Մօնթօլօնի եւ ըիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՐԱՖՖԻ
Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ
ԾԱՆՕԹ ԹԱՌԻՍՏ ԱԲԳԱՐԻ
եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։
Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le P[e]letier, Cadet, N. D. Lorette

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՄԱՅԻՍ JEUDI 4 Mai 1939

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

15րդ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4031

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒՆՔ

Նորէն ծանր երկունքի մը բռնուած է Արեւմտեան Եւրոպան։ Կը ճգնի ելք մը գտնել, եթէ ոչ պատերազմը խափանելու, գոնէ յետաձգելու համար։

Երէկ պարզեր էինք այդ երկունքին մէկ երեսը,— բանակցութիւններ Թուրքիոյ հետ, նախ Անգլիոյ, յետոյ Խ. Միութեան կողմէ,— երկու պարագաներուն մէջ ալ համախորհուրդ՝ Ֆրանսայի հետ։

Նոր լուր չունինք այս ճակատէն։ Թերթերը կը շարունակեն գրել թէ բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգած են արդէն, եւ կը մնան կարգ մը մանրամասնութիւններ։

Այս բանակցութեանց գլխաւոր նիւթը կը կազմէ Նեղուցներու հարցը, վտանգի պահուն, որպէսզի անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմերը կարենան Սեւ ծով մտնել, կամ ռուսական նաւերը Միջերկրական իջնել։ Երեք պետութիւններն ալ չափազանց կենսական համարելով այս պարագան, տրամադիր են ամէն գոհացում տալու Անգարայի, որ անմրցելի վարպետ մըն է, պատեհութիւններէն օգտուելու համար։

Իր պահանջներէն մէկը գոհացում ստացած է արդէն,— չարաբաստիկ Սանճաքին կցումը, ինչպէս կը հաստատեն իրաւասու շրջանակներ։

Փակագիծ մը, այս առթիւ։

Ծերակուտական Պ. Կոթըռօ, որ օդանաւով Սուրիա գացած էր Փօլ տիւ Վէօւի հետ, քննական պտոյտ մը կատարելու համար Ալեքսանտրէթի շրջանին մէջ (Սանճաք), հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է արաբական թերթերուն.

— «Սանճաքը պիտի մնայ Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ եւ եռագոյնը պիտի ծածանի այդ շրջանին վրայ։ Ֆրանսա թիզ մը հող պիտի չզիջի, եթէ սակայն միջազգային բոլորովին բացառիկ պարագաներ մեզ չհարկադրեն ընել այդ բանը։ Արդէն Կիլիկիոյ համար, որ 1920ի դաշինքի շրջանակին մէջ կ՚իյնայ, թոյլ տուաւ դարմանել այս աղէտը։ Նահանջի շրջանը փակուած է»։

Անշուշտ կ՚ըմբռնէք այս յայտարարութեան տակ ծածկուած մտահոգութիւնը։

Նախկին ռազմիկ, այժմ ծերակուտական, Պ. Կոթըռօ մէկն է այն սակաւաթիւ Ֆրանսացիներէն որ անկարելին փորձեցին իրենց ազգային հեղինակութեան եւ Միջերկրականի կոմիտէին միջոցաւ, փրկելու համար Սանճաքը։ Կորովի ծերակուտականը, թէեւ ուշացաւ, յանձն առաւ անձամբ ալ երթալ քննել կացութիւնը, եւ արժանացաւ ջերմ ընդունելութեան մը, Պ. Փօլ տիւ Վէօւի հետ։

Արդ, Պ. Կոթըռօ պնդելով հանդերձ թէ թիզ մը հող պիտի չզիջեն, կը սահեցնէ վերապահում մը խորապէս չարաշուք.

— «Եթէ սակայն միջազգային բոլորովին բացառիկ պարագաներ չհարկադրեն մեզ ընել այդ բանը»։

Անոնք որ Սանճաքը Թուրքիոյ բաշխելու որոշումը տուած են, այս պատճառաբանութեամբ կ՚արդարացնեն իրենց այնքան ծանրակշիռ զիջումը։

Եւ այս՝ գիտնալով հանդերձ որ եթէ ոչ Անտիոքը կամ Մուսա Տաղը, գէթ Ալեքսանտրէթը շատ աւելի կենսական է Ֆրանսայի քան Թուրքիոյ համար, ռազմագիտական տեսակէտով...

Անցնի՛նք։ Երկունքին երկրորդ երեսը կը ներկայացնէ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնը, որ կը քաշքշուի երկու շաբաթէ ի վեր, իբրեւ հետեւանք իր բարդ հանգամանքին։

Հակառակ պաշտօնական շրջանակներու պահած լռութեան, կը հաստատուի թէ լայն անջրպետ բացուած է անգլօ-ֆրանսական հասկացողութեան եւ Մոսկուայի տեսակէտներուն միջեւ։

Այսպէս, լրագրներու կարծիքով, Մոսկուայի բանաձեւը կը տրամադրէ անյապաղ կնքել զինակցութիւն մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, հետեւեալ առաջադրութեամբ.—

1. Փոխադարձաբար երաշխաւորել երեք պետութեանց պաշտպանութիւնը։
2. Այս երաշխաւորութիւնն ընդարձակել արեւելեան Եւրոպայի բոլոր պետութեանց, Ֆինլանտայէն մինչեւ Սեւ ծով։
3. Յետոյ այս երաշխաւորութեան ցանցին տակ առնել արեւմտեան Եւրոպայի փոքր պետութիւնները (Պելժիա, Հոլանտա, Զուիցերիա եւն.)։

Զինակցութեան եւ երաշխաւորութեան այս չափազանց լայն ծրագրին փոխարէն, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը նախընտրեն սահմանափակ երաշխաւորութիւն մը։

Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը օգնութեան պիտի կանչուի, արեւելեան Եւրոպայի մէջ, եթէ.

1. Վտանգուած երկիրը ինք աջակցութիւն խնդրէ։
2. Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենք հարկ դատեն օգնութեան հասնիլ վտանգուած պետութեան։

Խորհրդային բանաձեւով, հաւաքական ապահովութեան ընդարձակ ծրագիր մըն է որ մէջտեղ կը դրուի, մեքենաբար գործադրելի։ Իսկ անգլօ-ֆրանսական ծրագրին գործադրութիւնը կախում ունի պարագաներէն, եւ երկու պետութեանց վճիռէն։

Ահա թէ ինչո՛ւ կը քաշքշուին բանակցութիւնները, եւ Անգլիոյ վարչապետը խուսափողական պատասխաններ կուտայ ընդդիմադիրներուն։

Հասկնալի է. հակառակ Հիթլէրի այնքան աննպաստ ճառին, Լոնտոն չուզեր խորտակել բոլոր կամուրջները, պաշարողական այն ճակատ մը կազմելով Գերմանիոյ դէմ։ Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ Անգլիա վճռական դեր մը պիտի կատարէ, խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՆԱՎԷՃԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ԼԵՀԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԵ՞Ն ՏԱՆՑԻԿԸ

Վաղը, ուրբաթ, Լեհաստանի արտաքին նախարարը պիտի պատասխանէ Հիթլէրի ճառին, խորհրդարանի բեմէն։ Սպասելով այդ պատասխանին, լրագրական ճակատամարտը կը սաստկանայ մէկ օրէն միւսը։ Վարշաւայի կիսապաշտօնական օրկանը դիտել կուտայ թէ Գերմանիա կ՚ուզէ Լեհաստանը կտրել Պալթիկ ծովէն։ «Բայց Լեհաստան այնքան կենսական շահեր ունի որ, այժմ կը պահանջէ աւելի ընդարձակել իր իրաւունքները Տանցիկի ազատ քաղաքին մէջ։ Վերջին քսան տարիներու ընթացքին Լեհաստան Տանցիկի մէջ ծախսած է առ նուազն 100 միլիոն անգլ. ոսկի, ինչպէս եւ կառուցած է նաւահանգիստ, երկաթուղի, նաւաշինարան, ճարտարարուեստ եւն.։ Լեհաստան չի կրնար դիւրաւ լքել այս բոլորը»։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ հետեւեալ տեսակէտները կը յայտնեն կացութեան մասին.—

1. Եթէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը յայտարարէ թէ լեհական թեւարկութիւն պիտի հաստատուի Տանցիկի վրայ, փոխան Ազգաժողովի թեւարկութեան, ինչպէս կը թելադրեն թերթերը, այն ատեն գերմանական զօրքը պիտի շարժի եւ արագօրէն։ Ինչպէս Չեխոսլովաքիոյ պարագային, Պերլինի մէջ չեն կարծեր որ Լեհաստան վճռական դիմադրութիւն մը ցուցնէ։

2. Եթէ պատասխանը անհաշտ ըլլայ, Տանցիկի գրաւման խօսք չընելով հանդերձ, այն ատեն Գերմանիա խաղեր պիտի սարքէ, փոթորիկը ներսէն պայթեցնելու համար, ինչպէս ըրաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ։

3. Կրնայ ըլլալ որ Լեհաստան տրամադրութիւն յայտնէ բանակցելու, բայց խնդիր է թէ Հիթլէր այս անգամ պիտի գոհանա՞յ իր նախորդ պայմաններով։

Արդարեւ, գերմանական մամուլը շատ աւելի սուր լեզու մը կը գործածէ, քանի մը օրէ ի վեր։ Երկու ամիս առաջ, երբ հակագերման ցոյցեր կատարուեցան Լեհաստանի մէջ, գերմանական մամուլը վերապահ դիրք մը բռնեց։ Այժմ ամէնէն մանր դէպքն ալ կ՚օգտագործէ, յայտարարելով թէ Լեհաստան գործիք դարձած է անգլօ-բոլշեւիկեան դաւադրութեան՝ ընդդէմ Գերմանիոյ։ Բոլոր թերթերն ալ յայտնապէս կը մեղադրեն Անգլիան, «որ կը ջանայ բոլշեւիկութեան յանձնել Եւրոպան»։ Անոնք խաղաղութեան թշնամի կը հռչակեն Չէմպըրլէնը եւ իր արտաքին նախարարը։ Այս առթիւ կը մեղադրեն նաեւ Պերլինի լեհական դեսպանը, որ ներկայ չէր եղած Հիթլէրի ճառին, իբրեւ տեսակ մը ցոյց, մինչդեռ ան առաջին օտար դեսպանն էր որ իր ներկայութեամբ պատուեց Նիւրընպէրկի կուսակցական համագումարը։ (Միջանկեալ ըսենք թէ Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ դեռ նոր, իր ժամանումէն մէկ շաբաթ վերջը ընդունուեցաւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի կողմէ, այն ալ իբրեւ սովորական այցելութիւն)։

Գերմանական թերթերը ծանր խորագիրներ կը գործածեն, Լեհաստանի մասին խօսած ատեն,— «յիմարութիւն», «անամօթ խաղեր» եւն.։ Պերլինի կուսակցական պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ «Լեհաստան անդարմանելի կերպով գործիք դարձած է անոնց որ պատերազմ կ՚ուզեն»։ Ուրիշ թերթ մը կ՚ազդարարէ թէ «Տանցիկը գերմանական քաղաք է եւ կ՚ուզէ Գերմանիոյ վերադառնալ։ Վիճելու բան չկայ այս մասին»։

Իտալական թերթերն ալ ուժգնօրէն կը պաշտպանեն գերմանական տեսակէտը, միեւնոյն ատեն յիշեցնելով թէ Մուսոլինիի միջամտութեան շնորհիւ էր որ Լեհաստան կրցաւ ետ առնել Չեխոսլովաքիոյ կցուած հողերը։

*** Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահը բացառիկ լիազօրութիւններ ստացաւ, իբրեւ հետեւանք նոր կացութեան։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրով մը, չորս շաբաթէն վեցի բարձրացաւ պահեստի սպաներու մարզանքի շրջանը։

*** Մէմէլի վերջնական կցման առթիւ, գերման պաշտօնատար մը կը գրէ կիսապաշտօնական թերթի մը մէջ.

— «Մէմէլը պիտի դառնայ Գերմանիոյ այցետոմսը արեւելքի մէջ եւ արեւելեան Փրուսիոյ երկրորդ քաղաքը»։

Անգլօ-խորհրդային բանակցութիւններ

Անգլիական կառավարութիւնը կը շարունակէ քննել Մոսկուայի ծրագիրը, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ զինակցութիւն կնքելու համար Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի միջեւ։

Անգլիոյ կառավարական շրջանակներուն մէջ կ՚առարկեն թէ ռուսական ծրագիրը կրնայ աւելի գրգռել Գերմանիան, ինչպէս եւ բոլորովին հեռացնել Ճափոնը, վտանգելով Ծայր. Արեւելքի բրիտանական շահերը։ Ուստի կ՚ուզեն միջին բանաձեւ մը գտնել։ Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ այս մասին համաձայն է Անգլիոյ։

Անգլիական ծրագրին համաձայն, խորհրդային կառավարութիւնը պարտաւոր պիտի ըլլայ շարժելու նախայարձակման որոշ պարագաներու մէջ, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա բացորոշապէս յայտնեն թէ պիտի օգնեն վտանգուած երկրին։ Յետոյ, ծրագիրը կը ձգտի փարատել կարգ մը պետութեանց մտավախութիւնները՝ Մոսկուայի զինուորական օգնութեան մասին։

Անգլիոյ ընդդիմադիրները կը տրտնջան թէ կառավարութիւնը դանդաղ կը շարժի, Խ. Միութեան հետ համաձայնելու համար։ Այս առթիւ հարցումներ եղան երեսփ. ժողովին մէջ, բայց Պ. Չէմպըրլէն խուսափեցաւ վերջնական յայտարարութենէ մը։

— Կառավարութիւնը իսկապէս կ՚ուզէ՞ համաձայնութիւն մը կնքել, հարցուց աշխատաւորական երեսփոխան մը։

— Անշուշտ, պատասխանեց վարչապետը, բայց պէտք է քննենք խնդիրը։ Առաջարկներ ստացած ենք Մոսկուայէն եւ խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին։ Դժուար է մանրամասնութեանց մէջ մտնել։ Պարզ խնդիր մը չէ այս, այլ հարց մը որուն համար պէտք է խորհրդակցիլ նաեւ միւս կառավարութեանց հետ։

Ուրիշ երեսփոխան մը հարցուց թէ ե՞րբ ստացած են Մոսկուայի առաջարկները։ Պ. Չէմպըրլէն «անպատշաճ» գտաւ այս հարցումը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Անցեալները կը կարդայի փրոֆ. Թէշուէյրի մէկ գիրքը, բժշկա-հոգեբանական ուսումնասիրութիւն մը կնոջ մասին։ Փրոֆ. Թէշուէյր տեսուչն է Ռէնսի բժշկական վարժարանին, եւ այն հազուագիւտ մտաւորականներէն՝ որոնք — այն շրջանին, երբ բժիշկը միայն *ըէչէթա* գրել գիտէ, երբ առեւտրականը միայն դրամ հաշուել գիտէ, երբ կղերականը միայն իր ծունկին եկամուտը համրել գիտէ,— իրենց իմտութեան բազմազան երեսներով հիացում կը պատճառեն գրոց-բրոց շրջանակներու մէջ։ Կարդալ Փրոֆ. Թէշուէյրի այս գիրքը համազօր է բերնիդ մէջ քամելու արեւափառ ողկոյզ մը խաղողի։ Գրական, փիլիսոփայական ու բժշկագիտական ի՛նչ հրաշալի խորաչափութիւն, շրթներս կը խածնեմ հիացումէս։

Իր այդ գրքին մէջ է, որ Փրոֆ. Թէշուէյր կը պատմէ.—

Յանկարծ մութ ամպեր դիզուեցան Ողիմպոսի վրայ, ուր կը բնակէին աստուածները, երջանիկ եւ հոգեզուարթ։ Ողիմպոսէն վար, մարդը, որու տիրապետութեան յանձներ էին, անխոհեմաբար, երկիրը ծագէ ծագ, կենդանիները բազմազգի, բուսականութիւնը յորդաշառայլ, ահա կը սպառնար աստուածներու տիրապետութեան։ Ան կ՚ապրէր միինակ, կը հրամայէր անասուններուն եւ բոյսերուն, ամէն օր կը կատարէր նոր նուաճում մը, իրեն հպատակեցուցած էր բնական ուժերը եւ երկնքէն կորզած՝ հուրը յաւիտենական։ Աստուածները վախի մէջ էին, մղձաւանջ մը կը հալածէր զիրենք,— օր մը չէ օր մը, մարդը պիտի տապալէր Ողիմպոսն ալ, ու պիտի գահազրկէր աստուածները։

Ի՞նչ ընէին, ի՞նչ չընէին։

Չէին կրնար յիմարացնել մարդը՝ ետ խլելով այն իմացական շնորհները, որոնք տրուած էին աշխարհի ստեղծումին օրը։ Այդ պարագային, մարդկային հանճարը, նոր գիւտով մը, նոր նուաճումով մը, կրնար յանկարծ անպէտ խլեակներու վերածել զիրենք՝ աստուածները։ Խորհեցան միջոց մը գտնել շեղելու, տարբեր ուղղութեան մը վրայ նետելու մարդկային հանճարին ուժը։ Թող երթար գրաւէր նոր հորիզոններ, բայց հանգիստ ձգէր Ողիմպոսի յաւիտենական եւ եսապաշտ բնակիչները։

Նստեր էին շրէշներու մարգին վրայ եւ խորհուրդ կ՚ընէին։ Աստուածուհի մը բարձրացուց իր մատիկը, որ արեւի շողի կը նմանէր, եւ խօսք ուզեց։ Արամազդ, միշտ խոժոռ, հրամայեց որ խօսի։ Եւ աստուածուհին խօսեցաւ առուակներու լեզուով, թռչուններու գեղգեղանքով, կարմիր-կանաչ բառերով։ Ըսաւ թէ մարդուն պէտք է ընկեր տալ կին մը, օժտուած՝ աննման գեղեցկութեամբ։ Մարդը, հանելի դառնալու համար աստուածաշնորհ այդ արարածին, դադար տալով իր մտքին սատանայական գործունէութեան, իր բոլո՛ր ուշադրութիւնը, իր բոլո՛ր նիգերը, վերջապէս իր ամբո՛ղջ հանճարը պիտի նուիրէր կնոջ նուաճումին։ Այլեւս պիտի չկարենար տապալել աստուածները։

Յարմար եւ խելացի գտան խորհուրդը։ Եւ աստուածները ընկեր տուին մարդուն, թակարդը ձգելու համար, կին մը՝ խենթեցնող գեղեցկութեամբ։ Այդ օրէն ասդին՝ Ողիմպոս կը քնանայ խաղաղ։

Մարդը, որ, ինչպէս կը պատմէ Աստուածաշունչը, հողէ շինուած էր, չկրցաւ այլեւս աստուածանալ ու դարձաւ հող նորէն, (Ադամ, որ եբրայերէնի մէջ կը նշանակէ մարդ, կը ծագի *ադամահ* բառէն, որ կը նշանակէ հող, ինչպէս լատիներէն **homo** բառը (մարդ) կը ծագի **humus**էն, որ կը նշանակէ հող)։

Եւ հիմա, երբ Եւրոպայի խաղաղութիւնը վտանգուած է, չէ՞ք կարծեր որ նոյն խորհուրդը կրնայ օգտակար ըլլալ նաեւ այս պահուս։

Եւայի՛ թոռներ, ո՛ն ի գործ։

ԱՐԱԶ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզի ռուսական օրաթերթը, «Պոսլետնիա Նովոստի», հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ընկերակցութեանց օրէնքին գործադրութեան մասին, քաղելով «բացարձակապէս վստահելի աղբիւրներէ».—

Նախ եւ առաջ նկատի ունենալու է, որ նոր հրամանագրին մէջ նշանակուած մէկ ամիս պայմանաժամը կը սկսի ոչ թէ ապրիլ 12էն, որ հրամանագրին ստորագրութեան թուականն է, այլ անոր հրատարակութեան օրէն, այսինքն ապրիլ 16էն, երբ լոյս տեսաւ պաշտօնաթերթին մէջ։ Ուրեմն խնդրագիր ներկայացնելու համար վերջին օրը Մայիս 16ն է։

Բոլոր դիմումները արտօնութիւն առնելու եւ միութեան մը գործունէութիւնը շարունակելու համար, պէտք է ուղղուին ներքին նախարարին եւ յղուին Փարիզի ոստիկանական վերատեսչութեան՝ Սէնի նահանգին համար, կամ համապատասխան նահանգապետութեանց։ Խնդրագիրները պէտք է գրուած ըլլան վեց ֆրանքնոց դրոշմաւոր թուղթերու վրայ (փափիէ թէմպրէ)։

Այն ընկերակցութիւնները որ կը գտնուին Փարիզի մէջ եւ չունին մասնաճիւղեր գաւառի մէջ, կամ իրենց մասնաճիւղերը կը գտնուին միայն Սէնի նահանգին մէջ, պէտք է տան միայն մէկ խնդրագիր եւ յղեն Փարիզի ոստիկանական վերատեսչութեան։

Այն ընկերակցութիւնները որոնց կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ, իսկ մասնաճիւղերը Սէնի նահանգէն դուրս, կամ ընդհանրապէս եթէ կեդրոնները մէկ նահանգի մէջ են, իսկ մասնաճիւղերը ուրիշ, պարտաւոր են, թէ կեդրոնը եւ թէ մասնաճիւղերը, խնդրագիրներ ներկայացնել զատ-զատ, իրենց համապատասխան նահանգապետութեանց։ Մասնաճիւղերը իրենց խնդրագիրներուն մէջ պէտք է յայտնեն թէ մաս կը կազմեն կեդրոնական կազմակերպութեան եւ թէ իրենց կեդրոնն ալ համապատասխան դիմումը կատարած է իր կողմէ, իր շրջանի նահանգապետութեան։

Խնդրագրին մէջ յիշուած պիտի ըլլան՝ անունը, մականունը, հասցէն, ծննդեան թուականը, վայրը, արհեստը, հպատակութիւնը, ինքնութեան թուղթի թիւը ընկերակցութեան նախագահին, ընդհ. քարտուղարին կամ անոնց, որոնք ընկերակցութեան անունով դիմում կը կատարեն։ Խնդրագիր ներկայացնողները պարտաւոր են յիշել թէ իրենք կը խնդրեն, համաձայն 1939 ապրիլ 12ի հրամանագիր-օրէնքին, «արտօնել իրենց ընկերակցութեան շարունակելու իր գործունէութիւնը»։ Խնդրագրին մէջ պէտք է յայտնել նաեւ կեդրոնի հասցէն (Siège Social), ինչպէս եւ թիւը եւ ժամանակը այն արձանագրութեան որ կատարուած է ոստիկանութեան կողմէ։

Խնդրագրին մէջ, կամ զատ թուղթի մը վրայ (պարզ թուղթ) պէտք է ներկայացնել ցանկը վարչութեան (bureau du conseil d'administration). ցանկին մէջ պէտք է յայտնել վարչութեան անդամներու մասին նոյն տեղեկութիւնները ինչ որ կեդրոնի անդամներու (անուն, մականուն եւն.)։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Քաղաքական դէպքերը այնպէս մը ծաւալեցան, որ, յանկարծ, Պալքանները դարձան պայքարի ասպարէզ մը: Փոքր Համաձայնութեան քայքայումէն վերջ Պալքանեան Ուխտը առաջին ու վերջին պատուարը կը մնայ, զոր Առանցքը կ'ուզէ քանդել՝ իջնելու համար երկու Նեղուցներուն վրայ: Ռումանիոյ հետ կնքուած առեւտրական համաձայնութիւնը, Ալպանիոյ գրաւումն ու Եուկոսլաւիոյ օղակումը արդէն իսկ խախտեցին այդ պատուարը:

Եւ որովհետեւ էջքը այդ կերպով արագացաւ, ժողովրդական ճակատը լծուեցաւ գործի: Եւ մէջտեղ դրուեցաւ, կրկին, «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքը, այս անգամ նոր որակումով մը,— «ժողովրդապետական ճակատ»: Ճակատ մը, որ պէտք էր ընդգրկէր, Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն զատ, նաեւ, Լեհաստանը, Ռումանիան, Յունաստանը, Թուրքիան ու Խ. Ռուսիան: Այս շարժումը, սակայն, ստեղծեց իր տրամաբանական հակազդեցութիւնը: Ու Առանցքը, իր կարգին, երկարեց իր կարկինին սլաքները՝ գծելու համար իր շրջագիծը,— Պուտափէշտ, Պուքրէշ, Սոֆիա, Պելկրատ: Մինչ այդ՝ «մթնոլորտը թանձրացած» էր արդէն, ու՝ վարակիչ դարձող տրամադրութեամբ մը՝ աշխարհ կը սպասէր Ապրիլ 28ին: Անշուշտ, երկու կողմերը դեռ կ'աշխատին իրենց շրջագիծերը ապահովել, բայց երկուքն ալ դեռ յաջողած ու լրացուցած չեն:

Այս բոլոր ճիգերուն մէջ, քաղաքական դէպքերը թէեւ մնացին Պալքաններուն մէջ, բայց պայքարին ծանրութեան կեդրոնը յանկարծ փոխադրուեցաւ Անգարա:

Դէպքերու ընթացքին հետեւողներուն համար երբեք անակնկալ մը չէր այս պարագան: Չէր, որովհետեւ վերջին երեք տարուան իրողութիւնները ցոյց կուտային թէ Թուրքիա ոչ միայն անմասն չէ, այլեւ, ընդհակառակն, մասնակից է եւ, շատ յաճախ, օղակ մը՝ քաղաքական դասաւորումներու: Իր այս ընթացքը արդիւնքն է, բնականաբար, իր աշխարհագրական դիրքին, որ իր վրայ կ'ընէ նպաստաւոր ու միանգամայն աննպաստ անդրադարձումներ:

Հրաժարինք, սակայն, խորհրդածութիւններ ընելէ, եւ թուենք, նախ, վերջին տարիներու այն իրողութիւնները, որոնց ակնարկեցինք վերը:

Այսպէս, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ ծրագրով Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը Թուրքիոյ իրաւունք տուաւ Նեղուցները սպառազինելու: Իտալիա որոշ ատեն չվաւերացուց այդ որոշումը: Սպանիական ներքին պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, Թուրքիա ոչ միայն ջերմօրէն համակիր մնաց հանրապետականներուն, այլեւ շեշտուած կերպով հակակիր էր Ֆրանքոյին: Միջերկրականի ալեկոծութեան օրերուն, Նիոնի խորհրդաժողովին առիթով, Թուրքիա յայտնեց թէ Անգլիոյ հետ է— նաեւ ընդհանուր մը պարագային,— Իտալիոյ դէմ: Անշլուսի առիթով, ամբողջ Թուրք մամուլը այնքան դժգոհ ու մտահոգ էր, որքան հակահիթլէրական Աւստրիացիները: Սեւ Ծովեան Ուխտի մը ծրագիրը յառաջ քշուեցաւ Թուրքիոյ կողմէ, թէեւ ապարդիւն: Պալքանեան 70 միլիոննոց ճակատի մը ստեղծումին առաջարկը եկաւ կրկին Անգարայէն: Իսկ ատկէ առաջ, Անգլիա սերտ կերպով գործակցեցաւ Թուրքիոյ՝ անոր սպառազինումին համար: Այս բոլորին վրայ բարդեցէք Սանճաքի պարագան, ու եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այն՝ ինչ որ ըսինք վերը: Կամ՝ ինչ որ կատարուեցաւ վերջերս,— ծանրութեան կեդրոնին փոխադրութիւնը՝ Անգարա:

Արդ, այս իրողութիւնը, կը խորհին շատեր, «այս անգամ ալ կը փրկէ Թուրքիան», երբ մանաւանդ Ֆրանսայի ու Անգլիոյ նման հզօր պետութիւններ կը դառնան իր զինակիցները:

Այս տեսակէտը, եթէ ճիշդ ալ ըլլայ, արագ հասուած եզրակացութիւն մըն է, անշուշտ, ու կը կարօտի կարգ մը ճշդումներու:

Այսպէս, Թուրքիոյ երաշխաւորումը դեռ վաւերական չէ: Ըսել կ'ուզենք թէ՝ արեւմտեան մեծ պետութիւնները դեռ երաշխաւորած չեն անոր ամբողջականութիւնը: Թուրքիան, միշտ իր աշխարհագրական դիրքին բերումով, ու ճիշդ անոր համար որ օղակ է բռնուած յաճախ, երբեւ դաշնագիր կողմ Խ. Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ առանձին համաձայնութեան մը ազատութիւնը չունեցաւ: Ու իր ստանալիք երաշխաւորութիւնը, հակառակ իր կամքին, պայմանաւորուեցաւ երկու իրողութիւններով.— առաջին՝ ժողովրդապետական ճակատին համար նախատեսուած ուրիշ պետութիւններու՝ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հաւանութիւնը՝ Ռուսիան եւս այդ ճակատին միացնելու մասին: Եւ, երկրորդ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հաւանութիւնը՝ այդ ճակատին մասնակցելու համար Խ. Ռուսիոյ կողմէ դրուած հակառաջարկներուն:

Այս պայմաններէն առաջինին արդիւնքը պարզ է,— թէ Լեհաստան եւ թէ Ռումանիա, գոնէ մինչեւ այժմ, դէմ են իրենց ամբողջականութիւնը ապահովուած տեսնելու կարմիր բանակի խուժումով իրենց հողերէն ներս: Միւս կողմէ, Անգլիա եւ Ֆրանսա դեռ լրացուցած չեն իրենց բանակցութիւնները Մոսկուայի հետ:

Ասիկա չի նշանակեր, սակայն, որ եթէ,— նոյնիսկ այս պայմաններուն մէջ,— Իտալիա ի վիճակի գայ [illegible], Հռոդոսի եւ Լերոսի ուժերը քշելու Թուրքիոյ վրայ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա պիտի չօժանդակեն անոր պաշտպանողական ճիգերուն:

Գոնէ առ այժմ, սակայն, Իտալիոյ կողմէ այդպիսի քայլ մը կանխահաս կը նկատուի: Կամ ծրագիր մը, որ կը սպասէ իր նպաստաւոր պայմաններուն: Մասնաւորապէս Ռուսիա, եթէ նոյնիսկ ձգտուած ըլլան իր յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ, ռազմամթերքի ու օդանաւի առատ օժանդակութիւն մը պիտի ընծայէ Թուրքիոյ: Որովհետեւ, այդպիսի յարձակում մը կը վտանգէ իր՝ Թուրքիոյ հետ իբրեւ բարեկամ, թէ՝ թշնամի բռնի ուժով Կարմիր ծով իջնելու ծրագրին, ինչպէս նաեւ իր առջեւ պիտի փակէ առ հասարակ այդ ծովուն միջոցաւ առեւտրական ու քաղաքական հաղորդակցութեանց ճամբան:

Անգլիա ու Ֆրանսա, իրենց կարգին, պիտի ջանան — եթէ նոյնիսկ խոյս տան պաշտօնապէս կռիւին մասնակցելէ,— կարելի ձեւերով ի դերեւ հանելու Հռոմի յարձակումը՝ միանգամայն յոգնեցնելու համար զայն:

Ասիկա, սակայն, ներկայ պարագաներուն յատուկ եզրակացութիւն մը կրնայ ըլլալ միայն:

Վասն զի, այսօրուան կացութիւնը առկախ, «ի լինելութեան» կամ փոխանցումի շրջան մըն է, քանի տակաւին իրենց վերջնական ելքերուն չեն հասած երեք պարագաներ.—

Առաջին.— Ժողովրդապետական ճակատին կազմութիւնը՝ Ռուսիոյ մասնակցութեամբ:

Երկրորդ,— Առանցքին հետապնդուած հակադիր ճակատին յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը:

Եւ, երրորդ,— Ինչ որ աւելի բաղձալի է եւ որուն ի նպաստ բաց դուռ մը թողուց Հիթլէր՝ ապրիլ 28ի իր ճառով,— փոխադարձ համաձայնութեամբ ու մեծերուն միջեւ վիճելի հարցերը լուծելու տեսակէտին ձեւաւորումը կամ վերջնական լքումը:

Պարագաներ, ահաւասիկ, որոնց վրայ կ'արժէ որ անդրադառնանք առանձին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹՈՒՆՈՒԶ

Թունուզ, որուն բնակչութեան ինը տասներորդը արաբ իսլամներ են, Իտալիոյ կողմէ Ալպանիոյ գրաւման լուրը ստացաւ տարօրինակ տարեդարձի մը օրը: Տարի մը առաջ, Ապրիլ 9ին, Նոր–Տէսթուր կուսակցութիւնը, որուն կը մասնակցէին Թունուզի ազգայնական զանգուածները, ցոյց էր կատարած արաբական քաղաքին մէջ եւ յետոյ ալ փրանսական նահանգապետին պաշտօնատան առջեւ:

Ծայրայեղները, միացած ամբոխին, պոռչտուքներ արձակեցին եւ քարեր նետեցին: Անմիջապէս հրատարակուեցաւ պաշարման վիճակ. բաւական թիւով մարդիկ սպաննուեցան, եւ քանի մը օրուան մէջ Նոր–Տէսթուր կազմակերպութեան բոլոր վարիչները ձերբակալուեցան ու նետուեցան բանտ: Մինչեւ այժմ ալ բանտարկուած կը մնան 60 հոգի, առանց դատի:

Ուստի, եթէ կար արաբ–իսլամական աշխարհի մէջ անկիւն մը, ուր Իտալիա կրնար գտնել իրեն համար արգաւանդ հող մը, Թունուզն էր:

Եւ իրաւ ալ, Իտալիա ձեռքը դրաւ արօրին: Անցեալ Զատկին, Կիրակի, Տրիպոլսոյ ձայնասփիւռը կոչ ըրաւ, որ Թունուզի ազգայնականները ցոյց կատարեն այս տարի եւս: Ազգայնական ղեկավարները կը հիւծէին բանտին մէջ ... Նոր–Տէսթուրը տակաւին ունէր 70,000 անդամնոց գաղտնի կազմակերպութիւն մը. արաբ մտաւորականութեան եւ ազատ դասի մեծ մասը անոր կ'անդամակցէր. զանգուածները կը համակրէին:

Բայց ոչինչ պատահեցաւ: Ճիշդ է, քաղաքը լեցուն էր զօրքով, կարմիր փէսաւոր զուաւներով եւ մոխրագոյն ապարօշաւոր սփահիներով, որոնք բերուած էին հարաւի ամրոցներէն, ինչպէս նաեւ ոստիկանութիւնը պատրաստ էր ամէն պատահականութեան: Բայց ոչինչ պատահեցաւ, որովհետեւ Ֆրանսայի դէմ ցոյց կատարելու բաղձանք չկար: Եթէ չհաշուենք Պաղեստինի առանձնայատուկ պարագան, աւելի վճռական փաստ կարելի չէ գտնել, ցոյց տալու թէ ինչպէս Արաբները զառնացած են այն պատերազմին հանդէպ, որ ըսկսաւ աւագ Ուրբաթ եւ «խաղաղութիւն եւ կարգ» պարգեւեց Ալպանիոյ, Զատկի Կիրակի օրը:

Մուսոլինիի հարուածը ամրացուց Թունուզի Արաբները, որոնց թիւն է 2,250,000 իրենց կասկածներուն մէջ Իտալիոյ հանդէպ: Այն 23,000 Տրիպոլսեան Արաբները, որոնք կը գտնուին Թունուզի մէջ եւ որոնցմէ շատերը քաղաքական փախստականներ են, բաւական են ցոյց տալու կերպարանքը «իսլամութեան պաշտպանին» (Մուսոլինի):

Մինչեւ պատերազմի մը ծագիլը կամ որքան ատեն որ պատերազմի մը հաւանականութիւնը մեծ չէ, Թունուզի մէջ արաբական խառնակութեան մը վտանգը չկայ: Արդէն տղամարդիկը առնուած են անկանոն զօրամասերու մէջ՝ «կում», փրանսական սպաներու ղեկավարութեան տակ, եւ տիրող զգացումն է յաղթականօրէն մտնել Տրիպոլիս, եթէ յարձակում գործէ Իտալիա Ֆրանսայի կամ իր դաշնակիցներուն վրայ:

Միւս երկու միլիոն Թունուզցիներուն աչքին Ֆրանսայի դիրքը աւելի ամուր է քան Իտալիոյ: Զատկին, ես կը շրջագայէի հռոմէական ու փիւնիկեան Կարկեդոնի մէջ, յետոյ հետիոտն ուղղուեցայ դէպի Լա Մարսայի անգլիական հիւպատոսին բնակարանը: Ճամբան, ինծի հանդիպեցաւ ծերուկ Արաբ մը, որ կը ճամբորդէր նստած իր էշուն վրայ, ետեւն ալ ձգած քուռակը: Ինծի պէս քիչ մը Ֆրանսերէն կը թոթովէր: Ինչո՞ւ համար, հարցուց, Ֆրանսացիները չեն արտաքսեր այս երկրէն Իտալացիները եւ անոնց գործերը մեզի՝ Արաբներուս չեն տար: Անշուշտ ես չէի կրնար պատասխանել, թէ Իտալացիները այստեղ շատ ծանր կ'աշխատին եւ անոնց մեծ մասը օրինապահ է:

Բայց ծերուկը մատնանշած էր իրողութիւն մը, որ ինծի մտածել տուաւ: Արաբներու կռիւը Իտալացիներու հետ ինչպէս քաղաքական, նոյնպէս տնտեսական հիմք ունի: Իտալացիները կը մրցին Արաբներուն հետ, ապրելով կեանքի նոյն մակարդակին վրայ եւ թերեւս նոյնիսկ քիչ մը աւելի գործ արտադրելու կարողութեամբ: Ֆրանսացիները կը կազմեն երկրին ընտրանին եւ չեն ըներ այն գործերը, զոր Իտալացիները իրենք կը փափաքին կատարել, բացի «պաշտօնեայ»ի վերաբերեալ աշխատանքներէն: Այստեղ ալ առաւելութիւնը Ֆրանսացիներու կողմն է:

Իսկ Իտալացինե՞րը: Ինչ պիտի ընէ Ֆրանսան անոնց հետ, եթէ պատերազմ ծագի:

Ըստ 1936ի վիճակագրութեան, 1938ին վերստուգուած, Թունուզի մէջ կան 108,000 Ֆրանսացիներ եւ 98,000 Իտալացիներ: Թունուզի իտալական հիւպատոսը կը մերժէ այս թիւերը, ան կ'ըսէ, թէ Թունուզի մէջ կան 127 հազար Իտալացիներ, առանց հաշուելու այն 16,000 Իտալացիները, որոնք ընդունած են տարիներու ընթացքին ֆրանսական հպատակութիւնը: Անշուշտ ինծի նման անցորդ թղթակից մը հնարաւորութիւն չունի ստուգելու այս թիւերը, բայց անգլիական հիւպատոսին կարծիքը այն է, թէ ֆրանսական մարդահամարը անաչառ է ու վստահելի:

Յունուարէն ի վեր, երբ վարչապետ Տալատիէ այստեղ այցելեց եւ Գերմաններուն Փրակա մտնելէն ասդին, Ֆրանսացիները լրջօրէն ուշադրութեան չեն ուզեր առնել Իտալացիներու պահանջները Թունուզի հանդէպ եւ կը դժկամակին ընդարձակել Թունուզաբնակ Իտալացիներու իրաւունքները: Անոնք նկատի առած են միայն, թէ պատերազմի մը պարագային Իտալացիները ինչքան վնասակար կրնան ըլլալ, եւ ըստ այնմ ալ միջոցներ ձեռք առած են հակազդելու համար:

Իտալիա զօրաւոր է Թունուզի մէջ երեք տեսակէտներէ: Իտալացիներու թիւը աւելի մեծ է Ֆրանսացիներու թիւէն Թունուզի, Կրոմպալիայի, Ֆաղվանի եւ Լը Քէֆի մէջ: Ասոնց առաջին երեքը այգեգործական շրջաններ են Քափ Պոնի թերակղզիին մէջ: Երկրորդ՝ Թունուզի մէջ, կարեւոր ճարտարարուեստական ճիւղերու մէջ, ինչպէս երկաթուղի, քարիւղի պահեստներ, լոյս եւ ելեկտրական ույժ եւն., աշխատաւորները եւ մեքենագէտները Իտալացիներ են: Երրորդ՝ Քէֆի հանքերուն մէջ գործող ճերմակներու մեծամասնութիւնը Իտալացիներ են:

Ասոնց հակակշռելու համար, Ֆրանսացիները պաշտպանութեան զօրաւոր միջոցներ ձեռք առած են: Թունուզէն մինչեւ Մարէթ գիծը, Լիբիական սահմանագլուխի վրայ, Քափ Պոն թերակղզիին վերի կողմը, ուրկէ կ'անցնի հաղորդակցութեան գլխաւոր ճամբան, երկաթուղիի բոլոր կամուրջները զինուորական պաշտպանութեան տակ առնուած են:

Ֆրանսացիները մասնաւոր պատրաստութիւն տեսած են նաեւ ցամաք զինուոր հանելու հաւանականութեան մը դէմ: Իտալացիները ջրօդանաւով թերեւս փորձեն զօրք հանել՝ 1935ին Սիկիլիոյ մէջ իրենց կատարած փորձերու եւ Ալպանիոյ մէջ վերջերս գործադրած մեթոտներու օրինակով: Այս հաւանականութեան դէմ Ֆրանսացիները Թունուզի ամբողջ ծոցը երկաթէ ցանցով պատած են, ինչպէս նաեւ զետեղած են հրետանիի եւ արագահարուածի կայաններ: Նոյնը՝ Համմամէթ ծոցին մէջ:

Կարթագինէի ծոցերն ու խորշերը, ուր Աննիբալ պատրաստեց իր մեծ արշաւանքը դէպի Հռոմ եւ ուր Ս. Մոնիքա լացաւ, որպէսզի թոյլ տրուի մեկնիլ իր Օգիւսթին որդւոյն հետ, այժմ կը պսպղան պողպատեայ ցանցերով: Աքանչելի Համմամէթ ծոցը այլեւս նախկին անգլիական փլաժը չէ. այնտեղ զետեղուած են թնդանօթներ՝ ծաղիկներու եւ թուփերու տակ ծածկուած: Նոյնը միւս ծովեզերեայ ափերու համար, ուր երբեմն բարբարոս ծովահէններ ցամաք կը հանէին իրենց քրիստոնեայ գերիները: Սփաքսի մէջ ամէն գիշեր պատերազմական վիճակ է. արեւմուտքէն ետք ամէն լոյս կը մարի եւ միայն օդանաւային կայաններու կայուն լոյսը վառ կը պահուի:

Ֆրանսացիները միջոցներ ձեռք առած են նաեւ հսկողութեան տակ պահելու Թունուզի իտալական աշխատաւորութիւնը: Սինեօր Սիֆատա, որ ֆաշական գաղտնի ոստիկանութեան պետը կը համարուէր, արտաքսուած էր. իսկ նահանգապետը պատուիրած է կարեւոր ճարտարարուեստներուն, ինչպէս Սթանտարտ Օյլ ընկերութեան, Փէօթօ եւն., որ դուրս հանեն կասկածելի Իտալացիները եւ անոնց տեղ առնեն Ֆրանսացիներ: Նոյնը՝ Քէֆի մէջ:

Մէկ խօսքով՝ Ֆրանսացիները կը կարծեն, թէ Թունուզի Իտալացի ազգաբնակութեան 20 առ հարիւրը, [illegible] 20,000 Իտալացիներ միայն ֆաշական են, ասոնց ալ 5–6,000ը կուսակցական կազմակերպիչներ: Մնացեալ մեծամասնութիւնը Սիկիլիացիներ են, որոնք երբեք չորս սերունդներէ ի վեր կ'ապրին այստեղ, խաղաղօրէն: Պատերազմի մը պարագային, շատ հաւանաբար Ֆրանսացիները հանդիստ պիտի ձգեն զանոնք, թէեւ պիտի հսկեն անոնց վրայ՝ հանքերու եւն.ի մէջ աշխատանքի ընթացքին: Իսկ գործօն խառնակիչները պիտի հաւաքեն ու պիտի քշեն՝ պատերազմ ծագելու պարագային կամ անկէ առաջ: Արդէն իտալական գաղութին ցրուումը սկսած է: Իտալիա վերադարձած են 300 ընտանիքներ:

ԺՈՐԺ ՍԹԻՐ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՍԳԱՏՕՆԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ.— Ապրիլ 24ին երեկոյեան ժամը 9.30ին Պերլինի գաղութը հաւաքուած էր Landwehr Kasinoի շէնքին մէջ, իր սրբազան պարտքը կատարելու Ազգային Մեծ Սուգին հանդէպ: Կը նախագահէր Պ. Գ. Դաւիթխանեան, որ իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.

— «24 տարի առաջ Պոլսոյ հայ մտաւորականութիւնը կը ձերբակալուէր Թալէաթի եւ Էնվէրի հրամանով, որոնք գիտէին թէ ժողովուրդ մը ոչնչացնելու համար առաջին հերթին պէտք է կտրել անոր գլուխը, գլխատել անոր մտաւորականութիւնը: Այնուհետեւ սկսաւ տեղահանումը մեր ժողովուրդին բուն իսկ կառավարութեան հրահանգով: Թուրքերը կը մեղադրէին թէ՝ Հայերը անվստահելի տարր էին իրենց ապրած վայրերուն մէջ, ուր կը մղուէր պատերազմը.— Եթէ այդպէս ըլլայ, 1) Պէտք չկար տեղահան ընելու կիները եւ մանուկները, որոնք ոչ մէկ ոյժ կը ներկայացնէին: 2) Տեղահանուած ժողովուրդը ապահով կը հասցնէին այլ շրջաններ, որոնք հեռու էին պատերազմի դաշտերէն: 3) Պէտք չունէին ձերբակալութիւններ կատարելու Պոլիս եւ այլուր, ռազմադաշտէն հեռու, քաղաքներու մէջ: Իրականութիւնը այն է որ պատերազմը առիթ էր իրականացնելու Թուրքիոյ վաղեմի ցանկութիւնները՝ ոչնչացնել հայ ժողովուրդը: Ապացոյց՝ այն շրջաբերականը՝ զոր «Երիտասարդ Թուրքեր»ու կեդ. կոմիտէն ուղարկած էր բոլոր շրջաններուն: Այդ շրջաբերականը որոշապէս կը բացատրէ թէ Թուրքերը պատերազմին կը մասնակցին միեւնոյն ատեն իրականացնելու համար իրենց [illegible],— Չարդերով

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Մեծափառ Տիկին, դու ինձ ապշեցնում ես. միթէ՞ արքայի պարտութիւնը ուրախութիւն է պատճառում քեզ, հարցրեց Մարզպետունին Թագուհու խօսքերից բոլորովին շփոթուած:

— Այո՛, Մարզպետունի իշխան:

— Բայց այս պարտութեան նախատինքը վերաբերում է արքայական գահին եւ…

— Եւ Թագուհուն, այնպէս չէ՞. այդ չէի՞ր ուզում ասել:

— Այո՛, Մեծափառ Տիկին:

— Թագուհին այլեւս հետամուտ չէ փառքի, այլ հոգւոյ հանգստութեան… Անցան այն ժամանակները, երբ իմ իղձերի լրումը Աշոտի յաղթութիւններն էին կազմում. երբ իմ հոգին սաւառնում էր նրա յաղթական դրօշի շուրջը… Այդ ժամանակ, այո, փառքի մէջ էի որոնում իմ երջանկութիւնը, որովհետեւ երիտասարդ էի եւ անփորձ: Իսկ այժմ այդ փառքն ատելի է դարձել ինձ, որովհետեւ նրա շնորհիւ իմ ամենաթանկագին երջանկութիւնը կորցրի:

— Միթէ՞ մի դժբաղդութիւն է հասել իմ Թագուհուն, հարցրեց Մարզպետունին տարակուսելով:

— Դժբաղդութի՞ւն… Ոչ. ես շատ երջանիկ եմ. այդ գիտես դու. գիտէ Մարզպետունի իշխանուհին, գիտեն իմ պալատի կանայքը, իմ նաժիշտները… Այո՛, դուք ամէնքդ գիտէք, բայց կամենում էիք որ ես չիմանամ… Այնպէս չէ՞. Տէր Մարզպետունի, հարցրեց Թագուհին հեգնաբար ժպտալով:

— Ես… չգիտեմ… Մեծափառ Տիկին. ինչի՞ մասին է խօսքը:

Թագուհին սեւեռեց իւր աչքերը իշխանի վրայ եւ մի վայրկեան լռելուց յետ՝ մեղմ ձայնով ասաց.

— Ուշ է արդէն, իշխան, մի՛ հոգար այլեւս իմ սրտի անդորրութեան մասին: Ես կարող էի տանել իմ վիշտը, եթէ իմանայի թէ նա անյայտ է աշխարհին: Բայց քանի որ աշխարհն ինձանից առաջ է ծանօթացել նրան, ծածկելն այլեւս օգուտ չի բերել: Դու մի՛ զարմանար, որ քո բերած լուրն ինձ ուրախացրեց: Այդ ուրախութիւնը խաւարող յուսոյ վերջին ճառագայթն էր, որ փայլեց իմ երեսին, գուցէ, վերջին անգամ…

— Ցաւո՞ւմ… ի՞նչ յոյս ունիս դու անյաջողութեան վրայ, Մեծափառ Տիկին, հետաքրքրութեամբ հարցրեց իշխանը:

— Ինչ յո՞յս, լսի՛ր, քեզ կ'ասեմ: Մինչեւ այժմ իմ ամուսնոյ մէջ ես Թագաւորն էի որոնում. նրա յաջողութիւններով ուրախանում, նրա փառքերով պարծենում… Կարծում էի թէ դրանք են միայն, որ երջանկութիւն պիտի բերեն ինձ: Բայց այժմ… այժմ տեսնում եմ թէ ո՛րքան խաբուած եմ եղել ես, թէ ի՛նչպէս յաղթանակների աղմուկը, դափնիների փայլը, գահոյքի շուքը, արքայական պերճութիւնները հատել, ցամաքեցրել են իմ երջանկութեան աղբիւրը, թէ ինչպէ՞ս այդ ամէնի մէջ ես կորցրել եմ իմ ամուսնուն, համայն աշխարհի մէջ միակ սիրածս Աշոտին… Եւ այժմ, երբ տեսնում եմ թէ՝ բաղդը երես է դարձրել նրանից, երբ տեսնում եմ թէ յանցաւոր սիրոյ պատճառով Աստուած նախատինք է ղրկում նրան, ես ուրախանում եմ, որովհետեւ հաւատում եմ թէ՝ գուցէ յաղթուած Թագաւորի, անարգուած գահակալի մէջ գտնեմ վերջապէս իմ կորցրած ամուսնուն, զարթեցնեմ նրա մէջ խիղճը… շունչ տամ, թերեւս, նրա մեռած սիրուն…:

— Երբեք, Մեծափառ Տիկին, երբեք չէի յուսալ, թէ մեր ընդհանուր դժբաղդութեան միջոցին դու քո վէրքերը կը յիշէիր… նկատեց Մարզպետունին, ցանկանալով Թագուհու տխուր զրոյցն ընդհատել:

— Օ՜, դու զարմանում ես, ուրեմն, սիրելի իշխան, որ ընդհանուր դժբաղդութեան ժամանակ ես իմ անձն եմ տեսնում եւ իմ թշուառութի՞ւնը ողբում: Զարմանո՞ւմ ես որ Թագաւորի պարտութեամբ հայրենիքին հասանելիք վտանգը ինձ չէ սարսափեցնում, որ անտէրութեան մատնուող ժողովրդի թշուառութիւնն իմ սիրտը չէ յուզում… Մի՛ զարմանար, անբնական ոչինչ կայ այստեղ: Ես մի սիրտ ունէի, որ նուիրուած էր Աշոտ դիւցազնին: Նա այդ սիրտը ջախջախեց՝ իմ սէրը դաւաճանելով: Այդ դէպքից յետոյ ես դարձայ անզգայ. իմ կրծքի տակ, սրտի փոխարէն, թաղուած է այժմ մի դիակ. միթէ կարելի՞ է պահանջել, որ դիակը շնչէ, կամ զգայ… Ես, այո՛, սիրում էի իմ ժողովուրդը, սիրում էի իմ հայրենիքը ջերմ, անսահման սիրով. պատրաստ էի զոհել նրան ամէնը, ինչ որ ունէի թանկագին եւ անփոխարինելի, պատրաստ էի զոհել նրան նոյնիսկ իմ կեանքը… Բայց այդ ժամանակ Աշոտն ինձ հետ էր. նրա շունչը բոցավառում էր դէպի հայրենիքն ունեցած իմ սէրը. նրա հոգին թեւապարում էր իմ շուրջը եւ մարմնաւորում իմ լաւագոյն մտածմունքները… Այժմ նա չկայ, Աշոտը մեռաւ ինձ համար եւ նրա հետ միասին կործանուեց այն աշխարհը, փլեց այն երկինքը, որ ամփոփում էի ես այդ դիւցազնի մէջ… Օ՜, մի՛ մեղադրէք ինձ, մի՛ նախատէք իմ թշուառութիւնը եւ մանաւանդ թէ՝ խնայեցէք… Ոչինչ, ոչինչ մի՛ պահանջէք մի թշուառ լքեալ եւ նուաստացեալ կնոջից…:

Այս խօսքերի վրայ Թագուհին յանկարծ փղձկեցաւ եւ թաշկինակն աչքերին սեղմելով սկսաւ արտասուել:

Իշխանը նայում էր նրան լուռ եւ տխուր. զգում էր խեղճ կնոջ վշտի մեծութիւնը, նրա ներքին, հոգեկան տանջանքները եւ սակայն չէր կարողանում նրան մխիթարել:

Երկար լուռ սպասելուց յետ նա վերջապէս յիշեց, որ Վահրամ [illegible] սպասում է իրան եւ որ ինքն եւ նա խորհուրդ ունէին Թագուհուն յայտնելու: Խնդրի կարեւորութիւնը եւ ժամանակի սղութիւնը չէին ներում իրան Թագուհու վշտերով երկար զբաղուելու. ուստի նա մի քայլ առաջ անցաւ եւ համոզկեր ձեւով սկսաւ խօսել.

— Քո վշտերն, Մեծափառ Թագուհի, վաղուց յայտնի էին ինձ. բայց դրանց մասին քեզ հետ խօսել չէի համարձակւում, որովհետեւ ինձ արգելում էին նախ՝ պալատական օրէնքը եւ երկրորդ այն միտքը թէ՝ խօսելով ոչ մի շահ չպիտի բերեմ իմ Տիրուհուն: Եթէ այս մտածութիւնը մի յանցանք է եղել, ապա հրամայիր պատժել ինձ ամենածանր կերպով. իսկ եթէ ոչ, լսի՛ր քո ծառայի խոնարհ խորհուրդն…

(Շար.)

...հասցնել մինչեւ իր բնա-կան սահմանները, ուր ամփոփուած ... Թուրք բոլոր ցեղակից- ... ի գործադրութիւն այս նպա-տակի, մեր դարաւոր թշնամին ոչն-չացնել ... Հայ ժողովուրդը՝ միանալու համար իր ցեղակիցներուն՝ Անդր-... եւ Անդր-Կասպեան երկրի ... Տեսանք, որ Թուրքը ջարդեց մեզ ... կուսակցական խտրութեան: ... պէտք է վանենք կուսակցա-... եւ դաւանական տարբերութիւն-... եւ բոլոր Հայերս ռամկավար ... Դաշնակցական, Հնչակեան թէ ... կուսակցական մէկ ճակատ կազ-մենք, միշտ յիշելով մեր անմահ Պէ-... Քաջլեանի զմայլելի խօսքերը.— ... եղբայր ենք մենք, որ մորկաւ էինք ...ուած, ընդ աստեղօք ինչ կայ սի-րելի, քան զանձնալի եղբայր անուն»: ... ճակատ՝ այս է օրուան հրամա-յական պահանջը եւ այն ժամանակ ... յարգած կ'ըլլանք մենք մեր ...ելի նահատակները»:

... նախագահն առաջարկեց յո-տնկայս յարգել նահատակներու յի-շատակը, մինչ դաշնամուրը կը նուա-... Շոփէնի մահերգը:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Հայկ Օ-...եան.

— «Սուգը տարբեր ժողովուրդ-ներու մէջ իր տարբեր արտայայտու-թիւնները ունի, ազգերը տարբեր ձե-ւով կը յաւերժացնեն իրենց նահա-տակներու յիշատակը:

Այսօր, մայրաքաղաքներու մէջ կը ... յաւիտենական կրակը ի յի-շատակ անծանօթ զինուորներու, ո-... առջեւ գլուխ կը խոնարհեն վե-...եանները: Իսկ մե՞նք... Ո՞ւր են ...երները մեր նահատակներուն, ... է յաւերժական կրակը անոնց յի-շատակին: Այդ կրակը կը ծխայ հա-...թեան սիրտին մէջ մինչեւ այն ժա-մանակ, երբ մենք կը ժողվենք նըշ-խարները մեր թանկագին նահատակ-ներուն եւ Արարատի լանջերուն վրայ ... փոխադրենք կրակը մեր սրտէն, որ ... բոցերը բարձրացնէ դէպի Հայու ... երկինքը: Մենք մեր սգա-... պիտի չրաժնուինք վհատ եւ ...ահատ, այլ միայն ու միայն մէկ ... գիտակցութեամբ,— բռնակալու-թիւնը փորձեց բնաջնջել հայ ժողո-վուրդը, բայց չկրցաւ մեռցնել անոր ...ափարը: Աշխարհակալները մէկ ... կը ծրագրէին՝ Հայաստանը ու-... առանց Հայերու: Մենք միայն ... միայն քաղաքական վերածնունդ-...մով պարտաւոր ենք մօտենալ մեր ...ային աղէտին: Մեր մէջ կան ան-...ներ, որ կը փնտռեն պատճառը, ...ուակը այս սարսափներուն,— ... ի՞նչ ողբերգութիւն — անոնք այդ պատճառը կը գտնեն Հայերու անհամ-...ութեան, անզգուշութեան, ըմբոս-...թեան մէջ: Այս է որ կ'անուանենք ...երու կոտորած, աւելի վատթար ... վտանգաւոր քան բուն կոտորածը: ...ական ջարդերը ունին աւելի խոր ...առներ քան հայկական զար-...ը, կամաւորական կամ յեղափո-...կան շարժումները: Դիմենք օտար ... աղբիւրներու, հեղինակա-... մասնագէտներու, Մակկօլ, Պը-..., Տիլըն (Անգլիա), Կրին (Ամե-...կայի մէջ), Ժորէս (Ֆրանսա), եւ ... Ժակմէն (Պելժիկա), Լեփսիուս (Գերմանիա),— անոնք միաձայն ...ստատեցին թէ հայկական կոտո-...ներու բուն պատճառները Թրքա-... կառավարութեան գիտակցօրէն ...

ընդունած վճիռն էր,— նուազեցնել Հայերու թիւը Հայաստանի մէջ: Եւ այս քրոնիկ ջարդարարութիւնը՝ չսկսաւ մեզմով.—

1840ին՝ ջարդ քրիստոնեաներու, Սուրիոյ մէջ, 1850ին՝ Նեստորական-ներու եւ Հայերու Քիւրտիստանի մէջ, 1860ին՝ Մարոնիներու, Լիբա-նանի մէջ, 1876ին՝ պուլկարական կո-տորում, 1882ին՝ 50,000 Յոյներու կո-տորած, 1894ին՝ Սասունի ջարդ: Այս հալածանքները ապացոյց չե՞ն թէ ուր կը գտնուին պատճառները»:

Բանախօսը յետոյ պարզելով 1908ի սահմանադրական շրջանի անցուդար-ձը, ներքին վէճերը եւ ուրիշ պարա-գաներ, եզրակացուց թէ այսօր ալ ազատած չենք տակաւին: «Այսօր հայութիւնը նոյնպէս ճակատներու է բաժանուած եւ իր քաղաքական կեանքը ճիշդ նախապատերազմեան վիճակի մէջ է»:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ կոչով մը, ուղղուած երիտասարդու-թեան:

Բանախօսութենէն վերջ Շ. Ցարու-խինեան կարդաց հատուած մը Ա. Ա-հարոնեանէ.— «Հոգիս խորան է ձեզ համար»: Տիկին Օ. Մուրատեան եւ Պ. Պ. Ֆերմանեան երգեցին «Մայր Արաքսի» եւ Ահարոնեանի «Բնիր իմ բալիկը»: Յետոյ նախագահը կարդաց Թաժակի նամակը, գրած՝ իր նահա-տակման նախօրեակին: Բոլորն ալ մեծ տպաւորութիւն թողուցին հանդիսա-կաններու վրայ: Սգատօնը վերջացաւ Շոփէնի մահերգով եւ «Մեր հայրե-նիք»ով:

Ցաջորդ օրը, ապրիլ 25ին, ի պա-տիւ մեր նահատակներու «Հայ Երի-տասարդաց Միութիւն»ը թարմ ծա-ղիկներով հիւսուած եւ եռագոյնով զարդարուած պսակ մը դրաւ գերման «Անծանօթ զինուոր»ի դամբարանին վրայ: Արարողութեան ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ հայրենակիցներ եւ Գերմանացիներ: Պահակ զինուորնե-րը զինուորական պատիւով ճամբայ տուին հայկական խումբին:

Ց. ՇԱՒԱՐՇ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ Բժշկական Միութեան վերջին ժողովը կրնանք ըսել թէ եզական ե-ղաւ, որովհետեւ առաջին անգամն էր որ կին մը կը գրաւէր անոր ամպիո-նը:

Տիկին Թէսիէ Տիւ Կրօ, Տոքթ. Քօլօլեանի շնորհալի աղջիկը որ քիչ ատենէն գրականութեան տոքթորայի վկայական պիտի ունենայ, գեղեցիկ դասախօսութիւն մը ըրաւ, նիւթ ու-նենալով «Գուշակութիւնը»:

Միութեանս այս հաւաքոյթին կը նախագահէր բացառաբար ծանօթ պատմաբան եւ Փարիզի բժշկական համալսարանի ուսուցիչ Պ. Լէնեէլ Լավասթին որ հայ բազմութեան մը առջեւ Հայ բժշկական Միութեան գործունէութիւնը գովելով, ներկա-յացուց օրուան բանախօսուհին եւ խօսք տուաւ անոր:

Տիկին Թէսիէ Տիւ Կրօ, մէկ ժամէ աւելի, մանրամասն բացատրութիւն-ներ տուաւ «գուշակութեան» մասին:

Գիտենք որ շատ հին ատեններէ ի վեր մարդիկ աստղերու նայելով կամ կենդանիներու այսինչ կամ այնինչ շարժումներու վրայ յենլով զանազան գուշակութիւններ կատարել կ'երեւա-կայէին: Եղած է ժամանակ որ այդ-պիսիները մեծ համբաւ շահած էին: Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ ա-տոնք բոլորովին զուրկ էին գիտական ծանօթութիւններէ: Այսպէս ծնունդ առած են ձեռնահմայութիւնը, եղըն-գահմայութիւնը, ջրահմայութիւնը, գլխաճանաչութիւնը, եւ մինչեւ այսօր ալ դոյութիւն ունին գուշակական այս արուեստները, եթէ կարելի է ուստ բառով որակել զանոնք:

Տիկին դասախօսը այս բոլորին վը-րայ մանրամասն տեղեկութիւններ տալէ վերջ, ուզեց անոնց բնազննա-կան կարեւորութիւնը վեր հանել, սակայն խոստովանեցաւ որ տակաւին յայտնի եւ որոշ բան մը չկայ: Դասա-խօսութենէն վերջ Փրօֆ. Լէնեէլ-Լա-վասթին խօսք առնելով գովեց դասա-խօսին աշխատութիւնը, սակայն ը-սաւ նաեւ թէ այդ հին գուշակութիւն-ները թէեւ գիտական տուեալներէն զուրկ են, բայց արդի բժշկական գի-տութիւնը կրցած է անոնց մէջ տեսնել կարգ մը գիտական սկզբունքներու սաղմնային վիճակներ, որոնք ներ-կայիս փորձառական հիմերու վրայ հաստատուած են: Այսպէս արդի բը-ժշկութիւնը կրնայ եղունգներու կամ մատներուն նայելով հիւանդի մը թո-քային վիճակին վրայ դատողութիւն ընել, դէմքի գիծերուն նայելով գա-տել կարգ մը ջղային հիւանդութիւն-ներ, նոյնպէս գիրերու ձեւերէն կըր-նայ հասկցուիլ մարդոց բնաւորու-թիւնները, կիրքերը, կարողութիւն-ները եւ նոյնիսկ ի՞նչ հիւանդութենէ տառապելնին:

Փրօֆ. Լէնեէլ – Լավասթին խիստ համառօտ բայց շատ գեղեցիկ կերպով բացատրեց եւ իր խօսքը ներկաներուն ուղղելով ուզեց գիտնալ թէ ուրիշներ ալ կ'ուզէին խօսիլ այս նիւթին վրայ:

Ծանօթ վիրաբոյժ Տոքթ. Տը Մար-թէլ, որ ներկայ էր ժողովին, կարճ տեսողութեամբ մը համամիտ գտնը-ւեցաւ նախագահին, ինչպէս նաեւ Ծոքթ. Վէնշօն, որ Ֆրանս. Բժշկ. Պատմական ընկերութեան կարեւոր անդամներէն է: Ուրիշ խօսողներ ալ եղան, որոնց կարգին Պ. Լեւոն Կ. Կէրտան: Մեր հայրենակիցը Հարա-ւային Ամերիկա կատարած ճամբոր-դութեան մը միջոցին պատահած է բխագոյն Պրազիլիացի գուշակի մը որ կրցեր է իր ներկայութեան զար-մանալի կերպով ճիշդ գուշակութիւն-ներ կատարել: Ըստ իրեն գուշակու-թիւնը՝ բոլորովին վերացական կամ կախարդական գիտութիւն մը սեպե-լու չէ:

Բժ. Քօլօլեանի հրաւէրով ներկա-ները չամփանեայով պատուասիրուե-ցան:

Ա.

Կիները սրտանց կը գովեն զանոնք, որ կը հիանան իրենց վրայ:—

Ժան Ժաք Ռուսօ

** Կնոջ սէրը ովկիանոսի կը նմանի, որուն մէջ կը բաղձայ, բայց չուտով կը հարկադրուի ձգել ու հեռանալ:

Կեանքը անապատ մըն է, մարդը ու-ղեւոր, իսկ կինը... ուղտ մը:

Կիները միայն չի սորվածնին լաւ գիտեն:— Իտալական առած

Կիներուն լռութիւնը մասնաւոր վայելչութիւն կուտայ իրենց:—

Ա. Իսահակեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՐՈՑ ԳԻՒՏԻ ՏՕՆԸ ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՕՆ.— Մեր մեծասքանչին երկու անմահ ճարտարագէտներուն՝ Ս. Սա-հակի եւ Ս. Մեսրոպի յիշատակին նը-ւիրուած այս երեկոյթը, որ կազմա-կերպուած է նորահաստատ «Էմմա-նուէլ» երիտասարդական երկսեռ միութեան կողմէ, անցաւ ընդհանուր խանդավառութեամբ եւ կատարեալ յաջողութեամբ: Գ. Թաղապետարանի սրահը պարապ աթոռ չէր մնացած, լազմութիւն մը ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, առանց ոկւսակցական կամ կրօնական դաւանանքի խտրու-թեան:

Օրուան նախագահը, Պ. Յակոբեան, հանդէսին բացումը կատարեց քաջա-լերական խօսքերով: Ցայտնութիւն մը եղաւ վերոյիշեալ միութեան 30 հո-գինոց երկսեռ երգչախումբը, որ ըն-կերքէն վերջ, ոգեւորեց հանդիսա-կանները, մանաւանդ, «Ով Մեծա-սքանչ դու լեզու»ով, որ ժողովուր-դին անվերջ ծափերուն վրայ կրկ-նուեցաւ: Մէջ ընդ մէջ տեղի ունե-ցան արձակ եւ ոտանաւոր արտա-սանութիւններ Միութեան անդամնե-րուն կողմէ:

Օրուան բանախօսն էր պատուելի Խայիկեան: Անոր մէկ ժամէ աւելի տեւող դասախօսութիւնը լարուած հետաքրքրութեամբ ունկնդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ: Երկար պիտի ըլլար այդ իմաստալից ճառը իր ամ-բողջութեամբ հաղորդել:

Բանախօսութիւնը կը պանծացնէր մեր ամէնէն նուիրական տօներէն՝ կրերու գիւտի տարադարձներուն ան-մահ յիշատակը, կը փառաւորէր այդ անզուգական գիրերու ստեղծիչ ան-մոռանալի Ս. Սահակն ու Ս. Մեսրո-պը: Անոնց պատմականը ընելէ վերջ, բանախօսը թելադրեց վտարանդի հա-յութեան, իրենց սրտերուն մէջ դան-ձի պէս պահել այդ երկու հսկաներու մեզի պարգեւած անգերազանցելի նը-ւէրը, «Հայ տառերը», հայ լեզուն: Անոնցմով միայն մենք կրցանք ստեղ-ծել մեր գրական ծաղկաստանը, որ հակառակ դարաւոր տառապանքնե-րուն եւ փորձութիւններուն, բարոյա-կան անյաղթ բանակը հանդիսացաւ մեր ազգային գոյութեան: Ցանձնա-րարեց մասնաւորապէս ծնողներուն սորցնել հայ լեզուն՝ իրենց զաւակ-ներուն, ինչպէս նաեւ վառ պահել ազ-գային նուիրական բոլոր զգացումնե-րը: Ցիշեց օտարներուն կողմէ եղած գնահատականը հայ լեզուին համար, մանաւանդ ի մասին Աստուածաշունչի Հայերէն Թարգմանութեան, զոր կոչած են Թագուհի ամենայն թարգ-մանութեանց:

Ծանրացաւ նաեւ քրիստոնէական հաւատքին վրայ, չէշտելով թէ այդ հաւատքն ալ գլխաւոր ազդակներէն մէկը եղաւ մեր ժողովուրդի տոկու-նութեան եւ յարատեւութեան, եւ այդ անշէջ հաւատքին զօրութեամբ իսկ էր որ Ս. Մեսրոպ ու Ս. Սահակ հե-տամուտ եղան տիրանալ իրենց հայա-կապ գիւտին: Գովեց հիւսեց հայ ա-ւանդական ընտանիքին եւ խնդրեց պահել նոյնը այս օտար մթնոլորտին տակ:

Հանդէսը վերջացաւ Լիոնի հոգեւոր Հովիւ Գիւտ քահանայի «Պահպանի-չ»ով, զոր յատկապէս խնդրեց նախա-գահը, եւ երգչախումբին կողմէ «Հայր մեր»ով:

Զօրս հարիւրէ աւելի ներկաները մեկնեցան կրկնապէս տոգորուած ազգային եւ քրիստոնէական հաւատ-քով:

Գեղամ Աղաւնուր

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, (Մարսէյլ).— Այս տարի հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ ապրիլ 11ը, նախաձեռնութեամբ Թաղ. Խոր-հուրդին: Ապրիլ 23ին առտուն գիւղի մատուռին մէջ կատարուեցաւ հոգե-հանգիստ, մէկ միլիոն զոհերու յիշա-տակին: Արարողութեանց կը մաս-նակցէին Թաղիս պատանեկան, եւ սանուհիներու միութիւնները, ղեկա-վարութեամբ Պ. Լ. Համբարձումեա-նի:

Կէս օրէն վերջ ժամը 3ին եկեղեցին լեցուած էր հանդիսականներով: Ի-րենց մասնակցութիւնը բերած էին Թաղիս միութիւնները:

Հանդէսը բացուեցաւ պատանինե-րու եւ սանուհիներու երգչախումբի «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուե-ցաւ յոտնկայս: Թաղականութեան կողմէ Ց. Մովսէսեան գրաւոր կար-դաց բացման խօսքը եւ իր կողմէ նա-հատակներու յիշատակին ձօնուած գեղեցիկ ուղերձ մը:

Արտասանեցին Օր. Մ. Գաբրիէլ-եան (Խաղաղութիւն ձեզ), Պ. Պ. Ս. Փէտիճեան (Մօր մը երազը), Հ. Զու-գուրեան (Նզովքը), եւ Պ. Հաճեան (Ձօն նահատակներուն):

Երգչախումբին կողմէ յաջորդաբար երգուեցան «Լռեց ամպերը», եւ «Տէր կեցո դու զՀայս»: Այս առթիւ ըսենք որ մեծ պակաս մը կը լրացնէ երգչա-խումբը, շնորհիւ Տոքթ. Լ. Համբար-ձումեանի, որ իր կարգին ոգեկոչեց մեր նահատակներու յիշատակը:

Թելադրեց հայ մեծցնել մեր զա-ւակները եւ անոնց ներշնչել ազգային ոգի:

Վերջին ձայնը տրուեցաւ Հ. Ց. Դ. ներկայացուցիչ Պ. Մ. Թաշճեանի, որ պարզեց հայ ժողովուրդի կրած տա-ռապանքները եւ անոնց պատճառնե-րը: Եզրակացնելով, բանախօսը չէշ-տեց միացեալ ճակատի անհրաժեշ-տութիւնը: «Ամէն Հայու պարտակա-նութիւնն է մտածել այս ուղղու-թեամբ, Հայ ծնիլը բաւական չէ, ան-հրաժեշտ է զայն արժեցնել եւ պահ-պանել մանաւանդ ներկայ պայման-ներուն մէջ»:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայրե-նիք»ով որ երգուեցաւ յոտնկայս, բո-լոր հանդիսականներու մասնակցու-թեամբ: Ժողովուրդը մեկնեցաւ խոր տպաւորութեամբ:

Անանուն

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՆԹԵԼԸ ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մ. Նահանգներու անթելի կրթա-կան բաժինը՝ որ «բոլորս ալ Ամերի-կացի ենք, բոլորս ալ գաղթական»ի մասին ռատիոյով տեղեկութիւններ կըհաղորդէ, իր մէկ ժամը յատկացուց Արեւելքի ժողովուրդներէն Հայե-րուն, Յոյներուն եւ Սուրիացիներուն կողմէ Մ. Նահանգներու մատուցած ծառայութիւններուն: Տրամախօսու-թեան ձեւով ներկայացուեցաւ մաս-նաւորապէս տոքթ. Գազանճեանի կա-տարած վիրաբուժական հրաշագործ դերը՝ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին վիրաւորուած զինուորնե-րու վրայ, որով խորտակուած ծնօտ-ներ իսկ իրենց բնականոն վիճակին վերածուեցան: Պարտ ու պատշաճ կերպով յիշուեցաւ նաեւ Հայերու օգտակար դերը գործագործութեան ու գործավաճառութեան մէջ: Ամէն Հայ պարծանքով լսեց իր անուան պարկեշտ մակդիրը: Ամերիկայի մէջ օգտակար հանդիսացողներու կարգին յիշուեցան անունները սեխի իշխան Առաքելեանի, նկարիչ Փուշմանի, բեմավար Մամուլեանի, ջլախտաբոյժ Կէէկըրեի, արձանագործ Հայկ Բա-գիկեանի, փրոֆ. Տատուրեանի եւ ա-շագուրկ հաւաբոյծ Յակոբեանի:

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Բարեգործականի գրասենեակէն ըս-տացանք հետեւեալ զեկուցումը.—

Միութեանս Կեդր. Վարչութիւնը բացառապէս հաստատած է Նուպար-եան չորս մրցանակներ, իւրաքանչիւ-րը 20 անգլ. ոսկի, որ պիտի յատ-կացուին ներկայ 1939 տարւոյն ըն-թացքին լոյս տեսած հայագիտական (պատմական եւ բանասիրական), գրական (արձակ), բանաստեղծական (ոտանաւոր), ինչպէս նաեւ դպրոցա-կան (նախակրթարանի տարրական դասընթացքի յատուկ) յաջողեցան դատուած գիրքի հեղինակներուն:

Հեղինակները կը հրաւիրուին մին-չեւ յառաջիկայ 31 Դեկտեմբեր իրենց հրատարակած գիրքէն տպեալ երկու օրինակ ղրկել Մելգոնեան Հրատա-րակչական Ցանձնաժողովին, Միու-թեանս Նուպարեան Մատենադարա-նին հասցէով.— (Bibliothèque Nubar, 11 Square Alboni, Paris):

Ասկէ զատ, 70անգլ. ոսկիի դրամա-կան մրցանակներ պիտի յատկացուին նաեւ Մելքոնեան կրթական հաստա-տութենէն, Սելանիկի Աղաթօնկրթա-րանէն, ինչպէս նաեւ Միութեան նը-պաստընկալ վարժարաններէն այս տարի շրջանաւարտ եղած յաջողա-գոյն ուսանողներուն (մէջը ըլլալով Փարիզի հայերէնի դասընթացքները իսկ):

Այս առթիւ, կը յայտնենք նաեւ թէ Մելքոնեան Հրատ. Ցանձնաժողովը քիչ օրէն հրապարակաւ պիտի ծանու-ցանէ թէ ի՞նչ կարգի գործեր նախ-ընտրաբար պիտի հրատարակէ այս տարուան ընթացքին, որպէսզի ըստ այնմ հեղինակները գիտակցաբար ժամանակին սոյն յանձնաժողովին ուղղեն իրենց ձեռագիրները:

Ինչպէս արդէն յայտարարուեցաւ, Հայագիտական, պատմական եւ գը-րական մեծարժէք հրատարակու-թեանց համար Միութեանս Կեդր. Վարչութիւնը 1000 անգլ. ոսկիի վարկ մը տրամադրած է յանձնաժողովին:

** Կանացի աչքը վիհի մը վրայ բացուող լուսամուտի մը տպաւորու-թիւնը կ'ընէ միշտ:— Գ. Զօհրապ

** Կինը սիրողին չէ, կշտացնողինն է:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Ամէնքը լուռ էին, միայն թնդանօ-թը սոսկալի շառաչիւններով կը շա-րունակէր իր աւերը, իսկ դուրսէն ա-լիքները կը ծեծէին նաւին կողերը. Երբ թնդանօթներու հարուածնե-րուն՝ ծովը դուրսէն կը պատասխա-նէր իր կոհակներու բախումովը: Երկու մուրճեր, մէկը դուրսէն, միւ-սը ներսէն կը ծեծէին փոխաբերա-բար:

Այս անմերձենալի կրկէսին մէջ, ուր թնդանօթը ազատ համարձակ ոս-տումներ կը կատարէր, յանկարծ մարդ մը երեւցաւ՝ երկաթեայ ձողը ձեռքը բռնած: Այս սարսափելի աղէ-տին հեղինակն էր ան, թնդանօթի պե-տը, որուն զանցառու մեղաւորը, այս արհաւիրքին պատճառը, այն հը-թանօթի տէրը: Այսպիսի անբախտու-թիւն բերելէ յետոյ այժմ ան կ'ուզէր ուղղէր իր սխալը: Մէկ ձեռքին մէջ

բռնած էր հաստ երկաթէ ձողը, ծայ-րին լծակ մը ամրացուցած, իսկ միւ-սին մէջ հանգուցաւոր պարան մը:

Սանդուխի գլխէն կեդրոնը ցատ-կեց:

Այդ ժամանակ երեւան եկաւ կա-տաղի տեսարան մը, տիտանական պայքար մը, թնդանօթին եւ թնդա-նօթաձիգին միջեւ կռիւ մը, պատե-րազմ բնութեան տարրերքի եւ իմացա-կան էակի, մենամարտ անշունչ ա-ռարկայի եւ մարդու միջեւ:

Մարդը, ձողը մէկ ձեռքին եւ պա-րանը միւսին մէջ սեղմած՝ կանգնած էր անկիւնը, կռնակը երկաթէ գերա-նին տուած, իր երկար սրունքներով, որոնք, կարծես երկու պողպատէ սիւ-ներ ըլլային, գետնի վրայ ամրացած՝ իբրեւ յատակի մէջէն բուսած, ինքը՝ կապտագոյն, հանդարտ, տխրադէմ կը սպասէր:

Կը սպասէր որ թնդանօթը գայ իր մօտէն անցնելու:

Թնդանօթաձիգը կը ճանչնար իր թնդանօթը եւ կը սպասէր որ թնդա-նօթն ալ փոխադարձաբար զինքը ճանչնայ, որովհետեւ երկար ժամա-նակ անոր հետ էր ապրած: Ո՜րչափ անգամ ան իր ձեռները մտցուցած էր անոր ահաւոր բերնին մէջ: Թնդանօ-թը անոր համար ընտելացած հրէշ էր: Թնդանօթաձիգը սկսաւ խօսիլ իր հաւատարիմ թնդանօթին, ինչպէս իր շան հետ:

— Օ՛ն, կ'ըսէր անոր:

Թուցէ կը սիրէր զայն եւ կը սպա-սէր որ իրօք ան կը լսէ իր ձայնը եւ կուգայ:

Բայց դէպի անոր գա՛լը... ան կը նշանակէր անոր վրայ գալ: Այն ժա-մանակ անոր մուխը արդէն մարած էր, որովհետեւ կարո՞ղ էր ան այդ րոպէին ջարդուփշուր ըլլալէ ազա-տիլ. ահա այս էր խնդիրը: Բոլորը՝ ահաբեկ, սարսափահար, շունչը կուրծքի մէջ սեղմած, կը դիտէին: Միակ ազատ շնչողը գուցէ ծերունի ճամբորդն ըլլար, որ միայնակ կանգ-նած էր նաւին միջնայարկը, իբրեւ չարագուշակ վկայ այդ երկու մենա-մարտիկներու: Անշարժ կանգնած էր ծերունին, թէեւ թնդանօթը ամէն վայրկեան կարող էր փշուր փշուր ը-նել զայն:

Իսկ ալիքները անոնց տակը օրօր-ուելով, կուրօրէն կ'ուղղէին այդ կը-ռիւը:

Այն ահաւոր րոպէին, երբ թնդա-նօթաձիգը՝ երես առ երես եկած թըն-դանօթի դէմը՝ կռուի կը հրաւիրէր զայն, ծովի ալիքներուն օրօրումէն թնդանօթը դիպուածաբար րոպէ մը անշարժ մնաց, կարծես ապուշ կըտ-րած:

Իսկ մարդը կը կրկնէր. «օ՛ն, ե-կուր»: Կարծես թնդանօթը կը լսէր անոր ձայնը:

Ցանկարծ թնդանօթը իր տիրոջ վը-րայ ցատկեց, բայց տէրը հարուածէն խուսափեցաւ:

Պայքարը սկսաւ, աններեւակայելի պայքար: Դիւրաբեկ մարմինը կը փորձէր զսպել անխոցելի զանգուա-ծը: Մսեղէն կազմուածքը կը յարձա-կէր արոյրէ գազանին վրայ. մէկ կողմէ՝ ոյժ, միւս կողմէ՝ հոգի:

Այս բոլորը կը կատարուէր մռայլ լուսաւորութեան մը մէջ եւ կարծես հրաշքի մը անորոշ յայտնութիւնը ըլ-լար:

Տարօրինակ բան՝ հոգի... Կարծես թէ այդ թնդանօթն ալ հոգի ունէր, բայց վրէժի, կատաղութեան հոգի: Այդ կոյր մարմինը կարծես աչքեր ունէր. այդ հրէշը կարծես ուշի ուշով կը հետեւէր մարդուն: Կարելի էր հաւատալ, կարելի էր մինչեւ անգամ ըսել, որ այդ զանգուածը ունէր խո-րամանկութիւն, որովհետեւ մար-դու նման յարմար րոպէները կ'ընտ-րէր: Զգիտեմ երկաթեայ ի՞նչ հսկա-յական միջատ էր, բայց դեւի նման ալ կամակոր էր: Այս վիթխարի մա-րախը երբեմն կը ցցուէր դէպի մարտ-կոցի ցած առաստաղը, յետոյ նորէն կ'իյնար իր չորս անիւներուն վրայ, ինչպէս վագրը իր չորս թաթերուն վրայ, եւ նորէն կը վազէր դէպի մար-դը: Իսկ մարդը՝ դիւրաթեք, արա-գաշարժ, ճարպիկ օձի նման կը գա-լարուէր կայծակի նման արագ կա-տարուող այս շարժումներուն շուր-ջը: Ան կը խուսափէր հանդիպիլ ա-նոնց, բայց հարուածները, որոնցմէ ան կ'ազատէր, կ'իյնային նաւին վը-րայ եւ կը շարունակէին իրենց աւե-րումները:

Կտրուած շղթային մէկ ծայրը կապ-ուած մնացած էր թնդանօթին վրայ: Այս կտորը, յայտնի չէ թէ ի՞նչ կեր-պով ոլորուած էր թնդանօթի ներքին մասին ամրացուած պտուտակին վը-րայ: Եւ այսպէս շղթային մէկ ծայրը ամրացած թնդանօթի անիւին մէջ, իսկ միւսը արձակուած, թնդանօթին շուրջը մոլեգնած շրջաններ կը կա-տարէր եւ աւելի կը կատղեցնէր անոր ցնցումները: Պտուտակը ամուր բըռ-նած, կարծես իր ձեռքերուն մէջ սեղ-մած էր այս շղթան, որ իր կողմէն կը հարուածէր իբրեւ մտրակ, երբ թըն-դանօթը կը զարնէր իբրեւ բռունցք: Շղթան սարսափելի փոթորիկի մը մէջ կը գալարուէր թնդանօթին շուր-ջը. երկաթէ մտրակ մըն էր՝ սեղ-մուած արոյրէ բռունցքի մը մէջ. այսպէս կռիւը աւելի դժուար դար-ձուցած էր ան:

Մարդը սակայն կը շարունակէր կռուիլ: Երբեմն այնքան առաջ կ'եր-թար, որ կը փորձէր յարձակիլ թըն-դանօթին վրայ: Նաւին վրայ սողա-կելով՝ կը յառաջանար երկաթէ ձո-ղը եւ պարանը ձեռքը: Թնդանօթը, կարծես կը հասկնար այդ եւ երբ կը տեսնէր թէ իրեն համար թակարդ է պատրաստուած, կը փախչէր: Մար-դը կատղած՝ անոր ետեւէն կ'իյնար:

(Շար.)

Պայման չէ ներկայացնել ընկերակցութեան անդամներու ցանկը:

ԽՄԲ.— Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ բացատրած ենք, անճրկելու բան չկայ: Կը բաւէ ուշադրութեամբ գործադրել այս կանոնները, օր առաջ խնդրագիր ներկայացնելով:

ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Սաստիկ գանակոծուած են բազմաթիւ Հայեր

Գրած էինք թէ Սանճաքի Թուրք ոստիկանները ձերբակալած ու բանտարկած են 20 Հայեր, ոճիր նկատելով անոնց համակրական անմեղ արտայայտութիւնները հանդէպ Ֆրանսական Կոթըռոյի եւ յանձին անոր ֆրանսական ազգին: «Ազդակ» հետեւեալ քստմնելի մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.

— Ապրիլ 16ին, Պ. Պ. Կոթըռօ եւ Ֆօլ տիւ Վէու այցելեցին Քեսապ եւ Ճէպէլ Մուսա: Աւելորդ է ըսել թէ յատկապէս ղրկուած Թրքական գաղտնի ոստիկանները կը վխտային ամէն կողմ, քննելով Հայերու ոչ միայն քայլերը, այլեւ դէմքի արտայայտութիւնները:

Այս խստութեանց հետեւանքով, Քեսապի դիմաւորութիւնը պատրուակ չտուաւ Թրքական հալածանքներու: Բայց Ճէպէլ Մուսացիները չկրցան զսպել իրենց զգացումը, եւ ծաղկեփունջերով դիմաւորեցին Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, որոնցմէ Ֆօլ տիւ Վէու այնքան յուզիչ տողերով պանծացուցած է մեր հայրենակիցներուն հերոսութիւնը:

Հիւրերը այցելեցին գիւղերը եւ Խտըր Պէկ, ամէն կողմ գտնելով նոյն խաղաղ այլ սրտագին ընդունելութիւնը: Ճաշեցին Քափուչիններու վանքը եւ գիշերեցին մուխթար Ճապրա Արամեանի տունը:

Իրենց յայտնած փափաքին վրայ, հիւրերը լուսանկարուեցան գիւղացիներուն հետ եւ այս առթիւ համակրական խօսքեր ուղղեցին, փոխադարձաբար ընդունելով շատ ջերմ արտայայտութիւններ: Ի տես այս տեսարանին, «Ալեքսանտրէթի աղէտ»ին զզուելի հեղինակը ժամերով լացաւ ...

Թուրք ոստիկանները բնաւ չմիջամտեցին, որովհետեւ միջամտելիք ոչինչ կար: Տառապած ժողովուրդ մըն էր որ կը յայտնէր իր երախտագիտութիւնը, խաղաղ այլ ջերմ շարժումներով: Բայց հիւրերու մեկնումէն վերջ, սկսաւ խիստ հետապնդումը: Ձերբակալուածներէն ոմանք արձակուած են, բայց 7ը բանտարկուած կը մնան տակաւին: Բոլորն ալ սաստիկ գանակոծուած են, այն աստիճան որ, հակառակ չորս օր անցած ըլլալուն, անոնց մարմնին ու դէմքերուն վրայ դեռ կը մնան գաւազանի արիւնոտ հետքերը:

Միւս կողմէ, պաշտօնանկ ըրին մուխթար Արամեանը, որուն տունը հիւրընկալած էին Ֆրանսացի հիւրերը: Եւ վերջապէս, պաշտօնանկ ըրին Ճէպէլ Մուսայի միւտիւր Պ. Սերոբ Շէրպէթճեանը եւ տեղը բերին հայանուն Թադէոս մը, որ պարզապէս Թրքական լրտես մըն է:

Ահա թէ Թուրքերը ինչպէս կը շարժին հողամասի մը մէջ, ուր տակաւին կը ծածանի Ֆրանսական դրօշը ...:

*** Մասնաւոր աղբիւրէ մը առնուած տեղեկութեանց համաձայն, Սանճաքի թուրք կառավարութիւնը աւելի խստացուցած է Ճէպէլ Մուսայի հայութեան հանդէպ սկսած ճնշումը: Պատրաստուած է ցանկը «կասկածելի»ներու որոնք հետապնդումի ենթակայ են:

Նոյնիսկ երեսփոխան մը՝ Բահմի, պահանջած է կառավարութենէն խիստ միջոցներու դիմել Ճէպէլ Մուսայի եւ Քէսապի Հայերուն դէմ:

Միւտիւրէն եւ մուխթարէն վերջ պաշտօնանկ եղած են Ճէպէլ Մուսայի եւ Քէսապի շրջանին պետական ուսուցիչներն ալ:

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՎՏԱՐԷ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

Անգլիոյ ապահովութեան տեսչութիւնը սկսած է հետապնդել կասկածելի Գերմանացիները: Արդէն իսկ արտաքսման հրաման ստացած են աւելի քան 40 հիթլէրականներ, իբրեւ գործակալ կամ լրտես:

Գերմանական կառավարութիւնն ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք առած է, բազմաթիւ անգլիացի առեւտրականներ արտաքսելու համար: Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութիւնը սկսած է ցանկեր պատրաստել, ինչ որ մեծ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ:

Թերթերը կը գրեն թէ Անգլիոյ մէջ կատարուած հետապնդումը տեղի տուած է բազմաթիւ մատնութիւններու: Ամէն օր Գերմանացիներ կը մատնանշուին իբրեւ լրտես: Վտարուած Գերմանացիներուն մէջ կը գտնուին թղթակիցներ ալ, ինչպէս եւ գերման ազնուականուհի մը, որ մեծ համբաւ կը վայելէր Լոնտոնի բարձր շրջանակներուն մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ երկրորդ շրջանը կը սկսի մայիս 10ին: Այս առթիւ իշխանութեան փոխանցում պիտի կատարուի, ձեւականօրէն, եւ դահլիճն ալ իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէ, ինչ որ պիտի մերժուի: Նախագահին պատգամագիրը պիտի կարդացուի մայիս 11ին:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ներածումը արգիլուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, մասնաւոր հրամանագրով մը:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ հինգ միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի ստանայ Անգլիայէն, 6 առ հարիւր տոկոսով եւ հինգ տարի պայմանաժամով: Այս գումարը պիտի յատկացուի զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու եւ պիտի հատուցուի նախանիւթերով, 1940էն սկսեալ: Անգլիական պատուիրակութիւնը Աթէնք մեկնեցաւ:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը ճառ մը խօսելով, բողոքեց Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքին դէմ, «իբրեւ յարձակում իրլանտական ցեղին հանդէպ: Ամբողջ Իրլանտան ազգային հող է եւ Անգլիա իրաւունք չունի զինուորագրելու Իրլանտացիները, (վեց նահանգներու մէջ, որ կը մնան անգլիական իշխանութեան տակ):

5000 ՍՊԱՆԻԱՑԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ Ալպեան շրջանը փոխադրուեցան, ճամբաներ շինելու համար, նկատելով որ Զօր. Ֆրանքօ օրական հազիւ քանի մը հարիւր հոգի ներս կ'առնէ եւ 300,000 փախստականներ բեռ եղած են Ֆրանսայի վրայ:

ԹՐՔ. ԵՕԹԸ ՕԴԱՆԱՒԵՐ Թէհրան գացած էին, գահաժառանգին ամուսնութեան առթիւ: Այդ օդանաւերէն երկուքը իրարու զարնուելով խորտակուեցան, վերադարձած ատեն: Իւրաքանչիւրին մէջ մէկ մէկ հոգի մեռան, իսկ չորս հոգի ալ վիրաւորուեցան: Միւս օդանաւերը, հաւանաբար փոթորիկի բռնուելով, ստիպուեցան իջնել, մէկը Տիարպէքիր, երկուքը՝ Թաւրիզ եւ մէկն ալ՝ Արտապիլ:

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ էմիրին գահաժառանգը, էմիր Նաիֆ Անգարա գնաց, զինուորական ուսումը ստանալու համար Թրքական բանակին մէջ: Գահաժառանգին մեկնումի պահուն հայրը ըսաւ իրեն.— «Այս վայրկեանէն սկսեալ դուն իմ որդիս չես, այլ Իսմէթ Ինէօնիւի որդին»:

ՊԵԼՃԻՔԱՅ կառավարութիւնը հրահանգեց, որ խիստ քննութիւն կատարուի Լիէժի շրջանին մէջ, նացիներու գործունէութեան մասին:

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ բանակցութիւնները կը շարունակուին յաջողութեամբ, համաձայն վերջին լուրերու: Պ. Փոթէմքին Անգարայէն վերադարձին պիտի հանդիպի ոչ միայն Սոֆիա, այլեւ Պուքրէշ, (շաբաթ օր):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ օդանաւ մը ջախջախուեցաւ Մարոքի մէջ: Ինը հոգի մեռան:

ՄԷՑԻ շրջանին մէջ հաստատուած 20,000 Իտալացիներէն 430ը Իտալիա վերադարձան:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2,30ԻՆ **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. Ն. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆի (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի: Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆի հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն ձայնապնակները (տիսք):

Նուէրները ղրկել կարգադիր Յանձնախումբի հասցէին.— Mr Zartarion, 44, rue Dunkerque, Paris 10e.

Մուտքի գիները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Ցարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ԿԻՒՄԻՒՇՃԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ, սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանէ իրենց սիրասուն հօր եւ ազգականին,

ՏԻԱՐ ՄԿՐՏԻՉ ԿԻՒՄԻՒՇՃԵԱՆԻ

մահուան գոյժը, որ տեղի ունեցաւ Լոնտոն, 30 ապրիլ, 1939:

Թաղման արարողութիւն ի Ս. Սարգիս եկեղեցի, Լոնտոն, 4 Մայիս, 1939:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկ. Յակոբ Կօշկակարեան եւ զաւակները իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որ անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակներով ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ Տիկ. ԳԱՄԵԼԻԱ ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ (10 Ապրիլ 1939, Վալանս):

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 4 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Սարտարապատի ճակատամարտը»:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, Յ. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Մասնաճիւղին տարեդարձին առթիւ

7 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Douches մէջ, Rue Jules Ferry, Ivry

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը (2 արար) սան–սանուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ: Խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք: Եւրոպական պար

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ.— Մէթրօ փորթ տը Շուազի:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼՔՍԱՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱԻՖՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիլյայի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges:

Cité Universitaire

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի, 7 Մայիս ժամը 13,30—24

Maison Internationaleի սրահին մէջ, 19, Bd. Jourdain, Paris 14e Porte d'Orléans. Մուտք 15 ֆր., ուսանողներու 12 ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԼԵՌԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին ապրիլի թիւը (4) յաւելուածական ութը էջերով եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ:

ԽՄԲ.՝ Երէկ եւ այսօր, ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻ՝ Կուզան ու կ'երթան եւ իր կենսագրութիւնը, ԱՐՏ. ԱԲԵՂԵԱՆ՝ Հ. Գ. Բ. Մատենաշարը, ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ՝ Կռունկը, ԲՐՈՖ. Տ. Կ. ԼԻՒԼԷՃԵԱՆ՝ Մանօին ուլը եւ կենս. նօթեր, ԱՐՇ. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ՝ Արեւմտահայ թատրոնը, ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ Սասունցի Դաւիթը, Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ՝ Համաստեղի Սրբազան կատակերգութիւնը, ԵՐ. ՕՏԵԱՆ՝ Ատոմ Եարճանեան, Գիրքեր եւ դէմքեր: Նկարներ՝ բրոֆ. Տ. Կ. Լիւլէճեանի եւ Համաստեղի:

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9):

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, Թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ'ուղարկենք գիրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

---

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ

24 Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ ԱԼԵՄՇԱՀԻ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, ելքը, Ավընիւ տը Վէրսայլ կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6·30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69:

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) **Tél. PROV. 78–14**

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի, առատ ազանդերներով:

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ:

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Աննզուգական, անմրցելի, անփոխարինելի:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ ... Թուզ: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ:

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 5 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4032

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Կը թուի թէ այս շաբաթն ալ պիտի փակուի անորոշութեան մէջ։ Մանաւանդ անոր համար որ տակաւին ելքի մը չյանգեցան անգլեւռուս բանակցութիւնները։

Նոր պարագայ մը, Լիթվինովի հրաժարումը, անգամ մը եւս կը ծանրացնէ կացութիւնը։

Դեռ լուսաբանուած չեն հրաժարման պատճառները։ Բայց, մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ, ըմբռնելու համար թէ Մոսկուայի վարիչներն ալ տագնապի մատնուած են, այդ բանակցութեանց առթիւ։

Այսպէս, բոլոր երեւոյթներն ալ կը ցուցնեն թէ Սթալին գոհ չէ Լիթվինովի վարած քաղաքականութենէն, եւ կ'ուզէ ինք անձամբ տնօրինել ամէն բան։

Արդարեւ, Լիթվինովի յաջորդը, վարչապետ Մոլոթով աւելի հաւատարիմ կը թուի Սթալինի կամ կուսակցութեան տեսակէտներուն։ Հետեւաբար, համաշխարհային Առաջնորդ»ին կամքն է որ պիտի գործադրէ, հոգ չէ թէ առժամապէս պաշտօնի կոչուած ըլլայ։

Լիթվինովի հրաժարումը զուգադիպելով անգլեւռուս բանակցութեանց ամէնէն տագնապալի շրջանին, կ'ապացուցանէ թէ խնդրական բաներ մը անցած–դարձած են Մոսկուայի մէջ։ Եթէ հաւատանք շրջած զրոյցներուն, Վորոշիլով, ազգ. պաշտպանութեան գործավարը ինք պահանջած է անոր հրաժարումը, իբրեւ անկարող։

Այդ նոյն զրոյցներուն համաձայն, Լիթվինով կ'ամբաստանուի թէ ոչ միայն անորոշ դիրք մը բռնած է անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մէջ, այլեւ խախտած է Խ. Միութեան դիրքը Մօտաւոր Արեւելքի, մասնաւորապէս Թուրքիոյ մէջ։

Ինչ որ ալ ըլլայ հրաժարման բուն պատճառը, կը գտնուինք նոր անակնկալի մը առջեւ։ Եւ քանի որ Անգլիոյ մէջ ալ վերապահ դիրք մը բռնած են, հետեւաբար ինքնին պիտի վիժի հաւաքական ապահովութեան կամ խաղաղութեան ճակատի ծրագիրը։

Ահա թէ ինչու Խ. Միութեան արտաքին գործավարին հրաժարումը գոհունակութիւն պատճառած է Պերլինի մէջ, ուր չոգեպինդ կը բանի դիւանագիտական մեքենան, ուրիշ ցանց մը կազմելու համար, Առանցքին ծանրութիւնը կեդրոնացնելով Հարաւ–արեւելեան Եւրոպայի եւ Մօտաւոր Արեւելքի վրայ։

Մինչ այս մինչ այն, Տանցիկի խնդիրը կը պահէ իր հրատապ հանգամանքը։ Կացութիւնը պիտի պարզուի այսօր, Լեհաստանի արտաքին նախարարին ճառով, որուն համար կ'ըսեն թէ վճռական ըլլալով հանդերձ, պիտի չփակէ բոլոր դուռները։ Եւ այս՝ անոր համար որ, ոչ միայն Իտալիա, այլեւ Անգլիա չափաւորութիւն յանձնարարած են։ Երկուքին համար ալ ձեռնտու չէ նոր փոթորիկ մը՝ օրուան այս ժամուն։

Կացութեան ուրիշ մէկ բանալին կը գտնուի Հռոմի մէջ, ուր փութացած են քանի մը գերմանական պատուիրակութիւններ, զինուորականէն մինչեւ տնտեսականը։ Անոնց ետեւէն ահա կը հասնի Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, ժամանուր առաքելութեամբ։

Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնը

Անգլիոյ վարչապետը ի պատասխան հարցումի մը յայտարարեց թէ բանակցութիւնները յաջողութեամբ կը շարունակուին Թուրքիոյ հետ։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ծրագրուած համաձայնութիւնը կը պարունակէ զինուորական տրամադրութիւններ՝ ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային գործակցութեան եւ փոխադարձ օգնութեան համար եւ պիտի ստորագրուի մօտ օրէն։

*** «Կարմիր Խրիմ», համանուն շրջանին բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ խորհրդային տորմիղը մեծ ռազմափորձեր կատարած է Սեւ Ծովու մէջ, Թրքական ափերուն դիմաց։ Ռազմափորձերուն մասնակցած են յածանաւեր, սուզանաւեր, թորփիլանաւեր, եղերապահներ եւ օդանաւեր։ Հրամանատարը, ծովակալ Օկտիաբրսկի կատարեալ գոհունակութիւն յայտնելով կարմիր նաւատորմին ռազմական կարողութեան մասին, յայտարարած է թէ պատրաստ են ամէն պատահականութեան հանդէպ։

Իտալիա եւ Գերմանիա անընդհատ կը խորհրդակցին

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Հռոմ գնաց անակնկալ կերպով, տեսակցելու համար Կոմս Չիանոյի հետ։ Կ'ըսուի թէ այս վերջինը միջոցներ կը խորհի, խաղաղութեամբ կարգադրելու համար Տանցիկի խնդիրը։ Մինչեւ անգամ կը կարծուի թէ Հարաւ. Ամերիկայի պետութիւններէն մէկուն պիտի դիմուի, իբրեւ միջնորդ։

Իտալիոյ դիրքը փափուկ է այս հարցին մէջ, որովհետեւ Կոմս Չիանո վերջերս Վարշաւա գնաց եւ մէկ շաբաթ մնալով, ամրապնդեց երկու երկիրներուն սիրալիր յարաբերութիւնները։ Միւս կողմէ, Իտալիա չուզեր որ եւ է կերպով թուլցնել Առանցքը։

*** Այս միջոցին Իտալիա կը գտնուին գերմանական տասնըմէկ պատուիրակութիւններ, գլուխն ըլլալով զինուորականը, հրամանատարութեամբ սպարապետին։ Ցետոյ կան պատուիրակութիւնները աշխատանքի նախարարութեան, հեծելազօրքի, սպաներու, սեղանաւորական հաստատութեանց, հանրային վարչութեան, երկաթուղիներու, հանքերու եւն.։

*** Հիւսիսային չորս պետութեանց առաջարկուած ոչ–յարձակման դաշինքէն զատ, Հիթլէր կը խորհի նոյն ծրագիրը ներկայացնել ուրիշ 11 պետութեանց, մէջն ըլլալով Պալքանեան երկիրները եւ հարաւային–արեւելեան Եւրոպայի կարգ մը պետութիւնները։ Ուրեմն ճակատ ճակատի դէմ, առաջքէն առաջ կղզիացնելու համար Լեհաստանը։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի լրագրական ճակատամարտը։ Նշանակալից պարագայ մը,— Վատիկանի պաշտօնաթերթն ալ խմբագրական մը գրելով Տանցիկի մասին, դիտել կուտայ թէ Մեծն Ֆրետերիքի եւ Պիզմարքի օրերէն ի վեր Վիսթուլայի գետաբերանին տիրապետութիւնը համազօր նկատուած է Լեհաստանի եւ անոր միջոցաւ՝ արեւելեան Եւրոպայի տիրապետութեան, Պալթիկէն Սեւ Ծով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԻԹՎԻՆՈՎ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԱՆԳԼԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՍԱՏՆՈՒԱԾ

Մինչ կը կարծուէր թէ այս շաբթու վերջնական ելքի մը պիտի յանգէին անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները՝ փոխադարձ աջակցութեան մասին, ահա նոր տագնապ մը կը ծագի։ Մաքսիմ Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը (նախարար) 1929էն ի վեր, հրաժարեցաւ եւ իրեն յաջորդեց Վ. Մոլոթով, որ միեւնոյն ատեն պիտի շարունակէ վարչապետութիւնը։

Մոսկուայի մէջ կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Լիթվինովի հրաժարման մասին։ Լիթվինով 63 տարեկան է եւ ֆիզիքապէս տկար, բայց սխալ պիտի ըլլար այդ կացութեան վերագրել իր հրաժարումը։ Կան ուրիշ պատճառներ որոնք լուսաբանութեան կը կարօտին։

Լիթվինով Չիչերինի յաջորդած էր 1929ին եւ Խ. Միութեան լաւագոյն դիւանագէտը կը համարուէր։ 1934էն ի վեր, երբ Մոսկուան ալ անդամագրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, իր վարած քաղաքականութիւնը կը ձգտէր Խ. Միութիւնը դուրս հանել քաղաքական կղզիացումէն եւ գործակցութիւն հաստատել եւրոպական երկիրներու, մասնաւորապէս արեւմտեան պետութեանց հետ։ Լիթվինով թունդ պաշտպան մըն էր Ազգաժողովին հաւաքական ապահովութեան ծրագրին, որ պիտի զօրանար փոխադարձ օգնութեան դաշինքներով, ինչպէս եղաւ Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ սրտանց համաձայն էր Չէմպըրլէնի խաղաղութեան ճակատի քաղաքականութեան, բայց կ'ուզէր որ Անգլիան եւ Ֆրանսան ալ փոխադարձաբար երաշխաւորութիւն տանձնեն Խ. Միութեան հանդէպ, իր աջակցութեան փոխարէն։

Վյաչեսլաւ Մոլոթով, որ առ այժմ յաջորդած է Լիթվինովի, վարչապետ է 1930էն ի վեր։ Երբեք երկրէն դուրս չէ ելած եւ դիւանագիտութեան հետ իր միակ կապը այն է որ պարբերաբար զեկուցումներ կուտար Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան մասին, կուսակցական համագումարներու մէջ։

Մոսկուայի օտար շրջանակներուն մէջ Լիթվինովի հրաժարման առթիւ դիտել կուտան թէ անգլեւխորհրդային բանակցութեանց ձգձգման պատասխանատուն Խ. Միութիւնը չէ։ Մոսկուա սկիզբէն ի վեր այն տեսակէտն ունեցած է թէ փոխադարձ աջակցութեան ճակատը պէտք է կազմուի հաւասար իրաւունքներով եւ հաւասար պարտաւորութիւններով, հիմնուած հաստատուն երաշխաւորութեանց վրայ։ Երբ արեւմտեան պետութիւնները մերժեցին նկատի առնել միջազգային խորհրդաժողովի մը առաջարկը՝ անցեալ սեպտեմբերի տագնապին ատեն, Մոսկուա այն տեսակէտն ունեցած է թէ հաւաքական ապահովութեան որ եւ է ցանցի խարիսխը պէտք է ըլլայ Խ. Միութեան, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ սերտ գործակցութիւնը։ Մոսկուայի տեսակէտով, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց դանդաղութեան պատճառը այն է որ Անգլիա կը դժկամակի ընդունիլ այս բանաձեւը եւ կը ջանայ խաղաղութեան ճակատը կազմել երաշխաւորութիւններ ընծայելով փոքր պետութեանց որոնք կը մերժեն Ռուսաստանի աջակցութիւնը։

Այսպէս կամ այնպէս, Լիթվինովի հրաժարումը մեծ զարմանք պատճառեց օտար մայրաքաղաքներու մէջ, միեւնոյն ատեն ուրախացնելով Գերմանիան։

Կասկած չկայ թէ անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները անելի մը յանգած են, քանի որ Մոսկուա միշտ կը պնդէ խաղաղութեան ճակատը վերածել հաւաքական ապահովութեան ցանցի մը, բոլորելով անգլեւֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան շուրջը։ Եւ որովհետեւ Անգլիոյ պատասխանը ուշացաւ, դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Լիթվինովի հրաժարման պատճառն է վերջ տալ այս անել կացութեան։

Վարշաւայի մէջ ալ այս տեսակէտն ունին եւ Լիթվինովի հրաժարումը կը վերագրեն կարմիր բանակի եւ կուսակցութեան ճնշումին։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, բանակը եւ կուսակցութիւնը կ'ուզեն ամէն կարելի աջակցութիւն ընծայել Լեհաստանի, ընդդէմ Գերմանիոյ։ Իսկ Պերլինի մէջ Լիթվինովի հրաժարումը կը նկատեն «ծանր հարուած մը պաշարողական քաղաքականութեան»։ Խորհրդային վարիչներու մեծ մասը այն կարծիքն ունի թէ Լիթվինով շատ յառաջ գացած է, խրելով եւրոպական գործերու մէջ որոնք ուղղակի կապ չունին Խ. Միութեան հետ։

ԱՆԳԼԻԱ ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ՁԳՁԳԷ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ նորէն հարցումներ ուղղուեցան, անգլեւռուս բանակցութիւններու ձգձգման մասին։ Վարչապետը կրկնեց թէ նոր ըսելիք չունի։ Ընդդիմադիրները կը տրտնջան թէ Հիթլէր նորէն ձեռք առած է դիւանագիտական գործունէութեան տիրապետութիւնը, շլացնելով Լոնտոնը եւ Փարիզը եւ ոչ–յարձակման դաշինք առաջարկելով հիւսիսային պետութեանց,— Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա եւ Ֆինլանտա։ Գերմանիա կը ձգտի չէզոքացնել այդ պետութիւնները, պատերազմի ատեն, մասնաւորապէս երկաթ ապահովելու համար Շուէտէն։

Անգլիական կառավարութիւնը տակաւին կ'ընդդիմանայ ռուսական ծրագրին, անգլեւֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան մը մասին, իբրեւ խարիսխ հաւաքական ապահովութեան։ Անգլիական պատասխանը, որ քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ եւ որ Մոսկուա պիտի ղրկուի մինչեւ կիրակի, կ'առաջարկէ գոհանալ երաշխաւորութիւն ընծայելով յարձակման զոհերուն։ Այս ծրագրին համաձայն, Մոսկուայի աջակցութեան ձեւը եւ չափը պիտի ճշդուի նախայարձակման պահուն, պայմանաւ որ ենթակաները իրենք զէնքի դիմեն եւ օգնութիւն խնդրեն։

Նախկին նախարար Իտըն ճառ մը խօսելով պահանջեց փութացնել Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները։ «Կիսամիջոցները ոչ միայն անօգուտ են, այլեւ վնասակար։ Որքան զօրաւոր կազմուի խաղաղութեան ճակատը, այնքան աւելի պիտի ըլլայ։ Խաղաղութիւնը մեծապէս պիտի շահի, եթէ համաձայնութիւն մը գոյանայ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Եւ որքան շուտ այնքան լաւ»։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՂԱՅԱԿԱՆ

Հինգշաբթի երեկոյ, մայրամուտին, մենարան կը դառնայի խմբագրատունէն, քիթս վեր բռնած՝ քիչ մը վերջալոյս փնտռելով երկնքին վրայ, Մայիսեան օրով։

Յանկարծ, փողոցին անկիւնը հանդիպեցայ գեղուհիի մը։ Է՜հ, ըսի մըտովի, եթէ վերջալոյսը տեսնելու արժանի չեղար, ահա արշալոյս մը քեզի, դիտէ՛, կշտացի՛ր։ Արդարեւ, իրեշտականման եւ մանկամարդ աղջիկ մըն էր, որու գեղեցկութիւնը նկարագրելու չափ բանաստեղծութիւն գրել սորված չըլլալուս՝ այսքանը միայն կրնամ ըսել, որ գեղեցիկ էր՝ սուտ խօսելու, եօթը մահացու մեղքերը գործելու, խելքդ թռցնելու, մեղայ արտասանելու ընդունակ դարձնելու աստիճան։

Տեսէք թէ ի՛նչպէս մեղայ արտասանել տուաւ ինծի։

— Ա՜յ բարիծաղիկ, ըսաւ, ո՞ւր կ'երթաս այսպէս՝ քիթդ վեր բռնած։ Աղէկ հանդիպեցանք, եկո՛ւր, ըսելիք ունիմ։

Եւ սրճարան մը մտաւ, սրճարան մը «կկու» թռչունին անունով։

— Արա՛գ, ըսի ես ինծի, այսօր բախտդ, գահաւորակի մը վրայ բազմած, գլխուն ամպհովանի, շուրջը քրմուհիներ, կը յածի Եդիւսեան դաշտին մէջ, ի՛նչ փառք, ի՛նչ փառք։

Նստանք թաւշապատ նստարաններու վրայ,— երջանիկ գլուխս բազմապատկուեցաւ հայելիներուն մէջ, ուր գեղուհիին աչքերը աստղերու պէս շատցան եւ տարտղնեցան։ Ես երնուանքով կը դիտէի, որ գեղուհիին գլուխը, անթիւ ծովամայրերու պէս, կը լողար ու կը սուզէր հայելիներու կապոյտ ծովին մէջ, ու չէի կրնար որոշել թէ ո՞րը դիտեմ այդ ծովամայրերէն։

— Ինծի՛ նայէ, ըսաւ յանկարծ։

Ու կարծես *կոլնտուլնը*, որ կը կարմրէր ըմպանակիս մէջ, արագ շարժումով մը թափեցին դէմքիս վրայ։ Գեղուհիին աչքերը, որոնք նման էին սպիտակ բաժակներու, դառն բանով մը լեցուն էին հիմա,— սարսռացի։

— Ինծի՛ նայէ, շարունակեց, կարդացի երէկուան տոմսդ եւ զայրացայ նատիկ։ Ի՞նչ, ուրեմն կը կարծես թէ կինը այնքան չար է, որ կրնայ անգրօրէն պատժել ինչ որ չեն կրցած պատժել աստուածները անգամ։ Ու–րեմն կը կարծես թէ կինը այնքան բարբարոս է, որ կը մարէ այր մարդուն հանճարի շողերը։ Ուրեմն կը կարծես թէ կինը այնքան վատ է, որ կը դաւաճանէ այր մարդուն՝ անոր նուաճումներու խոյանքին մէջ։

Է՛հ, մնաս բարո՛վ, համբո՛յր եւ ծոցբոյր, ըսի մտովի, մենք ի՛նչ յուսացինք եւ բախտը ի՛նչ տուաւ մեզի։ Հարկ էր դիմել ինքնապաշտպանութեան։

— Շողի՛կ, ցօղի՛կ, չեմ գիտեր ի՛նչ անուն տամ քեզ վայել, ա՛յ խորոտ աղջիկ, ես տակաւին չպատմեցի քեզի հայկական հէքեաթը, ինչ որ պատմեցի՝ կը պատկանէր յունական դիցաբանութեան։ Ես ինչո՞վ իմ յանցաւոր ...

— Մեղքդ մի՛ նետեր ուրիշներու վրայ։

— Հաւատա՛, վարդի՛–ջրիկ, որ երէկուան պատմութիւնը քաղած էի օտար պարտէզներէ։ Օտարները դեռ շատ աւելի յիմար բաներ ըսած են կնոջ մասին։ Օրինակ՝ Գուրանը կ'ըսէ. «Կինը ուղտ մըն է, զոր բարին Աստուած տուաւ այր մարդուն, որպէսզի օգտակար դառնայ կեանքի կիրճէն անցքին ժամանակ»։ Իսկ Աստուածաշունչը կ'ըսէ. (Գիրք Ծննդոց, Գլ. Բ. 23)— «Եւան, որ ստեղծուեցաւ Ադամին կողէն, կոչուեցաւ կին» (եբրայերէն *իշշա*, թուրքերէն՝ *էշ*, որ կը նշանակէ ընկեր եւ ... ծանօթ անասունը)։

— Ինծի նայէ՛, ըսաւ նորէն գեղուհին, դուն կը փորձես մեղանչել ուրիշներուն բերնով։

— Մտիկ ըրէ, հիմա պիտի պատմեմ հայկական հէքեաթը.— Երբ Աստուած ուզեց որ Ադամն ալ կին մը ունենայ, կարը հատած էր արդէն։ Քնացուց Ադամը եւ անոր կողոսկրէն կին մը շինեց։ Ադամ չսիրեց իր կողակիցը, ուստի շարունակ կը հեռանար քովէն, եւ դրախտին մէջ, օրն ի բուն, կը լսուէր սա ձայնը միայն, «Կկո՛ւ, կկո՛ւ»։ Աստուած առաջին Ադամ–Եւան կերպարանափոխեց կկու թռչուններու, որոնք երբեք միասին չեն ապրիր, բոյն չեն շիներ, եւ էգը կ'ածէ օտար բոյնի մէջ եւ նիւղէ նիւղ կը թռչի՝ էրկանը կանչելով։

Աստուած ստեղծեց նոր Ադամ–Եւա մը, ճիշդ առաջինին հակապատկերը,— ասոնք իրարմէ չէին զատուեր, իրենց միակ զբաղումն էր կծկտիլ անկիւն մը եւ սնուցանել իրենց զաւակները։ Բայց այնչափ յալկան էին, որ Աստուած ձանձրացաւ եւ զանոնք կերպարանափոխեց կաքաւ թռչուններու, որոնք շարունակ կուլան ձորերուն անկիւնը, թէ ձմեռը կը հասնի, կերը կը պակսի, բայց չեն փորձեր քիչ մը հեռու թռչիլ՝ սնունդ փնտռելու համար։ Աւանդութիւնը պատմողը կ'ըսէ թէ Հայաստան աշխարհին մէջ այր ու կին նման են ճիշդ այս... թռչուններուն։

— Գլուխս տարիր քու հէքեաթներովդ, ես կը պահանջեմ որ վաղը մեղայական մը գրես, սխալդ սրբագրես եւ յայտարարես թէ կինը ի ծնէ եւ ի բնէ բարի է եւ օրհնութիւն մը՝ այր մարդուն գլխուն։

— Սիրելի՛ ընթերցողներ, երէկուան եւ այսօրուան պատմութիւններուս մէջ էնել–պակաս սխալներ կան, դուք սխալը սխալ ընդունեցէք եւ շիտակը՝ շիտակ։

ԱՐԱԶ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՀԱՄԱՐ

Կլընոպլէն, ապրիլ 11ի առթիւ	125
Լիոնէն, ապրիլ 11ի առթիւ	255
Գումար՝	380
Մայիս 3ի գումարը	1990
Ընդհ. գումար	2370

ԾԱՆՕԹ.— Մանրամասնութիւնները տես Դ. էջ։

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԼՈՒՐԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Պէյրութի թերթերը կը հաղորդեն հետեւեալ չարաշուք տեղեկութիւնները.—

Պ. Պոնէ ընդունեց Թուրք դեսպանը եւ խորհրդակցեցաւ Սանճաքի խնդրին շուրջ։ Կիսապաշտօնական կերպով հռչակուեցաւ թէ համաձայնութիւն գոյացած է Սանճաքի շուրջ եւ թէ մօտերս պաշտօնապէս պիտի յայտարարուին համաձայնութեան կէտերը։

«Տէյլի Սքէչ» կը գրէ թէ Անգլիա միջնորդի դեր կատարեց Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, լուծելու համար Սանճաքի խնդիրը։ Անգլիոյ արտաքին նախարարը ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչ իր կառավարութեան տեսակէտը այդ հարցին շուրջ եւ դիտել տուաւ թէ ներկայ միջազգ. կացութեան բերումով անհրաժեշտ է վերջնապէս լուծել Սանճաքի խնդիրը։

*** «Սոն Փոստա» կը գրէ թէ Սանճաքը այլեւս ոչ Սուրիոյ հետ կապ ունի, ոչ ալ Ֆրանսայի։ Նոր բանակցութիւններ պիտի սկսին մօտ օրէն՝ սահմանները վերաքննելու համար։ Դահլիճը գումարուելով լսեց արտաքին նախարարին զեկուցումը՝ ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին։

«ՔԱՆԴԵՆՔ ՄԵՐ ԼԱՑԻ ՊԱՏԸ»

(Բանախօսութիւն, արտասանուած Պուքրէշի մէջ)

Հրեաները Լացի պատ մը ունին:

Անոր առջեւ կուգան լալու աղէտը որ զգետնեց հրեայ ժողովուրդը դարեր առաջ:

Դարերով լացին Հրեաները այդ պատին առջեւ, բայց Երուսաղէմը չփրկուեցաւ:

Չփրկուեցաւ՝ որովհետեւ Հրեաները չկրցան լացի պատը փլցնել:

Լացին այդ պատին առջեւ, ու մեկնեցան սփռուած:

Մէ՛կը խելք չըրաւ լացի պատը փլցնել:

Լացի պատ մը հիւսեցինք մենք ալ:

Երբ զինադադարը եղաւ ու ամէն մէկս մեր մեռելը ստուգեցինք, քով քովի եկանք ու հիւսեցինք այդ լացի պատը:

Այնքան թարմ էր կսկիծը մեր հոգիներուն մէջ, ու այնքան ընդհանուր էր սուգը՝ որ ամբողջ ազգ մը եկաւ չորուիլ սուգի պատին առջեւը:

Ու քսանըչորս տարի է այդ պատին առջեւ կը ժողվուինք տարին անգամ մը՝ մեր մեռելները ողբալու համար:

Ճիշդ է, շատերը արդէն մոռցան իրենց մեռելը, եւ սուգի պատին առջեւ լալու չեն գար ա՛լ, նոյնիսկ տարին անգամ մը:

Ոմանք ուրացան իրենց մեռելը, ուրիշներ մեռել բնաւ չունեցան. անոնք հեգնանքով կը դիտեն մեզ, ու կը ծաղրեն մեր արտասուքը:

Վերջին քառորդ դարը այնքան ապականեց հայ ժողովուրդը, որ շատ զաւակներ իրենց հայրը ուրացան:

Ուրիշներ գաղութներու մէջ աչքերնին բացին, ու անհաղորդ հայ ժողովուրդի մեծ տառապանքին՝ կը զարմանան մեր արցունքին վրայ:

Բայց անոնց մէջ ալ որ դեռ լացի պատին առջեւը կը ժողվուին տարին անգամ մը՝ անոնց մէջ ալ բան մը պակսած է. կարծես թէ վարժութիւն մը եղած ըլլար ա՛լ մեռել սգալը՝ ձեւի համար է որ քով քովի կուգանք, փորձելով մեր աչքէն արցունք բերել:

Բայց վա՛յ այն ժողովուրդներուն որ լալ գիտեն միայն:

Ասոնք վերջ ի վերջոյ կը մեռնին: Արցունքով չեն կրնար ազգերը փրկուիլ:

Հայ ժողովուրդը ինքն ալ առանց լացի է ապրեր:

Հակառակ աղէտներուն՝ որոնք անբաժան եղեր են իր պատմութենէն, ան միշտ փորձեր է ժպտիլ:

Զգեր է որ լալկան կնիկները երթան մեռելին ետեւէն:

Բացէք մեր Փաւստոսը, ու պիտի տեսնէք որ ինչպէս ճամբու կը դնեն եղեր մեր նախնիքը իրենց մեռելը: Հարսնիք ղրկածի պէս:

Մեռելի պաշտամունք ունի՛ հայ ժողովուրդը, բայց ոչ թէ ողբալու համար: Ան իր սուգին մէջ անգամ կը ժպտի:

Քառորդ դարը բաւ է որպէսզի մեր արցունքը սրբենք ալ:

Քանդենք լացի պատը, ու փոխարէն ուխտի բագինը կանգնենք:

Մեռելներուն վրայ երթալ լալու տեղ՝ մեր ականջը դնենք ձայնին որ անոնց գերեզմանէն կուգայ:

Այո՛, դժբախտ են այն ժողովուրդները՝ որ գերեզման չունին:

Գերեզմաններն են որ մեզ մեր երէկուան կը կապեն, ու վաղը՝ մեզի: Գերեզմաններն օղակն են դարերու միջեւ:

Ի՞նչ կ'ըսեն գերեզմանները մեզի:

Անոնք մեզ կը թելադրեն նախ պահ մը ետ նայիլ: Քննել մեր երէկը, ու աղէտները որ ընդելուզուած են անոր:

Ինչո՞ւ այս աղէտը նախ:

Որովհետեւ հայ ժողովուրդը կոչուած էր պատմական առաքելութեան մը, եւ կը ձգտէր արեւուն տակ ազատ անկիւնի մը:

Որովհետեւ Թուրքը խոչընդոտ մը կը նկատէր մեզ իր արշաւին առջեւ դէպի Թուրան:

Ապրիլ Քսանըչորսը մէկ օղակն է հայկական դատին: Չէր ըլլար Ապրիլ Քսանըչորս, եթէ հայ դատը չըլլար, ու եթէ հայ ժողովուրդը նախընտրէր յաւիտեան ստրուկ ապրիլ: Եթէ հայ ժողովուրդը հոգեպէս բարձր չըլլար: Եթէ չգտնուէր Թուրանի ճամբուն վրայ...

Շատեր հարցուցած են ինծի.

— Փոթորիկը ինչո՞ւ չտեսան հայ ժողովուրդին ղեկավարները:

Տեսան: Քայլ առ քայլ տեսան ճիւաղին գալը: Գիտէին թէ հայաջինջ դաւը լարուած է վաղուց, երբ դեռ ոչ պատերազմ կար, ոչ ալ հայկական բարենորոգմանց խնդիր: Երբ Էմմանուէլ Քարասօ Հրեան եւ Պէհաէտտին Շաքիր ու Տոքթ. Նազըմ հայ ժողովուրդի բնաջնջման յատակագիծը կը չինէին Իթթիհատի հրահանգով, ոչ մէկ պատրուակ չկար դեռ Թուրքերուն համար: 1912ին:

Վկա՛յ նախապատրաստութիւնները զորս Թուրքերը տեսեր էին վաղուց եւ զորս խոստովանեցան պատերազմէն յետոյ զանազան յուշերու մէջ: Վկայ Թէշքիլաթը Մախսուսէն եւ Մուստաֆայի Միլլէն որոնք կազմուեր էին պատերազմէն շատ առաջ եւ որոնք յետոյ ուրիշ բան չըրին բայց եթէ չէթէ կազմել ու զինել:

Շատեր հարցուցած են ինծի.

— Ինչո՞ չփախան՝ եթէ կը նախազգային փոթորիկը որ կը սպառնար պայթիլ:

Չուզեցի՛ն փախիլ: Անոնք ուզեցին մնալ եւ մեռնիլ հայ ժողովուրդին հետ: Այո՛, շատերդ կ'ըսէք թէ լաւ էր որ այսինչը կամ այնինչը փախած ըլլար: Անոնք որ մեռելներուն յիշատակին անգամ կը պղծեն հիմա՝ ի՞նչ պիտի ըսէին հապա եթէ փախած ըլլար այս կամ այն մտաւորականը: Ընդհակառակն անոնք որ Եւրոպա էին 1914ի ամռան, երբ արդէն թնդանօթը կը գոռար, Պոլիս դարձան, թիթեռնիկներու պէս զորս բոցը կը քաշէ: Խաժակ, Սիամանթօ, Բարսեղ Շահպազ իրենց ոտքով ջարդուելու եկան այսպէս:

Շատեր հարցուցած են ինծի.

— Ինչո՞ւ զէնք չառին՝ երբ վտանգը հասաւ:

Որովհետեւ չուզեցին պատրուակ տալ Թուրքերուն ձեռքը: Ինչ որ տեղի կ'ունենար սահմանին միւս կողմը՝ Թուրքիոյ մէջ մնացողներուն կամքովը չէր: Հայ ժողովուրդի միւս հատուածն էր որ իր այնտեղի պարտքը կը կատարէր: Ասդին, ոչ մէկ խլրտում, երբ նոյնիսկ դահիճը եկաւ տապարը ձեռքը: Ջարդուեցան առանց ճիչ հանելու:

Վանն ու Շապին Գարահիսարը, Սուէտիան ու Եդեսիան անջատ պոռթկումներ էին միայն որ եկան քանի մը լուսաւոր կէտ նետելու հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ:

Գրուած էր որ այսպէս մեռնէին: Այսպէ՛ս մոխրանար հայ ժողովուրդը:

Գիտէ՞ք փիւնիկ թռչունը: Հէքեաթը կ'ըսէ թէ Արաբիոյ անապատներուն մէջ կ'ապրէր ան, ու կը դիմանար դարերով: Ու օր մըն ալ թոյլ կուտար որ խարոյկի մը վրայ զինքը այրեն՝ որպէսզի իր աճիւնէն վերածնի կրկին, այս անգամ աւելի չքեղ ու աւելի հզօր:

Բացէք Հայոց պատմութիւնը ու տեսէք թէ Հայոց փիւնիկը քանի՛ անգամ է ինքզինքը այրել տուեր խարոյկին վրայ ու կրկին վերստեղծուեր: Լեցո՛ւն է Հայոց պատմութիւնը անկումներով ու վերելքներով: Աճիւններով ու ընձիւղներով:

Հին հին դարերէն մինչեւ հիմա հայ հայրենիքը թատր է եղեր խարոյկներու ու վերածնութեանց:

331ին՝ կ'ըսէք՝ Հայաստանը ի սպառ չքացաւ: Աղեքսանդր Մակեդոնացին է որ արեւելքը կը սանձէ, ու իր յաջորդները մեր վզին կը դնեն իրենց լուծը: Բայց հայ ժողովուրդը իր բաշերը կը ցնցէ կրկին: Արտաշէս ու Տիգրան փառքով կը լեցնեն Քրիստոսէ առջի երկու դարերը:

228ին Սասանեանք Հայաստան կը խուժեն, ու կը սկսին հայ ժողովուրդը ճմլել: Խարոյկն է որ բռնկած է դարձեալ: Ու յանկարծ Տրդատ մը կուգայ հայ գահուն վրայ, ու անոր հետ մէկտեղ Լուսաւորիչ մը:

367, Արշակ Բ. կը սպաննուի ու Շապուհ կ'աւերէ Հայաստանը: Քանի՞ տարի պէտք եղաւ որպէսզի աճիւններուն մէջ նոր փիւնիկ մը խլրտի: Քսան տարի չանցած Լուսաւորչի գահը կը նստի Սահակ Պարթեւ մը, ու հայ հոգիին նոր հորիզոն կը բանայ:

1079ին փիւնիկը դարձեալ կ'այրէ ինքզինքը խարոյկին վրայ: Բագրատունեաց վերջին գահակալը չքացած է: Ու հրա՛շք. տարի մը չանցնիր ու փիւնիկը կը յառնէ կրկին, այս անգամ բուն Հայաստանէն մղոններով հեռու բոյն մը գտած, Միջերկրականի ափերուն վրայ:

Անցան դարերը, ու 1915 Ապրիլ 24ին դարձեալ սկսաւ խարոյկը վառիլ, ու ամբողջ ժողովուրդ մը բոցը նետուեցաւ. երեք ամբողջ տարիներ ծաւալեցան բոցերը, ու մոխիր ըրին ամէն բան: Բայց աճիւններուն մէջ դարձեալ սկսաւ խլրտիլ փիւնիկը:

Մայիս 28ը ի՞նչ էր հապա: Փիւնիկն էր որ ծլեցաւ իր իսկ աճիւնէն: Առանց Ապրիլ 24ին ըմբռնելի չէ Մայիս 28ը: Կապ չկայ կարծէք երկուքին միջեւ. սխա՛լ, հայ ժողովուրդն էր որ իր բաշը ցնցեց՝ ոտքի ելլելու համար իր իսկ աճիւնին մէջէն: Ազատութիւնը արիւնէն ծնաւ, ու հայրենիքը Զոհէն:

Այդ զոհաբերութեան տօնն է այսօր:

Ապրիլ 24ի զոհերը յարգելու համար՝ գուրգուրանք այդ հայրենիքին վրայ:

Փլցնենք լացի պատը, ու փոխարէն ուխտի բագինը կանգնենք: Չգանք տարին անգամ մը մեր սուգը պատմելու համար իրարու, ու դուրս ելած ատեն մեռելները մոռնալու համար կրկին, այլ գանք ուխտ ընելու գերեզմաններուն վրայ, ու այդ ուխտով դիմանալու համար կեանքի մէջ, դուրսը: Տօները այդ կերպով միայն իմաստ կ'առնեն:

Այսօր որ դարձեալ ժողվուեր ենք մեր մեռելները ողբալու համար՝ մեր ականջը տանք գերեզմաններէն եկող ձայնին: Անոնց պատգամին մէջ ողբի հետք չկայ, ու անոնց կտակին մէջ յուսահատ ոչ մէկ խորհուրդ: Անոնք մեզ ուխտի կը կանչեն, որպէսզի աղէտներէն չյուսալքուինք, ու փորձութիւններէն չվախնանք:

— Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ, աղաղակեց Սիամանթօն, երբ հայ ընդվզումը կը շեփորէր:

— Ազատութեան արշալոյսին ես ոտնաձայնը կ'առնեմ, շշնջաց մեզի Վարուժան, Ջարդը երգած ատենն իսկ:

— Թող զաւակներս իմ ճամբէս երթան, կտակեց Խաժակ, երբ խաչելութեան կը տարուէր:

— Առանց մեծ զոհաբերութեան մեծ արդիւնք չկայ, պատգամեց մեզի Ակնունին ու ա՛յնպէս գնաց զոհուիլ եւ ինքը:

— Թող բորբոքի խարոյկը, աւելի ուժով, աւելի կատաղօրէն, պոռթկաց Զարդարեան:

Հրահրե՛նք այդ խարոյկը միշտ:

Ա՛յս է մեր մեռելներուն պատգամը մեզի:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԸ

Հ. ՅՈՎՍԷՓ Վ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԷ

Բազմարդիւն Հ. Սիմոն Վ. Երեմեանի գերեզմանը հազիւ թէ կնքուած, ահա կարկառուն դէմք մըն ալ ի սպառ կ'անհետանայ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ծոցէն, Հ. Յովսէփ Վ. Մարգարեանը, մեծ պարապ մը թողլով Ս. Ղազարի հայանուէր մենաստանին մէջ:

Հրաչ Քաջարենցի «Յառաջ»ի մէջ գծած զգայուն տողերը ոչ նուազ մեծ յուզումով կարդացած միջոցիս, փոխադրուեցայ յանկարծ 1923 թուականը, (այդ տարին Վենետիկ էի). ու կ'երեւակայէի գտնուիլ Ս. Ղազարի եկեղեցին, աչքիս առջեւ ունենալով Հ. Յովսէփը, փառաւորապէս զգեստաւորուած. ձախ ձեռքը գաւազան, աջը խաչ մը, ճինադեղ ալիքը կուրծքին վար, ակնոցակիր հայեացքը անքթիթ, դէմքը պատկառազդու, երկու քովերն ալ մէկ մէկ սարկաւագ, որ կը յառաջանայ յամրաքայլ դէպի սեղան՝ պատարագ մատուցանելու ի յիշատակ բազմերախտ Աբբահայր մեծանուն Կիւրեղեան Արքեպիսկոպոսին, որու ձեռնադրած վարդապետներուն երիցագոյնն էր Հ. Յովսէփ:

Այդ յիշատակի պատարագին ներկայ եղած եմ, եւ արարողութեան ամբողջ տեւողութեանը, ինծ այնպէս կը թուէր՝ թէ պատարագիչը կը գտնուէր իսկապէս արտասովոր վերացումի մը մէջ...

Չեմ կրնար մտքէս հանել այն գրաւիչ, հմայիչ տեսարանը, երբ շողարձակ լոյսերու ողողումը եւ խնկաբոյր ամպի մթնոլորտէ մը շրջապատ, Հ. Յովսէփ մերթ բազկատարած եւ մերթ ծնրադիր կ'աղօթէր, ականջիս կը հնչէ դեռ իր դաշն ձայնը, որով կը բաշխէր «Խաղաղութիւն ամենեցուն»ը, քաղցրերգակ դպիրներու մեղեդիներուն ձայնակցութեամբ:

Ցակճիռս կը հետեւէինք արարողութիւններուն՝ ես ու շատեր եւ Աւետիք Իսահակեան՝ քովս կանգնած, եւ խորապէս կը զգածուէինք Հ. Յովսէփի այդ շա՛տ խորհրդաւոր պատարագէն:

Իր կոչումին ճշմարտապէս նուիրուած պատուական եկեղեցական մըն էր Հ. Յովսէփ վարդապետ եւ իր Միաբանութեան յոյժ պատուաբեր:

Հ. Յովսէփ Վ. Մարգարեան՝ բացի իր բազմակողմանի հմտութենէն, զոր զովելի համեստութեամբ միշտ կը քօղարկէր, բացի թարգմանչական քաջ կարողութիւնէն, որով մեր հայ գրականութիւնը օժտեց երկու երեք օտար հեղինակներու կարեւոր գործերը հայացնելով, էր նաեւ տաղանդաւոր նկարիչ: Նկարչութիւնը իր ամենասիրելի զբաղումն էր, եւ ունէր այս մասին մեծ ճարտարութիւն, որով իր սենեակը (չըսեմ ճգնարանը) զարդարած էր հիանալի նկարներով, ակնապարար տեսարաններով, բոլորն ալ արդիւնք իր վրձինին:

1923էն ի վեր պատիւ ունեցած էի ծանօթանալ այս ընտիր Մխիթարեանին եւ եղած էինք իրարու մտերիմ բարեկամ: Ամէն անգամ որ առիթ կ'ունենայի ուղեւորել Իտալիա, չէի կրնար Փարիզ վերադառնալ առանց ուխտի երթալու Ս. Ղազար, համբուրելու Մեծն անմահ Մխիթարի քնարանը եւ ապա այցի երթալու Հայր Յովսէփի:

Այսպէս՝ 1927ին երբ դարձեալ բախտ ունեցայ Վենետիկ ուղեւորելու եւ Լիտօ կղզին մէջ քանի մը օրեր անցընելու, յատկապէս առաւօտուացի Փատովա՝ տեսնելու Հ. Յովսէփ վարդապետը, ինչպէս նաեւ վաղեմի բարեկամս, ողբացեալ Հ. Սիմոն Երեմեանը, որոնք նախկին Մուրատեան վարժարանը կը բնակէին՝ ծաղկասիրահար — ծաղկամշակ Հ. Արիստակէս Գասքանտիլեանի եւ մեծ տնտեսագէտ Հ. Փիլիպպոս Եաւրիկեանի հետ:

Հ. Յովսէփ զիս իր սենեակը ընդունեց, երեսս համբուրեց եւ առաջին խօսքը զոր ինծ ուղղեց, ուրախալից շնորհաւորութիւնն էր, թէ ֆրանսական կառավարութիւնը զիս պատուած էր Légion d'Honneurով, չթողուց որ մեկնէի շուտ, այլ ստիպեց մնալ ցորեկուան ճաշին:

Չմերժեցի հրաւէրը, եւ ամբողջ օրը հետը անցուցի երկար ու երկար խօսակցութիւններով, եւ մեր նիւթերն էին՝ հայ գրականութիւնը, ազգային պատմութիւնը, Հայերու ցիրուցանութիւնը, մանաւանդ՝ մանաւանդ կ'ըսեմ Հայաստանը, որուն պայծառ երկինքին տակ ծնած էր ինք, եւ որուն անունը արտասանած պահուն, կը դիտէի՝ որ այտերը կը կարմրէին եւ կրած ակնոցը արցունքի կաթիլներով կը ծածկուէր:

Սակայն մեր խօսակցութիւնը յանկարծ ընդմիջեց Հ. Յովսէփ եւ հարցուց ինծ թէ՝ «կրնայի՞ երկու երեք օր մնալ Փատովա, աւելի տեսնուելու խամար» — «Այո՛ կը մնամ» պատասխանեցի. «ուրախ եմ» ըսաւ, ու ստուերի մը պէս արագապէս հեռացաւ, ձեռքս ուժգին սեղմելով:

Յաջորդ օրերուն մէջ երբ կրկին դպրոց կ'երթայի, չէի կրնար տեսնել Հ. Յովսէփը, ու Հ. Սիմոն կ'ըսէր թէ հիւանդ է. բայց երբ մեկնելու օրս հասաւ եւ յայտնեցի Հ. Սիմոնին, խնդրեց՝ որ գէթ մէկ օր աւելի մնայի Փատովա, զի Հ. Յովսէփ անպայման կ'ուզէր զիս տեսնել:

Համակերպեցայ ու մեկնելուս առաւօտը տեսայ՝ որ Հ. Յովսէփ պանդոկ էր եկած, ձեռքն ալ ծրար մը: «Քանի օրէ իվեր անտես ի մարդկանէ ապրեցայ» ըսաւ, «որպէս զի այս չնչին նուէրս պատրաստեմ քեզի համար» ու բացաւ ծրարը: Ի՞նչ տեսնեմ, Արարատ լեռը սպիտակափառ, շրջապատուած դալարագեղ դաշտերով, իրմէ նկարուած գեղեցիկ արուեստագիտական ճարտարութեամբ:

— «Երկու օրուան մէջ գծեցի, իմ յիշատակս թող ըլլայ քեզի» ըսաւ, եւ համբոյրներու փոխանակութեամբ բաժնուեցանք:

Տասներկու տարի սահած է, գուրգուրանքով կը պահեմ Հ. Յովսէփի գծած այդ նուէր — Արարատը, որուն ետեւը իր մարգարտանման գիրերով գրուած է ձօնը, 8 ապրիլ 1927ին:

Կը յուսամ թէ «Բազմավէպ»ի մօտակայ թիւին մէջ Հ. Յովսէփի մանրամասն կենսագրութիւնը կը կարդանք, ինչպէս նաեւ Հ. Սիմոն Երեմեանի, որ հեղինակած է գրական ընտիր հատորներ, ու հաստատած է Որբուճի, Գեղուճի թերթերը եւ «Բազմավէպ»ին ալ խմբագիրը եղած է երկար ատեն:

ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ՓԼԱՍ ՏԸ ԼԱ ՆԱՍԻՈՆ

(ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ 150ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Փարիզի ամէնէն ժողովրդական հրապարակն է Փլաս տը լա Նասիոնը: Այս հրապարակը բացուած է 1660ին, յաւերժացնելու համար Արեւ–Արքային իշխանութիւնը: Հրապարակին վրայ կառուցուեցաւ, իբրեւ խորհրդանշան միապետութեան, հոյակապ գահ մը եւ հրապարակը նախ կոչուեցաւ Փլաս տիւ Թրոն:

Երկու հարիւր երեսուն տարի վերջ, 1899ին, հրապարակին վրայ կառուցուեցաւ Հանրապետութեան Յաղթանակի յուշարձանը, — ասկէ հրապարակը ստացաւ նոր անուն մը, Փլաս տը լա Նասիոն, այսինքն թէ հրապարակին վրայ եկաւ բազմիլ, միապետին տեղ, ազգը: Բայց մինչեւ այդ փոփոխութիւնը, ինչե՛ր տեսաւ այդ հրապարակը:

1660ին, Պասթիյլի հին բերդին կողքին, Սէն–Թ'Անթուանի Դուռէն կը սկսէր մայրաքաղաքը: Այդ դռնէն դուրս կը տարածուէր աշխատաւոր հոծ բնակչութեամբ արուարձան մը, որու մէջէն կ'անցնէր Վէնսէնի ճամբան: Ճամբուն կէսը հասած՝ կ'ըսկսէր ամայութիւն մը,— այդ ամայութեան վրայ էր որ բացուեցաւ Փլաս տիւ Թրոնը: Այդ անունով կոչուեցաւ հրապարակը, մեծարելու համար Թագաւորը, որ, 22 տարեկան, ամուսնանալով Մառի–Թէրէզի հետ, այդ ճամբով հանդիսաւոր մուտք գործեց մայրաքաղաքէն ներս, ընկերակցութեամբ նոր Թագուհիին: Լուդովիկոս ԺԴ. չափազանց գոհ մնաց այդ մեծարանքէն, եւ որոշեց պահել կառուցուած գահը, վրան բարձրացնելով յաղթական կամար մը:

Անմիջապէս կանգնեցին երկու սիւները, որոնց մէջտեղը պիտի դրուէր յաղթութեան կամարը: Ճարտարապետ Փէրօ զետեղեց նախ գաճէ յիշատակարանը, յետոյ սակայն Թագաւորը, Վէրսայլի բարեզարդութեամբ տարուած, լքեց բուն յիշատակարա–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ի՞նչ ես կամենում ասել, հարցրեց Թագուհին թաշկինակը արտասուաթոր աչքերից հեռացնելով:

— Վշտերի մասին յիշելն ու տրտնջալն աւելորդ է այլեւս, Մեծափառ Տիկին. ով որ կարողանում է արիաբար համբերել, նա էլ ընկճում է բաղդի կամակորութիւնը: Անցեալն անդարձ է, այդ դու գիտես, այժմ ապագայի մասին պիտի հոգանք...

— Ի՞նչ, դու կարծում ես թէ նորէն պիտի կարողանա՞ս արքայիդ իւր ընտանիքի գիրկը դարձնել, ընդհատեց յանկարծ Թագուհին.

— Իւր ընտանիքի գի՞րկը. այո՛:

— Ի՞նչ ձեւով, ի՞նչ եղանակով. նա ինձ չէ սիրում...:

Իշխանը կանգ առաւ եւ սկսաւ տարակուսական հայեացքով դիտել Թագուհուն:

— Գուցէ դու մի ուրիշ բան գիտես. մի՞թէ նա [illegible] է, որ զղջում է արդէն. գուցէ... ասա՛, իշխան, ասա՛, ոչինչ մի ծածկիր իշխանից:

— Մենք միմեանց չհասկացանք, Մեծափառ Թագուհի:

— Ի՞նչպէս, արքայի մասին չէ՞ր խօսքը:

— Այո՛:

— Ուրե՞մն...

— Ես ասացի թէ՝ ապագայի մասին պիտի հոգանք. դու ինձ ընդհատեցիր, ապա կամենում էի յարել թէ՝ այժմ մեծ ցաւեր ունինք, նրանց հոգը պիտի քաշենք:

— Ասացիր՝ արքային իւր ընտանիքի գիրկը պիտի դարձնես...

— Այո՛, Մեծափառ Տիկին, այդպէս ասացի. բայց չէ՞ որ Աստուած նրա ընտանիքի սահմանն ընդլայնել է շատ. Արքայի ընտանիքը համայն ազգն է կազմում: Նրա գիրկը պիտի դարձնենք նրան:

Թագուհին մի անհանգիստ շարժում արաւ եւ աթոռի մէջ ուղղուելով դըժգոհ եղանակով հարցրեց.

— Մի՞թէ թագաւորն այդ ընտանիքի գրկում չէ գտնւում այժմ:

— Ոչ:

— Ինչպէ՞ս. չասացի՞ր թէ Ամրամի հետապնդութիւններից փախչելով հասել է Կաքաւաբերդ եւ նստել այնտեղ:

— Այդպէս ասացի:

— Է՛, Կաքաւաբերդը Սիւնիքում չէ՞. Սիւնիքը Հայաստանի նահանգը չէ՞:

— Այդպէս է, Մեծափառ Տիկին. բայց թագաւորը չէ կամենում այլեւս վերադառնալ Ոստան. նա քաշուել է Կաքաւաբերդ՝ այդտեղից երբեք չելնելու պայմանով:

— Ի՞նչ նորութիւն է այդ, չեմ հասկանում:

— Թագաւորը յուսահատած է սաստիկ. Ամրամի երեսից փախուստ տալը ամօթահար է արել նրան. «Այսուհետեւ, ասում է, ես ոչ սուր կը հանեմ, ոչ գահոյք կը բարձրանամ. իմ իշխանները ամօթապարտ կացուցին ինձ աշխարհի առաջ, թո՛ղ նրանք ուրեմն պատասխանատու լինեն իմ երկրի աւերման»:

— Իշխանները... մի՞թէ իշխանները ամօթապարտ կացուցին նրան, զարմանութեամբ հարցրեց Թագուհին:

— Հապա է՛լ ո՞վ... Եթէ նրանք միաբան լինէին թագաւորի հետ, Ցլիկ–Ամրամը չէր համարձակուիլ ապստամբել, Ափխազցիք չէին միանալ նրա հետ...

— Ինչպէ՛ս մոռացկոտ ես դու, իշխան, ընդհատեց Թագուհին. մի՞թէ չե՞ս յիշում մօտիկ անցեալը: Չէ՞ որ երկու ամիս առաջ ամէնքն արդէն արքայի հետ էին: Աբաս տագրդ ու Աշոտ սպարապետը հաշտուած էին, նախարարները բարեկամ էին. եւ այդ ընդհանուր միութեան շնորհիւ էր, որ թագաւորը կրկին Դուինն առաւ եւ Հագարացիներին այդտեղից հալածեց: Դուք մինչեւ անգամ յաղթութեան տօներ կատարեցիք Դուինում: Եւ սակայն Ամրամը հէնց այս յաջողութեան ժամանակ ապստամբեց... ի՞նչ էր պատճառը:

Մարզպետունին լուռ նայում էր գետնին:

— Դու չե՞ս կամենում պատասխանել: Ես կ'ասեմ— պատճառն այն էր, որ իմ եւ քո թագաւորը հեռացել էր արդէն առաքինութեան ճանապարհից, որ նա անխղճաբար կործանել էր իւր եւ ընկերոջ ընտանիքը, եւ Աստուած պատժեց նրան հէնց այն ժամանակ, երբ նա կարծում էր թէ՝ ինքն արդէն ամենազօր է եւ թշնամիներից ապահովուած, թէ նա կարող է գործել ամէն չարիք եւ մնալ անպատիժ:

«Նոյնիսկ այն միջոցին, երբ բաղդը յաջողեց նրան մայրաքաղաքն այլազգիներից թափելու, նա, փոխանակ Աստծուն գոհութեան պատարագ մատուցանելու, փոխանակ դէպի Երազգաւորս, իւր ընտանիքի գիրկը վերադառնալու եւ այս թշուառ, խոցոտեալ սիրտը մի փոքր մխիթարելու, նա դարձեալ դիմում էր դէպի Ուտիք, որպէսզի Դըւնոյ մէջ ունեցած յաջողութեան խրախճանին մասնակից անէ Ցլիկ–Ամրամի կնոջը, Սեւորդեաց Ասպրամին... Եւ ահա՛ հէնց այդտեղ Աստուծոյ ձեռը ծանրացաւ նրա վրայ. դեռ Ուտիքին չհասած՝ լսեց որ Ամրամն ապստամբել է իրանից... Այդ գոյժը նրան չվախեցրեց. նա հպարտ հոգին Աստուծոյ առաջ չխոնարհեց. նա դիմեց Եգերացիներին եւ զէնքի ուժով կամեցաւ վանել այն Արդար Ձեռքը, որ պատիժ էր չափում իրան... բայց սխալուեցաւ. նա չէր կարող կռուել Աստուծոյ հետ:

Եւ այդ էր պատճառը, որ վերջ ի վերջոյ ընկճուեց եւ ամօթահար փախաւ իւր իսկ զօրքերի ձեռքից: Այժմ, ասում ես, Կաքաւաքար նստած՝ մեղադրական է կարդում իւր իշխանների դէմ: Բայց ի զուր: Նա իրաւունք չունի մեղադրել ուրիշներին. նա ինքն է թէ՛ իւր եւ թէ մեր դժբաղդութեան պատճառը... Եւ անշուշտ ինքն էլ խոստովանում է այդ եւ, երեւի, զգում, որ Աստուած այլեւս չպիտի յաջողէ իւր ոչ մի ձեռնարկութիւնը. այդ պատճառով ինքն իրան դատապարտել է անգործութեան...*)

*) Եւ յայնմ օրէ հետէ եւ անդր (յետ փախստեան յերեսաց Ցլիկն–Ամրամայ) ոչ յաջողեցան հետեւանք արշաւանաց Աշոտի որպէս յերէկն եւ յառաջն: Թուի ինձ եթէ զողջախոհութիւնն զայն, զոր նախն էր ստացեալ, յանմաքուր բղջախոհութիւն փոխարկեալ եւ զհաղորդութիւն պաշտաման Աստուծոյ յանձնէ ի բաց վարատեալ եւ ըստ օրինակի Փարիսեցւոյն զամբարտաւան կամս կամեցուցեալ իւր, վասն այնորիկ թերեւս դատապարտեալ անկանէր՝ ոչ ժամանեալ ի կատարս փրկութեան իւրոյ:

Պատմ. Յովհ. Կաթ. Եր. 175

…ութեան ծրագիրը: 1716ին Փա…ննցաւ եւ իր գօտիին մէջ առաւ …ոն Թրոնը: Գաճէ յիշատա… անձրեւներէն տուժած էր …, միւս կողմէ արգելք կը հան…դիսանար քաղաքին տարածուելուն: …ին ու ձգեցին միայն երկու կո…թողեան սիւները, ոչ բոլորովին ա…: 1787ին երկու կոթողներուն …ունեցան մաքսատուները, …տարի մը վերջ՝ աւարտեցին կո…ներուն գլուխները, մէկուն վրայ՝ …-Օկիւսթ, միւսին վրայ Ս. …լիկոս, որոնք հիմնադիրներն …ընէնի գիւղակին:

…Յեղափոխութիւնը, որ ան…փոխութիւն մը կատարելով՝ …հրապարակը կոչեց Տապալած …հրապարակը: Մէկ տարի վերջ …րակին վրայ ցցուեցաւ կիյեո…, բարձրընկէց կացինը: Սկիզբ…կիյեոթինը կը գործէր Յեղափո…թեան հրապարակին վրայ, դէպի … տարուէին զոհերը՝ անցնելով … փողոցէն: Այս փողոցին բնա…կիչները, սակայն, այլեւս ջղապատ…ուած՝ գլխատուելու գացող անթիւ …րու հանապազօրեայ տեսարա…նէն, յամառօրէն խնդրեցին խնայել …, եւ կառավարութիւնը կիյեո…թինը փոխադրեց Տապալած-Գահին հրապարակը եւ կացինը դարձեալ ըս…կսաւ 1794ին, 14 յուլիսէն մինչեւ 27 յուլիս, վեց շաբաթուան մէջ … այստեղ 1300 գլուխ: Այս հրապարակին վրայ էր որ կառափնատ…ուեցան բանաստեղծ Անտրէ Շէ…նիէ, Զօր. տը Պօհառնէ եւ ուրիշներ, … մարմինները թաղուեցան մօ…տակայ աւազուտքի մը մէջ:

1805ին, կայսերական իշխանու…թեան հաստատումով, Հրապարակը …ցաւ իր սկզբնական անունը: Սկը… ծառեր տնկել, իսկ Լուի-Ֆիլիփ …դղեակներուն գլխուն վրայ տնկեց …յական արձանները:

1862ին, երկրորդ կայսրութեան օ… ուզեցին իրականացնել Լուդո…ժԴ.ի ծրագիրը,— Հոյակապ …թական կամար մը, կողքին՝ եր…աղբիւրներ, յաւերժացնելու հա… Իտալիոյ պատերազմը եւ Սոլ…ֆերինոյի եւ Մաժէնթայի յաղթա…ները: 7 դեկտեմբերին կատար…ուեցաւ բացումը առժամեայ յիշա…տակարանով մը՝ ի ներկայութեան …ի եւ կայսրուհիին, որոնք կ՚ու…զէին հրապարակը կոչել Իշխան-Եօ…ժէնի քառուղի: Առժամեայ յիշատա…կարանը կը բաղկանար մեծադան… յաղթական կամարէ, աղբիւրէ … որ իբրեւ յիշատակարան ունէր …րձագոյնդ մը, վրան՝ աստուա…ծ մը, իսկ ատոնց շուրջը սիւնե…շարք մը շրջանակ կազմած:

…րորդ Հանրապետութիւնը հրա…պարակին տուաւ Փլաս տը լա Նա…սիոն անունը, զոր կը կրէ մինչեւ …ր: 1899ին, Տալու այնտեղ կանգ… յիշատակարան մը, որ կը խորհր…դանշէ Հանրապետութեան յաղթանա…կը: 19 Նոյեմբերին կատարուեցաւ …բացումը, ի ներկայութեան Հանրա…պետութեան նախագահին, Էմիլ Լու…պէ, եւ վարչապետին, Վալտէք-Ռու…սօ, երբ պրոլետարները Թափօր կազ…մեցին, յեղափոխականները կարմիր …պարզեցին, իսկ անիշխանական…ները՝ սեւ դրօշ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՑՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Զ. Ո. Միութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Երիտասարդական կազմակերպութեանց, ապրիլ 30ին, կիրակի, Սալ Կավոյի մէջ տօնուեցաւ մէկուկէս միլիոն նահատակներու տարեդարձը:

Կարգապահութեան կը հսկէին հայ սկաուտները:

Հակառակ օրուան ծանր տագնապներուն, այս տարի եւս հոծ բազմութիւն մը փութացած էր յարգելու յիշատակը իր սիրելի մեռելներուն:

Կազմակերպիչները որ եւ է զոհողութիւն խնայած չէին՝ աւելի հանդիսաւոր եւ տպաւորիչ դարձնելու համար նահատակներու ոգեկոչման օրը: Գեղարուեստական անթերի յայտագիր մը, մասնակցութեամբ տաղանդաւոր արուեստագէտներու,— դժբախտաբար մեր մէջ տակաւին վարժութիւն չդարձաւ հանդէս կարդալը, այսինքն յայտագրին հետեւիլը: Բեմը պէտք է միշտ մնայ արուեստագէտին եւ բանախօսին, որոնք իրարու պիտի յաջորդեն ըստ յայտագրի որոշած կարգին, մինչդեռ մեր ժողովուրդը կ՚ուզէ որ բեմէն մէկը յայտարարէ թէ «հիմա պարոն…ը պիտի նուագէ» կամ «հիմա օրիորդ.ը պիտի երգէ»: Այս հին սովորութիւններուն վերջ տալու համար, Զ. Ո. Միութիւնը ամէն տարի կը կազմէ գեղարուեստական տպագրութեամբ յայտագիրներ:

Այդպիսի ճաշակաւոր յայտագիր մը ունէր Ապրիլ Տասնըմէկի այս հանդէսը եւս:

Տիրան վարդապետ, որ պիտի նախագահէր, հիւանդանոց փոխադրուած ըլլալով, բացումը կատարեց, յանուն Զ. Ո. Միութեան, Շ. Նարդունի, որ դատապարտեց բոլոր անոնք որ կը բացակային նահատակներու ոգին յաւերժացնող այս համազգային հանդէսէն,— օրինակ՝ ժամուն մարդիկը, որոնք «հայր մեր» մը գոց գիտնալուն եւ համբիչ շարժելուն մէջ կը սահմանափակեն իրենց ազգային պարտականութիւնները, կամ ձի ու ժօքէյ բուծանելով բայց ազգային հանդէսներու համեստ տոմսերը մերժելով՝ դեռ կը զարմանան որ երդիք ու հայրենիք չունի այս ժողովուրդը: Յետոյ բանախօսը անհրաժեշտ գտաւ Թարմացնել ազգային ղեկավարութիւնը, թելադրեց չյուսահատիլ այն հաւատքով որ, ինչպէս ափ մը խմոր կը խմորէ ամբողջ տաշտ մը ալիւրը, ինչպէս ալ բուռ մը հարազատ մտաւորականներ կրնան ազգային գիտակցութեամբ խմորել նոր սերունդները: Եւ դատութիւն յայտնելով Եւրոպայի դէմ, որ ոչ-տէ եւ գիր չունեցող ժողովուրդներու հայրենիքն իսկ կ՚երաշխաւորէ, բայց կը զլանայ պաշտպանել մեզ, հող տալ մեզի, այն տաղանդաւոր ժողովուրդին, որ քարերն իսկ կրնայ ծաղկեցնել, որու արուեստը կը ճառագայթէ մինչեւ Եւրոպա:

Պ. Մկրտիչ Պարսամեան նախ ակնարկ մը նետեց օրուան տագնապին վրայ, յետոյ յոյսի եւ հաւատքի արտայայտիչներ գտաւ մեր պատմութեան մէջ, յիշատակեց մեր պատմութեան պայծառ եւ մութ օրերը, Ե. դարէն մինչեւ ժամանակակից շրջան, ու ցոյց տուաւ թէ ի՛նչպէս Հայ միտքը կրցաւ ապրիլ եւ ստեղծագործել հակառակ դժնդակ պայմաններուն եւ յոյս յայտնեց թէ այս անստոյգ օրերուն կը յաջորդեն բախտաւոր օրեր:

Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, Ֆրանսացի երիտասարդ մտաւորականը, որ հայերէն քերականութեան գիրք մըն ալ գրած է ի պէտս օտարներուն, իր հաւատքն յայտնեց հայութեան ապագային, օրինակներ բերաւ մեր պատմութենէն՝ հաստատելու համար թէ ինչպէս Հայը կրցած է ստեղծել ազգային կամ մշակութային անկախ կեանք մը: Եւ իր խօսքը վերջացուց յայտնելով որ Հայաստան պիտի վերածնի դարձեալ, եւ հայ մշակոյթը, որ հիացում կը պատճառէ ամէնուն պիտի բարգաւաճի յաւիտենականութեան ճամբուն մէջ:

Վերջին խօսողն եղաւ Վազգէն Անդրէասեան, որ յանուն Փարիզի շրջանի Երիտասարդական կազմակերպութեանց՝ հրաւէր կարդաց միութեան, ուժերու համախմբումի:

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցէր մեր տաղանդաւոր երիտասարդ դաշնակահարը, Պ. Ժ. Նազարեան, որ վարպետի մատներով նուագեց քանի մը կտորներ իրմէ եւ միջազգային վարպետներէ:

Յետոյ երգեց նորահաս ու շնորհալի երգչուհի մը, Օր. Գրլանդըճեան, «Տէր կեցո՛» (դաշնաւորուած Ա. Քէչէճեանի կողմէ) եւ «Հայրիկ, հայրիկ» (Կոմիտաս վարդապետ): Իրեն յաջորդեց հռչակաւոր ջութակահար Օր. Լիտի Տէմիրճեան, որ նուագեց քանի մը կտորներ մոգական ճպոտով մը:

Օր. Ալպան, որ ծանօթ է արդէն մեր հանդէսներուն եւ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, երգեց շարական մը Եկմալեանէն, եւ Կոմիտասի «Տէր Ողորմեա»ն, ընկերակցութեամբ երգեհոնի, զոր կը նուագէր սպանիացի տաղանդաւոր նուագահար մը: Կրօնական այս երկու երգերը երկիւղած մթնոլորտ մը ստեղծեցին:

Երիտասարդ երգիչ Պ. Ժ. Վարդանեան իր բամբ ձայնով երգեց երկու կտոր, մէկը Գ. Ալէմշահէն, միւսը Կոմիտասէն (Կռունկ):

Երկու գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին դերասան Գմբէթեան եւ բանաստեղծ Ռ. Զարդարեան:

Ֆրանսական Կարմիր Խաչի ընկերութեան կողմէ հիւանդապահուհիներ միջնարարին հանգանակութիւն կատարեցին:

Առանց այլեւայլի, կարելի է ըսել թէ Ապրիլ Տասնըմէկի հանդէսը տարուան ամէնէն լաւ պատրաստուած հանդէսներէն մէկն է անպայման:

ՊԱՐՄԱՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

8 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՔԱՇԱԾ ԵՆ

Գրած էինք թէ ելմտական ծանր խուճապ մը առաջ եկած է Պոլսոյ մէջ եւ ժողովուրդը դրամատուները խուժած է, քաշելու համար իր աւանդ գումարները: Խուժումը մասնաւորաբար շատ եղած է Իշ դրամատան վրայ, որու մասին լուրջ կասկածներ կան թէ շատոնց սնանկացած է:

Անգարայի խիստ հրամանին վրայ, թերթերը ո եւ է բան չգրեցին այդ խուճապի մասին: Բայց ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ անուղղակի հասկացուցին: Այսպէս, «Թան»էն եւ «Սօն Փօսթա»յէն յետոյ, այպանեցին քանի մը ղրուշի համար ցոյց տրուած այդ փութկոտութիւնը, ահա «Ճիւմհուրիյէթ» (Ապրիլ 22) որ խմբագրականով մը նոյն բանը կը խոստովանի:

Հաստատելու համար թէ եղածը անկարեւոր բան մըն է, Թուրք թերթը կ՚ըսէ թէ ժողովուրդը քաշեց միայն 8 միլիոն ոսկի, ինչ որ շատ չնչին է, «ուղտի ականջին համեմատութիւնը՝ անոր մարմնին հետ» (տէվէտէ գուլաք):

ՆՈՐ ՎՏԱՆԳ՝ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թուրքերէն «Թան»ի խմբագրապետ Զէքէրիա Սէրթէլ դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 ապրիլ).—

Թող պալքանեան պետութիւնները աշխատին աւելի լայն հիմերու վրայ դնել իրենց զինակցութիւնը, եւ Անգլիան ալ ջանայ մէկ ճակատի վրայ խմբել պալքանեան պետութիւնները: Միւս կողմէ, միահեծան պետութիւնները եւ չեն կենար ծուղակներ լարելէ, Պալքանները կտոր կտոր ընելու եւ ամէնէն վերջը մէկիկ մէկիկ որսալու համար զանոնք:

Հեռագիրը կը հաղորդէր թէ Իտալիա ձեռնարկած է խմբակ մը կազմելու՝ մասնակցութեամբ Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Պուլկարիոյ: Ակներեւ էր որ, Իտալիա միայն Ալպանիան ձեռք անցընելու համար յանձն չառաւ գրաւման ձանձրոյթը: Եթէ առաջին նպատակն է իտալական լիճի մը վերածել Ադրիականը, երկրորդն ալ է թափանցել Պալքանները եւ ստանալ իր բաժինը:

Համատիրական պետութիւնները պաշարողական շարժումով մը կը սկսին մէկը միւսին ետեւէն փճացընելու քաղաքականութեան: Ալպանիոյ գրաւումով, Եուկոսլավիա պաշարուած է գրեթէ եւ միայն երկու ճամբով կրնայ օգնութիւն ստանալ, եթէ յարի խաղաղասիրական ճակատին: Բայց այդ ճամբաներէն ալ դժուար է օգնութիւն փութացնել: Ահա թէ ինչո՞ւ Անգլիա եւ Ֆրանսա չհամաձայնեցան երաշխաւորել Եուկոսլավիան:

Նկատելով որ Պուլկարիա տիրական դիրք մը կը գրաւէ Եուկոսլավիոյ կացութեան մէջ, Անգլիա կը ջանայ կազմել պալքանեան խմբակցութիւն մը որուն մասնակցի նաեւ Սոֆիան: Բայց այս ձեռնարկը դեռ դրական արդիւնք մը չտուած, ահա գործի անցած է Հռոմ-Պերլին առանցքը: Հետեւաբար, Պալքանները կը գտնուին նոր վտանգի մը առջեւ: Եթէ Իտալիա յաջողի այս ձեռնարկին մէջ, Պալքանները պիտի անդամատուին: Իսկ Պալքաններու անդամատումով՝ մէկիկ մէկիկ պիտի վտանգուին ամբողջ Պալքանները:

Մէկ խօսքով, Պալքանները հիմակուրնէ թատր հանդիսացած են քաղաքական ընդհարումի մը, որմէ վերջ յայտնի պիտի ըլլայ անոնց ճակատագիրը:

Թուրք թերթը յետոյ կը կրկնէ ծանօթ յանկերգը.— Պալքանները պէտք է մէկ ճակատ կազմեն, հարթելով իրենց մանր տարակարծութիւնները: «Տակաւին ամբողջովին չէ անցած ժամանակը՝ այս տեսակ խմբաւորումի մը համար»:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՕՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, (յապաղած).— Այս տարի եւս Զափահաս որբերու միութեան մասնաճիւղը տօնեց մեծ եղեռնի 24րդ տարեդարձը, վայել շուքով:

Որբերը պատրաստած էին գեղեցիկ մահարձան մը, որուն վրայ մեծատառ՝ կը կարդացուէր «Յարգանք հայ նահատակներուն», շրջապատուած Հայաստանի զինանշանով եւ Ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով: Հանդէսը տեղի ունեցաւ պետական թատրոնի սրահին մէջ:

Օրուան նախագահ՝ ընկեր Խաչէրեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.

— «Որքան ատեն որ հայկական կառավարութիւնը կամ էջմիածինը նախաձեռնարկ չեն ըլլար ապրիլեան սգատօնին, մենք, Զոմերս պիտի շարունակենք տօնել մեր հայրերու նահատակութեան սգատօնը, որ աւելի շատ մեր իրաւունքն է, իբրեւ ժառանգորդ»: «Զոմի Արաքս» երգչախումբի բացման երգէն վերջ՝ «Մեր հայրենիք», ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Զօրթեանի, արտասանեցին, փոքրիկն Ալիս Գալուստեան՝ «հայրենի կարօտ», Միհրան Աւագեան «Նրանց» Ա. Ահարոնեանի, Օր. Արաշաեան. երգեցին՝ Տիկին Վ. Մարգարեան, Օր. Նալիկեան, բոլորն ալ յաջող:

Երգչախումբը մէջ ընդ մէջ երգեց ազգային եւ գեղջկական պատշաճ երգեր: Նախագահը բեմ հրաւիրեց՝ օրուան բանախօսը ընկեր Վ. Իշխանեանը, որ գեղեցիկ եւ յուզիչ ճառով մը պարզեց ապրիլ 11ի իմաստը: Զանազան յուսատու երեւոյթներ նշելէ վերջ, բանախօսը թելադրեց երիտասարդներուն հաւատալ եւ աշխատիլ, միանալ եւ ներդաշնակել հանրային աշխատանքները:

Բանախօսութենէն վերջ՝ ներկայ երիտասարդները, ընկերները եւ Զոմունիք հաւաքուեցան «Սիամանթօ ակումբը, ուր մտերիմ խօսակցութիւններ եւ հարցումներ եղան, որոնց հաճութեամբ պատասխանեց ընկեր Իշխանեան:

Շ. Սեւան

Օր. ԷԼԻԶ Գ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ
եւ
ՄԱՔՍՈՒՏ Ա. ԹՈՒԼՈՒՄՊԱՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Պուքրէշ, 30 ապրիլ 1939

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ՎԻԷՆ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները 23 ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ, Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ, յաջողութեամբ ներկայացուցին «Անմահ բոցը»: Դերակատարներն էին սկաուտները իրենք, բոլորն ալ 15—19 տարեկան տղաքներ եւ օրիորդներ.— Պ. Պ. Գեղամ Պարոնեան, Աւետիս Նաճարեան, Կիւլպէնկ Զարդարեան, Րաֆֆի Ուզունեան, Ղեւոնդ Տէր-Աւետիքեան, Օրիորդներ Մարի Պարոնեան, Պրլանդին Զարդարեան եւ Մարի Նաճարեան: Թէեւ բոլորն ալ առաջին անգամ կ՚երեւային բեմի վրայ, բայց յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը, յուզելով բոլոր հանդիսականները: Ներկայացումէն վերջ, պարոններ Րաֆֆի Ուզունեան, Ահարոն Գալայճեան, Կիւլպէնկ Զարդարեան, եւ Օր. Մարիցա Մուրատեան ներկայացուցին զուարճալի կատակերգութիւն մը: «Մէկ աղջկան երկու փեսացու»:

Դիտողութիւն մը այս առթիւ,— Բոլոր ազգերը կը պարծին իրենց երիտասարդներով եւ կը քաջալերեն նիւթապէս թէ բարոյապէս, իսկ մենք երբ կը տեսնենք որ մեր երիտասարդները ինքնաբերաբար յանձն առած են ամէն զոհողութիւն եւ կը կազմակերպեն համաձայն իրենց կարողութեան, մեր բարոյական քաջալերութիւննանգամ կը զլանանք:

Ապրիք, երիտասարդներ, որ այդ տարիքին մէջ յաջողած էիք գլուխ հանել յաջող գործ մը: Հոգ չէ թէ շատեր բացակայ գտնուեցան, շարունակեցէք առանց ընկրկելու եւ պիտի յաղթէք ամէն չկամութեան:

Կէտ

Սանճաքի մէջ կատարուած խոշտանգումները

Դամասկոսի թերթերը լայնօրէն արձագանգ տուին Սանճաքի վերջին խժդժութեանց: «Քրոնիկ»էն վերջ, «Լէ գ՚էքօ տը Սիրի»ն ալ լայն արտատպումներ կ՚ընէ, միաժամանակ հրատարակելով «Հայ մը» ստորագրութեամբ յօդուած մը, ուր կը ձաղկուի Թրքական վայրագութիւնը:

Յօդուածագիրը այսպէս կ՚եզրակացնէ.

— «Բայց տակաւին Սանճաք կը գտնուի Ֆրանսան, տկար ազգերու պաշտպանը: Դարձեալ, բարեբախտութիւն է որ ծերակուտական Կոթըրոյի եւ Փօլ տիւ Վէօսի նման անձեր պիտի չդադրին պայքարելէ մեր դատին համար»:

*** Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, դէպքը խոր վրդովում առաջ բերած է ֆրանսական շրջանակներու մէջ, իբրեւ ուղղակի ֆրանսական ազդեցութեան դէմ ուղղուած բիրտ հարուած մը: Մանաւանդ որ, Թրքական իշխանութիւնը բանտարկութեամբ չէ գոհացած, այլեւ հետապնդումի ձեռնարկած է բազմաթիւ Հայերու դէմ, ի հարկէ տարբեր պատրուակներ առաջ քշելով:

Միւս կողմէ, գաղտնի ոստիկանները աւելի խստացուցած են հսկողութիւնը եւ շուքի նման կը հետեւին նոյն իսկ այն Հայերուն որոնք պաշտօնի վրայ դրուած են Թրքական իշխանութեան կարգադրութեամբ:

»»» • «««

ԵԳԻՊՏՈՍԻ թերթերը կը գրեն թէ 80,000 իտալացի զինուորներ պատրաստ են կռուելու Թունուզի սահմանին վրայ, իսկ 55,000 հոգի ալ կը գտնուին Եգիպտոսի սահմանին մօտ: Եթովպիոյ իտալական սպայակոյտը խորհրդակցութիւն մը կատարած է Լիբիոյ սպայակոյտին հետ, զինուորական գործողութեանց մասին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

…ինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

…Այս դրութիւնը երկար չէր կարող …ել. կարծես Թնդանօթը ինքնիրեն …ըսէր. է՛հ, սկսինք, պէտք է վերջ …տալ ասոր: Իրօք, իսկոյն դադրեցաւ: …երեւար որ վճռական րոպէն կը մօտենար: Թնդանօթը, որ այդպէս անշարժ կերպով կանգնեցաւ, կարծես երբեւ իսկական կենդանի էակ … նախամտածում մը ունենար. եւ … յանկարծակի յարձակեցաւ Թնդանօթաձիգին վրայ, որ մէկ … կենալով անոր ճամբայ տուաւ …նետուելու եւ ծիծաղելով ետեւէն կանչեց. «Հապա, նորէն»: Թնդանօթը իր … կատաղութիւնը թափեց նաւին ձախ կողմը զետեղուած ուրիշ Թնդանօթի մը վրայ եւ փշրեց զայն: Յետոյ պարսաքարի նման արագ եւ ան… յարձակեցաւ մարդուն վրայ. … մարդը շտապով փախաւ. անոր … խորտակուեցան երեք Թնդանօթներ: Այն ժամանակ Թնդանօթը կուրցած եւ այլեւս չգիտնալով թէ ի՛նչ կ՚ընէ, կռնակը մարդուն դարձուց եւ ետեւի կողմէն սկսաւ գլորուիլ. քանդեց նաւին առաջամասի գերանը եւ պարնուելով ցռուկի կողքերուն, ճեղքեց զանոնք: Մարդը ապաստանած էր սանդուղի կողքին տակ, այս տեսարանին վկայ ծերուկէն քանի մը քայլ հեռու, իր ձեռքին մէջ պատրաստ բռնած երկաթէ ձողը: Թնդանօթը, կարծես զայն տեսաւ եւ առանց նեղութիւն քաշելու, յետընթաց դըառնալով կացինի նման անշեղ նետուեցաւ մարդուն վրայ: Մարդը, սեղմըւած նաւի եզերքին, կորած էր: Նաւաստիները միաձայն ճիչ մը արձակեցին:

Բայց ծերունի ճամբորդը, մինչեւ այդ րոպէին անշարժ, վրան յարձակեցաւ եւ Թնդանօթէն անհամեմատ աւելի արագ շարժումով բռնեց կեղծ թղթադրամներու կապոցը, եւ ջանալով որ կրնար կտոր կտոր ըլլալ, մօտեցաւ Թնդանօթին եւ ձգեց այդ կապոցը անոր անիւներուն տակ: Այս կորստաբեր, բայց վճռական գործողութիւնը այնպիսի ճշդութեամբ եւ այնպիսի ճարտարութեամբ կատարուած էր, որ անոր նմանը ոչ մէկ մարդ ըրած էր երբեք, ինչքան ալ եփուած ըլլար զինուորական այն բոլոր վարժութիւններու մէջ, որոնք նկարագրուած են Տիւրօզէլի «Ծովային Թնդանօթներու վարժութիւններ» վերնագրով գրքին մէջ:

Կապոցը երկաթուղիի արգելակի ազդեցութիւնը ունեցաւ:

Երբեմն խճաքար մը բաւական է դէպի զառիվայր գլորուող կոճղը կանգնեցնելու: Երբեմն սոսկ ճիւղ մը կը դադրեցնէ ձեան ամբողջ հիւսը: Թնդանօթը սայթաքեցաւ, Թնդանօթաձիգն ալ իր կողմէն հանելով բռնեց այդ ահռելի զանգուածը եւ իր երկաթէ ձողը անցուց անոր ետեւի անիւներէն մէկուն շաւիղներուն մէջ: Թնդանօթը կանգ առաւ, բայց դեռ կը կռուէր: Մարդը իր ձողի ծայրին ամրացուցած լծակի շարժումով մը զայն տարաւ բերաւ, եւ ծանրամարմին զանգուածը ահագին դղրդոցով, իր կախուած տեղէն վար ինող զանգակի մը պէս գետին տապալեցաւ: Իսկ մարդը՝ քրտնաթաթախ՝ յուսահատաբար յարձակեցաւ Թնդանօթին վրայ եւ պարանի լարուած հանգոյցները անցուց այդ տապալուած հրէշին վիզը:

Վերջապէս մարդը յաղթեց. մըրջիւնը յաղթահարած էր փիղին, թըզուկը սանձահարած էր հսկան: Զինուորները եւ նաւաստիները ծափահարեցին. բոլորը միասին նետուեցան դէպի պարաններն ու շղթաները եւ ակնթարթի մը մէջ Թնդանօթը կապեցին:

Թնդանօթաձիգը, երախտագիտական զգացումով դարձաւ ծերունի ճամբորդին եւ ըսաւ անոր.

— Պարո՛ն, դուք փրկեցիք իմ կեանքս:

Ծերունին դարձեալ բռնած էր իր անշարժ դիրքը. չպատասխանեց:

Զ.

ԿՇԻՌՔԻ ԵՐԿՈՒ ՆԺԱՐԸ

Մարդը յաղթանակած էր. յաղթանակած միեւնոյն ժամանակ Թնդանօթը: Անմիջական նաւաբեկութեան առաջքը առնուած էր, բայց մարտանաւը չէր կարելի երբեք ապահով համարել: Նաւին մէջ կատարուած աւերումները անդարմանելի էին: Միայն նաւակողին մէջ հինգ ճեղքուածքներ կային, որոնցմէ մէկը, ցռուկին մօտ, շատ մեծ էր: Երեսուն Թնդանօթներէն քսանը՝ անգործածելի ըլլալով ինկած էին իրենց շրջանակներուն մէջ. իսկ Թնդանօթը, իր աւերումներէն յոգնած եւ այժմ շղթայուած, ինքն ալ անպէտ դարձած էր: Անոր ներքեւի պտուտակը փճացած էր, հետեւաբար այլեւս անկարելի էր նշան առնել: Մարտկոցին մէջ մնացած էին ինը Թնդանօթ միայն: Նաւայատակը ջուր կը լեցուէր. անհրաժեշտ էր իսկոյն միջոցներ ձեռք առնել վնասուած մասերու դէմ. հարկաւոր էր ջրհանները գործածել:

Նաւին միջնայարկը այժմ, երբ կարելի էր անվախ նայիլ, սարսափելի պատկեր մը կը ներկայացնէր. անիկա աւելի քարուքանդ եղած էր, քան թէ կատղած փիղի մը վանդակը:

Մարտանաւին աննկատելի անցնիլը՝ որչափ որ կարեւոր պայման ըլլար անոր յաջողութեան համար, սակայն աւելի ստիպողական պէտք մը մոռցնել կուտար առաջինը. ատիկա նաւի անմիջական փրկութեան խնդիրն էր. նաւին կողերուն վրայ հոս ու հոն կախեցին լապտերներ՝ նաւակամուրջը լուսաւորելու համար, թէեւ ատիկա երբեք ցանկալի չէր:

Սակայն երբ նաւին ներսը կը կատարուէր այս օրհասական կռիւը, երբ ամբողջ նաւազօրքը, լուռ արձանացած կեանքի եւ մահուան մէջ կը տարուբերէր, ոչ ոք չէր գիտեր թէ ի՛նչ կը կատարուէր դուրսը: Մառախուղը խտացած էր, եղանակը փոխուած, իսկ քամին ուզած կամայականութիւնները կը հանէր նաւի գլխին: Շիտակ ճամբան թողած՝ նաւը կը գտնուէր Ճէրսիի եւ Կէրնեէի առջեւը,— աւելի հարաւ որչափ հարկաւոր չէր. ծովը ալեկոծուած էր այդտեղ. փրփրադէզ ալիքները բարձրանալով համբոյրներ կուտային բացուած վէրքերուն. ահաւոր էին այդ համբոյրները: Ծովը սպառնալից կը ցնցէր նաւը. հովիկը հողմի էր փոխուած. փոթորիկը կը պատրաստուէր, գուցէ եւ մրրիկ. չորս քայլ հեռու ոչինչ կարելի չէր տեսնել:

(Շար.)

Իտալիա եւ Ռումանիա

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքուի Հռոմ այցելութեան առթիւ, քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ ռումէնօ-իտալական դաշնագիրը պիտի վերանորոգուի: Կ'ըսուի թէ Իտալիա առաջարկած է երաշխիք տալ, թէ Հունգարիա պիտի չխանգարէ Ռումանիոյ հողային ամբողջութիւնը, ինչպէս նաեւ պիտի պաշտպանէ Գերմանիոյ ոտնձգութիւններուն դէմ: Իտալիա կը պնդէ թէ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ Իտալիոյ եւ Ռումանիոյ շահերը համաձայն են: Եթէ Ռումանիա կ'ընդունի Իտալիոյ, այն ատեն կը մնայ միայն Պուլկարիոյ հողային պահանջը: Այս հարցին մէջ ալ Հռոմ կը խոստանայ օգտակար ըլլալ, ճնշում բանեցնելով որ Սոֆիա իր պահանջներու գոհացումը գտնէ հարաւի մէջ, ոչ թէ Ռումանիայէն հող առնելով: Պ. Գաֆէնքու ըսած է, թէ բաղձալի կը գտնէ իտալօ-ռումէն բարեկամութիւնը, բայց երկու արգելք կը տեսնէ.— առաջին՝ Առանցքին քաղաքականութիւնը եւ երկրորդ՝ հակաբոլշեւիկ ուխտը: Ռումանիա երկուքին ալ չուզեր մասնակցիլ, որովհետեւ չի կրնար անտեսել թէ Ռուսիա իր անմիջական դրացին է:

Օտար ուսանողներու անձնագիրը

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Համաձայն 1938 նոյեմբեր 12ի եւ 1939 փետրուար 2ի հրամանագիրներուն տրամադրութեանց, այն օտարականները որ կը բնակին Փարիզ կամ Սէնի նահանգին զանազան համայնքներու մէջ եւ ունին անձնագիրներ կանոնական տեւողութեամբ (3 տարի), եւ իբրեւ ուսանողական կամ ճարտարագործ (էն-տիւսթրիէլ) հաստատուած են 1938 նոյեմբեր 12էն առաջ, բայց իրենց անձնագիրը տրուած է իբրեւ «առանց արհեստի» (սան փրոֆէսիոն), պէտք է ներկայանան ոստիկանական վերատեսչութեան օտարականներու բաժնին, հիւսիսային արեւելեան սրահ, մուտք F. սանդուղէն, ուսանողական առժամեայ անձնագիր խնդրելու համար:

Այդ անձնագիրները պիտի տրուին ձրիաբար, իրենց կացութիւնը քննուելէ վերջ: Շատ երկար չսպասելու համար, այս կարգի օտարականները պէտք է ներկայանան հետեւեալ կարգով եւ թուականներով, համաձայն իրենց մականունի առաջին տառին.—

Մայիս 8էն 16,— A—B, 17—24,— C—F, Մայիս 25էն յունիս 3,— G—K, Յունիս 5էն 12.— L—O, Յունիս 13—20,— P—S, Յունիս 21էն 28,— T—Z:

Խնդրարկուները պարտաւոր են միասին տանիլ, իրենց անձնագրին հետ. 1.— Երկու լուսանկարներ, աջ կողմէն քաշուած, ականջը բաց: 2,— Իրենց ուսանողական արձանագրութեան յայտարարութիւնը (ռէժիսթր քոմէրսիալ): 3.— Ուսանողական կամ ճարտարագործական տուրքի ընկալագիրները կամ ագրերը 1938ի համար, կամ ուրիշ տուրքի թուղթեր: 4.— Իրենց ուսանողական արտօնագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը իր պատասխան-ճառը պիտի խօսի այսօր, ուրբաթ, ժամը 11.30ին եւ ձայնասփիւռով պիտի լսուի Ֆրանսայի մէջ:— Լեհաստան խանդավառութեամբ տօնեց 1791 մայիս 3ի սահմանադրութեան տարեդարձը: Այս առթիւ մեծ ցուցարներ տրամադրուեցան ազգ. պաշտպանութեան: Քրաքովիոյ չեխական հիւպատոսարանն ալ, որ տակաւին յանձնուած չէ Գերմանիոյ, 500 զլոտի նուիրեց լեհական օդատորմիղին:

ՎԵՑ ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ փոխառութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի մայիս 15ին, 5 առ հարիւր տոկոսով, վճարելի 40 տարիէն:

ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, փոխադարձաբար: Պերլինի մէջ վեց Անգլիացիներ հրաման ստացան հեռանալու մինչեւ մայիս 24:

35,000 ԹՈՆ տարողութեամբ նոր զրահաւոր մը ծովը իջեցուցին Անգլիոյ մէջ: Արժած է 8 միլիոն ոսկի: Ուրիշ երեք զրահաւորներ ալ կը շինուին, որոնց աւարտումէն վերջ պիտի կառուցուին երկու հսկաներ, իւրաքանչիւրը 40,000 թոն տարողութեամբ:

ԻՏԱԼԻՈՅ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ խռովութիւններ ծագած են, կը գրէ Փարիզի արմատական օրկանը, «Լ'Էօվր», մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելով:

ԶՕՐ. ՎԷԿԱՆ, որ Անգարա հանգիպած էր Թէհրանէն վերադարձին, մեծ պատիւներու արժանացաւ: Մայիս 3ին մեկնեցաւ Պոլիս, ուրկէ պիտի երթայ Պուքրէշ:

ԹՈՒՐՔ մամուլը քննելով «կենսական տարածութեան» խնդիրը, բացատրութիւն կը պահանջէ Գերմանիայէն: Հիւսէյին Ճահիտ կը հարցնէ թէ Պալքանները եւ Թուրքիան ալ մաս կը կազմե՞ն Գերմանիոյ կենսական տարածութեան:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը արագօրէն կ'ամրացնէ Մէմէլը, դարձնելու համար զայն զինուորական ամուր կայան մը: Քարոզութեանց նախարար Տոքթ. Կէօպէլս արգիլեց այն բացիկները (քարթ-փոսթալ) որոնց վրայ կը գտնուին Չէյմպըրլէնի եւ Հիթլէրի նկարները՝ Կոտսպէրկի աւերակներուն առջեւ:

ՊԵԼՃԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց արտաքսել գերման աշխատաւորական ճակատի վարիչը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ներքին գործերու նախարար Սըր Սամուէլ Հոր յայտարարեց, թէ ուժգնօրէն հակառակ է ու եւ է գրաքննութեան՝ մամուլի վրայ: Պատերազմի ժամանակ ալ տեղեկատու գրասենեակ մը հաստատել-ինչպէս եղաւ 1914ին-անգործնական է: Պէտք է ազատ ձգել մամուլը եւ ի հարկին պետական աջակցութիւն ընծայել անոր: Կը բաւէ միայն պարբերաբար յարաբերութեան մտնել մամուլի վարիչներուն հետ եւ տեղեակ պահել զանոնք կացութեան:

*** Ապրիլի ընթացքին Անգլիոյ երկրապահ բանակին միացած են 88,000 կամաւորներ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը որոշեց 400,000ի բարձրացնել բանակին թիւը, իսկ 6000ի՝ ռազմական օդանաւերը, 37,088,000 անգլ. ոսկի սահմանուած է օդանաւային պաշտպանութեան համար:

ԻՐԱՔԻ ՄԱՆՈՒԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Ֆէյսալ Բ., չորս տարեկան եղաւ եւ արդէն կը խօսի անգլերէն, արաբերէն եւ թուրքերէն: Անգլիացի վարժուհի մը կը դաստիարակէ մանուկ արքան, որ երբեմն կ'երեւայ հանդէսներու մէջ, սպայի համազգեստով:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ պետութեանց արտաքին նախարարները բացառիկ ժողով մը պիտի գումարեն մայիս 24ին, Պուքրէշի մէջ, քննելու համար ընդհանուր կացութիւնը:

Տէր եւ Տիկին Նուպար Ամիրխանեան եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրասուն եւ անմոռանալի զաւկին՝

ԱՐՄԱՆ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ

վաղաժամ եւ ղառնակսկիծ մահը, 11 տարեկան մատաղ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այսօր, 5 Մայիս, Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէնթ Ուէնի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2,30ԻՆ Salle Gaveauի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, մեթրօ Miromesnil

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. Ն. ԳԱՓԸՄԱՃԵԱՆԻ

Ցարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ, ԻՐԻՍ ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Պ. Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (Արտաս.): Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տեսք):

Նուէրները ղրկել կարգադիր Յանձնախումբի հասցէին.— Mr Zartarion, 44, rue Dunkerque, Paris 10e.

Մուտքի գինները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ եւ Ապագայի խմբագրատուները, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալպանտեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ

Այգ Օհան-Կարօի գերեզմանին

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԵՑԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի Մայիս 7ին, առաւօտեան ժամը 10ին, ժամադրավայր՝ մեթրօ Porte d'Italieի ելքը: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգող ընկերներն ու համակիրները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ տ'ԻՒՐԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Մասնաճիւղին տարեդարձին առթիւ

7 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Doucheսի մէջ, Rue Jules Ferry, Ivry

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին.— Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը (2 արար) սան-սանուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ Թառիստ ԱԲԳԱՐ: Խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով: Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք: եւրոպական պար

ՀԱՂ. ՄԻՋՈՑ.— Մեթրօ փորթ տը Շուազի:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Coliséeի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), յայտնի Prof. LACOUR (ջութակ):

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը:

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ԾԱՌԱՆ» զաւեշտը:

Մուտք 5 ֆր.:

կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4ԻՆ

Նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել:

Cité Universitaire

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Այս կիրակի, 7 Մայիս ժամը 13,30—24

Maison Internationaleի սրահին մէջ, 19, Bd. Jourdain, Paris 14e (Porte d'Orléans. Մուտք 15 ֆր., ուսանողներու 12 ֆր.:

ՍՏԻՊՕՂԱԲԱՐ կ'ուզուի վարժ եւ կարող Ափիէսէօր մը գործատեղիի մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Maison GRÉGOIRE, 4, Boulevard Clichy, մեթրօ Pigalle.

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կրընոպլի հանգանակութեան ցանկը.—

Ե. Տէրկոմսեան, Յ. Օնպաշեան 20ական ֆրանք: Խ. Արապեան, Ա. Իսպէնճեան, Լ. Աւաւեան, Հ. Մկրտիչեան, Ս. Կիւմիւշեան 10ական: Պ. Երանոսեան, Ն. Քիւրէճեան, Կ. Թորոսեան, Տիկին Սալավանեան, Շ. Յակոբեան 5ական ֆրանք: Ի. Խաչատուրեան 10 ֆր.: Գումար՝ 125 ֆր.:

Լիոնի հանգանակութեան ցանկը.—

Հ. Յ. Դ. կոմիտէ 25 ֆրանք: Բ. Հայքի Հայր. Միութիւն, Համազգային, Ֆ. Կ. Խաչ, Լեգէոնական Միութիւն 20ական ֆրանք: Մեծ-Նոր Գիւղի Հայր. Միութիւն, Ագ-Շէհիրի Հայր. Վերաշինաց 10ական: Պ. Ներսէս Մոմճեան 30, Աւետիս Սիմոնեան 25, Տօնապետեան 10, Ոմն 20, Մկրտիչ Դերձակեան, Յակոբ Այտընեան 10ական: Գրիգոր Մէքճեանեան, Մ. Նաճարեան, Խաչիկ Գալուստեան, Գուրգէն Յովհաննէսեան, Ն. Սիմոնեան 5ական ֆրանք: Գումար՝ 255:

ԽՄԲ.— Տես «Յառաջ» 5 մայիս:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ աղքատիկ տղոց օգաֆիւռութեան կայանին, Պ. Գ. Մնջնիկեանէ (Սթուտիօ Փարամաունտ) 500 ֆր., Պ. Ա. Շահխաթունիի միջացաւ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (10 յունուարէն 30 Ապրիլ 1939).—

Կարապետ Մելքոնեան (Պաղտատ) 500 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Օր. Թ. Պալթազարեանի մահուան առթիւ, Պ. Տիգրանեան (Ամերիկա) 200 ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Պ. Ա. Կոստաճեանի մահուան առթիւ: Տիկին Ճանիկ Զագըր (Եգիպտոս) 250 ֆր., Լ. Թուլլաճեան 200 ֆր., Տիկին Ա. Էգնայեան 50 ֆր., Պ. Լ. Բանիկեան 30 ֆր., Պ. Քարթօղեան 2 տոլար, Տիկին Սարգիսեան 1 տոլար, Տիկ. Ա. Թերզեան 1 աչխար մատաղցու, Տոքթ. Ճինճեան հատեղէններ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Թաթուլ» խումբը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Հայրապետ Մեծոեանի եւ պարագաներուն՝ իրենց փոքրիկին մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի տան մէջ, 8 ռիւ Պոսիւէ:

Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մեթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԽԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱԻՔՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Լիբայի ճաշարանը, 24 ռիւ Սէն Լազար, Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges:

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէ՛ք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տոքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ քիթին թթուներու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թռուա Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Կալըրի Լաֆայէթ վաճառատուները եւ 42 Bld. de Strasbourg:

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e)

Tél. Tru: 29 - 39

(Մեթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameame, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 6 ՄԱՅԻՍ — SAMEDI 6 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4033 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՄԻՇՏ ԿԱՍԿԱԾՈՏ

Ուրիշ որ եւ է տեսութիւն կամ տեղեկութիւն այնքան յստակօրէն պիտի չպարզէր Թուրքիոյ խոր անձկութիւնը, քան թուրք մամուլի լեզուն, իր ամէնէն հեղինակաւոր գրիչներով :

Եւրոպական տագնապին ծանրացումէն եւ մանաւանդ Ալպանիոյ գրաւումէն ի վեր, Թուրք թերթերը սիւնակներով տեսութիւններ, խմբագրականներ եւ ուսումնասիրութիւններ կը հրատարակեն, որոնց մէջ, տող ընդ մէջ, աչքի կը զարնէ սուր մտահոգութիւն մը՝ Պալքաններու եւ Մոտաւոր Արեւելքի մասին :

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ըսել որ Թուրք խմբագիրները շատ ալ չեն ծածկեր բառերը, միշտ արթուն պահելու համար հանրային կարծիքը : Մանաւանդ հիմա որ երկու ճակատները, անգլեւֆրանքեւխորհրդային ու իտալեւգերմանականը գերագոյն ճիգեր կը թափեն, բարեկամներ եւ զինակիցներ շահելու համար :

Իբրեւ առաջին ճշմարտութիւն, Թրքական բոլոր թերթերն ալ կը խոստովանին թէ վտանգը Պալքաններուն դուռը հասած է, Ալպանիոյ գրաւումէն ի վեր :

Այսպէս, Հիւսէյին Ճահիտ, որ երեք ամիս առաջ կրակ կը տեղար Իտալիոյ դէմ, «մժեղ» կոչելով զայն, կ'ողբա՛ր Ալպանիոյ գրաւումէն վերջը.

— « Չեխոսլովաքիայէն վերջը Ալպանիան ... ճիշդը խօսելով, երկու խաղընկերները իրարու արժանի յանդգնութեամբ կը կլլեն փոքր ազգերը : Տրամաբանութիւնը կ'ըսէ թէ Ալպանիոյ մէջ Իտալիա մը՝ Պալքանեան մարմնին մէջ խրած փուշ մըն է : Մինչեւ հիմա Պալքանները համեմատաբար ապահով եւ վտանգէ հեռու էին իրենց երկիրներուն մէջ : Հիմա՝ իրենց պարտէզին մէկ անկիւնը կը տեղաւորուի նեղացուցիչ հարեւան մը, որ ուժէն ուրիշ բան չի ճանչնար» : (*Եէնի Սապահ*, 8 *ապրիլ*) :

... « Այսօր Ալպանիա տեղաւորուած ուժերը յառաջապահներն են գրաւման բանակներուն, որոնք վաղը պիտի ջանան մէկ մէկ ստրուկի (*քէօլէ*) վերածել Պալքանները» : (9 *ապրիլ*) :

Երկրորդ ճշմարտութիւն մը,— Թուրքիա իր բարեկամներուն ալ շատ չի վստահիր :

Հրապարակագիր Թրքուհի մը, Սապիհա Զէքէրիա Սէրթէլ, որ իր ամուսնին հետ կը վարէ Թուրքերէն «Թան»ը, գիտել կուտայ որ Թուրքիա եթէ պղթական ալ եղեր երէկ, «դատապարտուած էր դաղթավայրը դառնալու իր բարեկամներուն» : Եւ այսօր ալ նոյն մտահոգութիւնը կը յայտնէ, նախընտրելով չէզոք մնալ :

Ուրիշ հրապարակագիր մը, Մուհիտտին Պիրկէն, նախկին Իթթիհատական, կը յայտարարէ.

— « Գերմանիոյ վերջին մէկ ամսուան ընթացքին հետեւած քաղաքականութիւնը դժբախտաբար մեր հաւանութեան արժանանալիք ուղղութեամբ չընթացաւ :

« ... Այն Գերմանիան որ Ռումանիան տնտեսական անկախութենէ զրկեց, Յուկոսլաւիան երբեք կողմէն պաշարելէ վերջ անոր հետ խօսիլ սկսաւ, մեզի համար կը նմանի այն ձիաւորին որ իր հեծած աշխոյժ ձին իր ձեռքի սանձովը չի կրնար զսպել եւ միշտ խթանով հարուածներ կուտայ անոր փորին» :

Եւ դարձեալ Հիւսէյին Ճահիտն է որ հրապարակաւ կը հարցնէ թէ Պալքանները եւ Թուրքիան ալ մաս կը կազմե՞ն Գերմանիոյ «կենսական տարածութեան» բանաձեւին ...

Այս յարաճուն անձկութեան ուրիշ մէկ երեսը կը ներկայացնէ ժողովուրդին խուճապը՝ հոս քաշելու համար իր աւանդ գումարները : Թուրք թերթերը իրենք են որ կը հաստատեն թէ բազմութիւնը ժամերով սպասած է դրամատուններուն առջեւ, թէ ութ միլիոն ոսկի քաշած է եւն. :

ԿՈՐՈՎԻ ԲԱՆԱՁԵՒ ՄԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Հանրապետական Դաշնակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը անցեալ օր ժողով գումարելով նախագահութեամբ Պ. Լուի Մառէնի, անգամ մը եւս քննեց սուրիական հարցին կենսական կարեւորութիւնը եւ պնդեց թէ բացարձակապէս անհրաժեշտ է վճռական քաղաքականութիւն մը վարել Մոտաւոր Արեւելքի մէջ, համաձայն Ֆրանսայի դարաւոր առաքելութեան : Ժողովը հաստատեց թէ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին, ինչպէս Սուրիոյ որ եւ է շրջանին ամենադոյզն լքումը պիտի համարուի տկարութեան ապացոյց, եւ, ներկայ պարագաներու տակ, ամէնէն աւարկու հակազդեցութիւնը պիտի ունենայ ոչ միայն Արեւելքի, այլեւ ամբողջ Միջերկրականի աւազանին եւ բովանդակ Եւրոպայի մէջ : *Կուսակցութիւնը ֆրանսական կայսրութեան մասը համարելով Սուրիան, որ դրուած է Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ, կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը չի կրնար զոհել այդ իրաւունքները, համաձայն խորհրդարանին հանդիսաւոր յանձնառութեան,— ոչ մէկ թիզ հող, ոչ ալ մէկ հատիկ իրաւունք :*

Հանրապետական խմբակցութիւնը կը յայտարարէ թէ «երկրին գերագոյն շահերը եւ Սուրիոյ պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնները կը պահանջեն որ Ֆրանքեւսուրիական դաշնագիրը ֆրանսական ուժերու պահպանումով ապահովէ Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն իրական հակակշիռը եւ իրաւարարութիւնը, խղճի ազատութիւնը, բացարձակ հաւասարութիւնը օրէնքին առջեւ, կրօնական փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը, իրական ինքնավարութիւն մը ցեղային փոքրամասնութեանց եւ լուրջ երաշխաւորութիւններ Ֆրանսերէնի պաշտօնական հանգամանքին, ուսուցման ինչպէս եւ զանազան վարչութեանց եւ արդարադատութեան մէջ» :

Վերջապէս, կուսակցութիւնը ըմբռնելով այս բոլոր միջոցներուն բացարձակ անհրաժեշտութիւնը եւ ներկայ դէպքերուն ծանրութիւնը, կը յիշեցնէ իր դեկտեմբերի յանձնառութիւնը Սուրիոյ եւ մանաւորապէս Սանճաքի մասին եւ կը յայտարարէ թէ այլեւս մէկ հատիկ քուէ պիտի չտայ կառավարութեան որ կը տկարանայ այս կէտերէն ո եւ է մէկուն վրայ :

**** Պ. Մարսէլ Հոմէ, որ քաջածանօթ է Մոտաւոր Արեւելքի գործերուն եւ վերջերս գիրք մը գրեց Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրի մասին, «Լ'Էնֆորմասիոն Քոլոնիալ»ի մէջ, հրատարակուած գրութեամբ մը կը մերկացնէ Թուրքիոյ սարքած դաւերը՝ Սանճաքին տիրացման համար : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՓՈԽՈՒԻ՞

Քաղաքական շրջանակներու մէջ անձկութեամբ կը հետեւին Լիթվինովի հրաժարման հետեւանքներուն : Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակները կը մերժեն կարծիք յայտնել, բայց մամուլը չի ծածկեր տիրող մտահոգութիւնը : Կը կարծուի թէ Անգլիա պիտի շարունակէ իր բանակցութիւնները : Մոսկուայի մէջ ալ կը հաւատեն թէ խորհրդային քաղաքականութիւնը անձերու հետ կապուած չէ, որպէսզի փոխուի մէկ օրէն միւսը :

Բայց եւ այնպէս, Լոնտոնի մէջ կը վախնան որ Մոսկուա փոխէ իր ուղեգիծը, եթէ անգլիական կառավարութիւնը չընդունի ռուսական ծրագիրը՝ եռեակ զինակցութեան մը մասին (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն) : Անգլիա կը շարունակէ կառչած մնալ համեստ ծրագրի մը, որուն գլխաւոր տրամադրութիւնները բացատրած ենք արդէն :

Լուրի մը համաձայն, Մոսկուա կ'ուզէ որ Թուրքիան ալ մաս կազմէ զինակցութեան ընդհանուր ցանցի մը : Բայց Անգլիացիները կը նախընտրեն որ Թուրքիա ամուր ճակատ մը կազմէ Պալքանեան երկիրներուն հետ, ուր ամէնէն աւելի կենսական են իր շահերը :

Անգլեւռուս բանակցութիւնները կը քաշքշուին վեց շաբաթէ ի վեր եւ տեսակ մը դադար յառաջ եկած է, իբրեւ հետեւանք Լիթվինովի հրաժարման :

**** Պարտաւորիչ զինուորագրութեան օրինագծին քննութեան առթեն, Պ. Չէյմպըրլէն յայտարարեց թէ կը յուսան 800,000 նոր զինուոր ճարել երեք տարուան ընթացքին : 1919էն ծնած նորագիրներու դասը պիտի բաղկանայ 200,000 զինուորներէ, բայց յաջորդ երկու դասերը աւելի բազմաթիւ պիտի ըլլան : Ժողովին մէջ փոթորիկ մը ծագեցաւ, երբ վարչապետը հաստատեց թէ պարտաւորիչ զինուորութիւնը պիտի չգործադրուի հիւսիսային Իրլանտայի մէջ :*

**** Պ. Փոթէմքին Անգարայէն մեկնեցաւ երէկ, ուրբաթ : Թրքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անհամաձայնութիւններ ծագած են Լիթվինովի եւ իր օգնականին՝ Փոթէմքինի միջեւ, անոր առաքելութեան մասին :*

Պերլինի մէջ ձախողած կը նկատեն անգլեւֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան ծրագիրը :

**** Ինչպէս գրած էինք, Խ. Միութեան արտաքին գործավար Լիթվինով ազատ արձակուեցաւ իր պաշտօնէն «իր իսկ խնդրանքով» : Լիթվինով արտաքին գործավարութիւնը կը վարէր 1930էն ի վեր, անկէ առաջ ալ, Չիչէրինի օրով, երկու տարի եղաւ փոխ-գործավար : 63 տարեկան է : 1930ին Սթալին երկար վարանած է մինչեւ որ նշանակած է զայն արտաքին գործավար : Հրեայ է : Իր գործակցութիւնը Սթալինի հետ սկսած է ցարական շրջանին, Կովկասի մէջ : Եւ Թիֆլիզէն յաջողած է փախցնել, 1907ին, 750,000 րուպլիի գումար մը արտասահման, զոր Սթալին եւ ընկերները կողոպտած էին պետական դրամատունէն : Մինչեւ 1918 կ'ապրէր Անգլիոյ մէջ : Կինը անգլուհի մըն է :*

ՏԱՆՑԻԿԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարար, երէկ խօսեցաւ իր ճառը, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի յայտարարութեանց : Ճառը վճռական շեշտ մը ունէր, բայց չի փակեր բանակցութեան դուները :

**** Զանազան պրոյններ շրջած ըլլալով Ֆրանսայի դիրքի մասին, Պ. Տալատիէ յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին եւ շեշտեց թէ Ֆրանսա պիտի օգնէ Լեհաստանի, եթէ ան յարձակման ենթարկուի : Այս յայտարարութիւնը տեսակ մը պատասխան էր նախկին ընկերվարական Մարսէլ Տէայի մէկ յօդուածին, որ գիտել կուտար թէ չափազանցութիւն է պատերազմ հռչակել Տանցիկի համար եւ թէ «Ֆրանսայի գիւղացին չուզեր մեռնիլ Փոլաքներուն համար» (Լեհեր) :*

Վարչապետը յայտարարեց.

— « Ֆրանսայի դիրքը, այնպէս ինչպէս ճշդեցի մարտ 29ի ձայնասփիւռ ճառով, չէ փոխուած եւ պիտի չփոխուի : Արտաքին դէպքերը բացորոշապէս կը հաստատեն մեր արթնութեան եւ վճռականութեան օրինաւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը : Միջազգային կացութիւնը հասած է կէտի մը ուր, ըլլալով հարցերու այլազանութեան եւ բարդութեան մէջ, մէկ խնդիր կը մնայ մէջտեղը.— Տիրապետութեան կամ գործակցութեան խնդիրը : Հետեւաբար, Ֆրանսայի ապահովութիւնը, ինչպէս եւ քաղաքակրթութեան ապագան է խնդրոյ առարկայ, եւ մենք վճռած ենք պաշտպանել զանոնք, աշխարհի տուար մեծամասնութեան հետ : Ես պարզապէս կ'ուզէի յիշեցնել այս պարագան, ներկայ հանգամանքներուն մէջ» :

**** Արտաքին նախարարն ալ իր կարգին հաւաստիքներ ընծայեց Փարիզի կացութիւնը, քանի որ Լեհաստան չի պահանջեր գրաւել Տանցիկը կամ լեհական կառավարութիւնը վտանգուած նկատէ իր կենսական շահերը : Դեսպանն ալ իր կարգին հաւաստեց թէ գնդ. Պէքի ճառը պիտի չծանրացնէ միջազգային կացութիւնը, քանի որ Լեհաստան չի պահանջեր գրաւել Տանցիկը կամ լեհական զինուոր տեղաւորել Տանցիկի մէջ, այլ պարզապէս կը պնդէ իր օրինական իրաւունքներուն վրայ :*

Արտաքին նախարարը տեսակցեցաւ նաեւ Փարիզի խորհրդային դեսպանին հետ, որ հաւաստեց թէ Լիթվինովի հրաժարումը չի նշանակեր քաղաքականութեան փոփոխութիւն : Դեսպանին կարծիքով, Լիթվինով ինկաւ, որովհետեւ չափազանց կառչած էր հաւաքական ապահովութեան : Բայց եւ այնպէս Փարիզի պաշտօնական շրջանակները սկեպտիկ են :

Մոլոթով կը ջնջէ գրաքննութիւնը

Պ. Մոլոթով, Խ. Միութեան վարչապետը, որ առժամապէս կը վարէ նաեւ արտաքին նախարարութիւնը, ջնջեց օտար մամուլի գրաքննութիւնը, իբրեւ առաջին գործ : Այսուհետեւ օտար թղթակիցները իրենք պատասխանատու պիտի ըլլան իրենց հաղորդած լուրերուն ճշդութեան : Անոնք որ սուտ լուրեր կամ ծուռ եւ թշնամական տեսութիւններ կը հաղորդեն, պիտի վտարուին Մոսկուայէն : Թղթակիցները գիտել տուին թէ գործնական փոփոխութիւն մը կրած չըլլար գրաքննութիւնը : Խ. Ռուսիոյ արտաքին նախարարութիւնը մինչեւ հիմա գրաքննութեան կ'ենթարկէր հեռագիրները, ազատ ձգելով հեռաձայնով խօսակցութիւնը, յետոյ ստուգում կատարելու համար : Այժմ կը ջնջուի հեռագրի գրաքննութիւնը, բայց կացութիւնը չի փոխուիր հեռաձայնով հաղորդուած լուրերու մասին : Ուրիշ կաշկանդումներ ալ անփոփոխ կը մնան :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

— Խնդրագիր գրեցի՞ք :

— Ի՞նչ խնդրագիր :

— Ձեր Միութեան վաւերացման համար :

— Մեր Միութիւնը շատոնց վաւերացուած է :

— Ի՞նչպէս :

— Մենք ժամանակին լուր տուած ենք ոստիկանութեան :

— Ուրեմն բան չէք հասկցեր 1939 ապրիլ 12ի հրամանագիր - օրէնքէն :

— Ի՞նչ գիտնամ, իմ խելքս չի հասներ, մեր ատենապետը այդպէս ըսաւ :

— Բարեւ ըրէք ձեր ատենապետին եւ պահանջեցէք որ նորէն կարդայ օրէնքը եւ անոր բացատրութիւնները : Ժամանակը շատ կարճ է :

— Հապա մեզի ըսին թէ անոնք որ ժամանակին արձանագրուած են, վաւերացուած կը համարուին :

— Սխալ, սխա՛լ, մինչեւ հիմա կ'արձանագրէին *ի տեղեկութիւն*, գիտնալու համար թէ այսինչ Միութիւնը գոյութիւն ունի այսինչ քաղաքին կամ թաղին մէջ : Այդ արձանագրութիւնը չի նշանակեր թէ կառավարութիւնը կը ճանչնայ անոր օրինաւորութիւնը : Նոր է որ պիտի կատարուի այդ գործողութիւնը,— օրինական վաւերացում՝ բուն իսկ ներքին գործոց նախարարէն, եթէ յարմար դատէ :

— Ուրեմն ամէն բան ծայրէն պիտի սկսինք :

— Շուարելու բան չկայ : Դրոշմաթուղթ մը կ'առնէք եւ խնդրագիր մը կ'ուղղէք ներքին նախարարին, որ կը յանձնէ ոստիկանական վերատեսչութեան (Սէնի նահանգին մէջ), օրինական ձեւակերպութիւնները կատարելու համար : Խնդրագիրը կրնայ ստորագրել նախագահը, ընդհ. քարտուղարը կամ ամբողջ վարչութիւնը : Ամէն պարագայի մէջ, անհրաժեշտ է ճիշդ ու ճիշդ նշանակել նախագահին, ընդհ. քարտուղարին եւ կեդր. վարչութեան անդամներուն *անունը, մականունը, հասցէն, ծննդեան թուականը, վայրը, արհեստը, հպատակութիւնը, ինքնութեան թուղթի թիւը, կեդրոնի հասցէն*, ինչպէս եւ այս օրէնքէն առաջ հաստատուած արձանագրութեան թուականը եւ թուահամարը : *Անշուշտ պէտք է բացատրել նաեւ Միութեան նպատակը* :

— Կ'ըսեն թէ հարկ է ներկայացնել նաեւ բոլոր անդամներուն անունը : Այդպէս ըրած է Հայր. Միութիւն մը :

— Թիւրիմացութիւն է : Ձեռնհաս իշխանութեան համար էականը պատասխանատու վարչութիւնն է, ի հարկին ստուգումներ եւ հետապնդումներ կատարելու համար : Մնացեալը մանրամասնութիւն է : Պէտք չունիք շարք - շարք ցանկեր կազմելու : Ցեսաւ, առ հասարակ բարեհաճակամութիւն կը վայելեն այն հաստատութիւնները որ ծանօթ են իրենց խաղաղ գործունէութեամբ :

— Այս բոլոր բացատրութիւնները կարդացած ենք *Յառաջ*ի մէջ. ինչո՞ւ նորէն կը յիշեցնէք :

— Որպէսզի լսեցիք - չլսեցիք չըսէք, իրար անցնելով, տնավարի գործեր կատարելով կամ ամէն բան բախտին ձգելով, մինչեւ մայիս 16 :

ՎԱՀԷ

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Առանցքը զինակցութեա՞ն պիտի վերածուի

Գերմանիոյ արտաքին նախարարէն վերջը, Իտալիա գնաց նաեւ մարաջախտ Կէօրինկ, հեռաձայնով խօսակցութիւն մը ունենալէ վերջ Մուսոլինիի հետ : Այս միջոցին երեք գերման նախարարներ կը գտնուին Իտալիա,— արտաքին նախարարը, աշխատանքի նախարարը եւ օդանաւային դիկտատորը՝ Կէօրինկ, առանց հաշուելու սպարապետը եւ իր օգնականը, ինչպէս եւ ուրիշ շարք մը պաշտօնատարներ : Կ'ըսուի թէ միայն Կէօրինկ պիտի տեսակցի Մուսոլինիի հետ :

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւատան թէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ վարիչները կ'ուզեն վերաքննել եւ աւելի ամրապնդել իրենց գործակցութիւնը, զայն վերածելով իրական զինակցութեան մը՝ Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ : Սպայակոյտները արդէն իսկ ծրագիր մը մշակած են այս մասին : Ճափոնի կայսրն ալ համաձայն է զինակցութեան :

Պերլինի մէջ տակաւին չեն հաւատար թէ Լեհաստան բոլորովին միացած է անգլեւֆրանսական պաշտպանողական ցանցին : Տոքթ. Կէօպէլս, որ այս անգամ իր շաբաթական յօդուածը մէկ օր առաջ հրատարակել տուաւ,— ուրբաթ, փոխանակ շաբաթի, գնդ. Պէքի ճառէն առաջ — գիտել կուտայ թէ Գերմանիա եւ Լեհաստան կրնային համաձայնիլ, եթէ միջամտած չըլլային Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աղմկարարները : «Գնդ. Պէք ծանր պատասխանատուութիւն մը պիտի ստանձնէ այս առթու, Լեհաստանի եւ Եւրոպայի հանդէպ : Աշխարհ Լեհաստանի յառած է աչքերը եւ կը հարցնէ անձկութեամբ.— «Ո՞ւր երթաս, Լեհաստան» :

Դարձեալ, նշանակալից է որ գնդ. Պէքի ճառէն առաջ Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Լաթվիայի եւ Էսթոնիայի հետ ծրագրուած երաշխաւորութեան դաշինքները ստորագրուելու վրայ են :

**** Անգլիական կառավարութիւնը օրը օրին կը հետեւի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ կատարուած խօսակցութեանց : Միւս կողմէ իտալական մամուլը կը շարունակէ չափաւորութեան խրատներ տալ Լեհաստանի : Լոնտոնի մէջ ալ կը հաւատան թէ Մուսոլինի մեծ դեր կրնայ կատարել, Տանցիկի վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար :*

Յեղափոխութեան 150 ամեակը

Ֆրանսական յեղափոխութեան 150ամեակի առաջին պաշտօնական տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ, ուրբաթ, Վերսայլի մէջ, ճիշդ այնտեղ ուր գումարուեցաւ 1789 մայիս 5ի ընդհ. ժողովը : Հանրապետութեան նախագահը այս առթիւ բազմած էր այն գահին վրայ ուր կը նստէր Լուի ԺԶ. : Ճառեր խօսեցան նախագահը եւ Պ. Էռիօ, իսկ բուն բանախօսն էր կրթական նախարարը :

Երէկուան տօնակատարութիւնը առաջինն էր վեց ազգային հանդէսներու, որոնք պիտի կատարուին այս տարուան ընթացքին, մինչեւ Սեպտ. 21 : Կառավարութիւնը 15 միլիոն ֆրանք սահմանած է այս տօնակատարութեանց, բայց միայն հինգ միլիոնը պիտի ծախսուի, մնացեալը վերադարձնելով պետական գանձին :

**** Ֆրանսայի կիներու դաշնակցութիւնը նամակ մը ուղղեց Հանրապետութեան նախագահին, յեղափոխութեան 150ամեակին առթիւ, բողոքելով թէ Ֆրանսուհիները տակաւին զրկուած կը մնան քաղաքական իրաւունքներէ : 150 տարի առաջ ալ, կիներուն արգիլուած էր մտնել ընդհ. ժողովին մէջ, եւ մինչեւ այսօր ոչինչ փոխուած է :*

([illegible] կարդալ Դ. էջ)

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ

8.— ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ, ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ (*)

Պիտի զարմանան շատեր, երբ կարդան որ հայկական արիւնը բաբախած է Ափրիկէի մէջ, Քրիստոսէ առաջ։

Տարիներ առաջ, երաժշտութեան պատմութեան գրքի մը մէջ, որ ձեռքըս անցած էր պատահաբար՝ առանց կողքի, բազմաթիւ էջեր պակաս,— ահա թէ ինչու չկրցայ ստուգել հեղինակը— կարդացի զարմանալի նախադասութիւն մը, թէ Մաւրիտանացիները, որոնք ժամանակ մը դարձած էին Հռոմայեցիներուն սարսափը Ափրիկէի մէջ, ծնունդ են հայեւմարական եւ լիբիակ. անկողիններու։ Այնուհետեւ գտայ Ջէլլիկմանը որ նոյնպէս կը հաստատէր թէ հայկական արիւնը, որ անցած է Ափրիկէէն, իբրեւ յիշատակ ձգած է այնտեղ իր յատկանշական քիթը։ Ջէլլիկման, որ հեղինակութիւն մըն է, կը գրէ(**) թէ սովոր է հրէական քիթ կոչել «արծուեքիթը» որովհետեւ սեմական կազմախօսութիւնը օտար է այդ ցեղանիշին,— արծուեքիթը Հիթիթեան ժառանգ մըն է, որ կը յաւերժանայ Հայոց մէջ, այսինքն՝ արդի Հիթիթներուն մէջ։ Եւ եթէ Ափրիկէի մէջ տակաւին հիմա արծուեքիթ կը տեսնենք, պատճառն այն է, կը շարունակէ, որ հայկական արիւնը անցած է Ափրիկէէն, խառնուած տեղացի ժողովուրդներու արեան եւ ստեղծած, իբրեւ արդիւնք այդ métissageին, հայակերպ (aňménoïde) տիպար մը եւս Ափրիկէի մէջ։

Ի՞նչ կ՚ըսէ պատմութիւնը, այս մասին։ Թէ Հայու կրունկներ կոխած են Ափրիկեան տաք հողին վրայ, թէ հայ քաջեր կռուած են Ափրիկեան անապատներու եզերքը՝ կռնակը հուշակաւոր Կարքեդոնին, որու մէկ աշխարհակալ դէմքը, Աննիբալ, ըստ աւանդութեան, Հայաստան է ապաստանած ժամանակ մը՝ այնտեղ կառուցանել տալու համար բերդաքաղաք մը, կը հաւաստեն երկու հին մատենագիրներ։ Առաջինն է Սալլուստիոս, լատին պատմագիրը, որ գրած է Յուգուրթայի կեանքը եւ Կատիլինայի դաւակցութիւնը գիրքերը, Քրիստոսէ առաջ,— Ֆրանսերէնի թարգմանուած ըլլալով՝ կրցայ օգտուիլ այս հեղինակէն(***)։ Երկրորդը՝ Պրոկոպիոս, բիւզանդական պատմագիր Ե. դարու, որ փառաբանած է Յուստինիանոսն ու իր դարը եւ գաղտնօրէն գրուած պատմութեամբ մը վրէժ լուծած նոյն Յուստինիանոսէն, (այս մասին կ՚արժէ կարդալ Ռընանի խորհրդածութիւնները), թարգմանուած չէ Ֆրանսերէնի,— Ս. Ժընըվիէվի մատենադարանին մէջ կայ յունարէն հին տիպ ու տառով օրինակ մը, դժուարընթեռնլի, որու կողքին վրայ կը տեսնուի նաեւ հայ Ներսէհ զօրավարին պատկերը։ Հարկադրուած, օգտուեցայ Ալվզաքի եւ Եանոսքի աշխատութիւններէն,— այս երկու պատմագէտները մաղած են ամբողջ Պրոկոպիոսը։

×

Շատ սիրեցի Սալլուստիոսը, հակառակ այն թշնամութեան՝ որով Քուինտիլիանոս եւ Պրոս կը յարձակին վրան ու կ՚աշխատին նսեմացնել արժէքը։ Քուինտիլիանոս անհաւասարակշիռ է,— ոճաբան եւ խստապահ՝ վարպետ մըն է երբ անկեղծ է, սակայն կը կորսնցնէ ինքզինք վիշտի մէջ (իր զաւակներուն մահը) եւ շահախնդրութեան համար (անարժան կնոջ մը համար իր խնկարկութիւնը)։ Իր հռետորութենէն նախընտրելի է ինծի Սալլուստիոսի բեղուն գրիչը, ամէն բան յաւերժութեան տալու նախանձախնդրութիւնը, տաք լեզուով մը եւ նահապետական սէրով մը, ուն կը հաւաքէ զրոյցները եւ աւանդութիւնները, կը հիւսէ իր ստոյգ ծանօթութիւններուն եւ վաւերական տեղեկութիւններուն։ Տեսակէտով մը կը նմանի մեր Խորենացիին։

Երբ Ափրիկէի պատմութիւնը գրելու կը ձեռնարկէ, կը դիմէ Հիմպսալ Թագաւորին, որ փիւնիկեան գիրքերէ քաղելով՝ իրեն կուտայ աւանդական տեղեկութիւններ։ Սալլուստիոսի համար նորութիւններ են այդ աւանդութիւնները, ծանօթ եւ ընդունուած կարծիքներէ բոլորովին տարբեր։ Ու խղճամիտ պատմագիր, կ՚արձանագրէ զանոնք՝ պատասխանատուութիւնը թողլով Հիմպսալ Թագաւորին եւ փիւնիկեան դիւանագիրքերու վրայ (*)։

Ըստ փիւնիկեան այդ աւանդութեանց, սկիզբները Ափրիկէի մէջ կը բնակէին Գետուլացիներ եւ Լիբիացիներ,— երկու բարբարոս ժողովուրդներ, որոնք կը սնանէին վայրի կենդանիներու միսով եւ, հօտերու պէս, կը ճարակէին դաշտերու խոտով։

Եւ ահա Արեւելքէն Ափրիկէ կ՚արշաւէ Հերակլէս,— փիւնիկեան դիւանագիրքերը այսպէս կ՚անուանեն այդ աշխարհակալը, որ կը յիշեցնէ Նաբուգոդոնոսորեան կամ Սաղմանասարեան տիպար մը։ Կարծես վիթխարի Ասիան է որ կը թափի Ափրիկէի վրայ,— աշխարհակալին բանակը կազմուած է բազմաթիւ ժողովուրդներու զինուորեալ երիտասարդութենէն։ Մարախի նման կը ծածկեն Հիւս. Ափրիկէն, Նեղոսի բերնէն մինչեւ Կարքեդոն եւ մինչեւ հոն ուր Ափրիկէ չրթունք կ՚երկարէ Եւրոպայի։ Աշխարհակալը կ՚ածապարէ, նաւեր չինել կուտայ եւ բանակը կ՚անցընէ Եւրոպա։ Սպանիոյ վրայով, դէպի հիւսիս բարձրացած ժամանակ, կը մեռնի աշխարհակալը։ Եւ ասիական ազգերու վիթխարի բանակը կը կազմալուծուի նոյնհետայն։ Կը սկսի նահանջը։

Մարդկային անօրինակ այդ հեղեղին մէջէն՝ կը զատուին հայկական, մարական եւ պարսկական բանակները, կ՚իջնեն Սպանիոյ ծովեզերքը, նաւ կը նստին ու կ՚անցնին Ափրիկէ։ Պահ մը կը հաստատուին Հիւս. Ափրիկէի մէջ, երկար ծովեզերեայ ժապաւէնի մը վրայ։ Ժամանակ մը վերջ Պարսիկները կը հեռանան դէպի արեւմուտք, դէպի Ովկիանոս։ Անապատ էր դարձեր երկիրը, որեւէ նիւթ չկար՝ խրճիթ շինելու, եւ Պարսիկները, շրջելով իրենց նաւերը, խրճիթ շինեցին իրենց ու բնակեցան անոնց ներքեւ։ Ամուսնացան Գետուլացիներու հետ, որովհետեւ կին չկար իրենց հետ, բոլորն ալ այրեր էին։ Այս միութենէն առաջ եկան Նումիդիացիները, նոր ժողովուրդ մը, որ արօտավայր գտնելու նպատակով՝ սկսան թափառիլ, (Նումիդիացի կը նշանակէ խաշնարած)։ Ու Նումիդիացիները սկսան արշաւել դրացի ժողովուրդներու վրայ, գրաւել անոնց երկիրը, հոն տնկելու համար իրենց մապալները,— նումիդիական խըրճիթներ, որոնք իրենց շրջուած տաշտի պէս երկար ձեւով ու կամարաւոր տանիքով կը յիշեցնեն հին նաւերը, որոնցմով Եւրոպայէն անցան Ափրիկէ։

Իսկ Հայերը, Մարերուն հետ, մնալով Հիւս. Ափրիկէի ծովեզերեայ երկար գօտիին վրայ, ամուսնութիւն կնքեցին Լիբիացիներու հետ։ Ծովուն եզերքը հաստատուած ըլլալով՝ առեւտրական նաւերով Սպանիայէն բերել տուին անհրաժեշտ նիւթերը եւ քաղաքներ շինեցին։ Լիբիացիները, բարբարոս ժողովուրդ, թէ՛ Հայերուն եւ թէ Մարերու տուին մաւր անունը, փոխանակ արտասանելու հայկական հնչումով եւ ըսելու մար։ (Այս Մաւրերը, սակայն, ոչ մէկ կապ ունին Հիւս. Ափրիկէի արդի Մաւրերուն հետ,—հիմա Ալճերիոյ մէջ maure կը կոչեն գրեթէ անխտիր բոլոր այն ժողովուրդները, որոնք կը տեսնուին խափշիկեան մորթով, արաբեւթրքական բարքերով)։

Պարսիկները հետզհետէ զօրացան, բազմացան եւ սկսան տարածուիլ մինչեւ Կարքեդոն, Միջերկրականի եզերքը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Նումիդիա կը կոչուի հիմա այդ հողամասը։ Ցետոյ միացան Լիբիացիներուն եւ իրենց հպատակ դարձուցին ամբողջ Հիւս. Ափրիկէն, բայց որովհետեւ Լիբիացիները այնքան ռազմունակ չէին որքան Նումիդիացիները, պատմութիւնը այս վերջիններուն փառքն է միայն որ կ՚երգէ։

Ահա այն ծանօթութիւնները, զորս Սալլուստիոս կուտայ աւանդաբար, Լիբիացիներու մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ կան նաեւ Հերոդոտոսի պատմութեան մէջ։ Այդ տեղեկութիւնները զանց կ՚առնեմ ու միայն հարկ կը գտնեմ աւելցնել որ Հերոդոտոս ոչ մէկ ակնարկ կ՚ընէ այն աւանդութիւններուն, զորս Սալլուստիոս կը քաղէ փիւնիկեան եւ ափրիկեան դիւանաթուղթերէ։

Յաջորդով կուտանք Պրոկոպիոսի վկայութիւնը, աւելի վաւերական, Ե. դարու պատմութենէն։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Կամքէ անկախ պատճառներով, անցեալ Հոկտեմբերէն ասդին ընդհատուած էր այս յօդուածաշարքը, որու վերջին հատուածը հրատարակուած է Հոկտեմբեր 23ին։

(**)Les Races de l'Afrique, էջ 16։

(*) Վենետիկեան Մխիթարեաններու գրացուցակին մէջ տեսայ, որ Հ. Աբրահամ Ճարեան եւս թարգմանած է այդ գործերը։

(*) Œuvres complètes de Salluste, Թրգմ. Nisard, 1850, էջ 75։

** Կինը, գրական բացատրութեամբ, պայծառ այլաբանութիւն մըն է, որքան ալ անթափանցելի պատի մէջ բնակի։

Կ՚ըսեն թէ Յունուար ամսուան ծնող աղջիկ մը տնտեսագէտ ու սակաւախօս կ՚ըլլայ, երկուքէն մին ալ ըլլայ կը բաւէ։— Յ. Պարոնեան

** Կնոջական բոլոր հոգին իւրովի կը փթթի, երբ կը հաւատայ իր գեղեցկութեան։— Վ. Հիւկօ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Հիմա, որ դպրոցական տարին լրանալու մօտ է, կ՚արժէ անդրադառնալ, անցնող շրջանին (1938–1939) վրայ, պարզելու համար այն պայմանները որոնց տակ ապրեցան մեր կրթական հաստատութիւնները։

Նախ՝ վիճակագրական համառօտ տախտակ մը, Աթէնքի հայկական դպրոցներու մասին։

Սկսինք՝ Քօքինիայէն, հայաշատ կեդրոն մը, Աթէնքէն մօտաւորապէս կէս ժամ ինքնաշարժով։ Ունի՝ չորս դպրոց։ Աւելի անցեալ շրջանին ունէր 5 դպրոց։ Առաջինը Ջաւարեան վարժարանը, ունի 250 երկսեռ աշակերտ, երկու բաժիններու մէջ, նախակրթարան եւ մանկապարտէզ։ Վարժարանին պետաճէն կը հոգայ— կարեւոր բաժինով մը— Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի կեդրոնը։ Ազգային օգտակար կրթարան մըն է, տեսչութեամբ՝ յայտնի դաստիարակ – ուսուցիչ Պ. Արսէն Պալեանի, որ իրեն ունի աջակից երիտասարդ ուժեր, նախակրթարանին կամ մանկապարտէզի բաժնին մէջ։

Ջաւարեան վարժարանի շէնքը կը ծառայէ նաեւ, իբրեւ հաւաքատեղի երիտասարդութեան։ Այս վարժարանին, ինչպէս բոլոր Աթէնահայ եւ յունահայ կրթական յարկերուն մէջ, տարուէ տարի, եւ անցնող այս շրջանին քիչ մը աւելի թիւով հելլէն ուսուցիչներ կը պաշտօնավարեն, գործադրելու համար պետական ծրագիրը։ Այս ուսուցիչները կը վճարուին պետական սակով եւ հայկական դպրոցներու խնամակալութեան կողմէ։ Հայերէն լեզուով կ՚աւանդուին միայն լեզու, պատմութիւն եւ կրօնք, այն ալ սահմանափակ պահերով։

Քօքինիոյ մէջ կան նաեւ, ազգային, բողոքական եւ կաթոլիկ հասարակութեան դպրոցները։ Ազգ. վարժարանը ունի 350 – 400 աշակերտ։ Պետաճէն կը հայթայթուի հայաթելոս Հայոց խեղճուկ միջոցներով։ Բարեգործականը կ՚օժանդակէ, գոցելով բացերը բոլոր ազգային վարժարաններուն։ Ինչ որ արձանագրեցի պետական ծրագրի եւ սակացոյցի մասին, վերը, Ջաւարեանի համար, կը վերաբերի բոլոր հայկական դպրոցներուն։

Բողոքականներու վարժարանը ունի 200 աշակերտ։ Պետաճէն կը հոգայ Ամերիկեան ընկերութիւնը։ Կաթոլիկ դպրոցը ունի 150 աշակերտ։ Բոլոր դպրոցներն ալ ունին թէ նախակրթարանի եւ թէ՛ մանկապարտէզի բաժին։ Ժամանակը չէ տակաւին գրել այս դպրոցներուն հունձքին մասին, քանի որ տարին չէ լրացած։ Բայց, պարտականութիւն է արձանագրել, որ ամենուրեք, հայ ուսուցչութիւնը խորապէս գիտակից իր կոչումին եւ պարտաւորութեանց, կը մնայ պատնէշին վրայ, հակառակ բազմապիսի դժուարութեանց եւ զրկանքներու։

Լիփազման՝ ունի մէկ դպրոց։ (Անցեալ տարի ունէր երկու)։ Այս շրջանին կայ միայն ազգային դպրոցը, որ ունի 250 երկսեռ աշակերտ եւ փորձուած ու խանդավառ երիտասարդ ուժեր։

Սինկրուն՝ նմանապէս մէկ կրթական հաստատութիւն ունի, սակաւաթիւ աշակերտներով եւ համապատասխան պետաճէով։ Հայութեան թիւը՝ հազիւ 1800ի կը հասնի։

Քօքինիան ունի 6000, իսկ Լիբագման՝ 2500 հայ բնակիչ։

Ֆիֆս՝ ունի 6000 հայութիւն եւ երեք դպրոց։ Ազգային, կաթոլիկ եւ բողոքական դպրոցներ։ Երբ կաթոլիկ եւ բողոքական կ՚ըսեմ, չի նշանակեր թէ այս դպրոցներուն մէջ կ՚ուսանին միայն այդ համայնքներուն պատկանող աշակերտներ։ Ընդհակառակն, համանուն դաւանութեանց պատկանողներուն թիւը չափազանց քիչ է։ Մեծ մասով հայ եկեղեցւոյ զաւակներ են վերինները, որոնք փողոցը մնացած պիտի ըլլային եթէ գոյութիւն չունենային այդ յարկերը։

Աթէնքի շատ մօտիկ այս հայնոցին ազգային վարժարանը ունի մօտաւորապէս 500 երկսեռ աշակերտ։ Եւ բաւական թիւով հայ ուսուցիչներ, որոնցմէ կ՚ուզէի յիշել Պ. Պ. Յովհաննէս Մսրեանն ու Զ. Զաքարեանը, Արմենակ Տէր Ցակոբեանն ու խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ, որոնք գիտակից իրենց ուսերուն ծանրացող պարտականութեանց, ոգի ի բոյն կ՚աշխատին։

Դպրոցին պետաճէն կը հոգայ, ինչպէս ամենուրեք, ժողովուրդը, հանդէսներով եւ օժանդակութեամբ Բարեգործականի, բողոքականներու վարժարանը ունի՝ մօտ 200 աշակերտութիւն եւ երիտասարդ մտաւորական մը, Պ. Վահրամ Գալուստեան, իբրեւ տնօրէն։ Իր կարգին պէտք է արձանագրեմ, թէ բոլոր դպրոցներուն տնօրէնները, յաջս պետութեան հելլէն ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիներ են։

Ֆիֆսի կաթոլիկներու վարժարանը, որ կը կոչուի Ս. Գր. Լուսաւորիչ վարժարան, ունի՝ 500 աշակերտ, տիպար շէնք եւ դպրոցական կազմած։ Իբրեւ կրթական յարմարութիւն ունեցող շէնքեր կարելի է յիշել միայն Ջաւարեանը, Քօքինիոյ բողոքականներու կրթարանը եւ Ֆիֆսի կաթոլիկներու դպրոցները։ Այս վերջիններուն մէջ կը պաշտօնավարեն բանաստեղծներ՝ Գէորգ Կառվարենց իբրեւ տնօրէն եւ Մանուկ Ա. Մանուկեան, իբրեւ ներքին ուսուցիչ եւ ընդհ. հսկող։ Կը դասախօսէ նաեւ՝ Կամսարական վարդապետը, որ ծանօթ իր խոր հմտութեամբը՝ աշխարհագրութեան, գիտութեան եւ պատմութեան ճիւղերուն մէջ։ Այս վարժարանը ունի նաեւ երիտասարդ եւ ուժեղ հայ ուսուցչուհիներ՝ նախակրթարանին եւ մանկապարտէզին մէջ։

Ինչ կը վերաբերի շէնքին, ինչպէս Ջաւարեանը, նոյնպէս եւ այս յարկը տեսակ մը ակումբի դեր կը կատարէ։ Հոն են՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Մարի Տունը, երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու խումբերը, երգչախումբն ու գրական երեկոներն ու հաւաքոյթները։

Կան նաեւ Փէրէսփէրիի եւ Մօսխաթոյի ծաղկոցները, որոնցմէ՝ առաջինին մէջ կը գործէ ծանօթ կրթական մշակ Պ. Աճէմեան, իսկ՝ երկրորդին մէջ, Տիկին Խաչատուրեան։ Վերջին այս երկու վարժարանները ունին՝ 40–50ական աշակերտ։ Ունէինք նաեւ Ամարուսիի, Քիփիսիայի, ինչպէս նաեւ Քալամաթայի ծաղկոցները, որոնք փակուած են կամ փակուելու վրայ։

Աթէնքի դպրոցներու գոյութեան հարցով անհրաժեշտ է որ գաղութը գրաղի միասնական ուժերով, համերաշխ եւ ստեղծողական միջոցներով։

Յաջորդով տեղեկութիւններ գաղութի հանրային կեանքէն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիբիլի Արազ.— Հայ մամուլին թարգմանածոյ մասին ուշադիր ըլլալով, դիւրին է համոզուիլ, թէ ոչ միայն պէտք եղած, այլ բնաւ ոչ մէկ ջանք կը տարուի օտար բառերուն համանիշ հայերէնները տալու։ Երբեմն մինչեւ իսկ այնքան պէտք թարգմանութիւններ կ՚ըլլան պարզ լուրերու, որ կը մղուիս ողբալ թարգմանիչներուն տգիտութիւնը ի մասին իրենց մայրենի լեզուի։ Այսօր նմոյշ մը տամ այդպիսի թերութեան։ Քաղաքական լուրի մը թարգմանութեան մէջ fléchissement ֆրանսերէն բառը թարգմանուեր է... տեղատուութիւն, հոն՝ ուր ոչ մակընթացութեան խօսք կայ, ոչ մանաւանդ տեղատուութեան։ Եթէ թարգմանողը գոնէ փակագիծի մէջ ֆրանսերէն բառը դրած ըլլար, խնդիր չէր թերեւս, բայց մեծ գիտակ մը ըրածի պէս փութացեր է տեղատուութեան քով փակագրել ֆրանսերէնը, մինչ պէտք էր թարգմանէր զայն ծունկի գալ, խոնարհիլ, յաղթահարուիլ, ընկճուիլ։ Եւ տակաւին ինչեր։

Բայց փութանք հասնիլ սթափումի մը, եւ այն ալ անշուշտ... բանասիրութեան միջոցաւ.— Եղիշէի գրաբար դերբուկը այնքան շատ ծանկ բերաւ մեզ, որ կ՚արժէ երբեմն սթափում որոնել բանասիրական գիտելու մէջ, մեր դասարանն ալ կ՚ախորժի ասկէ։ Այսպէս՝ կայ վհատիլ, որուն մօտն ալ ներհակաբար վստահիլ։ Արդեօք արմատապէս նոյն չե՞ն այս երկուքը — ըլլայ վհ, ըլլայ վս, արմատն է ահ։ Վստահիլը աներկիւղ ըլլալն է։ Ուրիշ առթիւ ըսած ենք, թէ ստ մասնիկը հականիշ է, եղծել՝ ստեղծել, երիւր՝ ստերիւր (չխտակ ճամբայ, ծուռ ճամբայ), թերեւս «ստահիլ» (վ տառին ներկայութիւնը ոչինչ կ՚ապացուցանէ, կ՚ուզես մէկ կողմ կը տանիս իբրեւ չունչ — ահա շնչել, հնչել, փնչել, բնչել, մինչեւ իսկ խնչել — միեւնոյն արմատականէն (ունչ, ուչք ածանցուած)։ Ուրեմն բաղաձայնը կրնայ կամ բոլորովին իյնալ ինչպէս՝ վստահիլին մէջ, կամ փոխուիլ ուրիշ տառի մը, ինչպէս՝ վերի հոմանիշներուն մէջ, որոնց նշանակութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ։ Կայ նաեւ տածել, ստածել նոյնանիշ, երկրորդը ս թարմատարով, որ կը նշանակէ աւելորդ։ Այս կարգէն է նաեւ տար, օտար, վերջինը օ թարմատարով։ Գաղափարի միեւնոյն գիծին վրայ նոյնը չե՞ն միթէ հաւ, լաւ (զաւակ), յաւ (յաւէտ), բուն արմատականը, անշուշտ, առանց ո եւ է թարմատարի՝ աւ։ Ինչպէս նաեւ ետ, հետ, յետ, զետ (զետէ)։

Գէշ ունակութիւն մը եղած է «հոդ» տեղական մակբայը գրել հոտ, որ բոյրն է միայն։ Հոդ հին գրական «անդ»ն է, հետեւաբար դ, ինչպէս կ՚ըսուի անդենական, ոչ թէ անտենական, մինչ աստ եղած է հոս եւ կ՚ըսուի աստենական, եթէ հարկ ըլլայ, ինչպէս կայ անդստին եւ աստստին (հին աստենէ, սկսեալ)։ Կը տեսնէք որ մեր նախնիք ամէն ինչ կանոնաւոր ու կոկիկ կազմելով կարգելով աւանդած են մեզի, ոչ միայն դիւցազնա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Այդ բոլորը ճիշդ է, Մեծափառ Տիկին. բայց ի՞նչ անենք այժմ, ձեռքերնիս ծալած նստե՞նք։ Չէ՞ որ երկիրը տագնապի մէջ է։

— Արէք, ինչ որ կարող էք։

— Կ՚անենք, բայց դու մեզ պիտի օգնես։

— Ե՞ս։

— Այո՛, Մեծափառ Թագուհի։

— Ի՞նչ կարող եմ անել։ Քեզ ասացի թէ մի թշուառ կին եմ ես, ոչինչ մի պահանջէք ինձանից։

—Իսկ ես միայնակ կարո՞ղ եմ գործել։ Թագաւորն անշարժ նստած է Կաքաւաքարում. Աշոտ սպարապետն ամրացել է Բագարանում. Աբաս արքայեղբայրը քաշուել է Երազգաւորս. Մոզաց Տէրն եւ Անձեւացեաց նահանգապետը պաշտպանում են միայն իրանց լեռները. Գագիկ Արծրունին Վասպուրականից դուրս հայութիւն չի ճանաչում. կաթողիկոսը փոխանակ միջնորդ լինելու եւ իշխանները համախմբելու, եկել, ապաստանել է Գառնի. դու էլ ահա՛ հրաժարւում ես գործակցութիւնից. իսկ այս ընդհանուր անշարժութեան ժամանակ Նըսըրը եկել, գրաւել է Դուինը եւ իւր ասպատակները սփռել ամէն կողմ... էլ ի՞նչ ունինք մտածելու. կործանենք ուրեմն Արքայական գահը եւ գնանք խոնարհինք Արաբական դրօշակի առաջ...

Մարզպետունին իւր խօսքերն արտասանեց այնպիսի մի բացականչութեամբ, որ Թագուհին ցնցուեցաւ։

— Ի՞նչ է իմ անելիքն, իշխան, հարցրեց նա ճնշուած ձայնով։

— Գործելու օրինակ տալ նրանց, որոնք նստած են անգործ։

— Իմ սիրտն այնքան յուզուած եւ միտքս այնպէս խռոված է, որ ոչինչ գուշակել չեմ կարող։ Ասա՛ պարզ՝ ի՞նչ է իմ անելիքը։

— Ես վերադարձել եմ այստեղ Գարդմանայ բերդակալ Վահրամ Սեպուհի հետ։ Մեզ հաւատարիմ մնացող իշխանների մէջ դա ամէնից անձնուէրն է. աչքի առաջ ունենալով մեր արդի ճգնաժամը, մենք որոշեցինք Սեպուհի հետ միասին դիմել ամրոցաբնակ իշխաններին եւ ամէն մէկից մի կամ երկու գունդ զօրք առնելով՝ բանակ կազմել եւ դաշտ իջնել։ Ինչպէս գիտես, բերդի մէջ եղողներն ապահով են թշնամու յարձակումից, բայց անամրոց քաղաքները, գիւղերն ու աւանները մնացել են անպաշտպան. երկրի ժողովուրդը գտնւում է ուղղակի մերկ սրի առաջ. պէտք է շտապել օգնութեան հասնելու նրան։

— Ես չեմ խանդարում ձեզ. գնացէք, Աստուած թող օրհնէ ձեր ճանապարհը։

— Աստուած կ՚օրհնէ. Նա մեզ կ՚աջակցէ. բայց ամէնից առաջ Թագուհին պիտի զրկուի իւր մի քանի վաշտերից։

— Ի՞նչ, դու կամենում ես Գառնին իւր պահակներից զրկե՞լ։

— Քանի որ մեր բանակի նպատակն է թշնամու ուշադրութիւնը իւր վրայ դարձնել, Գառնին կամ միւս բերդերը պաշտպանութեան մեծ կարիք չեն ունենալ։

— Թշնամու զօրութիւնը մեծ է. նա կարող է միաժամանակ թէ ձեզ հետ կռուել եւ թէ բերդերը պաշարել։

— Նա այդ չի կարող անել. մենք թոյլ չենք տալ նրան, պատասխանեց իշխանը վստահաբար։

Թագուհին լռեց եւ սկսաւ մտածել՝ «կատարե՞լ արդեօք իշխանի խնդիրը թէ ոչ»։

Մի քանի վայրկեանից յետ նա հարցրեց.

— Ուրիշ ումի՞ց յոյս ունիս զօրք առնելու։

— Սպարապետից, Աբասից, Սիւնեաց Տէրերից, Անձեւացիներից...

— Իսկ եթէ նրանք մերժե՞ն։

— Եթէ Թագուհին առաջին օրինակը չտայ, ոչ ոք չի համարձակիլ։

— Ես չեմ մերժում. դատարկիր թէկուզ բոլոր Գառնին, վճռաբար պատասխանեց Թագուհին։

Իշխանը խոր գլուխ տալով շնորհակալութիւն յայտնեց նրան։

Ապա իրաւունք խնդրելով՝ հրաւիրեց դահլիճ Վահրամ Սեպուհին, որին Թագուհին ընդունեց սիրով ու քաղցրութեամբ։ Նրանք երեքը միասին սկսան խորհուրդ անել այդ ձեռնարկութեան համար եւ գործելու եղանակը որոշել։

Տակաւին խորհրդակցութեան մէջ էին նրանք, երբ սենեկապան սպասուհին ներս մտնելով՝ յայտնեց Թագուհուն թէ կաթողիկոսը կամենում է ներկայանալ իրան։

— Թող շնորհ բերէ, ասաց Թագուհին եւ ապա իշխաններին դառնալով աւելացրեց.— անշուշտ վեհափառն էլ կ՚օգնէ մեզ մի խորհրդով։

— Անշուշտ, յարեց Վահրամ Սեպուհը։

Բայց Մարզպետունին չպատասխանեց։ Նա նկատել էր որ սպասուհին ներս մտաւ դահլիճ այլայլուած դէմքով եւ այդպէս էլ դուրս գնաց։ Երեւի կաթողիկոսը գալիս էր յայտնելու մի տխուր նորութիւն, որ յայտնի էր արդէն դրսում եղողներին։ Նա սկսաւ անհանգստանալ։ Բայց այդ անհանգստութիւնը ոչ թէ իւր, այլ Թագուհու համար էր։ Նա վախենում էր, թէ մի գուցէ Վեհափառը յայտնէ Տիկնոջը այնպիսի մի նորութիւն, որ խիստ պէտք է պիտի ծածկուէր նրանից։

— Հրամայի՛ր մեզ, Տիրուհի, ընդառաջել Հայրապետին, ասաց Գէորգ իշխանը տեղից վեր կենալով։ Նա կամենում էր շտապել եւ մի վայրկեան առաջ տեսնուել կաթողիկոսի հետ։

— Ընդառաջեցէք, ասաց Թագուհին։

Բայց հազիւ թէ իշխանն ու Սեպուհը հասան դահլիճի դուռը եւ փակ, ներս մտաւ Վեհափառի գաւազանակիրը, աւագ սարկաւագները, ապա ինքը կաթողիկոսը։ Դրան եպիսկոպոս Սահակն եւ մի քանի ուրիշ վարդապետներ։ Դրանց հետ միասին գալիս էր եւ մի անապատական՝ դէմքն ու ձեռները արիւնոտ, վիրակապներով փաթթած եւ վէրքերն ու քուրձը պատառոտած։ Նրա տխուր, գունաթափ դէմքը ծանր տպաւորութիւն էր անում տեսնողի վրայ։

— Այս ի՞նչ է, բացագանչեց Մարզպետունին եւ առաջ անցաւ, կարծես կամենալով անապատականի [illegible]։

(Շար.)

ան ծէգեր ի մասին ցեղային անկա–ութեան, այլ նաեւ ի մասին լեզուա–ան անկախութեան: Ո՛ եւ է պատր–ակով, նոյնիսկ արտասահմանի սա ելէ անհանդուրժելի պարագանե–րէ, ցոյց տրուած անտարբերու–ան, թուլամորթութիւնը չարգա–ւնը, բնաւ: Ահա մեր գրիչին տակ ելի օրինակ մըն ալ — թոյլ, ծոյլ, լ, իբրեւ քաղուած հին դասերուն, պէս ահա՝ եղկ, մեղկ, հեղուկ, պէս մղձուկ, հեղձուկ:— Ասոնք ներ իբրեւ ապացոյց, թէ բաղա–գիրերը անգամ — ձայնաւորնե–պէս— կը նահատակուէին ի պէտս ին ճոխութեան: Այս ճոխու–ան հիմը կը պարտաւորէ մեզ կր–նշաւակել արմատացած տգիտու–ը անոնց, որ կը յաւակնին «հա–եւ «հաջել» շփոթել իրարու հետ: ել հառաչելն է, հաջել շունին րտ ոռնոցն է: Երանի թէ բնաւ ք չունենայինք մեր հակառա–նները վայրահաջ, ընդվայրահաջ ելու, խնդիրը սակայն այն է, թէ է, այդ տխուր պարագային ծել չ, ոչ թէ չ: Երկու բաղա–ներուն թանձրութեան ատրճա–համեմատ, նշանակութիւնն ալ փոխուի: Եթէ մարդոց վրայ ըլլայ երը — բայց ցաւած կամ վիրա–ուած մարդոց վրայ — կ'ըսուի ել հառաչել, իսկ երբ կենդանիին անոր ոռնոցը նմանցնող մարդոց ն է խօսքը, կ'ըսուի հաջել: Կ'ըս–՝ հաջիւն շան լսելի եղեւ, իսկ ի՝ վիրաւոր անկեալ հաչէր մե–ի կողկողագին: Այսքան լուսա–ճամբու մը մէջ դեռ ի խաւարի րքափիլ կամ խարխափել...:

գի, կանոնի միանգամայն ներ–ութեան հայարարքառ պար–ին մէջ սա դժնիկները տեսնելով պիտի գգաք — կանգնման, գլ–ր դէպք, դարբնման, սպա–, եւն. եւն. եւն.: Բայց աւելի ները կան — տեղս գիջեցի, ութիւն (sic), տենդօրէն, (ե– թաւը ածական ըլլայ, կարելի է պէս դնել «օրէն», ապա թէ ոչ նուաղն ծիծաղելի կ'ըլլայ օրէնը: Ցետոյ, չկրցանք տակա– ըմբռնել թէ յետոյ մակբայ է մի– (puis կամ après, այս վերջինը ա– խնդիրի կը գործածուի յաճախ մակբայ ոչ թէ իբրեւ նախա–թիւն) եւ պէտք է առանձին գոր–ուի: Սխալ է իրմէ յետոյ, պէտք ՝ իրմէ վերջ կամ ետքը:

րերախտաբար, խեցիներով ման– չի կազմուիր: Պիտի տեսնենք:

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Պէյրութի «Զարթօնք»էն կ'իմանանք թէ Իրաքի կառավարութիւնը որոշած է քանդել Պաղտատի գաղթակայանը, մայիս 1էն սկսեալ, յանուն քաղաքին բարեզարդութեան:

«Քէմբ էլ Արման»ը — այս է իր անունը— շինուած էր քսանեակ մը տարիներ առաջ, օրուան բարեխնամ իշխանութեանց միջոցաւ, ապաստարան մը շնորհելու համար այն ամահազար հայ գաղթականներուն որոնք տեղահանութեանց միջոցին փրկութիւնը կ'ունենային ողջ–առողջ հասնելու մինչեւ հոս, եւ եթէ յաջորդաբար հասնող այլ ազգութեանց համար եւս ապաստանարան մը դարձաւ յետոյ, սակայն մինչեւ այսօր պահեց իր անունը, իբրեւ Հայոց վրանաքաղաք:

Հոս բնակող Հայերը, ամէնքն ալ համեստ դասակարգի պատկանող աշ–կակիցներ, շնորհիւ իրենց ձեռներէցութեան հետզհետէ կրցան ոչ միայն իրենց օրապահիկը հայթայթելով ո՛ւ է մէկուն վրայ բեռ չըլլալ, այլեւ շատեր մինչեւ իսկ իրենց վրանները փոխեցին հողաշէն տնակներու, ուրիշներ ունեցան իրենց սեփական շէնքերը եւ շատերն ալ մեկնեցան:

Այնուհետեւ մշակուեցաւ ուրիշ ծըրագիր մը, Ասամիայի բարեկեցիկ թաղին կից, Տիգրիսի ափին վրայ, շինուելու հայկական «Կարտըն Սիթի»ի մը, հոն հաստատելու համար Քէմբի Հայերը: Կարելի եղաւ քիչ ժամանակի մը մէջ գնել ընդարձակ հողամաս մը եւ իրագործել այս օգտաշատ ծրագիրը:

Այժմ, ամէն անոնք որ ի վիճակի էին հաստատուիլ այդ վայրին մէջ, անմիջապէս հեռացան Քէմբէն, բայց մեծամասնութիւնը, որ իրապէս չքաւոր է, եւ կամ հազիւ իր օրապահիկը հայթայթող, չկրցաւ մինչեւ հիմա հեռանալ Քէմբէն:

Թիւով 500 տուն են Քէմբի հայ բընակիչները, իրենցմէ 125 ընտանիքներ հող գնած, բայց միջոցներու չգոյութեան պատճառով չեն կրցած իրենց սեփական շէնքերը ունենալ. մնացեալ 371 տուներէն 160ը միայն ի վիճակի են համեստ վարձքը վճարելով այլուր փոխադրուելու. կը մնան 211 ընտանիքներ որոնք բացարձակապէս ի վիճակի չեն վարձք վճարելու:

ԹՈՒՐՔ ՀԻԱ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԺԱՄԵՐՈՎ ՍՊԱՍԱԾ Է...

«Սոն Փոսթա»յի խմբագրապետ եւ երեսփոխան Մուհիտտին Պիրկէն կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (20 ապրիլ).

— «Վերջին տագնապի ընթացքին, ընդհանուր յուզում եւ իրարանցում տիրեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Ժողովրդական զանգուածները խուճապի մատնուած են ամէն կողմ: Դժբախտաբար, հիմա կ'իմանամ թէ մեր մէջ ալ գտնուած են մարդիկ, որոնք չեն կրցած ազատիլ խուճապի հոգեբանութենէն: Մեր մօտն ալ ժողովուրդին մէկ մասը ժամերով կարգի սպասած է դրամատուներու կիշէներուն առջեւ եւ ձեռնարկած իր դրամը ետ առնելու:

Քանի մը օրէ ի վեր Եւրոպայէն եկած լուրերը աւելի խաղաղ են եւ այս պատճառով այս իրարանցումը ներկայիս դադրած կը թուի, բայց մինչ այդ դրամատուները վճարած են, վճարած են եւ ձայն չեն հանած:

Եւրոպայի կարգ մը երկիրներուն համար որոշ չափերով հասկնալի է այս յուզումը. բայց անկարելի է հասկնալ մեր երկրին համար: Հետեւաբար, կարելի չէ զարմանալ անխելքութեան այն մարդոց, որոնք ժամերով կարգի սպասած են դրամատուներու դուռներուն առջեւ: Բայց ոչ միայն իրենց անխելքութեան, այլ եւ իրենց զգացումի տկարութեանն ալ զարմանալու է: Այնպէս որ, անհրաժեշտ կը դառնայ թէ այդ մարդիկը, մասնաւորաբար ամէնէն աւելի իրարանցումի մատնուած Պոլսոյ մէջ, հարազատ Թուրք զաւակները չեն: Որովհետեւ, մարդուն հոգին չի նեղուիր, երբ իր երկուքուկէս ոսկինոց հարստութեան համար այս աստիճան իրարանցում ցուցնէ Լըվանթէնը, որ վախկոտ է եւ անտեղեակ ինչպէս աշխարհի, նոյնպէս ալ Թուրքիոյ կացութեան: Բայց երբ այդ խումբին մէջ գտնուին նաեւ սիրելի Թուրքիոյ հարազատ Թուրքերը, անկարելի է սրտի ճմլում չունենալ՝ ի տես այս միամտութեան կամ զգացումի տկարութեան»:

Երեսփոխան խմբագրապետը յետոյ իրախուսիչ խօսքեր կ'ընէ, գիտել տալով թէ Թուրքիա ուժեղ է եւ ամէն տեսակէտով ապահով:

—«Մեր զօրքը քիչ է գերման, իտալական, ֆրանսական կամ ռուսական զօրքէն: Մեր զէնքերը տկար են անոնց զէնքերէն: Չեմ անգիտանար ասոնք: Բայց գիտեմ քանի մը բաներ, որոնք շատ մեծ ուժեր են»:

Գալով այդ «մեծ բաներ»ուն, երեք են անոնք, համաձայն Թուրք երեսփոխանին: Նախ՝ Թուրքիա միացած է ներքնապէս, ինչ որ չունի ո եւ է ազգ: Երկրորդ՝ ունի աշխարհագրական հրաշալի դիրք մը, որ հաւասար է բազմաթիւ բանակներու, բազմաթիւ մարտանաւերու եւ մեծաքանակ դրամի: Երրորդ՝ ունի Իսմէթ Ինէօնիւի նման կարող ու փորձառու պետ մը:

ԹՈՒՐՔԻԱՅ ԲԵՐԱՆԸ ԱՅՐԱԾ Է...

Թուրք ծանօթ հրապարակագիր Տիկին Սապիհա Զէքէրիա Սէրթէլ կը գրէ «Թան»ի մէջ (20 ապրիլ).

— «Հիւանդ մարդը, զոր 1914ի պատերազմը երկարեց գործողութեան սեղանին վրայ՝ կուրծքին կախած «հիւանդ» նշանատախտակը, մեծ պետութեան մը դերը կը կատարէ այսօրուան միջազգային համաձայնութեանց մէջ:

Հռոմի մեծ կայսրութիւնը հիմնելու ձեռնարկած ժամանակ, Կեսար ըսած էր. «Նեղուցներուն տիրացող ազգը՝ աշխարհին կը տիրանայ»: Նեղուցներուն տիրանալով, Թուրքիա տէրը չէ աշխարհին, չունի այս տեսակ պահանջ մը. բայց մէջքին կախած է խաղաղութեան բանալին կամ վաղուան պատերազմին ամէնէն անհրաժեշտ անցքին կողպէքը:

Բայց Թուրքիան ալ խօսք մը ունի ըսելիք սա աշխարհին, որ պահ մը իր վրայ խոյացաւ՝ ընդհանուր քէնով ու ցասումով: Երէկ, աշխարհի բաժանման քաղաքականութեան ատեն, անխտիր բոլոր պետութիւնները միացան Թուրքիան բաժնելու քաղաքականութեան մէջ: Պատերազմէն պարտուած Թուրքիան միայն անդամատուելով չմնաց, ենթարկուեցաւ նաեւ իր անկախութիւնը կորսնցնելու վտանգին: Աշխարհակալ պետութեանց գծած այս քարտէսն է որ Անատոլուի մէջ անկախութեան պայքարի մղեց Աթաթիւրքը, ընկերները եւ ամբողջ ազգը:

Այսօր նորէն Թուրքիոյ տեղը գծուած է այն պետութեանց քարտէսին մէջ, որոնք գործնապէս դեր ստանձնած են աշխարհակալական քաղաքականութեան մէջ: Թուրքիա երէկ գիտէր թէ՝ եթէ յաղթական ալ ըլլար, դատապարտուած էր գաղթավայրը դառնալու իր բարեկամներուն: Հետեւաբար, կ'ուզէ ապահով ըլլալ որ, եթէ այսօր ալ միանայ որ եւ է բարեկամ ճակատի, նոյն վտանգին առջեւ պիտի չգտնուի:

Եթէ կարելիութիւն կայ, Թուրքիա մինչեւ վերջը պիտի պահէ իր ներկայ չէզոքութիւնը: Հակառակ պարագային, իրաւունք ունի վճռական հաւաստիք ստանալու բարեկամ խմբակցութենէն որուն պիտի միանայ: Երբ մէկուն բերանը կ'այրի ապուրէն, մածունը փչելով կ'ուտէ:

Թուրքիա փակած է աշխարհակալական քաղաքականութեան տետրակները: Մտադիր չէ իյնալու դրաման ծրագրի սխալներուն մէջ, որոնց մէջ ինկաւ Օսմանեան սուլթանութիւնը: Բայց կայ Թուրքիա մը որ վճռած է յաւիտեանս անկախ ապրիլ: Այս անկախութեան պաշտպանութեան համար անհրաժեշտ բոլոր տարրերն ալ ունի: Միայն՝ աշխարհակալութիւնը սահման չի ճանչնար: Չեխոսլովաքիա երկիր մըն էր՝ բարձր ճարտարարուեստով, բարձր մշակոյթով, բարձր քաղաքակրթութեամբ: Քաղաքակրթութիւն բերելու նկատումով արշաւելու ո եւ է պատճառ ալ չունէին, ինչպէս ըրին Հապէշներուն եւ Ալպանացիներուն համար: Աշխարհակալներուն նպատակն է ոչ թէ մշակոյթ եւ քաղաքակրթութիւն բերել, այլ մշակոյթի անուան տակ յառաջապահ բանակը ղրկել, անկէ յետոյ ալ զինուորներ բերել այն երկիրները, զոր կ'ուզեն գաղթավայրի վերածել:

Թուրքիա, որ ամէն տեսակէտով վտանգը կը նախատեսէ, իւրաքանչիւր բարեկամի ձեռքը սեղմած ատեն, ճախ այս անկախութեան կարանթին (երաշխաւորութիւն) կ'ուզէ: Ամէն պետութենէ առաջ, իր բարեկամն է Թուրքիան: Եթէ քիչ մը կասկածանքով վարուի ամէն բարեկամի հետ, ասիկա պէտք է վերագրել ոչ թէ Թուրքիոյ թերահաւատութեան, այլ աշխարհակալութեան անհաւատարմութեանը:

Մենք Նեղուցներուն տէրն ենք: Մեր մէջքէն կախուած է խաղաղութեան բանալին, ռազմական անցքին կղպանքը: Ներկայ պատմական դերին մէջ, զոր կը խաղայ ընդհանուր քաղաքականութեան տեսակէտով, Թուրքիա ամէն բանէ առաջ կը գտնուի իր պատմութեան առջեւ, կ'ուզէ ամէն բանէ առաջ ապահովել իր անկախութիւնը: Եթէ չէզոք մնայ՝ ասոր համար պիտի մնայ: Եթէ պատերազմի մասնակցի՝ դարձեալ ասոր համար պիտի մասնակցի»:

***«Ֆոլքիշէր Պէօպախտէր», որ Նացի կեդրոնական օրկանն է, խմբագրական մը գրելով՝ կ'ըսէ թէ Ֆոն Փափէնի յաջողութիւնը ապահով է, որովհետեւ ան Թուրքիան լաւ կը ճանչնայ, պատերազմի միջոցին գտնուած ըլլալով այդ երկրին մէջ:

Թրքական «Վագըթ» թերթն ալ, պատասխանելով գերմանական թերթին, կ'ըսէ թէ մեծ տարբերութիւն մը կայ Ֆոն Փափէնի ճանչցած Թուրքիոյ եւ արդի Թուրքիոյ միջեւ.«Մենք կը թելադրենք դեսպանին՝ որ եթէ կ'ուզէ յաջողիլ իր դեսպանական պաշտօնին մէջ, պէտք է հասկնայ թէ Թուրքիա ոչ գաղթավայր կ'ուզէ, ոչ ալ կ'ուզէ գաղթավայր դառնալ»:

** Կիները իրենց թերութիւններուն մեծագոյն մասը այրերուն կը պարտին, մինչդեռ մենք մեր լաւագոյն ձիրքերէն շատերը կիներուն կը պարտինք:— Զարլս Լըմէալ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հակառակ տիրող աննպաստ պայմաններու, Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի 14րդ տարեկան ցերեկոյթը տեղի ունեցաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ: Ընդարձակ սրահը լեցուն էր: Նոյնիսկ հեռաւոր արուարձաններէ ծնողներ փութացած էին քաջալերելու իրենց զաւակները: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Մխիթարեան վարժարանի հայրեր, օտար սկաուտներու ներկայացուցիչներ եւ հայ ծանօթ անձեր:

«Եփրատ»խումբը կը նուագէ«Մարսէյյէզ»ը եւ «Մեր հայրենիք»ը, ներկաները յարգանքով ոտքի վրայ են, տողանցքը կը սկսի առաջնորդուած հայկական եռագոյնով, տղաքը կայտառ եւ զուարթ կ'անցնին շարան շարան, գայլիկները իրենց ակնարկները ուղղած հայկական դրօշին՝ բնազդօրէն կը վերցնեն իրենց ձեռքերը, զայն ողջունելու համար: Քերովբէ Ֆարչեան, Միութեան ընդհանուր քարտուղարը, կ'ողջունէ ներկաները եւ կը յայտնէ շնորհակալութիւն իրենց քաջալերանքին համար:

Կը ներկայացուի «Անձրեւոտ գիշեր մը» կատակերգութիւնը: Փանոս Փանոսեան իր ընկերներուն հետ կը խաղայ շատ յաջող: Ցետոյ «Խաղալիքներու խանութը», խմբապետուհի Մինուշ Ղարիպեան իր գայլուկներուն հետ կը տանի խաղը, ստեղծելով խանդավառութիւն: Ընդհանուր պետ՝ Բժ. Գուրգէն Մեծատուրեան երկու խօսքով կը բացատրէ Միութեան կրած դժուարութիւնները, — Ղեկավարները զինուորագրուեցան, մեծ դժուարութիւններ պէտք էին շարժումը պահելու համար պահանջուած բարձրութեան վրայ: Այժմ բացուած է նոր շրջան մը, ունեցանք խմբապետ մը, խումբերը թարմացան նոր պետերով եւն.: Թելադրեց ծնողները որ աւելի մօտէն հետեւին այս գործին: Ցուցում յիշեց Marc Sangnierի հայութեան այդ անկեղծ բարեկամին զաւկին՝ Paul Sangnierի եղերական մահը: Ներկաներու մեծ մասին ծանօթ էր Հայ Արիներու անձնուէր մտերիմ ընկերը որ Հայ Արի էր միեւնոյն ատեն, Bornelleի իր հօրենական կալուածներուն մէջ հայ տղաքներուն հետ վրաններու տակ գիշերներ անցուցած է, իր հայրիկին ճաշարանը եւ ննջարանները բացած է ասպնջականօրէն բոլոր հայ ընտանիքներուն առջեւ: Վերջերս դարձած էր երկրախոյզ, կը ճամբորդէր հեռաւոր երկիրներ, գնաց մինչեւ Կույանա եւ հոն կատարեց մասնաւոր ուսումնասիրութիւն մը հնդկ. կորսուած ցեղի մը մասին, կուրծք տալով բոլոր վտանգներուն: Ֆրանսայի ամէնէն երիտասարդ երկրախոյզն էր, եւ ահա քսանեւ մէկ տարեկան հասակին մէջ կը բաժնուէր յաւէտ՝ զոհը դառնալով Տորտոնյըլի ջրանցքներու ալիքներուն, Հայ Արիի գօտին իր մէջքին, որուն վրայ գրուած«Միշտ պատրաստ», գտած են դիակը: Կարդաց Միջազգային գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Ուիլըրնի, Բօյի սկաուտական դպրոցի տեսչութեան, եւ Ֆրանսայի սկաուտական պետին շնորհաւորական հեռագիրները:

Նուագախումբի «Մայր Արաքսի»ն եւ «Ցանկամ տեսնել»ը ունկնդրուեցան հաճոյքով:

Ներկայացուեցաւ, ֆրանսերէն, «Մոլահէնները», որուն մէջ Սաեւան Կիւլիւմեան, գլխաւոր դերակատարը յաջողութեամբ տարաւ խաղը, իսկ հայերէն «Երկու հնակարկատները»:

Օրուան նախագահ կոմս Անրի Մարթի, անդամ սկաուտական միջազգային կոմիտէին, խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը, զոր առանձնաբար կը դրկեմ «Ցառաջ»ի: Սրահը լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցաւ անոր տպաւորիչ խօսքերուն որոնք արժանացան ջերմ ծափերու:

Էմիլ Արսլանեան արտասանեց «Ես իմ անոյշ Հայաստանին», իսկ Ս. Կիւլիւմեան «Հիմ՞ է լռենք»ը, Փրանսերէն:

Բանակումի կրակի ներկայացումը կը կատարուի, խմբապետ Նուպար Պոյաճեան կը ղեկավարէ, երգ, ծիծաղ, պար իրարու կը յաջորդեն, Արիները վրանի շուրջ, բնութեան գիրկը ընկողմանած, կամ իրարու ուսին յենած, զանազան վայելքներ ստեղծած էին: Խաչիկ Զօթուեան եւ իր ընկերը կը ջութակահարեն «Անուշ»էն կտորներ, իսկ Անդրանիկ Շիրվանեան արմոնիքայով կ'եղանակէ շոգեկառքի, հանրակառքի գնացքի աղմուկները եւ զանազան կտորներ: Վերջին պահուն սրահի բոլոր օտար սկաուտները իրենց պետերով բեմի վրայ կը շարուին: Կոմս Անրի Մարթի հայ արիներուն հետ ձեռք ձեռքի կը պարէ, կ'երգէ: Իսկապէս եղբայրական կեանքի կենդանի պատկեր մը պարզուեցաւ մեր առջեւ, տարիքի, ցեղի եւ ազգութեան տարբերութիւնները չքացած էին: Բեմին վարագոյրը կը գոցուէր, բայց մենք կը բաժնուէինք սրահէն, տոգորուած գեղեցիկ տպաւորութիւններով:

Թղթակից

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

Լիոնի «Ժէզուիթ Միսիոնէր» ֆըրանսերէն պատկերազարդ հանդէսը, որուն մարտի թիւը նուիրուած էր հայ ժողովուրդին, իր մայիսի թիւին մէջ ունի հայանպաստ երկու նոր յօդուածներ:

Առաջինով, Հալէպի Հայերուն հետ վերնագրի տակ, Հայր Շոմէլ տուած է քաղուածքը Սուրիա գացող երիտասարդ միսիոնարի մը մէկ նամակին: Նամակագրին հեղինակը, որ անձամբ այցելած է Հալէպի հայկական գաղթակայանի մանկապարտէզը եւ Ս. Վարդան անուն ուրիշ դպրոց մը, ջերմօրէն կը գնահատէ հայ աշակերտներուն ընդունակութիւնը, աշխատասիրութիւնը, յառաջդիմութեան կորովը եւ ազգային հաւատքի խոր ձգտումը:

Երկրորդը՝ Աւետիս Ահարոնեանի Մայրերը գրական կտորին թարգմանութիւնն է, զոր կատարած է «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ հայագէտ Հայր Հիւէթ:

Այս վերջինին կցուած են նիւթին գլխաւոր գիծերը ներկայացնող վեց նկարներ, գործ Նօէլ Տիֆուրի:

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՅԻ մէջ ծնաւ երախայ մը, որուն սիրտը կը գտնուէր մարմնին դուրսի կողմը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

նաւաստիները փութանակի նաւին այլ առումները թեթեւ կերպով ոցի կը դնէին, ջուրի ծակերը կը փակէին եւ անվնաս մնացած լիճը թնդանօթները մարտկոցներու վրայ շարէին:

Այդ ժամանակ ծերունի ճամբորդը տախտակամուրջին վրայ բարձրացած եւ թիկունքը մեծ կայմին տուած. նաւին մէջ կատարուած բա–րով չէր հետաքրքրուեր: Ասպետ Վիէօվիլ ծովային հետեւակազօրքը պատերազմական կարգով շարած էր մեծ կայմին երկու կողմը, եւ նաւապայի սալոցին վրայ՝ բոլոր նաւաստիները, որոնք զբաղած էին կարգի դնելու, թողուցին ամէն եւ կարգով շարուեցան առագաս–ի մօտ:

Կոմս Պուատէրվիլօ մօտեցաւ ճամբորդին: Անոր ետեւէն կ'երթար մարդ մը, դէմքը շփոթած, շնչասպառ, պատառատուն զգեստներով, բայց գոհ արտայայտութեամբ:

Ասիկա թնդանօթաձիգն էր, որ այնքան ճարպիկ կերպով գիտէր զըսպել հրէշները. ան որ սանձահարած էր թնդանօթը:

Կոմսը զինուորական պատիւ տուաւ գեղջկական զգեստներ հագած ծերունիին եւ ըսաւ անոր.

— Ահա այն մարդը, պարոն զօրավար. Թնդանօթաձիգը աչքերը գետին ուղղած, հրաման ընդունելու սպասողական դրութեան մէջ, անշարժ կանգնած էր:

— Զօրավար, յարեց կոմս Պուատէրվիլօ, նկատի ունենալով այն ամէնը, ինչ որ այս մարդը կատարեց, ի՞նչ կը կարծէք, արժանի չէ՞ իր պետերուն ուշադրութեան:

— Ես այդպէս կը կարծեմ, ըսաւ ծերունին:

— Բարեհաճեցէք ուրեմն հրամայել:

— Հրամայելը ձեզի կը պատկանի, որովհետեւ դուք էք նաւապետը:

— Բայց չէ՞ որ դուք ալ զօրավարն էք:

Ծերունին նայուածք մը ձգեց թընդանօթաձիգին վրայ:

— Մօտեցի՛ր, հրամայեց անոր:

Թնդանօթաձիգը քայլ մը առաւ:

Ծերունին դարձաւ դէպի Պուատէրվիլօ, հանեց անոր վիզէն Սէն–Լուի խաչի շքանշանը եւ կապեց թնդանօթաձիգի հաստ պարանոցէն:

— Հուռա՛, գոչեցին նաւաստիները. Ծովային զինուորները իրենց ուսին վրայ բարձրացուցին զէնքերը:

Իսկ ծերունի ճամբորդը՝ մատով ցոյց տալով ուրախութենէն շփոթած թնդանօթաձիգը, յարեց.

— Այժմ հրացանի բռնեցէք սուիկա:

Զօրքերու խանդավառութիւնը ապշութեան փոխուեցաւ:

Այդ գերեզմանական խոր լռութեան մէջ ծերունին ձայնը բարձրացուց.

— Զանցառութիւն մը այս նաւը վտանգեց. այս րոպէիս գուցէ, ան արդէն կորած է: Ծովի վրայ ըլլալը եւ թշնամիին առաջքը գտնուիլը միեւնոյնն է, որովհետեւ երբ նաւը բաց ծովու վրայ է, ան արդէն բանակ մըն է որ կը պատերազմի: Փոթորիկը կը ծածկուի, բայց երբեք չանհետանար.— ծովը՝ թշնամիէն լարուած ամբողջ թակարդ մըն է: Մահուան պատիժ այն զանցառու մարդուն, որ թշնամիին ներկայութեան սխալներ կը կատարէ. որովհետեւ այդ րոպէին կատարուած սխալը ապագային այլեւս անուղղելի է: Քաջութիւնը կ'արժէ վարձատրել, իսկ զանցառութիւնը հարկաւոր է պատժել:

Ծերունին կը խօսէր ծանր, առանց աճապարելու, պարզ առոգանութեամբ, այնպիսի անողոքելի շեշտով մը, որ կարծես կացինի հարուածներ կ'ուղղէր կաղնի ծառին վրայ:

Ծերունին նայեցաւ զինուորներուն եւ հրամայեց. «Օ՛ն ուրեմն, կատարեցէք»:

Թշուառը, որուն կրկնոցին վրայ կը փայլէր Սէն – Լուի խաչի շքանշանը, գլուխը ծռեց:

Կոմս Պուատէրվիլօ նշան մը ըրաւ, երկու նաւաստիներ իջան նաւին մըջնայարկը եւ ետ դարձան, իրենց հետ բերելով մեռելապատանը՝ անկողնի մը մէջ դրած: Անոնց հետ վեր կ'ելլէր նաւին քահանան, որ մեկնելու րոպէէն մինչեւ այժմ զինուորներու նաւարաժնին մէջ առանձնացած կ'աղօթէր: Ցիսնապետ մը շարքէն դուրս հանեց տասներկու զինուոր, զորս վեց վեց երկու կարգ շարեց: Թնդանօթաձիգը անմռունչ յառաջացաւ եւ կանգնեցաւ այդ երկու շարքերու մէջտեղը, քահանան, խաչը ձեռքը, մօտեցաւ եւ կանգնեցաւ անոր մօտ: «Ցառա՛ջ», հրամայեց յիսնապետը եւ զօրախմբակը քայլերը ուղղեց նաւին դէպի յառաջամասը: Երկու նաւաստի, պատանքի անկողինը վերցուցած, կը հետեւէին անոնց:

Մարտանաւին մէջ կը տիրէր խորին լռութիւն. հեռուէն փոթորիկը կը մռնչէր:

Քանի մը վայրկեան վերջ խաւարի մէջէն լսուեցաւ հրացանի դղրդոց. լոյս մը ցոլաց եւ իսկոյն ամէն ինչ լռեց, լսուեցաւ ալիքներու ճողփիւն մը, կարծես դիակ մը ձգեցին ծովը:

Ծերունի ճամբորդը, ձեռքերը սըրտին խաչաձեւած եւ կռնակը մեծ կայմին տուած՝ դեռ կը շարունակէր մընալ կանգնած. կը մտածէր:

Պուատէրվիլօ դարձաւ դէպի Լա Վիէօվիլ եւ կամաց մը շշնջաց անոր ականջին, ցուցամատը դէպի ծերունին երկնցնելով.

— Վանտէի համար գլուխ մը կայ:

Է.

ԽԱՂ ՄԸՆ Է ԲԱԽՏԻՆ ՁԵՌՔԸ

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլար մարտանաւին վիճակը:

Ամպերը, որոնք ամբողջ գիշերը պատած էին ալիքները, այժմ այնքան վար իջած էին, որ այլեւս հորիզոն չէր մնացած. կարծես ամբողջ ծովը հսկայական վերարկուի մը մէջ ծըրարուած ըլլար: Մառախուղը սարսափելի է. անոր ներկայութիւնը միշտ կորստաբեր է մինչեւ անգամ ամրակազմ նաւի համար: Բաւական չէր մառախուղը, ալեկոծութիւնն ալ կը սկսէր:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Տանցիկի վէճը եւ Վատիկանը

Վատիկանի պաշտօնաթերթը՝ «Օսսէրվաթորէ Րոմանօ» հրատարակած է ընդարձակ յօդուած մը, որ կը վերլուծէ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ մղուած պայքարը: Յօդուածագիրը, կ՚ըսէ թէ խնդիրը աւելի բարդ է եւ չի սահմանափակուիր միայն Առանցքի եւ Նրրանցքի վէճին մէջ: Այս վէճը կարելի էր խաղաղութեամբ կարգադրել, բայց ատով չի փակուիր հարցը: Վիլթուլային իշխել միշտ ալ նշանակած է տիրապետել Լեհաստանին, արեւելեան Եւրոպային եւ Հիւսիսէն Հարաւ տարածուող մեծ ճամբաներուն: Եթէ Լեհաստան կորսնցնէ Տանցիկը, այլեւս Գերմանիոյ առջեւ ոեւէ խոչընդոտ չի մնար իրականացնելու այս տիրապետութիւնը: Այսպէս՝ Տանցիկի հարցը կը տարածուի հարաւ-արեւելեան Եւրոպա, նոյնիսկ արեւմտեան Եւրոպա եւ մինչեւ իսկ Իտալիա, որ այժմ Ալպանիոյ մէջ տեղաւորուած է: Այն իրողութիւնը, թէ Իտալիա Առանցքին միւս թեւն է, արգելք չի կրնար ըլլալ, որ մեծ թեւը չճնշէ եւ հաւասարակշռութեան խնդիր չծագի Գերմանիոյ ու Իտալիոյ միջեւ: Առանցքին ոեւէ մէկ թեւին գերակայութիւնը նոյնքան վտանգաւոր է բարեկամի մը, որքան թշնամիի մը: Եթէ լեհական խոչընդոտը տապալի, ոչ ոք, ոչ Ռումանիա, ոչ Եուկոսլավիա եւ ոչ մէկ ուրիշ ոյժ պիտի կրնան կասեցնել գերմանական հոսանքը:

*** Տանցիկի սահմանին վրայ Գերմանիա մեծ ոյժեր կը կեդրոնացնէ, պատրաստ գտնուելու համար այն պարագային, երբ Լեհաստան հովանաւորութիւն հռչակէ Տանցիկի վրայ եւ գրաւէ զայն:

Գերմանիա եւ հիւսիսային պետութիւնները

Ինչպէս գրած էինք, Գերմանիա առաջարկած է հիւսիսային պետութիւններուն կնքել ոչ-յարձակման դաշինքներ, փոխադարձ երաշխաւորութիւններով: Այս առթիւ հետեւեալ ենթադրութիւնները կ՚ըլլան քաղաքական շրջանակներու մէջ.

Նորվեկիա չի կրնար ընդունիլ առաջարկը, որովհետեւ կը նախընտրէ պահել բացարձակ չէզոքութիւն:

Շուէտ.— Պիտի մերժէ. շատեր կը մտածեն թէ Գերմանիոյ նպատակն է այս կերպով պատերազմի ժամանակ նախանիւթեր եւ մանաւանդ երկաթ ստանալ Պալթեան երկիրներէն:

Ֆինլանտա.— Կ՚ուզէ խիստ չէզոքութիւն պահել:

Տանըմարքա.— Տակաւին որոշած չէ իր պատասխանը: Այստեղ կը թելադրեն որ Գերմանիա իր առաջարկը ուղղէ նաեւ Էսթոնիայի եւ Լաթվիայի:

Պալթեան չորս պետութիւններու արտաքին նախարարները խորհրդաժողով մը պիտի գումարեն Սթոքհոլմի մէջ, երեքշաբթի օր, ձեւակերպելու համար իրենց պատասխանը Գերմանիոյ:

*** Հիթլէր ոչ-յարձակման դաշինք առաջարկած է նաեւ Յունաստանի եւ ուրիշ պետութեանց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԿԱՎԿԱԶ»ի խմբագիր-հրատարակիչ Հայտար Պամատ, որուն վարած քաղաքականութիւնը ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, դադրեցուցած է իր թերթին հրատարակութիւնը, ռուսերէն, ֆրանսերէն թէ հայերէն: (Այս վերջինէն լոյս տեսան միայն երկու թիւեր):

ՀԱԿԱՖԱՇԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ սարքուած է Պէյրութի մէջ, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով «պայքար՝ ֆաշական ոճրագործներու դէմ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ»: Շարժումը ուղղուած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ խորհրդարանը լուծուեցաւ մայիս 4ին: Առաջին ուշագրաւ դէպքն է որ կը կատարուի Փէշթայի մէջ, Հունգարիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պերլին այցելութենէն ի վեր: Լուծումէն առաջ, խորհրդարանը քուէարկել ցեղային (հակահրէական) օրէնքը: Այն Հրեաները որ քրիստոնեայ դարձած են 1919էն առաջ, արիական պիտի համարուին, պայմանաւ որ իրենց ծնողները եւ նախածնողները Հունգարիա ծնած ըլլան 1849էն առաջ: Հրեաները միայն 6 առ հարիւր համեմատութեամբ պիտի կրնան մասնակցիլ Հունգարիոյ ազատական ասպարէզներուն, 12 առ հարիւր՝ ճարտարագործութեան եւ առեւտուրի մէջ: Այս օրէնքը պիտի ազդէ 500,000 Հրեաներու վրայ, թիւ մը որ կրնայ փոխուիլ գործադրութեան առեն:

ՍՊԱՆԻԱ մեծ աշխատանք կը թափէ Մարոքի սպանիական գօտին ամրացնելու, Գերմաններու գործակցութեամբ: Ամէն շարաթ օդանաւերով թէ-թուան կը հասնին գերման փորձագէտներ: Սպանիական Մարոքի մէջ համախմբուած են այժմ 30 — 40 հազար զօրք:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ Մայիս 1ի զինուորական ցոյցերուն մասնակցած են ընդամէնը 2,300 ռազմական օդանաւեր, որոնցմէ 603ը Մոսկուայի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ի 4ՐԴ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ԱՅՍՕՐ, ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ 1915 ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ
(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)
ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵ
Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՐԱՖՖԻ
Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ
ՄԱՆՕԹ ԹՈՒՈՒԻՍ ԲԿՍՐ
եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու:
Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le P letier, Cadet, N. D. Lorette

ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2,30ԻՆ Salle Gaveauի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, Մէթրօ Miromesnil

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. Ն. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն.— ԳԵՐ. ՀԱՅՐ Ս. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ. Մ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ, ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Պ. Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻԻԼ-ՊԻՒԼԵԱՆ, Պ. Ա. ԲԷՋԷՃԵԱՆ (երգ), Պ. ՖԻԼԻՊ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Պ. Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (Արտաս.): Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տեսք):

Նուէրները ղրկել Կարգադիր Յանձնախումբի հասցէին.— Mr Zartarion, 44, rue Dunkerque, Paris 10e.

Մուտքի գինները.— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Յառաջ Աւագայի խմբագրատուններէ, Հ. Սամուէլ գրատուն, Պ. Թ. Նալչաճեան 43 Rue Richer եւ Պ. Ե. Յարութիւնեանի մօտ, 13 Rue d'Orsel:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսը թէեւ յայտարարուած էր ժամը 3ին, ակայն յայտագրին ծոխութեան պատճառաւ ստիպուած ենք սկսիլ ճիշդ 2,30ին. Իթիկուիը նոյն սրահին մէջ տեղի կ՚ունենայ եւրոպական ուրիշ հանդէս մը: Արդ, պարտաւորուած ենք սրահը որոշուած ժամուն պարպել: Ուստի կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ: Կիշէները բաց են ժամը 1,30էն սկսեալ:

Այց Օռանի-Կարօի գերեզմանին
ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԵՑԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի Մայիս 7ին, առաւօտեան ժամը 10ին, ժամադրավայր՝ մէթրօ Porte d'Italieի ելքը: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգող ընկերներն ու համակիրները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-Պ ... Դ Ա
Կազմակերպուած ՓՈՐԹ ...
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, ...
7 մայիս, կիրակի կէսօր...
Salle des Douches ... Rue Jules ...
ԿԸ ԽԷ ... ՏԻԿ ...
Գեղարուեստական բաժին — ...
... կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը ...
Կը նուագէ Քաւիստ ԱՐԳԱՐ ...
... 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք ...

Ա. ԽԱՉԻ ...
ԿԱԶՄԱԿԵՐ...
14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐ...
...
ԿԸ ԽՕՍԻ ...
Գեղարուեստական բաժին ...
Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Con...
(դաշնակ), յայտնի Prof. LACCU...
... սանուհիները ...
կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾ...
Օր. ՄԻՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, ...
ՊՕՂՕՍԵԱՆ կը ներկայացնեն ...
...
կը խնդրուի երախայ ...

... ՏԵՐԱԿԱ...
Ingénieurs Civilsի ...
7 ՄԱՅԻՍ ...
Հովանաւ...
կը ներկա...
...
Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին Լիլայի ճաշարանը, 24 rue ... Լազար, Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51 rue Mr le Prince եւ կեդրոնատեղին Mr Hhecatrgatian, 50 rue St. Georges:

Cité Universitaire
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿ. ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
Այս կիրակի, 7 Մայիս ժամը 13,30—21
Maison Internationaleի ... սրահին մէջ, 19 Bd Jourdain Paris 14e
Porte d'Orléans. Մուտք 15 ֆր. ... եւ 1... ֆր.

...ՒՇԱՏԵ
Տ. Կ. ԽԱՉԻ Փ... իգի Մա... նաճիւ ... ընդհ. ժողովը 6 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի տան մէջ, 8 rue Paris: ... որ օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ
ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ... ԱՒՈՐ
Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
55 Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie ADER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ՚ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքօներ եւայլն, ամենաաժան գիներով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:
Կ՚ուղարկենք գիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Mutualitéի մեծ սրահին մէջ
24Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité
ԼԻՊԼԷՊԻՃԻ

ԴԻՄԱՍՏՈՒ ... Marseille
Tel. ... 22
...
... ԳԱՅՍԱՆԵՐ

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄ ՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ: Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը: Վստահելի տուն:

RESTAURANT des DIAMANTAIRES
60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78-14
Մէթրօ Cadet եւ Pelletier
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի, առատ ազանդերներով:
Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ:
Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ
(Քէմանչիստ) (Ուտի) (Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԲԱՐՈՒՆԱԿ ՀԱՅԿ

ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական: Անմրցելի: Անխառն:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի թուրմէն: Հայ աւանդական սեղանին զարդը:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ կ՚ուզուի վարժ եւ կարող Ափիէսէօր մը գործատեղիի մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝
Maison GRÉGOIRE, 4, Boulevard Clichy, Մէթրօ Pigalle.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 7 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4034

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ԳՆԱՑ ԳԱՐՈՒՆ, ԵԿԱՒ ԱՇՈՒՆ...»

Օրն էր Ուրբաթ, լուս ի Շաբաթ
Թղթիկ մ'եկաւ Ջրզրու քաղքէն

կը թնդայ երգը, մերթ յամր ու անուշ, ինչպէս հէքեաթ մը, հետզհետէ ... եւ չարաշուք, ինչպէս ողբագին աղաղակ մը.

Տեսց կարդաց, քաղցրիկ լեզուէն ...
Էրուաւ սրտիկ, կորաւ Մաղդէն,
Քաշուաւ կարմիր գոյն երեսէն :

Ամբողջ սրահը թաթախուած սրբազան անձկութեամբ, աչք ու ականջ ... ուղղած երգիչին, կ'ունկնդրէ անդոհագին սարսուռով մը.

— Հազա՜ր ափսոս Մոկաց Միրզէն ...

Իր հեծկլտագին պոռթկումներուն մէջ անգամ այս երգը չունի միւսնե — ... լական եւ յաճախ արհեստական եղանակը : Ռազմերգ մըն է քան ողբ մը : ... եւ առնական տրտունջք մը որ կը խոցոտէ, բայց եւ կը փոթորկէ ու կայ— ... կը թափէ սիրտերու մէջ :

Եւ ահա միւսը, ամբողջ ժողովուրդի ընդերքէն բխած աղաղակը.

— Հայաստա՜ն, երկիր դրախտավայր ...

Բայց պէտք էր լսել Շահ-Մուրատեանը, ա՛յն օրը, «Փլէյել ժուռնալ»ի ... մէջ :

Ու պէտք էր ականջ տալ, մանաւանդ, խուռներամ ունկնդիրի սրտին, ... համար ամբողջ հմայքն ու խորութիւնը այդ մէ'կ բառին, «Հայաս— ...» : Ուրացող կամ ներկող, թթու ազգայնական, քարացած քաղքենի կամ ... չինական, բոլորը, բոլո՛րը անձնատուր՝ նոյն կախարդանքին, կը ... իրենց լեզուները, պոռալու համար ամէնէն ուժգին «կեցցէ»ն :

×

Այս տողերը հրատարակուած են 1927 նոյեմբեր 6ին, այս էջին վրայ, այն ... երբ մենք, իբրեւ նորեկ «մուհաճիր»ներ, առաջին անգամ կը լսէինք ...մուրատեանը, Փարիզի մէջ :

...նուհետեւ ուրիշ առիթներ ալ ունեցանք լսելու նոյն երգերը եւ ուրիշներ : ...մաւանդ «Արօր — Տատրակ»ը.

Արօրն ասաց տատրակ հաւքուն.
« Ինչի՞ կուլաս կուց կուց արուն ,
Երթայ լցուի բարակ առուն » :

Եւ, տարի մը, եթէ չենք սխալիր 1931ին, երբ դարձեալ «Մոկաց Միր— ...» պիտի երգէր «Փլէյէլ ժուռնալ»ի բեմէն, յանկարծ կասեցաւ :— Շուարե— ...ւ, թէ մոռցաւ ...

Ամէն պարագայի մէջ, զգալապէս մարած էր կայծը : Դեւերը ճանկեր էին ...հոգին, ինչպէս ձայնալարերը :

Եւ հիմա,— « Գնաց գարուն, եկաւ աշուն .— Կտրաւ ջրիկ աղբիւրներուն» :
Ցամքե՜ր է աղբիւրը կարկաչահոս, եւ մենք յօրելեան ենք սարքեր աւերա— ...մը առջեւ ...

«Սոխակ»ը չի կրնար հնչեցնել, այլեւս, ոչ այս ժողովուրդին մանկունակ ...թաղն ու անսեթեւեթ ողբը, ոչ անոր անուշ օրօրն ու ահեղամունչ ռազ — ...երգը, ոչ ալ վճիտ սէրն ու աշխատանքի տենդը :

Եւ սակայն, չմոռնանք որ անապատ մը պիտի դառնար մեր կեանքը, ա — ...անց Շահմուրատեաններու տաք շունչին :

Մեր ձեռքն է անզգալի դարձնել իր տառապանքը : Շ.

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը Մոսկուա ... է յուշագիր մը, որ պարզապէս կը մերժէ խորհրդային ծրագիրը՝ ... զինակցութեան մը մասին :

Ռուսական ծրագրին համաձայն, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը ...կցութեան դաշնագիր մը կնքելով, իրենց շուրջը պիտի համախմբէին ... պետութիւնները, հակազդելու համար գերմանեւիտալական ճակատին : ... անգլիական կառավարութիւնը չուզեր երաշխաւորութիւն եւ զինուորական օ— ...ութիւն ստանձնել Լիթուանիոյ, Էսթոնիոյ, Լաթվիայի եւ Ֆինլանտայի ..., այնպէս ինչպէս Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի համար : ... դուռը չփակելու համար, կ'առաջարկէ որ Խ. Միութիւնը գործակցի ...լիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, միակողմանի աջակցութիւն խոստանալով Լե — ...անի, Ռումանիոյ կամ ուրիշ վտանգուած պետութեանց՝ արեւելեան Եւ— ...պայի մէջ :

Անգլիական կառավարութիւնը այս որոշումը տուաւ երկու ժամուան ...խորհրդակցութենէ մը վերջը, Ֆրանսայի կարծիքն ալ առնելով : Անգլիա առ ... կը խուսափի Մոսկուայի զինակցութենէն, վախնալով որ այդպիսի դա— ...մը դէմ կ'ազդէ Ճափոնի, Սպանիոյ, Փորթուգալի, Լեհաստանի, Ռումա— ...ոյ եւ ուրիշ պետութեանց վրայ որոնք յայտնապէս հակաբոլշեւիկ են, ինչ— ... հարաւ. Ամերիկայի պետութեանց մեծ մասը : Անգլիա չուզեր վտանգել իր ...րեկամութիւնները կամ նոր պատրուակներ ստեղծել Հռոմ — Պերլին — Թո— ... առանցքին համար :

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ նորէն հարցումներ ուղղուեցան Մոս — ...այի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին : Աշխատաւորական մը հար— ... թէ կառավարութիւնը հարկ չէ՞ տեսներ ընդունիլ Խ. Միութեան գործակ— ...թիւնը, ներկայ տագնապին մէջ :

— Ոչ, պատասխանեց Չէմպըրլէն : Մենք չենք կրնար բոլորովին մէկդի ... մեր սեփական տեսակէտը եւ առանց առարկութեան ընդունիլ ուրիշ որ եւ ... կառավարութեան տեսակէտները : Մենք պարտաւոր ենք նկատի առնել մեր ...րին շահերը, ինչպէս եւ ուրիշ բազմաթիւ ազդակներ : Պատճառ չունիմ ...տալու թէ գոհացուցիչ ելքի մը պիտի չհասնինք» :

Վարչապետը այս առթիւ հերքեց այն վերագրումը թէ կառավարու — ... ձգձգած է բանակցութիւնները : Միակ բոլշեւիկ երեսփոխանը պահան— ... որ Պ. Չէմպըրլէն անձամբ յարաբերութեան մէջ մտնէ, իմանալու համար ...րին տեսակէտները : Չէմպըրլէն պատասխանեց տեսակ մը հեգնութեամբ.

— « Յարգելի երեսփոխանը կը հաճի՞ ըսել թէ որո՛ւ հետ անձնական յա— ...րութիւն պիտի հաստատեմ, քանի որ մարդիկը արագօրէն կը փոխուին ... պաշտօն ... » :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

«ՁԵՆՔ ՈՒԶԵՐ ՔՇՈՒԻԼ ՊԱԼԹԻԿԷՆ»

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք, ուրբաթ օր խօսեցաւ իր այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի ապրիլ 28ի յայտարարութեան : Ճառը վճռական շեշտ մը ունէր, բայց խմբագրուած էր չափաւոր, դիւանագիտօրէն, այնպէս որ դուռը բաց կը մնայ նոր բանակցութեանց համար :

Հիթլէր իր բանախօսութեան մէջ կը յայտնէր թէ հետեւեալ առաջարկները ներկայացուցած է Լեհաստանի, Տանցիկի հարցին լուծման համար .—

1. Տանցիկը մնալով հանդերձ Ազատ Քաղաք, պէտք է մտնէ գերմանական պետութեան մէջ, իբրեւ գերմանական հող :

2. Լեհաստան պէտք է Գերմանիոյ տրամադրէ ինքնաշարժի ճամբայ մը եւ երկաթուղի մը Լեհական Նրբանցքին մէջ, Գերմանիոյ գերիշխանութեան տակ :

3. Գերմանիա պիտի յարգէ Լեհաստանի իրաւունքները Տանցիկի մէջ, տրամադրելով ազատ նաւահանգիստ մը Պալթիկ ծովուն վրայ :

4. Գերմանիա կ'երաշխաւորէ Լեհաստանի ներկայ սահմանները եւ յանձն կ'առնէ ոչ — յարձակման դաշինք մը կնքել 25 տարուան համար :

5. Լեհաստան պէտք է երաշխաւորէ Սլովաքիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հետ :

Ահաւասիկ Լեհաստանի պատասխանը, գնդ. Պէքի բերնով .—

1. Լեհաստան կը պահէ իր բոլոր իրաւունքները Տանցիկի մէջ, բայց կը հաւանի որ Լեհաստան եւ Գերմանիա միասնաբար երաշխաւորեն Ազատ Քաղաքին կարգուսարքը :

2. Լեհաստան պատրաստ է ամէն կերպով դիւրացնել արեւմտեան եւ արեւելեան Փրուսիոյ հաղորդակցութիւնները, բայց չի կրնար հրաժարիլ իր գերիշխանութենէն՝ Լեհական Նրբանցքին որ եւ է մէկ մասին վրայ :

3. Լեհաստան կը մերժէ որ եւ է ծրագիր որ ի վերջոյ պիտի յանգի երկիրը անջատելու Պալթիկ ծովէն :

4. Սահմաններու երաշխաւորութիւնը նիւթական պիջումներ չի պարտադրեր Լեհաստանի : Քսանհինգ տարուան ոչ — յարձակման դաշինքը երբեք որոշ ձեւով առաջարկուած չէ լեհեւգերմանական բանակցութեանց ատեն (1939 մարտ) եւ Լեհաստան զայն առաջին անգամ իմացաւ Հիթլէրի ճառէն :

5. Լեհաստան չի հասկնար թէ ինչպէս կրնայ մասնակցիլ Սլովաքիոյ երաշխաւորութեան, քանի որ Գերմանիա քաղաքական եւ զինուորական թեւարկութիւն մը հաստատած է այդ պետութեան վրայ :

*** Գնդ. Պէք իր ճառը խօսեցաւ խորհրդարանի բացառիկ նիստին մէջ, ջերմապէս գնահատուելով ներկայ երեսփոխաններէն եւ ծերակուտականներէն : Բանախօսութենէն անմիջապէս վերջը Պերլին ղրկուեցաւ յուշագիր մը, որ կը ներկայացնէ Լեհաստանի տեսակէտները :

Նախարարը իր ճառը սկսաւ պարզելով միջազգային կացութեան ծանրակշիռ փոփոխութիւնները՝ վերջին ամիսներու ընթացքին : Այս առթիւ, առաջին անգամ յիշեց Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները :

— « Դիւանագիտական կրկնակի շփումներէ վերջ, Լոնտոն այցելութեանս առթիւ յանգեցանք ուղղակի համաձայնութեան մը փոխադարձ օգնութեան սկզբունքին վրայ, եթէ ուղղակի կամ անուղղակի վտանգ ծագէր երկու երկիրներուն անկախութեան դէմ : Այդ համաձայնութեան բանաձեւին ծանօթ էք, Չէմպըրլէնի յայտարարութեամբ (6 ապրիլ) : Պարտականութիւն կը սեպեմ աւելցնել թէ Լոնտոնի մէջ կատարուած խօսակցութեանց եղանակը եւ հանգամանքը մասնաւոր արժէք մը կ'ընծայեն այս համաձայնութեան : Կարելի եղաւ լեհեւանգլիական գործակցութեան սկզբունքը հաստատել նախ եւ առաջ անոր համար որ երկու կառավարութիւններն ալ համաձայն էին Եւրոպայի հիմնական հարցերու մասին : Երկրորդ, ոչ Լեհաստան, ոչ ալ Մեծն Բրիտանիա որ եւ է յարձակողական դիտում ունին, բայց վճռած են պաշտպանել կարգ մը հիմնական սկզբունքներ՝ միջազգային կեանքի մէջ : Ֆրանսայի վարիչներուն զուգընթաց յայտարարութիւնները կը հաստատեն թէ Փարիզ եւ Վարշաւա ալ համաձայն են : Լեհեւբրիտանական համաձայնութիւնը պատրուակ ծառայած է Գերմանիոյ վարչապետին՝ չեղեալ հռչակելու 1934ի դաշնագիրը, միակողմանի յայտարարութեամբ : Այդ համաձայնութիւնը մեծ դէպք մըն էր այն ատեն, իբրեւ փորձ մը՝ աւելի նպաստաւոր ընթացք մը տալու երկու երկիրներու յարաբերութեանց : Ամէն համաձայնութիւն կ'արժէ այնքան որքան իր հետեւանքները, եւ երբ կողմերէն մէկուն քաղաքականութիւնը եւ գործելու եղանակը կը հեռանան համաձայնութեան սկզբունքէն, մենք պատճառ չունինք սուգ պահելու անոր տկարացման կամ նոյնիսկ անհետացման համար : 1934ի դաշնագիրը փոխադարձ յարգանքի եւ բարի դրացնութեան համաձայնութիւն մըն էր. բայց կորսնցուց իր բուն հանգամանքը, երբ ձգտումներ երեւցան զայն մեկնելու իբրեւ կաշկանդում մեր քաղաքականութեան ազատութեան, եւ կամ իբրեւ առիթ մը միակողմանի եւ մեր կենսական շահերուն հակառակ զիջումներ պահանջելու մեզմէ : Գերմանիա 1934ի դաշինքը խզելու առիթ մը նկատեց լեհեւանգլիական համաձայնութիւնը : Եւ սակայն, Լոնտոնէն վերադառնալէ անմիջապէս վերջը, ես տրամադրութիւն յայտնեցի ընդունելու Վարշաւայի գերմանական դեսպանը, որ մինչեւ այսօր հարկ չզատեց օգտուիլ այս պատեհութենէն : Եթէ, հակառակ իր նախընթաց յայտարարութեանց, գերմանական կառավարութիւնը 1934ի ոչ-յարձակման յայտարարութիւնը կը նկատէր միջոց մը չէզոքացնելու Լեհաստանը եւ անկարելի դարձնելու մեր բնական եւ բարեկամական գործակցութիւնը արեւմտեան երկիրներու հետ, մենք միշտ պիտի մերժէինք այդպիսի մեկնութիւն մը» :

Դաշնագրին իրաւագիտական հանգամանքն ալ պարզելէ վերջ, գնդ. Պէք անցաւ Տանցիկի հարցին .

— « Տանցիկի Ազատ Քաղաքը Վերսայլի դաշնագրով չհնարուեցաւ : Ան գոյութիւն ունի դարերէ ի վեր, իբրեւ հետեւանք լեհական եւ գերմանական շահերու դրական խաչաձեւումին : Տանցիկի գերման վաճառականները կ'ապահովէին այդ քաղաքին զարգացումը եւ բարգաւաճումը, շնորհիւ Լեհաստանի անդրծովեայ առեւտուրին : Այդ քաղաքին ոչ միայն զարգացումը, այլ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՈՐՈՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ ՍԱՐՔՈՒԱԾ Է ԱՅՍՕՐ, ՍԱԼ ԳԱՎՕՅԻ ՄԷՋ.

(Նկարը կը ներկայացնէ Պ. Փանոս Թէրլէմէզեանի մէկ ածուխանկարը).

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՇՈՅ ՍՈԽԱԿԸ

Ֆրանսացի սիրուած գրագիտուհի մը, Քոլէթ, շատ սիրուն հէքեաթ մը ունի, զոր կ'ամփոփեմ յիշողութեամբ ու կուտամ .—

Սկիզբները սոխակը չէր երգեր գիշերները : Արշալոյսին կ'արթննար բոլոր թռչուններուն հետ, կը թօթվուէր եւ յետոյ կ'արձակէր իր հրաշալի ձայնը, արթնցնելով ջորեակները՝ որոնք կը քնանային եղրեւանիի տերեւներուն փակած :

Ու կը շարունակէր իր մեղեդին, օրն ամբողջ, ինչպէս առուակը՝ իր շաղփաղփը բլուրներն ի վար, առանց յոգնելու, եւ դադար առնելու :

Գիշերները կը թառէր վարդաստաններու կամ այգեստաններու մէջ, ու կը քնանար գլխիկը ծռած, կտուցը թեւերուն տակ :

Գիշեր մը, այսպէս, կը քնանար այգիի մը մէջ, սարփինայի մը վրայ : Լուսնկան ելեր էր արդէն ու վերէն կը դիտէր գարնան աղուոր տեսարանը : Արթուն էր նաեւ խաղողի տունկը, որ աւիշ կը պատրաստէր շարունակ եւ որթանանկները (vrille) կ'անէին, կը սլրկուէին ու կ'ոլորուէին : Այսպէս որթանանկ մը փաթթուեցաւ սոխակին ոտքերուն : Առտուն, երբ արթնցաւ սոխակը, տեսաւ որ կապուած են ոտքերը,— թափահարեց թեւերը, պրկեց ոտքերը, թռչիլ փորձեց, ի զո՜ւր : Սկսաւ հեծկլտալ, կծկծել, մղկտալ : Յուսահատ, լացաւ այն վախով որ պիտի չորնայ որթատունկին վրայ, պիտի մեռնի արեւահար կամ անօթի : Գալարեց մարմինը անգամ մըն ալ, յանկա՛րծ, փրթաւ որթանանկը : Սոխակը թռա՜ւ, սրտիկը վախէն տակաւին բաբախուն :

Եւ երդում ըրաւ որ, այնուհետեւ, պիտի երբեք չքնանայ գիշերները, այլ պիտի երգէ անընդհատ : Ահա թէ ինչո՛ւ սոխակները հիմա կ'երգեն գիշերը :

×

Մշոյ սոխակ սիրելի՛ Շահմուրատեան, ո՞ր դեւն էր որ իր ճանկը մխեց զանկիդ մէջ, պղտորեց «ոսկեղէն ձայնիդ» ակունքը, սեղմեց աստուածաշնորհ նուագարանիդ լարերը, ու դուն, դժբա՛խտ, միւս սոխակին պէս, կը կծկծես գիշերուան մէջ :

Պրկէ՛, պրկէ՛ հոգւոյդ լարերը, փշրէ՛ դեւին ճանկերը եւ թող ձայնդ դարձեալ հոսի՛ սնդուսի պէս քնքոյշ, ճառագայթի պէս տաք, վահէվահեան մեհեաններու սօսիներուն պէս հող — մածուփ, որ սարսռացնէ մեզ եւ մեծցնէ, որպէսզի մեր վրայէն նետենք գաղթականի քուրձերը, ոտքի կանգ — նինք իբրեւ պերճանուն զաւակները Հայաստանի, երկի՛ր դրախտավայր :

Սոխա՛կ, Մշոյ Սոխակ, երգէ՛, նորէ՛ն երգէ :

ԱՐԱԶ

Ի՞նչ պիտի ընէ Գերմանիա

Այս ճառը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի եւ ուրիշ երկիրներու մէջ : Գերմանական թերթերը առաջին օրը անտեսեցին ճառը, սաստկացնելով իրենց յարձակումները Լեհաստանի դէմ : Պաշտօնական շրջանակներու կարծիքով, կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ : Կ'ըսուի թէ Գերմանիա հանրաքուէ պիտի առաջարկէ : Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, Պապը մասնաւոր նուիրակ մը ղրկած է որ 90 վայրկեան խօսակցեր է Հիթլէրի հետ, Միւնիխի մէջ, հաշտարար ելք մը գտնելու համար :

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից պատմութիւններ հրատարակել Տանցիկի Գերմաններու կացութեան մասին, վայրագութիւններ վերագրելով լեհական իշխանութեանց :

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ : Այս առթիւ կրկին կ'արծարծուի ազգերու ինքնորոշման խնդիրը : Յետոյ գնաց Միլան, տեսակցելու համար կոմս Չիանոյի հետ :

Իտալական թերթերն ալ ջերմապէս կը պաշտպանեն գերմանական տեսակէտը : Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջոց մը գտնել, բանակցութիւնները վերսկսելու համար :

*** Հռոմի մամուլը կ'ըսէ, թէ Քոմոյի մէջ արտաքին նախարարներ Ռոպենթրոփի եւ Չիանոյի տեսակցութիւնը կ'ապացուցանէ որ Առանցքը միացեալ է աւելի քան երբեք : Պ. Կայտա «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ կը գրէ .— « Քոմոյի հանդիպումը պիտի ճշդէ աւելի յստակօրէն Առանցքի պետութեանց դիրքը հանդէպ օղակումի քաղաքականութեան, զոր կը փորձեն այժմ Եւրոպայի երկու աշխարհակալ ժողովրդապետութիւնները՝ Բոլշեւիկի աջակցութեամբ : Դիւրին է Լոնտոնի ու Փարիզի մէջ յայտարարել, թէ այս օղակումին նպատակը յարձակողական չէ, բայց շատ մը նշաններ ցոյց կուտան, թէ սխալ է այդ :

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաստատուի այն զրոյցը, թէ Էմմանուէլ Թագաւորը նամակ մը գրած է Եգիպտոսի Ֆարուք Թագաւորին եւ ապահովցուցած է զայն, թէ Իտալիա որ եւ է մտադրութիւն չունի խանգարելու Եգիպտոսի հողային ամբողջութիւնը : Կ'ըսուի թէ Զօր. Պալպօ եւս այդ հաւաստիքը պիտի ընծայէ, Եգիպտոս այցելելով :

ԱՐՍԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Այսօր փարիզեան ամէնէն շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, վայելուչ կերպով կը տօնուի, ազգային երգիչ Ար. Շահ-Մուրատեանի յոբելեանը:

Ցարգանքի այսպիսի մեծարանքներ մեր մէջ առիթներ եղած են, նիւթական համեստ միջոց մը ընձեռելով, յոբելեարները մղելու ա՛լ աւելի բըստեղծագործ աշխատանքներու: Դժբախտաբար ներկայիս կը գտնուինք բոլորովին տարբեր արդիւնքի մը դիմաց: Այսօր կը տօնենք աշխատանք մը, որ, ափսոս, իր վերջակէտն է առեր. եւ եթէ պիտի գոյանայ պզտիկ գումար մը, այդ ալ պիտի օժանդակէ Շահ-Մուրատեանի հիւանդութեան ծանր ծախքերը թեթեւցնելու, եւ ա՛յքան:

Ուրեմն իր յոբելեանը, կամ այդ առթիւ արտասանուելիք խօսքերը վերջնական եզրակացութիւններ են իր գործին մասին: Աւելի ճիշդ, Շահ-Մուրատեան այլեւս մեզի տալիք ոչինչ ունի: Ինչ որ պիտի գնահատենք, ցարդ իրմէ արտաբերուածին համադրումը պիտի ըլլայ: Եթէ չոր չափանիշով մօտենանք այդ արդիւնքին, նիւթականացած քանակը փնտռենք, կը մնան 10-15 սկաւառակներ՝ (disque) եւ ուրիշ ոչինչ: Բայց անմիջապէս ըսենք թէ՝ Շահ-Մուրատեանի մեծութիւնը այս ճղճիմ, կոտրակուած մընացորդին մէջ չամփոփուիր, որ շատ հեռաւոր մէկ արձագանգն է իր երբեմնի աՀեղագոռ գնացքին: Անոր գործունէութեան շրջագիծը կ'ընդգրկէ, կը գունաւորէ Կ. Պոլսոյ 1910էն 14ի գրական եւ գեղարուեստական նորաստեղծ վարդապետութեան մը ամբողջ նկարագիրը: Կոմիտաս ինչ որ կերտեց, անոր տարածիչը հանդիսացաւ Շահ-Մուրատեանը:

Շահ-Մուրատեանի կեանքին եւ գործունէութեանը շուրջ կարելի էր յօդուածաշարք մը բանալ: Ատոր կարելիութիւնները այս պահուս կը պակսին ինձ: Բայց միւս կողմէ, չեմ կրնար անտեսել կարգ մը էական երեւոյթներ, որոնց լուծումը, պարզացումը կ'երթան կապուիլ մեր այսօրուան յոբելեարին արժանիքներուն: Ատոնց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, սեղմ տողերով մատնանշենք կարգ մը արդիւնքներ:

Նախ, ինչպէս ըսինք, Շահ-Մուրատեան դրօշակիրը, տարածիչը հանդիսացաւ նորաստեղծ գրական եւ մշակութային վարդապետութեան մը: Մեր ակնարկութիւնը կը վերաբերի 1910էն 14ի արուեստագէտ սերունդին եւ իրենց մտորումներուն: Այդ շարժումին հիմնադիրները եղան Դանիէլ Վարուժան, Կոմիտաս Վարդապետ, Փանոս Թէրլէմէզեան, Սիամանթօ, եւ ինչո՞ւ չէ, նոյնպէս Արմենակ Շահ-Մուրատեան: Մին իր պերճապաշտ ոճն ու պատկերաւոր խոյանքը բերաւ. մէկ ուրիշը՝ իր վրձինով՝ Հայրենի տեսարանները, Կոմիտաս Վարդապետ, Հայ ազգային ժողովրդական երաժշտութեան ոճը, հետեւաբար գիւղն ու իր ձայնը. չորրորդ մը տարփողեց հայրենի դաշտերուն հրաւէրները: Խորքին մէջ շարժումը գրական քաղաքականութիւն մըն էր, իրեն ենթահող առնելով հայ բնաշխարհը: Ուրեմն Շահ-Մուրատեան, երբ մինչեւ հեռաւոր Ամերիկաներն հայրենակարօտ շեշտերով, հայրենապաշտ թախծութեամբ Անտունին, Արօր Տատրակ, Հայրիկ-Հայրիկ, Զիմ Կիլիկիա կը հնչեցնէր, այդ ընութենապաշտ վարդապետութեան կանչերն էր որ կը ցանէր մարդոց հոգիներէն ներս. այլ բառով՝ հոգեղէն Հայաստան մը կ'անցնէր պաղթաշխարհի սրտէն ներս:

×

Անշուշտ Շահ-Մուրատեանի կոկորդը, բնութեան պարգեւած այս անգնահատելի կազմախօսական շնորհը, իր դերը կը կատարէր այդ առաքելութեան ընթացքին: Շնորհիւ այդ խաւշանուշ, տարածուող, հմայիչ ձայնին, ան կրնար մարդոց հոգիները կախարդել: Հոս զուցէ ճիշդ պիտի նկատուէր Ֆրանսացի անուանի գրագէտ փիլիսոփայ Անրի Տըլաքրուայի այն գիտաւոր բացատրութիւնը թէ՝ «Երաժշտութիւնը կ'երաժշտականացնէ մեր զգացումները»: Այո՛, Շահ-Մուրատեան իր երգով կ'երաժշտականացնէր մեր զգացումները, բայց միեւնոյն ատեն անբացատրելի յատկութեամբ մըն ալ կ'ազգայնացնէր մեր զգացումները: Հոս արդէն Շահ-Մուրատեան կը կապուի, կը նոյնանայ Հայ մշակոյթին դարերու ընթացքին ցուցադրած անբաղդատելի, ուրիշ ոչ մէկ ժողովուրդի մէջ տեսնուած արժանիքին հետ: Այսինքն շնորհիւ մեր մշակոյթին ազգայնական նկարագրին, Հայը մնացած է Հայ: Ի զուր այդ դերը մեր եկեղեցիին կը վերագրուի: Մեր գեղարուեստին ամէն մէկ մանրամասնութիւնները պետական շրջուն խորհրդանիշեր են: Շատ ճիշդ կը նկատէր Ստրշիգովսկին, երբ մեր գմբէթին վերագրելով փիլիսոփայական խորք, անոր համապարփակող կազմախօսութեանը կուտար, տեսակ մը ազգապահպանման կեցուածք: Նոյնը պիտի ըսենք Զուարթնոցի արծուաձեւ խոյակներուն համար, որոնք գոհացնելով գեղարուեստական պահանջքներ, իրենց մէջ կը խտացնէին ազգային գիտակցութեան, խոյանքի, վեհերոտութեան ըմբռնողութիւնը:

Շահ-Մուրատեանի ձայնն ալ, ամէն գեղարուեստական արժանիքներէ առաջ, այդ առաքելութեամբ լեցուած էր: Մտիկ ըրէք մեր ժողովրդական երգերէն Արօր Տատրակը կամ Անտունին տարբեր տարբեր երգիչներու մօտ: Անշուշտ բոլորն ալ, առաւել կամ նուազ տարբերութիւններով պիտի կրնային «երաժշտականացնել ձեր զգացումները», բայց ոչ ոք Շահ-Մուրատեանին պէս պիտի կրնայ «ազգայնացնել» ձեր զգացումները, եթէ կ'ուզէք ըսենք ձեր էութիւնն իսկ:

Շահ-Մուրատեանը տարբեր դիրքէ մըն ալ դիտուած՝ մեր ազգային հըպարտանքներէն մէկն էր, որ կը փայլէր Եւրոպայի ամէնէն պատուաբեր բեմերէն Փարիզի Օփէրային մէջ: 1910ին Ֆաուստի ներկայացման, փարիզեան լուրջ քննադատներ կ'ըսէին. — «Հայազգի թէնոր Պ. Շահ-Մուրատեանը լսեցինք: Անկարելի է երեւակայել աւելի կախարդիչ ձայն մը: Ի՛նչ հզուագիտ զրոյշ մը ու ի՛նչ հմայք երանգներուն մէջ: (Քոմէտիա»): Լա Փըթիթ Ռէփիւպլիք կը գրէր.— «Շահ-Մուրատեան շատ լաւ երգել գիտէ. ան ցոյց տուաւ թէ վարպետ երաժիշտ մըն է: Իր զգած ընդունելութիւնը շատ ջերմ եղաւ»: Իսկ Լատիֆալ կ'ըսէր.— «Օփերան շատ յաջող ընտրութիւն մը ըրած է յանձին Պ. Շահ-Մուրատեանի»:

Այս արտաքինէն մտնենք իր մտերմիկ կեանքին մէջ: Ձեռքի տակ ունինք բուն իսկ Շահ-Մուրատեանին կողմէ գրի առնուած երկարաշունչ ինքնակենսագրութիւն մը (լրիւ երկու սիւնակ): Այդ Ֆաուստի ներկայացման ժամանակաշրջանին ակնարկելով կը գրէ.—

«Ուսանողական շրջանէս մինչեւ Օփերա մուտքս, շնորհիւ Մանթաշեանին, Էգնայեանին եւ Ներսէս Խան Ներսէսեանին, նիւթական ոչ մէկ նեղութիւն կրեցի: Լիառատ կուտային նոյնիսկ ամառնային հանգիստի օրերուս դրամը»:

Ուրեմն փառք, նիւթական ճոխութիւն, պատիւ շռայլօրէն կը տրամադրէին իրեն՝ ամէն կողմէ: Գիտենք թէ այս տեսակ պատեհութիւններով օժտուած արուեստագէտի մը համար դժուար չէր այլեւս փառքէ փառք գըլորիլ: Բայց պատի՛ւ յոբելեարին. լքեց այս փարթամութիւնը, զգաց իրեն վիճակուած դերը ու իջաւ Պոլիս՝ Կոմիտասին մօտը: Ուրիշ խօսքով, հայկական շունչը, հայկական միջավայրը գերադաս համարեց, փարիզեան խորթ ծափերէն:

×

Այլեւս չենք անդրադառնար իր ըսկաւառակներուն վրայ: Կա՞յ հայ անհատ մը որ լսած ու փղձկած չըլլայ իր անմահ Անտունիէն, Ալագեազէն, Խնկի ծառ – Խնկի ծառէն: Ատոնց ամէն մէկուն վրայ մանրամասն թափառումներ, մեզի հեռուները պիտի տանէին: Բայց այսօրուան տօնակատարութեան առթիւ պիտի ուզէինք տարբեր դրուագ մըն ալ յիշատակել՝ եւ առով փակել մեր յօդուածը:

1913 Նոյեմբեր 3ի Շաբաթ օրը Պոլսոյ Փըթի-Շան թատրոնին մէջ Շահ-Մուրատեան կուտար իր անմոռանալի նուագահանդէսը: Քանի մը օր վերջ, Ազատամարտ օրաթերթը, կատարելով հանդէսին տեղեկատուութիւնը կը գրէր.

— «... Իսկ յայտագրէն դուրս երգուած Հայաստանը վերջացաւ խանդավառումի մը մէջ, մինչ Կոմիտաս Վարդապետ թեւանցուկ բեմ գալով Շահ-Մուրատեանի հետ՝ քանի մը զգածուած բառերէ ետք յանուն իր երգաշախումբին ոսկիէ նրբակերտ խորհրդանշան մը նուիրեց»:

Նոյն նուագահանդէսին առթիւ Լա Թիւրքի, «Հայկական տօն մը» խորագիրով յօդուածի մը մէջ ի միջի այլոց կ'ըսէր. «... Ներկայ էր իշխան Սայտիլ Մէճիտ էֆէնտի: Պէտք չյիշենք ներկայ հայ անուանի դէմքերուն անունները: Կը բաւականանանք Եւրոպացիներուն յիշելով.— Սպանիական դեսպան Պ. Օրի, Տիկին Պօման փաշա, Կոմսուհի Օսթրօրօկ, Օր. Բամպէն եւն., եւն.»:

Այս մէկ երկու փոքր մանրամասնութիւնները հոս արծարծելով, կ'ուզենք մատնանիշ ընել փարիզահայ հասարակութեան, թէ Շահ-Մուրատեան փառքի ի՛նչ բարձունքներէն իջեր է ներկայիս ֆիզիքական եւ հոգեկան քայքայման: Երբ դահճաւանդ իշխաններ կը պատուէին զինքը, երբ Կոմիտաս պատիւ կը սեպէր իրեն, թեւանցուկ Շահ-Մուրատեանը առաջնորդել բեմ, այսօր արդար է եւ անհրաժեշտ որ համախումբ ներկայանանք իր յոբելենական հանդէսին, լիարուն տալու համար մեր վերջին ծափերը՝ արդիւնաշատ եւ տաղանդաւոր յոբելեարին:

Միեւնոյն ատեն, կը տեղեկանանք թէ, Շահ-Մուրատեան, շրջապատուած իր ընտանիքին անդամներովն ու բժիշկով մը, միայն քանի մը րոպէով ներկայ պիտի ըլլայ հանդիսութեան: Ուրեմն, ցոյց տանք թէ միշտ ընդունակ ենք իրական արժէքները գործնապէս գնահատելու:

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ.— Այս ինքնակենսագրութիւնը, Շահմուրատեանի ձեռագիր ըստորագրութեամբ, հրատարակուած է Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին մէջ, 1912ին: Թուականը՝ 1911 Մայիս 1: Ուրեմն անկատար:

Ծնիլ Մշեցի եմ, Շահ-Մուրատենց գերդին Սրգոյի տղան— ինչպէս կ'անուանեն զիս քաղաքացիներս: Ծննդեանս ճիշդ օրը յայտնի չէ, բայց ծնողացս պատմածին նայելով՝ վերջին Ռուս եւ Թուրք պատերազմին զաւակ: Նախնական կրթութիւնս առած եմ՝ նախ թաղիս տարրական կրթարանը, յետոյ տեղւոյս Միացեալ բարձրագոյն նախակրթարանը: Բընութիւնը զիս օժտած լինելով գեղեցիկ ձայնով, տղայ հասակէս, բացառիկ հակամիտութիւն մը ցոյց տուի դէպի երգեցողութիւն: Ութ տարեկան հասակումս իսկ՝ ճանչցուած երգիչ մըն էի...: Տղայ էի երբ հայրս կորսնցուցի՝ թշուառ վիճակի մը մատնուած: Ներսէս Ծ. Վ. Խարախանեան Մշոյ առաջնորդը որդեգրեց զիս ու իր սեպհական ծախքով ղրկեց Էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանը: Այստեղ երկու ու կէս տարի աշակերտութիւն ըրի: Կ. Կոստանեանի տեսչութեանը օրով՝ խռովութիւն կը ծագի ճեմարանում, եւ Խրիմեան Հայրիկ Տաճկաստանցի բոլոր աշակերտները ղրկեց Թիֆլիս՝ Ներսիսեան վարժարան: Այլեւս գիշերօթիկ կեանքէ զզուած, յաջողեցայ հանդուցեալ Եպս. Սեփանէի պաշտպանութիւնը վայելելով դպրոցէն դուրս ապրիլ: Մասնակցեցայ Մ. Եկմալեանի համբաւաւոր խումբին, նախ իբր մեներգող, յետոյ իբր խմբապետ: Սոյն պաշտօնս շարունակեցի շըջանաւարտ ըլլալէս ետքն ալ, մօտ չորս ամիս: Թէեւ ընդամէնը 3 տարի Թիֆլիս ապրեցայ, բայց երաժշտական կրթութեան տեսակէտով՝ շատ օգտակար եղաւ ինձ համար: Զայնիս եւ Եկմալեանի շնորհիւ շատ մը երաժիշտ անձնաւորութեանց հետ ծանօթացայ. միւս կողմէ՝ թատրոն ու օփերա անուղղակի դպրոց մը եղան ինձ: Այստեղ է որ անհուն սէր մը կը ծագի իմ մէջ՝ դէպի եւրոպական երաժշտութիւն: Սակայն նոր դժբախտութիւն մը արգելք պիտի ըլլար ինձ՝ տարիներու փայփայած երազս իրագործելու: Կը բանտարկուիմ Ռուսական կառավարութենէն, երբ յեղափոխական, 3 ամիս ետք կ'աքսորուիմ Տաճկաստան: Ձմեռուան բուքին ու ցուրտին, հետիոտն, բանտէ բանտ Կարս կը փոխադրուիմ, ուր կը մնամ ութ ամիս, մինչեւ որ հարկ եղած պաշտօնական բանակցութիւնները կը կատարուին եւ Թուրք ընդհանուր հիւպատոս Ֆուատ պէյ (զարգացեալ ազատամիտ անձ մը որուն կեանքս կը պարտիմ) պէտք եղած նպաստաւոր տեղեկութիւնները կը ստանայ Մշոյ տեղական կառավարութենէն ու ճամբայ կը հանէ զիս դէպի ծննդավայրս: Կարսէն Մուշ փոխադրութիւնս եղաւ, դարձեալ հետիոտն բանտէ բանտ, 3 ամիս: Մուշ հասնելէս մի քանի օր ետք, երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուեցայ: Ցառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանին համար, Ս. Կարապետի ժառանգաւորաց վարժարանին մէջ դասախօսելու հրաւէր ստացայ, ուր երկու տարի կեցայ բարեբախտաբար...: 1900 թուականին Կարին կը հրաւիրուիմ՝ ազգ. երկսեռ բարձրագոյն վարժարանաց մէջ դասախօսելու եւ եկեղեցւոյ դպրապետութիւնը ստանձնելու: Այնտեղ, 4 տարուան բեղուն պաշտօնավարութիւն մը ունեցայ, մասնաւորապէս վայելելով առաջնորդ Զաւէն Վրդ. Եղիաեանի հոգածութիւնները: Իմ օրովս, առաջին անգամ պարտաւորիչ կը դառնայ հայկական եկեղեցական ձայնագրութեան ուսուցումը, որով կը յաջողիմ հիմը դնել հետզհետէ խմբական (երկձայն – եռաձայն) երգեցողութեան, ինչպէս եւ Եկմալեանի եռաձայն պատարագի կանոնաւոր երգեցողութեան սկզբնաւորութիւնը եկեղեցւոյն մէջ:— Բայց իմ նպատակս չէր Տաճկաստան մնալ: Կարնոյ մէջ յաջողեցայ հազար ու մէկ զըրկանքներով համեստ գումար մը տընտեսել, որուն մեծ մասը կը յատկացնեմ մօրս, այրի քրոջս ու իր երեք որբերու ապրուստին, մնացեալ մասովը կը յաջողիմ անցագիր մը առնել, Պէյրութ երթալու պատրուակին տակ: Տրապիզոն հասած ֆրանսական շոգենաւ մը կը նստիմ եւ Մարսիլիոյ դծով Փարիզ կը հասնիմ վերջապէս, յարմար ատենին, Մանթաշեանի ծախքով կառուցուած նորաշէն եկեղեցւոյն օծումը պիտի կատարուէր, ճիշդ շաբաթ մը վերջ: Նպատակս էր՝ առանց մէկու մը գլուխը ցաւցնելու՝ մասնակցիլ օծման, ուրկէ ետք համոզուած էի թէ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը զիս վար կը դնէր, անոր համար՝ հակառակ վխտացող տիրացուներու...: Այսպէս ալ եղաւ: Էգնայեան որ հոգաբարձութեան ատենապետն էր՝ համեստ ամսական մը առաջարկեց ինձ դպրապետութեան պաշտօնին համար. ստիպուած էի ընդունիլ, եւ հետս բերած փոքրիկ գումարէն քիչ քիչ ամսականներուս վրայ բարդելով սկսայ ապրիլ, միւս կողմէն ձեռնարկեցի վերջապէս տարիներով փայփայած գործիս: Կ'ուզէի անպատճառ Conservatoire մտնել ... սակայն դրեթէ անյաղթելի դժուարութեանց առջեւ կը գտնէի ինքզինքս. ֆրանսերէն բառ մը իսկ չէի գիտեր, ոչ ալ գիտակցութիւն ունէի եւրոպական երաժշտութեան, մինչդեռ երաժշտանոցի մրցումներուն մասնակցող մը՝ ահագին պատրաստութիւն ունենալու է երաժշտութեան եւ երգերուարուեստին մէջ...:— Հարկ էր պատրաստուիլ. երկու տարի հարկ եղաւ անոր համար, մանաւանդ վերջին տարին պէտք զգացի մտնել՝ Scola Cantorum կոչուած երաժշտական մասնաւոր վարժարանը՝ նշանաւոր երգահան Վէնսան տ'Էնտիի հսկողութեան տակ: Ասով ալ չգոհացայ. պարզ նամակով մը դիմեցի՝ անցեալ տարի հանգուցեալ՝ աշխարհահռչակ երգչուհի Տիկ. Բօլին Վիառտոյի որ քննեց ձայնս, շատ հաւնեցաւ ու ձրի դաս տալու յանձնառութիւնն ունեցաւ եւ որ ոչ մի ջանք, ո՛չ մի բարոյական աջակցութիւն ինձ խնայեց. իր տան դուռները բաց էին ինձ համար ամէն ատեն. միշտ խրախուսեց զիս ու գուրգուրաց վրաս՝ մօր մը խանդաղատանքով: Երկու տարուան անդուլ աշխատութեան շնորհիւ յաջողեցայ մրցումներուն մասնակցիլ ու մտնել Քոնսէրվաթուառ իբր աշակերտ: Հոն էր որ ստիպուեցայ պահ մը հեռու մնալ արեւելեան երաժշտութեան աւերիչ տպաւորութիւններէն, որ ա՛յնքան սուղի նստած էր ինձ՝ եւրոպական երգելու արուեստին տեսակէտով, եւ անոր վերջնական կապանքներէն ազատիլ: Ատոր համար անհրաժեշտ էր եկեղեցին չերգել այլեւս. — Թողունք որ դպրոցին կանոնագիրն ալ կ'արգիլէր երգիչ աշակերտաց՝ դպրոցէն դուրս երգելը:— Երաժշտանոց մուտքս այնպիսի լաւ տպաւորութիւն մը յառաջ բերած էր տեղւոյս Հայ գաղութին վրայ, որ դիւրութիւն տուաւ ինձ նիւթական միջոցներ գտնել շատ հեշտութեամբ, նոյնիսկ շատերն իսկ մերժելով: Այնպէս Մանթաշեան, Էգնայեան (Scola Cantorum մտնելէս ի վեր) եւ Ներսէս Խան Ներսէսեան իրենց կարողութեան չափով ինձ օգնեցին այնչափ ազնուութեամբ՝ ուսանողական շրջանիս բովանդակ ընթացքին մէջ: Անցեալ տարի աւարտեցի Քոնսէրվաթուառի չորս տարուան դասընթացքը, ստանալով հետեւեալ մրցանակները.— I prix Opéraի, II prix Opéra-Comiqueի եւ Chantի, II Médaille Solfègeի: Նոյեմբերէն սկսեալ Opéraի վարչութիւնը զիս պաշտօնի կոչեց երկու տարուան համար. իսկ Ցունուարի 27ի երեկոյեան, Ա. անգամ ըլլալով, debut ըրի Gounodի Faustին նշանաւոր եւ պատասխանատու դերին մէջ:

Փարիզ, 1 Մայիս 1911

ԱՐՄԵՆԱԿ Ս. ՇԱՀ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ա. Շահմուրատեանի յոբելեանին առթիւ

Այսօր կիրակի, մեր հասարակութեանը առիթ կը տրուի իր արժէքաւոր զաւակներից մէկի — Արմենակ Շահմուրատեանի — յոբելեանը կատարել եւ պէտք է յուսալ որ, այդ առջեւ ունենալով նրա անցեալը, նշանաւոր ձայնը եւ յիշատակը, երբեմնի երգիչ, մեր հայրենակիցները պիտի ուզեն պատուել արուեստագէտը, որի ձայնը այնքան հիացում պատճառած է ժամանակին:

Մեր երիտասարդ համակրելի նոր սերունդը, որ կը մեծանայ օտար միջավայրում, ինչ սիրուն առիթ պիտի ունենայ ունկնդրելու այդ ձայնը գոնէ disqueերի միջոցաւ եւ լսէ մեր անմահ եկեղեցական եղանակները ու մեղեդիները այդպիսի ճշգրիտ թարգմանութեամբ եւ յիշատակ պահէ Շահմուրատեանի հոյակապ ձայնին:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Թող դրան, իշխան, թող որ Թադուհին մեր թշուառութիւնը տեսնէ, արգահատական ձայնով խօսեց կաթողիկոսը:

— Այդ ի՞նչ է, առաջ գալով բացականչեց Թադուհին:

— Գազան Հագարացիները Այրիվանքը քանդել, աւերել եւ միաբաններին զարհուրելի տանջանքներով նահատակել են: Միայն սրան՝ այս ապարագ վարդապետին թողել են կենդանի, որ թէ՛ իւր վէրքերի ցաւից տանջուի եւ թէ՛ լուր բերելով մեր սիրտը կսկծեցնէ, խղճալի ձայնով յայտնեց կաթողիկոսը եւ աջը համբուրել տալով Թադուհուն եւ իշխաններին, բազմեց նախագահ աթոռի վրայ:

— Ի՞նչպէս պատահեց այդ, ինչո՞ւ Աստծիկանը յարձակուեց Այրիվանքի վրայ է յարձակւում, շտապաւ հարցրեց Մարզպետունին:

Կաթողիկոսը չպատասխանեց. նայում էր Թադուհուն, կարծես յուսալով թէ վերջինս աւելի անմեղ հարց կ'անէ իրան:

— Ի՞նչպէս պատահեց այդ բոլորը, պատմի՛ր, դիմեց Թադուհին վիրաւոր անապատականին:

— Պատմի՛ր, Մովսէս վարդապետ, պատմի՛ր Մեծափառ Թադուհուն գազանների բոլոր արարքը, հրամայեց կաթողիկոսը, անհանգիստ շունչ քաշելով:

Մովսէս վարդապետն առաջ անցաւ եւ չնայելով իւր վիրաւոր եւ անկար վիճակին, սկսաւ իրան յատուկ աշխուժով պատմել Հագարացիների յարձակման եւ իւր ընկերների նահատակութեան բոլոր պատմութիւնը, չմոռանալով մինչեւ անգամ արի նահատակների մահուան ժամում արտասանած վերջին խօսքերը, որոնք յուզեցին բոլոր լսողներին:

Երբ վարդապետը իւր պատմութիւնն աւարտեց, Գէորգ իշխանը մօտենալով կաթողիկոսին յայտնեց՝ թէ առանձին խօսելիք ունի, ուստի եւ խնդրեց նրան հեռացնել դահլիճից իւր հետեւորդներին, բացի Դրան եպիսկոպոս Սահակ սրբազանից եւ Մովսէս վարդապետից:

Վեհափառը կատարեց իշխանի խնդիրը:

Երբ աւելորդ անձինքը հեռացան, Գէորգ իշխանը վեր կացաւ տեղից եւ թոյլտուութիւն խնդրելով Թադուհուց ու կաթողիկոսից՝ հետեւեալը խօսեց.

— Այս հոգեւոր հայրերը կատարել են այնպիսի մի գործ, որ մեզանից ոչ ոք իրաւունք չունէր նրանցից պահանջելու: Նրանք խմբովին մատուել են թշնամու սրին, իրանց եղբարց կեանքն ու Այրիվանից սրբութիւնները պահպանելու համար: Այս անզէն հոգեւորականները ցոյց են տուել աշխարհին բոլորանուէր անձնազոհութեան մի օրինակ, ապացուցելով թէ քաջ հովիւներ են եւ գիտեն «դնել զանձինս ի վերայ ոչխարաց...»: Այսպիսով նրանք բարձրացրել են հայ եկեղեցւոյ փառքն ու պատիւը, եւ հետեւելով Ղեւոնդեանց շաւղին, դարձել են մեզ համար պարծանաց առարկայ... Այս բոլորը լաւ. բայց մենք ի՞նչ ենք անում. մե՛նք, ժողովրդեան առաջնորդներս. մե՛նք, որոնց ձեռքը Աստուած սուր է տուել եւ կառավարելու ու պաշտպանելու իրաւունք:

Իշխանը նայեց կաթողիկոսին եւ ապա Թադուհուն. Նրանք երկուսն էլ յառած էին աչքերը իւր վրայ:

— Մենք ոչինչ չենք անում, շարունակեց նա եռանդով. կամ անում ենք այն, ինչ որ ամօթ եւ նախատինք է բերում հայ անուանը: Մենք քաշուել, նստել ենք մեր բերդերում, շրջապատել ենք մեզ պահակ զինուորներով, ապահովել ենք թշնամու յարձակումից, իսկ ժողովուրդն ու եկեղեցիները թողել անտէրունչ, անպաշտպան, կամ աւելի ճիշդն ասած, մատնել նրանց թշնամու սրին...: Ա՞յս է արդեօք առաջնորդի իրաւունքը:

Իշխանն այս ասելով սեւեռեց աչքերը կաթողիկոսի վրայ:

Վերջինս համեստալով նրա հայեացքի նշանակութիւնը, շտապաւ հարցրեց.

— Ո՞ւր է մեր թագաւորը. նա՛ պէտք է առաջնորդէ զօրքին:

— Ուր է թագաւո՞րը, վրդովուած բացականչեց Մարզպետունին. կ'ասեմ թէ ո՛ւր է նա: Թագաւորը իւր իշխաններից թողուած, ապստամբներից հալածուած՝ նստած է Կաքաւաքար: Նա այնտեղից դուրս չի գալ, նա էլ սուր չի մերկացնիլ, էլ դրօշ չի բարձրացնիլ. յուսահատութիւնն ընկճել, խոնարհել է նրան... Բայց ո՞ւր է կաթողիկոսը, Հայոց Հայրապետը, մեր հոգեւոր զինուորութեան հոգեւոր գլուխը...

— Իշխան... տեսնում ես որ նա քո առջեւդ է... ծանրութեամբ, բայց ընկճուած ձայնով նկատեց կաթողիկոսը:

— Իմ առջեւ, այստե՛ղ, Դուինում. այնպէս չէ՞... Բայց ինչո՞ւ համար...

— Ո՞ւր կը կամենայիր որ նա լինէր:

— Դուինում, մեր կաթողիկոսարանում:

— Բայց Ոստիկանը ծարաւ է իմ արեանը. նա կամենում է ինձ սպանել:

— Նա հետեւում է քեզ միայն այն պատճառով, որ դու խոյս ես տալիս նրա երեսից: Նա քեզ չէր վնասիլ, եթէ դու փառօք նստած լինէիր հայրապետական գահի վրայ, եւ, մինչեւ անգամ, միջնորդ հանդիսանայիր նրա եւ հալածուող ժողովրդի մէջ: Քո երկչոտ փախուստով դու գրգռեցիր նրա զայրոյթը եւ ստիպել, որ նա բարկութեան թոյնը թափէ անպաշտպան անապատականների վրայ:

— Ես չէի կամենում հեռանալ Այրիվանքից, բայց Աստուած ինձ հրամայեց:

— Աստուա՞ծ, զարմացած հարցրեց իշխանը:

— Այո՛, Աստուած, այդ ամէնքը գիտեն. այդ գիտէ եւ Թադուհին, եւ պատմեցի նրան:

— Այո՛, իշխան, Աստուած հրամայեց, խօսեց Դրան եպիսկոպոսը եւ սկսաւ պատմել կաթողիկոսի Այրիվանքից հեռանալու եւ արեւի խաւարման բոլոր պատմութիւնը:

(Շար.)

ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Այսօր, կիրակի փարիզահայ գաղութը սարքած է մեծարանքի հանդէս մը ի պատիւ Արմենակ Շահմուրատեանի:

Փարիզը յուզումով ու յարգանքով կը խոնարհի տարաբախտ ճակատագրին առջեւ այս վաստակաւոր արուեստագէտին որ այժմ կայ ու չկայ: Լռած է հայ երգի վարպետը:

Շահմուրատեան կ'աւարտէ Փարիզի պետական Երաժշտանոցի շրջանը 1914էն պատեհ պահուն: Ցայտուած էր Օսմանեան սահմանադրութիւնը ու Կոմիտաս Վարդապետ վերադարձած Պոլիս, որ կը դառնար ազգային վերածնունդի ոստանը: Վերադարձումի ու վերադարձնահատու մթնոլորտին մէջ կը հասնի Շահմուրատեան իր գեղեցիկ ձայնով ու կենդանի արուեստով:

Աւելի կանուխ՝ անոր պիտի պակսէր հայ ժողովրդական երգը ու հետեւաբար գործելու միջավայրը, աւելի ուշ՝ խորշակը արմատախիլ ըրած էր հայ գաւառը ու Պոլիսը վերածած ազատ խելակներու համար գաղթավայրի մը:

Հայ ժողովուրդի գրական ու երաժշտական վերածնունդի այդ շրջանին, Շահմուրատեան կը հնչեցնէ հայ ժողովրդական երգը Պոլիսէն գաւառ, գաւառէն արտասահման:

Այդ երգը, կեանքով բաբախուն, խանդավառ էր ու Թեթեւ ինչպէս զուլալ ջուրերը մեր հայրենի բնութեան, մաքուր էր ու պայծառ ինչպէս արեւը մեր հայրենի երկինքին, հպարտ էր ու վսեմական ինչպէս վեհ սարերը մեր հայրենի աշխարհին:

Շահմուրատեանի շնորհիւ կը ըղձայինք գեղեցկութիւնը մեր ժողովրդական երգերուն որոնց մէջ երկու աշխարհներ, Արեւելքն ու Արեւմուտքը, իրար կ'ողջագուրեն կենդանի կապով մը, ներդաշնակ քաղցրութեամբ մը:

Շահմուրատեան եւս իր մէջ կը համադրէր այդ ներդաշնակ համերաշխութիւնը երկու բնութիւններու, երկու կրթութիւններու:

Բնիկ Մշեցի, ան իր հոգիին ու իր ձայնին մէջ ունէր հայրենի գեղեցկութիւններու անդրադարձումը: Փարիզ, երաժշտութեան այս ոստանին ներդաշնակ հաստատութեան մէջ, ան կը ստանար դասական կրթութիւնը որ պիտի սանձէր ու կաղապարէր բնութեան շնորհները ու պիտի կազմէր արուեստագէտը:

Ու իր երգին ուժով, Շահմուրատեան կը դարձնէ նոր հոգի մը հայութեան, հոգի մը գիտակից իր սեփական արժէքներուն:

Աւա՜ղ, լռած է այսօր վաստակաւոր երգիչը ու կծկուած իր հոգիին ողբամուղջին մէջ, բայց կը մնայ անոր տուրքը հայ արուեստի տաճարին: Ու այդ պիտի արձանագրէ պատմութիւնը:

Ու մինչ հին նոր աշխարհներու վրայ կը կուտակուին ռազմաշունչ ամպեր, հայ ժողովուրդը, միշտ կենսունակ, ջերմեռանդ հաւատքով կը բերէ իր խունկն ու կնդրուկը հայ արուեստի տաճարին, որուն հաւատարմօրէն ծառայեց Շահմուրատեան:

Ցարգանք իր վաստակին:

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նշխար մը Մշոյ Գեղամէն

ԽՄԲ.—1913 Նոյեմբեր 3ի Շահմուրատեանի նուագահանդէսէն քանի մը օր վերջ, Մշոյ Գեղամը Պոլսոյ Ազատամարտ օրաթերթի 5 Նոյեմբերի թիւին մէջ ստորագրած է հետեւեալ բաց նամակը՝ ուղղուած մեր այսօրուան յոբելեարին:

ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՏՐԱԿ

ՇՆՈՐՀԱԼԻ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ցարգելի հայրենակից, Տատրակի գեղահնչիւն դայլայլը դեռ կ'արձագանգէ Տարօնի կամարներուն տակ ու մեր սրտերուն վերեւը:

Առջի օր, հրաշագեղ ու հմայիչ ձայնովդ հոգիներ թովեցիր ու զգացումներ հովեցիր:

Մխտ ծափ ու ծաղիկով զօրանաս: Ես արդէն ըմբոշխներ էի դայլայլներդ, երբ մանուկ էիր մատամարժ ու մատաղատի, երբ՝ տաճարի մեղեդիին, մատուռի սոնեղքին կը չաղէիր քու գեղգեղը սոխակի, կ'օրօրէիր, կը պրպէիր սրտերն ու դարտերը:

Զօրակի ժամի պզտիկ խորանը՝ էն օրերէն արդէն նեղ կ'իգար խորոտ ու խրընկուն ձէնիդ, զոր գիտցար քաջապէս նըրընըել ու եղանակել՝ Մասեաց Վաղարշապատէն մինչեւ Ֆրանսայի մեծ ոստանը ու սորվեցար երգերուն երգը՝ երաժշտական դժուարահաճ կաճառին, զուարթ փարիզցիներուն, ոստանց սակայն մոռնալու եւ պաչելն երգերը — տաղն ու խաղը հովտաց հովիւին, Տմակայ ծաղիկին ու աղբերաց արունին: Ապրի՛ս:

Քու երեւումը տատրակի գեղգեղներով, զարթօնքը բերաւ մեղի յիշատակներուն՝ հայրենի երաժշտական մարած հանճարներուն,— Աւազիններուն, Խաչատուրներուն, Մկրտիչներուն, Ցակոբներուն ու նախիր մը քաղցրաղրուցիկ խաղ – վէռներուն:

Առջի օր, երբ թուխերով ու բեռերով կը նուիրուէին քեզի ծափ ու ծաղիկներ ունկնդիր — համակիր երամէն, մենք ծաղիկներ չունէինք ու հիրցինք հասցնել: Տաղկանց մեր աշխարհը հեռուն ու խորուն էր:

Դաշտիմի այդ փնջակը հոն պէտք է արուի քեզի,— ծաղիկ ծիծեռանց, ջրջրընկուած Մոգ – Զորի աղբերակով — մայրենիդ քաղաքը, քուրեկիդ հիւանդը,— անթառամ ծղօնը անթարշամ Տիրինկատարին ու ձշնարտ այգեստանին Աստղոնից խորհրդաւոր աւերակին:

Պատի՛ւ քեզի, որ հանճարի փառքերէն ես հեռաւոր ու յետամնաց բնաշխարհին:

ԳԵՂԱՄ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

« ՑԱՌԱՋ » ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Բ.

Հերոսական թափառումներ

1.

Դաւիթ դարձեալ ինկաւ սարեր·
Նարի նման այնպէ՛ս կ'անէր՝
Որ որկորին որս չէր բաւեր·
Շարայի չափ ինք շատակեր:
Մինչ ինք նոյնիսկ շողգամ կրծէր՝
Ջէնով Օհան թուլսս էր նստեր·
Ու թռցնէր ոսկի դիզէր·
Միակ շնորհ ձէնն շահաբեր:

Բարի մարդիկ բայց, անպակաս
Կ'ըլլան յաճախ երբ որ իյնաս·
Ժամանակին թէ՝ տուրքդ տաս՝
Նը ստանաս գէթ «հարիւրին տաս»...:

Այսպէս օր մը, տկլոր նօթի՝
Դաւիթ եկաւ առանց ձեւի,
Հօտաղի մը նստաւ ճաշի,
Որ ընկեր էր անցած տարի:
Ծրար բացաւ տղան բարի,
Պանիր ու սոխ, հաց կորեկի,
Ողջ թող մնայ զով ջուր ակի,
Պարապ փորը շուտ կը լեցուի:

Շուտ կը լեցուի ու կ'արբենաս,
Անոր հուրին քով վերահաս՝
Օղի, գինի են անվնաս,
Որկորիդ մէջ այնպէս կ'ըգաս՝
Դեւ մը մտեր դեւ պատուհաս,
Իրեն իշխել ուժդ է անհաս,
Փաջ ես իրեն գերի չըլլաս,
Ան քեզ կուտայ հնարք ու դաս:
— Դաւի՛թ, ըսաւ մոռմոք սրտով
Իր ընկերը,— կա՛ց ապահով,
Իջնեմ Սասուն, բերեմ շուտով,
Բաղարջ հացեր իւղով մեղրով:

Հոգ մի ըներ թէ՝ ըլլայ սով
Ցամաք երբեմ կը դառնամ ծով·
Իլիկուն չեղած կ'ուգամ քու քով·
— Երկո՛ւն ըսի՛ր, ըսաւ Դաւիթ
Ու նոր բռնեց իր փորու խիթ
Տեղդ կեցիր, նայէ գործիդ
Պարապ չեմ զար կա՛ց միամիտ:

Անոր առջեւ սար ու հովիտ
Անհետացան անտառներ խիտ
Մեղրագէտը ինչպէս մի չիթ
Համբայ տունին քայլերուն բիրտ:

Ու երբ թռաւ քաղքի գլխին՝
Ժամու դրան տեսաւ մի կին
Հերիսայի կաթսան կողքին,
Ու ժամուորներ աղին անդին·
— Ըսա՛ւ հեզիկ — մայրի՛կ անգին,
Բաժին չըկա՞յ ձեր որբ Դաւթին:

Տիրացու մը մասը բերնին,
Ժամկոչին ալ խորհուրդ խորին,
Աւել պակաս խրատ տուին:
«Մանր բրդէ կուշտ նօթիին»:
Ինք անուսաղ, ընկերն անդին,
Մէկ բան միայն այդ վայրկեանին
Կը խորհէին պէտք է այրին·
Ժամանակ շա՛տ կարգ կանոնին,
Սովորոյթ էր դարերով հին
Մեղքը գործել, անկէ բաժին
Հանել մատաղ, հէք աղքատին:

Հերիսան էր եփած վաղուց
Կաղնեփայտը կանթին անցուց
Ինչպէս կեռաս մը թռչնի կտուց
Խալկին շալկին առաւ փախցուց:
Ժամկոչն հազիւ մտաւ իր խուց,
Դաւիթ արդէն լեռն էր վաղուց
Կարծես լեռ չէր, այլ մանր կունձ,
Խոշոր պղինձ թեթեւ մի խուրձ:
Երկու փայտէ դգալ ձեռքին՝
Նստաւ, որ ճաշն սկսին·
Բայց, հօտաղը լացով անդին,
Անէծք կուտար իր սեւ բախտին,
— Աբեր, ըսաւ խոր տխրագին —
Երբ, դուն գացիր, դղրդացին
Դեւեր եկան առին տարին
Եօթը ընտիր ցուլեր անգին:

Աշխարհ փուլ գար գլխիս վրան
Ինչպէ՞ս պիտի տամ պատասխան
Ջոջ տիրոջս իմ հոգեհան·
Եօթը ճերմակ ցուլեր չը կա՛ն...

— Քեզ կը վայելէ՞ լաց ողբաձայն
Զըլլա՞յ ցուլերն ատով ետ գան,
Կը հեկեկաս տղու նման,
Անշուշտ վէգերդ միտքդ ինկան:

Դէպ ո՞ւր գացին, դուն ան ըսէ
Դեւն ալ մեզ պէս մարդ է մսէ:
Հսկայ կաղնին նախ պարզ բոյս է:

Արցունքն երբեք զողը յուզէ՞,
Գողն հաւնոցի հոտած կ'ուզէ:
Քու կորուստը ինծմէ ուզէ,
Եղբամ գտնեմ քանի լոյս է:

Մեր լեռներէն անցա՞ն, ըսէ՛:
Կանդի նման Դաւիթ սուրաց,
Ու հեռուէն երբ ան զոռաց՝
Արձագանգեց բարձր Արագած:

Եօթը դեւերը յեղակարծ
Ցարձակեցան արիւնախանձ,
Բայց հերոսը արիարանց
Ուսի բարտին երբ առաւ ցած
Տուաւ սաստիկ եօթը հարուած:

Պատուհասեց եօթն անվարան,
Ամէն մէկը բլուրի նըման
Հոն դիապաստ իրար վրան
Հեռզհեռէ անշնչացան:

Ու ինք մտաւ քարայրն անձայն,
Եօթը անկով ինչպէս հեձան
Կաթսան տեսաւ մօտը դրան
Եօթը ցուլեր մէջ խաշ կ'ըլլան:

Առաւ զանոնք դարձաւ կրկին
Անջրպետներ կտրեց ուժգին,
Որ ուրիշներ չի զրկուին,
Տարրօս լերան թեք բարձունքին
Արեւն իբր մի հին բագին
Անոր դիտէր դեռ ժպտագին:

Երբ կանգնելով հսկայորդին
Լն հին ժամու դրան առջին
Գոռաց ձայնով հրաբխային,
— Եօթն անգամ եօթ ցուլերու գին
Տիրոջն ըլլայ խոշոր խալկին,
Ու հաւասար ըրէք բաժին՝
Ժամտէ՛ր, տնուո՛ր, խաշն ու կաշին·
Փոխարէնը հերիսային:

Զըլլայ զրկէք հէք աղքատին
Ոչ տէրտէրին, ոչ ժամկոչին,
Խտիր չունիմ ես իմ սրտին:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԵԱՆ

ՈՒԻԼԵՐՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ՝ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ

Նիւ Եորքի թեմական ներկայացումներու քննադատները սովորութիւն ունին քուէարկութեամբ որոշելու եւ – ղանակին ամէնէն յաջող Թատերագիրը եւ պաշտօնական ճաշի հրաւիրելու զայն: Ապրիլ 29ին տեղի ունեցած է անոնց հաւաքոյթը, բայց ոչ մէկ Թատերագիր չէ յաջողած շահիլ առնուազն 12 քուէ, որպէսզի հռչակուէր եղանակին լաւագոյն Թատերագիրը: Քննադատներէն 6ը քուէարկած են Լիլեըն Հէլմէնին՝ «փոքրիկ աղուէսները» գործին համար, 5ը՝ Բապըրթ Շէրվուտին «Ա. Լինքըն Իլլինոյի մէջ» գործին համար եւ 2ական քուէ ստացած են Ուիլեըմ Սարոյեան «My heart's in theHiqhlands» (Սիրտս իմ ի բարձունս) գործին համար եւ ուրիշ Թատերագիր մը:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԱՆԳՂԸ ԵՒ ԲԱԶԷՆ
(Լեհական առակ)

Անգղը Թառեցաւ բազէին բոյնին քով եւ ըսաւ բնաւորիչ.

— Ցանուն իրաւունքներուս՝ մօտիկ ըրէ ինծ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, հարցուց բազէն:

— Կ'ուզեմ սպաննել քեզ եւ յօշոտել մարմինդ:

— Ինչո՞ւ:

— Ի՛նչքան անխելք ես դուն, զար – մացում ալ չունիս որ հասկնաս: Ո – րովհետեւ նեղ եկաւ բոյնս, ուստի կ'ուզեմ գրաւել քու բոյնդ ալ՝ տե – ղաւորելու համար ձագերս: Եւ յետոյ անդղի յատուկ քաղաքականութիւն մը ունիմ, որ կ'ըսէ ինծ Թէ քու ներկայութիւնդ նեղացուցիչ է ինծի համար: Վերջապէս դուն տարբեր լեզու մը կը գործածես եւ չես սիրեր:

— Ես կը խօսիմ այն լեզուն, զոր Աստուած շնորհեց ինծ: Գալով զգա – ցումներուս, կրնա՞ս բացատրել Թէ ի՞նչ հիմեր կան սիրելու քեզ:

— Հիմ – միմ կարեւորութիւն չու – նի, իմ գիտցածս այն է որ ես իրա – ւունք ունիմ սպաննելու եւ ուտելու որ որ չի սիրեր զիս:

— Ուրեմն դուն պիտի չսպաննե՞ս զիս՝ եթէ սիրեմ քեզ:

— Առիկա խօ՞սք է, եթէ սիրես զիս, քու կամքովդ ձագերուս կը տը – րամադրես բոյնդ, ու Թոյլ կու տաս, առանց ընդդիմանալու ինծի, որ ու – տեմ քեզ, որպէսզի գիրնամ եւ մար – մինս լեցուի:

— Կը նշանակէ Թէ երբեք ազատում չունիմ:

— Կասկած չկայ, բայց երբ ինք – զինքդ զոհես ինծի, առիկա մեծ պա – տիւ մը կ'ըլլայ քեզի համար:

Վայրկեան մը լռութենէ վերջ, բա – զէն ըսաւ.

— Թող պատահի ինչ որ պիտի պա – տահի, բայց ըսէ ինծ, բարեկամ, ո՞վ քեզի սորվեցուց տրամաբանել այդ – պէս:

— Զե՞ս գիտեր, երկու տարիէ ի վեր կ'այցելէ Պերլինի կենդանաբա – նական պարտէզին մէջ:

— Ա՛, ուրեմն յոյս դնեմ Աստուծոյ եւ կառչիս ուժին վրայ:

(Հէնրիկ Սէնքեվիչ այս առակը գրած է 1902ին):

ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի հրատարակչական տունե – րէն մին ձեռնարկեց Ֆրանսական Գրականութեան Բառարանի մը տպա – գրութեան, հովանաւորութեամբ գը – րականութեան պատմութեան մաս – նագէտներու,— Ալպէր Փօֆիլէ, Լուի Փիշար, Ռոպէր Պառու, Մաքսիմ Կորս: Ամբողջ գործը պիտի բաղկա – նայ վեց հատորներէ, որոնք լոյս պի – տի տեսնեն պարբերաբար: Լոյս տե – սած է արդէն առաջին հատորը: Գոր – ծը կը բովանդակէ ֆրանսական գրա – կանութեան ամբողջական պատմու – թիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Միջին դարը խմբագրած է Եուժէն Ֆարալ, ԺԶ. դարը՝ Փիէր Շամփիոն, ԺԷ. դարը՝ Ալպէլ Պոնար, ԺԸ. դարը՝ Ֆունք – Պրէնթանօ, ԺԹ. դարը՝ Անտրէ Պէլլոր, ներկայ դարը՝ Անտրէ Շոմէ:

Օր. ԱՂԱՒՆԻ ՋԱՄԱՆԹԼԵԱՆ

եւ

ՅՈՎՀ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ

Ամուսնացած

Պրիւսէլ, 1 Մայիս 1939

Գործին նորութիւնն այն է որ այ – բուբենական կարգով պիտի ներկա – յացուին գրականութեան պատմու – թեան բոլոր նիւթերը առարկայօրէն, — հեղինակները իրենց կենսագրու – թեամբ, անոնց գործերը իրենց բո – վանդակութեան համառօտագրու – թեամբ:

Գործադուլ... փարաւոններու օրով

Քլօտ Էգէլ, Revue de Franceի մէջ կը գրէ Թէ վերջերս Թէբէի գերեզման – ներուն մէջէն գտնուած պապիրոսի մը արձանագրութեան համաձայն, բանուորական գործադուլ տեղի ու – նեցած է նաեւ փարաւոններու օրով, աւելի քան երեք հազար տարի առաջ:

Ռամզէս Գ.ի օրով էր, ուրեմն Քը – րիստոսէ 1200 տարի առաջ. Թէբէ, հազար դուռներով այս ոստանը, մե – ռեալներու քաղաքը, կը տարածուէր Նեղոսի ձախ ափին վրայ, դէմ յան – դիման ողջերու քաղաքին, որ կը տա – րածուէր Նեղոսի աջ ափին վրայ: Մեռեալներու քաղաքին մէջ, Ռամզէս Գ.ի Թագաւորութեան 29րդ տարուան Մէչիր (Դեկտեմբեր) ամսուն տաս – ներորդ օրը, ըմբոստացան բանուոր – ները եւ լքեցին իրենց աշխատանքը, առարկելով Թէ անօթի են 18 օրէ ի վեր, ափ մը ընդեղէն անգամ տըր – ուած չէ որ ուտեն: Եւ անցան մեռե – լաքաղաքին հինգ պարիսպներուն վը – րայէն, գիրք գրաւեցին Թուլծմէս Գ.ի մեհեանին ետեւը: Աշխատանքի վա – րիչները ի զուր փորձեցին աշխատան – քի լծել զանոնք վերստին, հաւատաց – նելով որ փարաւոնը ընդեղէն ղրկած է եւ ընդեղէնի տոպրակները հասած են: Զօրապետները եւս միջամտեցին, իբրեւ հաշտարար: Ըմբոստ բանուոր – ները մերժեցին ամէն միջամտութիւն եւ առաջարկ:

Այսպէս ամիս մը երկարեցաւ գոր – ծադուլը, յետոյ ամէն աշխատաւոր ստացաւ իր օրապահիկը, նոյնիսկ ի – րենց չաշխատած, ու նախապէս օ – րապահիկ չտրուած օրերու բաժինն ալ:

Պապիրոսին վրայ դրողը կ'աւելցնէ Թէ բանուորական այս ըմբոստու – թեան պատճառը օրապահիկի յաւել – ման պահանջ չէր, ոչ ալ աշխատանքի աւելորդութիւնը կրճատելու ցանկու – թիւն: Ապահովաբար աւելի խոր պա – հանջներ կային, ինչ որ կը վկայէ Թէ մարդկային պատմութեան մէջ ըն – կերային անարդարութեանց դէմ բո – ղոքի չարժումը նոր բան չէ, ընչա – զուրկները երբեմն յաջողած են ի – րենց ուժին սարսափը հասցնել մինչեւ ամենազօր Թագաւորներու պալատը:

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ Թէ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա – ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ – ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԱՀԱՐՈՆԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴԸ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՀԱՐՈՆ

Մագաղաթներուն մէջ ընդհանրապէս մեր ժամանակը կ'անցընենք Սիոնի վրայ, հրէական Եհովային սաստերուն եւ անժպիտ հրամաններուն մօտ: Արուեստով եւ զգացումներով այնքան պիրկ կոճկուած Ահարոնը յանկարծ «Պոհեմական»ին մէջ կը գտնենք աւելի համարձակ, աւելի անսթեւեթ: Ի՛նչ —«Մագաղաթ»ներուն մէջ ծայրայեղ բանաւորը «Պոհեմական»ին մէջ կը դառնայ կ'ըլլայ աւելի բնական, զուտ հոգեւորը կը պայծառանայ մարմինով, եւ միտքով ինկուզ դոյզն ինչ մոլորեալը սիրտին ձայնքով կ'արիանայ, եւ աւելի ճըշմարիտ, աւելի մարդացած դուրս կու գայ Պոհեմականքին մէջ:

Ինչ որ ըսէք, ինչ որ ըսէ նոյնիսկ ինք, այս եղաւ իմ նախընծայ տպաւորութիւնս «Պոհեմական»ին հմայքին տակ: Չէ՞ որ ամէն բանաստեղծութիւն տեսակ մը կախարդանք է, քանի որ ան կը ներկայանայ տարբեր լեզուով, տարբեր բացատրութիւններով, տարբեր ճամբաներով իսկ: Ահա կենդանի օրինակը մեր երկրորդ Ահարոնը: Ո՞ւր է, ըսի ինքնիրենս, այն տեսակ մը դեղեւկոտ պատանին, որ «Մագաղաթ»ներուն մէջ հատընտիր բառերու խուրձերուն ետեւ կը պահուըտէր, ո՞ւր է ան, բերանը մինչեւ վերջը կաթ կը հոտէր, անմեղութեան անպարեգօտ մերկութեամբ պարածածուկ, ո՞ւր է այն Ահարոնը, որ Սիոնի կայծակներուն յարատեւ կասկածին տակ՝ լերան ստորոտը հանդերձ ամփոփած Մովսէսին կը սպասէր: Հիմա, «Պոհեմական»ին մէջ խնդիրը փոխուած է: Այո, ըսի եւ կը կրկնեմ, արուեստը նոյն, լարերը ամփոփող ջութակին փորը նոյն, բայց ձայնը, ձայնին ելեւէջը, Պառնասէն փչող փոթորիկին կշռոյթը ոչ նոյն արուեստակութիւնը ունի, ոչ ալ զգացումներուն երգը նոյն ամանակը: Ըսած կ'ըլլանք ուրեմն — աւելի բնական, աւելի մարդ, քանի որ (տես «Պոհեմական»ը դուն ալ, ընթերցող) աւելի ուսանող է, աւելի մօտէն կը քերէ այն տարիներուն, ուր մարդ աւելի ինքն է, ուր մարդ տակաւին անձեռագործ չապիկը կը հագնի, ուր դեռ մարդկային բնիկ ճշմարտութիւնը արուեստակուած համեմներով իր հալուէն չէ կորսնցուցած, եւ ամօթի տարապայման վերապահումը չէ փոխած բնութիւնը մարդուն, հրեշտակի չէ փոխարկած զայն, որ երկրակոխ էութիւն է համակ, ծնունդ արտի, արօտի սրբութիւններու, ծաղիկի պէս ինքնեկ մերկութեամբ եւ աստղի պէս անյեղլի ճակատով, երբ օտարին գիրքերը տակաւին չեն այլայլած իր գիրքը, մայրենի ու հայրենի գիրկին դիրքը, ուր կմիխը ժպտելով կ'ուտէ յետոյքին վրայ, եւ բնաւ անբնական չըլլար հայրիկին ու մայրիկին չփումը ամէնէն դիւրազգած ելունդին վրայ: Զարանձի է մարդ, մէկ խօսքով:

Իրաւ, տառերու մէջ ամփոփուած է հիմա այդ բնականութիւնը, զոր Ահարոն կը ջանայ ներկային ոյժ ու անհողմ չարժումներուն մէջ արուեստակել, բայց, վերջապէս, այնպէս մը ըրած է որ չէ քաշուած բոլորովին, ու ռ,աստնիի անտխական համարձակութիւնը ընդոտնած է ամօթը որ, Միլտոնի ըսածին պէս, մարդկային անմեղութիւնը աղմկեց, եւ երջանկութիւնը տարաւ կամկալեց ժպտուն ու կեղծօրէն պարկեշտ մարդոց վարչամակին ծայրը:

Եւ արդէն, «Պոհեմական»ին մէջ, գիտէ՞ք, Թէ ուր ենք: Եհէ՛... դըլխաւորաբար Փրակա ենք, Ահարոնին խաւարծի երիտասարդութեան ափին վրայ, ուր անոր բնականէն քիչ մը խեռ ու Թաքթաքուր քմայքը, անժպիտ բայց սառը խիկ գերզգայուն, կը ճգնի խաղեր խաղալ մօտակայ հուրիներու հետ, որոնք, միամիտ բայց ամենահնար, եկեր Արեւելքի մէկ տղան ընտելացնելու Արեւմուտքի մեծ փառքին որ կը կոչուի Սէր...:

Գտանք, ուրեմն, «Պոհեմական»ին կաղտնիքը, գտանք Մագաղաթներուն մէջ տեղ տեղ արդէն ցոլացիկ շողակնայեռ խուցին բանալին: Հէք Ահարոն, որքան բռնեց զինքը Մագաղաթներուն մէջ, որպէսզի վանականին բնականութիւնը ծածկող, առականող քուրձը կոնակէն չհանէ, բայց, ահա, միւս բոլորին պէս, որոնք միեւնոյն կոչումին, միեւնոյն մարզանքին ծպտուած հերոսներն են, չկրցաւ մինչեւ վերը սուտ սուրբ ձեւանալ, եւ, տես, ահա Փրակայի Համալսարանին բակին մէջ բուն Ահարոնը կը ճչդուի, երամին մէջ անոնց՝ որոնք Պոհեմական Գնչուական իրենց հմայքը, Թուխ ու մռուտ գոյներով, մեր մանկութեան յաճախ կը պտտցնէին Արեւելքի մէջ: Ուրեմն ահա ծանրոցը կախուած է Ահարոնին վիզէն: Մագաղաթներուն մէջ ինչեր ըրաւ ան, պարանոցով հեստելու համար Պոհեմի լուծը, ընդվզեցաւ, բայց, շատ չանցած, ահա ինքն ալ, ուրիշներու նման, յափշտակուեց կը խաղայ իրեն հասակակից Նուպիդոնին առջեւ, որ իր կապարճին բոլոր նետերը անոր վրայ կ'արձակէ, լոց վիրաւոր ձգելու համար զայն Ահարոնեան ուխտին ու կոչումին հետեւորդ պարտուածներուն նմանողութեամբ:

Կրկին քառեակներէն հատիկ մը, մարգարիտի պէս յեռուած նուռերէն կարմիր Թուշ մը միայն, քանի որ, ո՛հ, ո՛րքան դժուար է սա անզգած ու ամօթասոյզ ներկայիս մէջ զգացումով ընտրութիւն ընել: Ուրեմն, տեսէք դուք ալ, Մագաղաթներուն ծանրախոհ Ահարոնը ինչ նոր կրօնքի մը Թլփատութենէն կ'անցնի: Լման պիտի տամ հատուածը, ամբողջական նուագի մը բոցը չընդհատելու համար.—

Աղջիկ մ'էր ան խարտիշահեր,
Գետին մօտիկ կիթառ կ'ածէր,
Վառուած՝ մըսած ձեռքիս համար:
Կարծես պըզտիկ կըրակ մ'ըլլար,

Ինչո՞ւ կ'այրէր, երգն ի՞նչ ծուխ էր՝
Առաւօտեան կամարն ի վեր,
Ջուրին մէջ ո՞վ խարոյկ վառեց,
Որ ըրաւ գե՛տը մըշտահեծ:

Մ'ատղաշ աղջիկն անուշադիր,
Բընութեան մէջ խորունկ թըրթիռ,
Կը նըւագէ, կուլայ լըռին,
Աչքը դէմի ծաղկած լեռին:

Կը մօտենամ, համբոյր յանկարծ
Կ'ընէ կըրակն իր բոցարծարծ.
Հըրդե՛հ է. գետը չի կըրնար
Սահիլ երթալ սարերն ի վար:

Կըրակն ու երգն ինչո՞ւ գացին
Ուրհուրդներուն մէջ այգածին.
Գետը տեսայ, կաթիլ մ'էր լոկ՝
Աչքերուն մէջ կոյսին անոք:

Աղջիկ մ'էր ան խարտիշահեր,
Ու կ'որոնեմ անկէ ի վեր.
Ո՛, անգամ մ'ալ գտնել ու լալ
Իր կիթառին ձայնով զուլալ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՍԱՆ

եւ գոյութեան իրաւունքը նախապէս հետեւանք էր սա վճռական իրողութեան թէ կը զտնուի մեր միակ մեծ գետին՝ Վիսթուլայի բերանը, իսկ այսօր, եր գետային ճամբով եւ գլխաւոր երկաթուղիով ան կ'ապահովէ մեր հաղորդակցութիւնը Պալթիկի հետ: Ոը եւ է նոր բանաձեւ չի կրնար սրբել այս ճշմար-տութիւնը: Մենք հաստատ կը մնանք մեր իրաւունքներուն եւ շահերուն վրայ՝ Տանցիկի մէջ: Բայց ահա կ'իմանամ թէ կ'ուզեն Գերմանիոյ կցել Տանցիկը: Հարկադրուած եմ հարցնել թէ ինչ ըսել կ'ուզեն․ գերման ժողովուրդին ազատութի՞ւնները, որ երբեք վտանգուած չեն, արժանապատուութեան խնդի՞ր, թէ Լեհաստանը Պալթիկէն քշելու ծրագիր: Արդ, Լեհաստան թոյլ պիտի չտայ որ Պալթիկէն քշեն զինքը: Պարագան նոյնն է Փոմերանիոյ նահանգի մասին: Կը պնդեմ Փոմերանիոյ նահանգ բացատրութեան վրայ — « Նրբանցք » բառը չինծու է — որովհետեւ Փոմերանիան լեհական հին երկիր մըն է, սակաւաթիւ գերման գաղթականներով: Մենք երկաթուղիի ամէն դիւրութիւն տուած ենք գերմանական պետութեան: Մենք արտօնած ենք որ իր քաղաքացիները Գերմանիայէն արեւելեան Փրուսիա ճամբորդեն առանց անցագրի եւ մաքսային գործողութեանց: Մենք տրամադրութիւն յայտնած ենք նոյն դիւրութիւններն ընծայելու ճամբու համար: Նորէն կը հարցնեմ,— ի՞նչ է իրենց բուն նպատակը: Գերմանական կառավարութիւնը միակողմանի ղիջումնե՞ր կը պահանջէ մեզմէ: Ինքզինքը յարգող ազգ մը չի կրնար միակողմանի զիջումներ կատարել: Գերմանիոյ առաջարկները յստակ չեն »:

Արտաքին նախարարը ուրիշ քանի մը հարցեր ալ շօշափելէ վերջ, ըեշտեց թէ Լեհաստան միշտ պատրաստ է խաղաղութեան համար աշխատելու, պայ-մանաւ որ յարգուին երկու հիմնական կէտեր․— 1․ Խաղաղասիրական տրամադրութիւններ․— 2․ Գործելու խաղաղ մեթոտներ :

— « Խաղաղութիւնը թանկագին բան է եւ ցանկալի: Մեր սերունդը, որ արիւն քամեց շարք մը պատերազմներու մէջ, իսկապէս արժանի է խաղաղութեան շրջանի մը: Բայց եւ այնպէս, խաղաղութիւնը, ինչպէս գրեթէ ամէն բան այս աշխարհին մէջ, գին մը ունի, բարձր սակայն ոչ անսահման: Մեզի, Լեհերուս համար գոյութիւն չունի ամէն գնով խաղաղութեան ըմբռնու-մը: Մարդոց, ժողովուրդներու եւ պետութիւններու կեանքին մէջ մէկ բան կայ որ գին չունի,— պատիւը »:

Ճափոնի դիրքը Առանցքին հանդէպ

Ճափոնի կայսրը ունկնդրութեան ընդունեց արտաքին նախարար Արիթան, որ զեկոյց տուաւ դահլիճին մէջ տիրող տեսակէտներուն մասին: Կայսրը հաւանութիւն յայտնեց որ Ճափոն զինակցի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, պայմանով որ զինակցութիւնը ուղղուած ըլլայ միմիայն Խ․ Միութեան, եւ ոչ թէ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց դէմ: Կայսրը մերժեց եւրոպական պետութեանց դէմ զինակցելու առաջարկը, որ եղած էր Գերմանիոյ կողմէ: Կ'ըսուի թէ նաւատորմիղը, նախարարապետը եւ երկրին ճարտարարուեստական շրջանակները հակառակ են անվերապահ զինակցութեան :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Գերագոյն Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է մայիս 25ին, քննելու համար միջազգային կացութիւնը:— Պ․ Փոթէմքին Անգարայէն Պոլիս մեկնեցաւ, յետոյ Պուքրէշ երթալու համար: Նուագախումբը «Ինթէրնասիոնալ»ը կը հնչեցնէր հրաժեշտի պահուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը եւ Թագուհին Քանատա մեկնեցան երէկ, շաբաթ, մասնաւոր շոգենաւով մը: Պիտի ճամբորդեն 10,000 քիլոմեթր ծովու վրայ, 16,000 քիլոմեթր՝ երկաթուղիով: Պիտի հանդիպին նաեւ Ուաշինկթըն, երկու օր մնալով: Մէկ օր ալ պիտի այցելեն Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը: Պիտի վերադառնան յունիս 20ին:

« ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄՍԸ », որ Ֆրանսայի գահաժառանգին որդին է, նամակ մը ուղղելով Հանրապետութեան նախագահին, կը խնդրէ իր ծառայութիւնը ընդունիլ բանակին մէջ: «Երբ օտար մը կ'ընդունուի ծառայելու եռագոյնին տակ, արդեօ՞ք է որ ես զրկուիմ այդ պատիւէն, պատերազմի ընթացքին»:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդին նախագահը կոչ մը ուղղելով ժողովուրդին, կը յանձնարարէ պայքարիլ գործերու ջլատման դէմ: «Պակսեցնել գնումները, վարանիլ առեւտուրի մէջ, վախնալով զանազան պատահականութիւններէ՝ կը նշանակէ անգործութեան դատապարտել արհեստաւորները եւ բանուորները, սնանկացնել հազարաւոր ձեռնարկներ, ցամքեցնել պետութեան եկամուտներուն աղբիւրները, խեղ քսել թշնամիներու հացին »:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը զեկուցում մը տալով Երեսփ․ ժողովի ելմտական յանձնախումբին առջեւ, յայտարարեց թէ կացութիւնը մեծապէս բարւոքած է: 11 միլիառ ֆրանքի ոսկի վերադարձած է երկիր եւ ֆրանքը միշտ կը մնայ ամուր :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը մերժած է Խրուաթներու հետ կընքուած համաձայնութիւնը, ինչպէս կը գրեն Պելկրատի թերթերը: Հեռագիր մը անճիշդ համարելով խզման լուրը, կ'ըսէ թէ զեկոյց մը պիտի հրատարակուի այս մասին :

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ բանակցութեանց մասին հասած վերջին լուրերը նպաստաւոր կ'երեւան: Գերմանական մամուլը խօսելով այս բանակցութեանց մասին, կը զգուշացնէ Թուրքիան, որպէսզի չէզոք մնայ, «այլապէս աւելի պիտի ծանրանայ անապահովութիւնը »:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ ստորագրուեցաւ ալպանեւիտալական համաձայնագիր մը, որով Ալպանիա կը մտնէ Իտալիոյ մաքսային դրութեան մէջ: Այսուհետեւ հրապարակէն պիտի վերցուին ալպանական դրամը եւ շրջանառութեան պիտի դրուի իտալական դրամը :

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ նորէն 9 ռումբեր պայթեցան, որոնց հետեւանքով մեռան երեք հոգի: Դարձեալ կը մեղադրուին Իրլանտացիները :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը արգիլեց միջին Եւրոպայի երկիրներէն արուեստագէտներու եւ արուեստագիտուհիներու մուտքը Եգիպտոս, բազմաթիւ լրտեսական դէպքեր պատահած ըլլալով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 4), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ:

(Տասը նկարներ մտաւորական զոհերու եւ խորհրդանշան մը՝ կողքին վրայ):

Գլխաւոր յօդուածներէն զատ, այս թիւը կը պարունակէ քանի մը նահատակներու վերջին խօսքերը, ՀԱՅԵՐԷՆ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Տարեկան բաժանեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՑԱՌԱՋ կը ծախուի:

Խմբագրական հասցէ․— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ․— H. Keusséyan. 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱԶԳ. ԵՐԳԻՉ Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2,30ԻՆ Salle Gaveauի ՄԷՋ 45-47, Rue La Boëtie, մէթրօ Miromesnil

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԻԿ. Ն. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

Յարգանքի կարճ ուղերձներ պիտի կատարեն․— ԳԵՐ․ ՀԱՅՐ Ս․ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ, ՕՐ․ Մ․ ԲԱԲԱՅԵԱՆ, Պ․ Պ․ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ, ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Հ․ ԲԱԼՈՒԵԱՆ:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ՝ ՕՐ․ Գ․ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, Պ․ Ժ․ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ (դաշնակ), Օրիորդներ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՊԱՆ, ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ, Պ․ Ա․ ՔԷՉԷՃԵԱՆ (երգ), Պ․ ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ (ջութակ), ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբ ղեկավարութեամբ Պ․ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ: Պ․ Ն․ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (Արտաս․): Բարձրախօսի օժանդակութեամբ Ա․ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ հայ եկեղեցական ժողովրդական երգերուն սկաւառակները (տիսք):

Նուէրները ղրկել կարգադիր Յանձնախումբի հասցէին.— Mr Zartarion, 44, rue Dunkerque, Paris 10e. Մուտքի գիները․— 5, 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ․ — Հանդէսը թէեւ յայտարարուած էր ժամը 3ին, սակայն յայտագրին ճոխութեան պատճառաւ ստիպուած ենք սկսիլ ճիշդ 2,30ին. Իբրեւունը նոյն սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ եւրոպական ուրիշ հանդէս մը: Արդ, պարտաւորուած ենք սրահը որոշուած ժամուն յանձնել: Ուստի կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ: Կիշէները բաց են ժամը 1․30էն սկսեալ:

ՑԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ԲԱՑՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին. Salle Le Journalի մէջ, 100 Rue Richelieu, métro Richelieu-Drouot. Մուտք 5 ֆր.:

Այց Օհան-Կարօի գերեզմանին

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԵՑԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի Մայիս 7ին, առաւօտեան ժամը 10էն, ժամադրավայր՝ մէթրօ Porte d'Italieի ելքը: Կը հրաւիրուին հանգուցեալին ժի-ջատակը յարգող ընկերներն ու համակիրները:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՓՈՐԹ տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ ՇՐՋԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ, Ֆ. Կ. Խաչի տասնամեակին եւ Մասնաճիւղին տարեդարձին առթիւ

7 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր

Salle des Douchesի մէջ, Rue Jules Ferry, Ivry

ԿԸ ԽՕՍԻ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին․— Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, կը ներկայացուի երգախառն զաւեշտ մը (2 արար) սան-սանուհիներու կողմէ:

Կը նուագէ Թաւիստ ԱԲԳԱՐ : Խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով : Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 3 ֆրանք : եւրոպական պար

ՀԱՂ․ ՄԻՋՈՑ․— Մէթրօ փորթ տը Շուազի:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՈՂՄԷ

14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Coliséeի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), յայտնի Prof. LACOUR (ջութակ):

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը:

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՑԷՐՑԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՍԱՌԱՆ» զաւեշտը:

Մուտք 5 ֆր.:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ingénieurs Civilsի սրահին մէջ, 17, Rue Blanche (մէթրօ Blanche)

7 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Հովանաւորութեամբ ՅԱԿՈԲ ԱՂԱ ԻՆՃԻՃԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ծանօթ երգիծաբան ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

ՍԱԼՕՆԻ ՕՁԸ (կատակերգութիւն 3 արար)

Կը մասնակցին Տիկ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ, Օր. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, Տիկ. ԱԼՔՍԱՆԵԱՆ, Պ.Պ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Ա. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ՍԷՏԷՖԵԱՆ ԹԱԹՈՒԼ, ՊԵՏԻԿ, ԱՒՔՍԱՆԵԱՆ:

Գիները՝ 15, 10 եւ 7,50 ֆրանք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր կիրակի, Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ՝ հոգելոյս Տէր ՎԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՅ. ԽՕՅԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը իր բոլոր անդամներու կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Ռէյմոնտ Պաղջէճեանի, Պ․ Պ․ Կարապետ եւ Յակոբ Պաղջէճեաններու եւ պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն եւ հօրեղբօրորդւոյն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՂՋԷՃԵԱՆԻ

եղերական մահուան առթիւ :

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ կ'ուզուի վարժ եւ կարող Ասիէթէօր մը գործատեղիի մէջ աշխատելու համար: Դիմել՝ Maison GRÉGOIRE, 4, Boulevard Clichy, մէթրօ Pigalle.

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիչակազմի ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հայրմէան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, ելքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6·30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ռատուօտները ժամադրութեամբ:

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը :

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ :

Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78–14

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի, առատ ազանդերներով:

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ :

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի, Անխառն:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի գինիով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թոռւա Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Լաֆայէթ վաճառատուններ եւ 42 Bld. de Strasbourg: կալըրի

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ
MARDI 9 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4035

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԷՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ

Փորձենք ամփոփել օրուան կացութիւնը, երբ շաբաթը նոր կը սկսի, շատ աւելի անստոյգ հեռանկար մը պարզելով :

Առաջին.— Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքական գործակցութիւնը աւելի որոշ ձեւ մը ստանալով, պիտի վերածուի ճշմարիտ զինակցութեան մը: Թէեւ դադրնի կը պահուին Միլանի մէջ կատարուած խօսակցութիւնները, բայց այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը եւ մամուլին հրատարակու-թիւնը,— Օղակ օղակի դէմ: Ակն ընդ ական, եթէ ոչ ատամն ընդ ատաման:

Ուրեմն, Առանցքը հետեւողականօրէն կը շարունակէ իր քաղաքականու-թիւնը,— Օղակ օղակի դէմ: Ակն ընդ ական, եթէ ոչ ատամն ընդ ատաման:

Քաղաքական եւ զինուորական գործակցութեան այս նոր դաշինքը մեծ տպաւորութիւն չգործեց Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, քանի որ ան պարզապէս կատարուած իրողութեան մը հանդիսաւոր նուիրագործումը կը ներկայացնէ, սպասելի պահու մը: Միայն թէ, այս առթիւ անգամ մը եւս կը հաստատ-ուի որ Իտալիա եւ Գերմանիա ազդեցութեան շրջանակները բաժնած են կեդրոնական – արեւելեան Եւրոպան, Պալքաններն ու Միջերկրականը, իւրա-քանչիւրը ազատ ձգելով գործելու իր նախաձեռնութեամբ, եւ փոխադարձա-բար դիւրութիւններ ընծայելով :

Երկրորդ.— Տակաւին վերջնական ելքի մը չեն յանգած անգլօ-խորհրդա-յին, ինչպէս եւ անգլօ-թրքական բանակցութիւնները:

Առաջին հարցը լուրջ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ: Լոնտոն եւ Մոսկուա բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունին այս հարցի մասին: Մինչ առաջինը կը պնդէ եռեակ զինակցութեան մը մասին (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն), Լոնտոն կանգ առած է սահմանափակ ծրագրի մը վրայ: Այս կացութեան առջեւ, կասկած կայ որ բանակցութիւնները խզուին:

Վերջին լուրի մը համաձայն, Մոսկուայի բրիտանական դեսպանը նախ պիտի իմանայ թէ խորհրդային իշխանութիւնը տրամադի՞ր է փոխելու իր դիրքը, այլապէս պիտի չյանձնէ նոր ծանուցագիրը:

Գալով անգլօ-թուրք բանակցութեանց, բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն, փոխադարձ օգնութեան համար, բայց վերջնական ստորագրութիւնը կախում ունի անգլօ-խորհրդային բա-նակցութեանց ընթացքէն, քանի որ Թուրքիա չի կրնար անջատ համաձայնու-թիւններ կնքել, առանց Մոսկուայի հաւանութեան :

Երրորդ.— Տանցիկի խնդիրը կը մնայ առկախ: Կը թուի թէ Մուսոլինի անկարելին պիտի փորձէ, որպէսզի թէ Գերմանիա գոհացում ստանայ խա-ղաղօրէն, եւ թէ անվթար մնայ իտալօ-լեհական բարեկամութիւնը: Բարե-բախտաբար երկու կողմերն ալ տրամադիր են բանակցելու, հակառակ լրա-գրական ճակատամարտին :

Անգլիա եւ Թուրքիա, Անգլիա եւ Խ. Միութիւն

Նախորդ օր անթելը կը ծանուցանէ՞ր թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ երկուշաբթի օր (երէկ) պիտի ստո-րագրուի նոր դաշնագիրը: Այս լուրը անմիջապէս հերքուեցաւ, իբրեւ կան-խահաս :

Պոլսոյ «Ագշամ» թերթը դաղարման դատապարտուեցաւ կիրակի օր, ծա-նուցած ըլլալով թէ բանակցութիւնները վերջացած են «կատարեալ համաձայ-նութեամբ» եւ թէ երկուշաբթի օր միաժամանակ յայտարարութիւններ պիտի ըլլան Անգլիոյ խորհրդարանին եւ Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին առջեւ :

«Թայմզ» կը գրէ անգլօ-թուրք բանակցութեանց առթիւ.

— «Չրոյց կը շրջէր թէ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ համաձայնութիւնը պիտի ծանուցուի այս շաբթու: Քիչ մը կանխահաս է այս լուրը: Սկզբունքով հա-մաձայնութիւն գոյացած է շատ կարեւոր դաշինքի մը մասին, որ կ'ընդգրկէ անգլօ-թրքական բոլոր շահերը Մօտաւոր Արեւելքի, Միջերկրականի, Պալ-քաններու եւ Սեւ Ծովու մէջ: Բայց այս դաշինքին վերջնական կնքումը կա-խում ունի անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց ընթացքէն, քանի որ Թուր-քիա, ինչպէս Լեհաստան կամ Ռումանիա, Ռուսիոյ արեւմտեան դրացիներէն մէկն է եւ իբրեւ այդպիսին ռուսական օգնութիւնը պիտի ստանայ, եթէ Մոս-կուա միանայ Լոնտոնի եւ Փարիզի, իր կարգին երաշխաւորելով Պալքան-ներու անկախութիւնը, եթէ այս վերջինները վտանգի ենթարկուին »:

Պոլսէն հասած լուրերն ալ կը հաստատեն թէ գոյացած համաձայնու-թեամբ Անգլիա եւ Թուրքիա յանձն կ'առնեն սերտօրէն գործակցիլ, պահպա-նելու համար ազատութիւնը Միջերկրականի աւազանին մէջ :

*** Պ. Փոթէմքինի այցելութեան առթիւ, զեկոյց մը հրատարակուեցաւ Անգարայի մէջ: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.

— «Երկու դրացի եւ բարեկամ պետութիւնները վճռած են ալ աւելի ամ-րապնդել այն հաստատուն կապերը որ կը միացնեն զիրենք եւ որ թանկագին գրաւական մը կը կազմեն խաղաղութեան դատին համար: Թրքական եւ խոր-հրդային կառավարութիւնները զուգահեռաբար պիտի շարունակեն իրենց ջանքերը, պահպանելու համար խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը եւ շա-րունակ իրարու պիտի հաղորդեն ամէն քաղաքական տեղեկութիւն որ կապ ունի իրենց հասարակաց շահերուն հետ, ինչպէս ըրին Պ. Փոթէմքինի այ-ցելութեան ատեն »:

*** Պ. Փոթէմքին Անգարայէն վերադարձին Սոֆիա հանդիպելով, կարե-ւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Թագաւորին եւ վարչապետին հետ: Յետոյ գնաց Պուքրէշ, ուր նոյնպէս կարեւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ :

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ նոր վերադարձաւ Եւրոպայի ճամբորդութենէն, Անգարա պիտի երթայ մայիս 11ին, յետոյ պիտի հանդիպի Աթէնք, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին :

*** Գալով անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց, բրիտանական կառա-վարութիւնը Մոսկուայի դեսպանին հաղորդեց իր նոր առաջարկները: Անդ-փա առանց վճռապէս մերժելու ռուսական ծրագիրը, կը ջանայ Խ. Միութեան աջակցութիւնը սահմանափակել Պալթեան եւ Պալքանեան պետութեանց վրայ, յարձակման պարագային: Եթէ Մոսկուա մերժէ միջին ճամբան, կը վախցուի որ բանակցութիւնները խզուին :

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Մոսկուա կամ ամբողջական զինակցու-թիւն պիտի պահանջէ, կամ ոչինչ, մանաւանդ հիմա որ Լիթվինով քշուած է ասպարէզէն եւ Սթալին ինք անձամբ ձեռք առած է արտաքին քաղաքականու-թեան ղեկավարութիւնը, Մոլոթովի միջոցաւ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԵՆ

Միլանի տեսակցութիւնը՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախա-րարներուն միջեւ՝ յանգեցաւ քաղաքական եւ զինուորական դաշինքի մը, որ պիտի ստորագրուի մօտերս :

Ինչպէս կը յիշուի, անցեալ շաբթու իրարու ետեւէ Իտալիա գացին Գեր-մանիոյ սպարապետը՝ իր խորհրդականներուն հետ, օդանաւային մարաջախտ Կէօրինկ, աշխատանքի նախարարը եւ արտաքին նախարարը՝ Ֆօն Ռիպպէն-թրոփ, առանց հաշուելու ուրիշ 8 — 10 մասնաւոր պատուիրակութիւններ: Երկու պետութեանց արտաքին նախարարներուն տեսակցութենէն վերջը որ տեւեց երեք ժամ, կիրակի օր պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, իբրեւ եզրակացութիւն: Զեկոյցը ամփոփելով Միլանի մէջ կատարուած բա-նակցութիւնները, կ'ըսէ թէ «ներկայ քաղաքական կացութիւնը մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուեցաւ եւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ երկու կառա-վարութեանց տեսակէտներուն կատարեալ նոյնութիւնը: Որոշուեցաւ վերջնա-պէս եւ հանդիսաւորապէս զինուորական եւ քաղաքական դաշինքի մը վերա-ծել Առանցքին երկու պետութեանց յարաբերութիւնները: Այս կերպով Իտա-լիա եւ Գերմանիա կ'առաջադրեն արդիւնաւորապէս օժանդակել, ապահովե-լու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը »:

Այս զեկոյցը հրապարակաւ կարդալէ վերջը, Ֆօն Ռիպպէնթրոփ եւ Կոմս Չիանօ ճաշի գացին, ուր փառաւոր սեղան մը սարքուած էր: Ճաշէն վերջը Կոմս Չիանօ յայտարարեց.

— «Մեր խօսակցութեանց գլխաւոր արդիւնքը պիտի ըլլայ աւելի զօրա-ցնել Առանցքը, նոյնիսկ զինուորական գործակցութեամբ »:

Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ նոր դաշինքը հանդիսաւորապէս պիտի ստորագրուի մօտերս, հաւանաբար Պերլինի մէջ: Կարգադրուած է նաեւ որ Իտալիոյ թագաւորը Պերլին այցելէ, հաւանօրէն Մայիս 28ին :

Իտալական եւ գերմանական թերթերը խանդավառութեամբ կ'ողջունեն Միլանի տեսակցութիւնը, իբրեւ գործնական քայլ մը պաշարողական քաղա-քականութեան դէմ եւ իբրեւ ամրոց մը խաղաղութեան: Հեղինակաւոր թերթ մը կը գրէ այս առթիւ.

— «Բնական է որ երկու երկիրներուն վարիչները կարծիքներ փոխանա-կեն ատեն – ատեն: Պահը լաւ ընտրուած է օրուան այս ժամուն, երբ շատ մեծ դէպքեր կը տիրապետեն քաղաքական կացութեան վրայ: Պաշարման փորձերը կը շարունակուին, բայց այդ պարագան ոչինչ կը փոխէ կացութենէն, քանի որ Առանցքին պետութիւնները, վստահ՝ իրենց ուժին վրայ, հանդարտօրէն կը շարունակեն իրենց գործը, իրականացնելու համար լաւագոյն եւ խաղաղ ապագայ մը, հակառակ բոլոր դաւերուն »:

Իտալական թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն, խոհեմութեան խրատ-ներ տալով Լեհաստանի եւ թելադրելով որ հանրաքուէ կատարուի Տանցիկի մէջ, գոհացում տալու համար Գերմանիոյ :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ յոռետեսութեամբ կը դիտեն կացութիւ-նը, քանի որ Գերմանիա նոր դաշինքին շնորհիւ ապահոված ըլլալով Իտալիոյ զինուորական աջակցութիւնը, կրնայ խստացնել իր դիրքը Լեհաստանի հան-դէպ:

Այս առթիւ նշանակելի կը համարուի նաեւ ուրիշ պարագայ մը,— Մուս-սոլինի որոշած է լայն պտոյտ մը կատարել Փիէմոնթէի շրջանին մէջ, ֆրան-սական սահմանին մօտ, սկսելով Թորինոյէն: Մուսոլինի նախապէս այսպիսի պտոյտներ կատարեց երկու անգամ, մէկը՝ Չեխոսլովաքիոյ արշաւանքին ա-տեն, անցեալ մարտին, միւսը՝ անցեալ սեպտեմբերի տագնապէն քիչ առաջ, որ յանգեցաւ Միւնիխի համաձայնութեան :

Զինուորական դաշինքին տրամադրութիւնները գաղտնի կը պահուին : Իտալական թերթերը կը փորձեն ապացուցանել թէ նոր բան մը չէ կատար-ուած: «Վայրկեանը յարմար չէ նոր նախաձեռնութեան մը համար: Կացու-թիւնը արդէն չափէն աւելի պղտորած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ բռնած ըն-թացքով »:

Բայց եւ այնպէս, քաղաքական շրջանակներու մէջ չեն ժխտեր գոյացած համաձայնութեան արժէքը եւ դիտել կուտան թէ Հիթլէր ինք պնդած է որ զինուորական յանձնառութիւններ կնքուին անյապաղ :

«Իլ Թէլէկրաֆօ», Կոմս Չիանոյի օրկանը, այս առթիւ կը բացատրէ թէ Առանցքին քաղաքականութիւնը կ'ընդունի իւրաքանչիւր կողմին գերակշիռ շահերը որոշ շրջաններու մէջ: Իտալիոյ համար այդ շրջանը Միջերկրականն է, «ուր վճռական խօսքը մեզի կ'իյնայ»: Իսկ Գերմանիոյ համար՝ Պալթեան պետութիւնները եւ կեդրոնական – արեւելեան Եւրոպան, «ուր ազգագրական խմբաւորումներ պէտք է պաշտպանուին եւ մշակութային ու տնտեսական գործեր կարգադրուին: Բնականաբար իւրաքանչիւր ազգ իր նպատակները կը հետապնդէ բոլորովին անկախ, եւ միւս կողմը անպատճառ հարկադրուած չէ աջակցելու, այլ պարզապէս անոր գործը դիւրացնելու »:

Բայց եթէ հակառակորդները պաշարման փորձեր կատարեն կամ «դաղա-փարական պատերազմ» հռչակեն Առանցքին դէմ, «այն ատեն երկու երկիրնե-րուն համերաշխութիւնը պիտի դառնայ վճռական եւ ամբողջական: Այդ պա-րագային երկու երկիրները պիտի քալեն ուս ուսի, որովհետեւ երկուքն ալ գի-տեն որ մէկուն կազմալուծումը պիտի նշանակէ միւսին ալ քայքայումը»:

*** Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ անտարբեր կը ձեւանան Իտալիոյ եւ Գեր-մանիոյ զինուորական գործակցութեան հանդէպ, քանի որ երկուքն ալ արդէն զինակիցներ կը համարուէին երկար ատենէ ի վեր: Բայց եւ այնպէս, կը չեշտեն թէ անհրաժեշտ է աւելի արթնութեամբ հետեւիլ դէպքերու ընթաց-քին:

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽԻՍՏ ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԱՆՍԱՍՏՈՂՆԵՐՈՒՆ

Պաշտօնաթերթը մայիս 7ին հրատարակեց եօթը նոր հրամանագիր – օրէնքներ, որոնց առաջինը կը վերաբերի օտար մամուլին:

Ահաւասիկ օրէնքին հիմնաւորումը (տեղեկագիր), ներկայացուած հան-րապետութեան նախագահին.—

Օտար մամուլին հակակշիռը կը կատարուի վարչական եղանակով մը, որ կը տրամադրէ, համաձայն 1881 յուլիս 29ի օրէնքին 14րդ յօդուածին, արգի-լել արտասահման հրատարակուած թերթերու կամ պարբերական գրուածքնե-րու վաճառումը եւ բաշխումը Ֆրանսայի մէջ :

1895 յուլիս 22ի օրէնքը այս տրամադրութիւնները գործադրելի դարձու-ցած է Ֆրանսայի մէջ օտար լեզուով եղած պարբերական հրատարակութիւն-ներու համար:

Արդ, այս կանոնագիրը ծանր պակասներ կը ներկայացնէ որոնց պատճա-ռով դժուար է ազդու կերպով դարմանել օտար մամուլին կողմէ մեր երկրին մէջ կատարուած խռովարարական քարոզութիւնը :

Արդարեւ, մէկ կողմէ օրինապէս կարելի չէ որ եւ է վարչական տնօրինու-թիւն ոչ – պարբերական օտար հրատարակութեանց հանդէպ որոնք սակայն կրնան նոյնքան լուրջ անպատեհութիւններ ներկայացնել հանրային բարեկար-գութեան համար, որքան պարբերական մամուլը :

Միւս կողմէ 1881ի օրէնքը, օտար մամուլին հսկողութիւնը հրատարակու-թեան վայրին նշանակման վրայ հիմնելով հանդերձ, որ եւ է իրաւական սահ-մանում չի տար «գրուածքի մը հրատարակութիւն» բացատրութեան :

Արդ, գրուածքի մը հրատարակութիւնը բարդ գործողութիւն մըն է որ միանգամայն կը բաղկանայ նիւթական տարրերէ (տպագրութիւն, բաշխում) եւ մտաւոր տարրերէ (տնօրէնութիւն, խմբագրութիւն):

Այս կացութեան մէջ, յայտնապէս օտար խռովայոյզ հրատարակութիւն-ներ, որոնց տնօրէնութիւնը եւ խմբագրութիւնը մեր սահմաններէն դուրս հաստատուած են, 1881ի օրէնքին 14րդ յօդուածով նախատեսուած հակակշի-ռէն խուսափելու համար, ֆրանսերէն լեզուով կը տպուին մեր հողին վրայ:

Կը հետեւի թէ այս խուսափողական խաղին հետեւանքով վարչական իշ-խանութիւնը օրինապէս չի կրնար ճշդել անոնց ազգութիւնը եւ հետեւաբար միջոցներ ձեռք առնել անոնց մասին:

Հանրային բարեկարգութեան եւ ազգ. պաշտպանութեան տեսակէտով բացարձակապէս անհրաժեշտ ըլլալով դարմանել այս անպատեհութիւնները, կառավարութիւնը յօրինած է ներկայ օրէնքը որ, իրաւական խստութեամբ մը զօրացնելով հանդերձ օտար հրատարակութեանց վերաբերեալ կարգ – կա-նոնը, ամբողջովին կը յարգէ 1881 յուլիս 29ի օրէնքով հաստատուած հիմնա-կան ազատութիւնը՝ ֆրանսական մամուլին համար :

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔԸ.—

1881 յուլիս 29ի օրէնքին (լրացած՝ 1895 յուլիս 22ի օրէնքով) 14րդ յօդ-ուածը փոփոխուած է հետեւեալ ձեւով.—

ՅՕԴ. 14.— Օտար լեզուով խմբագրուած թերթերու կամ պարբերական կամ ոչ – պարբերական գրուածքներու շրջաբերութիւնը, բաշխումը կամ վա-ճառումը Ֆրանսայի մէջ կրնայ արգիլուիլ ներքին նախարարին որոշումով :

Այս արգելքը կրնայ հաստատուիլ նաեւ արտասահմանէն եկած, արտա-սահմանի կամ Ֆրանսայի մէջ տպուած ֆրանսերէն գրուածքներու դէմ:

Երբ այս հրատարակութիւնները եղած են գիտակցօրէն, արգիլուած գրու-թեանց վաճառումը, բաշխումը կամ արտատպումը կը պատժուին վեց օրէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեամբ եւ 500էն 5000 ֆրանք տուգանքով:

Պատիժ կը տնօրինուի նաեւ երբ արգիլուած հրատարակութիւնը կը վերսկսի տարբեր անունով: Այդ պարագային տուգանքը կը բարձրանայ 1000-էն 10,000 ֆրանքի :

Վարչական իշխանութիւնը կը գրաւէ արգիլուած գրութեանց օրինակ-ները եւ արտատպումները, ինչպէս եւ անոնք որ հրատարակութիւնը կը վեր-սկսին տարբեր անունով »:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏԻ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ

Պիտի օգտուին միայն օտար պետութեանց հպատակները, փոխադարձաբար

Պաշտօնաթերթը կիրակի օր հրատարակեց աշխատանքի նախարար Պ. Փոմարէի մշակած հրամանագիր – օրէնքը, որ կը փոխէ գործազրկութեան նպաստի կանոնները: Այս հրամանագիրը կը խառնէ գործազրկութեան նպաստի վերաբերեալ բոլոր օրէնքներն ու կանոնագիրները, որոնց թիւը 94ի կը հասնի :

Այս առթիւ մասնաւորապէս քննուած է օտար գործազուրկներու խնդիրը: Նոր հրամանագրին տրամադրութեամբ, այսուհետեւ գործազրկութեան նը-պաստ պիտի տրուի միայն այն օտարականներուն որոնց պատկանած պետու-թիւնները փոխադարձաբար դաշնագիրներ կնքած են Ֆրանսայի հետ:

Յետոյ, զանազան զեղծումներ խափանելու համար, հրամանագիրը կը տրամադրէ դադրեցնել գործազրկութեան նպաստի այն բոլոր սնտուկները որ կ'օգնեն ատ առաւելն հինգ անգործներու: Արդարեւ, բաւական թիւով փոքր համայնքներ գործազրկութեան նպաստի սնտուկներ հաստատած են աննշան թիւով գործազուրկներու համար: Այդ համայնքները գիւղական շրջաններ ըլլալով, շարք մը դիւրութիւններ կը վայելեն, բաղդատմամբ քաղաքներու : Ասկէ զատ, աշխատանքի նախարարը այսուհետեւ իրաւունք ունի իւրաքան-չիւր արհեստի համար առաւելագոյն տեւողութիւն մը որոշելու նպաստի վը-ճարման համար, երբ տեղաւորման գրասենեակը շարունակ գործի առաջարկ-ներ կը ստանայ :

Աշխատանքի նախարարը միեւնոյն ատեն մշակած է ծրագիր մը, աստի-ճանաբար նուազեցնելու համար գործազուրկներու թիւը :

Այսպէս, ամէն գործազուրկ պարտաւոր է ընդունիլ իրեն առաջարկուած գործը, իր բնակավայրին մէջ թէ այլուր, պայմանաւ որ վճարումը կա-տարուի տուեալ արհեստին եւ շրջանին աշխատավարձքի սովորական սակով: Անոնք որ չեն համակերպիր, կը զրկուին գործազրկութեան նպաստի իրաւուն-քէն: Երբ առաջարկուած գործը կը գտնուի գործազուրկին բնակած վայրէն ա-

(Նուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՈՉ, ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՊԱՏԵՀ Է»

ԽՄԲ.— Ինչպէս հաղորդած էինք, Ապրիլեան ազատագրական տարիւ հայերէն ճառ մը կարդաց Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, ֆրանսացի ազնիւ երիտասարդը որ քերականութիւն մը գրած է, հայերէն սորվեցնելու համար օտարներուն:

Մեր բարեկամը «Յառաջ»ի տրամադրած ըլլալով իր ձեռագիրը, կը հրատարակենք նոյնութեամբ.—

Հազար ինը հարիւր տասնուհինգ, Ապրիլ 11...

Այն օրը սկսաւ դրուիլ հայ ազգին պատմութեան ազալի նոր էջ մը: Քանի մը ամիս առաջ՝ անբացատրելի յապաղումով՝ Արեւմտեան տէրութիւնները զրկած էին վերջապէս խոստացած իրենց ա՛յնչափ սպասուած հսկողները. բայց հիմա պատերազմը ծագեր էր եւ իշխանութիւնները հակառակ կրնային իրենք զիրենք պաշտպանել. վայրենի ջարդողները ազատ կը մնային. Թալաթին եւ էնվէրին օրը հասած էր:

Քանի որ ջարդողին կատաղութիւնը այնչափ աւելի կը գրգռուի որչափ աւելի բարձր աստիճանի կը հասնի բարոյականին մէջ իր ընտրած զոհը ու միւս կողմէն, քանի որ ազգային միութիւն քարոզող եւ կազմակերպող տարրը մտաւորական տարրն է, Տաճիկները իրենց սատանայական եւ ամբարիշտ գործը սկսան մտաւորական ընտրանին հալածելով եւ սպաննելով: Ետքը ջանացին կատարելապէս իրականացնել իրենց եղեռնական ծրագիրը որ իրենք կ'ըսէին «հայկական խնդիրը լուծել»: Գիտե՞նք թէ ի՛նչպէս կը լուծէին: Դժոխքին մէջ չկայ տեսակ մը ոճրագործութիւն որ հազարաւոր օրինակներով չգործուեցաւ Տաճկաստան երկրին վրայ: Աներեւակայելի գազանութիւններ գործուեցան անզէն մարդոց դէմ, կիներու, ծերերու, մատաղ տղոց դէմ. ի՛նչ ըսեմ. մինչեւ մօրը արգանդին մէջ կը կոտորէին անմեղ էակները:

Բայց հայ ազգը Աստուծմէ շնորհք ստացած է. անմահութեան շնորհը: Մինչդեռ Արեւելքի մէջ քանի ու քանի ժողովուրդներ որ առնոք մեծ տէրութիւններ կը կազմէին, աներեւութացած են առանց սակայն այդպիսի ջարդերու ենթարկուելու, հայ ազգը տակաւին կենդանի եւ հաստատ գոյութիւն ունի: Աստուծոյ շնորհն է եւ մխիթարութիւն եւ յոյս: Ժողովուրդ մը որ անեղծ կը պահէ իր առաքինութիւնը եւ յոյսը՝ կրնայ տխուր օրեր ապրիլ, բայց այս ցաւալի օրերը կ'անցնին եւ երջանկութեան օրերը կը վերադառնան:

Ձեզի մխիթարիչ օրինակ մը պիտի բերեմ:

Լեհաստանը անցեալ դարուն սկիզբը անհետացաւ. Հայաստանի պէս երեք մասի բաժնուեցաւ. երեք օտար տէրութիւններ մէյ մէկ կտոր առին. բայց այն ազգը համոզեալ եւ անխոնջ հայրենասէր մտաւորականներ ունէր մշակութային ամէն ճիւղին մէջ. Միքքէվիչ բանաստեղծ, Շոփէնը — որուն «Polonaise en la bémol»ը ազգային իէ ողբերգութեան եւ թէ դիւցազներգութեան ամենազօրաւոր տեսիլքն է որ ցարդ գրուեցաւ— եւ ուրիշներ նուազ հռչակաւոր եւ նոյնչափ գործունեայ: Անոնց հետեւեցան ուրիշ հայրենասէրներ եւ վերջապէս, այն ատեն որ աշխարհը Լեհաստանին յիշատակն անգամ կորսնցուցեր էր, առիթը ներկայացաւ եւ վերստին հաստատուեցաւ ազգային իշխանութիւն մը որուն հետ Գերմանիա անգամ պէտք է հաշուէ:

Եւ անոնց որ ինծի հակառակ փաստը պիտի տան որ Լեհացիները շատ աւելի բազմաթիւ են քան Հայերը, պիտի պատասխանեմ թէ Գերմանիոյ չափ զօրաւոր դրացի տէրութիւն մը չունին Հայերը բացի Ռուսաստանէն որ կրնայ քաղաքականութիւնը փոխել ի նպաստ Հայաստանի: Իսկ ազգին երեք տէրութեանց լուծին տակ մնալուն տեւողութեան մասին՝ կ'ըսեմ թէ այնչափ մեծ արգելք մը չէ ինչպէս կրնայ երեւիլ, որովհետեւ եթէ ազգ մը կրցած է մէկ դար ցրուումէն ետքը վերածնիլ, բացարձակ արգելք մը չկայ որ ուրիշ ազգ մը վեց դար ցրուումէն ետքը չվերածնի:

Յարաբերական խնդիր մըն է. բացարձակ արգելքը միայն այն կրնար ըլլալ որ ազգային զգացումները անհետացած ըլլային, եւ փա՛ռք Աստուծոյ, ձեր բարձր բարոյականին շնորհիւ սանկ վախ չկա՛յ...

Արդէն հայ ժողովուրդը իր կարողութիւնը մեզի ցոյց տուած է այս տեսակէտով: Անոր պատմութիւնը աչքէ անցընենք:

Պէհիստունի բեւեռագիր արձանագրութիւնը մեզի կ'իմացնէ թէ Քրիստոսի Ս. Ծնունդէն հինգ դար առաջ Դարեհ Պարսից թագաւորը կը նուաճէ ապստամբեալ Հայերը որ արդէն տասներորդ նահանգը կը կազմէին. երկու դար կ'անցնին մինչեւ որ Արտաշէս Ա. հաստատէ այն ազգային թագաւորութիւնը զոր պիտի ժառանգէ Մեծն Տիգրան: Փրկչին ծննդեան ատենները՝ թագաւորութիւնը օտարներուն ձեռքը կը մնայ շուրջ յիսուն տարի եւ ապա կը հաստատուի Արշակեան թագաւորական ցեղը զոր պայծառացուց Տրդատ Գ.: Աւարայրի մարտով կը վերջանայ զուտ անկախութիւնը եւ թէեւ Մարզպաններն ու Ոստիկանները շատ անգամ հայ ցեղին կը պատկանին՝ սակայն Պարսից կամ Արաբներուն ներկայացուցիչներն են: Այս կուսակալները, ինչպէս ըսի, յաճախ հայ իշխաններուն մէջէն կ'ընտրուէին եւ ահա՛ Աւարայրէն չորս դարէ աւելի ետք՝ Աշոտ Բագրատունի հայ կուսակալը Հայոց թագաւոր կանուանուի եւ Բագրատունեաց անկախ թագաւորութիւնը կը սկսի որ երկու դար պիտի տեւէ:

Անիի անկումէն ետքը Հայաստանն անհետացած է. ալ ժողովուրդը նուաճուած է. ազատափորձ շարժում չկայ կարծես, բայց յանկարծակի հրաշք մը կ'ըլլայ երկու դար ետքը. Հայաստան մը հողին տակէն կելլէ, կը բուսնի, կը ծաղկի. Ռուբէն Առաջին իշխանը նոր պետութիւն մը կը ստեղծէ որ հետեւեալ դարուն պաշտօնական թագաւորութիւն պիտի ըլլայ եւ այնչափ փայլուն որ Ֆրանք Խաչակիրները զինքը կը ճանչնան իբրեւ կարեւոր դաշնակից: Այս թագաւորութիւնը պիտի տեւէ այնչափ ժամանակ որչափ եւրոպական թագաւորութիւնները Մօտաւոր Արեւելքին մէջ:

Կիլիկիոյ իշխանութեան անկումը վերջին հարուած կը տեսնուի Հայաստանի անկախութեան: Անկէ ի վեր «Հայաստան» բառը աշխարհագրական բաժնի մը անուն դարձած է. հայ ժողովուրդը՝ ջնջուած ազգի մը աւելցածն է. Հայը՝ նահատակին խորհրդանշանը կը սեպուի: Եւրոպայի մէջ՝ միայն լուսաւորուած մարդիկը գիտեն որ Հայը իր սեպհական մատենագրութիւնն ու մշակոյթը պահած է ամէն պարագայով հանդերձ:

Ո՛չ, այս յուսահատութիւնը անպատեհ է. Հայաստանը պարզ աշխարհագրական բառ մը չէ, քանի որ ազգասիրական նոյն շունչը բոլոր Հայերը կը միացնէ: Հայը ջարդուեցաւ, կոտորուեցաւ, համակամած նահատակ մը չէ՛. Մուսատաղի, Վանի, Բագուի Հայերուն դիւցազնութիւնները վկայութիւն կը բերեն թէ Հայը կրնայ արիաբար իր արիւնը թափել հայրենիքին համար:

Այս ամբողջին արդի՞ւնքը: Ցայտուն է եւ քաջալերիչ. Հայաստանի դատը դարերով մոռցուած էր Հայաստանէն դուրս: Պերլինի եւ Ս. Սթէֆանոյի դաշինքները ասկէ միայն վաթսուն տարի առաջ իբրեւ նպատակ ունէին «Թուրքիոյ հայ քրիստոնէական փոքրամասնութիւնը» պաշտպանել եւ ո՛չ աւելի: Պատերազմէն ետքը Հայաստանի անկախ պետութեան խնդիրը ելած է: Իրականութիւնը յուսացուածին չափ գոհացուցիչ չեղաւ բայց «Հայաստան» բառը վերստին իմաստ առաւ աշխարհին վրայ. Հայաստանին գոյութեան սկզբունքը յարութիւն առաւ եւ ամբողջ տիեզերքը ընդունեցաւ իբրեւ Հայոց նուիրական եւ սուրբ իրաւունք:

Հայաստանի անկախ հանրապետութիւնը մէկ տարի միայն անկախ մնաց եւ ոչ շատ ընդարձակ. բայց չյուսահատի՛նք, որովհետեւ երբեք Հայաստան ասանկ մէկէն ի մէկ վերածնունդ չունեցաւ. Նախ կուսակալներ օտար ազգի մը համար երկիրը մատակարարեցին, կարգի դրին, կազմակերպեցին եւ ապա իրենց տէրերուն անկախ դաշնակից եղած են եւ իրենց իշխանութիւնը տարածեցին եւ մեծցուցին...:

Նոր շրջան մը սկսաւ, Մխիթարեանները մէկ կողմէն, Աբովեան եւ ապա Րաֆֆի միւս կողմէն, ազգային ոգեւորութիւնն արթնցուցին. շարժումը սկսած է Հայերուն մէջ եւ մթնոլորտին պատրաստութիւնը կը պատրաստուի սահմաններէն դուրս. Ս. Սթէֆանօ փոփոխութեան սկիզբը կը նշանակէ, Ապրիլ 11ը սարսափով կը բանայ նոր վճռական շրջանը որ յոյսով կը շարունակուի:

Եւ հիմա, ձեզի, սիրելի որբերուդ, կը յայտնեմ հաւատքս որ ձեր ծնողներու թանկագին արիւնը ի զուր չէ թափուած:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

(Ի Ս. Ղազարու Մխ. ճեմարանէն)

Փարիզ, 30 Ապրիլ 1939

ԿՐՆԱՄ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՄ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԱՀԱՐՈՆԻՆ ԵՐԿՐԱՐԴԸ ԿԱՄ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՀԱՐՈՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բարեբախտաբար գիշերային պահերը անցած են Ահարոնին համար: Ո՛չ լուսնկային, ոչ անձրեւոտ գիշերներուն, ան այլեւս անկարող է պահակութեան: Ահարոն առտուան առաւօտեան մինչեւ ժամու մը կրնայ անդրադառնալ իր երազին: Բայց, ափսո՜ս, որ երազ էր: Սակայն դիտեցէ՛ք, բոցի ոչ մէկ տարր կը պակսի գրուածքին մէջ, միայն թէ պատմուածքին կիզիչ ջերմութիւնը կը բարեխառնուի արուեստին պահանջումներով: Ինչպէս ըսի «Մաղաղթներ»ու առիթով, ժամանակակից մեր քերթողներուն ո՛չ մէկը կրնայ մրցիլ այս մասին Ահարոնի հետ: Գրականութեան մէջ անոր հանդիսաւոր մուտքը յայտնութիւն մը կ'ըլլայ իր անյողդողդ ու ջերմեռանդ երկիւղածութեամբ հանդէպ լեզուին՝ որով կը ստեղծէ եւ հանդէպ զգացումներուն՝ զոր կը ցանկայ տալ իրենց բնամոյն, տարերային պարզութեամբ ու վճիտ արտայայտութեամբ: Երբ զգացումներդ պիտի արտադրես, ճար չկայ, պարտաւոր ես, եթէ կ'ուզես տեւական ըլլալ, ցեղիդ հին ու նոր արդի ու ապագայ սերունդին համազօր ու համապատիւ լեզուին հետեւիլ, ներդաշնակութեան ալիքներուն հետ թաւալիլ շարժումներու համաչափութեամբ, կշռոյթը պահել վերելքի ու վայրէջքի միջոցին.— Ահա արդէն արուեստը իր ոսկի զանկներով, ահա ո եւ է քերթուածի ալ համազգեստը: Ամէնէն վաւերուն բանաստեղծին մէջ պերճիմաստ եւ ուղղալեզու արձակագիր մը կայ, այնպէս որ յաճախ կարելի է մեր գրուածքներուն համար իբրեւ նմոյշ առնել այդպիսի քերթողի մը լեզուն՝ քան փոքր ինչ դանդաղ գնացքը ունեցող լաւագոյն արձակագիրի: Բագրատունին, զոր օրինակ իր Հայկին մէջ աւելի հայկաբան է քան իր Տրամաբանութեան եւ Պօսիւէի քարոզներուն մէջ: Նոյնը կարելի է ըսել Հիւրմիւզին համար: Մի՛տք բերէք, մանաւանդ, պահիկ մը Դուրեանի, Վարուժանի, Մեծարենցի, Զարիֆեանի քերթուածներուն լեզուն, ափյափոյ օրինակներ տալու համար միայն: Հիացումի զգացումէն դրդուած միայն, կը համարձակիմ ըսել, թէ Թէքէեան իր ժամանած քերթողական բարձունքէն շատ աւելի վեր պիտի թեւածէր, եթէ, իր տեսակ մը յամառութեան յաղթելով, լեզուին եւ ներդաշնակութեան, դուն ըսէ՝ արուեստին քիչ մը աւելի յարգանք ընծայէր քան ինչ որ իր սովորութիւնն է: Բնութիւնը, վերջ ի վերջոյ, Արուեստն է գլխովին: Երկուքը կը նոյնանան եւ ընթերցողին կը հաղորդեն տպաւորութեան բոցը եւ իմաստին ամբողջական ըմբռնումը: Քերթուածի մը կերտումին մէջ բառերուն անվթար ագոյցքը, կշռոյթը, տառերուն խնամութիւնը, իրարու վրայ փոխադարձ թաւալումը, նպատակի մը շուրջ գինուորուիլը, ճանչնալ երեւան բերել զայն իր օրինակով— ահա բնութիւնը յայտնաբերուած տաղով տողով, ա՛յն է՝ ճշմարտութեան փողով:

Հոս է, ուրեմն, Ահարոնին յաջողութիւնը, անոր՝ որ իբրեւ եղեւնիջով կը պրկէ աշնան յանկարծադէպ զոլերուն, նոյնիսկ Ռէնիէի աշնան մէջ: Արուեստին եւ բնութեան այդ անփոխարինելի յարակցութեամբն է որ մեր չարաճճին տեղ տեղ այնքան սրտահեռ եղած է, որ կը կակազէ, պարզ խօսքով՝ գնչու կ'ըլլայ եւ, կարծես, հայ բառը իբրեւ զուտ ակնահմայ ու գրգռիչ շարժում մը կը կիրարկէ իր նշանաւոր Պոհեմականքին մէջ, որ իր կոպտաւուն չարագոյրով Օվանըզի Գետին երկինքի մէկ պատառիկը կը յիշեցնէ: Աչքի անոյշ խաբկա՜նք մը օտարութեան դեղիններուն մէջ: Կը տեսնես քան թէ կը կարդաս— ա՛յնքան կենդանի է լեզուն՝ որ գետի պէս կը յորդէ, թէ ի՛նչպէս Փրակայի երբեմնի ուսանողը հին յուշերը ձիւթի պէս կը ծամէ, առանց զգալի ընելու ծամելիքին թուլութիւնը: Տե՛ս, թէ ի՛նչպէս կ'առինքնէ Ահարոն.—

Դուն իմ վիշտիս սօսափով օրօրուած սէ՛ր անզբրաւ,
Ո՜վ չայցելուած գերեզման, ուր միայն ձի՛ւնը տեղաց,
Ուր չարտասուեց ո՛չ մէկ կին եւ ոչ մէկ մարդ հակեցաւ,
Քեզ յարութեան կը կոչեմ, նոր հարսի պէս զարդարած:

Ճանչցար, հոգի՛ս, գաղտնիքներն ե՛ւ երկինքին ե՛ւ հողին,
Ծաւալեցաւ ծոցիդ մէջ դաշնակութիւն ահաւոր՝
Զորս իմաստուն տարրերուն արարչական տաւիղին.
Պիտի երգչես դուն հիմա ղօղանջիւնով անսովոր:

Այնքան վարագաթեւ է քերթուածը, որ այս տողերուն, այս սքանչելի եղերքին իմաստը կը տանիմ ես, իմ կարծիքին եւ իմ հայեցողութեամբ, բոլոր այն անտեսուած եւ չայցելուած գերեզմաններուն, ուր կ'ամփոփուին ցեղիս զաւակներուն հրէշային սպանդին մնացորդները, դուզճ մը ճարպի վերածուած կամ ափ մը աճիւնի: Ես կը փոխարկեմ զայն այն «քաղաքակրթական» այլաբանութեան, որուն ուժով կարելի է անխռով ու անզգած ականատես ըլլալ անօրինակ խժդժութիւններու, նոյնիսկ քաղաքակրթութեան սպանդանոցին մէջ: Խելքովս ես — ո՜վ կրնայ խափանել — այն իմաստը կուտամ, թէ հասկցար դուն հիմա աշխարհը եւ կառավարները: Եւ այս հասկացողութիւնը, դասը փոխանակ քեզ վհատեցնելու, պիտի զօտեպնդէ, ընդհակառակն, ի խնդիր լաւագոյն ապագայի: Բաւական է որ քերթողն ու անոր ինքնակոչ մեկնիչը սպանդանոցէն դուրս ունին ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ կոչուած Հայաստան մը:

Զարմանալի զուգադիպութեամբ մը, երբ ձեռքս անցաւ «Պոհեմականք»ը, յօդուած մը կը կարդայի Ֆրանսերէն, եւ ճիշդ այն մասին վրայ էի ուր կ'ըսուէր.— « Ազգ մը չի մեռնիր, քանի որ կ'ապրի անոր լեզուն»: Ու կը խորհրդածէի, դարտ ու շիւան չունեցող մարդու պէս, թէ ուրեմն այս է պատճառը որ մեր ժառանգաբար կամ «ազնուաբար» թշնամիները կ'աշխատին նախ ո եւ է միջոցով մեր լեզուն կտրել մեր բերնին մէջ, թլիփը քաշել հանել, ազգութիւնն ալ յետոյ կոճոտելու, կեղեւելու համար: Անանկ չեղա՞ւ միթէ ասկէց առաջ, մոռցա՞նք միթէ հին Աւստրիան, Ռումանիան, Թրանսիլվանիան, նոյնիսկ Հայ Հոռոմը, որ երէկի ու այսօրուան պատմութիւնն է: Հիմա այս մեր նոր փորձանքին կրակներուն մէջ ալ ամենուրեք նոյն նահատակութիւնը չէ՞նք տեսներ միթէ: Տեսէք, ո՞ւր տարաւ մեզ Ահարոնի Պոհեմական տափանքին առասպելը: Ո՛հ, ո՜րքան սիրուն է ամէն առասպել, որ յոյսի մը, իրականութեան մը կ'առաջնորդէ: Եւ կա՞յ քերթուածէն աւելի ազդու լեզու մը որ հաւատք ներշնչէ մեզի: Այդ լեզուն ըլլայ արձակ թէ ոտանաւոր, ըլլայ Նարեկ կամ Շնորհալի, ըլլայ Րաֆֆի թէ ամէն տեսակ Գամառ Քաթիպաներ:

Մովսէս եւ Ահարոն, մի՛ մոռնաք, թէ երգելով տարին իրենց ժողովուրդը դէպի հանգրուան:

Պեղէ՛, շատ խոր է յատակն՝ հարուածներուդ տակ փլխրուն,
Դուն սարսափած զանգահար՝ աշտարակին գետնափոր,
Անխոնջօրէն ձայնելով մեռելներու սիրաքնուն,
Տե՛ս, կը բացուի գերեզմանն՝ ոսկեդրուագ զերդ խնկոր:

Ո՛հ, Պոհեմականքին մէջ ինչ ճամբաներ եւ միջոցներ կան մեզ մեր ապագայ յոյսերուն, մեր վերածնութեան տանող: Ճիշդ տեղն է ըսել՝ Ամէն ճամբայ Հռոմ կը տանի:

Բայց իրաւ կ'ըսեմ ձեզի, որ դեռ չէք կարդացած Պոհեմականքը.— Ճշմարիտ հոգեկան սնունդ մըն է ան, ներկային մեր վատուժած իրականութեան մէջ: Անարիւնութիւնը ֆիզիքականէն աւելի մտաւոր հիւանդութիւն մըն է, եւ Պոհեմականքին պէս գրուածներ տառի, տողի խողովակով աւիւն, արիւն կը ներարկեն մեր հէք գոյութեան:—

Ո՞վ է տէրն, հէ՛ք ուղեւոր, ճամբաներուն վրայ անյոյս...

Բայց ես կ'ըսեմ Ահարոնին թոյլատուութեամբ.— Չկայ ո եւ է ճամբայ որ անյոյս ըլլայ: Եթէ մարդ կը պահէ վիզին վրայ ադամանդեայ քարը, որուն խօսքը կ'ընէ Քերթողն Ահարոն, ան միշտ կազմ ու պատրաստ կը գտնէ ճամբայ մը, անոնց դերբուկներուն մէջէն իսկ, դէպի ազատալոյս դուռ մը, բայց նաեւ դէպի լուսաւոր պողոտայ մը քաղաքակրթութեան ջնարակէն ալ դուրս:

Այս տեսութեամբ, հոգեւոր ընծրիքն է Ահարոնի յանչի ու լուսափայլ էջերով մատեանը, թէ իսկ ան առաւելապէս Թրվռայ տարփանքներով, որոնք սակայն մարմնական, աղցաւոր շրջապատէ մը անցնելով, կրնան տանիլ մեզ հոն ուր մեր մագնիսական առեղն է հինգ հարիւր տարիներէ ի վեր:

Ահա ասոր համար Պոհեմականք մըն ալ:

Մնացածը Նոր Սերունդը գիտէ:

ԵՍԱՆ

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Երբ նա վերջացրեց, իշխանն ասաց.

— Հաւատում եմ այդ հրաշքին եւ խոնարհում եմ Աստուծոյ զօրութեան առաջ: Բայց դուք էլ պիտի հաւատաք, որ եթէ Աստուած այդպիսի օրում խնայում է առաջնորդի կեանքը, խնայում է միայն նրա համար, որ այդ կեանքը նա գործ դնէ ժողովրդի օգտին: Իսրայէլացի մանկանց ընդհանուր կոտորածի ժամանակ Նա Նեղոսի ալիքներից հրաշքով ազատեց մանուկ Մովսէսին եւ պատսպարեց նրան փարաւոնի պալատում միայն նրա համար, որ վերջը նա Եգիպտոսի գերութիւնից իւր ժողովուրդը փրկէ: Այդպէ՞ս է թէ ոչ:

— Այդպէս է, իշխան, պատասխանեց կաթողիկոսը. բայց Աստուած Մովսէսին հրաշքներ պարգեւեց. եւ նա նրանցով իւր ժողովուրդը փրկեց. իսկ ես չունեմ այդ շնորհը. չեմ կարող հրաշք գործել:

— Կարող ես, Վեհափառ Տէր. Մովսէսը գաւազանը օձ էր շինում, դու էլ նոյնը կ'անես: Այնտեղ, ուր ոյժը չի յաղթահարում, խոհեմութիւնը, լեզուն, անուշ խօսքերը կարող են յաղթել: Թո՛ղ այսօրուանից Գառնին եւ դարձիր Երազգաւորս, իջի՛ր Բագարան, անցիր Աղձնեաց եւ Մոկաց երկիրները, մտիր Վասպուրական. խօսիր Աբասի, Աշոտի, Արծրունի եղբարց եւ այլ իշխանների հետ, խրատիր ու յորդորիր նրանց. համոզիր որ առնեն իրանց զօրքերը եւ գան հաւաքուին Արքայի դրօշակի տակ, կռուեն միասնական ուժով եւ վանեն թշնամուն երկրի երեսից, փրկեն ժողովուրդը վերահաս վտանգից. այդպիսով նրանք ուժ կը տան արքային եւ ուժ կ'առնեն իրանք. կը հալածեն մէջտեղից բաժանման ոգին եւ ընդհանուր հայրենիքը պաշտպանելով՝ կը պաշտպանեն նաեւ իրանց երկիրները, հայրենի կալուածները, տունն ու ընտանիքը...:

— Բանաւոր է իշխանի խորհուրդները, Վեհափառ Տէր, ասաց Սահակ սրբազանը:

— Եւ անհրաժեշտ՝ հետեւել անմիջապէս այդ խորհրդին, յարեց Թագուհին:

Բայց կաթողիկոսը լուռ էր, աչքերը դահլիճի դռան յառած:

— Ոչ ոք ինձ չի լսիլ. ոչ մի իշխան զօրք չի անջատիլ իւր բերդերից, խօսեց վերջապէս կաթողիկոսը, իշխանին դառնալով:

— Թո՛ղ Վեհափառը կատարէ իւր պարտքը եւ երբ նրան չեն լսիլ, այն ժամանակ «արիւն ձեր ի գլուխ ձեր», նկատեց Մարզպետունին:

— Ոստիկանի հրոսակները բռնած են Շիրակի ճանապարհները, ո՞րտեղից կարող եմ ես անցնել եւ գնալ Երազգաւորս, Բագարան կամ իջնել Աղձնեաց երկիրը, պատճառաբանեց կաթողիկոսը:

Վահրամ Սեպուհը, որ մինչեւ այն լուռ նստած էր, վեր թռաւ տեղից եւ աշխուժով բացականչեց.

— Ես կ'ընկերակցեմ Քեզ, Վեհափառ Տէր, իմ Վանանդացի քաջերով. ո՛չ մի Հագարացի չի համարձակուիլ ձեռք բարձրացնել Քեզ վրայ:

Կաթողիկոսը նայեց Սեպուհին եւ չկարողանալով ուրիշ առարկութիւն անել, ասաց.

— Թո՛ղ Մեծափառ Թագուհու եւ իշխանների կամքը կատարուի. միայն թէ խորհելու ժամանակ տուէք ինձ: Ծանր մի գործ է այդ միջնորդութիւնը, անկարելի է անխորհուրդ կերպով ձեռնարկել նրան:

— Խորհի՛ր որքան հաճելի է Քեզ, Վեհափառ Տէր, միայն թէ կատարի՛ր մեր առաջարկութիւնը, ասաց Մարզպետունին:— Երկրի փրկութիւնը կախուած է այժմ իշխանների միութիւնից եւ այդ միութիւնը պէտք է ստեղծել՝ զոհաբերութեան ինչ գնով ուզում է լինի:

— Կ'աշխատեմ, ասաց կաթողիկոսը եւ խոստանալով յայտնել շուտով իւր որոշումը, բարձրացաւ աթոռից, ողջունեց Թագուհուն ու իշխաններին եւ հեռացաւ Սահակ սրբազանի ու Մովսէս վարդապետի հետ: Վահրամ Սեպուհը հետեւեց նրան մինչեւ վեհարանը:

— Բնաւ յոյս չունիմ Վեհափառի վրայ, ասաց Գէորգ իշխանը, միայնակ մնալով Թագուհու հետ:

— Այս անգամ, ընդհակառակը, պէտք է յուսալ, պատասխանեց Թագուհին. Նա արդէն զգում է, որ Դուինից հեռանալով՝ դժգոհութիւն է պատճառել ամէնիս, այժմ կ'աշխատէ, որ մի բանով պիտանի լինի մեզ:

Բայց կաթողիկոսը, որ վիրաւոր վարդապետին բերել էր Թագուհու եւ իշխանների մօտ՝ իրական փաստով ապացուցանելու համար թէ՝ ինչ մեծ վտանգից է փախել եւ ազատուել ինքը, շատ տխրեց, երբ տեսաւ թէ հակառակ կերպարանք առաւ գործը:

Նա կամենում էր Այրիվանքի սրածութիւնը առիթ առնելով իւր փախուստն արդարացնել, այլեւս իւր Գառնիում մնալն ապահովել, այժմ ընդհակառակը, նոր պաշտօն էին յանձնում իրան եւ ուղարկում, համարեա, թշնամու հանդէպ: Զէ՞ որ իւր ուղեւորութեան միջոցին Հագարացիք կը պատահէին նրան մի որեւէ տեղ եւ կը ձերբակալէին: Ի՞նչ կարող էր անել այդ բանի դէմ Վահրամ Սեպուհը իւր մի խումբ Վանանդեցիներով: Հարկաւ, ոչինչ: Կաթողիկոսը ձերբակալելուց յետ՝ կաթողիկոսարանն էլ կը գրաւէր: Այնուհետեւ ամէն ինչ կը կորչէր անդարձ:

Այդպէս էր մտածում կաթողիկոսը, եւ այդ մտքերն խռովում էին նրան: Շուտով նա խորհուրդի հրաւիրեց իւր մերձաւորներին եւ յայտնեց թէ՝ մտադիր է մերժել Թագուհու եւ իշխանների առաջարկութիւնը, որովհետեւ դրա կատարելու մէջ նա վտանգ է տեսնում Աթոռի նկատմամբ:

Ոչ ոք չընդդիմացաւ Վեհափառի կամքին, որովհետեւ արեւի խաւարման յայտնի հրաշքը տեսնելուց յետ, նրա ցանկութիւնները երկնքից ներշնչուած էին համարում: Բայց որովհետեւ յիշեալ առաջարկութիւնը մերժելով՝ նա այլեւս չէր կարող մնալ Գառնիում, ուստի որոշուեցաւ որ Վեհափառը հեռանայ Սեւան, ուր անապատականների մեծ միաբանութիւն կար: Այդտեղ նա կը լինէր իւր հոգեւոր զինուորների հետ. նրան այլեւս չէին բամբասել: Բացի այդ, Սեւանը ունէր պնդարիկ բերդ եւ Ջրապարփակ լինելու պատճառով՝ անմատչելի էր թշնամիներին:

(Շար.)

Կեանքը Պէլժիոյ մէջ

Ապրիլ 30ին, Պէլժիոյ գաղթային [...]թիւնը իր միամեայ պաշտօնա[վարու]թեան բարոյական ու նիւթա[կան հաշուե]տուութիւնը ըրաւ ներկա[յացուց]չական մարմինի ընդհ. ժողո[վին]:

Յարաբերական.— Այդ հաշուե[տուու]թեան համաձայն, վարչութիւ[նը] [...] իր կատարած անխոնջ ու [...]կանոնական աշխատանքին, յաջո[ղած] է գաղութիս յարաբերական գոր[ծեր]ը դուրս հանել դոհացուցիչ պայ[մաննե]րու մէջ: Այդ յաջողութեան [...] մեծ դեր ունեցած է անշուշտ տե[ղակ]ան կառավարութեան բարեացա[կամ] տրամադրութիւնը Հայերու հան[դէպ]: Այս մարզին մէջ մասնաւոր [...]ութեան արժանի են վարչու[թեան] ատենապետ՝ Տոքթ. Մուրատ[եան]ի անձնուէր ջանքերը:

Մատակարարական.— Վարչութիւ[նը] իր նիւթական միջոցներուն ներած [չափով], օժանդակած է տեղիս կարօտ[եալ]ներուն: Տրուած ըլլալով տեղա[կա]ն կարիքներու յաւելումը եւ միւս [կող]մէ հասոյթներու նուազումը, [վարչ]ութեան դիմումին վրայ Ազգե[րու] Դաշնակցութեան Գաղթ. գրա[սենե]ակը 1000 զուիցերիական ֆրան[ք] [գու]մար մը յատկացուցած է գա[ղու]թիս սնտուկին:

Կազմակերպական.— Վարչութիւնը [...] ու բարւոք յարաբերութիւններ [...] է տեղական ազգային բոլոր [կազմ]ակերպութեանց հետ: Անոնցմէ [Կար]միր Խաչը, որ միշտ իր թանկա[գին] օժանդակութիւնը նուիրած է գա[ղ]թիս խնամատարական գործին, [դժ]բախտաբար առժամապէս դադրե[ց]ուցած է իր օգտաշատ գործունէու[թիւ]նը:

Վարչութեան օժանդակ Տիկնանց [...] Միութիւնը եռանդով լծ[ուած] է աշխատանքի, մասնաւորա[պէս] [...] հանդէսներու կազմակերպու[թեան] մէջ:

[...] Երիտասարդաց Միու[թիւ]նը խիստ օգտակար գործունէու[թիւ]ն մը ունեցած է հայ մշակութա[յին] մարզին մէջ: Իր գրադարանական [յա]նձնախումբը պարբերաբար կազմա[կերպ]ած է շահեկան դասախօսութիւն[ներ], եւ չափահասներու համար հաս[տատ]ած հայերէն լեզուի դասընթացք: [...] Միութիւնը նախաձեռնարկ[ած] է կազմակերպելու թատերական [յա]նձնախումբ մը, որ իր անդրանիկ [ներ]կայացումը տուաւ անցնող մարտ[ին], եւ հասոյթը յատկացուեցաւ [գա]ղութի սնտուկին: Վերջապէս, իր [նա]խաձեռնութեամբ պատշաճ հանդէ[ս] կատարուեցաւ նաեւ Ապրիլ 11ի [...]տօնը:

Վարչութիւնը անցնող տարուան ըն[թաց]քին կազմակերպած է երկու յ[ոբե]լինական հանդէսներ, առաջինը ի [պա]տիւ բանաստեղծ եւ պրիւսէլաբնակ [Տ]. Ա. Սարուխանի, եւ երկրորդը՝ [...]ային գործիչ եւ բազմարդիւն գր[ա]գէտ Գ. Արշակ Չօպանեանի:

Երաժշտագէտ Պ. Վարդան Սարգս[եան]ի ղեկավարութեան տակ կազ[մու]ած է երգչախումբ մը, որ առ[իթով] կը զբաղի կրօնական երգեցո[ղու]թեամբ:

Կրթական.— Փոքր տղոց հայերէն [լեզ]ուի դասախօսութիւնները ըստ ա[ռա]ջնոյն կը շարունակուին շաբաթը [եր]կու անգամ, Օր. Գովանճեանի ղե-

Ի՛նչ կ'ակնկալի կը դառնայ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ Փարիզի կարտինալ արքեպիսկոպոս Վէրտիէի, այս միջոցիս Ալժէի մէջ կը գումարուի կաթոլիկ հոգեւորական միութեան համաժողով մը: Այս առթիւ աննախընթաց դէպք մը պատահեցաւ — այսինքն՝ Ալժերիոյ բոլոր հոգեւոր ու կրօնական ընտանիքներուն միջեւ համերաշխութեան եւ եղբայրական գործակցութեան հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը, որ բնականաբար մասնաւոր կարեւորութիւնը եւ նպատակը ունի ներկայ միջազգային քաղաքական խնդիրներուն համար: Կարտինալ Վէրտիէ արքեպիսկոպոսարանին պալատին մէջ ընդունեց Ալժէի մեծ-միւֆթին՝ Համուտ Համտանէ, մեծ-մզկիթին իմամը Հաճ Մուսա, ուրիշ մզկիթի մը իմամը Պապա Խոմէր եւ Սաֆիր մզկիթին իմամը՝ Մէսէքճ Մուսթաֆա: Մահմէտական կրօնի այս ներկայացուցիչներուն ուղղելով խօսքը, կարտինալը յայտարարեց.—

— «Ամէնքս միեւնոյն Աստուծոյ մը զաւակներն ենք: Կը հրճուիմ տեսնելով ձեզ, սիրելի բարեկամներ, որովհետեւ կը ճանչնամ ձեզ քաջալերող բարեպաշտիկ ոգին: Գիտեմ որ դուք կ'օժանդակէք պահպանելու այն հոգեւոր առաքինութիւնները՝ որոնց կը ձգտինք այսօր ամէնքս: Ֆրանսական կառավարութեան պիտի իմացնեմ Ալժերիոյ ժողովուրդին անթերի հաւատարմութիւնը, որով մենք մէկ եւ միեւնոյն ընտանիք կը կազմենք, եւ ամէնքս ալ միեւնոյն հայրենիքի մը զաւակներն ենք»:

Մեծ Միւֆթին երկար բարակ խոնարհութիւն ըրաւ, յետոյ ըսաւ. «Խորապէս երախտագէտ ենք ձեզի որ մեզի կը բերէք ցեղերուն, դասակարգերուն, կրօնքներուն միութեան խորհրդանշանը»:

Այս միջոցին սրահ կը մտնէ Ալժէի բարունապետ Այզընպէթ, ընկերակցութեամբ Հրէայ կրօնական ժողովին նախագահին եւ կրօնական ու մշակութային խորայէլեան ընկերութեան ներկայացուցիչներուն: Աս ալ ճառ մը ուղղեց կաթոլիկ նուիրակին, ըսելով ի մէջ այլոց.

— «Օր մը դուք ըսիք, թէ Եկեղեցին կը պաշտպանէ մարդկային անձին լական իրաւունքները: Ալժերիոյ Իսրայէլացիները եւս ձեզի հետ կը դաւանին, թէ մարդիկ հաւասար են, որովհետեւ մէկ հօր զաւակներ են, եւ ձեր հեղինակաւոր դատողութեան համաձայն՝ կը խորհինք, թէ մարդոց, այսինքն առ հասարակ բոլոր մարդոց իրաւունքները անտեսելով, մոռնալով, նոյնիսկ արհամարհելով, պատճառ կը դառնանք հանրային դժբախտութիւններու, եւ կառավարութիւններու ապականութեան միակ պատճառն ալ արդէն այդ միեւնոյն իրաւունքներուն անտեսումը, մոռացումը եւ արհամարհանքն է: Մենք Իսրայէլացիներս շատ ուրախ ենք, որ մեր առջեւ կը հռչակէք թէ կաթոլիկ աւանդութիւնը երբեք համաձայն չէ այնպիսի վարդապետութիւններու, որոնք անհատներու իրաւունքները մոռնալով, կ'աստուածացնեն Պետութիւնը, որոշ դասակարգ կամ որոշ ցեղ: Ուրեմն, այս այսպէս ըլլալով, մի՛ զարմանաք որ մեր սիրտերն ալ ձեր սիրտին հետ կը բաբախեն»:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Լիոնի Փոօկրէ թերթէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածները ի մասին այն հրամանագիր – օրէնքին, որով մամուլի ինչ ինչ հրատարակութիւնները որոշ սեղմումներու կ'ենթարկուին, ինչպէս արդէն բացատրեցինք անկէց առաջ.—

«Ճշմարտութիւնը կայ ու կը մնայ, եւ ճշմարտութիւնը հանրապետական կարգ ու սարքի վայելուչ ճշմարտութիւնն է: Եւ այդ ճշմարտութիւնը արդէն 150 տարիէ ի վեր հռչակուած է մեր երկրին մէջ: Մամուլի ազատութիւն կը կոչուի այդ ճշմարտութիւնը: Մամուլը, նոյնիսկ իր զեղծումներով, իր ազատութեան չարաչար գործածութեամբ, մէկ դարման միայն ունի — այն ալ՝ կրկին Մամուլի Ազատութիւնը: Կամ, ինչպէս կը գրէր Լէոն Պլում, իշխանութեան գլուխ գալէ առաջ.— «Նախամեծար կը համարիմ մոլորած, ապականուած մամուլ մը քան թէ շղթայակապ մամուլը»:

Այո, կառավարութիւնը իրաւունք ունի, երբ Ֆրանսացին Ֆրանսացիի դէմ հանող ատելաւոր պայքարները կը յիշէ, եւ այդ պայքարները իբրեւ մտահոգութիւն կը նկատէ: Բայց հարկ է զգուշանալ միշտ բարոյական այնպիսի կարգադրութիւններէ, որոնք կառավարութիւններու համեմատ կը տարբերին: Պէտք չէ որ տկարանայ ազգին բարոյականը: Ո՞վ կրնայ հակակշռել այս բանաձեւին: Բայց ասիկա կրնայ այլափոխուիլ սա բանաձեւին — բարոյական կարգ մը, կարգադրութիւն մը տալ ազգին, այսինքն՝ ազգը պարտադրել խորհելու, գիտելու որոշ եղանակի մը, կարծիքի մը, ինչ որ վտանգ մըն է մամուլի ազատութեան:

Ազգային Պաշտպանութեան դէմ ալ վտանգ մըն է խորհելու այս ձեւը, այսինքն՝ որոշ կարգի մը պարտադրութիւնը: Որովհետեւ արգելքի տակ դրուած հանրային կարծիքը աւելի վտանգաւոր ճամբաներէ կ'երթայ, քանի որ արգելք կայ առջեւը եւ կ'ըլլայ գաղտնի: Այս տեսակ արգելքներով չի զօրանար երկրին միաբանութիւն ու կորովը, այլ ընդհակառակն: Ասիկա վտանգ մըն է ժողովրդավարութեան համար: Որովհետեւ ո եւ է նախահաստատ բարոյական կարգ ըստ բաւականին «բարոյական» չէ կառավարութեան համար: Միշտ կան թերիներ եւ պատառուածքներ: Եւ, այսպէս, կառավարութիւնը պիտի ուզէ միշտ գոցել խցել այդ պակասներն ու ճեղքերը, եւ ասոր վախճանը կ'ըլլայ պարզապէս կամայականութիւն:

Անշուշտ, այս միջոցիս մանաւանդ, պէտք է զսպել դրդումները, իրարու դէմ դրդուած ատելութիւնները, մեծ ու պզտիկ մատնութիւնները:

Բայց պէտք է նաեւ գիտնալ թէ ժողովրդավար երկրի մը մէջ չի ստեղծուիր մէկ ու միակ հանրային կարծիք, առանց բռնաբարելու վարչաձեւին իսկական օրէնքը — կարծիքի եւ կարծիքը յայտնելու ազատութիւնը: Մենք մեր ազգային ոյժն ու միաբանութիւնը կրնանք պահել՝ միմիայն մնալով այնպէս ինչպէս ենք, հետեւելով հանրապետական մեծափառ աւանդութեան, որ մերն է»:

ՆԵՍՏՈՐԻ ՊԱԼԱՏԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Նավարինոյի պատմական ծոցին մէջ (Յունաստան), բլուրի մը վրայ, փրոֆ. Քարլ Ուիլեըմ Պլէկէն երեւան հանած է 3000 տարուան հնութիւն ունեցող պալատ մը, որ կը կարծուի թէ իմաստուն Նեստոր թագաւորինն է, Հոմերոսի կողմէ անմահացած:

Փրոֆ. Պլէկէն Սինսինաթայի (Ամերիկա) համալսարանի հնագիտութեան փրոֆէսօր է, որ երկար ժամանակէ ի վեր պեղումներ կը կատարէ Յունաստանի մէջ:

Աւելի կարեւորը այն է, որ փրոֆէսօրը գտած է նաեւ 620 կտոր աղիւսներ, բոլորին վրայ ալ մեհենագրութիւններ, որոնք կը կարծուի թէ մեծ լոյս մը պիտի սփռեն Հոմերոսեան ժամանակաշրջանին վրայ:

Տակաւին այս պալատին սկզբնական հետքերն են որ լոյս աշխարհ հանուած են: Երկու տարի պէտք է շարունակելու պեղումները եւ ամբողջութեամբ երեւան հանելու ինչ որ կայ պալատի բռնած տարածութեան տակ: Այս տարածութեան մեծութիւնն է 170 × 80 եարտ: Կը յուսացուի որ պալատը, որուն միայն պատերը եւ քանի մը սիւները գտնուած են այժմ, հնագիտական մեծ հարստութիւն պարունակէ: Փրոֆէսօրը 30 տարի զբաղած է այս շրջանին մէջ պեղումներ կատարելով, եւ բլուրին դէպի վար 200 եարտի վրայ ալ գտած է այնպիսի դամբան մը, ուր նախնիք կը թաղէին իրենց թագաւորները:

Քարէ աղիւսները գտած է չորս ոտք խորութեան տակ, պատի մը վրայ շարուած այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես մատենադարանի մը դարակներուն մէջ դրուած ըլլան: Հողին տակէն հանած ատեն՝ աղիւսները խոնաւ էին. պէտք եղած է չորցնել զանոնք, իւրաքանչիւրին մեծութիւնն է 6 × 3 մատնաչափ, իսկ թանձրութիւնը՝ կէս մատնաչափ:

Աղիւսներուն վրայ կան 8 շարք մեհենագիր արձանագրութիւններ եւ նման են կրետացի նշանաւոր հնագէտ Սըր Արթըր Իվընզի Linear B. կոչուած տեսակին, որոնք ցարդ անընթեռնլի մնացած են: Կը պատկանին Minoan գրութեանց: Կը կարծուի թէ այս աղիւսներէն ոմանք, որոնց վրայ թըւանշաններ կան, թագաւոր Նեստորի արքունի թիւը ցոյց կուտան:

Անշուշտ վէճ պիտի ծագի, թէ այս պալատը Նեստորի՞նն է թէ ոչ: Հոմերոս կը նկարագրէ Նեստորը իբրեւ ճերմակ-մօրուս, քաղցրաբարբառ հռետոր մը, որուն լեզուէն խօսքը կը հոսէր աւելի քաղցր քան մեղրը: Սրբազան Pylosի մէջ ծնած էր ու մեծցած ու երրորդ սերունդի թագաւորներէն էր: Խոմփէտիոսի(?) ամուսինն էր ան: Հոմերոսի նկարագրութեան հետեւանքով՝ 2000 տարիներէ ի վեր Նեստոր անունը հոմանիշ դարձած է իմաստուն ու փորձառու քաղաքագէտի: Հոմերոս Ոդիսականի մէջ կը պատմէ, թէ ինչպէս Տելեմաք եկաւ Փիլոս հարցնելու Նեստորին, թէ ինչ եղած է իր հայրը՝ Ոդիսեւսը: Երբ Տելեմաք եկաւ Փիլոս, տեսաւ թէ Նեստոր եւ իր բազմաթիւ զաւակները զբաղած էին ծովեզերքը իրը ցուլեր ողջակիզելով:

Փրոֆ. Պլէկըն յայտարարեց, այս գիւտին առթիւ.

«Եկայ այստեղ պեղումներ կատարելու Աթէնքի ազգային թանգարանին վարիչ տոք. Քուրունիոթիսի հրաւէրով: Տասը տարի առաջ նշմարեցի, թէ այս տեղը բան մը կայ. բայց անկէ ի վեր զբաղած էի Տրովադայի մէջ հնախուզական աշխատանքներով: Այժմ, այս գիւտին առթիւ, չեմ կրնար վճռաբար ըսել թէ թագաւորը Նեստորին պալատն է որ գտած եմ: Վստահաբար կրնամ ըսել սակայն, որ Միկէնեան պալատ մըն է ան, հաւանաբար 13 դարու (Ն. Ք. Քս.): Թերեւս երկու տարի տեւէ պեղումները լրացնելը: Կարելի չէ նաեւ ըսել, թէ այս աղիւսներու վրայ գրողները Յոյնե՞ր էին: Որովհետեւ անոնց վրայ կան այնպիսի նշաններ, որոնք չեն գտնուիր ուրիշ Minoan ձեւերու մէջ: Պիտի մեկնիմ շուտով Մ. Նահանգները եւ գարնան պիտի վերադառնամ շարունակելու պեղումները»:

Անգլիոյ Քէյմպրիճի համալսարանի հնագիտութեան փրոֆ. Ուէյս յայտարարեց այս առթիւ, թէ երեւան հանուած պալատը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի հնագիտական տեսակէտէ, եւ ըստ ամենայնի հաւանական է որ թագաւոր Նեստորինը ըլլայ, ինչպէս կ'ենթադրէ փրոֆ. Պլէկըն:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Ապրիլ 30ի կիրակին, Բարեգործականի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փարիզեան շրջանի Վասպուրականցիներու ընտանեկան թէյասեղանը:

Փարիզէն, թէ արուարձաններէն, հոծ բազմութիւն մը պատասխանած էր հրաւէրին: Սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր:

Բացումը կատարեց Հայրենակցական Միութեան նախագահ Մ. Ոսկերիչեան, որ բացատրելով թէ այս ընտանեկան հաւաքոյթը կը զուգադիպի մեր ապրիլեան հերոսամարտին, յիշեց Վասպուրականցիի հրապարակ ըրած յանդգնութիւնը, հայրենասիրութիւնը եւ եղբայրակցութիւնը, այդ դաժան պայքարին մէջ: Մատնանշեց նաեւ թէ ինչքան ի պատուի է այժմ, այդ նոյն օրերու թրքական ոճրածին կառավարութիւնը...

Յետոյ խօսք առաւ Վ. Փափազեան, որ յիշեց Վասպուրականի մայիս ամիսը իր կանանչաւէտ եւ բուրումնաւէտ լեռներով... Թելադրեց վառ պահել հիներու յիշատակը, ու ատիկա խարիսխ համարել, այսօրուան համազգային գործակցութեան:

Ա. Թէրզիպաշեան յիշեց պայքարին վերջին օրերը, մեկնող վերջին սուրհանդակը, Ճէվտէթի փախուստը, ու Վանեցի ռազմիկներու յանդուգն յաղթանակը: Տ. Բաղտասարեան յիշեց պայքարի առաջին օրերը, ու թէ ինչ պայմաններու տակ պայթեցաւ առաջին գնդակը, որմէ յետոյ ամբողջ մէկ ամիս Վասպուրականի լեռներն ու ձորերը արձագանգեցին ահաւոր հա-

մազարկերը:

Արտասանեցին Կարմիրմօրուքեան ու Դաւիթեան երկու փոքրիկ աղջնակներ: Ինչպէս նաեւ Հրանտ Սըրունձեան եւ Եղիա Սերոբեան:

Օրուան ատողը դարձաւ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, որ յուզիչ կերպով պատմեց իր Վան մտնելը, ապա երգեց տրտմանոյշ քաղցրութեամբ: Պատմեց նաեւ վանեցիական բարբառով փոքրիկ պատմութիւն մը, խնդացնելով ամբողջ սրահը:

Մէջ ընդ մէջ կ'երգէր ու կը նուագէր Թաւիտ Միշան, որու ընկերացաւ վերջին բոպէին, նաեւ Թաւիտ Արգար:

Մինչեւ ուշ ատեն պար, երգ, հաբաղատ մտերմութիւն եւ խանդավառութիւն մը, որմէ իրապէս դժուար եղաւ բաժնուիլ:

Վասպուրականցի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՓԵՐԱՆ

«Մոսկուա Նիւզ» թատրոններու վերաբերեալ բաժնին մէջ կը խօսի Հայաստանի պետական Օփերայի վեցերորդ տարեդարձին մասին եւ կը յայտնէ թէ վեց տարուան մէջ 355,514 հոգի այցելած են Օփերա եւ 27 կտորներ բեմադրուած են, ուր բաժին ստանձնած են հարիւրէ աւելի անձեր:

1923ին Օփերան սկսած է 400,000 ռուբլի պիւտճէով: Անցեալ տարի արտադրուած են «Արշալոյս» օփերան, որուն երաժշտութիւնը յօրինած է Եարօ Ստեփանեան, ինչպէս նաեւ Գալէթներ, ձայնագրուած Ասայէֆի կողմէ:

Բեմադրուած են նաեւ ռուսական կտորներ:

Այս տարի պիտի բեմադրուին Ա. Տիգրանեանի ձայնագրած «Անուշ» եւ Սպենդիարեանի ձայնագրած «Ալմաստ» օփերաները:

ՍԵՒԱՆԱՅ ԼՃԻՆ ՁՈՒԿԵՐԸ

«Խ. Հայաստան» կը գրէ.— Սեւանայ լճի գեղածիծաղ ափին Գոյատակ գիւղէն ոչ շատ հեռու կանգնած է ձկնաբուծարանին շէնքը: Ահա 12 տարի է հոս կաշխատի Գրիգոր Զիշէքեանը, մշակելով ձկնկիթը, հսկելով եւ խնամելով զայն, ամէն օր հազարաւոր ձկնիկներ արձակելով դէպի Սեւանայ լիճը:

Անցեալ տարի ձկնաբուծարանը 1,400,000 ձուկ աճեցնելու ծրագիր ունէր: Աշխատանքի լաւ կազմակերպութեան հետեւանքով աճեցուց մօտ 3 միլիոն ձուկ:

Այս տարի ձկնաբուծութեան զարգացման աւելի մեծ կարեւորութիւն տրուած է:

ՇԱՔԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Հինգ տարի առաջ, Շիրակի դաշտին մէջ, ծովի մակերեւոյթէն մէկուկէս քիլոմեթր բարձրութեան վրայ, շաքարի ճակնդեղի ցանք կատարուած էր եւ ստացուած գոհացուցիչ արդիւնքներ:

Տարուէ տարի ընդարձակուելով ճակնդեղի ցանքերուն ընդարձակութիւնը անցած տարի հասած էր 1020 հեքթարի: Այս տարի սկսած են ճակնդեղ մշակել Արթիկի, Դուզքանդի, Ալինի, Սպիտակի եւ Կիրովականի շրջաններուն մէջ:

Որոշուած է երրորդ հնգամեակին Հայաստանի մէջ կառուցել շաքարի գործարան: Նախատեսուած է Համամլու գիւղին մէջ հաստատել այդ գործարանը, կը գրէր «Խ. Հայաստան» (4 ապրիլ):

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

[Հեղի]նակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

[Նաւաստի]ները անգործ նստած չէին: [...] ժամանակը օգտակար կերպով [գո]րծածելով, անոնք զգալի չափով [...]թեցուցած էին նաւը, ծով նետած [...] թնդանօթի ջարդուած իրերէն [...] ամէնը, ինչ որ կարելի էր վեր[ցնե]լ եւ ձգել,— ջարդուած թնդա[նօ]թները, անոնց խորտակուած կառ[քե]րը, ջարդուած կամ բեւեռները [...]ուած նաւակողերը, կոտրած [...]ի կամ երկաթի կտորները: Նա[ւուն] թնդանօթի պատուհանները բա[ցուա]ծ էին եւ դիակները, ջարդ ուփշուր [...]ած անդամներու հետ միասին, [...] կտաւի մէջ փաթթած, տախ[տակ]ներու վրայէն սահեցնելով, ծո[վը] կը ձգէին:

[Ի]սկ ծովը այնպէս եղած էր, որ ա[յլ] վրայ մնալ այլեւս անհնարին էր, [...] թէ անոր համար որ փոթորիկը վե[րջա]ցած վտանգ կը սպառնար— ընդ-

հակառակը հորիզոնին եռեւը մռնչող մրրիկը զգալի կերպով կը պակսէր եւ ցամաքէն փչող քամին դէպի հիւսիս կը հեռանար— այլ անոր համար, որ ալիքները կը շարունակէին առաջուան պէս մռնչել եւ բարձրանալ: Ասիկա ծովի համար շատ չարագուշակ նշան է, հիւանդ մարտանաւը այնքան տոկունութիւն չունէր դիմադրելու ալիքներու ահեղ ցնցումներուն. մեծ ալիքները կրնային անոր գործը վերջացնել:

Կաքուալ մտածկոտ կանգնած էր ղեկին առջեւ:

Հրամանատարները ծովի վրայ սովորութիւն ունին դէշ բոպէներուն ուրախ դէմք ցոյց տալ եւ Վիէօվիլ, որ գիտէր ամէն տեսակ աղէտներու մէջ միշտ ուրախ մնալ, մօտեցաւ ղեկավարին:

— Այնպէս ուրեմն, ղեկավա՛ր, մրրիկը կատակներ կ'ընէ, կ'ուզէ անգամ մը փռնգտալ, բայց չի կրնար, մենք դուրս կ'ելլենք, լաւ քամի կ'ըլլայ եւ մեզի համար ալ ատիկա պէտք է:

— Եթէ քամի ըլլայ, ալիքները նորէն կը բարձրանան, պատասխանեց ղեկավարը, որ, ճշմարիտ նաւազի մը պէս, ոչ կը ծիծաղէր եւ ոչ ալ կը տխրէր:

Պատասխանը մխիթարական չէր. նաւ մը, որու մէջ ջուր կը թափուի, այեկոծութեան ժամանակ իսկոյն կը լեցուի ջուրով: Կաքուալ ատիկա կը զուշակէր եւ չեշտած էր այդ կէտը, իր յօնքերը թեթեւ մը պռստելով: Գուցէ Վիէօվիլ շատ կ'աճապարէր զուարճաբանել եւ մինչեւ անգամ թեթեւաբանել այդպէս շուտ, երբ թնդանօթի աղէտը դեռ նոր վերջացած էր: Կան դժբախտութիւններ, որոնց ծանրութիւնը կը զգացուի միայն բաց ծովի վրայ: Ծով— ատիկա գաղտնիք մըն է. անոր խորքերը անմատչելի եւ անհասկնալի են. պէտք է զգոյշ ըլլալ:

Լա Վիէօվիլ՝ ղեկավարին պատասխանին վրայ զգաց որ պէտք է կատակը թողուլ:

— Այժմ ո՞ւր կը գտնուինք, ղեկավար, հարցուց:

— Մենք կը գտնուինք Աստուծոյ ձեռքին մէջ:

Ղեկավա՛ր, անիկա նաւատէրն է. անոր պէտք է միշտ ազատ ըլլայ շարժելու եւ երբեմն ալ խօսելու. բայց այս տեսակ մարդիկ առհասարակ սակաւախօս են: Վիէօվիլ անճարացած հեռացաւ: Անիկա հարցում մը ըրած էր ղեկավարին. այդ հարցումին այժմ հորիզոնը կը պատասխանէր:

Մառախուղը, որ գրկախառնուած էր ալիքներու հետ, պատռուեցաւ. ծովը յանկարծ բացուեցաւ: Արշալոյսի աղօտ լուսաւորութեան տակ կ'երեւար ալիքներու անսահման շարք մը, որ փրփրալից ելեւէջներով կ'օրօրուէր:

Ահա՛ թէ ինչ կը տեսնուէր.—

Երկինքը պատած էր ամպերու ծածկոցով մը, բայց այդ ծածկոցը այլեւս չէր դպչեր ծովին: Արեւելքի կողմը հորիզոնը կը փայլէր սպիտակ նշոյլներու մէջ. ատիկա արեւածագն էր. իսկ արեւմուտքը տժգունած էր դեղին շողերով. լուսինը մայրը կը մտնէր: Այսպէս, երկու կողմէ, արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, հորիզոնին վրայ այս երկու տժգոյն եւ սպիտակ լուսաւորութիւնները, ինչպէս երկու ժապաւէններ, իրարու դէմ փռուած, իրենց մէջ կը սեղմէին այդ մռայլ ծովը, եւ այս երկինքը:

Այս երկու լուսաւոր տարածութիւններու վրայ կ'ուրուագծուէին ուղիղ եւ անշարժ կանգնած սեւ սիլուէթներ:

Արեւմուտքի կողմը, լուսնի շողերով ողողուած, որոշակի կը նշմարուէին երեք ժայռեր, կելտական արձաններու նման բարձր կանգնած:

Արեւելքի կողմը, առաւօտեան դողդոջուն շողերու տակ, հորիզոնին վրայ ցցուած էին ութ առագաստանաւեր, մէկ կարգով շարուած եւ իրարմէ որոշ տարածութեամբ հեռու, բոլորանական դրութեան մը մէջ:

Այդ երեք ապառաժները խումբ մը կը ձեւացնէին, իսկ այդ ութ առագաստանաւերը նաւատորմ մը կը կազմէին:

Մարտանաւը պաշարուած էր. ետեւը՝ Մէնկիէ, այդ վտանգաւոր ապառաժը, առաջը՝ ֆրանսական յածանաւերը. արեւմուտքը՝ անդունդ, արեւելքը՝ արիւնահեղութիւն, նաւաբեկութիւն եւ պատերազմ կը սպառնային անոր: Ի՞նչ ընել. դիմել դէպի խո՞ւթը, երբ նաւին մարմինը ծակծկուած էր, անոր սպառազինութիւնը խորտակուած էր, մեծ կայմը իր հիմէն ցնցուած էր. դիմել դէպի պատերա՞զմ, երբ մարտկոցին մէջի երեսուն թնդանօթներէն քանիմէկը արդէն անպէտ էին դարձած եւ ամենալաւ թնդանօթաձիգները այլեւս չըկային:

Արշալոյսը դեռ նոր էր սկսած բացուիլ, այնպէս որ գիշերուան մութը դեռ բոլորովին փարատած չէր: Այս մութը, որ աւելի շատ ամպերէն էր մնացած, քան թէ գիշերէն, կարող էր դեռ բաւական երկար շարունակել, երբ ամպերը՝ բարձր կանգնած, թանձր եւ խոր՝ կապարի նման ամրապնդուած էին վերը:

Իսկ նաւը, որ յոգնած ու ջարդուած՝ այլեւս չէր հնազանդեր իր ղեկին, աւելի առաջ կը գլորէր անդիմադրօրէն, քան թէ գիտակցաբար կը նաւարկէր եւ ալիքներու հարուածներուն տակ՝ թողած էր որ անոնք իրեն հետ ուզածը ընեն:

(Շար.)

ռէլի քան 25 քիլոմեթր հեռու, գործադուլը կարգ մը առաւելութիւններ կը ստանայ։

Հրամանագիրը յետոյ կը նախատեսէ զանազան միջոցներ, արհեստագի-տական դասընթացքներ հաստատելու, վարժ բանուորները աստիճանաբար յառաջ քաշելու եւ անոնց տեղ գործադուլներ վարձելու են. համար։

Կրաւորական պաշտպանութեան դասեր դպրոցներու մէջ

Կիրակի օր հրատարակուած հրամանագիրներէն մին պարտաւորիչ կը հաշակէ կրաւորական պաշտպանութեան դասերը բոլոր դպրոցներուն մէջ, հանրային թէ մասնաւոր։ Ուսուցումը պիտի բաղկանայ տարեկան 12 ժամէ։ Համաձայն հրամանագրին կցուած ցուցակներու, որոնք ուսուցման մանրա-մասնութիւնները կը սահմանեն, մանկապարտէզներէն եւ տարրական դըպ-րոցներէն մինչեւ բարձրագոյն կրթարանները։

Կառավարութիւնը անհրաժեշտ գտած է այս դասաւանդութիւնը, որպէսզի նոր սերունդը կարենայ պաշտպանուիլ օդային կռիւներու, ռումբերու եւ ուրիշ վտանգներու դէմ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ շա-բաթ գիշեր։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 312,452 թիւը։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1 միլիոն ֆրանք. — 873,528 326,627 147,940 1,026,877։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք. — 337022 256302 888811 1150519 046245 245080։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200 հազար ֆրանք. — 657345 262454 998106 1314383 1246630 338179։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 100 հազար ֆրանք. — 14063 17034 10358 24054 61825 59573։

81952 51405 56181 51281 34053 եւ 94870 վերջացող թիւերը շահեցան 50 հազար ֆրանք։

9532 2914 1927 7523 8785 8466 վերջացող թիւերը շահեցան 20 հազար ֆր.։

208 վերջացող թիւերը շահեցան 10000 ֆրանք։

801 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։

980 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք։

39 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք։

2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պ. ՏԱԼԱՏԻէ մօտերս ճառ մը պիտի հրատարակէ, ամփոփելով իր 13 ամսուան վարչապետութեան ընթացքին խօսած ճառերը։ Այս առթիւ յառա-ջաբանին մէջ պիտի բացատրէ թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը կը մնայ անփոփոխ։ «Վաղը, ինչպէս երէկ, մենք պիտի ջանանք յաղթահարել մեզի սպառնացող վտանգները, ապահովելով մարդկութեան եւ Ֆրանսայի ազա-տութիւնը եւ արժանապատուութիւնը։ Ճակատագիրը կախում ունի մեր վճռականութենէն, որ պէտք է մնայ միշտ արթուն եւ անվթար»։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը դրօշի տակ հրաւիրեց կարգ մը օժանդա-կային սպաներ եւ ենթասպաներ, 60 օրուան մարզանքի մը համար։ Աթէնքի թերթերը կը հրատարակեն նաեւ ուրիշ հրամագիր մը, որուն համաձայն դրօ-շի տակ առնուած են 1932 - 1937ի դասերուն մասնագէտ հեռագրիչները կարգ մը շրջաններու, մասնաւորապէս հիւսիսային գաւառներու եւ կղզիներու մէջ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ արտակարգ ցոյցեր կատարուեցան Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, որ յաղթանակի եւ քաջութեան պատուանշանի տօնն է։ Սոֆիայի մէջ թագաւորը աչքէ անցուց պահակազօրքը։ Արարողութիւնը տեւեց քանի մը ժամ։ Զօրահանդէսէն վերջը սպաները եւ ժողովուրդը հնչեցուցին Տոպրուճա-յի քայլերգը, որ խորհրդանշանն է Պուլկարիոյ պահանջներուն։ Պատերազմա-կան նախարարը ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ պետութեանց քարտէսէն կը ջնջուին միայն այն երկիրները որ պատրաստ չեն պաշտպանելու իրենց ազա-տութիւնը։ «Չի մեռնիր ժողովուրդ մը որ պատրաստ է ինքզինքը պաշտպա-նելու եւ մեռնելու»։

ՋՕՐ. ՎԷԿԱՆ փայլուն ընդունելութեան մը արժանացաւ Պուքրէշի մէջ, ուր գացած էր Անգարայէն։ Մարաջախտ Ֆօշի երբեմնի գործակիցը, որ բա-ցարձակապէս գաղտնի կը պահէ իր քաղած տեղեկութիւնները, ջերմապէս կը գնահատէ Իրանի վեհապետը, «որ ձեռնարկած է ամբողջովին կերպարանա-փոխելու երկիրը, հետեւողութեամբ Թուրքիոյ։ Լաւ կազմակերպուած բա-նակ մը ստեղծուած է, եւ կ'աշխատի բարելաւել արտադրութիւնը»։ Զօրա-վարը Փարիզ վերադարձաւ, լրացուցած ըլլալով իր առաքելութիւնը։

ՊԵՐԼԻՆԻ պապական նուիրակը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթ-լէրի հետ։ Կը կարծուի թէ Վատիկան ալ կ'աշխատի ելք մը գտնել, խաղա-ղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը։

ՃԱՓՈՆԻ զինուորական իշխանութիւնը երկար զեկոյց մը հրատարակեց, որ «ժամանակավրէպ» կոչելով օտար դեսպանութեանց գոյութիւնը Փէքինի մէջ, կ'ազդարարէ թէ օտար թաղամասերը «հակաճափոնական քարոզութեան գործօն բոյներ են» եւ եթէ չփոխեն իրենց ընթացքը, Ճափոն անհրաժեշտ մի-ջոցները ձեռք պիտի առնէ, բարեկարգութիւնը եւ խաղաղութիւնը պահպանե-լու համար։ — Միեւնոյն ատեն պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Քան-թոնի շրջանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանատան նախորդ խորհրդականը, Հերշ-ֆէլտ, որ Մոսկուա կանչուած էր եւ «ժուռնալ տը Մոսկու»ի մէջ կ'աշխատէր, ձերբակալուած է, համաձայն Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը։ Թերթն ալ դադրած է։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ մարտանաւեր խարիսխ նետեցին Սպանիոյ հինգ նաւահան-գիստներուն առջեւ, մասնակցելու համար ի պատիւ Զօր. Ֆրանքոյի սար-քուած հանդէսներուն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 4), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ։

(Տասը նկարներ մասուրական զոհերու եւ խորհրդանշան մը՝ կողքին վրայ)։

Գլխաւոր յօդուածներէն զատ, այս թիւը կը պարունակէ քանի մը նահա-տակներու վերջին խօսքերը, ՀԱՅԵՐԷՆ։

Բովանդակութիւն. — ԽՄԲ.՝ Դասեր մեր անցեալէն. ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ՝ Ոճիրին եւ կեանքին խաղը. Ա.՝ Երանի՜ թէ անոնց զոհողութիւնը զուր չանցնի. ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ՝ 1915ի դէպքերուն մասին. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈ-ՂՈՍԵԱՆ՝ Ապրիլ 1915. ԲՈԼ ՏԷՇԱՆԷԼԻ եւ ԲՈԼ ՓԷՆԼԸՎԷԻ ճառերը. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Հայրենի լեռներ. ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ. Դասընթացք հայերէն լեզուի. Նահատակներու յուշարձանը. Ն. ՄԱՐԳԱՐ-ԵԱՆ՝ Եկեղեցին. եւլն. եւլն.։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2·50 ֆրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ․— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ․— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Mutualitéի մեծ սրահին մէջ
24 Rue St. Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ Պ. ԴՄԲԷԹԵԱՆ (ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ)

ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԹՈՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԹԱ-ԳԸՄՃԵԱՆ, ԵԱՏԻՔԵԱՐԵԱՆ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ։

ԲԵՄԱԴԱՐԴԱՐ ԼԱՔԲԱ

Թ. ՆԱԼԵԱՆԻ եւ Տ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ այս արեւելեան անմահ օփէրէթը աննախըն-թաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, միեւնոյն դերակատարներով։ Մայիս 14ի ներկայա-ցումը ամէն կերպով պիտի գերազանցէ նախորդը։

Տոմսերը՝ 10 — 15 — 20 — 25 ֆրանք, կանխաւ ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, 51 rue Monsieur le Prince (Odéon), — Պ. Հրաչեանի 6, Rue Lamartine (Cadet). Maison Wag, 2 rue Arthur Rozier (Place des Fêtes) եւ Կիլիկիա երգչախումբի անդամներուն։ Ներկայացման օրը սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 1ին։

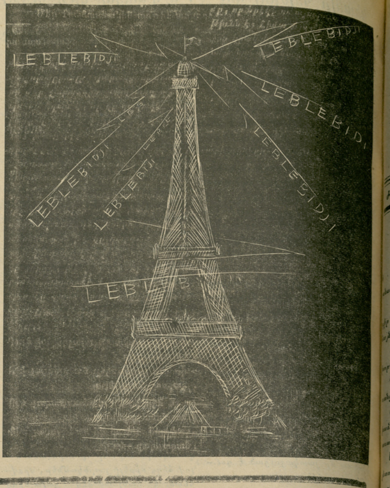

«ՐԵՓՓԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 11 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Ռուսոյի եւ Զարդարեանի մասին։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Coliséeի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), յայտնի Prof. LACOUR (ջութակ)։

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆի կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը։

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՑԷՐՑԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՍԱՌԱՆ» զաւեշտը։

Մուտք 5 ֆր.։

Կը խնդրուի երախայ չբերել։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ
ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը
ՅԱԿՈԲ ՔԻՐՔՃԵԱՆ
(Լիսէ Միւզիքալի Ջութակի ուսուցիչ) կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ-ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Mme Emilie Soboulի
40Է ԱՒԵԼԻ ՆՈՒԱԳՈՂՆԵՐ

Յայտագրին մաս կը կազմեն դասական վարպետներէն ՌԱՄՕ, ԿԼՈՒՔ, ՄՕՑԱՐԴ, ՊԷԹՈՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, եւլն.։

Յառաջացած աշակերտներէ կազմուած նուագախումբը պիտի նուագէ բազմաթիւ կտորներ, Կոմիտասի, Սփենդիարեանի եւայլնի լաւագոյն գործերէն, դաշնակով եւ թագմածայն։

Այս նուագահանդէսին սովորական խանգավառութիւնը ստեղծե-լու համար ջանք չէ խնայուած։

Մուտքը ազատ է։ Ծախքերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնումը պարտաւորիչ է, գին 3 ֆր.։ Կը խնդրուի չխաչածեւել։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» · «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939։ Գին 30 ֆրանք։ Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին։ Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՍՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN 10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէ-նութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդ-ներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՄԱՆՕԹ ԹԱՌՈՒՍ ԱԲԳԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տոքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République Marseille

Tél.: C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակ-ներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնա-ւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վանառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդ-իրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատու-թեան նոր օրէնքներու։

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու ան-հրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուստ Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինե-րով։ Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանք-ներու առաքումը։ Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշ-ները եւ մանրամասնութիւններ։

Կ'ուղարկենք գիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ։ Ռուսա-կան տառերով, ամենաժան գիներով։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameste, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԱՍԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ — MERCREDI 10 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4036

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՀԱՒՈՐ ՀԱՆԳՈՅՑԸ

…կատարեալ Թնճուկի մը վերածուած է միջազգային կացութիւնը, եւ …ուղութիւնը կը թանձրանայ օրէ օր :

Մինչ առկախ կը մնան օրուան հրատապ հարցերը,— 1. Տանցիկի խնդ…ր.— 2. Անգլեւխորհրդային բանակցութիւններ.— 3. Անգլեւթուրք համա…ձայնութիւն :

Այս անորոշութեան դիմաց, միւսները, Իտալիա եւ Գերմանիա անընդհատ …խորհրդակցութիւններ կը կատարեն, նոր անակնկալներ սարքելու համար :

Կը թուի թէ այս անգամ ծանր փորձի մը ենթարկուած է նոյն ինքն Ա…ռանցքը, յառաջիկայ գործունէութեան մասին :

Մինչեւ հիմա Առանցքին մէկ թեւը կը գործէր անձամբ, իր սեփական նա…խաձեռնութեամբ, եւ միւս կողմը բարեացակամ չէզոքութիւն կը պահէր, …անց գործնապէս աջակցելու :

Այսպէս եղաւ, երբ Գերմանիա խլրացուց Աւստրիան (1938 մարտ 12), …յ Չեխոսլովաքիան (1939 մարտ 15), իսկ Իտալիան ալ՝ Ալպանիան (1939 …պրիլ 7) :

Կարգը նորէն եկած էր Գերմանիոյ, որ մինչեւ հիմա առիւծի բաժինը վա…յելեց այս գործակցութեան շնորհիւ :

Եւ ահա Տանցիկի խնդիրը :

Բանգէտներ կը կարծէին թէ Գերմանիա այս անգամ ալ պիտի գործէ իր սո…վորական մեթոտներով, կատարուած իրողութեան առջեւ դնելու համար քա…ղաքական աշխարհը :

Օրուան լուրերէն կը հետեւի թէ փոփոխութիւն մը կատարուած է այս …թոտին մէջ, եւ հիմա երկու միահեծան պետութիւնները պիտի գործեն …միաժամանակ, տարբեր ճակատներու վրայ, բայց զուգընթաց : Այս առաջա…րկութեամբ ալ, արդէն մշակեր են քաղաքական եւ զինուորական դաշինք մը, …ուն բովանդակութիւնը գաղտնի կը մնայ տակաւին :

Եթէ ճիշդ են եղած հրատարակութիւնները, այս անգամ ձայնը պիտի …ւէ Միջերկրականէն, Հռոմի նախաձեռնութեամբ, իսկ Պերլին պիտի փորձէ …խաղ մը սարքել ցամաքի վրայ, լեհական կամ պալքանեան ճակատէն :

Ամէն պարագայի մէջ, շատ բան կախում ունի Մոսկուայի բանակցու…թեանց ելքէն :

Օրուան լուրերը կը հաստատեն թէ Անգլիոյ վարչապետը ճշմարիտ անելի …մատնուած է ռուսական հարցին առթիւ, թէեւ բանակցութիւնները կը շա…րունակուին ընդհատ – ընդհատ : Իր վերջին յայտարարութիւնն ալ յոռետե…սութիւն կը բուրէ :

Եթէ հանգոյցին մէկ ծայրը կ'երկարի Սեւ ծով եւ Միջերկրական, միւսը …նայ հասնիլ մինչեւ Ծայր. Արեւելք, ուր Ճափոն լարուած ուշադրութեամբ …կը հետեւի դէպքերու ընթացքին :

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՍ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

—— ∞ ——

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ նորէն նեղա…ցուցիչ հարցումներ ուղղուեցան անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին : …Ընդդիմադիրները հարցուցին թէ ինչո՛ւ կը դանդաղին բանակցութիւնները : …Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց.

— « Կառավարութիւնը պէտք ունի Ռուսաստանի, բայց չուզեր Ռուսաս…տանը : Առանց Ռուսաստանի երկու ելքեր կը մնան, եթէ կառավարութիւնը …կարենայ կատարել իր խոստումները,— կրնայ ըլլալ որ քանի մը օրէն կամ …քանի մը շաբաթէն կառավարութիւնը գտնուի աղէտի մը առջեւ, կամ գաղտա…գողի դուրս ելլէ իր յանձնառութիւններէն, ինչպէս ըրած է ասկէ առաջ» :

…Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ անգլիական կառավարութիւնը լուրջ մտա…հոգութեան մատնուած է, իմացած ըլլալով որ Հիթլէր այժմ շատ աւելի ծանր …պահանջներ ծրագրած է Լեհաստանի դէմ, քան ըրաւ ապրիլ 28ի ճառին մէջ : …Լեհաստան անձկութեան մատնած է մանաւանդ անոր համար որ լեհական տագ…նապը շատ աւելի ծանր է քան չեխականը, եւ Անգլիա աւելի մխրճուած է Տան…ցիկի հարցին քան չեխականին մէջ :

Երեսփ. ժողովի վիճաբանութեանց ընթացքին, վարչապետը հաստատեց …թէ Մոսկուայի դեսպանին յանձնարարուած է կարգ մը թելադրութիւններ ուղ…ղել խորհրդային կառավարութեան, եւ թէ չի կրնար աւելի բան ըսել, քանի …որ բանակցութիւնները կը շարունակուին :

…Պահպանողական երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ Անգլիոյ ժողովուրդին …մեծամասնութիւնը կ'ուզէ որ արագօրէն կնքուի անգլեւֆրանքեւխորհրդային …դաշինքը : Պ. Չէմպըրլէն նեղսրտելով պատասխանեց թէ ինք չի գիտեր որ …Անգլիացի ժողովուրդը այդպիսի կարծիք մը յայտնելու առիթ ունեցած է : …Պարգեւի երեսփոխանը ի՞նչ հեղինակութեան վրայ կը հիմնուի, այդպիսի …յայտարարութիւն մը ընելու համար » :

*** Մոսկուայի անգլիական դեսպանը առաջին կարեւոր տեսակցութիւն …ունեցաւ Պ. Մոլոթովի հետ, որ առժամապէս կը վարէ արտաքին գործերը : …Պ. Մոլոթով հաւաստեց թէ Լիթվինովի հրաժարումը բան չէ փոխած իրենց …արտաքին քաղաքականութեան մէջ :

*** Անգլեւթուրք համաձայնութիւնն ալ առկախ կը մնայ, իբրեւ հետե…ւանք անգլեւխորհրդային բանակցութեանց ամլութեան :

Ինչպէս գրեցինք, թրքական «Ազշամ» թերթը դադարման դատապար…տուեցաւ, անգլեւթրքական համաձայնութեան լուրը տուած ըլլալով : Ըստ այդ …աղբիւրին, համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը եղած են հետեւեալները.—

Թուրքիա պատերազմի պարագային պիտի բանայ Նեղուցները Անգլիոյ եւ …Ֆրանսայի առջեւ, ինչպէս նաեւ պիտի տրամադրէ անոնց 250,000նոց բանակ …մը, կանոնաւորապէս սպառազինուած եւ իր օդատորմիղին մէկ մասը : Ասոր …փոխարէն՝ արեւմտեան մեծ պետութիւնները յանձնառութիւն կը ստանձնեն …պաշտպանելու Թուրքիոյ բոլոր ծովեզերքները, հողային ամբողջութիւնը եւ …անկախութիւնը :

*** Սոֆիայի եւ Մոսկուայի մէջ բացարձակ գաղտնապահութիւն կը տի…րէ Պ. Փոթէմքինի այցելութեան արդիւնքի մասին : Կը հաստատուի թէ Պ. …Փոթէմքին մասնաւոր պաշտօն մը ստացած էր : Թերթերը կը գրեն թէ Խ. …Միութիւնը չուզեր որ Նեղուցները բացուին որ եւ է ազգի առջեւ, եւ թէ ա…սոր համար էր որ Փոթէմքին Անգարա գնաց, ճիշդ այն պահուն երբ Անգլիա …կը բանակցէր Թուրքիոյ հետ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ ՏԱՆՑԻԿԻ ՎԷՃԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀՌՈՄ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆ Կ'ԱՃԱՊԱՐԵՆ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պատրաստ է իր բարեխօսութիւնը առաջարկելու գերմանեւլեհական ծանրակշիռ վէճին լուծման համար, եթէ երկու կողմերէն մէկը խնդրէ : Այս յայտարարութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց, քանի որ Մեծն Բրիտանիա անցեալ տարի ալ միջնորդած էր Չեխոսլովաքիոյ հարցին առթիւ, Փրակա ղրկելով նախկին նախարար մը : Այս ձեռնարկին հետեւանքը եղաւ գերմանական շրջանին կցումը, Միւնիխի համաձայնութեամբ, թէեւ ի վերջոյ Գերմանիա իր թեւարկութեան տակ առաւ ամբողջ Պոհեմիան եւ Մորավիան :

Խորհրդականը բացատրելով թէ Տանցիկի կարգուսարքը վճռուած է Վերսայլի դաշնագրով, շարունակեց.

— « Որ եւ է փոփոխութիւն այդ կարգուսարքին մէջ ամէնէն առաջ կը վերաբերի այն երկու կողմերուն որ ուղղակի շահագրգռուած են այս հարցով : Անոնց կ'իյնայ համաձայնիլ գործադրուելիք մեթոտի մասին : Բազմիցս յայտարարուած է թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը միշտ կուսակից կը մնայ միջազգային վէճերը բարեկամական բանակցութիւններով, իրաւարարութեամբ կամ ուրիշ խաղաղ միջոցներով կարգադրելու քաղաքականութեան : Կառավարութիւնը միշտ պատրաստ եղած է իր բարեխօսութիւնը ընծայելու, եթէ շահակից կողմերը դիմում կատարեն» :

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը իր այս տրամադրութիւնը հաղորդած է լեհական կառավարութեան եւ պատասխանի կը սպասէ, գործի ձեռնարկելու համար : Երեսփ. ժողովին մէջ ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Չէմպըրլէն յոյս յայտնեց թէ Լեհաստան կ'ըմբռնէ վէճին կարեւորութիւնը եւ Անգլիոյ բաղձանքը՝ խաղաղութեամբ կարգադրելու համար զայն :

*** Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, իր հերթական տեսակցութեան մէջ կը գրէ թէ Մուսոլինի ուրբաթ օր յուշագիր մը ուղղած է Հիթլէրի, Մայիս 14ին խօսելիք ճառի մասին : Այս յուշագրին կցուած է նամակ մը, որով Մուսոլինի կ'առաջարկէ գործի ձեռնարկել Միջերկրականի մէջ եւ Լեհաստանի դէմ միաժամանակ : Այս առաջարկին վրայ, Հիթլէր Պերլին հրաւիրած է սպարապետը, որ Իտալիա գացած էր : Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի կ'աճապարէ, նկատելով որ գարունը աւելի նպաստաւոր է զինուորական գործողութիւններ կատարելու համար Միջերկրականի եւ Ափրիկէի մէջ, քան ամառը : Իտալիոյ ռազմական ճարտարագործութիւնը չի կրնար յաւիտենապէս լարուած մնալ, իսկ ժամանակը կը բանի ի նպաստ ժողովրդավար պետութեանց :

*** Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Լեհաստան տրամադիր չէ հանրաքուէ ընդունելու Տանցիկի համար, առարկելով թէ այդպիսի տրամադրութիւն չկայ Վերսայլի դաշնագրին եւ Տանցիկի սահմանադրութեան մէջ : Մինչայս մինչ այն, Վատիկանի ներկայացուցիչները ամէն միջոց կը փորձեն, միջին ճամբայ մը գտնելու համար : Տանցիկի նացի գործիչները անհամբեր կը սպասեն Հիթլէրի հրահանգներուն :

*** Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Գերմանիա պիտի երթայ յունիսին, ստորագրելու համար քաղաքական եւ զինուորական դաշինքը : Իտալական մամուլը կը շարունակէ ազդարարութիւններ ուղղել միւս պետութեանց : Այդ հրատարակութեանց լեզուէն կը հասկցուի թէ ի հարկին Հունգարիան եւ Եուկոսլավիան ալ պիտի հրաւիրուին միանալու իտալեւգերման դաշինքին, նկատի առնելով իրենց աշխարհագրական եւ քաղաքական դիրքը : Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը Հռոմ գնաց, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին : Հիթլէր եւ Մուսոլինի շարունակ հաղորդակցութեան մէջ են հեռաձայնով, ճշդելու համար զինուորական դաշինքին բոլոր մանրամասնութիւնները :

ՃԱՓՈՆ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՅ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ճափոնի պատերազմական նախարարը խօսելով իտալեւգերման զինակցութեան մասին, յայտարարեց թէ անկարելի չէ որ Ճափոն զինուորական դաշնագիր մը ստորագրէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, եթէ անոնք ուզեն : Անդրծովեայ գործերու նախարարը աւելի յառաջ երթալով, յայտարարեց թէ արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին, զինակցութիւն մը կնքելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ : Այս առթիւ աւելցուց.

— « Բանակցութեանց յաջողութիւնը ամբողջովին կախում պիտի ունենայ սա պարագայէն,— Իտալիա եւ Գերմանիա պէտք է կատարելապէս ըմբռնեն Ճափոնի դիրքը եւ ուժը Ծայր. Արեւելքի մէջ, ինչպէս եւ իրենց դիրքը Եւրոպայի մէջ : Երկու պետութեանց համար վտանգաւոր պիտի ըլլայ իրենց ազգային քաղաքականութիւնը գործադրել իրենց հակառակորդներու պաշարման ձեռնարկին առջեւ, առանց ապահովելու Ծայր. Արեւելքի ամենամեծ պետութեան՝ Ճափոնի գործակցութիւնը :

Արտաքին նախարարն ալ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Մեզի համար էականը այն է որ զօրանայ հակաբոլշեւիկ դաշինքը Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, որպէսզի կարելի ըլլայ դիմագրաւել ներկայ կացութիւնը, համաձայն կառավարութեան տեսակէտներուն» :

Նախարարը աւելցուց թէ Ճափոն չի կրնար անգիտանալ Անգլիոյ կողմէ Խ. Միութեան եղած առաջարկները, հակառակ անոր որ Ծայր. Արեւելքը յատկապէս դուրս ձգուած է ծրագրուած որ եւ է դաշինքէ :

*** Ճափոնական զօրքը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած է Չինաստանի մէջ : Օդանաւերը անընդհատ կը ռմբակոծեն չինական դիրքերը :

---

500 ՕԴԱՆԱՒԵՐ պիտի մասնակցին Մատրիտի մեծ զօրահանդէսին : Սպանիոյ ռազմական օդանաւերուն ընդհ. թիւն է 1100 :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԷՐ ՄԻՆԱՍ ԷՖԷՆՏԻՆ

«*Հայրենիք*» ամսագրի Մարտի թիւին մէջ Երուանդ Տէր Անդրէասեան համով – հոտով յուշեր կը պատմէ ուսումնասիրութեան մը մէջ որ բռնած է ամսագրին 24 էջերը (*Հայ լրագրութիւնն ու հրապարակագրութիւնը Պոլսոյ մէջ*) :

Երբեմնի «Երուանդ էֆէնտին»,— Ճառաջի «Տարազ»ը —ներկայացնելով համիտեան գրաքննութեան ահուդողն ու խեղկատակութիւնները, մասնաւորապէս կը յիշէ լուսահոգի Մինաս էֆէնտին :

Մենք խլէզներ էինք երբ հանդիպեցանք այդ փլփլած մարդուն : Ձեռագիր թէ փորձ նորէն եւ նորէն կարդալ կուտար Մինաս էֆէնտին : Սանդուղներէն վար կ'իջնէր, բաւական ալ քալած կ'ըլլար մինչեւ փողոցին անկիւնը, յանկարծ կը տեսնէիր որ նորէն վեր ելեր է, կաղն ի կաղը, հեւալով :

Անպատճառ բան մը մոռցած կ'ըլլար :

Օր մը մինչեւ ուշ ատեն «Սուրհանդակ»ի խմբագրատան մէջ սպասելով Պատրիարքարանի լուրերուն, կարդացած, ստորագրած եւ մեկնած էր :

Կէս ժամ չանցած, գիշերուան ժամը ցին, Գեղամն ու ես ափ ի բերան մնացինք, մեր դիմացը տեսնելով Մինաս էֆէնտին, մտահոգ եւ շնչասպառ :

— Սա Մուշի լուրը նորէն կարդա :

« Մուշի լուր » կոչածը խեղճուկրակ երկտող մըն էր, — «Պատրիարքարանը նոր տեղեկագիր մը ստացած ըլլալով Մշոյ Առաջնորդարանէն, վիճակային գործոց մասին, պարտ ու պատշաճը տնօրինեց» :

Մինաս էֆէնտին երկու – երեք անգամ ձեռագիրը կարդալ տուած եւ փոխած էր այսպէս.— «Պատրիարքարանը տեղեկագիր մը ստացած ըլլալով Մշոյ Առաջնորդարանին, վիճակային *կրթական* եւ *եկեղեցական* գործոց մասին, պարտ ու պատշաճը տնօրինեց » :

Սրբագրուած վիճակին մէջ ստորագրելէ վերջ մինչեւ Կամուրջ կ'երթայ, կասկած մը կ'իյնայ միտքը եւ կը վերադառնայ :

Նորէն գրաշարը կը բերէ Մուշի լուրը, Մինաս էֆէնտին չորրորդ անգամ կարդալ կուտայ, այս անգամ թլփատում մը եւս կատարելով.

— Սա «վիճակային»ը հանէ. «կրթական եւ եկեղեցական»ը կը բաւէ : «Պարտ ու պատշաճը տնօրինեց»ն ալ վերցուր. «կարդաց » ըսէ, *վերջալամ* :

Մինաս էֆէնտին թմրեցնելու ամէնէն վարպետ ձեւը Արամ Անտոնեանը գիտէր :

Եթէ նկատէր որ գրաքննիչի յոդուածը քիչ մը ջուր կը վերցնէ, կը սկսէր հանած – վարած պատմութիւն մը պատմել :

Ապրած, օր–տեսած մարդ էր Մինաս էֆէնտին, եւ աչքերը կայծկլտուն, բերանը բաց կը լսէր :

— Է՛հ, *սո՞նը*, *սո՞նը*…

— *Սօնը*, *սօնը* աղջիկը *հայը* կլլեր է : Դեռ չվերջացաւ, Մինաս էֆէնտի, սա թուղթերը ստորագրէ որ շարունակեմ, գրաշարը կը սպասէ :

Եւ ստորագրութիւնը կը սահէր մեքենաբար :

Մինաս էֆէնտին մասնաւորապէս նախապաշարուած էր ինծի դէմ : Ամիսը, քանի մը ամիսը անգամ մը բաներ մը կը մրոտէի, «Նիշեր» եւն. :

— *Պէն պու չօճուքտան գորգարըմ*, Տիգրան էֆէնտի, *սէն պաք* : Ինծի նայէ, վաղուան ձգէ, թող Լեւոն էֆէնտին կարդայ (Բ. գրաքննիչը) :

Աւելի համով պատմութիւն մը, յաջորդով :

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Վիէնի մասնաճիւղին հանգանակութիւնը (մանրամասնութիւնները տես Դ. էջ)	615
Մայիս 5ի գումարը	2370
Ընդհ. գումար	2986

ԽՄԲ.— Բարերար մը ստանձնած ըլլալով յիշատակարանին կառուցման ամբողջ ծախքը, բացումը կատարուած է հանդիսաւորապէս :

Գերմանիա պաշար կ'ամբարէ

Գերմանիոյ մէջ սկսած են մեծաքանակ միս ամբարել, իբրեւ «նախազգուշական» միջոց : Այս պատճառով շուկային մէջ մսի սով կը տիրէ : Վերջին քանի մը օրերը միս ճարել բոլորովին անհնարին է : Նոյնպէս կ'ամբարեն կանանչեղէն : Կանանչեղէնի ընդհանուր արտադրութեան 30 առ հարիւրը միայն շուկայ կը հանուի, մնացեալ 40 առ հարիւրը բանակին կը յատկացուի, իսկ 30 առ հարիւրը կ'ամբարուի : Կը տիրէ նաեւ հաւկիթի սով :

Կառավարութիւնը գրաւեց եւ Գերմանիա փոխադրեց ցորենի այն պահեստները, զորս չեխ կառավարութիւնը ամբարած էր ժամանակին Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ : Չեխոսլովաքիոյ մէջ գերման կառավարութեան ձեռք ձգած զէնքի ու ռազմամթերքի արժէքը կը գնահատուի 300 միլիոն ոսկի, առանց հաշուելու ամրութիւնները եւ անշարժ զինարանները : Այս բոլորը տարած են Գերմանիա : Չեխոսլովաքիոյ զինարանները այժմ կը գործեն գիշեր ցերեկ, գերման սպառազինման համար : Միւս կողմէ Գերմանները սկսած են Պոհեմիա եւ Մորավիա փոխադրել մեծաքանակ ռազմական մեքենաներ, ինքնաշարժ կառքեր, զրահապատ կառքեր եւն. : Չեխ. ամրութիւնները կը գործածեն իբրեւ շտեմարաններ ուտեստեղէնի, քարիւղի, մեքենայի մասերու ամբարումին համար : Այնքան ընդարձակ են այս ամրութիւնները եւ այնքան լայնատարած, որ Գերմանները կ'ըսեն թէ կրնան այնտեղ զետեղել Գերմանիոյ մէկ տարուան ուտելիքի եւ փոխադրական միջոցներու պահեստները :

Գերման կառավարութեան կարգադրութեամբ Պոհեմիայէն եւ Մորավիայէն աշխատաւորներ կը փոխադրուին Գերմանիոյ զանազան մասերը եւ անոնց աշխատանք կը ճարուի : Երկուքուկէս շաբթուան ընթացքին Գերմանիոյ մէջ գործի դրուած են 19,000 հոգի՝ Պոհեմիայէն եւ Մորավիայէն : Այս բանուորներու թիւը շուտով պիտի հասնի 32,000ի :

Լիթվինով ինչո՞ւ ինկաւ

Մոսկուայի համայնավարական ներքին շրջանակներուն մէջ որ եւ է տագնապ յառաջ բերած չէ Լիթվինովի հրաժարումը : Ռուսական հանրային կարծիքը նոյնիսկ նկատած չէ զայն, իսկ օտար դիտողներ արդէն կը սպասէին սոր ամիսներէ ի վեր : Լիթվինով որ եւ է ազդեցութիւն չունէր Խ. Միութեան մէջ. անիկա «մեծ» էր միայն օտարներուն համար, երբ անցաւ Ժընեւ, Լոնտոն ու Փարիզ : Մոսկուայի մէջ Լիթվինով կ'ապրէր արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան մէջ, կղզիացած, առանց ո եւ է շփում ունենալու Ռուսերու հետ : Ան նոյնիսկ տեղեակ չէր թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Խ. Միութեան մէջ : Սթալին զինք կը նկատէր պարզապէս արբանեակ մը, որ պիտի կատարէ իր հրահանգները արտաքին ասպարէզին մէջ : Երբեք համակրած չէր անոր եւ, եթէ պաշտօնի կոչած էր, պարզապէս անոր համար էր Լիթվինով լայն ծանօ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Ի՞նչ է, իրապէս, պատճառը որ Թուրքիա, քաղաքական վերջին բանակցութիւններու եւ դէպքերու ընթացքին, դարձաւ ծանրութեան կեդրոնը: Պարագայ մը, որ, խոստովանինք, կրկնարժէք դարձուց Թուրքիան ու հայեացքները ուղղել տուաւ դէպի Անգարա: Աւելին,— Գերմանիան հոն ուղարկեց իր ամէնէն ճարպիկ դիւանագէտներէն մին, Ֆոն Փափէնը, իսկ Խ. Միութիւնը՝ իր արտաքին Բ. գործավարը: Անկէ զատ, գրուեցաւ թէ Իտալիա կը խորհի պատուիրակութիւն մը ուղարկել, իսկ Անգլիա ու Ֆրանսա յամառ բանակցութիւններ կը կատարեն Անգարայի հետ:

Պարզ է, որ Թուրքիոյ ընծայուած այս մեծ ուշադրութեան առաջին ու հիմնական պատճառը իր աշխարհագրական դիրքն է: Այդ դիրքը, սակայն, ստեղծած է ու կրնայ ստեղծել պարագաներ, որոնք քաղաքական ու ռազմագիտական դեր ունին ու կըրնան ունենալ:

Այսօր, Թուրքիոյ ընծայուած այդ մեծ ուշադրութեան մասին խօսուած ատեն, հարկ է անտես չառնել զանոնք: Որովհետեւ, դէպքերու ընթացքը,— որ պիտի շարունակուի խաղաղ կամ բախումի ձեւին տակ— պիտի ունենայ իր հետեւանքները՝ մասնաւորապէս Թուրքիոյ համար:

Կասկած չկայ թէ Թուրքիոյ ամէնէն մեծ ուժը կը կայանայ ա՛յն իրողութեան մէջ, որ Նեղուցները կը գտնուին իր բացարձակ գերիշխանութեանը ներքեւ, Մոնթրէօն զայն օժտեց իրաւասութեամբ մը, որ կրկնապատկեց Թուրքիոյ քաղաքական եւ զինուորական արժէքը: Առանց Մոնթրէօյի՝ Թուրքիա տկար էր, հակառակ իր անժխտելի սպառազինութեան: Մոնթրէօյով՝ ան տէր եղաւ Նեղուցներուն: Բայց, տէր ըլլալ Նեղուցներուն՝ կը նշանակէ Միջերկրական ու Սեւ ծովերը բաժնել իրարմէ:

Արդ, ի՞նչ կը ներկայացնեն այս ծովերը՝ ոչ թէ իբրեւ առանձին առանձին աւազաններ, այլ՝ իբրեւ իրարու լրացուցիչ մասեր: Լրացուցիչ՝ ի հարկէ՝ քաղաքական – ռազմագիտական տեսակէտէ:

Եթէ Աւստրիոյ կցումը եղած չըլլար, ու ջնջուած չըլլար նաեւ Չեխոսլովաքիան,— ուրեմն եւ՝ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց մեծազանգուած ուժը տարածած չըլլային Պալթիկ եւ Հիւսիսային ծովերէն մինչեւ Ադրիական, Միջերկրական ու գրեթէ Սեւ ծով, անշուշտ, ապագայի կռիւը ոչ միայն առաւելապէս Միջերկրական փոխադրուած չէր ըլլար, այլ եւ նոյն այդ կռիւին ելքը գրեթէ ամբողջովին Միջերկրականէն կախուած չէր ըլլար: Պատերազմէն վերջ, գերման մեծանուն զօրավար մը կ'ըսէր թէ՝ «ապագայ պատերազմը պիտի մղուի առաւելապէս Միջերկրականի ափերուն վրայ»: Դէպքերը եկան ապացուցանելու թէ ճշմարտութիւնը մեծ բաժին ունի այս նախատեսութեան մէջ: Աւելին,— Միջերկրականը դարձաւ, ինչպէս ըսինք, պատերազմի մը ոչ միայն գլխաւոր թատերավայրը, այլեւ՝ պատճառը, եւ՝ վճռողը անոր ելքին: Նախորդ պատերազմին, Միջերկրականը խաղաղ մնաց: Ու ելքը վճռեցին «բաց ծովեր»ը: Գերմանիա նեղուեցաւ Նիւթերէ եւ ստիպուեցաւ զէնքերը դնել վար: Կը թուի թէ Առանցքը, այս անգամ, կ'ուզէ օգտուիլ անցեալի այդ փորձառութենէն, որ այնքան սուղ արժեց Վիլհէլմեան Գերմանիոյ:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Առանցքին հակադիր ճակատը կը բաժնուի երկու մասերու՝ ընդհանրապէս Թուրքիոյ, եւ մասնաւորապէս Նեղուցներուն միջոցաւ: Ու Թուրքիա, ինքը, իր դիրքով կը մնայ անոնց մէջտեղը: Ուրեմն Թուրքիոյ «աշխարհագրական դիրք»ին առաջին դերը — որ կրնայ թէ արժէք մը եւ թէ վտանգ մը ըլլալ իրեն համար — կը բխի, ներկայիս, այս իրողութենէն:

Ներկայիս, ըսինք, որովհետեւ ըսխալ պիտի ըլլար միշտ ու ամէն պարագայի միեւնոյն ձեւով ըմբռնել ու միեւնոյն ձեւով բացատրել այդ դիրքը: Օրինակ, ընդհանուր պատերազմէն առաջ, Օսմանեան Կայսրութիւնը երկար ատեն իր գոյութիւնը կը պարտէր իր աշխարհագրական դիրքին, բայց, տարբեր դասաւորումով մը: Այսպէս, այն ատեն կար, ոչ միայն գերմանական Պ. Պ. Պ. (Պերլին–Պոլիս – Պաղտատ), այլ մանաւանդ ռուսական ձգտումը դէպի Պոլիս ու Միջերկրական: Այդ ձգտումին դէմ էին Անգլիան մասնաւորապէս, ու երբեմն՝ իր միջերկրականեան գործակիցը՝ Իտալիան: Այսօր, ճիշդ հակառակն է: Թուրքիա իր աշխարհագրական դիրքին բերումով ոչ թէ հակամարտութեան թատրն է Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ, այլ, ընդհակառակն, տարածուն օղակն է անոնց միջեւ՝ ընդդէմ գերմանաիտալական ձգտումներուն կամ ծրագիրներուն:

Այս հիմնական բնորոշումին հարկ է կցել, միշտ նոյն դիրքին ու Նեղուցներուն իր տիրակալութեան իբրեւ հետեւանք, կարգ մը ուրիշ կէտեր:

Սեւ ծովեան պետութիւններ են, Ռուսիայէն, Թուրքիայէն զատ, Ռումանիա եւ Պուլկարիա: Գերմանական հակումը որոշ է դէպի ռումանական քարիւղը: Արդ, Նեղուցները հոս ալ ունին շատ կարեւոր դեր մը: Փակել զանոնք — իբրեւ բացարձակապէս չէզոք— թէ անգլեւֆրանսական եւ թէ Գերմանեւիտալական ուժերուն դէմ, պիտի նշանակէր ռումանական քարիւղը յանձնել Գերմանիոյ, առիթ չտալով որ Սեւ Ծով անցնին անգլեւֆրանսական ուժեր: Միւս կողմէ, Լեհաստան զինակից է Ռումանիոյ: Հիւսիսային ճակատէն՝ Տանցիկը ունի իբրեւ դուռ: Իսկ այդ ազատ քաղաքը, պատերազմի առաջին շրջանին, կը դրաւուի արդէն: Ու ամբողջ Լեհաստանի եւս կապը՝ իր դաշնակիցներուն — Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ պէտք է կատարուի Նեղուցներով, առանց անտեսելու, անշուշտ, Միջերկրականի բազմաթիւ դժուարութիւններն ու վտանգները:

Թուրքիոյ դիրքին առաւելութիւններէն մէկն ալ այն է, որ իր Միջերկրականի ափունքը մեծ նպաստ կրնայ ընծայել այն կողմին, որուն հետ կ'ըլլայ ինք: Դէպի արաբական ափերը սահող այդ մասին մէջ,— ուր Իտալիա եւ Գերմանիա պիտի ուզեն տիրակալութիւն մը հաստատել՝ թէ Ռուսիոյ, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի ճամբան փակելու, եւ թէ արաբական երկիրներուն հետ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծովային կապը կտրելու համար (իսկ հոն կայ քարիւղի միւս ծորակը),— հսկայ դեր կրնայ կատարել թրքական ափունքը ու մեծ արգելք կրնայ ըլլալ Առանցքին, եթէ անգլեւֆրանսական ճակատին կայան կամ ապաստան ծառայէ: Ասոր հակառակն ալ նոյնքան ճշմարիտ է, բնականաբար, երբ նկատի ունենանք որ ներկայիս, Միջերկրականի մէջ, ամենափոքր կղզին իսկ արժէք մը դարձած է, ու սխալ չէ թերեւս կարծել, որ Անգլիա կը կռուի Քորֆուի համար…

Թուրքիան, Սեւ Ծովու ափէն մինչեւ Կարս ու Կովկաս՝ ունի ցամաքային դիրք մըն ալ, որ կրնայ — եթէ ոչ վճռական — գոնէ նկատելի դեր մը ընծայել իրեն՝ Ուկրայնայէն Կովկաս երկարող գերմանական ծրագրին ի նպաստ կամ դէմ՝ նայած թէ որ կողմին հետ կ'ըլլայ ինք: Եթէ ծովէն իր Նեղուցներն ու իր ծովախորշերը զօրաւոր կը դարձնեն զինքը, ցամաքէն ալ ունի բանակային անժխտելի ուժ մը, եւ Կովկասի սահմանակից ըլլալու առաւելութիւնը:

Եւ, վերջապէս, Թուրքիա իր արեւելեան սահմաններէն եւս օգտագործելի ուժ մըն է, քանի որ Անգլիոյ քաջալերութեամբ ու իր նախաձեռնութեամբ կազմած է Սաադապատի ուխտը՝ Իրանի, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի հետ: Բայց, ատիկա արդէն ոչ միայն պատուարն է Հնդկաստանի առջեւ, այլեւ քարոյական ապահովութիւնը գրեթէ ամբողջ իսլամական աշխարհի:

Կասկած չկայ, որ եթէ Գերմանիա յաջողի որ եւ է ձեւով Ուկրայնա հասնիլ, Թուրքիան չի կրնար արգիլել անոր մուտքը Կովկաս, կամ անոր կարգադրութիւնը՝ Կովկասի մասին, ինչպէս նաեւ՝ անկէ վերջ ու ատոր իբրեւ հետեւանք՝ Սաադապատի Ուխտը փաստօրէն կը փլի, ինչպէս փլաւ, Չեխիոյ եւ Ալպանիոյ գրաւումով, Պալքանեան Ուխտը: Բայց, Թուրքիոյ հակումը՝ Առանցքին՝ կրնայ դիւրացնել գերմանական այդ ծրագրին իրականացումը, իսկ անոր հակումը՝ անգլեւֆրանսական ճակատին՝ կրնայ դժուարացնել, նոյնիսկ յապաղեցնել:

Ահա ուրեմն իրենց գլխաւոր գիծերուն մէջ, Թուրքիան ծանրութեան կեդրոն դարձնող պատճառները:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆՏԵՐ ԽԼԵԱԿՆԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Եթէ կարենայինք այցելել Փարիզի չքաւոր հայ հիւանդներու ու մօտէն քննել անոնց հոգեկան վիճակը, շատ ցաւալի եւ աներեւակայելի պարագաներու առջեւ պիտի գտնուէինք: Հոն դարմանուող հիւանդներուն մէկ մասը արտաքին աշխարհէն չէզոքացած, լքուած, զրկուած ընտանեկան մտերմիկ մթնոլորտէն, ազգակիցներէն, սովորութիւններէն, կ'ապրին բոլորովին նոր, բայց չափազանց տխուր եւ հնչիչ մթնոլորտի մը մէջ: Հոն ոչ մէկ հաճոյք կայ իրենց միտքը զբաղեցնող, իրենց ցաւերը վանող, ոչ մէկ ակնահաճոյ տեսարան, ոչ մէկ հաճելի ձայն ականջը մարդող, բայց հիւանդներու հառաչանքներէն, Եւ երբ անոնք իրենց շուրջի միօրինակ, անհաճոյ ու տխուր տեսարանները դիտելէ ձանձրացած, կը փորձեն իրենց ակնարկը նետել աւելի հեռուները, սփոփիչ նոր երեւոյթ մը փնտռելու, իրենց աչքերը պիտի հանդիպին կըրկին մահճակալներու, անոնց մէջ պառկած պիտի գտնեն նոյն դալկադէմ հիւծուած դէմքերը, փոսացած աչքերուն մէջ մարած ցաւագին արտայայտութիւնները եւ թերեւս աւելի սրտաճմլիկ, անսպասելի տեսարաններու ականատես պիտի ըլլան:

Հոն, այդ սրահներուն մէջ առկէ աւելի զուարթ եւ ակնահաճոյ տեսարաններու ու քաջառողջ անձերու հանդիպիլ կարելի՞ էր սպասել, չէ՞ որ բոլորն ալ դժբախտութեան զոհեր են, հոն ինկած ակամայ, իրենց ցաւին դարմանը գտնելու: Անշուշտ անոնց մէջ կը գտնուին աւելի կամ նըւազ բախտաւորներ, անոնց պարագաները մի առ մի քննել անկարելի է: Մեզ մասնաւորապէս հետաքրքրողը մեր դժբախտ ազգակիցներն են որոնք եկած խառնուած են այդ լաբիւրինթոսին մէջ, եւ, մերինները ամէնէն անբախտներն են: Անոնց ստացած խնամքին չէ որ կ'ակնարկեմ, հոն ամէնքը հաւասար են, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, այլ կ'ուզեմ անոնց հոգեկան տառապանքներու մասին խօսիլ՝ քանի մը իրական օրինակներով, որոնց յաճախ ականատես կ'ըլլամ:

Առնենք առաջին հիւանդը,— որ բուհի մը, սիրուն, երիտասարդ, ուշիմ եւ համակրելի Հայուհի մը, որ եօթը տարի է հոն կը գտնուի: Թոքախտաւոր է եւ ոչ մէկը ունի իրեն այցելող: Իր միակ եղբայրը սանատորիումի մը մէջ կը դարմանուի: Այդ խեղճ աղջնակը շատ նուրբ գեղեցիկ ասեղնագործութիւններ պատրաստած է, հիւանդ վիճակի մէջ, իր եղբայրը երկար ժամանակ դարմանող հիւանդապահուհիին նուիրելու համար, ի նշան երախտագիտութեան: Հեռուէն իսկ կը հոգար եղբայրը, կարծես իր ցաւերը բաւական չըլլային: Ինք իր բուժուելու յոյսը չունէր եւ դառնութեամբ արտայայտուեցաւ այդ մասին: Բառարանի մը կարօտը կը քաշէր, ֆրանսերէնը յառաջ տանելու համար, քանի որ կը հաւատար թէ կեանքին մինչեւ վերջը հոն մնալու դատապարտուած էր:

Ահա կին մը ուրիշ սրահի մը անկիւնը, նոյն հիւանդանոցին մէջ: Այս կինը կ'ապրէր իր չարաչար աշխատութեան արդիւնքովը, որ հազիւ չոր հացի մը դրամն էր: Օր մը սըննդի պակասութենէն, աշխատութենէն մաշած, տկարացած, ուշաթափ կ'իյնայ փողոցին մէջ: Ոստիկանները հիւանդանոց կը փոխադրեն խեղճը. հոն լքուած երեւոյթ մը ունի. այցելու չունի: Ո՞վ կ'ըլլայ հիւանդին, աղքատին պաշտպանը. ո՛չ ոք:

Ախտաւոր փիւպլիքի Փարիզէն դուրս հիւանդանոցի մը մէջ կը գտնուին երկու հայ երիտասարդներ: Մէկը հինգ տարի է ի վեր հոն կը դարմանուի. եւ ո՞վ գիտէ դեռ քանի տարի ալ հոն մնալու դատապարտուած է: Կրթուած, զարգացած, ազնիւ տղայ մը, համակրելի սեւ բախտին: Ոչ մէկ գանգատ կը յայտնէ իր տկար կեանքի մասին:

Երկրորդ հիւանդը երեւութապէս քաջառողջ կ'երեւի, բայց թոքերը տըկար են. որը մըն է, բոլորովին առանձին, բարձր հոգի մը եւ ազնիւ սիրտ մը կը կրէ: Հիւանդանոցի կեանքը զինքը կը յուսահատեցնէ. այդ մըթնոլորտը կը ճնշէ իր վրայ: Կ'ուզէ դուրս ելլել եւ աշխատիլ. բայց ատոր համար անմիջական դրամի պէտք ունի: Միջոցը գտած է խնայողութեամբ, համբերութեամբ եւ պզտիկ աշխատութեան մը փոխարէն պիտի ունենայ այդ փոքրիկ գումարը: Որով ըսկսած է հիւանդներու թերթ, ծխախոտ, պտուղ գնել: Այդ ծառայութեան փոխարէն իրեն կուտան երկու սուի նուէր մը: Ահա այդ դրամը հաւաքելով է որ պիտի կրնայ իրագործել իր երազը,— գիւղ մը երթալ, դրամին մէկ մասը ճամբու ծախքի յատկացնելով եւ մնացեալով սինեմաներու առջեւ շաքար ծախել: Բնականաբար մասին չէր մտածեր, ամէն բանի չի բաւեր մէկ ամսուան չահելիքը,— հազիւ 30 ֆրանք, եթէ իրեն թոյլ տային մինչեւ մէկ ամիս: «Ուրիշ միջոց չունիմ, ես ազգին վրայ բեռ ըլլալ չեմ ուզեր» կ'ըսէր հպարտութեամբ:

Փարիզի դուռներուն մօտ, հիւանդանոցի մը մէջ պատսպարուած քանի մը հայ հիւանդներու պարագան շատ աւելի յուզիչ է, թոքախտաւորներու թիւը աւելի շատ ըլլալով: Գետնայարկի սրահի մը բաժանումներու մէկուն մէջ երկու տարի է կը դարմանուի մանկամարդ կին մը, հազիւ 20 տարեկան: Ամուսինը զինուոր գացած է հեռաւոր վայր մը, ինքը, համակրելի է, բարեկիրթ է, իր շուրջը ամէն ինչ կոկիկ եւ յարդարուած, իր մահճակալի քովը պատկերներով զարդարած է: Թէեւ շատ հիւանդ է, բայց լաւատես. ոչ մէկ տրտունջ իր կացութեան մասին: Իր հիւծուած եւ գունատ անմեղ դէմքը, փոսացած աչքերուն տխուր արտայայտութիւնը վըր երբեմն տենդը միայն կը բոցավառէ թեթեւապէս, առողջ, երիտասարդ աղջկան մը պատրանքը կու տան, որ կը տեւէ պահ մը միայն: Մարտիրոսացած սրբուհիի մը տպաւորութիւն կը թողու, այնքան սըրտաճմլիկ է իր արտայայտութիւնը որ կարելի չէր վանել դիտողի աչքէն:

Նոյն չէնքին այրերու բաժնին մէջ, Բ. յարկը կը գտնուի երիտասարդ մը, որ ապաքինելու ճամբուն մէջ կը գտնուի բարեբախտաբար: Իր ներկայ կացութիւնը մխիթարական չէ. հազիւ 6–7 ամիս է որ ամուսնացած եւ ընտանեկան բոյն մը կազմած, օրօրուած ապագայի փայլուն երազներով: Հոն ալ չար բախտը կը միջամտէ, յանկարծ բոյնը ցիր ու ցան կ'ըլլայ, ամուսինը հիւանդանոց կը նետուի, անողոքհիւանդութեան մըճիրաններուն մէջ, իսկ կինը իր գալիք երախան փրկելու յոյսով ծնողին վերադառնալու կը ստիպուի: Այր եւ կին աշխատելէ դադրած են ակամայ: Թշուառութիւնը սկսած է դեգերիլ անոնց շուրջ: Բարեբախտաբար ինքը ապաքինման շրջանին կ'երեւի եւ կը յուսայ թէ մօտերս պիտի կրնան վերականգնել իրենց ընտանեկան բոյնը:

Երախաներու հիւանդանոցին մէջ տեսարանը աւելի զուարթ է եւ աղմկայոյզ, քանի որ երախաները անգիտակից են իրենց վիճակին ծանրութեան եւ տակաւին չեն զգար հոգեկան խորունկ տառապանքը եւ կը ճռուողեն թռչնիկներու նման: Այն մանուկներու երամին մէջ ալ կայ հայ երախայ մը հազիւ 5 տարեկան որ երկու տարիէ ի վեր հոն կը գտնուի: Խելացի, աշխոյժ երախայ մը, այդ տժգոյն, նիհար տղեկը ոչ միայն զրկուած է իր առողջութենէն, այլ եւ մօր մը գուրգուրանքէն: Մայրը իր ընտանեկան յարկը, իր երկու երախաները ձգած, հեռացած է տունէն, հայրը զինուոր է, փոքր քոյրը յանձնուած է Ֆրանսացի մեծ մայր մը, բարի, անձնուէր, շէն ծերուկ մը: Վիշտերու եւ աշխատութեան տակ ճնշուած, բայց իր կորովը պահած է դեռ: Իր խնամքին պէտք ունին նաեւ ուրիշ երկու թոռնիկներ որոնց մայրը կորսուած է: Ամբողջ ընտանիքի մը հոգը իրեն յանձնուած, խեղճ կինը ժամանակ ալ կը գտնէ ամէն օր գիւղէն քաղաք իր հիւանդ թոռնիկին այցելելու: Նիւթական անձուկ պայմաններով կը ջանայ փոքր նուէր մըն ալ տանիլ միասին:

Վերջին օրինակ մը.— Սէնի ձախ ափերուն վրայ, հիւանդանոցի մը մէջ կը գտնուին երեք հայ կիներ, որոնք միեւնոյն սրահին մէջ են: Երկուքին մահճակալները իրարու կից դրուած են: Պատուական, ազնիւ, զարգացած հայուհիներ են եւ 3–4 տարի է որ հոն կը գտնուին, քրոջական անկեղծ գուրգուրանքով մը իրար կը հոգան: Առաջինին աչքերը լաւ չեն տեսներ որով երկրորդը ստանձնած է անոր ընթերցումի եւ նամակագրութեան պաշտօնը: Ընկերուհիին համար ալ մածուն կը պատրաստէ յաջողութեամբ: Այդ ազնիւ հայուհիները որոնք անչարժութեան մատնուած են տարիներէ ի վեր, արուեստական զունագեղ ծաղիկներ շինած են եւ զարդարած են իրենց գտնուած սրահը, որ տխուր մթնոլորտին մէջ զըւարթ տպաւորութիւն մը կու տայ: Գալով երրորդին, որու մահճակալը զետեղուած է քիչ մը աւելի հեռուն, բնաւ չէ փափաքած իր ազնիւ ազգակիցներու հոգածութենէն եւ ներկայութենէն օգտուիլ, եւ նախընտրած է բոլորովին չէզոքացած ապրիլ, իր հաճոյքը փնտռելով ընթերցանութեան մէջ: Դժբախտաբար ակնոց չունենալով այդ հաճոյքէն ալ զըրկուած էր: Իրեն տարած փոքր խոշորացոյցս առիթ եղաւ որ շարունակէ ընթերցումը: Այս խեղճ կինն ալ կեանքին մինչեւ վերջը հոն մնալիքներու ցանկին մէջ է կարծեմ, իրմով հետաքրքրուող մը չունի:

Անշուշտ, միայն այս հիւանդները չեն որ կը դարմանուին Փարիզի քըսանէ աւելի հիւանդանոցներուն մէջ, անոնց թիւը կարծուածէն շատ աւելի է: Անոնց մէջ կան մեծ թիւով ծերունիներ, երախաներ, կիներ եւայլն, շատերն ալ գործողութեան ենթարկուած, (մանաւանդ ստամոքսի) կան նաեւ արկածեալներ, անդամալոյծներ եւայլն: Հայ հիւանդներու շատերը տեղական լեզուին լաւ տեղեակ չըլլալով աւելի դժբախտ կացութեան մը մատնուած են, մանաւանդ անոնք որ մէկը չունին, որով չեն կրնար իրենց բոլոր զգացածը բացատրել դարմանողներուն: Իսկ շատեր բժիշկին ըսածները բոլորովին սխալ մեկնելով՝ կը տառապին, անդարմանելի հիւանդութեան մը ենթարկուած կարծելով: Եւ կամ վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուելու վախով:

ԶԱՐՈՒՀԻ ԳԱԼՖԱԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ո՜րքան մեծ եղաւ թագուհու զարմանքը, երբ նա իմացաւ թէ կաթողիկոսը հեռանում է Սեւան: Վահրամ Սեպուհը գայլոյթից մինչեւ անգամ ողջերթ մաղթելու չգնաց: Իսկ Մարզպետունի իշխանը, որ Մուշեղ բերդապահի հետ միասին ճանապարհ դըրաւ նրան մինչեւ Ազատի կամուրջը, շատացաւ միայն մի դիտողութեամբ:

— Դու որ այդքան հոգում ես քո անձի համար, ասաց նա կաթողիկոսին, կը փրկես միայն քեզ: Իսկ կաթողիկոսական աթոռը ժառանգութիւն կը մնայ նրանց, որոնք կարող կը լինեն նրան պաշտպանել:

— Ես հեռանում եմ միայն այդ աթոռը պաշտպանելու համար, ասաց կաթողիկոսը:

— Չէ՛, Վեհափառ Տէր, այսուհետեւ քո պաշտպանածը կը լինի Ցովհաննէս կաթողիկոսի՝ բայց երբեք Լուսաւորչի Աթոռը: Դու կորցրիր նրան այն օրից, որ հեռացար Դուինից:

Կաթողիկոսն, ի հարկէ, չհաւատաց իշխանի գուշակութեան եւ իւր ճանապարհը շարունակեց:

Սեւանում ընդունեցին նրան մեծ ուրախութեամբ:

Բայց Գէորգ իշխանը վերադառնալով Գառնի, նորէն խորհուրդ կազմեց թագուհու մօտ: Երկրի ճգնաժամն անցնելու միակ ելքը բաժանուած իշխանները միացնելու մէջ էր գտնում. ուստի ինչ կերպ էլ որ լինէր՝ նա պէտք է գլուխ բերէր այդ գործը: Կաթողիկոսի վարմունքը ոչ միայն չյուսահատեցրեց, այլ, ընդհակառակը, աւելի եւս ոգեւորեց նրան իւր մտադրութիւնն առաջ տանելու:

— «Այժմ մենք պէտք է մեզ վրայ դնենք մեր յոյսը», ասաց նա իւր խորհրդակիցներին եւ որոշեց որ թագուհին առաջուան նման մնայ Գառնիում, որպէսզի Արքունական տունը գոնէ համարուի Ոստանում: Այդ անհրաժեշտ էր միութեան գործի համար: Որովհետեւ եթէ իշխաններն իմանային թէ՝ Ոստանը, որ երկրի սիրտն էր, ամբողջապէս դատարկ է Հագարացոց ձեռքում, այն ժամանակ հազիւ թէ համաձայնուէին միանալ նրանց դէմ:

Ինչ վերաբերում էր իրան ու Վահրամ Սեպուհին, որոշեցին՝ որ ինքը դիմէր Սիւնեաց արքայեղբօրը եւ Աշոտ սպարապետին, իսկ Սեպուհը՝ Աղձնեաց ու Մոկաց իշխաններին: Դրանց համաձայնութիւնն առնելուց յետ՝ նրանք պիտի դիմէին նաեւ Վասպուրականի Տէրերին:

Կաթողիկոսի հեռանալուց մի օր յետոյ՝ դուրս եկան Գառնիից Մարզպետունի իշխանը եւ Վահրամ Սեպուհը, իւրաքանչիւրը թիկնապահների մի փոքրիկ խմբով եւ դիմեցին դէպի իրանց առաքելութեան վայրերը:

—o—

Գ.

ՄԻ ԴԱԼԱՐ ԲՈՂԲՈՋ ԶՈՐԱՑԱԾ ԾԱՌԻ ՄՕՏ

Մարզպետունի իշխանի հեռանալուց յետոյ՝ թագուհու վրայ մի տարօրինակ անտարբերութիւն եկաւ: Նա որ մինչեւ այն աչալրջութեամբ հսկում էր ամրոցի պահպանութեան, անձամբ այցելում էր պահականոցները, ներկայ էր լինում զօրականի վարժութեանց կամ թէ դիտում էր սպաշտպանութեան պատրաստութիւնները, յանկարծ հեռացաւ, քշուեցաւ այդ բոլորից եւ էլ ուշադրութիւն չէր դարձնում ոչ մի բանի վրայ:

Բնակակից իշխանուհիները զարմանալով հարցնում էին իրար թէ՝ «ի՞նչ է պատահել արդեօք թագուհուն»:

Եւ նրանք իրաւունք ունէին զարմանալու. որովհետեւ այդ կինը, որ այնքան շատ հոգում էր թէ՛ իւր եւ թէ ամրոցականների ապահովութեան համար դեռ այն ժամանակ, երբ ո՛չ մի տեղից վտանգ չէր սպառնում երկրին, կամ երբ թագաւորը դեռ չէր հանդիպել ձախորդութեան, ինչո՞ւ ընդհակառակն անուշադիր էր թողել ամրոցը այն միջոցին, երբ Ոստիկանն արդէն նստած էր Դուինում եւ ամէն վայրկեան կարող էր յարձակուել իւր վրայ:

Պատճառը պարզ էր: Ցուսահատութիւնն ընկճել էր նրա կանացի հոգին:

Մինչեւ այն, որքան էլ ծանր վըշտերի մէջ, նա դարձեալ հոգում էր իւր եւ շրջապատողների վիճակի մասին, որովհետեւ նա սպասում էր Արքայի վերադարձին, որովհետեւ յոյս ունէր, թէ, գուցէ, Ամրամի ապստամբութիւնը մի նոր եւ իւր համար շահաւոր փոփոխութիւն առաջ բերէ թագաւորի մէջ…: Բայց Մարզպետունու բերած լուրերը նրա յոյսերը փշրեցին: Մանաւանդ թագաւորի կաշառքը քշուելը եւ երկիրը բաղդի կամքին թողնելը նրան աւելի վհատեցրեց: Եթէ Աշոտ Երկաթը յուսահատուում եւ հեռանում էր, ո՞վ էր ինքը, որ համարձակուէր աւելի երկար տոկալու: Նա նմանում էր այժմ մի խեղդուող մարդու, որ ալիքների հետ երկար կռուելուց եւ ոգորելուց յոգնած, յանձնում է իրան վերջապէս հոսանքի կամքին…:

Ճշմարիտ է, Մարզպետունու Գառնիում եղած ժամանակ նա համակերպուեց նրա խորհուրդներին, ցանկութիւն յայտնեց գործակցել նրան, բայց այդ ամէնը նա արաւ առանց մի ինքն իրան հաշիւ տալու, առանց մի ներքին բնական եռանդից առաջ մղըւելու: Կեանքը նրա աչքում կորցրել էր արդէն իւր նշանակութիւնը. նա նրան այլեւս չէր հրապուրում. եւ ինչո՞ւ ուրեմն նոր հոգսերի ենթարկուէր, նոր ցաւերով բեռնաւորուէր: Թող կատարուի ինչ որ կատարուելու է, ինչ որ նախասահմանուած է… Մարդկային ձեռքը չի կարող ջնջել այն ճակատագիրը, որ գծագրել է Ցաւիտենականի ձեռքը…:

Այսպէս էր մտածում թագուհին եւ մի տեսակ թմրութեան անձնատուր եղած՝ փակւում օրերով դղեակի սենեակներում եւ կամ միայնակ ըղձում Տրդատայ հովանոցում:

Միւս կողմից սակայն Մուշեղ բերդակալն ու Գոռ իշխանիկը ծանր հոգսերի մէջ էին. պատրաստութիւններ էին տեսնում ապագայ յարձակմանց դիմադրելու համար. աւելացնում էին ամրոցի պաշտպանութեան պաամրոցի պաշտպանութեան պատենում էին զօրքը:

(Շար.)

Ֆրանսա Մերձաւոր Արեւելքի մէջ

Information Coloniale-ի Ապրիլի Թի– ...մէջ, Մարսէլ Հոմէ յօդուածով մը ...կ'ուտայ այն վտանգները, որոնք ...սպառնան ֆրանսական շահերուն՝ ...Արեւելքի մէջ: Այդ յօդուածին ...ներածական տրուած է Ըոմէթ ...հետեւեալ խօսքը ·

...«Կը պահանջեմ որ ··· Եւրոպան ...քրիստոնէական Եկեղեցին հրաժա– ...իրենց այն բոլոր առանձնաշնորհ– ...որոնք ծանր ճնշած են մեր վը– ...երկու դարէ ի վեր »:

...յօդուածագիրը յետոյ կ'անդրա – ...ծերակուտական Կօթըրոյի ...նամակին, որ յանուն Միջերկրա– ...կոմիտէին՝ ղրկուած է Ֆը – ...արտաքին նախարարու – ...յայտնելու համար թէ «Համա– ...Թրքական Թերթերու, Ալեքսան– ...թի խորհրդարանը (!) կը պատ – ...պահանջել որ Սանճաքը ...Թուրքիոյ», Թէ այդ կցումը ...անդրադարձումներ պիտի ու– ...Հիւս· Ափրիկէի մէջ »:

...հետեւ յօդուածագիրը կ'աշ – ...պարզել կացութիւնը Սուրիոյ

...Ալեքսանտրէթի հարցը, կը գրէ, ...: Անոր ծագումը պէտք է փըն– ...ԹուրքեւՖրանսական այն դաշտ– ...դաշնագրին մէջ, որ կնքուած է ...: Անկէ ի վեր եւ տակաւին, ...աւտաբար, նոյն քաղաքականու – ...է որ կը շարունակուի : Ֆը – ...արտաքին պատուիրակը, գնդ– Քոլէ, ...ղրկուած հրահանգներու ...Ալեքսանտրէթի խորհրդարա – ...(!) տուաւ Թուրք երեսփոխան – ...(!!), աւելի շատ քան Արաբները ...ընդ 22), եւ այս՝ ֆրանսական ...իշխանութեան ճնշու – ...ֆրանսական հոգատա– ...համակիր ընտրողներն ալ ...քուէարկեն ի նպաստ Թուրքե – ...կամ հրաժարին քուէ տալէ:

...այսպէս կազմուեցաւ նոր պե – ...ութիւն մը (!), որ դէմ է Ֆրան – ...պաշտպանութիւնը վայելող ...տարրերու շահերուն , ...է Արեւելեան Միջերկրականի ...տիրապետութեան, դէմ ...շահերուն :

...Ալեքսանտրէթ, իր աշխարհա– ...դիրքով, կը ներկայացնէ ...արժէք, արժէք մը զոր ...տեսած էին 1911ին, ...ձեռք ձգել այս նա – ...ինչպէս եւ դէպի այս ...երկարող երկաթու – ...: Ծանօթ է, նոյն – ...որ, 1915ին, Լորտ Քիչնէր եւ ...Տարբիժ տիւ Ֆուռնէ, նոյն ...պաշտպանելով, կը յայ – ...թէ Ալեքսանտրէթի դրա – ...որու համար բաւական էր ցա– ...150 հազար զինուոր, ո – ...պիտի կրնային Պոլիսը գրաւել ...պիտի Թեթեւցնէր Ֆրանսայի ...ռազմաճակատին ճնշումը: ...որ Մուտրոսի զինադադա– ...կնքուած է 30 Հոկտեմբեր ...Թրքական բանակներու նա – ...վերջ, փութացուց Աւստրեւ– ...անձնատուութիւնը (3 ...), որու յաջորդեց Գերմա – ...անձնատուութիւնը (11 Նոյեմ – ...):

...Ալեքսանտրէթ, այսպէս, անկախ պետութիւն դարձաւ վերջերս : Իր նախագահն է Թայֆուր պէյ Սէօքմէն, ծնած Անատոլիոյ մէջ որու բնակիչ (Թրքական քաղաք), Թէեւ որ եւ է կապ չունի Սանճաքին հետ :

Այս նոր պետութիւնը անմիջապէս առաւ Հաթայ Թրքական անունը, ճշդեց իր սահմանները: Ու մինչ Հայերը, հալածեալ եւ հարստահարեալ, սկսան զանգուածովի հեռանալ ողբալի պայմաններու մէջ, խորհրդարանը որոշեց առաջին առթիւ 15 առ հարիւր մաքս դանձել Սուրիայէն եւ Լիբանանէն եկած ապրանքներէն, խիստ հակակշիռի ենթարկել այդ երկիրներու հպատակներուն մուտքը Սանճաքէն ներս: Ընդհակառակն, կը ջնջէր անցագրի դրութիւնը Թուրքիոյ եւ Սանճաքին միջեւ, եւ ահա զանգուածովի Ալեքսանտրէթ եւ Անտիոք կը խուժեն Թուրքերը, տուրքէ զերծ կը կացուցուին Ալեքսանտրէթէն Թուրքիա եւ Թուրքիայէն Ալեքսանտրէթ փոխադրուած վաճառքները :

Կը կազմակերպուի ոստիկանական ութիւն մը, որ իրական բանակ մըն է: Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը, ուր ոչ մէկ Ֆրանսացի պաշտօնատար կամ սպայ իրաւունք ունի ոտք կոխելու, հետզհետէ կը դառնայ ծովային եւ օդային կայան մը: Վար կ'առնուի սուրիական դրօշը եւ տեղը կը բարձրացուի Թրքական դրօշը: Ամբողջովին կ'ընդունուին Թրքական օրէնսդրութիւնը եւ Թրքական դրոշմաթուղթերը :

Ասոնք պաշտօնական տնօրինութիւններ են, որոնք ծանօթ են բոլոր չահագրգռուող Ֆրանսացիներուն : Այսքանը արդէն սրտի մորմոք կը պատճառէ բաւական, բայց աւելի կսկծացուցիչը կայ.—

Էնկիւրիի հրամանով, Նախագահ Թայֆուր պէյ հրապարակ դրաւ ծրագիր մը, որ երեք հանգրուան ունի.

1.— Նախ Սանճաքին, յետոյ Թուրքիոյ կցել Քիւրտ – Տաղի, Պայիր – Պուճաքի, Հիւս. Ճէզիրէի շրջաններ:

2.— Կցել Հալէպը եւ Ճէզիրէի մնացեալ մասը:

3.— Կցել Սուրիան:

Այդ նպատակով, սկսած է գործադրել Կեստափոյին յատուկ մեթոտները, բովանդակ Սուրիոյ մէջ տարածած է Թրքական գործակալներ, որոնք տեղացի Քիւրտերու հետ կը համաձայնին եւ սարսափի կը մատնեն Ֆրանսական հոգատարութեան համակիր բնակչութիւնը :

Ցետոյ Հաթայի երեսփոխան Հիքմէթ Ճէլալ ձեռնարկած է զէնքի եւ դրամի մաքսանենգութեան մը, դրամ ու զէնք հասցնելով Հալէպցի Նաղըպ–Պիլէտի, որ Հալէպի մէջ հիմնած է ընկերութիւն մը, գետին պատրաստելու համար Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միացումին:

Քիւրտ – Տաղի մէջ, Թրքական սահմանին վրայ, աւելի եւս ծանր է կացութիւնը :

Իպրահիմ Խալիլ, հռչ – հնազանդ գործիք մը Քիլիսի քայմաքամին ձեռքը, կը շարունակէ զինել Քիւրտերը ընդդէմ Ֆրանսայի, դրամ ու զէնք հայթայթելով անոնց:

Վերջերս արդէն անցած է զինեալ գործունէութեան : Քարա – Պահր պահականոցը, որ կը գտնուի Թրքական սահմանագլուխին վրայ, հրկիզուեցաւ Մուրուտսի հրոսախումբերուն ձեռքով, Միքանիի հրահանգով, եւ այսպէս կորուեցաւ Աֆրինի հաղորդակցութիւնը Թաճունի հետ : Եւ դեռ կը սպառնայ Շարար գիւղին եւ Հրատլայի կամուրջին :

Իսկ անդին, Դամասկոսի մէջ, Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ հիւպատոսները բացէ ի բաց քարոզչութիւն կ'ընեն ընդդէմ Ֆրանսայի, — այդ քարոզչութեան հետեւանքներուն համար էր որ պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ Դամասկոսի մէջ եւ Ֆըրանսական բանակը ստիպուեցաւ գըրաւել Սուրիոյ մայրաքաղաքին ռազմագիտական դիրքերը :

Իսկ աղդին Ֆրանսայի մէջ, Թուրքիոյ հետ աւանդական բարեկամութիւն կը հոլովէ Փարիզ :

1914ին եւս, Հոկտեմբերին Երրեակ համաձայնութիւնը բարեկամական բանակցութիւններ կը կատարէր Բարձր. Դրան հետ, որ քանի մը ամիս առաջ, 2 Օգոստոսին, գաղտնի զինակցութիւն կը կնքէր Գերմանիոյ հետ:

Պատմութիւնը դժբախտաբար դաս մը չեղաւ: Իրապէս ի՞նչ պիտի ընէր Թուրքիա, պատերազմի պարագային: Ի՞նչ բախտ կը սպասէ այն Քրիստոնեաներուն, որոնք ներկայիս կը գտնուին Սուրիոյ մէջ: Ի՞նչ վիճակի պիտի հասնի ֆրանսական ազդեցութիւնը Մերձ. Արեւելքի մէջ: Ի՞նչ պիտի ըլլան այն 15 միլիարները, որոնք վատնուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ :

Ներողութի՛ւն, չնդալից դատեր կը տեսնուին Փարիզի մէջ: Ժամանակ չկայ զբաղելու ատանկ բարակ բաներով :

ԻՐԱՆԱՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՆՈՒԷՐԸ

Գրած էինք Թէ Իրանահայերը 800 հազար ֆրանք հաւաքած են, չքեղ նուէր մը մատուցանելու համար գահաժառանգ իշխանին ամուսնութեան առթիւ:

Թեհրանի «Ալիք»ը, որ բացառիկ թիւ մը հրատարակած է միեւնոյն առիթով (8 էջ), հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այդ նուէրի մասին.—

Իբրեւ հարսանեկան նուէր՝ պատրաստուեց մի ձուաձեւ սեղան՝ համակ ոսկուց եւ արծաթից, միայն Ներքեւի պատուանդանը ընկոյզի ընտիր եւ յղկուած փայտից: Սեղանի երեսը ներկայացնում է Իրանի, Իրաքի, Արաբական Թերակղզու եւ Եգիպտոսի ցայտուն քարտէզը՝ արծաթից ձուլուած, քարտէզի վրայ նշուած է այն ճամբան, որով մեկնել է Ն. Կ. Բ. Գահաժառանգ իշխանը մինչեւ Եգիպտոս: Երեւում է Միջերկրական ծովի արեւելեան մասը, Սուէզի ջրանցքը, Կարմիր ծովը, Հնդկական ովկիանոսի մի մասը եւ Պարսից ծոցը, կապոյտ սուտակից: Սեղանի վերին, ճակատի վրայ զետեղուած է Ն. Կ. Բ. գահաժառանգ իշխանի եւ Ն. Ա. Մ. իշխանուհի Ֆէվզիէի նկարը՝ յախճապակու վրայ, գոյնզգոյն եւ խիստ գեղեցիկ: Նկարը բոլորուած է ոսկէ Թագակիր պսակով: Սեղանի բոլորքը հայկական արուեստին յատուկ ոճով քանդակուած ոսկէ երիզ ունի :

Սեղանի երեսի եւ պատուանդանի մասը միացնող Իրանը ներկայացնում է մի ութանկիւնանի՝ ութ գեղեցիկ սիւներով, սիւների միջեւ, սեղանի իրանին փակցուած են ութ ընտիր եւ ոճաւորուած արձաններ՝ փոխնիփոխ եգիպտական եւ պարսկական, նիզակաւոր եւ աղեղաւոր ռազմիկներ, իրենց ազգային հագուստներով: Սեղանի պատուանդանի վրայ՝ նորէն ութ արձաններ, եգիպտական կառքեր՝ կառավարներով, սֆինքս եւ բուրգեր, տարազաւոր ռազմիկներ: Փոխնիփոխ նաեւ պարսկականը՝ Թեւաւոր եզներ, առիւծ, սրբազան լեռ եւայլն :

Այս նուէր — սեղանը արուեստի, ոճի եւ պատմական իմաստի գլուխ գործոց է :

Սեղանը շինող վարպետն է՝ Եփրեմ Օհանեան, բնիկ Ղարաբաղցի, 46 տարեկան : Սովորել է Թիֆլիս, «Բրոնզ» արհեստանոցում, աշխատել է նաեւ Ռուսաստանում եւ Ռոստովում: Այս հմուտ վարպետն է պատրաստել նաեւ Ն. Կ. Բ. Գահաժառանգի ապայական շքանշանները, այլեւ Վզարաթը Ջանգի (պատերազմական նախարարութիւն) «Սէֆա» նշանները: Նա պատրաստել է նաեւ Մաջլէսի (Խորհրդարան) նուէրը՝ ոսկեմատեան օրէնքները, ու նաեւ զրադաշտականների նուէր՝ Թախտը Ջամշիդ :

Վարպետ Եփրեմը վեց տարի է որ աշխատում է Իրանում, ունի իր «Շէրքաթը մինաքարի Իրան» արհեստանոցը: Այս գործը գլուխ բերելիս իր ձեռքի տակ աշխատեցրել է շուրջ 25 վարպետ — գործաւորներ, այժմ իր օժանդակներն են՝ ուստա Միհրան, որ Թիֆլիս է աշխատել, եւ Աբդուլլա Հուսէյն, որ Թեհրանի արհեստաւոր է :

Համայնական Խորհրդի, յանձնախմբի եւ վարպետ Եփրեմի ջանքերով պատրաստուած իրանահայութեան նուէր՝ այս ընտիր սեղանը ապրիլ 22ին մատուցուած է Կայսերական հարսանեկան նուէրների ընդունարանը :

*** Թեհրանի հայ գաղութն ալ յաղթական կամար մը կանգնած էր մայրաքաղաքին մէջ: Այդ մասին ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Ալիք» ·

— « Հայկական կամարը Իրանի եւ եգիպտական բարեկամութեան ու նրանից բխող ապագայ համագործակցութեան խորհրդանիշը կարելի է համարել: Մուտքը ներկայացնում է հին օրերի ուժեղ Իրանը՝ համապատասխան ոճով ու խորհրդանիշերով : Այդ խորհրդանիշերն են՝ կամարի աջ ու ահեակ կողմերի աղիւսաչէն պատուանդանների վրայ դրուած մարդկային գլխով Թեւաւոր եզների բրոնզեգոյն երկու հսկայ արձանները եւ ճակատը զարդարող Թեւաւոր Որմիզդը: Իսկ կամարի ելքը ոճի ու ճաշակի նոյնքան հարազատութեամբ ու նրբութեամբ՝ պատկերացնում է պատմական Եգիպտոսը՝ աջ ու ահեակ կողմերում դահի վրայ բազմած փարաոնի եւ իր կնոջ երկու հսկայ բրոնզեգոյն արձաններով եւ ճակատում փայլող եգիպտական խորհրդանիշով: Կամարի աջակողմեան պատի վրայ իրանական ոճով քանդակուած է դահի վրայ բազմած արքան՝ ներքեւում երկու շարք իր սպասարկուները: Ձախակողմեան պատը զարդանկարուած է եգիպտական նշանագիրներով: Իսկ կամարի երկու կողմերում ձգուող աւազանները, գոյնզգոյն ծաղիկների մարգերը, ծածանուող զոյգ եգիպտական ու իրանեան մետաքսէ դրօշները, չորս լուսարձակներն ու պողոտայի երկու կողմերի վրայ շինուած քառասուն սիւների վրայ վառուող ձէթի ջահերի խորհրդաւոր լուսաւորութիւնը լրացնում են ճաշակաւոր ու իմաստալից այս գործի վեհութիւնն ու հմայիչ տպաւորութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՐԻՒՆԱՀՈՍ ԹԱԳԸ»

Երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն խիստ խմբագրական մը ստորագրած է «Եէնի Սապահ»ի մէջ (18 ապրիլ), «Արիւնահոս Թագը» խորագրով:

Ահա գլխաւոր մասերը ·

— « Ալպան պատուիրակութիւն մը Իտալիոյ Թագաւորին եւ Եթովպիոյ կայսեր կը մատուցանէ Ալպանիոյ Թագը: Բայց այս Թագէն կը ծորի արիւնը ալպան ազգին, որ խողխողուեցաւ բարբարոսական յարձակումով մը ու ուժով մը: Ի՞նչպէս կարելի է կրել զայն եւ նման արատով մը ներկայանալ աշխարհի: Խեղճ Ալպանիոյ կոտրած Թագը արդեօք զա՞րդ մը պիտի կազմէ իտալական ազգի գլխուն վրայ: Ո՞վ այդ Թագը կուտայ Իտալիոյ: Արդեօք ա՞ն մըն է, չահուած փառապանծ բանակի մը հերոսական պայքարին հետեւանքով, իբրեւ իրաւունքը յաղթանակին : Արեւելեան պատմութիւնը կը խօսի hարէմ աղասիներու մասին, որոնք կը խեղդէին օրօրոցի տղաքը: Ներկայ մարդիկը մազերու փչաքաղումով կը կարդան այս դառն յիշատակները եւ վայրկեան մը անգամ իրենց միտքէն չեն անցըներ ընդունիլ Թէ այդ ձեւով չարժողները պատուաբեր բան մը կ'ընեն: Իտալիոյ հսկայ բանակը ճզմեց Ալպանիոյ անզօր պաշտպանութիւնը, գրեթէ առանց հրացան մը անգամ պայթեցնել տալու : Միթէ պիտի ծափահարե՞նք ասիկա:

Նայեցէք մեծութեանը ոտնակոխուած իրաւունքին, արհամարհուած հանրային կարծիքին եւ լռութեան դատապարտուած խղճի ձայնին, որ Ալպանիոյ արիւնահոս Թագը կրել ուզողներն անգամ բարոյական պարտաւորութիւն կը զգան կատակերգութիւն մը սարքելու, այն տպաւորութիւնը տալու համար Թէ որպէս Թէ Ալպանիան ինքնաբերաբար կը մատուցանէ զայն :

Որո՞նք են Թագը մատուցանողները: Հինգ – տասը Թշուառականներ եւ ստորին մարդիկ : Պատուախնդիր ամէն մարդ բարեւ չի տար այդ խայտառակ հայրենադաւներուն, եւ եթէ փողոցէն անցած ատեն հանդիպի անոնց, կը զգուշանայ անոնց քսուելէ: Ահաւադին իտալական ազգը զգուա՞նք չի՞ զգար, երբ այդ Թագը կ'ընդունի մարդոցմէ, որոնք օտարի ուշադրութիւնը ընդունած են, պարզապէս 5 — 10 փարայի գծուծ շահի մը համար: Ասիկա ի՞նչպէս կրնայ հաշտեցնել պատուի ու մեծութեան ըմբռնումին հետ :

Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը վաւերացուց Թագին ընդունուիլը եւ եղածը ողջունեց իբրեւ պատմական դէպք մը որ իրարու կը միացնէ իտալական եւ ալպան բարեկամ ազգերու ճակատագիրը :

Ափրիկէի ներսերը, կարդ մը վայրենի ցեղեր պարտականութիւն կը սեպեն խեղդել եւ ուտել իրենց ծերացած հայրն ու մայրը: Կ'երեւի Թէ իտալացի քաղաքագէտներն ալ միջազգային կեանքին մէջ ստեղծած են բաեկամները խեղդելով անհետացնելու դրութիւնը: Եթէ բարեկամութեան դաշնաւոր կապեր կան Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ, ասիկա կը պահանջէ՞ միթէ յարձակիլ այդ երկրին վրայ եւ վերջ տալ անոր անկախութեան»:

ՏՈՔԹ· Գ· ՍԻՒՆԻ

Վերջերս Նիւ Եորքի մէջ մեռաւ Տօքթ· Գարեգին Հ· Սիւնի, խոր ծերութեան մէջ:

Տօքթ· Սիւնի բնիկ Սեբաստացի էր: Բժշկական ուսումը Նիւ Եորքի Գըլմպիա Համալսարանին մէջ ստանալէ ետքը՝ վերադարձած էր հայրենիք եւ Ս.յնԹապի Ամերիկեան Գոլէճին բժշկական ճիւղին եւ հիւանդանոցին պետ կարգուած էր (1879): Հանգուցեալ բժիշկը Թէ այդ միջոցին եւ Թէ անկէ ետքը մեծ համբաւ հանած էր իբրեւ ճարտար վիրահատ, ախտաբոյժ, ինչպէս նաեւ ակնաբոյժ: Մատուցած է նաեւ հանրային ծառայութիւններ : Սեբաստիոյ իր բնակարանը պետական, ազգային եւ մտաւորական ընտրանիին ժամադրավայրը եղած էր: Զինադադարի շրջանին՝ բռնագրաւուած հայ կալուածներու վերստացումին, Թուրք հարէմներէն հայ աղջիկներ ազատելու եւ անոնց հոգածութեան մասին մեծ օգտակարութիւն ունեցած էր: Իր բնակարանին մէջ խնամած է տասնեակ մը որբուհիներ:

Տօքթ· Սիւնի Բարեգործականի Սեբաստիոյ Մասնաճիւղի կազմութեան գործին նախաձեռնողներէն եղած է 1910ին, երբ դեռ նոր՝ իր կնոջ հետ՝ 400 ոսկիի հանգանակութիւն մը ըրած էր քաղաքին մէջ ի նպաստ Ատանայի աղէտին զոհերուն:

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ ԿԸ ՎԱԽՆԱՐ ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

Պուլկար յայտնի հրապարակագիր Ն· Պացարիս, «Ռնիվէրսուլ»ի մէջ՝ Իրաքի Կաղի Ա· Թագաւորին մահուան գրուած յօդուածով մը քանի մը յիշատակներ կը պատմէ Օսմ· կայսրութեան այն շրջանէն երբ յօդուածագիրը ինքն ալ դեր մը խաղացած է այդ կայսրութեան քաղաքական կեանքին մէջ, իբրեւ ծերակուտական եւ պահ մըն ալ հանրօգուտ շինութեանց նախարար :

Այս նախարարութեան գաղտնի դիւանաթուղթերուն մէջ կը գտնուէր, կ'ըսէ յօդուածագիրը, պայմանադրութիւն մը կնքուած Ապտիւլ Համիտի եւ ցարական Ռուսիոյ միջեւ: Ըստ այդ պայմանագրին, Թուրքիա յանձն առած էր ոեւէ երկաթուղիի գիծ չշինել Ռուսիոյ ասիական սահմաններու մօտ առանց Ռուսիոյ կանխաւ հաւանութեանը, իսկ ասալ իր կարգին յանձնառու եղած է արգիլել եւ չձգել որ Թուրքիա մտնեն հայ յեղափոխականները որոնք ապաստանած էին Ռուսիա :

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ , ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

...ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

...Վիքթոր Հիւկօ — Թարգմ· Ս· Զ·

...Մէնկիէի այդ աղետաբեր խութը ...ժամանակ աւելի վտանգաւոր ...ունէր, քան Թէ այժմ, երբ ծո– ...անվերջ չփմամբ՝ փշրած է այս ...վրայ հաստատուած բար– ...բազմաթիւ աշտարակները: Խու– ...արտաքին երեսը կը փոխուի · ...է որ կոհակը եւ դանակը ...նոյն անունն ունին (lame) ֆրան– ...մէջ: Ծահիճը անգամ աղցի ...կը քերէ: Այն ժամանակ Մէն– ...խութին դպչիլը կը նշանակէր ...մատնուիլ:

...յածանաւերուն՝ ատիկա ...նաւատորմն էր, որ յետոյ ...դարձաւ, երբ Նաւապետ ...զոր Լէկկինիօն կը կոչէր ...աղբարց», նշանակուեցաւ ա – ...հրամանատար:

...դժուարին էր: Երբ նորմը ...էին հղթաներէն արձակուած Թնդանօթով, նաւը անգիտակցաբար շեղած էր իր ճամբան եւ յառաջացած էր աւելի դէպի Կրանվիլ, քան դէպի Սէն–Մալօ: Մինչեւ անգամ եթէ այժմ կարելի ըլլար առագաստները բանալ եւ նաւարկել, նորէն անհնար էր փըրկութիւնը, որովհետեւ Մէնկիէի խութերը կը փակէին անոր ճամբան դէպի Ճէրսի վերադառնալու, իսկ յածանաւերը կ'արգիլէին Ֆրանսական ափին մօտենալ:

Փոթորիկը բոլորովին դադրած էր, թէեւ ալեկոծութիւն կար, ինչպէս ըսած էր ղեկավարը: Ծովը սաստիկ քամիի տակ գալարուելով եւ ալիքներով մաս մաս պատառուած վայրենի կերպարանք ստացած էր:

Ծովը կը լռէ, մի անգամէն չի յայտնուիր ինչ որ կը ցանկայ · անոր այդ ահաւոր անդունդներուն մէջ ամէն բան կայ պատրաստ, մինչեւ անգամ խաբէութիւն: Կարելի է ըսել, որ ծովը իր առանձին վարուելու եղանակը ունի,— կը յառաջանայ, բայց տեղի տալու ատեն կ'առաջարկէ, բայց խսկոյն կը մերժէ · մրրիկ կը պատրաստէ, բայց իսկոյն կը Թողու · իր անդունդներուն անունով սպառնալիք կը կարդայ, բայց չի գործադրեր · հիւսիսային հողմովը կը սարսափեցնէ, բայց հարաւայիններովը կը հարուածէ: Կլէյմօր մարտանաւը ամբողջ գիշերը պարուրուած էր մառախուղին մէջ եւ կը սոսկար մօտալուտ փոթորիկէն, բայց ծովը զայն հիասթափեց, թէեւ կատաղի եղանակով · ան ծրագրած էր փոթորիկ, բայց գործադրելու րոպէին Թողած էր փոթորիկը եւ ընտրած խութը: Միեւնոյնն էր · ատիկա ալ նաւաբեկութիւն էր, միայն ուրիշ ձեւով:

Բաւական չէր ժայռերէն սպասուող կորուստը, պատերազմն ալ իր կողմէն կը պատրաստուէր ոչնչացնելու մնացածը: Մէկ Թշնամին հերիք չէր, միւսն ալ կուգար չարիքը կատարեալ դարձնելու: Լա Վիէօվիլ քրքիջ մը արձակեց եւ գոչեց ·

— Այս կողմէն ալեկոծութիւն՝ այն կողմէն պատերազմ · երկու կողմէն ալ մեր ճակատագիրը չճռուած է:

Ը·

9 — 380

Մարտանաւը բոլորովին խանգարուած էր:

Այդ սփռուած տժգոյն լոյսերը, այդ մռայլ ամպերը, հորիզոնի այդ շարժուն խառնակութիւնը, ալիքներու այդ խորհրդաւոր շառաչումը,— այս բոլորին մէջ տեսակ մը մռայլ լռութիւն կար: Ամբողջ բնութիւնը լուռ էր, միայն հովը իր դաժան չունչովը կ'ոռնար: Կորստաբեր աղէտը կը բարձրանար ծովին անդունդներէն վեհափառ ծանրութեամբ մը: Ատիկա աւելի տեսիլքի մը նմանութիւն ունէր, քան Թէ յարձակումի: Անշարժ էին ժայռերը, անշարժ էին նաւերը՝ Թաղուած հսկայական լռութեան մէջ: Միթէ այստեղ, այս լռութեան մէջ, իրականութիւն կա՞յ · գուցէ երազ մըն է, որ կը կատարուի ծովի վրայ, բայց այսպիսի երեւակայական տեսիլքներուն կարելի է հանդիպիլ միայն առասպելներու մէջ · եւ մարտանաւին համար, այս առասպելներու համաձայն, խութը դեւ էր դարձած, իսկ նաւատորմը՝ ուրուական եւ ինքը՝ շրջապատուած անոնցմով:

Կոմս Պուապէրթըլօ կիսաձայն հրամաններ տուաւ Լա Վիէօվիլին, որ իջաւ վար, մարտկոցը, իսկ նաւապետը վերցուց հեռադիտակը, եկաւ կանգնեցաւ նաւին յետնակողմը, ղեկավարին քով:

Ղեկավար Կաքուալ ամէն ջանք ի գործ կը դնէր նաւը ալիքներուն վրայ կանգուն պահելու, երբ ան, միանգամայն քամիէն և ալեկոծութենէն բռնուած, առանց այլեւայլութեան կարող էր ընկղմիլ:

— Ղեկավար, հարցուց նաւապետը, այժմ ո՞ւր կը գտնուինք:

— Մէնկիէի ապառաժներուն վրայ:

— Ապառաժներուն ո՞ր կողմը:

— Գէշ կողմը:

— Ի՞նչպէս է ծովին յատակը:

— Սուր սուր ցցուած ապառաժներով լեցուն է:

— Կարելի՞ է խարիսխ ձգել:

— Կարելի է ամէն բաղէ մահուան սպասել:

Նաւապետը իր հեռադիտակը ուղղեց դէպի արեւմուտք եւ քննեց Մէնկիէ խութը, յետոյ դարձուց դէպի արեւելք եւ զննեց երեւցող նաւերը:

Իսկ ղեկավարը այդ միջոցին դեռ կը շարունակէր կարծես ինքն իրեն խօսիլ · «Ասիկա կը կոչուի Մէնկիէ · այս ժայռերուն վրայ հանգիստ կ'առնէ ծովային ժպտուն սուրբը, երբ կը Թռչի դէպի Հոլանտա, եւ նոյնպէս իր ռեւ վերարկուին մէջ փետրաւորուած մեծ տարմահաւը» :

Նաւապետը կը շարունակէր սալակյն հետազննել եւ համրել նաւերը: Արդարեւ անոնց Թիւը ութ էր · անոնք կարգաւ շարուած էին եւ ջուրէն դուրս ցցած էին իրենց ռազմասէր յուսկները · կեդրոնին մէջ կը բարձրանար եռայարկ նաւին յաղթ հասակը :

— Կը ճանչնա՞ք այս նաւերը, հարցուց նաւապետը դէպի ղեկավարը դառնալով:

— Այո՛, պատասխանեց վերջինը:

— Ի՞նչ նաւեր են անոնք:

— Նաւատորմ է:

— Ֆրանսակա՞ն նաւատորմը:

— Այո՛, այդ սատանայականը:

— Միթէ բոլոր յածանաւերը այժմ այստե՞ղ կը գտնուին:

(Շար·)

թութիւններ ունէր արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Լիթվինով գիտակից էր իր դիրքին, եւ երբեք փորձ ըրած չէ մտնելու Քրեմլինի ներքին շրջանակին մէջ։ Ան ունկնդրութիւն կը խնդրէր Սթալինէն, երբ պէտք զգար ու եւ է կարեւոր բան հաղորդելու, եւ կամ Քրեմլինէն կը կանչէին զինք, երբ ու եւ է կարեւոր հրահանգ ունէին հաղորդելիք։ Լիթվինովի նկարը կը հրատարակէին թերթերու մէջ չատ չատ տարին երկու անգամ։ Եւ միայն այսքան։ Կ'ըսուի թէ ծրագրուած էր Լիթվինովը հեռացնել իր պաշտօնէն մարտ 10ին, բայց Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը Գերմաններու կողմէ պատճառ դարձաւ, որ Սթալին յետաձգէ իր որոշումը։ Լիթվինովի հրաժարումը զանազան մեկնութիւններու տեղի տուած է քաղաքական շրջանակներու մէջ, բայց իսկական շարժառիթը ոչ ոքի ծանօթ է։

Մոսկուայի առաջարկները Ռումանիոյ

Պուքրէշի քաղաքական շրջանակներէն քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Փոթէմքին հետեւեալ խնդիրները ներկայացուցած է ռումանական կառավարութեան.—

1. Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Ռումանիան Գերմանիոյ հանդէպ, եթէ պատերազմ ծագի Եւրոպայի մէջ։

2. Խ. Միութիւնը պատրաստ է բացորոշ յայտարարութիւն մը ընելու, անմիջապէս դադրեցնելու համար Կոմինտէրնի գործունէութիւնը Ռումանիոյ մէջ։

3. Նոյնպէս Խ. Միութիւնը պատրաստ է հանդիսաւոր յայտարարութեամբ մը յայտնելու թէ այլեւս պահանջներ չունի Պեսարապիոյ մասին։

4. Ռումանիոյ դիրքը Սեւ ծովու պետութեանց փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին հանդէպ, զոր առաջարկած է Թուրքիա։

5. Խ. Միութիւնը պատրաստ է անմիջապէս դեսպան մը ղրկելու Պուքրէշ։

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, Փոթէմքին երկարօրէն տեսակցելով Պուլկարիոյ թագաւորին եւ վարչապետին հետ, առաջարկած է Սեւ ծովու դաշինք մը կնքել։

Զանազան ծրագիրներ

«Թայմզ»ի Հռոմի թղթակիցը կը գրէ, թէ Գերմանիա խոհեմութեամբ պիտի վարուի Լեհաստանի հանդէպ եւ պիտի ջանայ վէճը կարգադրել առանց արիւնահեղութեան։ Հիթլէրի փառասիրութիւնը եղած է գերման իրաւունքները ձեռք ձգել առանց կաթիլ մը արիւն թափելու։ Ուստի պիտի հետեւի այն գործելակերպին, որով տիրացաւ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ։ Բայց եթէ Լեհաստանի հետ ճախողի այս քաղաքականութիւնը, այն ատեն Հիթլէր պիտի փորձէ մերձենալ Ռուսիոյ։ Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը պնդեն, թէ Ռուսիոյ հետ մերձեցումի մը գաղափարը երբեք հեռացած չէ Հիթլէրի մտքէն, եւ այս առթիւ փաստ կը բերեն անոր մէկ ճառը, խօսուած 1930 հոկտեմբեր 13ին, ուր ըսած է թէ պիտի խորտակէ Մեծն Բրիտանիան, Ռուսիոյ օգնութեամբ։

*** Լեհաստանի արտաքին նախարարը իր ուրբաթ օրուան ճառին մէջ խորհրդաւոր ակնարկութիւն մը ըրած էր Գերմանիոյ կողմէ եղած առաջարկի մը մասին։ Լեհական թերթերը կը գրեն թէ այդ ակնարկը կը վերաբերէր ռուսական Ուկրայնայի գրաւման։ Այս առաջարկը ըրած է մարաջախտ Կէօրինկ, երբ Վարշաւա կը գտնուէր եւ որսորդութեան մը ատեն գաղտնի խօսակցութիւններ ունեցաւ գնդ. Պէքի հետ։ Այս վերջինը լսած է առաջարկը, բայց չէ պատասխանած։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համար դեսպան մը նշանակեց խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս պաշտօնը թափուր կը մնար 1937էն ի վեր, երբ ետ կանչուեցաւ դեսպանը, Պ. Դաւթեան։ Ուրեմն Մոսկուա կ'ուզէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Լեհաստանի հետ, ճիշդ այն պահուն երբ այդ երկիրը կը պայքարի Գերմանիոյ դէմ։ Փոթէմքին Վարշաւա հանդիպեցաւ, Պուքրէշէն մեկնելէ վերջ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՆԱԽՈՐԴ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, այժմ Ուինտզըրի դուքս, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ Վէրտէօնի մէջ, «իբրեւ պարզ զինուոր մը վերջին պատերազմին», եւ 400 միլիոն ունկնդիրներ լսեցին իր խօսքը, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա։ Դուքսը խօսքը ուղղելով աշխարհի բոլոր քաղաքագէտներուն, պաղատագին խնդրեց որ գործեն իբրեւ «ամբողջ աշխարհի քաղաքացիները», մոռնան եսասիրական շահերը եւ փրկեն խաղաղութիւնը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ պիտի վերարացուի վաղը, հինգշաբթի։ Կառավարութիւնը անմիջապէս վստահութեան խնդիր պիտի յարուցանէ, պարզելով արտաքին քաղաքականութիւնը։

ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ մեծ յաղթանակին (ազատում Օրլէան քաղաքի) 510րդ տարեդարձին առթիւ մեծ հանդէսներ սարքուած ըլլալով, հանրապետութեան նախագահը Օրլէան գնաց եւ ճառ մը խօսեցաւ, կրթական նախարարին հետ։ Նախագահը «Օրլէանի Կոյսը» ներկայացուց իբրեւ տիպար Ֆրանսայի միութեան, վսեմութեան եւ հայրենասիրութեան, «որոնք անհրաժեշտ են պաշտպանելու համար հայրենիքը ներկայ անստուգութեան մէջ»։

3,070,000 ՊԱՐԿ ԱԻԱԶ բաշխուած է Սէնի նահանգին մէջ, հրձիգ ռումբերու դէմ։ Այս առթիւ ծախսուած է 6,539,000 փրանք, իւրաքանչիւր պարկը հաշուելով 21 փրանք։ Պարկերէն 1,400,000ը յատկացուած են Փարիզ քաղաքին, մնացեալը՝ Սէնի նահանգին միւս մասերուն։ Իւրաքանչիւր պարկին ծանրութիւնն է 25 քիլօ։

ՍՊԱՆԻԱ հրաժարեցաւ Ազգերու Դաշնակցութենէն։ Մատրիտի մեծ զօրահանդէսը պիտի կատարուի մայիս 19ին։ Յաջորդ շաբթու օտար կամաւորները պիտի հեռանան Սպանիայէն։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ գրաւումը իտալական գանձին արժած է 3,300,000 սթերլին, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը։

109 ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ նաւեր, որոնք Ֆրանսա ապաստանած էին, յանձնուեցան Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան։ Փոխադարձաբար զօրավարը յանձն առաւ սահմանագլուխը բանալ, աւելի մեծ թիւով փախստականներ ընդունելու համար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 4), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ։
(Տասը նկարներ մտաւորական զոհերու եւ խորհրդանշան մը՝ կողքին վրայ)։

Գլխաւոր յօդուածներէն զատ, այս թիւը կը պարունակէ քանի մը նահատակներու վերջին խօսքերը, ՀԱՅԵՐԷՆ։

Բովանդակութիւն.— ԽՄԲ.՝ Դասեր մեր անցեալէն. ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ՝ Ոճիրին եւ կեանքին խաղը. A.՝ Երանի՛ թէ անոնց զոհողութիւնը զուր չանցնի. ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ՝ 1915ի դէպքերուն մասին. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ՝ Ապրիլ 1915. ԲՈՂ ՏԻՇԱՆԷԼԻ եւ ԲՈՂ ՓԻՆԼԸՎԷԻ ճառերը. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Հայրենի լեռներ. ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ. Դասընթացք հայերէն լեզուի. Նահատակներու յուշարձանը. Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ՝ Եկեղեցին. եւլն. եւլն.։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 փրանք, Արտասահման 1 տոլար, մէկ հատը 2·50 փրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ.— Armik Djamalian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

Այրի տիկին Եպրուք Աճէմեան, Օրիորդներ Թագուհի եւ Սիրարփի Աճէմեան, Պ. Աստուր Աճէմեան, Այրի Տիկին Լուսինեակ Աճէմեան (Պերլին), Պ. Պ. Մելքոն եւ Կարօ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Եղիա Ֆռունճեան եւ զաւակունք (Պերլին), Այրի Երիցուհի Իպրաք Ճամճեան եւ աղջիկը՝ Հրաչուհի (Սոֆիա), Տէր եւ Տիկին Մանուկ Թառաքճեան (Սոֆիա), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բիրեան (Մարսէյլ), Պ. Աստուր Կիւրեղեան (Տէտէ Աղաճ), ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, քեռորդւոյն, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՄԵԼՔՈՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

յանկարծական եւ դառնակսկիծ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 10 Մայիս, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէն Փարիզիէն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ բոլոր ազգականներուս եւ բարեկամներուս որոնք իրենց վշտակցութիւնը եւ ցաւակցութիւնը յայտնեցին տիկնոջս՝

ՅԱՄԵՍՏՈՒՀԻ ԽԱՐԲՈՒՐԹԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Պուաքոլոմպ Ս. ԽԱՐԲՈՒՐԹԼԵԱՆ

×

Այրի Տիկին Ռէժանտ Պաճէճեան եւ զաւակը եւ Պ. Կարապետ Պաճէճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ որդւոյն՝

ՀՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՃԷՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 1ին, եւ մարմինը փոխադրուեցաւ Շամբալմանի (Նիէվրի նահանգ) գերեզմանատունը։

«ՐԵՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 11 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet։

Կը խօսի Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Զուգահեռական մը Ռոստոմի եւ Զաւարեանի միջեւ»։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 20 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 րիւ Պօսիւէ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Կ. Խաչի պատմութիւնը»։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Coliséeի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ (ջութակ)։

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆի կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը։

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՄԱՐԴԸ» զաւեշտը։

Մուտք 5 Փր.։

Կը խնդրուի երախայ չբերել։

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԻՐԹՈՒՕԶ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 փրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Ա. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

«Ազգային շարժումների դրդապատճառները 19րդ դարում»

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Փր., ուրիշ երկիրներ 7 Փրանք։

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), M. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris, կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Թորգոմ Նալպանտեան 30 Փր. կը նուիրեն Ֆ. Կ. Խաչի օգափոխութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, փոքրիկ Արման Ամիրխանեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկին Մառի Իփլիքճեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Նիւ Եորքէն բանտարկեալ ընկեր Մատթէոս Լէյլէկեան մէկ տարեկան «Հայրենիք» ամսագիր նուիրած է Պորտօ, Աֆարոն Քէնտիրեանի եւ Լիոն Կիրակոս Փափազեանի (Ֆալասցի)։ Այս երկուքէն կը խնդրուի իրենց հասցէները ղրկել ուղղակի «Հայրենիք»ին, 13-15 Shawmut St. Boston, (Mass.) ստանալու համար թերթը։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme . . Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 Փր.
Արտասահման 25 Փր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Փր.
Արտասահման 50Փր.

Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Sofp. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորապէս կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։ Ռաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 փր. փոստի ծախքով 6 փր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԽՐՈՒԹԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սդուառ Մոնթօլոնի և րիւ Լաֆայէթի անկիւն

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՅԱԿՈԲ ԶԱՔԲԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՏՈՎ

կը ծախուին՝ Թոռա Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Լաֆայէթ վաճառատուները եւ 42 Bld. de Strasbourg: Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 13 Փր.։ կալըբի

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 11 Mai 1939

...Տարի — 15e Année No. 4037 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴՐԱՑԻՆ, ԻՐ ԱՅԳԻՆ, ԻՐ ՁԻՆ

...բառախաղ մը չէ որ կը փորձենք:

Ամէն անգամ որ միջազգային տագնապ մը կը ծագի, սեւ... ամպեր կը դիզուին քաղաքական հորիզոնին վրայ, մեր չի... ալ թունդ կ՚ելլեն: Եւ անձնատուր կ՚ըլլանք զարմանազան ...գանքներու,— աւելի կամ պակաս բանիմաց տեսութիւններ, ...թագրութիւններ, գուշակութիւններ: Մինչեւ անգամ աւետա... ...լուրեր կամ վայրերան կանչեր:

Այսպէս եղած է սկիզբէն ի վեր,— այն օրէն որ լրագիր ունե... եւ քաղաքական լուրերը սեւնակ - սեւնակ փոռւեցան հայե... ...թերթերու մէջ:

Թերեւս չկայ ժողովուրդ մը որ այն աստիճան քաղաքականու... ...մբ վարակուած ըլլայ, որքան մենք,— եթէ չհաշուենք Պալ... ...ներու եւ Մօտաւոր Արեւելքի միւս ժողովուրդները:

Տարիներ առաջ, շատ հեռու ըլլալով միջազգային պողոտա... ...էն, մանաւանդ Արեւմուտքի լուսապայծա՛ռ ափերէն, հաս... ...էին շատ մը մխամտութիւններ:

«Թայմզ»ը գրեր է, «Թան»ը կը հաստատէ, «Ն. Ֆ. Փրէսէ»ն մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ…

Կը կարծէ՞ք թէ շատ բան փոխուած է այսօր, երբ արդէն Փա... ու Լոնտոնը, Պերլինը եւ Հռոմը կամ Ուաշինկթընը այլեւս ...ի ձամբայ դարձեր են մեզի համար: Երբ ամէն դիւրութիւն կը ...ենք, օրը օրին, ժամը ժամին, նոյնիսկ վայրկեանը վայր... ...ին լսելու համար աշխարքի բաները,— լուր, բանաւոր եւ գրաւոր ...ձայնասփիւռ ձառ, քաղաքական տեսութիւն, ծրագիր, գի... ...ութ, փոթորիկ, պատերազմ…

...մանաւանդ, կրնա՞ք ըսել թէ բան մը փոխուած է մեր հոգե... ...թեան, օրուան անցուդարձը գիտնելու եւ դատելու մեր եղա... ...ին մէջ:

Տեսէք,— անցեալ աշունէն ի վեր արտակարգ ալեկոծութեան ...նուած է ամբողջ աշխարհը, գլուխն ըլլալով ալեհեր Եւրո... : Ալեկոծութիւն մը որ առեն - առեն կը մեղմանայ, յետոյ ...լի սաստկանալու, պոռթկալու համար: Ամէն պարագայի մէջ ...ք մը աննախընթաց եւ քստմնելի, որ կրնայ ե՛ւ օրհնութիւն ...ալ ե՛ւ անէծք:

Այդ ալեկոծութեան հանդէպ, մէկ բանաձեւ, մէկ ազդանշան ...նշանախօսք ունին բոլոր պետութիւններն ու ժողովուրդները, «Պատրա՛ստ»: Եւ կամ,— «Ներկայ»:

Եւ, խօսքէն գործի անցնելով, բոլորն ալ կարելին ու անկարե... կը փորձեն, թէ լաստերը եւ թէ անոր իւղը ապահովելու, դի... ...ղրութեան, ինքնապաշտպանութեան միջոցները բազմապատկե... համար:

Իսկ մե՞նք: Մի՛ վախնաք. բաղդատութիւն մը չէ որ կը կատա... Գիտենք մեր համրանքն ալ, տարողութիւնն ալ: Մանա... մեր ցիրուցան վիճակը, որ այնքան խորապէս կը ջլատէ ա... բարի տրամադրութիւն:

Եւ սակայն, անմտութիւն պիտի ըլլար չարաչար գործածել ...բացառիկ պարագաները, չքմեղացնելու համար մեր անկեր... ...ան վիճակը:

Նախ՝ չմոռնանք տխուր իրողութիւն մը, որ ամէնէն մեծ ա... ...ը կը գործէ մեր հանրային կեանքին մէջ:

Մեզի համար անբուժելի սովորութիւն մը դարձած է ամէնէն ...ւ հետաքրքրուիլ ուրիշին ըրածովը կամ ընելիքովը:

Դրացին, իր այգին, իր ձին, իր շարժուձեւերը շատ աւելի կը ...ղեցնեն մեզ, քան մեր սեփական հոգերն ու պարտականութիւն... ...ը:

Դարձեր ենք սովորական դիտողներ: Բան մըն ալ աւելի, բաղ... ...ելով ուրիշ փոքր եւ բախտակից ժողովուրդներու հետ:

Այս ունակութեան հետեւանքով, բուն հայկական միջավայրը ...րձեր է — կամ կը սպառնայ դառնալ — միջանկեալ բան մը: ...ակ մը փակագիծ, որ ոչ հրապոյր ունի, ոչ ալ որ եւ է պար... ...կանութիւն կը թելադրէ:

Աշխարհ մը կը վժայ մեր շուրջը: Դէպքերը իրար կը հրմշ... ...էն, ազգեր ակռայ կը կրճտեն փոխադարձաբար:

Ի՛նչ փոյթ,— դիտե՛նք եւ կարծիքներ յայտնենք: Մըցինք ի... ...րու հետ, իբրեւ լաւագոյն բանգէտը կամ պոլիտիկոսը:

Տակաւին առջի օր, երեքշաբթի, հրապարակային ժողով մը ...ի ունեցաւ Փարիզի մեծագոյն սրահներէն մէկուն մէջ, նախա... ...ութեամբ նոր կազմակերպութեան մը, «Բարեկամներ Ֆրան... ...կան Հանրապետութեան»:

Ժողովին կը նախագահէր նախկին վարչապետ մը, Փոլ Պոն... ...ու: Ճառեր խօսեցան նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ եւ ...ուրականներ, բոլորն ալ օտարականներու մասին: Խօսք առին ...եւ օտար տարրերներ,— չեխ, գերման, իտալացի, ամերիկա... ...սպանիացի, լեհ, աւստրիացի, պարզելով իրենց տեսակէտ... ...ը:

Իսկ Հայե՞րը: Ապահովաբար ոչ մէկ Հայ տեղեկութիւն ունէր ...ողովէն, բացի «Յառաջ»ի թղթակցէն:

Եւ դեռ այս պատահական օրինակ մըն է: Ուրիշ ի՛նչ անցքեր ...ի կ՚ունենան մեր շուրջը, մեր աչքերուն առջեւ, առանց մեր ...ութեան եւ մասնակցութեան:

Դրացին եւ իր ձին, իր խաղերը հանդիսատ բազմեր են մեր դըլ... ...ուն մէջ: Ժամանա՞կ ունինք այսպիսի մանրամասնութիւններով ...ղելու…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՊՆ ԱԼ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՓՐԿԵԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԻՆԳ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԺՈՂՈՎԻ՞ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ

Կը հաստատուի թէ Պապը իր նուիրակներուն միջոցաւ շօշափած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Լեհաստանի տրամադրութիւնները, խորհրդաժողով մը գումարելու եւ միջազգային վէճերը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Լոնտոնի, Փարիզի, Պերլինի եւ Վարշաւայի պապական նուիրակները այցելելով այդ չորս պետութեանց վարչապետներուն, յայտնած են պապին բաղձանքը, առանց սակայն որոշ առաջարկներ ներկայացնելու:

Կը հաւաստեն թէ Գերմանիա պատասխանած է անմիջապէս, համակրանք բայց միեւնոյն ատեն թերահաւատութիւն յայտնելով: Այս առթիւ զրոյց կը շրջի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Վատիկան հրաւիրուած է, բայց պաշտօնական շրջանակներ չեն հաստատեր այս լուրը: (Նախարարը Միլանէն վերադառնալով, Հիթլէրի հաղորդեց Կոմս Չիանոյի հետ ունեցած խօսակցութիւնները):

Վատիկան այս առթիւ առաձգական ղեկոյց մը հրատարակեց, որ կը հերքէ խորհրդաժողովի մասին շրջած լուրերը, բայց կը հաստատէ թէ Պապը «աւելի քան երբեք կը շահագրգռուի աշխարհի խաղաղութեան դատով»: Այս առաջադրութեամբ է որ պապական նուիրակները զանազան պետութեանց ներկայացուցիչներուն հաղորդած են Պապին բաղձանքները, խաղաղութեամբ լուծելու համար Եւրոպան յուզող հարցերը:

*** Վարշաւայի պապական նուիրակը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին հետ: Երկրորդ տեսակցութիւնն է այս, երկու օրուան ընթացքին:

*** Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կասկածելի կը նկատեն պապական ձեռնարկին յաջողութիւնը, բացարձակապէս չժխտելով հանդերձ բարեխօսութեան արժէքը: Այս առթիւ նորէն կը շեշտեն թէ Գերմանիա չի հաւատար խորհրդաժողովներու եւ թէ լեհեւգերմանական վէճը կրնայ կարգադրուիլ միայն Գերմանիոյ պահանջներուն ամբողջական ընդունելութեամբ: Միւս կողմէ, գիտել կուտան թէ Վատիկան սխալ կ՚ընէ իր հոգեւոր իրաւասութեանց սահմանը անցնելով եւ աշխարհական գործերու միջամտելով:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

— oo —

Ժընեւի մէ՞ջ պիտի գտնեն բանաձեւը

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը ղեկոյց մը հրատարակեց անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին: Ղեկոյցը կ՚ըսէ թէ անգլիական գործակալութեան մը տեղեկութեանց համաձայն, Անգլիա հետեւեալ պատասխանը տուած է Խ. Միութեան առաջարկին.—

1. Խ. Միութիւնը պէտք է երաշխաւորէ սահմանակից պետութեանց իւրաքանչիւրին անկախութիւնը անջատօրէն:

2. Մեծն Բրիտանիա յանձն կ՚առնէ իր աջակցութիւնն ընծայել Խ. Միութեան, եթէ այս վերջինը պատերազմի բռնուի, իր երաշխաւորութիւնները գործադրած ատեն:

Մոսկուայի գործակալութիւնը, «հիմնուելով խորհրդային իրաւասու շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց վրայ», կը յայտարարէ թէ այս տեղեկութիւնը «ամբողջովին չի համապատասխաներ իրականութեան» եւ կ՚աւելցնէ.

— «Արդարեւ, խորհրդային կառավարութիւնը մայիս 8ին բրիտանական կառավարութենէն ստացած է հակառաջարկներ որոնց մասին առարկութիւն չըներ Ֆրանսական կառավարութիւնը: Այդ առաջարկները չեն ըսեր թէ խորհրդային կառավարութիւնը պարտի անջատօրէն երաշխաւորել իւրաքանչիւր սահմանակից պետութեան անկախութիւնը, այլ կը թելադրեն որ խորհրդային կառավարութիւնը անմիջական օգնութիւն ընծայէ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, եթէ այս վերջինները հարկադրուին զինուորական գործողութիւններ կատարել, գործադրելու համար իրենց յանձնառութիւնները Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հանդէպ: Սակայն բրիտանական հակառաջարկները բան չեն ըսեր որ եւ է աջակցութեան մասին զոր Խ. Միութիւնը պիտի ընդունի Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ, եթէ ան ալ զինուորական գործողութիւններ կատարելու հարկադրուի, գործադրելու համար իր յանձնառութիւնները սահմանամերձ պետութեանց կամ Արեւելեան Եւրոպայի ուրիշ պետութեանց հանդէպ»:

*** Մինչ այս մինչ այն, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը շարունակեն իրենց փորձերը, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիան խաղաղութեան ճակատին կապելու համար: Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, անգլիական նոր առաջարկներու մասին:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլեւթուրք բանակցութիւնները յառաջ կ՚երթան յաջողութեամբ եւ կը յուսացուի համաձայնութիւնը ծանուցանել այս շաբթու, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ:

Գալով անգլեւխորհրդային բանակցութեանց, կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին բանաձեւ մը գտնել Ժընեւի մէջ, Ազգաժողովի Խորհուրդին գումարման առթիւ, որուն պիտի նախագահէ Պ. Փոթէմքին, Մոսկուայի արտաքին փոխ-գործավարը: Ժողովը պիտի բացուի երկուշաբթի օր: Այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը պիտի հանդիպի նաեւ Փարիզ, խորհրդակցելու համար ֆրանսական կառավարութեան հետ:

Կ՚ըսուի թէ Մոսկուա վերջին պահուն հաւանութիւն յայտնած է ընդունելու Անգլիոյ առաջարկները, պայմանաւ որ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան սպայակոյտները անմիջապէս խորհրդակցութիւն մը կատարեն: Մոսկուա կ՚ուզէ նախապէս գիտնալ թէ Անգլիա ի՛նչ հիման վրայ աջակցութիւն պիտի ընծայէ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, եթէ այդ երկու երկիրները յարձակման ենթարկուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՋԱԽՄԱ՞Խ ՄԸ ՉԱԽԸՑՈՆ…»

Ուրեմն բաւական ճանչցաք Մինաս էֆէնտին:

Առտու մը նորէն իրար անցած էր Պոլսոյ հայ թերթերու գլխաւոր գրաքննիչը:

Տպագրական տեսուչը (*Մաթպուաթ միւտիւրի*), ոմն Քէմալ պէյ, խաշած էր զինքը:

Կոպիտ մարդ, այս Քէմալը ոչ տաբիքի կը նայէր, ոչ ալ աստիճանի:

Մինաս էֆէնտի բոլորովին գունաթափ, կը հեւար: Հազիւ կրցաւ կակազել.

— *Միւտիւրը* բսաւ,— *կալէթայը լաղըլ, հէփինիզի թարտ*: (Թերթը կը փակեմ – կը ջնջեմ, բոլորդ կ՚աքսորեմ):

Ի՞նչ էր պատահած:

Ամիրաներու եւ պատրիարքներու դասական կենսագիրը, Աբրահամ Այվազեան, ազդ մը տպել տուած էր «*Մանզումէի էֆքեար*»ի մէջ, Գուիտոն Լուսինեանի երկհատոր բառարանի մասին:

Լուսինեա՞ն, հայ իշխան, ուրեմն.. խռովարար: Եւ հայերէն թերթ մըն ալ կը համարձակէ՛ր անոր ծանուցումը հրատարակել…

Քէմալ պէյ անմիջապէս կը կանչէ երեք հայ գրաքննիչները, գլուխն ըլլալով Մինաս էֆէնտին, եւ կը յանդիմանէ, զորս դու պատուիրեցեր:

Յետոյ կը կանչէ թերթին արտօնատէրը, Յովհ. Գայսէրլեան: Կունտ ու կլոր շուկացի մը, կեսարացի, որ ոչ հայերէն գրել գիտէր, ոչ կարդալ, ոչ ալ խօսիլ:

Լուր անգամ չունէր թերթին բովանդակութենէն:

Իր ամէնէն սովորական խօսքն էր.

— Ջախմա՞խ մը չախըյօն, իւսթիւնի՞ մը խալըյոն…

Տպագրական տեսուչը վերէն վար չափելով արտօնատէրը, կը սաստէ եւ թրքավարի հայհոյանքներ կը թափէ:

Խեղճը բոլորովին անտեղեակ՝ նոյն իսկ ծանուցումներէն, ոտքը ձեռքը կ՚իյնայ, կը սողայ, կը պաղատի, կը հեծկլտայ.

— *Աման էֆէնտիմ*, ոտքիդ փոշին ուտեմ (թուն թուրքերէնը աւելի պատկերալից է, բայց գրի չառնուիր). *պէն էրմէնիճէ պիլմէմ, Այվազեան էֆէնտի եազմըշ*…

Թուրք պաշտօնատարը արգահատելով քանի մը սաստ եւս կ՚ուղղէ, եւ կը յայտարարէ, իր սովորական ամբարտաւանութեամբ.

— Ցանցանքը այսպիսի էշերունը չէ, այլ անոնց որ թերթ հանելու իրաւունք տուեր են այս էշերուն… (Արտասանեցէք թուրքերէն):

Հասկցողին շատ բարեւ:

ՎԱՀԷ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԻՆ ՊԻՏԻ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԻՆ 2000 ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ

Հայկական Լեգէոնի նախկին ռազմիկ Պ. Ճորճ Մարկոսեան, լեգէոնի անունով Լիբանանի վարչապետին յանձնեց նամակ մը, որուն մէջ յիշելէ վերջ թէ վերջերս լիբանանցի երեսփոխան մը ծրագրած է կազմել մօտ 5000 հոգիէ բաղկացեալ պահեստի գունդ մը, կ՚աւելցնէ.

— «Այդպիսի ծրագիր մը եթէ իրագործուի, կը կարօտի մօտ 500,000 սուրիական ոսկիի, որ անշուշտ պիտի տրամադրուի պետութեան գանձէն: Արդ, նկատի ունենալով որ ազգային պաշտպանութեան հարցը պէտք է հետաքրքրէ ամէն Լիբանանցի, առիթը ունեցայ արեւելեան բանակի սպայակոյտի փոխ-նախագահին հետ տեսակցելու եւ յայտնեցի իրեն, ընկերներուս անունով, թէ որոշած ենք, միջազգային պատերազմի մը պարագային, Ֆրանսայի կողքին պաշտպանել հովանաւորեալ երկիրները: Առաջին ահազանգին կրնամ հաւաքել 2000ի մօտ նախկին ռազմիկներ, որոնք ծառայած են օտար եւ հայկական լեգէոններուն, բոլորն ալ քաջ եւ փորձառու: Անհրաժեշտ պարագային, այս թիւը կարելի է բարձրացնել միայն Լիբանանի մէջ 4 — 5000ի:

«Հարկ չկայ անոնց մասին գովասանքներ ընելու, քանի որ ֆրանսական բանակի պետերուն ծանօթ է անոնց արժէքը եւ նոյնիսկ մարաջախտ Ալէնպի վկայած է: Անոնք ցոյց տուին իրենց արժէքը 1918ի սեպտեմբեր 19ին, երբ ֆրանսական բանակը մարձակողականով մը նահանջի մատնեց թուրք բանակը: Անոնց արժէքը մատնանշուած է նաեւ 1918 հոկտեմբեր 10ին հրատարակուած պաշտօնական ղեկոյցին մէջ:

Թոյլ տալու համար որ պետութիւնը ի հարկին կարենայ օգտագործել տրամադրուելիք վերոյիշեալ պիւտճէն, չմարզուած կամաւորներ մարզելու համար, մենք, նախկին ռազմիկներս պատրաստ ենք մեր հայրենիքը պաշտպանելու»:

Այս նամակը հրատարակուեցաւ տեղական ֆրանսերէն եւ արաբերէն թերթերու մէջ:

ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Օտարականներու մասին հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, երեքշաբթի գիշեր, նախաձեռնութեամբ նոր միութեան մը, «Բարեկամներ Ֆրանսական Հանրապետութեան»: Կը նախագահէր նախկին վարչապետ Պ. Փօլ Պոնքուռ: Բազմաթիւ ճառեր խօսեցան թէ Ֆրանսացիներ եւ թէ օտարականներ (Ամերիկացի, Չեխ, Իտալացի, Գերման եւայլն): Նախկին նախարար Պ. Լէօ Լակրանժ հաւաստիքներ ընծայեց աշխատանք ճարելու եւ հպատակութիւնը դիւրացնելու միջոցներու մասին: Ընդհ. պատուիրակը պարզելով նոր կազմակերպութեան նպատակը եւ օտարականներու պարտականութիւնները, պաշտպանեց նաեւ տարագիրներուն իրաւունքները:

Մասնաւոր թղթակից մը ղրկած ըլլալով այս ժողովին, մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակենք առանձին:

Առանցքին զինակցութիւնը եւ Թուրքիա

Իտալեւգերման զինուորական ու քաղաքական դաշնակցութիւնը ո եւ է զարմանք չէ պատճառած Թուրքիոյ մէջ: Մամուլը կ՚ըսէ, թէ աւելորդ վերահաստատումն է նախկին իտալեւգերման եւ աւստրեւհունգար զինակցութեան, քանի որ այժմ Գերմանիա գրաւած է նախկին աւստրիական կայսրութեան հողերը եւ Հունգարիան ալ կապուած է Առանցքին: Մամուլը կը յուսայ թէ այս զինակցութեան առջեւ ժողովրդավար պետութիւնները այժմ աւելի ուժով ու արագ պիտի շարժին: Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.— «Իտալիա ինքզինք կը կապէ հանդիսաւորապէս Գերմանիոյ ճակատագրին, պատերազմի մը պարագային: Իտալեւգերման զինակցութիւնը պատճառ պիտի չդառնա՞յ, որ ժողովրդավար պետութիւնները փութացնեն խաղաղութեան ճակատին կազմութիւնը, որ այնքան դանդաղ կ՚ընթանայ»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԹԷՀՐԱՆԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ Գ.ՀԱԺԱՌԱՆԳԻՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԹԷՀՐԱՆ, 25 Ապրիլ.— Ամիսներ առաջ, երբ յայտարարուեցաւ Իրանի գահաժառանգին ամուսնութեան ծրագիրը, Թեհրանի Հայոց Համայնական Խորհուրդը, որ հանդիսանում է Թեհրանի հայ համայնքի միակ ներկայացուցչական բարձր օրգանը, որոշեց պատրաստել մի թանկարժէք նուէր եւ մատուցանել այն թագաժառանգին, հարսնիքի ժամանակ:

Նուէրի ծրագրին կազմութիւնը յանձնուեցաւ լեհ արուեստագէտ Պ. Պլաւինսկիի: Թելադրուած էր միայն, որ նուէրը պէտք արտայայտէ Իրանի եւ Եգիպտոսի բարեկամական միութեան գաղափարը:

Պ. Պլաւինսկի այդ գաղափարը մարմնացնում է Իրանի եւ Եգիպտոսի միացեալ քարտէսի մէջ, որ պիտի քանդակուէր արծաթից ու ոսկուց եւ ամրացուէր շքեղ սեղանի մը վրայ:

Այս սեղան – քարտէսի առաջարկ – ծրագիրը գտնում է ընդհանուրի հաւանութիւնը, ուստի եւ անմիջապէս ընտրւում է յատուկ յանձնախումբ, որին յանձնւում է հոգալ թէ սեղան – քարտէսի պատրաստութեան գործը եւ թէ նիւթական միջոցները:

Այդ յանձնախմբին անդամներն էին՝ Պ. Պ. Մէջլիսի պատգամաւորներ Ջիբրայէլ Բուդաղեան եւ Զորա Սագինեան, Համայնական Խորհուրդի նախագահ բժ. Վ. Ցովհաննիսեան, դոկտ. Ցար. Ստեփանեան, Ցովս. Ղարախանեան, դոկտ. Ալէք Աղայեան, Արտաշէս Խօջամիրեան, ճարտ. Լեւոն Թադէոսեան, պրոֆ. դոկտ. Գ. Ցակոբեան, Տիգրան Ջոհարեան եւ Օննիկ Վարդապետեան:

Քարտէսին պատրաստութիւնը յանձնւում է հայ արծաթագործ վարպետ Եփրեմ Օհանեանին (Ղարաբաղցի), որ եւ անմիջապէս փոխադրում է իր արհեստանոցը Հայկական Ակումբի շէնքը եւ այստեղ յանձնախմբի անդամներ Պ. Պ. Լեւոն Թադէոսեանի (ճարտարապետ) եւ Արտաշէս Խօջամիրեանցի անմիջական հսկողութեան ու ղեկավարութեան տակ գործի է անցնում, շրջապատուած իր հայ եւ մի պարսիկ գործակից – արհեստաւորներով, յիշենք Արգոյլա Հոսէյնի Էյվազին եւ ուստա Միհրանին որոնք եղել են նրա գլխաւոր օգնականները:

Եւ ահա՛ երեքուկէս ամսուան ժրաջան աշխատանքներից վերջ, սեղան – քարտէսը միանգամայն պատրաստ էր եւ ցուցադրուեցաւ Հայ Ակումբի սրահներից մէկում, ի տես հասարակութեան:

Հասարակութիւնը խուռներամ դիմում էր Հայ Ակումբը ու գոհունակութեամբ եւ հիացումով դիտում իր նուէրը Իրանի թագաժառանգին:

Դժբախտաբար Հայ Ակումբի վարչութիւնը ժամանակից առաջ փակեց իր դռները հասարակութեան առջեւ (փոխանակ յայտարարուած վեց օրուան, հազիւ երեքուկէս օր տրամադրեց) եւ շատ շատերը զրկուեցան:

Սեղան – քարտէսը մի գեղարուեստական շքեղ գործ է: Բոլորաձեւ է եւ ունի 1,04 մէթր երկայնութիւն եւ 85 սանտիմեթր լայնութիւն իր տրամագծի մէջ: Քարտէսը շինուած է ամբողջովին արծաթից ու պատած ոսկիով եւ կիտուածով:

Քարտէսի վրայ քանդակուած են ամբողջ Իրանն ու Եգիպտոսը, Կասպից ծովի հարաւային մասը, Պարսից ծոցը, Հնդկական ովկիանոսի հիւսիսային մասը, Կարմիր ծովը, Սուէզի ջրանցքը, Միջերկրական ծովի արեւելեան մասը, ամբողջ Արաբիան, Սուրիան եւ Իրաքը: Ցամաքային մասերը արծաթից է ոսկիով պատած, իսկ ջրերը՝ կապոյտ կիտուածով:

Միայն Իրանի եւ Եգիպտոսի քարտէսների վրայ են նշանակուած գետերն ու լճերը, լեռներն ու բարձրաւանդակները, եւ ապա քաղաքների մեծ մասը: Առանձնապէս ցոյց են տրուած Եգիպտոսի քարտէսի վրայ եգիպտական բուրգերը, իսկ Իրանի քարտէսի վրայ՝ Աբադանի նաւթային շրջանը:

Իրանն ու Եգիպտոսը միացած են օդային հաղորդակցութեան գծով, որի վրայ նշմարւում է ոսկուց շինած թռչող սաւառնակ: Կարմիր ծովի, Հնդկական ովկիանոսի եւ Պարսից ծոցի վրայ լողում են Եգիպտոսից դէպի Իրան մեկնող արծաթից շինած շոգենաւեր:

Քարտէսի վերին մասում, ճակատին զետեղուած են թագաժառանգի, իշխանուհի Ֆովզիէի գոյնզգոյն ու շատ գեղեցիկ պատկերները կիտուածանկար: Նկարուած են ոսկուց շինած դափնէ թագակիր պսակի մէջ: Նկարը պատրաստուած է Բերլինում:

Քարտէսին շրջանակը, զարդանը – կարուած է հայկական ոճով:

Քարտէսի առջեւի կողքին, կապոյտ կիտուածի վրայ, մակագրուած է պարսկերէն լեզուով՝ «Ն. Կ. Բ. Իրանի թագաժառանգ իշխան Մոհամադ Ռեզա Շահփուրին իր ամուսնութեան առթիւ՝ Իրանահայութեան կողմից»:

Սեղանը պատրաստել է Թեհրանում մեծ հռչակ ձեռք բերած ատաղձագործ Ցարութիւն Իզմիրլեանը (Իզմիրլեան կաթողիկոսի մօտիկ ազգականներից), որ մեռաւ վերջերս:

Հանգուցեալը իր արհեստի մէջ մրցակից չունէր. իր հմտութեամբ, իր ճաշակով մի կատարեալ արուեստագէտ էր: Իր արհեստանոցից դուրս ելլուած կահ – կարասիները մի–մի գլուխ գործոցներ էին: Աշխատում էր գլխաւորապէս արքունիքի, դեսպաններին ու մեծահարուստ մարդոց ապսպրանքների վրայ: Տէր էր դարձել նիւթական մեծ կարողութեան, որ ամբողջովին կտակել էր իր ընտանիքին, առանց մի գրօշ յատկացնելու որեւէ բարեգործական նպատակի…: Մի երեւոյթ, որ միանգամայն անսպասելի էր եւ ծանր տպաւորութիւն թողեց Թեհրանի հայ հասարակութեան վրայ: Ժառանգներն էլ՝ կինն ու աղջիկը, մինչեւ այսօր դեռ չեն արել որեւէ նուէր, յաւերժացնելու հանգուցեալի յիշատակը:

Սեղանը շինուած է ընկուզենուց եւ մի կլոր ութանկիւնանի հաստ ոտով ամրացուած ձուաձեւ պատուանդանի վրայ: Սեղանի ոտը ամբողջովին պատուած է արծաթից պատրաստուած ութ ցցուն արձաններով, իրարից բաժանուած ութ սիւներով: Պատուանդանի վրայ եւս քանդակուած են ութ հատ արծաթէ ցցուն նկարներ, որոնց բովանդակութիւնը առնուած է Եգիպտոսի եւ Իրանի հին պատմութիւնից ինչպէս եւ բնութիւնից: Եգիպտական բուրգեր եւ Իրանի Դէմաւէնդ լեռնագագաթ, եգիպտական ու պարսկական նիզակաւոր զինուորներ, սֆինքս ու թեւաւոր եզ եւայլն,— զարդարում են սեղանի յիշեալ մասերը եւ իրենց նրբութեամբ ու հարազատութեամբ թողնում են շատ խոր տպաւորութիւն:

Այս շքեղ եւ իմաստալից նուէրը Ապրիլ 22ին արքունիքին մատուցին պատգամաւորներ Ջիբր. Բուդաղեան, Զորա Սագինեան եւ Համայնականի նախագահ բժ. Վ. Ցովհաննիսեան: Նուէրը գտել է հաւանութիւն թէ արքունիքում եւ թէ օտար բարձր շրջանակներում:

*** Թեհրանի հայ համայնքի երկրորդ ձեռնարկն է՝ յաղթական կամարի կառուցումը:

Այս գործը յանձնուած էր չորս հայ մասնագէտներից բաղկացած մի յանձնախմբի, որի անդամներն էին՝ Եանիկեան Գուրգէն, Թադէոսեան Լեւոն, Թադէոսեան Քրիստափոր եւ Մէլիքեան Լեւոն:

Այս յանձնախմբի նուիրուած ու եռանդուն աշխատանքների շնորհիւ շատ կարճ ժամանակում գլուխ բերուեց այդ ձեռնարկը:

Կամարի յատակագիծը գծել է երիտասարդ ճարտարագէտ Քրիստափոր Թադէոսեանը եւ արտայայտում է Իրանի եւ Եգիպտոսի բարեկամական միութեան գաղափարը: (ԽՄԲ.1, Երէկ հրատարակեր էինք այս կամարին նկարագրութիւնը):

Երեկոները կամարը լուսաւորւում է լուսարձակներով՝ երբեմն կարմիր, երբեմն կանաչ եւ այլ գոյնի լոյսերով: Բացի այդ լուսաւորւում է նաեւ փողոցի երկու կողմերում շինուած 32 սիւների վրայ վառուող ձէթի ջահերով, եւ այդ ժամանակ կամարը թողնում է խորհրդաւոր տպաւորութիւն:

Մայրաքաղաքի հայ եւ օտար հասարակութեան, ինչպէս եւ մամուլի («Journal deTeheran») ընդհանուր կարծիքն է, որ հայկական կամարը բազմաթիւ յաղթական կամարների մէջ լաւագոյններից մէկն է թէ իմաստով, թէ ոճի հարազատութեամբ եւ թէ իրագործումով:

Ապրիլ 16ին, Եգիպտոսի թագուհու, իշխանների ու Իրանի թագաժառանգի ժամանման օրը, հայ համայնքը մեծ բազմութեամբ հաւաքուել էր իր կամարի շուրջ եւ ուրախութեան ջերմ ցոյցերով հանդիպեց արքայական թափորը:

*** Ապրիլ 22ին, Հայ Ակումբում տեղի ունեցաւ Թեհրանի հայ համայնքի երրորդ ձեռնարկը՝ շքեղ խնջոյք, Թեհրանի Հայոց Համայնական Խորհուրդի հովանաւորութեամբ եւ Թեհրանի Հայոց Կանանց Բարեգործական Ընկերութեան կազմակերպութեամբ:

Խնջոյքը հաւաքել էր մեծ բազմութիւն եւ անցաւ շատ ուրախ:

Համայնական Խորհուրդի անդամ, յայտնի գործիչ դոկտ. Ցարութիւն Ստեփանեան բացաւ խնջոյքը, բացատրելով նպատակը. ապա առաջարկեց յոտնկայս խմել Իրանի Շահնշահի կենացը, որ ընդունուեց բուռն ծափերով: Երկրորդ բաժակը պարպուեցաւ Իրանի թագաժառանգի եւ իշխանուհի Ֆովզիէի կենացները ջերմ բարեմաղթութիւններով. երրորդ կենացը նուիրուած էր Եգիպտոսի արքայական ընտանիքին: Բոլոր կենացներից վերջ նուագախումբը նուագում էր պարսկական քայլերգը, իսկ հասարակութիւնը բուռն ծափերով պատասխանում:

Ամէնէն վերջը, Թեհրանի Հայ Կանանց Բարեգործական Ընկերութեան կողմից, հայ կանանց անունից, շնորհաւորական հեռագիր ուղարկուեցաւ իշխանուհի Ֆովզիէին, լաւագոյն բարեմաղթութիւններով:

ԿՎԻԴԱՄ

Ազգային կեանքը Վառնայի մէջ

Ներկայ քաղաքական քաոսային կացութիւնը եւ անորոշ վիճակը ծանրապէս ազդած ըլլալով Պուլկարիոյ վրայ, գրեթէ անգործութեան մատնած է տնտեսական կեանքը:

Այս վիճակը շատ աւելի զգալի դարձած է միջակ եւ աղքատ գործաւոր դասակարգին եւ Հայերուն մէջ, ուր կեանքը կը դառնայ օրէ օր անտանելի: Այս բոլորին վրայ աւելցնել նաեւ քաղաքին հանգամանքը, քանի որ Վառնան ծովեզերեայ օդափոխութեան վայր մը ըլլալով, առեւտուրը տրդէն տկար է, խանութպանները իրենց ակռաները սեղմած կը սպասեն ծղանակի բացման:

Տագնապը կը սաստկանայ, գործ չկայ,— ահա օրուան կարգախօսը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը, ոչ ոք գիտէ, ընդհ. պատերազմի մը մղձաւանջը խորապէս կը ճնշէ ու ամլութեան կը մատնէ հանրային կեանքն ու աշխատանքը:

Գործ չկայ, շատեր իրենց աշխատաւորներուն ճամբայ կուտան, նոյնիսկ երկար տարի աշխատողներուն: Երկու երեք տեղական գործարաններ, որոնց մէջ մեծ թիւով Հայեր կ'աշխատէին, կիսովին ճամբուած են խնայողութեան համար:

Բնականաբար այս ծով կարիքին առջեւ ունինք բարեսիրական հաստատութիւններ, ինչպէս Գթութեան Խաչը որը իր կարելին ըրած է ձմրան հագուստ եւ փայտ ճարելու հայ գործաւորներուն եւ աղքատներուն:

Օրիորդներու Միութիւնը որ ոգի ի բոլին կ'աշխատի դպրոցին կից ձրի սեղանատան մէջ, ամէն օր, 90 աղքատ աշակերտներ կերակրել եւ նոյնիսկ Զատկի առթիւ զանոնք զգեստաւորեց պատշաճօրէն կեանք ու ժպիտ եւ ուրախութիւն տալով այդ չքաւոր տղոց:

Աղքատախնամը նոյնպէս մեծ զոհողութիւններով թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս օգնեց եւ մխիթարեց աղքատն ու տկարը, ծերն ու հիւանդը:

Այս բոլորէն վեր եւ գովելին կայ, ներկայիս եռանդամ հոգաբարձութիւնը, մեծահարուստ Բարթամեան հայր եւ որդիի ժրաջան աշխատութեամբ բարոյական եւ մանաւանդ նիւթական զոհաբերութեամբ օժտեցին եկեղեցին երկու մեծ բաքթամ կառարաններով եւ արդիական բոլոր յարմարութիւններով, ձրի տեղանատունը նորոգեցին իրենց անձնական ծախքով:

Միջանկեալ ըսեմ որ մեր սրտցաւ հայրենակիցը կը խորհի նոր գերեզմանատան մէջ շինել մատուռ մը, ինչ որ զգալի պակաս մը պիտի լրացնէ, Վառնայի 5000նոց գաղութին համար:

Անշուշտ մխիթարական են այս երեւոյթները ներկայ տագնապին մէջ:

Բաքէն – Սինի ընթերցարանը կայ ու կը մնայ, սակայն շատ բան պակսած է իր նախկին հմայքէն, ինչ որ ցաւ կը պատճառէ իր բարեկամներուն:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը անունով միայն կայ, թղթի վրայ: Սկաուտական շարժումը ինկած է եւ մնացած է գործը դայլիկներու եւ պարիկներու, որ տարին մէկ երկու անգամ թափորներու կը մասնակցին:

Ռոստոմ թատերական միութիւնը սիրողներու, անունով միայն կայ, որոնք իրարու քով գալու, գործ մը արտադրելու կամքը չունին: Առաջնորդի մը պէտքը կը զգան, ինչպէս դերասան Քոչարեան մը, Զաւրաստ մը, Քէմանչիստ Ռուբէններ եկան եւ վիրենք աշխատանքի լծեցին:

Հօկ ոչ եւս է:

Բարեգործականը մէկ տարի է որ լռութեան մատնուած է, անունով միայն կայ:

«Կայծ» մարզական ակումբը երբեմն ընտանեկան հանդիպումներով իր գոյութիւնը կը զգացնէ, առանց մարզական կոչումին:

Գալով Ռամկավարութեան, բառն իսկ մոռցուած է:

Անցեալները Կարօ Սասունի ընկերակցութեամբ «Ազատ Խօսքի» խմբագրին ընկեր Օննիկ Մխիթարեանի Վառնա եկաւ երեք օրուան համար: Իր ներկայութիւնէն օգտուելով, հաւաքեց բանախօսութիւն մը սարքեցինք Հրեաներու ընդարձակ ակումբին մէջ, ուր հոծ բազմութիւն մը եկած էր զինքը լսելու, «Հայ ժողովուրդի ներկայ կացութիւնը եւ ապագան» նիւթին շուրջ:

Ատամնաբոյժ ընկեր Սեդրակ Ոսկեան բացումը կատարելով, երկու խօսքով հանրութեան ծանօթացուց օրուան բանախօսը, ընկեր Սասունի ամբողջ երկու ժամ տեւող ջերմ ու գիւրահասկնալի լեզուով մը, հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուաւ հայ դաղթաշխարհի մասին, նախ պարզեց միջազգային ներկայ տագնապալի վիճակը, պետութիւններու հակամարտութիւնները, ապա ծանրացաւ հայ ժողովուրդի արդար դատին, պահանջներուն վրայ:

Իր փաստացի տեղեկութիւնները եւ համոզիչ դատումները, մեծապէս ներշնչող եւ յուսադրիչ, լարուած պահեցին ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը:

Բանախօսը խօսեցաւ ներկայ Հայաստանի, հայութեան վրայ. մանրամասն եւ հետաքրքրական թուանշաններով, պարզեց այսօրուան Հայաստանի ծնունդներու թուական առաւելութիւնները 3.5 առ հարիւր մեր գրացի երկիրներուն հետ, մանաւանդ բարի դրացի ժողովուրդին հետ 0,05 առ հարիւր: Մնալով հանդերձ ապագայի համար լաւատես, նկատի առաւ նաեւ ներկայ քաղաքական ծանր դէպքերը, որոնք կրնան անդրադառնալ մեր հայրենիքին վրայ եւս:

Ընկերը թուեց այն պայմանները, որ կրնան ծառայել ի նպաստ հայ դատին, մեր ազգային բաղձանքներուն, եթէ երբեք գիտնանք եւ կարենանք օգտուիլ պատմութեան դասերէն: Ցետոյ կոչ ուղղեց բոլորին, անխտիր ամբողջ հայութեան, ներկայ տագնապալի շրջանին ըլլալ համերաշխ եւ միակամ, պատրաստ զոհաբերութեան եւ նուիրումի, որպէսզի Հայկական Դատին նուիրուած կազմակերպութիւնները, մանաւանդ Դաշնակցութիւնը, յաջողին իրենց դերակատարին պատասխանատու կոչումին մէջ, ի խնդիր միացեալ եւ անկախ հայրենիքին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Նոր ճիգեր կը տրուվենի գործազուրկներուն

Աշխատանքի նախարար Շարլ Փոմարէի նախագահութեան տակ վերջերս կատարուեցաւ, գործազուրկներուն նոր արհեստներ սորվեցնելու համար, արհեստանոցի մը բացումը Փարիզ, Ավընիւ Ֆիլիփ – Օկիւսթ:

Այս արհեստանոցը պիտի պատրաստէ մէկ տարուան մէջ 1500 բանուոր:

Աշխատանքի նախարարը իր բացման ճառին մէջ ըսաւ թէ սիրով չէ որ կը պակսի բանուորին, այլ կարելիութիւնը եւ միջոցը: Ահա այդ պակասն է որ կը լրացնէ այս արհեստանոցը: Գործազուրկները պիտի սորվին նոր արհեստներ, վերջ դնելու համար անգործութեան, որ բարոյապէս ու նիւթապէս կ'ընկճէր զիրենք: Մասնաւորաբար մետաղագործութիւնն է որ աշխատանք պիտի հայթայթէ անոնց, որոնք կ'աւարտեն այդ արհեստանոցին շրջանը:

Այս ձեւով, այլեւս վերջ կը դրուի «գործազրկութեան նախարար» բացատրութեան, որ կը տրուէր աշխատանքի նախարարին: Եւ բանուորը, իր նոր աշխատանքին մէջ գտնելով ուրախութիւնը, զոր կորսնցուցած էր անգործութեան տխուր օրերուն, կը դադրի բեռ ըլլալէ պետութեան վրայ:

Այս ձեռնարկին պատիւը կը պատկանի Ֆիլիփ Սէրի, որ տեսնելով գործազուրկներու թիւին աճումը եւ մետաղագործութեան պահանջը աշխատող ձեռքերու՝ խորհեցաւ «վերապարանափոխել» այդ աշխատաւորները, զանոնք դարձնել մետաղագործ բանուորներ: Սկիզբները սուղ նըստաւ այս ձեռնարկը: Այն գործազուրկները, որոնք երբեւէ վարպետ կահագործ կամ ծաղարար կրնային սքանչելի աշխատանք մը կատարել իրենց ասպարէզին մէջ, այժմ պիտի սորվէին 3 — 6 ամիս շրջան մը բոլորել՝ սորվելու համար մետաղագործութեան այս կամ այն աշխատանքը, եւ ատոր համար պետութիւնը պիտի տրամադրէ ծախսել 5 — 6000 ֆրանք: Կառավարութիւնը կը վճարէ անոնց գործազուրկներու նպաստը, ինչպէս նաեւ արհեստանոց յանձնելու ընթացիկ ծախքերը: Սկիզբները այս ձեռնարկը քաջալերական արդիւնք մը չտուաւ:

Ձեռնարկը յետոյ մեծցուեցաւ, մետաղագործական ճարտարարուեստն ալ իր նիւթական օժանդակութիւնը բերաւ: Միւս կողմէ կառավարութիւնը, 12 Նոյեմբեր հրովարտակ – օրէնքներով, բացառիկ վարկեր բացաւ (14,5 միլիոն ֆրանք):

Ներկայիս նման արհեստանոցներ բացուած են՝ Փարիզի մէջ (2 հատ), Պորտոյի, Շաթօռէնոյի, Քլերմոն-Ֆէրրանի, Շաթօռուի, Տրէնեի, Մոլիէյի, Հավրի, Պօժանսիի, Լիլի, Լէ Մոժի, Նանթի, Սէն – Քանթէնի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ ամէնը տեսնում էր Թագուհին, նայում էր այդ աշխատութեանց վրայ սառն, անտարբեր աչքով եւ երբեմն հարցնում ինքն իրան թէ՝ «ի՞նչու համար է այս ամէնը. ի՞նչու մարդիկ կամենում են երկար ապրել. քանի՞ օր կարող են նրանք բաղդաւոր լինել իրանց կեանքում… եւ միթէ վերջ ի վերջոյ չպիտի՞ մեռնեն…»:

Մի լուսնկայ երեկոյ, երբ Թագուհին Տրդատայ հովանոցում իւր սովորական բազմոցի վրայ նստած՝ հէնց այսպիսի մտքերով էր զբաղուած, յանկարծ հովանոցի ստորոտներից մօտից անցնող մի շշուկ իւր ուշադրութիւնը գրաւեց: Նա բարձրացաւ բազմոցից եւ նայեց դէպի վար:

Այնտեղից մի նեղ կածան, որ փորուած էր ժայռերի մէջ, իջնում էր դէպի փոքրիկ, տափարակ դաշտաւանդ, որ տարուայ մեծ մասը ծածկուած էր լինում կանաչով: Նրա շուրջը գտնւում էին հինաւուրց ուռենիներ, որոնք արեւի ժամանակ գեղեցիկ հովանի էին անում նրա վրայ. իսկ դաշտաւանդի կողքից բխում էր մի վճիտ աղբիւր, որ հեզասահ ոռոգում էր ուռենիները եւ ապա քաղցրակարկաչ դէպի ժայռերը գահավիժելով՝ թափւում էր խորաձորում շառաչող Ազատի մէջ: Այդ դաշտաւանդակը իւր գեղեցիկ դիրքի պատճառով վաղուց արժանացել էր հոգածու ձեռքերի խնամքին: Ո՛վ գիտէ, գուցէ հէնց Հովանոցի անդրանիկ Տիրուհու՝ Հայոց Թագաւորին օրիորդ Խոսրովիդուխտի հրամանով յարդարուած էր նա իբրեւ զբօսանաց ճեմարան: Գուցէ նա ինքն այնտեղ անցուցել էր մենաւոր մտածութեանց ժամեր, կուսական նուիրման յափշտակութեան վայրկեաններ, կամ, թերեւս, չարաբաստիկ սիրոյ տանջանաց օրեր… սիրոյ, որ դատապարտեց նրան յաւերժական կուսութեան…

Ինքը, Սահականոյշ Թագուհին, սիրում էր յաճախ նստել այդտեղ եւ ըրոյց անել իշխանուհիների հետ կամ վայելել երբեմն մի բացօթեայ նախաճաշ:

Անցնող անձը, Հովանոցի ստորոտը քերելով, խոտորեց դէպի այդ դաշտաւանդը տանող ուղին: Թագուհին զարմացաւ՝ տեսնելով որ դա մի նորատի աղջիկ է, անշուշտ Դղեակի բնակչուհիներից մինը ու այն՝ իշխանազուն օրիորդ, որովհետեւ ծածկած էր մետաքսեայ շղարշ եւ գլխին ունէր ասեղնագործած հիւսկէն, որի ծակոտներից երեւում էր լուսնի առաջ փայլող նրա ոսկէ ծամակալը: Բայց ո՞վ էր նա իսկապէս եւ ինչո՞ւ միայնակ դէպի ժայռերի դաշտաւանդն էր առաջանում, Թագուհին չիմացաւ, որովհետեւ նա անցաւ ինչպէս այծեամ եւ ինքը նրա դէմքը չնշմարեց:

— «Մի՛ գուցէ գաղտնի վշտերից տանջուող Թշուառին մէկն է, որ գնում է իրան դէպի խորաձորը գահավիժելու. անշուշտ ես չեմ աշխարհում միակ Թշուառը»… մտածեց ինքն իրան Թագուհին եւ առաջացաւ դէպի Հովանոցի աստիճանները: Նա կամեցաւ նախ կանչել սպասուհիներին, որոնք Հովանոցից հեռու սպասում էին իւր հրամանին, եւ ուղարկել նրանց հեռացողի ետեւից. բայց մէկ էլ մըտածելով թէ՝ գուցէ այդպիսով ըշտապեցնէ վտանգը, որոշեց անձամբ հետեւել անցնողին: Նա շտապ շտապ իջաւ սանդուխքներից եւ կամացուկ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի ժայռերի դաշտաւանդակը:

Ձնայելով որ աշնանավերջ էր, սակայն օրը մեղմ ու տաքուկ լինելով, ախորժելի էր կացուցել երեկոն: Երկինքը պարզ էր եւ աստեղազարդ. լուսինը պայծառ շողերով լուսաւորում էր Գեղայ լանջերը եւ Գառնոյ ձորը, թոյլ չտալով որ սեպացած ժայռերն ու ամբարտակները թագցնեն ստուերի մէջ Ազատի հոսանքը: Գիշերային տեսարանը գեղեցիկ էր եւ հրապուրիչ, բայց Թագուհին չէր հետաքրքրւում նրանով: Այդ րոպէին իրան զբաղեցնողը խորհրդաւոր երիտասարդուհին էր, որ ստուերի նման անցաւ ժայռերի վրայից եւ ծածկուեց մթութեան մէջ:

Հազիւ հասել էր Թագուհին նըրբուղու կէսը եւ ահա՛ մի խօսակցութեան շշուկ հասաւ իւր ականջին:

— «Ուրեմն ժայռերից գահավիժելու չէր գնում անծանօթուհին», մըտածեց Թագուհին եւ քայլերը ծանրացրեց: Պարզ էր, որ գաղտնի մի ժամադրութեան պիտի հանդիսատես լինէր ինքը: «Բայց յառաջանա՞լ թէ վերադառնալ», մտածեց նա եւ կանգ առաւ մի վայրկեան:

— «Տեսնենք ո՞վքեր են եւ ի՞նչ են խօսում», շշնջաց Թագուհու ականջին «կնոջ հետաքրքրութիւնը» եւ նա առաջ անցաւ: Բայց իւր քայլերն փոխում էր այնպէս, որ խօսակիցները ոչինչ չլսեն եւ մանաւանդ թէ՝ իրան չնշմարեն:

Երբ հասաւ հաստաբուն ուռենուն, որի խիտ ճիւղերը ծածկում էին իրան դաշտաւանդակի խօսակիցներից, նըստաւ նա ժայռի վրայ:

Որքա՜ն մեծ եղաւ Թագուհու զարմանքը, երբ խօսակիցների մէջ նա ճանաչեց երիտասարդ Գոռ իշխանին եւ օրիորդ Շահանդուխտին:

Նրանք սիրում էին միմեանց. այդ գիտէր Թագուհին, գիտէին եւ Դղեակի միւս բնակիչները: Բայց որ մենաւոր ճեմանոցում ժամադիր լինէին կամ թագուն տեսակցէին, այդպիսի բան չէր սպասում նրանցից Թագուհին:

Այդ հանգամանքը այն աստիճան գրգռեց տիկնոջ հետաքրքրութիւնը, որ նա որոշեց ականջել նրանց:

— «Երեւի կարեւոր գաղտնիք ունին միմեանց հաղորդելու», մտածեց Թագուհին եւ լռութիւնը լարեց:

Բայց մենք թողնենք նրան իւր ժայռի վրայ եւ ծանօթանանք օրիորդ Շահանդուխտի հետ:

Ո՞վ էր այդ աղջիկը, որի անունը մի անգամ միայն յիշեցինք մենք մեր պատմութեան սկզբում:

Դա արքայի հօրաքեռ թոռը, Սիւնեաց մեծ իշխան Վասակի դուստրն էր, որ հօր մահուանից յետոյ իւր իշխանուհի մօր հետ միասին ապրում էր արքունիքում:

Մի քանի տարի առաջ, Ամիրապետը Ցուսուփ Ոստիկանին կալանաւորելով՝ վերակացու էր կարգել իւր մասի հայկական գաւառներում Բուղա անունով մէկին, որ իւր նախորդներից աւելի թոյլ եւ քաղցրաբարոյ մարդ էր:

(Շար.)

…Այս պատրաստուած բանուորները, …րբեմն, մետաղագործութեան ճամ…րով պիտի ծառայեն ազգ. պաշտպա…նութեան, բայց երբ վերադառնան …խաղաղ օրերը, գործաւորները պի…տի պատրաստուին գոհացնելու հա…մար նաեւ տարբեր ասպարէզներու …պահանջները:

Բայց որպէսզի յետագային անգործ …մնան այն աշխատաւորները, որոնք …այժմ ալ կը պատրաստուին մետա…ղագործութեան համար, ծրագրուած …է գործաւորներուն մէկ մասը …պատրաստել տարբեր աշխատանքնե…րու համար: Փոր-Սիւր-Սոնի մէջ, …տեղական նպաստով անգործ բան…ուորները կ'աշխատցուին փայտածու…թեան պատրաստութիւնը սորվեցնելու …համար անոնց: Լիոնի մէջ բեռնատար …կառքերու համար մեքենավա…րի պակաս կենալով, անգործները մե…քենավարութեան կը վարժեցուին: …Եւ այսպէս ամէն կողմ կը փորձուի …նոր աշխատանքներու լծել գործա…ւորները:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքերէն Թան կը գրէ այս խո…րագրին տակ.—

— «Համաշխարհային կացութիւնը, …Պալքանի կոչին եւ Հիթլէրի ճառին …յետեւ վրդովիչ եւ ջղագրգիռ սպա…ռում մը անցընելէ վերջ, այսօր, ճիշդ …նոյն առաջուան վիճակը կը պահէ: …Ամերիկայէն հասած հաւաքական …ապահովութեան մը համաձայնութեան …առաջարկին, Պերլին պատասխա…նեց թէ պիտի չշեղի իր մինչեւ հիմա …հետեւած մեթոտէն:

Թող այս կացութիւնը այսպէս շա…րունակուի: Անգարայի եւ Մոսկուայի …մէջ, սա օրերս, տեղի կ'ունենան …բանակցութիւններ, որոնք կը պատշաճին եր…կու երկիրները իրարու մօտեցնող …յարաբերութիւններուն եւ բարեկամու…թեան:

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, …որ չորս մեծ պետութեանց միջեւ …գոյութիւն ունեցող վէճերը արագօ…րէն մեծցան ու խորացան, դիւանա…գիտական հրապարակներու վրայ ա…մէնէն շատ փնտռուած արժեթուղթե…րը Թրքական եւ խորհրդային բաժնե…թուղթերն էին: Բոլորին ուզածն է ա…նոնք ձեռք ձգել եւ հաշիւը փակել: Բայց ինչ օգուտ որ, այս երկու պե…տութիւնները, իրենց սեփական այս …բաժնեթուղթերը աւելի կանուխ հա…ւաքելով իրենց սակարաններուն մէջ …պահ դրին եւ միջազգային իրարան…ցումը զսպեցին:

Նախ, գրեթէ նոյն սաստկութեամբ …փնտռուած բաժնեթուղթերուն տէրը …ըլլալու հանգամանքը, եւ յետոյ …նոյն Սեւ ծովու եւ անոր դրան կամ …անոր շրջակայքը տեղի ունենալիք …արձակումները կանխելու անհրա…ժեշտութիւնը, երկու բարեկամ պե…տութիւնները մղած է որ հիմնական …բանակցութիւններ կատարեն: Խ. …Միութեան արտաքին փոխ գործավար …Փոթեմքին այս պատճառով է …որ Մոսկուայէն եկած պէտք է ըլլայ:

Մեր Ազգաժողովի անդամակցու…թեան օրէն ի վեր, մեր բարեկամնե…րուն հետ, շատ կարեւոր հարցերու …մէջ, ծանօթ է թէ զուգընթաց քաղա…քականութեան մը հետեւած ենք: Ինչ…պէս օրինակ, «յարձակում գործող» …կողմը ճշդելու բացատրութեան, …հաւաքական խաղաղութեան բանա…ձեւին, «պատժական միջոցներու» քաղաքականութեան մէջ:

Միայն սպանիական հարցին, այսինքն եւրոպական քաղաքականութեան վրայ վարդապետական տեսութեանց տիրապետել սկսելուն առթիւ է որ, մեր քաղաքականութեանց միջեւ կարգ մը տարբերութիւններ նշմարուած են, բայց այս տարբերութիւնները ոչ մէկ ատեն թշնամութեան չափին չեն հասած: Ինչպէս որ, այս տեսակէտէն, Թուրքեւսովիէթ բարեկամութիւնը հին ճակատի մը ընկերակցութենէն տարբերութիւն չունի, եւ ճակատի ընկերակցութիւն ասացուածքն ալ, կատարելապէս տեղին է: Ո՛չ մէկը մոռցած է որ, երկու երկիրներն ու երկու ազգերը, գրեթէ նոյն թուականներուն ամէնէն բուռն պաշտպանողական շարժումն ունեցած են աշխարհակալութեան դէմ եւ զանոնք գլուխ հանած են: Սա պահուս երբ աշխարհակալութիւնը դարձեալ իր գլուխը ցցելու շրջանի մը մէջ մտած է. մեր բարեկամութեան մասնայատկութիւնը վերյիշել, բնական է թէ օգտակար է:

Ուրեմն, այս անգամուան Անգարայի տեսակցութիւնները ստիպումի եւ կամ արուեստական ազդակի մը տակ չէ որ տեղի կ'ունենան:

Այս բանակցութեանց արդիւնքը, բոլորը իրաւամբ հետաքրքրութեան մը կրնան մղել: Միայն թէ, անկեղծ խաղաղասէրները երբեք պէտք չէ մտահոգէ, որովհետեւ ոչ Թուրքիա, ոչ ալ (կատարուած պնդումներուն ամբողջութեանը հակառակ ըլլալով) Խ. Ռուսիա մինչեւ հիմա կռնակէն չեն դաշունահարած միջազգային խաղաղութիւնը: Իրենց խաղաղասիրութեան ուրիշ մէկ ապացոյցն ալ կը կազմէ, երկու երկիրներուն, իրենց ըմբռնումին համաձայն, նոր մարդկութիւն մը եւ նոր աշխարհ մը ստեղծելու բաղձանքը: Բայց իրենց այս բաղձանքը երբեք պիտի չզոհեն աշխարհի արկածախնդրութեան մը որ զայն անմիջապէս վտանգի պիտի ենթարկէ կամ առնուազն պիտի ուշացնէ նոր իրականացումը, ինչպէս նաեւ ընդհ. խաղաղութեան դէմ եղած յարձակումի մը, որ նոյն չափով պիտի վտանգէ իրենց խաղաղութիւնն ալ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ ԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Մայիս 2ին Անգարայի մէջ բացուեցաւ Թուրքիոյ հրատարակչական համաժողովը: Վարչապետ Րէֆիք Սայտամ այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— «Իբր ուղղութիւն ընդունած եմ հիմնական ծրագրի մը համաձայն յարատեւ աշխատանքը: Ընկերներս ալ համամիտ են այս մասին: Երկրին մէջ ազգ. գրադարան մը ստեղծեցինք: Այս համաժողովին ծրագիրը պիտի տրամադրէ այդ գրադարանը մինչեւ ամենայետին գիւղերը տանիլ եւ ընթերցումի հաճոյքը տեւական կերպով ճանչցնել: Ձեր գիտութենէն օգտուելով պիտի կազմենք այդ ծրագիրը: Եթէ զայն գործադրելու պատուին արժանանանք, ապագային ալ արդիւնքները տեսնելու հրճուանքը պիտի ունենանք:

Կրթական գործավար Հասան Ալի Իւճէլ բացատրելով համաժողովին նպատակը, ըսաւ թէ ժողովը պիտի զբաղի երկրին հրատարակչական գործունէութեան համար անհրաժեշտ

[illegible]ւյամններուն ուսումնասիրութեամբ: Տրուելիք որոշումները իբրեւ ծրագիր պիտի ընդունուին թէ պետական եւ թէ անհատական հրատարակչական ձեռնարկներու մէջ, «Երիտասարդութեան համար ընդարձակ գրադարաններ պիտի կազմուին Արեւմտեան մշակոյթի գլուխ գործոցներուն թարգմանութիւններով, որպէսզի ուսանողութիւնը դասերու սեղմ շրջանակէն դուրս կարենայ իր զարգացումին ուժ տալ:

Քաղաքակիրթ ազգի մը համար անհրաժեշտ է հանրագիտարան մը ունենալ, ինչպէս նաեւ գիտական ճիւղերու վերաբերեալ մասնագիտական բառարաններ: Պիտի աշխատինք ժամ առաջ գոհացնել պակասը»:

*** Վարչապետը, անգլ. դեսպանին ցուցահանդէսը պտըտած ատեն, կրթական գործավարը Եւճէլի կողմէ հետեւեալ բացատրութիւնները տրուած են.—

Ցուցահանդէսին մէջ տեսնուած վիճակագրութեան համաձայն, տառերու յեղաշրջումին սկիզբէն, այսինքն 1929էն մինչեւ 1933, հրատարակուած են 6280 նոր գրքեր, 934ին՝ 1486, 935ին՝ 1618, 936ին՝ 1929, 937ին՝ 2223, 938ին՝ 2520, որոնց 10 տարուան մէջ, ընդհ. գումարը կը հասնի 10,080ի:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Պուքրէշէն (7 մայիս).

— Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն ներս թափանցելու համար, Գերմանիոյ օգտագործած մեթոտն է, նացի իշխանութեան առաջին օրէն սկսեալ, հակահրէական քարոզութիւնը, որ մեծադղորդ արձագանգ գտաւ հոն ուր Հրեաները մեծազանգուած փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն եւ կ'ապրին՝ առանց երկրին ազգային կեանքին խառնուելու հողն ընելու:

Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի հակասեմական կազմակերպութիւնները, որոնք կէս-քուն կէս-արթուն կեանք մը ունէին, արթնցան յանկարծ եւ ուզեցին գործել նացի կազմակերպութեան ձեւով:

Գերմանիա կը թափանցէ միշտ նոյն ձեւով,— երէկ Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ մէջ, ներկայիս Եուկոսլաւիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մէջ:

Այդ երկիրներուն մէջ Գերմանիա կը քաջալերէ հակահրէական քարոզութիւնը, ամրացնելու համար իր տնտեսական եւ ճարտարարուեստական ազդեցութիւնը:

Արդարեւ, այդ հողագործական երկիրներուն մէջ, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ հողի աշխատաւորներէ եւ ուր մտաւորական ընտրանին կը զբաղի միայն պետական գործերով, անդին ելմտական, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գործերը կը գտնուին գրեթէ ամբողջութեամբ Հրեաներուն ձեռքը, որոնք, մեծ քաղաքներու մէջ հաստատուած, արտասահմանի հետ միշտ յարաբերութիւն մշակելով, ծանօթ են ճարտարարուեստական նուաճումներուն եւ կրնան ճամբորդել դիւրութեամբ՝ անկախ ըլլալով իրենց աշխատանքին մէջ:

Բնիկ ժողովուրդը դժգոհ է անշուշտ որ երկրին տնտեսական գործունէութեան ամէնէն շահաբեր ասպարէզները կը գտնուին Հրեաներու ձեռքը: Նախանձով կը դիտէ անոնց հարստութիւնը, դրամ դիզելը:

Ահա հակահրէական քարոզութիւնը կ'օգտագործէ այդ դժգոհութիւնը, որ ընդհանուր է Ռումանիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Սլովաքիոյ եւ Յունաստանի մէջ:

Գերմանիա կ'աշխատի հեռացնել հրէական տարրը, տարագրութեան մղել զայն, որպէսզի գրաւէ անոր տեղը, իր ձեռքն առնէ երկրին վաճառականութիւնը եւ ճարտարարուեստը, մօտենայ հողագործ ժողովուրդին, գոհացնելու համար անոր ճարտարարուեստական միջոցներու պակասը գերմանական արտադրութիւններով:

Այսպէս, մինչ տեղական հակասեմականութիւնը ուղղուած է անձերուն եւ ոչ թէ անոնց ձեռնարկներուն դէմ, Գերմանիոյ նպատակն է քանդել այդ ձեռնարկները՝ հալածել տալով այդ ձեռնարկներուն տէրերը: Անոնք, Գերմանացիները, մէկ հեռանկար միայն կը հետապնդեն,— Կեդր. եւ արեւելեան Եւրոպան վերածել հողագործական երկրի, փճացնել անոնց ստեղծած ճարտարարուեստը, որ կրնար արգելք հանդիսանալ իրենց արտադրութեանց արտածումին, քայքայել ազատ առեւտուրը եւ տեղը հաստատել իրենց հակակշռուած առեւտուրը:

Այս նպատակին հասնելու համար լաւագոյն միջոցն է գործադրել ցեղապաշտ վարդապետութիւնը, որու առաջին արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ անգործութեան պիտի դատապարտուին տեղական առեւտուրն ու ճարտարարուեստը, որոնց վարիչները կընային դիմադրել գերմանական ճարտարարուեստական եւ առեւտրական գրոհին:

Ահա բուն պատճառները հակահրէական քարոզութեան, որ կը կատարուի Եւրոպայի այս մասին մէջ,— ցեղապաշտութիւն մը ի շահ գերմանական առեւտրական եւ ճարտարարուեստական գրոհին:

ՄՆԱՅՈՒՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺԻՆ ՏԱՆՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

«Ֆիկարօ», քննելով տնտեսական եւ բարոյական հետեւանքները մնայուն զօրաշարժին՝ որուն ենթարկուած են այս միջոցին Անգլիա եւ Ֆրանսա, միահեծան պետեր ունեցող երկիրներուն (Գերմանիա եւ Իտալիա) կողմէ, կը յանգի սա եզրակացութեան.—

Պէտք չէ որ ծածկենք մենք մեզմէ, թէ նոյնիսկ առանց պատերազմի միահեծանները կը հասնին իրենց գլխաւոր նպատակներէն մէկուն, այսինքն իրենց հակառակորդները կը մաշեցնեն, մնայուն զօրաշարժներու բռնադատելով զանոնք: Այս տեսակ զօրահանութիւններու կրկնութիւնները երկարատեւ պատերազմի մը բնոյթը ունին: Դրամական եւ տնտեսական գետնի վրայ հալումաշ ընել — որովհետեւ միահեծաններու վարչաձեւին մէջ զէնքի տակ կանչուած մարդ մը շատ աւելի քիչ ստակի կը նստի քան ազատ վարչաձեւի տակ ապրող զինուոր մը: Առեւտրականօրէն հալումաշ ընել — քանի որ կանոնաւոր տնտեսական կազմակերպութիւն ունեցող պետութիւնները աւելի շուտ կը քայքայուին այս վիճակին շարունակուելովը՝ քան արդէն կերպով մը երկար ատենէ ի վեր տնտեսապէս անկազմակերպ նոյն ակնարկուած երկիրները: Հոգեբանօրէն, բարոյապէս եւ քաղաքականօրէն հալումաշ ընել — քանի որ միահեծան վարչաձեւին տակ կապուած են քաղաքացիներուն հակազդեցութիւնները, ինչպէս՝ անոնց բողոքելու իրաւունքները, քննադատութիւնները, մինչ «ռամկավարական կամ ժողովրդավարական վարչաձեւին տակ պարագան բոլորովին տարբեր է:

Ահա այս տեսակ մը մաշումին կ'ենթարկուինք մենք, նոյնիսկ չխօսելով ուրիշ վտանգներու մասին՝ որոնք կրնան ծագիլ յառաջիկայ ամիսներուն: Հետեւաբար, պաղարիւն հայրենասիրութեամբ միայն կրնանք եւ պէտք է դիմաւորել այս անհաճոյ կացութիւնը, պայծառատես կերպով ցոյց տալով: Այս է մեր ապահովութեան վճռական պայմանը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ հայաջինջ սարսափներու տարեդարձին առթիւ, Ապրիլ 24ի խմբագրականով.

— «Մէկ միլիոնի զոհ տուինք, բռնի ու ահաւոր մահով մը:

Ցաւ պիտի չզգայինք, եթէ պատերազմի մէջ ինկած ըլլային, ճակատ ճակատի, հաւասարէ հաւասար: Հայրենիքի համար, ազատութեան պաշտպանութեան համար տուած զոհերն ու կորուստները, որքան ալ մեծ ըլլան ու ծանր, վիշտ չեն պատճառեր: Կը դառնան թանկագին քար ու շիրիմ, հայրենիքն ու ազատութիւնը աւելի սիրելի եւ աւելի թանկ դարձնելու համար:

Որովհետեւ, թափուած արիւնը կը փոխարինուի հայրենիքի ազատութեամբ, անոր մեծութեամբ. կը վերածուի փառքի ու բարօրութեան:

Մեր նահատակութիւնը չեղաւ այսպէս. բարբարոս ձեռք մը, դիւային ծրագրով՝ անզէն բազմութիւններ, անմեղ զանգուածներ անպատանները ինեց, ըրաւ բնաջինջ խաղաղ ու ստեղծագործ ժողովուրդ մը, ամէն տարիքէ ու դասէ անմարդկային միջոցներով եւ անօրինակ բարբարոսութեամբ:

Սպանդ մը՝ որ անմոռանալի պիտի մնայ, դարեր ալ անցնին:

Բռնօրէն թափուած արիւն մը, որ պիտի չցամքի. պիտի չմոռցուի մեր կողմէ. պիտի չներուի ոչ միայն մեր դարաւոր, անարգ ոսոխին, այլ բովանդակ աշխարհին, այն աշխարհին մանաւանդ, որ «քաղաքակիրթ» կոչուեցաւ եւ որուն աչքերուն առջեւ թափուեցաւ ան:

Ճիշդ է, չթափուեցաւ ան պատերազմի մէջ, ոչ ալ ճակատ ճակատի կռուի մը ընթացքին: Բայց, ոճիրի, դաւադրութեան մը արդիւնք այս արիւնը, եղաւ նոյնքան նուիրական, որքան եթէ ռազմաճակատներուն վրայ թափուէր. աւելի նուիրական նոյնիսկ ու խորհրդաւոր մեծ, որովհետեւ ժողովուրդի մը կռուող տարրը չէ միայն որ իր երակները բացաւ, այլ բոլոր տարրերը, երիտասարդները ինչպէս ծերերը, կիները ինչպէս մանուկները, հայ ցեղի բովանդակ կազմածը, օրօրոցէն մինչեւ գերեզման երկարող շարքերով:

Կա՞յ աւելի մեծ, աւելի սրբազան, խորհրդաւոր ու սրտառուչ նահատակութիւն քան Հայունը, եւ այդ՝ յանուն հայութեան եւ հայրենիքի:

Պիտի ջարդուէ՞ր Հայը եթէ վախ չներշնչէր իր ոսոխին. եթէ հոգեպէս սպառուած, սրտէ ու միտքէ զուրկ ըլլար. չունենար բաղձանք ու ցանկութիւն. չունենար երազ ու զգացում՝ հայրենիքի, ազատութեան ու արդարութեան: Չունենար դատ ու դատաստան, պայքարի կամք ու յաղթելու եւ անպատճառ յաջողելու վճռականութիւն: Հայը ջարդել ուզեցին, իր դատը ոտնակոխելու, իր կամքը խորտակելու, իր երազը փշրելու համար:

Կոտորեցին Հայը, անխտիր, մեռցնելու համար հայ ոգին, ջնջելու քարտէսէն հայ հայրենիքը, լռեցնելու հայ լեզուն ու խօսքը, կործանելու հայ դպրոցն ու եկեղեցին. հայ աւանդն ու անունը:

Մեր մէկ միլիոնը նահատակ եղաւ այս բոլորին համար:

Նահատակուեցաւ ան, ու փրկեց այս բոլորը:

Վրիպեցաւ Թուրքը, թուրք բովանդակ ցեղը, որովհետեւ ցեղային պայքար էր մղուածը:

Կայ ու կ'ապրի Հայը, իր հայրենիքովը եւ իր դատովը. կայ ու կը շնչէ հայ դատը, իր ոգիով, իր խօսքով, իր մշակոյթով, իր գրականութեամբ, իր դպրոցով ու եկեղեցիով:

Կ'ապրի Հայը՝ ցեղային բովանդակ իր երազովը, ապրելու կամքովը, ստեղծագործութեան տենդովը ու թափովը:

Չգիտցան եւ դեռ չեն գիտեր, թէ ազգ մը բնաջինջ չի կրնար ըլլալ, բռնութեամբ ու արիւնով:

Ազգերը չեն սպաննուիր:

Պէտք է պոռալ այս ճշմարտութիւնը աշխարհի:

Չեն մեռցուիր ազգերը:

Ապրիլ 24ի դասն է այս. խորհուրդը, ճշմարտութիւնը, պատմութեան անհերքելի վկայութիւնը:

Եթէ չեն մեռցուիր ազգերը, կրնան մեռնիլ անոնք. եթէ չեն սպաննուիր՝ կրնան անձնասպան ըլլալ:

Անձնասպան:

Մենք չսպաննուեցանք իբրեւ ազգ, բայց կրնանք ըլլալ անձնասպան:

Եթէ մարի մեր մէջ Ապրիլ 24ի յիշատակը, անոր ներշնչած շքեղ ու արիւնոտ խորհուրդը:

Եթէ մոռնանք հայ հողը հերկող գիւղացին, հայ արհեստաւորը, հայ մայրը, հայ կինը, օճախին փարած, հայ երիտասարդը՝ պատրաստ կռուի, հայ կրօնաւորը՝ հաւատաւոր ու ազգաշունչ, հայ մտաւորականն ու գործիչը՝ պատրաստ զոհաբերութեան, եթէ մոռնանք այս բոլորը որ զոհ գացին, ու փշրուած ու կէս՝ մեզի ձգեցին իրենց գործը: Հայրենիքի գաղափարը, ազատութեան համար պայքարի կտակը, հաշտ ու համերաշխ աշխատանքը՝ դէպի հայուն նպատակներու իրականացումը:

Այն ատեն պարտուածներ ենք:

Հաշտ ու համերաշխ մեր նահատակներուն շուրջ, անոնց ձեռնարկներուն ու աւանդներուն շուրջ եւ անոնց խորտակուած ու լքուած երազներուն շուրջ:

Կրցա՞նք, ոգեկոչումի այս օրուան մէջ, լեցուիլ անոնց յիշատակովը, անգամ մը եւս, եւ ուխտ ընել հաւատարմութեան:

Հաւատարմութիւն՝ ոչ միայն անոնց յիշատակին, այլեւ անոնց գործերուն ու նպատակներուն:

Կրնանք յաղթական դառնալ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ոչ բոլորը:

Արդարեւ, Ապրիլ 2ին Վալազէ հա…րդած էր Քօնվանսիոնին, որ ութը …ֆրէկաթ եւ վեց մարտանաւեր կը …կէին Մանշի վրայ. Նաւապետը յի…ց ատիկա:

— Այո՛, ճիշդ է, այստեղ միայն ու…թը նաւ կայ, մինչդեռ ամբողջ նաւա…տորմը բաղկացած է տասնեւվեց նա…ւերէ:

— Մնացածը, յարեց Կաքուալ, կը …ծակային եւ կը հսկեն ամբողջ ծո…վեզրի վրայ:

Նաւապետը կը շարունակէր զննել …իր դիտակով եւ կը մրմռար.

«Ծովայարկ նաւ մը, երկու առաջին …կարգի, իսկ հինգ երկրորդ կարգի …ֆրէկատ»:

— Ես ինքս ալ զանոնք զննեցի, մըր…մնջեց ղեկավարը:

— Պատուական նաւեր են, ժամանակ մը ես այդ նաւերուն հրամանատարը եղած եմ:

— Իսկ ես, ըսաւ Կաքուալ, ես զանոնք շատ մօտէն տեսած եմ, այնպէս որ իրարու հետ չեմ շփոթեր: Իմ միտքս պահած եմ անոնց բոլոր նշանները:

Նաւապետը ղեկավարին տուաւ իր հեռադիտակը եւ ըսաւ.

— Նայեցէք, ղեկավար, կարո՞ղ էք որոշել այն նաւը, որ այնքան բարձր կողեր ունի:

— Այո՛, պարոն, անիկա Քօդ-տ'Օր կը կաչուի:

— Ինչպէ՞ս փոխեր են անոնց անունները, կրկնեց նաւապետը, առաջ ատիկա կը կոչուէրԷդա տը Պուրկօյն: Բոլորովին նոր նաւ մըն է հարիւր քսան եւ ութը թնդանօթներով զինուած:

Այստեղ նաւապետը իր գրպանէն հանեց տետրակ մը եւ անոր մէջ գրեց 128 թիւը:

— Ղեկավար, ո՞րն է ձախակողմը կանգնած առաջին նաւը:

— Ատիկա կը կոչուի Էքսփէրիմանթէ (փորձուած):

— Առաջին կարգի ֆրէկատ, յիսուն երկու թնդանօթով. երեք ամիս է որ Պրէսթի մէջ կը սպառազինէին զայն:

Նաւապետը իր տետրակին մէջ նշանակեց 52 թիւը:

— Հապա ձախակողմեան երկրորդ նա՞ւը, շարունակեց հարցնել նաւապետը:

— Լա Թրիատ:

— Առաջին կարգի մարտանաւ, քառասուն հատ տասնեւութ փունտանոց ռումբեր արձակող թնդանօթներով. պատերազմական տարեգրութիւններու մէջ փառաւոր պատմութիւն մը ունի:

Եւ նաւապետը իր տետրակին մէջ միւս թիւերուն տակը գրեց 52 եւ 40 թուանշանները:

— Այժմ նայեցէք աջ կողմը, ըսաւ նաւապետը՝ գրելը վերջացնելէ յետոյ:

— Ասոնք բոլորը, պարոն հրամանատար, երկրորդ կարգի ֆրէկատներ են, թիւով հինգ հատ:

— Ի՞նչպէս կը կոչուի անոնցմէ առաջինը, մեծ նաւին մօտ կանգնածը:

— Լա Ռէզօլիւ:

— Երեսուն երկու թնդանօթ, տասնեւութ փունտանոց ռումբերով. իսկ երկրո՞րդը:

— Լա Ռիշըմօն:

— Միեւնոյն ուժով. յետո՞յ:

— Ադէ (անաստուած):

— Զարմանալի՛ անուն, մանաւանդ նաւի մը համար, որ բաց ծով կուղայ. յետո՞յ:

— Քալիբսօ:

— Յետո՞յ:

— Լա Բրընէալ:

— Հինգ ֆրէկատ, ամէն մէկը երեսուն երկու թնդանօթներով, ըսաւ նաւապետը եւ տետրակին մէջ միւս թիւերուն տակ գրեց 160 թուանշանը:

— Ղեկավար, ըսաւ անիկա, այդ նաւը լաւ կը ճանչնա՞ք:

— Իսկ դուք, պարոն հրամանատար, հարցուց Կաքուալ, դուք ալ լաւ կը ճանչնա՞ք, կ'երեւի թէ կը յիշէք. յիշելը լաւ է, բայց ճանչնալը աւելի լաւ է:

Նաւապետը աչքերը յառած էր տետրակին վրայ եւ չընջելով կը համրէր.— Հարիւր քսան եւ ութը, յիսուն երկու, քառասուն, հարիւր վաթսուն:

Այդ վայրկեանին Լա Վիէօվիլ դէպի նաւակամուրջը կը բարձրանար:

— Ասպետ, պոռաց անոր նաւապետը, մեր դէմը երեք հարիւր ութսուն հատ թնդանօթ ուղղուած է:

— Շատ լաւ, պատասխանեց Լա Վիէօվիլ:

— Դուք ամէն բան ուշի ուշով զննեցիք, պարոն Լա Վիէօվիլ, ըսաւ անոր հրամանատարը, խնդրեմ պատերազմի պիտանի ո՞րքան թնդանօթ մնացած է:

— Ինը:

—Շատ լաւ պատասխանեց իր կարգին Պուապէրթըլօ. յետոյ ղեկավարին ձեռքէն ետ առնելով հեռադիտակը՝ սկսաւ դիտել հորիզոնը:

Ութը մարտանաւերը, լուռ ու մռայլ, կարծես անշարժ կանգնած էին, բայց եւ այնպէս հետզհետէ կը մեծնային, անոնք կը մօտենային անզգալի կերպով:

Լա Վիէօվիլ զինուորական պատիւ մը տալով դարձաւ դէպի նաւապետը:

— Պարոն հրամանատար, ըսաւ, ահա տեղեկագիրը, իմ կողմէ ես կը հրաժարէի յոյս դնել այս Կլէյմօր մարտանաւին վրայ. շատ դժուար է այսպէս յանկարծակի նաւարկել մէկ նաւով, որ չուզեր ոչ ճանչնալ ձեզ եւ ոչ սիրել: Անգլիական նաւը միշտ դաւաճանած է Ֆրանսացիներուն. օրինակ՝ այդ անիծուած թնդանօթը, ահա ըսածիս փայլուն ապացոյց: Ես զննեցի ամբողջ նաւը, լաւ խարիսխներ ունի, որոնք շինուած են ոչ թէ անմէջ երկաթէ, այլ երկաթեայ ձողերէ, որոնք մուրճով լաւ մը դարբնուած եւ իրար միացած են. անոնց օղակները ամրապինդ են, պարանները՝ պատուական, հեշտութեամբ կ'արձակուին եւ պէտք եղած երկարութիւնն ալ ունին. այսինքն հարիւր քսան դրկաչափ: Ռազմամթերքն ալ, է՛հ, կը բաւէ: Ամէն թնդանօթի հարիւր եօթանասուն հարուած կը մնայ:

— Պատճառը այն է որ միայն ինը թնդանօթ կը մնայ, մրմռաց նաւապետը, եւ հեռադիտակը նորէն ուղղեց դէպի հեռու հորիզոնը:

Նաւատորմը կը շարունակէր առաջուան նման դանդաղ յառաջանալ:

(Շար.)

*** Անգլիոյ դահլիճը նիստ մը գումարեց երէկ, եւ զբաղեցաւ Մոսկուայէ դեսպանէն ստացուած տեղեկագրով: Անգլիա միշտ կը խուսափի անգլեւ-ֆրանքեւխորհրդային զինակցութեան ծրագրէն, որուն կառչած է Մոսկուա, սկիզբէն ի վեր:

Ի՞նչպէս որոշուեցաւ Միլանի զին. դաշինքը

Պ. Կայտա, Մուսոլինիի բերանը, կը նկարագրէ, թէ ինչպէս Միլանի մէջ արտաքին նախարարներ կոմս Չիանօ եւ Ռիպպէնթրոփ յաջողեցան համաձայնիլ զինակցութեան մը շուրջ: Երկուքն ալ ներկայացուցին իրենց տեսակէտները միջազգային կացութեան շուրջ եւ քննեցին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ շահերը, եւ տեսան որ կատարեալ ներդաշնակութիւն կը տիրէ իրենց տեսակէտներուն միջեւ: Ասոր վրայ հեռաձայնով յարաբերութեան մտան իւրաքանչիւրը իր պետին հետ, կոմս Չիանօ՝ Մուսոլինիի հետ եւ Ռիպպէնթրոփ՝ Հիթլէրի հետ, որոնք հաւանութիւն յայտնեցին զինակցութեան մը կնքումին: Իտալացի հրապարակագիրը կը շարունակէ.

— «Գերմանեւիտալական զինակցութիւնը յարմարագոյն պատասխանն է անգլեւֆրանսական խմբակցութեան, բայց պէտք չէ զայն մեկնել իբրեւ թշնամանքի գործիք մը, ընդհակառակն, այս զինակցութիւնը պիտի ծառայէ խաղաղութեան դատին»:

«Իլ Մէսաճէրօ» կը գրէ.— «Այսպէս կը խորտակուի ժողովրդավար մամուլի յամառ, թշուառական, յոգնեցուցիչ պնդումը, թէ Առանցքին մէջ տկարութեան կէտեր կան եւ թէ Իտալիա ու Գերմանիա իրարմէ պիտի անջատուին:

«Իլ Թէվէրէ» կ'ըսէ.— «Եւրոպական երկու մեծ պետութիւններ, որոնք Եւրոպան երկուքի կը բաժնեն հիւսիսէն հարաւ, կը քալեն իրարու հետ թիկունք թիկունքի: Անոնք պատրաստ են քալելու եւ ճզմելու քանի մը ժողովրդավարները իրենց ճամբուն վրայ, որոնք պատմութեան պարզ արկածներն են միայն: Վա՜յ անոր որ ուշադիր չի նայիր իր կոխած տեղին»:

«Իլ Լավօրօ Ֆաշիստա» կը գրէ.— «150 միլիոննոց ժողովուրդներ կը կազմեն տիրական խմբակցութիւն մը Պալթիկէն Միջերկրական, եւ Ափրիկէէն Եգէական ծով ու Սպանիա: Այս խմբակցութիւնը միշտ ի վիճակի պիտի ըլլայ իր կամքը պարտադրելու»:

Միշտ կազմ եւ պատրաստ..

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով քուէարկեց պարտաւորիչ զինուորագրութեան օրինագիծը: Այս առթիւ պատերազմական նախարարն ալ խօսք առնելով, աղդարարեց թէ ներկայ տագնապին մէջ «ամբողջ ազգը պէտք է ճնանայ զինուորական պայուսակը գլխուն»: Նախարարը յայտնեց թէ բանակի, նաւատորմի եւ օդատորմիղի պահեստիներէն, ինչպէս եւ հակօդային կազմակերպութիւններէն կարեւոր զօրամասեր զէնքի տակ պիտի առնուին այս տարի, մասնաւոր մարզանքներ կատարելու համար մէկէն մինչեւ երեք ամիս: Կառավարութիւնը այս մասնակի զօրաշարժը պիտի կատարէ կարգով: Նախարարը բացարձակապէս անհրաժեշտ կը նկատէ այստնօրինութիւնը, քանի որ պահեստի եւ երկրապահ զինուորները մեծ մասով ծանօթ չեն բազմաթիւ արդիական զէնքերու գործածութեան: «Հակօդային թնդանօթները պէտք է կազմ եւ պատրաստ մնան գիշեր-ցերեկ, ամբողջ երկրին մէջ»:

Մասնակի զօրաշարժի օրինագիծը քուէարկուեցաւ ձեռամբարձ, այս ճառէն վերջը: Պ. Չէմպըրլէն պահանջեց որ զինուորագրութեան օրինագծին վերջնական քուէարկութիւնը կատարուի մայիս 18էն առաջ:

*** Տեղական թերթէ մը առնելով, երէկ Պ. Չէմպըրլէնի վերագրեր էինք Խ. Միութեան մասին եղած ակնարկը: Լոնտոնի թերթերէն ստուգեցինք թէ այդ հեղինակաւոր խօսքը արտասանած է նախկին վարչապետը, Լոյտ Ճորճ, որ այս առթիւ ուժգնօրէն քննադատեց Չէմպըրլէնի ձգձգողական քաղաքականութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ կը վերաբացուի այսօր, հինգշաբթի: Այս առթիւ պիտի կարդացուի հանրապետութեան նախագահին յայտարարութիւնը, իր պաշտօնավարութեան Բ. շրջանին համար, որ սկսաւ երէկ, 10 մայիս: Վարչապետը պարզելով դահլիճին քաղաքականութիւնը, պատրաստակամութիւն պիտի յայտնէ լսելու հարցապնդումները:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ թագաւորը ճառ մը խօսելով Պուքրէշի մէջ, Կարոլ Ա.ի յուշարձանին բացման առթիւ, յայտարարեց թէ «Ռումանիա վճռապէս խաղաղասէր է, բայց պիտի պահպանէ իր անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը»:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը, որ Հռոմ կը գտնուի այժմ, Պերլին ալ պիտի այցելէ, յունիս 2ին: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս այցելութեանց:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ պատրաստ են աջակցելու խաղաղութեան համար: Այս առթիւ անհրաժեշտ գտաւ միջազգային խորհրդաժողով մը, ինչպէս առաջարկած էր նախագահ Րուզվէլթ:

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ օդանաւով Լոնտոն գնաց, ուր խորհրդակցութիւն մը պիտի ունենայ աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչին հետ: Նախկին վարչապետը տեսակցութիւններ պիտի ունենայ նաեւ Պ. Չըրչիլի եւ Պ. Իտընի հետ:

ԻՏԱԼԻՈՅ կայսրութեան Գ. տարեդարձին առթիւ, ամբողջ երկիրը դրօշազարդուած էր մայիս 9ին: Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ զօրահանդէս մը որ տեւեց երկու ժամ: Մուսոլինի ճառ մը խօսելով, փառաբանեց Իտալիոյ զինուորական ուժը եւ մանաւանդ վճռականութիւնը: «Երբ ժամը հասնի, պիտի ապացուցանենք մեր մեծութիւնը»: Այս առթիւ ծերակոյտը հանդիսաւոր նիստ մը գումարեց: Մուսոլինի բազմած էր Կեսարի պատմական աթոռին վրայ:

ՇՈՒԷՏԻ, ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ, ՏԱՆԸՄԱՐՔԱՅԻ ԵՒ ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ արտաքին նախարարները ժողով մը գումարեցին Սթոքհոլմի մէջ, ճշդելու համար իրենց դիրքը՝ Գերմանիոյ առաջարկած ոչ-յարձակման դաշինքի մասին: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ չորս նախարարները որոշեցին չէզոք մնալ որ եւ է պատերազմի պարագային, ինչպէս եւ ոչ-յարձակման դաշինքներու հանդէպ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ յարաբերութիւնները կը մնան միշտ լարուած: Տանցիկի նացիները անհամբեր կը սպասեն Պերլինի ազդանշանին: Գերմանական ոստիկանութիւնը վտարեց 19 Լեհեր, սահմանամերձ շրջաններէն, բոլորն ալ անդամ լեհական միութեան: Արտաքսումները կը շարունակուին: Բազմաթիւ երիտասարդ Գերմաններ կը համախմբուին Տանցիկի մէջ:

ՀԱՅԻՆ ԳԻՆԸ հինգ սանթիմ պիտի աւելնայ, 8 ֆրանք աւելցած ըլլալով ալիւրին գինը (316 ֆրանք):

ԶՕՐ. ՎԷԿԱՆ, որ Թէհրանէն վերադարձին Անգարա եւ Պուքրէշ ալ հանդիպած էր, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Անգարայի եւ Պուքրէշի այցելութիւնները «շատ օգտակար եղած են»:

ՓԱՐԻԶԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Ռուս մը եւ իր երեք մեղսակիցները, որոնք ժամանակէ մը ի վեր կեղծ 100 տոլարնոց եւ 20 սթերլիննոց թղթադրամներ կը ցրէին:

Դասախօսութիւն

Ց. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 20 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ: կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Կ. Խաչի պատմութիւնը»:

---

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Mutualitéի մեծ սրահին մէջ
24Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ **Պ. ԳՈՐԷՐՈՒԵԱՆ** (ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ)
ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՓՈՒՃԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԹՈՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ, ԵԱՏԻՔԵԱՐԵԱՆ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ:
ԲԵՄԱՅԱՐԴԱՐ ԼԱՔՔԱ.

Թ. ՆԱԼԵԱՆԻ եւ Տ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ այս արեւելեան մեծ օփէրէթը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, միեւնոյն դերակատարներով: Մայիս 14ի ներկայացումը ամէն կերպով պիտի գերազանցէ նախորդը:

Տոմսերը՝ 10 — 15 — 20 — 25 ֆրանք, կանխաւ ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 rue Monsieur le Prince (Odéon),— Պ. Հրաչեանի 6, Rue Lamartine (Cadet) · Maison Wag, 2 rue Arthur Rozier (Place des Fêtes) եւ Կիլիկիա երգչախումբի անդամներուն: Ներկայացման օրը սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 1ին:

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին
Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մէթրօ Cadet
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 11 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:
կը խօսի Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ: Նիւթ՝ «Զուգահեռական մը Րօստոմի եւ Զաւարեանի միջեւ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Մայիս, Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: կը դասախօսէ Վեր. Յ. ՍԱՀԱԿ Վրդ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական բանակի կազմակերպութիւնը»:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Coliséeի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ (ջութակ):
Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆի կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը:
Օր ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՏԱՌԱՆ» զաւեշտը:
Մուտք 5 ֆր.:
կը խնդրուի երախայ չբերել:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վիէնի Ֆ. Կ. եւ Մ. Միութեան նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 2ին կատարուած հանգանակութեան ցանկը.—

Տ. Մանուկեան 30 ֆր., Հ. Կ. եւ Մ. Միութիւն 25 ֆր., Պ. Մանուկեան, Յ. Կարապետեան, Յ. Մզօեան, Կ. Պերճ, Ն. Մուրատեան, Գ. Ալօեան 20ական ֆր., Մ. Կարապետեան, Մ. Նահապեան 15ական ֆր., Մ. Մուրատեան, Օր. Վարդուհի, Ս. Արամեան, Կ. Մուրատեան, Ս. Գալուստեան, Խ. Արախճեան, Ոմն, Կ. Մարգարեան, Պ. Յովհաննէսեան, Ս. Կարապետեան, Կ. Սապունճեան, Յ. Փափիկեան, Զ. Ղուկօեան, Խ. Զօպօեան, Կ. Անտոնեան Հ. Լուսարեւեան, Դ. Խլիմեան, Կ. Փայլունեան՝ Յ. Գալանեան, Հ. Տէրտէրեան, Սապունճեան Յ. Մկրեան, Ս. Դանիէլեան, Ե. Սուսեան, Պ. Բլղօեան, Յ. Չիլինկիրեան Ս. Ըստիկեան, Բ. Բարսեղեան, Կ. Սուքիասեան 10ական ֆր. Թ. Թորիկեան 20 ֆր., Յ. Մալխասեան, Ոմն, Յ. Մաթոսեան, Հ. Կ. Տէրմօեան, Կ. Զարզարեան, Մ. Ճինտօեան, Ա. Վարդանեան, Պ. Մելքոնեան, Իճիրեան, Մ. Մարգարեան, Ա. Տզոուեան, Ոմն, Գ. Հացագործեան, Մ. Արզումանեան 5ական ֆր., Տօլմաճեան 4 ֆր., Ա. Պարոնեան 3 ֆր., Պ. Գալիկեան 2 ֆր., Իստանպուլեան 1 ֆր., Զ. Զաքարեան 10 ֆր.:

Գումար 615 ֆր., ընդհ. գումարը (Տես Յառաջ 10 Մայիս):

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սդուառ Մօնթօլօնի եւ ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

Maison DARON
Entreprise Générale de Bâtiments
PLOMBERIE - COUVERTURE
Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout
TATOULIAN ARAKEL
Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:
ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ:
Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ
Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):
Doline Alcalineի
կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ
Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը:
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ
Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille
Tél.: C. 47-22 եւ C. 74-51
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ: Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը: Վստահելի տուն:

RESTAURANT des DIAMANTAIRES
60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78-14
Մէթրօ Cadet եւ Pelletier
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի, առատ ազանդերներով:
Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ:
Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ
(Քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (Ուտի) ԲԱՐՈՒՆԱԿ (Քանօնի) ՀԱՅԿ

«ՇԻՐԱԿ»
Արեւելքի միակ իսկական օղին է
Ցնցուգական, Անմրցելի, Անխարդախ
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքօներ եւայլն, ամենաաժան գիներով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:
Կ'ուղարկենք գիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով:
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 12 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4038

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԿՍԻՆՔ ՏԱՐՐԱԿԱՆԷՆ

Կը հարցնեն մեզի, — ի՞նչ կ'ուզէք որ ընենք մենք ալ, այս յառաջացած ալեկոծութեան մէջ, որ խորունկ մտատանջութեան մը մատնած է ամբողջ Եւրոպան :

Նոր չէ որ կ'ուղղուի այս հարցումը: Ոչ ալ նորութիւն մը պիտի ըլլայ մեր պատասխանը:

Միակ նորութիւնը այն է որ, այս աննախընթաց տագնապը սուր պզտանչան մը կը կազմէ նաեւ մեզի համար :

Եւ որպէսզի ընդհանուր խօսքերու, վերացական գաղափարներու մէջ խրած չըլլանք, ահա նորէն գրի կ'առնենք այն պարտականութիւնները որ կը ծանրանան ամէնուս վրայ, այստեղ եւ ամէն տեղ :

Ներքին կեանք. — Թերեւս ամէնէն անկերպարան, անիշխան կացութիւնը կը ներկայացնէ մեր գաղութը, հակառակ իր շողշողուն համբաւին եւ չնաշխարհիկ յաւակնութիւններուն :

Արդարեւ, ի՞նչ ունինք հրապարակին վրայ, իբրեւ ազգային իշխանութիւն:

Ո եւ է արտաքին եւ պարկեշտ հայրենակից պիտի չկրնար համոզիչ պատասխան տալ այս հարցումին:

Իրականութիւնը այնքան ակներեւ է, որ զայն պարտկելու փորձը հաւասար պիտի ըլլար վրան - բաց կեղծիքի մը:

Եւ միայն մենք չենք որ անընդհատ կը մատնանշենք այս արտասուելի պարագան :

Քանի մը շաբաթ առաջ, Մխիթարեան վարդապետ մը պարտք սեպած էր դասախօսութիւն մը սարքել, ապացուցանելու համար թէ անհրաժեշտ է Գերագոյն Խորհուրդ մը կազմել:

Դժբախտաբար վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այս ծրագրի մասին: Բայց անոր ներկայացումն իսկ նշանակալից երեւոյթ մըն է, ինքնին :

Այս առաջարկէն առաջ — չուտով կը լրանայ տարին — Փարիզի Երիտ. Միութիւնները խորհրդակցութիններ սարքեցին ի խնդիր ազգ. վարիչ մարմնի մը: Ելքը յայտնի չէ տակաւին, զանազան դժուարութիւններ ծագած ըլլալով:

Երկու պարագաներուն մէջ ալ, ձեռնարկողները յաջողութեան առաջին պայմանը կը նկատեն քաղաքական կուսակցութեանց համաձայնութիւնը: Միւս կողմէ, մինչ Մխիթարեանները անհրաժեշտ կը գտնեն երեք յարանուանութեանց մասնակցութիւնը, միւսները կը նախընտրեն երիտասարդական կազմակերպութիւնները :

Միւս կողմէ, կը թուի թէ մինչ Մխիթարեաններու ծրագիրը կ'ընդգրկէ ամբողջ գաղթաշխարհը — եթէ չենք սխալիր՝ տեսակ մը Ազգ. Բիւրօ — երիտասարդական ծրագիրը կ'ամփոփուի աւելի համեստ սահմանի մը մէջ. — ֆրանսահայ գաղութ, սկսելով Փարիզէն :

Ինչո՞ւ կ'ուշանայ: Արդեօք անո՞ր համար որ կացութիւնը բաւական ծանրացած, «կրիտիկական» հանգամանք ստացած չէ տակաւին, խօսքէն գործի անցնելու համար...

Խոստովանեցէք որ պետութենէ պետութիւն կատարուած դիւանագիտական բանակցութիւնները այնքան ձգձգուած, քաշքշուած չեն, որքան մեր տնավարի խօսակցութիւնները, կլոր կամ քառակուսի սեղանի մը շուրջը :

Կուսակցութիւննե՞րն են պատասխանատուն :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը որ եւ է առարկութիւն չի վերցներ այս հարցին մէջ: Կը կարծենք թէ Ռամկավարներն ալ տարբեր տեսակէտ չունին հարցին սախպողութեան մասին, գոնէ այս գաղութին մէջ:

Անդին կը մնան Հնչակեաններն ու հայ բոլշեւիկները :

Դժբախտութիւն է որ առաջինները սկիզբէն ի վեր քանի մը մասերու բաժնուած, չունին միացեալ տեսակէտ եւ դիրք՝ ամէնէն տարրական հարցերուն հանդէպ : Իսկ միւսներու մասին աւելորդ է խօսիլ, քանի որ չատոնց լուծուած՝ տեղական Կոմկուսին մէջ, ոչ ինքնուրոյն դիմագիծ ունին, ոչ ալ գործելու ազատութիւն :

Օտարալեզու թուղթակները ի՞նչ դեր կրնան կատարել որ եւ է ազգ. կազմակերպութեան մէջ :

Երբ այս երկրին, Անգլիոյ կամ ուրիշ ժողովրդավար պետութեանց աշխատաւորական - ընկերվարական տարրերն անգամ չեն կրնար լեզու գտնել իրենց բոլշեւիկներուն հետ, մե՞նք ենք որ բացներ այս հարցին մէջ: Կը կարծենք թէ ռամկավարներն ալ տարբերացութիւն պիտի կազմենք, մեր խեղճուկրակ «աւանդարդ»ներով:

Ուրեմն, բացատրութեան չեն կարօտիր քաղաքական հոսանքներուն դիրքն ու վիճակը :

Արդ, ի՞նչ կը բանին միւս տարրերը, — անոնք որ կուսակցութեանց շուրջը կը յածին կամ բոլորովին անկախ՝ իրենց մասնաւոր տեսակէտներն ունին ազգային հարցերու մասին: Ո՞ր օրուան կը սպասեն անոնք, արժեցնելու համար իրենց իմաստութիւնը:

Պայման չէ որ անպատճառ Գերագոյն Խորհուրդով սկըսինք: Թող մասնագէտներ որոճան այդ հարցին վրայ:

Սկսինք տարրականէն, — նախ գլուխ մը ապահովելով մեր գաղութին, այս փոթորկալի օրերուն, երբ ամէն օր կացութիւն կը փոխուի եւ անակնկալ անակնկալի վրայ կը բարդուի :

Երբ դուն սեփական Գլուխ չունիս, ի՞նչպէս կը յաւակնիս խօսիլ ընդհանուր ղեկավարութեան մասին:

Ինքնուրոյն, գործօն գլուխներու միացումով է որ պիտի կազմուի ընդհանրականը, բոլոր գաղութներուն համար :

Եւ այն ատեն է որ կարելի կ'ըլլայ խօսիլ նաեւ քաղաքական հոգերու մասին, որպէս զի նորէն բացը չմնանք, մեր աչքերը գետնէն կարած, թեւերը չորս հովերուն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՉԷՅՄԲՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԵԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Անգլիոյ վարչապետը չորեքշաբթի օր շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ անգլեւթուրք եւ անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին:

Առաջին հարցի մասին ըսաւ թէ կը յուսայ այս շաբթուան վերջը կամ յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը ծանուցանել Թուրքիոյ միացումը խաղաղութեան ճակատին, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ, համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ: Այս առթիւ աւելցուց թէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ չի նկատեր ուշացնել իր յայտարարութիւնը, սպասելով Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութեանց ելքին :

Վարչապետը աւելի երկար խօսեցաւ անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին, իբրեւ պատասխան աշխատաւորականներու պետին հարցումներուն: Այս առթիւ մերժեց այն մեղադրանքը թէ կառավարութիւնը ձգձգողական քաղաքականութեան մը կը հետեւի, այլ ընդհակառակն շեշտեց թէ ինք եւ իր պաշտօնակիցները անկեղծօրէն կը բաղձան դրական արդիւնքի մը յանգիլ : Յետոյ բացատրեց թէ ապահովաբար թիւրիմացութիւն մը ծագած է Մոսկուայի մէջ, անգլիական ծրագրի մասին: Յիշեցնելէ վերջ թէ կառավարութիւնը վերջերս որոշ յանձնառութիւններ ստանձնեց ի սէր Եւրոպայի խաղաղութեան, վարչապետը շարունակեց .

— « Կառավարութիւնը այդ յանձնառութիւններն ստանձնեց առանց հրաւիրելու Խ. Միութիւնը որ ուղղակի մասնակցի անոնց, որովհետեւ կարգ մը դժուարութիւններ պիտի ծագէին այդպիսի թելադրութենէ մը: Հետեւաբար, կառավարութիւնը առաջարկեց Խ. Միութեան որ ինք յայտարարութիւն մը ընէ, յարեւմտան մեր յայտարարութեան, այսինքն թէ երբ Մեծն Բրիտանիա կամ Ֆրանսա պատերազմի բռնուին, իրենց ստանձնած պարտաւորութեանց հետեւանքով, խորհրդային իշխանութիւնն ալ իր կողմէ պատրաստ պիտի ըլլայ իր աջակցութիւնն ընծայելու , եթէ հարկ ըլլայ: Գրեթէ միաժամանակ խորհրդային կառավարութիւնը մեզի ներկայացուց աւելի ընդարձակ եւ աւելի պիրկ ծրագիր մը: Այդ ծրագիրը ինչ առաւելութիւններ ալ ներկայացնէ, անխուսափելի կերպով պիտի յարուցանէ դժուարութիւններ որոնցմէ խուսափելու կը ձգտէին մեր առաջարկները: Հետեւաբար, մենք Մոսկուայի կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցինք այդ դժուարութեանց մասին: Միեւնոյն ատեն, մենք բարեփոխումներ կատարեցինք մեր առաջարկներուն մէջ: Բրիտանական կառավարութիւնը մասնաւորապէս եւ յստակօրէն յայտարարեց թէ չի պահանջեր որ Խ. Միութիւնը յանձն առնէ միջամտել, երբ Մեծն Բրիտանիա եւ Անգլիա արդէն հրաւիրուած չեն միջամտելու, համաձայն իրենց պարտաւորութեանց: Կառավարութիւնը աւելցուց թէ եթէ խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ որ իր միջամտութիւնը կախում ունենայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի միջամտութենէն, մենք առարկութիւն չունինք»:

Պ. Չէյմպըլէն պատմելով խորհրդային դեսպանին տեսակցութիւնը Լորտ Հըլիֆաքսի հետ, շարունակեց .

— « Խորհրդային դեսպանը բացատրած է իր խօսակցին թէ իր կառավարութիւնը տակաւին յստակօրէն չըմբռներ սա պարագան, — անգլիական առաջարկներուն համաձայն, չե՞ն կրնար ծագիլ պարագաներ որոնց մէջ Խ. Միութիւնը հարկադրուի միջամտել, առանց Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աջակցութեան: Լորտ Հըլիֆաքս հաւաստած է թէ անգլիական առաջարկները այդպիսի միտք չունին » :

Աշխատաւորական մը հարցուց թէ կառավարութիւնը հակառա՞կ է որ եւ է զինակցութեան Խ. Միութեան հետ: Պ. Չէյմպըլէն յայտարարեց.

— «Չեմ կրնար պատասխանել պարզ ենթադրութեան մը վրայ հիմնուած հարցումի մը: Կը յուսանք թէ խորհրդակցութիւնները մօտերս պիտի յանգին գոհացուցիչ ելքի մը: Մենք Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւնները կը նկատենք շատ կարեւոր եւ խիստ ստիպողական » :

Ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը առաջարկեց որ արտաքին նախարարը Մոսկուա դրկուի, ուղղակի բանակցելու համար Պ. Մոլոթովի հետ, որ յաջորդած է Պ. Լիթվինովի: Վարչապետը պատասխանեց թէ «լաւագոյն է սպասել խորհրդային կառավարութեան պատասխանին, իմանալու համար թէ ի՛նչ նոր քայլեր պէտք է առնուին»:

*** Լոնտոնէն հասած ուրիշ տեղեկութիւններ ալ կը հաստատեն թէ անգլեւթուրք բանակցութիւնները շօշափելի համաձայնութեան մը յանգած են եւ թէ յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակուի մօտ օրէն :

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՃՆՇԵՆ ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՎՐԱՅ

Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը, որուն կ'ընկերանայ արտաքին նախարարը, բազմանդամ պատուիրակութեամբ մը, ջերմ ընդունելութեան մը արժանացաւ Հռոմի մէջ: Մինչեւ կայարան դիմաւորելու գացած էին Իտալիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, ինչպէս եւ Մուսոլինի եւ Կոմս Չիանօ: Արարողութիւններէն վերջը Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Կոմս Չիանոյի եւ Մուսոլինիի հետ:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան, մանաւանդ որ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարները դեռ նոր տեսակցեր էին, ճշդելով իրենց դիրքը Եուկոսլավիոյ հանդէպ : Իտալական կառավարութեան կողմէ հրատարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ .

— « Եուկոսլավիա, որ երբեք վտանգուած չի նկատեր ինքզինքը ոչ Իտալիոյ, ոչ ալ Գերմանիոյ կողմէ, եւ որ մասնաւոր պահանջներ չունի, կը վարէ խաղաղասիրական քաղաքականութիւն մը, համաձայն Հռոմ – Պերլին առանցքին սկզբունքներուն » :

Ի պատիւ հիւրերուն սարքուած ճաշի ընթացքին, Իտալիոյ Թագաւորը ջերմապէս փառաբանեց երկու երկիրներուն գործակցութիւնը: Խնամակալ իշխանը պատասխանեց թէ «համակրանքի եւ բարեկամութեան այս արտայայտ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ «ՃԱՄՊԱՉ»ՈՒԹԵԱՆ

Ցուշերը, կ'ըսեն, շղթայի մը օղակներուն պէս, իրարու կապուած են: Այդպէս է որ գրչիս տակ կուգայ յուշ մը եւս, միշտ մանկութեանս օրերէն. —

Դեռ ոչ իսկ պատանի, կ'երազէի « տուն – շինող » ըլլալ, ապագային : Մեր գեղը «խալֆա» կ'ըսէին «տուն – շինող »ներուն, կամ «տիւրկէր»: Գրական լեզուով՝ ճարտարապետ : Տակաւին մինչեւ այսօր իմ հոգւոյս մէջ տաք է ճարտարապետի երազս, ու կը սիրեմ աշխատիլ տախտակի կամ ստուղձի վրայ, գործածել ուրագ ու սղոց, նորոգութիւններ ընել սենեակիս մէջ, ընդարձակել գրադարանս : Ընկերներս զիս յաճախ տեսած են Օթէլ տը Վիլի մեծ վաճառատունին ստորերկրեայ յարկին մէջ, — հոն ուր ջնորդներուն տրամադրութեան տակ կը դրուին ամէն տեսակ գործիքներ , եւ գնորդները, հասարակ գործաւորներու պէս, կը հանեն իրենց վերարկուն եւ կ'աշխատին, կը չափեն, կը ճեղքեն, կը սղոցեն, կը տաշեն՝ համաձայն իրենց պահանջին: Ես ալ Այնտեղ կ'երթամ յաճախ աշխատիլ եւ ճարտարապետի շնորհներս ցուցնել:

Բայց ինծի կը թուի թէ ճարտարապետի իմ այս սէրս կը ծագի բարձրութեանց սէրէն :

Արդարեւ, պզտիկուց շատ կը նախանձէի ճարտարապետներուն վրայ , որոնք, աստուածներու նման, կը պըտըտէին երկնքի մէջ՝ գերաններու վըրայ: Ժամանակ մը միակ ցանկութիւնս էր երթալ բարձրանալ նորաշէն տունի մը վրայ, անմիջապէս որ լուր առնէի թէ նոր տուն մը կը շինուի գիւղին մէջ: Տակաւին սանդուխը չվետեղուած՝ սիւներն ի վեր շուլլուելով կը բարձրանայի տունին կատարը: Օ՛ երջանկութիւն, հոգիս կը լեցուէր առուահոս ճառագայթներով՝ քանի կը դիտէի մարդոց պզտիկնալը փողոցներուն մէջ եւ հորիզոնին ծովանալը բլուրներուն ետեւ:

Խոստովանիմ որ անմրցելի էի ծառ մագլցելու մէջ: Տակաւին երախայ, զիս թուփի կարճլիկ ծառերու վրայ կը դնեն եղեր՝ որպէսզի հանգիստ ձգեմ մայրս: Յետոյ կիրք մը դարձաւ ծառ մագլցիլս, այդ կիրքը վերածեցի... գիտութեան: Կը յիշեմ, ընկերներուս կ'ըսէի որ՝ երբ մեծնամ, գիրք մը պիտի գրեմ, «Ծառ մագլցելու գիտութիւնը» խորագրով: Հազար ձեւեր ունէի ծառ մագլցելու,.. ճիւղերէն կախուելով, ճիւղերուն չուանով սեղմելով, բունն ի վեր շուլլուելով: Պըտուղի ծառերու մէջքին վրայ, գողութիւնը արգիլելու համար, փուշ կը դնէին եւ ես գիտէի ծառը մագլցիլ առանց փուշին դպելու: Մեծ – մայրս, ամառները, ընկուզենի չէր «թօթվեր», մինչեւ որ չվերադառնայի քաղաքէն, դպրոցական արձակուրդին: Կը բարձրանայի ծառը եւ մէկ հատիկ ընկոյզ չէի ձգեր ծառին վրայ: Ըսկուկ մաման, որ տասը քայլ հեռուն չէր տեսներ, այդ պատճառով՝ կը նստէր ծառին ճիշդ տակը, ես գիտէի ծառը մագլցիլ ետեւէն, առանց իրեն իմացնելու եւ, իբր թէ հովէն, ընկոյզ մըն ալ իր գլխուն վրայ ձգելու: Ու կը յիշեմ տակաւին սկիւռի պէս ծառէ ծառ ցատկելս, — ընկերոջս Վահանին հետ, վարդապետներու գերեզմանին վրայ, կաղնիին ծառէն կ'անցնէինք ճնճին կատարը եւ այնտեղ կծկըտած, կը սկսէինք լուսնի լուսով երգել: Մեր ձայնը կը տարածուէր գիւղին վրայ, կը զարնուէր վանքին պատերուն, — գիւղը կարծես կը լռէր՝ մտիկ ընելու համար մեզի :

Եւ սակայն ոչ ոք պիտի հաւատայ, եթէ ըսեմ որ ծառէն վար իջնելու էմ ձեւս ունիմ, — գլուխս վար, ոտքերս վեր, ծառէն վար կ'իջնեմ՝ *առանց ձեռքերուս բռնելու*, կը բաւէ որ ծառը ուղիղ ըլլայ եւ ողորկ: Չէք հաւատար, բայց կը կրկնեմ, — ծառէն վար կ'իջնեմ գլուխս վար, ոտքերս վեր եւ եթէ կ'ուզէք՝ ձեռքերուս մէջ գիրք մը բռնած, կարդալու համար:

Այս զբօսանքներուս համար ի՜նչ ծեծ կերած եմ մօրմէս, որ ստիպուած էր հագուստներս կարկտել, որպէսզի դարձեալ պատռէի յաջորդ օրը ծառերուն վրայ :

— *Ճամպա՞զ* ես, ի՞նչ ես, որ վար չես իջներ ծառերէն, կ'ըսէր տխրութեամբ ու ցասումով :

✕

Ա՜խ, երանի թէ քիչ մը *ճամպազ* ըլլային մեր ազգին վարիչներն ալ, քաղաքական փոթորկաշունչ այս օրերուն :

ԱՐԱՋ

Իտալոգերմանական Զինակցութիւնը

Գերմանիոյ արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ յօդուած մը գրելով Հռոմի « Փոփոլօ տ'Իթալիա» թերթին մէջ, կը յայտարարէ.

— « Ես համոզուած եմ որ Գերմանիա եւ Իտալիա ասկէ աւելի լաւ պատասխան մը չէին կրնար տալ Մուսոլինիի կողմէ վատասերեալ անուանուած ժողովրդապետութեանց, որոնք միշտ ալ յարձակումէ մը կը վախնան եւ ամէն մարդու մէջ յարձակող մը կը տեսնեն: Քոմոյի եւ Միլանի մէջ կոմս Չիանոյին եւ ինծի ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութիւնը արդէն լաւագոյն պատասխան մըն էր այդ այլասերած ժողովրդապետութեանց: Ինչ կը վերաբերի ապագային, ես կրնամ վստահեցնել թէ մեր երկու երկիրները պատճառները ունին անվրդով մնալու: Մեր զինակցութեան մէջ ոչ մէկ նորութիւն կայ. բայց պէտք էր որ կէտերը «i»երու վրայ դնէինք, որպէսզի այդ լրբճուկ, ամէն բան մթագնող ու խռովող դատաւորները գիտնային թէ ինչ են իրապէս մեր յարաբերութիւնները եւ թէ ի՛նչպէս սուտ են իրենց ենթադրութիւնները: Այս զինակցութեան պէտք չկար իրապէս. բայց հարկ էր որ կնքուէր որ բոլոր համոզուէին թէ մենք միացած ենք այսօր ու վաղը եւ թէ մեր ճակատագիրը միեւնոյնն է : Թող ժողովրդապետութիւնները գիտնան, թէ Մուսոլինի ու Հիթլէր եւ իրենց ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց եթէ մեզ հանգիստ չձգեն, թող գիտնան նաեւ որ Մուսոլինի եւ Հիթլէր եւ իրենց ժողովուրդները անպարտելի են» :

Տանցիկ, Լեհաստան եւ Խ. Միութիւնը

Պ. Փոթէմքին լրացնելով իր պաշտօնը Վարշաւայի մէջ, վերադարձաւ Մոսկուա: Կը հաւաստեն թէ այցելութիւնը արդիւնաւոր եղած է, զգալապէս բարւոքելով երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Մոսկուայի ներկայացուցիչը մեկնելէ առաջ երկու ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ զնդ. Պէքի հետ, անոր հաղորդելով լաւագոյն տպաւորութիւններ՝ պալքանեան երկիրներէն:

*** Տանցիկի վէճին լուծման համար, Վատիկան կը շարունակէ իր ձեռնարկները, թէեւ բոլորն ալ յոռետես են գործնական արդիւնքի մասին: Վատիկանի շրջանակներուն մէջ ալ կը խոստովանին թէ պապական նուիրակներուն ձեռնարկները դրական եզրակացութեան մը չեն յանգած: Եթէ փորձը բոլորովին ձախողի, Պապը այլեւ ուրիշ ձեռնարկ պիտի չկատարէ :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

(ԺԷ. եւ վերջին մաս)

«ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՆԱՀԱՆՋԸ ՎԵՐԱԾՈՒԵՑԱՒ ԼԵՂԱՊԱՏԱՌ ՓԱԽՈՒՍՏԻ»

Երբեմնի վարչապետը վճռապէս կը յայտարարէ թէ Անգլիա պլըֆ չէր որ կ'ընէր Մ. Քէմալի դէմ՝ 1922ի ճակատագրական օրերուն։ Ես որոշած էի կռուիլ ու վստահ էի թէ կը յաղթէինք, կը գրէ Լոյտ Ճորճ։ Երբ Դաշնակիցները եւ մեզի Թուրքիոյ ջարդուփշուր ու վհատած բանակներուն յառաջխաղացումը, այն ատեն աւելի վերին պիտի ըլլար «տեսնուիլ» իրեն հետ։ Հելլէնական բանակը կոտրուած չէր դեռ, պալքանեան ու եւրոպական պատերազմներու վեթերանները աղէ էին տակաւին եւ բրիտանական ուժերուն աջակցութեամբ կրնային անկասկած պարտութեան մատնել Քէմալի ուժասպառ զինուորները։ Եւ սակայն, կը խոստովանի Լոյտ Ճորճ, անգլիացի ժողովուրդը որ եւ է տրամադրութիւն չունէր նորէն կռուի դաշտը վերադառնալու։ «Պահպանողականներու կուրծքին տակ դարձեալ բռնկեցաւ այն հիացումը զոր Թուրքը, ինչպէս նաեւ հպատակ ցեղերուն հետ վարուելու անոր վարպետորդի ձեւերը՝ կը ներշնչէին իրենց։ Այս երեւոյթը անդիմադրելի խթան մը եղաւ պահպանողականներուն համար — որոնք յարանուն փափաք մը ունէին իրենց կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ բերելու— տապալելու համար իմ կառավարութիւնս։

Թէ ազատականները եւ թէ ընկերվարականները, որոնք տակաւին սթափած չէին վերջին ընտրութիւններուն մէջ կրած իրենց պարտութենէն, համակիր չէին օրուան խառն կառավարութեան եւ անոր գործելակերպին ու չկրցան զանազանել բարին եւ չարը։ Զայրոյթը զոր անոնք նախապէս ըզգացեր էին Հայերուն եւ Յոյներուն դէմ գործուած խժդժութիւններուն առթիւ, մազի մը ծանրութիւն ալ չունեցաւ բաղդատմամբ այն նախանիւթին որ իրենց բաժին մնաց 1918ի ընտրութիւններուն... Կառավարութիւնը տապալեցաւ եւ իրեն հետ քըշեց տարաւ նախ Հայաստանի եւ Ասիական Յունաստանի ազատագրումը ու յետոյ, հետզհետէ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ այն ծրագիրը որ որոնք սպառազինութիւնը պիտի փոխարինէին համերաշխութեամբ։ Մեր զինուորները նահանջեցին թըրքական բանակին աչքին առջեւ՝ Տարտանէլի ասիական ափերուն վրայ։ Անձնատուութեան գաղափարը տպաւորուած էր այլեւս մարդոց մտքին մէջ։ Անգլիոյ քաղաքականութիւնը աստիճանաբար հետեւեցաւ նահանջի ճամբուն ու նահանջը հետզհետէ վերածուեցաւ լեղապատառ փախուստի»։

Լոյտ Ճորճ համոզուած է թէ առաջին ընկրկումը կատարուեցաւ Լոզանի նուաստացնող դաշնագրով, «որ անգամ մը եւս Թուրքիոյ բարեկամութեան կը յանձնէր Փոքր Ասիոյ քրիստոնեայ ժողովուրդները»։ Լորտ Քըրզըն ու Ֆրանսացիները մինչեւ վերջը պնդած էին Մեծ Հայաստանի մը ծրագրին վրայ— հակառակ Անգլիոյ վարչապետին «սոխըսղական խորհուրդներուն» եւ ահա անոնք այդ երկիրը ամբողջութեամբ կը վերադարձնէին «ջարդարար»ներուն։ Յոյները կը վտարուէին այն հողերէն զորս մշակած ու արդասաւորած էին դարեր շարունակ՝ նախ քան Թրքական արշաւանքը։ «Լոզանի դաշնագիրը առաջինն էր այն նուաստացուցիչ ու ապիտաբեր անձնատուութիւններէն որոնք վերջ ի վերջոյ քարուքանդ ըրին ինչ որ լաւագոյնն էր պատերազմի զոհողութիւններուն յաջորդող խաղաղութեան դաշնագիրներուն մէջ։ Լոզանի բանագնացներն ու իրենց յաջորդները Յունաստանի Աղեքսանդր Թագաւորը մեռցնող կապիկին հետ, պատասխանատու են աղէտին— հետեւանքը քաղաքականութեան մը որ ատրճանաւոր քանդեց ու քայքայեց միլիոնաւոր հերոսներու կանգնած շէնքը»։

×

Նախկին վարչապետը իր հատորին Հայաստանի վերաբերեալ բաժինը փակելէ առաջ իբրեւ «հուսկ բանք» իր ընթերցողներուն կը հրամցնէ յօդուած մը զոր 1923ին ստորագրած էր ազատական օրաթերթի մը մէջ՝ բողոքելու համար Լոզանի անիրաւութեան դաշնագրին դէմ։ Ողբերգութենէն 15 տարի վերջ այդ յօդուածը արտատպելով, Լոյտ Ճորճ կ'ուզէ հաստատել թէ մինչեւ հիմա ալ չի հաւատար Թուրքերուն ո'չ «քաղաքակրթութեան», ո'չ ալ նենգամտութեան։ Շատ «փաղաքշական» խօսքեր արտասանած էր այդ օրերուն. եւ հիմա կարծես կը վերահաստատէ բոլորն ալ առանց վերապահութեան։

— «Թուրքը լաւ որսորդ մըն է, կը գրէր վարչապետը 1923ին. եթէ ան գիտնար կառավարել այնպէս ինչպէս գիտէ որսալ, այն ատեն Օսմանեան կայսրութիւնը պիտի ըլլար ամէնէն անհաւորը աշխարհի մէջ։ Դժբախտաբար, սակայն, ամէնէն յոռի կառավարողն էր ան. այնպէս որ եղաւ փորձանք մը թէ ինքնիրեն եւ թէ իրեն իշխանութիւն տուողներուն համար»։

Երբեմնի վարչապետը յետոյ կը բացատրէ թէ Դաշնակիցները ինչ ծրագիրներ մշակած էին Թուրքիան «բարեկարգելու» համար։ Ոչ-Թուրք ժողովուրդները անկախութիւն պիտի ստանային, Նեղուցները պիտի յանձնուէին Միջազգային վարչութեան մը, Յունաստանն ու Իտալիան պիտի գրաւէին արեւմտեան Փոքր-Ասիան, իրենց հինաւուրց քաղաքակրթութիւնները վերակենդանացնելու համար այն հողերուն վրայ որոնք աւելի վերածուած էին բարբարոս Թուրքին տիրապետութեան տակ։ Մէկ խօսքով քաղաքակիրթ Եւրոպան թոյլ պիտի չտար որ Թուրքը յաւէրժացնէր իր անիծեալ իշխանութիւնը օտար ցեղերուն վրայ՝ անսանձ ու անկաշկանդ։ Անատոլուի ընդարձակ տարածութիւնները պիտի ծաղկէին ու բարգաւաճէին ազատագրուած ժողովուրդներու աշխատանքով։ Բարիք մը պիտի ըլլար բովանդակ մարդկութեան համար, եթէ պատեհութիւն տրուէր «ժրաջան ու խելացի» հայ ժողովուրդին եւ Յոյներուն արգասաւորելու համար Փոքր-Ասիոյ հողերը, կը շարունակէ Լոյտ Ճորճ։ Բարբարոսական արշաւանքը, որ խոպան տարածութեան մը վերածեր էր երկիրը, ետ կը մղուէր Սեւրի դաշնագրով, մինչդեռ Լոզանի դաշնագիրը նոր տեղ կը բանար անոր առջեւ՝ Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջերկրականի ափերը։ Բայց ի՞նչ պէտք կար Լոզանին... «Ցաւագին պատմութիւնն է ան կարճատես, դաւանանական, խասիրական ու փոքրոգի քաղաքականութեան մը։ Աւելի քան ցաւալին, որովհետեւ ճակատագիրն ալ իր ամէնէն տխուր դերը կը կատարէր Թրքական հարցին կարգադրութեան մէջ։ Նախ Ռուսական Յեղափոխութիւնը պատճառ եղաւ որ այդ հզօր երկիրը մեկուսանար կամ անցնէր հպատակ ցեղերը հալածող ու կեղեքող իշխանութեան կողմը։ Միացեալ Նահանգները պիտի ստանձնէին Հայաստանի հոգատարութիւնը։ Եթէ նախագահ Ուիլսըն յաջողած ըլլար այդ ծրագրին մէջ, «որքա՜ն տարբեր պիտի ըլլար պատմութիւնը այսօր»... Յետոյ, Սօնինոյի կառավարութեան տապալումով, ձախողեցաւ Փոքր-Ասիոյ մէջ իտալական գաղթավայր մը հաստատելու ծրագիրը։ Իսկ ամէնէն մեծ դժբախտութիւնը եղաւ Կիլիկիոյ պարպումը։ Ֆրանսա «ձեռքի տակէ» դաշնագիր մը ստորագրեց Քէմալին հետ։ «Այս քայլը խորտակեց Դաշնակիցներու միութիւնը որուն միջոցաւ միայն հնարաւոր պիտի ըլլար ազդու կարգադրութիւն մը ընել Թուրքերուն հետ»։ Այս ամօթապարտ քաղաքականութեան յաջորդեց Վէնիզելոսի պարտութիւնը։ Այս բոլորէն վերջ Դաշնակիցներուն կը մնար փրկել միայն «մեծ քաղաքականութեան մը մնացորդը», կը գրէ Լոյտ Ճորճ։ Արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը վերջին կոխը մղեց 1922ին՝ արգիլելու համար «վայրենութեան վերադարձը դէպի Եւրոպա»։ Բրիտանական բանակը, լքուած իր բարեկամներէն, պարպեց Պոլիսը, որպէսզի մայրաքաղաքը խուսափէր ահաւոր սպանդէն։ Մուտանիոյ դաշնագիրը Սեւրի դաշնագիրը չէր, բայց եւ այնպէս աւելի լաւ էր քան Լոզանի համաձայնութիւնը։ Սեւրէն Մուտանիա նահանջ մըն էր, իսկ Մուտանիայէն Լոզան՝ լեղապատառ փախուստ մը»։

Ապագա՞ն, կը հարցնէ Լոյտ Ճորճ։ Լոզանը վերջաբան մը չէ, այլ հանգրուան մը. ո՛չ ոք կրնայ ըսել թէ այդ դաշնագիրը պատուաբեր հաշտութիւն մըն էր։ Հէքեաթը թէ Թուրքը ճէնթլմէն է, հետզհետէ կը մեռնի. այդ հէքեաթը յաճախ փրկած է Թուրքը երբ ան անդունդին եզերքը հասած է։ Այդպէս եղաւ 1922ի Հոկտեմբերին երբ Անգլիոյ թըրքասէրները փոխեցին երկրին քաղաքականութիւնը։ Թուրքը հարիւր հազարաւոր Հայեր ջարդեց ու անպատուեց բիւրաւոր քրիստոնեայ կիներ որոնք իր պաշտպանութեան ապաւինած էին։ Եւ սակայն Թուրքը ճէնթլմէն է... իր ծուլութիւնը, անհոգութիւնը եւ տխմարութիւնը անապատի վերածեցին պարտէզ մը։ Աւելի լաւ անուանո՞ց կ'ուզէք իր ճէնթլմէնութեան... Գերմանացիներուն կաշառքով վաճառեց իր բարեկամները որոնք բազմաթիւ անգամներ փրկած էին իր կեանքը։ Ի՜նչ փոյթ Թուրքը ճէնթլմէն է... Թուրքը հարիւրաւոր անգլիացի գերիներու կորուստին պատճառ եղաւ իր բարբարոսական մէթոտներով. դարձեալ ճէնթլմէն է ան... Թուրքը կը կողոպտէ, կը բըռնանէ, կը բռնաբարէ ինքնապաշտպանութեան միջոցներէ զրկուածները. կը խաբէ, կը ստէ, կը դաւաճանէ ու նորէն ճէնթլմէն է... իրարանցում մը սարքուեցաւ, նենգամիտ յամառութեամբ՝ փրկելու համար Արեւելքի այս ծերունազարդ էֆէնտին որուն կործանումը կը բաղձային շատեր. եւ ահա սեւ թաթը որ ստորագրեց Լոզանի դաշնագիրը»։

Անգլիոյ նախկին վարչապետը այս հեգնոտ տողերով կը վերջացնէ «Հաշտութեան դաշնագիրներ»ու հայկական բաժինը։ Քանի՞ հոգի կան որ իրեն պէս կը մտածեն այս երկրին մէջ, մանաւանդ հիմա երբ Թուրքիան եղած է «մեր սրտագին բարեկամը» եւ կարեւոր ազդակ մը Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութեան համար։

Անգլիոյ Թրքասէրներուն համրանքը տալու համար չէր որ քաղեցի այս յօդուածաշարքը։ Ընդհակառակն փորձ մը ըրի օտար, հեղինակաւոր դէմքի մը բերնով պատմելու համար կարգ մը ճշմարտութիւններ որոնք տարիներէ ի վեր կը վրիպին Հայոց Ազգին «իմաստուններուն» ուշադրութենէն։ Դէպքերը մանրամասնօրէն նկարագրուեցան այս սիւնակներուն մէջ։ Ու բոլոր անոնք որ տրամադիր են եւ ընդունակ մոռնալու տարիներէ ի վեր կրկնուած չարամիտ խծբծանքը, պիտի յանգին միեւնոյն եզրակացութեան— հայ ժողովուրդին բաղձանքները չիրականացան որովհետեւ պետութիւնները ահաւոր սխալներ գործեցին Թրքական հարցին մէջ եւ իրենց շարքին մէջ չպակսեցան դաւաճանները։ Հայ ժողովուրդին Անկախութեան ծրագիրը ձախողեցաւ որովհետեւ Միացեալ Նահանգները մերժեցին հոգատարութիւնը, իսկ Մեծն Բրիտանիան ու Ֆրանսան վերջին պահուն սկսան Հայ փնտռել հայկական նահանգներուն մէջ։ Մենք պատրաստ էինք ամէն հնարաւոր ու տրամաբանական զոհողութիւն ընելու մեր առաւելագոյն իրաւունքներէն՝ արեւուն տակ ափ մը հող ունենալու համար, բայց երբ հաշուեյարդարի ատենին ներկայացանք, տեսանք որ բարեկամ չէր մնացած մեր շուրջը։

Թերահաւատները թող նախ կարդան Հաբէշիստանի, Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ալպանիոյ նորագոյն պատմութիւնները, փոխանակ մեր անխուսափելի սխալները պրպտելու։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

The End

ԽՄԲ.— Mr. Lloyd George իր քարտուղարին միջոցաւ նամակ մը գրելով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, խնդրած է իրեն ղրկել այս յօդուածաշարքը, պահելու համար իր գրադարանին մէջ, եւ ի հարկին թարգմանելու։

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ։

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Նախապատերազմեան շրջանին, Օրմանեանի Պատրիարքութեան օրերուն, Երուսաղէմի մեր Վանքին պարտքի նշանաւոր խնդիրը երկար ատեն Պոլսոյ Հայ Մամուլին մէջ օրուան մարդ դարձուցած է Մեսրոպ Վ. Նշանեանը։ Հաշուեպահանջ եւ հաշուեխոյս անունով մկրտուած երկու հատուածներու բաժնուած էր Վանքին Միաբանութիւնը։ Առաջին հատուածին — հաշուեպահանջին — պետն ու առաջնորդն էր Մեսրոպ Վ. Նշանեան, գլխաւոր աջակից ունենալով բնիկ Սկիւտարցի Մատթէոս Վ. Գալըճեանը, հոգեւորականներուն մէջ ամէնէն հասու կամ ստուար մարդը՝ զոր երբեք ճանչցած եմ։ Հաշուեխոյսներուն պետը նոյն ինքն վանքին մատակարար, գանձապետ, գործակատար, ներկայացուցիչ անուններով ծանօթ նշանաւոր Ղեւոնդ Վ. Մաքսուտեանն էր։ Պայքարը այնքան բուռն եւ անձնական հանգամանք առած էր որ երկու հատուածներուն գործունէութեան թափը փոխադրուեցաւ մամուլին մէջ։ Գրաքննիչներուն աչքին լոյս եղաւ այս պայքարը։ Մամուլին էջերը կը լեցուէին Թերուղէմ Սաղիմական յօդուածներով, երկարապատում վկայութիւններով՝ երկու բանակներէն մէկուն կամ միւսին ի նպաստ։ Քաղաքական, գաւառական, ազգային – մշակութային խնդիրներու մասին յօդուածներ, խորհրդածութիւններ քիչ տեղ միայն կրնային գտնել այդ պայքարին հետեւանքով, եւ ահա թէ ինչու գոհ էին գրաքննիչները, քանի որ նոյնիսկ առանց կարդալու կը ստորագրէին յօդուածները, երբ վստահ կ'ըլլային թէ Նշանեան եւ Մաքսուտեան փաթեթներուն գործին կը վերաբերէին այդ գրուածները։ Զանազան ձեւերով ի գործ դրուած ազդեցութիւններու եւ յաճախ թաքթաքուր գետնափորներու ներգործութեամբ՝ եղաւ որ Բիւզանդիոն թերթը դարձաւ Նշանեանի կուսակցութեան եւ Մանզումէի էֆքեար՝ Մաքսուտեան կուսակցութեան։ Գրաբարագէտ Տիգրան Եէլքէնճեան (Նշանեանի ազգական) անխոնջ ախոյեանը հանդիսացաւ հաշուեպահանջներուն, եւ «Բիւզանդիոն»ի էջերը կը լեցնէր պահ մը գրեթէ ամէն օր։

Քէչեանի համար բարեդէպ օժանդակութիւն մըն էր Եէլքէնճեանի գործակցութիւնը այս շատ չփոթ կացութեան մէջ, քանի որ պատասխանատուութեան գրական ու բարոյական մեծ բաժինը կը վիճակէր խմբագրութենէն դուրս իրազեկ համարուած անձի մը։ «Մանզումէի էֆքեար»ի սկզբունքը այն էր որ հաշուեպահանջ կուսակցութիւնը ծայրայեղ եռանդ սկսած էր դնել իր պահանջումներուն մէջ այն ատեն միայն, երբ Մաքսուտեան գլուխ վեր առած՝ մենատիրութեան ձեւ տուած էր իրեն։ Երբ երկար ատեն գործակից եւ կամակից էին բոլոր միաբանները, կ'ըսէր՝ Մաքսուտեան հաշուեխոյս չէր նկատուած, եւ այս պատճառաւ կը մտածուէր, թէ հաշուեպահանջները իրենց տարբեր հաշիւներն ալ ունէին, երբ յանկարծ սկսան դայթակղութիւն աղաղակել հրապարակին վրայ, տարիներով ի մթան գործողութենէ վերջ։

Բայց անցից անցելոց։ Այս կարճառօտ տողերը պատմութեան սիրոյն համար միայն։ Մանաւանդ որ, վերջ ի վերջոյ, կարելի եղաւ, շնորհիւ երկու կողմերուն արթնամտութեան, թէ այս անծայր ու անմուլ վէճը պիտի ծառայէ միայն Հայոց Վանքին արտաքին թշնամիներուն նենգութեան, տեսակ մը հաշտութիւն գոյացնել եւ բռնադատուած Պոլիս եկող Մաքսուտեան Վ. կրկին դարձաւ վանք, ուր խաղաղութեամբ փակեց աչքերը։

Այսքան մը յիշողութիւն ուրիշ նըպատակ չունէր եթէ ոչ՝ պանծացնել երբեմնի կորովի հաշուեպահանջ ուխտի Վարդապետին արժանաւոր վերելքը պատրիարքական գահուն վրայ։ Նոյնիսկ շատ երիտասարդ վարդապետ, ինք նկատուած էր հաւանական եւ պատշաճագոյն ընտրելի՝ վերջին հիւանդագին օրերուն։ Նշանեան իր մատաղ, պատանի հասակէն իսկ Վանքին պատկանած, վանքին բոլոր իրադարձութիւններուն քաջահմուտ, բարոյականով անբասիր եւ մտաւորապէս օժտուած, փորձ, գիտուն, իրեն վրայ հրաւիրած էր ամէնուն ուշն ու ուրուշը, երբ վանքին հոգեւոր եւ յանձանձումին բեռը երթալով կը ծանրանար։

Բայց իրեն նկատմամբ ամենամեծ գնահատումը կը բխի Երկաթեայ Պատրիարքէն։ Իզմիրլեանի Երուսաղէմ աքսորի շրջանին, Նշանեան տառապակոծ աքսորականին մխիթարութիւնը կ'ըլլայ, մատուցանելով անոր ինչ դիւրութիւն որ կրնար, իբրեւ ազդեցիկ վանական եւ իբրեւ ծանօթ տեղական պայմաններուն։

Այս գնահատումը լսեցինք մենք մեր ականջներով օսմ. սահմանադրութենէն հազիւ մէկ տարի վերջ, երբ Խրիմեանի սիրտով երկրորդ Հայրիկը Սկիւտար Ս. Խաչի տօնին առթիւ Եղիշէ Դուրեանի եւ հոծ բազմութեան մը առջեւ, Թաղ. Խորհրդարանին մէջ յայտնեց զայն, իր ներկայութեան առաջ բերած խոր լռութենէն օգտուելով։ Մեղաւորս գլխ մատնանշելով ներկաներուն մէջ, յարեց գրեթէ բառ ու բառ,— «Երուսաղէմի մէջ նեղ օրերուս ամենամեծ մխիթարութիւնս էր Նշանեան Մեսրոպ վարդապետ, ինչպէս նաեւ ընթերցումը ձեր Եօթն Եօթնեակներուն, որոնց կը սպասէի ամէն շաբթու»։ Եւ գործը խօսքին միացնելով, անմոռանալի պատիւը ըրաւ մեղաւորիս՝ հրաւիրելով զիս որ երթամ իր մօտը նըստիմ։ Ընդհանուրին մէջ այսպէս անկեղծօրէն միանգամայն պարզօրէն արտայայտուած գնահատական զգացումները նորընտիր գահակալին մասին՝ այսօր, աւելի քան երբեք տասնեակ տարիներէ ի վեր, հրապարակելով, նպատակս է ի վեր հանել Նըշանեան Արք.ի բարեմասնութիւնները՝ որոնց անսուտ վկան եղած է Հայկական Տառապանքի պատմութեան մէջ ականաւոր մէկ դէմքը, որ այնքան հեռուէն կը գուշակէր այսօր կատարուած իրողութիւնը, յանձին Նշանեանի տեսնել Երուսաղէմի Հայոց ապագայ Պատրիարքը։

Բայց այս կարեւոր իրողութիւնը այն ատեն միայն իր պայծառ պատկերով պատմական արդար դատաստան մը պիտի ըլլայ, երբ — ընդհանուր յուսալից տրամադրութիւններուն համաձայն — Նորընտիր Պատրիարքը սկսի տալ հաւաստիքը իր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Դրա ժամանակ դեռ եւս Սիւնեաց Նահանգի Գողթն գաւառը իւր Երնջակ ամրոցով գտնւում էր մի պարսիկ Ամիրայի ձեռքում։ Յուսուփ Ոստիկանը Սմբատ Թագաւորին նահատակելուց յետ՝ Երնջակ ամրոցը գրաւելով յանձնել էր այդ ամիրային՝ Գողթան գաւառի հետ միասին։

Արդ՝ երբ Յուսուփի տեղ Ըսբուքը նշանակուեցաւ, Սիւնեաց իշխանները յարմար ժամանակ գտան Հայրենի կալուածքը Ամիրայի ձեռքից ազատելու։ Ուստի բոլոր չորս եղբայրները՝ Վասակ, Սահակ, Սմբատ և Բաբգէն միանալով զօրք ժողվեցին եւ յարձակուեցան Ամիրայի վրայ։ Պատերազմի ժամանակ Սիւնեցի զօրքերը ջարդեցին Հագարացիներին։ Բայց Վասակ իշխանի հետ եղող Սկիւթացի զինուորները, որոնք երբ թէ Հայերին օգնելու եկած էին, բայց խաբէպէս կաշառուած էին Ամիրայից, ետեւից զարկելով սպանեցին իշխանին, որ կռւում էր աննահանջ։

Երեք եղբայրները թողեցին իւրեանց ճակատը եւ քաջ ու աննման եղբօր մարմինն առնելով Գեղարքունիք դարձան եւ մեծ սուգ արին նրա վրայ։

Լսեցին այդ գոյժը Աշոտ Թագաւորն ու Սահականոյշ Թագուհին եւ լացին դառնապէս։

Բայց ինքն Արքան, որ իշխանի կենդանութեան ժամանակ անիրաւաբար բանտարկել էր նրան Կայենի բերդում, ծանր վշտից զատ տանջուեցաւ նաեւ խղճից։ Նա յիշեց Վասակ իշխանի արած բարիքները, իւր եւ Աշոտ-Բռնաւորի մէջ հաշտութեան ըստեղծելը, արքայական գահին ցուցած ծառայութիւնները եւ ի վերջոյ իւր նրան փոխարինած ապերախտութիւնը, եւ վշտացաւ։ Նա որոշեց քաւել մի բանով իւր յանցանքը։ Եւ այդ որոշման արդիւնքն եղաւ այն, որ նա որդեգրեց նրա դուստր Շահանդուխտը, որին եւ իւր մօր՝ Մարիամ իշխանուհու հետ միասին առաւ իւր խնամոց ներքոյ։

Այնուհետեւ Օրիորդը ապրում էր արքունիքում իբրեւ Արքայադուստր. Նրան սիրում եւ փայփայում էին ինչպէս մի հարազատ զաւակի թէ՛ Թագաւորը եւ թէ Թագուհին։ Նրան սիրում էին նոյնպէս իշխանուհիները։

Բայց այդ բոլոր սիրողների մէջ մինը պաշտում էր նրան։

Այդ Գէորգ Մարզպետունու որդին՝ Գոռ իշխանիկն էր։

Ի՞նչպէս սկսուեցաւ նրանց սէրը, այդ ոչ ոք չգիտէր եւ նոյնիսկ իրանք չգիտէին։ Գոռը առաջին անգամ պատահեց այդ սեւաչեայ, գանգրահեր, գեղեցկադէմ եւ աշխոյժ աղջկան Երազգաւորսի արքունիքում, երբ դեռ նոր էին բերել նրան Սիւնիքից եւ սիրեց նրան. բայց սիրեց ինչպէս մի քրոջ եւ առաջին անգամից էլ քոյր անուանեց նրան։ Շահանդուխտը, որ եղբայր չունէր, հաճութեամբ լսեց այդ քաղցր անունը եւ Մարզպետունեաց միամօր ժառանգ գեղահասակ, գեղեցկադէմ եւ գեղաչեայ Գոռին եղբայր ընդունեց իրան։ Այնուհետեւ նրանք քոյր եւ եղբայր էին եւ երկուսը միասին կազմում էին արքունիքի զարդը։

Բայց որքան էլ սկզբնական այդ սէրը անմեղ էր ու մանկական, այսուամենայնիւ արքունիքում գուշակում էին, որ մի օր նրանք «քոյր» եւ «եղբայր» անուններից աւելի գողտր ու անուշ անուն պիտի տան միմեանց։ Այդ գուշակութիւնը ուրախացնում էր նրանց մայրերին, որովհետեւ ոչ Գոհար իշխանուհին կարող էր աւելի լաւ հարսնացու ընտրել իւր Գոռի համար եւ ոչ Սիւնեաց տիկինը՝ լաւագոյն փեսայ՝ իւր դստեր համար։

Բայց եւ այնպէս մայրերից ոչ մինը չէր ցանկանում, որ այդ խանդը վառուէր նրանց սրտում պատշաճաւոր տարիքին հասնելուց առաջ։ Գէորգ իշխանը, մանաւանդ, շատ խիստ էր այդ մասում. Նա պահանջում էր, որ իւր Գոռը փեսացու լինելուց առաջ՝ լինի դեռ զինուոր, հայրենիքի ծառայ, հետեւապէս եւ օրինաւոր մարդ։ Այդ պատճառաւ, բացի խիստ կրթութիւնից, որ տուել էր որդուն, նա աշխատեցնում էր նըրան ծանր գործերի մէջ, ընկերացնում էր շատ անգամ հասարակ զինուորներին. իսկ իւր բացակայութեան միջոցին՝ յանձնում էր նրան կշիռ ունեցող պաշտօն, որպէսզի որդին չվարժուի անգործութեան, որ մայրն է ամէն չարեաց։

Գոռը կատարում էր իրան յանձնուած ամէն մի պաշտօն արիութեամբ, առանց տրտնջալու։ Նա հըլնազանդում էր հօր հրամանին՝ ինչպէս իւր Աստուծոյ ձայնին։ Հետեւապէս նա պարապ չէր մնում երբեք։

Բայց եւ այնպէս այդ բոլորն արգելք չեղան երիտասարդ սրտերին մօտենալու եւ մտերմանալու միմեանց այնքան, որ չիմանային թէ՝ իրանք ստեղծուած են իրար պաշտելու համար։ Վաղուց նրանց հայեացքները դադարել էին «եղբօր ու քրոջ» հայեացքներ լինելուց. վաղուց նրանց աչքերում ցոլանում էին սիրոյ այն կայծերը, որոնք այրում, տոչորում էին սրտի թաղուն խորշերը... Սակայն արքունիքում դեռ չէին նշմարում այդ։

Բայց երբ ձախողակ հանգամանքների շնորհիւ արքայական ընտանիքը տեղափոխուեց Գառնի եւ Գէորգ իշխանը գնաց դէպի Ուտիք, երիտասարդ զոյգի ազատութեան համար բացուեց լայն ասպարէզ եւ նրանց յարաբերութեան պայմանները փոխուեցան։ Նրանք երկուսն էլ ապրում էին այժմ Դղեակում եւ տեսակցում աւելի յաճախ։ Ջնայելով որ Գոռը օրուայ մեծ մասը գտնւում էր աշխատութեանց մէջ, բայց եւ այնպէս նա չէր զլանում իրան եւ այն այցելութիւններից, որոնք միջոց էին տալիս իշխան իւր սիրուհին տեսնելու կամ գէթ նրա հետ մի լուռ հայեացք փոխանակելու։ Շատ անգամ նա այցելում էր Թագուհուն կամ Սիւնեաց տիկնոջը առանց կարեւոր պատճառի։ Նրա նպատակն էր լինում պատահել Շահանդուխտին մէկ կամ միւս մօտ. եւ երբ այդ չէր յաջողւում իրան, նա սաստիկ տխրում էր, չկարողանալով հաղորդ անել նրանց իւր ներքին զգացմունքներին։

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Սուրիոյ եւ Լիբանանի փոքրամասնութեանց իրաւական վիճակը

Թանի Գահիրէի թղթակիցը կը գրէ (9 մայիս) .—

Մերձ. արեւելքի մէջ, հոգատար պետութեանց հովանաւորութեան տակ դրուած ժողովուրդներու ազատագրութեան հետեւանքով յարուցուած բոլոր հարցերուն մէջ ամէնէն փափուկ խնդիրներէն մէկն է սիւննի մեծամասնութեան ծոցին մէջ համախմբուած դաւանական կամ ցեղային փոքրամասնութեանց անձնական իրաւական վիճակը: Անցած տարիներու ընթացքին յաջորդաբար փորձըւած են զանազան ձեւեր: Այսօր ալ տակաւին, Մերձ. Արեւելքի մէջ բնակող զանազան ազանդներու եւ դաւանաթիւ կրօնքներու պատկանող փոքրամասնութեանց անձնական վիճակը կը ներկայացնէ մեծ դժուարութիւններ եւ կը նպաստէ աւելցնելու այն խռովութիւնը, որ կը տիրէ արաբական աշխարհի այս ցաւոտ մասին մէջ:

Հոգատար պետութիւնը, նոյնքան փափաքող որ վերջ տրուի գրգռութեան նման պատճառներու, որ լայնօրէն եւ ազատամտութեամբ գոհացում տրուի իր հոգատարութեան յանձնուած ժողովուրդներուն կրօնական պահանջներուն, որոնք ներկայացուած են իրեն, յամառօրէն, զանազան դաւանութեանց կողմէ, 1936-ին սկսեալ, եւ Դամասկոսի կառավարութեան հետ կատարելապէս համաձայնաբար, օրէնսդրական կարեւոր եւ նոր հրովարտակներ էր հրատարակած: Այդ օրէնքներուն նպատակն էր, կարելիութեան չափով, վերջ դնել այն վախերուն, որոնք արտայայտուած են յաճախ Սուրիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց կողմէ, ինչպէս եւ այն դժուարութեանց, յաճախ շատ մեծ, որոնք երեւան կուգային իբրեւ հետեւանք օրէնսդրութեան մը, որ Գուրանի կրօնական եւ իրաւական սկզբունքներէն ներշնչուած՝ կը կիրարկուէր նաեւ հանդէպ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու ոչ-իսլամ տարրերուն: Այս օրէնքներով, Ֆրանսա, որ ստանձնած է արդարութեան եւ կարգապահութեան պահպանումը, կ'ուզէր հաւասար իրաւունքներ տալ բոլոր քաղաքացիներուն, Սուրիացի կամ Լիբանանցի, առանց խտրութեան ցեղի, կրօնքի եւ դաւանանքի: Երբ հրատարակուեցան այդ հրովարտակները, ժողովուրդը բողոքի ոչ մէկ արտայայտութիւն ըրաւ, ոչ ալ դահլիճը եւ սիւննի մեծամասնութիւնը: Ամիսներ վերջ միայն, երբ վարչապետ Ճէմիլ պէյ Մէրտէմ Փարիզէն վերադարձաւ Դամասկոս, ներքին եւ քաղաքական ծանր խռովութիւններ պատահեցան, այնպէս որ սուրիական կառավարութիւնը, դերադրդիռ այդ տրամադրութիւնները չեղելու համար կրօնական հարցի վրայ, մէջտեղ դրաւ նոր հրովարտակները՝ պահանջելով անոնց յետաձգումը:

Մարզպանին նախաձեռնութեամբ, կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որու պաշտօն տրուեցաւ ճշդել այն փոփոխութիւնները, որոնք հարկ կը տեսնուէին մտցնել այդ հրովարտակներուն մէջ, որոնց գործադրութիւնը տեղի կուտար ցաւալի դէպքերու: Իր կարգին, սուրիական կառավարութիւնն ալ, նոյն նպատակով, նշանակեց յանձնախումբ մը, կազմուած՝ միայն սիւննի շէյխերէ, առանց փոքրամասնութեան պատկանող կրօնական պետերու մասնակցութեան: Երկու նիստը բաւական եղաւ յայտարարելու համար, թէ անգործադրելի եւ ապօրէն են հոգատար պետութեան հրատարակած հրովարտակները: Ուստի պահանջեցին վերջնապէս չեղեալ համարել զանոնք:

Բայց նոյն օրերուն, քաղաքական դրդութիւնները կը սաստկանային, — շուկաները կը փակուէին, իրարու ետեւէ կը հրաժարէին կառավարութեան անդամները, կարգապահութիւնը եւ խաղաղութիւնը անկարելի դարձած էր հաստատել, թշնամական քարոզութիւն կը կատարուէր ամէն ստանձնաշնորհի դէմ, այնպէս որ երկրին առողջ տարրերուն մէջ խոր եւ արդար վախեր կը ծնէին:

Հրովարտակներուն յետաձգումը,— որ որոշուած էր մարզպանին կողմէ վերջ դնելու նպատակով ազգայնականներու յարուցած խռովութեանց,— երբեք չնպաստեց կիրքերը խաղաղեցնելու: Կացութիւնը չպայծառացաւ ոչ Դամասկոսի, ոչ ալ Համայի եւ Հալէպի մէջ: Ընդհակառակը, իսլամ մեծամասնութիւնը, խռովութեանց ղեկավարներուն մղումով, կրկնապատկեց իր թշնամական արտայայտութիւնները կեդրոնական քաղաքներուն մէջ: Միւս կողմէ, կրօնական փոքրամասնութիւնները, վնասուած նպաստաւոր տրամադրութեանց ջնջումէն, միացան արտայայտելու համար իրենց հանդիսաւոր բողոքը: Անգամ մը եւս այսպէս երեւան ելաւ իր մեծութեան մէջ այն յամառ ընդդիմադրութիւնը, որ ցոյց կուտայ, Մերձ. Արեւելքի մէջ, քաղաքային օրէնսդրութեան տրամադրութիւնը, Սահմանադրութեան ոգիով՝ սահմանուած սուրիական ամբողջ բնակչութեան համար, ինչպէս բացարձակապէս կրօնական նկարագիրը այն սկզբունքներուն, որոնք իսլամ մեծամասնութեան տեսակէտով պէտք է անհրաժեշտօրէն կազմեն իրաւական վիճակը երկրին, որ միութիւն մը կը կազմէ 1936ի դաշնագրով: Ըստ այդ սկզբունքներուն, ոչ մէկ իսլամ կրնայ արտօնուիլ որ հրաժարի մահմետականութենէն:

Վերջերս Պէյրութի մէջ գումարուեցաւ համաժողով մը, որու կը մասնակցէին քրիստոնեայ 39 կրօնական պետեր, — պատրիարք, արքեպիսկոպոս, եպիսկոպոս: Այս համաժողովէն վերջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց պատասխանատու պետերուն կողմէ ստորագրուած յայտարարութիւն մը ղրկուեցաւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչին: Այս վաւերաթուղթը, որու մէջ կը տեսնուի այն անքակտելի կապը, որ երկրին փոքրամասնութիւնը կը միացնէ հոգատար պետութեան, կը կազմէ միեւնոյն ատեն յուզիչ կոչ մը Ֆրանսայի, պատասխան մը Լիբանանի եւ Սուրիոյ միւֆթիներուն եւ ուլէմաներուն յայտարարութեանց, շարայարում մը սկզբունքներու, որոնք կը վարեն ոչ-իսլամ կրօնական զանազան համայնքներու պետերու աւանդական քաղաքականութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

...գործունէութեան: Եւ կրնա՞յ արդեօք ոեւէ մէկը կասկածիլ, թէ այդպիսի գործունէութեան մը առաջին պտուղը պէտք է ըլլայ վանքին վրայ ծանրացած առասպելական դժբախտ պարտքին թեթեւացումը: Իր երկու նախորդները, այս մասին հոգածու ըլլալով հանդերձ — ըրին ինչ որ Ազգին ու վանքին միանգամայն օգտակար գործ մըն էր — բարձրացնել մտաւորական մակարդակը այդ պատմական հաստատութեան, որ Քրիստոնէութեան կեդրոնին մէջ Հայ անունին ու Հայ պատմութեան արժանաւոր դէմք մը դրաւելով՝ սատարած եղաւ այս տառապեալ ցեղին կարօտութիւններուն: Մտաւորական այդ գործը տանիլ եւ թերեւս աւելի սեղմ բայց անխափան պայմաններու մէջ շարունակելով հանդերձ — կրկնենք— Յակոբեան Պատրիարքին պատմական կոչումը պէտք է կայանայ գլխաւորաբար այնպիսի գործունէութեան մը մէջ, որով թեթեւնայ այդ պարտքը, որ այդ կերպով արդարեւ անտեսուած ժառանգութիւնը մնայ յաւէտ սուրբ ցեղին, իբրեւ կոթող տեսակ մը ազգասիրական յաւէրժութեան եւս:

Եւ ո՞վ աւելի լաւ եւ աւելի գիտակցօրէն կ'իրագործէ այս իղձութիւնը քան Նորընտիր Արհին, որ գիտէ Վանքին արժէքը անդին:

***

«Եօթը փորձանք»

(ԵՏԻ ՊԷԼԱ)

Փոքրերու կարգին, Թուրքիան ալ Գերմանիոյ հարցումին պատասխանեց թէ ինքզինք սպառնալիքի տակ չի գտներ Գերմանիոյ կողմէ: Թուրք ծանօթ հրապարակագիրներէն Էրենիմէնտ Էքրէմ Թալու այս առթիւ կը գրէ Սոն Փօսթայի մէջ (26 ապրիլ), « Ինծմէ կը վախնա՞ս» վերնագրին տակ:

— Պատկերը կուգայ աչքիս առջեւ: Հսկայ մարդ մը (հերիֆ): Մէջքի արխալըխեան գօտիի ամէն մէկ ծալքին մէջ՝ մէկ տեսակ դանակ: Աջ թեւէն վար կը կախուի սալտըրմա մը, աջ կողմէն՝ ճակաճ (հրացան) մը, ձախէն՝ փարապելլում (ատրճանակ) ձեռքը՝ մորակ:

Թաղին մէջ «Եօթ Պելա» (եօթը փորձանք) կը կոչեն զայն: Մարդ չէ մնացած որուն հետ գործ ունեցած չըլլայ, ոչ ալ տուն՝ որ յարձակում կրած չըլլայ: Աստուած չընէ մէկը ծուռ նայեցա՞ւ.— առանց այլեւայլի կը մորակէ: Միւս կողմէ կ'արձակէ ձայնը, եւ տղաքն ու կիները սաստիկ կը դողան:

Միսի տախտակի նման՝ ծոծրակ, երկու մեթր հասակ, պեխերը երկնցած ուղածին չափ, ծաղկահար դէմք, աչքերը՝ արիւնի պնակներ: Բերնէն ելած շունչը՝ բաց մնացած փուռին կափարիչէն ժայթքող բոցերու նման, երեք քայլ անդին կեցողին աչքը կ'այրէ:

Անպայման Մալեսիոյ լեռներէն իջած ըլլալու է: Վայրենի՝ որքան կ'ուզէք: Երբ խօսի ձայնը կարծես կուգայ երեք ընդլայնումով շոգեմեքենայէ մը: Լեզուին կոշտութիւնն ալ՝ զատ:

Արձակուրդէն վերջ տուն վերադարձող նախակրթարանի տղոցմէն մէկ երկուքին ճամբան կը կտրէ, մզկիթին բակին մէջ կը սղմէ զանոնք եւ կը հարցաքննէ.

— Սէօյլէնի (ըսէքի կոշտ ձեւը), մօրի, կը վախնա՞ք ինծմէ:

Արծիւի ճիրաններուն մէջ ինկած ճնճղուկներու նման դողացող խեղճ ձագուկները չեն կրնար բերան բանալ եւ պատասխան մը տալ: Ան կը հարցնէ կրկին.

— Ինծմէ կը վախնա՞ք, պըէ: Ըսէք (սէօյլէնի) ճիշդը:

Խեղճերը ի՞նչ ըսեն: Եթէ «այո, կը վախնանք» ըսեն, թերեւս գէշութիւն ընէ իրենց: Եթէ հակառակը ըսեն, ասիկա պիտի նշանակէ տեսակ մը ասպարէզ կարդալ: Վախկոտ նայուածքներով օգնութիւն կ'ուզեն իրարմէ, կոնէ կարծիք մը կը մուրան: Եւ զգալով որ վտանգը կ'աւելնայ ամէն երկվայրկեանին, անոնց փոքր սիրտերը աւելի արագօրէն կը բաբախեն: Եօթ Պէլան կը պնդէ.

— Հայտի մօրի, կը վախնա՞ք ինծմէ:

Եւ ահա տղոցմէն մէկը, հաւաքելով ամբողջ քաջութիւնը, կ'ըսէ.

— Ոչ, ես չեմ վախնար: Ինչէ՞ն վախնամ: Կարելի՞ է վախնալ ձեզի նման գթասիրտ, խղճամիտ, խելացի, մարդու չդպչող, թաղին մէջ բոլորին բարիք ընող մէկէ մը:

Հէրիֆը կը դառնայ ուրիշ տղու մը.

— Դո՞ւն:

— Ես ալ չեմ վախնար, հօրեղբայր:

— Դո՞ւն, — Ես ալ նոյնպէս:

Եօթ Պէլան յանկարծ բարկութիւն կը կտրի եւ կը գոռայ.

— Եա, չէք վախնար: Այդ ձեր հայրը կոչուած հէրիֆը ի՞նչպէս գլուխ կը բռնէ ինծի, մօրի: Ինչո՞ւ կը հարցնէ. « Մեր տղոց պիտի դպի՞ս», գէշութիւն պիտի ընե՞ս»: Հիմա ուտե՞մ բոլորդ:

Բարձրեալն Աստուած թող բոլոր թաղերը պահպանէ Եօթ Պէլաներու աղէտէն, ամէն:

«ԱՌԱՋԻՆ ԼՐՏԵՍԸ ՀԱՅ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸՆ ԷՐ»

Պոլսոյ թերթերէն «Թան» յօդուածաշարքով մը կը պարզէ զինադադարի շրջանի անցուդարձերը, ամէն ինչ հէքեաթի վերածելով: Վերջին թիւին մէջ (27 ապրիլ), վերը չակերտի մէջ առնուած խորագրին տակ կը հրատարակէ գրութիւն մը, որ պարզապէս Պոլսահայերը ահաբեկելու հանգամանք ունի: Ահաւասիկ հիմնական մասերը .—

— « Հայոց պատրիարքարանի ժողովի անդամներէն Վահան քահանայ հետեւեալ լուրը կը հաղորդէ անգլիական տեղեկատու դիւանին .—

« Պոլսոյ իսլամները տենդագին կ'աշխատին՝ ձեզ ալ մեզ ալ ջարդելու դանդուածաբար: Ընդհանուր սպայակոյտի պետ Ճէվատ փաշա ըրած է կազմակերպութիւն մը, որ ի հարկին կրնայ 15,000 հոգի զինել: Սնտուկներով զէնք ու ռազմամթերք ամբարուած է Այա Սոֆիայի մզկիթին մէջ: Գիշեր մը յանկարծ պիտի յարձակին Բերայի եւ յոյն ու հայ հոծ զանգուածներ ունեցող միւս թաղերուն վրայ եւ պիտի ջարդեն բոլոր քրիստոնեաները:

Այս լուրը պատմական կարեւորութիւն ունի, որովհետեւ Պոլսոյ իսլամներուն դէմ սարքուած եւ հաղորդուած առաջին տեղեկատուութիւնն է: Այլապէս ուշագրաւ եւ խրատական է այն պարագան, որ այս լուրով հայ քահանայ մը կը շահի ապերախտութեան, լրտեսութեան (խափիէութեան) առաջին ախոյեանութիւնը:

Այդ գիշեր, Բանթիկեան անգլիական սպայի մը հետ կը խուզարկէ Այա Սոֆիայի մզկիթը, մզկիթի բակին թիւրպէները եւ նոյնիսկ մէջի սնտուկները: Խուզարկութեան ներկայ էին նաեւ Վահան քահանայ, բժշկական վարժարանի ուսանողներէն Գում Գաբուցի Նշան եւ արձակուած սպահեստի սպաներէն Գառնիկ:

Մզկիթին եւ բակին մէջ չեն գտներ ոչ միայն զէնք, այլեւ սնտուկի կտոր մը: Առտը վրայ լրատուները կը յիշեն Քիւչիւք Այա Սոֆիան: Եւ երբ հոն ալ բան մը չի գտնուիր, խաբեբայ ազբարները կը շուարին:

Անգլիացի սպան հասկցած էր թէ յերիւրածոյ է լուրը: Միայն թէ Նշան եւ Գառնիկ չեն ընդունիր իրենց սուտը: Լուրը իրենց հաղորդած էր երկաթագործ Արթին եւ կ'ուզեն որ ան ալ լսուի:

Կը գտնեն Արթինը՝ որ կ'ըսէ թէ լուրը առած է երկաթագործ Անդրանիկէն: Այս վերջինն ալ կը յայտնէ թէ իրեն պատմողը Խալըրգճի Աւետիսն է, որ իր կարգին իմացած է փաչաճը ոլլան Չէյնէլէն, որուն հետ քանի մը օր առաջ դուրս ելած էր յիմարանոցէն ... :

Օր մը, Ենի Ճամիի բակը, սրճարանի մը մէջ, իբրեւ պատասխան ուղղուած հարցումի մը, Չէյնէլ խենթուքը կը պտտէ յօնքերը, կը կճրտացնէ ակռաները, կը սեղմէ բռունցքը եւ կ'ըսէ.

— Անշուշտ պիտի ջարդենք սա կեավուրները ... :

Բնականաբար խենթը բաւական ծեծ կ'ուտէ: Կատարուած խուզարկութիւնները եւ հարցաքննութիւնները կը հաստատեն թէ այդ լուրին հեղինակներն են երկու խելագարներ եւ քանի մը վիժածներ: Բայց լուրը ինչ մեծ վախ պատճառած էր վախկոտ գլուխներուն:

Դաշնակիցները կը վախնային որ Թուրք ազգը օր մը յանկարծ կը բռնկի հրաբուխի նման: Ասիկա լաւ գիտնալով, Հայկական Ակումբ կոչուած խառնակչութեան բոյնին վարիչները եւ սեւ ու արիւնոտ խղճով քօմիթէճիները իրենց յերիւրած սուտերովը անդադար կը հրահրէին դաշնակիցները: Անգլիացիները բարկացնելու, իսլամներուն դէմ խիստ միջոցներու մղելու համար, իրենց բոլոր միջոցներովը կ'աշխատէին »:

*** Թուրք թերթը յետոյ կը պատմէ թէ Բանթիկեան պալատ կ'երթայ եւ վարչապետ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի հետ տեսակցելով՝ յանուն Տեղեկատու դիւանին պետ Հաթըընի կը յայտնէ թէ Թուրքերը ծրագրած են յեղափոխութիւն յարուցանել եւ բոլշեւիկութիւն հռչակել: Սուլթանվահիտէտին ալ վարագոյրին ետեւէն կը լսէր խօսակցութիւնը:

Միւս կողմէ, Բանթիկեան հասկցուցած է եղեր թէ Դաշնակիցները պիտի գրաւեն Պոլիսը, արգիլելու համար դաւադրութիւնը:

ՉԻՉԱՑՈՂՆԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ին մէջ կը կարդանք.—

Ապահովութեան փոխ-նախարարութիւնը հրատարակութեան տուած է զղջում յայտնող համայնավարներու ցանկ մը, որուն մէջ կը գտնուին Սէրէզի շրջանէն հետեւեալ չորս Հայերը .—

Ստեփան Թախտաճեան, ծխախոտի բանուոր, անդամ Հայ համայնավար բջիջին: Նիւթապէս կ'օգնէր բանուորական օգնութեան սնտուկին:

Մարտիրոս Պալեան, կօշկակար, անդամ Հայերու համայնավար բջիջին:

Խաչիկ Քալէդեան՝ թիթեղագործ, Թադոս Թադոսեան՝ ծխախոտի բանուոր, անդամ Հայ համայնավար բջիջին:

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Անդարայէն Եղեռնադատ ատեանը ապրիլ 27ին շարունակեց Պոլսոյ նախկին կուսակալ Մուհիտտին Իւսթիւնտաղի եւ ընկերներուն դէմ բացուած դատը:

Առաջին դատն էր հանրակառքերու գեղծումի խնդիրը: Որոշուեցաւ ուրիշ վկայութիւններ ալ լսել:

Երկրորդ դատն էր Պոլսոյ արդիւկան գերեզմանատան գործը, որուն մէջ Մուհիտտին կը մեղադրուի թէ իր պաշտօնեաններէն մէկուն հողը գնած է շատ սուղ գիներով եւ հետեւաբար վնասած է պետական գանձին: Ընդհանուր դատախազը պատիժ պահանջեց:

Յետոյ սկսաւ Ս. Յակոբի (Պոլսոյ Բանկալթիի հայկական) գերեզմանատան դատը: Ամբաստանութիւնը այն է թէ՝ նախորդ կուսակալը իրաւախոհութեան եկած է Բերայի Հայոց Թաղականութեան հետ, հակառակ անոր որ Հայոց պատրիարքարանը կորսնցուց դատը եւ դատապարտուեցաւ 150,000 ոսկի հատուցում վճարելու: Ասոր փոխարէն, Մուհիտտին գերեզմանատան հող մը ապահոված է իր մերձաւորներէն Սապուր Սամիի ,մօտ 150,000 ոսկի արժողութեամբ:

Ամբաստանեալ Մուհիտտին հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

— « Ես գերադասէս ստացած հրամանը գործադրեցի: Ասոր մէջ ո՞ւր է յանցանքը: Գերեզմանատան գործին մէջ խնդրոյ նիւթ եղաւ ներքին նախարարութեան իրաւարարութիւնը: Նախորդ ներքին նախարար Շիւքրիւ Գաեա մեզի հրամայեց համաձայնութեան մը գալ եւ նոյնիսկ 31 յուլիս 1936 թուակիր պաշտօնագրով ազդարարութիւն ուղղեց մեզի համաձայնութեան յապաղման համար: Ասոր վրայ խորհրդակցեցայ իրաւագէտ խորհրդականներու հետ եւ անոնց հաւանութեամբը շարժեցայ:

« Ես ալ գիտէի թէ դատարանը չեղեալ հռչակած է Հայոց Թաղականութեան ձեռքը գտնուող կալուածաթուղթը եւ թէ գերեզմանատունը լքեալ է, բայց ես չէ որ իրաւախոհութեան կողմնակից եղայ, այլ ներքին նախարարութիւնը »: Նախարարութիւնը, պայմանները գիտնալով հանդերձ, կրկնեց իրաւախոհութեան առաջարկը: Արդ երբ այս ձեւով բուն յանցաւորները մէջտեղն են, արդարութիւն չէ ինծի նման անմեղ մը դատապարտել »:

ԽՄԲ.—Յիշեցնենք թէ Սապուր Սամին, որուն համար կ'ըսուի թէ միջնորդի դեր կատարած է եւ իբրեւ փոխարինութիւն 150,000 ոսկի արժողութեամբ հողամաս մը ստացած է Հայոց վերապահուած հողերէն, մտերիմ գործակիցն էր նախորդ ներքին նախարար Շիւքրիւ Գայայի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Չ.

Քորվէդի մէջի այս փոքրիկ թնդանօթները առաւելութիւն մը ունին. երեք մարդ բաւական է զանոնք գործածելու համար. բայց ատոր փոխարէն անոնք ունին այն անյարմարութիւնը, որ հեռուն զարնելու եւ լաւ զարնելու մէջ չեն կրնար հաւասարիլ սովորական թնդանօթներուն, [...]մով զինուած է թշնամին, ուրեմն պէտք է թոյլ տալ նաւաստիին որքան մօտենալ, որ ռումբը կարողանայ հասնիլ:

Նաւապետը ցած ձայնով իր հրամանները տուաւ եւ խորին լռութիւնը տիրեց նաւին մէջ. պատերազմի պատրաստութեան զանգակները չի հնչեցին, բայց ամէն բան իր տեղը կատարուեցաւ: Մարտանաւը ինչպէս որ չէր կրնար ընդդիմադրել ալիքներուն, այնպէս ալ անկարող էր կռուիլ թշնամիին դէմ: Ինչ որ կարելի էր ընել մարտանաւին այս դժբախտ մնացորդին հետ, բոլորը կատարուած էր: Կայմի կաշեպատ հաստ պարաններուն մօտ հաւաքեցին նաւին պահեստի բոլոր շուանները եւ ճոպանները, որպէսզի հարկ եղած պարագային ամրացնեն կայմը: Վիրաւորներուն յատկացուած մահճակալները կարգի դրին եւ այն ժամանակի նաւային սովորութեանց համաձայն՝ նաւակամուրջը ցանցով պատեցին: Այս ցանցը կարող էր պաշտպանել միայն գնդակներէ, բայց ոչ ռումբերէ. ռմբաչափերը բերին, բայց արդէն ուշ էր չափերը ճշդելու. Նաւին մէջ ոչ ոք չէր կարող ենթադրել այսպիսի անսպասելի պատահարներ: Նաւաստիներէն իւրաքանչիւրը գնդակակալ մը եւ կոյգ մը ատրճանակ ստացաւ եւ դաշոյն մը խրեց գօտիին մէջ: Կախուած մահճակալները ծալլեցին. հրետանին ուղղեցին, հրացանները պատրաստեցին, կացիններն ու նաւաճանկերը պատրաստ բռնեցին. ռազմամթերքի, ռումբերու եւ վառօդի շտեմարանները բացին, ամէն մարդ բռնեց իր տեղը եւ այս բոլորը կատարուեցաւ առանց բառ մը արտասանելու, այնպէս՝ ինչպէս ննջեցեալի մը սենեակին մէջ: Ամէն բան կատարուեցաւ արագ եւ լռելեայն:

Յետոյ առջեւէն եւ ետեւէն կապեցին քորվէդը, որ, ֆրէկադի մը պէս, վեց խարիսխներ ունէր:

Ինը թնդանօթները, որոնք ողջ էին մնացած, բոլորն ալ շարեցին մարտկոցներու վրայ նաւին միայն մէկ կողմը, այսինքն դէպի թշնամիին դառնող կողմը:

Իսկ նաւատորմը ինքն ալ նոյնպէս լաւ կատարած էր իր պատերազմական պատրաստութիւնները: Ութը նաւերը կազմած էին կիսաշրջան մը, որուն յենակէտը կը կազմէին Մէնկիէի ապառաժները: Իսկ Կլէյմօր, փակուած այս կիսաշրջանակին մէջ եւ միւս կողմէն իր սեփական խարիսխներով ամուր պրկուած կանգնած էր կռնակը դէպի խութը՝ դէպի նաւաբեկութիւնը դարձուցած, կարծես շուներէ պաշարուած վարազ մը ըլլար, որ առանց ձայն հանելու, ատամները ցոյց կուտայ միայն:

Երկու կողմերն ալ կ'երեւար թէ իրարու կը սպասէին:

Կլէյմօրի թնդանօթաձիգները իրենց զէնքին մօտ պատրաստ կեցած էին:

— Դեռ կրակ չեմ բանար, ըսաւ Գուալբերդըլօ Լա Վիէօվիլին:

— Դուք քմահաճոյքներ ունիք, պատասխանեց Վիէօվիլ:

Թ.

ՄԷԿԸ ԳԼՈՒԽԸ Կ'ԱԶԱՏԷ

Ճամբորդը կը շարունակէր անշարժ կենալ նաւակամուրջին վրայ եւ կը դիտէր ամէն բան:

Գուալբերդըլօ մօտեցաւ անոր:

— Պարոն, ըսաւ, բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուած են: Ահա մենք այժմ բեւեռուած ենք մեր գերեզմանին. արդէն բռնուած ենք. ազատելու հնար չկայ. մե՛նք կամ նաւատորմին եւ կամ խութերուն գերին պիտի դառնանք. կը մնայ ընտրել երկուքէն մէկը, կա՛մ անձնատուր ըլլալ նաւատորմին, կամ թէ խութերուն ու խարտակուելով ծովի յատակը երթալ: Ինչպէս ալ ըլլայ, մեզ կը մնայ միջոց մը միայն,— մեռնիլ: Պատերազմը նաւաբեկութենէն լաւ է. ես աւելի կը սիրէի գնդակահար ըլլալ, քան թէ խեղդուիլ: Երբ մեր մահը վճռուած իրականութիւն է, ես կրակը ջուրէն կը նախապատուէի: Մեռնիլը,— ատիկա մեր իսկական ճակատագիրն է, բայց ոչ ձերը: Դուք իշխաններու ընտրեալն էք, դուք մեծ կոչում մը ունիք,— ղեկավարել Վանտէի պատերազմը: Ձեր կորուստը՝ գուցէ կը նշանակէ միապետութեան կորուստը: Ուրեմն պէտք է որ դուք ապրիք: Եթէ մեր պատիւը այժմ կը պահանջէ, որ մենք անվեհեր այստեղ մնանք, ձերը ընդհակառակը, կը պահանջէ որ դուք դուրս ելլէք այստեղէն: Ուրեմն, պարոն զօրավար, դուք պէտք է իսկոյն թողուք նաւը: Ես ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ մակոյկ մը եւ թիավար մը: Պէտք է շրջան մը կատարել եւ ցամաք ելլել. ատիկա կարելի է, որովհետեւ դեռ չէ լուսցած, ալիքները բարձր են եւ ծովը մութ. դուք անպատճառ կ'ազատիք: Կան պարագաներ, ուր փախուստը հաւասար է յաղթութեան:

Ծերունին, ի նշան համաձայնութեան, իր խստադէմ գլուխը վեհութեամբ շարժեց:

Կոմս Գուալբերդըլօ ձայնը բարձրացնելով կանչեց.

— Զինուորնե՛ր, նաւաստինե՛ր,

Նաւին վրայ բոլոր շարժումները յանկարծ դադրեցան եւ ամէն կողմէ դէմքերը դէպի նաւապետը դարձան:

— Այս պարոնը, որ մեր մէջ կը գտնուի, շարունակեց նաւապետը, թագաւորին ներկայացուցիչն է: Զայն մեզի վստահած են, մենք ալ պարտաւոր ենք պահպանել. Ֆրանսական գահին համար անիկա անհրաժեշտ է: Այժմ, երբ կը պակսի հարազատ իշխան մը Վանտէի գլուխը անցնելու համար, այժմ ան է, որ պիտի փոխարինէ անոր, գոնէ այդպէս է մեր ակնկալութիւնը: Իբրեւ պատերազմիկ սպայ՝ ան շատ բարձր է կանգնած. պէտք էր որ ան մեզ հետ միասին Ֆրանսական ցամաքը ելլէր, բայց այժմ հարկաւոր է, որ առանց մեզի դուրս ելլէ: Եթէ ան միայն իր գլուխը ազատէ, կը նշանակէ որ ամէն ինչ ազատուած է:

(Շար.)

տուՖիւնները խոր արձագանգ պիտի գտնեն իր ժողովուրդին մէջ: Համակրանքի եւ յարգանքի այս փոխադարձ զգացումները լաւագոյն գրաւականն են երկու երկիրներուն միջեւ կնքուած համաձայնութեան ամրութեան»:

*** Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական աշխատակիցը խորունկ մտահոգութիւն յայտնելով այս առթիւ, կ'ըսէ թէ այցելութիւնը թելադրուած է Պերլինի կողմէ: Իր կարծիքով, Իտալիա պիտի խօսի նաեւ յանուն Գերմանիոյ եւ պիտի հրաւիրէ խնամակալ իշխանը որ մտնէ Առանցքին մէջ, միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին, քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իտալացի եւ գերման մարզիչներ ընդունի բանակին մէջ, քաշքշէ Խրուաթներու հետ կատարուած բանակցութիւնները եւ իր տնտեսութիւնը վերակազմէ գրեթէ միայն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ փոխանակութիւններ կատարելու հիման վրայ: Կ'ըսուի թէ իշխանը տրամադիր է ընդունելու այս պայմանները, այլապէս Հռոմ եւ Պերլին ահարկու ճնշում մը պիտի ենթարկեն Եուկոսլավիան, յառաջ քշելով ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը: Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա պիտի պահանջէ Սլովէնիան, Հունգարիա՝ Պանաթը, Իտալիա պիտի գրաւէ Տալմացիան, Պուլկարիան ալ պիտի փորձէ ետ առնել սերպիական Մակեդոնիան, իսկ Խրուաթիան պիտի անջատուի: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Կոմս Չիանօ եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ երկարօրէն քննած են այս հարցը, եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը հաւանութիւն յայտնած է որ Իտալիա ընդարձակէ իր տիրապետութիւնը Ադրիականի վրայ: (ԽՄԲ.— Այս հարցի մասին շահեկան յօդուած մը պիտի հրատարակենք վաղը):

Ինչպէս գրած էինք, խնամակալ իշխանը պիտի այցելէ նաեւ Պերլին:

Պաղեստինի թնճուկը

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց երկու շաբթուան ընթացքին սպիտակ գիրքի ձեւով հրատարակել իր եզրակացութիւնները Պաղեստինի հարցի մասին: Այս խնդիրը քննուեցաւ դահլիճի վերջին նիստին մէջ եւ ճշդուեցան Պաղեստինի ծրագրին բոլոր կէտերը: Այս կէտերը տակաւին գաղտնի կը պահուին. բայց կը յիշուի որ Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողով գումարեցին արաբ եւ հրեայ պատուիրակութիւնները վեց շաբաթ եւ ի վերջոյ մերժեցին ընդունիլ ծրագիրը: Այնուհետեւ Պաղեստինի ծրագիրը կարգ մը փոփոխութիւններու ենթարկուեցաւ, որոնք չափով մը կը գոհացնեն Արաբները, բայց Հրեաները շատ դժգոհ մնացած են: Այս անգամ անգլիական կառավարութիւնը ոչ թէ Պաղեստինի բնակիչներուն հաւանութիւնն է որ կը փնտռէ Պաղեստինեան ծրագրին, այլ պիտի գործադրէ զայն անկախ ու անվարան:

Կ'ըսուի թէ ըստ այս ծրագրին՝ յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին թոյլ պիտի տրուի որ Պաղեստին մտնեն միայն 75,000 Հրեաներ: Հինգ տարի վերջ Հրեաները եւ Արաբները կրնան բանակցութեամբ իրենց միջեւ ճշդել այնուհետեւ ներգաղթողներու թիւը: Տասը տարի վերջ Պաղեստինի մէջ պիտի հաստատուի տեղական կառավարութիւն մը, եւ Անգլիա այլեւս գործադրած պիտի նկատէ Պալֆուրի հռչակաւոր խոստումը Հրեաներուն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ վերաբացուեցաւ երէկ, եւ առաջին անգամ կարդացուեցաւ հանրապետութեան նախագահին յայտարարութիւնը, իր Բ. եօթնամեակին առթիւ: Կառավարութիւնը աւելի լայն մեծամասնութիւն մը կը վայելէ այսօր, մանաւանդ որ նորէն պառակտում ծագած է ընկերվարական կուսակցութեան մէջ: Նախագահական Բ. շրջանին առթիւ, Պ. Լըպրէօն ստացաւ Պատուոյ Լեգէոնի մեծ շղթան, որ կը բաղկանայ 16 օղակներէ, իւրաքանչիւրին վրայ գրուած՝ նախագահին անունը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց երկու բանաձեւեր, որոնք ջերմ հաւատարմութիւն կը յայտնեն Ֆրանսայի հանդէպ: Երկու բանաձեւերն ալ կը շեշտեն թէ Լիբանանի ժողովուրդը բոլոր պարագաներուն մէջ եւ բոլոր միջոցներով պիտի պայքարի Ֆրանսայի կողքին, վերջնապէս անոր կապած ըլլալով իր ճակատագիրը:

ՀԻԹԼԷՐ այս շաբթուան վերջը քննական պտոյտ մը պիտի կատարէ արեւմտեան սահմանագլուխի ամրութեանց մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Մեծ Ժողովը վաւերացուց առեւտրական այն համաձայնութիւնը, որ կնքուած էր Գերմանիոյ հետ անցեալ հոկտեմբերին, երբ Տոքթ. Ֆունք այցելեց Անգարա: Ըստ այս դաշնագրին՝ Թուրքիա ճարտարարուեստական ապրանքներ պիտի գնէ Գերմանիայէն, (որուն համար գերման կառավարութիւնը բացած է 12 միլիոն սթերլինի վարկ մը), փոխարէնը տալով թրքական արտադրութիւններ: Դաշնագրին տեւողութիւնն է 10 տարի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը արտակարգ զգուշական միջոցներ ձեռք կ'առնէ, Անգլիոյ թագաւորին ու թագուհիին ապահովութեան համար, երբ անոնք այցելեն Նիւ Եորք եւ Ուաշինկթըն: 8 — 11,000 ոստիկաններ ու պահակներ պիտի հսկեն թագաւորական ամոլին անցած ճամբաներուն վրայ, որպէսզի որ եւ է անախորժ դէպք չպատահի: Արքայական զոյգը պիտի շրջագայի բաց կառքի մէջ, պաշտպանուած այնպիսի ապակիներով, որոնցմէ գնդակ չանցնիր:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետին հետ տեսակցելէ վերջ, Լիբիա վերադարձաւ մարաջախտ Պալպօ: Կ'ըսուի թէ առաջարկած է որ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքուի Եգիպտոսի եւ Իտալիոյ միջեւ:

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ գերման լրտես մը, իսկ ցկեանս բանտարկութեան՝ Ֆրանսացի մը, Նանսիի զինուորական ատեանին կողմէ: Անցեալ շաբթու ալ իտալացի լրտես մը մահուան դատապարտուած էր:— Պերլինի մէջ կացինով գլխատուեցան երկու լրտեսներ, մէկը 29, միւսը 57 տարեկան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Ուաշինկթընի դեսպան նշանակեց Ումանսքին: Ամերիկան ալ փոխեց իր դեսպանը:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը հրահանգեց արտաքսել «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր»ի Գահիրէի թղթակիցը: Գերմանական կառավարութիւնը բողոքեց:

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութեան վրայ ճնշում կը բանեցնեն Գերմանիա եւ Իտալիա, որպէսզի զինակցութիւն մը կնքէ Առանցքին հետ: Այս հարցը պիտի քննուի Մատրիտի մէջ, երբ հոն այցելեն մարաջախտ Կէօրինկ եւ Կոմս Չիանօ, յաղթանակի զօրահանդէսին առթիւ: Կ'ըսուի թէ Զօր. Ֆրանքօ Պերլին պիտի այցելէ յունիսին, մասնաւոր հրաւէրով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.
Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր.
Արտասահման 50 Ֆր.

Դիմել հեղինակին,

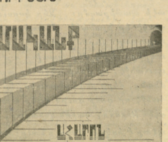

17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 12 Մայիս, Ուրբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Վեր. Յ. ՍԱՀԱԿ Վրդ. ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայկական բանակի կազմակերպութիւնը»:

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 20 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ «Կ. Խաչի պատմութիւնը»:

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Coliséeի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳէՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (ջութակ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ (ջութակ):

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը:

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉէՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ԾԱՌԱՆ» զաւեշտը:

Մուտք 5 Ֆր.:

Կը խնդրուի երախայ չբերել:

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 Ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻի կողմէ

13 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Բարեգործականի տան մէջ, 8, Ռիւ. Պօսիւէ, մեթրօ Փուասոնիէռ

Կը մասնակցին՝ Mlle Adelita Romano (սպանիական պարեր) եւ ուրիշ արուեստագիտուհիներ:

Օրքէսթր՝ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻ: Մուտք 7 Ֆր.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

»»» . «««

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939: Գին 30 Ֆրանք: Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին: Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 Ֆրանք, արտասահման 20 Ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 4), ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ, ՁՈՒ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ:

(Տասը նկարներ մտաւորական զոհերու եւ խորհրդանշան մը՝ կողքին վրայ):

Գլխաւոր յօդուածներէն զատ, այս թիւը կը պարունակէ քանի մը նահատակներու վերջին խօսքերը, ՀԱՅԵՐԷՆ:

Բովանդակութիւն.— ԽՄԲ.՝ Դասեր մեր անցեալէն. ՌՈՒԲԷՆԵԱՆ Ոճիրին եւ կեանքին խաղը. Ա.՝ Երանի՜ թէ անոնց զոհողութիւնը զուր չանցնի. ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ՝ 1915ի դէպքերուն մասին. ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ՝ Ապրիլ 1915. ԲՈՂ ՏԷՇԱՆԷԼԻ եւ ԲՈՂ ՓԷՆԼԸՎԷԻ ճառերը. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ Հայրենի լեռներ. ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ. Դասընթացք հայերէն լեզուի. Նահատակներու յուշարձանը. Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ՝ Եկեղեցին. եւլն. եւլն.:

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2.50 ֆրանք:

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:

Մոնպառնասի համար.— Armik Dj mallan, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական համար.— H. Keusseyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորապէս կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի բոյսերու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

Դ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ուսուցիչները ժամադրութեամբ:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մեթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, եւքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6.30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69:

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, **Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55**

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թուռա Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Կալըրի Լաֆայէթ վաճառատուները եւ 42 Bld. de Strasbourg:

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 Ֆր.:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Նոտր Տամ տը Լորէթ եւ Ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ԾԱՆՕԹ ԹԱՌԻՍՏ ԱՐՖԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու:

Հասցէ՝ **8, RUE MAUBEUGE, Métro Le Peletier, Cadet, N. D. Lorette**

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 13 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 13 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4039

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՒ ԾՈՎԸ ԻԲՐԵՒ ՃԱԿԱՏ

Երկու քաղաքական ճառեր, մէկը Փարիզի մէջ, երեսփ. ժողովին առջեւ, միւսը՝ Լոնտոն, անգամ մը եւս կը հաստատեն կացութեան ծանրութիւնը: Մանաւանդ որ, երկու ատենախօսներն ալ վարչապետներ են, վարժուած՝ բառերը կշռելու :

Պ. Տալատիէ գրաւոր կարդաց իր յայտարարութիւնը, որուն միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնած էր դահլիճը: Պ. Չէմպըրլէնի խօսածը հրապարակային ճառ մըն էր, 8000 պահպանողական կիներու առջեւ, բայց ատենախօսութիւն մը որ կրնայ բացառիկ համարուիլ, իր ուժգնութեամբ :

Անոր տարողութենէն բան մը չի պակսիր, խորհրդարանէն դուրս խօսուած ըլլալով: Անգլիոյ մէջ, ինչպէս այստեղ, սովորութիւն է խօսքը ուղղել բուն ժողովուրդին կամ վարիչ կուսակցութեանց անդամներուն, տագնապալի օրերու մէջ :

Ինչպէս կը հաստատեն երկու վարչապետներն ալ, տագնապը հասած է սուր աստիճանի մը, եւ բռնութեան որ եւ է նոր փորձ պիտի յանգի ընդհանուր պատերազմի մը:

— « Եթէ միւս կողմը արդար եւ հաւասար խաղաղութիւն մը կ'ուզէ, մենք պատրաստ ենք խաղաղութեան: Եթէ կ'ուզէ հարուածել խաղաղութիւնը, պիտի զգայ մեր զէնքերուն ծանրութիւնը»: (Տալատիէ) :

— « Եթէ որ եւ է փորձ կատարուի կացութիւնը փոխելու բռնութեամբ, սպառնալով Լեհաստանի անկախութեան, այն ատեն անխուսափելի կերպով պիտի ծագի ընդհանուր բռնկում մը որուն պիտի մասնակցի այս երկիրը. (Չէմպըրլէն) :

Անշուշտ սխալ պիտի ըլլար [illegible] պատերազմի սպառնալիք համարել այս յայտարարութիւնները :

Անոնք ամէն բանէ առաջ սահմանուած են ապացուցանելու Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վճռականութիւնը՝ նոր անակնկալներու հանդէպ:

Երկու վարչապետները ըսել կ'ուզեն թէ մինչեւ հիմա հանդուրժեցինք շարք մը բռնութեանց, բայց այլեւս չափը կ'անցնի : Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա եւ Իտալիա պարտաւոր են վերջ տալ իրենց յանդուգն աշխարհակալութեանց, եթէ իսկապէս խաղաղութիւն կ'ուզեն :

Մինչ այս մինչ այն, դիւանագիտական մեքենան կը բանի գիշեր-ցերեկ, երկու ճակատներուն վրայ: Թերեւս աւելի արագ՝ դիմացի կողմէն (Հռոմ - Պերլին):

Այս վերջին երկուքը այժմ իրենց ամբողջ ծանրութիւնը թափած են Եուկոսլաւիոյ վրայ, որուն խնամակալ իշխանը Հռոմէն վերջ Պերլին ալ պիտի այցելէ, Հիթլէրի մասնաւոր հրաւէրով:

Անդին, Անգլիա եւ Ֆրանսա բաւական ճամբայ կտրած են արդէն, զօրացնելու համար իրենց ճակատը, որ կը կոչուի խաղաղութեան ճակատ :

Երկու պետութիւններն ալ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստանձնած են Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի հանդէպ, ինչպէս յայտարարուեցաւ անգամ մը եւս :

Երկու պետութիւններէն Ֆրանսա 1935էն ի վեր դաշնագիր մը կնքած է Խ. Միութեան հետ, իսկ Մեծն Բրիտանիա բանակցութիւններ կը կատարէ անցեալ ապրիլ 6էն ի վեր, մասնակի համաձայնութեան մը համար :

Այս վերջին հարցը լուրջ դժուարութեանց հանդիպեցաւ անոր համար որ Մոսկուա փոխադարձ օգնութիւն կը պահանջէ, իր կարգին, ընդունելու համար բրիտանական առաջարկը: Խորհրդային տեսակէտը այս անգամ լայնօրէն պարզած է կառավարական պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», ինչպէս պիտի կարդաք լուրերու բաժնին մէջ:

Կը յուսացուէր թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ելք մը գտնել Ժընեւի մէջ, երկուշաբթի օր, Ազգաժողովին գումարման առթիւ: Բայց Մոսկուա խնդրեց յետաձգել ժողովը, մինչեւ Մայիս 22, որպէսզի կարենայ ուսումնասիրել նոր կացութիւնը :

Բաղդատաբար աւելի յաջող ընթացան անգլեւթուրք բանակցութիւնները: Համաձայնութիւն գոյացած է արդէն, ինչպէս կ'աւետէին երկու վարչապետները, իրենց ճառերուն մէջ, եւ Պ. Չէմպըրլէն պաշտօնական յայտարարութիւն մը պիտի ընէր երէկ, ուրբաթ, երեսփ. ժողովին առջեւ: Այդ յայտարարութենէն վերջը, անշուշտ պիտի հրատարակուին նաեւ գլխաւոր պայմանները, եթէ ոչ բոլոր տրամադրութիւնները :

Ամէն պարագայի մէջ, Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ ուրախ են որ կրցան նոր զինակից մը ճարել արեւելեան Միջերկրականի մէջ :

Արդարեւ, ռազմագիտական տեսակէտով թանկագին առաւելութիւններ կը ներկայացնէ Թուրքիան, իբրեւ տէրն ու տիրականը երկու պատմական Նեղուցներուն, Տարտանէլ եւ Վոսփոր :

Ուրեմն, զինակիցները իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան երկու Նեղուցները, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի, ինչպէս եւ Խ. Միութեան, եթէ յաջող ելքի մը յանգին անգլեւխորհրդային բանակցութիւններն յաջող ելքի մը յանգին անգլեւխորհրդային բանակցութիւնները :

Այսպէս կամ այնպէս, ահաւասիկ Սեւ ծովը նորէն կը դառնայ խարիսխ, եթէ ոչ ռազմական ճակատ, բոլորովին տարբեր ուղղութեամբ :

Քսանըհինգ տարի առաջ, 1914ին, Նեղուցները եւ Սեւ ծովը կը կազմէին ամէնէն թանկագին խարիսխը՝ Գերմանիոյ եւ իր զինակիցներուն համար, ընդդէմ անգլեւֆրանքեւռուսական ճակատին: Այսօր անոնք պիտի ծառայեն Գերմանիան եւ Իտալիան ջլատելու, ընդ հովանեաւ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի :

Շատ հեռուները գացած պիտի ըլլայինք, խօսելով մնացեալի մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԿՌՈՒԵԼՈՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱԶԴՈՒ ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ

Երեսփ. ժողովին վերաբացման առթիւ, հանրապետութեան նախագահին պատգամագիրէն վերջ, վարչապետ Պ. Տալատիէ կարդաց ընդարձակ եւ ազդու յայտարարութիւն մը, պարզելով Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը: Իր կտրուկ յայտարարութիւնները ջերմապէս ծափահարուեցան երեսփոխաններուն կողմէ, եւ մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Անգլիոյ, Պելժիոյ, Լեհաստանի, Ամերիկայի եւ ուրիշ բարեկամ երկիրներու մէջ:

Վարչապետը ջերմապէս գնահատելով ժողովուրդին հայրենասիրական ճիգերը, յայտարարեց.

— « Ֆրանսան ընդարձակ աշխատանոց մըն է ուր միլիոնաւոր քաղաքացիներ անդուլ անդադար կը բանին, ապահովելու համար ազգային պաշտպանութիւնը: Մեր պարտականութիւնն է մտածել միայն հայրենիքի մասին: Մեր պարտականութիւնն է տալ եւ պահել այն առնական որոշումները զոր կը պահանջէ իր փրկութիւնը: Ինչ որ ալ ըլլան միջազգային խնդիրներու այլազանութիւնը եւ բարդութիւնը, միայն մէկ հարց կայ մէջտեղը,— տիրապետութեան կամ գործակցութեան խնդիր :»

Այս առթիւ յիշելով վերջին դէպքերը,— յանձնառութեանց դրժում, համաձայնութեանց խզում եւ ուրիշ տագնապներ, Պ. Տալատիէ բացատրեց թէ կառավարութիւնը վճռած է պաշտպանել խաղաղութիւնը, ի հարկին զինուորութեամբ.

— « Ֆրանսա ատելութիւն չունի: Ան անկեղծ համակրանք մը կը տածէ բոլոր ժողովուրդներուն հանդէպ: Ան երկար փորձառութեամբ գիտէ որ պատերազմը պիտի չկրնայ լուծել ներկայ խնդիրներէն որ եւ է մէկը. Թէ ընդհակառակն աւելի դժուարին եւ կործանարար պիտի դարձնէ անոնց լուծումը: Ան կը խորհի թէ աշխարհի մը մէջ ուր բնական հարստութիւնները տասնապատկուած են գիտութեան շնորհիւ, ամէն ազգ կրնայ դիւրութեամբ ստանալ երջանկութեան, բարօրութեան եւ ազատութեան իր բաժինը: Ժողովուրդները գիտեն թէ Ֆրանսա չի սպառնար իրենց, թէ կ'ուզէ գործակցիլ բոլորին հետ: Մենք յարձակողական որ եւ է դիտում չունինք: Ֆրանսա շատոնց խաղաղութիւն հռչակած է աշխարհի: Մեր քաղաքականութիւնը միայն եւ միայն կը ձգտի համախմբել մարդիկը եւ ազգերը, պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը: Այս գաղափարներով տոգորուած են մեր բանակցութիւնները վերջին շաբաթներու ընթացքին: Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի համերաշխութիւնը սերտ է եւ վստահալից աւելի քան երբեք: Ան կը կազմէ Ֆրանսական քաղաքականութեան հիմը եւ մենք թոյլ պիտի չտանք որ տկարանայ ոչ դաւադրական խաղերով, ոչ ալ գարշելի եւ ստայօդ քարոզութիւններով: Այն պահուն երբ, պայծառատես եւ յօժարակամ ճիգով մը, բրիտանական ժողովուրդը խզելով դարաւոր աւանդութիւն մը, ազատօրէն ինքն իրեն կը պարտադրէ պարտաւորիչ զինուորութիւն, Ֆրանսացի ժողովուրդը կը վերանորոգէ իր եղբայրական ողջոյնը: Ահա թէ ինչու ճշգրիտ, պարզ եւ յստակ յանձնառութիւններ կնքեցինք այն ազգերուն հետ որ կ'ուզեն գործակցիլ մեզի, իրենց եւ մեր կենսական շահերուն պաշտպանութեան համար: Եւրոպայի տարբեր շրջաններուն մէջ մենք, համախորհուրդ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, կարգ մը երկիրներու ընծայեցինք ինքնաբեր եւ միակողմանի երաշխաւորութիւն: Ուրիշ բանակցութիւններ կը շարունակուին դեռ, տոգորուած միեւնոյն մտահոգութեամբ: Կը կրկնեմ թէ բոլոր խաղաղասէր ազգերը հրաւիրուած են այս գործակցութեան :

ՌՈՒՄԱՆԻԱ, ԼԵՀԱՍՏԱՆ, ԹՈՒՐՔԻԱ

— « Այսպէս, մարտ 20ին մենք նախաձեռնութիւնն ստանձնեցինք իմացնելու Ռումանիոյ թէ անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնինք, եթէ յարձակման ենթարկուի: Նոյն անմիջական աջակցութիւնը ապահովեցինք Յունաստանի, յարձակման պարագային: Միւս կողմէ, իբրեւ հետեւանք գնդ. Պէքի Լոնտոն այցելութեան եւ Անգլիոյ ու Լեհաստանի միջեւ կնքուած փոխադարձ երաշխաւորութեան յանձնառութեանց, մենք, կատարելապէս համախորհուրդ՝ այդ ազնիւ եւ քաջ ազգին հետ, անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առինք, անմիջապէս եւ ուղղակի գործադրելու համար մեր զինակցութեան դաշնագիրը :

Թուրքիոյ հետ ալ կը շարունակենք մեր բանակցութիւնները, կնքելու համար երաշխաւորութեան համաձայնութիւն մը, որ սահմանուած է պահպանելու խաղաղութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ, ուր համերաշխ են մեր շահերը: Կ'ուզենք նախ ամենաբարեկամական տրամադրութեամբ կարգադրել խնդիր մը որ առկախ կը մնայ երկար ատենէ ի վեր. (ԽՄԲ. — Կ'ակնարկէ Սանճաքի հարցին): Այն այցելութիւնը զոր Թուրքիոյ մէջ կատարեց զօր. Վէկան, հաստատած է թէ որքան խոր է երկու երկիրներուն փոխադարձ համարումը :

Վերջապէս, մենք էապէս բաղձալի կը նկատենք Խ. Միութեան մասնակցութիւնը փոխադարձ աջակցութեան այս գործին մէջ: 1935ին կնքուած ֆրանքեւխորհրդային դաշինքը, որ կը մնայ միշտ ի զօրու, կ'ապացուցանէ թէ այդ մասնակցութեան ապահովումը եւ պահպանումը հաւասարութեան եւ փոխադարձութեան հիման վրայ, կը կազմեն մեր դիւանագիտական գործունէութեան տեւական տուեալներէն մէկը: Եթէ տակաւին կարգ մը տարակարծութիւններ կան անգլիական, ռուսական եւ ֆրանսական կառավարութեանց միջեւ, գործադրութեան եղանակներու մասին, հիմնական սկզբունքի մասին համաձայնութիւնը հաստատուած է բանակցութեանց առաջին օրէն,— Համա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ Կ'ԱԶԴԱՐԱՐԷ,— «ՈՐ ԵՒ Է ԲՌՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ»

Նոյն օրը ճառ մըն ալ Պ. Չէմպըրլէն խօսեցաւ, ազդարարելով թէ որ եւ է բռնութիւն Լեհաստանի դէմ պիտի յանգի ընդհանուր պատերազմի մը որուն պիտի խառնուի նաեւ Մեծն Բրիտանիա: Երկար ատենէ ի վեր Անգլիոյ վարչապետը այսքան ուժեղ լեզու մը գործածած չէր: Ճառը խօսեցաւ պահպանողական կուսակցութեան 8000 անդամուհիներուն առջեւ, Լոնտոնի մէջ:

Պարզելով միջազգային կացութիւնը, Պ. Չէմպըրլէն յայտարարեց.

— « Շատ մը միտքերու մէջ այսօր Եւրոպայի վտանգի կեդրոնը կը համարուի Տանցիկը: Ցատակ են մեր տուած հաւաստիքները Լեհաստանի հանդէպ: Թէեւ ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագած վէճը կարգադրուի բարեկամաբար, թէեւ կը խորհինք թէ կրնան եւ պէտք է որ այդպէս կարգադրեն, բայց եթէ որ եւ է փորձ կատարուի բռնի ուժով փոխելու կացութիւնը, սպառնալով Լեհաստանի անկախութեան, այն ատեն անխուսափելի կերպով պիտի ծագի ընդհանուր բռնկում մը որուն պիտի խառնուի այս երկիրը »:

Վարչապետը դիտել տուաւ թէ այս օրերս դարձած է նշանակէտ «հոտած հաւկիթներու, բայց հոգը չէ, որովհետեւ կը հաւատամ թէ կը վայելեմ այս երկրին կիներուն աջակցութիւնը »:

— « Դուք տեսաք հին հովանոցը որ կը տատանի եւ կը հաւատամ թէ կը գնահատէք մեր ճիգերը, Եւրոպան փրկելու համար պատերազմէն: Մենք սովորութիւն չունինք խառնուելու ուրիշներուն գործերուն: Եւ սակայն, երբ Գերմանիա կցեց Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ չեխական շրջանները, ընդհանուր կասկած մը ծագեցաւ թէ դեռ առաջին քայլն է այդ քաղաքականութեան մը որ կը ձգտի իրարու ետեւէ կլլել պետութիւնները, ի վերջոյ տիրապետելու համար աշխարհին: Կրնայ ըլլալ որ նացի վարիչները այդպիսի փառասիրութիւն չունենան: Եթէ այդպէս է, այն ատեն Գերմանիա վախնալիք բան մը չունի բրիտանական քաղաքականութենէն: Երբեք մեր միտքէն չէ անցած կղզիացնել Գերմանիան կամ խափանել անոր առեւտուրի ծաւալման բնական եւ օրինաւոր ճամբան Կեդր. եւ Հարաւային Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, աւելի պակաս՝ խմբակցութիւն մը սարքել անոր դէմ, պատերազմ հռչակելու համար: Եթէ այս երեւակայական բաները կ'ըլլան քարոզչական նպատակներով, ոչ ոք պիտի հաւատայ անոնց, Գերմանիայէն դուրս»:

Պ. Չէմպըրլէն յետոյ յիշեց Հիթլէրի յայտարարութիւնը՝ անգլեւգերման նաւային համաձայնութեան խզման մասին: Հիթլէր ըսած էր թէ նորէն չի հաւատար որ պատերազմ ծագի Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Լոնտոնի մէջ այժմ խախտած է այդ համոզումը: «Շատ ծանրակշիռ հարց մըն է այս», յայտարարեց Պ. Չէմպըրլէն: Յետոյ բացատրեց թէ Անգլիոյ համար խախտած չէ նաւային համաձայնութեան հիմը, ընդհակառակն, այդ համաձայնութիւնը կրնայ խորհրդանշան մը համարուիլ երկու ժողովուրդներուն կամեցողութեան՝ երբեք պատերազմի չբռնուելու :

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ սպառազինութեանց մասին, ըսելով թէ ոչ այդ ասպարէզին, ոչ ալ տնտեսական խնդիրներու մէջ Անգլիա կառադի մըրցակցութիւն մը պիտի կատարէ Գերմանիոյ հետ:

— « Բայց կ'ուզեմ բացորոշապէս յայտարարել նաեւ թէ մենք տրամադիր չենք անշարժ դիտելու այս կամ այն երկրին կործանումը: Անոր համար էր որ երաշխաւորութիւններ ընծայեցինք Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի: Միեւնոյն նպատակով է որ բանակցութիւններ սկսանք ուրիշ երկիրներու եւ մասնաւորապէս Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ: Գիտէք թէ ոչինչ կրնայ պատերազմի մղել մեզ, եթէ համոզուած չըլլանք թէ կարելի չէ խուսափիլ պատերազմէն, առանց զոհելու մեր ազատութիւնները »:

Եզրակացնելով, Պ. Չէմպըրլէն շեշտեց թէ Անգլիան որքան զօրաւոր եւ պատրաստ ըլլայ, այնքան կը պակսին պատերազմին վախերը :

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Խ. Միութեան առաջարկով Մայիս 22ին յետաձգուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարումը, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 15ին: Յետաձգման պատճառը այն է որ Պ. Փոթէմքին նոր վերադարձած է իր վերջին պտոյտէն, եւ Մոսկուա կ'ուզէ լայնօրէն ծանօթանալ անոր կատարած աշխատանքներուն, վերջնապէս ճշդելու համար իր դիրքը անգլեւխորհրդային բանակցութեանց առթիւ :

*** «Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, երկարօրէն քննելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները, երկու հիմնական պայմաններ կը ներկայացնէ, երեք պետութեանց գործակցութեան համար.—

1. Համաձայնութիւնը պէտք է ըլլայ փոխադարձ, առանց այլեւ այլի :

2. Պէտք է երաշխաւորութիւններ ընծայել Պալթեան պետութեանց, ինչպէս Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ, քանի որ առաջին երկիրներուն ապահովութիւնը կենսական է Խ. Միութեան եւ միւս երկու պետութեանց համար, որոնց հանդէպ երաշխաւորութիւններ ստանձնած են Անգլիա եւ Ֆրանսա:

Խորհրդային պաշտօնաթերթը այս առթիւ կը բացատրէ թէ նախայարձակման դէմ միակ ազդու պատուարը կրնայ հանդիսանալ փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Լեհաստանի, կամ գոնէ առաջին երեքին միջեւ: Թերթը շատ յոռետես է Եւրոպայի կացութեան մասին, եւ սոփեստական կը գտնէ այսպիսի ճակատի մը կազմութիւնը, մերժելով անգլիական առաջարկը, որ միակողմանի աջակցութիւն կը տրամադրէ: Եւ դիտել կու տայ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պաշտպանելով Լեհաստանը եւ Ռումանիան, իրենք զիրենք պաշտպանած կ'ըլլան եւ ոչ թէ Խ. Միութեան արեւմտեան սահմանը, որուն ամէնէն խոցելի մասը կը կազմեն Պալթեան պետութիւնները: Լեհաստան պիտի օգնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, Ռումանիա պիտի օգնէ Լեհաստանի, իսկ Խ. Միութենէն կը խնդրեն օգնել այդ երկու երկիրներուն, առանց փոխադարձ աջակցութեան ...

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԲԱՑՈՒԻՆ

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ վերջացած են անգլեւթուրք բանակցութիւնները : Համաձայնութիւնը պիտի յայտարարուէր երէկ:

Իրազեկներու կարծիքով, Թուրքիա յանձն առած է Նեղուցները բանալ անգլիական տորմիղին առջեւ, եթէ հարկ ըլլայ օգնութեան հասնիլ Ռումանիոյ կամ Թուրքիոյ: Համաձայնութիւնը կը տրամադրէ փոխադարձ աջակցութիւն Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ :

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ

8.— ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ, ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ (Բ.)

Այն աւանդութիւնը, ըստ Սալլուստիոսի, թէ Հայերը եւ Մարերը, ամուսնանալով Լիբիացիներու հետ, Պատմութեան տուին նոր ցեղ մը, հին Մաւրերը (այսպէս կոչուած՝ աղաւաղելով հայկական անուանակոչութիւնը, որով ծանօթ են Մեդացիները մեր գրականութեան մէջ), չի հաստատուիր ուրիշ աղբիւրով մը, ոչ ալ Հայոց անունը կը յիշատակուի այլեւս մինչեւ Ե. դարու վերջերը: Այդ պարագային, հայկական քիթը ե՞րբ մտաւ Ափրիկէ, ե՞րբ թրծուեցաւ հայկերպ տիպարը (Զէլլիկման) Ափրիկեան հողին վրայ:

Բիւզանդական տիրապետութեան շրջանի՞ն:

Արդարեւ, բիւզանդական պատմագրութիւնը կը յիշատակէ բազմաթիւ հայ զօրավարներ, որոնք պատերազմած են Ափրիկէի մէջ կամ իշխած իբրեւ զինուորական կառավարիչ: Գլխաւորաբար Պրոկոպիոսն է որ վկայութիւն կուտայ:

Այս յոյն մատենագիրը, որ ծնած է Պաղեստինի մէջ բայց մեռած՝ Պոլսոյ մէջ (մեռած՝ 562էն վերջ), ունի երկու աշխատութիւններ, Յուստիանոսի պատերազմները (ութ հատոր), Յուստինիանոսի շինութիւնները (վեց հատոր): Գրած է նաեւ Գաղտնի պատմութիւն մը, որու մէջ վրէժ կը լուծէ Բիւզանդիոնի կայսր Յուստինիանոսէն՝ պատմելով ճշմարտութիւնը զոր վախցած էր գրել իր միւս աշխատութիւններուն մէջ: Պրոկոպիոս կը ճանչցուի նաեւ իբր քարտուղարը Բելիսարի, որ նուաճեց Ափրիկէն եւ փրկեց բիւզանդական կայսրութեան պատիւը,— Պրոկոպիոս վրէժ կը լուծէ նոյնպէս Բելիսարէն, որու փառաբանութիւնը կատարած էր եւ որու հրամանին տակ, Ափրիկէի մէջ, կը կռուէին հայ զօրավարներ:

Առաջին Հայը, զոր կը յիշէ Պրոկոպիոս կը կոչուի Արտաւան, Արշակունեաց ցեղէն:

545 թուականին է: Բիւզանդիոն վախ կայ, որ կորսնցնէ Կարքեդոնը: Կայսրը Ափրիկէ կը ղրկէ ծերակուտական Արէոբինդոսը, վարելու համար պատերազմը ապստամբ Մաւրիտանացիներուն դէմ: Սակայն Գոնթարիս կը սպաննէ կայսեր ներկայացուցիչը, կը համաձայնի Մաւրիտանացիներուն հետ եւ տէր ու տիրական կը դառնայ երկրին: Գոնթարիսի իշխանութիւնը կը տեւէ 36 օր միայն,— Արտաւան, իր հայ զինուորներով, կը յարձակի եւ կը սպաննէ ապստամբը: Բիւզանդիոնի կայսրը, վարձատրելու համար զայն, Արտաւանը կը կարգէ ընդհ. հրամանատար Ափրիկէի բիւզանդական բանակներուն: Եւ սակայն Արտաւան կը խնդրէ վերադառնալ Բիւզանդիոն, ուր կը կանչէր սէրը: Յուստինիանոսի զարմուհին, դեղանին Պրէյէկտա, ամուսնացած էր Արէոբինդոսի հետ,— կ'ըսեն թէ Գոնթարիս Արէոբինդոսի դէմ ելաւ եւ սպաննեց զայն՝ տիրանալու համար Պրէյէկտային: Հայն ալ սիրահարած էր գեղուհիին, եւ իր կարգին սպաննեց Գոնթարիսը եւ խնդրեց վերադառնալ Բիւզանդիոն, ուր ամուսնացաւ Պրէյէկտային հետ եւ միաժամանակ նշանակուեցաւ հրամանատար կայսեր անձնապահ գունդին:

603ին ամբողջ Ափրիկէի վրայ կ'իշխէր կոմս Հերակլիոս, Հայ մը, իր եղբօր Գրիգորիոսին հետ, որ կը փոխանորդէր իրեն: Բնիկ Եդեսիացի Հայեր: Այդ շրջանին Բիւզանդիոնի գահին վրայ կը գտնուէր բռնակալ Փոկասը: Երկու եղբայրները կը խորհին տապալել կայսրը, եւ Հերակլիոս իր Հերակլիոս անուն տղուն կը յանձնէ զօրաւոր նաւատորմ մը, իսկ Գրիգորիոս իր Նիկիտաս անուն տղուն կը յանձնէ բանակ մը, ու կը ղրկեն Բիւզանդիոն: Հերակլիոս Պոլիս կը հասնի 4 Հոկտեմբեր 610ին: Յաջորդ օրն իսկ կը սպաննէ Փոկասը եւ ինք կը յայտարարուի կայսր:

Զարմանալի է, որ Հ. Կարապետ Տէր-Սահակեանի արժէքաւոր աշխատութեան մէջ (ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՀԱՅ ԿԱՅՍԵՐՔ, 2 հատոր) չի յիշատակուիր այս հայ կայսրը, որ փառաւոր դէմք մըն է, առարկայ դարձած այլապէս հետաքրքրական ուսումնասիրութիւններու,— Փրոֆ. Լէնեէլ-Լավաստին, հոգե-ախտաբանական արագ նշմարի մը մէջ (ՀԱՅ - ԲՈՅԺ, Թիւ 20), կը ներկայացնէ անոր նկարագիրը:

Հերակլիոս 36 տարեկան էր, երբ Պոլիս անցաւ եւ սպաննեց կայսրը: Բռնակալը տապալելէ վերջ՝ ուզեց անմիջապէս վերադառնալ հօրը քով, Ափրիկէ: Բայց Բիւզանդացիները արգիլեցին եւ կայսր հռչակեցին զինք:

Ակամայ կայսրը հոգեկան տագնապներ ունէր,— երբեմն խոր մելամաղձութեան մը մէջ կը թաղուէր, յանկարծ կը փոխուէր տրամադրութիւնը, կը դառնար խանդավառ եւ աշխոյժ: Սկիզբները, մելամաղձոտ, դուրս չէր ելլեր պալատէն, չէր հետաքրքրուեր պետութեան գործերով, մինչ թշնամին սկսեր էր արշաւել կայսրութեան սահմաններէն ներս: Ի զուր պատրիարքը կը խրախուսէ զինք,— կայսրը անտարբեր է, տխուր եւ կորովազուրկ: Հոգեկան այս վիճակին մէջ յանկարծ կ'որոշէ ամուսնանալ, եւ, հակառակ պատրիարքին ընդդիմութեան ու դայթակղութեան, կին կ'առնէ մայրը: Բայց աւելի եւս կ'ենթարկուի հոգեբեկութեան, մինչ թշնամին կը հասնի Բիւզանդիոնի դուռները: Եւ ահա կ'ոգեւորուի, նոր կորով ու նոր ուժ կը ստանայ: Կը կազմակերպէ բանակը եւ կ'առաջնորդէ յաղթանակէ յաղթանակ, կը վերագրաւէ Փոքր Ասիան, Հայաստանը, իր գերիշխանութիւնը կը հաստատէ Երուսաղէմի եւ Եգիպտոսի վրայ: Յաղթութեան ու փառքի այս շրջանին՝ յանկարծ նորէն կը մատնուի տագնապի,— տխուր է, մելամաղձոտ, անտարբեր, յուսահատ: Կը կարծէ թէ մեղանչած է կրօնական նուիրական սկզբունքներու դէմ: Թշնամին գլուխ կը ցցէ նորէն, կայսրը կը փախչի, Անտիոք կ'ապաստանի, կաթողիկէին մէջ կ'աղօթէ բազկատարած եւ ժողովուրդին կը յայտարարէ թէ մեղաւոր է: Նկարագիրը կը փոխուի նորէն, երբեմնի վեհանձն կայսրը կը դառնայ անգութ, կը չարչարէ զաւակը, որուն ոտքերն ու ձեռքերը կտրել կուտայ: Կայսրութեան եւ բանակին ղեկավարութիւնը կը յանձնէ ուրիշին, կ'ուզէ վերադառնալ Բիւզանդիոն. բայց ի՞նչպէս,— կը վախնայ ծովէն: Ուստի, երբ պիտի անցնէր Հելլենսպոնտոսը, կը հրամայէ նաւերով շինել հսկայ կամուրջ մը, որուն եզերքները ծառ տնկել կուտայ, որպէսզի կարծէ անցնիլ ծառուղիի մը մէջէն, իբրեւ թէ ցամաքի վրայ, առանց երբեք ծով տեսնելու: Կը մեռնի 66 տարեկան:

Պրոկոպիոսի յիշատակած հայ նշանաւոր զօրավարներէն մէկն ալ կը կոչուի Յովհան Հայկազն, որ իբրեւ հրամանատար յառաջապահ բանակին՝ փառաւոր ճակատամարտ մը կը մղէ բարբարոսներուն դէմ, Կարքեդոնի առջեւ, երբ Բելիսար, տակաւին նոր ցամաք ելած, կը յառաջանար դէպի բիւզանդական Ափրիկէի մայրաքաղաքը: Բարբարոսներու բանակին կը հրամայէր Ամմատաս, որ, իրական դիւցազն մը, տասներկու զինուոր սպաննեց իր ձեռքով եւ հերոսաբար դիմադրեց Յովհան Հայկազնի, բայց ի վերջոյ ինկաւ՝ երբ նիզակ մը ծակեց սիրտը: Իրենց հրամանատարին մահը տեսնելով, բարբարոսները չդիմադրեցին այլեւս, սկսան նահանջել, իսկ Յովհան Հայկազն, առանց հանգիստ առնելու, շարունակեց հետապնդել զանոնք, եւ այնքան մարդ ջարդեց, որ դաշտը անանցանելի դարձաւ, կ'ըսէ Պրոկոպիոս:

Բայց կ'արժէ որ այս քաջարի Հային մղած ճակատամարտները նկարագրենք քիչ մը աւելի մանրամասն, ուրեմն առանձին յօդուածով մը, յաջորդով:

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԵՐԿՈՒ ՍՈՒՐԻ ՄԻՋԵՒ

Եուկոսլաւիոյ կացութիւնը այժմ Եւրոպայի մէջ շատ դժուարին է, քանի որ երեք կողմէ շրջապատուած է Հռոմ-Պերլին առանցքը կազմող եւ հակաբոլշեւիկ ուխտը ստորագրող պետութիւններէ: Ինքը անդամ է Պալքանեան Դաշնակցութեան (Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ հետ միասին), որ կազմուեցաւ 1934ին, իբրեւ լրացուցիչը Փոքր Համաձայնութեան (Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա): Այս երկու դաշնակցութիւնները կը կազմէին ապահովութեան այն դրութիւնը, որ ստեղծուած էր, Ֆրանսայի հովանաւորութեան տակ, պահպանելու գոյավիճակը կեդրոնական եւ հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ, այնպէս ինչպէս նախագծած էին Հաշտութեան դաշնագիրները,— մասնաւորապէս Թրիանոնի դաշնագիրը Հունգարիոյ հետ եւ Նէօյիի դաշնագիրը Պուլկարիոյ հետ: Թէ Հունգարիա եւ թէ Պուլկարիա ունին հողային պահանջներ Եուկոսլաւիայէն. Հունգարիա՝ Սուպոթիցայի շրջանին մէջ, ուր կայ հունգարական նշանելի փոքրամասնութիւն մը, եւ Պուլկարիա՝ Մակեդոնիոյ եւ Սթրումիցայի շրջանին մէջ: Սլովէնիայի մէջ, Մեծն Գերմանիոյ սահմաններուն վրայ, կայ գերման փոքրամասնութիւն մը, որուն թիւը կը հաշուեն 450-700,000, եւ ուր կը մղուի գերմանական գործօն քարոզչութիւն մը, ճիշդ ինչպէս գերման քարոզութիւն տեղի ունեցաւ Զուտէթիայի մէջ եւ յաջողութեամբ պսակուեցաւ: Ասոնցմէ զատ՝ Իտալիա սահմանակից է Տալմացիոյ ծովեզերքին, ուր կան սքանչելի նաւամատոյցներ եւ որոնք ատենօք կը կազմէին վենետիկեան կայսրութեան մասերը:

Այն ճնշումը, զոր կը բանեցնեն Եուկոսլաւիոյ վրայ Առանցքի պետութիւնները, եւ որ սաստկացած է Ալպանիոյ գրաւումէն ասդին Իտալիոյ կողմէ, նոր չէ: Վերջին տարիներուն բազմաթիւ փորձեր կատարուած են անջատելու Եուկոսլաւիան Պալքանեան եւ Փոքր Համաձայնական ուխտերէն եւ կապելու զայն Պերլին-Հռոմ Առանցքին: Եւ նախորդ վարչապետ Սթոյատինովիչի քաղաքականութիւնը կարծես թէ կը հակէր այս ուղղութեան, թէեւ այժմ իր յաջորդները նուազ համակիր են Առանցքին:

1934էն առաջ, իտալական ազդեցութիւնը հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ աւելի ուժեղ էր քան գերմանականը. բայց ան կորսնցուց զայն Եթովպիոյ պատերազմին եւ պատժարկութեանց հետեւանքով: Նոյնիսկ անկէ առաջ գերման թափանցումը Պալքաններու մէջ մտահոգութիւն կը պատճառէր Իտալիոյ, այնպէս որ Հռոմ փորձեց կազմել հակագերման առեւտրական խմբակցութիւն մը, երբ Հռոմի պայմանագիրները ստորագրեց Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ հետ: 1935էն ի վեր, սակայն, Իտալիա երբեք չյաջողեցաւ վերանուաճել քաղաքական ու առեւտրական այն ազդեցութիւնը, զոր ունէր աշխարհի այդ մասին մէջ:

Գերմանիոյ փոխանակութեան դրութիւնը, զոր հաստատեց Պալքաններու հետ 1933ին եւ 1934ին, իրեն տուին գերակայութեան դիրք մը առեւտուրի մէջ: Ճիշդ է որ 1936ին Պալքանեան երկիրները բոլորն ալ մեծ մնացորդներ ունէին Գերմանիոյ մէջ իրենց ղրկած ապրանքներու հաշուէն առնելիք մնացած, բայց տոքթ. Շախթ, այցելելով այդ երկիրները, կրցաւ այնպէս կարգադրել, որ Գերմանիա անոնց տայ ռազմական պիտոյքներ ու ճարտարարուեստական ապրանքներ եւ փակէ այդ առնելիքներու հաշիւը:

Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու հետ առեւտրական փոխանակութիւնը դարձաւ կենսական անհրաժեշտութիւն Գերմանիոյ համար, որ կը պայքարէր ինքնաբաւ դառնալու, եւ յաջողեցաւ, իր փոխանակութեան համաձայնութիւններով, ստանալ այդ երկիրներու արտադրութիւնները, օրինակ՝ ռումանական քարիւղը: Այս տեսակէտէն՝ Եուկոսլաւիա խիստ կարեւոր է Գերմանիոյ համար, քանի որ կրնայ հայթայթել անոր թէ՛ երկրագործական արտադրութիւններ ու ատաղձ եւ թէ ունի ջրային ուժ ու հանքային հարստութիւններ, ինչպէս պղինձ, մանկանէզ, կապար, զինկ եւ պողպատ, որոնց բոլորին ալ Գերմանիա պէտք ունի իր սպառազինման կարիքներուն համար: Աւստրիոյ կցումը, Չեխոսլովաքիոյ նուաճումը Գերմանիան դարձուցին սահմանակից Եուկոսլաւիոյ եւ մեծապէս զօրացուցին անոր դիրքը Պալքաններու մէջ՝ ի հաշիւ Իտալիոյ: Միւնիխի համաձայնագրէն անմիջապէս վերջ գերման տնտեսութեան նախարար Տոքթ. Ֆունք այցելեց պալքանեան երկիրներու մայրաքաղաքները, եւ Եուկոսլաւիոյ հետ կնքեց նոր առեւտրական դաշինք մը, որով Գերմանիա յանձնառու կ'ըլլայ գնելու Եուկոսլաւիոյ բովանդակ արտադրութեանց կէսը, փոխարէնը տալով մեքենաներ եւ դրամագլուխ՝ զարգացնելու համար իր հանքային ճարտարարուեստը: Իրաւ է, տակաւին այս համաձայնագրին կէտերը ըլլալ իրագործուած չեն, բայց Գերմանիա ի վիճակի է միշտ իր կամքը քալեցնելու՝ ի հարկին սպառնալով փակել իր սահմանագլուխը եուկոսլաւ ներածման դէմ:

Այս տարի յունուարին էր որ Իտալիա լուրջ ջանքեր սկսաւ գործ դնել կասեցնելու իր առեւտուրին անկումը հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Այդ ամսուն՝ կոմս Չիանօ այցելեց վարչապետ Սթոյատինովիչին, նոր առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու առաջադրութեամբ: 1934էն 1937 Իտալիոյ բաժինը Եուկոսլաւ արտածումներէն ինկած էր 20,5 առհարիւրէն 9,4 առ հարիւրի, իսկ ներածումներէն 15,6 առհարիւրէն 8,2 առհարիւրի: Մինչ նոյն ժամանակաշրջանին՝ Գերմանիոյ բաժինը բարձրացած էր Եուկոսլաւ ներածումներէն 15,4 առ հարիւրէն 21,7 առ հարիւրի եւ ներածումներէն 13,1 առ հարիւրէն 32,4 առ հարիւրի: Իսկ Աւստրիոյ կցումէն եւ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումէն ասդին Գերմանիա ձեռք ձգած է Եուկոսլաւիոյ ամբողջ առեւտուրին 50 առ հարիւրը: Կոմս Չիանոյի այցելութեան մէկ ուրիշ նպատակն էր բարւոքել յարաբերութիւնները Հունգարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ, անջատել Եուկոսլաւիան Ռումանիայէն եւ այսպէսով խորտակել Պալքանեան Համաձայնութիւնը: Կոմսը յաջողեցաւ կնքել առեւտրական դաշնագիր մը, որով Իտալիա ձեռք ձգեց քանի մը երկաթուղիներու եւ ուրիշ փոխադրական միջոցներու պայմանագիրը, փոխարէնը Իտալիոյ մէջ ճարտարարուեստական ապրանքներու վարկ բանալով Եուկոսլաւիոյ: Երկրորդ առաջարկին Եուկոսլաւիա վճռապէս պատասխանեց, թէ կը բաղձայ բարեկամական սերտ յարաբերութիւններ մշակել Հունգարիոյ հետ, բայց տրամադիր չէ ո եւ է հող զիջելու անոր, ինչպէս նաեւ չի հրաժարիր Ռումանիոյ հետ իր դաշինքէն:

Զատկի դէպքերը (Ալպանիոյ գրաւումը) այնքան տկարացուցած են Եուկոսլաւիոյ դիրքը, որ դժուար թէ կարենայ այլեւս դիմադրել իտալական ճնշումին: Իտալիա, Օթրանթոյի ջրանցքին տէր ըլլալով, կրնայ ամէն վայրկեան փակել Ադրիականը Եուկոսլաւիոյ առջեւ, այսպէս հարկադրելով որ ան ծով ելլէ միմիայն Սելանիկի յունական նաւահանգիստին վրայով: Միւս կողմէն՝ Պելկրատի կառավարութիւնը ճնշումի տակ է խրուաթական հարցին պատճառով: Ալպանիոյ գրաւումը մասամբ բարելաւեց յարաբերութիւնները Սերպերու եւ Խրուաթներու միջեւ, բայց խրուաթ փոքրամասնութեան ղեկավար տոքթ. Մաչէք կը պնդէ, որ իրենց պահանջները ընդունուին անյապաղ: Անկէ զատ՝ կարելիութիւն կայ որ անոնք հետեւին Սլովաքիոյ օրինակին եւ օգնութեան կանչեն Գերմանիան՝ զիրենք ազատագրելու Սերպերէն: Այսպիսի քայլ մը պարագային, նոյնիսկ առանց այդ քայլին ալ, Եուկոսլաւիոյ բաժանումը անհաւանական չէ: Այդ պարագային՝ Գերմանիա պիտի տիրանայ Սլովէնիայի եւ Խրուաթիայի, գոհացնելով Հունգարիոյ փոքրամասնութեան պահանջը, Իտալիա՝ Տալմացիոյ, եւ Սերպիան պիտի մնայ իր 1914ի սահմաններուն մէջ: Այսպիսի փորձ մը ի հարկէ ծայրայեղ ուժով դիմադրութեան պիտի բախի Եուկոսլավներու եւ թերեւս ալ միւս պետութիւններու կողմէ: Ուրիշ պատճառ մըն ալ կայ, որ այս հաւանականութիւնը իրականութիւն չդառնայ, այն է՝ Եուկոսլաւիա դաշտ մըն է Առանցքի պետութեանց մրցակցութեան, թէ առեւտրական եւ թէ ռազմագիտական տեսակէտներէ: Եթէ Գերմանիա տիրանայ Սլովէնիոյ, այն ատեն ձեռք կը ձգէ Շուշաքի նաւահանգիստը Ադրիականի վրայ, ինչ որ երբեք բաղձալի չէ Իտալիոյ համար, որ ունի նախկին աւստրիական Թրիեսթէն Ադրիականի վրայ: Այսուհանդերձ՝ շատ մեծ արժէք ընծայելու չէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ այսպիսի տարակարծութեանց:

Կոմս Չիանօ վերջերս Վենետիկի մէջ տեսակցեցաւ արտաքին նախարար տոքթ. Մարքովիչի հետ եւ ճնշում գործ դրաւ, որ Եուկոսլաւիա խզէ իր կապերը Պալքանեան Դաշնակցութենէն եւ միանայ հակաբոլշեւիկ ուխտին: Ապրիլ 22ին «Թայմզ» կը գրէր, թէ Առանցքը ծրագրած է Պալքաններու մէջ իր ճնշումը սաստկացնել փորձելով կազմել հարաւսլաւական դաշնակցութիւն մը, բաղկացեալ Եուկոսլաւիայէն եւ Պուլկարիայէն, Պալքանեան միւս պետութեանց դէմ: Եթէ այսպիսի դաշնակցութիւն մը կազմուի, Պուլկարիա աջակցութիւն պիտի գտնէ որ տիրանայ իր հողային պահանջներուն Ռումանիայէն եւ Յունաստանէն, իսկ Եուկոսլաւիա՝ Սելանիկի, եւ Եգէականի վրայ ելքի մը դէպի ծով: Դժուար է ըմբռնել, թէ ի՛նչպէս կրնայ յաջողիլ այսպիսի ծրագիր մը, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա երաշխիք տուած են Ռումանիոյ եւ Յունաստանի, իսկ Իտալիա ալ՝ Յունաստանի: Դժուար է հաւատալ թէ Եուկոսլաւիա հաւանի այսպիսի վտանգաւոր ծրագրի մը:

ԽՄԲ.— Այս կարեւոր տեսութիւնը քաղած ենք անգլիական հանդէսէ մը:

Ի ՊԷՏՍ ՀԱՐԳԱՑՆԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Ինչպէս մարդկային ցեղերը ընդհանուր խառնարանէ մը անցնելով՝ հետզհետէ առանձին խումբեր եղան, խառնուածքով, նկարագրով եւ նոյնիսկ, իբրեւ արդիւնք տարանջատութեան, դիմագիծերու տարբերութեամբ, իրենց լեզուներն ալ, հակառակ արմատական իրական կամ առերեւոյթ նոյնութեան, առանձին դիմայեղութեամբ մասնաւոր անհատականութիւններ եղան: Իրենց դրոշմը ստացան, վերջնական կաղապարը ձուլուեցաւ: Կաղապար մը սակայն որ կրնայ յաւէտ պատշաճիլ բանաւոր, բանական նոր ձեւերու: Կամայականութիւն, քմահաճութիւն, անհարկի յանդգնութիւն — այս մոլութիւնները չեն կրնար խախտել կաղապարին բնոյթը, ճիշդ ինչպէս ո եւ է յախուռն ձայն չի կրնար խախտել թռչնազգիներուն յատուկ ճռուողիւնը, գեղգեղը, շշուըրտիւնը, կարկաչը կամ ո եւ է առանձնայատուկ կանչը, վիւն, կառանչը:

Բայց, ո՛ն, ի գործ: Ո՛ն անդր յառաջ, ինչպէս պէտք է ըլլայ մեր նշա-

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ ամէնը տեսնում էր Թագուհին եւ լուռ զուարճանում: Երբեմն նա կատակով յիշեցնում էր երիտասարդին Շահանդուխտի անունը: Գոռը չառարկում եւ գլուխը կախում էր, ինչպէս մի ամօթխած աղջիկ: Նա չէր համարձակւում իւր սէրը խոստովանել, որովհետեւ այդ սէրը ուրիշ բնաւորութիւն ունէր այժմ եւ իրան թւում էր թէ՝ այլեւս իրաւունք չունի նրա մասին խօսելու:

Այս էր ահա պատճառը, որ Թագուհին զարմացաւ, երբ գահաւանդակին հասնելով, լսեց նրանց զրոյցը: Այդ դէպքն այնքան տարօրինակ եւ անակնկալ էր իւր համար, որ նա չկարողացաւ հետաքրքրութիւնը զսպել եւ չլսել նրանց:

Բայց ի՞նչ էին խօսում ժամադիր սիրահարները:

— Ծնկներս արդէն դողում են, ինչպէս պիտի վերադառնամ,— ասում էր Գոռին Շահանդուխտը.— առաջին անգամն է, որ պաշարում է ինձ այսպիսի երկիւղ:

— Երկի՞ւղ. ինչո՞ւ համար. միթէ՞ յանցանք գործեցիր:

— Անշո՛ւշտ. չէ՞ որ ամէն մի գործ, որ կատարւում է գաղտուկ, յանցանք է ըստ ինքեան: Ես կամեցայ անցնել Հովանոցի մօտով այնպէս, որ մայր-Թագուհին ինձ չտեսնէ:

— Թագուհի՞ն. միթէ՞ նա Հովանոցումն էր:

— Այո՛, նա դեռ նստած էր իւր բազմոցի վրայ տխուր, մտախոհ... Ինչո՞ւ այդքան տխրամած է նրա դէմքը: Գոռ, սիրտս ճմլւում է ամէն անգամ, երբ տեսնում եմ նրան:

— [illegible]

վիշտ ունի. եւ այդ վիշտը ծածկում են մեզանից:

— Ծածկո՞ւմ են. ոչ ոք ոչինչ չէ ծածկում. ուրիշ ի՞նչ վիշտ կարող է դառնագոյն լինել, քան հօր եւ եղբօր կորուստը, քան վշտահար մօր մահը...

— Անշուշտ չկայ դառնագոյնը:

— Եւ չի կարող լինել. այդ ամէնից սարսափելին է:

— «Չի կարող լինե՞լ... Օ՛, ի՛նչպէս անմեղ, ի՛նչպէս երջանիկ էք դուք, սիրասուն զաւակներ. երանի՛ թէ երբեք էլ այդ վիշտը չզգաք, այդ դառնութիւնը չճաշակէք...», շշնջաց ինքն իրան Թագուհին եւ ձեռքը սեղմեց կրծքին, որ ալիքի պէս ելնում ու իջնում էր:

— Քո դիմաւորումը լցրեց իմ սիրտը բերկրութեամբ, շարունակեց Գոռը. աշխարհի ամենամեծ փառքերը չէին կարող բերել ինձ այն ուրախութիւնը, որ ճաշակեցի ես այս վայրկեանում: Բայց եթէ այդ շնորհն ինձ անելու պատճառով քո սիրտն անհանգստացել է մի վայրկեան, ես կը ցանկանայի որ դու չհանդիպէիր ինձ այստեղ:

— Զղջանո՞ւմ... միթէ՞ կարող էի. միթէ՞ համբերութիւն կ'ունենայի... Այն օրից ի վեր, որ դու պահականոցներից հեռացել եւ աշխատում ես կրճերում, ես դրեթէ այլեւս չեմ տեսնում քեզ: Դու առաւօտը վաղ հեռանում ես դղեակից, ամբողջ օրը յոգնում եւ վաստակում ես դրսում եւ երեկոյեան ուշ վերադառնալով՝ հազիւ խոնջացած մարմինդ հանգիստ ես տալիս: Էլ ե՞րբ եւ ո՞ւր տեսնեմ քեզ...: Ամէն օր բարձրանում եմ դղեակի աշտարակը եւ ժամերով կանգնած նայում եմ կրճերին, ուր զօրականի հետ միասին աշխատում ես դու: Լարում եմ տեսութեանս ոյժը, աշխատում եմ քեզ տեսնել... սակայն հազիւ նշմարում եմ քո սաղաւարտի ցոլքը եւ արծաթէ զարդմանակը, որ փայլում է արեւի առաջ: Օ՛, ի՛նչպէս այդ վայրկեանին կամենում եմ թռչել դէպի քեզ. կամենում եմ գալ եւ նայել միայն քեզ վրայ, կամ... սրբել իմ ձեռքով քո քրտնաթոր ճակատը... Եւ սակայն թռչում է միայն հոգիս, որ չի կարողանում բերել քեզ իմ սիրտը. Նա մնում է աշտարակի մէջ փակուած, ինչպէս վանդակի թռչնիկը, որին թոյլ չեն տալիս օդի մէջ ճախրելու... Դժուար դրութիւն է այդ, Գոռ, այնպէ՞ս չէ. խօսի՛ր, ի՞նչու ես լռում...:

— Խօսի՛ր դու, իմ աննման Շահանդուխտ. խօսիր միայն դու. քո ձայնը հնչում է աւելի քաղցր՝ քան այս առուի կարկաչը, քան գարնան սոխակի առաւօտեան մեղեդին...

— Այո՛, ես այլեւս չկարողացայ համբերել. տեսայ որ եթէ բաղդին կամքին յանձնուիմ, շատ պիտի չարչարուիմ, ուստի որոշեցի այս յանդուգն քայլն անել...: Օ՛, ներիր ինձ, Գոռ, եթէ մեղանչեցի ես համեստութեան դէմ... չգիտես թէ որքա՛ն շատ տանջուել եմ ես:

— Ներե՞լ. միթէ՞ յանցանք է սիրելը. դու հնազանդել ես քո սրտին:

— Այո՛, իմ սրտին: Ահա՛ մի քանի օր է ինչ տեսնում եմ որ դու կրճերից վերադառնալով՝ բարձրանում ես ժայռերը եւ այս գահաւանդակից անցնելով՝ քերում մեր աշտարակի ստորոտը... Այդ ժամանակ ես արդէն լինում եմ ննջարանում. պատուհանի նեղ անցքից տեսնում եմ քեզ...

— Տեսնում ես որ հայեացքս դէպի վեր սեւեռած՝ անցնում եմ յամրաքայլ...

— Այո՛, եւ աշխատում ես ինձ տեսնել: Դժբաղդաբար դղեակի պատուհաններն այնքան անձուկ են, որ նրանց միջից գլուխ հանելն իսկ անկարելի է... եւ ահա՛ այդ պատճառով եւ այս յանդուգն միտքը յղացայ. որոշեցի գալ եւ սպասել այստեղ քո դարձին:

— Իսկ դղեակի սպասուհինե՞րը...

— Ոչ ոք ինձ չտեսաւ. ես խուլ սանդուխքներից իջայ:

— Եւ եկար ինձ դիմաւորելո՞ւ, այստե՞ղ... մենա՞կ... Օ՛, որքա՛ն քաջ, որքա՛ն սիրելի ես դու...:

Այս ասելով Գոռը բացաւ իւր բազուկները եւ կամեցաւ գրկել սիրուհուն, բայց նա բռնեց երիտասարդի երկու ձեռներից եւ քնքշաբար յետ մղելով նրան՝ ասաց ժպտալով.

— Ո՛չ, սիրեցեալդ իմ Գոռ, նախարարազուն երիտասարդները այդպէս չեն պաշտպանում բարձակից Օրիորդներին...

— Շահանդո՛ւխտ...

— Այո՛. մենք մենակ ենք. դու ինձ պիտի պաշտպանես քո դէմ:

— Օ՛, ինչպէ՛ս խիստ, ինչպէ՛ս ահաւոր ես դու:

(Շար.)

...մանը կամ, «Յառաջ»ի նորաբանու-
թեամբ, նշանախօսքը։
Ունինք աղալ եւ աղել, երեւութա-
պէս միեւնոյն արմատէն — աղ։ Բայց
...ին բային արմատն է աղ – ալ
...երին տարրը, չէ՞ որ մեր լեզուին
...հելլեներէնէ առնուած բառերուն
...ը փչիկ (,) մը կ'ունենայ, եւ
...արմատն ի դ, փչիկը Լին գլուխ
...ած, որով դ)։ Իսկ աղել բային
...ը ծանօթ աղն է։ Աղալէն կու
... մաղ, մաղել, նոյնիսկ չաղուել,
... միեւնոյն արմատականով —աղ
... ալիր։ Որմէ նաեւ աղօրիք, նաեւ
...ք (չ տառը ջուրին ներկայա–
...իչը աղացքին առջեւ)։
...ւ հին գրականի առնչութեամբ,
... բուն լեզուին հետ անմիջական
...կցութեամբ, հետաքրքրական է
...ել... բանասիրական գիտելի–
— Ականել (ակն) կը նշանակէ
..., առականել կը նշանակէ դո–
...ու նախդիրի յաւելումով, որ
...ականաբար նախնական ձեւ մըն է
...ական մասնիկի։ Նոյնքան եւ, ա–
... հետաքրքրական է — ականի,
..., աչք ունեցող), եւ զաչացու
...ող, կոյր)։ Կը տեսնէ՞ք Մե–
...ինչին խաղերը։ Լեզուն աւելի
...ես ճարտար է հիմա քան զայն
...ը։ Անշուշտ այսպէս պէտք է ըլ–
..., քանի որ այս ճարտար մեքենա–
...թեամբ լեզուին պատկանող
... ու շատ անարժաններ կը նախ–
...էն խօսիլ օտարերէն, օտարա–
... բառերով։ Ուրեմն, մարդ ի
... էր եւ ոչ իմացաւ, (մնացա–
... թող հաճի մեր դասապետը լրացը–
... իր Հեփեստեան զայրոյթով, որմէ
... ամպդի չանթերը կը դարբնուին)։
...անք այս պատճառով կը նշանա–
... ամօթոյք, զոր միշտ պէտք է զոց
...ել։ Չէ՞ որ զոց եւ մթին խօսքե–
... ալ առակ կ'ըսուի։
Նախորդով ըսինք ցելուլ (պատ–
...)։ Գիրի ծանօթ փոփոխութեամբ
...նիշ է գելուլ, գելանիլ (ճմ–
...)․ գելաւ սիրտ նորա (անոր սիր–
... ճմլուեցաւ)։ Հոս ալ զուտ քաղ–
...ծի համար է որ պիտի յիշեցնենք
... հեղուլ, յեղուլ, զեղուլ, եւ դեռ
...ներ, զոր զանց կ'ընենք։
Նախորդով բայական արմատներ
...ց տուինք։ Ամբողջացնելու համար
... գիտելիքը, փութանք ըսել, թէ
...էն բայ անպատճառ արմատ չունի,
...է ածանց կամ բարդ չինենք։
...պէս, օրինակ, նրսկել, մսխել։
... տեսակ բայերէ եթէ հարկ ըլլայ
... կամ ածանց կազմել, դժուար
...— կ'ըսենք, զոր օր․ չմսխող, մս–
..., եւ այլքն ըստ կարգի։
Ապաշաւ (զղջում) կուգայ անշուշտ
...աշխարելէն (աշխար — ողբ, լաց)։
Հոս այսօր ըսենք նաեւ որ մահու–
... միացեալ ածականը կամ մակբա–
... տակաւին գրող կայ զատ, մահու
...։ Կան որ ամբարտաւանութեամբ
...չորինակէն, ուղիղ ձեւը գիտնա–
... հանդերձ։ Այս ոչ այնքան ունհրա–
... համարուած ծանօթութիւնները
... կրկնենք այն պատճառով, որ այ–
... բովանդակ արտասահմանի զա–
... կողմերը ունինք ազնիւ հետե–
...ներու դասակարգ մը, որ կը հա–
...կերպի բանաւոր դիտողութեան։
Շաւիղ, որմէ չառաւիղ, որմէ նաեւ
... (ճառագայթ)։ Շաւիղէն կր–
... ծագած ըլլալ նաեւ չեղ, չեղիլ։
Որքան շատ նմոյշներ ունինք բա–
...ձայնի փոփոխութեամբ նոյնանիշ
... նոյնարմատ բառերու։ Ահա փն–
...կ մըն ալ — թաւ — խաւ — թաւիչ (հետաքսի թաւ թելերէն)։

Ապուշ բառ մը սա ապշանք, ը, զոր տպուած տեսանք թերթի մը մէջ։ Կ'երեւի, ապշանքէ բռնուած մոռցած է ապշութիւնը, որ կուգայ պշնուլ (արմատական պիշ, ակնպիշ) բայէն։ Միեւնոյն արմատին ծնունդն են պակչիլ, պակնուլ, նոյնիմաստ, որմէ կայ նաեւ պակշոտ, որ ցանկացող նայուածքին համար կը գործածուի, այսինքն՝ այնքան սէր կուտայ որ... կ'ապշի։ Եւ իրաւ ալ, գիտենք որ պակաս չեն այսպիսի ապուշներ։

Բայց ապշանքի նոր նմոյշ մը ահա․ — կը զայրանային դաշնագրերու բռնաբարումէն !!! Ի՞նչ ըսել է — այս հայերէնէն ոչինչ կը հասկցուի։ Հոս տեղն է կրկնել, թէ թարգմանիչներ, մոռցած իրենց լեզուին, ֆրանսերէն բայերուն խնդիրը կուտան հայերէն բայերուն, որոնք տարբեր ձեւով խնդիր կ'առնեն։ Կ'ըսեն — ձեզի կը խորհիմ, անոր երթալուն կը խորհիմ, փոխանակ «վրայ» նախադրութեամբ ըսելու՝ ձեր վրայ, երթալուն վրայ, եւն․։ Ցաւալի է այս եւ ասոր նման յաճախակի ձեւը։

Վտակին արմատն է վէտ, նաեւ վըտառ (ջուրին մէջ վէտվէտուն ձուկերուն երամը)։ Երկիւղածութեամբ կ'ըսենք թէ վէտ – կէտ նոյն արմատականէն են։ Ինչպէս գիծ – բիծ։ Խուժդուժ (խաժամուժ)։ Արդեօք նոյնը չե՞ն յամր եւ համր։

Բայց չարն ընդ հուպ։

ՏԱՐԱՁ

Ի պատիւ Տարօնի սոխակին

Երեսնամեայ բազմարեղուն գործունէութիւն մը հաղիւ կրցած էր լեցնել Կավոյի մեծ սրահը, ի յարգանս ազգ․ երգիչ Ա․ Շահ – Մուրատեանի, որ այնքան յարատեւօրէն պայծառացուցած էր հայ հոգին իր տաղանդին յոլքերով։ Նորէն ժողովուրդն էր որ լեցուցած էր վերնայարկերը, իսկ օթեակնե՞րը...

Եղերաբախտ երգիչը չկայ հոն։ Վերջին պահուն ուզած էին խնայել իր դիւրազգածութիւնը։ Բայց ներկայ էր, ինքը, մեծ վարդապետին կենդանի ոգին, այդ երգի տաճարին կամարներուն տակ։ Մենք զգացինք, լսեցինք զինքը, նոյնիսկ տեսանք մեր հոգիի աչքերով։ «Մայր Արաքսի»ն, արձագանգը հնաւուրց անցեալի մը դարէն եւ անուշ յիշատակներուն, ոգեղէն կամուրջը դարձաւ այդ սրտերու հաղորդակցութեան։

Ցարդանքի առաջին տուրքը վիճակած էր «Մխիթարեան վարժարան»ի ուսուցչապետին՝ Հայր Ս․ Տէր Մովսէսեանի, որ հաճելի ոճով մը կենսագրականն ըրաւ մեծ երգիչին, վեր հանեց մեր արուեստագէտներուն կատարած բարերար դերը, ինչպէս եւ մեկենասներունը, իբրեւ գիտակից ոգի, հայ տաղանդաւոր զաւակներու արուեստի զարգացման մէջ։

«Զուարթնոց»ի խմբագիրը, Պ․ Հրանդ Բալուեան ոգեկոչեց այն երանելի շրջանը, երբ հայ գրագէտը, նըկարիչն ու արուեստագէտը հիմը կը դնէին նորաստեղծ վարդապետութեան մը։ Ա․ Շահ – Մուրատեան մէկ դրօշակիրը կը հանդիսանար այդ շարժման, երբ իբրեւ ենթահող առնելով հայրենի բնաշխարհը, հոգեղէն Հայաստան մը կը կառուցանէր տաղտիր բազմութեանց սրտին մէջ։

Օր․ Մ․ Բաքալեան, առաջնորդն եւ խրախուսիչը Շահ – Մուրատեանի սկզբնական քայլերուն, յուշեր պատմեց անոր ուսանողական շրջանէն, ապա կարդաց «Կոլուա»ի, «Քոմէտիա»ի եւ «Փըթի – Փարիզիէն»ի գեղարուեստական աշխատակիցներուն գնահատականները, որոնք շատ պատուաբեր էին մեր հայրենակիցին։ Քննադատներէն մին նոյնիսկ «Ոսկեայ ձայն» մը կ'որակէր Շահ – Մուրատեանի ձայնը։

Պ․ Ա․ Չօպանեան պատմեց իր առաջին հանդիպումը երգիչին հետ, մեծ գովեստով խօսեցաւ Շահ – Մուրատեանի կամքին եւ կորովին վրայ, զոր նկատեց իբրեւ գլխաւոր ազդակը իր յաջողութեան։ Ցետոյ նկարագրեց իր մուտքը «Օփերա»ի մէջ, երկարատեւ, հեւասպառ նախապատրաստութիւններէ ետք։ Մեծանուն երգիչը նախ քան բեմ բարձրանալը ոգեկոչած է Տարօնի հնաւուրց պաշտպանը՝ Սուրբ Կարապետը, բնաշխարհի հարազատ բարբառով։ Եւ այնքան հանդարտ եւ պաղարիւն եղած է խաղի ընթացքին, որ ճանչցած է իր բոլոր բարեկամները։

Ծ․ Միսաքեան իր սովորական կուռ եւ պատկերալից ոճով ներկայացուց երգին նախախնամական դերը, բայց մանաւանդ իր մողական ազդեցութիւնը դիւցազն հոգիներու դարբնումին մէջ։ Այս առթիւ տուաւ հրահանգիչ օրինակներ։ Շահ – Մուրատեանը նըկատեց իբր դերազանցապէս հայրենի հողին եւ աւանդութիւններուն կապուած արուեստագէտ մը։ Առաջարկեց ստեղծել մասնաւոր կազմակերպութիւն մը, տարածելու համար հայկական երգը տարագիր բազմութեանց մէջ, իբրեւ աղբիւր կենդանութեան։ Եւ իր խօսքն աւարտեց ոչ թէ «երգելով մեռնելու», այլ «երգելով ապրելու» վճռական թելադրութեամբ։

Վերջին խօսողն եղաւ Պ․ Հ․ Զարդարեան, որ մասնաւորապէս կանգ առաւ երգիչին ներկայ կեանքին վըրայ։ Ցիշեց թէ այս խելակորոյս վիճակին մէջ իսկ, դժբախտ արուեստագէտը գիշեր – ցերեկ կ'երգէ, այն ալ միայն հայերէն, մոռցած ամէն օտար երգ եւ բարբառ։ Ցանձին Շահ – Մուրատեանի պանծացուց իսկական հայ երգիչը, որ բնականաբար կրնար դափնիներ խլել եւրոպական բեմերու վրայ, բայց ինք նախընտրեց իր ազգակիցներուն միայն ծառայել, ամէն տեսակ զրկանքներու գնով։

Հատընտիր երաժիշտներու հոյլ մը, աւելի եւս բարձրացուց այս բոլոր պերճախօս արտայայտութիւններուն հմայքը, յօժարակամ մասնակցութեամբ։

Օր․ Գ․ Ղազարոսեան, իբրեւ հեղինակ – դաշնակահարուհի մը, յատկանշական ճկունութեամբ մը նուագեց Կոմիտաս վրդ․ի «Շուշիկ»ին եւ «Տէր Ողորմեա»ին մէկ փոփոխակը, զոր ինքն իսկ դաշնաւորած էր այնքան ճարտարօրէն։

Իրեն յաջորդեց Օր․ Ա․ Ալպան, որ ընկերակցութեամբ տաւիղի, զգայուն շեշտերով երգեց «Միրանի ծառ»ը եւ «Ելինք ամպել ա»ն։ Նորահաս երգչուհին անցեալ տարուան վըրայ մեծ յառաջդիմութիւն մը կ'արձանագրէ։

Մեր արժէքաւոր ուժերէն Պ․ Նուրհան Մարգարեան, Անկիէնի Ֆրանս․ «Տրամաթիք» թատերախումբէն, դասական տպաւորիչ շունչով մը արտասանեց Պ․ Միրիճանեանի «Հնչեակ առ Ա․ Շահ – Մուրատեան»ը եւ Ա․ Չօպանեանի «Աստղերը» (ֆրանսերէն)։

Համակրելի ջութակահար Պ․ Ֆ․ Աղազարեան, դեռ նոր վերադարձած Եգիպտոսի եւ Մարսէյլի իր յաղթական պտոյտէն, իր դիւթական ճպոտին սարսուռը պտտցուց մեր հոգիներուն մէջ, հետզհետէ նուագելով Andanto de la symphonie espagnole (Լալօ), Bondella aragonesa (Կրանատոս), Berceuse (ինքնագիր) եւ Norak (Մոնսորժիսքի)։

Օր․ Ի․ Պիւլպիւլեան խոր զգայնութեամբ երգեց Կոմիտաս վրդ․ի «Անտունի»ն, Ալէմշահի «Իմ երգը», իսկ կրկնահրաւէրներու վրայ «Քէլէ քէլէ»ն, ընկերակցութեամբ Օր․ Այեթոնի։

Դաշնակահար Պ․ Ժ․ Նազարեան Տեպիւսիի «Նախերգանք»ին, Շոփէնի «Ծայգային»ին եւ «Սքերցօ»ին մէջ, անգամ մը եւս արտայայտեց իր կուռ արուեստին այլազան երանգները։

Եւ ահա, յանպատրաստի բեմ կը բարձրանայ Տիկին Ա․ Գեւոնեան, Տարօնցի աղջկան գօտոր եւ պարզունակ շունչով երգելու համար ժողովրդական սիրերգ մը, «Եարիմօ եարիմօ»ն, յետոյ «Արօր տարակ»ը։

Բոլոր արուեստագէտներն ալ ծափահարուեցան ջերմապէս։

Դարձեալ Շահ – Մուրատեանի ձայնըն է որ կ'արձագանգէ սրահին մէջ։ Հետզհետէ կ'ունկնդրենք «Ալագեազ»ը, «Կիլիկիա»ն, «Անտունի»ն, «Քրիստոս պատարագեալ»ն ու «Հայաստան»ը։ Բարձրախօսը եղծանած էր իր երգը, թերեւս սկաւառակներու հնութեան պատճառով, բայց հակառակ այս բոլորին, երգիչին ձայնին մէջ կ'արտացոլար երբեմնի քաղցրութիւնը։

«Սիփան – Կոմիտաս» երգչախումբը՝ հուսկ բանքը կատարեց հանդէսին երգելով «Լուսնակ գիշեր»ը, «Ա՛յ վարդ»ն ու «Տալիլօ»ն։

Այս յամեցած մեծարանքի հարկը, թէեւ խիստ տպաւորիչ վաստակաւոր երգիչի մը գործը գնահատելու տեսակէտէն, դժբախտաբար տժգոյն էր իր նիւթական արդիւնքով։ Հայ արուեստագէտին վերապահուած եղերակա՞ն ճակատագիր։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՏԻՄԱՂ

Պերլինէն Համպուրկ մեկնող շոգեկառքի մը մէջ, տոմսակավաճառը կը բանայ կառախուցը եւ, ըստ սովորութեան, «Հայլ Հիթլէր» կը պոռայ, տոմսակ կը պահանջէ։ Կառախուցին մէջ մէկ հոգի միայն կար։ Մարդը տոմսակը կ'երկարէ, բայց չի պատասխաներ։

Տոմսակավաճառը կը կրկնէ․ — «Հա՛յլ Հիթլէր»։ Լուռ է անծանօթը։ Տոմսակավաճառը կը կրկնէ ողջոյնը երրորդ անգամ ըլլալով։ Այն ատեն անծանօթը կը պատասխանէ թէ այդ ողջոյնը չի հետաքրքրեր զինք, որովհետեւ Հոլանտացի է։ Տոմսակավաճառը կ'ըսէ թէ այդպէս ըլլալով հանդերձ պէտք էր պատասխանել իր ողջոյնին եւ կ'աւելցնէ․

— «Խորհեցէք որ օր մը Հիթլէր կըրնայ Հոլանտա մտնել»։ Ճամբորդը հանդարտօրէն կը պատասխանէ․

— «Ատոր մէջ ի՞նչ կայ զարմանալիք, Վիլհէլմ Բ․ն ալ արդէն կը գտնուի հիմա Հոլանտայի մէջ»։

Սուրիոյ եւ Լիբանանի փոքրամասնութեանց իրաւական վիճակը

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց հոգեւոր պետերը, գիտակից այն դժուարութեանց, որ կը ծագին հարցէ մը որմէ կախում ունի Արեւելքի խաղաղութիւնը, այսպէս ճշդեցին իրենց դիրքը․— «Մենք շատ լաւ կը հասկնանք որ, երկրի մը մէջ, ուր կրօնական խմբակցութիւնները բազմաթիւ են, խելացութիւն չէ կրօնական պահանջկոտութիւնը փոխադրել քաղաքական գետնի վրայ։ Ու կ'ընդունինք որ քաղաքային իշխանութեան կը պատկանի ապահովել խաղաղ յարաբերութիւնները տարբեր դաւանանքի համայնքներու միջեւ, հրատարակել օրէնքներ, որոնց նպատակն է պահպանել կարգապահութիւնը»։

Ցետոյ յանուն Լիբանանի եւ Սուրիոյ քրիստոնեայ բնակչութեան՝ պահանջելով անհատական խղճի ազատութիւն, որ երաշխաւորուած է հոգատարութեան դաշինքով եւ սուրիական Սահմանադրութեամբ, հոգեւոր պետերը կը խնդրէին պահպանել փոքրամասնութեանց իրաւական վիճակի օրէնսդրութիւնը յանուն հաւասարութեան, զոր պէտք է վայելեն նոյն հայրենիքին պատկանող բոլոր քաղաքացիները, առանց ցեղի, կրօնքի եւ լեզուի խտրութեան։

Անոնք կ'աւելցնեն․ «Մենք չենք կրնար ընդունիլ, որ չորս տարուան պատերազմէ մը վերջ, ինչպէս եւ քսան տարիներու յետպատերազմեան շրջանէ մը ետքը, ստեղծուի պետութիւն մը, ուր փոքրամասնութիւնները քաղաքացիական ստորադասութեան մէջ դրուին եւ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները յանձնուին իսլամ աստուածպետական իշխանութեան հոգատարութեան։ Քանի որ հարցը կը վերաբերի ազգային համակեցութիւն մը ստեղծելու մասին, կը պահանջենք հաւասարութիւն իրաւունքի եւ պարտականութեան բոլոր քաղաքացիներուն համար անխտիր։ Եւ կը փափաքինք որ մեր միջեւ տիրէ իրական եղբայրութեան, համերաշխութեան եւ գործակցութեան ոգի մը, որովհետեւ առանց ատոր՝ անկարելի է ապրիլ միասին։»

Ինչպէս կը տեսնուի քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց վարիչներու այս յուզիչ յայտարարութեան մէջ, իրաւական վիճակի հարցը ամբողջովին իրեն կը հպատակեցնէ քաղաքական հարցը, որ Դամասկոսի վարիչները կը ճակատեցնէ հոգատար պետութեան, ինչպէս նաեւ ցեղային եւ կրօնական զանազան խմբակցութեանց դէմ, Ճէպէլ Տրիւզէն մինչեւ Վերին Ճէզիրէ, մինչեւ Ալեւիներու երկիրը։ Ի՞նչ կրնայ ընել Ֆրանսա։ Հարցը փափուկ է եւ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Պիտի ուզէ՞ գոհացում տալ սիւննի վարիչներու պահանջներուն՝ պահպանելու համար Լիբանանի եւ Սուրիոյ Արաբ տարրին բարեկամութիւնը, զոհել իր լաւագոյն բարեկամները, Սուրիոյ քրիստոնեաները, զանոնք դնելով «երկրորդ կարգի» քաղաքացիութեան մէջ։ Միւս կողմէ Սուրիոյ զանազան շրջաններուն մէջ կատարուած քննութիւնը ցոյց տուաւ որ Դամասկոսի հովտին, Որոնդէսի եզերքներուն եւ Հալէպի բնակչութեան կազմած սահմանափակ խումբքէն դուրս, երկրին խալամ բնակչութեան մեծամասնութիւնը (չէի, տիւրզի, ալեւի, քիւրտ եւայլն) համաձայն չէ ազգային պլոքին եւ Դամասկոսի վարիչներուն քաղաքականութեան։

Ահա թէ ինչո՛ւ սուրիացի ազգայնական քաղաքագէտներուն իսկ կարծիքով, սուրիական հարցը լուծելու եւ փակուղիէն դուրս ելլելու միակ միջոցն է կազմել դաշնակցային վարչաձեւ մը, մայրաքաղաք ունենալով Դամասկոսը, որ տիւրզի, ալեւի եւ Ճէզիրէցի ժողովուրդներուն պիտի տար լայն ինքնավարութիւն մը վարչական, ելմտական եւ քաղաքական։

Դամասկոսի Ակադեմիային նախագահը, Շէքիպ Արսլան, որ արտօնութիւն ստացաւ Սուրիա վերադառնալու, յայտարարութեան մը մէջ վերջերս կ'ընդունէր, որ Սուրիոյ խաղաղութեան համար անհրաժեշտ է քաղաքական եւ վարչական ապակեդրոնացում մը ստեղծել։ Այսպիսի վարչաձեւ մը իրաւունք պիտի տար Տիւրզիներուն եւ Ալեւիներուն ունենալ տիւրզի եւ ալեւի կառավարիչներ Սուէյտայի եւ Լաթաքիէի մէջ, ներքին վարչական պաշտօնէութիւնը եւս առնելով Տիւրզիներէն եւ Ալեւիներէն։

Գալով ելմտական ապակեդրոնացումին, 1937ին հրատարակուած հրովարտակները ամէն երաշխիք կուտան որ պիտի գոհացուին տիւրզի եւ ալեւի բնակչութեան ցանկութիւնները։

Ցուսանք որ այս կարգադրութիւններով կը հարթուի նաեւ քաղաքական պայքարը, որ դէմ դէմի կը հանէ Դամասկոսի անհաշտ ազգայնականները եւ Ճէպէլ Տրիւզի, Ալեւիներու լեռնաշխարհին, Վերին Ճէզիրէի բընակչութիւնը, որոնց եւս հաւասարապէս կը սպառնայ իրական վտանգ մը, որ կախուած է արեւելեան Միջերկրականի եւ Մերձ․ Արեւելքի վըրեւ։

ԺՈՐԺ ՄԷՅԸՐ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Մ․ Ռ․ Ն․ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲ

Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին աշակերտներու ոտնագնդակի խումբը ազգային հանդէսներու առթիւ երեք շաբաթ դադարէ վերջ, անցեալ կիրակի հանդիպում մը ունեցաւ A.C.Bourgetի հետ։

Ինչպէս գրած էի մէկ ամիս առաջ, Հայերը արդէն պարտութեան մատնած էին Պուրժէի ուրիշ մէկ խումբը «Electrodynamique de Bourget»ն։

Այս անգամ եւս Մ․ Ռ․ նախկին աշակերտները պատուաւոր յաղթութիւն մը տարին 1 — 0։ Խաղին կը մասնակցէին Հ․ Մ․ Ը․ Մ․ի տղաքներէն երկու հոգի, Արապեան եւ Ջուլալեան։ Հայերը տիրապետեցին դաշտին սկիզբէն մինչեւ վերջը, սակայն բազմաթիւ յարձակումներ ապարդիւն անցան։ Ամէն հարուած ըստ սովորութեան կամ ձախէն կամ աջէն կամ վրայէն կ'անցնէր, մինչեւ որ Ջուլալի հեռուէն ղրկուած մէկ գեղեցիկ հարուածը իր նպատակին հասաւ բերդին մէջէն սահելով այս անգամ։

Այս հինգերորդ յաղթութիւնն է Մ․ Ռ․ Ն․ աշակերտներու խումբին վերակազմութենէն ի վեր։ Վեցերորդ յաղթութիւնը գալ կիրակի։

Հ․ Տ․

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ․ Ս․ Չ․

— Այո՛, այո՛, պոռաց միաձայն ամբողջ նաւազօրքը։

Նաւապետը շարունակեց․

— Անոր ալ, ինչպէս մեզ, լուրջ վտանգներ կը սպառնան․ դիւրին չէ մինչեւ ծովեզր հասնիլ։ Մակոյկը այնքան մեծ պիտի ըլլայ, որ կարողանայ ընդդիմանալ խոշոր ալիքներուն, բայց միեւնոյն ժամանակ այնչափ փոքր, որ աննկատելի մնայ յածանաւերէն․ պէտք է ցամաք ելլել այնպիսի ծովափ մը, այնպիսի տեղ մը, որ ապահով ըլլայ։ Ես կը կարծեմ որ Ֆուժէրի կողմը աւելի լաւ է, քան թէ Քուտանսէ։ Այժմ հարկաւոր է ամրակազմ նաւաստի մը, որ կարողանար լաւ թիավարել եւ լաւ լողալ, նաւաստի մը, որ տեղացի ըլլար եւ լաւ ճանչնար ծովին անցքերը։ Դեռ այնքան լոյս չէ․ մակոյկը կարող է ֆրեկաթէն այնպէս հեռանալ, որ թըշնամին չնշմարէ․ յետոյ շուտով կը սկսի կռիւը եւ թնդանօթի ծուխը աւելի լաւ կը ծածկէ զայն։ Մակոյկը փոքր է․ ընդծովեայ ժայռերը անոր վտանգ մը չեն սպառնար։ Աքիսը հեշտութեամբ կարող է պրծիլ այն թակարդէն, ուր յովազը չորս թաթերով կը բռնուի։ Մակոյկը պիտի յառաջանայ միայն թիակներու օգնութեամբ․ թշնամի նաւերը չեն կրնար զայն նշմարել։ Ասկէ զատ, մենք ալ մեր կողմէ կը զբաղեցնենք թշնամին, մինչեւ որ մակոյկը բոլորովին հեռանայ․ այդպէս չէ՞։

— Այո՛, այո՛, այո՛, գոչեց ծովազօրքը։

— Պէտք չէ բոպէ մը անգամ կորսնցնել, յարեց նաւապետը, ձեզմէ ո՞վ արիութիւն ունի այս գործը կատարելու։

Մթութեան մէջ նաւաստի մը շարքերէն առաջ անցաւ եւ ըսաւ․

— Ե՛ս։

Ժ․

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԱԶԱՏԻԼ

Քանի մը բոպէ յետոյ փոքրիկ մակոյկ մը, որ շինուած էր յատկապէս նաւապետներու տրամադրութեան տակ ըլլալու համար, բաց ծովի վրայ կը հեռանար քօրվէդէն։ Անոր մէջ տեղ բռնած էին երկու հոգի,— ծերունի ճամբորդը՝ ետեւի մասին մէջ, իսկ «արիութիւն ունեցող» նաւաստին՝ առջեւի մասին մէջ։ Առաւօտը դեռ շատ մթին էր․ նաւաստին կ'արդարացնէր նաւապետին ըսած խօսքերը․ ան իր հուժկու բազուկներով կը թիավարէր մակոյկը դէպի Մէնկիէի ապառաժները, եւ ուրիշ ուղղութիւն բռնել անհնարին էր։ Մակոյկին մէջ կը գտնուէր քիչ մը պաշար,— չորցած հացի տոպրակ մը, եղի ապխտած լեզու եւ փոքրիկ տակառ մը ջուր։

Այն վայրկեանին, երբ մակոյկը բաց ծովը ելած էր, Վիէօվիլ որ կը սիրէր վտանգի անդունդին առջեւը կանգնած կատակներ ընել, քօրվէդի ղեկին վրայ կեցած՝ մակոյկին հրաժեշտի ողջոյններ կուտար եւ հեգնելով կ'ըսէր․

— Ոչինչ, փախչելու համար լաւ մակոյկ է, բայց խեղդուելու համար աւելի լաւ, աննման է։

— Պարո՛ն, պոռաց ղեկավարը, կատակները մէկ կողմ թողուցէք։

Մակոյկը արագութեամբ կոր շրջան մը կատարեց, այնպէս որ տարածութիւնը անոր եւ մարտանաւին մէջ բաւական մեծ էր։ Հողմը եւ ալիքները կ'օգնէին թիավարին եւ փոքրիկ նաւակը արշալոյսի կիսաբաց շողերուն մէջէն լողալով, ծածկուած ալիքներու մեծ մեծ ծալքերուն տակ, արագութեամբ խոյս կու տար։

Ծովին վրայ կը տիրէր անորոշ ըսպասողականութեան մռայլ նախազգացումը։

Ծովին այս լայնարձակ եւ եռուն մակերեւոյթի վեհ լռութեան մէջ բարձրացաւ յանկարծ ձայն մը, որ փողի օգնութեամբ աւելի ուժովցած՝ կարծես գերմարդկային ըլլար․ նման էր հին ողբերգակներու ձայնին, որ կը հնչէր արոյրէ դիմակներու մէջէն։

Նաւապետ Պուապէրդըլօ էր որ կը ճառէր։

— Թագաւորի նաւաստիներ, գոչեց ան, սպիտակ դրօշակը մեծ կայմին վրայ բարձրացուցէք, էհ, ողջունենք մեր այս վերջին արեւածագը։

Եւ թնդանօթին ռումբը, որոտալով մարտանաւէն դուրս սլացաւ։

— Կեցցէ՛ թագաւորը, աղաղակեց նաւազօրքը։

Այդ վայրկեանին հեռուէն, հորիզոնին խորերէն լսուեցաւ ուրիշ գոռում մը, անվե՛րջ, հեռաւո՛ր․ թէեւ խառնաշփոթ, սակայն որոշ։

— Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը։

Եւ անմիջապէս յետոյ՝ ովկիանոսի խորութեան մէջ պայթեցաւ երեք հարիւր կայծակներու միացած ահեղ որոտումը։

Կռիւը կը սկսէր։

Կրակը եւ ծուխը ծածկեցին ծովը, ռումբերը, իյնալով ծովին մէջ, իրենց առաջացուցած ջուրի ցայտումներով կը ծածկէին ալիքները։

Կլէյմօր բոցեր կը ժայթքէր ութ նաւերուն վրայ։ Իսկ նաւատորմը, կիսալուսնի ձեւով Կլէյմօրի շուրջը շարուած, իր բոլոր մարտկոցներէն կրակ բացած էր։ Հորիզոնը կը բոցավառէր․ հրաբուխ մըն էր, որ ծովի խորքերէն դուրս կը ժայթքէր․ հողմը կը գալարէր այդ ծիրանեգոյն բոցերը, եւ նաւերը, ուրուականներու նըման, կ'երեւային եւ իսկոյն կ'անհետանային։ Ամէնէն առաջ մարտանաւին սեւ կմախքն էր որ կը ծրագրուէր այս կարմիր ֆոնին վրայ, իսկ անոր մեծ կայմին ծայրը կ'երեւէր շուրջանակիր սպիտակ դրօշը։

Մակոյկին մէջի մարդիկը լուռ էին։

Մէնկիէի եռանկիւնի ծանծաղուտները, որոնք տեսակ մը ընդծովեայ թակարդներ են, աւելի ընդարձակ են քան ամբողջ Ճէրսի կղզին․ ծովը կը ծածկէ զանոնք։ Անոնց ամենաբարձր մասը կը կազմէ սարաւանդ մը, որ ջուրերէն միշտ վեր կը մնայ, մինչեւ անգամ ամենաբարձր մակընթացութիւններու ժամանակ։

Հիւսիս – արեւելեան կողմէն վեց հսկայական ապառաժներ կը բաժնուին անոնցմէ եւ ուղիղ գծով շարուած՝ կարծես կիսախարխուլ հըսկայական պատ ըլլան։ Միայն ամենաթեթեւ մակոյկները կրնան անցնիլ այն նեղուցը, որ կը գտնուի այս սարաւանդին եւ վեց ապառաժներուն մէջ։ Նեղուցին միւս կողմը ծովը լայն ու խոր է։

(Շար․)

ճայնութիւն՝ փրկելու խաղաղութեան դերագոյն շահերը հաւաքական գործունէութեամբ։ Այսպէս, առաջին անգամ ըլլալով, կեդրոնական Եւրոպայի եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ իրականացած կ'ըլլայ մէկը այն պայմաններէն զոր մենք միշտ անհրաժեշտ համարած ենք խաղաղութեան պահպանման համար,— Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ պարտաւորութեանց համերաշխութիւնը։ Հա՞րկ է աւելցնել թէ դիւանագիտական այս գործունէութիւնը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ ապահովել բոլոր ժողովուրդներուն ազատութիւնը եւ անկախութիւնը։ Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլոր իրաւունքները յարգելու պայմանով։ Բռնութիւնը կամ սպառնալիքը աղէտի մը պիտի առաջնորդեն Եւրոպան։ Համախորհուրդ բոլոր այն պետութեանց հետ որ կ'ուզեն պատուով ապրիլ, մենք վճռած ենք ծառանալ բռնութեան եւ սպառնալիքին դէմ »։

Վարչապետը կրկին շեշտեց թէ ազգը պարտաւոր է ուժ տալ արթուն եւ վճռական քաղաքականութեան մը։ « Խաղաղութիւնը կը պահպանուի ամենօրեայ յամառ աշխատանքով, ամէն զոհողութեան պատրաստ ժողովուրդի մը վճռական կամեցողութեամբ։ Մնացեալը ճամարտակութիւն է։ Ազգային պաշտպանութիւնը ամբողջութիւն մը կը կազմէ, եւ ամէն բանէ առաջ զինուորական տնօրինութիւններ կը պահանջէ։ Մենք ձեռք առած ենք այդ միջոցները։ Մեր միտքէն չանցնիր կրճատել զանոնք, այլ զօրացնել, եթէ մեր սահմաններէն անդին կը պահուին կարգ մը զանգուածային զօրաշարժներ։

« Շատեր կ'ուզեն Ֆրանսան յոգնեցնել, մաշեցնել առանց ճակատամարտի պատերազմով մը,— պատերազմ անստուգութեան, մշտանորոգ անձկութեան եւ յուսախաբութեան։ Մեր կամքը չէ թուլցած եւ պիտի չթուլնայ։ Մենք գիտենք թէ ստիպուած ենք պաշտպանել մեր երկիրը եւ մեր ազատութիւնները, մեր հաւատքը եւ մեր մարդկային արժանապատուութեան խղճը։ Եթէ միւս կողմը արդար խաղաղութիւն մը կ'ուզէ, մենք պատրաստ ենք խաղաղութեան։ Եթէ կ'ուզէ հարուածել խաղաղութիւնը, պիտի զգայ մեր զէնքերուն ծանրութիւնը։ Եթէ ան կը փորձէ յոգնեցնել մեզ խաղաղութեան եւ պատերազմին միջեւ, մենք պիտի դիմանանք այնքան որքան պէտք է։ Ոչ բանի ուժը, ոչ ալ նենգութիւնը կրնան յաղթել Ֆրանսայի։ Ֆրանսա պատերազմական վիճակի մէջ է, միշտ կազմ եւ պատրաստ»։

Պ. Տալատիէ խօսեցաւ նաեւ ելմտական կարգադրութեանց մասին։ Ցետոյ պատրաստակամութիւն յայտնեց անմիջապէս լսելու հարցապնդումները։ Այս առթիւ միջադէպ մը ծագեցաւ աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, եւ ժխորը այնքան սաստկացաւ որ նախագահը հարկադրուեցաւ դադրեցնել նիստը։

Ժողովը շարունակուեցաւ երէկ։ Կառավարութիւնը արդէն իսկ ապահոված էր ստուար մեծամասնութիւն մը։

*** Հանրապետութեան Նախագահն ալ իր յայտարարութեան մէջ շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը, կը կրկնէր թէ Ֆրանսա միշտ խաղաղասէր ըլլալով հանդերձ, վճռած է դիմադրել որ եւ է բռնութեան։ «Չկայ զոհողութիւն մը որուն պատրաստ չըլլայ Ֆրանսա »։

Սանճաքի խնդիրը փակուա՞ծ է

Գահիրէի Պուրս Էժիփսիէն ֆրանսերէն թերթը կը գրէ.—

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը յայտնեն թէ Ալեքսանտրէթի շրջանը վերջնապէս Թուրքիոյ կցուած է։

Այս կցումը սակայն ներկայիս պիտի չկրնան կատարել այն վախով թէ Իտալիա կրնայ ընդդիմանալ Միջերկրականի մէջ գոյավիճակին փոփոխման եւ ոտնձգութիւն մը նկատել անգլեւիտալական համաձայնութեան դէմ։

Այս պատճառով, Անգլիա Ֆրանսայէն խնդրած է յետաձգել իր համաձայնութիւնը Թուրքիոյ հետ, Ալեքսանտրէթի մասին։

Զրոյցներ, սակայն կը շարունակեն շրջիլ թէ առանձնաշնորհներ, առաւելութիւններ եւ նոյն իսկ նոր հողամասեր տրուած են Թուրքիոյ, ի վնաս Սուրիոյ։

*** «Էէնի Կիւն» կը գրէ թէ Սանճաքի կառավարութիւնը որոշած է արգիլել հետեւեալ թերթերուն մուտքը. — Ազդակ, Զարթօնք, Հատիս (Պէյրութ)։ Արեւ, Յուսաբեր (Եգիպտոս)։ Նոր Օր (Յունաստան)։ Էլ Նահտա, Վագըթ (Հալէպ)։ Էլ Հաքիմա (Դամասկոս) եւ արտասահմանի հրատարակուող կարգ մը Թուրքերէն թերթեր։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՆԱՑԻԱՑՆԷ ՉԵԽԵՐԸ

10,000 հոգի ձերբակալուած ?

Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ հովանաւոր Պ. Ֆոն Նէօյրաթ խորհրդակցութիւններ կատարեց, ճշդելու համար այն պայմանները, որոնք պիտի գործադրուին Չեխերը նացիացնելու համար։ Չեխերը Գերմանիա եւ Գարմանները Փրակա ազատօրէն ճամբորդելու համար կարգադրութիւններ պիտի ըլլան։ Չեխ մանուկներուն համար պիտի հաստատուին ամառնային կայաններ Գերմանիոյ մէջ, ուր անոնց պիտի տրուի նացիական դաստիարակութիւն։ Նախագահ Հախա կը դժկամակի ընդառաջ երթալ անոնց որ կ'ուզեն բուռն կերպով առաջ մղել հակահրէական օրէնքները։ Պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ, թէ Փրակայի կեդրոնացման կայաններու մէջ այժմ կան 900 անձեր։ Նոր կեդրոնացման կայան մը պիտի բացուի Քարլսպատի մէջ։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մորավիոյ եւ Պոհեմիոյ մէջ այժմ կան 10,000 կալանաւորներ։ Լեհական եւ չեխական սահմանագլուխը փակուած է խստօրէն։ Չեխ ժողովուրդը թշնամական տրամադրութիւններով լեցուած է Գերմանիոյ գրաւման բանակին դէմ։

Կէօրինկ Սպանիոյ մէջ

Մարաջախտ Կէօրինկ, որ Իտալիայէն մեկնեցաւ Վալենցիա եւ ներկայ պիտի ըլլայ Մատրիտի յաղթական թափօրին (19 մայիս), ըսաւ թէ շատ ուրախ պիտի ըլլայ, եթէ հանդիպում մը ունենայ Ֆրանս. դեսպան մարաջախտ Փէթէնի հետ։ Ֆրանսական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Կէօրինկ կարգադրութիւններ պիտի ընէ որ Սպանիոյ բանակին ղեկավարութիւնը յանձնուի Գերմաններուն, եւ գերման մարզիչներ հսկեն անոր մարզանքներուն վրայ։ Այսպէսով Գերմանիոյ ազդեցութիւնը մեծապէսպիտի աճի Սպանիոյ մէջ, մանաւանդ որ Սպանիացիները աւելի համակրանք ունին Գերմաններու քան Իտալացիներու հանդէպ։ Սպանիացիները կը դժգոհին թէ Ֆրանսա կը դանդաղեցնէ Պուրկոսի մէջ կնքուած սպանեւֆրանսական համաձայնութեան պայմաններու գործադրութիւնը։ Այս պատճառով ալ Զօր. Ֆրանքօ ցարդ մերժած է սպանիացի փախստականները — մօտ 400,000 հոգի— ամբողջութեամբ ներս ընդունիլ։ Ֆրանսան ալ իր կողմէ կը պահանջէ, որ այս փախստականներու վրայ կատարուած ծախքերը վճարէ Սպանիա։

ՃԱՆԱՃԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ Թագաւորը հրովարտակով մը ներում շնորհեց Ալպանիոյ քաղաքական յանցաւորներուն։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը ներկայ եղաւ իտալական տորմիղին ռազմափորձերուն, Նափոլիի առջեւ։ Այս առթիւ ալ մեծ պատիւներ եղան իշխանին։

ՓԱՐԻԶԻ Թղթատարական վարչութեան մէջ նամակներ, ծրարներ եւ դրամ գողցուած ըլլալով, քանի հոգի ամբաստանութեան տակ առնուեցան։ Տասը անմիջապէս ձերբակալուեցան.

ԱՆԳԼԵՒՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ առեւտրական բանակցութիւնները վերջացան մայիս 11ին։ Անգլիա 5,000,000 ոսկի պիտի տրամադրէ Ռումանիոյ, զէնք եւ ռազմանիւթ գնելու համար, եւ 200,000 թոն արմտիք պիտի գնէ Ռումանիոյ յառաջիկայ հունձքէն, եթէ տրամադրելի մնայ։ Զգնելու պարագային, ցորենի այդ պահեստը Գերմանիոյ պիտի ծախուի, աւելցնելով անոր մթերքը։

---

14 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Mutualitéի մեծ սրահին մէջ
24Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ **Պ. ԳՄԲԷԹԵԱ՛Ն** (ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ)

ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԷԼԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԹՈՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ, ԵԱՏԻՔԵԱՐԵԱՆ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ։

ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԼԱՔՔԱ

Թ. ՆԱԼԵԱՆԻ եւ Տ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ այս արեւելեան մեծ օփէրէթը աննախընթաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, Զուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, միեւնոյն դերակատարներով։ Մայիս 14ի ներկայացումը ամէն կերպով պիտի գերազանցէ նախորդը։

Տոմսերը՝ 10 — 15 — 20 — 25 ֆրանք, կանխաւ ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51 rue Monsieur le Prince (Odéon),— Պ. Հրաչեանի 6, Rue Lamartine (Cadet). Maison Wag, 2 rue Arthur Rozier (Place des Fêtes) եւ Կիլիկիա երգչախումբի անդամներուն։ Ներկայացման օրը սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 1ին։

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ
Coliséeի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ). Mlle ARNAUD (դաշնակ), Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ (ջութակ)։

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը։

Օր. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՑԱՒԱՆ» զաւեշտը։

Մուտք 5 ֆր.։

կը խնդրուի երախայ չբերել։

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՕՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ
45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ
21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ
ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **ԺԱՐԷԺ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ**
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Ս. ԽՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտքը ազատ է։

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Տաշճեան գաւլօ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան կուժոն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Չագրեան փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, փարիզ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ
ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը
ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
(Լիսէ Միւզիքալի ջութակի ուսուցիչ) կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ.ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ
Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Mme Emilie Seboulի
40Ի ՄՕՏ ՆՈՒԱԳՈՂՆԵՐ

Յայտագրին մաս կը կազմեն դասական վարպետներէն ՌԱՄՕ, ԿԼՈՒՔ, ՄՈՑԱՌԴ, ՊԷԹՈՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, եւլն.։

Ցառաջացած աշակերտներէ կազմուած նուագախումբը պիտի նուագէ բազմաթիւ կտորներ, Կոմիտասի, Ծիւնիի եւայլնի լաւագոյն գործերէն, դաշնակով եւ թավջութակով։

Այս նուագահանդէսին սովորական խանդավառութիւնը սանձելու համար ջանք չէ խնայուած։

Մուտքը ազատ է։ Ծախքերու մասնակցութեան համար յայտագրի մը գնումը պարտաւորիչ է, գին 3 ֆր.։ կը խնդրուի չխաչածել։

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած բացօթեայ պտոյտը դէպի Ֆոնթէնպլօ, որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 14ին։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ_ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻի կողմէ
13 Մայիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Բարեգործականի տան մէջ, 8, Ռիւ. Պոսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ
կը մասնակցին՝ Mlle Adelita Romano (սպանիական պարեր) եւ ուրիշ արուեստագիտուհիներ։

Օրքէսթր՝ ԳԱՐԻՕ ԳԱՆԹԻ։ Մուտք 7 ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր սրտագին խնդակցութիւնները եւ շնորհաւորութիւնները կը յայտնենք հայրենակից եւ երիտասարդ մտաւորական՝ Պ. Յովհաննէս Մահտէսեանին իր ամուսնութեան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Մ. Տօնապետեան Տէր եւ Տիկ. Միհրան Տօնապետեան, Տէր եւ Տիկ. Կ. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Մինասեան, Տէր եւ Տիկ. Կ. Աբգարեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Նաջարեան, Տէր եւ Տիկ. Հ. Թորոսեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Էպրուկ Աճէմեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն և եղբօր՝ ՄԵԼՔՈՆ ԱՃԷՄԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 20 Մայիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պօսիւէ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ «Կ. Խաչիպատմութիւնը»։

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

RESTAURANT des DIAMANTAIRES
60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78–14
Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի, տաստ աղանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՑԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գիներով։ Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը։ Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ։

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ։ Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 14 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4040 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՈՒԺԱԾԸ Կ'ԱՌՆԷ…

«Եւրոպան տաճկցաւ», պիտի ըսէինք, այլաբանօրէն, ի տես այն գուրգուրանքին որ կը հոսի Թուրքիոյ վրայ, ապահովելու համար անոր զինակցութիւնը :

Անշուշտ այդ գուրգուրանքը հիմնուած է խաղաղութեան շահերուն վրայ, նկատի առնելով Թուրքիոյ բացառիկ դիրքը՝ իբրեւ «Թաղուհին» Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցներուն :

Այսպէս ուրեմն, արդէն իսկ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ :

Քանի մը օրէն պիտի ստորագրուի նաեւ ֆրանքօթուրք համաձայնութիւնը, նոյն բովանդակութեամբ :

Փակագիծ մը, այս մասին.— Տեղական թերթերը կը հաստատեն թէ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան յապաղումը հետեւանք է Սանճաքի չարաբաստիկ հարցին : Թուրքիա կը պնդէ որ իրեն յանձնուի այդ շրջանը : Ֆրանսա կը ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել, եւ ատոր համար Փարիզ կը մնայ Զօր. Վէյկան, որ Անգարա գացած էր վերջերս եւ Լոնտոն պիտի մեկնէր :

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներէն մէկը յայտարարած է.

— « Թուրքերը իսկապէս շատ պահանջկոտ են դարձեր · բայց գրեթէ ստոյգ է որ ֆրանսական կառավարութիւնը տեղի պիտի տայ : Թուրքերը տէրն ու տիրականն ըլլալով Նեղուցներուն, բացարձակապէս անհրաժեշտ են հակայարձակման ճակատին համար եւ կրնան ստանալ գրեթէ որ եւ է բան զոր կ'ուզեն Ֆրանսացիներէն եւ Անգլիացիներէն » :

Ուրեմն, Թուրքիա կրնայ իր ուզածն ստանալ այս երկրէն եւ Անգլիայէն, իբրեւ պահապանը Տարտանէլի, հակառակ անոր որ ինք տասնապատիկ աւելի կարօտ է այդ երկուքին պաշտպանութեան, ներկայ եւ մանաւանդ գալիք տագնապին մէջ…

Տակաւին ուրիշ խնդիր թէ այս միացեալ ճակատը պիտի չգրգռէ՞ միւսներուն ախորժակը, դէպի Մօտաւոր Արեւելք եւ Արեւելեան Միջերկրական :

Անցնի՛նք : Ճակատին միւս գլխաւոր օղակը պիտի կազմէ Խ. Միութիւնը, որ արդէն դաշնագիր մը ունի Թուրքիոյ հետ, իսկ Անգլիոյ հետ ալ կը բանակցի տակաւին, միջին ճամբայ մը գտնելու համար :

Կը նշանակէ թէ այս բոլոր համաձայնութիւններն ու բանակցութիւնները ի վերջոյ պիտի յանգին պաշտպանողական ընդարձակ ցանցի մը, պատուար կազմելով Հռոմ – Պերլին Առանցքին դէմ :

Իտալական եւ գերմանական թերթերը արդէն սկսած են հեգնել Անգլիոյ «դաշնամոլութիւնը», անոր վերագրելով յարձակողական նպատակներ : Մուսոլինի պիտի ճառէ այսօր, կիրակի, Թուրինոյի մէջ, եւ հաւանաբար խօսի նաեւ այս մասին, իբրեւ առաջին պաշտօնական արտայայտութիւն :

Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը աւելի կը թանձրանայ, քանի որ միւսները ձեռնթափ եղած չեն իրենց յայտնի կամ գաղտնի ծրագիրներէն, ոչ Պալքաններուն եւ Մօտաւոր Արեւելքի, ոչ ալ Միջերկրականի մէջ :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր լրացնելով իր վիճաբանութիւնները ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին, վստահութեան քուէ տուաւ 230ի դէմ 375 ձայնով, ուրեմն 145 քուէի մեծամասնութեամբ : Եթէ քուէարկութիւնը վերաբերած ըլլար միայն արտաքին քաղաքականութեան, կառավարութիւնը ապահոված էր միաձայնութիւնը, ինչպէս կ'ապացուցանեն երկօրեայ վիճաբանութիւնները : Բայց ընդդիմադիրները ուրիշ ներքին խնդիրներ ալ խառնեցին եւ ընկերվարականներն ու համայնավարները հակառակ քուէ տուին :

Հարցադրումներէն վերջը, Պ. Տալատիէ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— « Ես չեմ ուզեր բառ մը արտասանել իբրեւ կուսակցութեան մը նախագահ : Ես կ'ուզեմ խորհիլ միայն Ֆրանսայի մասին,— մեր Ֆրանսային որ վտանգի մէջ է, եւ որուն սակայն ոչ մէկը կրնայ յաղթահարել, որովհետեւ զօրաւոր է ան, միացեալ եւ վճռական » :

Վիճաբանութեանց ընթացքին Պ. Լէոն Պլում խօսք առնելով, խնդրեց որ կառավարութիւնը մէկդի դնէ ելմտական օրէնքները — որոնց դէմ ուժգնօրէն կը բողոքէին իր կուսակիցները — եւ ժողովը քուէարկէ միայն արտաքին քաղաքականութեան մասին, որպէսզի աշխարհ իմանայ Ֆրանսայի միաձայնութիւնը այս հարցին մէջ : «Եթէ ընկերվարականները կը մերժեն քուէարկել վստահութեան բանաձեւը, պատճառը պարզապէս այն է որ փորձ մը կը կատարուի իրենց պարտադրելու ելմտական քաղաքականութիւն մը որուն համաձայն չեն » :

Վարչապետը պատասխանեց թէ իր արտաքին, զինուորական եւ ելմտական օրէնքները անբաժանելի ամբողջութիւն մը կազմեն, բոլորն ալ հիմնուած ազգային պաշտպանութեան վրայ : Եւ մերժեց բաժնուիլ իր ելմտական նախարարէն, յայտարարելով թէ չի կրնար լուռ մնալ անոր կատարած գործին հանդէպ, առանց կորսնցնելու իր պաշտօնակիցներուն համարումը :

Ընկերվարականներուն եւ բոլշեւիկներուն գլխաւոր առարկութիւնը այն էր թէ կառավարութիւնը «անհաւասար զոհողութիւններ» կը պարտադրէ հարուստին եւ աղքատին միջեւ : Այս առթիւ գանգատեցան թէ ռազմանիւթի արտադրիչները չարաշահութիւններ կը կատարեն :

Վիճաբանութեանց ընթացքին ընդդիմադիրները դիտել տուին թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը փոխուած է չեխական տագնապէն ի վեր (1938 Սեպտեմբեր) : Վարչապետը պատասխանեց թէ ժամանակը եկած չէ տակաւին, ամբողջովին լուսաբանելու համար չեխական խնդիրը :

— «Ներկայիս միայն սա՛չափը կրնամ ըսել թէ անցեալ սեպտեմբերի քաղաքական եւ զինուորական պարագաներուն մէջ մենք իրաւունք չունէինք պատերազմի յայտարարութեան խելագարութիւնը գործելու » :

Լէոն Պլում յայտարարեց թէ խաղաղութիւնը փրկելու միակ միջոցն է համոզել Հիթլէրը եւ Մուսոլինին թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա անկեղծ են եւ պիտի չթոյլատրեն որ նոր բռնութիւններ կատարուին այս կամ այն ազգին դէմ :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՍՏՈՐԱԳՐԵՑԻՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐԷ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ Պ. Չէմպըրլէն պաշտօնապէս յայտարարեց անգլօ-թուրք զինակցութեան դաշնագրին կնքումը : Միեւնոյն յայտարարութիւնն եղաւ նաեւ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, վարչապետին կողմէ :

Դաշնագիրը թէեւ առժամեայ հանգամանք ունի, բայց կրնայ դառնալ վերջնական, իբրեւ առաջին խարիսխ մը Անգլիոյ նոր քաղաքականութեան : Ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւններն ալ վերջանալու վրայ են, եւ կը յուսացուի մօտերս յայտարարել զինակցութեան կնքումը, ձեւ մը գտնելով Ալէքսանտրէթի վէճին լուծման համար :

Քաղաքական շրջանակներու մէջ անգլօ-թուրք զինակցութեան կնքումը կը համարուի ջախջախիչ պարտութիւն մը Ֆոն Փափէնի համար, որ Անգարա հասած էր բանակցութեանց ամէնէն տաք շրջանին, զայն խափանելու համար : Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը այս առթիւ գրել կու տայ թէ՝ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը լաւատես հաւաստիքներ ընծայած էր Ֆոն Փափէնի յաջողութեան մասին : Գերմանիա թերեւս հանդուրժէր առժամեայ համաձայնութեան մը, բայց տեւական զինակցութիւն մը շատ ծանր խոչընդոտ մը պիտի կազմէ դէպի Մօտաւոր Արեւելք տարածումին : Ուրեմն զինակցութեան կնքումը խոր տպաւորութիւն գործած է Գերմանիոյ մէջ :

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը ջերմ ծափերով ողջունեց զինակցութեան կնքումը : Ահաւասիկ Պ. Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը ·

— « Համաձայնութիւն գոյացած է որ երկու երկիրները (Անգլիա եւ Թուրքիա) վերջնական եւ երկարատեւ դաշինք մը պիտի կնքեն, փոխադարձութեան սկզբունքին վրայ, ի շահ իրենց ազգային ապահովութեան : Մինչեւ վերջնական համաձայնութեան լրացումը, Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը եւ թրքական կառավարութիւնը կը յայտարարեն թէ երբ նախայարձակման մը պարագային պատերազմ ծագի Միջերկրականի շրջանին մէջ, պատրաստ պիտի ըլլան գործակցելու իրապէս եւ փոխադարձաբար իրենց կարելի օգնութիւնն ու աջակցութիւնը ընծայելու : Երկու կառավարութիւնները կ'ընդունին թէ նոյնպէս անհրաժեշտ է ապահովութիւն հաստատել Պալքաններուն մէջ եւ պիտի խորհրդակցին իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շուտով հասնելու համար այդ նպատակին : Այս յայտարարութիւնը արգելք չէ ոչ մէկ եւ ոչ ալ միւս կառավարութեան համար՝ համաձայնութիւններ կնքելու ուրիշ երկիրներու հետ, ամրապնդելու համար խաղաղութիւնը » :

Այս համաձայնութիւնը առժամեայ կը համարուի անոր համար որ, Ֆրանսան ալ միանայ, զայն դարձնելու համար եռեակ զինակցութիւն մը : Ինչպէս ըսինք, ֆրանքօ-թուրք բանակցութիւններն ալ յաջողած են, բայց Թուրքիա նոր հաւաստիքներ կը պահանջէ Փարիզէն, Ալեքսանտրէթի շրջանին կցման համար :

Պ. Չէմպըրլէն իր յայտարարութեան մէջ շեշտեց թէ ոչ առժամեայ համաձայնութիւնը, ոչ ալ ծրագրուած վերջնական զինակցութիւնը ուղղուած չեն որեւէ պետութեան դէմ, «այլ կը ձգտին ապահովել Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ փոխադարձ աջակցութիւնը, եթէ անհրաժեշտութիւն ծագի» : Այս առթիւ աւելցուց թէ մինչեւ վերջնական համաձայնութիւնը մանրամասնօրէն պիտի քննուին կարգ մը խնդիրներ, ճշգրտօրէն սահմանելու համար զանազան պայմաններ՝ փոխադարձ յանձնառութեանց գործադրութեան համար :

Վարչապետին յայտարարութենէն վերջը, աշխատաւորականներու ներկայացուցիչը գոհունակութիւն յայտնելով հանդերձ, հարցուց թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները պիտի խորհրդակցի՞ն այս համաձայնութենէն վերջը :

Վարչապետը պատասխանեց թէ այս խնդիրը չի կրնար քննուիլ, վերջնական համաձայնութենէն առաջ :

Ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց ·

— Այս համաձայնութեան մէջ նկատի առնուա՞ծ է Մոնթրէօյի պայմանագրին 19րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի մարտանաւերու անցքին դէպ ի Սեւ ծով, օգնութեան հասնելու համար Ռումանիոյ, եթէ ան յարձակում կրէ :

Չէյմպըլէն.— Այն յայտարարութիւնը որ կարդացի, չի պարունակեր այդ կարգի մասնաւոր կէտեր : Համաձայնութիւն գոյացած է որ երկու ազգերը վերջնական եւ երկարատեւ դաշնագիր մը կնքեն : Այդ կարգի խնդիրները անշուշտ պիտի քննուին այն ատեն :

— Այդ կը նշանակէ թէ այժմ ջնջուա՞ծ է մարտանաւերու Սեւ ծով մտնելու մասին հաստատուած սահմանափակումը, հարցուց ուրիշ ընդդիմադիր մը :

Չէյմպըլէն.— Այդ ուրիշ բան չի նշանակեր քան ինչ որ ըսի :

— « Միջերկրականի շրջան» բացատրութիւնը գործածուած է Տարտանէլը եւ Սեւ ծովը դո՞ւրս ձգելու համար, հարցուց աշխատաւորական մը :

— Ոչ, պարոն, պատասխանեց Չէյմպըլէն :

Դարձեալ աշխատաւորական երեսփոխան մը պնդեց որ վարչապետը աւելի բացորոշապէս սահմանէ «Միջերկրականի շրջան» բացատրութիւնը : Պ. Չէմպըրլէն մերժեց : Վարչապետը մերժեց նաեւ աւելի բաց խօսիլ հետեւեալ բացատրութեան մասին.— «Նախայարձակման արարք մը որ կրնայ պատերազմի յանգիլ Միջերկրականի մէջ » :

ՊԱՊԸ կոնդակ մը պիտի հրատարակէ Եւրոպայի գործերու մասին, միեւնոյն ատեն շարունակելով իր ձեռնարկները՝ ի սէր խաղաղութեան :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆԸ ՊՈՉՈՎ ԿԱՏՈՒՆ ԿԱՄ ՏԻԿՆԱՅՔ ՓԱՓԿԱՍՈՒՆՔ

Յ. Պարոնեան ո եւ է Անգլուհի ճանչցա՞ծ էր արդեօք, երբ կը գրէր, տարիներ առաջ ·

— « Կնոջ սիրտը ծովուն յատակը գտնուող աւազի կը նմանի : Փնտռէ ինչքան կ'ուզես, պիտի չգտնես երբեք » :

Այս տողերը միտքս ինկան, կարդալով Լոնտոնի թերթերը, որոնք նոյնիսկ խմբագրականներ կը գրեն այս միջոցին, կնոջական … ապըստամբութեան մը առթիւ :

Արդարեւ, բաւական լուրջ է խնդիրը, սերտ կապ ունենալով հին օրէնքի մը հետ :

Այդ փոշեքաղ օրէնքին տրամադրութեամբ, Անգլիոյ մէջ խարազանի կը բռնուին կարգ մը յանցաւորներ, — գող, աւազակ, աղջիկներ եւ մանուկներ մոլորեցնող եւն · :

Յանցաւորը կը կապեն գերանի մը, եւ խարազանը, որ «ինը պոչով կատու» կը կոչուի, կ'իջնէ անխնայ :

Օրինապէս 15 հարուած պէտք է զարնել, բայց շատ քիչերը կը դիմանան : Եօթը – ութ խարազանէ վերջ, խեղճերը ուշաթափ իյնալով, կը փոխադրուին հիւանդանոց :

Անցեալ տարի խումբ մը երիտասարդ չարագործներ այս բարբարոսութեան ենթարկուեցան Լոնտոնի մէջ :

Հանրային կարծիքը խորապէս ազդուած, երկու մասի բաժնուեցաւ, — պահե՞լ թէ խափանել այս միջնադարեան սովորութիւնը :

Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այսօր :

Ներքին նախարարը, թէեւ պահպանողական, տրամադրութիւն յայտնած է վերցնելու այս վայրագութիւնը, հաստատելով ուրիշ պատժական տնօրինութիւններ :

Եւ ահա փոքրիկ մը «Լէյտի»ներու ու «միս»երու աշխարհին մէջ ·

— Ո՛չ, ո՛չ, պէտք է պահել « ինը պոչով կատու »ն, պաշտպանելու համար մեր աղջիկները, տղաքը, մեր պատիւը :

Բողոքի այս շարժումին գլուխն անցած է Պահպանողական կիներու Միութիւնը, որ մասնաւոր ժողով մը գումարեց վերջերս : Կը մասնակցէին 3000 կիներ, իբրեւ ներկայացուցիչները 480 շրջաններու : Ուրիշ խօսքով, իբրեւ արտայայտիչները գրեթէ ամբողջ Անգլիոյ պահպանողական կիներու կարծիքին :

Ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց, որուն տրամադրութեան համաձայն դատարանները իրաւունք ունին մարմնական պատիժներ տնօրինելու բռնութեամբ կատարուած գողութեան, ինչպէս եւ կիներու եւ մանուկներու դէմ եղած ոճրային յարձակումներու համար :

Հազիւ քանի մը կիներ համարձակեցան հակաճառել : Ամէնէն խիզախը, Լէյտի Ասթոր – երեսփոխան — անարգուեցաւ ներքին նախարարութեան յորդորականին հետ, երբ կը ջանար համոզել որ ջնջուի խարազանի պատիժը :

Ուրեմն, ինը պոչով կատուն տակաւին ի պատուի է Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, հակառակ այնքան բարեփոխումներու :

Արդեօք անո՞ր համար որ կիները կատուազգի են, ինչպէս այրերը շնազգի …

ՎԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ս. Տէր Մաթէոսեան, Փավիլեոն սու Պուա	50
Մայիս 10ի գումարը	2985
գումար՝	3035

Խ. ՄԻՈՒԹԻ՞ՒՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՅ

Աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ արդէն իսկ համաձայնութիւն մը գոյութիւն չունի՞ Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, մարտանաւերու Սեւ ծովէն անցքի մասին եւ թէ այդպիսի համաձայնութիւն մը պիտի չդրուի՞ վերջնական դաշնագրին մէջ :

Վարչապետը պատասխանեց ·

— « Իսկապէս չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պիտի դրուի վերջնական համաձայնութեան մէջ » :

Իրազեկներու կարծիքով, անգլօ-թուրք համաձայնութեան կնքումը պիտի փութացնէ անգլօ-խորհրդային բանակցութիւնները, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ Մոսկուան ալ այս նոր զինակցութեան կապելու համար : Պ. Չէմպըրլէն իր յայտարարութեան մէջ թէեւ չյիշեց Խ. Միութեան անունը, բայց հասկցուց թէ վերջնական դաշնագրին կարգ մը կէտերը կախում կրնան ունենալ այդ բանակցութեանց ելքէն :

*** Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, արտաքին գործավարը աւետելով համաձայնութեան կնքումը, ջերմ խօսքեր ուղղեց Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան հանդէպ, բուռն ծափերու մէջ : Գործավարը կարճ յայտարարութիւններ ըրաւ նաեւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեանց, ինչպէս նաեւ Պալքանեան համաձայնութեան մասին : Ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան յայտարարութեանց : Այս առթիւ վարչապետը շեշտեց թէ Թուրքիա չի կրնար չէզոք եւ անտարբեր մնալ ամէն կողմ ծագած վէճերու մէջ :

Ուրիշ մանրամասնութիւններ

«Մաթէն»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, անգլօ-թուրք համաձայնութիւնը կը տրամադրէ Թուրքիոյ օգնութիւնը՝ Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի համար, եւ Անգլիոյ երաշխաւորութիւնը Թուրքիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան մասին : Եթէ Թուրքիա յարձակման ենթարկուի, Անգլիա օգնութեան պիտի հասնի իր զօրքով : Իսկ եթէ Եգիպտոս եւ Պաղեստին յարձակման ենթարկուին, Թուրքիա անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի :

Գալով ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց, Ֆրանսա եւս փոխադարձ աջակցութեան այս ցանցին պիտի միանայ նոյն յանձնառութեամբ, թէեւ Սուրիոյ հողային ամբողջութիւնը երաշխաւորուած է արդէն, 1927ի ֆրանքօ-թուրք դաշնագրով :

Բայց այստեղ չեն սահմանափակուիր Թուրքիոյ հանդէպ կնքուած կամ կնքուելիք յանձնառութիւնները : Թուրքիա երաշխաւորած է Իրաքի հողային ամբողջութիւնը, Սաատապատի դաշնագրով, (Թուրքիա, Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան) :

Գալով բուն անգլօ-թուրք համաձայնութեան, անոր ամէնէն կարեւոր կէտը այն է որ Տարտանէլը եւ Վոսփորը պիտի բացուին անգլիական մարտանաւերուն առջեւ, համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին 16րդ յօդուածին : Արդ, Խ. Միութիւնը եւ Ռումանիա արդէն իսկ համաձայնութիւններ կնքած ըլլալով Թուրքիոյ հետ, Ֆրանսան ալ պատրաստ ըլլալով կնքելու քանի մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

2.– «ՄԻՆԱԿ ԵՄ, ՅԱՐ, ԼՈՒՍԸՆԿԱՅԻՆ ՊԷՍ ՎԵՐԻ»

Je pense souvent à ces isolés··· à ces silencieux··· les meilleurs d'entre nous, sûrement · Jacques CHARDONNE.

— Քննադատութիւնդ քիչիկ չըլլա՛յ, կ'ըսէր ինծ Ահարոն՝ մէկու մը պէս, որ կը վախնայ լոյսէն, կը սարսափի կեանքէն:

Իր այս խօսքին մէջ՝ Ահարոն կը մատնէ արուեստի վարդապետութիւն մը, որու պատկերազարդումը կըկազմեն, արդէն, Մազաղաթենը եւ Պոխիմակաճէն:

Մութին ու մենութեան այս սիրահարը, որ կ'երթայ «զօղանջել ծովերուն խորը», որ «ցերեկը կը փնտռէ կերեզմանի հողին տակ», որ «կորստեան կարմիր գինին կ'ըմպէ», եւ որուն հոգւոյն յաճախանք է դարձեր

··· Ի՜նչ քաղցր որ մշուշ է այսպէս,
Երթալ թաղուիլ շամանդաղին մէջ անոր,
Վըշտէդ կրակ վառել ծոցին մէջ, անտես,
Ու քնանալ՝ ըսպասելէն ա՛լ անզօր···

եւ վերջապէս այն որ, սիրոյ տառապանքէն հանապազ գինով, «փեսայօրէն հագուած» եւ «օրերն ամբողջ հարս ըրած», կը սպասէ, «ուժգին զօղանջելու համար», որ (տեսէ՛ք, ի՜նչ սիրուն է)

Մահուկ մը գայ քաշել չուանն հին զանգակին,

յանկարծ,— ի՜նչ եղերերգութիւն,— կ'ուզէ պահ մը լռեցնել նոյնիսկ իր «խժաձայն նուագարանը», (գիտէ՞ք արդեօք թէ ի՛նչ բանի կ'ակնարկէ այս երկու բառով,— կարդացէք Անծանօթ ձայնը խորագիրը կրող քերթուածը, որ գոհար մըն է): Մեր այս երկար եւ բազմաստեղն պարբերութիւնը,— արձակի մէջ սէնֆոնի կը կոչուի այս ձեւը,— քիչ մը պայծառացնելու համար՝ կրկնենք թէ Ահարոն, մենակեաց քուրմ, որ իր բարձին վրայ պակսած հարսին կարօտն ունի, հակառակ բնանկարներու, գեղերու, ձայներու մէջ կին մը տեսնելու յաճախանքին եւ անոր տառապանքին, կ'ուզէ փշրել ամէն զգայարանք, նետել իր փեղկերը աշխարհի վրայ,

Այնքան ներփակուիլ, ներաշխարհանալ,
Որ չկրնաս դուն քու դուռըդ բանալ:

Բայց կը նշմարէ, որ իր մէջ լոյս կուտայ անշէջ կանթեղ մը, կը պլպըլայ եւ կ'առկայծի: Ահարոն, յոգնած եւ յուսահատ, կ'աղաչէ Աստուծմէ որ մարէ՝ այդ լոյսը, մարէ գերթ արեգակ յաւիտենապէս վառող այդ «պատրոյգը»,

Մահէս առաջ կ'ուզեմ տեսնել որ, Տէ՛ր իմ,
Հաւատարիմ լուսարարն այս տաճարիդ,
Ն'արէ բոլոր մոմերն յոյսին, շիթ առ շիթ,
Զի կը վախնամ որ մահէս վերջն ալ վառիմ:

Կախարդական գեղեցկութիւն մը ունի այս քերթուածը, խորագիրը՝ Աէրը կ'եղերերգէ: Բայց աւելի եւս գեղեցիկ է վերջին տունին վերջին տողը:

Բանիմաց ընթերցողը հասկցաւ անշուշտ թէ վեցերորդ զգայարանքն է, որ, այսպէս, կը փրէօյտանայ, sublimationի կ'ենթարկէ ներքին տենչանքները, յանուն որոնց կը խօսեցնէ ըռութեան սիրահարը, կեանքին կը ըրէ մենութեան նուիրեալը, լոյսին կը քաշէ այս գիշերադնացը: Եւ Ահարոն կը կենայ դիրքի մը վրայ, ուր «լոյսը կը բաժնուի աղջամուղջէն»: Ահա թէ ինչո՛ւ իր առաջին քերթողագիրքը ձեւն ունի երկուորեակի մը, մէկը Գիշեր անուանեալ, միւսը՝ Լոյս: Մազաղաթենը diorama մըն է կարծես,— մթաստուերի մէջ կանգնած քերթողը յանկարծ կը ճոխանայ գոյներով ու բոլորովին տարբեր կերպարանափոխութեան մը հրաշքը կը պարզէ դիտող աչքերուն առջեւ: Այլ խօսքով, ինչ որ կ'երգուի գիրքին ըսկիզբը քրմական լեզուով՝ կը կրկնուի գրքին վերջաւորութեան մէջ աշխարհիկ լեզուով:

Այս կրկներգէն վերջ (Մազաղաթենը), սիրոյ այս Նարեկէն վերջ, որ կը հեծեծէ «զնոյն ձայն կրկնակական եղերերգութեան լալեաց բազմութեան», Ահարոն փնտռելու կ'ելլէ եւ նկարչագեղ պոհեմական երկրին մէջ պատրանքըկ'ունենայ գտնելու յաւերժահարսը, որ կը լողնայ իր տենչերու ակունքին մէջ, որ պահ մը կը ժպտի իրեն եւ կը խոստանայ լռեցնել իր զգայական անիշխանութիւնը պոհեմական կիրքի արփաճաճանչ ջրվէժի մը տակ, բայց ափսո՜ս որ կը չըքանայ պատրանքը եւ քերթողը դարձեալ կուլայ, դարձեալ կը հեծեծէ վերջալոյսի մը տխրութեամբ (Պոհեմական):

Մէկ զգայարանքով երգ մըն է այս ամբողջ բանաստեղծութիւնը,— ահա թէ ինչո՛ւ Ահարոն շատ կը նմանի դասական բանաստեղծներուն: Արդի բանաստեղծները բազմակին են եւ կը գրեն ընդհատ ներշնչումներով: Անոնք կանգ կ'առնեն հանդիպակաց պատուհանի մը մէջ ծաղկող կանացի գլուխի մը ի տես, յանկարծական սիրահարութեամբ մը եւ շուտ ցամքող ներշնչումով՝ հնչեակ մը կը ձօնեն անոր, յետոյ կը մոռնան ամէն բան՝ նոր պատուհանի մը առջեւ: Ընդհակառակն, Տանթէներու եւ Փեթրարքներու յատուկ դասական ներշնչումը կը տարբերի անով որ յաւիտենական ժայթք ունի,— Տանթէ կ'երգէ իր Պէաթրիչէն եւ Փեթրարքա՝ իր Լաուրան, եւ այդ երգը մէկ զգայարանքով տրուած երկարաշունչ պօէմ մըն է: Մենակեցութիւնը դեր մը ունի՞ այս երեւոյթին մէջ, չեմ գիտեր, բայց կարելի չէ ուրանալ, որ յարաշարժ կեանքը կը փշրէ սիրոյ միութիւնը: Ճիշդ է թէ Տանթէ աղմկալից կեանք մը ապրեցաւ, զինուոր, քաղաքական տարագիր եւ քիչ մը ամէն բան, նոյնիսկ բժիշկ: Բայց այնքան ինքն իր մէջ ամփոփուած էր եւ լռակեաց, որ Վերոնայի կիները զինք կ'անուանէին «դժոխքէն փախած», չփորուած հողի պէս լուռ, տխուր եւ գոց էր դէմքը: Փեթրարքա, թէեւ գեղեցիկ երիտասարդ, իր բոլորովին սպիտակ հագուստներուն մէջ աւելի գեղեցկացած, կը սիրէր մենութիւնը ու չարունակ կ'առանձնանար վայրի բնութեան մէջ:

Ի՞նչ է որ առանձնութեան կ'առաջնորդէ բանաստեղծը,— Ցիմմէրման, ինչպէս եւ Էմըրսըն, որ եւ է պատճառ չեն կրնար ցոյց տալ: Սիրոյ ծարա՞ւն է, որ բաժակ կը խոստանայ, երազներու հեշտանքով լեցուն, որ աւելի կը քաղցրանայ մենութեան եւ լռութեան մէջ: Արդարեւ Տանթէի բանաստեղծութիւնը ուրիշ լար չունի.

Tutti li miei pensier parlan d'amore· «Իմ բոլոր մտածումներս սիրոյ մասին կը խօսին», կ'ըսէ Տանթէ: Փեթրարքա նոյնպէս: Բայց Տանթէի համար դաղտնիք չունի սիրոյ անկողինը որպէսզի տարուէր երգելու զայն, (սխալ հասկցուած իրապաշտութեան մը վարժապետները կը կարծեն թէ բանաստեղծը իր ապրումն'ըն է որ կ'երգէ,— ո՛չ, ճշմարիտ արուեստագէտը, կ'երգէ ինչ որ չէ ապրած, ինչ որ անդին կ'իյնայ իրեն կարելի իրականութեան մը սահմաններէն): Ինծի կը թուի թէ մենասիրութեան կամ առանձնակեցութեան պատճառը կարելի է կարդալ այն ուսումնասիրութիւններուն մէջ, որոնք կատարուեցան, այս վերջին տարիներուն, schizoïdieի մասին,— խառնուածք մը, որ ենթական կը զատէ արտաքին աշխարհէն եւ զայն կը փակէ ինքն իր մէջ: Schizoïdeը երազող մըն է, որ կ'արհամարհէ իրականութիւնը,— անոր անհրաժեշտ է քիչ մը մթութիւն կամ գիշերային լռութիւն, որպէսզի խփէ աչքերը եւ յանձնուի ներքին հեշտանքին: Այսպիսի խառնուածքի տէր արուեստագէտները միսթիք կ'անուանուին յաճախ, ընդունելով որ անոնք սեռային թաքուն ցանկութիւններու sublimationը կը հետապնդեն նախընտրաբար աշխարհիկ վայելքէն: Անշուշտ միսթիքականութիւնը կը հպատակի հոգեբնախօսական պայմաններու, բայց այլապէս հետաքրքրական են զանազան տեսութիւններ, (Պասթիւ, Մէն տը Պիրան, Ցիմմէրման, Էրնէսթ Սէյեէր, Փօլան, Պլոնտէլ, աբբայ տը Պրէմոն, Ժիւլ տը Կօթիէ):

Կ'արժէ ներկայացնել Ահարոնի միսթիքականութիւնը, ի՞նչ փոյթ թէ Ահարոն կը պոռայ.

— Քիչիկ չըլլա՛յ քննադատութիւնդ:

Բայց, եթէ արուեստը հիւանդութիւն մը չէ, քննադատը վարդապետ մըն է փիլիսոփայութեան, կամ եթէ կ'ուզէք՝ պարտիզպան մը հոգեկան ու մտային բնախօսութեան պարտէզին մէջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍՊԻՏԱԿ ԾԱՂԻԿԸ

Լուսնի լոյսով օծուած պատշգամի մը մէջ որ շրջանակուած էր ճենող կուզակներով, նստած էինք խումբ մը բարեկամներ ու կը խօսակցէինք պատերազմի եւ խաղաղութեան մասին:

Ամէն ոք լռած էր կէս գիշերին մօտ. կը լսուէր միայն լուսնին բաբախումը եւ ծաղիկներուն մեղմիկ շնչառութիւնը: Պարտէզին մէջ իջած լուսնին լարերուն վրայ կը թրթռային խորհրդաւոր ստուերներ:

Հոգիները եղած էին անձկութեան կշիռ. կեանքը եւ մահը նժարներուն վրայ:

Ութսունամեայ մամիկ մը որ մինչ այն ունկնդրած էր, չարժեցաւ իր թիկնաթոռին խորունկէն ու ըսաւ.

— Հէքեաթ մը պատմեմ ձեզի:

Աթոռները շարժեցան: Խելօքցած մանուկներու նման կազմեցինք կիսաբոլորակ մը մամիկին շուրջը, որուն աչքերուն մէջ կ'երեւային թաց կայծեր:

— Սպիտակ ծաղիկին հէքեաթը:

×

Ժամանակին երկու ծաղկեմշակներ կան եղեր: Երկուքն ալ մէյմէկ խոշոր ու շատ աղուոր պարտէզի տէր են եղեր դրացի: Առաջինը բարի մարդ է եղեր, երկրորդը նախանձոտ: Երկուքն ալ վարպետ: Երկուքին ալ պարտէզները մէյ մէկ դրախտ: Գոյնզգոյն, բուրումնաւէտ, հազար տեսակ եւ ամենական ձեւով ծաղիկներ ունին եղեր, եղանակին համեմատ: Լոտոսներ, հիրիկներ, ոսկեծաղիկներ, բեգոնիաներ, գեւորգիններ, փենակներ, նարգէսներ, կակաչներ, եղրեւանիներ, ոսկեշուշաններ, աստղածաղիկներ, հարսնուկներ, լեզուածաղիկներ, յակինթներ, հրանուկներ, պոյտեր, շահպրակներ, շահոքրամներ, չափորուկներ, մեկոններ, վաղենիկներ, տանջածաղիկներ, չամբուկներ, տակկաներ, համասպրամներ, մակնոլիներ, մանուշակներ, յասմիկներ եւ ճափոնավարդեր ու հազրեվարդեր:

Կարծես մէկուն պարտէզին մէջ հըրեշտակները կ'աշխատէին՝ միւսին պարտէզին մէջ ալ սատանաները: Անոնց ծաղիկներու անոյշ հոտէն՝ ըլուրթուններուն եւ սաղայէլներուն քիթերը կ'իյնային: Բանաստեղծները իրենց տաղերուն մէջ կ'երգեն եղեր այդ հրաշալի պարտէզները, ծաղիկները նմանցնելով իրենց սիրուհիներուն աչքերուն, այտերուն, շրթունքներուն, մորթին ու ծոցին եւ ծիծին:

Հիանալի խաղեր ու ձեւեր՝ կազմուած այդ ծաղիկներով: Շէնքեր են, ծաղիկներով, շատրուաններ, ջրվէժներ, կամարներ, որմանկարներ, աբեւանոցներ, ձիւնակոյտեր, բուրգեր եւ նոյնիսկ վարդակազմ մեծանկար մարդեր:

Արշալոյսէն մինչեւ վերջալոյս— երբ երկինքը բոնկած վարդաստանի մը կը վերածուի— երկու ծաղկեմշակները, իրենց աղջիկներով ու մանչերով, կ'աշխատին եղեր՝ խնամելով ծաղիկները, որոնք բնութեան քերթուածներն են:

Երկու ծաղկեմշակներն ալ հաւասարապէս կ'ունենան գերմարդկային տենդեր: Երկուքն ալ օժտուած ստեղծագործական հրաշքով: Առաջինը բարի հանճար ու երկրորդը չար հանճար: Առաջինը կ'ուզէ եղեր նոր ծաղիկ մը, նոր բոյր մը նուիրել մարդկութեան: Երկրորդը կը փափաքի եղեր նոր ծաղիկով մը աշխարհը վերածել բոցերու պարտէզի:

Բարի ծաղկեմշակը նոյնիսկ գիշեր ատեն, արթննալով քունէն, կ'իջնէ եղեր պարտէզ, ու գլուխը դնելով ծաղիկներուն վրայ՝ կը սկսի եղեր խօսիլ անոնց հետ, հոտոտելով եւ գգուելով:

Այս բարի ծաղկեմշակը, օր մը, գոհունակութեան մեծ ժպիտով մը լուսաւորած իր դէմքը, կը մօտենայ իր դրացիին ու կ'ըսէ.

— Տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատէի նոր հրաշալի ծաղիկ մը ստեղծել: Վերջապէս յաջողեցայ: Ահա նայէ, որչափ ազնիւ ծաղիկ է եւ որքան նուրբ է իր բոյրը: Ձիւնի ճերմակ ալ է, ճիշդ ուզածիս պէս:

Նախանձոտը մութ ձայնով մը կ'ըսէ.

— Իրաւ, ատիկա բոլորովին նոր տեսակ ծաղիկ մըն է: Թագաւորը անգամ չունի իր պալատին մէջ:

—Անշուշտ պիտի չունենայ եւ մասնաւորապէս Թագաւորը: Ատիկա անոտգիտ է: Անբծութեան, ազնուութեան ծաղիկն է: Աւելի գեղեցիկ է քան շուշանը, աւելի բուրումնաւէտ քան այծտերեւին, աւելի քնքոյշ քան հովտաշուշանը, աւելի վսեմ քան սպիտակ վարդը, աւելի զգայուն քան մագնոլին եւ աւելի անոյշ քան յասմիկը:

Նախանձոտը կ'ըսէ.

— Պիտի շնորհաւորէի քեզ, եթէ ես պարապ նստած ըլլայի տարիներէ ի վեր: Ես ալ նոր ծաղիկ մը ստեղծած եմ, սակայն, իմս կարմիր է: Եկուր եւ ցոյց տամ: Ահա ասիկա է: Հրաշալի չէ՞: Տե՛ս, կարծես բոց մը կը բարձրանայ իր ծոցէն, կարծես դըժոխքի կրակ մըն է ինքը: Եւ ասոր համար ես տասը տարի յոգնած չեմ, այլ միայն հինգ տարի: Այս ծաղիկս աւելի տիրապետող է քան կարմիր վարդը, շատ աւելի զգլխիչ է քան կարմիր մեխակը, աւելի գունագեղ է քան կակաչը, աւելի ազնուական է քան բեգոնիան, աւելի ձեւագեղ քան գեւորգենին եւ տասն անգամ աւելի կարմիր քան փենունեան:

Ու նախանձոտը շունչ մը առնելէ վերջ կ'աւելցնէ խորհրդաւորութեամբ.

— Այս անզուգական ծաղիկս ունի մանաւանդ ուրիշ յատկութիւն մը: Շնչողին կը պարգեւէ շարժում, մոլեգնութիւն, դիւցազնական աւիւն եւ տենդ մը տիրապետելու, հրամայելու:

Բարի ծաղկեմշակը որ խրտչած էր երկար նայելէ կարմիր ծաղիկին՝ կը հեռանայ դրացիին քովէն իր ձեռքի ճերմակ ծաղիկը հոտոտելով մտամոլորութեամբ:

Իսկ չար ծաղկեմշակը երբ մինակ կը մնայ՝ կ'ըսէ ինքնիրեն.

— Իմ կարմիր ծաղիկս աշխարհին մեծ պատերազմ մը ընծայելու յատկութիւնը ունի՝ քանի որ զայն հոտոտողը պիտի դառնայ կռուազան: Բայց ահա աս ապուշ դրացիս յաջողեր է ստեղծել սպիտակ ծաղիկ մը որ խաղաղութիւն կրնայ պարգեւել աշխարհին, հակազդելով կարմիրիս: Ուրեմն գործի, այս գիշեր իսկ···

Ու գիշերը՝ չար ծաղկեմշակը, գողի մը վախով եւ ոճրագործի մը քաջութիւնով, կը մտնէ իր բարի դրացիին պարտէզը, կը գտնէ սպիտակ ծաղիկին տունկը եւ կը սկսի քաշել···

Բոլոր ծաղիկները սիրտ կտրած՝ կարծես ցաւի աղաղակներ կ'արձակեն:

Զարը արմատախիլ կ'ընէ սպիտակ ծաղիկին տունկը եւ ուրիշ բուսիկներու վրայ կոխկրտելով կը հեռանայ, փճացնելու նորահրաշ արտադրութիւնը:

Ճիշդ այդ պահուն, քունին մէջ իսկ նախազգալով իրողութիւնը, բարի մարդը ընդոստ կ'արթննայ քունէն, կը վազէ պարտէզ, կը հասնի իր սպիտակ ծաղիկին տեղը ու կը գտնէ միայն փոսիկ մը: Ծաղկեմշակը իր արցունքով կ'ողողէ այդ փոսիկը:

Հետեւեալ առաւօտ չար ծաղկեմշակը իր ստեղծած կարմիր ծաղիկէն — որուն վրայ դիւային բոց մը կը հեւար— ահագին փունջ մը կազմելով, նուէր կը ղրկէ Թագաւորին ու Թագուհիին, որոնք զմայլած, կը հոտոտեն եւ անմիջապէս կը բռնուին կատաղութենէ:

Արքան այդ արենագոյն ծաղիկը հոտոտել կուտայ իր վարչապետին, սպարապետին, պալատականներուն եւ զօրավարներուն: Անոնք ալ կ'ունենան սարսափելի մոլուցք մը: Թագուհին, իր կարգին, հոտոտել կուտայ այդ ծաղիկը ազնուական տիկիններու եւ պերճազինէներու, որոնք կը փոխուին էգ վագրերու:

Զար ծաղկեմշակը կը սկսի հրապարակներու եւ տօնավաճառներու մէջ խիստ աժանագին, վաճառել իր խելայեղութիւն տուող ծաղիկէն, զայն անուանելով մերթ «դահածաղիկ», մերթ «թագածաղիկ», մերթ «կռուածաղիկ» մերթ ալ «պատուոյ դաշտի ծաղիկ»: Ամէն ոք կը գնէ, կը հոտոտէ ու կը վարակուի կռուելու, կոտրելու, կողոպտելու եւ սպաննելու մոլուցքէն:

Ու կը կատարուի անխուսափելին.— պատերա՜զմ:

Պէտք կա՞յ նկարագրելու պատերազմը:

Մարդոց դիւահարումն է ան:

Դժոխքին անսանձութիւնը:

Մայրերու նշխարէ սրտերուն շերտաւորումը:

Երիտասարդութեան յաւիտենական գիշերը:

Որբերու, այրիներու եւ սգակիր ծնողքներու բոլորապարն է, անզուգներու եղերքը:

Ապագայ կոյսերու, վէճերու, աղէտներու նախադուռն է:

Մարդուն տմարդութիւնն է:

Ու կը կործանի երկիր երկրի վրայ, մարդը մարդուն վրայ:

Հիւանդութիւնները, ագռաւներու նման, կը յարձակին ճակատէն հեռու գտնուող կիսամեռներուն վրայ:

Կը պղծուի լոյսը, Աստուծոյ հաշորդութիւնը:

Երկիրները մոխրակոյտներ կ'ըլլան:

Ու բարի ծաղկեմշակը, կիսախելագար, կը նստի իր աւերուած պարտէզին սեմին վրայ եւ կուլայ: Իր զաւակները չատոնց խլուած են իրմէ ու ղրկուած ճակատ եւ անոնցմէ խաբրիկ մը չունի:

Իսկ չարը եղած է զօրաբանակներու հայթայթիչը: Կարմիր ծաղիկ կը հասցնէ զինուորներուն, անոնց մէջ վառ պահելու համար ոխի գեհենը: Ու այսպէսով կը դիզէ ոսկիի բուրգեր:

Տարիներ կը յաջորդեն տարիներու: Օր մը, բարի ծաղկեմշակին երեցտղան կը դառնայ կռիւէն, խեղանդամ:

Զար ծաղկեմշակին մեծ աղջիկը ալ սիլով զինուորին վերադարձը, կուպայ տեսութեան եւ սպիտակ ծաղիկ մը ձեռքը, կ'ըսէ.

— Բարի ըլլայ գալուստդ, սիրելի նշանածս: Հաւատարմութեանս պէս անբիծ այս ծաղիկը ընդունէ: Այս այն ծաղիկն է որուն հայրութիւնը հօրդ կը պատկանի: Կը յիշե՞ս նոր տունկէն ինծի ճիւղ մը նուիրած էիր: Տնկեցի զայն, խնամեցի ու ծաղկեցուցի:

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ես եկայ միայն մի խօսք ասելու քեզ, որովհետեւ առանձին չենք պատահում միմեանց, իսկ երրորդի ներկայութեամբ ասել չեմ համարձակւում··· Ես իսկոյն պիտի վերադառնամ:

— Ա՛խ, ինչպէ՜ս կը փափաքէի, որ քո ճանապարհի վրայ լեռներ բուսնէին այս վայրկեանին:

— Այո՛, միայն մի խօսք··· Եկայ քեզ խնդրելու, որ երեկոները արեւի մուտքից գէթ մի ժամ առաջ վերադառնաս տուն··· որպէսզի ամէն օր դոնէ պատշգամից կարենամ քեզ ողջունել. եւ քո ողջոյնն առնել···:

— Միայն ա՞յդ:

— Այո՛, միայն այս. եւ այս արդէն շատ է ինձ համար, մինչեւ որ···

— Մինչեւ որ ի՞նչ:

— Մինչեւ որ դու քո աշխատութիւնները կ'աւարտես եւ կը վերադառնաս դղեակ:

— Օ՛, իմ աշխատութիւնները չպիտի աւարտին, քանի որ···

— Քանի որ ի՞նչ:

— Քանի որ Շահանդուխտը գըտնւում է Գառնոյ ամրոցում:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ:

— Այդ կը նշանակէ ա՛յն, որ ես կըզգողում եմ քո անձի համար, քո ապահովութեան համար:

— Ինչպէս եւ այն բոլորի, որոնք գտնւում են այս ամրոցո՞ւմ:

— Ոչ. այդ բոլորի համար ես ուրիշ կերպ կը մտածէի: Բայց քեզ համա՞ր··· ի՛նչ ասեմ···

— Խօսի՛ր, ինչո՞ւ ես լռում:

— Այո՛, իմ անգին Օրիորդ, եթէ թշնամու հրոսակները Գառնին շրջապատելով՝ ոչ մի կռուան չգտնեն ժայռերի վրայ բարձրանալու, եթէ նրանց սանդուխքների ու փայտակերտ մարտկոցների տակ հողը փլչելով՝ վերէն վար կործանէ ամէնքին, եթէ կըրաձիւթի կրակուած հեղեղները լափեն խիզախներին ոչ միայն պարիսպների տակ, այլեւ զառիվայր ճանապարհներում, եթէ Հագարացիք ամբոխներով չարունակ պաշարեն մեր բերդը եւ սակայն վերջին գիւղացուն չկարողանան իւր խորտակից զրկել, կամ իշխանուհիների սովորական ըղձանքը խանգարել, իմացիր որ այդ ամէնը լինում է քո շնորհիւ··· որ Գառնին անպարտելի է դարձնում Սիւնեաց Օրիորդը, որ շատերն այստեղ իրանց կեանքը պարտական են մնում իմ հարսնացուին···

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, Գոռ, ես քեզ չեմ հասկանում:

— Այդ կը նշանակէ այն, որ քանի դու Գառնիումն ես, Գոռը հանգստութիւն չունի: Գեղամ նահապետի դըրած այս հսկայական ժայռերը փըխրուն են երեւում իմ աչքում. Տրդատայ կառուցած հաստահիմն պարիսպները՝ թւում են ինձ անզօր. մեզ շրջապատող այս խորտեմը՝ երեւում էր իբրեւ հովիտ, դիւրամատոյց ամէնքին··· վերջապէս մեր զօրքերի թիւը ես գտնում եմ նուազ. մարտիկների եռանդը՝ ոչ բաւական դիւրավառ. բերդակալի աշխոյժը՝ գրեթէ մարած··· Այդ պատճառով ահա՛ դադար չունիմ օր ու գիշեր. աշխատում եմ ինքս, աշխատեցնում եմ զօրականին: Այն միտքը, թէ Շահանդուխտը գտնւում է Գառնիում եւ թէ պէտք է նրա թանկագին կեանքը ապահովել, լցնում է իմ սիրտը արիութեամբ: Երբ արշալուսին ելնում եմ դղեակից, զգում եմ իմ մէջ մի անսպառելի ոյժ, մի անսպառ զօրութիւն: Ես հասնում եմ աշխատութեանց վայրը զօրականից շատ առաջ: Դիտում, քննում, հետազօտում եմ այն բոլոր անցքերը, որոնք կարող են մատչելի լինել թշնամուն եւ աշխատում եմ, որ այդ բոլորը կորստեան գուբեր ու անդունդներ դարձնեմ նրա համար: Կամենում եմ, որ Գառնոյ պարիսպները կրկնապատիկ ստուարացնեմ, որ բուրգերն ու աշտարակները կրկին չափով բարձրացնեմ, որ ամէն ինչ եւ ամէն վայր դառնայ անառիկ ու անմատչելի···: Եթէ դու մի անգամ մեր ամրոցն ու պահակավայրերը շրջագայես, կը տեսնես թէ որքա՜ն շատ գործեր են կատարուել, որքա՜ն մեծ զօրութիւն է ամբարուել նրանց շուրջը··· Եւ այս բոլորը միայն քեզ համար··· իմ անգին, իմ աննման Շահանդուխտ···:

Եւ այս ասելով երիտասարդը առաւել նազելի օրիորդի աջը եւ երկիւղածութեամբ սեղմեց իւր շրթունքներին: Նա չընդդիմացաւ:

— «Միայն քեզ համար··· աննման Շահանդուխտ··· Օ՛, որքա՜ն երջանիկ էք դուք», շշնջաց դարձեալ Թագուհին եւ արտասուքի կաթիլները գլորուեցան նրա դալկահար դէմքի վրայ:

— Բայց ինչո՞ւ միայն ինձ համար. չէ՞ որ դղեակում ապրում են Թագուհին, քո եւ իմ մայրերը, ուրիշ իշխանազն տիկնայք ու օրիորդներ, եւ վերջապէս, չէ՞ որ Գառնին լիքն է ժողովրդով, նկատեց Օրիորդը ժըպտալով:

— Այո՛, դրանց բոլորի կեանքը թանկ է ինձ համար. նոյնիսկ վերջին գեղջկուհին պիտի վայելէ իմ պաշտպանութիւնը, ինչպէս իմ հարազատ քոյրը. բայց ոչ մէկը դրանցից չէ ներշնչում իմ հոգւոյն այն բարձր զօրութիւնը, որով կարծում եմ, անպարտելի պիտի մնամ ես թշնամու առաջ. այն զօրութիւնը, որ հազարաւոր արարածին հերոս եւ աննշան զինուորին՝ դիւցազն է դարձնում···: Իմ թագուհու համար ես կարող էի լինել անձնուէր հպատակ. մեր մայրերի համար՝ անձնազոհ որդի. ժողովրդի եւ հայրենիքի համար՝ աներկիւղ զինուոր: Բայց քեզ համա՜ր··· ըզգում եմ, ինչ անուն տամ ինձ··· Քեզ համար չեմ զոհիլ իմ անձը··· Բայց ի՞նչ եմ ասում, ի հարկէ կը զոհեմ. նոյնիսկ իմ հոգին կը մատնեմ գեհենին, եթէ այդ հարկաւոր է··· Բայց ես չեմ մեռնիլ, որովհետեւ պիտի ապրեմ քեզ խնամելու եւ պաշտպանելու համար: Ինձ թւում է, որ եթէ Հագարացիների ամբողջ բանակն անգամ յարձակուի ինձ դէմ՝ քեզ իմ գրկից հանելու համար՝ դարձեալ անզօր պիտի լինի ինձ յաղթահարելու: Երբ մտածում եմ թէ Շահանդուխտը այստեղ, Գառնիումն է, եւ նա յոյս ունի իմ պաշտպանութեան վրայ, կարծես առիւծ է ծնւում իմ սրտի մէջ եւ բազուկներս դառնում են երկաթ:

(Շար.)

...Բարի ծաղկեմշակը անոնց մօտենա-
... եւ տեսնելով իր սաեղծած ու
...կրուած ծաղիկը իր տղուն կուրծ -
...ին վրայ՝ չի հաւատար աչքերուն եւ
...ցումով բացատրութիւն կ'ուզէ :
Տղան կը խօսի ու կ'ըսէ .

— Հայրիկ, քենէ դաղտնի, մայրի-
...ն մահէն վերջ, մենք նշանուած
...նք իրարու հետ : Եւ դարձեալ քենէ
...ղտնի, գարնան առաւօտ մը, քու
...եղծած տունկէդ ճիւղ մը կտրելով
...ալեցի նշանածիս : Ահա այդ ճիւղն
...է որ նշանածս տնկեր է ու անոր մը -
...այ բացուած ճերմակ ծաղիկ մը կը
...ւրէ ինծի :

Հայրը ուրախութեան արցունքնե -
...վ յորդ իր աչքերը երկինք կ'ուղղէ
... ձեռամբարձ կ'աղաղակէ .

— Ո՜վ անիմանալի Աստուածս ,
...ոք քեզ, այս սպիտակ ծաղիկը
...կած ըլլալուդ համար : Անհասանե-
...է քու իմաստութիւնդ : Աշխարհը
...ղես ու դժոխքին վրայ կը Թա -
...ես, սակայն գիտես մարգարիտը ա-
...ին ներքեւ պահպանել :

Ու երեքը միասին կ'երթան Հրաշա-
...տունկին քով եւ կ'ուխտեն մշակել
...այն սպիտակ ծաղիկը, զայն ան-
...նելով «աղաւնեծաղիկ» :

Ժամանակ մը վերջը, ամբողջ պար-
...ը կը լեցուի այդ սպիտակ աղաւ-
...ծաղիկով :

Ա. Հոգին, աղաւնակերպ, կ'իջնէ
... ծաղիկներուն վրայ ու բիւր բիւ-
...ր աղաւնիներ, աղաւնուլներ եւ
...րակներ հանդէս կը սարքեն
...տէզին վրայ, առնելով ձեւերը
...ի, զանգակատունի, դմբէթի եւ
...ողջ մայր տաճարի մը :

Այդ սպիտակ ծաղիկով Բարին ծը-
... էր աշխարհի վրայ, սակայն Զա-
...րթուն էր ու չատ զօրաւոր :

Թագաւորին մարդիկը կ'իմանան
...ղարար աղաւնեծաղիկին ծաղ -
...ը եւ հեռու տեղերէ ծաղկեմշա -
... ատանք կը խուժեն, փճացնելու
...ար սպիտակ ծաղիկը :

Աշխարհի բոլոր աղաւնիները օդ -
...թեան կը հասնին բարի ծաղկե -
...կին : Բիւր բիւրաւոր աղաւնինե -
..., պարտէզին չուրջը, կը ձեւացնեն
...ներ, պարիսպներ, պատնէշներ,
...րակներ, ժայռեր :

Աշխարհի բոլոր աղաւնիները սա -
... մէկ պատերազմիկի դիմադրելու
...րող են :

Թագաւորին ուժերը կը յարձակին
...րամբերկ ու աղաւնիներու խում-
... պայթած լերան մը նման կ'եյլէ
...եւ ամպերը, սարսափի ճիչերով :
...ժանը կը մտնէ ներս ու կ'ոչնչա-
... ամէն բան :

...ուի թէ Հրեշտակ մը, առաքե -
...թեամբ, կ'իջնէ աշխարհի վերջին
...ին վրայ, հրեղէն սուրով, ու
... հաւաքէ սպիտակ ծաղիկներուն
...երը ու կը տանի երկինք :

...ուի թէ այդ Հրեշտակը ամէն
... ծնող մարդու հոգիին մէջ այդ
...ակ ծաղիկին հունտէն հատ մը
...է :

...եմն ամէն ոք կրնայ ունենալ ա-
...եծաղիկը :

...նայ ունենալ՝ եթէ ուզէ :

...րքին լոյսով մը կարելի է ծաղ -
...ել այդ ծաղիկը :

...ուշտ դիւրին գործ չէ այդ ծաղ-
...կութիւնը : Նախ պէտք է պար-
... ունենալ մեր մէջ, հող, ու հոգե-
...ակոյթ :

...էն մարդ ու ամէն ազգ պէտք է
... ինքնասիրութենէ : Պէտք է ը-
...րարութիւն : Իր նմանին մէջ
... ողջունէ եղբայր մը :
...րեշտակները, աղաւնիներուն օ -
...ակութեամբ, կը քննեն մեր գոր-
... որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ
...ակող անարդարութիւններ :
... հաշտութեան ծաղիկը պիտի
... այն ժամանակ միայն՝ երբ
... վրայ մնացած չէ անիրաւուած
...որդ :

×

... տառապակոծ մամիկը լրացու-
... իր հէքեաթը :
... մը առնելէ վերջ աւելցուց .
... Զաւակներս, ի՜նչ բռնանի ճեր-
... ծաղիկը, երբ ազգիս կէսը անա -
...ներու մէջ չարչարեցին ու միւս
... խեւակ ըրին անիրաւութեան
... մէջ : Վերը Աստուած կայ :
... նայեցայ ...
...ինը նման էր աղաւնեծաղիկին :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

...ՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ
... ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ
... ԳԻՏՑԱՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ
... ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա -
... «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-
...ԹՈՒՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ :

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ԵՒ ԵՐԳԵՐ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

1928ին էր որ Իտալացիները սկսան հաստատուիլ Թիրանայի մէջ : Այդ թուականին իսկ, հասկցուեցաւ որ «մինարէէ մինարէ իրենց ծխական փոխասացութիւնները սաղմոսերգող միւէզզիններուն ձայնը կը յաղթուէր Միլան — Թատրոյին միջոցաւ արձագանգուած կոչերէն, եւ այդ պահէն իսկ խորհեցան թէ Ալպանիոյ տիրանալու դատը շահած են : Բայց խնդիր է թէ յաղթահարեցի՞ն ցվերջ ալպանական նկարագրին, որ կը թուի անվերածելի խոչընդոտ մը ըլլալ Իտալիոյ վճռական տիրապետութեան : Այսուհանդերձ, այդ թուականէն ըսկսեալ Իտալացիները ջանացին Ալպանիան դարձնել յառաջդիմութեան նախապահնորդ մը, եւ փոշի չաքար բուրող լերան ճամբան աշխատեցան սաղմագիտական դիրքի մը փոխել, եւ բիրտ ոյժ տեղաւորել բնականէն մշակաւոր վայրերու մէջ : Ջորին տեղի տուաւ ինքնաշարժին, եւ հոն ուր Օսմանցիներէն մնացած սայլը կը տիրէր եւ տակաւին երկաթուղի անգամ տեսնուած չէր, ահա յանկարծուստ սաւառնակը դռնչեց, կոյս երկինքը ծակոտելով զանազան ուղղութեամբ : Անօպայ գիւղէ մը — որ Թիրանան էր — մայրաքաղաք մը շինեցին, եւ մինչեւ իսկ պալատ եւ նախարարական պաշտօնատուններ մկրտեցին շինքերով ու կրպակներով զօտեպինդ մենաւոր սաղաւարտները, Թիրանայէն դուրս փոքրիկ տարածութիւններու վրայ : Սակայն, ոչ մէկ կարեւոր փոփոխութիւն : Ալպանիան, բարձրախօսին առջեւ, կը մնար ամէն առենուան Ալպանիան :

Միւս կողմէ, պէտք է նկատի ունենալ թէ ժամանակը եւ դաղթագրելու ամբողջական միջոցները այլեւս Ալպանիոյ նոր տէրերուն ձգուած են : Պիտի շինուին նոր կամուրջներ, նոր այերակայաններ : Թերեւս անհրեւութանան հազարամեայ սովորոյթներ : Բայց մեծապէս տարակուսելի է որ նոր տէրերը յաջողին ջնջել իրենց նոր հպատակներուն գերագոյն զէնքը — ԱՆՈՆՑ ԼԵԶՈՒՆ :

Զէ՞ որ ճնշուած ժողովուրդները միշտ դիմադրած են ասպատակողին, շնորհիւ իրենց լեզուին, շնորհիւ բերան ու բերան ապրող աւանդութիւններուն, որոնք կը տարրանան ժողովրդական պատմուածքներու եւ երգերու մէջ(*) :

Ալպանական լեզուն — անստոյգ ծագումով — կը տոկայ ի հեճուկս բոլոր օտար տիրապետութիւններու, դարերու ընթացքին ճոխանալով հանդերձ սլաւ, յոյն կամ լատին բառերով ու ասութիւններով :

Սլաւական ազդեցութիւնը ամէնէն աւելի զգալի է հարաւային Ալպանիոյ մէջ, ուր ԺԵ. դարէն ի վեր ծիլ արձակած է ժողովրդային գրոյցներու փունջ մը, իբրեւ ականակիտ աղբերակունք առհաւական բանաստեղծութեան եւ հրաշապատումի :

Բնական, անսեթեւեթ պարզութիւն, բայց խուն ինչ չարաճճի խառնուրդով, համեմն է այս հատուածներուն, որոնք սերունդէ սերունդ կը փոխանցուին :

Ահա, զոր օր. սա պատմուածքը — կեսուր եւ փոխանց մայրերը :

Կար ու չկար, այր եւ կին մը կար : Այրը մայր մը ունէր, կինն ալ նմանապէս : Խոշոր գետակ մը կ'անցնէր իրենց պատուհաններուն տակէն : Կինը չարունակ կ'ըսէր էրիկին :

— «Պառաւներէն մին գետը նետենք, ի՞նչ պէտք ունինք երկու խոփածի : Բայց մայրդ նետենք, սիրելի ամուսինս, ոչ թէ իմինս, որովհետեւ իմինս աշխատող է» :

— « Լաւ, լաւ, կ'ըսէր ամուսինը :
Երբ կինը այս կերպով չարունակ թախանձեց եւ յողնեցուց զայն, էրիկը ըսաւ իր մօրը.— «Ինծի նայէ, մայր, այս գիշեր զոքանչիս տեղը պառկէ» : Եւ այդպէս ալ ըրաւ պառաւը : Եւ միւսը, կնոջ մայրը, տեսնելով որ իր խնամին իր տեղը պառկած է, ինք ալ գնաց անոր անկողինը մըտաւ : Հիմա, ամուսինը ըսաւ կնոջը. — « Օն ուրեմն, կնիկս, պառաւներէն մէկը գետը նետենք» : Եւ մութին մէջ կացին կնոջը մայրը բռնեցին ու ջուրը նետեցին, պատուհանէն վար : Կինը անշուշտ կը խորհէր որ նետուածը կեսուրն է : Եւ նետելէ վերջ սկսաւ ուրախ ըլլալ եւ երգել :

« Օ՜, կը վազէ գետն արագ, կը թաւալի վէտ ի վէտ, պառաւն առած կը տանի» :

Էրիկն ալ կ'երգէ իր կարգին. — « Կեցիր, կեցիր, սպասէ, վաղն առտուան սպասէ, կամ քուկինդ է կամ իմինս ... »

— « Ե՞հէ՛, ադ ի՞նչ կ'ըսես, ամուսին» :

— « Բայց, կնիկ, ոչինչ կ'ըսեմ ես, երգին բառերն այսպէս են» : Ասոր վըրայ պառկեցան եւ քնացան յուշիկ անուշիկ :

Առտու որ եղաւ, գնաց զոքանչին մօտ, իբրեւ իր մօրը, եւ կանչեց անոր, «Ել, մայրիկ, կը բաւէ քնանալդ» : Եւ պառաւը ելաւ... Հարսը՝ երբ ճանչցաւ կեսուրը՝ սկսաւ լալ պոռալ, մազերը փետել, եւ ըսաւ էրիկին. « Ա՜խ, աս ի՞նչ ըրիր ինծի, մայրս գետը նետեր ես» : Եւ պատասխանեց էրիկը, «Փնտռածդ գտար : Եթէ քու մայրդ քեզի սիրելի է, իմինս ալ նմանապէս ինծի : Վերջացա՜ւ ա՛ :

×

Ահա ուրիշ պատմուածք մը. «Շապիկ չունեցող ծոյլը» : Ասիկա պատմութիւնն է դատարկապորտ կնոջ մը, որուն իր էրիկը կը փափաքի լաւ դաս մը տալ : Անպիտանը այնքան ծոյլ է որ շապիկ մըն ալ չէ հիւսած, Ծնունդի օրով եկեղեցի երթալու համար :

— « Ամուսինս, ըսաւ կինը, ի՞նչպէս պիտի երթամ եկեղեցի հաղորդութիւն առնելու» :

— « Հողդ մի ըներ, քեզ կը դնեմ մեծկակ ամանի մը մէջ, շալակս կ'առնեմ, մինչեւ ժամ կը տանիմ, ուրպէսզի փոփը հաղորդութիւն տայ քեզի. յետոյ կրկին հոս կը բերեմ» :

— « Ըսելիք չկայ, լաւ, լաւ,» ըսաւ կինը : Ցաջորդ առաւօտ, էրիկը ժամ գնաց, հաղորդուեցաւ, եւ խնդրեց փոփէն որ քիչ մը սպասէ : — « Կինս պիտի բերեմ որպէսզի ան ալ հաղորդուի» :

Երբ եկեղեցիին մէջ մարդ չմնաց, էրիկը եկաւ, եւ կնիկը ամանի մը մէջ դնելով շալկեց եկեղեցի տանելու համար : Բայց տարած միջոցին ամանը ձեռքէն ձգեց : Ամանը երեք հարիւր կտոր եղաւ... : Կնիկը հոն մէջտեղը մնաց, բոլորովին մերկանդամ : Փոփը ըսաւ.

— « Ի՞նչ վիճակ է աս, իշու կտոր» :

— « Որովհետեւ չեմ աշխատած », ըսէր հայր էֆէնտի :

— « Եւ ինչո՞ւ չես աշխատեր, իշու կտոր» :

— « Իլիկ չունիմ հիւսելու համար» :

— « Իլիկին տեղ փայտի կտոր մը գործածէիր, իշու կտոր» :

— « Իլիկի համար օղակ չունիմ, էֆէնտի» :

— « Եգիպտացորենի կոթ մը առնէիր, իշու կտոր » :

Կնիկը հեւ ի հեւ վազելով գնաց ծածկուեցաւ թուփի մը ետեւը : Ցերեկ եղած էր, ի՞նչպէս կրնար մերկ վիճակով տուն դառնալ : Թուփը ձիւնով ծածկուած էր : Ահա փոքրիկ թռչուն մը եկաւ թառեցաւ ձիւնին վրայ : Որովհետեւ հէք անասնեակը տոտիկներովը կը փորէր, ձիւնը կ'իյնար կնոջ մարմինին վրայ : Կինը դողդղալով խօսք ուղղեց թռչնիկին.— « Անուշիկ թռչունս, պիտի մանեմ, պիտի մանեմ երեք կարժ գիշերը եւ երկու կարժ ցերեկը» : Ամբողջ օրը հոն մնաց ձիւնին տակ, անդամները բրտացան, սառեցաւ : Ու երբ գիշեր եղաւ, տուն վերադարձաւ : Եւ նոյնիսկ այդ օրէն, հակառակ Ծնունդ ըլլալուն, սկսաւ աշխատիլ, ու եղաւ որ այդ երբեմնի ծոյլ կինը տանտիկիններէն ամէնէն տանտիկինը դարձաւ» :

Ցիշատակենք նաեւ սա պզտիկ պատմուածքը, որ կը յիշեցնէ Լա Ֆոնթէնի մէկ առակը : Պատմուածքին վերնագիրն է. «Ամենամեծ ոճրագործը» :

« Օր մը, գայլ մը, աղուէս մը եւ էշ մը մէկտեղ պտոյտի ելած էին : Տեղ բռնեցին մակոյկի մը մէջ ծովուն վրայ, ու երբ կը յառաջանային, յանկարծ փոթորիկէ բռնուեցան : Սկսան իրարու ըսել.— « Մեղմէ ո՞վ ամէնէն աւելի յանցաւոր է, որպէսզի ծովը նետենք զայն ու փրկուինք : Պէտք է երեքս ալ խոստովանինք թէ մեղմէ իւրաքանչիւրը ինչ ըրած է...»

« Աղուէսը եւ գայլը իրենց յարմար բաներ մը կը պատմեն... Կարգը եկաւ մեր իշուն : Ըսաւ անոնց. «Պարտիզպանի մը մօտ կ'աշխատէի, ամբողջ օրը պարտէզին մէջ կողովներով կը բեռնաւորէր զիս : Քովնտի անցնելու ատեն, օր մը աղցանի ճիւղ մը փրցուցի եւ ճաշակեցի : Ահա իմ բո-

(*) Ֆրանսացի խմբագիրը կրնար իր այս յոյժ գեղեցիկ եւ ճշմարիտ նախադասութեան վկայ եւ ապացոյց հանդիսադրել Հայ Ցեղը, որուն պատմութիւնը պէտք է աւելի ծանօթ ըլլայ իրեն քան հեռաւոր Ալպանիոյ մանրամասնութիւնները :

Ծանօթ. ԹԱՐԳՄԱՆՈՂԻՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ՍՐՈՒԵՍՏ

Երեմիա մարգարէին նամակները

Քանի մը ամիս առաջ, անգլիացի երկրաբանոյ մը Թէլ - էլ - Տուվէյրի մէջ (Պաղեստին), պեղումներու ընթացքին, երեւան հանեց մօտ քսան նամակներ (Թուղթ՝ գրական լեզուով) որոնք գրուած էին աղիւսներու վրայ, Զ. դարու եբրայերէնով :

Հնախօսները, առաջին քննութեամբ, եզրակացուցին թէ այդ նամակները կը պատկանին Երեմիա մարգարէին :

Ֆրանսացի ծանօթ գիտնական մը, Տիւսօ, որ քարտուղարն է Գեղար-ուեստից Ակադեմիային, այսպէս կը ներկայացնէ այդ նամակներուն արժէքը :

— Լաքիշի բերդաքաղաքին աւերակներէն հանուած այդ նամակները գրուած չեն Երեմիա մարգարէին ձեռքով, թէեւ կը կրեն Երեմիայի ոգին : Ճիշդ է որ այդ նամակները գրուած են 527 թուականին, Քրիստոսէ առաջ, ուրեմն Երուսաղէմի գրաւման մօտաւոր թուականի մը : Հրեաները, ամէն կողմէ պաշարուած, դաւաճանական փորձեր կը կատարեն : Անոնց վարիչները կը ջանան վիժեցնել դաւաճանութիւնը՝ գրելով նման նամակներ : Այդ նամակներուն մէջ, կ'ակնարկուի մարգարէ մը, ու կը թելադրուի մտիկ չընել այդ մարգարէին : Ճիշդ է որ Երեմիա ընդդիմադիր էր, համաձայն չէր հրեայ մեծամասնութեան, — ան կ'առաջարկէր համաձայնիլ Քաղդէացիներուն հետ : Ընդհակառակն Լաքիշի նամակներուն հեղինակը կը թելադրէ չրաժնուիլ Եգիպտացիներէն, նոյնիսկ կ'առաջարկէ ի հարկին փախչիլ Եգիպտոս, այնտեղ գտնելու համար առատ հաց :

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս նամակները պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնեն, լոյս կը սփռեն այն պայքարներուն վրայ, զորս Երեմիա կը մղէր ընդդէմ հրեայ քաղաքական ղեկավարութեան, նոյնիսկ ժողովուրդին, որոնց աչքերը յառած կը մնային դէպի Արեւմուտք, դէպի Եգիպտոս : Վերջապէս այս նամակները ցոյց կու տան քաջութիւնը Երեմիայի, որ կը քարոզէր թէ արեւմուտքէն յոյս չկայ, թէ պէտք է համերաշխ ապրիլ մօտիկ դրացիին հետ, Արեւելքի մեծ ժողովուրդին՝ Քաղդէացիներուն հետ :

Երեմիա աւելի՞ խելացի քաղաքականութիւն մը կը վարէր դէպի արեւելք հակող իր քաղաքականութեամբ, չէնք գիտեր, բայց թերեւս պատմութիւնը տարբեր ընթացք առնէր՝ երբ Հրեաները միանային Քաղդէացիներուն, ընդդէմ Եգիպտոսի :

Երեմիայի ժամանակակից շրջանին, հրեայ ժողովուրդին քաղաքական մըտահոգութիւնները մեծ չափով մեզի կը յիշեցնեն այն քննադատութիւններ, որոնք կատարուեցան վերջին տարիներուն, մեր տատանումներուն մասին, արեւելքի եւ արեւմուտքի մի - ջեւ :

ԿՈՊԵՌՆԻԿ ԼԵ՞Հ ԷՐ ԹԷ ԳԵՐՄԱՆ

1937ին, Փարիզի Միջազգային ցուցահանդէսին, լեհական տաղաւարին մէջ կանգնած էին Կոպեռնիկի արձանը :

Լեհերը այդ արձանով կ'ուզէին ըսել թէ մեծ աստղագէտը իրենց ազգային պարծանքն է : Գերմանացիները բողոքեցին, պահանջեցին որ վերցուի արձանը լեհական տաղաւարէն, անոր համար որ Կոպեռնիկ գերմանացի է ծագումով : Լեհերը կարեւորութիւն չտուին եւ վէճը չարունակուեցաւ երկար ատեն :

Վերջերս, Պրոմպէրկի մէջ (Լեհաստան), գերմանացի մը պատկերազարդ քարթ - փոսթալներ շինեց, վըրան դրաւ Կոպեռնիկի պատկերը եւ տակն ալ արձանագրեց. «Նեքոլաս Կոպեռնիկ, հռչակաւոր ներկայացուցիչը Լեհաստանի գերմանական ցեղի խմբակցութեան» : Ոստիկանութիւնը գրաւեց քարթերը, բայց Գերմանացին դիմեց դատարան : Դատը կը շարունակուի :

Նոր չէ այս վէճը : Անցեալին մէջ երկար բանավէճեր տեղի ունեցած են Կոպեռնիկի ծագման մասին :

Կոպեռնիկոս, ինչպէս մեծ աստղագէտը կ'անուանէր ինքզինք, ծնած է 1543ին, Թորնի մէջ, հացագործի զաւակ : Իր ծննդեան թուականէն տասը տարի առաջ, ծննդավայրը կը կցուի Լեհաստանի : Ուրեմն, ծնած է լեհական հողի վրայ, բայց վէճը հողի մասին չէ, այլ ցեղի մասին :

Լեհե՞րէն էին իր ծնողքը : Թէ հայրը լեհ էր, ստոյգ է, բայց մօրը ազգութիւնը կը մնայ կասկածելի : Ծնողքին մահուընէն վերջ կը յանձնուի մօրեղբօր, որ գերմանացի էր : Այս պարագան պատճառ եղաւ, որ Գերմանացիները գերման համարին Կոպեռնիկոսը : Փատովայի համալսարանը, սակայն, ուր Կոպեռնիկ ուսանող արձանագրուած էր իբրեւ Լեհ, ջուրը ձգեց գերմանական թէզը :

Բայց ահա այս վէճին կը խառնուի Գալթ ցեղախումբին պատկանող մըտաւորական մը, որ կը յայտարարէ թէ Կոպեռնիկոս լեհ արձանագրուած է Փատովայի համալսարանին մէջ, որովհետեւ լեհական քաղաքի մը մէջ ծնած ըլլալով՝ համալսարանը չէր ընդունէր տարբեր արձանագրութիւն, — արդարեւ մինչեւ 1918, եւրոպական կարգ մը համալսարաններու մէջ Ֆինլանտացին, Եսթոնացին կամ Լեթոնացին չէին կրնար արձանագրուիլ իրենց ազգութեան անունով, այլ բոլորը կ'ընդունուէին իբրեւ Ռուս : Կոպեռնիկոս, լեհական հողի վրայ ծնած ըլլալով, արձանագրուած է լեհ, բայց լեհ չէ, այլ պալթեան : Այս պալթ մըտաւորականը կ'աւելցնէ թէ «փրուսիական ցեղը» ոչ գերմանական է, ոչ ալ սլաւական, այլ պալթեան, այսինքն քոյր՝ Լեթոնացիներու, Կուրերու, որոնք տակաւին մինչեւ այսօր կը խօսին հին լեզու մը : Եթէ Կոպեռնիկոսի հայրը կէս - փրուսիական եւ կէսլեհական ծագում ունէր, մայրը իսկական Կուր մըն էր : Ուրեմն, Կոպեռնիկոս կը պատկանի պալթեան ցեղախումբին, ինչպէս կը հաստատուի, կ'աւելցնէ, արկածախնդրութեան, մեծութեան եւ երաժշտութեան իր սէրով եւս (!) :

Թարգմ. ***

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

Ժ.

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

2.

Ուժով հարուստ, ու անսովոր,
Դաւթի սիրտն էր մարմնոյն խոտոր .
Ինք անաչառ, հոգին անդորր .
Ասանդապահ անօթ տօչոր :
Ուրարտիէն ոլոր մոլոր՝
Հօսող գետն էր Հայ սրտի խոր.
Չորս ծագերէն տարբեր եկուոր՝
Երակ քամեր յուրթի բոսոր ,
Գետի ծոցին խորհրդաւոր :
Գետի բովէն անընդոլոր՝
Սոխզօրէն ըմբոստ, հզօր՝
Ցամաք ժայռ-քող միակտոր ,
Ժայռն էր Դաւիթ, այր բնդնաւոր :
Սակայն սիրտն էր մարմնոյն խոտոր.
Այծրունի զարմ՝ հի՜ն, դարաւոր...
Խորհրդաւոր ժպիտ դէմքին՝
Տեսաւ իշխան Թորոս Քեռին,
Որ զարմանքով կեցած անդին՝
Ջինք կը դիտէ հրնուազին,
Կարծես սրտէն կ'ըսէ լռին՝
Ամող տիրանան համեղ խաշին,
Միայն դառնան դրկեն իր դին,
Գովասանքէն համեստ բաժին,
Զէ՞ որ ինքն է Դաւթի Քեռին »:
Գնաց կեցաւ անոր կողքին,
Հսկայ մըն ալ ան իր կարգին.
Իրենք այնպէ՜ս կը նմանին՝
Խրոխտ Մասիս՝ Սիփան սարին :
— Ըսաւ Քեռի զանձեր անգին՝
Գտայ վիրը մէջ քարայրին,
Ամբարած էր մեր թշնամին,
Կողոպտելով աղին անդին .
Պաշտելի հրօս մահէն աղին :
Խաչի սանին առիւծ, ուժգին
Դրոշմուած մեր նշանն հին
Գտայ քարտան խս այդ մթին :
Ու ի՜նչ զանձեր դեռ թանկագին,
Որ տեսած չեմ մէջ իմ կեանքին :
Քառն ջրի առ Տարօնեան
Ուժեղ ու վարժ անոնք բլլան,
Երթանք բերենք կորուստն այնքան՝
Մեր ժառանգը պապենական :
... Երբ քարայրին՝ հեշտ մօտեցան
Թորոս Քեռին ափ ի բերան
— Ըսաւ, Դաւիթ բանակե՞ր կան
Ի՞նչ պարիսպ է չուրջը դրան » :
Տեսաւ Քեռին, զարհուրելի ,
Դիակ մը հոս սատկած դեւի,
Երեք կանգուն դեռ աւելի
Ինք մէկ գլխով տասը հոգի,
Երախսքաց ու ամեհի :
Ուրիշ մը հոն, քստմնելի
Դիրք է բռներ նման բերդի,
Որուն զանկէն դեռ կը ժայթքի
Մուգ արիւնը պղտոր գետի :
Հատ մըն ալ անդին դեռ տուայտի՝
Բազկատարած խանձուած կաղնի
Երախսքաց չորեքժանի :
Չը համբերեց իշխանն հերոս ,
Կանչեց զարմին — ի՞նչ եկանք հոս,
Ա՞յ միամիտ պոռոտախօս,
Յաշը տարիր իր տեղ ,— ափսո՜ս ,
Մենք խորոված իբր արօս » :
Կրնկադարձ լուռ ու անխօս ,
Դարան մտաւ հեռուն մի փոս ,
Ինք փորձառու իշխան հերոս
— Քեռի՛, քեռի՛ դուն մի վախնար
Ձեռքդ երկարէ հանգիստ վե՛ր առ
Մօտդ ինկած խոշոր սալ քար ,
Անոր տակը թէ չի գտար
Քիր ու ականջ դաշունահար
Դարձիր զնա՛, հոս մի՛ մնար ,
Զիս մի՛ ըներ ամօթահար
Հազմ՜ր ափսո՜ս, զիս չես ճանչնար :
Թորոս Քեռին ալ զօտեպինդ
Ցանկարծ եղաւ շատ «ողջամիտ» ,
Քարայր մտան ալ անեկմիտ
Հին վիպային ու դեռ անտիպ :
Ու ջղջիկներ ինչպէս հողմիտ՝
Լոյսէն խրտչած գտան առիթ
Որոնելու խաւար խորշիք :
Քաջին աչքերն էր լուսավառ
Հառագայթեց այս մութ աշխարհ :
Մարմարակերտ մի երիվար
Ինչպէս ջրվէժ՝ կը խոխոջար
Երբ թափ կ'առնէ ժայռէն ի վար ,
Ոսկի ձայնը մերթ լոյս կ'ըլլար ,
Լոյս ու ձայնը գրկած իրար՝
Իրար կարօտ զոյգ սիրահար :
Շանթ ու կայծակ չորս դին ցոլար :
Մռնչաւ Դաւիթ ոսկի վայելք ,
Խրոխտ կանգնած քարայրի ելք,
Ու ճռնջքին բաշը իր ձեռք :
Ծիրկաթինէն իջած իրենք
Լուսաստղն ու կարմիր արեգ,
Հարազատ չեն այսպէս երբեք :
— Քեռի, Քեռի, քեզի առ բերք
Դոհար զանձեր ինչ գտանք մենք,
Քեզմէ կ'ուզեմ Քուռակն աշխէտ,
Տուր թէ կուտաս բոլոր սրտէդ
Թէ չէ կ'երթաս դեւերուն հետ...
— Այ անառակ Դաւիթ անզէտ
Ինչե՞ր կ'անցնին այդպէս մտքէդ :
Ես ի՞նչ ընեմ զանձերն ումպէտ
Քուռակն ալ քեզ զանձերն իր հետ,
Տէրն չզրկէ մեզ քու շղէդ :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

օրէն, պատերազմի պարագային Նեղուցները պիտի բացուին այս բոլոր գինակից պետութեանց մարտանաւերուն առջեւ, եւ պիտի փակուին թշնամի պետութեանց առջեւ :

Սեւծովեան խմբակցութիւն մը կը կազմուի

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Պ. Գաֆէնքուի այցելութիւնը Անգարա, որ տեղի պիտի ունենար Մայիսի կէսին, յետաձգուած է Յունիսի կէսին: Կ'ըսուի թէ անոր ժամանումը մեծապէս պիտի դիւրացնէ կազմութիւնը Սեւ ծովեան խմբակցութեան մը, որուն ույժ կուտայ Ռուսիա եւ որուն պիտի մասնակցին Պալքանեան բոլոր պետութիւնները, մէջն ըլլալով նաեւ Պուլկարիան : Կ'ըսուի նաեւ որ Թուրքիոյ միջնորդութեամբ՝ Յունաստան եւ Ռումանիա մասամբ պիտի գոհացնեն Պուլկարիոյ հողային պահանջները եւ զայն պիտի առնեն Պալքանեան խմբակցութենէն ներս: Այս տեսութիւնը կը հաստատուի անով որ Ռ. Միութեան արտաքին փոխ – գործավար Փո – թէմքին այցելեց վերջերս Անգարա, Սոֆիա եւ Պուքրէշ, իսկ Պ. Գաֆէն – քու Անգարայէն վերադարձին պիտի այցելէ նաեւ Աթէնք եւ Սոֆիա :

Լեհեւռուսական յարաբերութիւններ բարւոքած

Լեհաստանի արտաքին նախարար գնդ. Պէք եւ Ռ. Միութեան արտաքին փոխ – գործավար Փոթէմքին սիրալիր խորհրդակցութիւն մը ունեցան, որմէ ետք վերջինը մեկնեցաւ Մոսկուա: Այս առթիւ հրատարակուեցաւ դէ – կոյց մը, ուր կ'ըսուի թէ «երկու երկիրները առարկայական կերպով քննեցին կացութիւնը եւ Ռուսիա համակրութեամբ կ'ըմբռնէ Լեհաստանի դիրքը Լոնտոնի ու Մոսկուայի միջեւ կատարուած բանակցութեանց հանդէպ»: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կ'ըսուի, թէ լեհեւռուսական յարաբերութիւնները սերտացած են եւ շուտով Մոսկուա պիտի այցելէ լեհ արտաքին փոխ – նախարար Արցիսէվսքի, որ հեղինակութիւն մըն է պալքանեան հարցերու մէջ :

Եուկոսլաւիա կը վարանի

Իտալական մամուլը երկար յօդուածներ կը գրէ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին եւ արտաքին նախարարին Հռոմ այցելութեան առթիւ եւ կը պահանջէ, որ Եուկոսլավիա միանայ Պերլին – Հռոմ առանցքին, անդամակցելով հակաքոմինթեռնին: Եուկոսլավիոյ համար առիթ պիտի նշանակէր դիրք բռնել ժողովրդավար պետութեանց դէմ: Կ'ըսուի թէ Պելկրատի կառավարութիւնը շատ աղդուած է այն իրողութենէն որ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները ամրապնդուած են Ռուսիոյ եւ Պուլկարիոյ հետ, ինչպէս նաեւ Ռումանիա ու Լեհաստան կ'ամրապնդեն իրենց կապերը Ռուսիոյ հետ, իսկ Յունաստան արդէն ապահովութեան երաշխիք ստացած է Ֆրանսայէն ու Անգլիայէն: Միւս կողմէ՝ Սկանտինաւեան պետութիւններն ալ մերժած են ընդունիլ Հիթլէրի առաջարկը՝ կնքելու ոչ – յարձակման փոխադարձ դաշինքներ: Այս փաստերը վարանումի մատնած են Եուկոսլավիան, որ տակաւին կը փորձէ պահպանել իր չէզոքութեան քաղաքականութիւնը :

Գերմանեւսպանիական առեւտրական դաշինք

Բացի մարաջախտ Կէօրինկէն, որ այս օրերս կը հասնի Վալենցիա, Պուրկոս պիտի այցելէ նաեւ գերման տնտեսութեան նախարարութեան խորհրդականը, Տոքթ. Վոլթութ, առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար Սպանիոյ հետ: Տոքթ. Վոլթութն էր որ կնքեց գերմանեւռումանական առեւտրական ծանօթ դաշնագիրը: Գերմանիա պիտի սատարէ Սպանիոյ վերակառուցման, գրկելով մեքենաներ ու տրամադրելով մասնագէտ ուժեր:

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յարձակիլ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ ու կը պնդեն թէ անոնց տուած ապահովութիւնը Լեհաստանին անի – մաստ է: Միւս կողմէ կը ծիծաղին այն ենթադրութեանց վրայ, թէ Իտալիա չափաւորութեան խորհուրդներ կուտայ Գերմանիոյ, Տանցիկի վէճին առթիւ: Անոնք կ'ըսեն թէ Իտալիա այնպէս մը կապուած է գերմանական կառքին, որ ի վիճակի չէ ոեւէ ազդեցութիւն գործ դնելու անոր ընթացքին վրայ: Իտալ – եւգերման զինակցութեան դաշինքը պիտի կնքուի Պերլինի մէջ, մայիս 20 — յունիս 10ի առենները: Այս առթիւ Պերլին պիտի այցելեն Իմմանուէլ Թագաւորը եւ Կոմս Չիանօ :

Գերմանական ազդեցութիւնը Սպանիոյ մէջ հետզհետէ կ'աճի: Մինչ իտալական մարտիկներէն մաս մը մեկնած է Իտալիա, ընդհակառակն, գերման կամաւորները, որոնց թիւը 10,000ի կը հասնի, ոչ միայն չեն մեկնած, այլեւ 750 նոր ուժեր հասած են, իբրեւ մասնագէտներ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐԸ մայիս 18էն սկսեալ պիտի դադրեցնեն պարտաւորիչ կայանի դրութիւնը: Ով որ կ'ուզէ իջնել այս կամ այն կայանը, պէտք է հնչեցնէ զանգակը, կամ փողոցէն նշան ընէ, եթէ հանրակառք պիտի նստի: 1934 մայիս 5ի հրամանով, երբ 15 առ հարիւր ջնջուեցան պարտաւորիչ կայանները, 3,650,000 ֆրանք խնայուեցաւ :

ԱՆԶՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ փորձեցին երկու տարագիրներ: Մէկը չեխ գործարանատէր մըն է, Օսկար Քաուֆման, որ շատ մը գործարաններ ունի Փրակայի մէջ: Մարդը չէր կրցած նորոգել անձնագիրը եւ ինքզինքը մեթրոյին գծին վրայ նետելով ջախջախուեցաւ: Միւսը Գերմանացի մըն է, նոյնպէս գործարանատէր, Քլաուս Փինքուս, որ Սէն գետը նետուած էր, բայց փրկուեցաւ:

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ, մէկը՝ հազարապետուհի, Փոլին Օսիբէնքօ, 32 տարեկան ախոյեան մը, իսկ միւսը՝ հրամանատար Անատոլ Սերով, 29 տարեկան, ջախջախուեցան յանդուգն թռիչք մը կատարած առեն: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի կառավարութեան ծախքով եւ երկու հերոսները պիտի թաղուին Կարմիր Հրապարակին վրայ: Կին օդաչուն 1938 Սեպտեմբերին կոտրած էր կանացի մրցանիշը, — 5908 քիլոմեթր թռիչք ուղիղ գծով եւ առանց կանգ առնելու :

ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ատեանը հաստատեց ծանօթ ոճրագործներ Վայտմանի եւ Միլլոնի մահապատիժները :

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

Ն Ո Ւ Ա Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Աւաւօտները ժամադրութեամբ:

14 Մայիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Mutualitéի մեծ սրահին մէջ

24Rue St.Victor — métro: Maubert Mutualité

ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Գ. Մ. ԱԼԵՄՇԱՀ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ՝ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ)

ՕՐ. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ Ն. ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԱ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՕՐ. Ա. ԹՈՄԱՍԵԱՆ, Պ. Պ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ, ԹԱ – ԳԸՄՃԵԱՆ, ԵԱՏԻՔԵԱՐԵԱՆ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ:

ԲԵՄԱՅԱՐԴԱՐ ԼԱՔՔԱ

Թ. ՆԱԼԵԱՆԻ եւ Տ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ այս արեւելեան մեծ օփէրէթը աննախըն – թաց յաջողութեամբ բեմադրուեցաւ անցեալ տարի, Զուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, միեւնոյն դերակատարներով: Մայիս 14ի ներկայացումը ամէն կերպով պիտի գերազանցէ նախորդը :

Տոմսերը՝ 10 — 15 — 20 — 25 ֆրանք, կանխաւ ապահովելու համար դիմել՝ Գրատուն Հրանտ – Սամուէլ, 51 rue Monsieur le Prince (Odéon),— Պ. Հրաչեանի 6, Rue Lamartine (Cadet). Maison Wag, 2 rue Arthur Rozier (Place des Fêtes) եւ Կիլիկիա երգչախումբի անդամներուն: Ներկայացման օրը սրահին դուռները պիտի բացուին ժամը 1ին:

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Fue Cadet, մէթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ծերակուտական ԼԷՄԷՐԻ (Նախկին Նախարար)

Ծերակուտական ԳՈԹԷՐՕ եւ Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ԲԱՖՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Salle Le Jaurnalի մէջ, 100 Rue Richelieu métro Richelieu-Drouet

կը նախագահէ ընկ. ԱՐՄԻԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կը խօսին՝ ընկերներ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը պատմէ դրուագ մը Արամի կեանքէն

Կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՄԵՀԹԵՒԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ.

Մուտք 5 Ֆր.:

Խնջոյք-թէյասեղան

Համբարձման օրուան առթիւ կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 18 Մայիս, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ, տեղի կ'ունենայ աւանդական վիճակը եւ տարեկան վիճակախաղը: Ծախսերու մասնակցութիւն 3 Ֆր.:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հ.Ա.Յ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Square Alboni, Փարիզ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՓՐՈՖ. ԼԷՆԷԼ ԼԱՎԱՍԹԻՆ

կը խօսի Տոքթ. Թ. ՏԸ ՄԱՐԹԷԼ, Վիրաբոյժը եւ ուրիշները:

Մուտքը ազատ է:

ՍԷՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

14 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Coliséeի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Օր. Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ Մարսէյլի Conservatoireէն, (մեներգ), Mlle ARNAUD (դաշնակ), Պ. ԼԵՒՈՆ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ (ջութակ):

Կ. Խաչի սանուհիները ղեկավարութեամբ Օր. Զ. ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆի կը ներկայացնեն «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»էն տեսարան մը:

Օր ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ, Պ.Պ. Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆ, Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ կը ներկայացնեն «ՇՓՈԹՈՒԱԾ ՏԱՌԱՆ» զաւեշտը:

Մուտք 5 Ֆր.:

կը խնդրուի երախայ չբերել:

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՕՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԺԱՐԷԺ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՔԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն): Մուտքը ազատ է:

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Ճաշարան Գառլօ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան Կուժօն, Բարեգործականի տուն, 8, rue B ssuet, Զագրեան Փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, Փարիզ, César, 9 Bld. Bonne Nouvelle.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 18 Մայիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՊԷՇԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ մտաւորական կեանքը Փարիզի մէջ 1798-1870»:

Միութեան գրադարանը բաց է հասարակութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոյները:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74–51, 47–22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78-14

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ: Անարատ օղի, առատ աղանդերներով:

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ :

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական: Անմրցելի: Անխառն:

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ Թով: Հայ աւանդական սեղաններու զարդը:

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը :

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ :

Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 15 Մայիս, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Կ. Խաչի տասնամեակի տօնակատարութիւն:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Փավիյեան Սու Պուայէն Պ. Ս. Տէր Մաթէոսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս, գիւղացի Մինաս Վանլեան (Եոզղատի Շախշախ գիւղէն) որ 1928ին կը գտնուէր Մարսէյլ, ուրկէ մեկնեցաւ Vaucluse գիւղը (Ավինեոնի փափըթերի հանդ) եւ կ'աշխատէր փափըթերի Նավայի գործարանը: Մէկ երկու տարի վերջ մեկնած է վինէսի ... Jean ... ջանըլ: Իր հասցէն իմացնել՝ Vanlian, Bottier, 8 rue d'Italie, Paris (13).

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՅԻՍ
MARDI 16 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4041 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

Անգլօ-թրքական համաձայնութիւնը ջախջախիչ պարտութիւն մը կը համարուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար, քաղաքական շրջանակներու մէջ:

Ոչ միայն Փարիզի, այլեւ Լոնտոնի ամէնէն պաշտօնական թերթերն ալ մասնաւորապէս կը շեշտեն այս պարագան, դիտել տալով թէ միայն գերմանական դեսպանը եւ իտալական դեսպանատան գործակատարը բացակայ էին, երբ Թուրքիոյ վարչապետը կ'աւետէր համաձայնութեան կնքումը, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ: Այս առթիւ զարմանալի պատմութիւններ ալ կը հրատարակեն, որոնց ստուգութիւնը դժուար է երաշխաւորել:

Ամէն պարագայի մէջ, անժխտելի է որ բրիտանական դիւանագիտութիւնը յաղթանակ մը շահեցաւ, լրջօրէն ջլատելով երկու միահեծան պետութիւնները: Գերմանական թերթերն ալ անուղղակի կը հաստատեն այս պարագան, սպառնալից ազդարարութիւններ ուղղելով Թուրքիոյ, մինչեւ անգամ թշնամի հռչակելով զայն:

Անոնց կարծիքով, Թուրքիա երբեք պատճառ չունէր իրար անցնելու, եւ կրնար չէզոք մնալ եւրոպական պատերազմի մը մէջ: «Մինչդեռ խաբուեցաւ բրիտանական քարոզութենէն եւ խոստումներէն: Լոնտոն ստիպուեցաւ հրապուրել Թուրքիան, հողային ընդարձակման հեռանկար մը ցուցնելով հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, այսինքն ի վնաս Ֆրանսայի»:

Այս ակնարկը անշուշտ կը վերաբերի Սանճաքի չարաբաստիկ հարցին, որուն լուծման համար դեռ բանակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի եւ Անգարայի միջեւ, թէեւ թուրք թերթերը արդէն վերջացած խնդիր կը նկատեն զայն, նոյնիսկ աւետիսներ տալով Իսմէթ Ինէօնիւի մօտաւոր այցելութեան մասին...

Գերմանական կարեւոր թերթ մը, «Համպուրկէր Ֆրէմտէնպլաթ», ապացուցանելու համար թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա շատ սուղ գին մը վճարած են Թուրքիոյ զինակցութեան համար, կը գրէ թէ անոնք տրամադրած են 30 միլիոն անգլ. ոսկի, 500 օդանաւ, առեւտրական ապսպրանքներ եւ... Սուրիոյ մէկ մասը:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերն ալ կը հաստատեն գոնէ Սուրիոյ (Սանճաք) պարագան, առանց շատ բաց խօսելու: Պարզապէս հաւկցնելով թէ Ֆրանսա հարկադրուած է տեղի տալու այս հարցին մէջ, նկատի առնելով տագնապին լրջութիւնը:

Այսպէս, Փէրթինաքս, հռչակաւոր քաղաքական քրոնիկագիրը, խոստովանելով հանդերձ թէ Թուրքերը «շատ ծանր գին մը» կը պահանջեն — Սանճաքին կցումը — իբրեւ Աթաթիւրքի կտակը, կ'եզրակացնէ.

— «Սակայն եւ այնպէս, այսքան ծանրակշիռ հանգամանքի մը մէջ, մենք հարկադրուած ենք երբեք միեւնոյն աստիճանին վրայ չդնել երկրորդականը եւ էականը, որքան ալ կարեւոր ըլլայ երկրորդականը»:

Ուրիշ թերթեր ալ միեւնոյն եզրակացութեան կը յանգին, թէեւ ընդդիմադիրները եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի կոմիտէն կը շարունակեն անկարելին փորձել, Սանճաքին գոնէ մէկ մասը փրկելու համար:

Ամէն պարագայի մէջ, այս շաբթու պիտի տրուի վերջնական որոշումը, ամբողջացնելով ֆրանքօ-թուրք զինակցութեան:

Այս առթիւ, ուշագրաւ են Սուրիոյ մարզպանին յայտարարութիւնները: Գ. Կ. Փիւօ, որ Փարիզ կը գտնուէր վերջերս, Պէյրութ վերադառնալէ անմիջապէս վերջը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, հաւկցնելով թէ այլեւս պիտի չուշանայ Սուրիոյ անկախութեան հռչակումը, իբրեւ հետեւանք անգլօ-ֆրանքօ-թուրք զինակցութեան:

Իր պարզած սկզբունքներուն համաձայն, Ֆրանսա պիտի մնայ զինուորական հովանաւորը Սուրիոյ, նաւային եւ օդանաւային խարիսխներով, որոնք անհրաժեշտ են, պաշտպանելու համար Սուէզի ջրանցքը, Մուսուլի նաւթային, Տարտանէլը եւն.: Միեւնոյն ատեն անգլօ-ֆրանսական գործակցութիւն մը պիտի հաստատուի Սուրիոյ եւ Պաղեստինի զինուորական իշխանութեանց միջեւ, արեւելեան Միջերկրականի պաշտպանութեան համար:

Լոնտոնի թերթերը ուրիշ բան մըն ալ կը պատմեն: Պահպանողական մեծ օրկանը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», իր խմբագրականին մէջ պարզելով անգլօ-թուրք զինակցութեան արժէքը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ.

— «Իբրեւ Թուրքիոյ գլխաւոր չարժառիթը մեզի հետ միջերկրականեան դաշինք մը կնքելու պատրաստակամութեան, բաւական է յիշել թէ Թուրքիա մտահոգական անձկութեան մէջ էր այն օրէն ի վեր երբ Երկոտասան կղզիները ամրացուեցան Եգէականի իր ափերուն դիմաց, եւ մանաւանդ այն օրէն ի վեր, երբ 1934ին Մուսոլինի յայտարարեց, թէ «Իտալիոյ պատմական նպատակները կը գտնուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ»: Այս խօսքերուն Ափրիկէի վերաբերեալ մասը իրագործուեցաւ 1934էն վերջ, եւ Ալպանիոյ գրաւումը սաստկացուց Թուրքիոյ մտահոգութիւնները: Կասկած չկայ թէ Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը պիտի ծառայէ իբրեւ ամրապնդումի ազդակ բովանդակ Միջերկրականի մէջ: Մանաւանդ որ, Թուրքիա ինչպէս Անգլիա, սերտ դիւանագիտական յարաբերութեան մէջ է Ռուսիոյ հետ, եւ շատ հաւանական է որ անգլօ-թրքական դաշնագրին վերջնական ձեւը կախում ունենայ Ռուսիոյ հետ զուգահեռաբար կատարուած բանակցութիւններու ելքէն: Միւս կողմէ՝ Ֆրանսական խորհրդարանին վստահութեան քուէն ցոյց տուաւ թէ երկիրը միակամօրէն կանգնած է Տալատիէի քաղաքականութեան կողքին, այնպէս ինչպէս արտայայտեց վարչապետը իր հինգշաբթի օրուան ճառին մէջ: Ընդհանուր կերպով՝ խաղաղութեան ճակատը զգալապէս յառաջ կ'երթայ, եւ արդէն այսօր աւելի ներզօր ազդակ մըն է յօգուտ խաղաղութեան քան կ'երեւայ արտաքնապէս»:

Ինչ կը հետեւի այս տեսութիւններէն:

Նորէն երկու աշխարհակալութիւններ են որ կը ճակատին իրարու դէմ,— ճիշդ ինչպէս 1914ին: Այս օրուան Առանցքը երէկուան Գերմանիան է, դէպ ի Արեւելք տարածուելու առաջադրութեամբ, իր ետեւէն քաշելով Փաշական Իտալիան: Միւս ճակատը կը վարէ Մեծն Բրիտանիան, խափանելու համար որ եւ է մրցակցութիւն կամ գերակշռութիւն՝ Միջերկրականի մէջ, այլ մանաւանդ Հնդկաստանի ճամբուն վրայ:

Երէկ արդարութիւն եւ ազատութիւն կը կոչուէր այս հինաւուրց պայքարը, յանուն փոքր ժողովուրդներու փրկութեան: Այսօր ալ նշանախօսքերը ոչ թէ փոխուած, այլ զունաւորուած են: Երկու կողմերը նորէն կը խօսին արդարութեան, ազատութեան եւ փոքր պետութեանց պաշտպանութեան մասին, եւ դիկտատուրաները մէջտեղ դրած են նոր ազդանշան մը,— «կենսական տարածութիւն», որ պիտի յանգի միեւնոյն ելքին,— աշխարհակալութիւն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՉԱՓԱՒՈՐ ԽՕՍԵՑԱՒ

«ՊԱՏՃԱՌ ՉԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԼՈՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ, ԲԱՅՑ...»

Մուսոլինի քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Թորինոյի մէջ, ճառ մը որ մեծ տպաւորութիւն գործեց իր չափաւորութեամբ, մինչդեռ կը կասկածէին թէ բուռն խօսքեր պիտի արտասանէ, իբրեւ հետեւանք անգլօ-թուրք զինակցութեան:

Առաջնորդը նախ փառաբանելով Իտալիոյ կատարած շինարար աշխատանքը եւ յաղթանակը, յիշեց թէ կռուեցան եւ յաղթեցին Ափրիկէի մէջ, կռուեցան եւ յաղթեցին Ազգերու Դաշնակցութեան պատժական տնօրինութեանց դէմ, «Ազգաժողով մը որ այսուհետեւ թաղուած է առանց վիշտ պատճառելու, Լեմանի մարմարեայ դամբարանին մէջ»: Յիշեց նաեւ թէ Իտալիա կռուեցաւ եւ յաղթեց Սպանիոյ մէջ, «Ֆրանքոյի հերոսական հետեւակազօրքին հետ, ընդդէմ ժողովրդապետութեան եւ համայնավարութեան խմբակցութեան որ տառապէս ջախջախուեցաւ: Այս եօթը տարիներու հաշուեկշիռը կը կազմէ կայսրութեան նուաճումը, Ալպանիոյ թագաւորութեան եւ Իտալիոյ միացումը, մեր ուժին յաւելումը բոլոր ասպարէզներուն մէջ»: Յետոյ շարունակեց.

— «Մինչ ձեզի կը խօսիմ այստեղ, միլիոնաւոր, թերեւս հարիւրաւոր միլիոններով մարդիկ աշխարհի բոլոր կէտերուն մէջ, տատանելով յուսահատութեան եւ լաւատեսութեան միջեւ, կը հարցնեն,— «Դէպի խաղաղութի՞ւն կ'երթանք թէ դէպ ի պատերազմ»: Ծանրակշիռ հարցական մըն է այս բոլորին համար, բայց մասնաւորապէս անոնց համար որ պիտի ստանձնեն որոշման պատասխանատուութիւնը, պատեհ ժամուն: Արդ, ի պատասխան այդ հարցումին կը յայտարարեմ թէ՝ առարկայօրէն եւ սառնօրէն քննելով կացութիւնը, այժմ Եւրոպայի մէջ չկան այնպիսի խնդիրներ որոնց տարողութիւնը եւ սուր հանգամանքը կարենային արդարացնել պատերազմ մը, որ Եւրոպայէն սկսելով պիտի դառնար տիեզերական, դէպքերու տրամաբանական զարգացումով: Հանգոյցներ կան եւրոպական քաղաքականութեան մէջ, բայց այդ հանգոյցները քակելու համար թերեւս անհրաժեշտ չէ սուրի դիմել: Սակայն եւ այնպէս, պէտք է որ այդ հանգոյցները քակուին միանգամ ընդ միշտ, որովհետեւ, ինչ որ ալ ըլլայ, բիրտ իրականութիւն մը նախընտրելի է երկարատեւ անստուգութենէն:

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԻՇՏ ՄԻԱՍԻՆ ԵՆ

— «Այսպէս կը մտածէ ոչ միայն Իտալիան, այլեւ Գերմանիան, հետեւաբար եւ Առանցքը: (Ամբոխը կ'աղաղակէ — Հիթլէ՛ր), այն Առանցքը որ տարիներով երկու վարչաձեւերու եւ երկու յեղափոխութեանց զուգընթաց գործունէութիւնը կազմելէ վերջ, պիտի դառնայ երկու պետութեանց եւ երկու ժողովուրդներուն անբաժանելի ուխտը, Միլանի դաշինքով եւ զինակցութեամբ որ պիտի ստորագրուի յառաջիկայ ամսու, Պերլինի մէջ: Անոնք որ ամէն առտու, թերեւս շրջուած հեռագիտակներով, ճեղք մը կը փնտռէին, այժմ պիտի մնան չփոթահար եւ նուաստացեալ: Թող ոչ ոք անձնատուր ըլլայ ծիծաղելի պատրանքներու, որովհետեւ ֆաշական վարդապետութիւնը յստակ է, իսկ իմ կամքս նոյնքան աննկուն որքան առաջ, աւելի քան առաջ: Մենք Գերմանիոյ հետ պիտի քալենք աւելի լաւ քան առաջ, Եւրոպային տալու համար այն արդար խաղաղութիւնը որ խորունկ բաղձանքն է բոլոր ժողովուրդներուն: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք ոչ թէ պարզապէս անոր համար որ աղետալի դարձածէ մեր ներքին կացութիւնը: Ան աղետալի է 17 տարիէ ի վեր, եւ մեր հակառակորդները ի զուր կը սպասեն հռչակաւոր փլուզման եւ դեռ երկար պիտի սպասեն: Ոչ ալ պատերազմին ֆիզիքական վախին համար է որ խաղաղութիւն կ'ուզենք, որովհետեւ վախը անծանօթ է մեզի: Ահա թէ ինչո՛ւ այլանդակ են մոտակայ սահմանէն անդին, սրճարաններու կարգ մը ռազմագէտներուն ցնդաբանութիւնները, (ամբոխը կ'աղաղակէ.— «Նի՛ս, Սավուա՛, Թունո՛ւզ»): Ցնդաբանութիւններ որ դիւրին պտոյտներ կ'երեւակայեն Փօյի հովիտին մէջ: Անցած է Ֆրանսուա Ա.ի եւ Կարոլոս Ը.ի ժամանակը: Այլեւս կարելի չէ այդ կարգի պատերազմ մը: Նոյնիսկ այն ատեն երբ Ալպեաններու ետին չկար 45 միլիոնի խիտ ժողովուրդ մը ինչպէս այսօր, օտար արշաւողները երկար բախտ չունեցան Իտալիոյ մէջ»:

Այստեղ Մուսոլինի պանծացնելով Փիէմոնթէի զինուորական փառքերը, կասկածելի հռչակեց ժողովրդավար պետութեանց խաղաղասիրութեան անկեղծութիւնը եւ շարունակեց.

— «Վերջին ժամանակներս փոփոխութիւն մը կրեց երեք ցամաքամասերու աշխարհագրական քարտէսը: Բայց պէտք է դիտել որ ոչ Ճափոն, ոչ Գերմանիա, ոչ ալ Իտալիա մէկ քառակուսի մեթր հող, մէկ բնակիչ չխլեցին մեծ ժողովրդապետութիւններէն: Ուրեմն ինչո՞վ կը բացատրէք իրենց կատաղութիւնը: Արդեօք բարոյական խղճահարութի՞ւն մը: Բայց մենք չե՞նք գիտեր այն բոլոր մեթոտները որոնց շնորհիւ կազմուեցան իրենց կայսրութիւնները, ինչպէս եւ այն մեթոտները որոնցմով պահուեցան: Խնդիրը հողային չէ, այլ ուրիշ բան: Վերսայլի մէջ շինուեցաւ դրութիւն մը որ տարաճանակը կ'ուղղէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ: Այդ դրութիւնը քանդուեցաւ անդարձ: Այն ատեն սկսան երաշխաւորութիւններ հաստատել, աւելի կամ պակաս բազմակողմանի: Թէ մեծ ժողովրդապետութիւնները անկեղծօրէն փարած չեն խաղաղութեան դատին, անվիճելի կերպով կ'ապացուցուի սա իրողութեամբ որ անոնք արդէն սկսած են սպիտակ պատերազմը, այսինքն պատերազմ տնտեսական դետնի վրայ: Անոնք մեզ տկարացնելու պատրանքներ կը սնուցանեն... Միայն ոսկիով չէ որ կը շահուին պատերազմները, այլ որովհետեւ կամքը աւելի կարեւոր է քան ոսկին, եւ քաջութիւնը շատ աւելի կարեւոր քան կամքը: Հարիւր յիսուն միլիոնի ահարկու զանգուած մը, որուն թիւը կ'աճի արագօրէն եւ որ կը տարածուի Պալթիկ ծովէն մինչեւ Հնդկական ովկիանոս, պիտի չհանդուրժէ տիրապետութեան: Ամէն յարձակում անօգուտ պիտի ըլլայ, եւ պիտի մղուի ամենամեծ վճռականութեամբ: Եւ երաշխաւորութեանց դրութիւնը պիտի խորտակուի, ինչպէս խորտակուեցաւ տարաճանակի դրութիւնը: Բայց փաշականները սովորութիւն չունին ծայրայեղ կամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տոքթ. Րէֆիք Սայտամ, Թուրքիոյ վարչապետը, ուրբաթ օր միաժամանակ ծանուցանելով անգլեւթուրք համաձայնութեան կնքումը, բացատրեց թէ մինչեւ հիմա կառավարութեան հետեւած հիմնական ուղեգիծն էր երկիրը կարելի եղածին չափ հեռու պահել սպառնալից դէպքերէ եւ չէզոք դիրք բռնել աշխարհի ամէն կողմը ծագած վէճերու հանդէպ:

— «Բայց, այն օրէն ի վեր որ այդպիսի դէպքեր անդրադարձումներ ունեցան պալքանեան շրջաններու վրայ եւ Միջերկրականի ապահովութեան խնդիրը նորէն իր ազդեցութիւնը կը գործէ մեր ազգային կեանքին վրայ, կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ընդունիլ թէ կը գտնուի հարցի մը առջեւ որ լուրջ կապ ունէր ազգային ապահովութեան հետ, թէ այլեւս կարելի չէր չէզոք եւ անտարբեր մնալ եւ թէ չէր կրնար համակերպիլ որ ծանրապէս վտանգուի այդ ապահովութիւնը: Թուրքիա կը փափաքի որ Միջերկրականով շահագրգռուած բոլոր պետութիւնները այդ ծովը նկատեն իբրեւ հասարակաց սեփականութիւն մը: Մեզի համար ազգային ապահովութեան խնդիր մըն է Միջերկրականի մէջ հաստատել կարգուսարք մը որ ոչ ոք զրկէ օրինաւոր առաւելութիւններէ, բայց եւ ազատ ասպարէզ չձգէ գերակայութեան կամեցողութեանց առջեւ: Այս պայմաններուն մէջ, պատերազմական աղէտէ մը խուսափելու ամէնէն ազդու միջոցն էր ընկերակցիլ այն ազգերուն որ կը միանան խաղաղութեան համար խաղաղ գործակցութեամբ, բայց պիտի չընկրկին նոյն իսկ պատերազմին առջեւ, եթէ հարկ ըլլայ: Ահա թէ ինչու այսօր կը խնդրենք ազգին ներկայացուցիչներէն մեզի արտօնութիւն տալ Անգլիոյ կողքին դիրք բռնելու խաղաղութեան եւ ապահովութեան պաշտպանութեան ուխտի մը մէջ որ ուղղուած չէ ո եւ է երկրի դէմ, չի ձգտիր պաշարել ո եւ է մէկը կամ վնասել ոեւէ մէկուն, այլ կ'ուզէ ժողովուրդները ապահովել պատերազմի եղերական աղէտէն: Եւրոպայի մէջ պատահած դէպքերուն սկիզբէն իսկ, դէպքեր որոնք իրարու յաջորդեցին այնքան արագօրէն, անդրադարձումներ ունենալով մասնաւորապէս Պալքաններու մէջ, երկու կառավարութիւնները սկսան սիրալիր խորհրդակցութիւններ ունենալ եւ այն համոզման յանգեցան թէ՝ յանուն խաղաղութեան եւ ապահովութեան անհրաժեշտ է միացնել երկու երկիրներուն ճակատագիրը, աւելի խոր եւ աւելի տեւական գործակցութեան մը ձեւով»:

Վարչապետը այստեղ կարդաց անգլեւթուրք յայտարարութիւնը, զոր հաղորդեր էինք կիրակի օր, եւ նորէն շեշտեց թէ երկու զինակիցներուն քաղաքականութիւնը մէկ նպատակ ունի, ապահովութիւն եւ խաղաղութիւն: «Ինչպէս անցեալին մէջ, մենք պիտի փնտռենք առիթներ՝ նիւթապէս ապացուցանելու մեր խաղաղասիրութիւնը: Բայց եթէ օր մը մեր իրաւունքները եւ շահերը վտանգուին, պիտի չվարանինք մենք մեզ պաշտպանել զինու զօրութեամբ, մեր իրաւունքին գիտակցութեան բոլոր ուժգնութեամբ»:

Վարչապետը յետոյ պատմեց թէ բանակցութիւններ կը կատարուին նաեւ Ֆրանսայի հետ, նմանօրինակ համաձայնութեան մը համար: Իսկ Խ. Միութեան մասին ըսաւ.

— «Մենք պիտի շարունակենք ամենասերտ եւ սիրալիր յարաբերութիւնները պահպանել մեր հզօր եւ բարեկամ հարեւանին հետ: Մեր տեսակէտներուն եւ շահերուն համերաշխութիւնը կ'ապացուցանէ թէ ո՛րքան ստիպողական է գործակցութեան ճամբան որ կը բացուի մեր առջեւ: Պ. Փոթէմքինի վերջին այցելութեան շնորհիւ անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ մենք միացած ենք տեսակէտներու նոյնութեամբ եւ թէ մեր վաղուան քաղաքականութիւնը պիտի զարգանայ նոյն այս հիմերուն վրայ»:

Տոքթ. Րէֆիք ամէնէն վերջը խօսելով Պալքաններու մասին, մաղթեց որ աւելի ընդարձակուի այդ խմբակցութիւնը, աւելի բեղնաւոր գործ կատարելու համար:

Ճառը վերջացաւ բուռն ծափերու մէջ եւ ներկայ 353 երեսփոխանները միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեցին անգլեւթուրք համաձայնութեան: Օտար դեսպաններն ալ ներկայ էին ժողովին, բաց ի գերմանական դեսպանէն (Ֆօն Փափէն) եւ իտալական դեսպանատան գործակատարէն:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Անգլեւթուրք համաձայնութեան յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը գերմանական մամուլը սկսաւ կծու ազդարարութիւններ ուղղել Թուրքիոյ: Այսպէս, արտաքին նախարարութեան օրկանը կը յիշեցնէ թէ Թուրքիա պէտք չէ երեւակայէ որ միայն Իտալիոյ հետ գործ պիտի ունենայ Միջերկրականի մէջ, եւ կամ միայն Գերմանիան պիտի գտնէ դիմացը՝ Պալքաններու մէջ: «Իտալեւգերման դաշինքը ի զօրու է Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Միջերկրական»:

Գերմանական հեռագիր մը, որ միայն արտասահմանի յատուկ է, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ վարչապետին յայտարարութիւնը կ'ապացուցանէ թէ Թուրքիա մէկդի դրած է չէզոքութիւնը, ինչ որ մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ: Հեռագիրը թշնամական արարք մը կը նկատէ Անգլիոյ երաշխաւորութեան քաղաքականութիւնը: Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ եթէ Թուրքիա շարունակէ այս ճամբան, ինքն իր գլխուն դուրս պիտի ձգուի անկախ ազգերու շարքէն:

Ուրիշ թերթեր ալ դիտել կուտան թէ կնքուած զինակցութեամբ ոչ Թուրքիա ինք բան մը կը շահի, ոչ ալ խաղաղութիւնը: Մէկ խօսքով Թուրքիան այլ եւս թշնամի կը համարուի Գերմանիոյ մէջ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Թուրքիոյ դիւանագէտները այժմ կը ջանան Պուլկարիան եւ Եուկոսլավիան ալ համոզել եւ կապել հակայարձակման ճակատին: Եթէ յաջողին, նոր յայտարարութիւն մը եւս պիտի ըլլայ Պալքաններու մասին: Հարցը այն է որ Պուլկարիա հրաժարած չէ իր հողային պահանջներէն՝ մասնաւորապէս Ռումանիոյ հանդէպ:

ՇԵՐԱԿՈՑԵԱՆ արտաքին գործերու յանձնաժողովը բացառիկ նիստ մը գումարելով, լսեց Պ. Կոթըռոյի մանրամասն զեկուցումը, Սանճաքի մասին, ուր գացած էր վերջերս, Պ. Փոլ տիւ Վէօւի հետ: Որոշուեցաւ շարունակել Մօտաւոր Արեւելքի գործերու քննութիւնը, որ սկսած է 1937ին եւ յառաջիկայ նիստին հրաւիրել արտաքին նախարարը, լսելու համար անոր բացատրութիւնները:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 5 սանթիմ պիտի աւելնայ վաղը, չորեքշաբթի (3.10 փոխանակ 3.5ի):

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՀՐԱԺԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Անկասկած՝ վերջին շաբաթներու քաղաքական ամէնէն չնախատեսուած դէպքը եղաւ Լիթվինովի հեռացումը Խ. Միութեան արտաքին գործավարութենէն։

Շնորհիւ՝ անոր համար որ Կրեմլը իր արտաքին պաշտօնատարը ասպարէզէն քաշեց ճիշդ այն օրերուն, երբ խաղաղութեան ճակատին հետ բանակցութիւններ կը կատարուէին։ Այսպէս, Լիթվինով երբուն էր իր աթոռին վրայ՝ երկա՛ր ատենէ ի վեր։

Եւրոպական մամուլը դեռ չկրցաւ որոշ եզրակացութեան մը գալ այս մասին։ Պարզուած կարծիքները երեք են։ Այսպէս, կարգ մը թերթեր, Խումանիթէի գլխաւորութեամբ, կ՚ըսեն թէ գործավարի փոփոխումը քաղաքականութեան փոփոխում չի նշանակեր։ Անոնց պնդումով, ձեւի կամ գործելակերպի փոփոխում մըն է միայն կատարուածը։

Այս տեսակէտը ճիշդ է մասամբ։ Որովհետեւ, բոլոր դիկտատորական երկիրներու մէջ գործավարները անհատական քաղաքականութիւն չունին եւ չեն կրնար ունենալ։ Բայց, գործավարի անձը նշանակութիւն ունի այն տեսակէտէն թէ ո՛ր պետութեան հետ կամ դէմ պէտք է ընթանայ երկրին քաղաքականութիւնը, եւ թէ՝ այդ անձը (գործավարը) ինչ նըպաստաւոր կամ աննպաստ վերաբերում կը գտնէ խնդրոյ առարկայ երկրին կամ երկիրներուն մօտ։

Մամուլէն ուրիշ մաս մը կը խորհի թէ Սթալին ուզած է իր ձեռքը առնել արտաքին քաղաքականութեան ղեկը, ու հոն զետեղած է,— թէեւ առժամաբար— Մոլոթովը՝ իբրեւ աւելի վստահելի անձ ու նաեւ աւելի կտրուկ։

Եւ, վերջապէս, կայ երրորդ ենթադրութիւնը թէ՝ Կրեմլը այլեւս զզուած է Արեւմտեան Եւրոպայի երկու մեծ պետութիւններու քաղաքականութենէն, որ ձգձգուն է եւ կը չարժէ պարագաներուն համեմատ։

Արդ, ո՞րքան ճշմարտութիւն կայ այս բոլորին մէջ, ու ո՞րքան հաւանականութիւն՝ պարզուած ենթադրութիւններուն մէջ։

Նախ քան այդ, սակայն, մատնանշենք պարագայ մը, որ, կը խորհինք, չափազանց կարեւոր է եւ կրնայ որոշ չափով օգնել մեզի՝ մեր եզրակացութեան մէջ։

Այսպէս, Լիթվինով, իբրեւ արտաքին գործավարը Խ. Միութեան, իր աթոռին վրայ մնաց միայն պարագաներու բերումով։ Աւելի ճիշդ՝ այդ քաղաքականութեան համար, որուն ջերմ պաշտպանը եղաւ ինք՝ իբրեւ պատգամաբերը, անշուշտ, Կրեմլինի։ Ժընեւ— հաւաքական ապահովութիւն— Լիթվինով— այս երեք բառերը ատեն մը չափազանց նոյնացած էին։ Ազգերու Դաշնակցութեան քայքայումէն վերջ, Մինիխը բոլորովին հարուածեց այդ քաղաքականութիւնը, եւ Մոսկուան մեկուսացուց Եւրոպայէն։ Այնքան որ՝ պահ մը կարծուեցաւ նոյնիսկ թէ համայնավարներուն ճակատը այլեւս Արեւելքի մէջ ազատ կը գտնէ իր ձեռքերը եւ կը քալէ Ռուսիոյ վրայ։ Մանաւանդ որ, այդ օրերուն Ուկրայնական հարցը օրակարգի վրայ էր եւ կը հրահրուէր Պերլինէն։

Ուրեմն, կը մնար որ Մոսկուա Ցոյց այդ շրջանին նետէր Լիթվինովը, «անոր» քաղաքականութեան այլեւս անփառունակ կերպով ձախողումէն վերջ։

Ասկէ զատ, Լիթվինով պետն էր Խ. Միութեան այն գործավարութեան, որուն գրեթէ ամբողջ բարձր պաշտօնատարութիւնը «զտւած» էր, եւ անողորմաբար պատժուած։ Այսպէս, Փոթեմկին եւ Քրեսթինսկի, մէկը արեւելքի ու միւսը արեւմուտքի մէջ ամէնէն աչքառու ներկայացուցիչները արտաքին գործավարութեան, գնդակահարուեցան իբրեւ «թշնամիներ»։ Փարիզի դեսպան Ռաքովսկին աւելի առաջ քշուեր էր արտաքին երկրին խորերը։ Սոքոլնիքով, Դաւիթեան, Ռոզենգոլց, Օսէնկօ, Նուրիեւ, Բարմին, Բուտենկօ, Կրեսթովսկի, Սոֆիայի դեսպանը,— ու ըրէ խօսքով՝ գրեթէ բոլոր աչքառու դեսպանները կամ կանչուեցան եւ պատժուեցան կամ փախուստ տուին։

Այս իրողութեան առջեւ, Լիթվինով, որ գլուխն էր անոնց, ինչպէ՞ս կրնար պահել իր գլուխը։ Պահեց սակայն։ Այսինքն՝ Կրեմլին անհրաժեշտ դատեց ամբողջ մարմինը մաքրագործել, բայց գլուխը անվթար պահել։

Պատճա՞ռ։

Կամ այն էր որ Լիթվինով մեղքի բաժին չունէր եւ կամ այն՝ որ Սթալին որոշած ըլլալով հանդերձ զայն եւս նետել, հարկ դատեց իր արտաքին դիմակը չփոխել մինչեւ որոշ ատեն մը եւս, անշուշտ անոր անձին հետ կապուած կամ անով բնորոշուող քաղաքականութիւն մը շարունակելու եւ կամ՝ անոր հակառակ բայց զաղտնի քաղաքականութիւն մը անով ծածկելու համար։

Այս երկու ենթադրութիւններէն մին ճշմարտութիւն է անշուշտ։ Բայց, գոնէ առայժմ, անծանօթ։

Եթէ ճիշդ է Մոսկուայէն հասած լուր մը, Լիթվինով արդէն իսկ «տեղաւորուած է համեստ յարկարաժին մը»։ Այսինքն՝ ունեցած է Չիչերինի ճակատագիրը, գոնէ առայժմ, «պարագաներուն թելադրած» վախճանը ունենալու համար աւելի վերջը։

Աւելի էական է, անշուշտ, ընթացքը այն քաղաքականութեան որուն պիտի հետեւի, ասկէ վերջ, Խ. Միութիւնը։

Արդ, ո՞րքան հաւանական է առաջին ենթադրութիւնը,— խաղաղութեան ճակատին միացումը։

Այս տեսակէտին ուժ կուտան կարգ մը իրողութիւններ ու երեւոյթներ։

Նախ այն, անշուշտ, որ Անգլիա եւ Ֆրանսա անհրաժեշտ կը նկատեն Խ. Միութիւնը իրենց քաշել դէպի Եւրոպա, նկատի ունենալով անոր ուժը եւ կատարելիք դերը՝ ապագայ պատերազմի մը մէջ։

Հակառակ, սակայն, եղած հաւաստիքներուն, Չէմպըրլէն դեռ չկրցաւ յայտարարել թէ վերջացած են բանակցութիւնները եւ Ռուսիա կը գտնուի, այլեւս, խաղաղութեան ճակատին մէջ։ Անշուշտ, շատ են դժուարութիւնները։ Մանաւանդ որ՝ Խ. Միութիւնը, իր կարգին, դրած է որոշ առաջարկներ։ Ըսպէս՝ խոր տարբերութիւն կայ՝ մէկ կողմէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, ու՝ միւս կողմէ՝ Ռուսիոյ տեսակէտներուն միջեւ՝ երբեւէ համաձայնութեան մը կնքումին մասին։ Մոսկուան գիտէ որ իրեն եղած առաջարկը կուգայ մասնաւորապէս այն Անգլիայէն, որ Մինիխի մէջ ուշքն իսկ չըթթեց, երբ մեկուսացաւ ինք։ Աւելին,— իր ու Ալպիոնի միջեւ յարաբերութիւնները միշտ եղան փոփոխական, ու ազնուական Բրիտանիան միշտ վերապահութիւն մը դըրաւ։ Ճիշդ է, որ քաղաքականութեան մէջ սպառութիւններն ու զգացումները դեր չեն խաղար։ Բայց, ճիշդ է նաեւ որ մասնաւորապէս Անգլիան իր քաղաքականութեան մէջ ոչ տրամադրութիւն կը գնէ եւ ոչ ալ դատութենէ կ՚առաջնորդուի։ Որով՝ ցարդ ունեցած իր վերապահութիւնը կը բխէր իր հիմնական քաղաքականութենէն՝ դէպի Խ. Միութիւնը։ Ու հիմա եթէ կը մօտենայ, կը վարէ նպաստաւոր քաղաքականութիւն մը միայն։ Իբրեւ «աղքատ դրացիի» մը նայելու այս կերպը, որ նեղ պարագային միայն զայն յիշելու կը մղէ, բնականաբար չի կրնար հիմնաւոր ու նախընտրելի նկատուիլ Մոսկուայի կողմէ։ Բացի այն պարագայէն, անշուշտ, երբ Կրեմլին իրապէս սոսկացած կ՚ըլլայ, իր կարգին, երկարած ձեռքը սեղմելու՝ մօտեցող բռունցքները կարենալ հարուածելու համար միասնաբար։

Այստեղ, այլեւս, խաղաղասէրական ճակատին իր մասնակցութեան պարագան կը դառնայ իրական՝ յարձակողական խմբակցութեան դէմ։

Բայց, այստեղ կը ծագի ուրիշ հարցում մը, թէ՝ Խ. Միութիւնը — անկախ իր ներքին ու զինուորական պայմաններէն եւ կարելիութիւններէն — կողմնակի՞ց է երկու ճակատներու պատերազմին մասնակցելու՝ իրբեւ կողմ։ Եւ այդպիսի մասնակցութենէ մը ի՞նչ կը սպասէ ինք։

Անժխտելի է, որ Խ. Միութիւնը առհասարակ որեւէ ճակատի վրայ կռուելու տրամադիր չէ։ Ան ջերմապէս կը ցանկայ, սակայն, որ պատերազմներ ու մանաւանդ ճակատներու պատերազմ տեղի ունենայ՝ առանց իր մասնակցութեան։

Ահա ամէնէն հիմնական բաղձանքը Մոսկուայի, որ, ըստ ոմանց, միշտ կ՚առաջնորդուի իր հիմնական սկզբունքէն,— համաշխարհային յեղափոխութիւն։ Այս պարագային, ուրեմն, խաղաղութեան ճակատին նաեւ իր մասնակցութիւնը— եւ թէ յաջողին ապահովել Անգլիա եւ Ֆրանսա— պիտի ըլլայ, իր կարգին, նպաստաւորական քաղաքականութիւն մը միայն։

Միւս կողմէ, չափազանց ուշագրաւ է, որ Մոսկուա Լիթվինովը նետեց ճիշդ այն օրերուն, երբ Փարիզ ու Լոնտոն իրենց պատասխանը պիտի խմբագրէին։ Իսկ Փոթէմքին, աւելի ուշագրա՛ւ իրողութիւն, օրերով մը նաց Անգարա։ Եւ, իր ու Պոմէթի բանակցութիւնները կը մնան խառորէն գաղտնի։ Ինչի՞ կը ձգտի այդ երկարատեւ այցելութիւնը։ Հիմնական նըպատակի մը, անշուշտ։ Ու կը բխի այն իրողութենէն, որ Մոսկուա եւ Անգարա ուրիշ որեւէ պետութեան կամ պետութիւններու հետ որեւէ նոր դաշինք կնքելու համար պարտաւոր են ունենալ փոխադարձ հաւանութիւն։ Փոթէմքինին հետ Անգարա գընաց նաեւ Ֆոն Փափէն։

ՎԱՀՐԻՃ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

«Հայաստան» պարբերաթերթի հըրատարակութիւնը կը շարունակուի անխափան։ Եթէ իր չորս թիւերը բաւական չեն ամբողջական կարծիք մը կազմելու համար, այժմէն կարելի է պնդել սակայն թէ ժամանակի պահանջի մը արդիւնքն էր այս ձեռնարկը, որ կ՚ամրապնդուի աստիճանաբար։

«Հայաստան»ի բարեկամներէն ոչ մէկը անխախտ հրճուանքով է որ նայած է այս ձեռնարկին վրայ, իբրեւ միջոց մը նոր սերունդի փրկութեան։ Եւ եթէ հակառակ այս դատութեան, զտնուեցան անհատներ եւ օրկաններ, որոնք անմտաբերին յայտնել իրենց չափազանցուած նախանձախնդրութիւնը մեր հրաշալի լեզուի մասին, դատապարտելով ֆրանսերէն «Հայաստան»ի հրատարակութիւնը, անոնք առնուազն անփիփիկանտութիւն ցոյց տուին բոլոր անոնց հանդէպ— որ իրենցմէ ոչ պակաս սիրտ են մաշեցուցեր ոչ միայն մեր լեզուին պահպանումի գործին, այլեւ անոր բիւրեղացման համար։

«Հայաստան»ի խրախուսիչ թիւին հրատարակութիւնը ապացոյց մըն է անոր անհրաժեշտութեան— այն բոլոր պայմաններով որ պարզուած են եւ այդ պարբերականի եւ այս թերթի խմբագրական սիւնակներէն։

Ես ալ մէկն եմ այդ անհրաժեշտութիւնը մատնանշողներէն, «Հայաստան»ի հրատարակութենէն առաջ, թէեւ հարցին կը մօտենայինք տեսակարգէն միայն։ Այժմ աւելի ամրապնդուած եմ համոզումներուս մէջ, չորս թիւերու հրատարակութենէն վերջ։

Ինչո՞ւ, պիտի հարցնեն շատեր։ Ըսեմ անմիջապէս։

Այն իրականութիւնը որուն մէջ կը հասնի հայ նոր սերունդը, կը կազմէ հանդոյցը բոլորիս մտահոգութիւններուն։ Ինչո՞ւ այս իրականութիւնը աւերորդ է քրքրել յաւիտենապէս, ինչ որ կը մղէ շատերը ձեռքերը ծալլած սպասել եւ անիծել։ Ի՞նչ ընել այս մըռայլ եւ անողոք իրականութեան առջեւ։ Ի՞նչ ընել, չկրնելու մեր նորերուն եւ մեր իսկ սխալները, ի՞նչ ընել որ անոնք տէր կանգնին հայրենի ժառանգութեան, այնքան արդար եւ նուիրական։

Պէ՞տք է որ այս գիտակցութիւնը խորանայ նոր սերունդին մէջ։

Այո՛, անտարակոյս։

Ապա ուրեմն պէտք է ցոյց տանք միջոցները։

Այս միջոցներու ընտրութեան մէջ է, որ յաճախ կը բաժնուինք, երբեմն չեն կապելով,

Խականը հոս, միջոցը չէ, այլ նըպատակը։

«Բան մը փոխուած է», երբեմն հարցական, երբեմն հաստատական ձեւով կը կրկնէ Շ. իր բաժնին մէջ։ Հայոց լեռներու եւ հողին վրայ, դըժոխային զէնքերով իր ազգին դատին նուիրուածութիւնին յաջորդած էակութիւն մը,— հեռու իր երկրէն— աքսորուած եւ թափառական։ Այս սերունդին զէնքը չէր կրնար մնալ նախկինը։ Եթէ նախորդին համար արդար էր իր զէնքին գործածութիւնը, ոչ ոք այդ իրաւունքը կրնայ մերժել նորին — իր նոր զէնքին։

Գործնական հաշիւ մըն ալ.—

Վտանգի պարագային էական է ո՛չ միայն ապահովել կռուելու միջոցները, այլեւ գտնել համապատասխան ուժերը, այս կամ այն միջոցը օգտագործելու համար։

Ազգապահպանումի անհաջողութիւնը հըրճեցնելով ազգը չի փրկուիր։ Անհրաժեշտ է ազգը գնել իր պահպանումի միջոցներու կիրառման աշխատանքին մէջ։

Բազմատեսակ կրնան ըլլալ ատոնք, թէ իրենց ծաւալովը, թէ իրենց կարեւորութեամբը, բայց ամբողջութեան անհրաժեշտ մասերն են ատոնք, մէկը միւսէն կարեւոր։

«Հայաստան»ի ֆրանսերէն հրատարակութիւնը, իր կարեւորութիւնը կը չեշտէ մասնաւորաբար եւ այս տեսակէտէն։

Շատերը կան մեր նորերէն — խօսքը օտար դաստիարակութեամբ մեծցողներու մասին է անշուշտ, որ կը կորսուին իբրեւ հայ անհատ, առանց մեր մասնաւորեալ միջոցին։ Արդ, ինչո՞ւ չպայքարիլ այս կորուստին դէմ։

Իր չորս թիւերովը, ինչպէս բոլ, սկիզբէն — դժուար է անշուշտ խորանալ այս կամ այն տեսակէտին մէջ։ Հաստատելով ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը, զանազան անկիւններէն, մենք կը տեսնենք արդէն որոշ իրողութիւններ, որոնք յուսադրիչ են եւ մխիթարական։

ա) «Հայաստան»ի էջերը աստիճանաբար ժամադրավայր կը դառնան նոր ուժերու, անտեսուած ցարդ ու մոռցուած։

բ) «Հայաստան»ով նոր սերունդին մէջ կը ձեւաւորուի գործունէութեան ասպարէզ մը, որմէ կը խուսափէր մինչեւ հիմա։

գ) «Հայաստան» կը կազմէ կամուրջ մը մեր անցեալին եւ ներկային միջեւ, որու միջոցով նոր սերունդը «յաւիտենական լաց ու ողբի» ժառանգութենէն զուրս կը ծանօթանայ մեր ազգային մշակոյթին հարուստ եւ բեղմնաւոր, մեր ազատագրական պայքարին՝ իր խոյանքներով ու դիւցազնական դրուագներով։

դ) «Հայաստան»ով, հայերենը չիմացողներ հետ չփոխող օտարախօս կամ օտար լեզուին միայն ծանօթ պատանին կ՚ընտելանայ իր մայրենի լեզուին։

Անշուշտ կան պակասներ, բայց այսքանն իսկ արդէն արժէք է եւ չափ մը, անհրաժեշտ տուրք մը, մեր ազգապահպանումի գործին։

Մեծ եւ յաճախ անիրագործելի ծըրագիրներու դէմ ընկճուած, պէտք չէ անտեսել այս կարգի համեստ ձեռնարկներն ու անոնց համեմատաբար համեստ արդիւնքները։

Անհրաժեշտ է արդիւնաւորել ամէն ինչ, ամէն ինչ, որ կը ծառայէ յանուն մեր մեծ գործին,— ազգապահպանում։

«Հայաստան»ը Հայաստանին հասար է, հայութեան համար է։ Ուժտոր այս ձեռնարկին, քաջալերէք զայն։

Այս համոզումով է որ կրնանք օր մը հասնիլ հոն, ուրկէ այլեւս բոլորս միաբերան պիտի դառնարար — անոնք օտար լեզուներով «Հայաստան»երու հրատարակութիւնը։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ, ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՋԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Ազգ. կեանքը Շումէնի մէջ

Շումէնը Պուլկարիոյ ամէնէն հին քաղաքներէն մէկն է, իր անունը Շումէն կամ Շումլա կ՚ենթադրուի առնուած ըլլալ հնդիկ խօսք Թագաւորի մը անունէն։

Նախապէս եղած է շատ փոքր գաւառ մը, սակայն Թուրքերը նկատելով անոր բնական դիրքը, շրջապատուած երեք կողմէն բլուրներով, կը վերածեն անառիկ քաղաքի մը իր 46 բերդերով։ Չի յիշուիր որ որեւէ կու ժամանակ քաղաքը ինկած ըլլայ։

Կը պատմուի թէ 1827ին, Ռուսեւ-Թրքական պատերազմին, ռուսական բանակը պալքան արշաւելով կը քալէ դէպի Հարաւ, Պոլիս, սակայն երբ Շումէնի մօտ Փրովատիա քաղաքը գրաւելով կը մօտենան Շումէնի, կը տեսնեն որ շատ դժուար է քաղաքին առումը, ուստի զայն կը պաշարեն եւ դիրք կը բռնեն քաղաքին ճիշդ դիմացը, բայց դաշտին մէջ, առաջնորդութեամբ հայ զօրավարի մը, զօր. Մատթէոսի։ Մէկ գիշերուան մէջ բերդ մը կը շինեն եւ երկար ատեն կը սպասեն կռուիլ, սակայն չեն յաջողիր ու կը նահանջեն։ Այդ պատմական բերդը ցարդ գոյութիւն ունի եւ տեղացիները զայն կը կոչեն Ռուսական Բերդ։ Այս կռիւին մէջ նաեւ կը մեռնի զօր. Մատթէոս եւ կը թաղուի Փրովատիա Ս. Գէորգ եկեղեցին, յետագային փոխադրուելով Ռուսաստան։

Քաղաքին շրջականները կը գտնուին պատմական քաղաքի մը հնութիւններ, Մատարա գիւղին մօտ։ Ժայռերուն վրայ կան գրեր, փորագրուած ձիու արձան մը, որու ոտքին տակ պառկած է առիւծ մը։ Կ՚ըսեն թէ Խան Քրումի տղան, Խան Օմորթակ փորագրել տուած է զանոնք։

Փրէսլաւի շրջանին մէջ դարձեալ կան հնութիւններ եւ եկեղեցի մը որ մնացած է պուլկար քրիստոնեայ առաջին Թագաւորը։

Կան հայկական հետքեր ալ, քարի վրայ եւ աղբիւրի վրայ հայկական գրերով գրութիւններ, որոնց Թուականը անշուշտ անծանօթ է։

Թէեւ գերեզմանաքարերու եւ յիշատակարաններու վրայ եղած Թուականները, Շումէնի գաղութը կը տանին մինչեւ 250 տարի եւ, սակայն ուրիշ փաստեր աւելի հին գաղութի մը ըլլալը կը հաստատեն, ինչպէս Մխիթար Գօշի օրինակուած նամակներէն մէկուն մէջ (Երուսաղէմի ձեռագրատուն) Շումէնի բնիկները կը համարուին Անիի գաղթականութեան մէկ մասը։

Մինչեւ 1836 Օսմանեան կայսրութեան կատարեալ տիրապետութիւնը, Հայերը եղած են արհեստով զբաղուող, մեծ մասամբ թամբողներ, կերպասագործ եւ կարողներ, սակայն պուլկարական տիրապետութեան տակ, հայկական կեանքը կը փոխուի հիմնովին։ Աւելի շատ չփոխուելու ունենալով Եւրոպացիներու եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանի հետ, կ՚ընդօրինակեն անոնց վարքն ու բարքը ու կը դառնան յաւ արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ։

1874ին գաղութը ունեցած է լաւ փըմերու վրայ դրուած դպրոց մը, որ բաւական օգտակար եղած է հայ մշակոյթին եւ տուած է արժանի զաւակներ, ինչպէս ուսուցիչ գրագէտ Տիգրան Աճէմեան, որ երկար ատեն Իբրա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ինձ թւում է թէ՝ ամէն խոչ ու խութ պիտի կործանեմ, ժայռ ու ամբարտակ փշրեմ, տապալեմ, եթէ համարձակուին երբեւիցէ արգելել ինձ քեզ պաշտպանելու... Այո՛, ուզում եմ ապրել միայն քեզ համար, եւ սիրում եմ ամէնքին՝ միայն քո պատճառով...

— Միայն իմ պատճառո՞վ... Օ՛, Գոռ, չէի կամենալ որ այդպէս խօսես դու... Մի՞թէ սիրելոր արարածին մէնը պիտի դառնայիր եթէ ես չլինէի...

— Ա՛խ, ոչ. այդ չէի կամենում ասել...

— Հապա ի՞նչ։

— Կամենում էի ասել, որ քո սէրը կրկնապատկում է իմ մէջ ամէն բան՝ եւ ապրելու իղձը, եւ հոգւոյ արիութիւնը. եւ սրտի կորովը, եւ դէպի իմ [illegible] ու հայրենիքին ունեցած սէրը... Քեզմով աշխարհը երեւում է իմ աչքին վարդալիր, արեւն՝ աւելի հրատապ, լուսինը՝ աւելի պայծառ... Դու ամէն ինչ ես ինձ համար՝ եւ կեանք, եւ գանձ, եւ զօրութիւն, եւ փառք...

«Օ՛հ, բաւական է, էլ ոչինչ չեմ ուզում լսել... Անշուշտ մի չարութեան ոգի առաջնորդեց ինձ այստեղ՝ իմ ծանր վէրքերը նորոգելու համար», մրմնջաց Թագուհին եւ բարձրանալով տեղից՝ յուշիկ քայլերով հեռացաւ դէպի Հովանոցը։

Այստեղից նա ուղղուեցաւ դղեակը միայնակ, առանց նաժիշտների ընկերակցութեան, ինչպէս անում էր նա երբեմն, եւ գնաց, փակուեցաւ իւր առանձնարանում։

Բիչ ժամանակից յետոյ բաժանուեցան նաեւ սիրահարները։ Գոռը, ի հարկէ, խոստացաւ իւր հարսնացուին կատարել նրա խնդիրը եւ ամէն երեկոյ վերադառնալ դղեակ արեւի մուտքից առաջ։

Բայց Թագուհու վրայ մեծ ազդեցութիւն արաւ այս դէպքը։ Նրա վէրքերը, արդարեւ, նորոգուեցան։ Սիրահարների զրոյցը դեռ հնչում էր նրա ականջին. նա կարծես տակաւին ուռենու մօտ նստած՝ լսում էր նրանց եւ մերթ ընդ մերթ որոճում այն սիրաշունչ խօսքերը, որ արտասանել էին Գոռը կամ Շահանդուխտը։

— «Ապրեցէք, ապրեցէք միմեանց համար, երջանիկ արարածներ, ապրեցէք, ով սիրում էք կաթոգին, ով Աստուծոյ աջը հովանի է ձեր սիրոյն...», խօսում էր ինքն իրան Թագուհին։— Աւա՜ղ. ինձ թւում էր թէ այլեւս սէր չկայ ոչ մի տեղ. թէ նա ցամաքել, չորացել է ամէնի սրտում, ինչպէս հովտի այն ծառերը, որոնց զարնում է խորշակ, որոնց չի ջրում առուն, կամ ցօղ չէ տալիս երաշտի գիշերը... այդպէս եղաւ մեր սէրը. չորացաւ, փօսացաւ... ի՞նչ էր մնում մեզ անել, եթէ ոչ՝ «հատանել զայն եւ ի հուր արկանել...»։ Բայց ահա՛ հէնց այդ չորացած ծառի մօտ ես տեսնում եմ մի դալար բողբոջ՝ ոստերինով ու տերեւով զմրուխտ... ինչ անել նրան. մի՞թէ չորի հետ միասին կտրել ու այրե՞լ... Օ՛հ, ոչ. Թող նա ապրի, խնամուի, Թող արեւը ջերմութիւն եւ առուն ջուր պարգեւէ. Թող խորշակը իւր թունաւոր շունչով երբէք նրան չզարնէ. Թող նա մեծանայ, ուռճանայ, զուցէ նորա հովանւոյն ներքոյ ապրեն ու սնանին սիրոյ ուրիշ բողբոջներ... Այո՛, սէրը չէ մեռել աշխարհում. նա կայ, նա ապրում է։ Բայց էլ ինչո՞ւ ծաղրում են ինձ. ինչո՞ւ ամէնքը միացած կամենում են խեղդել այդ զգացմունքը իմ չարաբաղդ սրտում. ինչո՞ւ զարմանում են, որ ես նրա մասին աւելի եմ մտածում քան այն բոլորի՝ ինչ որ կատարւում է իմ շուրջը. ինչո՞ւ ինձ հեղնում են՝ երբ ես իմ կեանքն ու երկինքը նրա մէջ եմ տեսնում, նրա մէջ որոնում. ինչո՞ւ կամենում են, որ իմ աշխարհի այդ միակ արեւը խաւարի. չէ՞ որ այնուհետեւ յուսահատութիւնը պիտի ինձ տիրէ...»։

— «Բայց ի՞նչ եմ ասում. նա արդէն ինձ տիրել է... ահա՛ ես քաշուել, առանձնացել եմ այս խորշերին. լռութիւնն ու միայնութիւնը դարձել են իմ միակ ընկերները, անգործութիւնը՝ իմ միակ զբաղմունքը... ի՞նչ եմ անում ես, Տէր Աստուած. ոչինչ այլեւս ինձ չէ հետաքրքրում. ոչինչ իմ սիրտը չէ ջերմացնում... Թշնամին հասել, նստել է իմ դռան մօտ. բայց այդ էլ ինձ չէ սարսափեցնում. աշխարհի վրայ նայում եմ կարծես դագաղի միջից... Մի՞թէ ես ապրում եմ...»։

Եւ Թագուհին նայեց յանկարծ իւր շուրջը, տեսաւ իւր միայնութիւնը եւ խոր հառաչեց։

— «Այսպէս չէի ապրում ես. այսպէս չէր անցնում իմ կեանքը, քանի նա սիրում էր ինձ...», շշնջաց նա եւ լռեց։

Մի քանի վայրկեանից նրա հայեացքն ընկաւ առանձնարանի պատուհանին։ Երեւացին Գեղայ լեռան լանջերը՝ լուսնի լոյսով լուսաւորուած։ Նորէն յիշեց Թագուհին սիրահար զոյգը, նրանց զրոյցները, Շահանդուխտի սիրախօսութիւնը, Գոռի ոգեւորութիւնը եւ ինքն էլ կարծես երիտասարդացաւ նրանց հետ (թէպէտ երիտասարդ էր եւ վշտերն էին միայն իւր սիրտը ծերացրել)։

— «Չէ՛, այսպէս չպէտք է լինի. դեռ կարելի է ապրել. կամ, գոնէ, ուրիշներին ապրեցնել։ Մենք իրաւունք չունենք մեզ շրջապատող մարդկանց սէրը տարածել ամէն տեղ, կամ ամէնքին մեզ հետ միասին մեռցնել։ Ի՞նչ իրաւունքով ես պիտի զրկեմ Շահանդուխտին սիրոյ անուշ վայելքներից, կամ պատանի Գոռին՝ կեանքի բարիքներից։ Ես տեսայ իմ աչքով, Ա՜ անցի իմ ականջով... նրանք սիրում են եւ երջանիկ են... Ինչո՞ւ չօգնել նրանց, որ երկար, շատ երկար երջանկանան... Նրանք մեր սիրելիներն են, մեր որդիներն են, բայց միթէ մենք մի, կամ երկո՞ւ որդի ունենք... քանի՜ քանի նմանօրինակ բաղդաւորներ կան մեր աշխարհում, որոնք կամենում են ապրել, կեանքի քաղցրութիւնները վայելել... Ինչո՞ւ զրկել նրանց... Ինչո՞ւ չօգնել նրանց... Բայց մենք զրկում ենք, բարբարոսութիւն ենք անում. «մենք դժբաղդ ենք, դուք էլ դժբաղդ եղէք...», այսպէս ենք ասում, այսպէս ենք մտածում... Մեր անձնական վշտերի պատճառով մենք ձեռքերնիս լուացել, յետ ենք քաշուել. Թագաւորը նստել է կաքաւուտում, իսկ ես փակուել եմ այս դըղեակում. Թող նա հարուածէ, հալածէ, երկիրը տակնուվրայ անէ, ի՞նչ փոյթ. մենք հօ չենք ապրում, ուրիշներն էլ թող դժբաղդ մնան...»։

(Շար.)

...ի մէջ գեղագործութեամբ զբաղելէ ...ելք, եկած է Վառնա եւ հոն ալ մե-...: Դպրոցը հիմնուած է Ցարու-...ին ամիրա Պէզճեանի ջանքերով, ...աքարի շրջանին :

Ազգային սահմանադրութենէն վերջ ...եկեղեցին բաւական բարեկեցիկ եղած ...եւ ունեցած է շատ մը հասութաբեր ...կալուածներ: Ամէնէն կարեւորն էր ...Թանգայի կալուածը որ 300,000 ...տարեկան եկամուտ կը բերէր ե-...կեղեցիին: Դժբախտաբար այդ օգ-...տակար շէնքը Հնչակեաններու հոգա-...բարձութեան օրով, 3—4 տարի առաջ ...ծախուած եւ Սոֆիա անոր փոխարէն ...նուած է շէնք մը, որ 8 ամիսէ ի վեր ...վարձու տրուած չէ, որովհետեւ ...ընող չկայ ցարդ :

Այս ապիկար քայլը առած ատեն ...ուրային կարծիքը հարցուցած են ...էրին իշխանութեան, Թեմականին ...ամ՞ծ են: Ոչ մէկը ոչ միւսը, պար-...պէս սրահը ձգած, շուքին ետեւէն ...ացած են :

Շումէն բարեբախտաբար, ունի ...երկայիս եզակատարենակ բարերար ...Մէքէճէմէտեան, բնիկ Շումէնցի, ...ամէն տարի օգափոխութեան գա-...դեղ ու դարման կ'ըլլայ չքաւոր ...դասակարգին :

Շումէնի եկեղեցին, որ խարխուլ ...ճակ մը ունէր, այս բարերարին ...անգլ. ոսկիի նուիրատուութեամբ ...ազգային հանգանակութեամբ, նո-...րոգուած եւ պարծանք մը դարձած է ...ղութին համար :

Գաղութը 800 հոգիէ կը բաղկանայ, ...մասով արհեստաւորներ ամէն ...լեզի համար: Հայութիւնը հոծ ...քաղաքէն դուրս նետուած բը-...րի մը վրայ, դժբախտաբար դնչու-...րու թաղին կից եւ ինծի կը յիշեցնէ ...րիզի արուարձաններէն Սարսելը, ...քաղաքէն դուրս :

Շումէն ունի զանազան ակումբներ: ...Պուլկարացի ընթերցարանը ...եւ գրքի տեսակէն աղքատ է, սա-...յն սրտով եւ գործքով հարուստ : ...անդամ երիտասարդութիւն մը կը ...ղէ ազգային սրբութեանց վրայ :

Վիշապ մարզական միութիւնը, ե-...տասարդներէ կազմուած է, կը ...ղի շուէտական մարզանքով եւ ...երով :

Բարեգործականը գոյութիւն ունի ...ճանով եւ փակ — ակումբով :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը կաղայ, սկաու-...տական շարժումը նոյնպէս :

Քիչ շատ կան ու կ'ապրին Օր-...րդացը, Դպրաց դասը, տեղական ...կնանց բարեգործականը (Աղքա-...տախնամ), որոնք քաղաքին մէջ քա-...լերուեցան բոլոր խաւերէն :

Շումէնի Հայութիւնը տնտեսապէս ...լի բախտաւոր է քան Վառնան, եւ ...անգամ բարենպաստ գործ մը ի ...կ'նէլէ համերաշխ գործակցու-թեամբ:

Ցաւալի է դժբախտաբար որ այս հա-...քաղաքին մէջ որ ունի իրսեփա-...ն դպրոցը, Հայերէնի դաս չաւան-...վերամուտէն ի վեր, որովհե-...եւ հայերէնի ուսուցիչը ծերուկ մը ...լով, ըստ պուլկարական օրէն-...քի, դասաւանդելու իրաւունք չունի: Շումէնի գաղութը ինչպէս կը հան-...րժէ որ իր զաւակները հայերէնի ...նէ զրկուին, աննշան դժուարու-թեան մը հետեւանքով:

ԱՆՑՈՐԴ

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՀՈԳԸ

Րաֆֆի Լսարանի հերթական դա-սախօսութիւնը տեղի ունեցաւ հինգ-շաբթի երեկոյ: Դասախօսն էր Պ. Լ. Զօրմէեան, որ նիւթ ընտրած էր «Մեր մտահոգութիւններու առանց-քը», դասախօսը փոքրիկ նախաբանով մը սկսաւ իր դասախօսութիւնը:

—Առաջին անգամն է որ ձեր մէջ կը գտնուիմ, որով ճշդիւ չեմ գիտեր ձեր գաղափարներն ու տեսակէտները: Գաղափար մը կազմեցի ձեր մասին «Յառաջ»ի էջերէն ձեր դասախօսու-թիւններու ամփոփումները կարդա-լով, որով ինծի համար բաւական դժուար եղաւ նիւթ ընտրել: Առաջին բանը որ իմ ուշադրութիւնս գրաւեց ձեր մէջ, սորվելու մեծ փափաքն է: Բառը թերեւս այնքան ալ ճիշդ ու յստակ չէ, որովհետեւ սորվիլ ըսելով պէտք է նաեւ հասկնանք «սորվիլ ու-զել» եւ ուղղութիւն տալ իր կեանքին այն ձեւով որ կարելիէն աւելին քա-ղենք :

Երկրորդ տպաւորութիւն մը եւս կրած եմ ձեր միջավայրէն,— նիւթե-րու ընտրութիւնը, դուք կ'ուզէք մա-նաւանդ սորվիլ եւ հասկնալ հայ կեանքը անցեալ թէ ներկայ, շատ հասկնալի է որ ան ձեզ համար ունե-նայ մութ կէտեր եւ ահաւասիկ թէ ինչու ես ընտրեցի այս նիւթը:

Հայութեան համար ներկայիս ամէ-նէն կենսական խնդիրը գոյութեան հարցն է: Վտանգ կը սպառնա՞յ Հայ ժողովուրդի գոյութեան: Ակնարկ մը նետելով ներկայ կացութեան վրայ, Պ. Դասախօսը գտաւ թէ արտասահ-մանի մէջ ո եւ է վտանգ չսպառնար մեր ֆիզիքական գոյութեան: Միակ վտանգը որ կրնայ գալ պատերազմի մը պարագային հայութեան գլխուն, Սուրիոյ կամ Կովկասի մէջ կրնայ ըլլալ, եթէ երբեք պարագաներու բե-րումով այդ հողերը գրաւուին հա-յութեան թշնամի պետութեան կող-մէ: Ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընել, այդ-պիսի վտանգի մը առաջքն առնելու համար:

Երբ մարդ կը գտնուի սպառնալիքի մը առջեւ, ինքնապաշտպանութեան բնազդը կը սկսի գործել: Նոյն է նաեւ ազգերու կեանքին մէջ,— ինքնա-պաշտպանութիւն: Կրնա՞նք պաշտ-պանուիլ, պէտք եղածին չափ ուժո՞վ ենք այս պաշտպանութեան համար: Ասոր համար պէտք չէ գլուխ ծռել եւ ընդունիլ լուծը ինչպէս վեց դարեր շարունակ: Խորհինք թէ ի՞նչ կարելի է ընել այս վիճակէն դուրս ելլելու համար :

Պզտիկ ազգերու համար անկարելի է կապուիլ մէկու մը քաղաքականո-րէն, կատարեալ վստահութեամբ: Տեսանք Չեխերը որոնց վստահութիւ-նը չարաչար գործածուեցաւ: Ամէն պարագայի մէջ, վստահութիւն պէտք է որ ունենան պզտիկ ժողովուրդներ իրարու մէջ, քաղաքական գետնի վը-րայ: Որո՞ւ վրայ կրնանք մեր վստա-հութիւնը դնել: Առաջին պայմանը շահերու նոյնութիւնն է եւ կամ շա-հերու հակառակութիւնը: Մենք չենք կրնար կէտ մը գտնել ըսելու համար թէ մեր շահերը Թուրքին հետ նմա-նութեան եզրեր ունին: Որով վստա-հութիւնը չի կրնար գոյութիւն ունե-նալ: Անցեալը մեզ չի թոյլատրեր այսպիսի արարք, կայ, նաեւ բնական վստահութիւնը: Օրինակի համար կ'ը-սեն թէ Հայը ռուսասէր է, թէեւ պէտք չէ ռուսասէր ըլլանք, երբ նկա-տի ունենանք անցեալի մեր յուսախա-բութիւնները: Մեր մտահոգութեան առանցքն է եւ պիտի մնայ, մեր ֆի-զիքական գոյութեան խնդիրը, երբեւ-էկներեւ վտանգ ունենալով Թուրքը: Միւս խնդիրները երկրորդական են, այս խնդիրը չլուծուած անօգուտ եւ անկարելի է մարգարէութիւններ կա-տարել: Անիկա վախու հարց չէ թէեւ շատ բնական է: Փորձը կատարեցին եւ համոզուեցան թէ այնքան ալ վախ-կոտ չէինք: Աշխատինք այս ուղղու-թեամբ, ազատելու համար այս մտա-հոգութենէն: Այս է կարեւորագոյն հոգը: Կրնանք ազատուիլ աշխատելով հաւաքականօրէն: Անհատապաշտու-թիւնը վնասակար է մեզի համար: Կարելի չէ անհատապէս ազատիլ:

Դասախօսութեան գործնական եզ-րակացութիւնն էր,— հոգեկան միու-թիւն, հաւաքական հոգեբանութիւն եւ կամք :

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՊՐԻԼ 11Ի ՅԻՇԱՏՕՆԸ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Նուկոսլավիոյ Հայոց Ազգային Մի-ութեան նախաձեռնութեամբ, Պել-կրատի գաղութը այս տարի եւս բա-ցառիկ հանդիսութեամբ տօնեց Ապրիլ 11 — 24ը: Այս առթիւ Ալեքսանդր Նեւսքի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն, ի յիշատակ հայ նահատակներու :

Ապրիլ 23ի կիրակին, գաղութիս բոլոր անդամները արդէն հաւաքուած էին եկեղեցիին բակը : Վաճառական, բանուոր, մտաւորական եւ ուսանող, եկեղեցիին բակը փոքրիկ խումբեր կազմած, հազիւ լսելի ձայնով մը, հին օրերու արիւնոտ պատահարներէն դրուագներ կը պատմէին իրարու :

Ժամը ճիշդ 11,30ին կը սկսի հոգե-հանգստի արարողութիւնը «Ամե-նայն Սուրբ» շարականով, որ այնքան գեղեցիկ եւ յուզիչ ձայնով մը երգեց Տիկին Շաքէ Մորճիկեան, ընկերակ-ցութեամբ խումբ մը երիտասարդնե-րու: Մոմերու եւ խունկի ծուխերուն մէջէն հայ շարականի արձագանգը հիւրընկալ եւ եղբայրասէր սերպ ե-կեղեցիին մէջ, պահ մը անզուսպ յու-զում մը պատճառեց բոլոր ներկանե-րուն, որոնք տարիներէ ի վեր հայ ե-կեղեցիի եւ հայ շարականի կարօտն ունէին :

«Ամենայն Սուրբ»էն վերջ, հայր Բոտովանովիչի առաջնորդութեամբ տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարո-ղութիւնը, որուն վերջաւորութեան հայր Բոտովանովիչ խօսեցաւ խիստ գեղեցիկ եւ յուզիչ քարոզ մը:

Թող լսեն բոլոր թերահաւատներն ու կասկածամիտները թէ ի՛նչ կը մտածէ օտար կղերական մը եւ ի՛նչ կը ծիւղդրէ :

Քարոզէն վերջ «Տէր Ողորմեա»ն երգուեցաւ տիկին Շաքէի կողմէ, այս անգամ արցունքներ խլելով բոլորի աչքերէն. մանաւանդ երբ կ'երգէր «Ննջեցելոց արքայութիւն»ը :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Մեծ Եղեռնի տարեդարձը Պէյրու-թի մէջ տօնուեցաւ աննախընթաց շու-քով: Բողոքական համայնքը սարքած էր յատուկ սգահանդէս, ուր խօսեցաւ պատ. Պօղոս Արիս: Յաջորդ օրը, ու-րիշ սրահի մը մէջ սարքուեցաւ մեծ հաւաքոյթ մը, ուր խօսեցան ընկեր-ներ Ն. Աղբալեան եւ Գ. Իփէքեան, ինչպէս նաեւ գերապայծառ Նազլեան: Ս. Նշան եկեղեցիին մէջ կազմակեր-պուած ուրիշ սգահանդէսի մը մէջ խօսեցան Հնչակեան Ժամկոչեան, ռամկավար Սէքսէնեան եւ Դաշնակ-ցական Խորոլ Թիւթիւնճեան: Սգա-հանդէս մը սարքուած էր նաեւ Հայ Մշակոյթի Տան կողմէ, ուր խօսեցան ֆրանսացի գրող՝ «Ծուշանիկ»ի հե-ղինակ Ռըպուռ, Պ. Պաղճեան եւ Մա-նուկ Սալանեան :

Էշրէֆիէի մէջ կազմակերպուած սգահանդէսին բանախօսեցին Վ. Սա-մուէլեան, Եղ. Տաշօնեան եւ Տ. Խ. ...Աճէմեան :

Հայ կաթոլիկ պատրիարքարանին կողմէ յուշարձան մը կանգնուած է ի յարգանս հայ նահատակներու: Այդ առթիւ պատարագեց պատրիարք Գը-րիգոր Պետրոս ԺԵ.: Դամբանական ճառ մը խօսեցաւ Յիսուսեանց մեծա-ւորը, ֆրանսերէն, հայ նահատակ-ներու մասին: Պատարագէն վերջ տե-ղի ունեցաւ ուր հանդէս, որուն մաս-նակցեցան վեց հազար հոգի: Խօսե-ցան Վեր. Մուրեան, Արհ. Նազլեան, Գրանեան: Ապա կազմուեցաւ մեծ թափօր մը դէպի նորակառոյց յու-շարձանը, ուր խօսեցան Արհ. Պաթան-եան, արաբերէն եւ Ազաճանեան պատրիարքը :

ԱՆՎԵՐՋ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի «Զարթօնք»ը (ռամկա-վար) հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ (2 Մայիս) :—

Գրըգխանի Հայոց եկեղեցիի խորա-նին վարագոյրը մօտ ութը ամիսէ ի վեր կը գործածուի Թրքական Թատ-րոնին մէջ, բնականաբար հաւանու-թեամբ Թաղականութեան: Կարգ մը Հայերու կողմէ վարժարանը Թուրք ժողովուրդի տրամադրութեան տակ դրուած է որպէս ներկայացման վայր, հոն Թուրքերը ներկայացումներ կու-տան, ժողովներ կը կազմակերպեն եւ Թրքական փրոփականտ կ'ընեն :

Առաջին ներկայացումին իսկ, բո-լոր դպրոցական գրասեղաններուն վը-րայ խոշոր թուանշաններով 58... գը-րելով մեկնած են բարեկիրթ Թուր-քերը: Երեք նստարաններ եւ ութը պատուհաններու ապակիները կոտր-ուած են նոյն ներկայացումի ընթաց-քին :

Երկրորդ ներկայացում մըն ալ տե-ղի ունեցած է դպրոցին մէջ: Այս ան-գամ տեսչարանի սեղանին դպրոցը աղտոտած էին: Այս անվայել եւ պըժ-գալի արարքը մեծ աղմուկ հանեց, Գրըգխանի Հայերը յուզուեցան, խըն-դիրը հասաւ ոստիկանատուն: Բայց Հայանուն միջնորդներու բարեխօսու-թեամբ, խնդիրը փակուեցաւ :

Այս Թրքավայել գործերուն մէջ դժբախտաբար դեր ունի դպրոցի հո-գաբարձութեան պատասխանատու ան-դամ մը: Այդ պարոնը մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ իր ազգավնաս գոր-ծունէութիւնը :

Հայ ընտանիք մը ութ ամիս շարու-նակ քարկոծուեցաւ գիշերները: Մէ-կէ աւելի անգամներ կառավարու-թեան դիմուեցաւ, բայց ի զուր: Ճա-րահատ, ընտանիքը ստիպուեցաւ Հա-լէպ փոխադրուիլ :

Անուաղն քամըհինգ դաղտնի ոս-տիկաններ կը շրջին Գրըգխանի նման փոքր գիւղաքաղաքի մը մէջ: Եւ ըսել թէ անոնց մէջ կը գտնուին նաեւ ազ-գաղ Հայեր :

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԻՎՐԻ.— Անցեալ կիրակի Փորթ դ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղն ալ տօնեց Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տասնամեակը, եւ իր կազ-մութեան տարեդարձը :

Իվրիի քաղաքապետարանի ընդար-ձակ սրահը լեցուն էր հանդիսական-ներով: Ներկայ էին հայրենակիցներ, ոչ միայն մեր շրջանէն, այլեւ Իսիի, Ալֆորվիլի, Քաշանի եւ Շավիլի մաս-նաճիւղերու անդամները եւ բարե-կամները:

Ժամը 4ին Իթալիի, Ալֆորվիլի, Քաշանի, Իսիի եւ Շավիլի 70ի հաս-նող սան սանուհիներէ բաղկացած երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ս. Յովհաննէսեանի «Մեր հայրենիք»ով, բացաւ հանդէսը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ցանուն մասնաճիւղի վարչութեան Ս. Յովհաննէսեան գը-րաւոր ճառով մը ողջունեց Ֆրանսա-հայ Կ. Խաչի տասնամեակը, ինչպէս նաեւ իրենց տարեդարձը: Տուաւ պատկերը աշխատաւոր եւ ընտանե-կան հոգերով ծանրաբեռ հայ կնոջ կատարած գործին, հրաւիրելով բո-լորուիլ հայ կիներու մեծ կազմակեր-պութեան՝ Հայ Կ. Խաչի շուրջ, աւելի արդիւնաւէտ եւ օգտակար ձեռնարկ-ներ կատարելու համար :

Գեղարուեստական բաժնին մէջ քաղցր ձայնով երգեցին օրիորդներ Ս. Մարգարեան (Կաքաւիկը), Ֆ. Գու-րուեան (Ես սարէն կուգայի եւ Քէլէ քէլէ)ն, եւ Պ. Կ. Գայիչեան (Հայաս-տան եւ Երբոր բացուին):

Շատ յաջող կերպով արտասանե-ցին՝ Օր. Ա. Ֆըշըճեան (Աղթամա-րը), Պ. Պ. Կ. Սահակեան (Հայաս-տանին) եւ Ց. Դանիէլեան՝ (Ես իմ ա-նոյշը): Թառիստ Աբգարի ընկերակ-ցութեամբ շնորհալի կերպով պարե-ցին Օր. Գ. Այտընեան եւ Պ. Հ. Ա-տեննեան, երկու կովկասեան պարեր, իսկ Օր. Ա. Գազազեան ներկայա-ցուց Գնչուի պարը «ճկուն եւ նոյնքան շնորհալի:

Ցետոյ տեղի ունեցաւ երգախառն ներկայացում մը, որ անցաւ շատ յա-ջող:

Մօտաւորապէս երկու ժամ տեւող գեղարուեստական բաժինը մի միայն սան սանուհիներով, գնահատուեցաւ հանդիսականներէ եւ բոլորն ալ ջեր-մապէս ծափահարուեցան: Շնորհա-ւորելի էր տիկին Ա. Հայրապետեանը՝ որ ջանք չէր խնայած, անթերի խա-ղարկութիւն մը ապահովելու հա-մար :

Ներկայացումէն վերջ բեմ հրաւիր-ուեցաւ օրուան բանախօսը, Տիկին Էլ-լէն Բիւզանդ, որ խօսեցաւ բովանդա-կալից ճառ մը, Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տասնամեակի, եւ մանաւորապէս հայ կնոջ արժանիքներու եւ պատմա-կան առաքինութեանց մասին :

«Իր Մասիսին ու Արաքսին, Արագա-ծին ու Հրազդանին համար հպարտ-օրէն ու քաջաբար պայքարող, եւ հա-զար անգամ օտարներէ խաբուած ըլ-լալու հետեւանքով մոխրի ու աւերա-կի վրայ նստած հայ ժողովուրդը, շնորհիւ իր ապրելու եւ տեւելու հզօր կամքին, փիւնիկի նման յարութիւն է առած այդ մոխիրներէն ու վերաշի-նած իր երկիրը :

Եւ ինչպէս անցեալին հայ կինն է ե-ղած ներշնչողը ապրելու եւ տեւելու այդ հաւատքին, այսօր ալ կազմա-կերպուած հայ խաչուհին է որ դա-ւութէ գաղութ եւ շրջանէ շրջան նոյն հաւատքին արծարծող ազդակը կը հանդիսանայ իր այնքան օգտակար ձեռնարկներով» :

Տիկին Էլլէն Բիւզանդի ճառը մեծ տպաւորութիւն գործեց ունկնդիր հա-սարակութեան վրայ :

Կարճ դադարէ մը վերջ սկսան եւ-րոպական պարերը, տեւելով մինչեւ գիշերուան ժամը 11.30:

Կը յուսանք թէ հանդէսը իր բարո-յական յաջողութեան հետ, ունեցած է նաեւ նիւթական շօշափելի հասոյթ:

Ամէն պարագայի մէջ մասնաճիւ-ղին վարչութեան բոլոր ջանքերը զուր չանցան: Ապրի՛ք, հայ Խաչուհիներ:

Ներկայ մը

Ի՞ՆՉ ԹՈՇԱԿ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ըստ պաշտօնական տեղեկագրի մը՝ անցեալ տարուան ընթացքին միայն երկու Ամերիկացիներ ստացած են ա-ւելի քան 200,000 տոլարի տարեթո-շակ: Միւս ամենաբարձր թոշակ ըս-տացողներու թոշակները այս գումա-րին չեն հասած: Այն երկու անձերը, որոնք ամենաբարձր վճարումը ստա-ցած են, հետեւեալներն են.— առա-ջինը՝ Ամերիկեան հեռախօսի եւ հե-ռագրի ընկերութեան նախագահը՝ Ուոլթըր Կիֆորտ, որուն վճարուած է 209,350 տոլար, իսկ երկրորդը՝ Ինթէրնէշընըլ Նիքէլ ընկերութեան նախագահ Րոպէրթ Սթէնլի, որուն վճարուած է 204,700 տոլար:

Եթէ այս երկուքին ստացած տարե-վճարները միացնենք, դարձեալ աւե-լի պակաս է քան Կրէթա Կարպոյի ստացածը մէկ շարժանկարէ միայն: Մեծ գործատէրերէն շատերը, տնտե-սական տագնապին պատճառով, կըր-ճատած են իրենց տարեվճարները: Ա-սոնցմէ 19 հոգի ստացած են իւրա-քանչիւրը տարեկան 100,000 տոլարէն աւելի, իսկ 65 հոգի՝ 50—100,000 տո-լար :

ԿՐՆԱՍ ԱՐՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Նաւաստին, որուն յանձնուած էր նաւակի փրկուելի փրկութիւնը, Բիւլվարեց ուղիղ դէպի նեղուցը, այն-պէս որ Մէնկիէնի պատուաժը այժմ կը գտնուէր նաւակի եւ պատերազմող նաւերու մէջտեղը: Ճարպիկութեամբ կը սահեցնէր մակոյկը այդ փոքրիկ անցքին մէջէն, աշխատելով խու-սափիլ աջ ու ձախ շարուած ընդյը-մայ սրածայր խութերէն : Այժմ ա-պառաժները կանգնած էին անոր դէ-մը եւ թոյլ չէին տար տեսնելու պա-տերազմը: Ուրչափ որ անոնք կը հե-ռանային, այնքան ալ կը նուազէր հո-րիզոնին վրայ բոցավառող լոյսերն ու թնդանօթներու կատաղի դղրդիւնը, բայց հարուածներու անընդհատ ո-րոտը կը յայտնէր որ մարտանաւը փոլութեամբ կը դիմադրէր եւ կ'ու-զէր սպառել ամբողջ հարիւր ինննսուն եւ մէկ ռումբերը մինչեւ ամենավեր-ջինը: Քիչ մը անցնելէ յետոյ մակոյ-կը արդէն հասած էր բաց ծովը, ա-պատ այլեւս թէ՛ խութերէն, թէ՛ պա-տերազմէն եւ թէ ռումբերէն:

Ծովի մռայլը հետզհետէ կը պար-զուէր. անոր փայլուն երեսը, մինչեւ այժմ ընկղմած մթութեան մէջ, հետ-զհետէ կը լայննար: Փրփրադէզ ալիք-ները կը փշրուէին, փրփրալից ցայ-տումներով ողողելով իրենց շուրջը. սպիտակ շողերը կ'երեւային կոհակ-ներու մակերեւոյթին վրայ: Ծագե-ցաւ արեգակը:

Նաւակը ազատ էր թշնամիի հետա-պնդումէն, բայց ամենադժուար գոր-ծը դեռ կը մնար: Մակոյկը փրկուած էր գնդակներէն, բայց ոչ նաւաբեկու-թենէն. փոքրիկ կճեպ մըն էր այդ, առանց նաւակամուրջի, առանց առա-գաստի, առանց կայմի, առանց կողմ-նացոյցի՝ միայնակ ձգուած ալեկոծ ծովի վրայ: Ովկիանոսի փոթորիկէն պաշտպանուելու համար ան միայն թիակներ ունէր, խեղճ հիւլէ մը՝ թողուած հսկայի կամայականու-թեան:

Այն ժամանակ ովկիանոսի այս ան-հուն լռութեան մէջ նաւի առաջամա-սին վրայ գտնուող մարդը վեր բարձ-րացուց իր դէմքը, ողողուած վա-ղորդեան աղօտ լոյսերով, չեշտակի կերպով նայեցաւ նաւին ետեւը նըս-տած մարդուն եւ ըսաւ անոր.

— Ես այն նաւաստին եղբայրն եմ, զոր դուք հրացանի բռնել տուիք:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՀԱԼՄԱԼՕ

Ա.

ԽՕՍՔԸ ՀԱՒԱՍԱՐ Է ԳՈՐԾԻՆ

Ծերունին ծանր ծանր գլուխը վեր բարձրացուց:

Մարդը որ իրեն հետ կը խօսէր, մօտաւորապէս երեսուն տարեկան կար, ճակատը ծովային հողմէն խոր-շոմած, իսկ աչքերը տարօրինակ տեսք մը ունէին: Նաւաստիի թափան-ցող հայեացքը զետեղուած էր գիւ-ղացիին հեզահայեաց բիբերուն մէջ. ջղուտ ձեռքերով թիերը սեղմած բը-ռունցքին մէջ՝ ան առաջ կը մղէր նաւակը:

Բնաւորութեամբ հեզ էր:

Դաշոյն մը, երկու ատրճանակ եւ համրիչ մը կախուած էին անոր գօ-տիէն:

— Դուք ո՞վ էք, հարցուց ծերու-նին :

— Հիմա՛ ըսի քեզ:

— Ինծմէ ի՞նչ կ'ուզէք:

Նաւաստին թիերը թողուց, ձեռքե-րը խաչաձեւ իրարու վրայ դրաւ եւ պատասխանեց.

— Կ'ուզեմ սպաննել ձեզ:

— Ինչպէս որ կ'ուզէք, պատաս-խանեց ծերուկը:

Մարդը ձայնը բարձրացուց:

— Պատրաստուեցէ՛ք:

— Ինչի՞:

— Մեռնելու:

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց ծերու-նին:

Րոպէ մը լռութիւն տիրեց. կ'երե-ւար որ այս մարդը հարցումէն շփո-թեցաւ:

— Ես ըսի որ կ'ուզեմ ձեզ սպաննել:

— Իսկ ես կը հարցնեմ թէ ինչո՞ւ համար:

Փայլակ մը ցոլաց նաւաստիին աչ-քերուն մէջ:

— Որովհետեւ դուք սպաննեցիք իմ եղբայրս:

Ծերունին հանդարտ ձայնով շա-րունակեց.

— Բայց չէ՞ որ ես նախ անոր կեան-քը ազատեցի:

— Այդ ճիշդ է, դուք նախ ազատե-ցիք, բայց վերջը սպաննեցիք:

— Ես չեմ զայն սպաննողը:

— Ուրեմն ո՞վ է զայն սպաննողը:

— Իր սխալը:

Նաւաստին, զարմանքէն բերանը բացած, նայեցաւ ծերունիին, բայց շուտով անոր յօնքերը ընդունեցին ի-րենց կատաղի կիտումը:

— Ի՞նչպէս է ձեր անունը, ըսաւ ծերունին:

— Իմ անունը Հալմալօ է, բայց իմ ձեռքով սպաննուելու համար ի՞նչ պէտք կայ անունս գիտնալու:

Այդ րոպէին արեւը ծագեցաւ եւ ճառագայթներէն մէկը ցոլաց անոր ամբողջ երեսին վրայ, լուսաւորելով այդ վայրենի դէմքը: Իսկ ծերունին ուշի ուշով կը զննէր զայն:

Թնդանօթաձգութիւնը, որ անընդ-հատ կը շարունակուէր, ամժմ, հո-գեվարքի ցնցումներու մէջ, երբեմն կ'ընդհատուէր: Ծուխի լայն շերտեր դէպի հորիզոն կը խոնարհէին: Թիերն այլեւս չէին շարժեր նաւաստիին ձեռ-քերուն մէջ. մակոյկը ձգուած էր իր կամքին:

Նաւաստին իր աջ ձեռքով բռնեց գօտիէն կախուած ատրճանակը, իսկ ձախովը՝ համրիչը:

Ծերունին ոտքի ելաւ:

— Դուն կը հաւատա՞ս Աստուծոյ, հարցուց նաւաստիին:

— Հայր մեր, որ յերկինս ես, պա-տասխանեց վերջինը եւ խաչակնքեց երեսը :

— Մայր ունի՞ս:

— Այո՛, ըսաւ ան, եւ երկրորդ ան-գամ խաչակնքեց երեսն ու յարեց.

— Այդպէս ուրեմն, ես քեզ րոպէ մը ժամանակ կուտամ, տէր իմ:

— Ինչո՞ւ դուն զիս կ'անուանես «տէր իմ»:

(Շար.)

սնոտի յոյսեր սնուցանելու։ Հզօր ժողովուրդ մը ինչպէս իտալացի ժողովուրդը կը սիրէ ճշմարտութիւնը եւ իրականութիւնը։ Ահա թէ ինչու կը զինուինք միշտ աւելի ուժով, որպէսզի կարենանք պաշտպանել մեր խաղաղութիւնը եւ ամէն ատեն ետ մղել որ եւ է յարձակում»։

Մուսոլինի վերջացնելով, յայտարարեց թէ Փաշական կարգուսարքը եւ ժողովուրդը կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն եւ ազդարարեց.

— «Ընկերներ, ինչ որ ալ պատահի, կը յայտարարեմ ձեզի ամենայն ստուգութեամբ թէ մեր բոլոր նպատակներուն պիտի հասնինք»։

Ազգային մեծարանք Ժան տ'Արքի

Կիրակի օր, Ժան տ'Արքի մահուան 508ամեակին առթիւ, մեծարանքի հանդիսաւոր ցոյցեր կատարուեցան ամբողջ Ֆրանսայի, եւ մասնաւորապէս Փարիզի եւ Օրլէանի մէջ։ Մեծարանքի այս ցոյցը բացառիկ հանդամանք ունէր այս տարի, նկատի առնելով միջազգային տագնապը։

Փարիզի մէջ, վարչապետը հազարաւոր քաղաքացիներու գլուխն անցած, ծաղիկներ դրաւ Ժան տ'Արքի արձանին վրայ, Փլաս տէ Փիրամիտ։ Արարողութիւնը սկսաւ ժամը 10ին, երբ արդէն հարիւրաւոր ծաղկեպսակներ դիզուած էին արձանին առջեւ։ Միւս երկու կարեւոր արարողութիւնները կատարուեցան Օրլէանի մէջ, որուն հերոսուհին է Ժան տ'Արք, եւ Ռուանի մէջ, ուր Անգլիացիները խարոյկի վրայ վառած էին հայրենասէր Կոյսը։

Փարիզի մէջ զօրահանդէս մըն ալ կատարուեցաւ, առաջնորդութեամբ Փարիզի զինուորական հրամանատարին։ Ուրիշ հանդէս մը կատարուեցաւ Սէնթ Օկիւսթէնի հրապարակին վրայ, ուր կը գտնուի Ժան տ'Արքի երկրորդ արձանը։

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինակցութեան դաշնագիրը

«Մաթէն»ի եւ ուրիշ թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր հետեւեալ առաջարկները հաղորդած է Իտալիոյ, զինուորական եւ քաղաքական դաշինքի մասին.—

Զինուորական 1. Երբ զինեալ ընդհարում մը պատահի Եւրոպայի մէջ, Իտալիա եւ Գերմանիա անմիջապէս զինուորական խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն։

2. Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն իրենց շահերը կապուած նկատել անքակտելի կերպով։ Կը նշանակէ թէ պատերազմի մը պարագային երկու երկիրները պիտի կազմեն մէկ զինուորական ճակատ եւ անմիջապէս պիտի ձեռնարկեն իրենց հրամանատարութեան եւ ռազմագիտական գործունէութեան միացման։ Ուրիշ խօսքով, դաշինքը բացորոշապէս պիտի հաստատէ թէ գոյութիւն ունի իտալեւգերման բանակ մը, իբրեւ նոր ազդակ։

3. Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն, եւրոպական պատերազմի մը պարագային, զէնքերը վար դնել միաժամանակ։ Կը նշանակէ թէ չեն կրնար անջատ բանակցութիւն կամ հաշտութիւն կնքել։

Քաղաքական.— Այս համաձայնութեան հիմնական սկզբունքները ճշդուած են Հռոմ – Պերլին Առանցքով. բայց Գերմանիա կ'առաջարկէ աւելցնել սա երկու կէտերը.—

1. Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն փոխադարձաբար յարգել իւրաքանչիւրին հաստատած բարեկամութիւնները։

2. Երկու կողմերը յանձն կ'առնեն որ եւ է նոր համաձայնութիւն չկնքել, առանց նախապէս խորհրդակցելու։

*** Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնական օրկանը իր շաբաթական տեսութեան մէջ կ'ազդարարէ թէ անպարտելի է իտալեւգերման ճակատը, իր տրամադրութեան տակ ունենալով 25 միլիոն զինուոր։ Այս առթիւ չեշտելով երկու պետութեանց օդանաւերուն արժէքը, կը յայտնէ թէ անոնց սուզանաւերը շատ աւելի գերազանց են քան արեւմտեան պետութեանց ունեցածները։ «Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ժողովուրդները խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց զինուած են եւ համերաշխ՝ որ եւ է յարձակման դէմ»։

*** Ճափոնի մէջ ալ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, միանալու համար իտալեւգերման զինակցութեան։ Դահլիճին մէկ մասը կ'ուզէ որ զինակցութիւն կնքուի միայն Ծայր. Արեւելքի համար, երբ Խ. Միութիւնը պատերազմի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։

*** Լոնտոնի թերթերը ջերմապէս ողջունելով անգլեւթուրք համաձայնութիւնը, դայն ծանր պարտութիւն մը կը նկատեն Ֆոն Փափէնի համար։ Թերթ մը կը գրէ թէ անգլեւթուրք համաձայնութեան պաշտօն. յայտարարութենէն երեք օր առաջ, գերմանական դեսպանը փորձած է համոզել Թուրքիան։ «Ֆոն Փափէն խոստացած է որ՝ եթէ Թուրքիա բաժնուի ժողովրդավար պետութիւններէն, Իտալիա եւ Պուլկարիա պիտի մեանան պալքանեան միութեան, որով կարելի պիտի ըլլայ պահպանել պալքաններու գոյավիճակը։ Թուրքիա պատասխանած է թէ արդէն իսկ ստորագրած է համաձայնութիւնը եւ թէ գերմանական առաջարկները չեն շահագրգռեր զինքը։ Այսպէս կը վերջանայ Ֆոն Փափէնի մասնաւոր առաքելութիւնը։ Անգլեւթուրք բանակցութիւնները շատ արագ ընթացած էին եւ հետեւանքը եղաւ առաջնակարգ պարտութեան մը Առանցքին պետութեանց համար»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՐԻՈՅ դահլիճը որոշեց հրաժարիլ, մարզպանին նոր յայտարարութիւնները համապատասխան չգտնելով իր ծրագրին։ Հանրապետութեան նախագահը խնդրեց յետաձգել հրաժարումը, մինչեւ որ մարզպանը Դամասկոս հանդիպի եւ կարգ մը լուսաբանութիւններ ստացուին։

ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԸ կիրակի օր հրատարակեց սպառազինութեանց տուրքի (1 առ հարիւր) գործադրութեան հրամանագիրը, որ կը բաղկանայ 24 յօդուածներէ։

100 ՊԱՀԵՍՏԻ ՍՊԱՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱ գացին նախագահութեամբ Զօր. Տիւփիէյի եւ արժանացան ջերմ ընդունելութեան մը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Զօր. Տիւփիէօ յայտարարեց թէ պատմութեան մէջ երբեք այնքան սերտ գործակցութիւն մը տեսնուած չէ որքան անգլիական եւ ֆրանսական բանակներուն զինակցութիւնը մեծ պատերազմի ընթացքին, ինչպէս եւ երկու մեծ ազգերուն համերաշխութիւնը։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ Անգլիա երթալով, ճառ մը խօսեցաւ նոյն իմաստով։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ ԵՒ ԱԹԷՆՔԷՆ վճռապէս կը հերքեն այն զրոյցը թէ արիւնալի կռիւ մը ծագած է սահմանագլուխին վրայ, յոյն եւ պուլկար զինուորներու միջեւ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ անտառներուն շահագործման համար համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ Գերմանիոյ հետ, համաձայն մարտ 23ի առեւտրական դաշնագրին։ Գերմանիա յանձն կ'առնէ ճարել բոլոր նիւթերը՝ անտառային ճամբաներ բանալու համար, ինչպէս եւ սերմնցու հայթայթել, մեքենաշարժ սղոցարաններ եւ տախտակագործարաններ հաստատել եւն.։ Գերմանիա պիտի կրնայ գնել ամէն տեսակ փայտ, իր ուզած քանակութեամբ։

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԷՆ (Արժանթին) կը հեռագրեն թէ օրինագիծ մը յանձնուած է խորհրդարանին, արգիլելու եւ լուծելու համար օտար քաղաքական կուսակցութիւնները եւ ընկերակցութիւնները։ Իտալական եւ գերմանական դեսպանները բացատրութիւն պահանջեցին։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ հպատակութեան մասին օրինագիծ մը ներկայացուց երեսփոխան Տրուօ, առաջարկելով որ թեկնածուին բնակավայրի քաղաքային դատարանը կատարէ անհրաժեշտ քննութիւնը եւ վճռէ ընդունիլ կամ մերժել։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ համալսարանին ուսանողները գործադուլ հռչակեցին 48 ժամուան համար, բողոքելով խուլաթական հարցին ձգձգման դէմ։ Ուրիշ համալսարաններու մէջ ալ նոյն ցոյցերը կը սպասուին։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԶԳՈՒՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս **Petit Journal**ի սրահին մէջ, **21,** Rue Cadet, մէթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ռ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ծերակուտական ԼԷՄԷՐԻ (Նախկին Նախարար) Ծերակուտական ԳՈԹԷՐՕ եւ Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՌԱՖՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Salle Le Jaurnalի մէջ, 100 Rue Richelieu métro Richelieu-Drouot

Կը խօսին՝ ընկերներ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը պատմէ դրուագ մը Արամի կեանքէն

Կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՄԵՀԹԵՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ։

Մուտք 5 ֆր.։

Խնջոյք-թէյասեղան

Համբարձման օրուան առթիւ կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 18 Մայիս, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ, տեղի կ'ունենայ աւանդական վիճակը եւ տարեկան վիճակախաղը։ Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆր.։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԲԺՇԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

23 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Square Alboni, Փարիզ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՓՐՈՖ. ԼԸՆԵԷԼ ԼԱՎԱՍԹԻՆ

Կը խօսի Տոքթ. Թ. ՏԸ ՄԱՐԹԷԼ, Վիրաբոյժը եւ ուրիշները։

Մուտքը ազատ է։

Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը սխալողաբար կը խնդրէ իր բոլոր Մասնաճիւղերէն, որ անմիջապէս պատասխանեն իրենց ստացած 10 Մայիս թուակիր նամակին, ուր նշանակուած է վերջին պայմանաժամը, եւ որ այնքան կարեւոր է։

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՕՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտքը ազատ է։

Յումսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Ֆրանտ Ցամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Ճաշարան Գառլօ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան կուժոն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Չագրեան փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, Փարիզ, César, 9 Bld Bonne Nouvelle։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի Մասնաճիւղը իր ջերմագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. եւ Տիկ. Ե. Պայկըճեանի, Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի, Պ. եւ Տիկ Հ. Թագւորեանի եւ Օր. Մառի Մարկոսեանի՝ որոնք իրենց առատաձեռն նուիրատուութեամբ օժանդակեցին մեր հանգանակի Միութեան Ապրիլ 16ի հանդէսին։ Շնորհակալութիւն նաեւ պիտի ֆէի թէ վիճակահանութեան նուիրատուներուն։

×

Փարիզի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ունճեանէ իր մօր Տիկ. Սիմոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ մէկ գեղերու պահարան եւ 50 ֆր. թէնթիւր տ'իօտ գնելու։ Տիկին Գազազեանէ մէկ ալքօօլի լամբ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբօրորդիս, դերձակ Մինաս Վանլեան (Եալովայի Շախշախ գիւղէն) որ 1928ին կը գտնուէր Մարսէյլ, ուրկէ մեկնեցա Vaucluse գիւղը (Ավինեոնի նահանգ) եւ կ'աշխատէր փափըթըրի նավայի գործարանը։ Մէկ երկու տարի վերջ մեկնած է Վիէնի շրջանը։ Իր հասցէն իմացնել՝ Յովհ. Vanlian, Bottier, 8 rue d'Italie, Paris (13)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme .. Paris (13)

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ պարոն Լուի տը Ռոչիլտ, որ 14 ամիսէ ի վեր բանտարկուած էր Վիէննայի մէջ, հիթլէրական իշխանութեան կողմէ, ազատ ձգուելով Փարիզ եկաւ։ Անցեալ տարի կ'ըսուէր թէ 600,000 անգլ. ոսկի հատուցում պահանջուած է այս կրեսոսէն, իբրեւ պատասխանատու Քրէտիթ Անշթալտ դրամատան սնանկութեան։

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորապէս կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար,ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la Républiqu
Marseille

Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, եւքը, Ավընիւ տը Վէրսայլ կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար։

10 - 12, 6.30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։ Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69։

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թռուա Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Կալըրի Լաֆայէթ վաճառատուններու եւ 42 Bld. de Strasbourg:

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինով։ Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը։ Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմուշները եւ մանրամասնութիւններ։

Կ'ուղարկենք գիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ։ Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՌԱՖՖԻ

Փարիզի առաջնակարգ հայկական ճաշարանի տնօրէնութիւնը, գոհացում տալու համար իր սիրելի յաճախորդներուն եւ հայրենակիցներուն բաղձանքին, ամէն երեկոյ ժամը 7 -- 12, կազմակերպած է հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն, ղեկավարութեամբ

ՄԱՆՕԹ ԹԱՌՈՒՍ ԱՐՔԱՐԻ

եւ ընկերակցութեամբ յայտնի երգիչներու։

Հասցէ՝ 8, RUE MAUBEUGE, Métro Le P letier, Cadet, N. D. Lorette

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 17 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4042

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇԻՆՔՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑԻՆ ՄԷՋ

Խորհրդաւոր լռութիւն մը կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, երկու կարեւոր դէպքերու՝ իտալեւգերման զինակցութեան եւ անգլեւթուրք դաշնակցութեան յայտարարութենէն ի վեր: Լռութիւն մը որ ե՛ւ բարենշան ե՛ւ չարաշուք համդամանք ունի :

Այս երկուքէն ո՞րն է բուն իրականութիւնը: Կամ ո՞րը աւելի ծանր կը կշռէ :

Խոստովանինք որ դժուար է որոշ պատասխան տալ այս վրդովիչ հարցին:

Տարբեր պարագաներու մէջ կարելի էր քիչ - շատ լուսաբանել այսպիսի հարցեր, դատելով դէպքերու ընթացքէն, կամ տրամաբանութեան փորձ մը կատարելով :

Արդ, երկու տարիէ ի վեր այնքան չնախատեսուած դէպքեր պատահեցան որ, տրամաբանութիւնն ալ դասալիք եղաւ կամ վանքերը ապաստանեցաւ :

Արդարեւ, անակնկալ, հակասական, աննախընթաց վերիվայրումներու համայնապատկեր մըն է որ կը թաւալի մեր աչքերուն առջեւ: Հաստատուն սկզբունքները, տրամաբանութեան կանոնները, վերջապէս մեր գիտցած միջազգային սովորութիւնները չատոնց տեղի տուած են «անծանօթ»ին առջեւ: Եւ ամէն առտու նոր դէպք մը կուգայ վերիվայր կը շրջէ որ եւ է կացութիւն որ վերջնական կը համարուէր :

Ուրեմն, փորձենք վերլուծել, պարզել այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ, ի խնդիր խաղաղութեան կամ «կենսական տարածութեան»:

Երկու նոր դէպքերը, իտալեւգերման զինակցութիւն եւ անգլեւթուրք դաշնակցութիւն, հետեւանք են Մեծն Բրիտանիոյ նոր քաղաքականութեան, որ սկսաւ Լեհաստանի, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ ընծայուած երաշխաւորութեամբ: Աննախընթաց դէպք մը՝ Անգլիոյ ժամանակից պատմութեան մէջ :

Մինչեւ այդ հանդիսաւոր յանձնառութեանց թուականը, Մեծն Բրիտանիա միշտ կը զգուշանար որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնել ցամաքային Եւրոպայի վրայ, բաց ի Ֆրանսայէն: Այս երկրին հետ կնքուած դաշինքն ալ զինակցութիւն մը չէր, բառին բուն իմաստով, այլ կը կոչուէր «սիրալիր համաձայնութիւն», եւ զինակցութեան վերածուեցաւ Մեծ Պատերազմի ընթացքին:

Կը նշանակէ թէ հիմնովին փոխուած է Եւրոպայի կացութիւնը: Այն աստիճան որ, Մեծն Բրիտանիա հարկադրուեցաւ խզել ուրիշ հին աւանդութիւն մը եւ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել :

Այսպէս առաջին քայլը առնելէ վերջ, Լոնտոն ստիպուած էր իր նոր քաղաքականութիւնը հասցնել տրամաբանական վախճանին:

Եւ ահա նոր անակնկալը — զինակցութեան դաշինք Թուրքիոյ հետ, հակազդելու համար գերմանեւիտալական ճնշումին, որ կը ձգտէր դառնալ անդիմադրելի արշաւ մը:

Այս նոր զինակցութեան արժէքն իմանալու համար, կը բաւէ յիշել անգլիական թերթի մը կարծիքը,— Մեծ Պատերազմը քանի մը ամիսէն վերջացած կ'ըլլար, եթէ Լոնտոն այսպիսի զինակցութիւն մը, գոնէ համաձայնութիւն մը կնքած ըլլար 1914ին: (Այն ատեն Թուրքիոյ հայ ժողովուրդն ալ անշուշտ ողջ մնացած կ'ըլլար ...):

Լոնտոն գործակցութեան, զինակցութեան այս բարդ քաղաքականութիւնը մշակեց միաժամանակ, Վարշաւայէն, Պուքրէշէն եւ Աթէնքէն անցնելով Անգարա եւ Մոսկուա:

Այս վերջինը չէ յաջողած տակաւին. բայց կը թուի թէ միջին ելք մը պիտի գտնեն, վերջին պահուն, Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Պ. Տալատիէ եւ Պ. Պոնէ գործնական բանաձեւ մը մշակած են արդէն, միջին ճամբայ մը գտնելու եւ իրականացնելու համար անգլեւֆրանքեւխորհրդային գործակցութիւնը, եթէ ոչ զինակցութիւնը :

Ծանօթ է ռուսական ծրագիրը,— դաշինք մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ, իրենց հաւաքական պաշտպանութեան տակ առնելով նաեւ Լեհաստանը, Ռումանիան եւ ուրիշ վտանգուած երկիրներ :

Արդ, Ֆրանսա արդէն դաշնագիր մը ունի Մոսկուայի հետ, իսկ Անգլիա չուզեր ամբողջական եւ փոխադարձ զինակցութիւն մը կնքել, իրեն յատուկ նկատումներով: Ան պարզապէս կ'ուզէ որ Մոսկուան ալ աջակցի որոշ պարագաներու մէջ, երբ Լոնտոն եւ Փարիզ հարկ դատեն միջամտել, գործադրելով իրենց յանձնառութիւնները :

Ահա այս վէճին մէջ է որ Ֆրանսա վճռական դեր մը պիտի կատարէ: Եւ ընդհանուր կարծիքն այն է թէ պիտի յաջողի, քանի որ այլեւս կարելի չէ կէս ճամբան մնալ, այսքան յառաջ երթալէ վերջ :

Խաղաղութեան ճակատը կ'ամբողջանայ՞ թէ կը տկարանայ դաշնագիրներու այս ցանցով :

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ պատերազմները առ հասարակ անխուսափելի դարձած են, երբ արքաներ կամ պետութիւններ յայտնի կամ գաղտնի խմբակցութեանց կը վերածուին, ի խնդիր խաղաղութեան: Այդպէս եղաւ, օրինակ, 1914ին:

Անշուշտ առած մը չէ այս պարագան: Խմբակցութիւնները կրնան ծառայել նաեւ իրար հակակշռելու, հետեւաբար եւ կանխելու ընդհարումը, ճամբայ բանալով դիւանագիտական բանակցութեանց համար :

Այս երկու հեռանկարներէն ո՞րը աւելի հաւանական է, ներկայ պարագաներուն մէջ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

— ∞ —

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՋԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները անելի մը յանգած են, իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի նոր ծանուցագրին, որ կը մերժէ անգլիական առաջարկները եւ կը պահանջէ կատարեալ զինակցութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, հաւասարութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան հիման վրայ :

Մոսկուայի անգլիական դեսպանը անմիջապէս Լոնտոն ղրկեց խորհրդային ծանուցագիրը, եւ այժմ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին, ելք մը գտնելու համար :

Ինչպէս յայտնի է, Լոնտոն կ'առաջարկէր որ Խ. Միութիւնը յանձն առնէ օգնել Ռումանիոյ, Լեհաստանի եւ ուրիշ վտանգուած պետութեանց, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա հարկ դատեն գործադրել իրենց յանձնառութիւնները: Մոսկուա կրկին կը մերժէ այս տեսակէտը, պնդելով իր ծրագրին վրայ,— երրեակ զինակցութիւն փոխադարձ աջակցութեամբ: Խորհրդային տեսակէտը բացորոշապէս յայտնած էր «Իզվեստիա», կառավարական օրկանը: Անգլիական դահլիճը այսօր պիտի քննէ այս հարցը, իր շաբաթական նիստին մէջ: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Ֆրանսա պիտի միջամտէ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին եւ Պ. Փոթէմքինի տեսակցութեան մասին, որ տեղի պիտի ունենայ Ժընեւի մէջ, Ազգաժողովին գումարման առթիւ: Լորտ Հալիֆաքս Ժընեւ գացած ատեն Փարիզ հանդիպելով, պիտի տեսակցի Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ :

Խորհրդային ծանուցագրէն կը հետեւի թէ Մոսկուա լրջօրէն կը վախնայ յարձակումէ մը, Լիթուանիոյ, Լաթվիոյ, Էսթոնիոյ կամ Ֆինլանտայի ճամբով, մանաւանդ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա մինչեւ այսօր երաշխաւորութեան տակ առած չեն այդ չորս պետութիւնները: Մոսկուայի տեսակէտով, անհրաժեշտ է երաշխաւորութիւններ ստանձնել նաեւ այդ պետութեանց հանդէպ եւ յետոյ զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ :

ԻՏԱԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»» · «««

Վերջին լուրերու համաձայն, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած զինակցութիւնը պիտի ստորագրուի յառաջիկայ շաբթու, Պերլինի մէջ: Այս առթիւ Պերլին պիտի երթայ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ եւ պիտի մնայ չորս օր: Կիրակի օր Պերլին հասնելով, Կոմս Չիանօ ճաշի պիտի հրաւիրուի Հիթլէրի կողմէ :

Գերմանիոյ առաջնորդը այս միջոցին քննական պտոյտ մը կը կատարէ Զիկֆրիտի ամրութեանց շրջանին մէջ, ֆրանսական եւ պելժիական սահմաններուն վրայ: Կիրակի օր աչքէ անցուց բանուորները որոնք անընդհատ կ'աշխատին, լրացնելու համար կարգ մը ամրութիւններ որոնց շինութիւնը դեռ քանի մը ամիս առաջ սկսաւ: Քննական պտոյտ մըն ալ պատերազմական նախարարը կը կատարէ, նոյն շրջանին մէջ: Մասնագէտներու կարծիքով, այս երկու քննութեանց նպատակն է եզրակացութեան մը յանգիլ եւ վճռել թէ ո՛ւր պէտք է կեդրոնացնեն իրենց ջանքերը, լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը :

Պերլինի մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Կոմս Չիանոյի այցելութեան առթիւ: (Աւելի վերջը Պերլին պիտի այցելեն Իտալիոյ թագաւորը եւ թագուհին): Հիթլէրի սարքած ճաշին պիտի մասնակցին 200 զինուորական եւ կուսակցական վարիչներ: Առաջնորդը քաղաքական ճառ մը պիտի խօսի այս այցելութեան առթիւ :

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

»»» · «««

Ֆօն Փափէն Պերլին կը կանչուի

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Ֆօն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, Պերլին կանչուած է, բացատրութիւններ տալու համար անգլեւթուրք զինակցութեան մասին: Կ'ըսուի թէ դեսպանին դիրքը խախտած է, այս պարտութեան հետեւանքով :

Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ միջոցներ կը խորհին, հակազդելու համար անգլեւթուրք զինակցութեան որ լուրջ վտանգ մը կը կազմէ Իտալիոյ համար, Միջերկրականի մէջ :

Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական աշխատակիցը խօսելով Ֆօն Փափէնի պարտութեան վրայ, կը յիշէ թէ Մեծ պատերազմին ատեն ալ, երբ ան Պոլիս կը գտնուէր, թանկագին փաստաթուղթեր կորսնցուց, որոնք Անգլիացիներուն ձեռքը անցան: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆօն Փափէն Պերլին ղրկած տեղեկագրին մէջ իր պարտութիւնը կը վերագրէ ռուսական ազդեցութեան, եւ յետոյ Ալպանիոյ գրաւման, որ ծանր ազդեցութիւն գործած է Անգարայի մէջ: Միւս կողմէ, իտալեւգերման զինակցութեան կնքումէն ի վեր, այլեւս անկարելի էր որ եւ է մերձեցում Թուրքիոյ եւ Առանցքին միջեւ: Նոյն իսկ այն Թուրք ռազմիկները որ մասնակցեր էին Մեծ պատերազմին, հակառակ էին որ եւ է համաձայնութեան՝ Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ : Եւ վերջապէս, իբրեւ թէ Ֆօն Փափէն առաջարկեր է աւելցնել 150 միլիոն մարքի վարկը, բայց Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը մերժած է, որ եւ է վստահութիւն չունենալով Գերմանիոյ վրայ :

*** Գերմանական թերթերը կը շարունակեն ազդարարութիւններ ուղղել Թուրքիոյ, անգլեւթուրք զինակցութեան առթիւ: Իսկ Թուրք մամուլը պատասխանելով այդ յարձակումներուն, ջերմ գոհունակութիւն կը յայտնէ կնքուած համաձայնութեան համար: «Ճիւմհուրիյէթ» կ'ըսէ թէ Թուրքիան ար -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՌԱՐԱՆ... ՆԵՏԷ ՎԱՌԱՐԱՆ

Այն պահուն, երբ մեր Ս. Թաքուլը, (Խնդրեմ, չկարդաք Սուրբ Թաթուլ), «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ, իր « ամսական » բարկութիւնը կը թափէր նոր սերունդին դէմ, պոհեմ Հապէշեան ինծի կ'երկարէր նոր գիրք մը, Բառարան Մտածումի, հեղինակ Ոսկան Մարտիկեան :

— Կարդա՛, կարդա՛, կ'ըսէր պոռալով, հիացումի եւ սքանչացումի բացագանչութիւններ խառնելով : Ու կարծես վկայութիւն կուտար Ս. Թաքուլին, այսպիսի հարցումի մը վեր ածելով իր սքանչացումը.

— Դուք ի՞նչ տուիք, ահա հիներուն գործը :

Գլուխս խոնարհած՝ կարդացի եւ սքանչացա՛յ ներկայացուած Բառարանին... ոչնչութեան եւ անոր շնորհուած գնահատութեան վրայ :

Դուք ալ քննեցէք եւ կազմեցէք ձեր գաղափարը:

Գիրքը կազմուած է երկու մասէ.

Առաջին մասին մէջ, այբուբենական կարգով արձանագրուած են Հայկազեան լեզուին բառերը, որոնց դէմ՝ «իմաստի ընդլայնում, բաղդատութիւններ, փոխաբերումներ, զուարթ խոհեր, անկախ կարծիքներ»:

Երկրորդ մասին մէջ, դարձեալ այբուբենական կարգով արձանագրուած են անուններ, որոնց դէմ՝ «քննադատութիւններ, առաջարկներ, վերգնահատումներ, անցեալէն հակիրճ յիշատակներ »:

Հիմա տանք քանի մը նմոյշներ.—

ԱԹՈՌ.— Ցեռոյքի ծառայելու դատապարտուած գերի, ունի նաեւ իր սղնուական տեսակը նոյն պաշտօնով որ կը կոչուի Թիկնաթոռ:

ԱԼԵԼՈՒԻԱ.— Ո՞վ է որ կը կրկնէ ալէլուիա եւ ո՞վ է որ կ'ընէ լոլօ, սուտէն կուլայ :

ԱԼԻՒՐ.— Ցորենը կ'երթայ աղացք, պատեանէն կը հանուի կ'ըլլայ ալիւր, կինը կը հաղուի կը շքուի կ'երթայ այլուր:

ԱՊՈՒՐ.— Ամէն ապուր չուտուիր, մանաւանդ երբ տաք ապուրին մէջը կ'աւելցուի պաղ ջուր :

ԳԱՒԻԹ.— Երբ չունի յաջողութիւն, գաւիթը կ'ըլլայ խեղօք Դաւիթ :

ԵԱՐ.— Փնտռէ յար լաւ եար, որ չըլլայ եարա:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ.— Երազն է ըլլալ պատրիարք կամ կաթողիկոս :

Այսպէս մէկը միւսէն աւելի գեղեցիկ եւ «հին սերնդական» մտածումներ կամ բառերու «իմաստի ընդլայնումներ»: Ձեզի ուզեր խօսիլ տառասխալներու մասին, որոնք քիչ մը «նոր սերնդական» են:

Երկրորդ մասին մէջ շատ աւելի հազուագիւտ «մտածումներ» կան,— մանաւանդ Թորգոմազով «իմաստի ընդլայնումներ»:

Հոյակա՛պ, հոյակա՛պ աշխատութիւն մը ահաւասիկ, որու հեղինակը եթէ քիչիկ մը հասկնար «մտածում» բառին իմաստը եւ արժէքը, պիտի չգործածէր զայն, եւ ալաթուրքայանգաբանութեան կամ անհամ բառախաղի իր փորձով պիտի կրնար փրկել ինքզինք ծիծաղելի դառնալէ :

Ափսո՛ս, այս հոսհոսագրութիւնը պիտի ունենայ երկրորդ հատոր մըն ալ :

Գիրքը զարդարուած է նաեւ հեղինակին լուսանկարովը,— c'est pas mal, tout à fait նախարար :

Ու երբ իր աչքերուն մէջ կը նայիմ, կը խորհիմ իր այն հպարտութեան մասին, զոր նախարարի տիտղոսը կուտայ իրեն, եւ մեր արհամարհանքին մասին, զոր նոր օրերու ոգին կուտայ մեզի: Բայց երբ կը խորհիմ նաեւ, որ հին սերունդը փառքեր չինեց այսպիսի կաւով եւ անոնց անունը աւանդելով մեզի՝ ուզեց յարգանք պարտադրել, ո՛րքան կը ցաւիմ, որ այս կարգի մարդիկը չխորհեցան ժառանգ ձգել մեզի բա՛ն մը, բա՛ն մը, արժէք մը վերջապէս: Ի՞նչպէս չըսել,— փարա՞ ունէիր տպագրիչին տալու, նստէիր եւրոպական արժէքաւոր գործ մը թարգմանէիր: Կամ ազգային հաստատութեան մը նուիրէիր տպագրութեան ծախքը :

Երեւա՞լ կ'ուզէիր,— մարդ Աստուծոյ, անա՛նկ մը երեւայիր զոնէ, քիչ մը թարմ հոգիով ու սուր միտքով, որ չըսէինք թէ այս մարդը հարիւր անցուցած է այլեւս :

ԱՐԱՋ

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Մարսէյլէն՝ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի եւ Խաչիկ Ցովհաննէսեանի միջոցաւ հաւաքուած	200
Բ. Զիլճեան ընտանիք, Մարսէյլ	50
Գումար	250
Մայիս 3 գումարը	1116
Ընդհ. գումար	1366

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ստեփան Ալէքսանեան	25
Ա. Կապենց	20
Գումար	45
Մայիս 14ի գումարը	3035
Ընդհ. գումար	3080

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

Ի պատասխան մեզի ուղղուած անհատական հարցումներու, կը յայտարարենք թէ բացարձակապէս ճիշդ է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հպատակներուն համար հաստատուած նոր կանոնը, զոր հրատարակեր էինք ապրիլ 2ին եւ որուն տրամադրութեամբ այդ հպատակները կը համարուին «պաշտպանեալ » եւ անձնագրի համար պիտի վճարեն միայն 13 ֆրանք, փոխանակ 400ի :

Ներքին նախարարութիւնը այս հրահանգը շրջաբերականով հաղորդած է նահանգապետութեանց, անցեալ փետրուարին, այնպէս որ պաշտօնաթերթին մէջ փնտռելու պէտք չկայ: Այստեղ շատեր դիմած եւ օգտուած են:

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԱՅԵՐԸ

« Թայմզ »ի դիւանագիտական խմբագիրը խօսելով անգլեւթուրք համաձայնութեան եւ Պ. Ժորժ Պոնէի կատարած խորհրդակցութեանց մասին, կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիները սրտանց շնորհաւորեցին Անգարայի համաձայնութիւնը, « թէեւ բնականաբար յուսախաբ եղած են որ վերջին պահուն ծագած կարգ մը մանրամասնութիւններ արգելք եղան միեւնոյն ժամուն իրենց դաշինքն ալ ծանուցանելու Թուրքիոյ հետ: Բայց եւ այնպէս այս յայտարարութեան կը սպասուի քանի մը օրէն: Թէ Ֆրանսացիները եւ թէ Թուրքերը կը յայտարարեն թէ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն ընդհանուր գիծերով. առկախ կը մնան միայն քանի մը կէտեր Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին, որ շուտով պիտի յանձնուի Թուրքիոյ գերիշխանութեան: Ֆրանսացիները ստիպուած են նկատի առնել Հայերու եւ ուրիշ փոքրամասնութեանց վերապահուած վիճակը: Սահմանագլուխի թեթեւ սրբագրութեանց խնդիր մըն ալ կայ: Այնուհետեւ համաձայնութիւնը պիտի յայտարարուի: Զօր. Վէկան Անգարայէն Փարիզ վերադառնալով, ջերմապէս գոված է թրքական բանակը եւ նաւատորմը եւ իր հիացումը յայտնած է Թուրքերու ազգային ոգիի մասին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Լոյտ Ճորճի յուշերուն առթիւ հրատարակուած յօդուածաշարքէն վերջ, ահաւասիկ նոր շարք մը, — այս անգամ փրանսական — որ կը պարզէ այլապէս տխուր լուսաբանութիւններ, Հայկական Դատին ձախողման մասին.—

Քսան տարիէ ի վեր, տեղ տեղ յուշեր եւ հատորներ հրատարակուեցան, պատերազմի պատճառներու եւ ընթացքի մասին, սակայն կը թուի թէ, դեռ շա՜տ գաղտնիքներ կան պահուած:

Ժան Փիշօնի հրատարակած նոր գիրքը, «Le partage de Proche-Orient», որու մասին խօսած էր «Յառաջ», նոր լոյս մը կը սփռէ մեծ պետութիւններու ցանկութիւններու եւ գաղտնի գործերուն վրայ:

Հեղինակը, խղճամիտ, փաստացի եւ խոր ուսումնասիրութիւն մը կը կատարէ Մերձաւոր Արեւելքի գործերու շուրջ, պարզելով բազմաթիւ բանակցութիւններ, դաշնագիրներ եւ մրցակցութեան բոլոր ծալքերն ու պատերը՝ հիւսուած այս հարցին շուրջ:

Անխնայ յստակօրէն կը պարզէ նաեւ, Մերձաւոր Արեւելքի փոքր ազգութիւններու ճիգն ու բաղձանքները, որոնք ա՜ւա՜ղ, կը մնան անկատար, շնորհիւ այդ նոյն մեծ պետութեանց եսասիրութեան:

Գիրքը կը բաղկանայ մօտ 400 էջերէ, բաժնուած երկու մասի ու բազմաթիւ գլուխներու: Կը պարունակէ նոյնպէս հինգ քարտէսներ: Յառաջաբանը դրած է զօրավար Տիւֆիօ: Ինք հեղինակն ալ զինուորական է, մասնակցած զանազան գործողութեանց, ու համակրելի մէկ անդամը Միջերկրականեան Կոմիտէին, միշտ մօտէն հետեւող Մերձաւոր Արեւելքի ներկայ իրադարձութիւններուն:

Նկատելով որ այս գործը մօտէն կը շահագրգռէ մեզ Հայերս, պիտի ջանանք ամփոփել ամբողջ գիրքին բովանդակութիւնը, յարգելի հեղինակին հաւանութեամբ:

ՉՈՐՍ ՏԱՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Սերայեւոյ մէջ նետուած ռումբի կտորները, ինկան նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, ու այնտեղի ժողովուրդներն ալ թաթխուեցան արեան ընդարձակ աւազանին մէջ:

Իթթիհատական կառավարութիւնը գաղտնի դաշնագիր մը կնքեց Գերմանիոյ հետ 1914 Օգոստոս 2ին: Իսկ պաշտօնապէս պատերազմի մտաւ Գերմանիոյ կողքին Հոկտ. 31ին, Սեւ ծովի ռուսական նաւահանգիստներու ռմբակոծութեան պատրուակով:

Գերմանիոյ ընդհ. սպայակոյտը մեծ յոյսեր դրած էր Թրքական զինուած ուժերուն վրայ: Գլխաւոր յատակագիծը հետեւեալն էր,— նախ ամուր տեղաւորուիլ Պարսից ծոցի շուրջ, փակել Պապ-էլ-Մանտէպի եւ Սուէզի ջրանցքները: Խանգարել բրիտանական ծովային հաղորդակցութիւնները եւ Եւրոպան զրկել Հնդկաստանի պարենաւորումէն: Գերմանական սպայակոյտը կը նախատեսէր նաեւ խոշոր բանակով մը արդիւնք ըլլալ Կովկասի ռուսական բանակի յառաջխաղացման, ու Պարսկաստան - Աֆղանիստան գծով խուժել Հնդկաստան:

13 Նոյ. 1914ին, ճիհատ հրատարակուեցաւ: Գերմանները «սրբազան պատերազմ»ի անունով, ահագին դրամ ու գրգռութիւններ ստեղծեցին իսլամական աշխարհին մէջ, իրենց ծրագրի յաջողութեան նպաստելու համար: Ֆօն տէր Կոլց նշանակուեցաւ Թուրքեւիրանեան սահմանագլուխի ընդհ. հրամանատար, անկէ դուրս քշելու համար ռուս եւ անգլիական զօրամասերը:

Սակայն, դէպքերը ցոյց տուին որ, այս ռազմական մեծ գործողութիւնները վեր էին Թրքական բանակի կարողութենէն, եւ հետեւաբար անիրագործելի...

Ու ջուրն ինկաւ այդ ամբողջ ծրագիրը:

Անգլիացիները կրցան պահել Պարսից ծոցի իրենց քարիւղային կեդրոնները: Ինչպէս նաեւ Պապ-էլ-Մանտէպը, Ատէնը եւ Սուէզը: Ռուսները Յունուարի մէջ տարին Սարիղամիշի յաղթանակը: 1916ի Փետրուարին գրաւեցին Կարինը եւ զօր. Պարաթով կապուեցաւ Միջագետքի անգլիական բանակին հետ: Հակառակ Քութէլ-Ամարայի պարտութեան (28 Ապրիլ 1916), տարի մը վերջ Անգլիացիները գրաւեցին Պաղտատը: Արաբները ըմբոստացան Թուրքիոյ դէմ: Անգլիացիները Սինայէն անցնելով՝ Թուրքերը քշեցին մինչեւ Կազա: Եւ այսպէս 1917ի գարնան կը թուէր թէ, արդէն խորտակուած է Գերմանիոյ արեւելեան երազը:

Ռուսական յեղափոխութիւնը, սակայն, տակն ու վրայ բրաւ ամէն ինչ: Նախ 9 Մարտ 1917ին, ապա 7 Նոյեմբեր 1917ին Կերենսքիի անկումով, Ռուսաստան կը դառնար խորհրդային, եւ ռուս բանակը կը լքէր կովկասեան ճակատը:

1917 Դեկտ. 7ին զինադադար կնքուեցաւ Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Յետոյ Պրեսթ - Լիդովսկի Թուրքերուն տուաւ Կարսը, Արտահանը եւ Պաթումը:

Թուրքերը սակայն, բանակցութիւնները խզելով Կովկասեան Սէյմին հետ, կը սկսին յառաջ խաղալ Մարտ 26ին: Կը գրաւեն Կարինը, Սարիղամիշը, Պաթումը եւ կը բռնեն 1877ի սահմանը: Թուրքերը առանձին զինադադար մը կը կնքեն Ապրիլ 12ին, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի հետ: «Հայաստանը փորձեց դիմադրել, բայց անյաջող», կ'ըսէ հեղինակը: Ու ստիպուած եղաւ Պաթումի մէջ, ստորագրել դաշինքը 4 Յունիս 1918ին:

Գինովցած այս յաջողութիւններէն, Թուրքիա աչք տնկեց Անդրկովկասեան քարիւղին եւ վերջինիս համար թուրանական երազը: Սակայն այդ ցանկութիւններուն դէմ էր Գերմանիան, որ իր հերթին աչք տնկած էր Արեւելքի հում նիւթերուն, Կովկասի քարիւղին, Վրաստանի մանկանէզին եւ Ազրբէջանի անասուններուն:

Գերմանիա իրականացնելու համար այս ծրագիրը, անմիջապէս ընդունեց Վրաստանի թեւարկութեան առաջարկը: Վրաստանը լքեց իր երկու դրացի պետութիւնները, ու գերման զօրավար Ֆոն Կրէս 3000 հոգիով Փոթի ցամաք ելաւ 25 Մարտ 1918ին: Մարտ 28ին համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Վրաստանի եւ Գերմանացիներու միջեւ, որով կովկասեան բոլոր երկաթուղիները կը դրուէին գերմանական զօրամասերու տրամադրութեան տակ: Գերմանացիները մտան Թիֆլիս:

Շատ բուռն պայքար մը սկսաւ Թուրքերու եւ Գերմաններու միջեւ: Բայց ի վերջոյ միջին ճամբան գտան: Թուրքերը համաձայնեցան Գերմանացիներուն թողուլ Պաթում - Թիֆլիս գիծը, իսկ Գերմանիան, փայփայեց համաթուրանական գաղափարը: Մոռնալով թէ այսպէս, անգլիական մեծ ուժեր կը քաշէր դէպի Արեւելք, Ֆրանսական ճակատին վրայ վճռական ճակատամարտը սկսելէ առաջ:

Շատ յանդուգն էր գերմանական ծրագիրը: Ան կը նախատեսէր Թուրքեստանի գրաւումը՝ երկու թեւով: Հարաւէն՝ Թուրքերը պիտի օգտագործէին, պատերազմի առթիւ Հայաստանի եւ Իրանի մէջ Ռուսերու շինած երկաթուղիները, Թաւրիզ-Թէհրան գիծը, ուղղուելով Մէշէտի վրայ: Հիւսիսէն՝ գերմանական զօրամասերը Օտեսայէն ու Սեւաստաբոլէն գալով, Պաթում - Պագու երկաթուղիով կասպեան երկիրներ, ու անկէ Թուրքեստան կը մտնէին, ազատելով հոն կեդրոնացած 100,000 աւստրոգերման պատերազմական գերիները: Այնուհետեւ կը մտնէին Աֆղանիստան, ու հաւաքական ուժերով, կ'արշաւէին Հնդկաստան:

Դաշնակիցներու կողմէն, պաշտպանողական միջոցներ ձեռք առնելու հոգը յանձնուեցաւ Անգլիացիներուն: 1918ի Յունուարին, Պաղտատէն դէպի Իրան հիւսիս մեկնեցաւ զօր. Տընսթըրվիլ արշաւախումբը, օգտագործելու եւ կազմակերպելու համար այդ վայրերու պաշտպանական տարրերը, — հայ, ռուս, վրացի, ասորի եւն.:

Հեղինակը այստեղ կը յիշէ «Երեւանի շուրջ Նազարբէկովի, Ուրմիոյ շուրջ Աղա Պետրոսի վարած կռիւները»: Սակայն ծրագիրը չի յաջողիր: Սեպտ. 15ին, Տընսթըրվիլ կը պատուիրէ լքել Բագուն եւ քաշուիլ Էնզելի: Կովկասեան ճակատը բաց կը մնայ, բաց կը մնան նաեւ Թէհրան - Աֆղանիստան - Կասպեան - Թուրքեստան ճամբաները:

Սակայն յանկարծ, մեծ դէպքեր կը պատահին: Տօպրօփոլի մօտ կը ճեղքուի գերմանեւպուլկար ճակատը: Ֆրանշէ տ'Էսփրէի զօրասիւները կը յառաջանան մէկ կողմէն դէպի Դանուբ, միւս կողմէն դէպի Պոլիս: Զօր. Ալէմպին, Պաղեստինէն կը քշէ Թուրքեւգերմանական բանակը եւ իր հեծելազօրը Դամասկոս կը մտնէ 30 Սեպտեմբերին, Հալէպ 5 Հոկտեմբերին: Միջագետքի անգլիական բանակը կը յառաջանար դէպի Մուսուլ 23 Հոկտեմբերին:

Թուրքիան կորսնցուցած էր Սուրիան, Միջագետքը: Պոլիս սպառնալիքի տակ, պարտուած էր այլեւս: Դիլիկոր Մուտրոսի մէջ, ան, 30 Հոկտեմբերին, ստորագրեց զինադադարը: (Պուլկարիան զինադադարը ստորագրեց 29 Սեպտեմբերին, Աւստրօ-Հունգարիա 3 Նոյեմբերին, Գերմանիա 11 Նոյեմբերին):

X

Անգլիա եւ Ռուսաստան, իրենց աշխարհագրական դիրքին բերումով ամենամեծ բաժինը բերին Մերձաւոր Արեւելքի ռազմական գործողութիւններուն:

«Սակայն մենք ալ— կ'ըսէ Ժ. Փիշօն— ներկայ եղանք կրակի գծին վրայ ամենուրեք: Մեր երկու զօրաբաժինները արիաբար կռուեցան Տարտանէլի մէջ, տալով մեծամեծ զոհեր: 7000նոց զօրամաս մը, Պաղեստինի ճակատին վրայ, մասնակցեցաւ Ալէնպիի վերջնական յաղթանակին: Հիճազի առաքելութիւնը, կարեւոր դեր խաղաց Արաբիոյ եւ Անդրյորդանանի մէջ (1916—1919): Ուրիշ առաքելութիւն մը, մեծ աշխատանք կատարեց Կովկասի մէջ: Ունեցանք ամպիւլանս մը Ուրմիոյ եւ հիւանդանոց մը Թիֆլիսի մէջ: Ֆրանսական նաւատորմիղը, իր ազդու մասնակցութիւնը բերաւ Սուէզի, Կարմիր ծովու, Տարտանէլի գործողութիւններուն, ինչպէս նաեւ Ճէպէլը Մուսայի 4000 Հայերու ազատագրման գործին»:

Նոյնը չեղաւ Իտալիոյ մասնակցութիւնը: Իտալիա Թուրքիոյ դէմ պատերազմ յայտարարեց 20 Օգոստոս, 1915ին: Ծովային գործողութեանց, աննշան մասնակցութեան բաժին բերաւ: Հազիւ թէ 350 զինուոր ուղարկեց Պաղեստին, կրօնական հաստատութեանց պաշտպանման համար:

«Թուրքիոյ դէմ տարուած պայքարին՝ Իտալիոյ բերած մասնակցութիւնը, համեմատական չէր իր ունեցած այն մեծ յաւակնութեանց հետ որ հրապարակ բերաւ Հռոմի կառավարութիւնը, Մերձաւոր Արեւելքի մասին»:

Պատերազմը աւերակոյտի վերածեց Թրքական Ասիան, կ'ըսէ հեղինակը: Ու Թուրքերը լաւագոյն առիթը գտան իրենց ամբողջ հաշիւը մաքրելու զանազան ազգութեանց հետ:

Հեղինակը կուտայ հետեւեալ թիւերը.—

Մօտ **300,000** Յոյներ տեղահանուած եւ տարագրուած: Անոնցմէ շատերը կոտորուեցան ու մահացան:

Տարագրուեցան **8000** Հրեաներ, մասնաւորաբար Եաֆայի շրջանէն:

Մօտ մէկ միլիոն Հայեր ջարդուեցան Թուրքերու, Չէրքէզներու եւ Քիւրտերու ձեռքով:

Բնաջնջուեցան մօտ **250,000** Ասորիներ եւ Քաղդէացիներ:

Մեծ կորուստներու ենթարկուեցան նաեւ Քիւրտերը, թէ պատերազմական գործողութիւններու եւ թէ համաճարակներու բերումով:

Լիբանանի եւ Սուրիոյ ազգաբնակչութիւնն ալ զերծ չմնաց ամէն տեսակ զրկանքներէ եւ հարստահարութիւններէ, որոնց գլխաւոր հեղինակն ու գործադրողը հանդիսացաւ Ճէմալ փաշան:

Մօտ 200,000 Լիբանանցիներ մեռան սովամահութենէն ու թիֆիւսէն:

Ամէնէն քիչ տուժողներ հանդիսացան արաբական երկիրները:

ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՊԱՐԶ ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ որ Ուիլսընեան սկզբունքները յայտնուեցան, պատերազմով խռովուած Եւրոպան՝ որ մայր էր եղած ընկերային զարհուրելի ցնցումներու մէջ հասակ նետած քաղաքակրթութեան մը, չէր կրնար հասկնալ կենդանութիւնը վարդապետութեան մը որ կը ձգտէր եսասիրութեան եւ ընտրողութեան վրայ հիմնուած մարդկային յառաջդիմութեան բնական, բնազդական շարժառիթներուն տեղ դնել իտէալիսթ ըմբռնում մը, արուեստական կարգ, ինչպէս կրօնքը կամ օրէնքը:

Այնուհետեւ մինչեւ այսօր, նոր կնճիռի մը նախօրեակին, բազմաթիւ ապացոյցներով հաստատուեցաւ որ ընկերութեանց ներկայ վիճակին մէջ պատերազմը կործանարար գործողութիւն մըն է բոլորին համար:

Ուզեցին նաեւ անանկ հռչակել կանխազատութիւնը ուժին իբրեւ միակ ապահովութիւն կառավարութեանց կայունութեան:

Եւ սակայն կը թուի թէ ոչնչացած չէ տակաւին Մաքիավէլլի դրած սկզբունքը.— «Իշխանը պէտք է գիտնայ չյարգել իր խօսքը երբ ան հակառակ կը դառնայ իր շահերուն»:

Կառավարողներն ահա այս սկզբունքով համակուած կը մնան դեռ:

Ու թերեւս իրենց ամէնէն ծանրակշիռ սխալը այն եղաւ որ այդ բանը չկրցան պարտկել: Պատերազմական վիճակ հաստատուած չէ տակաւին, բայց արդէն կը տիրէ զինուորական վիճակ: Հետզհետէ կը ծաւալի զինուորական շունչ մը, կը տիրակալէ զինուորականութեան ոգին: Ու զինուորը արտուղի ճամբաներ չընտրեր: Աչքի առջեւ ունենալով տառապանքը մահը ամէն վայրկեան, զինուորականը կ'արհամարհէ ամէն ինչ որ ճշմարիտ քաղաքական ուժ մը չէ: Ու մեզի համար կրկին նոյն հարցումը, ի՞նչ պիտի ընենք դուն ու ես... եւ ի՞նչ պայմաններու տակ:

Ֆրանսացին չի կրնար գանգատիլ անշուշտ տեսնելով որ երէկուան գաղափարապաշտ Հայը կը փախչի այսօր ժողովրդապետութեանց դատէն, սարսափելի եւ խիստ իրապաշտ նկատումներով: Ժողովրդապետութեանց կը մնայ յիշել այդ երէկը, եւ գաղափարապաշտ այս ազգը այդ օրերուն: Ինչ սէրեր չարթնցուցին անոնք մեր հոգիներուն մէջ:

Անոնցմէ ամէնէն անտարբերը, ամէնէն նուազ տեղեկանն անգամ պիտի չկրնար կարդալ համաշխարհային պատերազմի հայկական բաժինին պատմութիւնը, առանց երախտագիտական զգացում մը ունենալու:

Աւելի հետաքրքիրներուն համար, մեր վերջին կէս դարու պատմութիւնն ու գրականութիւնը որ մեր ամբողջ ոդիսականը կ'երգէ, անուղղելի պատիւի եւ արժանապատուութեան հոյակապ գրաւական մըն է:

Կարելի չէ խօսիլ այդ գործերուն մասին քննադատի հանդամանքով, մուկի մը պէս որ Ալտարի խորանին կերոնները եւ նուիրական մատեաններու էջերը կը կրծէ: Անիկա նուաստացնել պիտի ըլլար մեր բոլոր նահատակ գրողները, մարդկայնացնել պիտի ըլլար անոնց գործերուն պարունակութեան մէջ աստուածայինը՝ որ կը պսակէ Հայուն փոթած ճակատը, Շաւարշանի հերոսամարտէն մինչեւ այսօր:

Անոնց գործը որուն պիտի վերադառնայ թէ Հայը եւ թէ օտարը, պատմութեան համար, կուտայ բանալին Հայկական հարցին, Հայուն ազգային ըմբռնողութեան զարգացման:

Գիտենք թէ ամէն յեղափոխութիւն կ'արթնցնէ եւ գայրոյթ եւ յոյսեր: Յոյսերը չեն պսակուիր ամէն անգամ: Օտարը չի կրնար ըմբռնել Հայուն ինքնամփոփ քէնը որ զէնքը կը տանի երբեմն հեղնանքի, ծայրայեղութեան, բիւամբ իսկ իր զգայնոտութեան, եթէ նկատի չառնէ անոր պատմութեան եղերաբախտ ճակատագիրը եւ այն յացաւէկ դրութիւնը որուն ենթարկուած է ան այսօր:

Անշուշտ թէ Հայը իր վերապահումներն ունի: Բայց մեզի կը մնայ վերլուծել կուսակցական ամուլ վէճերու — դառն պտուղներ բռնաբնական կարգուսարքէն մնացած: Փորձառութիւններէն խելօքցած, կ'ուզենք վճռականօրէն մտնել արդիւնական աշխատանքի մեծ յորձանքներուն մէջ: Յուսափի ուժերու ցրուումէն, ուզենք անձնայ ընտրել գիտնալ ազատ կամքով եւ իր բոլոր ուժերը ուղղել մէկ նպատակի, մեծագոյն արդիւնք ձեռք բերելու համար:

Մեծ պատերազմէն ի վեր արծարծուած ազգութեանց սկզբունքը, որուն ակնարկեցինք քիչ վերը, պարբերական կնճիռներու առիթ մը կըլլայ: Փոխն ի փոխ ներողամտութեամբ, համակրանքով կամ թշնամանքով նայող մեծերը կը պատմեն որ մերթ պաշտպանի մերթ հակառակորդի դերով բեմ կուգան: Միակ կարեւոր ներկայացումէն գոյանալիք հաւասարութիւնն է: Ու համընթաց իրաւունքն ալ որ շատ սուղ կը գնուի, կը դղրդցնէ Եւրոպացիներուն: Մեզի համար հասկնալի են կամաւոր եւ անխառնակելի վարանումները փոքրերուն որոնք ո եւ է շահ չեն տեսներ նոր կնճիռի մը մասնակից ըլլալու մէջ:

Եթէ, սահմաններու արբազրութեանց պատրուակին տակ մեծերը աշխարհակալութեան ձգտումներ չի հետապնդէին, ազգութիւններու անկախութեան հարցն ալ գոյութիւն չէր ունենար: Բայց պէտք է ընդունիլ որ երբեր այնքան ալ պարզ ընթացք չունին: Կը զգացուի, կը գուշակուի սակարկութիւններ, որոնցմէ դժուար է խուսափիլ թերեւս, բայց մանաւանդ դժբախտ արդիւնքի կը յանգին:

Եւրոպայէն խանձի հոտ կուգայ, ինչպէս պիտի ըսէր Համլէթ, թերեւս Եւրոպայէն դուրս ալ: Մութ ամպերու հետն փոթորիկը կը թաւալի խուլ ու համր: Փուլէ որոտումն ու հեղեղը հեռու չեն:

Մեր դե՞րը... Նորէն սպասել որ ջուրերը խաղաղին:

Որպէսզի իրենց յաւակնութիւնը փրկած ըլլան անոնք, անհրաժեշտ է որ իրենց մէջ առկախ անմաքուր ու կեղտոտ տարրերը վար դնեն յամրօրէն: Քիչ քիչ պիտի տեսնենք որ ազգութիւններու թեկնածութիւնը եւ իրենց անմիջական պահանջներն կողմն է որ կը դառնայ, բայց մարդկային հաւաքականութիւնները առհասարակ գործի կը մղուին նուիրական համարուած սկզբունքներուն անունով միայն, մինչդեռ անհատները աւելի դիւրաւ կ'ընդունին որ իրենց բնազդներուն կոչ ըլլայ:

Կառավարող մարդը, եթէ նոյնիսկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այո՛, այսպէս ենք մտածում: Բայց չէ՞ որ սա մի ոճիր, մի չարագործութիւն է, երկնային անէծքի արժանի...»:

Այս նորածին մտքերն այնպէս յուզեցին Թագուհուն, որ ոչ միայն նրա վհատութիւնն անցաւ, այլ եւ մի նոր եւ մինչեւ այդ իրան անծանօթ ոգեւորութիւն եկաւ վրան: Նա որոշեց իրական մասնակցութիւն ունենալ երկրի պաշտպանութեան գործում: Բայց ի՞նչ պիտի անէր, դեռ չգիտէր. նա մտածում էր դրա վրայ:

Յանկարծ նրա դէմքը պայծառացաւ եւ գեղանի շրթունքների վրայ շողաց մի առոյգ ժպիտ:

— «Ես կ'երթամ Աշոտի մօտ. կ'առնեմ նրան նորէն իմ գիրկը. կը ջերմացնեմ նրա սիրտը իմ հրատապ շնչով... Կը յիշեցնեմ նրան մեր անցեալը. կ'ոգեւորեմ իւր քաջութեան եւ փառքի նախկին յիշատակներով... Այո՛, կը հանեմ նրան Կաքաւաբերդից եւ կը դարձնեմ Ոստան... Նա նորէն կ'անցնի հայ քաջերի գլուխը, նորէն կ'որոտայ ինչպէս մրրիկ եւ կ'ահաբեկէ իւր թշնամիներին... Այն ժամանակ խաղաղութեան հովանու ներքոյ թող ծլեն, ծաղկեն սիրոյ բոյսերը... Թող մեր աշխարհի երիտասարդ սրտերը վայելեն նրա անոյշ պտուղները... Այո՛, որոշուած է. ես կ'երթամ: Ոչ ոք ինձ չի խանգարիլ:

Ամէն մարդու առաջնորդում է մի միտք: Մարզպետունի իշխանը ոգեւորւում է ընդհանուր հայրենիքի սիրով. նա աշխատում է նրա ամբողջութեան, գահի հաստատութեան եւ հետեւապէս, ժողովրդի բարօրութեան համար: Նրա որդին՝ Գոռը ոգեւորւում է այդ ամէնով՝ միայն Շահանդուխտի համար. թո՛ղ ուրեմն ինձ էլ ոգեւորէ Գոռի ու Շահանդուխտի բախտը. թո՛ղ ես էլ աշխատեմ այն սրտերի համար, որոնք սիրում են եւ ցանկանում են սիրազուրկ չլինել...»:

Եւ Թագուհին վեր կենալով խաղոյն ձայն տուաւ նաժիշտներին:

Նրանք ներս եկան:

— Կանչեցէք այստեղ Սեդային, հրամայեց նա:

Մի քանի վայրկեանից ներս մտաւ դայեակը:

— Սեդա՛, պատրաստուիր. մենք վաղը եւեթ պիտի ճանապարհուենք:

— Ո՞ւր, Մեծափառ Տիկին, զարմանալով հարցրեց դայեակը:

— Կաքաւաբերդ:

— Ինչո՞ւ, Տիրուհի:

— Ի՞նչպէս թէ ինչու. գնում եմ իմ ամուսնու եւ թագաւորի մօտ. միթէ՞ տարօրինակ ցանկութիւն է այս:

— Բնա՛ւ. Աստուած թող օրհնէ այդ ցանկութիւնը եւ քո ճանապարհը... կամենում էի իմանալ թէ ինչո՞ւ յանկարծ...

— Այսպիսի որոշումն արիր...

— Այո՛:

— Դրա համար յատուկ խօսելու ժամանակ շատ ունենք:

— Իսկ այժմ ի՞նչ կը հրամայես:

— Կարգադրիր, որ վաղ առաւօտուանից պատրաստ լինեն երկու պատգարակ, զոյգ ջորիներով: Մեզ հետ կը լինեն երկու սպասուհի եւ երկու ծառայ: Իմ պահնորդները թող ժամ առաջ ելնեն ամրոցից եւ սպասեն մեզ ճանապարհին: Դղեակում լինելիք կարգադրութեանց մասին հարկ եղածը կը յանձնարարեմ Գոհար իշխանուհուն: Իսկ ամրոցում բերդակալից զատ ոչ ոք չպիտի իմանայ մեր հեռանալը:

Սեդան գլուխը խոնարհեց Թագուհուն եւ դուրս գնաց:

Դ.

ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ԱՌՈՒՄԸ

Դեռ նոր արեւելքն սկսել էր շառագունել, երբ Սեւանայ վանուց միաբանութիւնը առաւօտեան ժամերգութիւնն ու պատարագն աւարտելով, դուրս եկաւ Ս. Առաքելոց եկեղեցուց եւ ցրուեցաւ դէպի բլրակի խուցերը:

Յովհաննէս կաթողիկոսը, որ չորրորդ օրն էր ինչ գտնւում էր այնտեղ, աղօթում էր նոյնպէս միաբանութեան հետ: Թողնելով եկեղեցին, նա փոխանակ վեհարան դառնալու, Սահակ եպիսկոպոսի հետ միասին բարձրացաւ բլրի գագաթը: Զնայելով որ ցուրտն զգալի էր արդէն, այնուամենայնիւ նա ցանկացաւ դիտել այդտեղից արեւի ելքը, որ կղզու գեղեցիկ տեսարաններից մէկն էր կազմում: Նա կանգ առաւ Սեւանայ անդրանիկ եկեղեցու, այն է՝ Ս. Յարութեան տաճարի առաջ, որ կառուցուած էր բլրի գագաթին եւ սկսաւ դէպի արեւելք նայել: Կապուտակ ծովակը, որ պարփակում էր կղզին, խաղաղ էր այդ վայրկեանին եւ միապաղաղ, ինչպէս բիւրեղ: Միայն փոքրիկ մըկանունքները գալիս կոծում էին ժայռապատ եզերքը: Համատարած կապուտակի վրայ ձգւում էին զանազան ուղղութեամբ սպիտակ ու երկնագոյն շերտեր, նման երկարաձիգ ժապաւէնների, որոնք տակաւ առ տակաւ փոխում էին իրանց գոյնն ու ձեւը, համակերպելով առաւօտեան շողերին:

Եւ ահա Այծեմնասարի ետեւից ծագեցին արեւի առաջին ճառագայթները, եւ հրափայլ սկաւառակը, ինչպէս մի հրահրան անօթ, սկսաւ բարձրանալ երկնակամարի վրայ: Նրա կենարար ճառագայթները ոսկեզօծեցին ափնածիր լեռները, Սեւանայ բարձունքն ու ժայռերը եւ արեւմտեան կուսի կանաչազարդ դաշտերը: Բայց ամենից գեղեցիկ եւ սիրուն տեսարանը ներկայացնում էր նոյն հայելի ծովակը: Նրա մոյգ կապուտակը փոխւում էր հետզհետէ բաց երկնագոյնի. ժապաւէնները նուազում կամ անհետանում էին. ծովակի մակերեւոյթը մի տեղ վառւում էր բաց-բոսորագոյն, մի ուրիշ տեղ փայլում դորչ-արծաթագոյն, իսկ բիւրաւոր մկանունքները, որոնց փոքրիկ հովը հետզհետէ ալիքների էր փոխում, փայլփլում էին արեւի առաջ ինչպէս ադամանդ եւ կամ ջրածին, շրջուն աստղիկներ:

Կաթողիկոսը նայում էր այդ բոլորին. նայում էր եւ զմայլում:

— Ի՜նչպէս գեղեցիկ, ի՜նչպէս հրաշալի է մեր երկիրը, բացականչեց նա յանկարծ. ի՞նչու, ի՞նչու չենք կարողանում հանգիստ սրտով ապրել այստեղ. ի՞նչու անիրաւ ճակատագիրը հալածում է մեզ...

(Շար.)

Հայ ազգին հոգեկան դերը

ԽՄԲ.— Այս գրութիւնը հրատարակուած է Հռոմի «Armenia» ամսագրին մէջ, եւ «Յառաջ»ի համար թարգմանուած մեր աշխատակցին՝ Պ. Սարեանի կողմէ.—

Քաղաքակրթութեան յաղթական յառաջդիմութիւնը զոր քաջարութեամբ ամէն ճակատի վրայ կը կատարէ փաչականութիւնը եւ առանց ...մանելու զոհողութեան չափը, կը ...ադրէ, բոլոր անոնց որ կ՚ու... քաղաքական խնդիրներ... փնտռել թէ որ ժողովուրդները ...կցած են ու դեռ կ՚աջակցին այդ քաղաքակրթութեան ստեղծման ու ...արծման։ Այդ ծանօթութիւնը ե... պիտի հանէ կատարեալ շղթայ ժողովուրդներու ու ռահմերու որ ...պայի հիւսիսէն կ՚երկարին մին... Միջերկրական, Փոքր Ասիա, եւ աւելի հեռուները, մինչեւ որքա... «Տիրող մարդոց», Արիականներու ...պիտի ուրուագծէ անջնջելի կալ...ածքը քաղաքակրթութեան մը որ ...ուած ըլլալով Հռոմի ճակատագրական բախտին, կոչուած է վարե... մանչենալու աշխարհի վիճակը։ Քաղաքակրթութեան այս շղթա... մասնաւորապէս կարեւոր եւ դե...ց մէկ մասն է Հայ ազգը արիական քաղաքակրթութեան ու մշա...թին — արեւմտեան ու արեւելեան — ...ձեւերուն միջեւ նետուած իբ... գաղափարական կամուրջ մը։ Հա...ը այս պատմական դերը ոչ ...մ միշտ կատարած է ծառայելով ...ւ կապ քաղաքակիրթ կեանքի ...ու աշխարհներուն միջեւ, այլեւ ...ացուցած ու մշակած է յառաջա...մութեան ծիլերը, բարիքները բաշ...ով Փոքր Ասիոյ ու Արեւելքի ժողովուրդներուն։ Ճիշդ ասոր համար է Հայերը կը սիրեն իրենք զիրենք ...կայացնել իբրեւ Հռոմի գաղա...ները — այսինքն քաղաքակրթութեան ծուծը — տարածողներ այն ժողովուրդներու միջեւ որոնք իրենց ...չփման մէջ եղած են դարերու ...թացքին։

Իբրեւ արիական միտքի գեղեցիկ ...մը, հայկական բարձրաւան...ը, երկար ու տառապալից դարե... քրիստոնէութեան եւ հնդեւրո...ական հոգիին միջնաբերդը եղած է, ...ստաբար դիմանալով բարբարոս... յարձակումներուն եւ քաղաքակրթութեան վառ լոյսով մեղմացնե... յետամնաց Արեւելքցիներու ցա...մը։

Արիականութեան հոգեկան ժառանգութեան տարածման եւ պաշտպանութեան այս հրաշալի գործին ըն...ած, Հայաստան իր պետական կազ...մ մաշեցուց, տկարացուց ու արիւ...ամ ըրաւ իր քաղաքական կազմը, կորսնցնելով իր ազգային անկախութիւնը։ Հայաստանի հանդէպ արիականութիւնը երախտագիտութեան անսահման պարտք մը ունի։

Ոչնչացումի սադայելական ծրագիրները, դեռ չատ մօտ անցեալին գազանութեամբ եւ անգութ կերպով գործադրութեան դրուեցան, ոչինչի ծառայեցին, անօգուտ է խորհրդային կրունկին տակ ճզմել հայ ազգին մնացած չերտ մը հողը։ Հայ ժողովուրդին, քաղաքակրթութեան տուած նըպաստը այնքան չատ ու յարգի է, որ ազգը իրականօրէն կ՚ապրի իր անկործանելի հոգեկան ուժով, քաղաքակրթութեան կեանքին մէջ ունեցած իր ընհրաժեշտ դերով ու իր տեւական ներկայութեամբը։

Նոյնիսկ եթէ ուզենք անտեսել այն ճշմարտութիւնը — հայ մտքին մասնակցութիւնը Բիւզանդիոնի փառքին, հայ միտքին գործակցութիւնը ռուս եւ կովկասեան գեղարուեստին, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ քաղաքակիրթ կեանքի ճամբուն վրայ ձեռք բերած յառաջդիմութիւնը, հայկական մշակոյթին անմահ յիշատակները եւ այդ մշակոյթին ճակատագրական ապագան, արիական քաղաքակրթութեան իրականութիւնը ու յոյսը կը կազմեն եւ պիտի կազմեն ընդ միշտ։

Եթէ դիտենք հայկական ճարտարապետութիւնը, այնքան ազնուը, հարուստ եւ արտայայտիչ, մենք անոր մէջ պիտի գտնենք հաստատումը անբաժանելի ցեղային միութեան մը որ հիւսիսէն կ՚իջնէ արեւափառ Միջերկրականը, բարձրանալու համար Ասիոյ յոյսակ երկինքները։ Եթէ աւելի մօտէն քննենք հայ լեզուն, այդ բանաստեղծական ու բանասիրական գանձը, մենք երեւան պիտի հանենք թելադրիչ ու խորհրդաւոր նախապատմութիւնը ժողովուրդներու գաղթին, ցեղերու բախումներուն, պայքարներուն, արշաւանքներուն, վերջապէս հոգիներու ու մարդոց տառապանքներուն, որոնք ստեղծած են մարդկային ներկայ քաղաքակրթութիւնը։

Հայերու այս ոսկեղէն լեզուն, որ իր հնդեւրոպական բնութեամբ այնքան յարմար է ամենադժուարին լեզուները թարգմանելու, մեզ կը յայտնէ մշակութային ճոխ հարստութիւն մը որ թաղուած է, բայց մեռած չէ։ Ով գիտէ դեռ ի՞նչեր կարող է ըսել այդ լեզուն, եթէ բանասիրական ու բաղդատական ուսումնասիրութիւն մը կատարուի, Հայոց եւ այն ժողովուրդներու լեզուներուն միջեւ որոնք յարաբերութիւններ ունեցած են Հայերուն հետ։

Այսքանը անցեալին համար։ Բայց Հայերը զինաթափ չեն եղած եւ պիտի չըլլան։ Իրենց տուրքը կը պահէ իր անդին արժէքը, մանաւանդ շնորհիւ այն մօդական դարբնոցին, որ Վենետիկի ծովակին կղզիներէն մին դրաւած՝ կը շարունակէ աշխարհին ամէն կողմը տարագրուած Հայերուն տարածել, արեւմտեան եւ մասնաւորապէս իտալական մշակոյթին գանձերը, ի փոխարէն մեզի տալով անհաշուելի հարստութեամբ լի, բանասիրական, պատմական ու գեղարուեստական գործեր։ Ներկայիս, երբ ֆաշականութիւնը առաջին չարքին վրայ դրած է ցեղային արժէքները, հայ ազգին ու ժողովուրդին — արիականութեան այս հաւատարիմ զաւակին, ու յառաջապահ պահակին — մշակութային դերը աւելի համոզիչ կերպով կ՚ըմբռնուի։

LAURO MAINARDI

...գաղափարապաշտ ըլլայ, չի կրնար ...ավարել առանց ուժի վրայ կռթը... ...ութին, եւ դեռ չատ անգամ ալ ...թափութիւնը կուգայ խորտակել ...թիւ սերունդներու բարոյական ...անակը։

...ը որովհետեւ ուժը միշտ յաղթող ...էթ իր գործադրութեան ժամա..., ասկէ չի հետեւիր թէ ճակա...ները կոյր է, թէ ցեղի մը դերա... բնազդները լոյս աշխարհ պիտի ...։

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

Պզտիկ Զուիցերիան եւ իր մեծ զոհողութիւնները

«Թան» կը գրէ (12 Մայիս)...

Հանդարտ բայց յամառ կերպով, իր ժողովուրդին միահամուռ աջակցութեամբ, Զուիցերիա կը շարունակէ զօրացնել ազգ. պաշտպանութեան միջոցները։ Ան կը գործէ լռութեան մէջ, բայց ամէն օր որոշ տեղեկութիւններ կը հասնին իր կատարած հսկայ ճիգերուն մասին, որոնք անհրաժեշտ դարձած են զուիցերիական երկրապահ զօրքը ընդունակ դարձնելու ազգ. պաշտպանութեան գերազոյն պարտականութեան։

Գրուեցաւ որ դաշնակցային կառավարութիւնը որոշեց երեքէն չորսի բարձրացնել նորակոչ զինուորներու մարզանքի շրջանը։ Միւս կողմէ զինուորական նախարարութիւնը խնդրած է դաշնակցային կառավարութենէն, որ մայիս 15էն սկսեալ վերակազմուին սպայից վարժարանները։ Այդ բարեփոխութիւնները գործադրութեան պիտի դրուին գալ տարի հեծելազօրաց, օդանաւերու դէմ պաշտպանութեան եւ օդանաւորդութեան մէջ։

Այս բարեփոխութիւնները նոր ու ծանր պարտաւորութեանց առջեւ կը դնէ ժողովուրդը, որ տրտունջ անգամ չբարձրացուց։ Այսպէս զինուորական վարժարաններու շրջանը այսուհետեւ պիտի տեւէ 116 օր, իսկ 130 օր՝ հեծելազօրաց համար։ 1874էն մինչեւ 1907, երբ կատարուեցաւ զինուորական առաջին վերակազմութիւնը, հետեւակազօրաց դպրոցին շրջանը կը տեւէր 45 օր, յետոյ 65 օր։ Իսկ 1936էն ի վեր՝ երեք ամիս։ Ենթասպաներու վարժարանին շրջանը՝ 18 օր, սպայութեան թեկնածուներու վարժարանին շրջանը 53 — 102 օր։

Այսպէս, ուրեմն, զուիցերիական բանակը կարեւոր զոհողութիւններ յանձն առած է հիմա։ Զինուորական դպրոցի 116 օրերուն վրայ եթէ աւելցնենք տարեկան մարզանքի ուժգասերը եւ պահեստի շրջանները, ամէն մէկ զինուոր տարուան մէջ զինուորական ծառայութեան համար կ՚ունենայ 300 օր։

Ահա թէ ի՛նչ զոհողութիւններ, ժամանակի եւ դրամի, կը կատարէ Զուիցերիա, իբրեւ հետեւանք քաղաքական դէպքերու ճնշումին։ Եւ ժողովուրդը կը տանի զանոնք առանց տրտնջալու։ Մեծ են այդ զոհողութիւնները ժողովուրդի մը համար, որ չորս միլիոնէն քիչ մը աւելի կը հաշուուի։ Սպառազինութեան այս արշաւին հետեւանքով, Զուիցերիոյ քուէարկած բացառիկ վարկերը կը հասնին աւելի քան մէկ միլիար զուիցերիական ֆրանքի, եւ դեռ վերջերս դաշնակցային խորհրդարանը 400 միլիոնի նոր վարկ մըն ալ բացաւ։ Այս ծախքերը պիտի ծածկուին մասնաւոր տուրքով մը, որ պիտի կոչուի «ազգ. պաշտպանութեան տուրք»։ Այդ տուրքը պիտի բաշխուի տարիներու վրայ։ Ասկէ զատ, դաշնակցային կառավարութեան ելմտական նախարարը, Վէթթէր, քանի մը օր առաջ յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է տուրք դնել հարստութեան վրայ, հանելու համար այն ծախքերուն, որոնք անհրաժեշտ են երկրին պաշտպանութեան։

ՏԵՐԵՒ ՄԸՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ

«Յառաջ»էն իմացայ խիզախ հայորդի Յովհաննէս Պահչէճեանի մահը։ Զաւակը Սեբաստացի Կարապետ Պահչէճեանի, մանուկ Յովհաննէս իր մօրը, երկու եղբայրներուն եւ քրոջը հետ կը բռնէ աքսորի ճամբան։ Այն ատեն հազիւ տասնըմէկ տարեկան, կը տեսնէ մօրը, եղբայրներուն եւ քրոջը խողխողումը եւ հրաշքով միայն ազատելով ինքզինք կը յանձնէ Սուրատ գետի յորձանքին. Կը յաջողի անցնիլ միւս ափը եւ օրերով թափառելէ վերջ, կ՚որդեգրուի քուրդ տոհմի մը կողմէ, դաշտային աշխատանքներու համար։ Իր մէկ հօրեղբայրը, Արշակ, սպայ էր թրքական բանակին մէջ (Պոլիս), իսկ հայրը՝ նախ ոստիկան, Արշակ կը յաջողի գտնել պատանի Յովհաննէսը, եւ փոխադրել Պոլիս, իր եղբօրը՝ Մ. Յակոբի հոգածութեան յանձնելով։ Ծղան Զինադադարին կը մտնէ Արմաշի գիւղատնտեսական վարժարանը (ասոր համար էր որ իր բարեկամները եւ արհեստակիցները «Արմաշ» կը կոչէին զինքը)։

Շատ չանցած Արմաշի գիւղատնտեսական վարժարանը կը փոխադրուէր Հայաստան։

Հայաստանի վերջին յեղաշրջումին Յովհաննէս քանի մը ընկերներով, կ՚անցնի Իրան, յետոյ Պոլիս եւ վերջապէս Փարիզ։ Հոս յամառ աշխատանքով կը տիրանայ կօշկակարութեան համեստ արհեստին։ 1931ին հայրը Ամերիկայէն իր զաւկին ողջ ըլլալը լսելով կը հասնի Ֆրանսա եւ կը հաստատուին Մարսէյլ, նիւթական բարւոք կացութեամբ։

Յովհաննէս հոգին եւ ջիղն էր Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ին, որ շատ բան կը պարտի անոր։ Ան տարիներ շարունակ խղճմտօրէն վարեց անոր նախագահութիւնը։

Իր բախտը կապած էր Ֆրանսացի համեստ ընտանիքի մը աղջկան՝ Ռէյմոնի եւ երկու տարէ ի վեր հաստատուած էին Փարիզ։ Ունէին բարեկեցիկ վիճակ մը։

Երկու կիրակի առաջ, կէս օրէ վերջ փափաքը կը յայտնէ Կուսէնվիլ իր մէկ բարեկամին այցի երթալու, իր կնոջ հետ միասին ու մօթոյով ճամբայ կ՚ելլեն։ Սէն Տընիի մէջ փողոցէ մը դարձին, օթօ մը կը զարնէ Յովհաննէսին, եւ կը զգետնէ։ Մահը կ՚ըլլայ վայրկենական, քանի որ ծանր հարուածը եկած էր գլխուն։

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին արհեստակիցներ, ընկերներ եւ բարեկամներ, գեղեցիկ ծաղկեպսակներով, յարգանք մատուցանելու։ Մարմինը իր կնոջ եւ պարագաներուն փափաքին համաձայն փոխադրուեցաւ Հիէվռ նահանգի Շամբալըմոն գիւղը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Հողը վրադ թեթեւ գայ, սիրելի Յովհաննէս։

Ողբացեալ երիտասարդը կը թողու անչափահաս զաւակ մը, Շարլը, եւ անմխիթար իր սիրելի Ռէյմոնը եւ իր ծեր հայրը։

Սեբաստացի

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ թեմական պատգ. ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց հետեւեալ բանաձեւը, իր նոր տարեշրջանին բացման առթիւ.

— «Ռումանահայ թեմ. պատգ. ժողովը անգամ մը եւս հաստատելով,

Ա.— Որ հայ տարրը, հեռու որ եւ է ձեւի փոքրամասնութիւն կազմելէ երկրին մէջ, հանդիսացած է եւ կը հանդիսանայ մէկը ռումէն հայրենիքին բաղկացուցիչ այն տարրերէն որոնց համար նուիրական է, ամէն բանէ առաջ, հայրենիքը իր անխոցելի սահմաններուն մէջ։

Բ.— Որ ստուար մասը հայութեան, այն որ դարեր առաջ եկաւ եւ իր մշակոյթով ամբողջովին նոյնացած է վաղուց բնիկ ժողովուրդին հետ, դարերու ընթացքին իր տքնութիւնը խառնած է երկրին բարգաւաճման, եւ իր արեան տուրքը տուած ռումէն հայրենիքին ստեղծման եւ ամբողջացման համար։

Գ.— Որ նորեկ փոքրաթիւ հայութիւնը, այն որ ապաստան գտաւ այս ասպնջական հողին վրայ վերջին տասնեակ տարիներու ընթացքին, իր օրինապահ դիրքով եւ իր շինարար կեանքով նոյնպէս կապուած է այս երկրին իբրեւ երկրորդ հայրենիքի մը, շարունակելով աւանդութիւնները իր նախնիքներուն, ու պատրաստ իր անվերապահ զոհաբերութիւնը ընծայելու ռումէն հայրենիքին ամէն մէկ կոչին։

ա) Անգամ մը եւս հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ իր յարումը ռումէն հայրենիքին ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր եւ վաղը։

բ) Կը հռչակէ իր բոլորանուէր պատրաստակամութիւնը իր տքնութեան եւ զոհաբերութեան բաժինը բերելու երկրին բարգաւաճման համար։

գ) Կ՚օգտուի առիթէն իր անխառն յարգանքը արտայայտելու համար հանդէպ գահին, հանդէպ պետութեան եւ զայն անձնուրաց կառավարութեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Յառաջ» անունով եռամսեայ պարբերական մը սկսած է հրատարակուիլ Բիրմանիոյ մայրաքաղաք Ռանգունի մէջ, խմբագրութեամբ Պ. Մելքոն Տէր Հ. Վարդանեանի։

Թերթի շահեկան մէկ բաժինն ալ հայերէն փոքրիկ դասընթացքներն են որոնք կրնան օգտակար հանդիսանալ հայերէն սորվողներու համար։

Աւելցնենք որ Հնդկաստանի մէջ 1892 — 1895ին Հանգ. Յովսէփ Մելիք Բեկլարի խմբագրութեամբ լոյս է տեսած անգլերէն լեզուով «Արա» թերթը, նուիրուած հայ կեանքին, գրականութեան եւ պատմութեան։ Յիշեալը որ կարեւոր ճարտարագէտ եւ հնագէտ անձնաւորութիւն մըն էր հնդկական կառավարութեան ծառայութեան մէջ, կը սերէր Ղարաբաղի Մելիքներու տոհմէն։

Նոյնպէս «Արմենիա» շաբաթաթերթը 1906 — 1909 թուին կը վարէր հանգուցեալ Յովսէփ Բարսեղեան, Նոր Ջուղայի Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան բազմերախտ հիմնադիրը։

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ ՀԱԹԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Հաթայի (Սանճաք) նախագահ Թայֆուր Սէօքմէն, որ վերջերս Անգարա գացած էր, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ թուրք մամուլին.

— «Անգարա եկայ մայր հայրենիքին մէկ երեսփոխանը ըլլալով, Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ սովորական երդումը ընելու համար։ Ես թէեւ երեւոյթով ու ձեւակերպութեամբ Հաթայի պետութեան նախագահն եմ, բայց իրականութեան մէջ յաւիտենական պետին, Աթաթիւրքին եւ ազգային պետ՝ Իսմէթ Ինէօնիւի բարձր հրամանները գործադրելու համար ղրկուած պաշտօնեայ մըն եմ, ուրիշ բան մը չեմ։ Քաղաքական վարչական եւ ընկերային չատ դժուարութեանց մէջ, ինը ամսուան կարճ միջոցի մը ընթացքին ձեռք բերուած գործերը գոհացուցիչ են։ Ասոնք արդիւնք են Քէմալիզմի սկզբունքներուն։ Հաթայի հանդէպ մայր հայրենիքին ցոյց տուած հոգածութիւնը զայն կապած է իրեն։ Մեր յաջողութեան ամէնէն մեծ ազդակը եղած է Հաթայի մէջ ներկայութիւնը թուրք բանակին որ ամէն ապահովութիւն կը մարմնացնէ իր վրայ։ Մեր արտաքին քաղաքականութիւնը մեծ ճարտարութեամբ կը վարէ Հաթայի մէջ մայր հայրենիքի ներկայացուցիչը, Ճէվատ Աչըգալըն։ Իսկ հպատակներու գործով Ֆէթհի եւ Ահմէտ։

«Հաթայի ժողովուրդը երախտագիտական անդրդուելի զգացումով մը կապուած է յաւիտենական պետին՝ Աթաթիւրքին եւ ազգային ղեկավար Իսմէթ Ինէօնիւին, որոնց շնորհիւ Հաթայ կը վայելէ այս երջանիկ օրերը»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Խ. Միութիւնը անգլեւթրքական դաշինքին հանդէպ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Անգլեւթրքական համաձայնութեան լուրը, որ ուրախութեամբ պիտի ողջունուի խորհրդային շրջանակներու կողմէ, պիտի դիւրացնէ անգլեւռուսական դաշինքին կնքումը։ Նկատի ունենալով ռուսական դիւրազգածութիւնները, Լոնտոն եւ Անգարա իմաստութիւնը ունեցան բաց թողլու խնդրին մէկ ուրիշ կողմը — Սեւ ծովու հարցը։ Խորհրդային մամուլը նոր բան չի գրեր ռուսեւանգլիական բանակցութեանց մասին, բացի «Իզվեստիա»յի ծանօթ յօդուածէն։ Այս յօդուածին ալ նպատակն էր ազդել Անգլիոյ վրայ, որպէսզի ընդ առաջ երթայ ռուսական տեսակէտներուն։ Ռուսական հանրային կարծիքը առաջին անգամ ըլլալով «Իզվէստիա»յէն իմացաւ, թէ Խ. կառավարութիւնը բանակցութեան մէջ է Անգլիոյ հետ։ Անգլիական դեսպանը պաշտօնապէս ցաւակցութիւն յայտնեց Մոլոթովի, ռուս երկու զինուորական օդաչուներու մահուան առթիւ։ Ուրիշ նորութիւն չկայ ցարդ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Որովհետեւ դուք տէր էք. ատի... կ՚երեւայ։

— Իսկ դուն ալ տէր ունի՞ս։

— Այո՛, ունիմ եւ մեծ տէր, միթէ ...ելի՞ է առանց տիրոջ ապրիլ։

— Ո՞ւր է անիկա։

— Չեմ գիտեր, անիկա մեկնած է ...երկրէն. անոր անունը մարքիզ ...ընաք է, դերկոմս տը Ֆօնդընէ, ...ան Պրըթայնի, Սէն Ֆօրէի տէրն ...ես զայն երբեք տեսած չեմ, թէեւ ...իկա չարգիլեր որ ան իմ տէրս ըլ...։

— Եւ եթէ դուն զայն տեսնէիր, ...ոի հնազանդէի՞ր։

— Անշուշտ, ես կռապաշտ մը պի... ըլլայի, եթէ անոր չհնազանդէի։ ...էն մարդ պարտաւոր է հնազանդիլ ...Աստուծոյ, յետոյ Թագաւորին, ...Աստուծոյ փոխանորդն է, եւ ապա ...տիրոջը, որ Թագաւորին փոխանորդն է։ Բայց բանը հոդ չէ. դուք սպաննած էք իմ եղբայրս, պէտք է որ ես ալ ձեզ սպաննեմ։

— Նախ որ, ես դէշ բան չըրի, ըսաւ Ծերունին, երբ քու եղբայրդ ըսպաննեցի, այդպէս հարկաւոր էր։

Նաւաստին իր բռունցքին մէջ սեղմեց ատրճանակը։

— Է՛հ, ուրեմն պատրաստուէ, ըսաւ ան։

— Շատ լաւ, պատասխանեց Ծերունին եւ վեհ հանդարտութեամբ մը հարցուց.

— Բայց ո՞ւր է քահանան։

Նաւաստին զարմացած նայեցաւ անոր։

— Քահանա՞ն։

— Այո՛, քահանան, ես քու եղբօրդ համար քահանայ մը նշանակեցի. դուն պարտաւոր ես այժմ միեւնոյնը ինծ չմերժել։

— Ո՞ւրտեղէն գտնեմ, միթէ կարելի՞ է բաց ծովի վրայ քահանայ ճարել։ ։

Կռուի սարսափեցուցիչ որոտումներու ձայները կը լսուէին դեռ եւ հետզհետէ կը մարէին հեռաւորութեան մէջ։

— Անոնք, յարեց Ծերունին, որոնք այնտեղ կը մեռնին, քահանայ ունին։

— Այդ ճիշդ է, մրմռաց նաւաստին, նաւուն քահանան անոնց մօտն է։

— Դուն իմ հոգիս կորուստին պատճառ կը դառնաս, շարունակեց Ծերունին, եւ այդ ծանր մեղք է, զոր դուն կը գործես։

Նաւաստին, մտածկոտ, գլուխը կախեց։

— Եւ իմ հոգին կորսնցնելով, յարեց Ծերունին, դուն միեւնոյն ժամանակ կը կորսնցնես նաեւ քու հոգին։ Ես քեզ կը մեղքնամ, ըրէ՛, ինչ որ կ՚ուզես, միայն իմացիր, որ ես քիչ մը առաջ իմ պարտքս կատարեցի քու եղբօրդ նկատմամբ. նախ անոր կեանքը ազատեցի եւ ապա այդ միեւնոյն կեանքը անկէ առի։ Միեւնոյն պարտքը կը կատարեմ ներկայ րոպէին, երբ կ՚աշխատիմ քու հոգիդ կորուստէն փրկել։ Լսէ՛, լաւ մտածէ. ինչ որ կ՚ըսեմ, քե՛զ կը վերաբերի. այս վայրկեանիս կը լսե՞ս թնդանօթի ձայները. այնտեղ մարդիկ կը մեռնին, այնտեղ յուսահատուածներ կան, որոնք հոգեվարքի մէջ կը տանջուին. այնտեղ կան ամուսիններ, որոնք այլեւս չեն տեսներ իրենց կիները, հայրեր կան, որոնք այլեւս չպիտի տեսնեն իրենց որդիները. եղբայրներ կան, որոնք, ինչպէս դուն, չպիտի տեսնեն այլեւս իրենց եղբայրը, եւ ո՞վ է մեղաւորը, — մեղաւորն է քու եղբայրդ։ Դուն կ՚ըսես թէ կը հաւատաս Աստուծոյ, այնպէս չէ՞, է՛հ, լսէ՛ ուրեմն, դուն գիտես, որ քու Աստուածդ այժմ կը չարչարուի։ Կը չարչարուի Աստուած, երբ իր որդին՝ մեր Ֆրանսայի ամենաքրիստոնեայ Թագաւորը, որ մանուկ է դեռ, ինչպէս մանուկ Յիսուսը, բայց Թամբլ աշտարակի բանտին մէջ կը հիւծի։ Կը չարչարուի Աստուած, երբ իր եկեղեցին Պրըթայնի մէջ անտիրական կը մնայ։ Կը չարչարուի Աստուած, երբ անոր մայր եկեղեցիները կը սրբապղծուին, երբ անոր աւետարանները կը պատռուին, երբ անոր աղօթատեղիները կը բռնաբարուին։ Կը չարչարուի Աստուած, երբ կը սպաննեն անոր քահանաները։ Մենք ի՞նչ էինք որոշեր ընելու այդ նաւով, որ այս վայրկեանին մահուան ու կեանքի յուսահատական կռիւը կը մղէ.— մենք պիտի օգնէինք Աստուծոյ։ Եթէ քու եղբայրդ լաւ ծառայէր, եթէ ան, ինչպէս խելացի եւ օգտակար մարդ, բարեխիղճ կերպով կատարէր իր պարտականութիւնը, այն ժամանակ թնդանօթին դժբախտութիւնը տեղի չէր ունենար. քօրվէտը աներմունքի չէր մատնուեր, իր ճամբէն ետ չէր մնար եւ այս կորստաբեր նաւատորմին ճանկը չէր իյնար։ Այժմ մենք Ֆրանսայի ցամաքը ելած կ՚ըլլայինք. մենք բոլորս՝ պատերազմի մէջ եւ ծովի վրայ քաջ հանդիսացած զինուորներս, սուրը ձեռքերնիս, սպիտակ դրօշակը պարզած, բազմաթիւ, զոհ սրտով, օգնութեան կը հասնէինք Վանդէյցի գիւղացիներուն, որպէսզի փրկէինք Ֆրանսան, փրկէինք Թագաւորը, փրկէինք Աստուած. ահա թէ ի՛նչ էինք որոշեր ընելու եւ անպատճառ կ՚ընէինք. ահա թէ ի՛նչ պիտի կատարեմ այսուհետեւ ես՝ այսպէս միայնակ մնացած։ Բայց դուն ինծի թոյլ չես տար, կը հակառակիս։ Այս կռուին մէջ, երբ անզգամները կը մարտնչին քահանաներու դէմ, երբ արքայասպանները կը մարտնչին Թագաւորին դէմ, երբ սատանան կը մարտնչի Աստուծոյ դէմ, այս կռուին մէջ դուն սատանային կողմը կը բռնես։ Քու եղբայրդ սատանային առաջին օգնականը դարձաւ, այժմ դուն երկրորդը կը դառնաս. ան սկսաւ սատանային գործը, այժմ դուն կը վերջացնես։ Դուն կ՚օգնես արքայասպաններուն՝ գահի դէմ, դուն կ՚օգնես անկրօններուն՝ եկեղեցիի դէմ, դուն կը խլես Աստուծոյ ձեռքէն անոր փրկութեան վերջին միջոցը, երբ չես թողուր ինծի — ես՝ որ Թագաւորին ներկայացուցիչն եմ,— դուրս գալու այնտեղ, Վանդէ։ Գիւղերը պիտի այրուին առաջուան պէս, ընտանիքները պիտի ողբան, քահանաները արիւններկ պիտի ըլլան, Պրըթայնը պիտի տանջուի, Թագաւորը բանտին մէջ պիտի հիւծի եւ Յիսուս Քրիստոսի հաւատքը վտանգի պիտի ենթարկուի եւ ո՞վ պիտի ըլլայ այս բոլորին պատճառը,— դո՛ւն պիտի ըլլաս։ Գնա ըրէ՛, ինչ որ կը մտածես, ես կը հաւատայի որ դուն հակառակը պիտի ընես եւ չարաչար կը սխալէի։

(Շար.)

հեստական պետութիւն մը չէ, կլոր սեղանի մը շուրջը ստեղծուած : «Իր մեծ պատմութիւնը թոյլ չի տար ընդունիլ այն տեսութիւնը թէ ազգերը պէտք է պարտուին եւ գերի դառնան» : «Աքշամ» ալ կը բացատրէ թէ Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ Պալքանները շահագործուին, ռոհացում տալու համար աշխարհակալներու փառասիրութեանց : Թուրքերէն «Թան» կրկնելով թէ զինակցութեան նպատակն է պահպանել խաղաղութիւնը, ապահովութիւնը եւ ազատութիւնը Միջերկրականի մէջ, յոյս կը յայտնէ թէ ուրիշ դաշինքներ ալ պիտի կնքուին նոյն տրամադրութեամբ : Սօն Փոստայի կարծիքով, եթէ Թուրքիա յարմար դատած է միանալ ժողովրդավար պետութեանց, կը նշանակէ թէ խաղաղութիւնը լրջօրէն վտանգուած է եւ թէ բոլորին աջակցութիւնը անհրաժեշտ է, փրկելու համար զայն : «Եէնի Սապահ» կը յիշեցնէ թէ ոչ մէկը կրնայ յարձակողական դիտումներ վերագրել Թուրքիոյ, ընդդէմ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ : Հետեւաբար, իր բռնած դիրքը հետեւանք է միայն այդ երկու պետութեանց յարձակման վախին : «Եթէ այս վախը անհիմն է, աւելի լաւ, եւ այն ատեն միահեծան պետութիւնները փոխանակ նեղսրտելու, կրնան գործքով փարատել զայն» : «Ուլուս», Անգարայի պաշտօնաթերթը, «Պատմական որոշում» կոչելով զինակցութիւնը, կը գրէ թէ անգլիացի եւ թուրք ժողովուրդները նոր պարտականութիւններ եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնած են ազնիւ խէալի մը համար, — խաղաղութեան պահպանումը :

Անգարայի մէջ Մուսոլինիի ճառին չափաւորութիւնը կը վերագրեն անգլեւ-թուրք զինակցութեան :

Բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ նոր համաձայնութիւնը աւելի զարկ պիտի տայ երկու երկիրներուն տնտեսական յարաբերութեանց :

*** Անգլեւթուրք զինակցութեան յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց Պալքաններուն մէջ, զուգադիպելով ճիշդ այն պահուն երբ Եուկոսլաւիա անորոշութեան մատնուած է : Ռումանիոյ մէջ բացարձակապէս անհրաժեշտ կը գտնեն որ Պուլկարիան ալ մտնէ պալքանեան համաձայնութեան մէջ, ազդելու համար Եուկոսլաւիոյ վրայ :

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆՐԵՍ ԿԸ ԴԱՐՁՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Պոլսէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.—

Թուրքիա 500,000 սթերլինի նոր ապսպրանք մը տուաւ Անգլիոյ : Միեւնոյն ատեն մերժեց ստորագրել այն 2,250,000 սթերլինի պայմանագիրը, որով Գերմանիայէն ապրանք պիտի գնէր : Անգլիական այս ապսպրանքով Թուրքիա պիտի ստանայ 300 վակոն եւ վայրաշարժ : Ասկէ առաջ ալ Թուրքիա ապսպրանքներ տուած էր : Ամբողջ ապսպրանքին գումարը այժմ կը հասնի 1,500,000 սթերլինի : Այս ապսպրանքը պիտի վճարուի 1938 մայիսին Անգլիոյ բացած 16 միլիոն սթերլինի վարկէն :

Գերմանական այն պայմանագրութիւնը, զոր Թուրքիա չէ ստորագրած, կը վերաբերի Մարմարա ծովուն վրայ Կէօլճիւքը նաւակայան դարձնելու աշխատանքներուն : Անցեալ ամիս յայտարարուած էր, թէ այս նաւակայանը շինելու համար առեւտրական մրցակցութեան մտած էին անգլիական, հոլանտական եւ գերմանական տուներ, եւ վերջինը յաջողած էր ստանալ պայմանագրութիւնը : Կը կարծուի այժմ թէ այս պայմանագիրը չստորագրելը արդիւնք է քաղաքական կացութեան կամ անգլեւթրքական համաձայնութեան : Ասկէ զատ՝ թերեւս ուրիշ ազդակ մըն է նաեւ այն իրողութիւնը, որ Թուրքերը գոհ չեն Գերմանիոյ տուած ապրանքներու որակէն : Գերմանիա 12 միլիոն սթերլինի վարկ բացած էր Թուրքիոյ, 1938ին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՎԷԿԱՆ, ֆրանսական սպայակոյտի նախկին պետը, որ 100 պահեստի սպաներու հետ այցելած էր Անգլիա, մայիս 13ին Լոնտոն հասնելով, ներկայ եղաւ ի պատիւ իրեն սարքուած հացկերոյթի մը : Զօրավարը այս առթիւ ջերմապէս փառաբանեց անգլեւֆրանսական զինակցութիւնը :

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆԸ», վեց միլիառ ֆրանք, որ հրապարակ հանուած էր առջի օր, ստորագրուեցաւ քանի մը ժամուան մէջ : Այս փայլուն յաջողութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ, իբրեւ հետեւանք Ֆրանսայի զօրացման եւ հայրենասիրական գիտակցութեան :

ՍՈՒՐԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ, իբրեւ հետեւանք մարզպանին վերջին յայտարարութեանց որ չեն համապատասխաներ իր քաղաքականութեան :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ծանր տագնապի մը մատնուած է, երկու թեւերու բաժնուած ըլլալով : Մէկուն գլուխը կը գտնուի Լէոն Պլում, որ կուսակից է սաստկացնելու հակաֆաշական պայքարը, միւսին գլուխը՝ ընդհանուր քարտուղարը, Փօլ Ֆօռ, աւելի մեղմ, ի՛ր պարտաւանքի քուէ ստացաւ վերջերս, իր մերժուած բանաձեւը գրաւորապէս հաղորդած ըլլալով մասնաճիւղերուն : Լէոն Պլում կը մերժէ հրատարակել Փօլ Ֆօռի յօդուածները կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Լը Փոփիւլէռ»ի մէջ : Սէնի շրջանը ուժգնօրէն բողոքեց այս խտրութեան դէմ : Տագնապը պիտի լուծուի յառաջիկայ ընդհ. ժողովին մէջ : Լէոն Պլում թէթեւ մեծամասնութիւն մը կը վայելէ, իր կողմն ունենալով հիւսիսային շրջանները, իսկ Փօլ Ֆօռի տեսակէտները կը պաշտպանեն հարաւային շրջանները, որոնք մասնաւորապէս հակառակ են որ եւ է գործակցութեան՝ բոլշեւիկներու հետ :

ԱԼՊԱՆԻՈՅ թագաւորը, որ Պոլիս կը գտնուի այժմ, բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, իր երկրին գրաւման դէմ : Հաւանական է որ թագաւորը անձամբ Ժընեւ երթայ, պաշտպանելու համար իր դատը, բայց Ազգ. դաշնակցութեան Ժողովը դժուար թէ կարենայ միջամտել, քանի որ Ալպանիա հրաժարած է այդ կազմակերպութենէն :

ՍՈՒՐՃԸ սպառած ըլլալով Իտալիոյ մէջ, ֆաշական կուսակցութիւնը հրաւիրեց իր անդամները այլեւս չխմել կամ նուազագոյն չափին իջեցնել զայն : Խանութպանները իրաւունք չունին 50 — 100 կրամէն աւելի ծախելու : Այս նեղութեան պատճառը այն է որ Իտալիա չուզեր օտար դրամ ծախսել, իր պահեստը անվթար պահելու համար :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ռազմափորձեր կը կատարուին անգլիական եւ եգիպտական բանակներուն կողմէ : 36 ժամուան համար պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ Գահիրէի շրջանին մէջ : Հրամայուած է բոլոր լոյսերը մարել 400 քառակուսի մղոն տարածութեան մը վրայ : Ոստիկանութիւնը հրձիգ ռումբեր պիտի վառէ :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ շարունակելով իր պտոյտները Թորինոյի մէջ, աչքէ անցուց 50,000 բանուորներ : Այս առթիւ ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ «կարգ մը միջազգային խնդիրներ պէտք է լուծուին, քանի դեռ վտանգ մը դարձած չեն իրենց քրոնիկ հանգամանքով » :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ պատերազմական նախարար Զօր. Քասփրցիքի Փարիզ եկաւ, ուրիշ մըն ալ Լոնտոն գնաց : Այս այցելութեանց նպատակն է խորհրդակցիլ ֆրանսական զինուորական ղեկավարներու հետ, խալեւզերման զինակցութենէն ծագած խնդիրներուն վրայ, ինչպէս նաեւ սերտ համագործակցութիւն հաստատել լեհական, ֆրանսական եւ անգլիական բանակներուն միջեւ :

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը հեռագրեն, թէ ըստ նոր հրամանագրի մը՝ կաթոլիկ եկեղեցիի կղերական պաշտօնէութեան մէջ ո եւ է փոփոխութիւն պէտք է վաւերացուի նացի կուսակցութեան կողմէ : Այսուհետեւ կաթոլիկ եկեղեցի մը չի կրնար ո եւ է կղեր պաշտօնի կոչել առանց նացի կուսակցութեան հաւանութեան : Նոյնպէս կուսակցութեան իրաւունքն է ճշդել, թէ ո եւ է անհատ կրնա՞յ մտնել աստուածաբանական դպրոց մը կամ ընդունիլ եկեղեցական կարգը :

Պ. Գարեգին Տէր Ղազարեան եւ զաւակները (Ուսթըր), Տէր եւ Տիկին Զարեհ Պէնլեան եւ զաւակը՝ Սարգիս սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ եւ քենիին՝

ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԻՆԻԱ Գ. ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

յանկարծական եւ զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 8ին, Ուսթըրի (Միացեալ Նահանգներ) մէջ 51 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մարտ 12ին :

Հանգուցեալը երկար տարիներ անխոնջ աշխատած է ազգային միութիւններու մէջ, ցոյց տալով արդիւնաւոր գործունէութեան :

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մէթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին ծերակուտական ԼԷՄԷՐԻ (Նախկին Նախարար)

Ծերակուտական ԳՈԹԷՐՕ եւ Պ. Ա. ՖԱՅՖ (Union Française)

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՅՈՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՌԱՖՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Salle Le Journalի մէջ, 100 Rue Richelieu métro Richelieu-Drouot

կը խօսին՝ ընկերներ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը պատմէ դրուագ մը Արամի կեանքէն

Կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՄԵՀԹԵՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ.

Մուտք 5 ֆր. :

Խնջոյք-թէյասեղան

Համբարձման օրուան առթիւ կազմակերպուած Ֆ. կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 18 Մայիս, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ, տեղի կ'ունենայ աւանդական վիճակը եւ տարեկան վիճակախաղը : Ծախսերու մասնակցութիւն 3 ֆր. :

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹԱՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ԶԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Ս. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն). Մուտքը ազատ է.

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Տրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Տաշճեան գաւոյ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան կուժոն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Չագըեան-Փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, փարիզ, César, 9 Bld Bonne Nouvelle.

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenneի : Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, Տաշճեան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince եւ Salle Chopin.

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱՅԱՆՕԹ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻԲ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh"

ԳՐԵՑ՝ *PAUL DE VÉOU*

(Հեղինակին ճամբորդութիւնը Աղեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, ծերակուտական Պ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, ճափոնական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, առաջին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.:

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր. :

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած :

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 ֆր. :

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ:

Առաջուհները անմիջապէս պիտի կատարուին: Անունը, մականունը եւ հասցէ գրել յստակօրէն, գլխագիր:

Ֆ. կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն

Ֆ. կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպողաբար կը խնդրէ իր բոլոր Մասնաճիւղերէն, որ անմիջապէս պատասխանեն իրենց ստացած 10 Մայիս թուակիր նամակին, ուր նշանակուած է վերջին պայմանաժամը, եւ որ այնքան կարեւոր է:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.

Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն

ՄԱՑԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.

Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին, 17. Rue Damesme, PARIS

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ասաւօտները ժամադրութեամբ:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ: Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու :

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր. : (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ) : Ընդունելութիւն ժամը 5-7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սդուառ Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

Կը ծախուին՝ Թուռա Քառթիէ, Պօնմառշէ, Բրէնթան, կալըրի Լաֆայէթ վաճառատուններու եւ 42 Bld. de Strasbourg:

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքօներ եւայլն, ամենաաժան գիներով : Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը : Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ :

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ : Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով :

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dames, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 18 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4043 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Անցեալ շաբթու անցողակի յիշեր էինք Թուրք մամուլին մտահոգութիւնները՝ մասնաւորապէս Գերմանիոյ հետապնդած քաղաքականութեան առթիւ:

Բոլոր թերթերը եւ մասնաւորապէս «Եէնի Սապահ», Հիւսէյին Ճահիտի օրկանը, անձկութեամբ կը հարցնէին թէ ի վերջոյ ուր պիտի հասնի Գերմանիոյ կենսական տարածութիւնը:

— «Գերմանները ուզեցին Պաղտատի երկաթուղիով մինչեւ Պարսից Ծոցը երկարիլ: Գերման կայսրութեան ծրագրած «կենսական տարածութիւնը» ամբողջ Օսմ. կայսրութիւնը պիտի ծածկէր եւ մինչեւ Պարսից ծովը հասնելու ատենեան լայն չափուած էր: Յետոյ, տեսնելով որ այս հղոտ պատառը ամբողջովին իրենց պիտի չկերցնեն, ընդհ. պատերազմի նախօրեակին, Օսմ. կայսրութեան հետ խիստ բարեկամ երեւցած մէկ շրջանին, գաղտնօրէն ուրիշ պետութեանց հետ բանակցութեանց ձեռնարկեցին եւ անոնց հետ համաձայնեցան Օսմ. կայսրութիւնը «ազդեցութեանց գօտի»ի բաժնելու մասին:

... Վարչաձեւերը կը փոխուին, բայց ազգերն ու քաղաքականութիւնները իրենց ախորժակներէն, փառասիրութիւններէն չեն հրաժարիր: Միթէ իրաւունք չունի՞նք հարցնելու թէ, Հիթլէրի դիտումնաւոր կերպով անորոշ թողած «կենսական տարածութիւն» ասացուածքին տակ Պալքանները ու Թուրքիան ալ կը գտնուի՞ն թէ ոչ»: (*Եէնի Սապահ*, 5 մայիս):

Ուրիշ կարեւոր թերթ մը, Թուրքերէն «Թան», կը բացատրէր իր խմբագրականին բերնով (4 *մայիս*).

— «Այո՛, Պալքաններու մէջ ահաբեկումով (*տէրօր*) քաղաքական գրաւում կատարելու ձեռնարկը — եթէ իսկապէս այսպիսի ձեռնարկ մը կայ — անել մըն է: Այս ճամբուն պատուարով փակուած անել կողմը Թուրքիոյ սահմանն է: Գերմանիա միայն կոյր պէտք է ըլլայ որ մինչեւ թուրք պատուարին հասնելուն միայն ըմբռնէ այն անելը, զոր կը կազմէ Թուրքին առնական կուրծքը որ ձիմ դրած է ամէն կարգի պատմական եւ քաղաքական ահաբեկումներուն:

... Քանի որ բարեկամաբար կը խօսինք, աւելի կարենք ըսենք. Գերմանիա եթէ Պալքաններու մէջ բարեկամ կը փնտռէ, պարտաւոր է գիտնալ թէ բարեկամութիւնը կարելի չէ զէնքի ուժով ձեռք բերել»:

Ուրիշ խմբագրականի մը մէջ (10 *մայիս*), *Հիւսէյին Ճահիտ աւելի յառաջ երթալով, կ'ազդարարէր.*

— «Պալքաններու մէջ Գերմանիա մը մեզի, Թուրքերուս համար միայն եւ միայն վտանգ մը կրնայ ըլլալ, որովհետեւ Պալքանները այնքան փոքր են որ, չեն կրնար «վերջին նպատակակէտ» կազմել Գերմանիոյ համար: Եթէ Գերմանիա Պալքանները արշաւէ, ատիկա միայն «հանգրուան» մը պիտի կազմէ անոր առջեւ»:

Այդ օրերուն էր որ Թուրք ուսանողները Պոլսոյ գերմանական դպրոցին ցուցափեղկէն հանել տուին գերմանական քարտէս մը: Անկէ առաջ, ամբոխավար թերթ մը Հիթլէրը կը նմանցնէր «եօթը փորձանք»ի (եւտի պէլա) *«մէջքին գօտի, անոր ամէն մէկ ծալքին մէջ մէկ - մէկ դանակ, աչքէն հրացան, ձախէն ատրճանակ, ձեռքը՝ դրակ»:* (Սօն Փոստա, 26 *ապրիլ*):

Ուրեմն մթնոլորտը վարպետօրէն պատրաստուած էր, յանգելու համար անգլեւթուրք համաձայնութեան, որ վեր ի վայր շրջեց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հաշիւները:

Եւ հիմա շանթեր կը տեղայ գերմանական մամուլը, ձայնակցութեամբ իտալականին: Շանթեր ոչ միայն Թուրքիոյ դէմ, որ չէզոքի դիրք բռնած է երկու միահեծան պետութեանց հանդէպ, այլեւ Անգլիոյ դէմ, որ բուն վարիչն է այս նոր քաղաքականութեան:

Գերմանական պարտութեան ծանրութիւնը այնքան բացորոշ էր, Հիթլէր հարկ զատեց անմիջապէս Պերլին կանչել Ֆոն Փափէնը, լրացուցիչ լուսաբանութիւններ լսելու համար: Կարծողներ կան թէ դեսպանը պիտի չվերադառնայ, իբրեւ տեսակ մը ցոյց Թուրքիոյ բռնած դիրքին դէմ:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը զարմանազան պատմութիւններ կը հրատարակեն, բացատրելու համար Գերմանիոյ պարտութեան պատճառները եւ մանաւանդ հետեւանքները:

Այսպէս, Փարիզի արմատական պաշտօնաթերթին քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ Մուսոլինի չափազանց ջղագրգռուած է, անգլեւթուրք համաձայնութեան յայտարարութենէն ի վեր: «Մինչեւ վերջին վայրկեանը Մուսոլինի կը հաւատար թէ Թուրքիա պիտի չմիանայ ժողովրդավար պետութեանց պաշտպանական ճակատին: Գերմանիա ապահոված էր թէ Ֆոն Փափէն շրջուռ զէնքեր ունի ձեռքին մէջ»:

Այստեղ տիկին քրոնիկագիրը կը խօսի Թուրքիոյ ներքին խլրտումներու եւ զինուորական շարժումներու մասին, քանի որ բազմաթիւ գերման մարզիչներ կան Թրքական բանակին մէջ եւ մանաւանդ եօթը զօրավարներ:

Եւ հիմա բոլորին ուշադրութիւնը դարձած է Հռոմ եւ Պերլին, իմանալու համար թէ ի՛նչ ձեռնարկներ պիտի փորձեն, իբրեւ հակազդեցութիւն:

Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի մէջ խաղը վերջնապէս կորսուած չեն սեպեր, ընդունելով հանդերձ թէ ահագին պատուար մը կը բարձրանայ իրենց առջեւ. մանաւանդ եթէ Մոսկուան ալ ընդունի անգլիական ծրագիրը:

Թէ Պերլին եւ թէ Հռոմ տակաւին յոյսեր կը սնուցանեն Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մասին, որոնց դիրքը միշտ կը մնայ անորոշ եւ երերուն, առաջինը վախնալով երկրին անդամատումէն, երկրորդը հողային պահանջներ ունենալով իր դրացիներէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ԸՆԴՈՒՆԻ՞ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՓՈԹԷՄՔԻՆ ԺԸՆԵՒ ՉԵՐԹԱՐ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, աւելի քան երկու ժամ տեւողութեամբ, եւ զբաղեցաւ Մոսկուայի հետ կատարուած բանակցութիւններով: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց լաւատեղեակ շրջանակներու կարծիքով, Պ. Չէմպըրլէն պնդած է որ ելք մը գտնուի անյապաղ, համաձայնութեան մը յանգելու համար: Ժողովը հաւանութիւն յայտնած է նոր ծրագրի մը, որ անմիջապէս հեռագրուեցաւ Մոսկուա: Այս նոր ծրագրին համաձայն, Անգլիա կ'ընդունի փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ Խ. Միութիւնը երաշխաւորէ Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ, ինչպէս եւ Ֆինլանտայի, Էսթոնիոյ, Լաթվիոյ եւ Լիթուանիոյ պաշտպանութիւնը, պատերազմի պարագային: Մոսկուայէն պիտի խնդրուի նաեւ միանալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի եւ ընդհանուր յայտարարութիւն մը հրատարակել գործակցութեան համար, եթէ յարձակում կատարուի որ եւ է կողմէ: Այս յայտարարութիւնը կը վերաբերի նաեւ արեւմտեան Եւրոպայի, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հիմնովին շահագրգռուած են Հոլանտայի, Պելժիոյ եւ Զուիցերիոյ հողային ամբողջութեան պահպանումով:

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Անգլիոյ նոր առաջարկները քայլ մը աւելի յառաջ պիտի տանին բանակցութիւնները: Եթէ Մոսկուա ընդունի այդ առաջարկները, այն ատեն կազմուած պիտի ըլլայ հաւաքական ապահովութեան ընդարձակ ճակատ մը, բաղկացած առ նուազն տասը պետութիւններէ:

Այս լաւատեսութեան վրայ պաղ ջուր թափեց Մոսկուայի վերջին որոշումը, որուն համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան յառաջիկայ ժողովին ներկայ պիտի ըլլայ ոչ թէ Պ. Փոթէմքին, արտաքին գործավարին օգնականը, այլ Պ. Մայսքի, Լոնտոնի դեսպանը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարները կ'ուզէին անձամբ տեսակցիլ Պ. Փոթէմքինի հետ, մանաւանդ անոր վերջին պտոյտներէն վերջը. եւ ատոր համար ալ մէկ շաբաթ յետաձգուած էր Ա. Դ. Խորհուրդին գումարումը: Թէեւ այս փոփոխութիւնը կը վերագրուի Պ. Փոթէմքինի ֆիզիքական տկարութեան, բայց իրազեկներ կը կարծեն թէ Սթալին նոր խաղ մը սարքած է, ճնշելու համար Անգլիոյ վրայ:

Միւս կողմէ կը հաստատուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնը միջին ծրագիր մը կազմած է, հաշտեցնելու համար անգլիական եւ խորհրդային տեսակէտները: Այս առթիւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Փարիզի մէջ, շաբաթ օր, երբ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հոս հանդիպի, Ժընեւ գացած ատեն: Ֆրանսա չատոնց կ'ուզէր միջնորդել, բայց յետաձգած էր, որպէսզի Լոնտոն եւ Մոսկուա կարենան համաձայնիլ ազատօրէն: Փարիզի մէջ բացարձակապէս անհրաժեշտ կը գտնեն անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը, այլապէս Անգլիա եւ Ֆրանսա դժուարին կացութեան մը պիտի մատնուին, եթէ Գերմանիա գրաւէ Տանցիկը եւ իրենք հարկադրուին գործադրել իրենց երաշխաւորութիւնը Լեհաստանի հանդէպ: 1914ին ալ Ֆրանսան էր որ միջնորդեց Անգլիոյ եւ ցարական Ռուսաստանի միջեւ, ապահովելու համար այս վերջին պետութեան գործակցութիւնը ընդդէմ Գերմանիոյ: Եթէ Անգլիացիները ընդունին, ֆրանսական ծրագիրը երկուշաբթի օր պիտի ներկայացուի Պ. Մայսքիի, Ժընեւի մէջ: Կ'ըսուի թէ ֆրանսական ծրագիրը կը տրամադրէ եռեակ զինակցութիւն մը կնքել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, առանց յանձնառութիւն ստանձնելու Լաթվիոյ, Էսթոնիոյ, Ֆինլանտայի եւ Լիթուանիոյ հանդէպ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՋԱՅՐՈՅԹԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Իտալական եւ գերմանական թերթերը կը շարունակեն ուժգնօրէն քննադատել անգլեւթուրք զինակցութիւնը, յատկապէս Իտալիոյ դէմ ուղղուած համարելով զայն: Գերմանական կարեւոր թերթ մը, «Ռոթէ Էրտէ», անգլեւթուրք զինակցութիւնը համարելով պաշտպանութեան միջոց մը Ռումանիոյ եւ Պալքաններու համար, կ'ազդարարէ թէ գերմանական բանակը աւելի արագ կը քալէ քան անգլիական մարտանաւերը կրնան հասնիլ Տարտանէլ:

— «Հռոմ — Պերլին Առանցքը կ'արձանագրէ պաշարման այս նոր ձեռնարկը եւ կը հանէ անոր տրամաբանական հետեւութիւնը: Հաղուադէպ է որ դաշնագիր մը այնքան բացորոշապէս դառնայ յարձակման գործիք մը Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ որքան անգլեւթուրք զինակցութիւնը»:

**** Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերմանական դեսպանը, Պոլիս հասնելով ճամբայ ելաւ դէպի Պերլին, լուսաբանութիւններ հաղորդելու համար անգլեւթուրք զինակցութեան մասին: Թրքական մամուլն ալ ջղագրգռուած է, իբրեւ հետեւանք իտալական եւ գերմանական թերթերու յարձակումներուն: Թուրք թերթերը մասնաւորապէս կը բողոքեն Իտալիոյ թշնամական դիրքին դէմ, մանաւանդ յիշելով Ռատիօ — Պարիի զեկուցումները, որոնք Իտալիոյ դէմ ուղղուած կը նկատեն անգլեւթուրք զինակցութիւնը:*

Աթէնքի թերթերը ջերմապէս կը գնահատեն անգլեւթուրք զինակցութիւնը, իբրեւ ամրապնդում խաղաղութեան եւ ապահովութիւն ազգերու անկախութեան: Այս առթիւ դիտել կու տան թէ զինակցութիւնը որ եւ է պետութեան դէմ ուղղուած չէ, այլ միայն կը ձգտի պահպանել խաղաղութիւնը: «Ակրոպոլիս» կը գրէ. — «Բնականաբար անգլեւթուրք համաձայնութիւնը ուրախութեամբ կ'ընդունուի յոյն ժողովուրդին կողմէ, որ սերտ եւ սիրալիր բարեկամութեամբ կապուած ըլլալով Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ հետ, զայն կը նկատէ իբրեւ նոր նպաստ մը խաղաղութեան դատին»:

**** Գերմանական թերթերը այս համաձայնութեան առթիւ սուր սլաքներ կ'արձակեն նաեւ Անգլիոյ դէմ, ամբաստանելով զայն թէ կ'ուզէ գրգռել Գերմանիան եւ Իտալիան, կործելով անոնց նախաձեռնութեան իրաւունքը: «Գեր-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՅԼԸ, ԱՂՈՒԷՍԸ ԵՒ ԷՇԸ

Կիրակի օրուան «Յառաջ»ի մէջ թարգմանութիւն մը երեւցաւ ալպանական երգերու եւ առակներու մասին:

Ահաւասիկ ամէնէն պատկերալիցը.

— «Օր մը, գայլ մը, աղուէս մը եւ էշ մը մէկտեղ պտոյտի ելած էին: Տեղ բռնեցին մակոյկի մը մէջ ծովուն վրայ, ու երբ կը յառաջանային, յանկարծ փոթորիկի բռնուեցան: Սկսան իրարու ըսել.

— «Մեզմէ ո՞վ ամէնէն աւելի յանցաւոր է, որպէսզի ծովը նետենք զայն ու փրկուինք: Պէտք է երեքս ալ խոստովանինք թէ մեզմէ իւրաքանչիւրը ինչ ըրած է ...»

Աղուէսը եւ գայլը իրենց յարմար բաներ մը կը պատմեն... Կարգը եկաւ մեր իշուն: Ըսաւ անոնց.

— «Պարտիզպանի մը մօտ կ'աշխատէի, ամբողջ օրը պարտէզին մէջ կողովներով կը բեռնաւորէր զիս: Կողովի անցնելու ատեն, օր մը աղցանի ճիւղ մը փրցուցի եւ ճաշակեցի: Ահա իմ բոլոր ըրածս»:

Միւս երկուքը խեղճին վրայ յարձակեցան եւ ըսին անոր.

— «Առանց քացախի՞, ըսէ, առանց քացախի՞ կերար աղցանը»:

— «Առանց քացախի, այո», պատասխանեց էշը:

Եւ այս ոճիրին համար գայլն ու աղուէսը բռնեցին զայն ու ծովը նետեցին»:

Չեմ գիտեր թէ Ալպանացին ի՛նչ կ'ուզէ հասկցնել, այս խորհուրդ խորհին պատմութեամբ:

Ինծի համար ան կը կազմէ տեսակ մը ուղեցոյց, իմանալու համար աշխրհի բաները, մանաւանդ քաղաքական անցուդարձը:

Քանի՛ քանի ժողովուրդներ ծովը ինկան — բռնի նետուեցան — աղցանը առանց քացախի կերած ըլլալով:

Չեմ ուզեր վիրաւորել որ եւ է ազգային դիւրազգածութիւն: Բայց եւ այնպէս, փաստը փաստ է, ինչպէս պիտի ըսէր նորընծայ փաստաբան մը:

Ալպանական առակը չըսեր թէ աղուէսը եւ գայլը ինչ խոստովանեցան:

Ես կ'երաշխաւորեմ թէ բան մըն ալ խոստովանած չեն, այլապէս ոչ աղուէս կը մնար, ոչ ալ գայլ:

Այն ատեն ո՞վ պիտի վարէր ենթագութեան, բռնութեան, աշխարհակալութեան մակոյկը:

Մէկ բանի խեղք չհասաւ:

Մենք ծովը նետուեցանք թերեւս անոր համար որ աղցանը առանց քացախի կերեր էինք:

Հապա Ասորի՞ն, որ սոխ եւ սխտոր կ'ուտէր: Հապա Քի՞ւրտը, որ արիւնի մէջ կը թաթխէր աղցանը:

Եւ դեռ Չինումաչինը, Հապէշը, Արաբը, Չեխը:

Իսկ Ալպանացի՞ն, որ առտու իրիկուն *պօղա* կը խմէր, *խանչէրն* ալ միշտ մէջքին ...

ՎԱՀԷ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» օրաթերթի քառասնամեակին առթիւ, որ լրացաւ անցեալ ապրիլին, հանգանակութիւն մը բացուած է, նոր խմբագրատան շինութեան համար: (Ինչպէս կը յիշուի, «Հայրենիք»ի շէնքը այրեցաւ եօթը ամիս առաջ, եւ այժմ ձեռնարկած են նոր շէնքի մը շինութեան, աւելի ընդարձակ եւ գեղեցիկ):

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն հանգանակութիւնը բացած է տրամադրելով 1000 (հազար) տոլար: Խմբագրութեան եւ վարչութեան անդամները տրամադրած են մէկ – մէկ շաբաթական: Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն ուխտերու վարչութիւնը նուիրած է 500 տոլար եւն.:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՃԻԳԸ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նոր հրամանագրով մը, բոլոր ռումէն պատանիները, 7 —18 տարեկան եւ բոլոր աղջիկները՝ 7 — 21 տարեկան, պարտաւոր են կոչուիլ ազգային ծառայութեան, «Հայրենիքի Պահակներ»ու կազմակերպութեան մէջ, որ այսուհետեւ պիտի փոխարինէ սկաուտական կազմակերպութիւնները: Զօրաշարժի ժամանակ անոնք պիտի ծառայեն թեթեւ ճարտարարուեստի, երկրագործութեան եւ պետական պաշտօններու մէջ: Այս օրէնքը կը վերաբերի նաեւ երկրին մէջ փոքրամասնութիւն կազմող ազգերուն՝ ինչպէս Հունգարներ, Գերմաններ եւն.:

Թագաւորը հինգ միլիոն լէյ նուիրեց իր անձնական գանձէն, ազգային պաշտպանութեան համար, իսկ դահաժառանգը՝ կէս միլիոն: Ամէն խաւէ դրամ կը հոսի ազգային պաշտպանութեան սնտուկին մէջ: Երկրին աշխատաւորները նուիրեցին իրենց մէկ օրական վաստակը:

ԻՏԱԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հաստատուի թէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ քաղաքական եւ զինուորական գործակցութեան դաշինքը պիտի ստորագրուի երկուշաբթի օր, Պերլինի մէջ: Կոմս Չիանօ Հռոմէն պիտի մեկնի շաբաթ օր, եւ Պերլին պիտի հասնի կիրակի: Թագաւորին այցելութիւնը յետաձգուած է առ այժմ:

Գերմանական թերթերը մէկ շաբաթ լռութիւն պահելէ վերջ, վերսկսան իրենց յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Այս առթիւ պատմութիւններ կը հրատարակեն զանազան բռնութեանց մասին: Տանցիկի հիթլէրական հարուածային խումբերը թափոր մը կազմեցին քաղաքին մէջ, ի ներկայութեան ծերակոյտի նախագահին: Գերմանիոյ աշխատանքի ճակատին վարիչը Տանցիկ պիտի այցելէ յունիս 3 — 8, շարք մը ժողովներ սարքելով որոնց ամէնէն կարեւորը տեղի պիտի ունենայ յունիս 5ին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ իտալեւգերման դաշինքին ստորագրութեան առթիւ, Հիթլէր ճառ մը խօսելով պիտի յայտարարէ թէ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորական ուժերը միշտ միասին պիտի գործեն, արժեցնելու համար իրենց պահանջները:

**** Երէկ սկսաւ Մեծագոյն Գերմանիոյ առաջին մարդահամարը, որ պիտի ընդգրկէ ամբողջ պետութիւնը, բացի Պոհեմիայէն եւ Մորավիայէն: Այս առթիւ նշանակալից նորութիւններ ծրագրուած են: Բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են բարեխղճօրէն պատասխանել հարցումներուն, այլապէս ծանր տուգանքներու պիտի դատապարտուին: Հարցումներ կազմուած են նոյնիսկ կրօնական դաւանանքի եւ նախածնողներու մասին:*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Բ.

ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Ցայտնի է ռուսական աւանդական քաղաքականութիւնը այս հարցի մասին։ Սակայն կը թուի թէ Երրեակ Համաձայնութիւնը ամէն ջանք թափած է, որ Թուրքիան բացարձակապէս չէզոք մնայ, համաշխարհային այս պայքարին մէջ, խոստանալով անոր իշխանութեան եւ հողի անձեռնմխելիութիւնը։ Սակայն Օտէսայի եւ Սեւաստապօլի ռմբակոծութենէն վերջ, երբ Թուրքիան ալ սկսաւ մշնամութեանց, Ռուսերու պատերազմական գլխաւոր նպատակը եղաւ, իրենց տիրապետութիւնը հաստատել Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն վրայ։ Եւ շատ ճարպիկօրէն Սազանօվ ուղղակի խօսակցութիւններ սկսաւ ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանատուններուն հետ։

Զարմանալի է, որ Անգլիացիները հակառակ իրենց աւանդական ընդդիմութեան, այս անգամ չուտով հաւանութիւն յայտնեցին Ռուսերուն ձգելու Պոլիսն ու Նեղուցները։ Կը թուի թէ, անոր գլխաւոր փոխարինութիւնը՝ Անգլիան ստացած ըլլայ Իրանի մէջ։

Արդարեւ, 9 Նոյ. 1914ին Լոնտոնի ռուսական դեսպան կոմս Պէնքէնտօրֆ կը տեղեկացնէ Սազանովին թէ «Լորտ Կրէյ բոլորովին համաձայն է որ Պոլսոյ եւ Նեղուցներու հարցը վճռուի, համաձայն Ռուսաստանի շահերուն»։ Քանի մը օր վերջ, Անգլիոյ Թագաւորը կը յայտնէր դեսպանին— «Պոլիսը ձերը պիտի ըլլայ»։

Մինչ այդ սակայն, Ֆրանսան ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէր այս կարեւոր խօսակցութեան մասին։ Թէեւ Նոյ. 21ին ցարը խօսելով ֆրանսական դեսպան Փալէօլօկին հետ, հետեւեալ ձեւով կը պատկերացնէր խնդիրը, իբրեւ թէ իր անձնական կարծիքը.

— «Փոքր Ասիոյ մէջ, ի հարկէ, պիտի զբաղիմ Հայերով։ Արդարեւ պիտի չկրնամ զիրենք ձգել նորէն թրքական լուծին տակ։ Արդեօք Հայաստանը Ռուսաստանին՞ պիտի կցեմ։ Ամէն պարագայի մէջ ատիկա պիտի ըլլայ իրենց խնդրանքով։ Եթէ ոչ, անոնց պիտի տամ ինքնավարութիւն մը։ Ու վերջապէս, իմ կայսրութեանս պիտի ապահովեմ Նեղուցներու ազատ անցքը»։

Սակայն բուն խնդիրը, դեռ սկզբունքի համաձայնութիւններէ անդին չէր անցած։

Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու յարձակումը Տարտանէլի վրայ, մըտավախութիւն պատճառեց Ռուսերուն։ Պետրոգրատի մէջ կասկած ծագեցաւ թէ այս գործողութեան բուն նպատակն է արգիլել Ռուսիան՝ Նեղուցներու տիրանալ։

Առիթէն օգտուելով, Գերմանիան կը փութայ անջատ հաշտութեան փորձեր կատարել Ռուսաստանի հետ, անոր խոստանալով Պոլիսն ու Նեղուցները։

Վտանգաւոր կացութիւն մը կը ստեղծուի Երրեակ Համաձայնութեան համար։ Այդ շրջանին է որ կոմս Տըրուպէցկօ, Սազանովին կը յայտարարէր— «Նեղուցները մեզի պէտք է պատկանին։ Լաւ է որ զանոնք ունենանք Անգլիացիներու եւ Ֆրանսացիներու հետ՝ Գերմանիոյ դէմ։ Հակառակ պարագային պէտք է որ ունենանք Գերմանիոյ հետ՝ անոնց դէմ»։

Մարտ 4ին Սազանով պաշտօնապէս յուշագիր մը կը յանձնէր ֆրանսական եւ անգլիական դեսպաններուն, պարզելով Ռուսաստանի պահանջը Պոլսոյ եւ Նեղուցներու վրայ, արեւմուտքէն հասնելով մինչեւ Միտիա — Էնոս գիծը, իսկ արեւելքէն, մինչեւ Իզմիթի ծոցը եւ Մարմարայի կղզիները։

Փարիզ եւ Լոնտոն հարկադրուած էին զիջիլ այլեւս։

Անգլիա աւելի շուտ փութաց իր համամտութիւնը յայտնել։ Մարտ 6ին անգլիական դեսպանը Սազանովին յանձնեց համաձայնագիրը, որով Անգլիացիները կ՚ընդունէին Ռուսաստանի պահանջները, պնդելով սակայն Ցունաստանի աջակցութեան եւ ատոր փոխարէն, Իզմիրը Ցունաստանին յանձնելու պայմանին վրայ։

Երկու օր վերջ, Փալէօլօկ կը յանձնէ ֆրանսական պատասխանը, որ նորէն կը հաստատէ սկզբունքի համաձայնութիւնը։

Ու այնուհետեւ կը սկսի սակարկութիւնը երեք պետութիւններու միջեւ։ Հեղինակը կուտայ բազմաթիւ հետաքրքրական մանրամասնութիւններ եւ իրենց միջեւ փոխանակուած յուշագրեր։ Այս բանակցութիւններով, Անգլիա համաձայնութիւն կը ստանայ Իրանի չէզոք գօտին իւրացնելու։ Իսկ Ֆրանսա համաձայնութիւն կը ստանայ իւրացնելու Սուրիան, Պաղեստինը, Կիլիկիան, մինչեւ Տաւրոսեան լեռնաշղթան։

Ցետագային կը պարզուի սակայն, որ Ռուսերը ամբողջ սրտով չէ որ Կիլիկիան կը համարէին ֆրանսական գօտի։ Ռուսերու հրատարակած գաղտնի փաստաթուղթերուն մէջ կայ հետեւեալ գեկոյցը.—

15 Մարտ 1915ին արտաքին նախարարութեան խորհրդականը կը հեռագրէ ընդհանուր բանակատեղիին, իշխան Քուտաշեվին.

— «Խնդրեմ նախարարին հաղորդել հետեւեալը։ Ա. Ներադով կը կարծէ թէ, պէտք է Ֆրանսացիներուն հասկցնել, թէ Հայերը երազներ ունին Մերսինի եւ շրջակայ հայաբնակ վայրերու մասին։ Արդ այդ շրջանի կցումը ֆրանսական գօտիին, կրնայ դժգոհ թողուլ Հայերը։ Ֆրանսացիներու ուշադրութիւնը կ՚ուզենք հրաւիրել այս կէտի մասին, որպէսզի յետոյ մեզ չմեղադրեն թէ ինչո՞ւ ժամանակին չհաղորդեցինք իրենց։ Ցամենայն դէպս, Ներադով համաձայն է յայտարարելու Ֆրանսացիներուն, թէ իրենք ոչ մէկ արգելք պիտի յարուցանեն, եթէ անոնք անհրաժեշտ գտնեն Մերսինի կցումը»։

Այնուհետեւ Ռուսերը իրենց ամբողջական համաձայնութիւնը տալով, որոշ վերապահումներ կ՚ընեն միայն Երուսաղէմի եւ սրբավայրերու ապագայ կարգուսարքի մասին, կարեւոր իրաւունքներ ապահովելով։

Ի վերջոյ, Ֆրանսա վերջնական համաձայնութիւնը կուտայ 24 Մարտին (1915), իսկ Անգլիան 27 Մարտին։ Կը ստորագրուին ռուսեւֆրանսական եւ ռուսեւանգլիական երկու համաձայնագիրներ։

Այսպէս ուրեմն, այս համաձայնագիրները կրնան մեկնակէտը համարուիլ Թուրքիոյ բաժանման փափուկ հարցին։ Պարզ է մասնաւորաբար որ Ֆրանսացիները դէմ էին այդպիսի գաղափարներու։ Բայց ամէնէն զարմանալին այն փութկոտութիւնն է զոր Անգլիացիները ցոյց տուին Ռուսերը գոհացնելու, մինչդեռ բոլորը գիտեն թէ անոնք աւանդական թշնամիներ են եղած եւ տասնեակ տարիներ, ամէնամեծ խոչընդոտը հանդիսացած են Ռուսերուն, դէպի Միջերկրական իջնելուն։

Քանի մը ամիս վերջ, Անգլիացիները կ՚անդրադառնան գործուած սխալին։ Բայց ուշ էր արդէն։ Ու շուտով սեղանի վրայ պիտի դրուէր «աւար»ի պաշտօնական բաժանման հարցը։

ՏԻԳՐԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՒՐ-ԱՍԻԱԿԱՆ ՄԻՋԱԳԻԾԸ

«Պարտեալներու յաղթանակը». — ահա անհաւատալի երեւոյթը որ կը բնորոշէ յետպատերազմեան շրջանը։ Ատիկա սկսաւ Թրքական վերելքով ու կը շարունակուի գերմանական սլացքով։ Առանց կաթիլ մը արիւն թափելու Հիթլէր շահեցաւ քանի մը պատերազմ։ Ու Վերսայլի հաշուեյարդարը կը շարունակուի տակաւին։

Անշուշտ վճռական է անհատներու դերը պատմութեան մէջ. բայց անհատները ոչինչ կրնան ընել եթէ չեն համապատասխաներ միջավայրի մը պահանջներուն, բոպէի մը անհրաժեշտութեան։ Հզօր անհատականութեանց մէջ է որ կը յայտնուին, գիտակցութեան կը բարձրանան երկրի մը կարելիութիւնները, ժողովուրդի մը օրկանական թափը։

Սխալ է ուրեմն ենթադրել թէ Գերմանիոյ նուաճողական քաղաքականութիւնը հետեւանք է միայն Հիթլէրի կամ իր կուսակիցներու քմահաճոյքին։ Նոյնքան սխալ, որքան կարծել թէ Մուսոլինի մը բաւական է բացատրելու Իտալիոյ կայսերապաշտ արկածախնդրութիւնը։

Երկրի մը քաղաքականութիւնը կը նախորոշուի երկու էական գործօններու ազդեցութեան տակ.— նախ այդ երկրի աշխարհագրական դիրքը եւ երկրորդ, իր տնտեսական վիճակը։

Այս պայմաններուն տակ եթէ քննենք Գերմանիան, այն ժամանակ շատ աւելի հասկնալի կ՚ըլլան ոչ միայն Հիթլէրական վարչութեան ելոյթները, այլեւ քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր գերման պետական քաղաքականութեան ուղեգիծը։

Այդ ուղեգիծը սլաք մըն է ուղղուած դէպի եւրոպական արեւելքը. մաշելու ատրճան յեղյեղուած ծանօթ կարգախօսը,— Drang nach Osten — Գրոհ դէպի Արեւելք։

Բայց ինչո՞ւ այդ յամառ եւ հետեւողական թափանցումի ճիգը, որ եղած է որքան քաղաքական նոյնքան տնտեսական, ու միանգամայն կըր թական, մշակութային ուղղութեամբ։

Ատիկա կը բացատրուի մասամբ Գերմանիոյ աշխարհագրական դիրքով, բայց մանաւանդ իր տնտեսական պայմաններով։

Գերմանիա իր բնական հարստութիւններու բերումով եղած է առաւելապէս ճարտարարուեստական երկիր մը. բայց իր հոծ եւ յարաճուն ազգաբնակչութեան համար իրեն կը պակսի բաւարար քանակութեամբ հացահատիկ, իսկ իր ճարտարագործութիւնը պէտք ունի քարիւղի։

Արդ, գտնելու համար ցորեն, քարիւղ եւ առհասարակ հողագործական նախանիւթեր, Գերմանիա իր աչքը յարձուցած է դէպի Պալքանեան թերակղզին, ու անկէ անդին, դէպի առաջաւոր Ասիան, մէկ խօսքով Մերձաւոր Արեւելքի այն երկիրները, ուրոնք առաւելապէս գիւղատնտեսական շրջաններ, կրնան լիուլի գոհացում տալ նախանիւթի իր բոլոր պէտքերուն։

Ըստ գերմանական տեսութեան կարելի է ստեղծել տնտեսական յարաբերութեանց ցանց մը որ պիտի ընդգրկէ տեւտոնեան միջին Եւրոպան, Պալքանեան թերակղզին, Փոքր Ասիան, Միջագետքը. այդ միջավետական վիթխարի դրութիւնը պիտի բեւեռանայ տնտեսական նոր առանցքի մը շուրջը, որ կը ձգուի Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Պարսից ծոցը, կամ Համպուրկէն մինչեւ Պաղտատ—Պասրա, 4000 քիլոմեթր երկարութեամբ գծի մը վրայ։

Գերման տնտեսագէտները այդ գիծը կոչած են «Եւր—ասիական առանցք կամ միջագիծ»։ Ըստ իրենց այդ գծի երկայնքին դասաւորուած երկիրները կրնան կազմել տնտեսական ինքնաբաւ եւ բարդ միաւոր մը, ուր ամէն մէկ օրկան կոչուած է ծառայելու միւսներուն եւ օգտուելու ամբողջէն. մէկը ամէնուն համար, ամէնը՝ մէկուն համար։ Գերմանիան պիտի ըլլայ բնականաբար ճարտարարուեստական մեծագոյն հայթայթիչը, իր տրամադրութեան տակ ունենալով ռումանական քարիւղը, ի հարկին նաեւ միջագետեան նաւթահորերը, մինչ մնացեալ երկիրները պիտի կազմէին բուսական — կենդանական — հանքային նախանիւթերու հայթայթիչ գօտիներ։

Եւր—ասիական այս առանցքը խաբիսխը պիտի կազմէ բնականաբար Գերմանիոյ տնտեսական գերիշխանութեան, ուր մնացեալ երկիրները, իբրեւ առեւտրական շուկայ, անմիջական սպառիչը պիտի ըլլան իր արտադրութիւններուն։

Այս ծրագիրը,— քաղաքատնտեսական այս հսկայ նախագիծը,— իբրեւ լրացուցիչ կը նկատէ տակաւին ուկրայնական եւ կովկասեան երկրամասերու իւրացումը եւ շահագործումը։

Ընդհանուր պատերազմի հիմնական շարժառիթներէն մին ալ պէտք է փնտռել Գերմանիոյ Եւր—ասիական այդ առաջադրութեանց խորը։ Որովհետեւ՝ պատերազմը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ երկրի մը քաղաքականութիւնը, բայց մերկացած, բայց մերկ ու հատու փաստերով։

Կար ժամանակ ուր Գերմանիա դեռ գիտակից չէր իր այդ «պատմական կոչում»ին, ինչպէս կը սիրեն կոչել. Պիզմարք դեռ հետամուտ էր կռելու տեւտոններու կայսերական միութիւնը. ժամանակ մըն էր ուր ան կ՚ըսէր. «Ամբողջ Արեւելեան հարցը չարժեր մէկ Փոմերանացի զինուորի մը ոսկորները»։

Վիլհելմ Բ. կայսրն էր որ իննսունական թուականներուն շնորհալից խօսքերով Գերմանիոյ առջեւ կը բանար համաշխարհիկ քաղաքականութեան մը (վէլթ փոլիթիք) հեռանկարը։

Այդ քաղաքականութիւնը ձգտած էր այն օրէն իսկ Արեւելքի ուղղութեանց ու ամէնէն շօշափելի արգիլինքները տուաւ այդ ճամբուն վրայ։ Ինչպէս կը յիշուի այդ քաղաքականութեան նախերգանքը եղաւ Վիլհելմ Բ.ի ճամբորդութիւնը դէպի Թուրքիա, դէպի Պաղեստին, ուր անիկա կնքելինքը կը հռչակէր մեծագոյն պաշտպանը իսլամական աշխարհի։ Կարելի չէր Կարմիր Սուլթանին ընծայել աւելի դրական խրախոյս մը, քան այդ պատմական «ուխտագնացութիւնը»։ Աւելորդ է ըսել Գերմանիոյ այդ քաղաքականութեան թէեւ անուղղակի, բայց առաջին զոհը պիտի ըլլար Հայկական Հարցը, որուն գծբախտ, եղերական փուլերը կը զուգադիպին Գերմանիոյ արեւելեան ստզրանքներուն։

Այդ եւր — ասիական ծաւալականութեան ամէնէն ուշագրաւ թուականներէն մէկն է 1899 նոյեմբեր 20ը, երբ Գերմանիոյ կը յանձնուէր Գոնիա-Պաղտատ երկաթուղիին շինութեան մենաշնորհը։

Մեր սերունդի մարդիկ գիտեն բոլոր այն եղերական դրուագները որոնք այդ թուականէն ասդին յաջորդական փուլերը կը կազմեն Գերմանիոյ այդ քաղաքականութեան։ Ամփոփելու համար զանոնք, հարկ պիտի ըլլար ողեկոչել Միջին Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի պատմութեան վերջին քառասնամեակը որ դեռ փակուած չէ։

Ու գերման քաղաքական միտքը միշտ ալ փնտռած է զանազան բանաձեւերու տակ խտացնել ու արդարացնել իր մաշուն սխրաժակները։ Երէկ Mitteleurop — Միջնեւրոպա, այսօր Eurasie — Եւր — Ասիա, երէկ Արեւելեան թափանցում, այսօր կենսական տարածութիւն, բայց միշտ նոյն սեւեռումը, նոյն սլաքը որ երբեմն իրականացաւ Պալքանեան գնացքի (Balkanzug) եւ Պաղտատեան գնացքի (Bagdadzug) անուններուն տակ։

Նացիականութիւնը նոր շպար մը տուաւ այդ աւանդական քաղաքականութեան, ցեղային ջնարակը, բայց նոր պիտակին տակ կը ծածկուի բնականաբար միշտ միեւնոյն պետական մտասեւեռումը, աւելի գործօն, աւելի յանդուգն։

Երեւոյթները կը ցուցնեն թէ գերման կայսրակերպական տաղանդը ներկայիս իր նպատակը կը հետապնդէ քանի մը յաջորդական փուլերով։

Առաջինը դրաւումն է Դանուբեան գաւառին, որ իր առջեւ կը բանայ Ռումանիոյ ճանապարհը։

Երկրորդ փուլը տնտեսական թափանցումն է դէպի Պալքանեան երկիրները, զոր գլուխ հանած է մեծ մասով։

Այնուհետեւ կուգայ մեծագոյն ճիգը՝ ազդեցութեան շրջանակի ընդլայնումը դէպի Սեւ ծով, դէպի Փոքր Ասիա, թերեւս աւելի հեռուն ...

Կացութեան առեղծուածային հանգամանքը հոն է սակայն որ Գերմանիա իր այդ սլացքին մէջ կը բախի ոչ միայն արեւմտեան մեծ պետութեանց շահերուն, ոչ միայն պալքանեան փո-

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

Մեր ընդհանուր կեանքը

Մինչեւ այս տողերը գրած օրս, տակաւին Աթէնքը չունեցաւ իր կեդրոնական վարչութիւնը։ Մինչ բազմաթիւ ազգային, կրթական, գեղեցման եւ յարաբերական հարցեր երբ կը հրմշտկեն, իրենց լուծումին սպասելով, անդին մեր շնորհունակ Առաջնորդը, աշխարհէն բոլորովին լուր չունեցողի նման (վուրտում տույմաց) թմրական եւ հոգարարձու կը խաղցնէ, կոնակը տուած քանի մը կասկածելի եւ անվստահելի տարրերու։ Այսօր Աթէնքը բոլորովին անգլուխ է, եթէ չհաշուենք անշուշտ Մազլմեան կոչուած ճշմարտապէս անգլուխ առաջնորդը։ Ան բազում փորձեր կատարեց վարչութիւն մը կազմելու համար, բայց՝ չյաջողեցաւ։ Նոյնպէս իր կուսակիցը, Պ. Ա. Գալֆազեան մերժեց վարչութիւն կազմելու կրկնակ հրաւէրները։ Միւս կողմէ, գեւեղման գործը կը շարունակէ մնալ հոն, ուր որ կը գտնուէր։ Հիմա ալ ուրիշ խնդիր։ Տուները շինուեցան, եւ սակայն սեփականատիրութեան հարցը չէ կարգադրուած։ Մինչդեռ կը կարծուէր թէ տուներուն բնակիչները պիտի կրնային սեփականատէր դառնալ, երեւան կուգայ, որ ամբողջ գործին տէրը, Նանսէնեան Օֆիսն է։ Այժմ նոր աշխատանքներ կը թափուին, որպէսզի Բարեգործականին փոխանցուի սեփականատիրութիւնը։ Իսկ մինչ այդ տնազուրկ եւ հեւ ի հեւ գեւեղման սպասող մեր հայրենակիցները, տաեն մը եւս պիտի սպասեն Մեսիային... Գալով դպրոցական հարցին, որուն համար ամէն աշխատանք պէտք էր սկսուած ըլլար արդէն, կը մնայ բոլորիս անորոշ վիճակին մէջ։ Շատ պիտի ուզէինք, որ գոնէ այս խնդրին առթիւ չիրականանային մեր յոռետես գուշակութիւնները։ Շատ պիտի ուրախանայինք մանաւանդ, եթէ յանկարծ յայտնուէր թէ, Առաջնորդը, արդէն անհրաժեշտ բոլոր դիմումները կատարած, եւ դպրոցական հարցը, իր՝ ազգային եւ տնտեսական ամէն կողմերով, փափաքուած լուծումին հասցուցած է։

*** Գաղութը, այս տարի գրեթէ համազգային չափանիշով յարգեց մեր մեծ մեռելներուն յիշատակը, ամենուրեք սարքելով սգահանդէսներ ապրիլ 24ի առթիւ։ Մանաւանդ՝ պարարձաններու մեր երիտասարդ եւ երիտասարդուհիներու կազմակերպութիւնները սարքեցին արժանավայել հանդիսութիւններ։ Դպրոցներ առանց բացառութեան, ազգային եւ յարանուանական, Աթէնքի բոլոր արարձաններուն մէջ ալ, աւուր պատշաճի, աշակերտական հանդիսութիւններ կատարել վերջ, փակուեցան օրուան սուգին առթիւ։

*** « Հայ Միտքի Տուն »ի կազմակերպած վարչութիւնը, ի պատիւ «Արմենիքի Մուսա»ի թարգմանիչ բանաստեղծ Պ. Փուլիս Ալէփիսի, կազմակերպեց ե-

... քըր ու կենսունակ ազգերու այլամերժութեան, այլ եւ որոշ չափով իր դաշնակցին, Իտալիոյ ալ «Սաքրօ էկօիզմ»ին։

Բոլոր գիծերը իրար կը կտրեն Արեւելքի վրայ։

ՍԱՐԱՖ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ նա հոգով սլացաւ դէպի հին դարերը, դէպի այն երջանիկ, անդրանիկ օրերը, երբ այդ տեղերին տիրում էին Գեղամը իւր թոռներով, անխառն ընդոծիններով. երբ այնտեղ լսւում էր միայն հարազատի բարբառը, երբ մարդիկ այդտեղ անծանօթ էին օտարին, նրա լուծին եւ բռնութեան։

Նա յիշեց եւ այն բաղդաւոր ժամանակը, երբ հզօր Տրդատը հրամայում էր այդ երկրին. երբ Լուսաւորիչը խաչը ձեռին այցելեց այդ ծովակին. երբ քրիստոնէութեան նորընծայ զինուորները Սեւան ամրոցը մտնելով՝ հալածեցին այդտեղից քրմերի խումբը եւ Սեւնեաց տոհմական կուռք տաճարը ճշմարիտ Աստուծոյ տուն դարձնելով՝ «Սուրբ Ցարութիւն» անունը տուին նրան։ Նա պատկերացրեց իւր առաջ այն վայրկեանը, երբ Հայաստանեայց Լուսաւոր Քրիստոսի խաչը հինաւուրց կատարն բարձունքը հանելով՝ նրա հավանւոյն ու խնամոց յանձնեց Գեղամայ ծիծաղախիտ ծովակը՝ իւր համր ու խաղաղ բնակիչներով, իւր գեղազարդ ափերով…։

Իսկ ա՞յժմ… Այո՛, այժմ էլ այդ ծովակն ու կղզին Սիւնեաց տէրերի կալուածն էին. նա գտնւում էր Հայոց թագաւորի հովանաւորութեան ներքոյ։ Բայց եթէ յանկարծ Հագարացիք շրջապատէին նրան, եթէ Աբարացոց վայրենի եւ գարշագէմ զօրքը խուժէր այդ կղզին, աւարի առնէր նրա սրբութիւնները, սրի անցնէր միաբանութիւնը, գերի վարէր իրան՝ կաթողիկոսին, ո՞վ արդեօք պիտի գլխադրէր նրանց…։

Այս միտքերը յուզեցին կաթողիկոսի սիրտը եւ մի յանկարծական երկիւղ պաշարեց նրան։

— Մի՞թէ այստեղ ապահով ենք մենք թշնամու յարձակումից, հարցրեց նա Սահակ սրբազանին։

— Ապահով ենք, եթէ Աստուծոյ աջը հովանի է մեզ… պատասխանեց եպիսկոպոսը։

— Բայց հովանի՞ է արդեօք։

— Մեզ մահկանացուներիս յայտնի չէ ոչինչ։ Կարելի է միայն յուսալ թէ այս բազմաթիւ միաբանութեան մէջ կը գտնուին սուրբ մարդիկ, որոնց շնորհիւ Նա կ՚ազատէ մեզ փորձանքից։

— Այո՛, «եթէ գտանիցի անդ տասն, ոչ կորուսից եւ վասն տասանցն», այսպէս ասաց Աստուծոյ հրեշտակը Աբրահամին՝ երբ գնում էր նա Սոդոմը կործանելու։ Բայց կը գտնուի՞ն մեր մէջ տասն արդար մարդիկ։

Դեռ Վեհափառը չէր վերջացրել խօսքը, երբ նա նշմարեց մի լաստ, որ Ցամաքաբերդի կողմից յառաջանում էր դէպի կղզին։

— Ո՞վքեր են հիւր գալիս մեզ, այսպէս առաւօտանց, հարցրեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին։

— Գուցէ ուխտաւորներ, պատասխանեց վերջինս։

Բայց Վեհափառը, որուն անհանգստացնում էր կղզուն վերաբերեալ ամէն եւ ու մուտ, դարձաւ իսկոյն դէպի վեհարան եւ հրամայեց եպիսկոպոսին մարդ ուղարկել եւ եկւորներին ո՛վ լինելն իմանալ։

Կէս ժամից յետ, ներկայացաւ կաթողիկոսին Դւինայ կաթողիկոսարանի սպասաւոր Թէոդորոս սարկաւագը, որ կղզին մտնողներից գլխաւորն էր, եւ յայտնեց Վեհափառին՝ թէ Բէշիր զօրապետը պատրաստւում է մեծ զօրքով գալ Սեւան եւ պաշարել նրան կղզու մէջ։

Կաթողիկոսը գոյնը նետեց։

— Այստե՞ղ էլ հանգիստ չեն տալիս ինձ, բացագանչեց նա երկիւղածին, եւ ապա դիմելով Սահակ եպիսկոպոսին, ասաց.— Տեսա՞ր, սրբազան, ուրեմն տասն արդար էլ չկայ մեր մէջ։

— Գուցէ… բայց ինձ թւում է թէ՝ Աստուած «կորուսանէ զարդարն ընդ ամբարշտին», կրկնեց եպիսկոպոսը Աբրահամու խօսքերը։

— Ո՞վ է այդ ամբարիշտը, հարցրեց կաթողիկոսը։

— Ո՞ գիտէ. գուցէ ես. գուցէ նա, որ իրան արդար է համարում, պատասխանեց սրբազանը.— անկարելի է որ այս չարիքները հասնում չլինեն մեզ մի Ցովնանի պատճառով…։

— Բայց ո՞վ է այդ Ցովնանը. ո՞ւր է գտնւում նա, ասա՛, թող բռնենք եւ ծովը նետենք, գուցէ այդպիսով Աստուծոյ բարկութիւնն անցնի։

Եպիսկոպոսը չպատասխանեց։

— Ի՞նչու լռել ես, սրբազան, հարցրեց կաթողիկոսը։

—Ցովնանի տեղը ես չգիտեմ, իւրաքանչիւր մարդ կարող էր իւր գործերը քննելով ասել թէ՝ որքա՛ն հեռի է Ցովնան լինելուց։ Բայց ես մի բան գիտեմ. այդ այն է՝ որ Վեհափառը պիտի հեռանայ Սեւանից, որպէսզի այստեղի միաբանութիւնն էլ Այրիվանից հայրերի բաղդը չճաշակէ։

Կաթողիկոսը հասկացաւ Սահակ եպիսկոպոսի ակնարկութեանց նշանակութիւնը եւ խոր հառաչեց։

— Ուրեմն իմ երկրի մէջ չկայ մի անկիւն, ուր ես գլուխս դնել կարողանամ… ուր հանգչելու իրաւունք ունենամ… խօսեց ինքն իրան կաթողիկոսը եւ ապա դիմելով Թէոդորոս սարկաւագին հարցրեց.— Ի՞նչ են խօսում իմ մասին Դուինում։

— Քո որոշումները, Վեհափառ Տէր, ոչ ոք անխորհուրդ չի համարում, բայց ասում են որ եթէ դու Ոստանի թառավայրում լինէիր, Ոստիկանը չէր յանդգնիլ քեզ հալածել։

— Իմ աթոռավայրո՞ւմ…։ Լաւ, ես երկու օրից այնտեղ կը լինեմ… եւ կը հասնենք, այնպէս չէ՞, սրբազան, դիմեց կաթողիկոսը եպիսկոպոսին։

— Դուի՞ն։

— Ո՛չ, Բիւրական ամրոցը. չէ՞ որ նա էլ իմ աթոռավայրն է։ Այդտեղ լինելով ես մօտ կը լինեմ կաթողիկէ եկեղեցուն։ Ոստիկանը գիտէ անշուշտ որ Բիւրականը իմ գաւառն է, որ ես այնտեղ դղեակ ու տարածք կեղեցի ունիմ կառուցած եւ տարուայ մեծ մասն անցնում եմ այդ ամրոցում։

— Կարող ենք երկու օրից ճանապարհ ընկնել։

— Ուրեմն այսօր եւեթ ճանապարհ ուղեւոր։ Թող մարդիկ լուր տարածեն Սեւան, Դուին, թէ կաթողիկոսը ելաւ Սեւանից։ Թշնամին անշուշտ էլ չի գիտեր այստեղ։

Եւ նոյն աւուր երեկոյեան կաթողիկոսն իւր հետեւորդներով ու մեր ձաւորներով ելաւ Սեւանից եւ ուղեւորուեցաւ դէպի իւր ձեռակերտ ամրոցը Բիւրական։

(Շար.)

«Հայերը Կովկասի Պուլկարներն են»

...ւպէս կ'ըսէր Գարաբէքիր Քեա-...մ 1918ին:

«Յառաջ»ի մարտի 19ի թիւին մէջ ...ուած էր Գարաբէքիրի կարծիքը ...ընկայէն նահանջող հայ զինուոր-...րու մասին հետեւեալ բառերով.— ...«Հայերը տղամարդու պէս չէին կռ-...»: Այժմ կը պատմեմ Գարաբէ-...քիրի կարծիքը նոյն հայ զինուորնե-...րու մասին, աւելի ուշ եղած դէպքե-...րու առիթով:

Թաւրիզ երեք փաշա զօրավարներ ...ունէր, Ալի Իհսան, Գարաբէքիր եւ ...իլ: Առաջինը եկած էր կոտորելու ...ի Հայերը, ինչ որ չյաջողեցաւ, ...ի թաղաժառանգի, կառավարու-...թեան եւ ժողովուրդի բռնած պաշտ-...պանողական դիրքին հետեւանքով: ...որ երթալէն վերջ Թաւրիզ մնաց Գարաբէքիր, բոլորովին տարբեր ...անձնաւորութիւն, առաջինէն աւելի ...քիթ, դէմքով հայկական (նախորդը ...թաթարական), բարի, խոհուն:

Առաջին խնդիրը որ Հայոց առաջ-...նորդը դրաւ անոր առջեւ, կատարեց ...անմիջապէս, առանց վարանման, այն ...է Կարս չուղարկել երեք կուսակցա-...կաններ պատժելու համար, հե-...տեւեալ խօսքերը արտասանելով.

— Ես Վեղարին կը հաւատամ, ...ին մէջ շատ ծանօթներ եմ ունե-...ցեր, բոլորն ալ վստահելի անձնաւո-...րութիւններ էին, մենք Հայերը կը ...հատէինք, անոնք ալ մեզի միշտ ...հաւատարիմ էին եւ հաւատարիմ: Դժ-...բախտաբար վերջին 20 տարիներու ...ընթացքին կուսակցութիւնները ամէն ...բան տակն ու վրայ ըրին, իրենք տու-...ժեցին, մենք ալ զրկուեցանք օգտա-...կար տարրէ մը: Ձեզի կը հաւատամ, ...անմիջապէս հեռախօսով կը պատուի-...րեմ որ արձակեն: Անշուշտ այստեղ ...եւ է դէպք պիտի չպատահի ի վը-...նաս մեր շահերուն:

Ըսաւ, հեռախօսին մօտեցաւ եւ ...հրահանգեց որ երեքն ալ արձակեն եւ ...անոնին Կարս դնդակահարելու:

Այնուհետեւ սուրճ հրամցուց եւ ը-...սաւ.

— Հայերը քաջութեամբ կռուեցան Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսայի ...ճակատներին մէջ, Ղարաքիլիսայի մէջ մեր ...մէկ զօրաբաժինը ոչնչացուցին, եւ ...արժանացան ինքնավարութեան: Հա-...յերը Կովկասի Պուլկարներն են:

Ակնատես

Անատոլու իտալ. սպառնալիքին տակ

Մորիս Նօէլ Սուրիայէն թղթակցութիւն մը ղրկելով «Ֆիկարօ»յի (10 մայիս), կը պատմէ իր տեսակցութիւնը թուրք սպայի մը հետ, որ իրեն ընկերակցած էր Մծբինէն Մուսուլ ճամբորդութեան ընթացքին, [illegible]:

— Իտալիա կը սպառնայ մեզի, կ'ըսէ թուրք զինուորականը, մեծ թիւով զինուոր համախմբած է Հռոդոսի եւ Լերոսի մէջ:

Ու խօսակցութիւնը կը շարունակուի թան խմելով եւ թուրքին գիտցած քանի մը տասնեակ ֆրանսերէն բառերուն օժանդակութեամբ:

Այդ սպառնալիքը ուղղուած է դէպի Անատոլու եւ մինչեւ Վոսփոր: Զինուորական ահարկու կայաններ դարձած են Հռոդոսն ու Լերոսը: Այս վերջին կղզին արգիլուած է զբօսաշրջիկներուն: Թուրքերն ալ, իրենց կարգին, հսկայ զօրանոցի մը վերածած են Իզմիրը՝ այնտեղ համախմբելով թրքական բանակին ամէնէն ընտիր զինուորները եւ լաւագոյն սպառազինութիւնը:

Հռոդոս եւս ռազմունակ դէմք մը ունի, զինուորական բեռնատար կառքերը կ'երթեւեկեն անընդհատ եւ սպաներու յատուկ փոքրիկ ինքնաշարժները, որոնք «Պալիլա» կը կոչուին, մաքոքի պէս կ'անցնին փողոցներէն: Հռոդոսի նորաշէն քաղաքը լեցուն է ընդարձակ զօրանոցներով, իսկ օդանաւային կայանը մեծ գործունէութեան մէջ: Անատոլուի եզերքներէն ամէն օր կարելի է տեսնել թէ ինչպէս, մեղուապարի նման, օդանաւերը կը բարձրանան երկինք եւ փորձեր կ'ընեն:

Ոմանք կ'ըսեն թէ Իտալիա այդտեղ համախմբած է 30,000 զինուոր: Պոլսոյ մէջ աւելի մեծ թիւ մը կուտան, մինչեւ 100,000, այսինքն այնքան որքան անհրաժեշտ է ձեռնարկելու համար զինուորական արշաւի մը:

Ալպանիոյ գրաւումը աւելի եւս մեծցուց վախը: Թուրքիոյ համար՝ Երկոտասան կղզին իր ամէնէն զգայուն կէտն է: Այդ կղզիներուն մէջ է, Անատոլուի եզերքէն քանի մը քիլոմեթր հեռու, որ իտալական աշխարհակալութիւնը կը սպասէ դարանակալ: Միւս սահմաններուն վրայ խաղաղութիւն կը տիրէ: Նոյնիսկ սուրիական սահմանին վրայ, ուր, հակառակ Ալեքսանտրէթի վէճին, Էնկիւրի կը խորհի յաջորդել Ֆրանսական իշխանութեան:

Իզմիրի թուրք վաճառականը վախով կը դիտէ բարձրանալը իտալական օդանաւերուն, որոնք հին յիշատակներ կ'արթնցնեն: 1919 մարտին, իտալական զօրքը ցամաք ելաւ այդ կողմէն եւ գրաւեց Ատալիան, հասաւ մինչեւ Գոնիա, ինչ որ նախատեսուած չէր 1915ին Լոնտոնի դաշնագրով: Յետոյ Իզմիրի մէջ ստեղծեցին նաւային խարիսխ մը, Իզմիրի գրաւումով պիտի փակուէր հաշիւը, երբ Վէնիզէլոս, Բրիտանիոյ դրդումով, հրապարակ իջաւ:

Իտալացիները հին յաւակնութիւններ ունին Անատոլուի այս շրջանին մասին, իտալացի հրապարակագիրները յաճախ ոգեկոչած են հռովմէական կայսրութեան իրենց ժառանգը: Հռովմէական այդ կայսրութիւնը գծուած է քարտէսով մը, որ փորագրուած է Ֆորումի պատին վրայ: Անոր վրայ Փոքր Ասիան կը ներկայացուի հռովմէական տիրապետութեան տակ:

Այն օրէն, երբ ֆրանսական ուժը երեւցաւ Թունուզի մէջ, անգլիական ուժը Ճիպրալթարի մէջ, իր Փիւնիկեան նուրբ քիթով պարծենցող լըվանթէնը կը կարծէ թէ Իտալացին իր ուշադրութիւնը դարձուցած է արեւմուտքէն արեւելք, ուր պիտի պայթի աշխարհակալութեան փոթորիկը: Անատոլու երկրամաս մըն է որ արժէք կը ներկայացնէ ոչ միայն իբրեւ բնակելի հողամաս, այլեւ բազմակի մշակութեան դաշտ, ու մանաւանդ, ընդհ. պատերազմի մը պարագային, ճամբայ մը դէպի Նեղուցները:

ՍԵՐՊ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՃԱՌԸ ԱՊՐԻԼ 11Ի ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Պելկրատի գաղութը Ապրիլ 11ի տարեդարձը տօնած է սերպիական եկեղեցիի մը մէջ: Այս առթիւ հետեւեալ ճառը խօսած է սերպ հոգեւորական մը, հայր Ռատովանովիչ (ականջը խօսի մեր շատ մը «Հայր»երու եւ մանաւանդ «Սրբազան»ներուն որոնք իրենց ներկայութիւնն անգամ շատ կը խնայեն հայաջինջ սարսափներու տօնակատարութեանց ...).—

— «Ապրիլ 11—24ը այն նուիրական մեծ տօնն է, որ երկրագունդիս վրայ ցրիւ եկած հայ վտարանդի գանգուածները կը տօնեն: Այսօր բոլոր Հայերը անսահման ցաւով մը կը տօնեն մեծ սուգի տօնը, ապագայի զօրաւոր յոյսով եւ հաւատքով:

Այսօր դուք կը տօնէք ձեր մեծ եւ արիւնոտ Գողգոթան, բայց գիտցէք թէ առանց Գողգոթայի յարութիւն չկայ: Միայն այն ազգերը իրաւունք ունին ապրելու, որոնք կեանքի մեծ Գողգոթային խաչը մինչեւ գագաթը կը տանին առանց ընկրկելու, օր մը դիմաւորելու համար ազգային փառաշուք յարութիւնը:

Սերպ ժողովուրդը, որ ժամանակին ձեզի բախտակից եղած էր, հինգ հարիւր տարիներ գերութեան բանտին մէջ տուայտելով եւ ցաւերու մէջ գալարուելով անխաչ գիշերներ, իր հոգեկան ուժովը սակայն խորտակեց գերութեան շղթաները եւ փարատեց խաւարը քրիստոնէական հոգեշունչ լոյսով: Եւ վերջապէս մօտալուտ ազատութեան արեւը փայլեցաւ: Սերպ ազգը նոյնիսկ իր պատմութեան վճռական բոպէներուն եւ ամենասոսկալի փորձութեանց մէջ իսկ, չմոռցաւ իր Աստուածը, եւ ոչ ալ թուլցուց իր ազգային խանդավառութիւնը: Անխոնջ տարաւ ան խաչի ծանրութիւնը եւ Տիրոջը խաչին ուժովը յաղթահարեց անխաչները:

Նոյնպէս եւ հայ ազգը, իր ազատութեան համար պարտաւոր է, ազգային բոցավառ գիտակցութիւնը տարածել ժողովուրդի լայն խաւերուն մէջ, եւ միշտ վստահ եղէք Աստուծոյ ամենակարողութեան, որովհետեւ եթէ Աստուած ձեզ հետ է, ոչ ոք ձեզի ոչինչ կրնայ ընել: Թող բոլոր աշխարհի ուժերը միացած ձեր դէմ ծառանան, պիտի չի կրնան ոչ մէկ վնաս հասցնել ձեզի, եթէ միայն Աստուծոյ մէկ մատը ձեր դատին զօրավիգ ըլլայ:

Դուք եղէք ազգային հպարտութեան օրինակը ձեր զաւակներուն քով, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն եւ գիշերը անընդհատ յիշեցէք այն գաղափարը թէ անոնք օտար լուծի տակ հեծող հայ ցեղի պատուաւոր զաւակներն են: Ամօթ չէ տարածել ազգայնական ոգին եւ պահպանութիւնը ազգային սովորութիւններու: Ոչ թէ ամօթ, այլ առաքինութիւն մըն է այդ: Հոգ չէ թէ ի՛նդան օտարները, բայց հոն, ձեր այդ ազգային սովորութիւններու մէջ է որ թաքնուած է ձեր ցեղին ամենամեծ ուժը: Անգամ մըն ալ կը կրկնեմ. «Պահեցէք ձեր զաւակներու մէջ ազգայնական գիտակցութիւնը եւ սրահպանեցէք ձեր ազգային սովորութիւնները»: Այս թող ըլլայ սերպ հասարակ կղերականի մը աւանդը ձեզի: Աշխատեցէք որ ձեր զաւակները գիտնան իրենց մայրենի լեզուն: Ատիկա շատ կարեւոր է: Եւ ես ձեզի կ'ըսեմ թէ ատիկա ձեր հիւրընկալ քաղաքացիութեան եւ ձեր քաղաքացիական բարձր անունին վնաս մը չի բերեր: Երբ ձեր Ազգային Միութեան տունը կը մտնէք որոշելու համար ձեր ներքին խնդիրները, մէկդի շպրտեցէք քաղաքական ռեւէ վէճեր: Ձեր առօրեայ կեանքի անցուդարձերու փոշին մի տանիք ձեր հաւաքական տունը: Թող ան սուրբ վայր մը ըլլայ ձեզ համար: Մի պղծէք անոր սրբութիւնը կեանքի աղտոտութիւններով: Անշուշտ ձեր մէջ եւս քաղաքական տարակարծութիւններ ձեզ կը զանազանեն, բայց ատիկա արգելք թող չըլլայ ձեր ազգային զարգացման եւ ազգ. միութեան աշխատանքներուն:

Վերջաւորութեան, յանուն սերպ օրթոտոքս եկեղեցիին, անոր մէկ համեստ կղերականը ձեզմէ կը խնդրէ եւ կու կ'ընէ ձեզ բոլորիդ, որ ոչ մէկ անգամ չմոռնաք ձեր հոգեկան կապերը ձեր անթիւ նահատակներուն հետ: Ուրեմն մի հեռացնէք ձեր խորհուրդներէն ձեր զոհերը, թող անոնց փշրուած եւ խողխողուած ոսկորները հանգիստ ընեն գերի հայրենիքի հողին վրայ: «Հանգիստ անոնց ոսկորներուն»: (Այս բառերը հայերէն արտասանեց): Պահեցէք անոնց յաւիտենական յիշատակը եւ անոնց հողակոյտերուն վրայ կերտեցէք լաւագոյն, գեղեցիկ եւ բախտաւոր ապագայ մը ձեր տանջուած ազգին:

Հայ ցեղի զոհերուն, եւ անոնց, որոնք դեռ կը հեծեն գերութեան մէջ, եւ անոնց, որ աշխարհի չորս ծայրերը ցրիւ եկած են, կ'ուղարկեմ իմ ողջոյններս»:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԴԻՄԱԿՆԵՐ ՆՈՅՆԻՍԿ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Վերջին հրովարտակ – օրէնքներով պարտադիր դարձած է դպրոցներու մէջ եւս ձեռք առնել ինքնապաշտպանութեան միջոցները ընդդէմ կազային պատերազմի:

Այսպէս չորս տարեկանէն սկսեալ ամէն մանուկ պարտաւոր է սորվիլ հակակազային դիմակի գործածութիւնը: Աւելի վար տարիքի երախաներուն համար պատրաստուած են հակակազային պայուսակներ կամ օրօրոցներ,— այս պայուսակները կամ օրօրոցները շինուած են ձգախէժէ, ունին թափանցիկ նիւթէ շինուած պատուհան մը եւ օրօրոցին ագուցուած հակակազային խողովակ մը: Երախան, երբ դրուի այս օրօրոցին մէջ, պատուհանէն կրնայ դիտել իր մայրը, մինչ հակակազային խողովակը, զոր մայրը կը բռնէ իր ձեռքին մէջ կամ զոր կարելի է կապել օրօրոցին, կը զտէ թունաւոր կազերը՝ մաքուր օդ հասցնելով երախային:

Օդանաւային յարձակումներու դէմ ինքնապաշտպանութեան գործը ըսկիզբները յանձնուած էր ներքին նախարարութեան,— 11 Յուլիս 1938ի հրովարտակով այդ գործը յանձնուեցաւ պատերազմական նախարարութեան: Անցեալ աշնան տագնապալից օրերէն վերջ, Ֆրանսա հսկայական աշխատանք թափեց՝ պաշտպանելու համար գլխաւոր քաղաքները, որոնք անշուշտ նշանակէտ պիտի դառնան թշնամիին յարձակումներուն: Այդ քաղաքներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ Փարիզը: Ոստիկանական ընդհանուր տեսուչ Վանժըրոն այդ պատճառով բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, ոստիկանական ընդհ. տեսչութեան կեդրոնէն դուրս ստեղծեց անկախ վարչութիւն մը, որու գլուխը դրաւ Փէրիէ: Այս վարչութեան տրամադրութեան տակ դրուած են հարիւրաւոր միլիոններ, որպէսզի շինուին ստորերկրեայ ապաստաններ, զօրացուին մեծ շէնքերու նկուղները: Միւս կողմէ, նոյն վարչութեան հսկողութեան տակ ամէն երեկոյ փորձեր կը կատարուին օգնութեան հասնելու օդանաւային յարձակումներու զոհերուն: Վերջապէս այս մարմինն է, որ հակակազային դիմակներ կը բաշխէ Փարիզի բնակչութեան: Փարիզի ութսուն թաղերէն 58 թաղ արդէն ըստացած են իրենց դիմակները: Երախաներու յատուկ դիմակները, զորս վերը նկարագրեցինք, պատրաստութեան մէջ են եւ պիտի բաշխուին մօտ ատենէն: Ծրգուած են նոյնպէս անհրաժեշտ կարգադրութիւնները, արագօրէն Փարիզէն հեռացնելու համար երախաները այն ծնողքներուն, որոնք պիտի չկարենան հեռանալ մայրաքաղաքէն: Այդ երախաները խնամելու կոչուած պաշտօնէութիւնը եւս նշանակուած է:

Պէտք է աւելցնել, որ օդանաւային յարձակումները չեն կրնար դիւրութեամբ կատարուիլ, սահմանագլուխներուն, ինչպէս եւ մայրաքաղաքին սահմանին վրայ հաստատուած են հակօդանաւային թնդանօթներ, որոնք թումբ պիտի կանգնին, միւս կողմէ օդանաւային տորմիղ մը պիտի կեցնէ թշնամին, եւ եթէ թշնամին, հակառակ այդ արգելքին, յաջողի անցնիլ թումբերէն, մայրաքաղաքի բնակչութիւնը պաշտպանուած պիտի ըլլայ ապաստաններու մէջ եւ դիմակներով:

Որքան ալ լաւ պաշտպանուած ըլլայ բնակչութիւնը, այսուհանդերձ կառավարութիւնը կը շարունակէ ամբողջացնել ինքնապաշտպանութեան միջոցները, ճիշդ ինչպէս կ'ըսէ առածը.— Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես, պատրաստուէ պատերազմի:

ՄԵԾԵՐՈՒ ՕԴԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Հեռագրական գործակալութիւն մը հետեւեալ կերպով կը պատկերացնէ մեծ պետութիւններու օդային ուժերը.—

Գերմանիա կրնայ տարեկան 52,000 օդանաւ շինել, բայց այժմ կ'արտադրէ միայն տարեկան 26,000, որովհետեւ իրեն կը պակսին նախանիւթեր, ինչպէս նաեւ օդանաւային կազմածները փոփոխական են:

Իտալիա այժմ կը շինէ տարեկան 2400 օդանաւ, թէեւ ունի այս թիւին եռապատիկը արտադրելու կարողութիւնը:

Անգլիա կը ձգտի իր արտադրութիւնը հասցնել տարեկան 12,000ի, այժմ կը շինէ 7200 օդանաւ, մինչ անցեալ ամառ կ'արտադրէր միայն 2400 հատ:

Ֆրանսա, որ անցեալ տարի կ'արտադրէր միայն տարեկան 720 օդանաւ, այժմ կը շինէ 7200 հատ:

Ռուսիոյ արտադրութեան քանակին մասինստոյգ ոչինչ յայտնի է: Բայց վստահօրէն կարելի է ըսել որ ան այժմ ունի 6000 օդանաւ:

Նոյնպէս անորոշ է Մ. Նահանգներու օդանաւերու թիւը, բայց կը կարծուի թէ ան ունի այժմ 6000 օդանաւ, որուն թիւը մինչեւ յունուար պիտի բարձրանայ 12,000ի:

Բաղդատական ցուցակ մը՝ մէկ կողմէն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, միւս կողմէն Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ օդային ուժերուն մասին: Մինխէնէն առաջ՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա ունէին 7500 օդանաւ, Գերմանիա եւ Իտալիա՝ 14,000, ներկայիս Անգլիա եւ Ֆրանսա ունին 11,000, իսկ Գերմանիա եւ Իտալիա՝ 17,000: Յառաջիկայ յունուարին՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի ունենան 17,000, իսկ Գերմանիա եւ Իտալիա՝ 22,000 օդանաւ:

Խօսքը, ի հարկէ, ռազմական օդանաւերու մասին է:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ.—Ազգ. Միութիւնը, անցեալ մարտ 16ին, Փոն տ'Օպնայի հայ համայնքին անունով դիմեց Փարիզի զոյգ օֆիսներուն, որպէսզի Նանսէնեան ֆոնտէն գոյացած գումարէն բաժին մը հանեն մեր գաղութին: Որպէսզի պատասխան ստանանք, մէկ – մէկ դրոշմաթուղթ ներփակեցինք նամակներուն մէջ:

Դժբախտաբար, երկու ամսուան ընթացքին որ եւ է պատասխան չըստացանք Օֆիսներէն:

Ազգ. Միութիւնս որոշեց դիմել առ որ անկ է, որպէսզի մեր գաղութէն գոյացած Նանսէնեան Ֆոնտի մեր բաժինը վար դրուի, եւ այդ գումարը յատկացուի տեղւոյն հիւանդանոցին՝ որ հայ հիւանդներ կը խնամէ, տեղւոյս նպաստի սնտուկին՝ որմէ կ'օգտուին բազմաթիւ հայրենակիցներ...

Վարչութիւն

...րեկոյթ մը, որ անցաւ շատ գեղեցիկ, եւ եղաւ տեսակ մը հեղլէն եւ հայ ...րոքերու եղբայրակցութեան առիթ: ...եցան աւուր պատշաճի խօսքեր, ո-...րոնց պատասխանեց թարգմանիչ բա-...նաստեղծը, անգամ մը եւս իր հիա-...ցումը յայտնելով մեր քերթողական ...գրականութեան հանդէպ: Ընթերցումներ ...կատարեց «Արմենիքի Մուսա»յի հայ ...բանաստեղծներու գործերէն: Խօսք ա-...ռին նաեւ ուրիշ հեղլէն գրողներ: «Հայ Միտքի Տուն»ի կողմէ Պ. Ալէ-...փիսի նուիրուեցաւ իր հայ բանաստեղծներուն ուղղած քերթուածին — «Արմենիքի Մուսայի» առաջին քերթուածը — մագաղաթեայ պատճէնը, մէկ կողմը յունարէնը, միւս կողմն ալ հայերէնը: Երեկոյթը տեւեց ժամերով եւ հեղլէն հիւրերը մեկնեցան ի-...րենց հիացումը յայտնելով հայ ժողովուրդին արժէքներուն մասին:

Կրկին «Հայ Միտքի Տուն»ը կազմակերպած էր վիճաբանական ասուլիս մը— ծնո՞ւնդ թէ դաստիարակութիւն — նիւթին շուրջ: Այս առթիւ, իրենց մտածումները գրաւոր կերպով յայտնեցին՝ Պ. Պ. Հ. Դաւիթեան, Գ. Գըլըճեան, Ա. Պալեան, Հ. Բամպակեան, Մ. Ա. Մանուկեան, Գ. Կառվարենց, եւ Օր. Ա. Հայրապետեան: Իւրաքանչիւրին գրածը պիտի հրատարակուի «Նոր Օր»ին մէջ:

«Հայ Միտքի Տուն»ը վերջերս լծուած է գովելի գործունէութեան մը: Յունիս 4ին ունինք համերգ մը, որ կը պատրաստուի ամխներէ ի վեր:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Այո՛, ատ ճիշդ է, դուն իրաւունք ունիս, ես սպաննեցի քու եղբայրդ: Քու եղբայրդ նախ քաջութիւն ցոյց տուաւ, ես վարձատրեցի զայն. յե-...տոյ ան յանցաւոր գտնուեցաւ, ես պատժեցի զայն. անիկա մոռցաւ իր պարտականութիւնը, բայց ես չմոռ-...ցայ իմս՝ պատժել պարտազանցը. ինչպէս որ ըրեր եմ, այնպէս ալ պի-...տի ընեմ: Կ'երդնում մեծ սրբուհի Աննա տ'Օրէյի անունով՝ որ այժմ մեզ կը տեսնէ, թէ այսպիսի պարագաներու մէջ ինչպէս հրացանի բռնել տուի քու եղբայրդ, այնպէս ալ անպատճառ հրացանի բռնել կուտամ իմ հարազատ որդիս: Այժմ ոյժը քու ձեռքդ է. ըրէ, ինչ որ կ'ուզես, բայց ես քեզ չեմ կարող չնախատել, երբ դուն նաւաստին տուած խոստումիդ այդպէս ...խոստադրուժ կ'ըլլաս: Դուն քրիստոնեայ ես, բայց հաւատքչունիս. դուն

Պըրթօն ես, բայց պատիւ չունիս: Ես վստահեցայ քեզ, իբրեւ պարտաճանաչ մարդու, բայց դուն մատնութեամբ կը վարձատրես այդ վստահութիւնը: Դուն խոստացար պահպանել իմ կեանքս անոնց համար, որոնք անհամբեր կը սպասեն. այժմ իմ կեանքիս տեղ դուն իմ մահս կ'առաջարկես անոնց: Գիտե՞ս այստեղ մեզմէ ո՛րը կը կորսուի, դո՛ւն: Դուն թագաւորին ձեռքէն կը խլես իմ կեանքս, իսկ ատով ինքզինքդ դժոխքի անվերջ տանջանքներուն կը դատապարտես: Գնա՛, գործադրէ այդ քու մտադրած ոճիրներդ. վնաս չունի, որ դուն այնքան աժան գնով կը ծախես քու ապագայ արքայութիւնդ: Եւ քու շնորհիւդ սատանան պիտի յաղթանակէ, քու շնորհիւդ եկեղեցիները պիտի կործանին, քու շնորհիւդ անհաւատները պիտի շարունակեն եկեղեցիի զանգակներէն թնդանօթներ ձուլել, եւ այդ հոգիի փրկութեան կոչնակները, մահաբեր գործիքներու վերածուած, գնդակներ պիտի տեղան մարդոց վըրայ: Ներկայ բոպէին, երբ ես այստեղ կը խօսիմ, ուրիշ տեղ մը գուցէ, այն զանգակը, որով քու մկրտութիւնդ են աւետած, այսօր այդ զանգակը, թնդանօթ դարձած, կը սպաննէ քու մայրդ: Սակայն դուն գնա օգնութեան հասիր սատանային, երբեք մի՛ վարանիր. նորէն կը կրկնեմ, ես քու եղբայրդ մահուան դատապարտեցի, բայց իմացի՛ր, որ ես գործիք մըն եմ Աստուծոյ ձեռքին մէջ: Օ՜հ, դուն քեզ թոյլ կուտաս քննադատե՞լ Աստուծոյ ըրածը, ուրեմն դուն կը համարձակիս դատե՞լ այն կայծակը, որ երկինքի մէջ կը թնդացնէ, թըշուա՛ռ արարած, չէ՞ որ ան պիտի դատէ քեզ: Զգոյշ եղիր, իմացիր թէ ի՞նչ կ'ընես: Դուն վստա՞հ ես, որ ես այժմ բոլորովին պատրաստ եմ մահուան և կ'արժանանամ Աստուծոյ ներողութեան: Սակայն դուն բոլորովին ապատ ես, կարող ես ինձ եւ քեզ ալ ինծի հետ դժոխք տանիլ, մեր երկուքիս դատապարտութիւնը այժմ քու ձեռքիդ մէջ է եւ Աստուծոյ դուն պիտի պատասխան տաս: Ահա մենք անդունդին վրայ բոլորովին միայնակ իրարու դէմ կանգնած ենք, շարունակէ, վերջ տուր, ես ծերունի եմ, դուն երիտասարդ, ես անզէն եմ, դու զինուած, սպաննէ՛ զիս:

Երբ ծերունին, ոտքի կանգնած կ'արտասանէր այս խօսքերը այնպիսի բարձր ձայնով, որ կը խլացնէր ալիքներու աղմուկը, կոհակներու օրօրումները զայն երբեմն դէպի ներքեւ՝ ստուերին տակը կը տանէին, երբեմն դէպի վերեւ՝ լոյսին մէջ կը հանէին: Նաւաստին կապուտցած էր. քրտինքի մեծ կայլակները կը սահէին անոր ճակատին վրայէն: Տերեւի նման կը դողար ան եւ մեքենաբար կը համբուրէր իր համրիչը:

Երբ ծերունին խօսքը վերջացուց, ան ատրճանակը մէկդի նետեց եւ ծունկ չոգեցաւ:

— Ողորմեցէ՛ք, տէր իմ, ներեցէ՛ք ինծ, պոռաց, դուք Աստուծոյ պէս կը խօսիք, ես մեղաւոր եմ, եղբայրս ալ նոյնպէս մեղաւոր էր: Ես ամէն բան պատրաստ եմ ընելու, միայն թէ քաւեմ անոր մեղքը. իշխեցէք իմ վրայ, հրամայեցէք ինծի, ես հնազանդ եմ:

— Ես կը ներեմ քեզ, ըսաւ ծերունին:

Բ.

ԳԻՒՂԱՑԻՆ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐԱՊԵՏԻՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԱՐԺԷ

Մակոյկին մէջ դրուած պաշարները գործածուեցան:

Երկու փախստականները ստիպուած ըլլալով ծովին վրայ երկայն դարձուածքներ կատարել, երեսունեւվեց ժամ յետոյ միայն կրցան ծովեզերք հասնիլ: Ամբողջ գիշեր մը անոնք ծովի վրայ անցուցին, բայց այս գիշերը խաղաղ եւ գեղեցիկ էր, թէեւ պայծառ լուսինը այնքան ցանկալի չէր այդ մարդոց համար, որոնք կ'աշխատէին պահուըտիլ:

Առաջ անոնք ստիպուեցան հեռանալ Ֆրանսայէն եւ ուղղուելով դէպի Ճէրսի՝ բաց ծովը ելլել:

Հրաբորբոք Քօրվէդին ժայթքած ահեղ թնդանօթաձգութիւնը կը հասնէր անոնց ականջին, կարծես անտառին մէջ որսորդներէ սպաննուած առիւծի վերջին մռչիւնը ըլլար: Քիչ յետոյ կատարեալ լռութիւն թագաւորեց ծովին վրայ:

Լա Կլէյմօր Քօրվէդը մեռաւ այնպէս, ինչպէս մեռաւ Լը Վանժէօր դրահաւորը, սակայն առանց փառքի, որովհետեւ իր հայրենիքին դէմ մարտնչողը երբեք հերոս չէ:

Հալմալօ հիանալի նաւաստի էր. ճարպիկութեան եւ հնարագիտութեան հրաշքներ կատարեց: Խութերու, ալիքներու եւ թշնամիի մէջէն այդպէս ճամբայ բանալը արդարեւ արժանի էր ամէն զարմանքի: Հովը իջած էր եւ ծովը հանդարտած:

Հալմալօ խուսափեցաւ հանդիպելու Քօ տը Մէնկիէ: Շօզէ օ Բէօի շուրջը շրջան կատարեց եւ այնտեղ ալ կանգ առաւ որպէսզի քանի մը ժամ հանգիստ ընեն այն փոքրիկ ծովախորշին մէջ, որ կը կազմուի անոր հիւսիսային կողմը, տեղատուութեան ժամանակ: Հանգիստ ընելէ յետոյ դէպի հարաւ թիավարելով՝ այնպիսի հընարքով անցաւ Կրանվիլի եւ Շօզէ կղզիներու մէջէն, որ ոչ մէկուն եւ ոչ միւսին փարոսներէն ոչ ոք չնշմարեց զայն: Յետոյ մակոյկը ուղղեց դէպի Սէն–Միշէլի ծովախորշը: Այս քայլը շատ համարձակ էր, որովհետեւ Սէն–Միշէլ մօտ էր Մանկալին, ուր խարիսխ նետած էին ֆրանսական յածանաւերը:

(Շար.)

մանիա եւ Իտալիա կը շարունակեն հաւատարիմ մնալ իրենց տեսակէտներուն։ Անոնց Առաջնորդները կ՚ընեն ինչ որ արդար կը համարեն եւ ոչ թէ ինչ որ իրենց ընել տալ կ՚ուզեն։ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց կողմն ունին արդարութիւնը, ինչպէս եւ ուժը »։

*** Զրոյցի մը համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա բողոքագիր մը պիտի ուղղեն Թուրքիոյ, զինակցութեան դաշինքին ստորագրութենէն վերջը։ Նոյն իսկ հաւանական է որ խզուին դիւանագիտական յարաբերութիւնները ։

Եղմտական կացութեան բարուոքումը

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց ելմտական նախարարին պաշտօնական տեղեկագիրը, հինգ ամսուան մէջ կատարուած բարեփոխութեանց մասին։ Նախարարը, որ պաշտօնի ձեռնարկած էր 1938 նոյեմբեր 2ին, թուանշաններով կ՚ապացուցանէ թէ երկրին ելմտական եւ տնտեսական կացութիւնը զգալապէս բարւոքած է, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներուն։ Արտադրութիւնը աւելցած է 12 առ հարիւր, ապրուստի գինը կը մնայ կայուն, ֆրանքը ամուր է միշտ, եւ վստահութիւնը վերահաստատուած։ «Բանուորը աւելի աշխատելով աւելցուց իր վաստակը եւ բարձրացուց իր կենցաղի մակարդակը ։ Հողագործը աւելի բարձր գիներ կը ստանայ իր արտադրութեանց մեծ մասին համար։ Պետական պաշտօնէային թոշակը աւելցաւ, հասարոն օգտուեցաւ դրամագլուխի արժէքին յաւելման շնորհիւ»։ Մասնաւորապէս աւելցած է պողպատի արտադրութիւնը, 511,000 թոնէն բարձրանալով 668,000ի։ Գործազուրկներուն թիւը, որ 40,000 աւելի էր 1938 նոյեմբերին, բաղդատելով առջի տարուան հետ, 6800 պակաս էր այս տարի մարտ 31ին, բաղդատելով 1938ի հետ։ Պանք տը Ֆրանսի պահեստի գումարն ալ մեծապէս աւելցած է, արտասահման փախած հարստութիւնները կը վերադառնան, խնայողական սնտուկները աւելի շատ աւանդ կը ստանան են.։

Մատրիտի յաղթական թափորը

Պուրկոսէն կը հաղորդեն, թէ Մատրիտի յաղթական թափորը պիտի անցնի շատ շքեղ եւ շոնդալից։ Տակաւին թափորին ճիշդ օրը որոշուած չէ, բայց կը կարծուի թէ տեղի պիտի ունենայ ուրբաթ օր, Մայիս 19ին։ Այժմէն ամէն կողմէ զօրագունդեր կը համախմբուին Մատրիտ, մասնակցելու համար թափորին ։

Ընդամէնը 160,000 զինուորներ պիտի մասնակցին թափորին եւ վեց ժամ անընդհատ շքերթ պիտի կատարեն դրօշազարդուած փողոցներու մէջէն։ Այս 160,000ին մաս պիտի կազմեն 10,000 իտալական եւ 4500 գերմանական զինուորներ, առաջինը զօր. Կամպարայի եւ երկրորդը գնդ. Րիխթոֆէնի հրամանատարութեան տակ։ Զօր. Ֆրանքօ այս զօրամասերու ողջոյնները պիտի ընդունի, կանգնած պատուոյ առաջին տեղը։ Մօտ 1000 օդանաւեր թռիչքներ պիտի կատարեն։ Մուսոլինի կարգադրած է որ Իտալիայէն Մատրիտ մեկնի այս առթիւ այն 150 հոգինոց նուագախումբը, որ հեծեալներէ կը բաղկանայ եւ կը կոչուի Քարապինիներու նուագախումբ։ Անոնց անդամները պիտի հագնին նափոլէոնեան շրջանի զինուորական տարազ ։

Թափորէն անմիջապէս ետք իտալական եւ գերմանական զօրամասերը պիտի մեկնին իրենց երկիրները։ Գերման զինուորները նաւ պիտի նստին մայիս 22ին Վիկոյէն, իսկ Իտալացիները՝ Քատիքսէն եւ Ալիքանթէէն։

Հակագերման ցոյցեր Չեխիոյ մէջ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ զանազան մասերուն մէջ տեղի ունեցած են հակագերման բուռն ցոյցեր։ Այս դէպքերուն լուրերը ուշ կը հասնին Փրակա, որովհետեւ խիստ գրաքննութիւնը կ՚արգիլէ ։ Այժմ արդէն անվիճելի է, որ մայիս 1ին բախումներ տեղի ունեցած են Պրնոյի մէջ։ Գերման զինուորները սուին գործածած են ցրուելու թշնամի ցուցարարները։ Պաշտօնանկ եղած են չեխ ոստիկանները եւ իրենց հրամանատարները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ անգլիական առեւտրական պատուիրակութիւն մը բանակցութիւններ կը կատարէ յունական կառավարութեան հետ, կնքելու համար առեւտրական դաշնագիր մը։ Կ՚ըսուի թէ Անգլիացիները Յունաստանէն պիտի գնեն ծխախոտ եւ փոխարէնը պիտի տան ռազմական պիտոյքներ։ Մինչեւ հիմա Գերմանիա կը գնէր Յունաստանի ծխախոտի արտածման 50 առ հարիւրը։ Յոյները կ՚ուզեն աւելի մեծ քանակութեամբ ծխախոտ ծախել Անգլիոյ, որ 1914էն առաջ ամէնէն մեծ յաճախորդն էր Մակեդոնիոյ ծխախոտին։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ Քէպէք (Քանատա) ցամաք ելան երէկ, տաժանելի ճամբորդութենէ մը վերջը։ Մշուշն ու սառնակոյտերը 24 ժամ ուշացուցած էին ժամանումը։ Արքայական հիւրերը արժանացան աննախընթաց ընդունելութեան մը։ Եկեղեցիներու զանգակները կը հնչէին, խաղոյկներ սարքուած էին, վերջապէս ամէն միջոց ձեռք առնուած էր, մեծարելու համար թագաւորն ու թագուհին ։

ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ համար գերմանական թերթ մը կը գրէ թէ դարմանատուն մը փոխադրուած է, վիճակը ծանրացած ըլլալով։ Իր նախորդը, Չիչէրին եւս ատեն մը հիւանդանոց նետուեցաւ եւ հոն ալ մեռաւ, անշշուկ ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ 500,000 ոսկիի փոխ մը պիտի ստանայ Անգլիայէն, շոգեկառքի եւ ճամբաներու շինութեան յատուկ իրեղէններ գնելու համար։ Գերմանիան ալ մեծագումար փոխ մը առաջարկած ըլլալով Պուլկարիոյ, մրցակցութիւնը կը շարունակուի երկու երկիրներուն միջեւ ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ զինուորական իշխանութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք առաւ, նոր խլրտումներ ծագած ըլլալով, իբրեւ հետեւանք անգլիական նոր ծրագրին։ Անգլիացի թղթակից մը սպաննուեցաւ Թել – Ավիվի մէջ ։

20 —21 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐԸ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին յունիս 3էն սկսեալ, իբրեւ զինուորցու ։ Օրական սահմանուած է 1 շիլին 6 փէննի (13 Փր. 50)։ Ամուսնացածները պիտի ստանան շաբաթական 17 շիլին (152 ֆրանք)։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ ալ բժշկական քննութեան հրաւիրուեցան 1919ին եւ 1920ին ծնած երիտասարդները։ Ուրիշ դասեր ալ պիտի քննուին։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ սրճարաններու եւ ճաշարաններու մէջ վերսկսաւ սուրճի գործածութիւնը, թէեւ կը շարունակուի սուրճ չխմելու պայքարը ֆաշական կուսակցութեան կողմէ։ Եթովպական սուրճը կ՚արտածեն օտար երկիրներ, որպէսզի հնչուն դրամ ձեռք ձգեն ։

ԳԵՐՄԱՆ կառավարութիւնը որոշեց փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք առնել, եթէ ո եւ է երկիր արտաքսէ ո եւ է Գերմանացի ։

ՍՊԱՆԻՈՅ միջազգային փոխառութիւն մը տրամադրելու համար, նախկին վարչապետ Վան Զելանտ Փարիզ եկաւ եւ Մատրիտ պիտի երթայ։ Կը կարծուի թէ նոր Սպանիան միջազգային շուկային մէջ կ՚ուզէ կնքել 20 միլիոն սթեռլինի փոխառութիւն մը, յատկացնելու համար երկրին վերակառուցման ։

ՀԱԿԱՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԳԻՐՔԻ մը հրատարակութեան առթիւ, երկու Գերմանացիներ Քալիֆորնիոյ մէջ առեւանգեցին յայտնի հրատարակիչ Ճորճ Փուլթնէյը։ Կարգ մը սպառնալիքներէ ետք առեւանգիչները 100 մղոն հեռու տեղ մը ձգած են զայն։ Պ. Փուլթմէն ամուսինն է նշանաւոր սաւառնորդուհիի Էմիլիա Իրհարթի, որ մէկ տարի առաջ կորսուեցաւ Խաղաղական ծովուն վրայ սաւառնելու ատեն ։

ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ մը, Տիկին Օլկա Ժիրօ, ջարդուփշուր եղաւ, երբ թռիչք մը կը կատարէր Բուլոնիէի մէջ։ 28 տարեկան էր եւ ախոյեան հանդիսացած ։

Այրի տիկին Սիրանուշ Նազիկեան եւ զաւակը Փօլ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փամպուքճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Փամփուքճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փամպուքճեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Փամպուքճեան (Թուլոն), Այրի Տիկին Զարուհի Փամպուքճեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Փամպուքճեան, Տէր եւ Տիկին Տիրան Փամպուքճեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փամպուքճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բարթող Պաթաքեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Նազիկեան (Հայաստան) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, եղբօրորդւոյն, փեսին եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՆԱԶԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ մայիս 15ին, 44 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 18 մայիս, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին։

Հաւաքավայր՝ Cimitière de Bagneux Parisienneի գլխաւոր դրան մուտքին առջեւ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել ։

Բնակարանի հասցէ՝ 13, Route Vaugirard, Bas Meudon, (S. et O.)։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼԷՄԵՐԻ

(ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ), ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԳՕԹԷՐՕ ԵՒ

Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ՅՈՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած ՐԱՖՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Salle Le Journalի մէջ, 100 Rue Richelieu métro Richelieu-Drouot

Կը խօսին ընկերներ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը պատմէ դրուագ մը Արամի կեանքէն

Կ՚երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՄԵՀԹԵՐԵԱՆ, կ՚արտասանեն՝ Պ.Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ։

Մուտք 5 Փր.։

Խնջոյք-թէյասեղան

Համբարձման օրուան առթիւ կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ 18 Մայիս, Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 8 Ռիւ Պոռիւէ, մեթրօ Փուասոնիէռ, տեղի կ՚ունենայ աւանդական վիճակը եւ տարեկան վիճակախաղը։ Ծախսերու մասնակցութիւն 3 Փր.։

Հ. Մ. Ը. Մ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՕՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մեթրօ Սէն Միշէլ

21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ԶԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ) Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ). Պ. Մ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Մուտքը ազատ է։

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Ֆրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Ճաշարան Գառլօ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան կուժօն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Զագրեան-Փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, Փարիզ, César, 9 Bld Bonne Nouvelle։

Այս տօնակատարութեան առթիւ Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մէջ գտնուող նախկին սկաուտները հանդէսին մասնակցիլ համազգեստով։ Փափաքողները պէտք է ներկայ ըլլան Sorbonի դիմաց գտնուող պուրակին մէջ, ժամը 1ին, օրուան խմբապետին հրամանատարութեան տակ։

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղին կողմէ 21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, 4 Place Jeanne d'Arcի սրահին մէջ, Noisy-le-Sec։

Կը խօսի Տքթ. Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ.

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

ԲԱՐԵԿԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4ԻՆ

Նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ Պերլին ղրկեցին իրենց պատասխանները, ոչ-յարձակման դաշինքի մասին։ Միայն Տանըմարքա տրամադիր կ՚երեւայ ընդունելու գերմանական առաջարկը։ Շուէտ, Նորվեկիա եւ Ֆինլանտա չմերժելով հանդերձ, կը նախընտրեն չէզոքութիւն պահել ։

Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպողաբար կը խնդրէ իր բոլոր Մասնաճիւղերէն, որ անմիջապէս պատասխանեն իրենց ստացած 10 Մայիս թուակիր նամակին, ուր նշանակուած է վերջին պայմանաժամը, եւ որ այնքան կարեւոր է։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ հետ

տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ 20 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8—12 Միութեան կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet. Paris.

Մուտք (թէյ եւ անուշեղէն միասին) 10 Փր.։ Ընտիր օրքեսթր

Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆի պարբերական դասախօսութիւնը՝ յառաջիկայ 23 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 8 rue Bossuet. Paris։ Նիւթ «Նահապետ Քուչակ, խրատական եւ այլաբանական տաղեր»։

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ՚արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ՚արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը ։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg ։

ՏՈՔԹ. ՔԻՐԹԻՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։

Կ՚ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République

Marseille

Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անխառն։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մեթրօ Cadet, Սգուառ Մոնթօլօնի եւ Ռիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78-14

Մեթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի, առատ ազանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1676 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 19 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4044

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

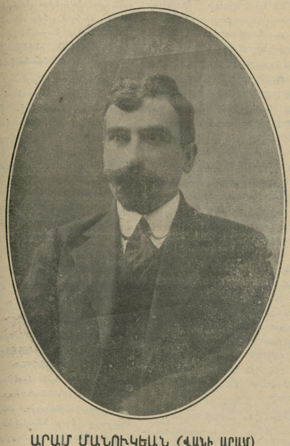

ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (ՎԱՆԻ ԱՐԱՄ)

(Ծնած 1879ին, Շուշի, մեռած 1919 յունուարին, Երեւան)

[illegible] ամէնէն վճռական դերը կատարեց Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատման մէջ եւ որուն մահուան քառասնամեակին առթիւ յարգանքի երեկոյ մը [կազմակեր]պուած է այսօր, ուրբաթ, նախաձեռնութեամբ Րաֆֆի խումբին :

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՄԸ ԵՒ ԱՐԱՄՆԵՐԸ

Անոնք որ մօտէն շփում ունեցած չեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ, քիչ մը [դժ]ուար կ'ըմբռնեն անոր հիմնական առաւելութիւններէն մէկը, — իր անսահման [ընդ]ունակութեանց ազատ զարգացումը :

Այսպէս, կարծողներ կան թէ անգամ մը որ մէկը անդամագրուեցաւ կուսակցութեան, կը դառնայ պարզ մեքենայ մը : Խամաճիկ մը անկամ եւ ան[ա]նուն, տարամերժօրէն ենթակայ քարացած կանոններու եւ իշխանասաստ հրա[ման]ներու :

Ճիշդ է, երբ ո եւ է մէկը կ'անդամագրուի կուսակցութեան մը, ի յառա[ջագ]ունէ ուխտած կ'ըլլայ հաւատարմութիւն՝ անոր ծրագիր – կանոնագրին : [Ո]ր կազմակերպութիւնն ալ օրինակ առնէք, ուրիշ կերպ չի կրնար ըլլալ :

Կարելի՞ է որ եւ է կազմակերպութիւն ստեղծել կամ պահել, եթէ ամէն [մէ]կը փորձէ իր խելքին փչածը յառաջ քշել :

Ահա տեսէք, Պ. Փօլ Ֆոռ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան [ընդ]հ. քարտուղարը, որ Լէօն Պլումի աչքին լոյսն էր, վերջերս բանաձեւ մը [առ]աջարկեց, որ մերժուեցաւ մեծամասնութեան կողմէ : Ընդհ. քարտուղարը [ա]նդրտելով մասնաճիւղերուն հաղորդեց բանաձեւին պատճէնը :

Հետեւա՞նքը, — կուսակցութեան դատական ատեանը բանաձեւ մը քուէ[արկ]եց, պարսաւելով Փօլ Ֆոռի ընթացքը, իսկ Լէօն Պլում, իբրեւ պատաս[խ]անատու տնօրէն, մերժեց հրատարակել անոր բացատրութիւնները պաշտօ[նա]թերթին մէջ :

Անշուշտ ընդհ. քարտուղարը իրաւունք ունի դիմելու իր շրջանին եւ ամ[բ]ողջ կուսակցութեան ընդհ. ժողովին, պաշտպանելու համար իր դատը : Բայց [մ]ինչեւ այդ, պարտաւոր է ենթարկուիլ կարգապահութեան :

Այս մէկ հատիկ օրինակը բաւական է, հաստատելու համար թէ ամէն տեղ [ա]լ նոյն ընդհանուր ոգին է որ կը վարէ կազմակերպութիւնները : Զենք ուզեր [յ]իշել պոլշեւիկեան կարգուսարքը, ուր խմկական բռնակալութիւն մըն է որ կը [վ]արէ ամէն բան, ի հարկին մինչեւ գնդակահարութիւն առաջնորդելով զան[ցա]ռուները կամ ըմբոստները : Եւ խումբ – խումբ :

Ինչո՞ւ այս խորհրդածութիւնները, անմիջական Արամի յիշատակին սար[ք]ուած յարգանքին առթիւ :

Անոր համար որ, Արամը — եւ բոլոր Արամները — կը ներկայացնեն ամէ[նէ]ն կենդանի արտայայտութիւնները՝ մեր յիշած իրողութեան, — ազատ [զա]րգացում բոլոր ընդունակութեանց :

Աղքատի զաւակ — այնքան աղքատ որ տարրական կրթութեան մը ծախքն [ան]գամ չէին կրնար հոգալ — Շուշեցի Արամը իր յեղափոխական ոգին կ'ար[տա]յայտէ դպրոցէն իսկ : Կը խլրտի, կը բողոքէ, եւ կը վտարուի :

Ըմբոստութեան ոգին կը զարգանայ զուգընթաց, ուրիշ բնածին յատկու[թ]եան մը հետ, — արթնցնել, խմորել, կազմակերպել :

Եւ երբ Երեւանի թեմական դպրոցը աւարտելով կ'երթայ Բաքու, հայկա[կա]ն կալուածներու գրասենեակը ատեն — առաջինը կ'ըլլայ դիմադրութիւն քա[ր]ոզելու : «Ի՞նչպէս, կարելի՞ է դիմադրել ցարական իշխանութեան ...» : Բայց [ի]ր տեսակէտն է որ կը տիրապետէ, պսակուելով աննախընթաց յաջողու[թ]եամբ :

Եւ այսպէս մինչեւ Կարս, Վան, Պոլիս, կամ Սեւ ծովու ափերուն վրայ, [Օ]րտու, ուր գացած էր իբրեւ տնօրէն – ուսուցիչ : Եւ վերջապէս Երեւան, [ո]ւր ամէնէն վճռական դերը կատարեց, Վանէն վերջը հիմը դնելով հայկական [Հա]նրապետութեան, մեր ժամանակակից պատմութեան ամէնէն եղերական [շ]րջանին :

Կը նշանակէ թէ կուսակցութիւնը առաջին օրէն գնահատելով իր ընդու[նա]կութիւնները եւ խառնուածքը, մղեց գործօն աշխատանքի : Եւ Արամը զար[գ]ացաւ, համեստ աշխատաւորի դիրքէն բարձրացաւ մինչեւ Առաջնորդի աս[տ]իճանին, ազատ եւ անկաշկանդ :

Պիտի ունենա՞նք նոր Արամներ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՆՏՈՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ ՉԵՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

—— ∞ ——

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

»»» · «««

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը նոր առաջարկներ ներկայացուց խորհրդային կառավարութեան, իբրեւ պատասխան անոր հակառաջարկներուն : Անգլիա տրամադիր է կարգ մը զիջումներ եւս կատարելու, բայց կը վարանի նոյնութեամբ ընդունիլ Մոսկուայի ծրագիրը, որ կը տրամադրէ բացարձակ զինակցութիւն Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, հաւասարութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքով :

Այս տողերը գրուած ատեն երկու կողմերը դեռ չէին համաձայնած եւ կարգ մը շրջանակներու մէջ յուսախաբութիւն կը տիրէր վերջնական ելքի մասին :

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Անգլիա հետեւեալ առաջարկները հաղորդած է Մոսկուայի դեսպանին միջոցաւ. —

1. Հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակել Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ, նախայարձակման դէմ :

2. Խ. Միութիւնը պէտք է երաշխաւորէ Պալթեան եւ Պալքանեան երկիրներու հողային ամբողջութիւնը :

3. Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի օգնեն Խ. Միութեան, եթէ այս վերջինը յարձակման ենթարկուի, առանց տեղի տալու եւ կամ իր յանձնառութիւնները գործադրած ատեն :

4. Երեք երկիրներու սպայակոյտները պիտի խորհրդակցին, ճշդելու համար իւրաքանչիւրին դիրքը, պատերազմի պարագային :

Անգլիա եւ Ֆրանսա տրամադիր կ'երեւան զոհացում տալու ընդհանուր համաձայնութեան մը մասին, բայց կ'ուզեն նախապէս Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հաւանութիւնը ստանալ : Այդ երկու երկիրները միշտ կը խրտչին Մոսկուայի ամբողջական զինակցութենէն :

Ուրիշ աղբիւրի մը համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը իր բանակցութեանց ընթացքին հարկադրուած է նկատի առնել հանրային կարծիքը եւ ժամուլին դիրքը : Ճիշդ է որ աշխատաւորականները, ազատականները եւ [illegible] անհամբեր կը գտնեն Խ. Միութեան աջակցութիւնը, սակայն միջին դասը շատ ալ համաձայն չէ ամբողջական զինակցութեան : Յետոյ, կառավարութիւնը չուզեր վիրաւորել Ճափոնի, Սպանիոյ եւ Փորթուկալի դիւրազգածութիւնը :

Կ'ըսուի թէ Լորտ Հալիֆաքս ի հարկին Մոսկուա պիտի երթայ, միջին ճամբայ մը գտնելու համար : Իսկ ամէնէն կարեւոր խորհրդակցութիւնը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ, այսօր, շաբաթ : Անգլիոյ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ օդանաւով, եւ ֆրանսական կառավարութեան հետ խորհրդակցելէ վերջ, Ժընեւ պիտի երթայ Պ. Ժոռժ Պոնէի հետ :

Մանչէսթըր Կարտիըն *«Թրքական լաւատեղեակ աղբիւրէ մը»* *կ'իմանայ թէ* Թուրքիա անգլօ-թուրք համաձայնութեան համար պայման դրած է որ Անգլիա Խ. Միութեան հետ ալ համաձայնութիւն մը կնքէ : *Րիւշտի Արաս, Լոնտոնի թրքական դեսպանը, Փարիզ հանդիպելէ վերջ, մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ :*

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՅԱՆՁՆԵԼ ՍԱՆՃԱՔԸ...

»»» · «««

Քաղաքական շրջանակները մեծ կարեւորութիւն կու տան այն խօսակցութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան վաղը, շաբաթ, Փարիզի մէջ արտաքին նախարարներ Հալիֆաքսի, Պոնէի եւ վարչապետ Տալատիէի միջեւ : Այս խօսակցութեանց հաւանաբար մասնակցի նաեւ խորհրդային դեսպան Մայսքի : Բայց անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութեան վերջնական կէտերը պիտի ճշդուին Ժընեւի մէջ :

Դժուարութիւն մըն ալ ծագած է ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց մէջ : Թուրքերը կը պնդեն, որ Ալեքսանտրէթի Սանճաքը անմիջապէս յանձնուի իրենց, իսկ Ֆրանսա կը վարանի իր զօրքերը ետ քաշել Սուրիայի սահմաններէն, քանի որ անոր անկախութիւնը պաշտպանելու յանձնառութիւն ունի :

ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն ազդարարութիւններ ուղղել Թուրքիոյ, անգլօ-թուրք համաձայնութեան առթիւ, ճաղկելով անոր երկդիմի դիրքը : Պերլինի սակարանի թերթը գիտել կու տայ թէ Թուրքիա փոխելով իր արտաքին քաղաքականութիւնը, ի շահ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, ինքզինքը վերջնապէս դուրս ձգած կ'ըլլայ Պալքաններէն եւ հետեւաբար Եւրոպայէն : « Ան մինչեւ հիմա ախոյեանը կը հանդիսանար սա սկզբունքին, — Պալքանները Պալքանցիներուն : Եւ կը ջանար խաղաղութիւնը ապահովել այդ շրջանին մէջ, բարեկամութիւն մշակելով բոլոր մեծ պետութիւններուն հետ եւ հեռու մնալով անոնց վէճերէն : Այժմ մէկդի դրած է այդ ուղեգիծը, Անգլիոյ ճնշումին տակ : Եւ պալքանեան երկիրները այժմ կը գտնուին նոր կացութեան վտանգաւոր ծաւալման առջեւ : Անոնք ստիպուած են թոյլ չտալ որ Պալքանները են-թարկուին բրիտանական տիրապետութեան, որովհետեւ այդ տիրապետութիւնը ճակատագրականօրէն զիրենք պիտի դնէ առ նուազն երկդիմի կացութեան մը մէջ, Առանցքին պետութեանց հանդէպ : Միւս կողմէ, անոնք պէտք է հաշուի առնեն Ռուսիոյ երեւումը Պալքաններուն մէջ, թէ իբրեւ քաղաքական եւ թէ իբրեւ յեղափոխական ուժ : Անգլիա երբեք չի խղճահարիր խորհրդային իշխանութեան յանձնել երկրամաս մը, ինչպէս տեսանք Սպանիոյ մէջ» :

Ուրիշ թերթ մը, «Լոքալ Անցայկէր» կ'ազդարարէ թէ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան երաշխաւորութեան ապաւինած պետութիւնները դատապարտուած են դառնալու Խ. Միութեան անդամները :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՁԵՌՔ ԸՆԴ ՁԵՌԱՑ

Հիւանդ էր աջ ձեռքս, գրեթէ անդամալոյծ : Փայտի կտորի մը պէս ինկեր էր կուրծքիս վրայ ու կը ճուար :

Տեսնէի՜ք ձախ ձեռքիս ուրախութիւնը, — մարդու կարգ էր անցեր, վերջապէս պարտականութիւններ ունէր՝ կը կատարէր, երբեմն կը հրամայէր աջ ձեռքիս թէ «քիչ մը այս կողմ ծռէ՛, քիչ մը այն կողմ ծռէ» : Հետզհետէ աւելի համարձակութիւն ստանալով, առտու մը ձախ ձեռքս ըսաւ աջ ձեռքիս.

— Տեսա՞ր, աղբարի՛կ, մեծամոլութենէ տարուած՝ վրաս նայած չունէիր : Շունն իսկ օրը մէկ անգամ կը լզէ եւ կը փայլեցնէ իր պոչը, իսկ դուն ինծի քուրջի արժէք ալ չես տուած երբեք : Մեծերուն հետ ձեռք սեղմել, աղջկան մը թուշը շոյել, ոսկեպատ գաւազան բռնել, մեծ դրամատէրի մը պէս չէք ստորագրել, գեղուհիներուն ոտանաւոր ձօնել, վերջապէս պատուակալ ամէն գործ առանձնաշնորհ դարձուցած էիր դուն քեզի : Իսկ ես սպասուհի դարձած՝ ըստիպուած էի, խոնարհաբար, տանիլ քու քմայքներդ : Աւելորդ առարկա՞յ մը տունին քեզի, կուտաս ինծի ու կ'ըսես արհամարհանքով. «Քի՛չ մը բռնէ՛ սա» : Յոգնեցա՞ր. «Ա՛ռ սա գաւազանը» : Համով պատառները ծամելու ժամանակ, անունս տուած չունիս : Կը խաբուիմ, երբեմն կը փորձուիմ օգնութեան հասնիլ քեզի, կոշտ ու կոպիտ ձեւով մը ետ կը մղես զիս : Զգեցի՞ր որ քիչ մը վարժուիմ գրիչ բռնել կամ կերակուր կերցնել տիրոջս : Թոյլ չտուիր որ բան մը սորվիմ ընել, հաշմանդամ դարձուցիր [illegible] ցուցի՞ր որ սեւ օրեր ալ պիտի [illegible] պէտք կ'ունենաս : Որպէսզի ամէն բան դուն ընես եւ դուն կատարես, դիկտատոր դարձար գլխուս : Եւ սակայն մեր ծնած օրէն՝ հաւասար իրաւունքներ ունէինք ...

Կատղեցա՛ւ աջ ձեռքս, ցաւագին շարժումով մը ծռեցաւ ու նայեցաւ ձախ ձեռքիս : Յետոյ պոռաց .

— Խլլո՛տ, երկու օր ծառայեցիր ինծի եւ ատիկա բաւական դարձաւ որ լեզուդ շարժես նորէն : Ու բարոյական քարոզներ կարդաս : Տակաւին չհասկցար թէ քու հաշմանդամութեանդ պատճառը պէտք է փնտռել ուրիշ տեղ : Համարձակութեան, ձեռներէցութեան, խանդավառութեան պակասը, եթէ ոչ բոլորովին անդամալոյծ, անպայման հաշմանդամ կը դարձնէ մարդը : Այդ պակասն էր որ քեզ դարձուց ջուրը – պակաս տուող, որ չանիր, այդ պակասն էր որ քեզ դարձուց պատուելի, որ բերանդ բանալու ժամանակ երկա՛ր կը մտածէ՝ ըսէ՞ թէ չըսէ : Մարդուն ձախ կողմը միշտ այդ տրամադրութիւնն ունի, տեսե՞ր ես մարդ մը, որ իր ձախ աչքը գործածէ նշանառութեան համար :

— Վարժութեան խնդիր է, Նեմբութ սխանչելի նշանառու մըն էր՝ բայց ձախ աչքով, ինչպէս կ'ըսէ Նստուածաշունչը :

— Լռէ՛, միշտ արհամարհուած է մարդուն ձախ կողմը, որովհետեւ պակաս : Քայլ մը յառաջ նետելու ժամանակ, մանաւանդ վտանգի պահուն, մարդ իր աջ ոտքն է որ կը նետէ առաջին անգամ, վասնզի քաջութի՛ւնն է որ կը կանչէ աջ ոտքին, բայց չի կանչեր ձախին, որ միշտ ետ կը մընայ : Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր տիրոջ վիճակը, երբ դուն վարէիր իր գործերը, — պիտի պակսէր ձեռներէցութիւնը, խոյանքը, քաջութիւնը : Պատուելիներուդ բառարանին մէջ, արդէն, ձեռներէցութիւն, խոյանք, քաջութիւն կը նշանակեն մեծամոլութիւն, մենատիրութիւն, դիկտատուրա : Շա՞տ կը ցաւիս որ մեծ կը համարիմ ինքզինքս, ուագութիւն կու տամ ես ինծի, մինակս կը վարեմ ամէն գործ, — լա՛ւ, [illegible] ի մեծ փոթորիկը, կուգաս կը կծկըւիս ու կ'ըսես .

— « Աղբարի՛կ, քա՛ջ աղբարիկ, դո՛ւն միայն կրնաս մեզ փրկել այս վիճակէն » :

ԱՐԱՋ

Գերմանիոյ ձեռնարկները Պուլկարիոյ մէջ

« Լ'Էօվռ »ի քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ թէ անգլօ-թուրք համաձայնութեան հակազդելու համար, Գերմանիա արտակարգ ճիգեր կը թափէ Պուլկարիոյ մէջ : Նոր դեսպան մը նշանակուած է Սոֆիայի համար, Ֆոն Րիխթոֆէն, որ սերտ կապեր ունի Պուլկարիոյ հիթլերականներու վարիչին հետ : Նոր դեսպանը կապեր ունի նաեւ Պերլինի պուլկարական նախորդ դեսպանին հետ, որ վճռապէս կուսակից է գերմանօ-պուլկար զինակցութեան մը :

Գերմանիա ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ապահովել Պուլկարիոյ չէզոքութիւնը, եւ յետոյ գործակցութիւնը, եթէ պատերազմ ծագի Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ դէմ : Այս առթիւ, Գերմանիա կը խոստանայ իր եւ Իտալիոյ աջակցութիւնը տրամադրել, որպէսզի Պուլկարիա գոհացում ստանայ հետեւեալ պահանջներուն համար, — 1. Ելք դէպի ծով, ինչպէս նախատեսուած է դաշնագրով. — 2. Տոպրուճա եւ Ռումանիոյ փոքրամասնութիւնները. — 3. Թրակիոյ այն մասը որ Յունաստանի կցուեցաւ Վերսայլի դաշնագրով. — 4. Սահմանագլուխի սրբագրութիւն Եուկոսլաւիոյ հետ :

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Հրեաներու զայրոյթը բրիտ. նոր ծրագրին դէմ

Անգլիական կառավարութիւնը հրատարակեց իր նոր ծրագիրը, որ կը տրամադրէ Պաղեստինը «անկախ» պետութեան մը վերածել տասը տարուան համար, մասնաւոր դաշնագրով մը կապելով Մեծն Բրիտանիոյ հետ, անոր տնտեսական եւ քաղաքական շահերուն պաշտպանութեան համար : Կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ յետաձգել վերջնական կարգուսարքը, եթէ, տասը տարի վերջը, պարագաները այդպէս պահանջեն :

Այս ծրագրին համաձայն, Պաղեստինի բրիտանական մարզպանը պիտի վայելէ դիկտատորական իրաւասութիւններ : Ծրագիրը ոչ հրէական պետութիւն կ'ընդունի, ոչ ալ արաբական, այլ պարզապէս Պաղեստինի պետութիւն, ուր երկու ժողովուրդները մասնակցութիւն պիտի ունենան կառավարութեան մէջ, համաձայն իրենց թիւին : Հրեաներու ներգաղթը պիտի սահմանափակուի 75,000ով, յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին : Այս կերպով Հրեաներու թիւը պիտի մնայ մէկ երրորդի վրայ : Հինգ տարի վերջը, ներգաղթը պիտի դադրի, եթէ Արաբները հաւանութիւն չյայտնեն շարունակելու : Սահմանափակուած է նաեւ Հրեաներու հող գնելու իրաւունքը :

Այս ծրագրին հրատարակութիւնը ընդհանուր վրդովում պատճառեց ամբողջ Պաղեստինի մէջ, մասնաւորապէս գրգռելով Հրեաները, որոնք անմիջապէս ընդհ. գործադուլ հռչակեցին երէկ, հինգշաբթի : Այս առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ, որ կը մերժէ բրիտանական ծրագիրը եւ ամէն տեղ ժողովներ սարքուեցան : Հրեաները չուզեցին լսել ձայնասփիւռը, երբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻԾԵՐ ԱՐԱՄԻ ԿԵԱՆՔԷՆ ԵՒ ԳՈՐԾԷՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հարուստ յիշողութիւններուս մէջ անճրկեր եմ օրերէ ի վեր, քանի մը գիծերը քով քովի դնելու համար, իբրեւ համեստ փունջ մը անոր յիշատակին նուիրած մեր երիտասարդ ընկերներու յարգանքի ցոյցին առթիւ: Իր մեծութեան դպչելու վա՞խն է տկարութեանս պատճառը թէ իր անձնական ազդեցութիւնը, չեմ կրնար բնորոշել: Գիտեմ բան մը միայն. որքան սարսափելի է լուռ կենալ իր մասին— աւելի քան դժուար է մօտենալ անոր մեծ դէմքին— տալով քանի մը գիծեր:

Կը ճնշեմ վրաս, որովհետեւ կը հաւատամ, որ ան պիտի չխռովի, պիտի չվիրաւորուի, այլ ընդհակառակն պիտի օգնէ ինծի, ինչպէս կ'օգնէր, կը քաջալերէր միշտ բոլոր անոնց որ լաւին, գեղեցիկին կը ձգտէին:

×

Խորհած եմ յաճախ երկարօրէն ծանօթանալ, յստակ գիծերով տեսնել, Արամի իրական մեծութիւնը: Փորձեր եմ խորանալ իր կեանքի զանազան շրջաններու մանրամասնութիւններուն մէջ, Շուշիէն Երեւան—Բագու—Կարս — Վասպուրական — Վիէննա, կրկին Վասպուրական — Պոլիս — Ժընեւ —Օրտու, նորէն Վասպուրական — Երեւան — Թիֆլիս — Ռուսաստան եւ վերջապէս Երեւան: Եթէ այս ընդարձակ շրջանակին մէջ կան թուականներ, որոնց մէջէն հրեղէն սիւնի մը նման կը բարձրանայ Արամի դէմքը, իբրեւ կեդրոնական առանցքը պատմական անցքերուն— սխալ պիտի ըլլար այդ տուեալներով միայն խօսիլ Արամի մեծութեան, իր իրական արժանիքներու մասին:

1907—8 թուականներու Վանի Արամ փաշան— 1915ի Վասպուրականի հերոսամարտի ղեկավար Արամը— 1918ի Հայաստանի դիկտատորն ու հիմնադիրը Հայաստանի Հանրապետութեան, ճիշդ է թուականներ են — կապուած մեծ դէպքերու եւ անցքերուն հետ, հիւսուած անմիջականօրէն Արամի շուրջ, բայց ասոնք բոլորը իր մեծութիւնը արտայայտող արտաքին ցոլքերն են, տեսանելի բոլորին:

Այս ձեւով եւ միայն այս պայմաններու մէջ Արամի դէմքի ներկայացումը, կը խորհիմ, [illegible]

Ան մեծ էր բառին իրական առումով, մեծութիւն մը—ո՛չ միայն վերը յիշուած մեծ թուականներու գործերով— այլ այն բոլոր փոքր, յաճախ աննկատելի եւ աննկարեւոր գործերով, զոր կը տանէր ան իր հետ ամէն տեղ, ամենափոքր գիւղերէն մինչեւ ամենախոշոր քաղաքները:

Ինք իբրեւ մարդ, իբրեւ անհատականութիւն գեղեցիկ ամբողջութիւն մըն էր, եւ օժտուած բոլոր ստորոգելիներով, որոնց օգտագործումը գիտէր լիովին:

Զգալ ամէն ինչ, յստակօրէն ըմբռնել առաջ՝ աղբիւրն էր իր աշխատելու անսպառ եռանդին: Միաժամանակ սակայն պէտք է բացատրել աշխատանքի մէջ սահմանաւորումի եւ հանդամանքի անտեսումը, որու պատճառով կը դատապարտուէր յաճախ, ծանր եւ կոպիտ:

1900—4 թուականներուն, Արամը դպչեր էր ռուսական աղէտը: Թեեւ ո՛չ կատարելութեամբ հասկցած եւ ըմբռնած, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէին հարցերը գիտականօրէն հետազօտելու, ուսումնասիրելու սահմանուած մասնագէտները: Դէպքերը դիտելու այս եղանակին մէջ, բնականօրէն Արամը պիտի տարբերէր շատերէն, իրմէ մեծ, աւելի հասուն եւ փորձուած: Արամի գործունէութեան ներշնչումը, իր ուղղութիւնը, ծնունդ կ'առնէին անմիջական անհրաժեշտութենէն, անտեսելով այն բազմաթիւ մանրամասնութիւնները, որոնք «կշռուած» մարդոց համար կը նկատուէին նախապայման: Ռուսական աղէտը կար, այս աղէտի մասին պէտք էր տեղեակ ըլլար Հայը, Ղարաբաղի լեռներէն մինչեւ Կարսի սահմանամերձ շրջանի հայութիւնը: Ան պիտի կռուէր այդ աղէտին դէմ, անմիջական վտանգին դէմ, իր անմիջական զէնքերովը, իր անմիջական հնարաւորութիւններովը: Արամը կը հաւատար այս միջոցներով պայքարելու եւ չսխալեցաւ երբեք:

Առանց 1900—4 թուականներու յեղափոխական դաստիարակչական աշխատանքներուն,— որոնց մէջ իր բացառիկ տեղն ունի Արամը— եւ հայ-թրքական ընդհարումներուն, հայութիւնը հնարաւորութիւն պիտի չունենար յայտնաբերելու դիմադրական հոյակապ ճիգը:

Ըսինք քիչ վերը, որ Արամի համար աշխատանքի սահմանաւորում եւ հանգամանք գոյութիւն չունէին: Այդ բոլորը ան կը լուծէր գործի անհրաժեշտութեան իր հաւատքին մէջ: Հաւատքը, որ կը մարմնանար իր մէջ բնազդօրէն, իր ուղեցոյցն էր: Իսկ այս ուղեցոյցով անոր համար անցանելի էին ո՛չ միայն մեր բոլոր ճանապարհները, այլ եւ բոլոր փակ դուռները: Եւ ուր որ անգամ մը միայն կ'ըլլար ան, արդէն կը դադրէր այցելու մը ըլլալէ:

Հայ գիւղին մէջ ան համայնքին անդամ էր, բոլորին ծանօթ, բոլորին մատչելի: Դատաւոր էր, առաջնորդ էր, դպրոցականներ եւ եկեղեցական հարկահաւաք էր, ընտանեկան մասնակի եւ ընդհանուր վէճերու կամարարն էր: Զքաւորին, աղքատին բնական խնամակալն էր ան, որ գիտէր օգնել, առանց օգնութեան խնդրանքին: Թերեւս զարմանալի թուի շատերուն եթէ յիշենք նաեւ թէ Արամի համար անպատեհ չէր մօտենալու ընտանեկան մանրամասնութիւններուն: Ան կը տնօրինէր ամուսնութիւնը ասոր կամ անոր, կը փոխէր գիւղական ընտանիքի ներքին կենցաղն ու սովորութիւնները:

Թէ որքան հարազատ էին Արամի համար նմանօրինակ աշխատանքները, եւ որքան հայ գիւղացին բնական կը նկատէր Արամին ներկայացնել իր ամէնէն աննշան հոգերը, յիշեմ դէպք մը:

1914ի գարնան Շատախ եկած էր Արամը Ց. Ք.ի եւ տարաբախտ Բալաջանի հետ: Մօտակայ արուարձաններէն՝ Թումիկ անունով բարի, միամիտ հայ գիւղացի մը կ'ուզէ ամէն գնով ներկայանալ Արամին: Դժուար չէր ընթացք տալ իր խնդրանքին: Արամ Թումիկի թեւը անցած կը լսէր ուշադրութեամբ:

Ծիծաղը զսպած ակնյայտնի ճիգով մը, Արամ Ց. Ք.ին դարձած կ'ըսէ.

— Թումի՛կ, մեր մեծաւորը հոն է, (Ց. Ք.ն մատնանշելով), պիտի խնդրեմ, որ այսօր իսկ ճար մը խորհի: Դուն գնա հիմա հանգիստ:

— Բանը ինչո՞ւմն է, կը հարցնէ Ց. Ք.:

Արամ խնդալէն շնչասպառ՝ կը խնդրէ տեղական կոմիտէի անդամներէն՝ Ս. Մ.էն որ յանձնարարէ Թումիկի դրացիին՝ քանի մը օր փականքի տակ պահել իր շունը, որ աւերներ գործեր է խնդրարկուի կորեկի արտին մէջ...

Կնճիռը լուծուած էր, Թումիկը գոհ էր պատմելով Արամին իր ցաւը, եւ վստահ էր թէ իր կորեկի արտը փրկուած էր դրացի շունին աւերներէն...

Գիւղին Արամը տարբեր մարդ չէր նաեւ քաղաքին մէջ: Փոխելով պայմաններն ու միջավայրը, նոյնն էր ան ամէն տեղի մէջ, եւ բոլորին հետ: Եւ շնորհիւ իր այս խառնուածքին, ամենաժողովրդական գործիչներէն էր, որու համար անձնական ծանօթութիւնները առասպելական չափերու հասած էին: Եւ միշտ այս պատճառով ալ Արամը այն բացառիկներէն էր, որ իր հակառակորդներու մէջ անգամ յարգուեցաւ եւ սիրուեցաւ միշտ: Անհնար էր լրջօրէն ընդդիմանալ այս մարդուն,— արտայայտութիւնն էր իր մատնանշուած հակառակորդներէն շատերուն: Այս արտայայտութիւնը ինքնին Արամի մեծութեան գաղտնիքն է:

Չեմ ուզեր վերջացնել այս թռուցիկ գիծը, առանց մատնանշելու եւ մէկ ուրիշ խիստ կարեւոր գիծերէն մէկը, որ Արամի նկարագրի գլխաւոր արժանիքներէն պիտի մնայ:

Այդ գիծը Արամի մարդիկը գործի մղելու, նոր ուժեր հրապարակ հանելու արտակարգ ընդունակութիւնն էր: Մարդկային կարողութիւններն ու նախասիրութիւնները հեշտութեամբ ճշդելու իր սուր տեսողութիւնը կը մղէր զինքը լոյս աշխարհ հանել թաքուն ուժերը: Իր գնահատութեան մէջ անսխալ, գիտէր համեստ արհեստաւոր մը բարձրացնել հանրային կարեւոր աշխատանք մը, ինքն իր մէջ ամփոփուած համեստ մտաւորականը [illegible] քին:

Սերունդ մը ստեղծուեցաւ, Վասպուրականի մէջ մասնաւորապէս, իբրեւ հետեւանք Արամի այս աշխատանքին:

Մարդոց, գործի մարդոց սովը, որ կը կրկնուի ներկայիս, որքան պիտի խոլէր Արամը, եթէ պահ մը միայն լսելու ըլլար, հրաշքով մը գլուխը բարձրացուցած:

Բայց լաւ է վերջացնենք հոս. մեր ներկայ բարքերու ծանրութիւնը կրնայ անշնչելի դառնալ, երբ կը վազենք իր ետեւէն, մխրճուելու իր կեանքի մանրամասնութիւններուն մէջ: Պայմաններն եւ ժամանակները կը փոխուին հաւանաբար օր մը: Այդ պարագային կը հաւատամ թէ հնարաւորութիւն պիտի ունենանք ալ աւելի երկիւղածութեամբ մխրճուելու այս մեծ մարդու կեանքի դեռ այնքան անծանօթ ծալքերուն մէջ: Իսկ մինչ այդ, եթէ Արամ անմիջականօրէն կը խանդավառէ ներկայ սերունդը, իբրեւ խորհուրդը Հայաստանի Հանրապետութիւնը կերտող դիւցազնական ուժին եւ կորովին, կրկնենք որ իր մեծութեան սահմանները աւելի ընդարձակ են, աւելի տարածուն:

Քսան տարուան ընթացքին, 1900—1919, կերտուած է, ձեւաւորուած Արամի իսկական արժէքը:

Քսան տարի անբաւական եղաւ վերարտադրելու քսան տարուան կեանքը, չթողունք ապարդիւն գալիք տարիները:

Այս ճիգը բաւական է զօրացնելու մեզ, մեր այն հաւատքին մէջ նաեւ, որով կը կարծենք հասնիլ հոն ուր մատնանշեցին մեզի Արամը եւ իր նման մեծութիւնները:

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՕՐԵՐ

(ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

1915 Մայիս 18ին (Հ. Տ.) Հայ Կամաւորական Արարատեան Ջոկատը, բաղկացած 3000 հոգուց, Խանասորայ Վարդանի հրամանատարութեամբ, երեք թեւով մօտեցել էր Վանին: Այդ թեւերից մէկը կազմում էր Դրոյի զօրամասը, որ լեռնային ճամբով Վանի ուղղութեամբ յառաջանալով, հասել էր հայկական Պօղանց գիւղը: Ինչպէս մեր ճամբին հանդիպած բոլոր գիւղերը, նոյնպէս եւ Պօղանցը ամայի էր: Այդ գիւղը բլրի վրայ է, որտեղից պարզ աչքով երեւում է Վանը իր շրջակայքով: Քաղաքի վրայ թանձր ծուխ նշմարելով մեզ թուաց թէ թշնամին քաղաքի հայ բնակչութիւնը կոտորել, քաղաքը վառել եւ նահանջել է Պիթլիսի ուղղութեամբ:

Վան ինձ ծանօթ էր 1912ին, երբ ռուսական բանակը կոխում 1911 Դեկտեմբերին, Թաւրիզը գրաւելու պատճառով, մի խումբ տարագիր ընկերներ, (Դուման, Սամսոն, Թորոս, Փայլակ եւ ուրիշներ) ստիպուած եղանք Ատրպատականից անցնիլ Վան:

Պօղանց գիւղից դիտողը այն տպաւորութիւնն էր ստանում թէ Վանը աւերակոյտի մատնուած, մխում է: Դժբախտաբար մեր հրամանատարութիւնը չաջողուեց Վանի պաշարուածների հետ կապ հաստատել եւ կամ որեւէ միջոցով տեղեկութիւն հաւաքել նրանց կացութեան մասին: Ճամբան մեզ հանդիպած մի քանի հայ գիւղացիներ, որոնք լեռների մէջ էին պահուել, Վանի պաշարուածների մասին ստոյգ տեղեկութիւն չունէին: Անգամ Կոռուց անապատը ապաստանած մօտ 6000ի չափ Հայերը, որոնց մասին երկու օր առաջ միայն տեղեկացանք, ինչ որ մեզ մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց, որոնք եւս վերջին օրերը լուր չունէին Վանի անցուդարձի մասին:

Պօղանց հասնելու առաւօտ կանուխ, Դաշնակցական Խեչօն, մի խումբ ձիաւորներով հետախուզութեան նպատակով Վանի ուղղութեամբ յառաջացաւ:

Իրիկնադէմին էր որ Վանեցի սուրհանդակները մեզ աւետեցին թէ Վանի մէջ կան 50,000 Հայեր եւ թէ Թուրքերը փախած էին երկու օր առաջ: Բնականաբար այս լուրը մեզ շատ ուրախացրեց ու խանդավառեց:

Դրօն անմիջապէս մի քանի ձիաւորներով շտապեց դէպի Վան, հրահանգելով մեզ գիշերել Պօղանցում եւ առաւօտեան շարժիլ դէպի քաղաք:

Իմ հարիւրեակի ռուս ուսանողներից մէկը (ինձ մօտ կային ութ ռուս կամաւորներ), թօթուելով ձեռքս շնորհաւորեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան տարած փայլուն յաղթանակի համար:

Մեր զինուորներից շատերը այդ յիշատակելի գիշերը լուսացուցին երգելով ու պարելով: Լոյսը դեռ նոր էր բացուել, երբ չփորը հնչեցուց արշաւանքի պատրաստուելու ազդանշանը: Երբ որ մեր զօրամասը մօտեցաւ քաղաքին, որտեղից պարզ երեւում էր Շամիրամայ բերդի գլխին Հ. Յ. Դ. կարմիր դրօշը, մեզ ընդառաջ եկաւ Դրօն իր ձիաւորներով եւ տեղացիներից մի պատգամաւորութիւն, 100ից աւելի սպառազինուած Վասպուրականցի կտրիճներով: Կարճ ողջոյններից վերջ, մեզ առաջնորդեցին քաղաքամիջի եւ Այգեստանի միջեւ մէկ կանաչազարդ վայր, ուր հասաւ Վանի հերոսամարտի ղեկավար Արամը, պարզ քաղաքային տարազով, առանց շքախմբի, թմբկի ու քնարի: Մենք դիմաւորեցինք զինուորական պատիւներով ու կեցցէներով: Առաջնորդի բարձր տիտղոսին արժանի է Արամը, որին վիճակուեց Վանի, Սարդարապատի ու Բաշ–Ապարանի հերոսամարտերը վարել մեծ ձեռնահասութեամբ, ինչպէս նաեւ իրական հիմնադիրը հանդիսացաւ Հայաստանի հանրապետական կառավարութեան, որի հիմքը փաստօրէն դրուել էր Վանում 1915 մայիսին, նոյնպէս Արամի անմիջական նախաձեռնութեամբ, բայց զինուորական ու քաղաքական աննպաստ շարժումների հետեւանքով, Վանի փորձը անյաջողութեան մատնուեցաւ... Բազմահազար ժողովրդի յուզումնալից բացականչութիւնների ու ծափերի տարափի տակ, մեր կրծքերը զարդարած Վանայ հոտաւէտ ծաղիկներով, ռազմական երգեր երգելով մեր զօրամասը գլխաւոր պողոտայէն անցաւ Այգեստան, ուր տասնեակ տարիների ընթացքին հերոսական զինուած դիմադրութիւններ են տեղի ունեցել թրքական կանոնաւոր զօրքի, ոստիկանութեան եւ Թուրք ու քիւրտ ջարդարարների դէմ:

1915 մայիս 19ը անջնջելի կը մնայ բոլոր նրանց համար, որոնք այդ պատմական օրը ներկայ էին Վասպուրականցիների խանդավառութեանը, լի յուզիչ տեսարաններով:

ԲԵՆՕ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը ճամբորդած է Մերձաւոր եւ Միջին Ասիոյ երկիրները ու կը ճանչցուի իբրեւ ականաւոր հեղինակութիւն Վրաստանի եւ Կովկասի պատմութեան: Գրած է վրաց ժողովուրդի պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ մասնակցած է խմբագրութեան Պալթիկեան եւ Կովկասեան պետութիւնները երկասիրութեան: Խմբագիրներէն մին է Georgica թերթին, որ կը զբաղի Կովկասի պատմութեան եւ ազգագրութեան գիտական ուսումնասիրութեամբ: Եղած է հիւսիսային Իրլանտայէն պատգամաւոր բրիտանական խորհրդարանին մէջ: Այս ուսումնասիրութիւնը հրատարակած է **East Europe and Contemporary Russia** (Արեւելեան Եւրոպա եւ ժամանակակից Ռուսաստան) պարբերաթերթին մէջ, որ «հիմնուած է ու կը հրատարակուի զուտ անգլիական դրամով», ինչպէս կը կարդանք պարբերաթերթի ճակատին վրայ. —

Մինիխէն եւ Ֆրանսա — Փոքր Համաձայնութիւն— Խ. Միութիւն դաշնակցային դրութեան խորտակումէն ի վեր՝ արեւելեան Եւրոպայի եւ մերձաւոր ու միջին Արեւելքի մէջ պետական խմբակցութեանց վերադասաւորման հարցը դարձած է այժմէական: Այսպիսի հարցեր յաճախադէպ են, հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, ուժ — քաղաքականութեանց պատմութեան մէջ: Ինչ որ պատմութիւն կը կոչենք, սանդղով է կերտուած: Հողային փոխանցումներու վրայ հիմնուած պետական կառուցուածքներ կը քանդուին զանազան պատճառներով եւ յառաջ կուգայ գոյութիւն ունեցող հաւասարակշռութեանց խախտում: 18րդ դարու քաղաքական եւ զինուորական պատմութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ սպանիական ու լեհական պետական — կայսերական դրութեանց քայքայումէն ծագած հարցեր: 19րդ դարուն՝ աւստրիական եւ օսմանեան կայսրութեանց մօտալուտ փլուզումը առաջ բերաւ անթիւ տագնապներ եւ քանի մը մեծ պատերազմներ: 1877—78ի ռուս–թրքական պատերազմէն ծագած բարդութիւնները ուղղակի առաջնորդեցին մարդկութիւնը 1914—18ի մեծ պատերազմին: Ըսել՝ թէ պատերազմները առաջ կուգան հողային վերադասաւորումներու եւ պետական կեդրոններու վայրերու փոփոխումի հարցերէն, չի նշանակեր անտեսել պատերազմի աւելի խորունկ պատճառները — տնտեսական, ընկերային — քաղաքական եւ հոգեբանական:

Մինիխի համաձայնագիրը, որուն արդիւնքը եղաւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ Ֆրանսական դրութեան իբրեւ կենսական մարտկոց ծառայող Չեխոսլովաքիոյ ջնջումը, հրապարակ դրած է հրատապ կերպով ուժերու յարաբերութեանց հարցը ոչ միայն արեւելեան Եւրոպայի մէջ, մինչեւ Սեւ ծով, այլ Տնիէփերէն Թիէն – Շան եւ Սպիտակ ծովէն Պարսից Ծոց տարածուող ընդարձակ կէս – ասիական, կէս – եւրոպական ցամաքամասին մէջ: Առաջին, խնդիր է այժմ թէ 16րդ դարէն ի վեր Մոսկուայէն ծաւալող ոյժը ի վիճակի՞ է վերապրելու եւ յարմարելու 20րդ դարու պայմաններուն, թէ պիտի փլի, յառաջ բերելով հողերու եւ իշխանութեան նոր բաշխումներ, ճիշդ ինչպէս եղաւ 18րդ դարու սպանիական, լեհական եւ շուէտական կայսրութիւններու եւ 19րդ ու 20րդ դարերուն օսմանեան ու աւստրիական կայսրութեանց անկումներով: Երկրորդ, կայ նախկին ռուսական կայսրութեան հողամասերու հպատակ ազգութեանց ապագայի խնդիրը:

Ռուսական կայսրութիւնը, որ 18րդ դարուն բարձրացաւ Շուէտի եւ Լեհաստանի զինուորական – աւատապե-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի քանի օր յետոյ ներկայացան Նըրսէին կաթողիկոսի նուիրակները. Դրան եպիսկոպոսի առաջնորդութեամբ եւ յանձնեցին Ոստիկանին կաթողիկոսի ձեռագիր մի նամակը եւ դրա հետ միասին թանկագին ընծաներ:

Կաթողիկոսը իւր նամակով շնորհաւորում էր նախ Ոստիկանի գալուստը եւ աղօթում նրա յաջողութեանց համար եւ ապա իւր ընծաներն առաջարկելով՝ խնդրում էր նրանից ապահովութեան հրովարտակ՝ թէ՛ իւր անձի եւ թէ աթոռի համար:

Ոստիկանին դիմելու այս խորհուրդը տուել էին կաթողիկոսին Բիւրականում եղող իւր մերձաւորները:

Բէշիրը այնքան տագնապով հետեւում էր Հայրապետին, որ միայն Նըրսէի միջամտութիւնը կարող էր նրա հետապնդութեան առաջն առնել: Այս պատճառով կաթողիկոսը չմերժեց մերձաւորների խորհուրդը, որ [illegible], բարեբար հետեւանք ունեցաւ:

Ոստիկանը գրաւուելով ոչ այնքան կաթողիկոսի քաղաքավար նամակից, որքան նրա ղրկած ընծաներից, շնորհեց Հայրապետին ազատութեան հրովարտակ, թոյլ տալով նրան ապրել՝ ուր որ ինքը ցանկանում էր:

Վեհափառը, ի հարկէ, իր ձեռակերտ Բիւրականը գերադասեց Դուինից: Որովհետեւ գիտէր որ մահմեդական իշխանաւորի խօսքն ու ստորագրութիւնը չէին կարող ապահովել իւր անձը մայրաքաղաքում, այդ պատճառով մնաց Բիւրականում մինչեւ որ տեսնէ թէ Տէրը ինչ է յաջողում Հայոց թագաւորին:

Բայց Բէշիրը կատաղեց, երբ Նըրսէ հրամանը հասաւ, որով Ոստիկանը պատուիրում էր նրան հանգիստ թողնել Հայոց կաթողիկոսին:

Նա գիտէր որ, Ոստիկանը ստացել է արդէն նուէրների մի բաժին, եւ այդ է պատճառը որ բարեացակամ է կաթողիկոսի հետ: Բայց չէ՞ որ ինքն էլ իւրը պիտի ստանար. չէ՞ որ Այրիվանից ձեռնունայն վերադառնալով՝ նա որոշել էր իւր վրէժը Սեւանից առնել, իսկ եթէ այդ չյաջողէր՝ ապա Բիւրականից:

Բայց ահա ոստիկանը խանգարում էր նրան: Ի՞նչ անել ուրեմն:

Նա դիմեց իսկոյն Դուին, մահմետական կրօնապետի օգնութեան:

Վերջինս որովհետեւ մեծ ազդեցութիւն ունէր ինչպէս իւր ժողովրդի, նոյնպէս եւ Ոստիկանի վրայ, ուստի խոստացաւ Բէշիրին՝ ոչնչացնել տալ Ոստիկանի հրովարտակը եւ նորէն կաթողիկոսին իւր վրէժխնդրութեան յանձնել:

Մինչդեռ Դուինում այս հոգսերով էին զբաղուած եւ Հայոց կաթողիկոսը անցընում էր իւր ձմեռը խաղաղութեամբ, մեր երկու առաքեալները, այն է՝ Վահրամ Սեպուհն ու Մարզպետունի իշխանը թափառում էին Հայոց մեծ ու փոքր իշխանների գաւառներում, մի բերդից անցնելով միւսը, մի ամրոցից՝ դէպի մի ուրիշը:

Բայց նրանց առաքելութիւնը անցնում էր ապարդիւն եւ խօսքն ու յորդորը պտուղ չէին բերում:

Աղձնեաց իշխանն, օրինակ, խոստանում էր միացնել իւր զօրքը արքայական բանակին, եթէ միացած կը տեսնէր նրան Աշոտ սպարապետի զօրքը եւ Արաս արքայեղբօր գնդերը: Մոկաց իշխանը նոյն համաձայնութիւնն էր տալիս, եթէ յիշեալների հետ միասին կը գար պատերազմելու Վասպուրականի թագաւորը: Աշոտ Բանաւորը խոստանում էր մտնել դաշնակցութեան մէջ, եթէ արքայական հրովարտակով իւր իշխանութեան կը յանձնուէին Արարատի հինգ գաւառները: Արաս արքայեղբայրը, ընդհակառակն, աւելորդ էր համարում կազմել մի դաշնակցութիւն, որ պիտի կռուէր Աշոտ Երկաթի դրօշի տակ: Նրա կարծիքով, թագաւորն արդէն վհատուած ու հեռացած էր. պէտք էր ուրեմն թոյլ տալ նրան հանգստանալ մի ամրոցում, իսկ գահը յանձնել օրինաւոր ժառանգին, այն է՝ իրան: «Այնուհետեւ, ասում էր, կարիք չի լինիլ, որ Գէորգ իշխանն ու Վահրամ Սեպուհը զօրք մուրան իշխաններից եւ կամ միութեան միջնորդ հանդիսանան, զի քաջ թագաւորին կը միանան միշտ քաջերը»:

Այս բանակցութիւններն ամիսներ տեւեցին: Աշունն ու ձմեռը անցան եւ սկսաւ Հայաստանի գեղեցիկ գարունը:

Եւ սակայն միջնորդ իշխանները ոչ մի միութիւն ստեղծել չկարողացան:

Բայց Դուինի Հագարացի կրօնապետը Բէշիր զօրապետին արած իւր խոստումը կատարեց: Որքան էլ Ոստիկանը յամառ էր ու ինքնակամ, այսուամենայնիւ դէնպետը կարողացաւ համոզել նրան՝ թէ նա մեծ նախատինք է հասցրել Մահմէտի կրօնքին, ապահովութեան գիր տալով Հայոց կաթողիկոսին:

— «Աստուած այդ սուրը տուել է քեզ նրա համար, որ դրանով մեր կրօնը անհաւատների մէջ տարածես, որ Մահմէտի քարոզած ճշմարտութիւնն աշխարհին ծանօթացնես, որ այդ ճշմարտութեան հակառակորդներին փշրես ու ջախջախես: Բայց դու, ընդհակառակն, խնամում ու հովանաւորում ես մեր կրօնի թշնամուն, Մահմէտի հայհոյիչին, որբազան Ղուրանի անարգող մարդուն»:

Այս եւ սրանց նման զրոյցներ շարունակ անում էր կրօնապետը, մինչեւ որ Ոստիկանը համոզուելուց թէ ձանձրանալուց հրաման տուաւ Բէշիրին՝ հետեւել նորէն կաթողիկոսին եւ դարձնել նրան Դուին:

Բէշիրի ցանկութիւնն էլ այդ էր: Ամբողջ ձմեռը նա Դուինում մաշուել էր անգործութիւնից: Այժմ ահա գարնան գեղեցիկ օրերի հետ, հասաւ իրան Ոստիկանի աւելի եւս գեղեցիկ հրամանը: Ի՞նչ էր մնում նրան անել, եթէ ոչ զօրքերը հաւաքել եւ դիմել Բիւրական:

Այդպէս էլ նա արաւ: Մի քանի օրուայ մէջ նա կազմեց, պատրաստեց իւր հզօր բանակը եւ հրաժեշտ տալով բարեբար Ոստիկանին դիմեց դէպի ծերուկ Արագածը:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ական կայսրութեանց աւերակնե-
րուն վրայ, միջնադարեան ռուս պե-
տութեանց եւրոպական նկարագիրը
ունեցաւ գրեթէ: Նովկորոտ եւ Փըս-
կով առեւտրական սակաւապետու-
թիւններ էին, որոնք կրնային վերած-
ուիլ Հանզայի քաղաքապետութեանց
եւ բիւզանդինեան Թագաւորութեանց
միջեւ դրութեան մը: Ուկրայնական
Քիէվ աւելի քաղաքակիրթ Լեհաստան
մը կամ Հունգարիա մը դառնալու
կարելիութիւնները ունէր, — բիւ-
զանդական մշակոյթով մը՝ փոխա-
նակ լատինականի: Բայց Մոսկովեան
Ռուսաստանը շատ մը տեսակէտներով
Թաթար – մոնկոլեան կայսրութեանց՝
արեւելեան Եւրոպային եւ 18րդ դա-
րուն մէջ մխրճում մը եղաւ:

Ժամանակակից Արեւմուտքի մեծ
տէրապետի ըմբռնումը արդիականու-
թեան պատրանքը տուաւ կառուց-
ուածքի մը, որ էապէս ասիական էր:
«Ֆանարիոթ» եւ «ենիչէրի» տարրեր
ներմուծուեցան Պալթեան, Ժակոպէն
եւ ուրիշ օտար արկածախնդիրներէ,
որոնք խուժեցին ցարերուն ծառա-
յութեան մէջ, եւ Պետրոս Ա.ի ու Կա-
թարինէ Բ.ի ժամանակաշրջաններուն
...թանկի երկու մեծ ալիքները ան-
...պէս մոսկովեան իշխանութեան
ենթարկեցին ստուարաթիւ եւրոպա-
կան ժողովուրդներ, Եւրոպայի խոր-
հրդաժողովներուն մէջ մտցնելով
...մանածին Թագուհիներու կեղծա-
ւոր սիրելիները: Զուգահեռը կա-
րելի է երկարել մոսկովեան եւ օս-
մանեան ընկերութիւններու մէջ եւս:

19րդ դարուն Ռուսիոյ ազատական
տարրերը աւելի յաջողութիւն չունե-
ցան մոսկովեան զինուորական պիւ-
րոկրասիի «ասիականութեան» դէմ
քան անոնց Թրքական նախատիպերը
օսմ. կայսրութեան մէջ, եւ Աղեք-
սանդր Բ. նուազ յաջողած բարենորո-
գիչ մը եղաւ քան Մահմուտ Բ., Թէեւ
...կէ վերջ գահակալած: 2 պետու-
թեան կառուցուածքներն ալ, մոսկով-
եան եւ օսմանեան, շահագործուեցան
արեւմտեան Եւրոպայի մրցակից դրա-
մատիրութիւններէն, երկու փուլերով,
նախ Անգլիա Ֆրանսայի դէմ, յե-
տոյ Անգլիա եւ Ֆրանսա գերմանական
...ութեանց դէմ: Երկու պետական
...մերն ալ խառնուեցան Մեծ պա-
տերազմին, եւ մինչ համսլաւութիւնը
...ւայեց Լոնտոնի ու Փարիզի նպա-
տակներուն, համիսլամութիւնն ու
համթուրանականութիւնը կապուե-
ցան Պերլինի ու Վիեննայի քաղաքա-
կանութեանց: Մեծ պատերազմէն ետ-
քը, օսմ. կայսրութեան հնամաշ շէն-
քը խորտակուեցաւ, մասերը բաժ-
նուեցան, եւ ի դէպ, Անատոլուի
բարձրաւանդակին վրայ սառը եկաւ
...ական առողջ ազգային պետու-
թիւն մը: Ռուսական կազմը, վե-
րածուած խորհրդային ձեւի, դը-
րուած եւրոպական ընդարձակ հողե-
րէն, ինքզինքը փրկեց ամբողջական
փլուզումէ մը՝ միջազգային դը-
րամատիրական խումբերու անխա-
...ն եւ հետեւողական անդադրու-
թեան շնորհիւ ու քաղաքական օգնու-
թեամբը նախ Գերմանիոյ (Ռափալլո-
յի շրջան) եւ ապա Անգլիոյ ու Ֆրան-
սայի (Ազգաժողովի շրջան):

Ռոմանովեան կայսրութեան հողա-
մասերը կազմող շրջաններու մեծա-
գոյն մասին մէջ ռուսական պետու-
թեան վերահաստատումը, Մոսկուա
կեդրոնով, հնարաւոր եղաւ բազմա-
թիւ ազգային փոքրամասնութիւննե-
րու եւ անջատական տարրերու հետ
դաժան պայքարներէ վերջ միայն:

Լենին, նման իրմէ առաջուան երկու
Նափոլէոններուն, իր ժամանակակից
համաձայնական պատերազմ մղող
քաղաքագէտներուն եւ իրմէ ետքը ե-
կող Հիթլէրին, արթնամտութիւնը
ունեցաւ առաջ մղելու ազգայնակա-
նութեան ուժերը՝ յօգուտ իր իւրա-
յատուկ քաղաքական նպատակնե-
րուն: Ան հռչակեց նախկին ռուսական
կայսրութեան բաղկացուցիչ ազգային
փոքրամասնութեանց ինքնորոշման ի-
րաւունքը: 1922ին Պաքուի մէջ գու-
մարուեցաւ Արեւելքի Ժողովուրդնե-
րու համագումար մը: Ընկերային յե-
ղափոխութիւն եւ ազգայնականու-
թիւն իրար խառնուեցան Չինաստա-
նի, Հնդկաստանի եւ արեւելեան հնդ-
կական կղզիներու մէջ՝ յառաջ քշելու
քաղաքական նպատակները այն նոր
խմբակին, որ կեդրոնացաւ Մոսկուա-
յի մէջ եւ ինքզինքը անուանեց մի-
ջազգայնական: Կէս – եւրոպական,,
կէս – ասիական ոգիի ամենայաղթ,
ամենաքանդ Թափառականութիւնը
հիւսեց բովանդակ աշխարհին տի-
րապետելու նոր երազներ: Ատիլլայի
եւ Ճինկիզի մէջ վառող կրակը բոցա-
վառած էր Լենինի բոլորանուէր առա-
քելականութիւնը եւ Դուխաչեւսկիի
բորտակեալ կայսերականութիւնը:

Ռուսական յեղափոխութեան հետե-
ւանքով Մոսկուայի մէջ հաստատ-
ուած պետական քաղաքականութեան
մեքենականութիւնը պարտաւորուե-
ցաւ իրաւախոհութիւն հաստատել ազ-
գայնականութեան ներքին ուժերուն
հետ եւ շահագործել ազգայնականու-
թեան արտաքին ուժերը: 1920ական
Թուականներու սկիզբներուն, Խ.
Միութեան մէջ փոքրամասնութիւն
կազմող ազգութիւնները, քաջալեր-
ուած 1917—20ի անկախութեան
կարճատեւ շրջանէն եւ մնած՝ ներքին
իրաւախոհութեան քաղաքականու-
թենէն, զոր արտաքին փառասիրու-
թիւններ պարտադրեցին Մոսկուա-
յին, արագ զարգացումի հաւաստիք-
ներ տուացան: Ուկրայնայի, Կովկասի
եւ Թուրքեստանի մէջ արձակուեցան
այն ուժերը, զորս յետոյ շատ դըժ-
ուար եղաւ զսպել: Զինեալ շարժում-
ներ — Պասմաճիներու շարժումը
Թուրքեստանի մէջ 1923 — 26ին ա-
ռանձնապէս ահաւոր էր — սրեցին
նոր ազգայնական գաղափարաբանու-
թեանց ուժն ու խորութիւնը:

1930ական Թուականներու սկիզբնե-
րը համաշխարհային յեղափոխու-
թեան տեսութենէն ժամանակաւոր
հրաժարումը, ինչպէս նաեւ համայ-
նավար խաչակրութեան ձախողանքը
Չինաստանի մէջ, պատճառ դարձան
որ խորհրդային ուժը ինքն իր վրայ
դառնայ եւ ստանայ, ինքն իսկ, որոշ
ազգայնական երանգ մը — համառու-
սական երանգը: Զափազանցութիւնը
այլանդակութեան հասցնելու մասնա-
գիտութիւն մը զարգացուցին Կովկա-
սի եւ Թուրքիստանի մէջ — ազգային
խմբաւորումները բաժնել հիւլէա-
կան ենթախմբաւորումներու: Ասոր
հետեւեցաւ վրան բաց բռնութիւնը,
որ վերջին երեք տարիներուն յանդե-
ցաւ տեղական ազգային համայնավար
կազմակերպութեանց «զտումին»՝ ի-
րենց ամէնէն գործօն ու ձեռնհաս
տարրերէն: Բովանդակ Խորհրդային
Միութեան մէջ, մէկ ծայրէն միւսը,
այժմ կը մղուի «պաղ կռիւ» մը կեդ-
րոնական — մեծ ռուսական — կառա-
վարութեան եւ ազգային խմբաւո-
րումներու միջեւ — սպիտակ ռուսա-
կան, փոքր ռուսական, քոզաքեան,
կովկասեան եւ Թրքեստանեան: Մեծ
ռուս ազգայնականութիւնը կը կռուի
իր գերակայութեան համար ազգայ-
նական փոքրամասնութիւններու վը-
րայ, ինչպէս նաեւ պահպանելու Մոս-
կուայի տիրապետութիւնը ամբողջ
Սեւ ծովեան աւազանի, Կովկասի եւ
Թուրքեստանի մէջ: Եթէ Մոսկուա
կորսնցնէ այս պայքարին մէջ, եթէ
հիւսիսէն հարաւ Մոսկուայի հակա-
կշիռը խախտի, այն ատեն անխու-
սափելի պիտի դառնայ արեւմուտքէն
արեւելք՝ Ռումէնիայէն մինչեւ
Սինքեանկ, բոլոր հողամասերու վրայ
իշխանութեան վերադասաւորում մը:

Անցեալ տարի շատ արծարծուեցան
Ուկրայնիան մեծ Ռուսիայէն անջատե-
լու հարցը եւ անոր հետեւանքները:
Գերման ազդեցութեան շրջանակին
մինչեւ Սեւ ծով տարածումը անշուշտ
համաշխարհային նշանակութիւն ու-
նեցող դէպք մը պիտի ըլլար, որ ա-
ռաջ պիտի բերէր ուժերու հիմնական
վերայարդարում մը: Այստեղ նպա-
տակ չունինք քննելու այսպիսի պա-
տահարի մը առաջ բերելիք ազդեցու-
թիւնը սպիտակ Ասիոյ եւ քոզաքեան
հողամասերու վրայ, Լեհաստանի եւ
Պալթեան պետութիւններու դիրքին
վրայ, Փինլանտական հակակշիռին
ընդարձակման հաւանականութեան
վրայ դէպի Սպիտակ ծով (սկանտի-
նաւեան կամ գերման օրիէնթասիոնով
մը), ոչ ալ կ'ուզենք խօսիլ հակազդե-
ցութեանը մասին նոր ռուսական
կարգուսարքին սահմանափակուած
17րդ դարու Մոսկուայի շուրջ — եւ
ոչ ալ ի վերջոյ կազմութեանը մասին
նոր ուկրայնական պետութեան մը՝
40 միլիոն բնակչութեամբ՝ գերմա-
նական աշխարհի եւ մեծ ռուսական
պետութեան միջեւ: Այստեղ մեր նը-
պատակն է քննել Կովկասի եւ Թուր-
քեստանի շրջաններու յարաբերու-
թիւնը այն կացութեան հետ, երբ Խ.
Միութիւնը կազմալուծումի ընթացքի
մը մէջ մտնէ, ծնունդ տալով զինք
բաղկացնող ազգութեանց անջատու-
մին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԵԼՃԻՈՅ ԴԱՂԹ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 15 Մայիս.— Պելճիոյ Ներկայացուցչական ընդհ. ժողովը իր վերջին նիստին մէջ լսելէ վերջ դաղթ. վարչութեան միամեայ հաշուետուութիւնը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց կատարուած աշխատանքին համար, եւ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ վերստին պաշտօնի կոչեց նախկին վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.— Տոքթ. Պ. Մուրատեան՝ ատենապետ, Ն. Զամքըրթէն՝ դեր-ատենապետ, Վ. Մարտիկեան՝ ատենադպիր, Կ. Տէվլէթեան՝ գանձապահ:

Խորհրդատու անդամներ.— Մ. Ղազիկեան, Վ. Սարգսեան, Յովակիմեան, Պարսամեան եւ Մրտիկեան:

Շնորհաւորելով վարչութեան անդամները, յաջողութիւն կը մաղթենք:

Հ. Տ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ, իր գրական գործունէութեան 50ամեակին առթիւ: Գրեց՝ Տիրան Ե. Ալէքսանեան: Աթէնք, տպ. Պարթէնոս, 1939:

1400ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԷՐ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ

Ամերիկա, Եունիըն Սիթիի մէջ յարգանքի սեղան մը սարքուած է Պ. Նշան Թրփանճեանի ծննդեան 50րդ տարեդարձին առթիւ: Բազմաթիւ բարեկամներ եւ ծանօթներ մասնակցած են սեղանին, ճառեր խօսելով:

Պ. Թրփանճեան Ամերիկա գացած է 1905ին Տիգրանակերտէն եւ մետաքսի գործարանի մը մէջ իբրեւ բանուոր ծանօթացած է գործի գաղտնիքնե-րուն: 1918ին բացած է սեփական գործարան մը քանի մը ընկերներու հետ, 1924ին կը հիմնէ Մետաքս ընկերութիւնը եւ տարիներու ընթացքին կ'ընդարձակէ գործը: Ներկայիս իր գործարանին մէջ կ'աշխատին 50 — 60 հայ գործաւորներ:

Ամենավերջին խօսողը եղած է Թրփանճեան եւ յայտարարած որ հաճոյքով պիտի շարունակէ օգնել իր ժողովուրդին:

Մայր Թրփանճեան այս առիթով 1000 տոլար խոստացած է Պէյրութի Ճեմարանին, իսկ Նորեան Եղբայրները 400 տոլար:

ՎԵՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԱՅՐ Կ'ԸԼԼԱՅ

Լիմայի մէջ (Փէրու, Հարաւ. Ամերիկա) վեց տարեկան աղջիկ մը մայիս 14ին ծնած է մանչ զաւակ մը, վեց լիտրա ծանրութեամբ: Հիւանդապահուհիները կ'ըսեն, Թէ այս մանկամարդ մայրը կը պատկանի աղքատ ընտանիքի մը, որ բաղկացած է ծնողքէն զատ հինգ մանչերէ եւ չորս աղջիկներէ: Ծնողքը Հնդիկներ են: Բժիշկները մանրազնին քննութիւն կատարած են եւ հաստատած են, որ այս դեռատի աղջիկը զարգացած կոնք եւ ոսկորներ ունի: Իսկ ստինքը աճած է անբնականոն կերպով: Թէ մայրը եւ Թէ նորածինը քաջառողջ են:

ՆՈՐ ԳԻՒՏԵՐ ԴԵԼՓԻՍԻ ՄԷՋ

Աթէնքի Ֆրանսական հնագիտութեան կաճառը յաջողեցաւ Դելփիսի մէջ գտնել գեղարուեստական մեծարժէք առարկաներ: Ասոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ հին հելլէնները գիտէին ոսկի եւ փղոսկր գործածել արձանագործութեան մէջ դեռ Փիթիասէն առաջ, որ Ակրոպոլիսի մէջ զետեղեց իր համբաւաւոր արձանը: Այս առարկաները գտնուեցան փոքր հորի մը մէջ, Ապողոնի տաճարը տանող ճամբուն վրայ: Անոնց վրայ սփռուած էր փոշի, ինչ որ ցոյց կուտայ Թէ հրդեհ տեղի ունեցած է: Ֆրանսական կաճառի վարիչ Պ. Տըմանժէլ ըսաւ, Թէ Դելփիսի մէջ տակաւին յոյս կայ գտնելու նոր գանձեր, որոնք ընդարձակ լոյս մը պիտի սփռեն հելլէնական քաղաքակրթութեան վերածնունդի շրջանին վրայ: Ցարդ գտնուած գեղարուեստական առարկաներն են՝ արձան մը, արձանի ծածկոցներ՝ ոսկեզարդ, փղոսկրի բեկորներ, բազմաթիւ ոսկիէ ապարանջաններ ու օղեր, ինչպէս նաեւ 12 աղնձեայ տախտակներ, որոնց վրայ նկարուած են զանազան անասուններ:

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՋԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ-ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ-ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ-ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

ՄԱՄՈՒԼ

40ԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Վերջերս Ամերիկայի մէջ տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. կարգ մը կոմիտէներու 40—45ամեակը (Փրովիտէնս, Լօէլ, Լորէնս, Նիւ Եորք եւ Ուստըր): Այս առթիւ Հայրենիք հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (28 Ապրիլ).

— «Ի՞նչ էր Ուստըրի Հ. Յ. Դ. կոմիտէի, ինչպէս եւ ուրիշ վայրերու Դաշնակցական կոմիտէներու յաջողութեան գաղտնիքը:

Ինչո՞ւ Հնչակեանները, որ ասկէ 40 տարի առաջ կ'իշխէին Ամերիկայի մեր գաղութներուն մէջ, հետզհետէ կորսնցուցին իրենց առաջնակարգ դիրքն ու ազդեցութիւնը եւ դարձան երկրորդական, երրորդական, չորրորդական այժ մը, մինչ Դաշնակցութիւնը, որ աւելի ուշ հրապարակ եկաւ, յաջողեցաւ շուտով հրապարակը գրաւել եւ դառնալ Ատլանտեանի այս կողմը եւս հայ ազգային քաղաքական կեանքի գլխաւոր ազդակը, ինչպէս որ դարձաւ Ատլանտեանի միւս կողմը, ամէն տեղ, ուր բուռ մը Հայ կ'ապրի:

Պատճառները մէկէ աւելի են:

Նախ եւ առաջ՝ Հնչակեանները ոչ մտաւորական եւ ոչ ալ մանաւանդ բարոյական տեսակէտով կը ներկայացնէին այն ոյժը, որ կրնար տեւական կերպով առաջնորդող դեր կատարել հայ կեանքի մէջ: Անոնց կը պակսէին ներքին գաղափարական ներդաշնակութիւնը, բարոյական կուռ կապը, միաբանութիւնը, զոհաբերութեան ոգին, կարգապահութիւնը, որ անհրաժեշտ են քաղաքական կազմակերպութեան մը յարաճուն ազդեցութեան եւ տեւական առաջնորդութեան համար: Այդ յատկութիւններէն զուրկ ըլլալով՝ Հնչակեանները պառակտեցան եւ սկսան իրարու դէմ կռուիլ կատաղի կերպով՝ կանգ չառնելով նոյնիսկ իրենց լաւագոյն ընկերներու սպանութեան առջեւ:

Երկրորդ՝ ոչ միայն Հայ գաղութներու, այլ եւ Երկրի մէջ Հնչակեանները չկրցին ըլլալ մեր ժողովուրդին այնպիսի ծառայութիւններ, որոնց շնորհիւ կրնային տեւականօրէն իրենց հետ կապել հայ զանգուածները:

Երրորդ՝ Հնչակեանները չունեցան բաւականաչափ զօրաւոր նկարագրի տէր, գաղափարական, անկեղծ, նուիրուած, անձնազոհ առաջնորդներ, որոնք անընկճելի հաւատք, անսպառ եռանդ, աննկուն կամք եւ անյաղթելի տոկունութիւն ունենային համերաշխ գործակցութեամբ վարելու իրենց կազմակերպութիւնը եւ անոր միջոցով հայութիւնը:

Մինչդեռ՝ Դաշնակցութիւնը յաջողեցաւ իրականութեան մէջ տիրական ոյժ մը դառնալ, որովհետեւ ան ունեցաւ փայլուն միտքի, զօրաւոր կամքի ու նկարագրի տէր նուիրուած ու անձնազոհ առաջնորդներու ամբողջ խումբ մը, որ չընկրկեցաւ ոչ մէկ արգելքի, ոչ չմէկ դժուարութեան առջեւ եւ Ուստըրի նման Թշնամական անկիւնի մը մէջ անգամ բոյն դրաւ եւ յաջողեցաւ կազմել պատկառելի կոմիտէ մը, որուն գործօն անդամներու թիւը ատեն մը հասաւ 150ի եւ նոյնիսկ աւելիի:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք Հնչակեաններու նման չպառակտուեցաւ, երբեք իրարու հակամարտ, զիրար վարկաբեկող ու քայքայող խոշոր մասերու չբաժնուեցաւ: Ճիշդ է, Դաշնակցութենէն զանազան ժամանակներ հեռացողներ եղան, բայց անոնք սակաւաթիւ անհատներ էին միայն, որ երբեք չկրցին իրենց ետեւէն քարշ տալ կուսակցական զանգուածներ:

Հայ իրականութեան մէջ ոչ մէկ քաղաքական կազմակերպութիւն կրցաւ այնքան կարգապահ ըլլալ եւ կարգապահութիւն սորվեցնել, որքան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Ոչ մէկ հայ քաղաքական եւ ոչ-քաղաքական կազմակերպութիւն երբեւան բերաւ փոխադրութեան այն սքանչելի ոգին, որ երեւան բերաւ Դաշնակցութիւնը եւ որ բացառիկ է նոյնիսկ ուրիշ ազգերու կեանքին մէջ: Ոչ մէկ հայ քաղաքական եւ ոչ-քաղաքական կազմակերպութիւն կրցաւ Դաշնակցութեան նըման բարձր աստիճանի մը վրայ դնել եւ այնքան արդիւնաւոր դարձնել իր բանաւոր եւ գրաւոր պրոպագանդը եւ մասնաւորապէս տարածել, լսելի եւ յարգելի դարձնել իր մամուլը: Ոչ մէկ հայ քաղաքական եւ ոչ-քաղաքական կազմակերպութիւն Դաշնակցութեան նման կրցաւ Երկրի մէջ Թէ դուրսը կատարել իրական առաջնորդի դերը հայ ժողովուրդի համար անոր կեանքի ամէնէն տագնապալի շրջաններու մէջ: Դաշնակցութիւնն էր, որ հնարաւոր դարձուց եւ վարեց հայկական հերոսամարտները վերջին քառորդ դարու ընթացքին. Դաշնակցութիւնն էր, որ ստեղծեց Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ հնարաւոր դարձուց ներկայ Խորհրդային Հայաստանի գոյութիւնը, իբր կորիզ հայ ազգային ապագայ պետութեան»:

Լեհաստան հակառակ է Տանցիկի հանրաքուէին

Վարշաւայի կիսապաշտօնական օրկանը ուժգնօրէն կը յարձակի այն Թելադրութեան վրայ, Թէ Տանցիկի հարցը պէտք է լուծուի հանրաքուէի միջոցաւ: Ոչ ոք կ'ուրանայ, Թէ Տանցիկի բնակչութեան մեծամասնութիւնը Գերմաններ են: Այս իրողութիւնը հաստատելու համար հանրաքուէի եւ կամ փողոցներու մէջ Թափօրներ կազմելու պէտք չկայ: Այս իրողութիւնը միշտ ընդունած են լեհական կառավարութիւնները եւ գնդ. Պէք խոստովանեցաւ զայն մայիս 5ի իր ճառին մէջ: Լեհաստան, սակայն, կենսական շահեր ունի Տանցիկեան հողամասերուն մէջ, որոնք հաստատուած են միջազգային դաշնագրերով եւ լեհական կառավարութեան ու Տանցիկի ծերակոյտին միջեւ կնքուած համաձայնագրով: Այս իրաւունքները ճանչցած է նաեւ գերման կառավարութիւնը: Եթէ Գերմանիա փորձէ բռնի ուժով գրաւել Տանցիկը, լեհ բանակները արդէն կը մտնեն այնտեղ նախ քան գերման զօրքին հասնիլը արեւել. Փրուսիայէն: «Մեր շահերը Տանցիկի մէջ լաւ հիմնաւորուած են: Մենք չենք կրնար կորսուել Պալթիկէն»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Երկրորդ օրը, իրիկուան, արեւին մարը մտնելէն ժամ մը առաջ, ան իր ձիու Թողուց Սէն–Միշէլ լեռը եւ դէպի ցամաք յառաջանալով՝ մօտեցաւ ծովեզերքին այնպիսի մէկ տեղը, որ միշտ ամայի է, որովհետեւ աւազի մէջ խրուելու վտանգ կայ:

Բարեբախտաբար մակընթացութիւնը շատ բարձր էր:

Հալմալօ, բոլոր ուժովը, մակոյկը դէպի առաջ՝ եզերքը մղեց, շօշափեց աւաղուտ յատակը, հասկցաւ որ հաստատուն է, նաւակը անոր մէջ խրեց ու ինքը ծովեզերք ցատկեց: Անոր ետեւէն դուրս ելաւ ծերունին ալ ու դիտողննեց հորիզոնը:

— Տէ՛ր իմ, ըսաւ Հալմալօ, ահա հոս կը գտնուինք Կուէնօն գետաբերանին մօտ: Ահա Պօվուարը՝ ձախակողմը, ահա Հիւին աջակողմը. իսկ մեր դիմացը բարձրացող զանգակատունը, Արտըվօն է:

Ծերուկը ծռեցաւ դէպի մակոյկը, առաւ չոր հաց մը, դրաւ իր գրպանը եւ Հալմալօին դառնալով ըսաւ.

— Վերցո՛ւր մնացածը:

Հալմալօ հաւաքեց մնացած միսը, չոր հացը լեցուց պարկի մը մէջ, պարկը ուսը առաւ եւ դառնալով ծերունիին.

— Տէր իմ, ըսաւ, ի՞նչ պէտք է ընեմ այժմ, առաջնորդե՞մ Թէ հետեւիմ ձեզ:

— Ոչ մէկը, ոչ միւսը:

Հալմալօ ապուշ կտրած նայեցաւ ծերունիին:

— Մենք պէտք է այժմ բաժնուինք, Հալմալօ, մեր երկուքին միասին ըլլալը աղէկ չէ. պէտք է կա՛մ հազար հոգի ըլլալ կամ մէկ հոգի:

Այստեղ ծերունին լռեց եւ իր գրպանէն կանաչ մետաքսէ գործուած ժապաւէն մը հանեց: Բաւական նման էր քօքարդի եւ կեդրոնը ասեղնագործուած էր շուշանի ոսկեայ ծաղկանկարը:

— Կարդալ գիտե՞ս:

— Ոչ:

— Աւելի լաւ. կարդալ գիտցողը անյարմար կ'ըլլայ: Յիշողութիւնդ սո՞ւր է:

— Այո՛:

— Շատ լաւ, լսէ ուրեմն, Հալմալօ: Դուն դէպի աջ կողմը կը բռնես, իսկ ես դէպի ձախը: Ես կ'երթամ Ֆուժէրի կողմէն, իսկ դուն Բազուժի կողմէն: Պահէ այդ պարկը, որ քեզի գիւղացիի կերպարանք կուտայ, ծածկէ զէնքերդ եւ ցանկապատի հանդիպած ատենդ քեզի համար ձեռնափայտ մը կտրէ: Սողոսկէ բարձրահասակ վարսակներու արտերու մէջէն, սահէ պատերու ետեւէն, ցատկէ ցանկապատերու վրայէն եւ գնա դաշտերու մէջէն. հեռու կեցիր անցորդներէն, խուսափէ ճամբաներէ եւ կամուրջներէ, մի՛ մտներ Բօնտորսօն. բայց չէ՞ որ դուն պիտի կտրես անցնիս Քէնօն գետը, ի՞նչպէս պիտի ընես:

— Լողալով կ'անցնիմ:

— Շատ լաւ, ասկէ զատ այդ գետին մէջ ծանծաղուտ մը կայ, գիտե՞ս ո՛ւր կը գտնուի:

— Այո՛, Անսէի եւ Վիէօ Վիէլի մէջ:

— Այո՛, այդպէս է, ճշմարիտ է որ դուն տեղացի ես:

— Բայց շուտով գիշեր կ'ըլլայ, ո՞ւր պիտի գիշերէք:

— Իմ մասին Թող որ ես մտածեմ, բայց դուն ո՞րտեղ պիտի գիշերես:

— Ատոր համար մամուռներ կան, ես նաւաստի ըլլալէ առաջ գիւղացի եղած եմ:

— Մէկդի նետէ քու այդ նաւաստիի գլխարկդ, որ կարող է քեզ մատնել, աւելի լաւ կ'ընես որ գիւղական գդակ մը գտնես:

— Օ՛հ, այդպիսի գդակներ ամէն տեղ կարելի է ճարել. առաջին հանդիպած ձկնորսէն կարելի է գնել:

— Շատ լաւ, լսէ՛ այժմ, դուն լաւ կը ճանչնա՞ս անտառները:

— Բոլորը:

— Ամբողջ երկրին մէջ:

— Այո՛, սկսած Նուարմուտիէէն մինչեւ Լավալ:

— Գիտե՞ս նոյնպէս անոնց անունները:

— Գիտեմ Թէ՛ անտառները, Թէ անոնց անունները, բոլորը գիտեմ:

— Ոչինչ չե՞ս մոռնար:

— Ոչինչ:

— Շատ լաւ, այժմ լսէ՛ ուշադրութեամբ: Օրական ո՞րչափ մղոն ճամբայ կրնաս անցնիլ:

— Տասը, տասնըհինգ, տասնըութ, եթէ միայն պէտք ըլլայ, մինչեւ անգամ քսան մղոն:

— Այո՛, կ'երեւի այդքան ալ պէտք կ'ըլլայ: Բառ մը մինչեւ անգամ չմոռնաս այն խօսքերէն, զոր այժմ պիտի ըսեմ քեզ: Դուն կ'երթաս Սէնդ–Օպէնի անտառը:

— Որ կը գտնուի Էանպալի մօտ:

— Ճիշդ այդ, այդտեղ Սէն–Ռիէօլի եւ Բլէդէլիաքի միջնեղ բացուող ձորակին եզերքը կը գտնուի մեծ շագանակենի մը, դուն այնտեղ կանգ կ'առնես, բայց ոչ զոք չես տեսներ:

— Բայց ատիկա չարգիլեր որ այնտեղ որ եւ է մէկը պահուըտած ըլլայ, ես այդ գիտեմ:

— Դուն ձայնով նշան պիտի տաս. գիտե՞ս ինչպէս ձայնով նշան կուտան:

Հալմալօ իր Թուշերը ուռեցուց, երեսը ծովին կողմը դարձուց եւ բուի կո՜ւվո՜ւ յոցը հնչեցուց: Այդ վոյոցը այնքան նման էր եւ այնքան չարագուշակ որ, կարծես գիշերային խորութիւններէն դուրս կուգար:

— Շատ լաւ, դուն ատիկա լաւ գիտես. այս ըսելով ծերունին մետաքսէ ժապաւէնը Հալմալօին երկնցուց:

— Ա՛ռ, ահա քեզ իմ հրամանատարութեանս նշանը. պէտք է որ դեռ ոչ ոք չիմանայ իմ անունս, բայց այս ժապաւէնը բաւական է: Այդ շուշանի ոսկեայ ծաղկանկարը հիւսած է Թագաւորին աղջիկը Թամբլի բանտին մէջ:

Հալմալօ ծունկը դետին դրաւ եւ դողդողալով ընդունեց շուշանանկար ժապաւէնը, մօտեցուց իր շրթունքներուն, բայց յանկարծ կանգ առաւ, սարսափելով զայն համբուրելէ:

— Կարո՞ղ եմ համբուրել, հարցուց:

— Կարող ես, չէ՞ որ դուն կը համբուրես խաչը:

Հալմալօ համբուրեց շուշանի ծաղկանկարը:

— Վեր ել, ըսաւ ծերունին:

Հալմալօ ելաւ եւ ժապաւէնը ծրարեց ու ծոցը դրաւ:

(Շար.)

յայտարարուեցաւ թէ տեղեկութիւններ պիտի հաղորդուին նոր ծրագրի մասին: Զինուորական իշխանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար:

Ընդհ. գործադուլի առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը «պատերազմ» կը հռչակէ «դաւաճանութեան դէմ», պահանջելով ամէն զոհողութիւն ստանձնել, Հրէական Տան ծրագիրը գլուխ հանելու համար: Լոնտոնի հրէական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը գանգատի թէ նոր ծրագրով Պաղեստինը պիտի ենթարկուի արաբական մեծամասնութեան: Եւ կ'աւելցնէ.

— «Հրեաները երբեք պիտի չընդունին որ Պաղեստինի դուռները փակուին իրենց առջեւ եւ իրենց ազգային տունը դառնայ հրէական թաղ մը: Այն հրեայ առաջնորդները որոնք վերջին երեք սերունդներու միջոցին ցոյց տուին իրենց ուժը, վերաշինելով լքուած երկիր մը, այսուհետեւ ալ պիտի ցուցնեն նոյն կորովը, պաշտպանելու համար հրէական ներգաղթը, հրէական տունը եւ հրէական ազատութիւնը»:

Տոքթ. Վայզման, սիոնական միութեան վարիչը, որ Երուսաղէմէն Լոնտոն գացած էր օդանաւով, Չէմպըրլէնի ներկայացաւ եւ յայտարարեց թէ Պաղեստինի Հրեաները երբեք պիտի չհամակերպին անգլիական նոր քաղաքականութեան:

Թէլ – Ավիվի մէջ հազարաւոր Հրեաներ ցոյց մը կատարելով, կրակի տուին պաշտօնական շէնքերը:

Ի՞նչ կը պահանջէ Իտալիա

Մուսոլինիի ճառին առթիւ, ֆաշական մամուլը կը պահանջէ, որ ժողովրդապետութիւնները վերաքննեն Եւրոպայի եւ գաղթավայրերու իրական վիճակը: Պ. Կայտա կը գրէ. — «Առանցքը կը պահանջէ, որ այն եւրոպական պետութիւնները եւ անոնց կցած հողերը, որոնք հետեւանքն են ֆրանքեւանգլիական յաղթանակներուն՝ բռնութեամբ ու սպառնալիքներով, պէտք է վերաքննութեան ենթարկուին խաղաղօրէն, այնպէս որ այլեւս չսպառնան բռնութեան չմասնակցող ազգերու շահերուն եւ չյաւերժացնեն անարդարութիւնը: Ուստի, խաղաղութիւնը կախում չունի Առանցքի պետութիւններէն, այլ երկու ժողովրդապետական աշխարհակալներէն, որոնք կը մերժեն ո եւ է վերաքննութիւն, որպէսզի պահեն իրենց անցեալ բռնութեանց պտուղները: Շատ մը թերթեր ալ մասնաւորապէս կը շեշտեն Մուսոլինիի հետեւեալ խօսքերը. — «Ինչ որ ալ պատահի, ես կը յայտարարեմ ձեզի կատարեալ վստահութեամբ թէ պիտի հասնինք մեր նպատակին...»: Ուրիշ թերթ մըն ալ կը գրէ. — «Առանցքի պահանջները կը կոչուին Թունուզ, Սուէզ, Ճիպութի: Անոնք կը կոչուին գերման գաղթավայրեր»:

Գերմանիոյ մարդահամարը և փոքրամասնութիւնները

Մեծագոյն Գերմանիոյ մարդահամարը կը կատարուի մեծ ուշադրութեամբ: Թէեւ այս մարդահամարը ներքին արժէք ունի, բայց անոր արդիւնքը միջազգային անդրադարձում եւս պիտի ունենայ, որովհետեւ մասնաւոր խնամք ցոյց կը տրուի ճշդելու փոքրամասնութիւնները: Ամէն անհատ պէտք է որ պատասխանէ հետեւեալ հարցումին, — Ո՞ր ժողովուրդին կը կարծես թէ կը պատկանիս: Կը կարծուի թէ փոքրամասնութեանց շատ մը անդամները պիտի պատասխանեն, թէ «իրենք զիրենք գերման կը զգան»: Այսպէս պիտի հերքուի Լեհերու այն պնդումը թէ Գերմանիոյ մէջ կան 1,500,000 Լեհեր: Կարգ մը փոքրամասնութիւններ ալ պիտի անհետանան, ինչպէս կեդրոնական Գերմանիոյ Սորպերը, որոնք իրենք զիրենք գերման պիտի յայտարարեն: Անոնց դպրոցները եւ թերթերը արգիլուած են արդէն: Մարդահամարը պիտի ճշդէ նաեւ, առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիոյ մէջ ոչ – արիականներու թիւը: Շատ մը օտարականներ կը մերժեն պատասխանել ցեղային ծագման վերաբերեալ հարցումին: Մարդահամարին մէջ հարցումներ կան նաեւ իւրաքանչիւրի կրթութեան աստիճանին, մասնագիտական ուսումին եւն. մասին:

Հունգարիա կը հալածէ նացիները

Բազմաթիւ նշաններ կան թէ Հունգարիոյ կառավարութիւնը կը ձգտի կաշկանդել նացիներու գործունէութիւնը, ընդդիմանալով գերման միջամտութեան՝ իր ներքին գործերուն մէջ: Փետրուար 3ին նացիները ռումբ նետած էին հրէական սինակոկի մը վրայ: Դատարանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց յանցաւորներէն գլխաւորը եւ 10 տարի բանտարկութեան՝ անոր մեղսակիցը: Արտաքին նախարար կոմս Ցաքի այս առթիւ յայտարարեց.
— «Մենք չենք կրնար ներել ո եւ է ըմբոստութիւն: Ցորչափ Հունգարիա գոյութիւն ունենայ, թոյլ պիտի չտայ որ հաստատուի դիկտատուրա մը: Ժողովրդապետութիւնը կրնայ թերութիւններ ունենալ, բայց Հունգարիոյ կեանքի կենսական անհրաժեշտութիւնն է ան, եւ մենք պիտի չհրաժարինք անկէ»: Կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ, որ մամուլը չյարձակի արեւմտեան մեծ պետութեանց վրայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը հրատարակեց հրովարտակ մը, որով 18 — 50 տարեկան բոլոր տղամարդիկ ենթակայ են «ազգային վերակառուցման» պարտաւորիչ աշխատանքներուն:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կը զօրացնէ իր նաւային ուժերը: Կառավարութիւնը հրատարակեց հրամանագիր մը, որով կարմիր նաւատորմիղի մէջ ծառայութեան տեւողութիւնը պէտք է ըլլայ այսուհետեւ հինգ տարի, փոխանակ չորսի:

ԻՏԱԼԻՈՅ պատերազմական փոխ – նախարար զօր. Փարիանի յայտարարեց թէ երկիրը այժմ զէնքի տակ ունի 76 զօրաբաժին, մէկ միլիոն զինուորներով, առանց հաշուելու սեւ շապիկաւոր պահակները: Իտալիա 7000 հոգի կորսնցուցած է սպանիական պատերազմին մէջ:

ԶԻԿՖՐԻՏԻ գերմանական ամրութիւններուն վրայ անցեալ տարի աշխատած են 250,000 բանուորներ, 85,000 զինուորներ եւ Աշխատաւորական ճակատի 100,000 անդամներ, ընդամէնը 435 հազար հոգի: Այս ամրութիւնները մօտ են ֆրանսական եւ պելժիական սահմաններուն:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԴԷՄ նոր օրինագիծ մը ներկայացուեցաւ Իտալիոյ խորհրդարանին: Այս օրինագծով, լրագրողի եւ նօտարի պաշտօնները կ'արգիլուին Հրեաներուն համար, եւ սահմանափակումներ կը հաստատուին բժշկի, դեղագործի, փաստաբանի, առեւտրականի, գայեակի, ճարտարապետի, ճարտարագէտի, հողագէտի եւն. ասպարէզներուն համար:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ սպարապետը, մարաջախտ Սմիկլի, մօտերս պիտի այցելէ Պալթեան երեք երկիրները (Էսթոնիա, Լեթոնիա, Լիթուանիա): Լեթոն զօրավար մըն ալ Վարշաւա պիտի երթայ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐԸ երէկուընէ ի վեր կանգ չեն առներ, առանց զանգակ զարնելու կամ փողոցէն նշան ընելու:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ համաձայնութեան տնտեսական խորհուրդը գումարուեցաւ Պուքրէշի մէջ, նախագահութեամբ Ռումանիոյ արտաքին նախարարին, որ իր բացման ճառին մէջ շեշտեց. — «Մենք չենք ուզեր պալքանեան որ եւ է ժողովուրդ դուրս ձգել այս կազմակերպութենէն: Կը ցաւինք որ պուլկար ժողովուրդը ներկայացուցիչ չունի այս ժողովին մէջ, բայց կը յուսանք ի վերջոյ համոզել Պուլկարիան թէ իր մասնակցութիւնը չի կրնար վնասել ոչ իր ազգային, ոչ ալ շահերուն»:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագաւորը Քէպէք (Քանատա) ցամաք ելած ատեն, ֆրանսական դպրոցներու 5000 աշակերտներ «Տէր պահէ Թագաւորը» երգեցին ֆրանսերէն: Թագաւորն ալ ֆրանսերէն ճառ մը խօսեցաւ:

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ, 21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՃԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՔԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Մ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն): Մուտքը ազատ է:

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Ջրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Թաշճեան գաւլօ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան Կուժոն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Չագրեան-Փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, Փարիզ, César, 9 Bld. Bonne Nouvelle:

Այս տօնակատարութեան առթիւ Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մէջ գտնուող նախկին սկաուտները հանդէսին մասնակցիլ համազգեստով: Փափաքողները պէտք է ներկայ ըլլան Sorbonի դիմաց գտնուող պուրակին մէջ, ժամը 1ին, օրուան խմբապետին տրամադրութեան տակ:

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գավաֆեան եւ զաւակունք, Պ. Պ. Պարոյր, Շաւարշ, Պերճ եւ Կարապետ Գավաֆեան, Այրի Տիկին Արաքսի Գարիպեան (Պոլիս), Պ. Յարութիւն Գարիպեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Թաշճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թաշճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Պ. Կարապետ Թաշճեան, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆԻ

(Պոլսոյ նախկին փաստաբաններէն)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 15ին Cochinի հիւանդանոցին մէջ, 71 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, 19 Մայիս, ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.45ին, Cochinի հիւանդանոցին մէջ: 12, Rue de la Santé, Փարիզ: Մէթրօ՝ St. Jacques:

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Plessis Robinsonի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ. — Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աղնիւ Դաւիտօֆ, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ 21 Մայիս, կիրակի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ աներհօր ՍՏԵՓԱՆ ԴԱՒԻՏՕՖի յիշատակին:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին բարեկամները, ազգականները եւ յիշատակը յարգողները:

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԱՐԱՄԻ ՄԱՆՈՒ'ԿԻՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՍՈՒԳԻՆ

կազմակերպուած ՌԱՖՖԻ խումբի կողմէ 19 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Salle Le Journalի մէջ, 100 Rue Richelieu métro Rich lieu-Drouot

Կը խօսին՝ ընկերներ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Պ. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ կը պատմէ դրուագ մը Արամի կեանքէն

կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ եւ Պ. Ն. ՄԵՀԹԵՐԵԱՆ, կ'արտասանեն՝ Պ.Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ:

Մուտք 5 Ֆր.:

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

Ն Ո Ւ Ա Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱՍԱՆՕԹ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Թատերական Ներկայացում

կազմակերպուած ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին կալմանի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

«ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»Ը երգախառն ողբերգութիւն 3 արար

եւ «ԽԷՉՈՅԻՆ ԹՈՒՁԸ» (զաւեշտ)

Միութեան երգչախումբը Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԷԼՄԱՃԵԱՆի ղեկավարութեամբ կ'երգէ քառաձայն ազգային երգեր:

Նախօրօք հայթայթել տոմսերը, որոնք կը վաճառուին միութեանս անդամներուն մօտ: Մուտք Ա. կարգ 7,50, Բ. կարգ 5 ֆր., տասը տարեկանէն վար տղոց 3 ֆր.: կը խնդրուի 5 տարեկանէն վար երեխայ չբերել:

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh,,

ԳՐԵՑ՝ *PAUL DU VÉOU*

(Հեղինակին ճամբորդութիւնը Ալէքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, ծերակուտական Պ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, նախանական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, առաջին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.:

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր.:

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած:

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 ֆր.:

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ: Առաջումները անմիջապէս պիտի կատարուին: Անուն, մականուն եւ հասցէ գրել յստակօրէն, գլխագիր:

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

կազմակերպուած Յ. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղին կողմէ 21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, 4 Place Jeanne d'Arcի սրահին մէջ, Noisy-le-Sec:

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ,

երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4ԻՆ

Նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ հետ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 20 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8—12 Միութեան կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Մուտք (թէյ եւ անուշեղէն միասին) 10 ֆր.: Ընտիր օրքէսթր

Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆի պարբերական դասախօսութիւնը՝ յառաջիկայ 23 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 8 rue Bossuet, Paris, նիւթ՝ «Նահապետ Քուչակ, խրատական եւ այլաբանական տաղեր»:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, եւքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6.30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52–69:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ռաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ:

Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 20 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 20 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4045

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ

Անցեալ շաբթու, Պէյրութի թերթերէն արտատպեր էինք լուր մը, որուն համաձայն Յարճ Մարկոսեան անուն Հայ մը հաղորդեր է Լիբանանի վարչապետին թէ պատերազմի մը պարագային կրնայ զօրագունդ մը կազմել 2000 … եւ փորձառու ռազմիկներէ: Հաւաստած է նոյն իսկ թէ կրնայ այս թիւը բարձրացնել 4 — 5000ի, միայն Լիբանանի մէջ…

Այս լուրին հրատարակութենէն վերջ, կարգ մը տեղեկութիւններ քաղեցինք նամակագրի մասին, մէկը միւսէն աննպաստ:

Ուրեմն 1914ի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի: Չէ՞ որ, այն ատեն ալ, … կանուխ արթնցողը կամաւոր կը հաւաքէր կամ հաւաստիքներ կ'ընծայէր, կռուելու համար այս կամ այն ճակատին վրայ:

Այստեղ կը ծագի պատասխանատուութեան հարց մը, որուն առջեւ պարտաւոր ենք լրջօրէն որոճալ բոլորս ալ, ո՛ւր որ ալ գտնուինք:

Երէկ անփորձ ըլլալով, շատ մը թեթեւութիւններ հասկնալի էին: Օժտուած՝ վառ երեւակայութեամբ, մեր ոտքերը գետնէն կը կտրէին, եւ գրիչը, լեզուն դարձողը կ'երգէր, ազդանշան մը կ'արձակէր:

Կը կարծենք թէ բաւական բան սորված ենք այդ օրերէն ի վեր: Մանաւանդ հիմա որ Եւրոպան թէ Ամերիկան մերկապարանոց փռուած են մեր աչքերուն առջեւ, եւ ամէն օր պատրանքներ, նոյնիսկ համոզումներ եւ հաւատալիքներ կը փլին աւազակոյտերու պէս:

Ծուռ չհասկնանք: Անշուշտ այս ժողովուրդն ալ, թէեւ ցիրուցան եւ ուծացած, իր համակրանքներն ու վերապահումներն ունի: Եւ յետոյ ունի … անխուսափելի պարտականութիւններ, իր ապաստանած երկիրներուն մէջ:

Արդ, ի՞նչու կը մոռնանք որ շատ մը բաներ փոխուած են մեր կացութեան մէջ, եւ կը փոխուին ամէն օր:

Ոչ միայն մեր տարագիր բազմութիւնները ցրուած են ի սփիւռս աշխարհի, այլեւ ենթակայ են իւրաքանչիւր երկրի օրէնքներուն:

Այսպէս, Ֆրանսայի մէջ արդէն դրօշի տակ են զինուորցու երիտասարդները, իսկ 20—48 տարեկաններն ալ ենթակայ զինուորութեան կամ պարտադիր աշխատանքի, եթէ զօրաշարժ կատարուի:

Այսպէս եւ ուրիշ երկիրներու մէջ,— ուր որ արժէք մը կը ներկայացնենք, իբրեւ համրանք:

Ուրեմն, բուն իսկ օրէնքին տրամադրութեամբ, մեզմէ շատ աւելին առնուած, քաշուած պիտի ըլլան, քան պիտի կրնայինք տրամադրել մենք, իբրեւ կամաւոր:

Երկրորդ, եթէ պատերազմ ծագի եւ կամաւորներ ալ պահանջուին, 18էն մինչեւ 55 տարեկան, անհատներ չեն որ պիտի լուծեն այս հարցը, այլ օրուան … իշխանութիւնը, յանուն ամբողջ գաղութին:

Այնպէս որ, աւելորդ են ցուցադրական մարզանքները, մանաւանդ երբ անպատասխանատու մարդիկ են անոնց հեղինակները:

Պատմութիւնը ուրիշ դառն փորձառութիւն մը եւս կը յիշեցնէ մեզի, այս առթիւ:

Կովկասի ճակատին վրայ, եւ մանաւանդ Կիլիկիոյ մէջ առաջին առթիւ … հաւաստիքները ո՛րքան համապատասխանեցին իրականութեան: … է որ ճակատագրական պահու մը, երբ ստիպողաբար 400 կամաւորներ կը պահանջուէին Մարաշի համար, հազիւ 40 հոգի կարելի եղաւ ճարել…

Եւ դեռ ուրիշ տխուր իրողութիւններ:

Մի մոռնաք որ Եւրոպա կը գտնուինք, եւ մարդիկ իրականութիւնը չեն … սաւերին հետ, գիտեն համրել, հաշուել, եւ տրամաբանական եզրակացութեան յանգիլ:

Երբ կ'ըսենք 2000, 5000, մինչեւ անգամ տասը հազար — Փարիզի մէջ ալ … ենք այսպիսի աւետիսներ — պէտք է ըմբռնենք թէ ասոնք բանաստեղծական բառեր չեն, այլ չոր ու ցամաք թուանշաններ:

Լրջութիւնը տարրական պարտք մըն է, ամէնէն առաջ, նախկին ռազմիկներուն համար, որոնք ե՛ւ զէնք տեսած են ե՛ւ արիւն:

Շ.

ՉԱՐԱՇՈՒՔ ԼՈՒՐԵՐ ՍԱՆՃԱՔԷՆ

Պէյրութի Ազդակը հետեւեալ վրդովիչ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճաքի կացութեան մասին.—

Սանճաքէն եկող լուրերը օրէ օր կը դառնան աւելի վրդովիչ: Ստեղծուած է կացութիւն մը, երկրին պարտադրուած է վիճակ մը՝ ուր, բառին իրական իմաստով, կարելի չէ շնչել: Մասնաւորաբար տեղացի Թուրքերը իրենց յարաբերութիւններուն մէջ կ'առնեն այնպիսի անպատկառ ձեւեր, որոնց առջեւ անկարելի է որ տոկայ մարդկային արժանապատուութիւնը:

Քաղաքներու մէջ այլեւս գոյութիւն չունի մէկ հատիկ Հայ, որուն միակ մտահոգութիւնը չըլլայ թողուլ հեռանալ: Քաղաքները պարպուած են գրեթէ: Աղեքսանտրէթի մէջ մնացած են հազիւ 60 —80 հայ ընտանիքներ, Գըրգ – Խանի մէջ՝ 100—120, Անտիոքի մէջ՝ միայն 30 ընտանիք:

Կը մնայ միայն լեռնային շրջանի հայութիւնը՝ Սուէտիա եւ Քէսապ: Ու հիմա, հոն է որ ուղղուած է Թրքական յայտնի ախորժակներուն եւ թաքուն մեքենայութեանց բովանդակ ծանրութիւնը:

Կրկին յամառօրէն կը խօսուի շրջանը զինաթափելու մասին: Հայանուն Թուրքերու միջոցով տենդագին աշխատանք կը թափուի շրջանի ազդեցիկ կամ պատասխանատու անձերը կասկածելի ցոյց տալով հեռացնելու: Պատճառը պարզ է: Ամէն գնով պէտք է ճամբայ բանալ հայ գիւղերուն մէջ Հալք – էվիներ հիմնելու:

Որոշ մարդիկ կը հետապնդուին… քսան տարի առաջ (1920ին) պատահած դէպքերու համար:

Լաթաքիոյ սահմաններուն մէջ ինկող Պէտրուսիէ կոչուած գիւղին Թուրք բնակիչները յաճախ զինուած… պտոյտի կ'ելլեն Գալատուրանի շրջակաները: Անշուշտ Հայերուն թանկագին որպիսութիւնը հարցնելու համար…

Քէսապի եւ Լաթաքիոյ միջեւ ինքնաշարժներուն երթեւեկը դադրեցուցած են: Պատճա՞ռ — շարժավարները կասկածելի են…

Այս բոլորին վրայ՝ Թշուառութիւնը հասած է իր գագաթնակէտին: «Նոր աշխարհ»ի բերքը, որ այս եղանակին հայ գիւղացիներու տնտեսութեան գըլխաւոր մէկ ազդակն է, փճացած է ամբողջովին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒԽ.ԽՍ. ԿՆՃԻՌԸ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ՞ ԱՅՍՕՐ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— oo —

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը յոռետես էին երէկ, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց ելքի մասին, չեշտելով թէ «մեռեալ կէտ»ի մը յանգած են խօսակցութիւնները: Հեռաձայնը անընդհատ կը բանի Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ: Իրազեկներու կարծիքով, Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը հաղորդած է անգլիական կառավարութեան թէ անընդունելի են Անգլիոյ վերջին թելադրութիւնները, իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Միւս կողմէ, Լոնտոն ալ չուզեր աւելի յառաջ երթալ, որպէսզի առաջարկուած դաշինքը բոլշեւիկեան ճակատ մը չդառնայ, հակաբոլշեւիկեան ուխտին դէմ:

Փարիզի արմատական օրկանին իրազեկ աշխատակիցը կը գրէ թէ պաղ ջուր հոսած է անգլեւխորհրդային բանակցութեանց վրայ: Մինչեւ առջի օր ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ համաձայնութիւնը պիտի կնքուի այս շաբթը չլրացած, իսկ երէկ Լոնտոնի մէջ այլեւս չէին հաւատար այս բանին, խոստովանելով թէ բանակցութիւնները անելի մը յանգած են: Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Ֆրանսայի վրայ, մանաւանդ որ այսօր Փարիզ կը հասնի Անգլիոյ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու եւ յետոյ Ժընեւ երթալու համար:

Պաշտօնական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, Մոսկուա բաւարար չի նկատեր անգլիական ծրագիրը, եւ միշտ կը պնդէ երրեակ զինակցութեան վրայ, բացարձակ հաւասարութեան եւ փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքով: Բանակցութեանց դժուարացման մէկ պատճառն ալ այն է որ անմիջական վտանգը առ այժմ փարատած է: Այս վտանգին գիտակցութիւնն էր որ համաձայնութիւն գոյացուց անգլիական դահլիճին մէջ, ուր այլազան տեսակէտներ կը տիրեն, մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Կարգ մը նախարարներու դիրքը անորոշութեան մատնած է Չէյմպըրլէնը, որ նոր հարցապնդումներու ենթարկուեցաւ երէկ, ընդդիմադիրներուն կողմէ:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԴԷՊՔԵՐ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Բազմաթիւ Հրեաներ վիրաւորուած

Անգլիական նոր ծրագրին հրատարակութիւնը տեղի տուաւ արիւնալի ընդհարումներու, ամբողջ Պաղեստինի մէջ, ուր պաշարման վիճակ յայտարարուած է, սկսելով Երուսաղէմէն: Անգլ. դրօշ պարզուած է բոլոր պաշտօնական շէնքերուն վրայ: Թէլ – Ավիվի հրէական գաղութին մէջ ամբոխը վար առնելով պատռեց անգլիական դրօշը եւ անոր տեղ պարզեց սիոնական դրօշը:

Առաջին օրուան կռիւներու ընթացքին (հինգշաբթի) հիւանդանոց փոխադրուեցան 95 հրեայ վիրաւորներ: Անգլիացի սուինաւոր զինուորներ դիրք բռնած են հրէական եւ արաբական թաղերուն մէջ, Երուսաղէմ, Եաֆա, Հայֆա, Թէլ – Ավիվ եւ ուրիշ վայրեր: Տեղ տեղ հրձիգ ռումբեր արձակուեցան, փճացնելով կառավարական դիւանատուները: Հրեայ ոստիկան մը սպաննուեցաւ, երբ կը փորձէր կեցնել հրեայ ցուցարարները որոնք իրենց ազգային դրօշը պարզած էին:

« ԵԹԷ ՄՈՌԱՑԱՅՑ ԶՔԵԶ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ…»

Երուսաղէմի մէջ վիրաւորուեցան 35 Հրեաներ, ընդհանուր գործադուլին հետեւանքով: Հրէական թերթերը Պալֆըրի պատկերը կը հրատարակեն, յիշեցնելով անոր յայտարարութիւնը՝ Հրէական տանը մասին, որուն կը հակասէ բրիտանական նոր ծրագիրը: Երուսաղէմի բողոքի թափօրին գլուխը անցած էր քարոնապետը, ինչ որ աւելի հրահրեց շարժումը: Միւս կողմէ բազմաթիւ Հրեաներ համախմբուեցան Լացի Պատին առջեւ, ողբալով «Տաճարին երրորդ կործանումը»:

Քարոնապետը 40,000 ունկնդիրներու առջեւ հանդիսաւորապէս պատռեց անգլիական նոր ծրագիրը (Ճերմակ Տետրակ) եւ ամէնքը միասին երգեցին 137րդ Սաղմոսին հետեւեալ տողերը.

— « Եթէ մոռացայց զքեզ, Երուսաղէմ, մոռասցի զիս աջ իմ: Կցեսցի լեզու իմ ի քիմս իմ՝ թէ ոչ յիշեցից զքեզ, թէ ոչ նախ նուագեցից զքեզ…»

Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսեցան սիոնական շարժման վեթերանները, որոնց առաջնորդը ազդարարեց, խօսքն ուղղելով Արաբներուն.

— « Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը, որ դաւաճանեց Եթովպիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Աւստրիոյ եւ հրէական ազգին, անշուշտ ի վերջոյ պիտի դաւաճանէ նաեւ Արաբներուն »:

Հեռագրի մը համաձայն, 100,000 Հրեաներ մասնակցած են Թէլ – Ավիվի ցոյցին: Անգլիական զօրքը յաճախ հրացան կը պարպէր ցուցարարներուն դէմ: Զինուորները սպառազինուած են վահաններով եւ սաղաւարտներով եւ սլաքաձեւ ձիեր կը գործածեն, պաշտպանելու համար ցուցարարները որոնք մեծ մասով երիտասարդներ են: Երուսաղէմի բոլոր լոյսերը մարած են, ինչ որ ցուցարարներուն դիւրութիւն կուտայ տանիքներէն քարկոծելու զինուորները եւ ոստիկանները: Միայն Երուսաղէմի ոստիկանական տեսչութեան շէնքին առջեւ վիրաւորուեցան 17 հոգի: Չեխական հիւպատոսարանի պաշտօնեաներէն մէկը երբ ինքնաշարժով կը ճեղքէր բազմութիւնը, ցուցարարները յարձակեցան եւ ծանրապէս վիրաւորեցին:

*** Տոքթ. Վայզման, սիոնական կազմակերպութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով Լոնտոնի մէջ, ազդարարեց թէ Հրէական Տան հաստատումը կեանքի եւ մահու խնդիր է Հրեաներուն համար: Այս առթիւ ուժգնօրէն ճաղկեց անգլիական կառավարութեան դրժումը, այնքան հանդիսաւոր խոստումներէ վերջ:

Արաբական Գերագոյն Կոմիտէն ալ կը մերժէ անգլիական նոր ծրագիրը եւ մօտերս ղեկոյց մը պիտի հրատարակէ, պնդելով իր պահանջներուն վրայ:

*** Պաղեստինի դէպքերը խոր տպաւորութիւն գործեցին Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Մ. Նահանգներուն եւ ուրիշ երկիրներու մէջ: Հրէական կամ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՄԱՑՈՂԸ ԹՈՂ ՊԱՏՄԷ ՉԻՄԱՑՈՂԻՆ

Տեղական մամուլը աչք եւ ականջ կտրած է, « յայտնութիւններ » ճարելու համար օտարականներու մասին:

Կրնայի ըսել՝ մամուլին մեծ մասը, նկատի առնելով իւրաքանչիւրին վայելած դիրքը եւ մանաւանդ սպառման քանակը:

Այս ունակութիւնը աւելի զարգացաւ այն օրէն ի վեր որ հրամանագիր-օրէնքներ կը դիզուին իրարու վրայ, խտղխտղ սեղմելով օղակները:

Ահա վերջին փաստը:

« Մաթէն », որ սկիզբէն ի վեր բանգործ բրած է ուշադրութիւն հրաւիրել «օտար խաժամուժ»ին վրայ, երէկ խմբագրական մը հրատարակած էր գործազրկութեան նպաստի առթիւ կատարուած զեղծումներու մասին:

Այս առթիւ, մասնաւորապէս կը մատնանշէր նպաստընկալներու երրորդ դասը,— անոնք որ զրկուած են հայրենիքէ եւ հպատակութենէ: Եւ ցանկին գլուխը կը դնէր Հայերը:

Կը թարգմանեմ նոյնութեամբ.

— « Հայրենազուրկներու դասը կը պարունակէ մեծ թիւով սպիտակ Ռուսեր եւ Հայեր, որոնց վրայ այժմ կ'աւելնան Աւստրիացիները եւ Չեխոսլովաքները: Արդ, կայ պարագայ մը զոր գործազրկութեան նպաստի կանոնագիրը, ի հարկէ միօրինակ, երբեք նկատի չառներ,— անոնց ծընընդավայրի կենցաղի մակարդակը:

Առնենք Հայերը, որոնք խիտ բազմաթիւ են հարաւային Ֆրանսայի մէջ: Անոնք բազմածին ըլլալով, իրենց ընտանեկան հոգերուն համար կը ստանան օրական 30 —35 ֆրանք: Վարժուած՝ ոչինչով ապրելու, անոնք հազիւ 5 — 6 ֆրանք կը ծախսեն, մանր – մունր առեւտուրներ կ'ընեն, թէեւ գործազուրկ են եւ մեծ շահեր կ'ապահովեն ի վնաս ֆրանսացի հարկատուին:

Օրինակ, հարցուցէք Վալանսի քաղաքապետին թէ ինչ կը մտածէ այս մասին: Այդ քաղաքին մէջ կը գտնուի ամբողջ հայկական թաղ մը, ուր երբեք այսքան երանութիւն, վաղուան համար այնքան ապահովութիւն չեն ճանչցած որքան գործազրկութեան սնտուկի հաստատումէն ի վեր: Տեղին վրայ կատարուած արագ քննութիւն մը փաստերով կ'ապացուցանէ թէ այս հայ գործազուրկները տուներ կը շինեն շնորհիւ իրենց ըստացած նպաստէն կատարուած խնայողութիւններու… Որովհետեւ, օրական 30 ֆրանքը քիչ է ֆրանսացի բազմանդամ ընտանիքի մը համար, իսկ Հայերուն համար ճշմարիտ հարստութիւն մը »:

Թերթը նոյն դիտողութիւնը կ'ընէ նաեւ հիւսիսային Ափրիկէի բնիկներուն համար, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն եւ իբրեւ նպաստ կը ստանան «աւելի բարձր գումարներ քան կրնային շահիլ Ալժերիոյ մէջ, իբրեւ աշխատաւոր »:

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէի, այս բացայայտ եւ ուղղակի մատնանշումէն վերջը:

— Ուշադրութիւն պէ՛ ճանըմ, պիտի ըսէր Նիկոմիդիոյ երբեմնի առաջնորդը, Յովակիմեան արքեպիսկոպոսը:

Այո, ուշադրութիւն մանաւանդ այս օրերս, երբ օրէնք օրէնքի վրայ կը բարդուի:

Ուշադրութիւնը խուճապ չի նշանակեր անշուշտ: Ոչ ալ սնոտի մտավախութիւն, որմէ այնքան վարակուած են շատերը, օրինակ, ընկերակցութեանց օրէնքին գործադրութեան առթիւ:

Կը տեսնէք որ նոյնիսկ զինուորական ծառայութիւնը չօգնեց փարատելու «օտարական»ի նախապաշարումը եւ ամէնէն սրատես աչքերն ալ ծուռ կը տեսնեն շատ մը բաներ:

Իմացողը թող պատմէ չիմացողին, միշտ արթուն եւ օրինապահ մնալու համար:

ՎԱՀԷ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒԸ (ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ), ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Է Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԿԻՐԱԿԻ, ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՓՈԽԱ՞Ծ Է ՈՒՂԵԳԻԾԸ

»»» . «««

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի եւ իր փեսան, արտաքին նախարար Կոմս Չիանօ մեծապէս ազդուած են անգլեւֆրանսական զինակցութեան զօրացումէն եւ հետզհետէ աւելի վարանոտ կը դառնան: Այսպէս, Միջերկրականի մէջ ստեղծուած խաղաղութեան պատուարը կասեցուցած է Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները գոնէ երկու կէտերու վրայ,— Երկոտասան կղզիներ՝ Թուրքիոյ դէմ եւ Լիբիա՝ Եգիպտոսի դէմ: Իրազեկներու կարծիքով, Հռոդոսի եւ Լերոսի իտալական զօրքը արագ եւ զանգուածային գործողութիւն մը պիտի կատարէր թրքական ափերուն դէմ, իսկ մարաջախտ Պալպոյի զօրքը՝ Եգիպտոսի դէմ, եւ իտալացի գործակալներ խռովութիւններ պիտի սարքէին Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ: Այս գործողութիւնը մաս կը կազմէր իտալեւգերման յարձակողական ծրագրի մը, որուն շնորհիւ Գերմանիա պիտի կրնար չանթահարիչ հարուած մը սարքել Տանցիկի մէջ, երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա զբաղած ըլլային Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Իբրեւ թէ այս ծրագիրը մէկդի դրուած է այժմ, եւ սակայն քաղաքական շրջանակներու կասկածամտութիւնը չէ փարատած:

Ամուրիներու տուրք Թուրքիոյ մէջ

Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի ելմտական յանձնախումբը ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի ամուրիները ենթարկել մասնաւոր տուրքի մը: Այս օրինագծին նպատակն է քաջալերել ամուսնութիւնները եւ բազմածնութիւնը: Վեց կամ աւելի զաւակ ունեցող ընտանիքներուն մասնաւոր պարգեւներ պիտի սահմանուին: Մինչեւ վերջերս այս օրինագիծը մեծ ընդդիմութեան կը բախէր երեսփոխաններու կողմէ, որոնք դիտել կուտային թէ շատեր ամուրի կը մնան այն պատճառով որ նիւթապէս ի վիճակի չեն ընտանիք պահելու: Այժմ կացութիւնը փոխուած է, վճարումները աւելցած են, պաշտօնէութեան վաստակը բաւարար է, եւ ամուրի մնալու առարկութիւնները կորսնցուցած են իրենց ուժը:

Մայր եւ աղջիկ գնդակահարուած

Քիէվի շրջանի զինուորական ատեանին հրամանով երկու կիներ, մայր ու աղջիկ, գնդակահարուեցան իբրեւ «օտար փաշական պետութեան մը լրտեսները»: Ասոնց մեղսակից կամ ասոնց կնոջական հրապոյրներէն մոլորած քանի մը սպաներ ալ ենթարկուեցան խիստ յանդիմանութեանց: Լենինկրատի շըրջանին մէջ ալ «երեւան հանուեցան» երեք լրտեսներ, ինչպէս կը գրէ Լենինկրատի Փրավտա թերթը:

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ

Ց.— ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ, ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ (Գ.)

Յովհան Հայկազն Ափրիկէ եկած էր Բելիսարի հետ, որ յանուն Յուստինիանոսի՝ կուգար գրաւել ապստամբ Ափրիկէն: Մինա՞կ էր հայ զօրապետը, թէ հայ զինուորներ կային իր հրամանին տակ,— Պրոկոպիոս տեղեկութիւն չի տար: Գիտենք, սակայն, որ Բելիսարի արշաւախումբը կազմուած էր բազմազգի զինուորներէ,— այսպէս կային նոյնիսկ Հոներ իրենց ըսպաներով: Այն ատեն ինչո՞ւ մինակ ըլլայ Յովհան Հայկազն, մանաւանդ որ նոյն պատմիչը կը յիշատակէ թէ ուրիշ հայ զօրավար մը, Արտաւանը, Ափրիկէ կը գտնուէր հայկական զօրաբաժինով, այնքան ուժեղ որ համարձակեցաւ սպաննել Գոնթարիսը եւ հաստատել նոր իշխանութիւն մը:

Երբ բիւզանդական նաւատորմը ցամաք կը հանէ Բելիսարի արշաւախումբը Ափրիկէի եզերքը, Կարքեդոնէն քանի մը հարիւր ասպարէզ հեռու, զօրքը անմիջապէս կը սկսի փորել հսկայ փոս մը,— տեսակ մը խրամատ, ուր կը պատսպարուին գիշերը: Յաջորդ օրը բանակը ճամբայ կ'իյնայ եւ կը գրաւէ Սիւլլեկտա քաղաքը, առանց կռիւի: Սիւլլեկտայէն վերջ այլեւս կը դժուարանար յառաջխաղացութիւնը: Բելիսար պատերազմական ձեւ կուտայ բանակին,— առջեւէն կ'երթային երկու յառաջապահ գունդեր,— առաջինը, աջակողմեան, կը վարէր «զօրապետ մը, որ համբաւ հանած էր իր ռազմավարութեամբ եւ քաջութեամբ», կը կոչուէր Յովհան Հայկազն: Ունէր 300 զինուոր: Երկրորդը, ձախակողմեան, կազմուած էր Հոներէ: Երկու յառաջապահ բանակները հրաման ստացած էին յառաջանալ իրարմէ քսան ասպարէզ հեռաւորութիւն մը պահելով: Նաւատորմը պիտի հետեւէր յառաջապահ բանակին շարժումներուն: Կեդրոնէն կը յառաջանար Բելիսար, ըստանձնելով նաեւ յետսապահ բանակին հրամանատարութիւնը:

Արշաւախումբը Գրաս հասաւ առանց միջադէպի: Սքանչելի քաղաք մը, պալատներով, կարկաչուն աղբիւրներով եւ անհամար պարտէզներով ու մրգաստաններով: Բանակը վրան զարկաւ պարտէզներուն մէջ, առատ կերաւ պտուղները որ հասած էին: Յաջորդ օրը շարունակեց ճամբան ուղղակի Կարքեդոնի վրայ:

Բարբարոսներու թագաւորը, Գելիմէր լսեց որ կը մօտենայ բիւզանդական բանակը, հրաման ղրկեց եղբօրը, Ամմատասի, որ կ'իշխէր Կարքեդոնի մէջ, ամէն գնով կասեցնել թշնամին: Ով որ կրնար զէնք բռնել, զէնք առաւ եւ հսկայ բանակ մը կազմած՝ Ամմատաս ճամբայ ելաւ զարնելու համար թշնամին հոն ուր հանդիպէր: Կարքեդոնէն եօթանասուն ասպարէզ հեռու, կանգ առաւ Դեկիմումի մէջ(*): Իր կարգին, Գելիմէր եւս բանակով մը բախելու կուգար Բելիսարի հետ:

Բարբարոսները ռազմավարական լաւ ծրագիր մը կազմած էին,— այն պահուն՝ երբ Ամմատաս ճակատէն պիտի յարձակէր Յ. Հայկազնի վրայ, Գելիմէր իր բանակը պիտի նետէր Բելիսարի կռնակին վրայ՝ ամէնէն ճըգնաժամային պահուն: Իսկ թիկունքէն պիտի զարնէր իր զարմիկը, Գիբամունդ:

Կէսօր էր երբ Ամմատաս հասաւ Դեկիմում, բայց Յովհան Հայկազնի զինուորները ժամանակ չձգեցին հանգստանալու: Պատերազմը սկսաւ եւ հակառակ Ամմատասի հերոսական ճիգերուն՝ վերջացաւ Յովհան Հայկազնի յաղթանակով: Ամմատաս սպաննուեցաւ կռուի դաշտին վրայ, իսկ իր զինուորները սկսան նահանջել: Յովհան Հայկազն շարունակեց հետապնդել՝ դաշտը լեցնելով անոնց դիակներով: Մինչ այդ՝ Բելիսար զգուշութեամբ կը մօտենար Դեկիմումի, խրամներ կը շինէր, գետինը կ'ուսումնասիրէր եւ կը պատրաստուէր մեծ ճակատամարտին, երբ իր ձիաւորները լուր բերին թէ Դեկիմումի դռներուն առջեւ կռիւ է տեղի ունեցած ու դաշտերը ծածկուած են դիակներով: Սարսափի մատնուեցաւ բիւզանդական բանակը առաջին առթիւ՝ անցած-դարձածէն անգիտակ, երբ յանկարծ Գելիմէր հասաւ իր բանակով: Բարբարոսները անմիջապէս դիրք գրաւեցին մօտակայ բլուրի մը վրայ: Ի զուր Բելիսար շարժման մէջ դրաւ հեծելազօրքը, որ պարտուեցաւ եւ նահանջեց, իր նահանջին մէջ ետ քշելով Ուլիարիսը, որ օգնութեան կը հասնէր ութ հարիւր հոգիով:

Բայց Գելիմէր մեծ սխալ մը գործեց՝ իր առաջին յաղթանակէն վերջ անշարժ մնալով որոշ ժամանակ մը: Կրնար հետապնդել նահանջողները եւ բիւզանդական բանակը մատնել անդարմանելի աղէտի մը: Կրնար կռնակէն հետապնդել Յովհան Հայկազնը, որ, իր յաղթանակէն վերջ, առանց ետեւը նայելու, կ'արշաւէր Կարքեդոնի վրայ: Ընդհակառակն, դանդաղօրէն վար իջնելով բլուրէն, գնաց ռազմադաշտին վրայ փնտռելու իր եղբօր դիակը եւ լալու: Բելիսար այդ պահուն կրցաւ կարգի դնել նահանջողները, յետոյ տեղեկանալով որ Յովհան Հայկազն փշրած էր բարբարոսներու բանակին մէկ թեւը, հրաման տուաւ յարձակման: Գելիմէր յանկարծակիի եկաւ, չէր կարծեր որ նահանջէ մը անմիջապէս վերջ յարձակում պիտի սկսէր: Պարտուեցաւ եւ նահանջեց դէպի Նումիդիոյ խորերը:

Իրիկունը, երբ խարոյկները սկսեր էին վառիլ, Յովհան Հայկազն վերադարձաւ իր յաղթական արշաւէն եւ բանակեց Դեկիմումի մէջ:

Յաջորդ օրը Բելիսարի բանակը կանգնած էր Կարքեդոնի պարիսպներուն առջեւ:

Պիտի չպատմեմ Կարքեդոնի գրաւումը: Բիւզանդական բանակը տիրանալէ վերջ այս հռչակաւոր մայրաքաղաքին, Բելիսար կը ձեռնարկէ քաղաքային ու ռազմագիտական շինութեանց, մինչ բարբարոսներու թագաւորը կը շարունակէ նեղել բիւզանդական բանակը: Գելիմէր կը յաջողի նոյնիսկ իրեն միացնել Ցազոնը, որ կ'իշխէր Սարտենիոյ վրայ,— երբ այս վերջինը բանակով մը կ'անցնի Ափրիկէ, Գելիմէր կ'որոշէ ծով թափել բիւզանդական բանակը: Բելիսար կ'ընդունի կռիւը, ու Յովհան Հայկազնի կը յանձնէ բանակին լաւագոյն տարրերը եւ դրօշը, կը հրամայէ երբեք չնահանջել: Յովհան Հայկազնը ղրկելով իբրեւ յառաջապահ, Բելիսար եւս ճամբայ կ'ելլէ յաջորդ օրը: Կարքեդոնէ 140 ասպարէզ հեռու դէպի հարաւ-արեւմուտք, Տրիկամարայի մէջ իրարու կը հանդիպին Յովհան Հայկազնի եւ Գելիմէրի բանակները:

Երկու բանակներուն միջեւ կը հոսէր գետակ մը: Բիւզանդական բանակը խրամատներ կը փորէ եւ գիշերը կ'անցընէ՝ լրտեսելով թշնամին, որ նոյնպէս խրամատ կը շինէր եւ կը սպասէր գետին միւս կողմը: Յաջորդ առաւօտ կը հասնի Բելիսար եւ պատերազմական ձեւ կուտայ բանակին: Այս անգամ Յովհան Հայկազն իր զինուորներով կը գրաւէր կեդրոնը: Գետակին դիմացի եզերքը, բարբարոսներու թագաւորը ձիով կը շրջէր բանակին մէջ, հրամաններ կուտար, քաջութեան կոչեր կ'ընէր եւ կը յանձնարարէր չկռուիլ նետով, այլ սուրով:

Այսպէս կազմ եւ պատրաստ՝ երկու բանակները ժամանակ մը իրար դիտելէ վերջ, յանկարծ կը տեսնուի որ Յովհան Հայկազն ափ մը հեծեալներով կ'անցնի գետակը: Հայ քաջ զօրապետը հազիւ անցած էր ջուրը ու կը պատրաստուէր կռիւի, երբ թշնամի բանակէն զատուեցաւ Ցազոն իր զինուորներով: Սկսաւ սուրնամարտ մը, բայց Յովհան Հայկազն չկրցաւ դիմադրել երկար ու նահանջեց: Բարբարոսները չհամարձակեցան հետապնդել զանոնք եւ անցնիլ գետակը: Յովհան Հայկազն, քիչ վերջ, նոր ուժեր առած, երկրորդ անգամ անցաւ գետակէն, բայց եւ այնպէս դարձեալ ստիպուեցաւ նահանջել: Երրորդ փորձ մը եւս կատարելով, Յովհան որոշեց այս անգամ չնահանջել երբեք: Գետակը անցաւ աւելի մեծ ուժերով, դրօշն ամբառնին: Եւ բարձրագոչ աղաղակներ արձակելով քալեց բարբարոսներու բանակին վրայ: Սկսաւ կատաղի սուրնամարտ մը: Սուրերը, որ անտառ կազմած կը փայլէին արեւուն տակ, շուտով ներկուեցան արիւնով: Յովհան Հայկազն որոշած էր նահանջի հրաման չտալ երբեք այս անգամ: Անխնայ, անողորմ եւ անգութ կռիւ մըն էր որ կը շարունակուէր ժամերով,— ինկան ամէնէն ընտիր զինուորները երկու բանակէն: Ինկաւ նաեւ հրամանատար Ցազոն, որու մահը բախտորոշ դեր կատարեց: Հակառակ թշնամի բանակին կատաղի դիմադրութեան՝ Յովհան Հայկազն կը զարնէր շարունակ ու կը հրամայէր զարնել, ձիերու ոտքին տակ կոխկրտել բարբարոսները: Թշնամին սակայն կը դիմադրէր անսասան, մինչեւ որ Ցազոնի մահը շփոթութիւն ըստեղծեց: Ճակատագրական այդ պահուն, Բելիսար հրամայեց ամբողջ բանակը անցընել գետէն: Այդ ժամուն արդէն սկսաւ խուճապային նահանջ մը Գելիմէրի բանակին մէջ: Ութ հարիւր բարբարոսներ ինկած էին կռուի դաշտին վրայ: Յովհան Հայկազն կորսնցուցած էր միայն յիսուն զինուոր:

Բարբարոսներու թագաւորը, Գելիմէր, ձին կը նետէ եւ կը փախչի դէպի Նումիդիոյ խորերը, բանակէն գաղտնի պահելով փախուստը: Ու մինչ բիւզանդական բանակը կը յարձակի շփոթահար բարբարոսներու վրայ, շարունակելով, անոնց ընկերացած կիներու եւ աղջիկներու աղիողորմ ճիչերուն մէջ, անգթօրէն ջարդել, առանց դադար առնելու նոյնիսկ գիշերուան ընթացքին,— անդին Յովհան Հայկազն, երկու հարիւր ձիաւոր առնելով սրարշաւ կը հետապնդէր բարբարոսներու թագաւորը:

Յովհան Հայկազն որոշած էր կանգ չառնել ոչ գիշեր, ոչ ալ ցերեկ ու կը հետապնդէր փախստականները: Բելիսար իր կարգին ճամբայ ելաւ, օժանդակելու համար Յովհան Հայկազնի, որ ողջ կամ մեռած՝ կ'ուզէր ձեռք ձգել Գելիմէրը:

Հինգ օր հինգ գիշեր, Յովհան Հայկազն աշտանակեց ձին, սրարշաւ անցաւ Նումիդիայէն, հասաւ անապատին եզերքը: Այլեւս ժամերու խնդիր էր բարբարոսներու թագաւորին ձերբակալութիւնը:

Յովհան Հայկազնի հետ էր նաեւ Ուլիարիսը, որու անունը տուինք քիչ վերը: Քաջ սպայ մըն էր, բայց շատ կը սիրէր գինին: Վեցերորդ օրը լուսցած գիշերը, օգտուելով ձիերուն քիչ մը հանգիստ տալու համար եղած կարգադրութենէ մը, Ուլիարիս կը խմէ այնքան, որ արշալոյսին չէր կրնար ոտքի վրայ շիտակ կանգնիլ:

Առաւօտ էր: Երբ ձիերուն մօտ կը դանդաչէր, թռչուն մը տեսաւ ծառին վրայ,— նշան առաւ, որսալու համար թռչունը: Սակայն գինով, չկրցաւ նշան առնել եւ նետը թռաւ գնաց զարնուեցաւ Յովհան Հայկազնի գըլխուն:

Զինուորները վազեցին օգնութեան: Հայ քաջ զօրապետը վիրաւորուած էր մահացու կերպով: Ի զուր անցան անոնց բոլոր ճիգերը՝ փրկելու համար իրենց հրամանատարին կեանքը: Լացին շատերը, որովհետեւ Յովհան Հայկազն սիրուած էր ոչ միայն իբրեւ քաջարի եւ հերոս զինուորական մը, այլեւ հրամանատար մը որ եղբօր պէս կը վարուէր իր զինուորներուն հետ:

Իր զինուորները այլեւս չհամարձակեցան հետապնդել թագաւորը: Վազեցին Ուլիարիսի ետեւէն՝ սպաննելու համար զայն, բայց անիկա սարսափած այն վախճանէն, որ կը սպասէր իրեն, փախաւ ու մտաւ մօտակայ եկեղեցի մը:

Ուրիշ խումբ մը զինուորներ ճամբայ ելան, լուր տալու համար Բելիսարի, որ բանակը ձգելով՝ սրարշաւ հասաւ Յովհան Հայկազնի մարմինին մօտ: Երբ տեսաւ որ քաջերուն քաջը անկենդան կը պառկի, չկրցաւ զսպել իր արցունքները եւ սկսաւ լալ: Իր հետ լացին նաեւ բոլոր զինուորները: Պրոկոպիոս կը պատմէ թէ Բիւզանդիոնի կայսրն իսկ խոր ցաւ զգաց երբ լսեց այս քաջ Հայուն մահը:

գինով էր եւ չէր գիտեր ըրածը: Ուլիարիսը, բայց Յովհան Հայկազնի զինուորները ըսին թէ քաջ զօրապետը, իր մահէն առաջ, խնդրած էր վրէժ չլուծել Ուլիարիսէն, որովհետեւ գինով էր եւ չէր գիտեր ըրածը: Ու Բելիսար, որ երբեք ներել չէր գիտեր, յարգելու համար մեծ զինուորին յիշատակը, ազատ թողուց ոճրագործը: Բայց հրամայեց փառաւոր դամբարան մը շինել Յովհան Հայկազնի վրայ, որ թաղուած է այժմեան Թունուզի եւ Ալճերիոյ հարաւային սահմաններուն վրայ, անապատին եզերքը:

Այս դէպքերը տեղի կ'ունենային 534—535 թուականներուն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այժմ կը կոչուի Սուքարայի աղի ծովը: Կարքեդոնի ետեւ գոյութիւն ունին բազմաթիւ աղի լիճեր (սեպխա): Այդ լիճերէն մէկն է Սուքարայի աղեծովը, որ կազմուած է ընդ մէջ Արիանայի բլուրներուն, ուրկէ կիրճ մըն ալ կը ձեւացնէ: Այժմ դաշտ է, թէեւ կը կոչուի աղեծով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԱԶԳԵՐՈՒ ԱՊԱԳԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կովկասեան ազգութիւնները ունին կարեւորութիւն մը, որ համեմատական չէ իրենց քանակին հետ: Ուկրայնայի 40 միլիոնին դէմ Վրացիներն ու Թաթարները կը կազմեն իւրաքանչիւրը երեք միլիոնէն քիչ մը պակաս. Խ. Միութեան մէջ Հայերու եւ Տաղստանի մէջ խուժներու թիւն է իւրաքանչիւրը երկու միլիոնէն քիչ մը պակաս: Եւ սակայն, ռազմագիտական տեսակէտէ, Կովկասի շրջանը աւելի մեծ կարեւորութիւն ունի քան ամբողջ Ուկրայնան: Ով որ տէրէ կլսովին ճարտարարուեստականացած Անդրկովկասին, իր հսկողութեան տակ կրնայ պահել, զինուորական առումով, նուազ զարգացած Թուրքիոյ, Իրանի եւ Թուրքեստանի ճանապարհները: Կովկասեան պարանոցէն կ'անցնի Սեւ ծովէն Կասպից ծով ու կեդրոնական Ասիա տանող ճամբան: Այս պարանոցին վրայ հաստատուած ուժ մը կրնայ սեղմել Վոլկայի մեծ երակը դէպի կեդրոնական Ռուսիա եւ իշխել որ եւ է ծայրատ մեծ-ռուսական պետութեան: Միաժամանակ, այսպիսի ուժ մը շատ կը մօտենայ Պարսից ծոցին, Իրաքին եւ հարաւային Իրանի քարիւղի հորերուն: Ոչ մէկ մեծ պետութիւն կրնայ հանդուրժել, որ նոր համաշխարհային պետութիւն մը հաստատուի կովկասեան պարանոցին մէջ: Այդ պարագային, «տեղական» պետութիւնները՝ Թուրքիա եւ Իրան կը կորսնցնեն իրենց անկախութիւնները: Կովկասեան հարցը, փակուած Սան Րեմոյի մէջ մօտ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, դարձեալ այժմէութիւն կը զգենու:

Խ. Միութեան կազմալուծումի պարագային՝ Կովկասեան ազգութիւնները, որոնց ազգայնական ու հակառուսական զգացումները աւելի զարգացած են քան Ուկրայնացիներունը, վստահաբար ամէն ջանք պիտի թափեն եւ ամէն տեսակ դաշնակից պիտի փնտռեն, որպէսզի յաջողին տիրանալ իրենց անկախութեան: Արդէն մշակուած է Կովկասեան Դաշնակցութեան ծրագիրը, եւ եթէ ազգութիւնները — վրացի, հայ, թաթար ու տաղստանցի — յաջողին միութեամբ գործել, թերեւս իրականանայ կովկասեան պետութեան մը կազմութիւնը: Բոլոր շահագրգռուած պետութիւններու — Թուրքիա, Իրան, Անգլիա, Ուկրայնա, Առանցքի երկիրներ, ծայրատ Մեծ-Ռուսիա — շահը կը պահանջէ որ այսպիսի Դաշնակցութիւն մը կազմուի եւ անոր անկախութիւնը ճանչցուի: Կովկասեան Դաշնակցութիւնը կրնայ չէզոքացուիլ իբրեւ հետեւանք «համաշխարհային» կամ «տեղական» պետութեանց փոխադարձ համաձայնութեան, եւ կամ կրնայ նախընտրաբար գործակցիլ Սաադապատի խմբակցութեան — Թուրքիա, Իրան, Աֆղանիստան եւ Իրաք — եւ այս խմբակցութիւնը դարձեալ կրնայ իր հողային ամբողջականութեան պահպանման երաշխիքը ստանալ այն մեծ պետութիւններէն, որոնց ազդեցութեան շրջանակներուն միջեւ այսպիսի շօշափելի խմբակցութիւն մը պիտի կազմէ ազդու պատուար մը այնքան ատեն որքան այս խմբակին բաղկացուցիչ անդամներուն պետական կեանքը կը մնայ անկախ եւ ուժեղ:

Որոշ վտանգ մը կայ այն հաւանականութեան մէջ, թէ տագնապի տեւողութեան շրջանին թերեւս կովկասեան ազգութիւնները մղուին այնպիսի անկախ գործունէութեանց, որոնց հետեւանքը ըլլայ Կովկասեան Դաշնակցութեան գաղափարին քայքայումը: Կեդրոնախոյս գործունէութեան ձգտում մը տեղի ունեցաւ 1917—18ին, երբ Վրացիները ապահովեցին գերմանական, Թաթարներն ու Տաղստանցիները թրքական եւ Հայերը Համաձայնականներու աջակցութիւնը, որուն հետեւանքը աղէտալի եղաւ այս չորս ազգային խմբաւորումներուն համար ալ: Եթէ Վրացիները եւ Հայերը փորձեն գերակայութիւն ձեռք ձգել կովկասեան պարանոցին մէջ, գործակցելով հաւանօրէն Առանցքի պետութեանց, եւ յետոյ ալ ուզեն գոհացնել իրենց հողային պահանջները Մցխէթիայի եւ Ալաշկերտի հովիտին մէջ Թուրքիոյ հաշւոյն՝ այն ատեն Թուրքիա կը ստիպուի անմիջապէս իր պաշտպանութիւնն ու հատուցումը փնտռել դրամանը մէջ արեւելեան Կովկասի, դաշնակցելով Ատրպէճանի Թաթարներուն եւ Տաղստանի խուժ ցեղերուն հետ, այս վերջինները ըլլալով խիստ կարեւոր ռազմական ազդակ մը կովկասեան շրջանին մէջ ո եւ է պատերազմի պարագային: Թուրքիոյ կողմէ այսպիսի շարժում մը — ծագած իր երկրին երեք կողերուն վրայ Առանցքի պետութեանց ազդեցութեան տարածումը խափանելու անհրաժեշտութենէն — (Տոտեքանէզ - Եգէական՝ Արեւմուտքի մէջ, Ուկրայնա՝ Հիւսիսի մէջ, Կովկաս՝ Արեւելքի մէջ) — անտարակոյս իրեն պիտի գրաւէ առնուազն դիւանագիտական եւ թերեւս ալ նաւային աջակցութիւնը արեւմտեան ծովային մեծ պետութեանց: Միեւնոյն ատեն, հազիւ թէ Իրան կարենայ հանդարտութեամբ դիտել Թուրքիոյ 18րդ դարու գերակայութեան վերահաստատումը արեւելեան Կովկասի մէջ: Այսպէսով՝ կովկասեան ազգութեանց մէկ ճակատով ու միասնաբար չգործելը յառաջ պիտի բերէ պառակտում մը Սաադապատի խմբակցութեան մէջ. եւ բովանդակ Միջին Արեւելքի շրջանակը, որ, կանգնած Սաադապատի գաղափարին վրայ, հնարաւորութիւն ունի զարգանալու իբրեւ ինքնաբաւ ու անկախ պետութեանց խմբաւորում մը, պիտի բաժնուի երկու մրցակից համաշխարհային պետական խմբակցութեանց միջեւ — Առանցքը եւ Համաձայնականները:

Խ. Միութեան կազմալուծման եւ հպատակ ազգերու իբրեւ քաղաքական ազդակներ վերահաստատման պարագային՝ կեդրոնական Ասիոյ Թրքախօս ժողովուրդներու բաղդը կապ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Գարնան սկիզբն էր: Ձնհալից ոչ Արագածը, Արայի լեռը եւ նոյնիսկ Եռաբլուրը պատած էին դեռ ձիւնով, այնուամենայնիւ Անբերդու գաւառը ծածկուել էր կանաչով: Նրա սիրուն դաշտերը, գեղեցիկ հովիտները, սարաւանդներն ու լեռնալանջերը զարդարուել էին բոլոր ու գոյնզգոյն ծաղիկներով: Աղբիւրները բազմացել, առուները յորդել եւ գետերը վարարել էին: Խաշնարածները իրենց ձմեռային հանգիստը թողնելով՝ բարձրանում էին դէպի Արագածի լանջերը, որպէսզի նրա հովասուն արօտներում իրանց հօտերն ու նախիրը արածացնեն:

Արարատեան դաշտի վրայ դեռ խաղաղութիւն էր տիրում եւ գեղջուկն ու երկրագործը սկսել էին զբաղիլ դաշտային աշխատութիւններով:

Յանկարծ Ռստոմից լուր հասաւ թէ՝ Հագարացիք ստուար բանակով յառաջանում են դէպի Անբերդ: Նորէն փախուստ ու թագուստը սկսաւ:

Կաթողիկոսը սակայն դեռ հանգիստ նստած էր Բիւրականում, այլեւ զբաղուած իւր դաստակերտի բարեկարգութիւններով: Այն օրից ի վեր, որ նա Ռստոմից ստացել էր ապահովութեան հրովարտակ, բազմացել էին Բիւրականում ոչ միայն հոգեւոր կոչման տէր անձինք, այլեւ աշխարհական բնտանիքներ, որոնք ապաստանել էին այդ տեղին՝ ինչպէս կաթողիկոսի հովանաւորութիւնը վայելող մի ամրութեան:

Ահեկի (Ապրիլ) գեղեցիկ առաւօտներից մինն էր: Վեհափառը իւր դղեակի պատշգամբում բազմած դիտում էր այն փառաւոր ու անմահաբար հորիզոնը, որ շրջապատում էր հովասուն Բիւրականը: Նրա հիւսիսային կողմից բարձրանում էր լայնադիր ու քառագագաթ Արագածը իւր ծաղկածին սարատափերով, լեռնային լճակներով, եւ ձիւնապատ ըստինքներով: Հիւսիս-արեւելեան կողմից երեւում էր Արայի լեռը իւր կանաչազարդ լանջերով: Արեւմտեան կողմից փակում էին հորիզոնը Բարթողի ձիւնապատ կատարները. իսկ հարաւից ձգւում էր մի դաշտահովիտ, որ Եռաբլուր լերան ստորոտը քերելով՝ հասնում էր մինչեւ Քասաղի խառնարանը եւ ապա դաշտանալով՝ տարածւում մինչեւ Մասիս:

Այդ դաշտահովտի վրայ ընկած էին բազմաթիւ գիւղեր ու աւաններ, որոնց իշխում էր յիշատակաց արժանի Օշականը, որ ամփոփում էր իւր մէջ Հայաստանեայց երկրորդ լուսաւորչի, այն է՝ սրբոյն Մեսրովպայ թանկագին նշխարները: Մի փոքր հեռու երեւում էր քաղաքամայր Վաղարշապատը, իսկ նրա մօտ Հայոց եկեղեցիների թագուհին՝ նախաթոռ էջմիածինը, սուրբ Գայեանէի վանքը Մարիանէ կուսի Շողակաթը եւ վերջապէս հզօր արքայի սէրն ու վիշտը մերժող՝ հրաշալի Հռիփսիմէի հոյակապ վկայարանը: Այս բոլորից յետ ամբառնում էր վեհապանծ Մասիսի սպիտակափառ կատարը, ծածկուած յաւիտենական ձիւնով ու սառոյցով, որ կարծես իշխում էր Արարատեան լայնածաւալ դաշտի վրայ իբրեւ հզօր ու անպարտելի միապետ:

Այս գեղեցիկ տեսարանները, որոնք գրեթէ ամէն օր գրաւում էին կաթողիկոսին եւ զբաղեցնում նրան վեհացական մտածութիւններով, այսօր, կարծես թէ, կրկնապատկել էին իրանց հրապոյրը: Նա զուարճանում էր, որ կարողացել էր իւր դաստակերտի համար ընտրել այսպիսի մի գեղավայր, եւ որոշում էր ընդարձակել նրան նորանոր շինութիւններով, ամրացնել մարտկոցներով եւ բազմացնել իւր մենարանի միանձանց թիւը:

Բայց ահա հէնց այդ ժամանակ գուժաբերը հասաւ Բիւրական: «Բէշիրը գալիս է» խօսքը կայծակի արագութեամբ տարածուեց բոլոր ամրոցում եւ ամէնքին սարսափահար արաւ: Ամրոցի դռները ճռնչելով փակուեցան, պատրաստի եղած զօրքերը զինուեցան. ամրոցում գտնուող եւ զէնք կրել գիտցող մարդկանց զէնքեր բաժանուեցան, ի բաց չառնելով նաեւ երիտասարդ հոգեւորականները:

Բայց ի՞նչ. միթէ՞ ակար ոյժերով պիտի կռուէին նրանք Հագարացիների դէմ. ի հարկէ ոչ. դա յուսահատ դիմադրութեան պատրաստութիւն էր:

Հետզհետէ հասնող լուրերը հաստատեցին, թէ Բէշիրը գալիս է ոչ թէ Բիւրականը գրաւելու, այլ կաթողիկոսին ձերբակալելու: Եւ ահա այդ պատճառով նորէն խնդիր ծագեց Վեհափառի փախստեան համար: Նրա այն մերձաւորները, որոնք վախենում էին թէ՝ Բէշիրը կաթողիկոսին ձեռք ձգելուց յետ իրանց էլ պիտի կալանաւորէ, խորհուրդ տուին նրան Բիւրականից հեռանալ: Բայց Սահակ եպիսկոպոսը, Մովսէս վարդապետը եւ տեղւոյն միաբանութեան գլխաւորները հակառակեցան այդ խորհրդին:

— Չպէտք է մի անձի պատճառով շատերին զոհել, ասում էին նրանք: Կաթողիկոսի փախստեան համար տեղ չի պակասիլ. բայց նրա ամէն մի փախուստը բազմաթիւ զոհեր է տալիս թշնամուն: Եթէ Աստուած Վեհափառի համար մահ է որոշել, ապա նա չպիտի վարանի այդ որոշման հնազանդիլ. ըստ որում ուր որ էլ փախչի, դարձեալ պատուհասը կը հասնէ նրան. իսկ եթէ չէ որոշել, ապա Բէշիրի յարձակումը չի կարող վնասել նրան»:

Բայց այս զրոյցները չփարատեցին կաթողիկոսի եւ նրա մերձաւորների երկիւղը: Կայացաւ մի գաղտնի խորհուրդ, որ որոշեց Բիւրականի բաղդը. այն է՝ համոզեց կաթողիկոսին հեռանալ շուտով դէպի Բագարան, Աշոտ սպարապետի մօտ, եւ ազատել իւր անձը վտանգից: Սպարապետը ոչ միայն մեծ զօրք ու անառիկ ամրութիւններ ունէր, այլեւ վայելում էր Ռստոմի բարեկամութիւնը: Հետեւապէս Վեհափառը կ'ապահովէր իրան, եթէ ապաւինէր այդ իշխանին:

Երբ կաթողիկոսը յայտնեց Սահակ եպիսկոպոսին իւր որոշումը եւ առաջարկեց նրան «խոյս տալ Աստուծոյ բարկութիւնից» իւր հետ միասին, սրբազանը պատասխանեց.

— Ես կը մնամ իմ ժողովրդի հետ: Երբ նա կռուէ, ես կ'աղօթեմ. երբ մեռնի, կը մեռնեմ նրա հետ միասին:

(Շար.)

...ած պիտի ըլլայ անքակտելի կեր–...ով Կովկասի եւ Սատտապատի ուխ–...ով բաղկացնող խմբակցութեան հետ: Հազիւ կէս դար անցած է այն օրէն, ...որ ռուս կայսերական իշխանութիւ–...ը մրացուց իր տիրապետութիւնը ...Անդրկովկասեան Ասիոյ իսլամ խաներու... Անդրկովկասի պատերազմասէր ...ցեղերու վրայ: Պուխարա ...պահէր սահմանափակ անկախու–թիւն մը՝ մինչեւ բոլշեւիկեան յեղա–փոխութիւնը: Մահմետականութեան ...հրաբորբ կը վառէր Խիվայի եւ Բուխարայի, Թաշկէնդի եւ Սամար–ղանդի հռչակաւոր քաղաքներուն մէջ: Եւ նոյնիսկ մեծ պատերազմէն առաջ՝ Թրքական ազգայնականու–թեան նոր ոգին, քարոզուած ինչպէս Պոլսէն ու Բագուէն, նոյնպէս ...Սամարղէն, սկսած էր իր ազդեցու–թիւնը գործել նոր սերունդներու վը–րայ, որոնք արդէն առինքնուած էին ռուսական Թափանցումով յառաջ եկած ազատական ու ընկերվարա–կան տեսութիւններէն: 1916ի Քըրկըզ–ներու ապստամբութիւնը, որ սոսկա–լի կերպով ճնշուեցաւ ցարական իշ–խանութեան կողմէ, քաղաքացիական ...մեծ պատերազմը, նոր խորհրդային վարչաձեւի հակաիսլամական արշաւը, եւ 1923 — 26ին Պասմաճիներու ապըս–տամբութեան յաջորդող երկարատեւ կրօնական կռիւները, որոնք քարու–քանդ ըրին Թուրքեստանը,— այս բո–լորը դառնութիւնը խորացուցած եւ Թշնամութիւնը սրած են ռուսական ո եւ է րեժիմի դէմ՝ կեդրոնական Ա–սիոյ խառն ազգաբնակչութեանց մը–...ջ:

Խորհրդային իշխանութեան կազ–մալուծման պարագային՝ ազգային ...շարժում մը Թուրքեստանի մէջ նոյն նշանակութիւնը պիտի ունենայ Իրանի ...Աֆղանիստանի հետ, ինչ որ ազ–գային շարժում մը Կովկասի մէջ՝ Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ: Անկերեւ է համաշխարհային ուժի մը ազդե–ցութեան տարածումը Ուկրայնայէն Կովկասի վրայով դէպի Թուրքեստան ...րէն պիտի վտանգէ Սատտապատի ...խմբակցութեան երկու ամէնէն աւելի ...դէպ Արեւելք գտնուող անդամները: Միաժամանակ, անգլիական համաշ–խարհային պետութիւնը հազիւ թէ ...անտարբերօրէն դիտէ Թուրքեստանի ...ռազը այն հողամասերու դօտիին, որ պիտի միացնէր Ուկրայնայի Կովկասի մէջ գերմանական ազդե–ցութեան շրջանակը ճափոնական ազ–դեցութեան շրջանակին հետ՝ երկու ...ովկիաններուն մէջ, հաւանաբար ...մինչեւ Սինքեանկ:

...Այստեղ ալ, դարձեալ Խ. Միու–թեան փլուզումին հետեւանքով հա–մաշխարհային պետութիւններու ...ճգելիք ազդեցութեանց դօտի–ները սահմանափակելու համար միակ ...այն պիտի ըլլար, որ կեդրոնա–կան Ասիոյ մէջ հաստատուէր անկախ ...թիւն մը եւ — Կովկասեան ...խմբակցութեան նման — առնուէր ...եան Սատտապատի խմբակցու–...ազմնային կառուցուածքին ...ը:

Քաղաքականապէս, անհրաժեշտ է ...հաստատուի միջին ասիական շըր–...ին մէջ զօրաւոր եւ անկախ պե–տութիւններու խմբակցութիւն մը, ...ինչպէս բաղկանայ «տեղական» եւ ...ային շահերէ, եւ ի վիճակի ըլլայ ...ինչպէս բաժնելու կամ սահմա–նափակելու դրացի «համաշխարհա–յին պետութիւններու ազդեցու–թեան շրջանները կամ գործունէու–թիւնները: Եթէ Ռուսիոյ մէջ տագ–նապի մը արդիւնքը այն ըլլայ, որ Կովկասի եւ Թուրքեստանի շրջանները միահան արդէն իսկ գոյութիւն ունե–ցող Թուրքիոյ, Իրանի եւ Աֆղանիս–տանի խմբակցութեան (Իրաքը Թե–րեւս վերջը միանայ արաբական պլո–քի մը հետ), այն ատեն միջին ասիա–կան ժողովուրդներու դիրքը անհու–նօրէն պիտի զօրանայ եւ անոնց ազ–դեցութիւնը ասիական քաղաքակա–նութեան մէջ մեծապէս պիտի շեշ–տուի:

Մշակութային տեսակէտէ՝ թէ՛ Կովկաս եւ թէ Թուրքեստան կը կազ–մեն մէկ մասը Իրանեան–Թուրան–եան մեծ աշխարհին, որ կ'երկարի Բիէն–Շանէն մինչեւ Վոսփոր: Կով–կասի ազգաբնակութիւնը մասամբ Թրքական արիւն ունի եւ կրօնքով ալ կէսը գրեթէ իսլամ է, իսկ մշակու–թային տեսակէտէն շատ բան կը պար–տի Իրանին: Իրանեան եւ Թուրան–եան արիւնները խառնուած են Թուր–քեստանի ժողովուրդներուն մէջ. եւ եթէ ասոնք կը բաղձային ունենալ ապագայ մը, պարտաւոր են մշակոյ–թով ու քաղաքականապէս անմիլ Ի–րանէն ու Թուրքիայէն, իսկ տնտեսա–պէս ալ՝ Կովկասէն: Կովկասի քրիս–տոնեայ ժողովուրդները — Հայերն ու Վրացիները — կը գտնուին աշխար–հագրականօրէն Թուրանեան եւ Իրան–եան աշխարհին մէջ: Անոնք քիչ բան կը պարտին արեւմտեան աշխարհին եւ, ընդհակառակն, շատ տուժած են անկէ: Քաղաքականապէս՝ անոնք չեն կրնար անկախ կեանք ապրիլ, եթէ սերտօրէն չգործակցին իրենց Թու–րանեան ու Իրանեան դրացիներուն հետ: Իսկ եթէ այս գծէն շեղին կամ իրենց առանձին ճամբան երթան, թէ՛ իրենց եւ թէ իրենց այս դրացիներուն դառն վնաս կը պատճառեն:

W. E. D. ALLEN

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.—Շատ խիկ խօսուած է Հայ լեզուին հնարաւորութիւննե–րուն վրայ, երբեւ հետեւանք անոր երկու հաւասարապէս օգտակար մատ–նագիտական յատկութիւններուն. — Համադրական եւ Վերլուծական: Եր–կու յատկութիւնները կը գործնակար–ծեն մրցումով: Այս մրցումի աքան–չելի խաղերուն լայնօրէն կրնանք հանդիսատես ըլլալ մեր հին մատե–նագրութեան գլուխ–գործոցներուն մէջ: Ոչ միայն Ոսկեդարը, այլ Ար–ծաթի դարաշրջանը է.էն մինչեւ ԺԲ., առատօրէն կ'ընծայեն մեղհամադրա–կան եւ վերլուծական արտայայտու–թիւններուն շնորհը որ, հարկ է սա–կայն ըսել, աւելի լուսացնցուղ կը փայլի Ս. Գիրքին Թարգմանութեան մէջ: Օտարներն են որ այդ Թարգմա–նութիւնը դատած են, խոր ուսումնա–սիրութիւններէ վերջ, Թագուհի ամե–նայն թարգմանութեանց: Եւ ով որ աւելի կամ նուազ պարապոյ ժամերով մեր Ս. Գիրքը բաղդատած է ուրիշ թարգմանութիւններու հետ, առանց ո եւ է երկմտութեան նոյն եզրակա–ցութեան ժամանած է, բաւական է որ բաղդատուած լեզուներուն մասին հա–մեմատական հմտութիւն մը ունենայ: Ապացուցուած է որ, ոչ իսկ հելլէնն ու լատինը համադրական — վերլու–ծական ըլլալով հանդերձ, հայերէնին սրբազան միանգամայն դիւրասահ ընթացքին չեն կրնար ի կշիռ գալ: Այդ երկու Տիտանները Քերականու–թեան եւ Շարադրութեան (Բառադի–տութեան եւ Համաձայնութեան) դաշն–ծեր պարգեւած են Հայկազնեան Բար–բառին, որուն սակայն ինքնաբուղխ, բնածին վայելչութիւնը մերթ կ'ըն–դոտնէ զանոնք երկուքը:

Այս այսպէս ըլլալով, մարդ արդա–րեւ արդահատելէ աւելի կը ցաւի կը տխրի, կարդալով Թերթի մը մէջ խառ–յացիի տեղ դրուած գրագէտի մը սա խարխափ, սափասուտ վճիռը, թէ մեր Ս. Գիրքին Թարգմանութիւնը չէ կարելի թագուհի անուանել, որովհե–տեւ Երուսաղէմի Սիոնական վարչա–պետ մը, որ Օքսֆորտ ալ կարդացեր է եղեր, յայտարարեր է թէ մեր թարգմանութեան մէջ այնքան սխալ–ներ կան որ «թագուհի»ն չեն արդա–րացներ: Կը տեսնէ՞ք վարդապետին կատէ դատախարակութիւնը: Մինչեւ իսկ չունի ամփոփ տեսութիւն մը այն մասին, թէ բոլոր Ս. Գիրքերը, իրենց առանձնայատուկ տեսակ մը մեհենա–կան, տեսակ մը քրմադրոշմ արտա–յայտութիւններուն պատճառաւ՝ խոր–հրդաւորութեան, գաղտնիքի հանդա–մանքով կը ներկայանան տեղ տեղ, եւ ընդհանուր սովորութիւն դարձած է այդ յարակից մթութիւնները նոյնու–թեամբ տալ նաեւ Թարգմանուած լե–զուին մէջ: Ասկէց զատ, բնական է, թէ Եբրայական համայնքը, որ ծը–նունդ տուած է Ս. Գիրքին, իրեն յա–տուկ առակաձեւ ասացուածքները ու–նի, որոնք բնականաբար դժուար կամ բնաւ չեն հասկցուիր միւսներուն կողմէ, բայց պէտք էր նոյնութեամբ Թարգմանուէին վերադոյն պարզուած տեսութեան համաձայն: Հոս, ուրե–մըն, ի՞նչ կայ որ խափանէ բուն լե–զուին գեղեցկութիւնը, որով Թարգ–մանութեան բոլոր շնորհները կ'ար–տափայլէ քերականական — համա–ձայնական անզուգական գնացքով, եւ Թագուհին ժխտէ հայկական Թարգ–մանութեան, Թագաւորին ծոցէն բառ–նայ զայն: Պարզապէս անհամութիւն մը, զոր կ'ուզուի Օքսֆորտեան աղով ծեփել: Քանի մը տասնեակ Թեթեւ եւ նիւթէն դուրս անճշդութիւններ չեն կրնար նուազեցնել օտարներուն այդ անմահ դատաստանը: Բաղդատէ, ով Թիւրակն, մեր Թարգմանութիւնը նոր լեզուներուն հետ, տար մերձեցուր զայն մինչեւ իսկ Լութերի գերմանե–րէն աքանչելի Թարգմանութեան, եւ պիտի պարտաւորուիս, եթէ Զոյլոս մը կոչուելու նախանձախնդրութիւնը չունիս, խոստովանիլ մերինին չքե–ղութիւնը, պարզապէս,— մանաւանդ որ գերմաներէնն ալ հայերէնի նման վերլուծական – համադրական ըլլա–լով, համեմատութիւնը աւելի տրա–մաբանական, աւելի հաւասարապա–տիւ կը համարուի:

Բաւական զարմանալի է որ Թորգոմ Պատրիարք այդ Սիոնականին լեզուն չէ սափրեր: Բայց բաներ կան ամէ–նէն յայտնի եւ բացորոշ գիրքերու մէջ, որոնք յաւէտ գաղտնի կը մնան կամ չեն մեկնուիր: Անցից անցեալ:

Սիրելի Արազ, իրաւ որ գանձարան մըն է մեր լեզուն, որքան խորը Թաղ–ուիս, բացատրութեան ո եւ է մեր–կութիւն ծածկելու համար միշտ կր–նաս փայլուն քարեր գտնել այդ գան–ձարանին մէջ: Անցեալները բաւական բառեր պարգեցինք Խորենացիէն, այն միտքով, թէ այսօր իսկ կրնանք գոր–ծածել զանոնք: Ահա հատ մըն ալ — «յոլովածին» (բազմածին), ճիշդ լա–տինական արմատով Ֆրանսերէն pro-lifiqueը: Մեր պատմահայրը կարծես գեռ երէկ մեզի հետ էր, մեզի քաջա–ծանօթ բառեր կը գործածէ. կերեր ենք մէկ խոհանոցէ, արբեր ենք մէկ մառանէն: Ծանօթ Շարան կը նկա–րագրէ, որուն կուտայ «չատակեր» (մեր ամէն ատեն գործածած) տիտ–ղոսը, աւելցնելով նաեւ «յոլովածին»: Տիրակի ամբարները հազիւ կը բաւէ–ին մեր Շարային, ասիկա գիտէիք, բայց չեմ կարծեր որ այդ հաճոյասէր եւ որկորոստ Իշխանին, Նահապետին յոլովածին ըլլալը դուշակէիք: Մեր նոր սերունդի պատուական տղաքը, օտար լեզու կարդալով, երբ բառերու եւ բացատրութիւններու առատահոս ակերու առջեւ կը գտնուին, ցաւ կը յայտնեն, թէ մեր լեզուն ահա զուրկ է այս ճոխութիւններէն...:

Ով սիրասնունդ մանկունք Հայկ–եան Զարմին, դուք դեռ ի՞նչը, ո՞ր–քանը տեսեր էք հայկականութեան:

Սպասեցէք, մինչեւ որ գայ օր Տեառն մեծ եւ երեւելի:

ՏԱՐԱԶ

Ռաֆֆի Պետրոսեան

(Օտար մամուլի արձագանգը)

Պատանի Ռաֆֆիկի վերջին նուա–գահանդէսին առթիւ ջերմ շնորհաւո–րականներ հրատարակուեցան տեղա–կան մամուլին մէջ:

Փարիզի ռուսական երաժշտանոցի փրոֆ. Փոլ կը գրէ «Վոզրոժդէնիէ» Թերթին մէջ.

— «Ռաֆֆի Պետրոսեան առանց որ եւ է ճիգի նուագեց մեծ յայտագիր մը որու մէջ կային Շումանի «Էթիւտ Սէմֆոնիք»ները, Շոփէնի էական գոր–ծերը, Ֆորէի եւ Տըպիւսիի կտորները եւ վերջապէս դժուարագոյն Լիսթի «Սպանիական Ռափսոտի»ն: Պատանի արուեստագէտի նուագի մէջ, կային վայրկեաններ, պատանեկութեան եւ ոչ միշտ հասուն բնազդի ... Իր ա–պագան բաց է եւ կը հաւատանք որ իր ունեցած տաղանդներուն շնորհիւ, նա–եւ նպաստաւոր պայմաններու մէջ ան շուտով կը դառնայ մեծ արուեստա–գէտ մը:

— «Վաղահաս տաղանդի մը հա–սունութիւնը միշտ յուզող խորհուրդ մըն է: Ռաֆֆի Պետրոսեան մեզ կը ներշնչէ այդ հարցականը: Ան կը վկայէ արդէն ճշգութիւնը ամէնէն ո–րոշ տաղանդներով: «Էթիւտ սէմֆո–նիք»ներու իր վերարտադրութիւնը յղկուած էր ամենանուրբ կերպով: (Stan Gulestan, «Le Figaro»):

— «Այսօրուան յոյսը, վաղուան տաղն է: Թերեւս, որովհետեւ, սկզ–բնաւորութիւնը, հակառակ կարգ մը Թերութիւններու խոստմնալից է: Իր Շոփէնը չափազօրաւոր չէր բացի «Փոլո–նէզ»էն: Իր Շումանը լաւագոյն էր, իսկ Ֆորէն եւ Տըպիւսին գրեթէ կա–տարեալ: Ռաֆֆին ենթակայ մըն է ծայրայեղօրէն զգայուն եւ մինչեւ իր յաջորդ նուագահանդէսը վստահ ենք որ կը հարթէ իր փոքր Թերիները: Իր մէջէն պիտի ծնի մեծ դաշնակահար մը (Է. Ս. «La Page Musicale»):

— «Մարտ 25ին Շոփէն սրահին մէջ առիթը ունեցանք ունկնդրելու 13 տարեկան, կարճ տաբատով ռուս (?) արուեստագէտ, Ռաֆֆի Պետրոսեա–նը: Օժտուած մանչուկը արդէն հինգ տարեկանէն ի վեր կը նուագէր լրու–զութեամբ, իսկ տասը տարեկանէն սկսեալ ամէն տարի կուտայ իր անձ–նական նուագահանդէսը: Իր արհես–տագիտական կարողութիւնը արտա–կարգ է: Մատներու Թափը եւ մանա–ւանդ ուժերունը կը հաւասարին չա–փահաս մարդու Թափին, զոր որոշ պահերուն պէտք է աւելի սանձահա–րէ պատանի արուեստագէտը: Իր հն–չիւնը (sonorité) խոր է: Մաղթենք փոքրիկ արուեստագէտին առաւելա–գոյն կատարելագործութիւն եւ վըս–տահ ենք որ շնորհիւ իր բնածին տա–ղանդին, ինչպէս նաեւ լաւ ուսուցչի մը առաջնորդութեամբ շատ շատ կա–րելի պիտի ըլլայ զինքը դասել ամէ–նէն փայլուն դաշնակահարներու շար–քին մէջ: (Ֆ. Պօլէտնիա Նովոստի):

— «Պատանի Ռաֆֆի Պետրոսեանը ոչ միայն տաղանդաւոր երաժիշտ մըն է, այլ եւ օժտուած է բացառիկ յատ–կութեամբ: Իր հոգին կ'ընդգրկէ երա–ժշտական կտորին գաղափարը, զգա–լով իր ամբողջ խորութիւնը եւ երբե–մըն ալ տխուր կարօտը ու բանաստեղ–ծական քաղցրութիւնը: Իր արտա–յայտութիւնը Շոփէնի կտորներու մէջ կենդանի էր, խիստ, որու մէջ չէր պակսեր նաեւ վեհութիւնը: Նմանա–պէս Շումանի «Էթիւտ Սէմֆոնիք»նե–րը որ նուագուեցան կենդանի գոյնե–րով, եղան խիստ արտայայտիչ: (M. Don, «Monde Musical»):

Կը վերջացնենք այս յօդուածներու շարքը «l'Art Musical»ի քննադատին գնահատականով (ամփոփուած):

— «Մեծագոյն հաճոյքը ունեցանք Փլէյէլի մէջ ունկնդրելու բոլորովին տատանի հրաշալիքը, Ռաֆֆի Պետ–րոսեանը, հայ դաշնակահար: Ան ունի շատ մեծ յատկութիւններ, բացառա–պէս օժտուած: Բազմութիւնը ոգե–ւորուած եւ կրկնակի ծափերով կ'ող–ջունէր զինքը: Իր յաջողութիւնը, ո–րուն բառ ամենայնի արժանի է, եղաւ շատ փայլուն: Այս կարճ տափատով եւ ճերմակ բաճկոնով արուեստագէ–տը ունի բնածին զգացողութիւն մը Նրբերանգներու, ոճաւորման եւ ճըշ–գրտութեան: Իր դաշնակահարութիւ–նը ի յայտ կը բերէ իմացականու–թիւն, ամբողջովին օծուած յայտնա–տեսութեամբ եւ սրտով: Ռաֆֆի Պետրոսեան ցուցադրեց հասկացողու–թիւն մը որուն տիրանալ պիտի բաղ–ձային շատ մը «հասուն» դաշնակա–հարներ: Իսկ իր techniqueը որ արդէն զմայլելի է կը յենու զմայլելի կեր–պով իր ինքնատպութեան, արտայայ–տելու համար հնչական գաղափարներ, գեղուն քնարերգութիւններ, որոնք չէշտուած են երաժշտագէտներու եր–կերուն մէջ: Թերեւս որոշ ճկունու–թեան դեռ պէտք կայ, մանաւանդ փայլուն passageներուն մէջ:

Ռաֆֆի Պետրոսեան վիրթիւոզ մըն է եւ զտարիւն արուեստագէտ մը»:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Աթէնքի մէջ հայկական դպրոցնե–րու մասին, կրթական նախարարու–թեան կատարուած դիմումի մը առ–թիւ, ոչ – հելլենահպատակ հայ ու–սուցիչներուն արտօնուած է առժա–մաբար այս տարի պաշտօնավարել: Յառաջիկայ տարի արդէն պիտի դը–ուի անոնց պաշտօնավարութեան: Երկրորդ՝ մինչեւ այժմ քանի մը հայ դպրոցներու համար արտօնատէր ներկայացուած է: Այսուհետեւ ամէն վարժարան պարտաւոր է ունենալ իր արտօնատէրը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԼԻՈՆ.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խա–չի Լիոնի մասնաճիւղը, խնջոյք մը սարքած էր մայիս 14ին, կիրակի կէս օրէ վերջ, Բարեգործականի սրահին մէջ:

Սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Տայ–եան: Իր բացման երկու խօսքին մէջ յիշելով հեռաւոր Ամերիկայի մէկ հողամասին վրայ գտնուող ֆրանսա–կան գաղութ մը, որ երկու հարիւր տարիէ ի վեր հեռացած իր հայրենի–քէն եւ սակայն տակաւին կը պահէ իր գոյութիւնը եւ ազգային աւանդու–թիւնները, Թելադրեց նմանիլ անոնց եւ պահել մեր ազգային բոլոր լաւա–գոյն յատկանիշերը:

Եւ իրաւամբ հաճելի պահեր անցու–ցինք: Լսեցինք ճառեր, արտասանու–թիւններ, ազգային եւ յեղափոխական երգեր ու զուարճախօսութիւններ: Ցետոյ Մ. Միրզէ եւ ընկերներ հայ–կական շուրջպար մը կատարեցին եւ Խարբերդի Թամզարան, նուագի ըն–կերակցութեամբ:

Խնջոյքը լաւ կազմակերպուած էր, եւ ամէն գնահատանքի արժանի էին մեր մայրերն ու քոյրերը, որոնք ի–րենց ընտանեկան եւ առօրեայ աշխա–տանքներէն զատ՝ սիրով յանձն կ'առ–նեն բարոյական պարտականութիւն–ներ, վստահ ըլլալով անշուշտ որ ի–րենց այդ զոհողութիւնը ապարդիւն չէ:

Լիոնահայ գաղութը փութացած էր սրահը լեցնել, ի նշան համակրու–թեան եւ քաջալերութեան: Խորոված գառնուկ մը աճուրդի դրուելով՝ քիչ ժամանակէն 140 ֆրանքի բարձրա–ցաւ:

Փափաքելի է որ այսպիսի խնջոյք–ներ շատ յաճախ սարքուին, ապրելու համար հաճելի եւ մանաւանդ հայկա–կան մթնոլորտ:

Յովհաննէս Հաբէլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՍԱՆԱՄԵԱՅ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.ի (1918 — 1938): Պատմական ծանօթութիւններ Հայ Մարմնակրթա–կան շարժման շուրջ: Հրատ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Փարիզ, 1939: Մեծադիր շը–քեղ հատոր մը, 300 էջ, հարիւրի մօտ պատկերներով եւ լուսանկարներով: Տպ. Տէր Յակոբեան: Գին 40 ֆրանք, արտասահման 50 ֆրանք, Ամերիկա 1ուկէս տոլար: Ապսպրանքները ուղ–ղել.— K. Chahinian, 34, Rue St. Lazare, Paris (9):

ՀԱՅ ԳԻՐ, հանդէս գրականութեան եւ գեղարուեստի, (ամսագիր), Ա. տարի, Թիւ 1, ապրիլ 1939: Տնօրէն՝ Գէորգ Պաղճեան: Տարեկան բաժնե–գին 20 ֆրանք: Առաջին Թիւը մեծ մասով նուիրուած է Մեծ Եղեռնի նա–հատակ գրագէտներու յիշատակին: Հասցէ.— Rue St. Louis, Quartier Ste. Thérése, Achrafie, Beyrouth, (Liban):

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ–ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ–ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ–ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

...ինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Ջ.

...Լսէ՛ ուշադրութեամբ, կրկնեց ...ունին, ահա՛ քեզ իմ հրամանս, ...պիտի յայտնես անոնց,— ապըս–...րեցէ՛ք, մի՛ խնայէք երբեք: ...ինչպէս ուրեմն Սէնդ–Օպէնի եղեր–...դուն ձայնով նշան պիտի տաս. ...անգամ կը կանչես, երրորդ ...մարդ մը դետնի տակէն ...կուգայ:

...Ես գիտեմ, ան դուրս կուգայ ...մը, որ կը գտնուի ծառերու...

...Այդ մարդուն անունը Պլանշըլօ ...զայն կը կոչեն նաեւ «Թագաւորի–...» (Coeur de Roi). անոր ցոյց ...այս ժապաւէնը, ան իսկոյն կը ...ամէն բան: Ցետոյ քու հը–...ճամբաներով մեկնէ դէպի Աս–...անտառը, այնտեղ դուն կը գըտ–...ծած ոտքերով մարդ մը, որուն ...է Մուսքըտօ. ան ոչ ոքի ... ես զայն կը սիրեմ եւ թէ իսկոյն շուտա–փոյթ ոտքի Թող հանէ իր բոլոր Թե–մերու ամբողջ ազգաբնակութիւնը: Ցետոյ կը մեկնիս Քէպօնի անտառը, որ Բլորմէլէն մղոն մը հեռու է. այդ–տեղ դուն կը կանչես բուի նման եւ քու ձայնիդ վրայ մարդ մը ծակէ մը դուրս կուգայ, այդ պարոն Դիւօն է, անդամ եղած է Սահմանադիր ժողո–վին, բայց աջակողմեան կուսակցու–թեան կը պատկանի, լաւ մարդ է, դուն անոր կ'ըսես որ սպառազինէ Քէպօնի ամրոցը, որ այժմ Ֆրանսա–յէն տարագիր մարքիզ Կիւէրին կը պատկանի: Այդտեղ շատ յարմար է պաշտպանուելու համար,— ամէն քայլափոխին ձորեր, փոքրիկ ան–տառներ եւ անհարթ գետին: Իսկ պա–րոն Դիւօ շատ ուղղամիտ եւ խելացի մարդ է: Այդտեղէն կը մեկնիս դէպի Սէն–Կիւէն–լէ–Դուա եւ այնտեղ կը հանդիպիս Ժան–Շուանին. Վանտէի համար ես զայն կը համարեմ արժա–նաւոր առաջնորդ: Ցետոյ կը մեկնիս Վիլ–Անկլօսի անտառը եւ այնտեղ կը տեսնես Կիդդէն. զայն կը կոչեն նոյն–պէս Սէն–Մարդէն. անոր ըսէ որ հըս–կէ Կուրմըլինի վրայ. ան ծերունի Կուբիլ տը Բրէֆէլնի փեսան է եւ Ար–ժունդանի ժաքօպէններու առաջնոր–դը: Այս բոլոր ըսածս լաւ յիշէ, ես ոչինչ չեմ գրեր, որովհետեւ այսպիսի ժամանակ ոչինչ պէտք չէ գրել: Լա Ռուարի միայն Թերթ մը բան գրեց, բայց այդ Թերթը ամէն բան ջուրի տակ տարաւ: Ցետոյ դուն կը մեկնիս դէպի Ռուժըֆէօ անտառը. այնտեղ կը գտնես Միէլէտին, որ երկար ձողե–րու վրայ յենած ձորերու վրայէն կը Թռչի:

—Մենք ատիկա կ'անուանենք փէրդ (ferte):

— Զայն գործածել գիտե՞ս:

— Ի՞նչպէս կարելի է Պրըթօն ըլլալ, ի՞նչպէս կարելի է գիւղացի ըլլալ եւ այդ փէրդը գործածել չգիտնալ. փէրդը մեր ընկերն է, ան կը մեծցնէ մեր բազուկները եւ կ'երկարէ մեր ոտքերը:

— Այսինքն թէ ան կը փոքրցնէ թշնամին եւ կը կարճեցնէ ճամբան:

— Իմ փէրդովս անգամ մը ես դի–մադրեցի մաքսատան երեք վերակա–ցուներուն, որոնք զինուած էին սու–րերով:

— Ատիկա ե՞րբ եղաւ:

— Տասը տարի առաջ:

— Թագաւորին իշխանութեա՞ն ժա–մանակ:

— Այո՛:

— Ուրեմն դուն Թագաւորին ժա–մանակ կռուա՞ծ ես:

— Այո՛:

— Որո՞ւ դէմ:

— Աստուած վկայ, չեմ գիտեր Թէ որո՞ւ դէմ, ես աղի մաքսանենգ էի:

— Լաւ, ոչի՛նչ:

— Մեզի համար ատիկա կը նշանա–կէ կռուիլ աղի մաքսին դէմ. աղի տուրքը, միթէ միեւնոյն բա՞նն է, ինչ որ է Թագաւորը:

— Այո՛, բայց ոչ. պէտք չէ որ դուն ամէն բան հասկնաս:

— Ներողութիւն կը խնդրեմ տի–րօջմէս, որ ես անոր այդպիսի ան–կայել հարցում մը ըրի:

— Շարունակենք, յարեց ծերունին, Դուրկը գիտե՞ս:

— Ի՞նչպէս չգիտնալ Դուրկը, չէ՞ որ ես այնտեղէն եմ:

— Ի՞նչպէս:

— Այո՛, որովհետեւ ես Բաղինիէէն եմ:

— Արդարեւ, Բաղինիէ Դուրկին դրացի է:

— Ե՞ս, չգիտնա՞մ Դուրկը, այն մեծ բոլորակ դղեակը, որ մեր տէրե–րուն տոհմական սեպհականութիւնն է: Երկաթէ մեծ դուռ մը կայ, որ դղեակին հին մասը նորէն կը բաժնէ. եւ Թնդանօթով անգամ անկարելի է հոն մղել զայն: Անոր նոր շինուած մասին մէջ կը գտնուի Սուրբ Բար–թուղիմէոսի մասին գրուած հռչակա–ւոր գիրքը, զոր հետաքրքիր մարդիկ շարունակ տեսնելու կուգան: Խոտը դարտերով լեցուն է, կը յիշեմ, որ փոքրիկ հասակիս մէջ այդ գորտե–րուն հետ խաղացած եմ: Իսկ ստո–րերկրեայ ա՞նցքը: Ես գիտեմ Թէ որ–տեղ է ան: Գուցէ ինձմէ զատ ուրիշ մարդ չգիտէ ատիկա:

— Ո՞ր ստորերկրեայ անցքը, չգի–տեմ Թէ ի՞նչ կ'ուզես ըսել:

— Այդ անցքը շինուած է առաջնե–րը: Այն ժամանակները, երբ Դուրկը կը պաշարուէր, ներսի բնակիչները կարող էին ազատիլ այդ ստորերկր–եայ անցքին մէջէն, որու ծայրը ան–տառին մէջ կը բացուէր:

— Ճշմարիտ, այդպիսի ստորերկր–եայ անցքեր կը գտնուին նաեւ Ժիւպէ–յէրի դղեակին, ապա Հինօդէի դղ–եակին եւ Շամպէրնի աշտարակին տակ, բայց այդպիսի բան Դուրկի մէջ երբեք չկայ:

— Ընդհակառակը, տէր իմ, ես չեմ գիտեր այն ստորերկրեայ անցքերը, որոնց մասին իմ տէրս կը խօսի այժմ. գիտեմ միայն Դուրկի անցքը, որով–հետեւ տեղացի եմ: Եւ կարծեմ ինձմէ զատ ոչ ոք գիտէ այդ անցքը: Արգիլ–ուած էր ատոր մասին խօսիլ, որով–հետեւ այս անցքը պարոն տը Ռօսանի պատերազմի ժամանակ մեծ ծառա–յութիւն մատուցած էր: Հայրս գի–տէր այս գաղտնի ճամբան եւ ինքը ինծի ցոյց տուաւ ներս մտնելու եւ դուրս ելնելու գաղտնիքը, այնպէս որ ես կարող եմ անտառէն աշտարակը մտնել եւ աշտարակէն անտառը եր–թալ, առանց ուրիշէն գիտնալու: Եւ եթէ Թշնամին աշտարակը առնէ, մէջը ոչ ոք չի գտնուիր: Ահա Թէ ինչ–պիսի բերդ է այս Դուրկը. օ՛, ես զայն շատ լաւ կը ճանչնամ:

(Շար.)

Հրէաստանի շրջանակները խստորէն կը մեղադրեն Անգլիան։ Եգիպտոսի կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց անգլիական դեսպանին թէ չի կրնար Արաբներուն յանձնարարել որ ընդունին անգլիական նոր ծրագիրը։ Արաբիա եւ Իրաք եւս հակառակ են այդ ծրագրին։

Փարիզի սիոնական եւ պաղեստինեան ընկերակցութիւնները որոշեցին բողոքի ցոյց մը սարքել երկուշաբթի գիշեր, Մութիւալիթէի մեծ սրահին մէջ։

Իտալական եւ գերմանական թերթերը անշուշտ ուրախ են որ Անգլիա նոր դժուարութեանց կը մատնուի։ Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա վճռած է ամէն գնով գործադրել իր ծրագիրը։

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

»»» • «««

Պոլսոյ վերջին թղթաբերը ուշագրաւ մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի մայիս 12ի նիստի մասին, ուր վարչապետը յայտարարեց անգլեւթուրք համաձայնութեան կնքումը։ Այս առթիւ ճառեր խօսուած են շատ մը երեւելիներ։ Նախկին վարչապետ եւ Լոնտոնի նախկին դեսպան Ֆէթհի ջերմապէս շնորհաւորելով կառավարութիւնը, ըսած է.

— «Ապահով եմ որ Միջերկրականի մէջ խաղաղութիւնը առ յաւէտ հաստատուած պիտի ըլլայ, որոշուելէ վերջ անգամ մը Թուրքիոյ դիւցազն բանակին եւ նաւատորմին, անգլիական նաւատորմին եւ ուժերուն հետ միասնաբար որ եւ է յարձակման դէմ գործողութեան լծուիլը։

Ոչ ոք իրաւունք ունի կասկածելու այս ընթացքէն։ Ամէնուն յայտնի է Թուրք հանրապետութեան ցարդ հետեւած քաղաքականութիւնը։ Ոչ ոք իրաւունք ունի կասկածելու այս մասին եւ այս կամ այն պետութեան դէմ թշնամական նկատելու եղածը։ Մեր նպատակն է ապահովել մեր սահմանագլուխները։ Եւ պէտք կայ այս միջոցին։ Որովհետեւ մեծ պետութիւն մը զօրք հանած է պալքանեան թերակղզին եւ մեր սահմանագլուխներուն քթին տակ գրաւելով շատ մը կղզիներ կ'ամրացնէ զանոնք։ Բնական է այս պայմաններուն մէջ կարելի չէր չէզոք մնալ։ Այսօր Անգլիա իսկ չէզոք չի մնար, որովհետեւ խնդրոյ առարկան ընդհ. խաղաղութիւնն է, եւ դէմ գնել՝ մէկ կամ երկու պետութեանց տիրապետութեան Եւրոպայի մէջ։ Այս տեսակէտէն մեր շահերը նոյնն են Անգլիոյ հետ։

Միջերկրականի մէջ ունինք խիստ երկար եզերք մը։ Միեւնոյն ատեն Թրակիոյ մէջ ալ ունինք սահմանագլուխ մը։ Անգլիոյ ալ շահը կը պահանջէ Թուրքիոյ ուժեղ կերպով տեղաւորուիլը իր ազգ. սահմաններուն մէջ։ Ուրեմն ի՞նչ աւելի բնական քան այս գործակցութիւնը։ Պալքաններու հետ խաղաղութեան ձեռնարկներէ ետ չկենալու մասին մեր վարչապետին հաւաստիքը այլապէս կարգուրիչ է։ Պէտք է ջանալ Պուլկարիան ալ առնել խաղաղութեան մթնոլորտին մէջ, ետ կեցնելով զայն հողային պահանջներէ։ Խ. Ռուսիոյ հետ մեր բարեկամական յարաբերութեանց անկեղծութիւնը կը հետեւցնենք Պ. Փոթէմքինի այցելութեան առթիւ հրատարակուած զեկոյցէն։ Այս ալ գոհացուցիչ է։ Խաղաղութիւնը մեր էն մեծ նպատակն է։ Ան ամէն երկրի համար ալ մեծ բարիք է։ Հողային գրաւման տենչով ձեռք բերուած արդիւնքները 15րդական եւ 30րդական աստիճան կարեւորութիւն ունին։ Ցետոյ ատոնց սիրոյն՝ երկրի մը էն գեղեցիկ կտորները քանդուելու վտանգը կայ։ Չեմ կարծեր թէ գտնուի ո եւ է պետական անձ որ պատասխանատուութիւն ստանձնէ աշխարհը բռնկցնելու։

Մենք շատ հող կորսնցուցինք, բայց մենք մեզ աւելի ուժեղ եւ երջանիկ կը տեսնենք։ Երբ շատ հողերու տէր էինք, մեզի հետ կը վարուէին իբր երկրորդական պետութիւն, բայց այսօր Անգլիա անկեղծ վերաբերում ցոյց կու տայ, հիմա որ մեր հողին մէկ կարեւոր մասը մեր ձեռքէն ելած է։ Բայց ընկերներ, հող կորսնցնելն ալ սահման մը ունի եւ անկէ ետք ով որ մեզմէ կանգուն մը հող առնել փորձէ, պիտի գտնէ իր դէմ ազգը եւ դիւցազն բանակը։ Մենք ապացուցինք ասիկա մեր անկախութեան պատերազմին։ Առ յաւէտ մեր սրտերուն մէջ կ'ապրի եւ պիտի ապրի աննման եւ դիւցազնութիւնը ներկայացնող Աթաթիւրքը, որուն էն կարող եւ կորովի ընկերը գործի գլուխ է այսօր։ Հետեւաբար երբեք չեմ հաւատար որ ո եւ է պետութիւն պիտի յանդգնի նման փորձի մը ենթարկել Թուրքիան։ Ապահով կրնանք նայիլ ապագային»։

Նոյն իմաստով խօսած է նաեւ պատերազմական նախարարը, յայտարարելով թէ «ամէն հաշիւ եղած է եւ խորհուած յարձակումը վանելու միջոցը»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ գերման դեսպան Ֆոն Փափէն Սոֆիա հանդիպելով, յայտարարեց «Ութրօ» թերթին թղթակցին, թէ Գերմանիա կը վերադառնայ երկուշաբթուան համար։ Այս առթիւ հերքեց այն զրոյցը, թէ տեսակցած է Պ. Փոթէմքինի հետ, երբ այս վերջինը կը գտնուէր Անգարա։

ՊԱՊԸ հանդիսաւորապէս տիրացաւ Լաթերանի մայր եկեղեցիին, ուր ո եւ է Պապ ոտք չէր կոխած 1870էն ի վեր։ Պետութեան հետ ծագած վէճին հետեւանքով, Պապերը «Վատիկանի բանտարկեալներ» կը համրուէին եւ դուրս չէին կրնար ելլել մինչեւ 1929, երբ դաշնագիր մը ստորագրուեցաւ երկու իշխանութեանց միջեւ։ 93 տարիէ ի վեր պապական արարողութիւն չէր կատարուած այդ տաճարին մէջ։ Նախապէս պապերը ջորիով կ'երթային հոն, այս անգամ 10 ինքնաշարժներ տրամադրուած էին։

ԻՏԱԼԻԱ որոշեց յաջորդ տասը տարուան ընթացքին շինել տարեկան 200 հազար թոն տարողութեամբ առեւտրական նաւեր։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը այցելեց Կալաց (Ռումանիա), ուր քննութիւններ կը կատարէ՝ ազատ նաւահանգիստի մը եւ ցորենի ամբարներու շինութեան տեղերը որոշելու համար։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ելմտական նախարարը Հռոմ երթալով, յաջողեցաւ շօշափելի վարկեր ստանալ։ Ռումանիա այս վարկերը պիտի վճարէ ցորենով, քարիւղով եւ եգիպտացորենով։

ՀԻԹԼԷՐ գալ շաբաթ քննական այցելութիւն մը պիտի կատարէ արեւմտեան (լեհական) սահմանագլուխի ամրութիւններուն մէջ։ Կը կարծուի թէ պիտի այցելէ նաեւ արեւելեան Փրուսիա։ Կիրակի օր Պերլին կը հասնի կոմս Չիանօ, ստորագրելու համար գերմանեւիտալական զինակցութեան դաշինքը։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մեծ ցուցահանդէսին մէջ ռուսական տաղաւարի բացումը տեղի ունեցած է մայիս 17ին։ Այս տաղաւարին շինութիւնը արժած է 1 միլիոն տոլար։ Շէնքը մարմարակերտ է։ Մարմարները, որոնք երեք գոյն ունին՝ ճերմակ, գորշ եւ վարդագոյն, փոխադրուած են Ռուսիայէն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ նախկին վարչապետ Շուշնիկ ազատ արձակուած է Վիէննայի բանտէն եւ կը կարծուի թէ փոխադրուած է Գերմանիա։ Իր կինը տակաւին կը գտնուի Վիէննա։ Նախապէս իրաւունք ունէր այցելութիւն տալու իր ամուսնին, բայց վերջերս այս իրաւունքէն զրկած էին զինքը։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ խորհրդային նոր դեսպանը, Ումանսքի, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ իր երկրին քաղաքականութիւնը չէ փոխուած եւ թէ պատրաստ են գործակցելու հաւասարութեան հիման վրայ, ի խնդիր խաղաղութեան։ «Մեր բանակը հզօր ուժ մըն է որ ոչ ոքի կը սպառնայ, բաց ի անոնցմէ որոնք պիտի համարձակին ներս մտնել մեր խորհրդային տան սեմէն»։

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ, 21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ — ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ ՋԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Գնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՕՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՏԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՋԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Մ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ), Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտքը ազատ է։

Տոմսերը նախօրօք ապահովել «Յառաջ»ի եւ «Ապագայ»ի խմբագրատուններէն, Ֆրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, rue Mr le Prince, Ճաշարան Գաւոյ, 34, rue St. Lazar, Նպարավաճառատուն Constantinople. rue Trévise, Փարիզի Հայոց եկեղեցի, 15, Ռիւ Ժան Կուժօն, Բարեգործականի տուն, 8, rue Bossuet, Չագըրեան-Փափազեան վաճառատուն, 30, rue d'Aboukir, Հ. Աբելեան, 49, rue de Clery, Փարիզ, César, 9 Bld. Bonne Nouvelle.

Այս տօնակատարութեան առթիւ Ֆրանսայի շրջանի սկաուտական գործադիր մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու մէջ գտնուող նախկին սկաուտները հանդէսին մասնակցիլ համազգեստով։ Փափաքողները պէտք է ներկայ ըլլան Sorbonի դիմաց գտնուող պուրակին մէջ, ժամը 1ին, օրուան խմբապետին տրամադրութեան տակ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՄՍՕՐԵԱՅ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

կազմակերպուած՝ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻՆ հետ

տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 20 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8—12 Միութեան կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Մուտք (թէյ եւ անուշեղէն միասին) 10 ֆր.։ Ընտիր օրքեսթր

Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆի պարբերական դասախօսութիւնը՝ յառաջիկայ 23 Մայիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին 8 rue Bossuet, Paris։ Նիւթ «Նահապետ Քուչակ, խրատական եւ այլաբանական տաղեր»։

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

կազմակերպուած Ց. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղին կողմէ 21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, 4 Place Jeanne d'Arcի սրահին մէջ, Noisy-le-Sec։

կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ։

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱՍԱՆՕԹ ՎԻՐԹԻՒՈԶ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Յ. Աղազարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Salle Chopin, 8, Rue Daru (métro : Ternes)

25 Մայիս, Հինգշաբթի ժամը 21ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԱՌՈՒՓԵԱՆԻ

Յայտագիրը կը բաղկանայ դասական, ռոմանթիկ եւ ֆրանսական ու սպանիական նորագոյն երաժշտութենէ, (Mozart, Chopin, Faure, Debussy, Rodrigo, Albeniz).

Տոմսերու գիները (taxe et timbres compris)՝ 11,75, 21,75, 26,75։ Տոմսակներու համար դիմել Տ. Ջառափեանի՝ 44, rue St. Placide, Paris 6։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը

ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

(Լիսէ Միւզիքալի ջութակի ուսուցիչ) կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ-ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մասնակցութեամբ յայտնի դաշնակահարուհի Mme Emilie Soboulի 40Ի ՄՕՏ ՆՈՒԱԳՈՂՆԵՐ

Յայտագրին մաս կը կազմեն դասական վարպետներէն ՌԱՄՕ, ԿԼՈՒՔ, ՄՕՑԱՐԴ, ՊԷԹՕՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, եւլն.։

Յառաջացած աշակերտներէ կազմուած նուագախումբը պիտի նուագէ բազմաթիւ կտորներ, Կոմիտասի, Սպենդիարեանի եւայլնի յաւագոյն գործերէն, դաշնակով եւ բազմաձայն։

Այս նուագահանդէսին սովորական խանդավառութիւնը ստեղծելու համար ջանք չէ խնայուած։

Մուտքը ազատ է։ Տղաքերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնումը պարտաւորիչ է, գին 3 ֆր.։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ազգային բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի, կտակակատար Ե. Եզեկեանցի, տեսուչ-ուսուցիչներու եւ բոլոր նահատակ սաներու մահուան տարեդարձի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, Կիրակի 21 Մայիս, Հայոց եկեղեցին։ Կը հրաւիրուին Սանասարեան սաները, եւ անոնք որ կը յարգեն ամենուն յիշատակը։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտ. Միութեան Մարսիլիոյ Շրջ. Վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ, իր թանկագին զինակից ընկերոջ՝ ԲԵՆԵԱՄԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme . . Paris (13)

RESTAURANT des DIAMANTAIRES
60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78–14
Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի, առատ աղանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ — (Ուտի) ԲԱՐՈՒՆԱԿ — (Քանոնի) ՀԱՅԿ

ԲԱՐԵԲԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4ԻՆ

Նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել։

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Կալմանի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

«ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը երգախառն ողբերգութիւն 3 արար եւ «ԽԷԶՕՅԻՆ ԹՈՒՋԸ» (զաւեշտ)

Միութեան երգչախումբը Պ. ՎԱՀՐԱՄ ՔԷՄՕՃԵԱՆի ղեկավարութեամբ կ'երգէ քառաձայն ազգային երգեր։

Նախօրօք հայթայթել տոմսերը, որոնք կը վաճառուին Միութեան անդամներուն մօտ։ Մուտք Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր., տասը տարեկանէն վար տղոց 3 ֆր.։ Կը խնդրուի 5 տարեկանէն վար երեխայ չբերել։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

Ա. ՑՈՎԻԿԵԱՆ
Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12–90
Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։
Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »
Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 եւ ժամադրութեամբ

“ ՇԻՐԱԿ ”
Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անփոխարինելի։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի գինիէ։ Հայ աւանդական սեղանին զարդն։

DOUBLURES — TOILE
ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
FOURNITURES POUR TAILLEURS
43, Rue Richer, Paris 9e — Métro : Cadet et Peletier
Téléph.: Provence 13.20
Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ։ Վաճառատունը բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 բացի կիրակի օրերէ։ Ֆրանսական եւ անգլիական տուներու ներկայացուցիչ։ Ֆրանսական ամենալաւ Crin, Crin Guipéի գործարանին ընդհ. ներկայացուցիչ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մոնթոլոնի եւ ռիւ Լաֆայեթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 21 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4046 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԶԱՐՔԱՇԱԿԱՆ»ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ Հ. Մ. Ը. Մ.

Իր քսանամեակին առթիւ, որ կը տօնուի այսօր, Սորպոնի մեծ սրահին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրատարակած է ընդարձակ եւ պատկերազարդ հատոր մը,— իր կազմութեան եւ գործունէութեան մանրամասն պատմութիւնը :

Ուրիշ յօդուածներ ալ, «Յառաջ»ի մէջ եւ այլուր, կրնան օգնել ամբողջական գաղափար մը տալու համար այս երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մասին, որ լայն եւ ծաղկուէտ ակօս մը բացաւ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ :

Ուրեմն, նոր բան չունինք ըսելիք, իբրեւ պատմութիւն :

Ջերմապէս ողջունելով քսանամեակը, եւ մաղթելով աւելի արդիւնաւոր քսանամեակներ — անշուշտ Հայրենի Հողերու վրայ — կ'ուզէինք ուշադրութեան յանձնել քանի մը կէտեր.—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հատորը արտատպած է համառօտ պատմութիւն մը՝ «Զարքաշական ընկերութեան» մասին :

Հիմնուած՝ 1870ին, Խասգիւղի Ներսէսեան վարժարանին մէջ (Պոլիս), այս ընկերութիւնը ա'յն առեն մշակած է կանոններ, որոնք արգիլական կրնան համարուիլ,—

1. Տախտակի վրայ պառկիլ :
2. Ջրօսանքի առեն միայն մարմնամարզով զբաղիլ :
3. Գոց ընել Գամառ Քաթիպայի երգերը :
4. Քալած, վազած, մագլցած առեն քար մը կապել իրենց մէջքին :
5. Իրենց կուրծքին վրայ կապել հմայեակ մը, որ կը պարունակէր հող՝ Չէյթունի ռազմադաշտէն :

Պատմութիւնը ուրիշ ճրագ մըն ալ կը ցուցնէ,— «Զարքաշական»էն առաջ, — Պոթուշանի (Մոլտովիա) եւ ուրիշ քաղաքներու հայ պատանիներուն կազմակերպութիւնը, 1680ական թուականներէն մինչեւ 19րդ դարու սկիզբները : Այս կազմակերպութեան անդամները կը կոչուէին «Կարիճներ», որ անշուշտ մեր հնարած «արի» (սկաուտ) բառին իմաստն ունէր :

Ուրեմն, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կը ներկայանայ իբրեւ ժառանգորդը առողջ եւ հայրենասիրական շարժումի մը, աւելի տարածուն եւ կատարելագործուած : Իսկ եւ իսկ հայկական շարժում, ոչ միայն իր առաջադրութիւններով, այլեւ բառերով,— Զարքաշական, կտրիճ եւն. :

Քսանամեակին առթիւ, մեր սրտագին բաղձանքը պիտի ըլլար Հ. Մ. Ը. Մ.ը տեսնել միշտ չարքաշ եւ կտրիճ, այլ մանաւանդ խորապէս թաթախուած՝ հայրենասիրութեամբ :

Առանց այս տարրական արժանիքին, անոր անդամները պիտի դառնային ճշակուած, կարգապահ մարմիններ՝ առանց հոգեկան կայծերու :

Երկրորդ, մենք պիտի ուզէինք որ այս քսանամեակը դառնար ոչ թէ վերջակէտ, այլ մեկնակէտը նոր եւ աւելի բազմակողմանի շարժումի մը :

Ի վերջոյ երիտասարդական արժանիք մը չէ միշտ անցեալը յիշել, պարծենալ եւ յօրանջել : Մանաւանդ հիմա որ օրէ օր կը բարդանայ սերունդի փրկութեան հոգը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը իբրեւ նշանաբան ընտրած է երկու խօսք,— «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր» :

Արդ, ինչո՞ւ անձրկիլ զանազան խոչընդոտներու առջեւ, փոխանակ խոյանալու, բարձրանալու անոնց դէմ, բարձրացնելով տարագիր երիտասարդութեան դիմադրական կորովը :

«Զարքաշական»ին հմայեակը իրենց օգնական :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Լրիւ պիտի չըլլար յետպատերազմեան Հայոց պատմութիւնը, եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը զանց առնուէր անկէ : Շատերու համար թերեւս չափազանցուած թուի այս մտածումը :

Ճշդե՛մ :

Կազմակերպութեան մը արժէքը միայն հոն չէ թէ ինչ կրցած է ընել : Այլեւ հո՛ն թէ՝ ի՛նչ կոչուած էր ընելու եւ ինչ կրնար ընել :

Այս տեսակէտէն, Հ. Մ. Ը. Մ.ը համեցատուի մեր շատ մըմիութիւններէն, ու կը գրաւէ առանձին տեղ մը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկրորդ արժանիքը իր կայանայ հոն որ իր քսանամեայ կեանքի ընթացքին գիտցաւ երբեք չելլել իրեն համար գծուած համազգային շրջագիծէն : «Կողմ»ը տեղ չունեցաւ անոր մէջ, ու եթէ պատահեցան իսկ մասնակի շեղումներ — ամբողջութիւնը մնաց հաւատաւոր իր կոչումին :

Անկէ ծնաւ նաեւ իր պատմական մեծ արժէքը,— համահայկական երիտասարդական ընդհանուր կազմակերպութիւն :

Կազմակերպութիւն մը, որ դեռ անհամեմատ մեռելներու կոյտերուն ետեւէն կը բարձրանար յանկարծ, եւ, իր մարզիկի համազգեստին հակառակ, սկաուտական շրջագիծը կը վերածէր գաղափարական գետնի մը՝ հայրենիքի պրիսմակին մէջ դնելով ինքզինքը :

Կ'ուզեմ ընդգծել այս պարագան, որովհետեւ 1918ի մեր պատմական անկախութեան հանգրուանին, առաջինը դարձաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եղաւ որ — իբրեւ ոչ-քաղաքական կազմակերպութիւն — իր ծրագրին մէջ դրաւ ուխտ մը, — «ծառայել հայրենիքին» : Եւ այդ ծառայութիւնը վերածեց հաւատամքի մը :

Շարք, փող, հրաման, դրօշի պարզում ու տողանցք,— մանրանկար հայրենիք մը՝ հայրենիքի սահմաններէն դուրս :

Ասոնց վրայ բարդեցէք բարոյական առաջադրութիւնները անոր, ու կը տեսնէք որ մեր կեանքին մէջ ինչքան մեծ դեր մը կատարելու կոչուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ը :

Ցաւու հետեւողականութեամբ մը, — որ «մարզիկ»ի կամ «արի»ի իր յատկանիշն է արդէն,— Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեր վայրավատին վիճակին մէջ իսկ շարունակեց ու կը շարունակէ իր կեանքը, որ այլեւս «ժառանգութեամբ» կ'արժեւորուի աւելի շատ՝ քան արդիւնաւորութեամբ, ինչպէս է պարագան մեր բոլոր կազմակերպութիւններուն :

Ազատ հայրենիքի մը մէջ, մենք ունեցած կ'ըլլայինք այսօր — իր քսանամեակին առիթով — քսանամեայ դաստիարակութեան մը բովէն անցած սերունդներ՝ աստիճանաբար հասակաւորուած,— պիրկ, վարժուած՝ հրամանի մը համաձայն միակամ շարժելու, հայրենապաշտ, կարգավարժ ու կարգապահ, եւ պատրաստ՝ հայրենիքին ծառայելու :

Ու ատիկա — որ կոչումն էր ու, կոչումը մնաց Հ. Մ. Ը. Մ.ին — կը դառնար ոչ միայն իր, այլեւ իր ու մեր հայրենիքին պարծանքն ու երաշխիքը...

ՍՈՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼԻ ՊԱՏ ՄԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

»»» . «««

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ ընդդիմադիրները նեղը դրին կառավարութիւնը, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց առթիւ : Առաջին անգամ խօսեցաւ Լոյտ Ճորճ, յուսահատութեամբ արտայայտուելով Եւրոպայի կացութեան մասին : Նախկին վարչապետը յայտարարեց թէ վերջին պատերազմը կորսուեցաւ առանց Ռուսաստանի, եւ եթէ անոր օգնութիւնը չապահովենք, պիտի կորսուի նաեւ յաջորդ պատերազմը : Այս առթիւ գնահատելով կառավարութեան ջանքերը եւ մասնաւորապէս անգլեւթուրք համաձայնութիւնը, շեշտեց Թուրքիոյ ռազմագիտական կացութեան կարեւորութիւնը, թէ Միջերկրականի եւ թէ Պաղեստինի ու Եգիպտոսի համար եւ եզրակացուց.

— «Ճշդիւ չենք գիտեր թէ ինչ կ'ուզենք : Մեծ բաղձանք մը կը տեսնուի զանց առնելու Ռուսիան, եթէ կարելի է : Խորհրդային կառավարութիւնը իր գործակցութիւնը առաջարկած է ամիսներ առաջ : Եւ մենք ամիսներէ ի վեր կը նայինք մեզի առաջարկուած այս «հզօր ձիուն բերանը» :

Յետոյ խօսեցաւ աշխատաւորականներուն վարիչը, ճաղկելով կառավարութեան ձգձգողական քաղաքականութիւնը եւ Խ. Միութեան զինակցութեան դէմ կատարուած թշնամական փորձերը :

Վարչապետը պատասխանելով այս յարձակումներուն, ուժգնօրէն պաշտպանեց իր ընդդիմութիւնը՝ ուղղակի զինակցութեան մը մասին : Այս առթիւ պնդեց թէ կառավարութիւնը երբեք նախապաշարուած չէ վարդապետական գաղափարներով, «որովհետեւ ուղղակի շահագրգռուած է խաղաղութեան ճակատին կառուցմով :

— Կառավարութիւնը կ'ուզէ որ կազմուի այդ ճակատը : Ան մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ եւ հաճոյքով կ'ընդունի Ռուսաստանի գործակցութիւնը այս ճակատին : Անհիմն են այն խօսքերը թէ կառավարութիւնը կ'արհամարհէ Խ. Միութեան օգնութիւնը : Կը ցաւիմ որ խորհրդային կառավարութիւնը որոշած է ժընեւ չղրկել Պ. Փոթէմքինը, մասնակցելու համար Ազգաժողովին աշխատանքներուն : Չեմ կրնար ծածկել զղջացումս թէ պատ մը կը գտնուի խորհրդային եւ բրիտանական կառավարութեանց միջեւ եւ թէ չափազանց դժուար է թափանցել այդ պատէն : Եթէ միայն Պ. Փոթէմքին եւ Լորտ Հըլիֆաքս կարենային հանդիպիլ ժընեւի մէջ, թերեւս կարելի ըլլար ձեռք երկարել իրարու, այսպէս բացուած ճեղքէն : Մենք երբեք չենք պահանջած որ եւ է բան զոր խորհրդային կառավարութիւնը ինք տրամադիր չէ յանձն առնելու : Մենք միշտ կ'ուզենք որ կարգադրութիւնը փոխադարձ ըլլայ : Մեր կառավարութիւնը թելադրած է որ Խ. Միութիւնը յայտարարութիւն մը ընէ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հողային ամբողջութեան մասին, յարեւման Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ըրած յայտարարութեանց : Կը թուի թէ Խ. Միութիւնը փոխադարձ չի նկատեր այս առաջարկը : Ցայտնապէս թիւրիմացութիւն մը կը տիրէ այս կէտի մասին : Ինչ որ ալ ըսեն անգլիական առաջարկի մասին, կարելի չէ պնդել թէ անարդար է այն : Բայց, քանի որ մեր առաջարկը ընդունելի չէ Մոսկուայի համար, մեր կառավարութիւնը նոր փորձ մը կատարեց, որովհետեւ ամէն բանէ առաջ արագ համաձայնութիւն մը կ'ուզէ : Սակայն եւ այնպէս այս չի նշանակեր թէ մենք պարտաւոր ենք ընդունիլ ինչ որ կ'առաջարկէ մեզի հետ բանակցողը : Եթէ անհաւասարութիւն մը կայ երկու պետութեանց միջեւ, մեր առաջարկներուն հետեւանքով, այդ անհաւասարութիւնը նպաստաւոր է Մոսկուայի : Անհրաժեշտ է որոշ խոհեմութիւն » :

Այստեղ ընդդիմադիրները նոր լուսաբանութիւններ պահանջած ըլլալով, Պ. Չէյմպըլէն յայտարարեց.

— «Չեմ կրնար աւելի յառաջ երթալ : Անհրաժեշտ է որ խոհեմութեամբ շարժիմ եւ պիտի չըսեմ որ եւ է բան որ կրնայ աւելցնել դժուարութիւնները : Չմոռնանք թէ մենք միայն ռուսական կառավարութիւնը նկատի առնելու չենք, այլեւ ուրիշ կառավարութեանց տեսակէտները : Տակաւին հաստատուած չէ թէ Խ. Միութեան ուղղակի մասնակցութիւնը համաձայն պիտի ըլլայ կարգ մը պետութեանց բաղձանքին, պետութիւններ որոնց համար ձեռք առնուած են այս տնօրինութիւնները (կ'ակնարկէ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ) : Մենք կ'ուզենք ապահովել բոլոր պետութեանց գործակցութիւնը եւ պէտք չէ որ պառակտում ծագի մեր միջեւ » :

Այստեղ ընդդիմադիրները նորէն աղմկեցին, ակնարկելով թէ Չէյմպըլէն նկատի ունի Գերմանիան եւ Իտալիան : Վարչապետը յայտարարեց.

— Որ եւ է պատասխան պիտի չտամ : Այս պարագան կրնայ կենսական ըլլալ Պ. Լոյտ Ճորճի համար, բայց ճակատագրական՝ բանակցութեանց համար :

Վերջացնելով, վարչապետը բացատրեց թէ անգլեւռուս բանակցութեանց մասին տարակարծութիւն չկայ Ֆրանսայի հետ եւ յոյս յայտնեց թէ Լորտ Հըլիֆաքսի տեսակցութիւնը պիտի օգնէ հարթելու համաձայնութեան խոչընդոտները : Գերմանիոյ մասին եղած հարցումի մըն ալ պատասխանելով, ըսաւ թէ կառավարութիւնը պատրաստ է ծրագիր մը ներկայացնելու, եթէ համոզուի որ Գերմանիա միտք չունի բռնութիւն եւ սպառնալիք փորձելու ուրիշ երկիրներու հանդէպ : Յետոյ յայտարարեց թէ ինք անխուսափելի չի նկատեր պատերազմը, թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը չունի յարձակողական դիտումներ, այլ պարզապէս կը ձգտի զգուշութեան եւ ապահովութեան : Գերմանիոյ գաղթավայրերու մասին ալ խօսելով, հասկցուց թէ կառավարութիւնը տրամադիր է քննելու այս խնդիրը, պայմանաւ որ ամբողջովին Եւրոպայի մթնոլորտը եւ բարեկամեցողութիւնը չպակսի : «Բայց մենք տրամադիր չենք խաղաղութիւնը գնելու այնպիսի զիջումներով որոնք ուրիշ պահանջներ պիտի յարուցանեն» :

Ընդդիմադիրները գոհ չմնացին վարչապետին յայտարարութենէն : Լոյտ Ճորճ բացագանչեց,

— «Վարչապետին խօսքերէն չհասկցայ որ եւ է բան որ լուսաբանէր կացութիւնը : Կ'ըսեն թէ կարելի չէ վստահիլ խորհրդային կառավարութեան : Բայց Մոսկուայի մէջ ալ կրնան հարցնել,— «Կրնա՞նք վստահիլ Չէյմպըլէնի» : Իրողութիւնը այն է որ անելի մը յանգած ենք » :

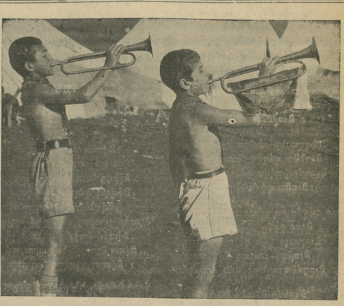

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԵՓՈՐ
(Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակին առթիւ, որ կը տօնուի այսօր, Սորպոնի մէջ)

Սանճաքը Թուրքիուն կը տրուի

Անգարայէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն (մայիս 18).—

Անտիոքէն կը հաղորդեն, թէ Սուրիոյ բոլոր թերթերը յայտարարած են Հաթայի (նախկին Ալեքսանտրէթի Սանճաք) վերադարձը Թուրքիոյ : Հաթայ, որ պատերազմէն առաջ թրքական հողամաս էր, 1922էն մտաւ ֆրանսական հոգատարութեան տակ իբրեւ Սուրիոյ մասը եւ յետագային ալ դարձաւ կէս ինքնավար : Հաթայը Թուրքիոյ վերադարձնելը հետեւանք է Փարիզի մէջ ֆրանքեւթուրք բանակցութեան յաջող ելքին : Շուտով Հաթայ պիտի մտնեն թրքական նոր զօրամասեր եւ կցումը պիտի իրականացնեն : Հաթայի մէջ տեղի ունեցան Թուրքիան փառաբանող վիթխարի ցոյցեր : Թէեւ թրքական պաշտօնական շրջանակներ լուռ են այս լուրին մասին, բայց քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատան թէ մօտալուտ է Հաթայի կցումը Թուրքիոյ :

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿ ՀԱՅԵՐԸ ԱԶՔԻ ՓՈՒՇ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Երէկ կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդած էինք Վալանսի նպաստընկալ Հայերու մասին, քաղելով «Մաթէն»էն :

Նոյն թերթը երէկ թղթակցութիւն մը հրատարակած էր Վալանսէն, հետեւեալ շնդալից խորագիրներուն տակ.—

ՎԱԼԱՆՍԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ ԿԷՍԸ ՀԱՅԵՐ ԵՆ.— ԵՒ ՇԱՏԵՐԸ, ՀԱՆԳՍՏՕՐԷՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԱՅՍ ՎՃԱՐԵԱԼ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ, ՅԱՋՈՂԱԾ ԵՆ ԴԱՌՆԱԼ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԷՐ :

Ահաւասիկ թղթակցութեան ամփոփումը (հեռաձայնով հաղորդուած, ինչպէս կը գրէ թերթը).—

Վալանս ունի իրր 36,000 բնակիչ : Հայկական գաղութը կը ներկայացնէ բնակչութեան 10 առ հարիւրը, համեմատաբար ամէնէն մեծ թիւը Ֆրանսայի մէջ : Հայ գործաւորները տարիներէ ի վեր կը կազմեն տեսակ մը գործաւորներու ամբողջ թիւին կէսը : Կը նշանակէ թէ ուրիշ որ եւ է վայրէ աւելի այստեղ սուր ղական հանգամանք ունի հայրենազուրկներու գործազրկութեան հարցը որուն լուծումը չէշտած էր «Մաթէն», յանուն բարոյականի եւ տրամաբանութեան :

Վալանսի հայկական թաղը կը կազմէ քաղաք մը քաղաքի մէջ : Քաղաքապետութեան մօտ, ուր Պուփէ, ուր Պէլ Իմաժ, ուր Քարթըլէ, կան 3500 Հայեր որոնք իրար կը հրմշտկեն, նոր — արեւելեան մթնոլորտ մը կ'արուագծեն, կը վերակազմեն համբերութեամբ, Ռօնի ափերուն վրայ :

Անոնք ունին իրենց նպարավաճառի խանութները պոռոտ գոյներով ներկուած ցուցափեղկերով որոնք կը ներկայացնեն հազար տարաշխարհիկ ուտելիքներ, ունին իրենց եկեղեցին, իրենց վարչութեան անդամները՝ ընտրուած գաղութին մտաւորականներէն : Ամառը, Ռօնի երկայնքը անոնք կտաւներու վրայ կը չորցնեն խաշած ցորենի հատիկներ, յետոյ մանրելու եւ իրենց երկրին յատուկ խմորեղէններ պատրաստելու համար : Անոնք հրապարակը բռնած են ոլթատունկի թարմ տերեւներով, չափազանց համեմուած լիցքեր (տոլմա) լինելու համար : Եւ, քանի որ ցեղը չինարար հանճար եւ անշարժ կալուածի շատ բուռն ճաշակ ունի, շատերը սու առ սու դիզուած խնայողութեանց շնորհիւ, հողեր գնած են Վալանսի հարաւային արուարձանին մէջ, Ֆօնլոզին, եւ շինած են տնակներ ուր այս թափառականները կը վայելեն հանգստութեան եւ վաղուան ապահովութիւնը :

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս հայկական այսքան կարեւոր ցեղախումբ մը (թրիպիւ) կրցած է համախմբուիլ Տրոմի նահանգին մէջ, որ մեծ մասով հողագործական շրջան է, մինչ այս տարագիրները երբեք սիրած չեն դաշտային աշխատանքները :

Պատերազմէն վերջը, անոնք ուրիշ շատերու հետ կը գտնուէին Մարսէյլ, ուր կը ջանային գործ գտնել շաքարի եւ իւղի գործարաններուն մէջ, մեծ մասով ի զուր : Մինչ այս մինչ այն, մետաքսագործութեան ճախարակի եւ պտուտակի փոքր գործարաններ հաստատուեցան Տրոմի եւ Արտէշի մէջ եւ բանուորներ փնտռուեցան : Նահանգային տեղաւորման գրասենեակները դիմեցին հայ բանուորներուն : Մետաքսագործութեան տագնապին առեն, տասնեակ մը տարիներ առաջ, այս գործարանները գրեթէ ամբողջութեամբ գոցուեցան, եւ անգործութեան դատապարտուած Հայերը կուտակուեցան Վալանս, ամէնէն մօտ կեդրոնը : Շատերը վարժուեցան ամէն տեսակ մանր արհեստներու, դարձան սափրիչ, դերձակ, կօշկակար, շրջուն վաճառորդ կամ պտղավաճառ, ուրիշներ գործ գտան մետաղագործութեան մէջ : Բայց, կարեւոր մնացորդ մը չկրցաւ յարմարիլ նոր պայմաններուն եւ արձանագրուեցաւ գործազրկութեան նպաստի տոմարներուն մէջ :

Անոնք այժմ կը կազմեն իրր 200 ընտանիքի պետեր : Հայ ընտանիքները բազմանդամ ըլլալով, այս թիւը կը նշանակէ մօտ հազար բերան — այն ատի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԶՐՈՅՑ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՀԵՏ

Այսպէս, ուրեմն, այսօր ալ քե՛զ կը տօնենք: Քո՛ւ քսանամեակդ կը փառաբանենք:

Տօնե՛նք: Ու հպարտանանք անցեալիդ ոգեկոչումովը: Բայց, խոկանք ներկայիդ վրայ: Եւ յուսադիր՝ ապագայիդ կառչինք:

Անշուշտ, կը յիշես դեռ երանելի օրերը հայկական վերածնունդին, մեր խանդավառ զարթօնքին եւ հեւասպառ վերելքին:

Ո՞վ պիտի կրնար մոռնալ այդ օրերը, որոնք անգամ մը եւ քառամեայ շրջան մը միայն լուսաւորեցին, ափսո՜ս, մեր տխուր կեանքը:

Տարաբախտ սերունդս, անկէ ի վեր, դեռ ակնդէտ անոնց հետքին, կը սպասէ որ դարձեալ անոնք այցելութեան գան իրեն:

Փա՜ռք Երկնքին: Ահաւասիկ վերջապէս, կը լռէր ռումբերու ահեղագոռ որոտումը: Ու կը մարէր դժոխացած աշխարհին համայնակուլ հրդեհը:

Կ'ամայանար ռազմադաշտը: Ու մարդիկ, յաղթական թէ պարտուած, իրենց տուները կը դառնային, անվերջանալի աւերակներու մէջէն եւ անհամար դիակներու վրայէն:

Կոնակները համատարած ոճիրին տուած եւ նշուլազարդ դէմքերը խաղաղութեան երկարած, մերթ նզովքի, մերթ օրհնութեան իրերայաջորդ բառերով, այդ խեղճերուն շրթունքները կը դողային:

Ու կը վերականգնէր հայրենիքը: Հո՛ն, վերը, Արարատի ոտքերուն: Հրաշալի՜ յարութիւն: Ո՞վ կը յուսար:

Ասդին, վարը, Ոսկեղջիւրի ափունքին, հայութիւնը կը խլրտէր: Կ'անհետանար չորս տարիներու թմբիրը: Հայկական նոր կեանք մը կը խայտար: Օ՜, կը ծնէիր դուն եւս:

Այն ի՜նչ գործեր գոյնզգոյն՝ Հայոց տարագիր պատրիարքին վերադարձի ճամբուն վրայ եւ կարեվէր ոտքերուն տակ:

Ու հիմա մենք, բիւր բիւր մնացորդները սուրբ զոհերուն: Տղեկներ էինք աքսորի տարին: Կը վերադառնայինք պատանի:

Արեւախանձ, աշխատանքի տաժանքովը թրծուած, տառապանքէն մշտահալած, բայց անով ալ զօրացած, ո՞ւր կ'երթայինք, ո՞ւր կուգայինք: Դո՞ւռ ունէինք բախելու: Քանդեր էին մեր բոյները:

Ա՛զգը եղաւ մեզի տուն: Եղաւ ծնողք հողածու: Եղաւ դպրոց, արհեստանոց: Հ. Մ. Ը. Մ. դուն ալ եղար մկանունքի, նկարագրի եւ հաւատքի մարզարան:

Կը զգայինք դեռ խոր կսկիծը մեծ կորուստին: Բայց ունէինք մեր տենչագին աշխատանքը եւ յարատեւ ճիգերը: Պիտի լեցնէինք պարապը:

Հայրենիքը մեզ կը կանչէր: Ազգը մեզի պէտք ունէր: Այս չէ՞ր միթէ նպատակը բարոյական, ֆիզիքական քու դասերուդ, ո՛վ եռանդուն Հ. Մ. Ը. Մ.:

Մերն էր կարծես աշխարհը: Թաղեր էինք ստրկութեան, վհատութեան օրերը: Իրականը մեզի խթան, երազներով թեւաւոր՝ մենք կ'իշխէինք Հայու վաղուան, մենք կը վառէինք մեր ապագան:

Բայց, երէկ էր ատիկա: Հապա՞ այսօր: Կա՞ս: Հազիւ թէ քեզ զգայինք: Կը զգա՞ն միթէ ուրիշներ:

Գիտե՛մ, ցրտահար ես դուն եւս Արեւմուտքի արեւէն: Չի սնանիր բորբ եռանդիդ աւիշը: Ու կը հրջի շատ դանդաղ:

Քու սիրտդ ալ խոցուած է: Ու աչքերդ տամուկ են: Ճիչդ հազիւ լսելի: Վերջալոյսի շող կ'արձակես:

Կը հանդուրժե՞ս այդ քունին: Օ՛ն, ուրեմն, ցնցուէ՛: Թափահարէ՛ թեւերդ: Հայ պատանին քեզի կը կանչէ: Թող չսպասէ անտէրունջ:

Մեզի՛ դարձուր հին օրերու բոլորանուէր կորովդ: Տո՛ւր մեզ կեանքին: Հրամայէ՛ մեր կուրծքերուն որ վերստին դուրս ցցուին: Հրամայէ՛ գլուխներուն որ վերստին բարձրանան:

Բոցավառէ՛ մեր աչքերը: Ու զրահէ՛ մեր մարմինը: Սրտապնդէ՛ եւ պողպատէ՛ հայ պատանին: Մկանունքը առողջացուր եւ զօրացուր: Կերտէ՛ Հայու նկարագիր:

Տուր մեզի կրկին մեր յաղթապանծ երգերը: Լուսնի լոյսով, դարձեա՛լ երգենք Բամ փորոտան, Մշակ բանւոր, Յառա՜ջ, Յառա՜ջ:

Սալարկները թող դղրդան խրոխտ, ուժգին մեր քայլերուն տակ: Ո՞ւր մնացին արշաւանքի, յարձակումի, նուաճումի եւ յաղթութեան փորձերը: Երթա՛նք գրաւել սա բլուրը:

Ողիմպիականներուդ փառքը կ'ուզենք: «Վազէ՛ Աշոտ»:— Կոխէ՛ Վահէ»: «Ա՜, քեզ տեսնեմ, իմ Մամիկոն»: Արձագանգը կը լսե՞ս:

Բազմահազար արիներուդ հոգեպարար տողանցքին կարօտն ունինք:

Կարօտն ունինք բանակատեղերուդ երկնասլաց խարոյկին, որուն շուրջը բոլորուած, եղբայրութեան համնուագին ունկնդիր՝ մենք ապրէինք, ապրէ՛նք···

Մենք ապրէինք մարդու կեանքով: Այլ մանաւանդ Հայու կեանքով:

Մայրենիքը ամենուրեք հայ շրթներուն բարբառէր: Հայ պատանին իր ցեղովը երջանկանար, հպարտանար:

Հոգիներու հայ հայրենիքը երթար նստիլ Երկրին ծոցը: Հայրենիքը բարգաւաճէր, ծլէր, ծաղկէր: Դառնար պարտէզ եդեմական: Բուրաստան մը աննման:

Ամէն Հայու աշխատանքը երգ մը ըլլար: Երգը սիրոյ, գուրգուրանքի, զոհողութեան, հայրենիքի պաշտամունքին:

Հայ մշակին արօրը յաւէտ ակօսէր մայր հողը: Հայ գրիչը ընդմիշտ երկնէր իմաստութեան մարգարիտներ:

Ու զարդանա՜ր հայ արուեստը: Եւ ա՛լ երբեք կանգ չառնէր: Ըլլար մեզի պատուաբեր:

Հայ մշակոյթը արար — աշխարհի ցոյց տայինք եւ հրճուագին երգէինք՝ ժողովուրդ մըն ենք շատ փոքրիկ, բայց մշակոյթով շատ բարձր: Ու յարգելի անդամը համամարդկային ընտանիքին:

Հ. Մ. Ը. Մ. վաղը քեզմէ այդ կը սպասենք:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՔՍԱՆԱՄԵԱՅ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը

Շատ մեծ տարիք մը չէ, հանրային գործի մը համար, այս քսանամեակը: Նոյնիսկ կրնայ պատանեկան տարիքի հաւասար նկատուիլ ան:

Բայց եթէ նկատի առնուի անոր կտրած ճամբան՝ այդ կարճ ժամանակի մէջ, կ'արժէ գնահատանքի ժապաւէնը անցընել անոր լամբակէն:

Երկար կ'ըլլայ հոս, անոր պատմականը կրկնել՝ 1918 Նոյեմբերէն սկսած:

Երեւոյթ մըն էր անոր ծնունդը, երբ հայութեան մնացորդը անապատներէն կը վերադառնար ահաւոր վիճակով մը եւ կանգ կ'առնէր Պոլսոյ դուռներուն առջեւ, դատաստանի քաշելու համար ոճրագործը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը քաղաքակիրթ վրէժի պոռթկումն էր, անակնկալ եւ անմեկնելի:

Հրաբուխի մը պէս դուրս եկաւ ան՝ Պոլսոյ մէջ:

Թափօրը որ տեղի ունեցաւ 14 Յուլիս 1918ին, Ֆրանսական Տօնին առթիւ, ցնցեց բոլորին հոգիները: Պէտք էր շփել աչքերը, հաւատալու համար հրաշքին իրականութեան:

Ուրկէ՜ այս բանակը հայ երիտասարդութեան, երբ թշնամին վստահ էր թէ՝ այլեւս չորցած է արմատը հայ ցեղին եւ մնացածները մուրացիկներ միայն կրնային ըլլալ···

Կը թնդային Բերայի մայթերը հայ երիտասարդութեան կրունկներուն տակ, կը հնչէր ազատութեան քայլերգը: Ջահակիր բազուկները լոյս ու յոյս կուտային բազմահազար հայութեան՝ ծակամուտ ընելով վատ թշնամին:

Եւ այդ թափօրը կը մնայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ հայ պատմութեան մէջ գլխագիր, սպասելով դիւցազներգակ գրիչի մը եւ ճարտար վրձինի մը՝ անմահանալու համար···

Հ. Մ. Ը. Մ.: Պէտք չկայ այս չորս տառերով համառօտագրուած բառերը հասկնալ: Անոնք խորհրդանիշ են այլեւս հայ երիտասարդութեան հոգեկան եւ ֆիզիքական ներդաշնակութեան, կորովի, դիմադրական ուժի, ցեղին անընկճելի կորովին ու ապրելու կամքին···

Այս շարժումը որ ծնաւ հեռու արեւելքի մէջ, ընթացք առաւ, տարածուեցաւ Հայուն հետ բոլոր այն ափերուն վրայ ուր կանգ առին Հայուն յոգնած ոտքերը:

Տարագրութեան եւ բռնագաղթի միջոցին, ամէն կողմ, պաշտպան հրեշտակի մը պէս կը ցցուէր անոր հասակը, յոյս ու քաջալերանք սփռելով իր շուրջը:

Կը սրբէր ընկճուածին արցունքը, կ'ոգեւորէր որբը, վեր կ'առնէր անոր ճակատը, կը սորվեցնէր անոր բռունցքին արժէքը եւ ցեղային հպարտութիւնը:

Տեսա՞ծ էք դուք որբանոցներու ոգեւորութիւնը, երբ անապատներէն դարձած, վայրենի ձեռքերու տակ անգթօրէն տրորուած եւ տձեւացած հայորդիները գունդագունդ կը զինուորագրուէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական եւ մարզական բանակներու մէջ:

Անոնք «հուր հեր ունէին եւ աչկունքն էին արեգակունք»:

Ո՛ր ազգը իր պատմութեան մէջ արձանագրած է այդ տեսակ երեւոյթ մը, հրաշք մը որ նմանէր 1918ի հայ կեանքի այդ երեւոյթին:

Մոխիրներու տակէն հերոսական վերականգնում մը՝ առանց պետական աջակցութեան: Միմիայն հինգ — տասը երիտասարդներու կամքով յառաջ եկած գործ...

Եւ կարճ ժամանակի մը մէջ էր որ, այս շարժումը տարածուեցաւ Պոլսէն մինչեւ հեռաւոր Հնդկաստան, պարփակելով իր մէջ՝ հայ երիտասարդութեան բոլոր հատուածները:

Անկախ Հայաստանի մէջ, ան շատ լուրջ գործ տեսաւ, իր թեւերուն տակ առնելով ոչ միայն տասնեակ հազարներով որբեր, այլեւ ծնողաւոր պատանիներ ու երիտասարդներ:

Այսօր, Հայաստանի մէջ ծաղկած այս շարժումը— հոգ չէ թէ անունի թեթեւ փոփոխութիւնով մը, արդիւնք է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձեռնարկին ու ազդեցութեան, որուն լաւագոյն անկիւնաքարերէն մին եղաւ նահատակ Վահան Չերազը:

Այսօր, առէք գաղթավայրի որեւէ հայ թերթ, հոն կը գտնէք Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութեան արձագանգը:

Ան՝ իր ճիւղերն ու շրջանները ունի Միացեալ Նահանգներու, Արժանթինի, Պրազիլիոյ, Ուրուկուայի, Եգիպտոսի, Սուտանի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Ֆրանսայի, Կիպրոսի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի, ինչպէս երբեմն Եթովպիոյ, Իրանի, Հնդկաստանի, Ճավայի, եւ կարծեմ Մեքսիկայի ու Քանատայի մէջ:

Դժուարութիւններ, խաչաձեւումներ ու հերձուածներ շատ ունեցաւ ան իր ճամբուն վրայ: Այս բոլորը սակայն, շնորհիւ իր համբերաշխասէր կամքին անվհատ դարձան եւ այսօր հպարտութեամբ կը տօնէ իր քսանամեակը՝ օտար երկնքի մը, մարդկային քաղաքակրթութեան կեդրոնին՝ Փարիզի Սորպոնի գմբէթին տակ, համաժողովրդական համակրանքի արտայայտութիւնով:

Այս Քսանամեակի տօնը անկիւնադարձ մը եւ առիթ մը պէտք է ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայ վարիչներուն համար հիմնելու Կեդրոնական Մարմին մը, կազմուած գործին խորունկ գիտակցութիւնը ունեցող անդամներէ եւ եւրոպական ձեւով կազմակերպուած գրասենեակով մը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեծագոյն իտէալը պէտք է ըլլայ, ոչ թէ օտար շլացնել մարզադաշտերու վրայ, այլ հաւատքով պատրաստուիլ այն օրուան, երբ ժամը պիտի հնչէ մեր տեղը գրաւելու անկախ ազգերու շարքին մէջ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ՔՍԱՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

Այսօր, Կիրակի, ժամը 14,30ին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ հանդիսաւորապէս պիտի տօնուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակը:

Քսանամեակի Գործադիր Յանձնախումբը ջանք չէ խնայած սոյն հանդէսը շքեղ եւ վայելուչ կերպով տօնելու համար: Տարակոյս չունինք թէ հայ հասարակութիւնը, որ ծանօթ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեանքին ու քսան տարուան բեղնաւոր գործունէութեան, խուռներամ պիտի փութայ Սորպոնի շքեղ սրահը լեցնելու:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեւումը հայ իրականութեան մէջ սովորական կամ պատահական երեւոյթ մը չէ: Ան ծնունդ առած է մեր ժողովուրդի խակական ու եղերական պատմութենէն:

Զինադադարի առաջին օրերուն, երբ հայ գաղթականութիւնը եւ մեր որբերը չարան չարան կը խուժէին Կ. Պոլիս, օրուան ազգային իշխանութիւնները մեծ դժուարութիւններու կ'ենթարկուէին զանոնք խնամելու եւ պատսպարելու համար:

Պէտք էր ազգովին կազմակերպուիլ, կարենալ փրկելու համար մեր դժբախտ բեկորները:

Կոտորակուած ժողովուրդ մըն էինք, մէկ միլիոնի զոհերէն վերջ մէկ անձի մը կորուստը մեզի համար մեծ նշանակութիւն ունէր:

Ահա այս պայմաններու տակ եւ անմիջական պահանջին առջեւ հիմնուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Գաղափարը նոր չէր: Ընդհանուր պատերազմէն առաջ ողբացեալ Շաւարշ Քրիսեան եւ իր քանի մը ընկերները համանման փորձեր կատարած էին հայ մարզական միութիւններու համադաշնակցութիւն, հայ մարմնամարզական ընդհանուր միութիւն անուան տակ, սակայն զանազան դժուարութիւններու պատճառով արդիւնաւոր ելքի մը չէր յանգած:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, գրեթէ նոյն վարիչները՝ որոնք կը ներկայացնէին Կ. Պոլսոյ զանազան մարզական միութիւններ, նկատելով անմիջական անհրաժեշտութիւնը հիմնեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ը «Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւն և Հայ սկաուտներ», ունենալով մէկ նպատակ, փրկել ազգային գոյութիւնը:

Եւ ահա այսպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ իջաւ որոշ ծրագրով ու որոշ նպատակով մը:

Առաջին առթիւ կազմուեցան սկաուտական խումբեր՝ որոնք մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերին Կ. Պոլսոյ բոլոր խաւերուն մէջ: Շարժումը, սկաուտական գեղեցիկ վարդապետութեան շնորհիւ, կրցաւ սատարել ցեղին բարոյական բարձրացման, պատրաստել նոր սերունդը, առողջ, չարքաշ, ձեռներէց, կորովի, կարգապահ, հայրենասէր, ունենալ պարտականութեան գիտակցութիւն, պատիւի զգացում եւ իրերօգնութեան ոգի:

Լորտ Պէյտըն Փաուէլի հիմնած այս գեղեցիկ շարժումը, այն օրուան միակ միջոցը եղաւ մեր վերապրող բեկորները փրկելու:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարիչներէն մին օր մը կ'ըսէր.— «Եթէ սկաուտութիւնը գոյութիւն չունենար, մենք զայն պիտի ստեղծէինք»: Անշուշտ ըսել կ'ուզէր թէ օրուան պահանջին առջեւ համանման կազմակերպութիւն մը անպայման պիտի ստեղծէինք: Եւ իսկապէս սկաուտութիւնը կատարեց իր փրկարար դերը մեր մատաղ սերունդին մէջ:

Կ. Պոլսոյ զանազան թաղերուն մէջ հիմնուեցան որբանոցներ՝ որոնք հետզհետէ կը լեցուէին գաւառներէն հասնող եւ թուրք տուներէն փրկուած որբերով:

Որբախնամ մարմինը, ազգային բոլոր իշխանութիւնները մէկ մտածում միայն ունէին,— փրկել ազգին ատաղձը կազմող այս մատաղ սերունդը: Որբանոցները արդէն իսկ սկսած էին կազմակերպուիլ: Պ. Բիւզանդ Կէօզիւպէյիւքեան, իբրեւ Ազգ. Խնամատարութեան ընդհանուր Տնօրէն, նախկին մարզիկ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ական, որոշեց պարտաւորիչ դարձնել սկաուտական դաստիարակութիւնը բոլոր որբանոցներէն ներս, եւ այս դժուարին հոգը ստանձնեց Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտ խմբապետներով՝ որոնք անձնուիրաբար տարին աշխատանքը:

Քանի մը ամիս վերջը, մեր որբուկները, շնորհիւ սկաուտական գեղեցիկ դպրոցին, դարձեր էին տիպար սկաուտներ:

1920ին միջազգային սկաուտական թափօրին, ուրտեղ կը մասնակցէին զանազան ազգեր, Կ. Պոլսոյ միջազգային սկաուտներու ընդհ. պետ, ընդդապետ Մաքսուէլ, որ կը նախագահէր այս թափօրին, իւրաքանչիւր ազգերու խումբերը քննելէ վերջ, երբ կը հասնէր մեր որբ սկաուտներու խումբերուն առջեւ, կանգ առնելով կ'ըսէր.— «Իսկական սկաուտները ասոնք են»: Հայերը կը շահէին առաջնութիւնը:

Նոյն տարուան Յուլիսին Գատը-Գիւղի Իւնիոն Քլիւպի մէջ, Զաւէն պատրիարքի նախագահութեամբ տեղի ունեցած Ընդհանուր Ողիմպիական մրցումներուն, ծովակալ Թէօփիլը, անգլիացի ծովային սկաուտներու ընդհանուր պետը, երբ կը տեսնէր մեր տղոց ստեղծագործութիւններն ու ձեռներէցութեան ոգին, կ'ըսէր.— «Մենք Անգլիացիներս սկաուտութիւն հնարեցինք, Հայերը զայն կը կատարելագործեն»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի շարժումն ու անոր գործունէութեան ազդանշանը հասած էր հայրենիք: Հանրապետական Հայաստանի կառավարութիւնը, կրթական նախարարութեան միջոցաւ կը խնդրէր Հ. Մ. Ը. Մ.էն մարզիկ ուսուցիչներ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը սիրայօժար առաջ երթալով սոյն խնդրանքին, անմիջապէս կը ղրկէր Հայաստան երեք մարզիկներ՝ որոնց կատարած աշխատանքը ամէնուն ծանօթ է: Այս մասին երկար մանրամասնութիւններ գրուած են Քսանամեակին նուիրուած յուշարձան հատորին մէջ:

Ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած դերը 1918 — 1923,

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Կարծողներ կան թէ մարմնակրթութեան գաղափարը այնքան նոր է, որքան հին՝ մարզական խաղերու ծագումը: Բայց երբ պրպտենք հին ժողովուրդներու քաղաքակրթութեան պատմութիւնը՝ կը տեսնենք, որ այնքան հին է մարմնակրթութեան դասը, որքան մարմնամարզի առաջին փորձը:

Արդարեւ չինական քաղաքակրթութեան պատմութիւնը կ'աւանդէ թէ Քրիստոսէ 2698 տարի առաջ, Հօանկ — Թիի թագաւորութեան օրով, Յաօ — Ցէ քուրմերը մարզանքի ձեւեր ունէին՝ կանխարգիլելու, ինչպէս եւ դարմանելու համար զանազան հիւանդութիւններ, վերջապէս մարմինը պահելու համար աստուածներու հաճելի ներդաշնակութեան մը մէջ, ու մանաւանդ ունէին շնչառութեան դաս մը, որ այսօր իսկ տակաւին կը պահէ իր արժէքը: Կարելի է յիշատակել նաեւ քրմական պարերը, որ կը կատարուէին եգիպտական մեհեաններու մէջ,— Տոքթ. Պուաժէ կը գրէ նոյնիսկ թէ պարերը աւելի հին են քան մեհեանները, անոնք ստեղծուեցան այն օրն իսկ, երբ այրը հանդիպեցաւ կնոջ: Յետագային, եթէ պարերը դարձան պաշտամունքի արտայայտութիւն՝ ի փառս աստուածներուն (Պիւթագորաս կ'ըսէ թէ աստուած թիւ եւ ներդաշնակութիւն է, ուստի զայն պէտք է փառաբանել չափուած կշռոյթով), այդ շարժումներուն մէջ միաժամանակ դրուեցաւ հաճոյքին իմացումը: Այսպէս յունական քորոս բառը եթէ կը նշանակէ նուագապար, խնամութիւն մը ունի անպայման քարա բառին հետ, որ կը նշանակէ ուրախութիւն: Ուրեմն, պէտք չէ միայն միսթիք զգացում մը փնտռել այն կայթատօներուն մէջ, զորս քուրմերը եւ քրմուհիները կը կատարէին՝ պարելով Ապիսի արձանին առջեւ (Եգիպտոս), Ներովի արձանին առջեւ (Ասորեստան), Անահիտի արձանին առջեւ (Հայաստան), տապանակին առջեւ (Հրէաստան), — սովորութիւն մը որ շարունակուեցաւ քրիստոնէութեան առաջին օրերուն, երբ եպիսկոպոսները կը կոչուէին պրեսուլոս (պարապետ), որովհետեւ կը վարէին եկեղեցական պարերը, (մինչեւ վերջերս, հայ քահանաները եւս կը պարէին եկեղեցիներու առջեւ, ընկերակցութեամբ հաւատացեալներուն, այր թէ կին):

Բայց որպէսզի պարը հաճոյք պատճառէր աչքերուն, արտայայտիչ դառնար ինչպէս երաժշտութիւնը, (ոմանք պարը կը սահմանեն «շարժումներու երաժշտութիւն» բացատրութեամբ), անհրաժեշտ էր կրթել մարմինը, ներդաշնակել շարժումները, զայն տանիլ նրբօրէն մշակուած զգացումներու իմաստին: Այս տեսակէտով մարմնակրթութեան բարձրագոյն եւ ազնուագոյն եղանա՛կն է պարը, որ, արդարեւ, օգտագործուած է ոչ միայն իբրեւ միջոց մը բարեձեւութիւն տալու համար մարդկային մարմինին, զարգացնելու համար ներքին գործարաններու բարւոք գործունէութիւնը, այլեւ դարմանելու համար կարգ մը հիւանդութիւններ:

Դժուար չէր գիտել հին Եգիպտացիներու եւ Հելլէններուն համար, սակայն, որ պարը, իր ճակատագրով, կ'ընթանար դէպի տարբեր հանգրուան մը,— մարդկային մարմինը քանդակելու կնոջ պատկերով (éffémination): Ահա թէ ինչո՛ւ ռազմապարերու փորձէն զատ, որ միայն կը հրահրէր կռիւի բնազդը՝ առանց պատրաստելու մարմինը, Հելլէնները եւ վերջէն Հռովմայեցիները ջանացին, քիչ շատ պետականացնելով մարմնակրթական շարժումը, մարդկային մարմինին տալ տոկունութիւն, ֆիզիքական առաւելագոյն ուժ, պայքարի վարժունակութիւն, վերջապէս զայն վերածել պատերազմական մեքենայ:

Հին Եգիպտոսի մէջ, ոչ միայն բանակը, այլ եւ երիտասարդութիւնը պարտաւոր էին կատարել տաժանելի մարզանքներ, որպէսզի կարենային տոկալ պատերազմական գործողութիւններու խստութեանց:

Իսկ Ելլադայի մէջ, Հոմերական շրջանին, երբ դեռ անծանօթ էր աշխարհակալութեան ցանկութիւնը, զբօսախաղերէ զատ ուրիշ բան չէին գիտեր երիտասարդները,— սկաւառակ նետել կամ կառքերու վազքով մրցիլ: Հոմերոս չի յիշատակեր իսկ մարմնամարզ բառը, ու կը թուի թէ, այդ շրջանին, երիտասարդները սովորութիւն չունէին մերկանալու, իրենց մարմինը բաց օդի մէջ մարզելու, մարձելու եւ օծելու: Պղատոն կը վկայէ թէ հին Հելլէնները, սկիզբները, ամօթ կը համարէին մերկանալ, այդ սովորութիւնը վայել նկատելով միայն բարբարոսներուն: Բայց յոյն առաջին բժիշկներուն եւ փիլիսոփաներուն ազդեցութեամբ՝ մարզանքի սէրը կը տարածուի երկրին մէջ,— Սոկրատ կ'առաջարկէ մարզել ոչ միայն տղաքը, այլ եւ աղջիկները:

Արիստոտէլ կը թելադրէ երիտասարդութեան սորվեցնել «գեղեցիկ դպրութիւնք, երաժշտութիւն եւ մարմնամարզ»: Փիլոստրատէս մարմնամարզը կը համարի բժշկութեան մէկ ճիւղը եւ կ'առաջարկէ ոչ միայն մարզանքով դարմանել կարգ մը հիւանդութիւններ, այլեւ երիտասարդութեան պարտադրել մարմնամարզը իբրեւ վահան՝ հիւանդութեանց դէմ:

Եւ ահա երկրին մէջ ամէն կողմ կը բացուին մարզարաններ,— մարմինները կը մերկանան, զբօսախաղերը հանապազօրեայ զբաղում կը դառնան, այնքան որ Սողոն կը մղուի դատապարտելու կատարուած չափազանցութիւնները:

Մարզատուն յաճախողները մերկ էին բոլորը, օծարանին մէջ (alipterium) իրենց մարմինը կ'օծէին իւղերով եւ անմիջապէս կը սկսէին մարզանքի: Կը սնանէին անխմոր հացով,— խոշոր աղացուած ալիւր եւ թարմ պանիրով պատրաստուած (coliphium): Կ'ուտէին առատ միս, խորոված, որու վրայ կը ցանէին սամիթ:

Պիտի չթուեմ բոլոր խաղերը, զորս կը կատարէին մարզելու համար իրենց դնդերները: Կը բաւէ ըսել միայն, որ այս ամբողջ շարժումին նպատակն էր ուժ ամբարել մկաններուն մէջ, տոկունութիւն տալ ջիղերուն, սպարտական ոգի ներշնչել մարզիկներուն: Վերջապէս կը պատրաստուէր կռիւի գիտակից մեքենայ մը,— այդ մեքենան էր, որ, եաքէն, գործեց եւ հիմը դրաւ հելլէն փառաւոր աշխարհակալութեան մը:

Հռովմայեցիները, ճիշդ է, ունէին ազգային մարզախաղեր, բայց երբ տիրեցին Հելլէններուն՝ իւրացուցին անոնց մարզախաղերը եւս: Մարմնակրթութեան պատմութեան, իբրեւ ինքնատպութիւն, անոնք ունին բաղնիքը,— ուր որ գացին, Փոքր Ասիա թէ Ափրիկէ, անոնք հիմնեցին բաղնիքներ, հսկայ շէնքեր՝ պաղ եւ տաք ջուրի առանձին աւազաններով, քրտնարանի բաժինով, որուն կից օծարանը, ուր կը շփէին մարմինը, կը մարձէին, մազերը կ'ածիլէին ու կ'օծէին անուշահոտ իւղերով, յետոյ բաղնիքին առջեւ զանազան զբօսախաղեր կը կատարէին: Բայց ինչպէս կը գրէ Տոքթ. Պէլէն տիւ Քոթօ, Հռովմայեցիները մարզախաղերուն մէջ աւելի հաճոյք կը փնտռէին քան օգտապաշտ ձգտում մը, ահա թէ ինչո՛ւ պատասխանատու կը համարուին մարմնակրթական շարժման անկումին:

Աւելի ճիշդ է, սակայն, ամբաստանել քրիստոնէութիւնը, որ իր

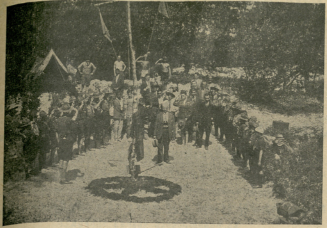

ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԸ 1929ԻՆ, ՍԹԷՔԱ-ՓԼաժ

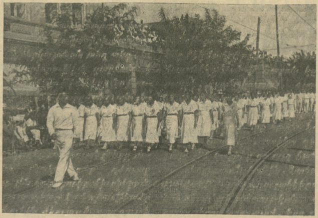

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՓՈՐԸ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԵՐԴՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

...Պոլսոյ մէջ: Դժբախտաբար քաղաքական պայմանները արգելք հանդի-սացան, կարենալ շարունակելու համար իր արդիւնաւոր գործունէու-թիւնը:

Եւ այսպէս մեր երիտասարդ սե-րունդը նկատի ունենալով ընդհանուր պատերազմի ահաւոր տառապանք-ներն ու սարսափները, գաղթականի ցուպն ի ձեռին մեկնեցաւ Պոլսոյ ա-մենէն հեռաւոր անկիւններ, Հարաւ-ային Ամերիկա, Հնդկաստան, Ճա-պոն, Սուրիա, Պալքաններ, Հիւս. Ա-մերիկա, Ֆրանսա եւ այլուր, եւ այն ամէն տեղ ուր հանդիպեցան իրենց սիրելի քանի մը հայ շունչերու, առա-ջին գործը եղաւ հիմնել իրենց սրտին ու հոգւոյն խօսող սիրելի Հ. Մ. Ը. Մ.ը: Ու քանի տարի ցանցի մը պէս տարածուեցաւ այս միութիւնը աշ-խարհի չորս ծագերուն, կազմակեր-պելով մեր նոր սերունդը ֆիզիքա-պէս, բարոյապէս ու ազգային շուն-չով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ներկայիս ունի 8 շրջաններ 62 մասնաճիւղերով եւ տա-սը հազարէ աւելի անդամներով: Շրջաններ կան՝ որոնք աւելի բախ-տաւոր են, ամէն դիւրութիւն վայե-լելով իրենց ապաստանած երկիրնե-րուն մէջ, իսկ կան շրջաններ ալ ուր ստիպուած են գործել աւելի սահմա-նափակ պայմաններու տակ: Հակա-ռակ այս բոլոր դժուարութիւններուն, որոնք կը գործեն, ունենալով մէկ նպատակ,— պատրաստել վաղուան սերունդը համերաշխ եւ ազգային գի-տակցութեամբ:

Գաղութներու մէջ ուր մեր նոր սե-րունդը դատապարտուած է օտարա-նալու, Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեծ դեր ունի կատարելիք: Հ. Մ. Ը. Մ.ի բուն գոր-ծը դեռ նոր կը սկսի: Ահա թէ ինչո՞ւ մեր ժողովուրդը պէտք է գուրգուրայ անոր վրայ եւ զօրավիգ հանդի-սանայ, որպէսզի ան կարենայ արժե-ւորել իր վրայ դրուած յոյսերը:

Հ. ԱԲԷԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» «ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՅԱՌԱՋԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ-ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ-ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ-ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

«Բարձրացի՛ր, Բարձրացո՛ւր»

(Շ. Քրիսեանի յիշատակին)

Զօրս սկզբնաւորներու մէջ խառն-ուած կազմակերպութիւնը, Հ. Մ. Ը. Մ., փրկարար դեր մը կատարեց մեր տարագիր ժողովուրդին որքան ֆի-զիքական, նոյնքան եւ մտաւոր կեան-քին մէջ:

Ան ամէնէն առաջ եղաւ միութիւն մը որ կը ձգտէր բոլոր հոսանքները համախմբել մէկ դրօշի տակ, իր խոր-քին մէջ հայրենասիրական եւ գոր-ծունէութեամբ վառվռուն, կամք եւ հոգի եւ արիւն ներարկելու իր ան-դամներու երակներուն մէջ:

Ցեղին ոգին է հպարտ եւ արի, որ կը խօսի իրենց դէմքերէն, քաջ եւ արթուն իրենց աչքերով հրավառ...

Հ. Մ. Ը. Մ.ը եղաւ «Տորմիղ հրա-թեւ», միացման գիծ մը Վահագնեան օրերու Արամազդէն մինչեւ Սասունցի Դաւիթի տիպարներու եւ անոնց թո-ռանց թոռներուն՝ նոր հայորդիներու միջեւ:

Դեռ աչքիս առջեւ կը պատկերանան իրենց Ողիմպիականները, այնքան խուռն բազմութեան առջեւ եւ Վաս-փորի ափերուն վրայ: Դեռ կը թնդայ ականջիս անոնց դափինը ալացիկ հա-ռակներով, իրենց վազքը խիզախ ու-ռած կուրծքերով, արշաւը քրտնա-թոր եւ ոստումը ճարտար: Եւ ի վեր-ջոյ պսակումը առաջնութեան, յաղ-թանակի՜ն...:

Հօս, ի՞նչպէս չյիշել այդ Միու-թեան մղիչ ազդակը, անոր ապագայ գործունէութեան սերմնացանը, ան-խոնջ մշակը, իր «Մարմնամարզ» թերթով ճամբայ բացող տարաբախտ Շաւարշ Քրիսեանը, բարեհամբոյր, համակրելի այդ երիտասարդը:

Մեր գիւղի՝ Պէշիկթաշի բարձուն-քին, Օխլամուրի լեռներուն վրայ կ'ըլ-լար մեր հանդիպումը իրարու, ո՛չ շատ հեռու Ելտըզի տխրահռչակ որ-ջէն: Ինք կը պատմէր իր ծրագիրնե-րը, ես օրերով կ'ունկնդրէի, տեսնե-լով իր մէջ մեծ ապագան: Այնքան ջերմեռանդ հաւատացեալ մըն էր մարմնակրթութեան մեծ դերին, նոր սերունդին եւ ապագային համար:

Այդ ապագան քեզ ալ ժլատ գըտ-նուեցաւ ու չթողուց որ տեսնէիր աշ-խատութեանդ պտուղը, շատերու պէս, ու դուն ալ քու ծաղիկ տարի-քիդ, գացիր իյնալ ճիւաղին ճանկե-րուն մէջ, չենք գիտեր ո՛ր քարին տակ...

Փունջ մը միոզոթիս, քաղուած դեռ ցօղը վրան, քու անյայտ աճիւնիդ նը-ւէր ըլլան...

Եւ թող զարգանայ ու աճի գաղա-փարը որ ունեցար ներկայ, գալիք սերունդներուն համար: Թող վառի հուրը անշէջ այս մարզին մէջ, ու նո-րէն հաւաքուին, սեղմուին շարքերը կուռ:

Այս առիթով, ուխտեցէ՛ք դուք, միանալու Հ. Մ. Ը. Մ.ի ցրուած ու-ժերդ, որ «մրկաւ էիք զատուած» որ ունիք միեւնոյն դրօշը, մէկ սրբու-թիւն:

Նոյն գուրգուրանքն ու վերաբերու-մը պէտք տայ ազգը հարկաւ, ինչպէս առաջ, նորէն այսօր, երբ տեսնէ որ կը քալէք դուք գայլ կամ գայլուկ, Փաշն ու Արին ի միասին...

Եւ իբրեւ «կամաւոր բանակ» ունե-նալով մէկ ճակատ, մէկ մարմին, ըլ-լաք «Միշտ Պատրաստ», բարձրանա-լով ու բարձրացնելով ցեղը ձեզմով, դէպի յաղթանա՜կ, յաղթանա՜կ:

ՄԷՆ – ՍԷ

Կինեռու մասին

Կինները գեղեցկութիւնն իբրեւ տա-ղանդ կ'ըմբռնեն, տգեղ բառին դէմ կը զայրանան, իսկ տգէտ բառին վը-րայ միայն կը ծիծաղին:

Կինները աւելի հագուստով կը սնա-նին քան թէ հացով, իրենց բերանն ի-րենց կռնակն է, եւ շատ անգամ նա-խամեծար կը համարեն սեղանի վրայ պլխարկ մը տեսնել քան թէ պիֆթէկ մը, լաւանդա քան Պորտոյի գինի:

Կիներու համար ամէն օր բարեկեն-դան է որովհետեւ ամէն օր դիմակա-ւոր են:

Կիներն իրենց ամէն զարդարանքը արդարացնելու համար մէկ մէկ փաստ կը գտնեն, իրենց երեսը կը ճերմկ-ցնեն ալիւրով որպէսզի արեւէն չերի, արդեօք գիշերներն ալ լուսինէ՞ն եւ կամ անձրեւոտ օրերն ջուրէն չերելու համար կը ճերմկնան:

Կան կիներ որ եղիճին կը նմանին: Ճեղճ էրիկներն զանոնք ինչպէս բռ-նելու եղանակն չգիտնալով շատ ան-գամ կը խայթուին:

Կիներու պճնասէր ըլլալուն պատճա-ռըն մարդերն են, որ աւելի գեղեց-կութեան կը սիրահարուին քան թէ համեստութեան, կիներն այս մասին բնաւ յանցանք չունին, եւ վաճառա-կանի պէս կը վարուին, ամէնէն աւե-լի քչուող ապրանքն բերել կուտան:

Կ'ուզե՞ս դէր մարդերը նեղացնել, խօսք հասկնալ չուզող կին մը տուր անոնց:

Կիներու ոմանց պարկեշտութիւնը վատ զինուորներու զէնքին պէս է, զոր կը կրեն ոչ թէ իրենք զիրենք պաշտպանելու կամ յաղթանակ տա-նելու այլ ընկերներուն նմանած ըլ-լալու համար:

Կարգ մը աղջիկներու համբաւն տե-սակ մը գիրքերու անուան կը նմանի: Անունէն հրապուրուելով կը գնես ա-նոնց գայն աչքէ անցունելու եւ անոր հեղինակին ծանօթութիւն առնելու, եւ երբ սկսիս կարդալ կը տեսնես որ անպիտան եւ ձանձրացուցիչ հրատա-րակութիւն մըն է: Այս ճշմարտութե-նէն կը հետեւի, որ այդ աղջիկներն աւելի կը յոգնին բարի անուն գտնելու քան թէ իրօք բարի ըլլալու համար:

Կիներէն շատերն մեղք չգործած մեղայ կ'ըսեն, ինչպէս վաճառական-ներն որ կանխաւ ապահովել կուտան նաւերն, որոնց մէջ ապրանք կը դնեն:

Կիներն հագուստի մասին իրենց ու-նեցած ճաշակն գոհացնելու մէջ այն-քան խստապահանջ են, որ փառք տա-լու ենք եթէ կէս սուդ նշանակող շըր-ջազգեստն իւր ճաշակին յարմար գտ-նող կինն իրեն մերձաւոր ազգական-ներէն մին չթունաւորէ:

Յ. Պարոնեան

ԹԵՐՄՈՊԻԼԷԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ ՎԱՅՐԸ ՃՇԴՈՒԱԾ

Յունաստանի կրթութեան նախա-րարութեան կից հնագիտական բաժ-նի վարիչ Փրոֆ. Մարինաթոս յայ-տարարեց. որ գտած է Թերմոպիլէի ճակատամարտի ճիշդ վայրը: Այս ճակատամարտը մղուեցաւ 2500 տա-րիներ առաջ, 480 թուականին (Ն. Ք.), երբ Սպարդայի Լէոնիտաս թա-գաւորը իր 300 կտրիճներով ճակա-տեցաւ Պարսից Քսերքսէս արքայի ուժերուն դէմ: Այս մարտիկները բո-լորն ալ նահատակուեցան Թերմոպի-լէի կիրճին մէջ: Այս մասին ման-րամասն պատմած է Հերոդոտոս: Ա-հա այդ ճակատամարտի ճիշդ վայրն է որ գտնուած է: Այս վայրին վրայ կան ջերմուկներ: Ճշդուած է նաեւ այն բլուրը, ուր ինկած են Լէոնիդաս ու իր ընկերները: Այն դաշտին վրայ, ուր ճակատամարտը մղուած է, փրոֆ. Մարինաթոս գտած է բազմա-թիւ աղեղներ, մինչեւ այժմ անեղծ մը-նացած: Գտած է նաեւ կմախքներ, բայց կը կարծուի թէ անոնք Թերմո-պիլէի հերոսներու աճիւնները չեն, այլ յետագային թաղուած են: Փրո-ֆէսէօրը տակաւին կը փնտռէ եւ յոյս ունի գտնելու այն հաւաքական դամ-բանը, ուր թաղուած են Լէոնիդաս ու իր 300 հետեւորդները:

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԺԱ.

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

3.

Բախտը ժպտի ուզած անձին:
Երբ քաջ Դաւիթ հեծաւ իր ձին՝
Ցաղթ կաղնիներ, կենած ցրդին,
Խոր ծործորներ, սարեր խրթին,
Հորիզոններ լոյս կամ մթին,
Լազուարթ երկինք, կանանչ գետին՝
Իր շուրջ դարձան եղան հետին,
Հարթ հաւասար, մէկ գոյն առին,
Մոլոր պտոյտ՝ շուրջը լոյսին:

Իր թռիչքէն վիշապ ու ցին՝
Բազէ, կաքաւ, օձն ու ոզնին,
Հոն կուշտ կշտի, իրենց լեղին
Իրար խառնած կուշտ կուլ տուին.
Ու քարացած ալ շունչ չառին,
Երբ հոլաթեւ, սիրտը սրտին
Ազատատենչ տէրն ու իր ձին՝
Թեւեր առին, թռիչք տուին:

Մրբիկ էր Դաւիթ ինքնին,
Գոռ որոտում զարկը բազկին,
Ու պեգասս մը աշխէտ իր ձին,
Փոթորկաթեւ վահագնային:
Այդ խոյանքի դրոշմը հին՝
Հուր ոժոյգի պողպատ լուսին,
Քանդակած է Հայոց երկրին
Խաւարի փոսէն անմատչելին:

Զարմանագեղ արշաւանքին
Սասմայ գեղեր բարեւ տուին.
Ծովու փրփուր դարձած էր ձին,
Ճակտի աստղէն մինչեւ ագին:
Դաւիթ հսկան անոր քամկին՝
Արամազդն էր կարծես Արի՛ն,
Երէզաբաղձ՝ թողած Անին
Իր պերճագեղ Ամրոցը հին:

Աչքը գոցեց եղաւ իրկուն,
Միտքը ինկաւ հեռուն իր բուն,
Դարձաւ գնաց Նանէի տուն.
Նանէն ուրախ գրկեց տղուն,
Որ կարօտով սիրտն էր լեցուն,
— Ըսաւ «մատաղ ես քո հոգուն
Հալալ — Քուռկիդ եկած ճամբուն
Հրաքորքոք ու անննկուն:

Ցաւէրժ աշխոյժ եւ զուարթուն,
Նանէն պատմեց օրեր անքուն
Հին դրուագներ սիրով լեցուն
Ինք հմայող ինչ՝ իր անուն:

— «Այդ Քուռակը որ բերիր դուն՝
Ուրիշ աշխարհի է ցեղը բուն:
Երամակներ քո մեծ պապուն
Կ'արածէին առտու իրկուն
Եփրատի մեծ շամբուտներուն:

Նուիրական գետէն բեղուն՝
Նազմուելով Գրգուռն անհուն
Ու անոր տակ ծիրանագոյն
Ոսկեճամուկ ու փողփողուն
Լոգարանն էր մեծ Աստղծուն
Աստղիկի, կոյս սիրով գեղուն,
Ուր սիրատենչ կուգար այգուն
Վիշապաքաղ Վահագն ի քուն:

Աշտանակած կարմիր ձիուն,
Որուն ճակտի աստղը փայլուն՝
Լոյս լապտերն էր իրենց սիրոյն:
Իրենց շուրջը գոց յարանուն
Շղարշ կ'իջնէր մուժ ոստոստուն:
Լոգարանէն օր մը գարուն
Հրաշափառ բոսորագոյն
Նժոյգ մը դուրս ժայթքի խոկոյն
Գրգուռածին անոր հանգոյն:

Ինչպէս երկինք երկիր տմոյն
Վահագն Աստղիկ աստուածանուն
Բեղմնաւորուած եղան անհուն՝
Այնպէս յովատակը ծովուն՝
Կը դարպասէ զամբիկներուն
Երամակէն, քու մեծ պապուն
Եփրատի մեծ թաւուտներուն,
Ջրարբի խոնչ թաքուր պահուն:

Ու կը ծնի դառն երկունքով
Հրաշք Քուռակը ճակտն աստղով
Անմրցելի ինչպէս մի հով,
Բոլոր սերունդն եղաւ իրմով,
Որ տիրացան անյաղ խանդով
Միայն պապերդ քաջակորով
Ջալալ Քուռկին անսանձ ուժով»:

Դաւիթ այսպէս Նանէի քով
Երկար օրեր միշտ անխռով
Վայլեց անվերջ սէր ու գորով:
Անթիւ գործեր տեսաւ շուտով
Հիմնեց վանքեր մեծ ապահով
Շինեց բերդեր քառսուն դռնով,
Բարձր Անտոնքէն կեփենի քով
Իր յաղթ բազկի կամքի չափով:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾԱՆԻ

...դեկցութեան տակ առած կեսարներուն բերնով՝ հրամայել տուաւ ...վերջ գտնեն մարզատօները, փակուին կրկէսները, որովհետեւ ...կէսներու մէջ թափուած արիւնը ընդվզում կը պատճառէր Եկեղե-...ցին, եւ մարզարաններու մէջ ցուցադրուած մերկ մարմինը կը գայ-...թակղեցնէր հաւատացեալները:

Ու մինչեւ Միջին – Դար տեւեց այս արգելքը: Մարմնակրթական ...նակեցութեան (հետեւիլ մասնաւոր ու խիստ սննդառութեան, ֆի-...զիքական տաժանելի փորձերու) յաջորդեց միսթիքական ճգնակեցու-...թիւնը (մեռցնել մարմինը զրկանքով եւ առողջապահական օրէնքներու ...անտեսումով, «փրկելու համար հոգին»): Հակառակ կատարուած ...ինչ փորձերուն՝ վերակենդանացնելու համար հին մարզատօնե-...րը, քրիստոնէութիւնը ամէն բան ըրաւ ու խափանեց՝ ներելով միայն ...մրցաններուն ու ձեռնադնդակի խաղերուն,— առաջին զբօսախաղը ...սիրելի էր ասպետներուն, իսկ երկրորդը՝ հասարակ ժողովուր-...դին:

Վերածնունդին, որու շափով զարգացաւ մարմնակրթութիւնը: ...ինչներն են որ կ'անցնին շարժումին գլուխը: Արդէն, Միջին – Դա-...րու վերջաւորութեան, արթնցեր էր «մարմնոյ սէրը»,— Ռապըլէ հե-...տաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ այդ շրջանի մարմնակրթա-...կան ըմբռնումներուն մասին: Հոլանտացի աշխարհահռչակ բժիշկը ...Էրազմ, կը գրէ, առողջապահութեան գլխաւոր պայման կը համարի ...մարմնակրթութիւնը: Եւ երբ կ'անցնինք ժամանակակից շրջան, Ժան-...Ժագ Ռուսօ ազդանշան կուտայ բնութեան պաշտամունքին, ներշն-...չելով, ինչպէս կը հաստատէ Տոքթ. Պարթիսոլ, բժշկական գրակա-...նութիւնէն: Այնուհետեւ իրարու կը յաջորդեն Փեսթալոցցի եւ Լինկ, ...որոնց համար ըսուեցաւ թէ իրենց մարմնակրթական տեսութիւնները ...առնուած են Արեւելքի հին աւանդութիւններէն, (Տոքթ. Պուաժէ եր-...կուքն ալ հարկատու կը համարի Ժան – Ժաք Ռուսոյի, նոյն տեսակէ-...տը կը հաստատէ նաեւ Տոքթ. Պէրժըրոն, դէթ Փեսթալոցցիի կրած ...ազդեցութեան մասին):

Այնուհետեւ կուգան Ամորոս, Թրիա, Տէմընի, Լակրանժ եւ ու-...րիշներ, որոնք շարժումը կը հասցնեն մինչեւ մեր օրերը:

Սկաուտական շարժումը պահ մը տարածուեցաւ երկրէ երկիր, ...ու չզարգացաւ իբրեւ մեթոտ կամ դպրոց, եւ արդէն սկսած է տեղ-...ի տալ ընել:

Նոր առաջնորդներ մեզի բերին սէրը մերկապաշտութեան, բա-ցօթեայ կեանքին, արեւապաշտութեան, լեռնադնացութեան:

Այժմ մարմնակրթութեան շարժումը կը հետեւի նոր վարդապե-տութեան մը,— հելլենական վարդապետութիւնը կը թելադրէր ուժ տալ ֆիզիքական կաղապարին, ինչպէս կը մատնէ ծանօթ առածը. «Առողջ միտք՝ առողջ մարմինի մէջ»: Այժմ շրջուած է վարդապետու-թիւնը, առողջ մի՛տքն է որ կը ստեղծէ առողջ մարմին,— ուստի կը թելադրուի նախ պատրաստել միտքը, հոգին, նկարագիրը: Քանի մը տարիէ ի վեր, իրարու ետեւէ լոյս կը տեսնեն բժշկագիտական եւ հոգեբնախօսական աշխատութիւններ, որոնք կուգան հաստատել այն զօրաւոր ազդեցութիւնը, զոր հոգեկան ուժը կը թողու ֆիզիքական կազմախօսութեան վրայ:

X

Մեր մարմնակրթական շարժումին պատմութիւնը կուտայ Հ. Վ. Հացունի՝ երբ կը ներկայացնէ «Դաստիարակութիւնը հին Հայոց քով»: Նոր շրջաններու մէջ՝ յիշատակելի պիտի մնան «Կորիճներու» ընկերութիւնը Լեհաստանի Հայոց եւ «Զարքաշական» ընկերութիւնը Պոլսոյ Հայոց մէջ: Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութիւնը եւ սկաուտական կազմակերպութիւնը, որոնք ստեղծուեցան առաջին ան-գամ, պատերազմէն առաջ, եւ անօրինակ խանդավառութեամբ մը վերակազմուեցան, Զինադադարին, Պոլսոյ մէջ եւ յետոյ ցրիւ եկան գաղութէ գաղութ, չեն կրնար գոհացնել մեր ցանկութիւնները: Դժբախտութիւն է, որ չկրցաւ պատմական արժէք դառնալ այս շար-ժումը:

Մարմնակրթութիւնը, ըստ հելլէն փիլիսոփաներուն, մաս կը կազմէ բժշկութեան, այժմ պէտք է ըսել թէ մաս կը կազմէ հոգեբա-նութեան: Այդ տեսակէտով՝ պէտք է նետել այլեւս մարմնակրթու-թիւն կամ սկաուտիզմ բառերը եւ ընդունիլ մարզական շարժում բա-ցատրութիւնը, անոր տալով սա պարզ իմաստը.— Մարզել, արթնց-նել հոգեկան ու ֆիզիքական ներքին թաքուն ուժերը: Ի՞նչ կ'արժեն դնդերապինդ եւ քաջալանջ սերունդները, եթէ տկար են միտքով: Այստեղ միտք բառը չի նշանակեր հմտութիւն, այլ հոգեկան առողջ ռէֆլէքսներու համադրութիւն: Ռէֆլէքսներու տեսակէտով, հայ միտքը շատ ետ կը մնայ եւրոպական ազգերու միտքէն,— մասամբ esprit d'escalier կարելի է կոչել հայ միտքը, ինչպէս ցոյց կուտան կարգ մը testեր: Օրինակ՝ յանկարծական հարցում մը ըրէք երիտասարդի մը եւ չափեցէք հարցումին եւ պատասխանին միջեւ սահած ժամանա-կը: Հայ երիտասարդը ետ կը մնայ եւրոպացի երիտասարդներէն, այս փորձին մէջ: Քննական ու վերլուծական ոգին եւս նուազ զարգացած է հայ երիտասարդին մէջ: Եւ իր համադրական կարողութիւնը աւելի պակաս:

Հոգեկան ռէֆլէքսներու գիտութեան, անոր զարգացման եւ թե-րութեան պատճառներուն, ցեղա – կենսաբանական պայմաններուն, հոգեբնախօսական ազդակներուն մասին կ'արժէ անդրադառնալ ա-ռանձին:

Այժմ, այս հանդիսական օրուան առթիւ, իմ բաղձանքս է աւելի ուժ տալ մարզական շարժումին, գիտական ծրագրով եւ ոչ թէ ման-կապարտիզպանական մտահոգութեամբ,— ստեղծելու համար երի-տասարդութիւն մը, որ պատմական պատասխանատուութեան գի-տակցութիւնն ունենայ, արթուն միտք, սուր իմացականութիւն:

Այդ մասին, մենք մեր հանգանակը պիտի բանաձեւենք՝ երբ այս-տեղ բերենք ՅԱՌԱՋի հարցարանին եզրակացութիւնը երիտասարդու-թեան եւ ազգապահպանումի վերաբերեալ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԷՐ ՈՒ ԲԵՐ

Գարուն սէրն էր՝
Դալար – օրերում շոգիացաւ սրտիս
վերայ՝
Ամպեր – ամպեր ծալ ու քաշ.
Կեանքի եռն էր՝
Ամառ – ձորերում ոգի ցաւ կըրծիս
վերայ՝
Լուսին – լուսին հալ ու մաշ.
Աշուն բերն էր՝
Պտղիկն էր հոգում ծառերով՝
Սրտիս բակին նուշիկ – նուշիկ բար-
դելով.
Այն ձմեռն էր՝
Ջիւնիկն իր գոգում սարերով՝
Կըրծիս տակին ուշիկ – ուշիկ գար-
թելով:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ.

ճան որ առանձի կարգ անցած է հետեւեալ խօսքը, քաղաքին մէջ.

— Իտալացին կ'ապրի մաքարոնիով, Ֆրանսացին՝ հացով, Հայը՝ իր գործազրկութեան նպաստի տոմսակով ։

Երբ ըսենք թէ այս քաղաքապետական շրջանակին մէջ կան միայն 400 արձանագրուած գործազուրկներ, որոնք ամէն տարի 1,500,000 ֆրանքի կը նստին, շատ պարզ հաշիւով մը կը հասկցուի թէ Հայերը ներկայացնելով գործազուրկներուն 50 առ հարիւրը, եւ անշուշտ իրենց զաւակներուն բազմութեան պատճառաւ, 70 առ հարիւրը գործազրկութեան նպաստներով կշտանալիք ստամոքսներուն, ամէն տարի կը քամեն քաղաքապետութեան, նահանգին եւ պետութեան պիւտճէին մէկ միլիոնը ։ Եւ առ նուազն տարօրինակ է որ այս գործազուրկներէն շատեր կրցած են միեւնոյն ատեն սեփականատէր դառնալ ։

Ցիշելէ վերջ թէ հայ գործազուրկները ընտանիքի պատուական հայրեր են եւ գէշ չէն գտներ այս կացութիւնը, որ տանելի է սակաւապետ Արեւելքցիներուն համար, թերթը վկայութեան կը կանչէ քաղաքապետը, Պ. Փէշըռօ ։ (Այդ մասը յաջորդով) ։

Փարիզի բանակցութիւնները

Անգլիոյ արտաքին նախարարը երէկ Փարիզ գալով, երկարօրէն խորհրդակցեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան հետ, միջինբանաձեւ մը գտնելու համար ։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը առջի օր գիշերանց գնաց Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը եւ նորէն յիշեցուց թէ իր կառավարութիւնը ուղղակի զինակցութիւն կը պահանջէ ։ Այս առթիւ հասկցուց թէ աւելորդ է բանակցիլ բրիտանական նոր ծրագրին վրայ ։ Ուրիշ տեսակցութիւններ ալ տեղի ունեցան այս մասին ։ Միւս կողմէ, Վարշաւայի եւ Պուքրէշի անգլիական դեսպանները հրահանգ ստացան շօշափել Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ տեսակէտները՝ ռուսական ծրագրի մասին ։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը իր կարգին տեսակցութիւններ ունեցաւ խորհրդային եւ ուրիշ դեսպաններու հետ ։ Կարծողներ կան թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը յանգիլ Ֆրանսական ծրագրին վրայ, որ աւելի սահմանաւոր է քան ռուսականը, բայց աւելի լայն քան անգլիականը ։

Նոր պայմանաժամ ընկերակցութեանց համար

Ընկերակցութեանց օրէնքին գործադրութեան համար պայմանաժամ սահմանուած էր մինչեւ Մայիս 16 ։ Այս պայմանաժամը մէկ ամիս եւս յետաձգուած է ։ Ուրեմն թող փութան օգտուիլ անոնք որ դիմում չեն կատարած տակաւին ։

Պերլինի եւ Հռոմի տեսակէտները

Կոմս Չիանօ երկուշաբթի օր Պերլինի մէջ պիտի ստորագրէ գերմանեւիտալական զինակցութեան դաշինքը ։ Կ'ըսուի թէ այսուհետեւ Առանցքի պետութեանց սեղանին վրայ կը մնան երկու հրատապ խնդիրներ, — Եուկոսլավիոյ ներքին կացութիւնը եւ լեհական հարցը ։ Իտալիա տակաւին այն տեսակէտն է, թէ լեհական հարցը պէտք է լուծուի խաղաղ միջոցներով ։ Հռոմ կը պնդէ նաեւ որ Եուկոսլավիոյ ներքին կացութիւնը բարելաւուի Սերպերու եւ Խրուաթներու միջեւ համաձայնութեամբ մը, եւ ոչ թէ դուրսէն գրգռում կատարուի ։ Գերմանիա տրամադիր կ'երեւայ անհաշտ քաղաքականութիւն մը վարելու եւ երկու հարցերուն լուծման համար ալ բռնի միջոցներ կիրարկելու ։

«Գաղթավայրերը պէտք են մեզի»

Գերման Զօր. Ֆրանց Ֆոն Էփ, ճառ մը խօսելով Վիէննայի մէջ, յայտարարեց թէ Աւստրիոյ, Մէմէլի, Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ կցումը ոչ թէ նուազեցուցած, այլ մեծապէս աւելցուցած է գերման գաղթավայրերու վերադարձի անհրաժեշտութիւնը ։ Կցուած հողամասերը շատ աւելի խիտ բնակչութիւն ունին քան նոյնինքն Գերմանիան, ինչ որ առաւել եւս պատճառ մըն է որ Գերմանիոյ վերադարձուին իր գաղթավայրերը ։ «Այս ամէնէն վերջին, բայց ամէնէն կարեւոր պահանջը կը դնենք ծովերէ անդին մեր կենսական տարածութիւնները կողոպտողներուն, որպէսզի դարմանուի նաեւ գերման պատուոյն հանդէպ գործուած թշնամանքը ։ Անգլիոյ կողմէ հնարուած յանձնարարութեան դրութիւնը պարզապէս ակներեւ թշնամանք մըն է գերման ժողովուրդին հանդէպ » ։ Զօր. Էփ յարձակեցաւ նաեւ ժողովրդավար պետութեանց Գերմանիան օղակելու քաղաքականութեան վրայ, եւ եզրակացուց — « Մենք վստահ ենք որ կենսական տարածութեան այս հարցը պիտի լուծէ մեր Առաջնորդը » ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւաhաղի 8րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր, Ֆոնթէնէպլոյի մէջ ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,449,179 թիւը ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 0,423,027, 0,607,649, 0,406,420, 0,331,710 ։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆրանք. — 545,451, 965,065, 995,251, 681,169, 391,443, 1,189,638 ։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք. — 1,131,569, 1,004,620, 1,130,076, 675,406, 520,477, 546,695 ։

50,898, 56,890, 21,479, 79,872, 21,493 եւ 01,308 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք ։

09,290, 16,021, 98,326, 28,536, 93,221 07,369 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք ։

4291, 2594, 5859, 7697, 8884 եւ 9390 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆրանք ։

612 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք ։

193 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք ։

639 վերջացող թիւերը շահեցան 2000 ֆրանք ։

07 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք ։

9 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽԻՈՅ մէջ պատերուն փակցուած ազդերով Գերմանիա կ'ուզէ, Գերմանիոյ մէջ աշխատելու համար ։ Կը խոստանան բնակարան եւ գոհացուցիչ վճարում ։ Եթէ այս ձեւը արդիւնք չտայ, իշխանութիւնները պարտադիր պիտի հռչակեն աշխատանքը եւ իրենք պիտի կատարեն ընտրութիւնը, թէ ո՛վ պէտք է մեկնի ։ Չեխական բանակը ամբողջովին ցրուած է ։ Անոր կայանները եւ զօրանոցները կը փլցնեն ու տեղը բնակարաններ կը շինեն ։

ՄԱՏՐԻՏԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, մասնակցութեամբ 200,000 զինուորներու, որոնց մէջ կը գտնուէին 40,000 Իտալացիներ եւ 5000 Գերմանացիներ ։ Զօրահանդէսը տեւեց հինգ ժամ ։ Մասնաւոր միջոցներ ձեռք առնուած էին Զօր. Ֆրանքօյի պաշտպանութեան համար ։ Զօրավարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով յայտարարեց. «Մեր յաղթանակը վերջ դրաւ մարքսեան բարբարոսութեան ։ Մենք ամէն բանէ վեր կը դասենք մեր անկախութիւնը» ։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է ։ Անգլիացի հրամանատարը յայտարարութիւն մը ուղղելով ժողովուրդին, ազդարարեց թէ բռնութեան պիտի պատասխանեն բռնի ուժով ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ դէմ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Լօս Անճէլէսի մէջ, համաձայն ոչ-պաշտօնական հեռագրի մը ։ Քննութիւնները կը շարունակուին ։

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՍՈՐՊՈՆԻ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

45, Rue des Ecoles, մէթրօ Սէն Միշէլ, 21 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2ԻՆ

ԲԱՐՁՐ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ — ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԺԱՐԷՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ.Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ ԵՒ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Քնար երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ն. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆԻ

Օր. ԼԻՍԻ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ (ջութակ), Օր. ՀԱՑԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (երգ), Օր. ՁԱՌԱՓԵԱՆ (դաշնակ), Պ. Մ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (երգ). Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ (արտասանութիւն)։ Մուտքը ազատ է։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մէթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼԷՄԵՐԻ (ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ), ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԳՕԹԵՐՕ ԵՒ Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)

Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները

Ողջերձներ հայ միութիւններու կողմէ. կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱԼՊԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԷՃԹԵՐԵԱՆ. խմբերգներ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿԱՄԻՏԱՍ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։ Հայկական պարեր բեմի վրայ. պարահանդէս մինչեւ առաւօտ։ ընտիր ճաշ, Թօմպօլա, պիւֆէ։ Մուտք 7,50 ֆր.։

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

կազմակերպուած Ֆ. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ-Մոնթրէօյի Մասնաճիւղին կողմէ 21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3–7, **4 Place Jeanne d'Arc**ի սրահին մէջ, Noisy-le-Sec։

Կը խօսի Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ։

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսեր կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղաջարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Salle Chopin, 8, Rue Daru (métro : Ternes)

25 Մայիս, Հինգշաբթի ժամը 21ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ՀԻՉՈՒԱՓԵԱՆԻ

Յայտագիրը կը բաղկանայ դասական, ռոմանթիկ եւ ֆրանսական ու սպանիական նորագոյն երաժշտութիւնէ, (Mozart, Chopin, Faure, Debussy, Rodrigo, Albeniz).

Տոմսերու գիներ (taxe et timbres compris)՝ 11,75, 21,75, 26,75։ Տոմսակներու համար դիմել Տ. Զառափեանի՝ 44, rue St. Placide, Paris 6.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenneի։ Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիներ՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք։ Տոմսեր կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince եւ Salle Chopin

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՐԴ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ

Միջազգային փութպոլի թուռնուա

«ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ» *Coupe Campari*

կազմակերպուած Փարիզի Իտալացիներու կողմէ, կիրակի 28 եւ երկուշաբթի 29 Մայիս «Stade Italia»ի մէջ ժամը 14ին

62 Bd. Carnot, Փարիզ (12.)

Մասնակցութեամբ Air-Franceի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, A. S. Russeի եւ U. S. Italienneի առաջին խումբերուն։

Մուտք 5 եւ 3 ֆր., զինուորներու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց. — Métro Porte Dorée, Autobus PC. AU. AY.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. Փարիզի Ենթաճիւղի գործադիր Մարմինը, իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ն. Ամիրխանեանի իրենց որդւոյն, զաւակ ԱՐՄԱՆ ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆի մահուան առթիւ. Նմանապէս Գործադիր Մարմինս ցաւք ունեցաւ ողբալու իր կարգ մը սկաուտներու ծնողքներուն կորուստը, որոնք պատահեցան այս վերջին քանի մը շաբթուան ընթացքին, համակելով Հ. Մ. Ը. Մ.ական ընտանիքները դառն սուգի մէջ։

ԿԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը կը սկսի 22 Մայիս, ժամը 9ին, գիշերը։ Հասցէ՝ 66 rue d'Hauteville, Paris 9. Տիկ. Ունճեանի բնակարանը

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

21 Մայիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Կալմանի սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ

«ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ»ը երգախառն ողբերգութիւն 3 արար եւ «ԽԷՉՈՅԻՆ ԹՈՒՋԸ» (զաւեշտ)

Միութեան երգչախումբը Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԷԼՄԱՃԵԱՆի ղեկավարութեամբ կ'երգէ քառաձայն ազգային երգեր։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԷՆԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ինծով հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Maison DARON

Entréprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը ։

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ։

Դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուառ Մոնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) **Tél. PROV. 78-14**

Մէթրօ **Cadet** եւ **Pelletier**

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ ։ Անարատ օղի, առատ աղանդերներով ։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ
MARDI 23 Mai 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4047

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՊԱՍՏԸ ՁԵԶԻ, ԱՇԽԱՏԱՆՔ ՃԱՐԵՑԷՔ

Զարաշուք ազդանշան մը կը ներկայացնէ «Մաթէն»ի բացած պայքարը՝ Վալանսի հայ գործաւորներու մասին: Զարաշուք մանաւանդ անոր համար որ, առջի օր Փարիզի ոնթեըն ալ կը տարածէր նոյն պատմութիւնը,— Հայ գործաւորները տանտէր կը դառնան շնորհիւ իրենց ստացած նպաստին...

Փարիզեան թերթը երկար ատենէ ի վեր կ'արծարծէ օտարականներու խնդիրը, միշտ յիշեցնելով թէ անոնք բեռ են եղած Ֆրանսայի վրայ, եւ լուրջ վտանգ մը կը ներկայացնեն հանրային ապահովութեան համար: Ան իրեն յատուկ բառեր ալ ունի,— «Միջազգային խառնաժամուժ», «օտար թափթփուքներ», «անբաղձալի խանխճաղանճը» եւն.:

Բայց, առաջին անգամ է որ այսքան չեշտակի կը դնէ հայ տարագիրներու խնդիրը, երկդիմի բառեր գործածելով եւ ծուռ մեկնութիւններ տալով: Եւ կը թուի թէ շարքը պիտի չվերջանայ Վալանսով:

Հայ գործաւորներուն մէջ ալ կրնան գտնուիլ ծոյլ կամ անօգայ տարրեր, որոնք բան - գործ ըրած ըլլան նպաստով ապրիլ, կամ չարաչար գործածել այդ հաց - պանիրի գինը:

Ֆրանսացիներուն մէջ պակա՞ս են այդպիսիները: Իրենց թերթերը ամէն օր զարմանազան պատմութիւններ չե՞ն հրատարակեր հասարակ խաչագողներու, բախտախնդիրներու մասին, որոնք կերուխումներ, նոյնիսկ ոճիրներ, գողութիւններ կը սարքեն, գործազրկութեան նպաստ ստանալով, Տակաւին առջի օր ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու - երեք Ֆրանսացիներ, երբ «քէյֆ» կ'ընէին առաջնակարգ գլանիկներ ծխելով:

Ըսել կ'ուզենք թէ արատաւոր մարդիկ միշտ ալ կրնան գտնուիլ որ եւ է ժողովուրդի մէջ:

Ուրիշ ճշմարտութիւն մը եւս,— մեր տարագիրները շատ մը հոլութիւններ իւրացուցինայս լքծունպողոտաներուն վրայ, կա՛մ այստեղ հասակ նետած ըլլալով, եւ կամ չփուելով կասկածելի շրջանակներու հետ:

Գալով բուն Վալանսի, ստուգման կը կարօտի թէ քանի՛ հայ բանուորներ յաջողեր են տանտէր դառնալ, խնայելով իրենց ստացած գործազրկութեան նպաստէն:

«Մաթէն»ի թղթակիցը երկինքէն իջած մարդու մը ապաւութիւնը կը գործէ, գրելով թէ Հայերը «վարժուած՝ ոչինչով ապրելու, հազիւ 5 — 6 ֆրանք կը ծախսեն»: Ուրեմն Հայերը միայն ջուր կը խմեն, օդ կը ծծեն, եւ կամ խոտ կ'ուտեն...

Վալանսի քաղաքապետը, որ բարեխիղճ մարդու համբաւ կը վայելէ, աւելի խելօք բաներ կ'ըսէ, պարզապէս հաստատելով թէ նահանգին նիւթական կարողութենէն վեր է բաշխուած նպաստին բեռը: Եւ տարր իբրեւ պատճառ կը ցուցնէ հայ գործաւորներու համախմբումը:

Կը նշանակէ թէ՝ Հայ նպաստընկալները աչքի զարկած են, չօփելի համբանք մը կազմելով փոքր քաղաքի մը մէջ:

Հարցին այս ձեւակերպումը ինքնին ջուրը կը ձգէ «Մաթէն»ի խմբագրութեան կամ թղթակցին վերագրումները:

Բայց այս խնդիրը երկրորդական կը մնայ, բաղդատելով բուն հարցին հետ:

Հայ բանուորը, որ վարժուած է քարէն հաց հանելու եւ միշտ իր ճակտին քրտինքովը ապրելու, նոյնիսկ տուն շինելու շնորհիւ իր վաստակին, ինչո՞ւ յանկարծ դարձաւ գործազուրկ: Ինչո՞ւ կը զիջանի նպաստ ստանալ, այո՛, նպաստով ապրիլ ամբողջ տարիներ:

«Մաթէն»ը եւ իր նմանները պարտաւոր են հրապարակաւ ուսաբանել այս խնդիրը, փոխանակ միտք պղտորելու, հեգնելու, եւ մեր տարագիր բազմութիւնները ներկայացնելու իբրեւ «ցեղախումբ»:

Եկող - գացող կառավարութիւնները օրէնքներ հաստատեցին, սահմանափակելով օտարազգիներու աշխատանքի իրաւունքը: Տասը առ հարիւրի օրէնքին վրայ աւելցան ուրիշ կաշկանդումներ, — արհեստաւորներու, առեւտրականներու եւն. մասին:

Օտարականներէն անոնք որ երկիր ունէին, ձգեցին գացին: Հակառակ այս մեկնումներուն եւ ուրիշ տնօրինութեանց, գործաւորներու թիւը կը մնայ գրեթէ անփոփոխ — 350,000 - 400,000, հաշուելով միայն արձանագրուածները:

Կառավարութիւնը ձեռնարկեց հանրօգուտ շինութիւններու, մղում տուաւ ազգ. պաշտպանութեան ճարտարարուեստութեանց: Բայց նախապատուութիւնը սահմանուած ըլլալով տեղացիներուն, հայ գործաւորները այս պատեհութենէն ալ չկրցան օգտուիլ:

Մէկ խօսքով, մենք միշտ մնացինք օտարականներուն օտարականը, հակառակ անոր որ զինուորական ծառայութիւն ալ կը կատարեն մեր երիտասարդները, աւելի քան երկու տարիէ ի վեր:

Նոյնիսկ զինուորներուն ընտանիքները զրկուեցան այնպիսի տարրական իրաւունքներէ, որ կը բխին այդ պարտականութենէն:

Մէկ խօսքով՝ կաշկանդում եւ խոչընդոտ ամէն քայլի վրայ: Եւ մենք ալ ունեցանք նպաստընկալներու բազմութիւն մը: Երեւոյթ մը, որ երբեք չի համապատասխաներ այս չարքաշ եւ շինարար ժողովուրդի նկարագրին. (բարեհաճեցէք համրել հայ աշխատաւորներու շինած հարիւրաւոր տուները, վերջին 15 տարիներու ընթացքին):

Դարմա՞նը,— «Մաթէն»ները ամէնէն մարդկային, բուն ֆրանսական պարտականութիւնը կատարած կ'ըլլային, ոչ թէ վարկաբեկելով անճար աշխատաւորներ, այլ յիշեցնելով, յանձնարարելով որ իրաւասու իշխանութիւնը աւելի վեհանձնօրէն դատէ մեր կացութիւնը, եւ չկապէ մեր ոտքն ու ձեռքը:

Նպաստը ձեզի, աշխատանք ճարեցէք մեզի, բռնի ծուլութեան դատապարտուած հայ աշխատաւորներուն: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԹԷ ԱՆԳԼԻԱ ԸՆԴՈՒՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՅ

— ∞ —

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՄԱՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ Վ.ՂԸ

Անգլիոյ արտաքին նախարարը շաբաթ օր Փարիզ հասնելով, երեք ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարար Պ. Պոնէի հետ եւ յետոյ Ժընեւ գնաց, Ազգաժողովին գումարման առթիւ: Խօսակցութիւնները կը շարունակուին Ժընեւի մէջ, ուր կը գտնուի նաեւ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը, իբրեւ պատուիրակ Խ. Միութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա տրամադիր կ'երեւայ տեղի տալու, ընդունելով Մոսկուայի զինակցութեան ծրագիրը: Լորտ Հալիֆաքս կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային պատուիրակին հետ եւ անոր հաղորդեց Փարիզի մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները: Մոսկուա միշտ կը պնդէ եռեակ զինակցութեան վրայ (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն), երեք պետութեանց սպայակոյտներուն կողմէ մշակուած պայմանագրութեան մը հիման վրայ որ պիտի ճշդէ գործակցութեան եղանակները: Անգլիական վերջին ծրագիրը կը տրամադրէր.—

1. Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը կ'երաշխաւորեն Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ անկախութիւնը, բայց Խ. Միութիւնը պարտաւոր չէ միջամտելու, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա օգնութեան չհասնին Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ:

2. Երեք ընդհ. սպայակոյտները պիտի ճշդեն երեք պետութեանց օգնութեան եղանակը:

3. Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է յառաջիկային քննելու ուրիշ եւրոպական պետութեանց, օրինակ Պալթեան երկիրներու երաշխաւորութեան խնդիրը:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Չէյմպըլէն հիմնովին փոխած է իր դիրքը եւ պատրաստ է ընդունելու պաշտպանողական զինակցութեան ծրագիրը, երեք պետութեանց միջեւ, որոնց հաւանաբար պիտի միանայ նաեւ Թուրքիա:

Այս որոշման վրայ, յանձնարարուեցաւ Վարշաւայի եւ Պուքրէշի բրիտանական դեսպաններուն այդ կառավարութեանց հաղորդել զինակցութեան նոր բանաձեւը, որ ուղղակի կապ ունի Անգլիոյ խոստացած երաշխաւորութեան հետ: Այս դիմումը անհրաժեշտ նկատուած է, որովհետեւ Լեհաստան եւ Ռումանիա կը դժկամակին ընդունիլ Խ. Միութեան ուղղակի մասնակցութիւնը: Կը կարծուի թէ երկու պետութիւնները այժմ փոխած են իրենց ընթացքը, եւ հաճութեամբ պիտի ընդունին անգլեւխորհրդային զինակցութիւն մը: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, անգլիական նոր ծրագրով, եռեակ զինակցութիւնը օգնութեան պիտի հասնի որ եւ է եւրոպական պետութեան որ յարձակման կ'ենթարկուի:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՄԷՋ

Լեհական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ մայիս 20ին ջղագրգիռ բազմութիւն մը յարձակեցաւ Տանցիկի լեհ մաքսային քննիչներու պահականոցին վրայ, առաջնորդութեամբ նացիներու որոնք համազգեստ հագած էին: Պահականոցը քարկոծուեցաւ եւ ոստիկանութիւնը մերժած ըլլալով միջամտել, երեք մաքսային քննիչները հեռացան, իսկ շէնքը ամբողջովին աւարի տրուեցաւ: Ասոր վրայ դէպքին վայրը գնաց լեհական ներկայացուցիչը: Ամբոխը կրակեց անոր կառքին վրայ, որուն վարիչը իր կարգին զէնք արձակեց, սպաննելով ցուցարարներէն մէկը: Լեհաստանի ներկայացուցիչը անմիջապէս ազդու բողոքագիր մը ուղղեց: Տանցիկի ծերակոյտը կը ջանայ թօթափել ամէն պատասխանատուութիւն: Ծերակոյտին նախագահն ալ իր կարգին ծանուցագիր մը ուղղեց լեհական ներկայացուցիչին, բողոքելով Տանցիկի հպատակներէն մէկուն սպանութեան դէմ:

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով, գիտակցաբար կը սարքուին այսպիսի դէպքեր, որպէսզի Լեհաստան ստիպուի զինուոր ղրկել Տանցիկ, եւ Գերմանիան ալ իր կարգին միջամտէ, իբրեւ նախայարձակ ամբաստանելով Լեհերը: Հաստատուած կարգուսարքով, Տանցիկի ծերակոյտին կ'իյնայ պահպանել բարեկարգութիւնը, իսկ եթէ չկարենայ, լեհական կառավարութիւնը իրաւունք ունի միջամտելու: Տանցիկի ծերակոյտը Գերմանացիներուն ձեռքն ըլլալով, երկդիմի դիրք բռնած է:

*** Վարշաւայէն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ նոր դէպք մըն ալ պատահած է եւ թէ նացիները կը սպառնան արիւնալի վրէժխնդրութեանց դիմել, եթէ անմիջապէս Տանցիկի ոստիկանութեան չյանձնուին սպանութեան հեղինակները:

ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՅ

Պաշտօնաթերթը եօթը նոր հրամանագիր - օրէնքներ հրատարակեց կիրակի օր: Առաջին հրամանագիրը կը վերաբերի դրօշի տակ առնուած զինուորներու ընտանիքներուն յատկացուած նպաստին: Մինչեւ հիմա այդ նպաստն էր իւրաքանչիւր զաւկի համար յաւելման սակը նոյնն է երկու շարքերուն համար Ցետոյ, որ եւ է տարբերութիւն չկար զանազան վայրերու միջեւ, թէեւ ապրուստի պայմանները տարբեր են մեծ քաղաքներու եւ գիւղական շրջաններու միջեւ:

Նոր հրամանագիրը կը սահմանէ հետեւեալ սակերը.— Գործօն բանակի համար՝ Սէնի նահանգին եւ Փարիզի մէջ՝ օրական 7 ֆրանք, գաւառի մէջ՝ 5 ֆրանք: Պահեստիներու համար՝ Սէնի նահանգին եւ Փարիզի մէջ՝ 12 ֆրանք, 5000 բնակիչէ աւելի քաղաքներու մէջ՝ 8 ֆրանք, ուրիշ վայրեր՝ 7 ֆրանք: Իւրաքանչիւր զաւկի համար յաւելման սակը նոյնն է երկու շարքերու համար ալ,— 5 ֆրանք 50 Փարիզի եւ Սէնի, 4,50 ֆրանք միւս նահանգներուն մէջ:

Պահեստիները երթուդարձի ձրի տոմսակ մըն ալ պիտի ստանան, մէկ անգամուան համար:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Դաշինքը յարձակողական կը համարուի

Երէկ, երկուշաբթի, Պերլինի մէջ ստորագրուեցաւ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինակցութեան դաշինքը: Այս առթիւ Պերլին գացած էր Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է: Կառավարութիւնը փայլուն ընդունելութիւն մը սարքած էր զինակից պետութեան ներկայացուցիչին, որ Պերլին հասաւ կիրակի առտու: Բազմաթիւ բարձր պաշտօնատարներ համախմբուած էին կայարանին մէջ, դիմաւորելու համար: Պաշտօնական ընդունելութենէն վերջ, Կոմս Չիանօ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ, որ սեղան մը սարքած էր, մասնակցութեամբ 220 հրաւիրեալներու:

Զինակցութեան դաշինքը ստորագրուեցաւ երկուշաբթի առտու ժամը 11ին, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն կողմէ, ի ներկայութեան Հիթլէրի: Այս դաշինքով, Հիթլէր իբրեւ Առաջնորդ Գերմանիոյ կամ Մուսոլինի իբրեւ Առաջնորդ Իտալիոյ, պիտի կրնան երկու ժողովուրդները պատերազմի առաջնորդել, եթէ անխուսափելի դառնայ ընդհարումը: Երբ մէկ երկիրը պատերազմի բռնուի, միւսն ալ պիտի մասնակցի: Արգիլուած է անջատ հաշտութիւն կնքել:

Դաշնագիրը կը տրամադրէ կազմել երեք յանձնաժողովներ, մէկը՝ զինուորական, երկրորդը՝ քաղաքական, երրորդը՝ տնտեսական: Առաջին յանձնաժողովը պիտի վարէ ընդհ. սպայակոյտներու խորհրդակցութիւնները, վճռելով միացեալ ճակատի եւ հրամանատարութեան խնդիրը: Երկրորդը պիտի վարէ դիւանագիտական յարաբերութիւնները, իսկ երրորդը պիտի կազմակերպէ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական պատրաստութիւնները: Այս տողերը գրուած ատեն բոլոր մանրամասնութիւնները ծանօթ չէին տակաւին, բայց կը հաւաստեն թէ դաշնագիրը կը բաղկանայ եօթը կէտերէ:

*** Ճափոնական կառավարութիւնն ալ տեղի տալով բանակի ճնշումին, կը պատրաստուի միանալու իտալեւգերման զինակցութեան, պայմանաւ որ կայսրը հաւանութիւն յայտնէ:

Բուռն ճառ մը Գերմանիոյ պաշտպանութեան դէմ

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, շատ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Քէօլնի մէջ, օրուան կացութեան առթիւ: Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը յապաւած էր կարգ մը կէտեր, բայց Լոնտոնի թերթերը լայնօրէն կը ներկայացնեն զայն, մասնաւորապէս շեշտելով արտասանուած բառերուն ծանրութիւնը: Ահաւասիկ քանի մը հատուածներ.

— «Այսօր Անգլիոյ մէջ կը ծաղրեն Գերմանիոյ քառամեայ ծրագիրը: Աւելի լաւ կ'ըլլար որ նկատի առնէին թէ առանց անոր գերմանական կաթսան շատոնց պայթած պիտի ըլլար, իբրեւ հետեւանք նախանիւթերու նուազութեան: Ժողովրդապետութեանց բռնած դիրքը ճակատագրականօրէն եւ շարունակաբար նոր ընդհարումներու պիտի առաջնորդէ, ընդհարումներ զոր մենք չենք յարուցաներ, այլ տրամաբանական հետեւանքն են կացութեան: Այս կացութիւնը պիտի չքանայ Գերմանիոյ պաշտպանման փորձով, կամ Անգլիոյ պարտաւորիչ զինուորութեան հաստատումով եւ կամ սպառազինութեամբ: Այսօր Գերմանիա բացարձակապէս ի վիճակի է ինքն ալ յաջողութեամբ անձնատուր ըլլալու որ եւ է զինարշաւի, եթէ իրապէս կ'ուզեն այդ զինարշաւը»:

Տոքթ. Կէօպէլս Տանցիկի մասին ալ խօսելէ վերջ, բացատրեց թէ Գերմանիա թեւարկութիւն հաստատելով Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ վրայ, «վերջնապէս ապահովեց խաղաղութիւնը կեդր. Եւրոպայի մէջ, առանց ուրանալու մեր ցեղային եւ ազգային գաղափարները»: Ցետոյ աւելցուց.

— «Գերման ժողովուրդը իր Առաջնորդին կը հետեւի կոյր վստահութեամբ եւ կը սպասէ գալիք դէպքերուն: Վախի զգացումը բոլորովին անծանօթ է իրեն: Գերման ժողովուրդը կը քնանայ գլուխը փամփշտակալին վրայ: Ան վճռած է մինչեւ վերջին վայրկեանը պաշտպանել իր կեանքը եւ ազատութիւնը: Առաջնորդը բարեկամ է խաղաղութեան: Նուազագոյն բանականութեամբ մը կարելի է փրկել խաղաղութիւնը, արդար խաղաղութիւն մը: Պատերազմի գրգռիչները աւելի դժբախտութիւն մը պիտի պայթեցնեն Եւրոպայի գլխուն եթէ ստիպեն Գերմանիան պաշտպանել իր գոյութիւնը: Անոնք ամէնէն երջանիկ օրերուն պիտի առաջնորդեն Եւրոպան, եթէ գոհացում տան գերման ժողովուրդին ամէնէն կենսական պահանջներուն»:

Նախարարը մասնաւորապէս փրփրած էր Անգլիոյ դէմ, զոր ամբաստանեց թէ իր կայսրութիւնը աւելցուցած է «հողեր գողնալով ամբողջ աշխարհի մէջ»: Ցետոյ աւելցուց (համաձայն Լոնտոն հասած հեռագրի մը).

— «Պոնիկները երբ ծերանան յաճախ ջերմեռանդ բարեպաշտներ կը դառնան»:

45 ՄԻԼԻՈՆ ԲՆԱԿԻՉ, 10 ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ...

»»» . «««

«Ի հարկին ժողովուրդը պիտի խօսի»

Մուսոլինի վերջացուց Փիէմոնթէի պտոյտը, փառաբանելով այդ շրջանին դարաւոր աւանդութիւնները, քաջութիւնը եւ չարքաշութիւնը, քաղաքացիական կարգապահութիւնը եւ մանաւանդ անոր վճռական դերը՝ Հայրենիքին միութեան եւ անկախութեան համար:

— «Փիէմոնթէ փաշական է հարիւրին հարիւր: Թող միանգամ ընդ միշտ ըսուի ասիկա, փարատելու համար կարգ մը ծիծաղելի պատրանքներ: Փիէմոնթէն կ'աշխատի վճռականօրէն եւ ճշգրտօրէն, ներշնչուած՝ ինքնաբաւութեան բանաձեւերէն: Թուղթի գործարաններէն մինչեւ հիւսուածեղէնը եւ մետաղագործութիւնը, Փիէմոնթէ բոլորովին ինքնաբաւ է, եւ օրինակ կը հանդիսանայ բովանդակ Իտալիոյ: Այստեղ ինքնաբաւութիւնը կը համարուի պայման մը մեր երկրին անկախութեան, ինչպէս մէկ դար առաջ կը հաւատային ազգին անկախութեան եւ միութեան: Կիրակի օր Թորինոյի մէջ ծանուցի թէ զինակցութեան դաշինք մը պիտի կնքուի Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Այդ դաշինքը պիտի ստորագրուի այս երկուշաբթի օր (երէկ): Այսպէս պիտի կազմուի 150 միլիոն հոգինոց զանգուած մը որուն դէմ ոչինչ կարելի է ընել: Այդ զանգուածը, աւարկու զէնքով եւ զինուորով, խաղաղութիւն կ'ուզէ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԹԱՓԱՆՑԵԼԻ ԽԱՂԵՐ

»»» · «««

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարի պաշտօնանկութեան պատճառները շարունակում են մնալ անլուծելի գաղտնիք հանրային կար-ծիքի համար: Դրամատիրական աշ-խարհի լրագրողները շատ ճիգ թա-փեցին որեւէ ճեղք բանալու համար Քրեմլի խորհրդաւոր ու անակնկալ ո-րոշումը ծածկող շղարշի մէջ, բայց ապարդիւն.— Բոլոր սրամիտ ու յա-ճախ հակասական ենթադրութիւննե-րը մնացին ոչ-համոզիչ եւ անարժէք: Եւ ուրիշ կերպ լինել չէր կարող, քա-նի որ նրանք հիմնւում էին մի ընդ-հանուր սխալի վրայ— Լիտվինովի անկումը բացատրում էին այնպէս, ինչպէս կը բացատրէին ժողովրդա-վար կառավարութիւններից մէկի ար-տաքին նախարարի հրաժարումը:

Անգլիացի թէ ֆրանսացի հրապա-րակագիրները համոզւում էին, թէ Ստալինեան կառավարութեան ներ-սում վէճեր են ծագել Խորհրդային Միութեան այսօրւան եւ վաղւան քաղաքականութեան ուղեգծի մասին եւ գործավարը հեռանում է, չյաջո-ղելով շահել Մոլոտովի դահլիճի հա-ւանութիւնն իր որդեգրած տեսակէտ-ներին:

Բայց կա՞յ արդեօք որեւէ նմանու-թիւն օրինակ ֆրանսական նախարա-րի եւ խորհրդային ժողովրդական գործավարի միջեւ: Բնաւ: Կոմիսարը նախարար չէ, այլ ճիշդ այն, ինչ սահմանափակ իմաստով բնորոշում է հայերէն գործավար բառը: Սահմա-նադրական երկիրներում ոչ միայն վարչապետները, այլ եւ իրենց գոր-ծակիցներն առանձին առանձին պա-տասխանատու են խորհրդարանի, ու-րեմն եւ ազգի առջեւ: Նախարարի հրաժարումը կարող է յառաջ բերել դահլիճի հրաժարում եւ երբեմն կա-ռավարելու սկզբունքների նորոգում ու յեղաշրջում: Խորհրդային պետու-թեան մէջ այդպիսի բան անկարելի է, որովհետեւ ժողովրդական գործա-վարները պատասխանատու լինելով անպատասխանատու առաջնորդի առ-ջեւ, չեն հրաժարւում, այլ միայն ար-ձակւում են պաշտօնից եւ շատ ան-գամ իրենց օրը մթնեցնում են բան-տում կամ գնդակի տակ: Կարծիքների տարբերութեան հրաշքը երբեք տեղի չի ունենում Մոսկուայի կոմիսարնե-րի միջեւ: Նրանք բոլորն, իբրեւ ուղ-ղափառ համայնավարներ, պարտա-ւոր են համամիտ լինել նոյնիսկ վաղ-ւայ եղանակի մասին:

Ձնայած դրան, ո՛րքան յաճախ է նորոգւում ժողովրդական գործա-վարների կազմը. չաբաթ չի անցնում, որ մէկը կամ մի քանիսը դէն չշպրտ-ւեն ու նորերը չնշանակուեն: Նրանց փոփոխում են ըստ առաջին ցանկու-թեան եւ ամենայն դիւրութեամբ, ինչպէս դրպանի թաշկինակը: Եւ չեն էլ հետաքրքրւում, թէ ինչո՞ւ Իքսն անյայտացաւ ու Իգրեկը եկաւ՝ այն-քան բազմաթիւ են անունները: Եւրո-պացիների ականջին խորթ է հնչում — ժողովրդական կոմիսար, մանա-ւանդ երբ նրանց երեւակայութեան մէջ փւում է ցամաքի մէկվեցերորդի անծայր տարածութիւնն ու 170 մի-լիոն բազմութեան ծովը: Քիչերը մի-այն գիտեն, որ Մոսկուայի կամ խոր-հրդային այլ մայրաքաղաքների «նա-խարարները» պարզ հրամանակա-տարներ են միակ ղեկավար կամքի, աւելի զուրկ անկախութիւնից ու ինք-նավստահութիւնից, քան իրենց եր-կիրների պաշտօնէութեան միջին խա-ւերը— դպրոցի տեսուչ, դաւառակի ոստ, պետական տնտեսագէտ, ճար-տարապետ եւայլն: Եթէ մի օրում քառասուն ժող. կոմիսարներ աթո-ռազուրկ լինեն, դրանից Ստալինի քաղաքական ծրագրի մէջ մի կէտ վերջակէտի չի փոխուիլ:

Տարօրինակ է կառավարութեան խորհրդային ձեւը, բայց հասկանալի. պէտք է գիտնալ միայն թէ ոչ մի դիկ-տատոր այնքան խորապէս ու լայնօ-րէն իր ձեռքը չի առած պետական ղեկավարութիւնը, ինչպէս Ստալին: Վարչական մեքենայի ամենափոքրիկ անիւների, պտուտակների ու զսպա-նակների շարժումը ենթակայ է ժո-ղովուրդի առաջնորդի մշտական հըս-կողութեան: Աննշան խնդիրներն իսկ ընկուզւում են նրան: Պետական պաշտպանութեան, տնտեսական կամ մշակութային ձեռնարկների ներկա-յացուցիչներին ընդունելիս՝ Ստալին շատ անգամ զարմացրել է նրանց ար-ծարծած հարցերի այնպիսի մանրա-մասն ծանօթութեամբ, որպիսին մատչելի է միայն գործին մօտիկ կանգնած մասնագէտներին: Խորհր-դային երկրում չի կարող տեղի ունե-նալ որեւէ որոշում, ՝լինի կառավա-րական ճանապարհով, թէ կուսակցա-կան, առանց դիկտատորի գիտու-թեան ու համաձայնութեան: Պետա-կան ու հանրային կեանքի՝ մասնա-ւորապէս բարձրաստիճան վարիչների խտադոյն ենթակայական վիճակում Լիտվինով բացառութիւն չէր կազ-մում: Ծիծաղելի է կարդալ անգլիա-ցի կամ ֆրանսացի լրագրական մար-դարէների գուշակութիւնները, թէ նա հրաժարական «տուաւ», գտնելով ընդդիմութիւն իր բուռն հակադեր-ման կամ հակիտալական քաղաքակա-նութեան: Կարծես Լիտվինով կարող էր ունենալ սեփական ուղեգիծ հան-դէպ այս կամ այն պետութեան կամ պետութիւնների խմբաւորման: Նա կատարում էր միայն իր տիրոջ հրա-մանները. եթէ սրանցից մէկը լինէր— ժպտիլ այսուհետեւ Բերլինին, Լիտ-վինով, իբրապէս հրեայ Ֆինկէլշտէյն, ցոյց կուտար հրէահալած ֆաշական-ներին նոյնքան հաճելի դէմք, որքան ցոյց է տուել իբր թէ ժողովրդապե-տական ճակատի պետերին: Ուրեմն խորհրդային վարչաձեւի տակ ոչ մի նշանակութիւն չունի, թէ ո՛վ է ան-ուանապէս արտաքին գործավարը, մանաւանդ երբ երկրի ղեկը գտնւում է Ստալինի նման դիկտատորի ձեռ-քում:

Նրանց համար, ովքեր օրը օրին հե-տեւում են խորհրդային կեանքին, Լիտվինովի անկումը չէր զարմանալի, այլ նրա այդքան երկարատեւ պաշ-տօնի վրայ մնալը: Ցիշենք միայն մի քանի փաստեր: Հոկտեմբերեան յե-ղափոխութիւնից ի վեր երկրորդ ար-տաքին գործավարի բոլոր կուսակցա-կան հասակակիցները, այսպէս կոչ-ուած «հին պահակազօրքից», չքացան հրապարակից եւ ոչ բնական մահով: «Դատավարութիւնների ու դաւաճա-նութիւնների» արիւնոտ փոթորիկն անցաւ Լիտվինովի կողքից առանց նրան հարուածելու, բայց գետին տա-պալեց օգնականներին— Կրիստինսկի, Ստոմոնեակով, Կարախան, Սոկոլնի-կով: Արտաքին գործավարութիւնը ամէնից աւելի դաժանօրէն սրբուե-ցաւ Չեկայի կարմիր աւելով: Իր նը-շանակած (ձեւականօրէն ենք ասում եւ ոչ թէ փաստօրէն) դեսպաններից ու պաշտօնեաներից շատերը գլխատ-ուեցին: Կնոջն իսկ, մի անգլուհի, աքսորեցին գաւառական հեռաւոր մի քաղաք— Սւերդլովսկ: Արտաքին գործավարի կարեւոր դիրքեր գրաւող մարդուն, այն էլ Լենինի գործակից, ենթարկեցին ստորացուցիչ չէզոքաց-ման կուսակցութեան մէջ: Հանդիսա-ւոր պարագաներին շատ քիչ անգամ լոյս էին տալիս նրան երեւալ Առաջ-նորդի անմիջական աշխատակիցների շարքերում: Համոզուելու համար կը բաւէ աչքէ անցընել «Իզվէստիա»յի Ստալինը յաւէրժացնող լուսանկար-ները: Իսկ եթէ Լիտվինովի կլոր դէմ-քը, զարդարուած ակնոցներով, եր-բեմն երեւացել է թերթերում, այն էլ մի ինչ որ Շկիրեատովի կամ Բա-գիրովի թիկունքից: Լուսանկարները դիտելիս թւում էր զարմանալի ու ան-հասկնալի, որ Մոսկուայում այսքան երկրորդական նշանակութիւն ունե-ցող մէկի հետ Եւրոպայի վարիչները լուրջ կերպով խորհրդակցութեան են նստում Ժընեւում, վերագրելով նը-րան իրենց հաւասար պետական գոր-ծիչի հեղինակութիւն եւ կշիռ:

Եթէ Ստալինեան դիկտատուրայի տակ գործավարի անհատականութիւ-նը կարեւորութիւն ունենար եւ Լիթ-վինովի հրաժարումը նախանշան լի-նէր արտաքին քաղաքականութեան փոփոխութեան, Մայիս 3ի յաջորդ օրն իսկ Կրեմլի յստակ վճիռը վերջ կուտար միջազգային կեանքի անորո-շութեան: Բայց մենք տեսնում ենք նրա կողմից յետին միտքերի նոյն պատկերը, անփոփոխ տարիներից ի վեր, որի հետեւանքով Լոնտոն-Մոս-կուա առաջարկ – հակառաջարկների պաւէտը ձգձգւում է տաղտկօրէն, ապառելով վարագոյրը իջնելուն ըս-պասողների համբերութիւնը:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Գ.

ԼՈՆՏՈՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ (26 Ապրիլ 1915)

Ինչպէս գիտենք, պատերազմի ըս-կըզբնաւորութեան Իտալիա իր չէզո-քութիւնը յայտարարեց: Սակայն նը-կատելով որ Աւստրիան յաջողութեան պարագային նոր փոփոխութեանց պի-տի ենթարկէր Պալքանեան հաւասա-րակշռութիւնը, միւս կողմէ, Աւս-տրիոյ հետ սկսուած բանակցութիւն-ները անյաջողութեան մատնուած ըլ-լալով, Իտալիան հակեցաւ Երրեակ Համաձայնութեան:

Մարտ 4ին, 1915, Լոնտոնի իտալա-կան դեսպան Փէրիալի, գաղտնի յու-շագիր մը կը յանձնէ Էտ. Կրէյին, պարզելով Իտալիոյ ձգտումները, ո-րոնք կը վերաբերէին Թրէնթինոյի, Ալպանիոյ եւ Ադրիականի: Առկէ զատ, Իտալիա կը պահանջէր որոշ սասեր Ափրիկէի մէջ, ու նաեւ Թըր-քական հողերէն մաս մը, եթէ բաժան-ման ենթարկուէր Օսմ. կայսրու-թիւնը:

Սակայն բաւական դժուարին եղաւ բանակցութիւնները: Իտալիոյ ցան-կութիւնները Կիլիկիոյ եւ Իզմիրի վը-րայ, հաշտ աչքով չեն ընդունուիր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ, ինչպէս նաեւ Ռուսաստանի կողմէ՝ Ադրիա-կանի վրայ եղած ձգտումները: Ցե-տոյ Ռուսաստանը աւելորդ, կամ ա-ւելի ճիշդ ուշ կը գտնէր այլեւս, Ի-տալիոյ մասնակցութիւնը:

Այս պատճառաւ իտալական յիշա-տակագիրը որոշ բարեփոխման են-թարկուեցաւ: Նկատի առնուեցաւ Միջերկրականի հաւասարակշռու-թիւնը: Ասիական Թուրքիոյ մասնակի կամ ամբողջական բաժանման պարա-գային Իտալիա պիտի ստանար Ատա-լիոյ վիլայէթի բաւարար մասը:

Այնուամենայնիւ Իտալացիները կը ձգձգէին իրենց մասնակցութիւնը, ինչ որ մասնաւորապէս շատ դժգոհ կը ձգէր Ռուսաստանը: Ապրիլ 21ին ցա-ըը կը հաղորդէր Փուանքարէին.

— «Իտալիոյ՝ կռուի մասնակցու-թիւնը իմ աչքիս արժէք կը ստանար, եթէ ան, գործի անցնէր անմիջապէս:

Շատ զարմանալի է որ գրեթէ իր բո-լոր պահանջները ընդունելի ընելէ վերջ, Իտալիան դեռ կը յամենայ գոր-ծողութեանց մասնակցիլ»:

Եւ սակայն 26 ապրիլ 1915ին Լոն-տոնի մէջ, Էտ. Կրէյի, Փօլ Քամպօնի, Կոմս Պէնկէնտորֆի եւ Մարքիզ Իմ-փէրիալի միջեւ, կը ստորագրուի Ի-տալիոյ մասնակցութեան եւ միջամը-տութեան դաշնագիրը, թէեւ երրեակ համաձայնութիւը Իտալիայէն գաղտ-նի պահեց Պոլսոյ եւ Թուրքիոյ շուրջ եղած համաձայնութիւնը:

Մայիս 4ին Իտալիա խզեց Երրեակ Զինակցութիւնը: Իսկ Մայիս 24ին պատերազմ յայտարարեց միմիայն Աւստրիոյ Հունգարիոյ: Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները խզեց օ-գոստոս 20ին, իսկ Գերմանիոյ հետ 28 յունիս 1916ին, երբ Հռոմի կառավա-րութեան գլուխն անցաւ Սալանտրա:

Լոնտոնի համաձայնութենէն վերջ, Դաշնակիցները Ցունաստանին վերա-պահեցին Իզմիրը, պայմանաւ որ Քա-վալա տրուի Պուլկարիոյ՝ անոր մաս-նակցութիւն ալ ապահովելու համար: Դաշնակիցները առաջարկեցին Ցու-նաստանին նոյնիսկ Կիպրոս եւ ամ-բողջ Իզմիրի վիլայէթը, անոր միջա-մտութեան համար: Սակայն Ցունաս-տանը մերժեց, ու ատիկա գլխաւոր պատրուակը դարձաւ, որ Իտալիան նորէն պահանջէ Իզմիրը:

ԱՆԳԼԵՒԱՐԱԲԱԿԱՆ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1914–1915)

Արաբական երկիրները գտնուելով Սուէզի ջրանցքի եւ Պարսկական ծոցի միջեւ, իրենց աշխարհագրական դիր-քին շնորհիւ, միշտ ալ Անգլիոյ մաս-նաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրած են իրենց վրայ:

Դեռ 1912ին ու ապա 1914 յուլիսին, լորտ Քիչնէր առիթ ունեցած էր տե-սակցելու արաբ ղեկավարներուն հետ: Իսկ պատերազմի ընթացքին Անգլիացիները ամէն միջոցի դիմե-ցին հրահրելու համար Արաբներու ա-ւելութիւնը եւ ըմբոստացնելու թըր-քական իշխանութեանց դէմ, խոստա-նալով իրենց երկիրներու անկախու-թեան եւ նոյնիսկ խալիֆայութեան վերահաստատումը:

Արաբական երկիրներու մէջ աչքի կը զարնէին երկու գլխաւոր պետեր, — մէկը՝ Նէճտի էմիր Իպն Սաուտ, իսկ միւսը Մէքքէի Շէրիֆը: Վերջինս երեք զաւակ ունէր, որոնց կրտսերը՝ Ֆէյսալ, յետագային կարեւոր քա-ղաքական դեր պիտի խաղար, արա-բական գործերու մէջ: Բանակցու-թիւններու սկիզբէն իսկ, Շէրիֆը ո-րոշ վերապահումներ ցոյց տուաւ, ու կը թուի թէ շատ խելացի կերպով, ան գիտցաւ գաղտնի յարաբերութիւններ պահել մէկ կողմէ Թուրքիոյ, իսկ միւս կողմէ Անգլիացիներու հետ, բարե-կամ դառնալու համար ի վերջոյ՝ ա-մէնէն զօրաւորին:

Անգլիացիները ամէն գնով որոշած էին սիրաշահիլ Մէքքէի Շէրիֆը: Ուստի համաձայնեցան կազմել արա-բական համադաշնակցութիւն մը, ա-նոր գլուխը ունենալով Շէրիֆ Հիւսէ-յին պէն Ալի: Անգլիացիները համա-ձայնեցան նոյնիսկ ժամանակաւորա-պէս անոր ձգել Պաղտատ եւ Պասրան: Շէրիֆին խոստացան առատ զէնք եւ ռազմամթերք, ու ամսական 20 հա-զար անգլիական ոսկի: Սակայն ան-սահման էին Արաբներուն ձգտում-ները: Շէրիֆը գրաւոր ներկայացուց իր պահանջները: Իր գծած սահման-ներու մէջ կը մտնէին Հալէպ, Դա-մասկոս, Համա, Հօմս:

Ինչպէս կ'երեւայ, անգլեւարաբա-կան այս բանակցութիւնները գաղտնի կը պահուէին եւ ի վնաս Ֆրանսայի: Որովհետեւ միշտ վախ կար, որ վեր-ջին րոպէին Շէրիֆը կ'անցնի Թուր-քիոյ կողմը: Լիման Ֆօն Զանտէրս իր յուշերուն մէջ կը պատմէ 21 հոկտեմ-բեր 1915ին, Ջէմալ փաշայի բռնուած գաղտնի հեռագիրը ուղղուած Հնդկաստանի փոխարքային.— «Ա-րաբները կը խարխափին եւ կը վարա-նին, անոնք հաւանաբար քալեն Թուր-քիոյ կողքին, եթէ մենք հրապուրիչ գերազանց միջոցներ չպատենք»:

Ի՞նչ էին հրապուրիչ միջոցները: Իշխանութեան եւ հողամասի խոս-տում, սակայն անշուշտ ի վնաս Ֆը-րանսայի: Ճիշդ Անգլիացիները զգացուցին Շէրիֆին թէ իրենք հար-կադրուած են, ռազմագիտական տե-սակէտէն, պահել Պաղտատն ու Պաս-րան: Իսկ արաբական իշխանութեան կը ձգէին Սուրիոյ չորս գլխաւոր քա-ղաքները, ինչ որ արդէն մաս կը կազ-մէր ֆրանսական ազդեցութեան գօ-տիին, համաձայն Լոնտոնի համա-ձայնագրին: Արաբները մինչեւ իսկ յաւակնութիւններ ունէին Մերսինի եւ Ատանայի վրայ: Սակայն Եգիպտոսի մարզպան Մաք Մահօնի ազդու միջա-մտութեան վրայ, Շէրիֆը կը հրա-ժարի այդ վայրերը պահանջելէ, գո-նէ պատերազմի տեւողութեան ըն-թացքին, աւելի չսրելու համար ֆրանքեւանգլիական զինակցական յարաբերութիւնները:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա-ՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ-ՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

Ի՞նչ կ'ըսէ թուրք մամուլը անգլօթուրք դաշինքի մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուր-քիոյ մամուլը «Ջերմ գոհունակութեամբ ող-ջունեց անգլեւթուրք համաձայնու-թեան կնքումը»:

Հիւսէյին Ճահիտ կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ (15 մայիս).

— «Թուրքիա եւ Անգլիա, այսօր, ի դէպ Միջերկրականի մէջ տեղի ու-նենալիք յարձակումի մը, փոխադարձ ապահովութեան յանձնառութեան տակ կը մտնեն: Ատիկա աւելի ընդհա-նուր, աւելի տեւական եւ հիմնական համաձայնութեան մը նախաքայլն է: Այն վաւերագիրը որ այսօր միմիայն Միջերկրականէն գալիք յարձակումի դէմ երկու պետութիւնները փոխա-դարձ օժանդակութեան յանձնառու-թեան տակ կը դնէ, վաղը նոյն ապա-հովութիւնը Պալքաններն ալ պիտի ընդգրկէ եւ Թուրք հանրապետու-թեան ցամաքային թէ ծովային սահ-մաններուն անձեռնմխելիութիւնը եւ ... յաշխիքի տակ մտած պիտի ըլլայ:

Այս յանձնառութիւնը ստորագր-ուած առեն մեր զգացած գոհունա-կութեան մէջ ոչ մէկ պետութեան դէմ ... եւ է յարձակումի զգացում կայ, ... ալ պարծանքի ու ապարէզ կար-... փափաք: Մեր մեծագոյն գո-հունակութիւնը առաջ կուգայ ... խորհրդածութենէն թէ, այս նոր դի-ւանագիտական վաւերագիրը պիտի ծառայէ համաշխարհային խաղաղու-թեան ամրապնդումին: Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ գործակցութիւնը, եթէ Արե-ւելեան Միջերկրականի կարգ մը ժո-ղովուրդներուն վրայ յարձակումի մը դիտա-ւորութիւն կայ, զայն յուսախաբ ը-նելու բնոյթը ունի:

Թուրքիոյ բոլոր պետութեանց հետ յարաբերութիւնները մինչեւ հիմա խիստ ուղղամիտ եւ բարեկամական եղած են: Կասկած չկայ թէ ասկէ յե-տոյ ալ իր նոյն հանգամանքը պիտի պահէ: Կրնանք ենթադրել թէ, այս կնքուած համաձայնութիւնը Առանցքի պետութեանց կողմէ ապաճան մը ահաճութեամբ պիտի դիմաւորուի, ..ցէ ալ դէշ կերպով պիտի մեկնա-բանուի: Եթէ այսպէս ըլլայ, ափսոս պիտի ցաւինք:

Թուրքիա Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ դէմ ինչպիսի բաղձանք մը կրնայ ու-նենալ: Անկարելին ենթադրելով, եթէ ... մը ընդունինք թէ Գերմանիա եւ Իտալիա քայքայուեցան, ասկէ հիւ-... մը չափ օգուտ մը չվիճակիր Թուր-քիոյ բաժնին: Հետեւաբար, ոչ Գեր-մանիա, ոչ Իտալիա տրամաբանօրէն հաւանական չեն կրնար նկատել թէ Թուրքիա իրենց դէմ ծրագրի մը կը մասնակցի, կամ նման ընթացք մը կը բռնէ: Մենք միմիայն մեր պաշտ-պանութիւնը, մեր ապահովութիւնը կը խորհինք: Այս մասին մեր իրա-ւունքն ալ աշխարհի վրայ ոչ մէկը կրնայ ուրանալ:

Արդէն Առանցքի պետութիւնները զանազան առիթներով յայտարարած են մեզի հանդէպ իրենց բարեկամա-կան զգացումները: Եթէ այս զգա-ցումները անկեղծ են — եւ իբր ան-կեղծ կրնանք ընդունիլ,— նոյն բա-րեկամութեան անգլիական եւ ֆրան-սական պետութեանց ալ մասնակցու-թեանց համար միայն գոհունակու-թեան առիթ մը պէտք է կազմէ, ո-

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Նոյն որոշումն արին կաթողիկոսի հետեւորդներից Մովսէս վարդապե-տը, Թէոդորոս սարկաւագը, երկու եղբայր՝ Մովսէս եւ Դաւիթ քահա-նաները իրանց աշխարհական եղբօր՝ Սարգսի հետ, եւ մի քանի ուրիշներ:

Բայց եւ այնպէս նոյն աւուր գիշե-րը կաթողիկոսը իւր երկշոտ մերձա-ւորները ժողվելով, նրանց հետ միա-սին խոյս տուաւ դէպի Բագարան:

Հետեւեալ առաւօտ մի քանի գունդ զինուորներ յառաջանում էին դէպի Բիւրական: Ամրոցականները հեռուից նրանց տեսնելով՝ կարծեցին թէ թըշ-նամու յառաջապահներն են եւ սկսան ապաստանել դէպի ամրոցները վազել: Բայց երբ այդ գնդերը մօտեցան, նը-րանք զարմանալով նկատեցին Ոստա-նիկների դրօշակները եւ եւ ուրախու-թեամբ լցուեցան: Եկողները ոչ թէ թշնամիներ, այլ հայ զօրքեր էին. բայց ո՞ր իշխանի զօրքերը, ոչ ոք չգիտէր:

Երբ նրանք Բիւրականի պարիսպնե-րին հասան, ամրոցականները զար-մանալով տեսան, որ մի քանի հարիւր հոգուց բաղկացած այդ զօրագունդը ոչ պետ ունի, ոչ գլխաւոր, այլ մի ինչ որ խարազանազգեստ մարդ, խա-չանիշ դրօշը ձեռքին, առաջնորդում է նրանց:

Երբ ամրոցի դռները բացին օգնու-թեան հասնող զօրքը ներս ընդունե-լու, Սահակ սրբազանը դէպի դրօշա-կիր առաջնորդը առաջանալով, ա-սաց.

— Այս ի՞նչ եմ տեսնում... Հայր Սողոմոն: Ճգնաւորը զօրապե՞տ է դարձել...:

— Այո՛, սրբազան. եկեղեցւոյ ա-զատութիւնը պաշտպանող զօրքին ճգնաւորները պիտի առաջնորդեն, պատասխանեց խարազանազգեստ հայրը եւ պատմեց նրան թէ ի՛նչպէս էր ժողվել այդ զօրագունդը:

Սողոմոն ճգնաւորը Սագաստան աք-սորուած մի հայ քահանայ էր, որ բաղդի բերմամբ ազատութիւն գըտ-նելով՝ վերադարձել էր հայրենիք եւ իւր օրերը վանքերում անցնում էր ճգնութեամբ:

Լսելով Այրիվանքի կոտորածը եւ Հայոց կաթողիկոսի կրած հալա-ծանքները, նրա մէջ վառուեց ազգա-կիցներին օգնելու նախկին եռանդը եւ նա սկսաւ թափառել շէներն ու աւան-ները եւ յորդորել ժողովրդին զէնքի դիմելու եւ իրանց պաշտպանելու, քանի որ իշխանները մերժում էին նրանց այդ պաշտպանութիւնը:

Ճգնաւորին ընկերացան մի քանի ազատ զինուորներ, որոնց շնորհիւ նա հետզհետէ կազմակերպեց մի գունդ, որ օգնութեան էր հասնում յարձակման ենթարկուող գիւղացի-ներին: Երբ լուր տարածուեց թէ Բէ-շիրը դիմում է Բիւրական կաթողիկո-սին ձերբակալելու, ճգնաւորը հրա-ւէր կարդաց իւր գնդին՝ գնալ Հայ-րապետին օգնութեան, որովհետեւ նա էլ նոյնչափ լքեալ ու անօգնական էր, որքան գեղջուկ ժողովուրդը:

Այս հրաւէրը սիրով ընդունեցաւ գնդի կողմից:

Բացի այդ ճգնաւորի խմբին միա-ցան նաեւ աւաններում գտնուող ու-րիշ ազատ զօրքեր, որոնք «մինչեւ այսօր երկրի իշխանների համար կըռ-ուեցինք, այժմ էլ եկեղեցու իշխանի համար կռուենք» ասելով, յարել էին խաչանիշ դրօշին եւ դիմել Բիւրա-կան:

Ճգնաւորի հետ եկած զօրքը վեհա-րանի շուրջը պատած սպասում էր, որ Վեհափառը ելնէ եւ օրհնէ իրանց: Այդ մի բնական եւ իրաւացի ցանկու-թիւն էր այն զօրականի համար, որ ինքնակամ եկել էր իւր եկեղեցին եւ նրա պետը պաշտպանելու: Բայց ո՛ր-քան մեծ եղաւ Սողոմոն հօր ցաւը, երբ Դրան եպիսկոպոսը յայտնեց նը-րան թէ՝ Վեհափառը խոյս է տուել Բագարան:

— Իմ զօրքերը կը ցրուեն, եթէ այդ իմանան, ասաց նա եպիսկոպոսին. նրանք եկել են այստեղ Վեհափառին պաշտպանելու: Իսկ եթէ նրանց յայտնուի թէ կաթողիկոսը ձգել է միաբանութիւնը իւր անձն ազատելու համար, նրանք դուցէ վերադառնան հէնց այս վայրկեանին:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն. մենք կա-րօտ ենք այդ զօրքի օգնութեան, հարցրեց եպիսկոպոսը:

Փոքր մտածելուց յետ ճգնաւորը պատասխանեց.

— Պէտք է յայտնել նրանց թէ՝ Վե-հափառը հիւանդ է եւ ելնել չէ կա-րող: Այս անմեղ սուտը օգուտ կը բե-րէ մեզ:

— Չէ՛, հայր Սողոմոն, չկայ մի սուտ, որ յանցանք չհամարուի, եւ չկայ մի յանցանք, որ անպատիժ մը-նայ, նկատեց եպիսկոպոսը. ես այդ տիրասէր զօրքին խաբել չեմ կարող: Աւելի լաւ է, յայտնենք նրան ճշմար-տութիւնը. իսկ մեր պաշտպանու-թեան գործը թողնենք նրա խղճին:

— Այդ միեւնոյնն է՝ թէ մենք մեր ձեռքով Բիւրականը յանձնենք թշնա-մուն:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, հարցրեց ե-պիսկոպոսը տարակուսելով:

— Ոչինչ այլեւս անելու չունենք. մնում է որ ես ինքս գործեմ այդ յան-ցանքը, եթէ արդարեւ դա մի յան-ցանք է, ասաց ճգնաւորը: Այս դուրս գալով վեհարանի բակը, յայտնեց զօրքին թէ՝ «Վեհափառը հիւանդ է եւ իմ բերանով ուղարկում է ձեզ իւր հայրական օրհնութիւնը»:

Զօրքը, ի հարկէ, հաւատաց ճգնա-ւորին եւ շատերը նրանցից եկան այդ համոզման թէ՝ թշնամու յարձակման լուրը վախեցրել է կաթողիկոսին:

Այս համոզումը, մինչեւ անգամ բորբոքեց նրանց մէջ վրէժխնդրու-թեան կրակը:

Նոյն օրը եւեթ զօրքերը կարգաւո-րեցին: Թէ ամրոցում եղածները եւ թէ նորեկները բաժանեցին մի քանի խմբերի, որոնց եւ կարգեցին զանա-զան տեղերում. այն է՝ ոմանց աշ-տարակների մէջ, ոմանց պարիսպների վրայ եւ մնացեալներին՝ դռների առ-ջեւ կամ գաղտնի ծածկարաններում:

Ընդհանուր հրամանատարութիւն յանձն առան տեղական զօրքերի վե-րայ՝ Թէոդորոս սարկաւագը, որ քաջ զինավարժ էր, իսկ եկւորների վրայ Սողոմոն ճգնաւորը:

Արդէն ամէն ինչ պատրաստ էր, երբ թշնամին երեւաց, որ յառաջանում էր Վաղարշապատի կողմից:

(Շար.)

բովհետեւ, իրենց Թուրքիոյ դէմ յարձակելու բաղձանքներուն ուրիշ – ներու ալ մասնակցութիւնը, իրենց փափաքած նպատակին աւելի զօրա – նալը կը նշանակէ :

Եթէ տեսնենք որ Հայրենիքին սահ – մանները պաշտպանելուն վերաբեր – եալ Թուրքիոյ այս բացորոշ եւ ուղ – ղամիտ ընթացքը Առանցքի շրջանակ – ներուն մօտ գէշ մեկնաբանութեանց տեղի տայ կամ դժգոհութիւն առաջ բերէ, պիտի ըսենք թէ մեր ապահո – վութիւնը երաշխիքի տակ տեսնել չէին ուզեր եղեր: Անոնց դժգոհութիւնը ա – ռաջնակարգ ապացոյցը պիտի կազմէ թէ Թուրք կառավարութիւնը որքան ճիշդ տեսեր եւ ուղիղ շարժեր է:

Մեր կացութիւնը խիստ բացայայտ էր: Կեդր. Եւրոպայի վերջին կացու – թիւնը եւ Իտալիոյ Պալքաններ գալը նախաքայլն էր մեծ չափով այն ար – շաւանքին որ ամբողջ պալքանեան թե – րակղզիին վրայ պիտի տարածուէր եւ Թուրքիան ալ շրջանակին մէջ պիտի առնէր: Այս պարագային, Թուրքիոյ համար պարտականութիւն մըն էր աշխատիլ որպէսզի ամէն միջոցի դի – մելով ինքզինքը պաշտպանելու կարե – լիութիւնները ձեռք բերէ: Ուրեմն մեր ըրածը ամէնէն ճիշդ ընթացք մըն է: Կամ Պալքաններու վրայ երեւցող այս վտանգը կասկածանքէ մը կը բաղկանայ, այդ պարագային, մենք, առաւելն, պարապ տեղը ձանձ – րոյթ մը յանձն առած կրնանք հա – մարուիլ: Այս ձանձրոյթը միայն մեզ կրնայ չհաճոյացնել. ուրիշներու վը – նաս չի պատճառեր որ մեր բարեկամ – ներէն մէկ մասը իրենց մօտ իրաւունք մը զգան ասոր համար գանգատելու :

Երբեք կասկած չկայ թէ, աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ պետութիւնները, առանց իրարու հանդէպ զինակցութեանց եւ համաձայնութեանց նման յանձնա – ռութեանց տակ մտնելու, իրենց գըլ – խուն ապրէին: Բայց ասոր համար անհրաժեշտ կ'ըլլար որ ամէն ազգի ա – պահովութիւնը ուրիշ միջոցի մը շը – նորհիւ երաշխիքի տակ առնուած ըլ – լար: Ընկերային կեանքի մէջ ոստի – կանական ուժերուն կը վստահինք եւ մեր դրացիներուն հետ համաձայնու – թիւններ չենք կնքեր: Իսկ միջազգա – յին կեանքի մէջ միմիայն պաշտ – պանութեան դրութիւններով է որ ազգերը իրենք զիրենք ապահովու – թեան մէջ կրնան գտնել: Այս ընդհ. հոսանքին մէջ բացը մինակ մնալով՝ բացարձակ է որ փորձանք մը հրաւի – րած պիտի ըլլայինք մեր վրայ: Մենք հաւանական յարձակում մը դիմադ – րելու եւ զայն կանխել ստիպուած է – ինք եւ այս հարկադրանքը մեզ մղեց միանալ Անգլիոյ, որուն հետ ոչ մէկ կէտի վրայ վէճ ունինք, որմէ հեռու – էն կամ մօտէն ոչ մէկ սպառնալիքի ենթակայ ենք եւ որուն խաղաղասի – րութեանը մասին ոչ մէկ կասկած ու – նինք :

Կառավարութիւնը լաւ գործ մը կա – տարեց »:

« ՅԱՌԱՋ « ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՀԱՐԳԱՆԱԼՈՒ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ – ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻԴ ՀԵՏ ԿԱՊ – ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱ – ԼՈՒ ՀԱՄԱՐ :

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ «ԴԱՐԱՒՈՐ» ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսական թերթերը սկսան պր – պտել պատմութիւնը, ցոյց տալու հա – մար թէ Ֆրանսա չորս դարերու բա – րեկամութիւն մը ունի Թուրքիոյ հետ :

Այսպէս « Մաթէն » կը պատմէ թէ Ֆրանսուա Ա. դաշինք կնքած է Սուլ – թան Սիւլէյմանի հետ, բայց կը մոռ – նայ թէ այդ դաշինքը ի՛նչ դայթակ – ղութիւն ու զզուանք պատճառեց քը – րիստոնեայ Եւրոպայի մէջ :

Դարձեալ նոյն թերթն է, որ կը պատմէ թէ Ֆրանսա Թուրքիոյ ձեռք երկարած է ոչ թէ բան մը շնորհելու, այլ բան մը խնդրելու համար:

Հետաքրքրական է սակայն Թուր – քերուն տուած պատասխանը.

— « Մեր կրօնքը կ'արգիլէ մեզի դրամ փոխ տալ քրիստոնեաներուն, Օսմանցիները կ'օգնեն իրենց բարե – կամներուն զինուորական ուժով, բայց ոչ դրամով »:

Ատիկա պատճառ մը չէր, սակայն, որ Ֆրանսա շարունակէր Թուրքերու հետ բարեկամ մնալու քաղաքակա – նութիւնը եւ Հանրի Դ., Լուդովի – կոս ԺԴ. նոր նոր դաշինքներ կը կն – քեն: Երբ Քոլպէր կը ղրկէ բանագնաց մը, որ յանուն Լուդովիկոս ԺԴ.ի ա – ռեւտրական դաշինք մը պիտի կնքէր Փոլսոյ Սուլթանին հետ, Թուրքը կը պարմանայ.— « Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ատանկ մեծ թագաւոր մը կը զբաղի առեւտուրով»: Ֆրանսական յեղափո – խութեան շրջանին եւս, մարդու եւ ի – րաւունքներու ազատութեան պայքա – րի օրերուն, Հանրապետութիւն եւ Բարձր. Դուռ ձեռք կ'երկարեն իրա – րու: Եւ ահա Նափոլէոն, որ ընդունե – լով Օսմ. դեսպանը, կը յայտարարէ.

— Օսմանցիներուն կրած դժբախ – տութիւնը կամ ուրախութիւնը կը համարենք դժբախտութիւն կամ ու – րախութիւն Ֆրանսայի համար:

կ'ընեն, համոզուած եւ անկեղծ բըր – ճակէրներ չեն: Անոնց այդ քայլին շարժառիթն է կամ շահը, կամ վախը եւ կամ ոխը: Առաջիններու կարգին պէտք է դասել կենդանիներու վաճա – ռականները որոնք թրքականութիւն կը քարոզեն պարզապէս Ամքի հա – րուստ արօտավայրերու սիրոյն: Ա – նոնց կարգին պէտք է դասել նաեւ ա – մէն տեսակ մաքսանենգները որոնք թրքասիրութիւն կը քարոզեն օգտը – ւելու համար քաղաքական ներկայ պարութենէն, որ դիւրութիւն կուտայ իրենց Սուրիոյ եւ Սանճաքի միջեւ երթեւեկելու եւ գործադրելու շահա – բեր «առուտուրը»՝ Սանճաք փոխա – դրելով զանազան ապրանքներ կամ անկէ դուրս հանելով «տըվիզ»ներ:

Գալով վախկոտներուն, ասոնք, կորսնցուցած են իրենց հաւատքը Ֆրանսայի հանդէպ (Կիլիկիոյ եւ Սանճաքի մէջ) կոյր գործակալներ դարձած են Թուրքիոյ ապագային ե – րաշխիք մը ապահովելու յոյսով:

Վերջինները քինախնդիրներն են, որոնք կ'օգնեն Թուրքերու, յաղթող – տալու համար Ֆրանսայի հանդէպ ի – րենց ունեցած ատելութեան եւ վրէ – ժին: Անոնց համար Ֆրանսան յանցա – ւոր է, որովհետեւ կորսնցնել տուաւ իրենց կարգի պնակը: Այս ընթաց – քով անոնք կը յուսան որ Ներուի ի – րենց յանցանքները, որ գործեցին 1936—1937ին Սանճաքի խնդրին մէջ: Այս բոլոր քարոզիչները սակայն ան – նշան մեծամասնութիւն մը կը կազ – մեն :

Արդեօք ենկիւրիի վարիչները տեղ – եակ չե՞ն Հալէպցիներու իրական մը – տայնութեան: Եթէ շրջող զրոյցները համապատասխան են իրենց իսկական դիտաւորութեանց, պէտք է հաւատալ Թուրքերու անտեղեակութեան: Այդ մոլորանքին մէջ դեր ունի փութկո – տութիւնը կարգ մը վարձկան դրիչ – ներու եւ գործակալներու: Բայց ի – րական պատասխանատուներն են Սանճաքի Հէնլայնները(Սանճաքի տե – ղացի վարիչները) որոնց համար Հա – լէպի կցումը Սանճաքին միակ միջոցն է յաւերժացնելու համար այն շնորհ – ները զորս կը վայելեն այդ «անկախ» երկրին մէջ: Անոնց համար Սանճաքի անշլուսը իրենց ոսկեդոյն երազնե – րուն վերջաբանն է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպի «Էքլէր տիւ Նօր»թերթը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 Մայիս).

— Յաճախ կը խօսուի Հալէպի մէջ աւեր գործող Թրքական քարոզու – թեան մասին: Եղելութիւնը անուրա – նալի է: Բայց անորոշ է մղուած քա – րոզութեան բնոյթը, տարածութիւնը եւ ձեւը:

Լուսաբանելու համար այս կէտերը պղտիկ քննութիւն մը կատարեցինք եւ հասանք հետեւեալ եզրակացու – թեան.

1.— Ոչ ոք անկեղծօրէն կը ցանկայ Թուրքերու Հալէպ վերադարձը: Եթէ կային կարգ մը չհասկցողներ, որոնք առանց չափելու հետեւանքները կողմ – նակից կ'երեւային Թուրքերու վերա – դարձին, Սանճաքի օրինակը փարա – տեց իրենցպատրանքները: Հոն՝ Սան – ճաքի մէջ, տնտեսական բռնակալու – թիւնը, միացած քաղաքական ահա – բեկութեան, անտանելի դարձուցած է կեանքը ոչ միայն Արաբներու եւ քը – րիստոնեայ փոքրամասնութեանց, այլ նոյնիսկ Թուրքերուն, որոնցմէ շատեր նախընտրեցին լքել ամէն ինչ եւ ապաստանիլ Լիբանան:

2.— Անոնք որ ներկայիս Հալէպի մէջ ի նպաստ Թուրքիոյ քարոզութիւն

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին հե – տեւեալ երկու օրինագիծերը ներկա – յացուած են.—

1.— Քաղաքական նպատակով հա – ւաքուողները, քաղաքական կուսակ – ցութեանց մէջ մտնողները, քաղաքա – կան ցոյցերու, հաւաքոյթներու եւ ընտրութեանց մասնակցողներ, այս նպատակով բերանացի թելադրու – թիւն ընողներ, քաղաքական յօդուած գրողներ եւ այս նպատակով ճառ խօ – սողներ մինչեւ հինգ տարի բանտար – կութեան պատիժը կը կրեն :

2.— Պետութեան հիմնական կազ – մակերպութեան օրէնքին մէջ որոշ – ուած մայր հանգամանքներուն, կամ երկրին քաղաքական, տնտեսական, ընկերային, զինուորական որ եւ է օ – րէնքը աւրելու կամ ջնջելու նպատա – կով ասոնց դէմ եւ կամ օտար վարչա – ձեւերու եւ համայնավարութեան ի նպաստ բանակին, բանակին վերաբե – րող անձերուն, զինուորական գործա –

բաններու եւ հաստատութեանց մէջ աշխատողներուն միջեւ ո եւ է կերպով փրոփականտ ընողներ, կամ ընելու ձեռնարկողներ պիտի պատժուին մինչեւ հինգ տարի ծանր բանտար – կութեամբ: Եթէ այս փրոփականտին պատճառաւ կառավարութեան վնաս մը եկած է, յանցապարտը պիտի պատժուի նուազագոյն հինգ տարի բանտարկութեամբ :

Այս օրինագիծներուն տուն տուած են հետեւեալ պատճառները.—

« Վերջին տարիներս տեսնուած է որ Թուրք պետութեան քաղաքական, իրաւական եւ տնտեսական, ինչպէս նաեւ հիմնական կազմակերպութեան օրէնքին մէջ որոշուած մայր հանգա – մանքներուն օրէնքները աւրելու եւ մասնաւորաբար ի նպաստ օտար վար – չաձեւերու, դուրսէն ծրագրեալ կեր – պով քարոզութիւն կատարուած է բա – նակին մէջ:

Այս կարգի դաւադրական գործերու մէջ գտնուողները խստիւ պատժուած են թէեւ, բայց վերջերս ամէն երկրի բանակներուն մէջ ծաւալիլ սկսած այդ կարգի քարոզութեան դէմ ան – հրաժեշտ նկատուած է ազդեցիկ տը – րամադրութիւններ աւելցնել զինուո – րական պատժական օրէնքին մէջ»:

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱԹՈՌՆ ԻՍԿ ...

Հակաիթլէրական թերթ մը կը պատմէ.—

Չորս վարչապետները — Չէմպըր – լէն, Մուսոլինի, Տալատիէ եւ Հիթլէր — Աստուծոյ կ'այցելեն :

Նախ ներս կը մտնէ, բնականաբար ամէնէն տարիքոտը՝ Չէմպըրլէն :

Հայր Աստուած ոտքի կ'ելլէ, յար – գալից ձեւով կ'առնէ բարեւը եւ ցոյց կուտայ աթոռ մը :

Յետոյ կուգայ Տալատիէ: Նոյն ձե – ւով կ'ընդունի զայն եւս ու անոր ալ աթոռ մը կը հրամցնէ՝ միշտ ոտքի ե – լած :

Երրորդ մտնողը կ'ըլլայ Մուսոլի – նին: Աստուած կէս մը ոտքի կ'ելլէ ա – նոր ալ եւ ժպտուն ցոյց կուտայ եր – րորդ աթոռ մը՝ Իտալիոյ Առաջնոր – դին :

Իսկ երբ կարգը կուգայ Հիթլէրի, Հայր Աստուած ոտքի չելլեր ու մի – այն ձեռքով ցոյց կուտայ չորրորդ ա – թոռը՝ հրամցնելով Ֆիւրէրը որ ան եւս նստի :

Այս պարագան ուշադրութիւն կը գրաւէ, սակայն, եւ Տալատիէ ծռելով Աստուծոյ, կ'ըսէ .

— Տէ՛ր իմ, մեզի երկուքնուս ալ աթոռ հրամցուցիք՝ ոտքի ելլելով : Ի՞նչ էր պատճառը որ Հիթլէրը ըն – դունեցիք առանց շարժելու ձեր ա – թոռէն :

— Պա՛րզ է, կը պատասխանէ Հայր Աստուած, վախցայ որ եթէ ոտքի ել – լեմ ... իմ աթոռս ալ կը գրաւէ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ գիւղացիական ղեկա – վար Վիթոս, որ երեք անգամ վար – չապետ եղած է եւ քանի մը տարիէ ի վեր աքսորուած էր, բայց վերջերս արտօնուեցաւ վերադառնալու Լեհաս – տան, ճառ մը խօսեցաւ մեծ հաւա – քոյթի մը առջեւ եւ յայտարարեց.— « Մենք պարտաւոր ենք պաշտպանել մեր երկիրը եւ յանձն առնել ամէն զո – հողութիւն: Գերմանիա կը մղէ ջի – ղերու պատերազմ մը. բայց լեհ գիւ – ղացիները ունին երկաթէ ջիղեր . ա – նոնք անընկճելի են »:

ՍԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾՆԵՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր – հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա – գրով խմբագրականի մը մէջ (12 Մա – յիս).

— «Անուրանալի է որ բոլոր գա – ղութներու մէջ ազգապահպանման շարժում մը գոյութիւն ունի: Քաղա – քական, գրական, բարեսիրական, կը – րօնական, մարզական գետնի վրայ անսահման եռանդ կը սպառի:

Արդար հպարտութեամբ կը խան – դավառուինք, տեսնելով հայ կազ – մակերպութիւններու մեղուաջան աշ – խատանքը: Ժողովուրդ մը որ ցրուած է աշխարհի չորս ծագերուն, զուրկ իր հայրենիքի պաշտպանութենէն ու օ – ժանդակութենէն, իր ունեցած հա – մեստ միջոցներով պետական գործ մըն է որ կը կատարէ, արծարծելով ազգային գիտակցութիւնը եւ հա – ւատքը գանգուածներուն մէջ:

Կատարուած այսքան գեղեցիկ աշ – խատանք մը եւ ձեռք բերուած ար – դիւնքը, դժբախտաբար սահմանա – փակուած է նեղ շրջանակներու մէջ:

Հետաքրքիր դիտող մը եւ ուսումնասիրող մը, կրնայ ստուգել թէ մեր ղաղութին կէսը կորուած է հայ կեանքէն: Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ այդ համեմատութիւնը աւելի բարձր է, մինչեւ հարիւրին եօթա – նասունի կը հասնի: Կազմակերպու – թիւնները, քաղաքական եւ բարեսի – րական, կը գործեն ժողովուրդին հարիւրին երեսունին մէջ: Մնացեա – լը անտեսուած է, իբրեւ անյոյս, կոր – սուած տարր:

Համբանքը, որ այս պայմաններուն տակ որակին չափ կարեւոր է, մոռա – ցութեան ենթարկուած է: Ամէն քա – ղաքի եւ թաղի հայկական հանդէսնե – րուն, մուտքով կամ ձրի, պիտի տեսնէք նոյն դէմքերը, նոյն ընտա – նիքները, նոյն երիտասարդները: Ըն – ւերահաւաքութիւն կատարուած պա – րագային, ցանկերու մէջ պիտի հան –

դիպիք միեւնոյն անուններուն:

Գործունէութեան ընդարձակ դաշտ մը կայ որ անտեսուած է, առանց բա – ցառութեան, բոլոր հայ կազմակեր – պութիւններէն: Վերջինները փոխա – նակ իրար խաչաձեւելու, մէկը միւ – սէն նախանձելու, պէտք է ձեռք եր – կարեն խոպան դաշտերուն: Հայ ըն – տանիքներ, երկսեռ երիտասարդներ, որոնք իրենց ազգութիւնը կը յիշեն տարին անգամ մը եկեղեցի երթալով եւ հեռու կը մնան հայ կեանքէն, պէտք է մեր կազմակերպութիւններու գործունէութեան առարկան դառնան:

Թափուած այսքան ճիգ ու զոհողու – թիւն, երբ կը սահմանափակուի փոք – րամասնութեան մէջ, կը նշանակէ թէ ազգովին հաշտուած ենք պարտու – թեան գաղափարին հետ: Մեր ժողո – վուրդին բացարձակ մեծամասնու – թիւնը, իրական համբանքը պէտք է հոգածութեան առարկայ դարձնել: Թող մոռնան իրենց նախասիրած կազմակերպութեան, որոնց թիւը եւ տեսակը այնքան այլազան են ու զո – հացում կուտան բոլոր ճաշակներուն: Կարեւորը հօտէն դուրս չմնալն է:

Մեր մեծ ու փոքր կազմակերպու – թիւններու ղեկավարները այս ուղ – ղութեամբ ծանր պատասխանատուու – թիւն մը ունին: Կը գոհանան դիւրին աշխատանքներով: Կ'արհամարհեն թրքախօսը եւ իրենցմէ հեռուն ապ – րող որեւէ տարր, փոխանակ փնտռե – լու եւ գտնելու մեծամասնութիւնը, որ գլխաւորապէս կարիք ունի հոգա – ծութեան, սրտցաւութեան, զանոնք տաքցնելու եւ զօդելու հայ կեան – քին, քաղաքական, բարեսիրական ո – եւէ օգնականով:

Ի՞նչ արժէք ունին Փարիզի, Նիւ Եորքի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ տարուած այնքան խանդավառ աշխա – տանքները, երբ կը սահմանափակ – ուինք ու կը գոհանանք փոքրամաս – նութիւնով ու անտարբեր կը գըտ – նուինք հոծ զանգուածներու հոգեկան աշխարհին հանդէպ, զանոնք նկատե – լով կորսուածներ»:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

Le Journal de la Femmeի մէկ աշխա – տակիցը մեծ գովեստով կը խօսի դե – րասանապետ Ա. Շահխաթունիի մա – սին, իբրեւ «աշխարհի առաջնակարգ դիմանկարիչը» (maquilleur): Եւ այս առթիւ, հրատարակելով Շահխաթու – նիի նկարը եւ նմոյշներ կատարած դիմանկարումներէն, կը գրէ թէ Շահխաթունի հայ մեծ դերասան մըն էր, որ ժամանակ մը փայլեցաւ նաեւ ֆրանսական համր սինէմաներու մէջ (Michel Strogoff, L'Homme à l'Hispano), սայց խօսուն սինէմային յաղթանա – կէն վերջ պարտուեցաւ ու չարունա – կեց մնալ համր, այսուհանդերձ ծա – ռայելով իր յաղթականին, դիմանկար – կելով անոր դերասանները: Եւ այսօր այնպիսի հռչակ հանած է իր արուես – տին մէջ, որ կը համարուի աշխարհի մեծագոյն դիմայարդարը :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՅՍ ԵՒ ՍՏՈՒԵՐ (բանաստեղծու – թիւններ): Գրեց՝ Վահրամ Սոփեան: Գեղեցիկ տպագրութեամբ, գունաւոր թուղթի վրայ: 1939, Նիւ Եորք: Գին 1.50 տոլար: Ստանալու համար դի – մել.— Վ. Սոփեան, 3750 Broadway, New York, City, U. S. A.

PARIS – LEVANT (Փարիզ – Արե – ւելք, բժշկա – առողջապահական ամ – սաթերթ): (Հայերէն եւ ֆրանսե – րէն): Ա. տարի, թիւ 1, մայիս 1939: Տնօրէն խմբագիր Տոքթ. Ալ – լահվէրդի Որդի, տարեկան բաժնեգին 100 ֆրանք, արտասահման 125 ֆր.: Հասցէ.— 27, Ave. de Versailles, Paris (16):

ՀՌՈՄԻ «Լա Թրիպիւնա» թերթը պայրոյթ կը յայտնէ, որ Ֆրանսացի – ները Villa Medici անունը կը գրեն Villa medicis, վերջը աւելորդ s տառը կցելով: Թերթը կ'ըսէ, թէ այս անու – նը այնքան իտալական է որքան Նիսը, Քորսիքան եւ Թունուզը եւ պէտք է գրուի ըստ իտալական ձեւի :

ՀԻԹԼԷՐ գալ ամսու սկիզբները ընդարձակ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ Գերմանիոյ բանակի, ծովային ու օդային ուժերու վարիչներուն հետ եւ անոնց պիտի բացատրէ գերմանօ-իտալական զինակցութեան դաշինքին նպատակներն ու կէտերը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

Ծերունին բոպէ մը լուռ մնաց:

— Հաւանական է որ դուն կը սխա – լիս. եթէ այդպիսի գաղտնիք մը ըլ – լար, ես անպատճառ կը գիտնայի:

— Ես բոլորովին վստահ եմ, տէր իմ, այնտեղ քար մը կայ, որ մէկդի կ'առնուի եւ մուտքը կը բացուի:

— Է՛հ, լաւ, դուք գիւղացիներդ կը հաւատաք թէ քարեր կան՝ որոնք այդպէս կը բացուին, քարեր ալ կան՝ որոնք կ'երգեն, մի երրորդ տեսակի քարեր գիշերները կ'երթան մօտակայ առուակէն ջուր խմելու. ալ ի՞նչ ը – սեմ. հաղարումէկ այսպիսի հէքեաթ – ներ:

— Բայց չէ՞ որ ես ինքս անձամբ այդ քարը մէկդի առեր եմ:

— Ճիշդ այնպէս, ինչպէս ուրիշ – ներն ալ անձամբ լսած են քարերուն երգելը: Դուրկը ապահով եւ անառիկ ամրոց մըն է. զայն թշնամիին դէմ

պաշտպանելը դիւրին է, բայց յոյս ընել ստորերկրեայ անցքի մը վրայ, ատիկա միամտութիւն կ'ըլլար:

— Սակայն, Տէր իմ...

Ծերունին ուսերը թօթուեց:

— Թող որ մեր գործերուն մասին խօսինք, պէտք չէ ժամանակը կորսն – ցնել: Ծերուկը այնպիսի վճռական շեշտով արտասանեց այս խօսքը, որ կտրեց Հալմալոյի յամառութիւնը:

— Շարունակենք, յարեց ծերունին, Ռուժ-Ֆօէն դուն կ'երթաս Մոնշըվրիէ անտառը, ուր կը գտնուի Հայր Պէնէ – տիխիտէ՝ երկու տասնեակներու պե – տը. ան լաւ մարդ է, գիտէ «Հայր մեր» ըսել եւ միեւնոյն ժամանակ հը – րացանի բռնել տալ իր թշնամիները: Այդպէս ալ պէտք է. պատերազմի ժամանակ պէտք չէ զգայուն դառնալ: Մոնշըվրիէէն դուն կը մեկնիս...

Այստեղ ընդհատեց իր խօսակցու –

թիւնը:

— Քիչ էր մնացեր որ դրամը մոռ – նայի: Այս ըսելով՝ գրպանէն հանեց քսակ մը եւ թղթապանակ մը ու Հալ – մալօի ձեռքը դրաւ:

— Ահա քեզ այդ թղթապանակին մէջ երեսուն հազար ֆրանքի թղթա – դրամ, մօտաւորապէս երեք լիրա եւ տասը սու հնչուն դրամ: Պէտք է խոս – տովանիլ, որ թղթադրամները կեղծ են, բայց միեւնոյնն է. իսկականներն ալ աւելի չեն արժեր: Իսկ այս քսա – կին մէջ, լսէ՛, հարիւր ոսկի լուի կայ, բոլորը, ինչ որ ունիմ, քեզ կուտամ, որովհետեւ ինծ այստեղ ո – չինչ պէտք չէ: Բացի ատկէ, աւելի լաւ է որ իմ վրայ դրամ չգտնուի: Այժմ շարունակենք մեր ընդհատած խօսակցութիւնը: Մոնշըվրիէէն դուն կ'երթաս դէպի Անտրէն, ուր կը տես – նես պարոն տը Ֆրոտէն. Անտրէնէն կ'երթաս Ժիւպէլիէր եւ այնտեղ կը տեսնես պարոն տը Ռօշըքօդը: Ժիւ – պէլիէրէն կ'երթաս Նուարիէօ, ուր կը տեսնես Աբբա – Բօդուէնը. կարո՞ղ ես այս բոլորը յիշել:

— Ինչպէս «Հայր մեր»ը:

— Յետոյ Սէն – Պրիս – ան – Կօգլի մէջ կը տեսնես պարոն Ցիւպուա Կիւը,

իսկ պարոն տը Թիւրպէնը կը տեսնես Մօրանի մէջ, որ ամրացած բերդա – քաղաք մըն է, իսկ իշխան տը Թալմօ – նը կը տեսնես Շաթօ-Գօնթիէի մէջ:

— Եւ միթէ իշխան մը պիտի զիջա – նի՞ ինծ հետ խօսիլ:

— Ես ինչպէ՞ս քեզի հետ կը խօ – սիմ :

Հալմալօ գլխարկը հանեց:

— Ամէնը քեզ լա՛ւ պիտի ընդու – նին, միայն դուն անոնց ցոյց կուտաս այս շուշանի ծաղկանկարը՝ գոր – ծուած թագաւորի աջկան մասնե – րով: Մի՛ մոռնար, որ դուն պէտք է երթաս այնպիսի տեղեր, ուր կը գըտ – նուին լեռնականներ եւ հանրապետա – կան չուներ: Այդպիսի տեղերու մէջ դուն պէտք է ծպտուած ճամբորդես: Ատիկա շատ դիւրին է. այս հանրա – պետականները այնպիսի յիմար անա – սուններ են, որ բաւական է միայն հագնիլ կապոյտ շապիկը, գլուխը դը – նել գլխարկը իր երեք ցցուած եղ – ջիւրներով եւ ճակտի վրայ փակցնել եռագոյն քօքարդը եւ ամէն տեղ կա – րելի է մտնել ելնել: Անոնց մէջ ոչ կորագունդ մնացած է այլեւս եւ ոչ համազգեստ. զօրաբաժինները թուա – համարներ չունին, ամէն մէկը ուզած

ծը կը հագնի:

— Այդպէս ուրեմն, դուն կը մեկ – նիս դէպի Սէն-Մէվէ, այնտեղ կը տեսնես Գօլիէն, զոր նոյնպէս կը կո – չեն Կրան-Բիէր: Այնտեղէն կը մեկ – նիս Բաթնէի զօրաբանակը, ուր հա – ւաքուած են երեսները սեւցուցած մարդիկ. անոնք գնդակներու տեղ խճաքարերով լեցուցած են հրացան – ները եւ կրկին քանակութեամբ վա – ռօդ կը գործածեն, որպէսզի աղմու – կը աւելի ուժգին ըլլայ, եւ շատ լաւ կ'ընեն: Բայց դուն յատկապէս պատ – ուիրէ սպաննե՛լ, սպաննե՛լ, սպան – նե՛լ: Յետոյ դուն կ'երթաս դէպի Վաշ-Նուարի բանակետղը, որ կը գտնուի բարձր դիրքի մը վրայ Շար – նի անտառին կեդրոնին մէջ: Ապա կարգով կ'այցելես Ավուան, Կրան – Բօրդաժ, զոր նոյնպէս կը կոչեն Հօ – տիւ-Բրէ: Այնտեղ կը բնակի այրի մը, որուն աղջիկը ամուսնացած է Պըր – թօնի, կամ ինչպէս կը կոչեն զայն, Անգլիացիի մը հետ: Կրան-Բօրթաժը Քէլէնի ծուխին մէկ մասը կը կազմէ: Յետոյ կ'այցելես էբինօ – լը – Շըվ – րէօին, Սիլէ – լը – Կիւյօմին, Պարա – մին եւ վերջապէս այն բոլոր մարդոց, որոնք ցրուած են բոլոր գիւղաքաղաքներու

մէջ: Ամէն տեղ դուն բարեկամներ կը գտնես եւ զանոնք կը ճամբես դէպի Վերին եւ Ստորին Մէնի անտառները: Դուն կը տեսնես Ժան-Դըրտօնը, Վէ – ժի ծուխի մէջ, Սան-Ռըկրէն՝ Պինիօ – նի մէջ, Շանպօրը՝ Պօնչանի մէջ: Գօրպէն եղբայրները՝ Մէզօնսէլի մէջ եւ լը Բըթի – Սան – Բէօռը՝ Սէն-Ժան – Սիւր-Էրվի մէջ. վերջինս նոյնպէս կը կոչուի Պուրտուապօ: Երբ կատա – րես այս բոլոր յանձնարարութիւննե – րը, երբ հաղորդես իմ հրամանս «ա – պստամբեցէ՛ք, մի՛ խնայէք երբե՛ք»՝ այն ժամանակ կուգաս կը գտնես մեծ բանակը՝ այնտեղ, ուրտեղ այն ժա – մանակ զետեղուած կ'ըլլան: Դուն կը տեսնես Պ. Պ. տ'Էլպէն, տը Լէօկիւ – րէ, տը լա Ռօշէ Ժաքըլէնը, եթէ մի – այն անոնք մինչեւ քու տեսնելը կեն – դանի մնացած ըլլան: Ցոյց տուր ա – նոնց իմ հրամանատարական ժապա – ւէնս, անոնք կը հասկնան բոլորը: Դուն հասարակ նաւաստի մըն ես, բայց ատիկա նշանակութիւն չունի:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

բայց պատրաստ է զայն պարտադրելու, եթէ մեծ ժողովրդապետութիւններըկը խորհին կասեցնել մեր անդիմադրելի յառաջխաղացութիւնը: Ես բաց խօսեցայ Թորինոյի մէջ, եւ Փոնիի այս ճառը կրնայ համարուիլ իբրեւ յետ-գրութեան մը: Եւ այժմ ես պիտի ամփոփուիմ լռութեան մէջ: Եթէ հարկ ըլլայ, ժողովուրդը պիտի խօսի: Այսօր, պատին վրայ կարդացի հետեւեալ նշանախօսքը, —«Քառասունըհինգ միլիոն Իտալացի, տասը միլիոն զինուոր, մէկ կամք» (ծափեր): Ձեր աղաղակը ինծի կ'ըսէ թէ իրօք այդպէս է»:

Իտալիա նորէն կը յիշեցնէ Լոնտոնի դաշնագիրը

Հռոմի կիսապաշտօնական շաբաթաթերթը, «Ռելացիոնի Ինթէրնացիոնալէ», յարձակողական գրութիւն մը հրատարակած է վերջին թիւին մէջ, արեւմտեան պետութեանց դէմ, հասկցնելու համար թէ Իտալիոյ պահանջները չեն սահմանափակուիր պաշտօնապէս դրուած խնդիրներով,— Թունուզ, Ճիպութի եւ Սուէզ: Ահաւասիկ այդ յօդուածին ամփոփումը.

— «Որո՞նք են այն խնդիրները որ կրնան լուծուիլ բարեկամեցողու-թեամբ: Գերմանիոյ համար.— 1. Տանցիկ, որ պէտք է վերադառնայ իր հայրենիքին ծոցը.— 2. Գաղթավայրեր. գերման ժողովուրդը կը պահանջէ այն գաղթավայրերը որոնք իրեն կը պատկանէին արդէն:

Իտալիոյ համար.— Ուրիշ խնդիրներ ալ կան, բացի Թունուզէն, Ճիպութիէն եւ Սուէզէն: Բաց կը մնայ Լոնտոնի դաշնագրին 13րդ յօդուածը: Այս խնդիրներուն լուծումը հիմնական է իտալացի ժողովուրդին համար: Այդ լուծումը կրնայ յապաղիլ, բայց ոչ անսահման ժամանակով: Ժողովրդապետութեանց թշնամութիւնը այսօր բացայայտ է աւելի քան երբեք: Պ. Պ. Տալատիէի եւ Պոնէի ճառերը անցան ընկերային պատշաճութեան ամէն սահման եւ միջազգային յարգանքի ամէն չափ: Եթէ Առանցքին արդարութեան սկըզբունքները լսեն, խաղաղութիւն կ'ունենանք: Եթէ ոչ, Եւրոպայի ճակատագիրը վճռուած է այժմէն»:

Թերթը մասնաւորապէս կը շեշտէ թէ որ եւ է առնչութիւն չկայ «Թունուզի, Ճիպութիի եւ Սուէզի հարցերուն եւ 1915ի դաշինքէն բխած իտալական իրաւունքներուն միջեւ»:

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, դիտել կուտայ թէ Մուսոլինիի վերջին ճառը չի մեղմացներ Միջերկրականի տագնապը: Արդարեւ, Մուսոլինի խօսած ատեն, ունկնդիրները յաճախ կ'ընդմիջէին, սուլոցներ արձակելով արեւմտեան «պահպանողական եւ յետադիմական» պետութեանց դէմ եւ կ'աղաղակէին,

— Թունո՜ւզ, Քորսիքա, Թունո՜ւզ, Քորսիքա...

Վալանսի հայ գործազուրկներուն խնդիրը

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հաղորդեր էինք Մաթէնի «յայտնութիւնները» Վալանսի հայ գործազուրկներու մասին: Ահաւասիկ նոյն թղթակցութեան վերջին մասը, որ կը պարզէ Վալանսի քաղաքապետին տեսակէտները.—

«Մաթէն»ի յիշած Հայրենազուրկներու գործազրկութեան հարցը, ըստ Վալանսի քաղաքապետը, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեզի: Պէտք է լուծել այս հարցը որքան կարելի է շուտ: Կառավարութեան կ'իյնայ զայն լուծելու հոգը: Հոս, Վալանսի մէջ այլեւս չենք կրնար տանիլ նիւթական այդ բեռը, եւ յետոյ այս հարցը տեղական միջոցներով լուծելու ոչ մէկ կարելիութիւն ունինք:

Այս ձմեռ, գործազրկութեան յանձնախումբը ծրագրած էր կրճատել նըպաստը կէս առ կէս,— ընտանիքի պետին կը տրուի 8 ֆրանք, կնոջ՝ 4,50, եւ 4 ֆրանք՝ իւրաքանչիւր զաւկին, առաւելագոյն չափ 29 ֆրանք հինգ հոգինոց ընտանիքի մը համար, պայմանով որ տրուած նպաստը չանցնի կէս-ամսաթոշակի մը քանակէն, բազմանդամ ընտանիքներու տրուած նպաստին յաւելումով, կամ պայմանով որ չորս զաւակով ընտանիքի մը ստացած նպաստը չանցնի 44 ֆրանքը: Մարդկօրէն, մենք չկրցանք կատարել նպաստի այդ կրճատումը, որովհետեւ նկատեցինք որ բազմաթիւ հայ տղաքներ, որոնք կը յաճախեն Վալանսի դպրոցները, լաւ չեն սնանիր, այնպէս որ մենք կաթի բաշխում կատարեցինք իրապէս կարօտ տղոց՝ համաձայն բժշկական հրահանգներու:

Պէտք է խոստովանիլ որ Հայերը, ընդհանրապէս, շատ ազնիւ մարդիկ են:

Ինծի կը թուի թէ գլխաւոր դժուարութիւնը կուգայ անկէց որ Հայերը ձգտում մը ունին համախմբուելու, ապրելու իրական գաղութներ կազմած, ինչ որ պատճառ կը դառնայ գործազուրկ զանգուածներու կազմութեան, անմարսելի մէկ քաղաքի համար:

Հետեւաբար, թերեւս հարկ է ցրուել այս գործազուրկները, որպէսզի անոնք վարժուին ուրիշ կեանքի մը, օրինակ հողամշակութեան, կամ նոր ճարտարարուեստներու, եւ այս, թերեւս մօտիկ, բայց մեր ելմտական կացութեան տեսակէտով հեռաւոր ապագայի մը, տակաւին հարցը չլուծուած ինքնաբերաբար, երբ մեր երկրին մէջ բնակող հայրենազուրկներու զաւակները Ֆրանսացի դառնան օրէնքով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Պ. Ժորժ Պոնէ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել բռնի գործողութեանց: «Մենք պիտի չընդունինք բռնութեան աստիճանական յաղթանակը արդարութեան եւ բանականութեան դէմ: Ֆրանսական կայսրութեան սահմանները ներկուած են մեր մեռելներուն արիւնով: Մենք պիտի պահպանենք այս ժառանգութիւնը: Ֆրանսա չի փորձեր պաշարել ո եւ է մէկը: Ան թշնամի չէ ո եւ է ժողովուրդի»: Այս առթիւ գոհունակութեամբ յիշեց նաեւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները:

ՕՏԱՐ ԹԵՐԹԵՐԸ եւ մասնաւորապէս Ֆրանսականները հետզհետէ հազուագիւտ կը դառնան Պերլինի մէջ, նոյնիսկ անոնք որ արտօնուած են: Պատճառը այն է որ կառավարութիւնը չուզեր օտար դրամ դուրս հանել երկրէն:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ ԵՒՐՈՊԱ ՕԴԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐ հաստատելու առաջին փորձը կատարեց ամերիկեան ջրօդանաւ մը, «Եանքի Քլիփըր», որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ դէպի Մարսէյլ, փոխադրելով աւելի քան 100,000 նամակներ եւ ուրիշ առարկաներ: Ջրօդանաւը Մարսէյլ հասաւ երէկ, կանգ առնելով Լիզպոնա եւ Ասորեան կղզիները: Նամակներու փոխադրութեան գինն էր 12.50 ֆրանք (20 կրամ), մինչեւ Մարսէյլ: Տակաւին չորս փորձեր ալ պիտի կատարուին, եւ յետոյ կանոնաւոր երթեւեկ պիտի հաստատուի շաբաթը երկու անգամ, ճամբորդներ ալ առնելով: Արդէն իսկ դիմում կատարած են 700 ճամբորդներ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ցոյցերը վերսկսան կիրակի օր: Հրեաներու ծայրայեղ տարրերը կը ջանան նոր դէպքեր յարուցանել, իբրեւ բողոք անգլիական նոր ծրագրին դէմ որ կը թաղէ հրէական Տան խնդիրը: 70,000 Հրեաներ անդամագրուած են նոր կազմակերպութեան մը որ որոշած էհանտիի մեթոտներուն հետեւիլ, մերժելով որ եւ է գործակցութիւն բրիտանական իշխանութեանց հետ:

ՎԵՑ ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐ կրակի տրուեցան Լոնտոնի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, հրձիգ ռումբերով: Այս անհարկումն ալ կը վերագրուի իրլանտացի յեղափոխականներու:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՍՐԲ. ՊԵՐԹԻԽԵԱՆԻ
ՅՈՒՆԻՍ 17ԻՆ

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մէթրօ Cadet
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ՏԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼԷՄԷՐԻ
(ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ), ՏԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԿՕԹԷՌՕ ԵՒ
Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)
Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները
Ուղերձներ հայ միութիւններու կողմէ, կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱԼԳԱՆ եւ Գ. Գ. ՄԷՏՕԹԵՐԵԱՆ, խմբերգներ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿԱՄԻՏԱՍ երգչախումբի կողմէ ղեկավարու-թեամբ Գ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵՆԻ: Հայկական պարեր բեմի վրայ, Պարահանդէս մինչեւ առաւօտ: ընտիր ջազ, Թօմպօլա, պիւֆէ, Մուտք 7,50 ֆր.:

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)
24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՋՈՒԹԱԿԻ ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՎԻՐԹՈՒՕԶ
ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆԻ
Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Ֆ. Աղաճարեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Salle Chopin, 8, Rue Daru (métro : Ternes)
25 Մայիս, Հինգշաբթի ժամը 21ին
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԻԳՐԱՆ ՀՐԱՉԵԱՅ ... ՏԻՐՈՒՀԻ ՋԸՐԹՕՓԵԱՆԻ
Յայտագիրը կը բաղկանայ դասական, ռոմանթիկ եւ ֆրանսական ու սպանիական նորագոյն երաժշտութենէ, (Mozart, Chopin, Faure, Debussy, Nigot et Milhaud, Rodrigo, Albeniz).
Տոմսերու գիներ (taxe et timbres compris)՝ 11.75, 21.75, 26.75: Տոմսակներու համար դիմել Տ. Ջռուափեանի՝ 44, rue St. Placide, Paris 6.

Միջազգային փութպոլի թունանա
«ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ» Coupe Campari
կազմակերպուած Փարիզի Իտալացիներու կողմէ, կիրակի 28 եւ երկուշաբթի 29 Մայիս «Stade Italia»ի մէջ ժամը 14ին
62 Bd. Carnot, Փարիզ (12.)
Մասնակցութեամբ Air-Franceի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, A. S. Russeի եւ U. S. Italienneի առաջին խումբերուն:
Մուտք 5 եւ 3 ֆր., զինուորներու 2 ֆրանք
Հաղորդակց. միջոց.— Métro Porte Dorée, Autobus PC. AU. AY

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ
(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)
ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ
Յառաջաբան Ծ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Պատկերներ Ատափազարի կեանքէն եւ գաւառական խոհարհ դասակարգին ապրումներէն: Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենաբաղձութեամբ: Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման:
Սուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի զինակից ընկերները, փութով արձանագրել տալու իրենց ինքնութեան թուղթերու թիւերը՝ Սէն Միշէլ, 9 rue Thenard, Միութեան գրասենեակը եւ Պէլվիլ, 73 rue Julien la Croix, ընկեր Վահանին քով:

ԿԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը կը սկսի 22 Մայիս, ժամը 9ին, գիշերը: Հասցէ՝ 66 rue d'Hauteville, Paris 9. Տիկ. Ունճեանի բնակարանը:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՆՏՌՏՈՒՔ

ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ.— Բնիկ Մարզուանցի Օհանեան Յակոբ 30 տարեկան հայ երիտասարդը Մարտ 18ին աղետալի արկածի մը հետեւանքով մեռաւ: Այս տարաբախտ երիտասարդը նախկին Ճէպէլի որբանոցէն է եւ Լիոնի մէջ ո եւ իցէ մօտիկ կամ հեռաւոր ազգական չունի, որ իբրեւ դատախազ պահանջէ արեան գինը ապահովագրական ընկերութենէն որ արդէն ճանչցած է իր յանձնառուին պատասխանատուութիւնը: Ազգ. վարչութիւնը կը արէ խորհրդակցութիւնները մինչ ազգականի մը գտնուիլը: Կը խնդրենք բոլոր անոնցմէ որ կը ճանչնան յիշեալ տարաբախտ Յակոբը, բարի ըլլան վարչութեանս հասցէին ուղարկել անմիջապէս անոր ազգականաց անունները, անշուշտ հասցէներով: Արտասահմանեան բոլոր թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս փնտռտուքը: Union Nationale Arménienne, 69 rue Louis-Blanc Lyon (Rhône).

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ
ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ
Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh,,
ԳՐԵՑ՝ PAUL DU VÉOU
(Հեղինակին ճամբորդութիւնը Աղեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, Ճերակուտական Փ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, ճափոնական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, առաջին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.:
Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր.:
Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած) 35 ֆր.:
Սովորական տպագրութեան գինն է 15 Ֆր.:
Փոխարժէքը չէքով գրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).
Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ: Առաքումները անմիջապէս պիտի կատարուին: Անուն, մականուն եւ հասցէ գրել յստակօրէն, գլխագիր:

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ
Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօք. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):
Doline Alcalineի
կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ
Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը:
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ
Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ: Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը: Վստահելի տուն:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Արտաւազդ Հանըմեան
122 Boulevard Murat (Paris 16e)
Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, ելքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առեւտուրի եւ գործի համար:
10 - 12, 6.30-8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, Ժասմէն 52-69:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքօներ եւայլն, ամենաաժան գիներով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:
Կ'ուղարկենք գիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով:
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40ֆր.

Անգլիա եւ Իտալիա .... 285 ֆրանք 140 ֆրանք

Ուրիշ երկիրներ .... 315 ֆրանք 110 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ

MERCREDI 24 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4048

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՈՂՊԱՏ ԵՒ ԵՐԿԱԹ...

Պերլինի մէջ ստորագրուած զինակցութիւնը կը կոչուի «Պողպատեայ դաշինք»։ Եթէ միւս ճակատն ալ անուանենք երկաթեայ, կրնաք երեւակայել թէ ո՛ւր պիտի յանգի ելքը, մօտաւոր կամ հեռաւոր ապագայի մը մէջ։

Արդարեւ, չափազանց պիրկ են իտալեւգերման զինակցութեան պայմանները։ Բայց միեւնոյն ատեն՝ առաձգական։

Անոր տրամադրութեանց մեկնութիւնը կախում ունի երկու կողմերուն հայեցողութենէն։ Միայն սա խօսքը,— «կենսական տարածութիւն», կրնան ընդլայնել համաձայն օրուան կացութեան կամ իրենց կարողութեան։

Դաշնագիրը դեռ կը պարունակէ ուրիշ երկդիմի բացատրութիւններ, որոնք ոչինչ ունին բարենշան։

Ուրեմն, Առանցքը արդէն վերածուած է անքակտելի զանգուածի մը, որ պիտի ձգտի «հանդոյցներ քակել», խաղաղութեամբ կամ պատերազմով։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը իր ճառին մէջ կը խօսի 300 միլիոն մարդկային էակներու մասին։ Մուսոլինի յիշած էր միայն 150 միլիոն,— երկու երկիրներուն բնակչութեան թիւը։ Ուրեմն Ֆոն Ռիպպէնթրոփ ուրիշ զինակիցնե՞ր ալ նկատի ունի,— առաջին առթիւ Ճափոնը եւ Սպանիան։

Ներկայ վիճակին մէջ, մասնագէտներ արդէն 25 միլիոն կը հաշուեն երկու պետութեանց մարտական ուժը։ Ցետոյ, կ'ըսեն թէ դաշնագիրը անշուշտ գաղտնի տրամադրութիւններ ալ կը պարունակէ։

Ամէն պարագայի մէջ, մարդկութիւնը կը գտնուի պողպատէ եւ երկաթէ ճակատներու առջեւ։

Առաջինը կազմուած է արդէն։ Երկրորդը դեռ չէ լրացած, բայց հաւանական է որ վերջնական ելքի մը յանգի, այս նոր զինակցութեան հետեւանքով։

Արդէն իսկ որոշ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Մոսկուայի, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ, անգլեւխորհրդային համաձայնութեան ձգձգման առթիւ։ Կը թուի թէ Պ. Չէյմպըրլէն չուզեր ամբողջովին անձնատուր ըլլալ զինակցութեանց քաղաքականութեան։ Երեսփ. ժողովի մէկ նիստին մէջ, երբ կը հարցապնդէին զինքը, հասկցուց թէ «մինչեւ վիզը խրելու միտք չունին»։

Այս ձգձգումը որոշ ազդեցութիւն գործած է նաեւ Թուրքիոյ մէջ, որ անդհետէ աւելի ուժգնօրէն կ'ենթարկուի գերմանական եւ իտալական մամուլի յարձակումներուն։ Հռոմի կիսապաշտօնական օրկանը, «Ռէլացիոնի Ինթէրնացիոնալի», իր կարգին քննադատելով Թուրքիոյ բռնած դիրքը, գրել կուտար թէ անգլեւթուրք համաձայնութիւնը «կը խանգարէ արեւելեան Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը»։ Եւ կը հասկցնէր թէ Թուրքիան է որ պիտի կրէ անոր հաւանական հետեւանքները։

Զարմանալի չէ որ Թուրք մամուլն ալ իր կարգին բռնած՝ պայքար բացեր է Փաշականութեան դէմ, աշխարհակալութիւն կոչելով զայն։ «Ամէն Թուրքի բնական եւ ազգային պարտականութիւնն է պայքարիլ Փաշականութեան դէմ»։

Զինակցութիւն, դաշինք, ուխտ, ճակատ,— բայց, խաղաղութի՞ւն թէ պատերազմ։ Երկաթ եւ պողպատ կամ կապա՞ր, թէ կլոր սեղան...

Բոլորն ալ այս հարցումին պատասխանն է որ կը փնտռեն, տարիներէ ի վեր, բայց մանաւանդ այսօր, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնն իսկ մեռնել թաղելով զբաղած է. (Եթովպիա, Չեխոսլովաքիա, Ալպանիա) եւ կը դժկամակի յարգել անոնց բողոքագիրներն անգամ։

Շ.

ԹՈՒՐՔԻԱ ՎՍՏԱՀ Է ԻՐ ՈՅԺԻՆ ՎՐԱՅ

— ∞ —

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 2,500,000 ԶԻՆՈՒՈՐ

Անգարայէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի.—

Այստեղի ազդեցիկ շրջանակներու մէջ լիակատար վստահութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ ռազմական ոյժին հանդէպ։ Կը հաւաստեն, թէ Թուրքիա ի վիճակի է վայրկենապէս մէկ միլիոն զինուոր համախմբելու ճակատին վրայ, եթէ հարկը պահանջէ։ Նոր պատրաստութիւններ եւս կը տեսնուին ապահով ըլլալու որ ստիպողական պարագային Թուրքիա ունենայ ազգային պաշտպանութեան համար 2,500,000 հոգի։

Նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ ցարդ խուսափած է ամէն ցուցարարութենէ, բայց վճռած է որ Թուրքիա որ եւ է վարանում ցոյց չտայ, եթէ խաղաղութեան եւ ապահովութեան շահը պահանջէ։

Գերման մամուլի վերջին ներշնչուած յարձակումները անգլեւթրքական դաշինքին դէմ բուռն հակայարձակումի կ'ենթարկուին այստեղ։ Թէեւ պաշտօնական շրջանակներ կը սպասէին թէ Պերլին չափով մը պիտի յուզուի խաղաղութեան ճակատի շահած այս կարեւոր յաղթանակէն, բայց չէին յուսար թէ մամուլը այսքան սանձարձակ ու անպատասխանատու մեկնութիւններու պիտի ենթարկէ Թուրքեւանգլիական դաշինքը։ Գերման սպառնալիքները որ եւ է մտահոգութիւն պատճառած չեն Անգորայի, ընդհակառակն, զայրոյթ առաջ բերած են։ Տիրող միաձայն կարծիքը այն է թէ անգլեւթրքական դաշինքը անհրաժեշտութիւն մըն էր եւ արդիւնք՝ երկու կողմերու ինքնակամ բաղձանքին։ Պարզապէս ծիծաղ պատճառած է գերմանական այն պնդումը, թէ Անգլիա ճնշում բանեցուցած է եւ տակաւին կը բանեցնէ Պալքաններու մէջ, ոչնչացնելու համար Պալքանեան ուխտը, որ կազմուած է Թուրքիայէն, Յունաստանէն, Եուկոսլավիայէն ու Ռումանիայէն։ Ընդհակառակն, Թուրք ղեկավարները, հաւատարիմ Աթաթիւրքի կտակին, ամէն ջանք կը թափեն, Անգլիոյ աջակցութեամբ, ուժեղացնելու Պալքանեան խմբակցութիւնը։ Եթէ այս նպատակին մէջ յաջողին, արդիւնքը պիտի ըլլայ զինուորական դաշնակցութիւն մը Պալքանեան պետութեանց միջեւ, ի հարկէ հակայարձակողական ոգիով։

Թրքական մամուլը կը պատասխանէ գերման մամուլի յարձակումներուն, զգուշութեամբ եւ պաղարիւն փաստերով։ «Ենի Սապահ» կ'ըսէ թէ գերման մոտեցքը ջղայնութեան պոռթկում մըն է։ «Եթէ մեծ պատերազմին Գերմանիա յաղթանակէր, Օսմ. կայսրութիւնը, որ Գերմանիոյ զինակիցն էր, այսօր դարձած պիտի ըլլար Գերմանիոյ մէկ գաղթավայրը։ Այս մասին կասկած չունինք այժմ. մենք Գերմաններու գերիները պիտի ըլլայինք»։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

»»» · «««

ԴԱՇԻՆՔԸ ԿՆՔՈՒԱԾ Է ՏԱՍԸ ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երէկ հաղորդեր էինք իտալեւգերման զինակցութեան ստորագրութիւնը, որ տեղի ունեցաւ երկուշաբթի առտու, Պերլինի մէջ։ Իտալիոյ լիազօր ներկայացուցիչն էր արտաքին նախարարը, Կոմս Չիանօ, Գերմանիոյ ներկայացուցիչը՝ նոյնպէս արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ։ Արարողութեան ներկայ էին նաեւ Հիթլէր, երկու պետութեանց սպայակոյտներուն նախագահները, մարաջախտ Կէօրինկ եւ ուրիշ երեւելիներ։ Դաշնագիրը պատրաստուած էր չորս օրինակ, երկուքը իտալերէն, երկուքը գերմաներէն։ Այս առթիւ Հիթլէր Կոմս Չիանոյի յանձնեց ամենաբարձր պատուանշանը, Գերմանական Արծիւի ոսկի խաչը, իսկ Իտալիոյ արտաքին նախարարը իր գերման պաշտօնակցին յանձնեց իտալական ամենաբարձր պատուանշանը, Աւետման մանեակը, որ իրեն կուտայ Իտալիոյ Թագաւորին զարմիկի մը բոլոր առանձնաշնորհները։

Ահաւասիկ դաշնագրին բովանդակութիւնը.

—«Գերմանիոյ վարչապետը եւ Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ Թագաւորը, կայսր Եթովպիոյ, վայրկեանը եկած կը համարին հանդիսաւոր դաշինքով մը նուիրագործելու այն սերտ բարեկամութիւնը եւ համերաշխութիւնը որ կը տիրեն ազգային–ընկերվարական Գերմանիոյ եւ Փաշական Իտալիոյ միջեւ։

Հաստատակաց սահմանագլուխով մը որ ի զօրու է բոլոր ժամանակներուն համար, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ ամուր կամուրջ մը ձգելէ վերջ, ի խնդիր փոխադարձ օգնութեան եւ աջակցութեան, երկու կառավարութիւնները կրկին կը հաստատեն այն քաղաքականութիւնը որուն հիմերուն եւ նպատակներուն մասին համաձայնութիւն գոյացած է արդէն եւ որ իր յաջողութիւնը ապացուցած է թէ երկու երկիրներու շահերը պաշտպանելու եւ թէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովելու համար։ Ամրապէս կապուած իրարու հետ՝ իրենց աշխարհահայեացքի ներքին կապերով եւ իրենց շահերու լայն համերաշխութեամբ, իտալացի ժողովուրդը եւ գերման ժողովուրդը վճռած են ապագային ալ ապարէզ նետուիլ կողք կողքի եւ իրենց միացեալ ուժերով, իրենց կենսական տարածութիւնը ապահովելու եւ խաղաղութիւնը պահպանելու համար։

Այս ճամբուն վրայ, զոր իրենց համար գծած է պատմութիւնը, Գերմանիա եւ Իտալիա խառնակ եւ կազմալոյծ աշխարհի մը մէջ, կ'ուզեն նուիրուիլ եւրոպական մշակոյթին հիմերը ապահովելու գործին։ Այդ սկզբունքները դաշնագրով մը սահմանելու համար, նշանակուած են լիազօրներ (այստեղ կը յիշէ երկու արտաքին նախարարներուն անունները) որոնք իրենց լիազօրագրերը փոխանակելէ վերջ, համաձայնած են հետեւեալ տրամադրութեանց վրայ.

ՅՕԴ. 1.— Դաշնադիր կողմերը շարունակ շփման մէջ պիտի ըլլան, համախորհուրդ գործելու համար այն բոլոր խնդիրներու մասին որ կապ ունին իրենց հասարակաց շահերուն կամ Եւրոպայի ընդհանուր կացութեան հետ։

ՅՕԴ. 2.— Եթէ դաշնադիր կողմերուն հասարակաց շահերը վտանգուին որ եւ է միջազգային դէպքով, երկու կողմերը անմիջապէս խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին, պաշտպանելու համար իրենց շահերը։

Եթէ երկու կողմերէն մէկուն ապահովութիւնը կամ ուրիշ կենսական շահերը վտանգուին դուրսէն, միւս դաշնակիցը վտանգուած կողմին պիտի ընծայէ իր ամբողջ քաղաքական եւ դիւանագիտական աջակցութիւնը, փարատելու համար այդ վտանգը։

ՅՕԴ. 3.— Եթէ, հակառակ դաշնադիր կողմերու բաղձանքին եւ յոյսերուն, պատահի որ իրենցմէ մէկը ռազմական բարդութեանց բռնուի ուրիշ պետութեան մը կամ պետութեանց հետ, միւս կողմը պիտի միջամտէ անմիջապէս, իբրեւ զինակից եւ զայն պիտի պաշտպանէ իր բոլոր զինուորական ուժերով, ցամաքի թէ ծովու վրայ եւ օդին մէջ։

ՅՕԴ. 4.— Ի հարկին ապահովելու համար 3րդ յօդուածով պայմանաւորուած զինակցութեան պարտականութեանց արագ գործադրութիւնը, երկու կառավարութիւնները պիտի խորացնեն իրենց գործակցութիւնը զինուորական ասպարէզին եւ ռազմական տնտեսութեան մէջ։ Նոյնպէս, երկու կառավարութիւնները շարունակ պիտի խորհրդակցին ուրիշ անհրաժեշտ միջոցներու մասին, գործնապէս իրականացնելու համար ներկայ դաշինքին տրամադրութիւնները։

Երկու կառավարութիւնները այս յօդուածին 1 եւ 2 հատուածներով նշանակուած նպատակներուն համար պիտի կազմեն մնայուն յանձնաժողովներ, երկու արտաքին նախարարներուն ղեկավարութեամբ։

ՅՕԴ. 5.— Երկու կողմերը այժմէն յանձն կ'առնեն, միասնաբար մղուելիք պատերազմի մը պարագային, զինադադար կամ հաշտութիւն կնքել միայն փոխադարձ համաձայնութեամբ։

ՅՕԴ. 6.— Երկու կողմերը կ'ընդունին այն կարեւորութիւնը զոր կը ներկայացնեն իրենց հասարակաց յարաբերութիւնները բարեկամ պետութեանց հետ։ Անոնք վճռած են այսուհետեւ ալ պահպանել այդ յարաբերութիւնները եւ միասնաբար կազմակերպել զանոնք, համաձայն այն ներդաշնակ շահերուն որ զիրենք կը կապեն այդ պետութեանց հետ։

ՅՕԴ. 7.— Այս դաշինքը գործադրելի է ստորագրութեան թուականէն։ Երկու կողմերը համաձայնած են տասը տարի նշանակելու անոր վաւերականութեան առաջին շրջանը։ Պայմանաժամին լրանալէն առաջ, անոնք պիտի խորհրդակցին, դաշինքը երկարաձգելու համար։

»»» · «««

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ նկատի առնելով որ օտարականները կը հարկադրուին ժամերով սպասել, իրենց թուղթերուն կարգադրութեան համար, կը յանձնարարէ.— Դիմումները կատարել թուղթերու պայմանաժամը լրանալէն առ առաւելն չորս օր առաջ, հետեւեալ կարգով.— Առտուն, ժամը 8,30ին՝ A—C (մականունի առաջին տառը).— ժամը 10ին՝ D—J. — Կէս օրէն վերջը (բացի շաբաթ օրէն) ժամը 14ին՝ K—P. ժամը 16ին Q—Z։

ՖՐԱՆՍԱ ՊԱՐՏԱՒՈ՞Ր Է ՅԱՆՁՆԵԼ ՍԱՆՃԱՔԸ

ԽՄԲ.— Ծերակուտական Պ. Կիւսթավ Կոթթրօ, անդամ Միջերկրականի կոմիտէին, որ վերջերս Ալեքսանտրէթի շրջանը գացած էր Պ. Փօլ տիւ Վէօի հետ, հետեւեալ նամակը ուղղած է «Օրտր» թերթի տնօրէնին, պատճէնը ղրկելով «Յառաջ»ի.—

«Օրտր»ի մայիս 17 թիւով կը մեղադրէք զիս թէ պատճառ դարձած եմ «անգլեւֆրանքեւթրքական համաձայնութեան մը կնքումը յապաղեցնելու՝ յամառօրէն պահանջելով, «Սուրիոյ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար, Ալեքսանտրէթի Սանճաքը, որ անվրէպ պէտք է վերադարձուէր Թուրքիոյ, համաձայն Ֆրանքլէն Պույեոնի կողմէ ժամանակին կնքուած դաշնագիրներու»։ Դուք կ'աւելցնէք նաեւ որ, եթէ Մուսթաֆա Քէմալ յօժարեցաւ անմիջապէս Թուրքիոյ չկցել Սանճաքը, պատճառն այն էր որ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ վիճելի հողամասը, որ Սուրիոյ փոխանցուած էր, պիտի կառավարուէր մասնաւոր վարչաձեւով մը, ճշդուած՝ Թրքական կառավարութեան հետ համախորհուրդ։

Սանճաքին «սուրիական փոքրամասնութիւնը» գրելով կը թուի թէ կը հաւատաք որ գոյութիւն ունի թրքական մեծամասնութեան մը։ Արդ, ամէնէն յստակ եւ վստահելի վաւերաթուղթերը, մասնաւորաբար այն զեկոյցը զոր խմբագրած է Ազգերու Դաշնակցութեան Ցանձնախումբը, որուն պաշտօն տրուած էր կազմակերպել եւ հսկել Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները, այն եզրակացութեան կուգան թէ Սանճաքին փոքրամասնութիւնը Թուրքերէ կազմուած է։ Այդ իրողութեան հետեւանքով էր, որ 1938ին Թուրքիա հրապարակ նետեց իր բռնավճիռը (diktat) ազատ ընտրութեանց տեղ։

Էնկիւրիի դաշինքը (20 հոկտ. 1921) Թուրքիո՞յ կուտար Սանճաքը։ Երբեք։ Միայն թէ պարտք կը դնէր մեր վրայ յարգել Թուրք տարրին իրաւունքները, ապահովել թրքական մշակոյթը։ Եւ մենք ամենայն խղճմտութեամբ կատարեցինք այդ պարտականութիւնը, թէեւ Թուրքիա իր սահմաններէն ներս ապրող փոքրամասնութեանց հանդէպ կը վարուէր ձեւով մը զոր անօգուտ է յիշեցնել։ Մնաց որ Ֆրանքլէն Պույեոնի ստորագրած դաշինքը յետագային պարզաբանուեցաւ, լրացուեցաւ կամ փոխարինուեցաւ բազմաթիւ այլ դաշինքներով, որոնք Սանճաքին վրայ գերիշխանութեան իրաւունք չեն տար երբեք Թուրքիոյ։ Այդ միջազգային դաշինքներուն ամենավերջինը (1938) Թուրքիոյ կուտայ միայն «ազատ գօտի» մը Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստին մէջ, գօտի մը որուն հսկիչը պիտի կատարուէր Սանճաքին կառավարութեան կողմէ։

«Մասնաւոր վարչաձեւը», որ նախատեսուած էր 1921ին ապագայ Աթաթիւրքի կողմէ, հաստատուեցաւ 1938ի «հիմնական օրէնքներով»։ Բոլոր ատոնք Թուրքիա բռնաբարեց տարի մը առաջ, նախապէս ընդունելէ վերջ։ Սահմանադրութիւնը, որ կ'երաշխաւորէր Սանճաքին ինքնավարութիւնը՝ առանց որ եւ է տրամադրութեան, որ Թուրքիոյ կցուի, խափանուեցաւ Թուրքեւֆրանսական «բարեկամական» դաշնագրով, քանի որ այդ դաշնագիրը կնքուած օրը (14 յուլիս 1938), Ժորժ Պոնէ յայտարարեց մամուլին, ի ներկայութեան Սուատ Տավազի, դեսպան Թուրքիոյ, թէ Սանճաքին հարցը «հողային հարց» մը չէ Թուրքիոյ համար։

Այս պայմաններուն մէջ, իրաւունք չունի՞մ միթէ խորհելու որ Սանճաքին «անշլուսը» փաստ մըն է տկարութեան, որ մեր վարկը կը նուազեցնէ ոչ միայն Էնկիւրիի, այլ եւ Մերձ. Արեւելքի եւ ամբողջ Միջերկրականեան շրջանին մէջ։

Անշուշտ ցանկալի է Թուրքեւֆրանսական ամուր դաշնակցութիւն մը, բայց մենք այդ դաշնակցութիւնը կրնանք ստանալ տարբեր միջոցներով, եւ ոչ թէ մեր պաշտպանեալները կողոպտելով եւ հարստահարելով, եթէ ոչ ջարդելով մեր հաւատարիմ բարեկամները,— ատիկա չեմ ուզեր ապացուցանել այստեղ, որովհետեւ այս քանի մը տողերը իսկ երկարեցան արդէն։

Երկու նախարարներուն յայտարարութիւնները

Իտալեւգերման դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, երկու նախարարները կարեւոր յայտարարութիւններ ուղղեցին մամուլին, բացատրելով անոր արժէքը։ Կոմս Չիանօ կարճ խօսեցաւ, 489 բառ, իսկ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ աւելի երկար, 789 բառ։

Իտալիոյ արտաքին նախարարը յայտարարեց.

— «Եւրոպայի մէջ չկան խնդիրներ որոնք չլուծուին բարեկամեցողութեամբ եւ արդարութեամբ, ոչ ալ պատճառներ կան արդարացնելու պատերազմը, որ եւրոպականէն պիտի վերածուի համաշխարհային ընդհարումի մը։ Երկու երկիրները եւ ժողովուրդները այսուհետեւ կը կազմեն անկործանելի զանգուած մը, սերտօրէն շաղախուած իրենց ըմբռնումներու խնամութեամբ, հասարակաց սահմանագլուխով մը որ հաստատուած է ընդ միշտ, իրենց շահերուն համերաշխութեամբ եւ իրենց քաղաքականութեան կատարեալ ներդաշնակութեամբ։ Ինչպէս որ երկու երկիրները միացած են խաղաղութեան միեւնոյն բաղձանքով, նոյնպէս միեւնոյն միացեալ վճռականութեամբ պիտի պահանջեն քակել այն հանգոյցները որ տակաւին կը կաշկանդեն Եւրոպայի կեանքը։ Անոնք նոյնպէս միացած են վճռականօրէն համախմբելու իրենց ուժերը, իրենց կամքերը եւ ճակատագիրները, ընդդիմանալու համար, խաղաղութեան թէ պատերազմի ատեն, որ եւ է փորձի որ կը սպառնայ իրենց կենսական տարածութեան ապահովութեան»։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփի ճառը աւելի մարտական հանգամանք ունէր։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը այս առթիւ խստօրէն ձաղկելով Վերսայլի դաշնագիրը, յայտարարեց.

— «Մինչ ժողովրդավար կառավարութեանց պաշարման քաղաքականութիւնը քօղարկեալ կամ յայտնապէս ուղղուած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, Պերլին–Հռոմ նոր դաշինքը ոչ ոքի կը սպառնայ։ Մինչ մեր հակառակորդներուն քաղաքականութիւնը ընդունայն կը խաղայ պատերազմին եւ խուճապին հետ զոր կը ծրագրէ իր սպառնալիքը, մինչ կը փորձեն, աւելի կամ նուազ յանդուգն խմբաւորումներով ամբողջ ցամաքամասեր հանել իրարու դէմ, նոր դաշինքը ճիշդ ու ճիշդ կը ձգտի ապահովել խաղաղութիւնը այդ կարգի վտանգաւոր սպառնալիքներու դէմ։ Այսուհետեւ ոչ ոք պիտի կրնայ կասկածիլ Մեծազօրն Գերմանիոյ եւ իտալական կայսրութեան նախասահմանուած անքակտելի համերաշխութեան մասին։ Ոչ ոք պիտի կրնայ վնասել անոր։ Որ եւ է ոտնձգութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերուն դէմ պիտի ընդհարի երկու երկիրներու միացեալ ուժերուն։ Գերմանական կամ իտալական իւրաքանչիւր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Դ.

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

(Փոքր Ասիոյ մասին, մարտ – ապրիլ **1916**)

Պատերազմական գործողութիւնները, ինչքան որ զարգանային, նոյնքան յառաջ կը տարուէր Թուրքիոյ բաժանման խնդիրը: Անգլիացիները զբաղած էին արաբական երկիրներու կազմակերպութեան հարցով, իսկ միւս կողմէն ալ, Էտ. Կրէյը յարմար կը դատէր, որ Փարիզի եւ Պետրոգրատի դահլիճները մօտաւոր համաձայնութեան մը գային Հայաստանի եւ Քիւրտիստանի սահմաններու հարցին շուրջ:

Հեղինակը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ, այս խնդրին շուրջ կատարուած առաջին բանակցութեանց մանրամասնութիւնները, բացի այն ակնարկութենէն զոր մենք տեսանք Ռուսիոյ արտաքին գործոց ղեկոյցներուն մէջ Մերսինի շրջանին վերաբերեալ: Սակայն աւելի յստակ գաղափար կազմելու համար ստորեւ տանք քանի մը կարեւոր փաստաթուղթեր:

17 Ապրիլ 1915ին, Ներաթով հետեւեալ հրահանգը կը հաղորդէ Փարիզի եւ Լոնտոնի ռուսական դեսպաններուն.—

Թիւ 1721.

— «Ռուսական հպատակ, հայազգի քաղաքական գործիչ, բժիշկ Զաւրիեւ, լաւ ճանչցուած ու յարգուած նախարարին (Սազոնով) կողմէ, մեկնեցաւ Անգլիա եւ Ֆրանսա, նոյն երկիրներու կառավարութեանց հանրային կարծիքները մշակելու, հայկական բաղձանքներու իրականացման համար: Զաւրիեւ կը խնդրէ, որ իրեն դիւրութիւն տրուի մտնելու դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, ու հովանաւորուի միաժամանակ»:

Մայիս 17ին, ուրեմն ճիշդ մէկ ամիս վերջ, Փարիզի դեսպան Իզվոլսկի հետեւեալը կը պատասխանէ հեռագրով.—

— «Թիւ **318**.. Ստացուած է ձեր թիւ 1721ը: Բժիշկ Զաւրիեւ յուշագիր մը յանձնեց ինծի, մեր նախարարութեան հետ ունեցած խօսակցութիւններու մասին: Այս յուշագրին մէջ կ'ըսուի թէ Ռուսաստան մտադիր է առաջարկել կառավարութեանց, թրքական հողերու վրայ, թրքական վեհապետութեան տակ, ինքնավար Հայաստան մը ստեղծել, Երրեակ Համաձայնութեան հովանաւորութեամբ: Հայաստանի այս սահմաններուն մէջ, որպէս թէ պիտի մտնէ նաեւ Կիլիկիան, Մերսին նաւահանգիստով: Յուշագրով մեզ կ'ըսուի նաեւ, թէ հակառակ մեր նախարարութեան հաւանութեան, հայկական պատգամաւորները պէտք չէ ցուցական կերպով արտայայտեն զայն, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի Կիլիկիոյ: Ռուս դեսպանները պիտի միջամտեն այն ատեն միայն, երբ դժուարութիւններ ծագին, կամ երբ իրենք յարմար նկատեն: Գիտեմ որ Զաւրիեւ եւ Պողոս Նուպար, այս մտքով արտայայտուած են ֆրանսացի պաշտօնատարներուն քով: Խնդրեմ հաղորդել ինծ, թէ իրօ՞ք այս ծրագիրը հաստատուած է նախարարութեան կողմէ եւ թէ ի՞նչ դիրք պէտք է բռնեմ: Ամենափափուկ կէտը Կիլիկիան է, քանի որ Ֆրանսան յայտարարած է թէ, աչք ունի այս շրջանին վրայ»:

Յաջորդ օրը 18 Մայիսին, Սազոնով կը հեռագրէ Իզվոլսկիին.

— «Թիւ 2307.— Հայերու հետ ունեցած խօսակցութիւնները պարզապէս ակադեմական են: Ոչ մէկ վերջնական ծրագիր տրուած է Զաւրիեւին: Իր խնդրանքին— տեսնել Կիլիկիան ապագայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ— իրեն պատասխանուեցաւ թէ մենք չենք կրնար ոյժ տալ այս փափաքին, նկատի ունենալով ֆրանսական շահերու տիրապետութիւնը Կիլիկիոյ վրայ»:

Ամիս մը վերջը, 14 Յունիսին, Իզվոլսկի նոր հաղորդագրութիւն մը կ'ընէ Սազոնովին.

— «Բժիշկ Զաւրիեւ եւ Պողոս Նուպար, որոնք Փարիզ կը գտնուին, միշտ, տեղեակ կը պահեն զիս, իրենց ամբողջ դիմումներուն եւ կատարած աշխատութիւններուն: Իրենց կարծիքով բաւական ազդեցիկ Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ համամիտ են, Կիլիկիան Հայաստանին կցելու գաղափարին, Մերսին եւ Ատանա քաղաքներով միասին, առանց սակայն Աղեքսանտրէտի ծոցին եւ նաւահանգիստին, զոր Ֆրանսա իրեն կը վերապահէ: Նուպար փաշա, այս հարցին շուրջ առանձին յուշագիր մը յանձնեց Տէլքասէին, ըսելով թէ Ֆրանսական արժանապատուութիւնը բարձր պահելու մտքով, Ֆրանսան իսկ կրնայ այս շրջանը Հայերուն թողուլ, ամբողջ Կիլիկիան առնելէ վերջ: Յուշագրին մէջ, ինքնավար Քիւրտիստան մըն ալ ստեղծելու առաջարկ կայ: Համաձայն ձեր 2307 թիւ հեռագրին, կը քաշուիմ Զաւրիեւի եւ Նուպար փաշայի բաղձանքները հաստատել: Խնդրեմ հաղորդել ինծ ձեր համակրութեան աստիճանը, այն պարագային, երբ ընդունելութիւն գտնէ այս յուշագիրը»:

Յունիս 16ին Սազոնով կը պատասխանէ.—

— «Կիլիկիա, Ատանայով եւ Մերսինով, ինքնավար Հայաստանի մը սահմաններէն դուրս ձգելու բուն պատճառը, Ֆրանսայի հանդէպ՝ մեր բարեկամութեան ապացոյցը տալու մէջ կը կայանայ: Եթէ հայ պատգամաւորները յաջողին համոզել Փարիզի դահլիճը, Կիլիկիան միացնելով ապագայ Հայաստանին, կայսերական կառավարութիւնը աւելի քան համակրանքով պիտի նայի Թրքահայերու բաղձանքներուն իրականացման, որոնց միշտ ալ պաշտպան հանդիսացած է»:

Սակայն հետզհետէ կը հասուննայ Փոքր Ասիոյ բաժանման խնդիրը: Նախապէս համաձայնութեան կուգան Ֆրանսան եւ Անգլիան, բայց շատ դժուարին բանակցութիւններէ վերջ միայն: Այս բանակցութիւնները կը վարեն Ֆրանսայի կողմէ Պէյրութի հիւպատոս Ժորժ Փիքօ եւ Անգլիոյ կողմէ Մարք Սայքս, որ Մաք Մահոնի հետ վարած էր արաբական բանակցութիւնները: Անգլիացիներու պնդումին վրայ արաբական իշխանութեան տակ պիտի մտնէին նաեւ Դամասկոս, Հալէպ, Համա, Հոմս: Անգլիացիները պիտի ստանային Պաղեստինը եւ Հայֆա նաւահանգիստը: Ֆրանսացիները պիտի ստանային Կիլիկիան եւ մինչեւ Մուսուլ-Քիւրտիստան: Ասկէ զատ երկու պետութիւնները պիտի ունենային առանձին ազդեցութեան գօտիներ: Ռուսաստանը պիտի ստանար Տրապիզոնը, Կարինը, Վանը եւ Պիթլիսը: Անգլիացիները Մուսուլը Ֆրանսային ձգելով, ամէն ճիգ կը թափէին Ռուսաստանը հեռու պահել Միջագետքէն:

Մարտ 10ին Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած էին: Կը մնար ստանալ նաեւ Ռուսաստանի համամտութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 26ին: Այնուհետեւ տեղի կ'ունենայ քարտէսներու եւ ստորագրութիւններու փոխանակութիւնը:

Պէտք է մատնանշել հոս թէ երբ որ մեծ պետութիւններու միջեւ տեղի կ'ունենային սոյն բանակցութիւնները, Թուրք ոճրածին կառավարութիւնը ձեռնարկած էր իր գիտցած ձեւով եւ արմատապէս լուծել Հայկական Հարցը, աւերածութեան ենթարկելով Հայոց աշխարհը եւ բնաջնջելով Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը:

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ բոլոր այս խօսակցութեանց ընթացքին, ո՛չ մէկ խօսք, այդ երկիրներու ազգաբնակութեանց մասին: Հայաստանը այդ կերպով կը բաժնուէր ուրեմն, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ:

1916ի ամրան, Սայքսի ներկայութեան, Ժորժ Փիքոյի եւ Պողոս Նուպարի միջեւ, պայմանագրութիւն մը կը ստորագրուի, որով հայ կամաւորական զօրամասեր պիտի կազմուէին, Կիլիկիոյ մէջ Թուրքեւգերմանական բանակներու դէմ կռուելու համար: Այս կամաւորները կորիզը պիտի կազմէին Հայկական բանակին, ապագայ այն փոքրիկ պետութեան, զոր Ֆրանսան պիտի կազմէր այդ շրջանին մէջ, հայկական բեկորներով:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

ԹՈՒՂԹԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Թորգոմ պատրիարքի մահուան առիթով, Պ. Վ. Թէքէեան, քիչ մը յանդէպս, կը քրքրէ բաւական ընդարձակօրէն հին միջադէպ մը, Գէորգ Ե.ի կաթողիկոսական ընտրութեան օրը պատահած «դժբախտ» միջադէպ մը, ո՛րքան մանրամասնելով զայն եւ, մանաւանդ, ո՛րքան կենդանացնելով անոր տպաւորութիւնը, որ նոյն միջադէպին նոյնքան ականատես, նո՛յնքան հետաքրքրուող վերապրողի մը քար լռութիւնը կարծես հաստատած կ'ըլլայ պատմական անճշդութիւն մը:

Դժբախտ վերյիշումին հանդէպ անհրաժեշտ է այսքան ճապաղ յառաջաբան մը:

Բայց սկսինք պատմութեան.— Դէպքը՝ որուն կ'ակնարկէ Պ. Թէքէեան, ա՛յն է որ 1911ի վերջերը (ոչ թէ 1910ի, ինչպէս կ'ըսէ Պ. Թէքէեան) Գէորգ Ե.ի ընտրութեան վերջնապատգամաւորական քուէարկութեան միջոցին, Մայր Տաճարին մէջ, քուէհամարի գործողութեան ատեն՝ քուէատուփէն թղթիկ մը դուրս եկաւ, անծանօթ գիրով հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Այս ընտրութիւնը Դաշնակցականներու ազդեցութեամբ տեղի կ'ունենայ, ուստի կը խնդրուի որ Վեհ. Ցարը չվաւերացնէ զայն:

Դիւրին է ըմբռնել մինչեւ իսկ այսօր, ա՛յսքան տարիներ եւ ահաւոր յուզումներ մեր գլխուն վրայէն անցնելէ վերջ, այո՛, դիւրին է ըմբռնել Մայր Տաճարին մէջ յանկարծ բովանդակ պատգամաւորութիւնը եւ հոգեւորական դասը ցնցող յուզումն ու տպաւորութիւնը, մանաւանդ որ դրեթէ կէս ժամ առաջ քանի աւելի պատգամաւորներ,— հոգեւորական թէ աշխարհական,— բողոքի ցոյց ընելով եւ իրենց ներկայացուցիչը եղող Պարոնեան Սուքիաս Արք.ի կողմէ ծանր եւ նոյնիսկ օրուան կացութեան համեմատական վտանգաւոր բառերով բողոքագիր մը կարդացուելէ վերջ, ի ներկայութեան Պրոկուրորին (հայազգի) եւ ցարական ներկայացուցիչ Երեւանի Նահանգապետին, թողուցին Տաճարը եւ մեկնեցան, ընտրութիւնը ընդհատելու, խափանելու յայտնի ու կանխորոշ դիտաւորութեամբ:

Պ. Թէքէեան ո՞ւրկէց ուր, այսինքն արդէն— դժբախտ միջադէպին անպատեհ դալարութիւն մը կուտայ, հանգուցեալ Պատրիարքին սուգը կըրելու առիթով, ա՛յն Պատրիարքին, որ բնաւ համամիտ չէր Օրմանեանական խումբին ոեւէ արարքին, այլ, ընդհակառակն, մէկն էր անոնցմէ, որոնք խիզախօրէն կը բացատրէին բոլոր ժողովներուն մէջ Օրմ. Արք.ի ընտրութեան անպատեհութիւնները եւ կը ճակէին Խումբին մինչեւ իսկ սպառնալի կեցուածքը այն փափուկ օրերուն, կեցուածք մը՝ զոր գործադրեցին իսկ, լքելով Մայր Տաճարը, որպէսզի Նահանգապետը, առ ահի կամ ի պաշտօնէ, դադրեցնէ ընտրութիւնը: Կարելի է գուշակել այս կեցուածքին բոլոր անպատեհութիւններն ու վտանգները, եթէ Պրոկուրոր եւ Նահանգապետ (այս վերջինը բնիկ գերմանացի ազնիւ եւ խոհական անձնաւորութիւն մը), այս տեսակ մը դաւադրութեան ներքին չարժառիթը նկատի չառնէին, միջադէպը չեղեալ չհամարէին եւ չհրամայէին որ շարունակուի ընտրութիւնը: Այս տխմար քուէթուղթին ալ ըստ օրինի ընթերցումէն անմիջապէս վերջ ինքնաբերաբար ընդհատուեցաւ քուէհամարը: Նախ «դողահար եղան» քուէհամարի քննիչները՝ որոնցմէ մին, եւ գլխաւորը, հանգուցեալ Պատրիարքը: Բոլոր պատգամաւորները ըսկսան իրարու երես նայիլ, բուռն յուսախաբութեան մը մատնուած, թէ ընտրութեան շարունակութիւնը պիտի արգիլուի նախագահող Նահանգապետին եւ Պրոկուրորին կողմէ, քանի որ Ցար մար իրար խառնուած էր: Մեղաւորս ես, իմ ներկայացուցած քաղաքին անունին առաջին տարին ուժովը, նստած էի երկու ջոջերու միջեւ— որոնցմէ մին Թիֆլիզի քաղաքապետ Խատիսեան եւ միւսը նշանաւոր փաստաբան – իրաւագէտ, Ռամկավար Սամսոն Յարութիւնեան, արդարեւ պատուական անձնաւորութիւն մը: Ես այս երկու մեծղիներուն մէջտեղը եթէ ոչ ճզմուած, գոնէ... ...խաչուած էի, ինչպէս կ'ըսէի ընդ[illegible]: Բայց թողունք Գողգոթան եւ դառնանք իրերու իրաւակարգին.—

Խատիսեան եւ Յարութիւնեան, ընդհանուր յուզումը տեսնելով, եւ ապահովաբար իրենց ալ պատասխանատու դիրքին բերումով, կէս մը հայերէն կէս մը ռուսերէն խորհրդակցեցան եւ ընտրութեան Նախագահ Տեղակալին՝ նոյն ինքն Սուրէնեան Գէորգ Արք.ին (ապա Հայրապետ Հայոց) հաւանութեամբ, մերձեցան Երկու կառավարական ջոջերուն եւ սկսան բացատրել եւ բացատրուիլ: Կրնաք խորհիլ, թէ պատգամաւորները Ռապըլէի խիստ դժուարին քառորդ ժամ մը կ'անցընէին, շատ յոռի տրամադրութիւններու մէջ: Երբ «շատ յոռի» կ'ըսեմ, դուք շա՛տ աւելին հասկցէք: Որովհետեւ եթէ ձախողէր ընտրութիւնը, ոչ միայն նիւթական ահագին զոհողութիւններ պարապը գացած պիտի ըլլային, այլ վանքն ալ բարոյական սարսափելի հարուած մը պիտի կրէր, ժողովը պիտի ցրուէր, կասկածոտ ռուս կառավարութիւնը՝ աշխարհի զանազան կողմերէն էջմիածին հաւաքուած բազմաթիւ անձերու ներկայութենէն ա՛լ աւելի պիտի կասկածէր այդ միջոցին, եւ, ինչո՞ւ ծածկել, արդէն այդ դաւադիր թուղթին հեղինակին միտքն ու նպատակն ալ ա՛յդ էր միայն— Դաշնակցական եւ ... Ցար!!:

Ա՛խ, ի՞նչ հարկ կար հիմա, սուգի մը առիթէն օգտուելով, չքմեղանքի քաղաքականութիւն մը փորձել, երբ մեր արդի շրջապատին մէջ հազարին ինը հարիւր իննսունի համար այդ ու այդպիսի հարցեր միանգամընդմիշտ փակուած են, մեր ազգովին եղերաբախտ ներկայ կացութեան մէջ, մանաւանդ այդ 1911ի համեմատաբար բաղձալի վիճակին այնքան զարհուրելի կերպով հակոտնեայ ժամանակակից պայմաններուն մէջ:

Այո, ճիշդ է, ոչ ոք աչքովը տեսաւ այդ թուղթը գրողին ձեռքը: Ոչ ոք կրնայ իբրեւ «ականատես» պնդել: Այլ, ինչպէս միշտ կ'ըլլայ մարդկային իրողութիւններուն մեծագոյն մէկ մասին համար, աւելի կամ նուազ հաւանական պայմանները նկատի կ'առնուին յաճախ յանցաւորը կամ պատասխանատուն ճշդելու համար: Այս տեսութեամբ արդէն այդ թուղթին պատմութիւնը եղած լմնցած բան էր: Պ. Թէքէեան այն միջոցներուն, տաքը տաքին, թէ բուն վայրին մէջ, թէ անկէց դուրս քանիցս անդրադարձած էր այդ կասկածին. եւ կը խորհէր, թէ լուր – ըսաւները այլեւս վերջ պէտք է գտած ըլլային, այո, մանաւանդ մեր արդի իրականութեան մէջ: Այնպէս որ Թորգոմ Ս.ի մահէն վերջ աւելի օգտակար պիտի ըլլայ հայկական միաբանութեան անհրաժեշտ հարկին վրայ Թէքէեանի պէս ողջամիտ մէկու մը յօդուածը քան այդ թուղթին հին դժբախտ յիշատակը քրքրելը:— Որովհետեւ Թէքէեան Օրմանեանական փառթիին ամէնէն աչքառու սիւներէն մէկն էր, որովհետեւ բուն ընտրութենէն առաջ նախապատրաստական ժողովներու միջոցին անցած դարձած վիճաբանութիւնները շատ ջուր կը վերցնէին — հազար ներողութիւն — Պ. Թէքէեանի տրամադրութիւններուն մասին կասկածոտ ըլլալու համար, եւ որովհետեւ «Հոգեբանական» վայրկեանին, բռնկած Օրմանեանականներէն ոչ ոք ներսը մնացած էր բաց ի... Պ. Թէքէեանէն, իրաւցնէ «մեր ամէնուս» շրջանակին մէջ այդ թուղթին հեղինակը, այդ «դիւանագիտական» գաղտամետ ձեռնարկին հաւակը ինք համարուեցաւ: Հոս, վերապրող մարդու նուիրական մէկ պարտականութիւնը կը նկատեմ ջրել այն ճիգը՝ զոր Պ. Թէքէեան ցոյց կուտայ կասկածի բոլոր թանձր ամպին տակ ծածկելու յիշատակը հանգուցեալ պատգամաւոր Միհրդատ Հայկազնի — ամպի մը՝ որ ինքնին գոյացաւ եւ հորիզոնը ծածկեց բոլոր տեսնողներուն առջեւ: Ռուսահայ վարդապետի մը մասին Պ. Թէքէեանի մէջ բերած վկայութիւնը կամ կասկածումը պարզապէս նոր կը լսեմ, եւ զարմանալով կը զարմանամ իբր թէ Թորգոմ Ս.ի ալ այդ մտքով ըրած յայտարարութեան վրայ, մանաւանդ, ինչպէս ինք Պ. Թէքէեան ալ կ'ակնարկէ պատուաբեր համարձակախօսութեամբ մը, Թորգոմ Ս.ի եւ իր յարաբերութիւնները, այդ ընտրական անցուդարձերու պահուն, բաւականէն աւելի ցուրտ էին եւ, ափսոս, ինչ հարկ կար քրքրել, կասկածողներուն ցանկը...: Ոչ մէկ ատեն այդպիսի վարդապետի մը արարքին առասպելը լսեցի հոն, ոչ մէկուն ալ բերնէն, մինչեւ որ ահա հիմա, բարձրաստիճանին յաւիտենական հանգիստէն վերջ, այդ ձեւով յայտարարութիւն մը կ'ըլլայ: Որ զինչ եւ իցէ:

Երբեք միտքէս չէր անցներ որ այս տխուր դէպքը անգամ մըն ալ արեւուն լոյսը պիտի տեսնէր եւ, ան ալ, ցաւակցութեան կամ վիշտի արտայայտութեան մը առիթով: Կը նշանակէ թէ Պ. Վ. Թէքէեան յանդէպս կամ, նոյնիսկ, յանդգամս, դէշ խոտի մը վրայ կոխած եղաւ: Ու եթէ, ինչպէս ըսի, քիչ շատ այս տեսակ մը լուսաբանութիւնը չտամ, ինքզինքս պարտազանց կը զգամ:

Եւ ճիշդ այս պատճառով, ահա ուրիշ կարեւոր կէտ մըն ալ, նոյնիսկ առաջինէն չափ կարեւոր.—

Պ. Թէքէեան կ'ըսէ թէ իր ընտրելին ...Կարապետ եպս. Տէր Մկրտիչեանն էր: ու մինակ մնացած այդ ենթադրական ընտրելին կ'որակէ նաեւ ...ամբասիր: Ինչ խորախորհուրդ յետահայեաց ճղճիմ հաշիւներ մաքրելու ընդունարան գտնուած է Սիոն, պարզ վիշտի մը բարեկամական արտայայտութեան ձեւին տակ: Օ, բնաւ ամբասիր չէր ակնարկուած եպիսկոպոսը, գիտուն, հմուտ եւ ամէն բան կրնար ըլլալ, բայց ոչ բնաւ ամբասիր: Պ. Թէքէեան պատմութիւնը յետ մահու այդպէս գրելով, նոյն եպիսկոպոսին Իզմիրլեանի մասին բռնած կոշտ, անհեթեթ եւ անկարգապահ վարմունքը արդարացնե՞լ կը նկրտի արդեօք Սիոնի նեղ կողքին մէջ մաքրութիւն ընելով: Երբ պատգամաւորները Էջմիածին ժամանեցին, առաջին աննպաստ բանը որ լսեցին հոն, երանեալ նոյն Հայրապետին վաղաժամ մահուան մասին յայտնուած ցաւն էր, եւ բոլորին բերանն էր թէ նոյն եպիսկոպոսը յոյժ անճահ եւ դայրացուցիչ վիճակներու մէջ գտնուած է հանդէպ վեհին, որուն դէմ անոր (եպս.ին) բռնած վերջին մէկ վարմունքին առթիւ կաթողիկոսին սաստիկ սաստը փութացուցած է վախճանը Ն. Ս. Օծութեան: Ժամկոչէն մինչեւ վերինը գիտէր այս պարագան: Ճիշդ տեղն է ըսել — Դու միայն կաս յԵրուսաղէմ...: Հետեւաբար, Օրմանեանականներուն փոքրաթիւ ծայրայեղներէն դուրս, անխտիր բոլոր պատգամաւորները շատ դէշ տրամադրուած էին Կարապետ եպիսկոպոսի դէմ, որ ինքն ալ շատ նկուն էր արդէն եւ մէջտեղը չէր երեւնար: Երբ — Պ. Թէքէեան չի՞ յիշեր արդեօք — երբ Իզմիրլեան Հայ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իսկոյն ամէն մի մարդ իր տեղը բռնեց:

Սահակ եպիսկոպոսը հրամայել էր, որ ամրոցի հոգեւորականներից նրանք, որոնք զէնք չէին կրում, ժողովուին եկեղեցի եւ հսկումն կատարեն: Այդ հսկումը պիտի շարունակուէր բոլոր ժամանակ, քանի զօրքը կռւում էր: Կոչնակի ձայնն առնելուն պէս եկեղեցին աղօթողներով լցուեցաւ: Այդտեղ էին ինչպէս հսկումն կատարողները, նոյնպէս եւ այն կանայք ու ծերունիք, որոնք զօրքին օգնական լինել չէին կարող: Ինքը եպիսկոպոսը առաջնորդում էր աղօթողներին:

Թշնամու զօրքը մօտենալուն պէս յարձակումն սկսաւ: Բէշիրը կարծել էր թէ՝ կաթողիկոսը ամրոցումն է եւ թէ վերջինս թափուր է պաշտպանութեան միջոցներից, որոշել էր յանկարծական յարձակումով վախեցնել կաթողիկոսին եւ ստիպել նրան ինքնակամ անձնատուր լինելու: Գոսող Հազարացին աւելորդ էր համարում մինչեւ անգամ բանակցութիւն սկսել նրա հետ: Նա մտածում էր, թէ իրաւունք ունի յարձակուելու եւ կալանաւորելու նրան, ինչպէս իր վերջին ծառային. ինչ հարկ կար քաղաքավարական ձեւեր գործ դնելու:

Բայց որքա՜ն մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ տեսաւ որ Բիւրականում այնպէս չեն հանդիպում իրան, ինչպէս Այրիվանքում. որ ամրոցի պարիսպներից ու աշտարակներից տեղում է իր զօրքի վրայ նետերի սաստիկ տարափ եւ նիզակաւոր սուիններ ու գեղարդներ օդի մէջ թռչելով՝ շամփրում էին յարձակողների կրծքերն ու թիկունքը: Այս դեռ բոլորը չէր: Բերդի դաւան աշտարակից թափուեցաւ դուռը ջախջախել ճգնող զօրքի վրայ կպրաձիւթի կրակուող հեղեղ, որ շատերին տեղն ու տեղը այրեց:

— Ուրեմն մենք գործ ունենք ոչ թէ անպաշտպան կաթողիկոսի, այլ զինուորեալ մի ամրոցի հետ, ասաց Բէշիրը իր մերձաւորներին. յետ քաշուենք, բանակ դնենք եւ կանոնաւոր յարձակման պատրաստուենք:

Այս ասելով նա նահանջի փող հնչեցրեց եւ զօրքերը պարիսպներից հեռացան: Ամրոցականներն ուրախութեան աղաղակ բարձրացրին եւ սկսան ծաղրել Հազարացիներին անուանելով նրանց «երկչոտ ու կնամարդի»:

Թշնամին ոչինչ չէր պատասխանում. նա միայն կրճտում էր ատամները եւ վրէժխնդրութիւն սպառնում:

Նոյն աւուր երեկոյեան Բիւրականի պարիսպների վրայ վառուեցան հարիւրաւոր կրակներ եւ զօրքն ու ժողովուրդը սկսաւ ուրախութեան տօն կատարել:

Բայց Թշնամու բանակում ուրիշ գործի վրայ էին: Բազմաթիւ վարպետներ զբաղած էին բաբաններ, պալիսորներ եւ ուրիշ պարսպահար գործիքներ պատրաստելով: Կառուցանում էին, մինչեւ անգամ, մի կրիայ եւ փայտէ շարժական աշտարակ: Զօրքը պարապած էր կախարաններ եւ վերելակներ պատրաստելով, իսկ ինքը Բէշիրը անձամբ հսկում էր այդ աշխատութեանց վրայ:

Հետեւեալ առաւօտ ամրոցականները տեսան, որ թշնամին մի գիշերուայ մէջ բաւական գործ է կատարել եւ որ շարունակուող աշխատութիւնները հետզհետէ սպառնացող կերպարանք են առնում: Բայց այդ բաներից նրանք չվախեցան. այլ իրանք էլ իրանց կողմից սկսան համապատասխան պատրաստութիւններ տեսնել: Ամէնից առաջ աշխատեցին հրանիւթի պաշարն աւելացնել եւ պարիսպների տակ գաղտնի անցքեր բանալով՝ կրիան այրելու կամ աշտարակը կործանելու մասին հարկ եղածը հոգալ:

Դարբինները զբաղուած էին երկաթէ կարթեր կամ ջախջախող գործիքներ կռելով: Կանայք հնոտիներից գնդակներ էին պատրաստում եւ եռացած ճարպի կամ ձիւթի մէջ թաթախում: Զօրքն այդ ամէնը փոխադրում էր պարիսպների կամ աշտարակների վրայ: Ամէն տեղ աշխատանքը եռում էր. ամէնքն էլ մասնակցում էին որոշ մի գործի:

Երեք օրից յետ վերջապէս թշնամին նորէն սկսաւ մօտենալ եւ առաջ վարել ռազմական գործիները: Մի հարիւր հոգի զբաղած էին տափարակ ու լայնադիր կրիան գլանների վրայ գլորելով. մի հարիւրը առաջ էր վարում անիւների վրայ հաստատած եռյարկեան աշտարակը: Մի խումբ բերում էր բաբանն ու խոյը, մի ուրիշը պալիսորները, մի երրորդը՝ ջրով լի տիկերը, որոնցով պէտք է պարիսպներից թափուող կրակը հանգցնէին. իսկ զէնք շարժող զօրականն սկսում էր ամրոցի շուրջը պատել:

Այդ միջոցին Բիւրականի եկեղեցում հանդիսաւոր պատարագ էր մատուցանում Սահակ եպիսկոպոսը: Ժողովուրդի հետ միասին գտնւում էր եկեղեցում նաեւ զօրքը: Նա եկել էր վերջին անգամ իւր սուրբ նախահարց հոգեբուղխ երգերը լսելու եւ Փրկչի կենարար մարմնին ու արեանը հաղորդուելու:

Բացակայ էին միայն պահնորդ զօրքերը, որոնք հսկում էին ամրոցի դռներին եւ թշնամու շարժմանը:

Զօրքին հաղորդութիւն տալուց առաջ Սահակ եպիսկոպոսը խօսեց նրա հետ բեմի վրայից:

— «Զօրս հարիւր եօթանասուն տարի առաջ, ով իմ սիրելի զաւակներ, պատրաստուեցան թշնամու հետ կռուելու Վարդանանց քաջերը: Նրանք էլ ձեզ նման նախ Աստուծոյ օգնութեան եւ ապա իրանց բազկի զօրութեան դիմեցին: Նրանք էլ աշխարհային փառքի կամ անձնական շահու համար չէին կռւում, այլ Հայրենիքի եւ Եկեղեցու ազատութեան համար: Ինչպէս այսօր, այնպէս էլ այն ժամանակ, Թշնամին կամենում էր այդ ազատութիւնը խլել, հայ ազգն ստրկացնել, բայց Վարդանանց քաջերը թոյլ չտուին նրան այդ անելու: «Աւելի լաւ է ազատ մեռնենք, քան ստրուկ ապրենք», ասացին նրանք եւ անվեհեր սրտով յարձակուեցան Թշնամու դէմ, որ կրկնապատիկ զօրաւոր էր իրանցից:— «Զվախենանք հեթանոսների բազմութիւնից, մահկանացուի ահաւոր սրից, ասում էր Վարդանը իւր զօրքերին, զի եթէ Աստուած մեզ օգնէ, մենք նրանց կը սատակենք եւ ճշմարտութեան կողմը կը բարձրանայ:

(Շար.)

...հողակոյտին վրայ բացօթեայ
...ամբ կը մատուցուէր, եւ պա –
...ակին էր նահատակուած Սմբատ
...կարկին Առաջնորդը (ան ալ
...Օրմանեանական մը), չի՞ յիշեր
...Թէքեան, ներկայ էր նաեւ Կա –
...եպս. որ պարտաւորուեցաւ
...պաշտամունքներու չըլլալու –
...ն իրեն մասին գրեթէ բարձրա –
...ղաձայնութեան առջեւ: Եւ եթէ
...Թէքեանի ընտրելին եղած է ան,
...ըսել թէ միայն միայն ան –
...է Պ. Թէքեան, կամ կարգ մը
...համախոհներու առջեւ,
...ընաւ ժողովներու մէջ, որով –
...մեծ համարձակութիւն պէտք
...համար, եւ վայրկեանը նը –
...չէր: Թէ Օրմանեանական
Մկրտչեան...: Բայց, միւս
...ճիշդ է որ Պ. Թէքեան հան –
...կեանքի մէջ միշտ toupet ունե–
...է:

...կապենք այս պատմութիւննե –
...որոնք տարօրինակ կերպով ա –
...են եկեղեցին կրողուկին,
...կերպով օծի պէս, կուսակցական
...րու մէջ: Հիմա ժամանակն է,
...ած խաղ է, որ քակուին այդ գա –
...ները, եւ ամէն Հայ, մանաւանդ
...Հայ, աշխատի միջոց գտնել
...առաջ մեր Ցեղին ճշմարիտ չա –
...հանդէպ ճշմարիտ հասկացո –
...թիւն ցոյց տալու, թօթափելով
...ութիւնները, մանաւանդ հրա –
...ով հինը նորը զանազան հաշիւ –
...բրար խառնելու մտայնութե –
...Այս տողերը բոլորովին աւելորդ
...նկատէի, եթէ Պ. Թէքեան,
...ճիշդ ուր, այդ տեսակ մը յետ մա –
...պաշտամունքնածակ եւ անձնիշդ յայտնու –
...ները չընէր Սիոնի բարձունքէն.
...խօսք հոն ընկաւ, կը հա –
...ելիմ խնդրել նորընտիր պատ –
...էն որ Երուսաղէմի Հայ Միա –
...ութեան պաշտօնաթերթը իր
...ութեան վրայ պահուի, այսին –
...իր նպատակին մէջ ամփոփուի,
...փարսախներով հեռի հաշուակ –
...կուսակցական հետապնդում –
...որոնց կը թուի թէ կան ոմանք
...փափաքին Թառը հանդիսացնել
...ժամանակաւոր կիրքերու ալ –
...թեան տակ: Կարելի է մեր լը –
...ական եւ հրապարակագրական
...մեան ասպարէզին վրայ բաւա–
...դ գտնել սա կամ նա ձեւով ար–
...յտելու կամ պատմութիւն
...համար: Ինչո՞ւ Սիոն գործիք
...ին իր նուիրական եւ բարի սահ–
...ոտնակոխ ընել տալով, նոյն
...վարչական պարունակի տակ: Ե–
...եւ Ցարութիւն Պատրիարքնե –
...ուսանդութիւններուն քաղհը –
...է արդի Պահակալը Սիոնի նպա –
...եւ ուղղութեան մասին: Աւելի
...որ պաշտօնաթերթը յաճախ լաէ
...գործիք ծառայէ իր անմիջական
...կէն դուրս եղող կիրքերու:
...չփափաքինք բնաւ մանրամաս –
...թիւններու մէջ մտնել, որոնց սա–
...յօժարեցանք Սիոնի աննպատակ
...երկրայելի գիրքին ազդուած,
...կարգին, անարգուած ճշմարտու –
...մը վերահաստատելու համար:

ԵՏԱՆ

**...ԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ
...ԱՌՆԵԼ, ԲԱՑԵ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ
...ՆԱՄ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ
...ՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ Ա –
...Ց «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵ–
...Վ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ԳՐԳՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:**

Կապոյտ Խաչի տօնը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մայիս 14ին, կիրակի կէսօրէ ետք Սալոն Քոլպէրի սրահին մէջ, բազմամարդ եւ խանդավառ մթնոլորտի մը տակ տօնուեցաւ Մարսիլիոյ Հ. Կ. Խաչի քսանամեակը: Մարսիլիահայ հասարակութիւնը կարծուածին չափ անտարբեր չէ, մեր հանրային կեանքին մէջ գործող կազմակերպութիւններու հանդէպ եւ մասնաւորապէս անոնց՝ որոնց իրական եւ շօշափելի գործը կը տեսնէ ամէն օր: Ապացոյց Հ. Կ. Խաչի ձեռնարկները, որոնք միշտ բազմամարդ, գնահատուած եւ արդիւնաւոր եղած են: Իսկապէս ալ Կապոյտ Խաչի տիկինները իրենց նպատակին եւ ձեռնարկներուն համապատասխան գիտակցութիւնն ու ձեռներէցութիւնը ունին եւ գիտեն համապատասխան հաւաքոյթներ կազմակերպել, ձեւով թէ բովանդակութեամբ, հաճելին եւ օգտակարը ներդաշնակելով:

Տօնակատարութեան բացումը կատարեց Կ. Խաչի վարչութիւնը, ներկայացնելով Մարսիլիոյ Կ. Խաչի կազմութիւնը եւ երկարամեայ գործունէութիւնը: Տեղեկագրի պարզութիւնն իսկ ցցուն ապացոյց մըն էր որ՝ Կ. Խաչի վարչութիւնը շողշողուն բառերէն աւելի նախընտրած էր ներկայացնել հաստատուած թիւեր եւ փաստեր, իրենց կենդանի եւ գնահատուած գործերէն: Տեղեկագիրը կը տարգէր որ Հայաստանի Հանրապետութեան օրով կազմուած այս բազմօգուտ միութիւնը օժանդակած է Հայաստանի վերակազմութեան մեծ գործին, տասնեակ հազարի արժէքով դեղօրայք եւ սերմնցու ուղարկելով: Օգնած է նիւթապէս եւ բարոյապէս Հայաստան մեկնող կամաւորներուն եւ 1921— 22ին համող գաղթականութեան օրական երկու անգամ ճաշ բաժնելով: Օգնած է նաեւ կարօտ հիւանդներ եւ յղի կիներ տեղաւորելով ֆրանսական հիւանդանոցներու մէջ եւ նիւթապէս նպաստած է ազգային վարժարանին: Այս նախաձեռնական դերը կ'ընդհատուի 1924–25ին, աննպաստ պայմաններու բերումով:

Զորս հինգ տարուան կազմալոյծ շրջանէ մը վերջ, միութիւնը կը վերակազմուի նոր թափով մը 928 — 29ին, ծնունդ տալով նաեւ տասնեակ մը մասնաճիւղերու, Մարսէյլի արուարձաններու եւ Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներու մէջ: Հայ կնոջ հանրային գործունէութիւնը նոր եռանդ մը կը յայտնաբերէ, եւ բեղնաւոր աշխատանքի տարեշրջաններ կը բոլորուին, օգնութեան փութալով Շիրակի եւ Թիֆլիսի աղէտեալներուն 20,000 ֆրանքի գումարով մը:

1929ին, Շրջ. վարչութիւնը կը փոխադրուի Փարիզ, բայց Մարսէյլը կը մնայ գլխաւոր եւ կարեւոր մասնաճիւղ մը, թուով եւ գործունէութեամբ: Քաղաքի երկու մեծ հիւանդանոցներուն, ուր բազմաթիւ հայ հիւանդներ կը խնամուին, Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը, առ ի երախտագիտութիւն իր միջոցներով նուիրած է 10,000 ֆրանք: Տեղական երախանրու պաշտպան միութեան եւս տրամադրած է 500 ֆրանքի օժանդակութիւն մը: Մարսէյլի Կ– Խաչը իր մասնաճիւղերով, նիւթապէս եւ բժշկական ձրի խնամքով օգնած է բազմաթիւ կարօտ հիւանդներու, կրթական գործին, եւ շատ մը անկարող ընտանիքներու զաւակները օդափոխութեան ղրկած: Իբրեւ կենդանի ու տեւական գործ այժմ կը պահեն ամանձին դարմանատուն մը, ուր ամէն հինգշաբթի բազմաթիւ կարօտ հիւանդներ կը խնամուին: Կազմուած է արդէն սանուհիներու միութիւն մը 15 — 20 տարեկան օրիորդներու, որոնք կը հետեւին Կ– Խաչի նպատակին եւ գործին, ստանալով դաստիարակութիւն, մարզանք, եւ գթութեան գործին մեծութեան ճաշակը:

Ահա այսքան բազմակողմանի գետնի մը վրայ տարուած է օգնութեան գործը, հաստատուած ապացոյցներով, որ վեր է ամէն գնահատանքէ:

Եւ ինչ կայ աւելի նուիրական գործ գիտակից հայ կնոջ համար, քան, Ա. Հայ մանուկներու եւ ծննդաբեր կիներու պաշտպանութիւնը, Բ. Մեր շրջանի կարօտեալներուն առողջապահութեան եւ անոնց բժշկական կարիքներուն սատարելը, Գ. Հայ կիներու աշխատանքի պաշտպանութիւնը եւ Դ. Հայ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը, որ ամէն շրջանի մէջ գործող Հ. Կ. Խաչերու նպատակները կը կազմեն: Եւ ինչո՞ւ փոխան հարիւրներու, հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր հայ կիներ չնուիրուին այն փրկարար գործին:

Թող ներուի մեզ որ՝ հանդէսի մանրամասն նկարագրականէն աւելի, Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի գործունէութեան անդրադարձանք, որ շատ աւելի կարեւոր կը նկատեմ, քան արտասանողներու եւ արուեստագէտներու մասնակցութեան բաժնին տեղ տալը: Շատ պարզ է որ երբ հաւաքոյթ մը, հանդէս մը փայլուն կ'անցնի, անոր մասնակցողներէն իւրաքանչիւրը, իր անձնական շնորհներով կը ճոխացնէ ձեռնարկը:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Վ. Իշխանեան որ այս անգամ եւս ջերմ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ, իր չինիչ եւ զեղեցիկ ճառով: Շնորհաւորութեան արժանի էին, հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերողները բոլորն ալ:

Ապրին հայ Կ. Խաչի գեղեցիկ նպատակներուն նուիրուած մեր քոյրերը, իրենց անհամար զոհաբերութեանց եւ կատարած փրկարար գործին համար: Եւ թող փառք ըլլան թէ մէկ կենդանի գործ՝ հարիւր ճառ ու յօդուած կ'արժէ: Ինչքան ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ անոնց օրինակը փարակիչ դառնար, Մարսիլիոյ անտարբեր հայ կիները մօտ եւ բազմանար ու կրկնապատկուէր, մեր կարօտեալներու օգնութեան նուիրական գործին ծառայողներու թիւը, սիրախնդութեան եւ հայրենիքի առիթներ տալով բոլորիս:

Ցաւօրդով մանրամասնութիւններ Հ. Կ. Խաչի դարմանատան մասին:

ԱՍՈՒԳ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՀԱՐԳԱՆԱԼԻ, ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵ–ՐՈՒՆ ՀԵՏԵՒԵԼՈՒ, ԱՅԼԵՒ ՔՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԴ ՀԵՏ ԿԱՊ–ՈՒԱԾ ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒՆ ԾԱՆՕԹԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Լուրեր Գերմանիայէն

ԳԵՐՄԱՆԵԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— Խ. Միութիւնը եւ Գերմանիա տնտեսական լաւ յարաբերութիւն ունեցած են, վասնզի Ռուսիա գերմանական ճարտարագործական արտադրութեանց, իսկ Գերմանիա ռուսական հում նիւթերու գնորդ մըն է:

Այն համաձայնագիրը որ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի երկու երկիրներուն միջեւ, ամէն տարի կ'երկարաձգուի եւ դեռ քանի մը տարի առաջ Գերմանիա ռուսական արտածումին մէջ առաջին տեղը կը գրաւէր Միացեալ Նահանգներէն եւ Անգլիայէն ալ առաջ: Այսպէս՝ 1930ին Գերմանիա 435 միլիոն մարքի ապրանք գնած էր Ռուսիայէն, մինչ Ռուսիա 430 միլիոն մարքի ապրանք ներածած էր: 1931ին Ռուսիա գնած էր 760 միլիոնի եւ ծախած 300 միլիոնի: Այս մեծ գումարները 1938ին աննշան աստիճանի մը իջած են, Ռուսիա գնած է 51 միլիոնի եւ ծախած 33 միլիոնի: Նուազագոյն փոխանակութեան այս վիճակը շատ դիւրաւ կրնայ բարւոքիլ, վասնզի նոյն տնտեսական պահանջները կան, բայց պէտք է սպասել թէ պայմանագրութեան նոր տարեշրջանը փոփոխութիւններ պիտի բերէ՞:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ.— Թուրքիոյ վարչապետին ճառը, որով կը յայտարարէր անգլեւթուրք դաշինքը Գերմանիոյ զարմանք եւ վրդովում պատճառեց, մանաւանդ որ վարչապետը բացորոշապէս կ'աւելցնէր թէ այս դաշինքով Թուրքիան այլեւս չէզոք չէ: Պերլինի քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Միջերկրականի անգլեւիտալական դաշինքը խախտած է: Եթէ Թուրքիոյ կողմէ վաւերացուելով գերմանեւթուրք առեւտրական պայմանագրութիւնը Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովին մէջ, կը խորհուի թէ փոփոխութիւն մը եղած է, այդ երկու դաշինքները կը գտնուին բոլորովին տարբեր գետնի վրայ:

Անգլեւթուրք դաշինքը Նեղուցները կը բանայ անգլիական նաւատորմին առջեւ եւ Յունաստանի վրայ ճնշում բանեցնելը կը դիւրացնէ:

Ֆոն Փափէն Պերլին վերադարձաւ, անձնապէս զեկուցանելու համար ամբողջ կացութեան մասին եւ ապահովաբար պիտի վերադառնայ նոր ծրագրով մը, որ վերջնական պիտի ըլլայ գերմանեւթուրք յարաբերութիւններուն ճշդումին համար:

Պաշտօնական շրջանակները լռութիւն կը պահեն, բայց տնտեսական եւ դրամատիրական շրջանակներու մէջ զարմանքով կը դիտեն Թուրքիոյ նոր ընթացքը: Հարիւր յիսուն միլիոնի վարկը եւ Իզմիթի ծոցին զինուորական ամրացումը, ինչպէս եւ զանազան գործարաններու շինութիւնը մասնաւորաբար Թուրքիոյ զինական եւ պատերազմական ուժին օգուտ պիտի բերէին, մինչդեռ Թուրքիա ինքզինք ի սպաս դնելով Առանցքին դէմ ծրագրուած քաղաքականութեան, գործնապէս երկուութիւն կը ստեղծէ: Նկատելով որ Գերմանիա մեծ գնորդ մըն է Թրքական հողագործական արտադրութիւններու, կը կարծուի թէ պիտի վտանգուին տնտեսական յարաբերութիւնները, եթէ նոր եւ արագ կարգադրութիւն մը չըլլայ:

Մինչեւ վերջին օրերը միջոցներ կը խորհէին փոխադրութիւնները աւելի կանոնաւորելու համար, որպէսզի ուղղակի կառքեր նոյնիսկ Թարմ պտուղ փոխադրէին Ատանայէն – Պերլին. բայց Թուրքիոյ քաղաքական ընթացքը կը թուի թէ պիտի ստեղծէ նոր կացութիւն մը:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ.—Ստորագրուած առեւտրական դաշնագրերնե–րէն տարբեր էր այն պայմանագրութիւնը որ կնքուեցաւ քանի մը ամիս առաջ: Ցասկանիչական էր Ռումանիոյ արտաքին նախարար Գաֆէնքուի յայտարարութիւնը Պրեսլաուի եւ Պերլինի մէջ ապրիլ 18ին: Ռումանիոյ բնակչութեան հարիւրին 80 գիւղացի է, որով երկրագործական արտադրութիւններու կանոնաւորումով եւ դիւրացումով մեծ օգուտ կրնայ ստանալ թէ Գերմանիոյ եւ թէ Ռումանիոյ համար: Գերման փայտի ճար– տարարուեստի յատուկ մեքենաներու ներածումով, Ռումանիա կը ծրագրէ քանի մը տարուան մէջ դառնալ արեւելեան Եւրոպայի փայտի տնտեսութեան ամենակարեւոր երկիրը:

Մայիսի կիսուն սկսան արդէն Ռումանիոյ համար կանոնաւոր առաքումներ պատրաստել անտառային եւ փայտատնտեսութեան յատուկ մեքենաներու եւ գործիքի, որոնց փոխարժէքը մեծ քանակութիւնով փայտ պիտի ղրկուի Գերմանիա:

Կ. ՖՐՈՒՆՁԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ

«Յուսաբեր» ստորեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 մայիս).

— «Մեր խօսքը անոնց մասին չէ, որոնց դէմ պէտք է պայքարիլ, ինչպէս կը պայքարինք ցեցերու դէմ. ինչպէս կը բնաջնջենք վնասակար ու թունաւոր խոտերը, որոնք արդէն կ'ըլլան ցորենի տունկին աճումին եւ ուռճացումին:

Մեր խօսքը արժէքաւոր գործերու մասին է, այն գիրքերուն՝ որոնք մեր հին կամ նոր գրողներու հոգիէն մասունք մը կը կրեն իրենց էջերուն վրայ. որոնք ճառագայթ մը կը նետեն մեր մէջ հայ ոգիէն. լոյս մը՝ Հայոց պատմութենէն, գեղեցկութեան շողք մը հայ լեզուէն ու ոճէն:

Չենք խօսիր հանդէսներու ու ամսագրերու ճակատագրէն. Հայրենիքէն, Վէմէն, Արեւագալէն (Անահիտ), Կոմսիս եւ Արաւետայն ու Ձայնարքույցն (Փարիզ) կամ Անահիտէն, Բազմավէպէն, Հանդէս Ամսօրեայէն ու Սիոնէն, որոնք մեծ զոհողութիւններով լոյս կը տեսնեն. խոր հաւատքով ու եռանդով, եւ բայց առաջինէն ու, թերեւս վերջինէն, մեր գաղութին մէջ հազիւ քանի մը օրինակով կը սպառին: Տարիներով լոյս կը տեսնեն անոնք, ու մեր երջանիկ գաղութը կը լսէ միայն անոնց մասին, առանց զանոնք տեսնելու կամ ունենալու բաղձանքին...

Բայց գի՞րքը, այն՝ որ պատահաբար լոյս կը տեսնէ, դարձեալ մեծ զոհաբերութեամբ, եւ կը խօսի մեր մեծ նահատակներէն, Զօհրապէն ու Զարդարեանէն, Հրանդէն ու Գեղամէն, Չէօկիւրեանէն կամ Ա. Ցարութիւնեանէն, իրենց իսկ բերանով: Կամ կը խօսի ողջերէն՝ Վիեննայի կամ Երուսաղէմի վանքերէն. կամ այլ գրողներէ, թարմ ու նոր շունչով: Ի՞նչ ճակատագիր ունի այս գիրքը: Քանի՞ օրինակ կը սպառի եւ քանի՞ հոգի կը կարդան արժէքաւոր հեղինակներու գործերը, անոնք կոչուին Զօհրապ թէ Զարդարեան, Օշական թէ Համաստեղ, Ահարոն թէ Նարդունի, քանի մը անուն միայն տալու համար: Ցուցակներ կան մեր սեղանին վրայ, որոնք ոչ միայն ողբալի, այլեւ ահաւոր պատկեր կը պարզեն, գոնէ մեր գաղութին համար:

«Նահատակ Գրագէտներ»ու հրատարակութիւններէն սպառածներու թիւը 25—30ին իջած է հետզհետէ 8—10 հատի: Այս շարքէն վերջինը — թերը՝ Ա. Ցարութիւնեանի գիրքը՝ սպառած է միայն 5 օրինակ. իսկ վերջինը՝ երիտասարդ գրողներու գրութիւններէն կազմուած, հազիւ տասը օրինակ: Օշականի վերջին գործը («Սեփականա Սիմեցի») քանի մը հատ. Իշխանի «Տունեղու երգը» կամ Ահարոնի «Մագաղաթներ»ը, ամէնէն բախտաւորները, հազիւ 25 — 30 օրինակ, հետեւանք՝ մասնաւոր աշխատանքներու: Միջին հաշուով ուրեմն 10 — 15 օրինակ, կամ լաւագոյն պարագային՝ 25 —30 օրինակ ընդամէնը, երբ հարկ էր որ մեր գաղութը գոնէ մէկ երկու հարիւր օրինակ ըսպառէր, քանի որ խօսքը արժէքաւոր գործերու մասին է: Չենք յիշեր այլեւս բանաստեղծական ձեռնարկները, որոնք հազիւ 3 — 4 օրինակ կը սպառին, ան ալ մասնաւոր անձերու կողմէ:

Ըսել կ'ուզենք, որ մեր հասարակութիւնը անտարբեր կը մնայ հայ գիրքին հանդէպ, անկիւ ըլլայ պատմութիւն, բանաստեղծութիւն, վէպ թէ բանասիրութիւն:

Հայ մարդը, այսինքն զանգուածը, պէտք է տէր կանգնի հայ գիրքին. պէտք է պաշտպանէ զայն՝ իբրեւ հայ կենդանի միտքն ու սիրտը, իբրեւ հայ մշակոյթին մէկ բեկորը: Պէտք է ունենայ զայն իրեն համար, իր ընտանիքին համար եւ վերջապէս հայ մշակոյթին համար, իբրեւ տուրք: Այո, իբրեւ ազգային տուրք, այն մտածումով որ իր վճարած փոխարժէքը, 10, 15 կամ 20 դահեկանը նպաստ մըն է հայ մտքին զարգացման համար, կաթիլ մը իւղ՝ Հայոց տաճարին ու մարմրուն կանթեղին եւ կաղոյր մը հայ գրողին համար, որ գիշերը ցերեկին կը խառնէ, իր սրտէն ու միտքէն բերեկ մը աւելի տալու համար իր ժողովուրդին:

Անշուշտ, մենք մեզ չենք բաղդատեր օտար ժողովուրդներու հետ, ոչ ալ հայ գիրքին քով կը դնենք օտար գիրքը: Բայց, իբրեւ գաղութ, ինչո՞ւ մեր թիւին ու զարգացումին համապատասխան չունենանք հայ գիրքի մեր սպառումը, որ չափանիշ մըն է ոչ միայն մեր հետաքրքրութեան, այլեւ մեր ոգիին ու ըմբռնումներուն՝ հայ գրականութեան ու մշակոյթին հանդէպ: Ինչո՞ւ հացին հետ միասնաբար չմտնեն հայ գիրն ու գիրքը, հայ թերթն ու հանդէսը, ինչու մեր խօսքերուն հետ՝ զոհողութիւններ չընենք մեր ազգային ոգիին մշակման, հայ գրականութեան ծաղկումին ու ծաւալումին համար:

Տագնապի օրերուն կը մտածենք մեր պաշտպանութեան մասին. պատերազմին ու անոր արհաւիրքներու մասին, որոնք անդարմանելի կորուստներ պատճառեցին մեզ եւ դեռ կրնան պատճառել, եթէ նորէն պայթին: Ու եթէ չըլլանք աչալուրջ: Ինչո՞ւ սակայն առօրեայ ու ժամանակաւոր այս տագնապին մասին մտածել միայն, անտեսելով այն միւսը, որ տեւական է, աննշմարելի եւ նոյնքան ու աւելի քայքայիչ: Այն տագնապը՝ որ հայ գրականութեան, հայ մտքին ու մշակոյթին տագնապը կը կոչուի եւ իր ստեղծած նուազուն վիճակովը ախտանիշը կը կազմէ մեր հոգեկան ու իմացական կեանքի հիւանդագին վիճակին:

Հայ գիրքը, Հայ մըն է. լուռ գործիչ մը՝ որ հայ տուներէն ներս հայ ցեղէն կը խօսի ու Հայուն անցեալը կը խառնէ ապագային, անոր հաւատքը վառելով: Չմոռնանք, որ Մեսրոպը հրաշք գործեց հայ գրին ու գիրքին իր ստեղծագործութեամբը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

...Թըլլինօն ալ նոյնպէս հասարակ ...պան է: Իմ կողմէս անոնց կ'ը– ...ս. «Ժամանակ է սկսելու միանգա– ...ն երկու պատերազմ, մեծ եւ փո– ...ր պատերազմ. առաջինը շատ աղ– ...կ կը հանէ, երկրորդը շատ նեղու– ...թիւն կը պատճառէ: Վանտէի մէջ պատերազմիլը լաւ է, բայց Շըվանը– ...ի մէջ աւելի գէշ է. քաղաքային պատերազմի մէջ ամէնէն լաւը միշտ ամէնէն գէշն է, պատերազմի լաւութիւնը կը չափուի միշտ անոր հասցուցած գէշութեան քանակութեամբ: Այստեղ ծերունին նորէն ընդհատեց ...ր խօսքը:

— Հալմալօ, ես քեզ ըսի այն ամէնը, ինչ որ պէտք էր: Գուցէ չես հասկնար խօսքերուս առանձին իմաստը, բայց կը հասկնաս թէ գործը ի՛նչ է: Ան ճարտարութիւնը, զոր ես տեսայ քու վրադ, ինծ վստահութիւն կը ներշնչէ: Դուն երկրաչափութիւն չես գիտեր, բայց ծովի վրայ զարմանալի շարժումներ կը կատարէիր քու մակոյկովդ: Նաւակի լաւ թիավարը ապստամբութեան լաւ ղեկավար կրնայ ըլլալ: Տեսնելով ծովի կամայականութիւններու դէմ քու ցոյց տուած ճարպիկութիւնդ, ես վստահ եմ որ դուն նոյն եղանակով կը կատարես իմ բոլոր յանձնարարութիւններս: Բայց դառնանք մեր խնդրին, ինչպէս ըսի քեզ, այնպէս կը յայտնես պետերուն, որչափ որ կրնաս. հոգ չէ թէ քիչ մը կը փոփոխես եւ քու բառերով կ'արտասանես, բայց աւելի լաւ է այսպէս ըսես. «Ես անտառներու կը– ռիւը կը նախապատուեմ դաշտայիններէն. ես երբեք չեմ ուզեր հարիւր հազար գիւղացիներ կարգով շարել կապոյտազգեստ զինուորներու գնդակներուն եւ պարոն Քարնօի թնդանօթներու տարափին տակ: Ես կ'ուզեմ որ ամիս մը չանցած հինգ հարիւր հազար պատերազմիկներ անտառներու մէջ դարան մտած ըլլան. այն ժամանակ Հանրապետութեան բանակը որս մըն է մեր ձեռքին մէջ բռնուած: Գաղտագողի իր որսին հետամուտ ըլլալ,— այդպէս պիտի ըլլայ մեր պատերազմելու եղանակը. ես մացառներու պատերազմի ռազմագէտն եմ: Այդպէս ուրեմն... բայց դեռ խօսք մըն ալ, զոր դուն դժուար թէ հասկնաս, բայց միեւնոյնն է, դուն այսքան կը հասկնա՞ս: «Երբեք չխնայել, ամենուրեք թակարդ», ես աւելի կը սիրեմ շուանական քան թէ վանտէական պատերազմ: Չմոռնաս ըսել նոյնպէս, որ Անգլիացիները մեզի հետ են: Պէտք է Հանրապետութիւնը երկու կրակի մէջ առնել: Եւրոպան մեզ կ'օգնէ՞. ուրեմն մէկ անգամէն մաքրենք մեր հաշիւները այս յեղափոխութեան հետ: Թագաւորները՝ ամբողջ պետութիւններ պատերազմի հանած են անոնց դէմ. մենք ալ մեր կողմէն ծուխերը ոտքի հանենք, այսպէս կ'ըսես. այժմ հասկցա՞ր բոլորը:

— Այո՛, բոլորը պէտք է կրակով վառել եւ արիւնով ներկել:
— Ճիշդ այդպէս:
— Երբեք չխնայել:
— Ճիշդ այդպէս, ոչ ոքի:
— Ես պիտի երթամ ամէն կողմ:
— Եւ զգոյշ եղիր, այսպիսի երկրի մը մէջ յանկարծ գնդակահար գետին ինալը այնքան անսպասելի բան չէ:
— Մահը,— ես անոր համար չեմ մտածեր իսկ, քանի որ մեր ամէն քայլափոխն իր մէջ մահ կը պարունակէ:
— Դուն քաջ մարդ ես:
— Իսկ եթէ ինծ հարցնեն տիրոջս անո՞ւնը:
— Առեկա դեռ կարելի չէ յայտնել: Եթէ հարցնեն. դուն կը պատասխանես որ չգիտեմ, եւ ճշմարիտ ըսած կ'ըլլաս:
— Ո՞ւր պիտի տեսնեմ նորէն իմ տէրս:
— Ո՛ւր որ ես գտնուիմ:
— Ո՞րտեղէն գիտնամ թէ տէրս ո՞ւր է:
— Բոլորը շուտով կը գիտնան ատիկա, ութ օր չանցած բոլորը պիտի խօսին իմ մասիս. ես խստութեան եւ անողոքելիութեան օրինակներ պիտի տամ, մեր թագաւորին եւ կրօնի վրէժը պիտի հանեմ, եւ դուն շուտով կը հասկնաս, որ այն մարդը, որու մասին այնքան կը խօսին, ես եմ:
— Հասկցայ:
— Ոչինչ չմոռնաս:
— Ապահով եղէք:
— Այժմ մեկնէիր, թող Աստուած քեզի առաջնորդ ըլլայ, է՛հ, գնա՛:
— Ես պիտի կատարեմ այն բոլորը, ինչ որ այժմ ինծ ըսիք, պիտի երթամ, պիտի խօսիմ, պիտի հնազանդիմ, պիտի հրամայեմ:
— Շատ լաւ:
— Եւ եթէ յաջողութիւն ունենա՞մ:
— Այն ժամանակ քեզ Սէն–Լուի ասպետ կ'անուանեմ:
— Ինչպէս անուանեցիք իմ եղբայրս. բայց եթէ յաջողութիւն չունենամ՝ գլխս հրացանի՞ բռնել կուտաք:
— Ճիշդ այնպէս, ինչպէս քու եղբօրդ եղաւ:
— Այդպէս ուրեմն, կը հասկնամ, տէր իմ:

Ծերունին գլուխը խոնարհեցուց եւ կարծես ծանր երազի մը մէջ խորասուզուեցաւ: Երբ որ սթափեցաւ եւ աչքերը վեր վերցուց, ինք արդէն մինակ մնացած էր. Հալմալօ արդէն կէտ մը դարձած էր եւ կ'անյայտանար հորիզոնին եռեւը:

Արեւը մարը մտած էր:

Տարմորորները եւ ամարները դէպի իրենց բոյնը կը վերադառնային. ծովը հանդարտած էր, վերջալոյսի աղօտարար աղմուկը կը հնչէր տարածութեան մէջ. մացառագորտերը կը կռնչէին, ջրաքաղաղները սուլելով կը թռչէին ճահիճներու վրայէն. մոշուշները, ջրագռաւները, ճայերը, սեւաթօրերը կը բարձրացնէին իրենց վերջալոյսի աղմուկը եւ ճռինչը, ծովեզերքի թռչուններու ձայները բռնած էին չորս կողմը: (Շար.)

Թիզ հող այսուհետեւ պիտի պաշտպանուի հաւաքաբար, իտալացի եւ գերման զինուորներու կողմէ։ Գերմանիա եւ Իտալիա իրենց հաւատարիմ եւ հզօր բարեկամներով կը կազմեն ուժեղ եւ անպարտելի զանգուած մը 300 միլիոն մարդկային էակներու, տրամադիր՝ բարեկամական ձեռք երկարելու ամէ — նուն, բայց նոյնքան վճռական՝ իրենց միացեալ ուժերով խորտակելու ո եւ է հակառակորդ, ով որ ալ ըլլայ»։

*** Իտալիոյ Թագաւորը եւ Հիթլէր շնորհաւորական հեռագիրներ փո — խանակեցին, զինակցութեան դաշինքին ստորագրութեան առթիւ, շեշտելով նոյն տրամադրութիւնները ։

*** Թուրքերէն «Թան» բուռն խմբագրական մը հրատարակեց Փաշակա — նութեան դէմ, «որ կը նշանակէ աշխարհակալութիւն։ Թուրքիա իր անկա — խութիւնը շահեցաւ կատաղի կռիւ մը մղելով աշխարհակալութեան դէմ ։ Թուրքիա աչք չունի օտար հողերու վրայ, բայց չի կրնար հանդուրժել որ դպչին իր հողերուն։ Ահա թէ ինչու ամէն Թուրքի բնական պարտականութիւնն է կռուիլ Փաշականութեան դէմ ։ Ֆաշականութիւնը աշխարհակալութեան քաղաքականութիւն մը կը վարէ, իսկ Թուրքիա՝ խաղաղութեան, ահա թէ ինչու բոլոր անոնք որ կը փորձեն Եւրոպան եւ նոյնիսկ ամբողջ աշխարհը խրել պատերազմի մը մէջ, Թուրքիոյ բնական թշնամիներն են։ Թուրքիա չի կրնար միանալ այն պետութիւններուն որ կը բռնաբարեն դաշնագիրները եւ չեն ճանչնար փոքր ժողովուրդներուն ապրելու իրաւունքը։ Իտալիա եւ Գերմանիա կը սպառնան Թուրքիոյ։ Իր նպատակները իրագործելու համար, Փաշականութիւնը լայն քարոզութիւն մը կը կատարէ նոյն իսկ Թուրքիոյ մէջ, մասնաւոր զեկուցումներ կը կազմակերպէ անթելով, իր գիրքերը առատօրէն կը բաժնէ դպրոցներու մէջ։ Ուրեմն Փաշականութեան դէմ պայքարը ազգային պարտականութիւնն է ամէն Թուրքի»։

Իսկ անգլեւխորհրդային դաշի՞նքը...

Հակասական լուրեր կը հրջին անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մա — սին, որոնք այժմ փոխադրուած են Ժընեւ ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա եւ Ֆրանսա յուսալից են, իսկ Ռուսերը յոռետես, տասնի դէմ մէկ հաւանականութիւն տեսնելով համաձայնու — թեան համար։ Անոնց կարծիքով, նոր յառաջդիմութիւն մը կատարուած չէ, ընդունելու համար խորհրդային ծրագիրը։ Այժմ սեղանի վրայ է Ֆրանսական միջին ծրագիրը, որ կը տրամադրէ.— Առաջին՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը դաշնագիր մը կը ստորագրեն փոխադարձ աջակցութեան համար, գործադրելի՝ այն պարագային երբ իրենցմէ մէկը յարձակման կ'ենթարկուի Գերմանիոյ կողմէ։ Այն ատեն զինուորական աջակցութիւնը պիտի դառնայ մեքենական։ Երկրորդ՝ եթէ Գերմանիա սպառնայ իրենցմէ մէկուն կենսական շահերուն, յարձակելով իրեն սահմանակից երկրի մը վրայ, դաշինքը նոյնպէս ի զօրու պիտի ըլլայ։ Բայց այս պարագային օգնութիւնը կախում պիտի ունենայ մասնաւոր խորհրդակցութիւններէ ։

Ռուսերը չեն ընդունիր այս ծրագիրը, առարկելով թէ Լաթվիան եւ Էսթոնիան դուրս ձգուած են, որոնք նոյնքան կենսական են իրենց համար, ինչպէս Հոլանտան եւ Զուիցերիան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար։ Երկրորդ կէտն ալ ապահովութիւն չի ներշնչեր Մոսկուայի։

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ վերջնական որոշումը պիտի տրուի այսօր, չորեքշաբթի, Լոնտոնի մէջ։ Անգլիոյ հանրային կարծիքը անհամբեր դառնալ սկսած է, եւ պահպանողական թերթերն անգամ կը գանգատին թէ կառավարութիւնը բիւզանդական վէճերով կը զբաղի, տագնապալի պահու մը։

Խորհրդային զգաստութիւնը կը գործէ

Խորհրդային մամուլը կը շարունակէ լռութիւն պահել արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերու մասին։ Կացութեան մասին ժողովուրդը այնքան բան գիտէ, որքան Թէպէթցիները՝ արեւմտեան Եւրոպայի գործերուն մասին ։

Այս լռութեան պատճառով ալ ռուս ժողովուրդը տեղեակ չէ, թէ խորհրդային կառավարութիւնը նախապէս խոստացած էր Ժընեւ ղրկել Պ. Փոթէմքինը, թէ յետոյ փոխեց այս որոշումը եւ որու առիթով Պ. Չէյմպըլէն արտա — յայտնեցաւ խորհրդարանին մէջ։ Նոյնպէս գրաքննութիւնը թոյլ տուած չէ, որ թերթերը հրատարակեն Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնները անգլեւխորհրդային դաշինքի մասին։

10,000 Հրեուհիներու ցոյցը Պաղեստինի մէջ

Կացութիւնը միշտ խառնակ է Պաղեստինի մէջ, երբեւ հետեւանք Մեծն Բրիտանիոյ նոր ծրագրին, որ ջուրը կը ձգէ Հրէական Տունի խնդիրը։

Երուսաղէմի մէջ հրեայ ուսանողները եւ ուսուցիչները հանդիսաւոր թափօր կազմեցին, բողոքելու համար անգլիական Սպիտակ Գիրքին դէմ։ Այս առթիւ անոր մէկ օրինակը այրեցին հրապարակի վրայ։ Հրէական Ազգային Խորհուրդը հետեւեալ պատուէրները տուաւ Պաղեստինի Հրեաներուն.— ա) Մարզել հրեայ երիտասարդութիւնը. բ) քաջալերել տեղական արտադրութիւնը, որպէսզի պակսի ներածումը եւ նուազի մաքսը. գ) չգործակցիլ կառավարական վարչական օրկաններու հետ. դ) չվճարել տուրքերը, եւ ե) չքաջալերել հանրային փոխադրութեանց միջոցները ։

*** Տասը հազար հրեայ կիներ, որոնց գլուխը կը գտնուէր բարունապետին տիկինը, բողոքի ցոյց մը կազմակերպեցին երկուշաբթի օր, Երուսաղէմի մէջ։ Թափորով կառավարական պաշտօնատունը երթալէ վերջը, Հրէուհիները հետեւեալ հեռագիրը ուղղեցին Չէյմպըլէնի եւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին.

— «Հրեայ մայրերը կը մերժեն ընդունիլ Պալֆըրի յայտարարութեան ջնջումը։ Անոնք պիտի շարունակեն իրենց կատաղի ընդդիմութիւնը ազգային հողի որ եւ է կրճատման դէմ, ապահովելու համար ապագան իրենց զաւակներուն եւ հարիւր հազարաւոր Հրեաներու որոնց աչքին Պաղեստինը կը ներկայացնէ վերջին եւ միակ յոյսը»։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ բուռն վիճաբանութիւններ կատարուեցան նոր ծրագրի մասին։ Գաղթային նախարարը ուժգնօրէն պաշտպանեց կառավարութեան ծրագիրը, իբրեւ միակ ելքը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

700 ՉԵԽ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ Գերմանիա տարուած են, որպէսզի մարզեն գերման օդաչուները։ Կ'ըսուի թէ Չեխիայէն գրաւուած 1600 օդանաւերը վարելու համար դժուարութիւններու հանդիպած են Գերմանները։ Այս պատճառով է որ չեխ օդաչուները կը տանին Գերմանիա, որպէսզի վարժեցնեն գերման օդա — չուները ։

ՍՊԱՆԻՈՅ գերման եւ իտալական զօրամասերը սկսան մեկնիլ։ Գերմանները նաւ պիտի նստին կիրակի օր Վիկոյի նաւահանգիստէն, իսկ իտալական լեգէոնները՝ Քատիքսէն, յունիս 5ին։ Զօր. Ֆրանքօ ճառ մը խօսելով բանակի սպաներուն, ըսաւ.— «Երբ մենք սպանիական կայսրութեան խօսքը կ'ընենք, լրջօրէն կայսրութիւն ըսել կ'ուզենք. կայսրութիւնը մեզի համար դատարկ բառ մը չէ։ Պիտի ունենանք զայն։ Եւ որպէսզի յաջողինք, պէտք է ըլլանք չարքաշ, սակաւապետ, զոհողութեանց ընդունակ եւ կարգապահ։ Մեր զին — ուորական յաղթանակին պէտք է յաջորդէ քաղաքական յաղթանակը»։

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ կը յայտնէ, թէ Իտալիոյ բնակչութեան թիւն է այժմ 44,207,000, հաշուելով նաեւ Լիբիոյ Իտալացիները ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՄԱՐՍԷՅԼ ՕԴԱՅԻՆ ԹՂԹԱՏԱՐԸ, «Եանքի Քլիփըր», Ատլանտեանը կտրեց 29 ժամ 55 վայրկեանէն, առանց հաշուելու հանգրուանները, որով անցած կ'ըլլայ 45 ժամ 33 վայրկեան։ Ջրօդանաւը Նիւ Եորք պիտի վերադառնայ հինգշաբթի օր։ Մարսէյլի մէջ նամակներ կարելի է ձգել մինչեւ չորեքշաբթի կէս գիշեր։ Փոխարժէքն է 2,25 + 10 = 12,25 Փրանք։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մէթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ս. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ՏԵՐԱԿՈՒՍՏԱԿԱՆ ԼԷՄԷՐԻ

(ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ), ՏԵՐԱԿՈՒՍՏԱԿԱՆ ԿՈԹԸՌՕ ԵՒ

Պ. Ա. ՖԱՅԷ (Union Française)

Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները

Ողջերձներ հայ միութիւններու կողմէ, կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱԼՊԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԷՃԹԵՐԵԱՆ, խմբերգներ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿԱՄԻՏԱՍ երգչախումբի կողմէ ղեկավարու թեամբ Պ. Ա. ԳԱՐՊԵՏԵԱՆԻ։ Հայկական պարեր բեմի վրայ, պարահանդէս մինչեւ առաւօտ։ ընտիր ջազ, թօմպօլա, պիւֆէ, Մուտք 7,50 ֆր.։

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ կը ներկայացուին «ԱՆՈՒՇ»էն երեք պատկեր եւ «ԵՐԿՌԻ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» (զաւեշտ) տեղւոյն «Րաֆֆի»

Գեղ. խումբի կողմէ, Եւրոպական պարեր։

ՄՈՒՏՔ 6 Ֆրանք — Օթօպիւսով իջնել Mairie

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ — Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւթիխի առիթով)

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939։ Գին 30 Ֆրանք։ Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին ։ Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, գաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն։

Salle Erard, 13, Rue du Mail, (métro : Sentier)

24, Մայիս, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՎԻՐԹՈՒՈԶ

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ

Մուտք 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին Salle Erard, Maison Eschig, 48, rue de Rome եւ Յ. Ազգալեանի մօտ՝ 11, rue Robert Planquette, Paris 18.

Salle Chopin, 8, Rue Daru (métro : Ternes)

25 Մայիս, Հինգշաբթի ժամը 21ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԳՐՈՒՀԻ ՋԸՌԱՓԵԱՆԻ

Յայտագիրը կը բաղկանայ դասական, ռոմանթիկ եւ ֆրանսական ու սպանիական նորագոյն երաժշտութիւնէ, (Mozart, Chopin, Faure, Debussy, Nigot et Milhaud, Rodrigo, Albeniz).

Տոմսերու գիներ (taxe et timbres compris)՝ 11,75, 21,75, 26,75։ Տոմսակներու համար դիմել Տ. Ջառափեանի՝ 44, rue St. Placide, Paris 6.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի զինակից ընկերները, փութով արձանագրել տալու իրենց ինքնութեան թուղթերու թիւերը՝ Սէն Միշէլ, 9 rue Thenard, Միութեան գրասենեակը եւ Պէլվիլ, 73 rue Julien la Croix, ընկեր Վահանին քով։

ԿԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը կը սկսի 22 Մայիս, ժամը 9ին, գիշերը՝ Հասցէ՝ 66 rue d'Hauteville, Paris 9. Տիկ Ոսկեանի բնակարանը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Գաւեր Գավաֆեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ ԼԵՒՈՆ ԳԱՎԱՖԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme . Paris (13)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՌՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն եւ կրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.

Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.

Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ԲԱՐԵԲԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍ

ՍԵՒՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ, ՅՈՒՆԻՍ 4ԻՆ

Նկատի ունենալ այդ թուականը եւ չխաչաձեւել։

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh"

ԳՐԵՑ՝ PAUL DU VÉOU

(Հեղինակին համբորդութիւնը Ալէքսանտրէթ [Սանճաքին մէջ], ճերակուտական Պ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, ճափոնական թուղթի վրայ (թիւ 1—5, առաջին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.։

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր.։

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած) 35 ֆր.։

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 ֆր.։

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ։ Առաքումները անմիջապէս պիտի կատարուին։ Անունը, մականունը եւ հասցէ գրել յստակօրէն, գլխագիր։

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Sofp. Արամ Ճինեեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորապէս կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը ։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

DOUBLURES — TOILE

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

FOURNITURES POUR TAILLEURS

43, Rue Richer, Paris 9e — Métro : Cadet et Peletier

Téléph.: Provence 13.20

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ։ Վաճառատունը բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 բացի կիրակի օրերէ։ Ֆրանսական եւ անգլիական տուներու ներկայացուցիչ։ Ֆրանսական ամեն. նալաւ Crin, Crin Guipéի գործարանին ընդհ. ներկայացուցիչ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար։

Տ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու :

Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր. : (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ) ։Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) — Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS

14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—56

Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ

կը ծախուին՝ Թուռս Քառթիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Լաֆայէթ վաճառատուններու եւ 42 Bld. de Strasbourg: կայքերի

Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 25 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4049

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ

Օտարականներու, մանաւանդ նպաստընկալ գործազուրկնե-րու խնդիրը, որ պարբերաբար կ'արծարծուի տեղական մամուլին կողմէ, լուրջ մտահոգութիւն պատճառած է հայ աշխատաւորնե-րուն :

Ընթերցողները կը յիշեն Վալանսի պատմութիւնը, զոր ամ-փոփեր էինք «Մաթէն»էն :

Աւելի առաջ հրատարակուեցաւ աշխատանքի նախարարին նոր կանոնագիրը՝ գործազրկութեան նպաստի մասին: Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, այսուհե-տեւ գործազրկութեան նպաստ պիտի ստանան միայն այն օտարա-կանները որոնց պետութիւնը փոխադարձ պայմանագիր ունի Ֆրանսայի հետ :

Ինչպէս կը տեղեկանանք, այս օրէնքին գործադրութիւնը պի-տի սկսի յունիս 1էն :

Ուրեմն, կը գտնուինք նոր տագնապի մը առջեւ,— աւելի մեծ եւ ծաւալուն քան այն որ տեսանք Մարսէյլի մէջ, քանի մը տարի առաջ :

Այս տողերը գրած ատեն, տեղեկութիւն չունինք թէ որ եւ է ձեռնարկ կատարուա՞ծ է, հայ աշխատաւորները «սեւ ցանկ»էն դուրս ձգելու համար:

Անշուշտ օրէնքը խտրութիւն չի ճանչնար: Բայց օրուան իշ-խանութիւնը շատ լաւ գիտէ որ հայ տարագիրները «օրէնքէ դուրս» հասարակութիւն մը կը կազմեն, դժբախտաբար: Եւ հա-կառակ իրենց կամքին, քանի որ բուն իրաւասուն, Մոսկուան ան-գամ չի հետաքրքրուիր այսպիսի մանրամասնութիւններով :

Ամէն պարագայի մէջ, աւելի քան ստիպողական է հաւաքա-կան ձեռնարկ մը, գոնէ իբրեւ խղճի պարտք :

Եւ պայման չէ որ անպատճառ նպաստ ապահովեն հայ գոր-ծազուրկներուն : Թող աշխատանք ճարեն, դիւրացնեն աշխատե-լու, ճակտի քրտինքով հաց ճարելու տարրական իրաւունքը,— մնացեալը ինքնին կը լուծուի :

Հայ աշխատաւորը որ եւ է նպաստի աչք ունէ՞ր, բեռ եղա՞ծ էր կառավարութեան կամ քաղաքապետութեան վրայ, տարիներ առաջ, մինչեւ 1927 — 30, երբ օտար բանուորներ կը փնտռուէին [illegible]րագով, նոյն իսկ պալքանեան երկիրներու մէջ:

Ինչո՞ւ այսօր աչքի փուշ ենք դարձեր, իբրեւ հետեւանք տըն-տեսական տագնապի մը ուր հայ աշխատաւորը երբեք արգելք չէ եղեր ուրիշի հացին: (Գործեր կան, սեւ, տաժանելի աշխատանքներ, տեսակ մը թիապարտութիւն, որոնց երբեք չեն մօտեցած ոչ տե-ղացին, ոչ ալ ուրիշ բազմաթիւ օտարականներ, իբրեւ վերի ար-[illegible] ...):

Տեղացի վարիչ տարրեր, պաշտօնեայ, գործատէր կամ քըն-նիչ, մինչեւ հիմա միայն գովեստի խօսքեր ունեցած են հայ աշ-խատաւորներու հանդէպ: Միւս կողմէ, միշտ ալ չեշտած են թէ հայ տարագիրները բացառութիւն կը ներկայացնեն, իրենց կա-[illegible]ութեան հետեւանքով :

Արդ, այս իրողութիւնները եւ ուրիշ պարագաներ, մանա-ւանդ զինուորական ծառայութիւնը բաւական չե՞ն, հիմնովին լուծելու «հայկական հարցը» — հայ տարագիրներու աշխատան-քի խնդիրը, որ կը քաշքշուի տարիներէ ի վեր :

Զոյգ Օֆիսները տարրական պարտականութիւն մը կատա-րած պիտի ըլլային, մանրամասն յուշագիր մը ներկայացնելով ուր որ անկ է :

Գիտենք, անոնց վարիչները պարբերաբար դիմումներ կը կա-տարեն, մէկ պաշտօնատունէն միւսը, միշտ յիշեցնելով զանազան [illegible] :

Հոգ չէ, թող անգամ մը եւս յոգնին, որչափ ալ աննպաստ ըլ-լան պարագաները :

Այս առթիւ, դիտողութիւն մը եւս, որոնց տուն կուտան գա-[illegible] հասած նամակներ :

Կը թուի թէ բախտի խնդիր է նամակ, պատասխան ստանալ Փարիզէն, որ եւ է դիմումի առթիւ: Արդեօք անո՞ր համար որ զբաղած են քարտուղարները, կամ պատասխանի արժանի [illegible] նկատեր եղած դիմումները :

Յաճախ տեղեկութիւններ կը հրատարակուին «Յառաջ»ի մէջ եւ այլուր: Տպուած գիրը մեծ արժէք ունի մասնաւորապէս գաւառին համար, որ՝ աչքէ հեռու ըլլալով, կը կարծէ թէ սրտէ ալ հեռու է :

Մարդիկ անհամբեր կը կարդան տեղեկութիւնները, եւ դի-մումներ կը կատարեն, անոնց հիման վրայ: Եւ ահա նոր յուսա-խաբութիւն: Կա՛մ սխալ հասկցած կ'ըլլան, կամ լրացուցիչ տե-ղեկութենէ մը զրկուած, եւ կը վհատին, կը տառապին: Որո՞ւ դիմեն, ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխը:

Տարիներով խօսեցանք բանուկ մեքենայի մը մասին: Ծախ-[illegible] կը կարօտի,— բայց չէ՞ որ տուրքեր կը գանձեն: Եւ յետոյ, [illegible] պարագաներու մէջ, խնդրարկուները միշտ ալ պատ-րաստ են ստանձնելու անհրաժեշտ ծախքերը :

Մենք ստիպուած ենք հրապարակաւ ներկայացնել այս դի-տողութիւնները, գիտնալով հանդերձ որ բարեացակամութիւն [illegible] մասնաւորապէս Հ. Հ. Օֆիսին մէջ, կարելի աջակցու-թիւնն ընծայելու համար :

Հայ աշխատաւորներու եւ գործազուրկներու նոր տագնապը այնպիսի խնդիր մըն է որ չի կրնար լուծուիլ սովորական մեթոտ-ներով: Եւ հանրութիւնն ալ պարտաւոր է գիտնալ ամբողջ անցու-դարձը, ի հարկին աջակցելու համար:

Նոյնիսկ հրապարակային զեկուցում մը կրնար օգտակար ըլ-լալ փարատելու համար շատ մը թիւրիմացութիւններ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻ ԱՆԳԼԵՒՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՁՆՇԵՆ

»»» · «««

Անգլիոյ արտաքին նախարարը, լորտ Հըլիֆաքս, Լոնտոն վերադարձաւ Ժընեւէն, ուր գացած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման առթիւ: Լորտը երէկ իսկ դահլիճին ներկայացուց իր զեկուցումը կատարուած խորհրդակցութեանց եւ մասնաւորապէս խորհրդային դեսպանին հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին: Նախարարը անհրաժեշտ կը գտնէ որ անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը ստորագրուի օր առաջ, նկատի առնելով կացութեան պահանջները: Իր վրայ մեծապէս ազդած է խալեւզերման զինակցութեան ստորագրութիւնը: Այս դաշինքէն առաջ ալ լորտ Հըլիֆաքս անհրաժեշտ կը գտնէր պաշտպանողական դաշինք մը՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ: Ռուսերը միշտ կը պնդեն որ զինակցութիւնը կնքուի փոխադարձ աջակցութեան սկզբունքով եւ բացարձակ հաւասարութեան հիման վրայ: Խորհրդային դեսպանը մասնաւորապէս շեշտած է այս պարագան, եւ ֆրանսական կառավարութիւնը նոյնպէս կը ճնշէ: Թուրքիա եւս առկախ ձգած է անգլեւթուրք դաշնագրին ստորագրութիւնը, սպասելով անգլեւխորհրդային բանակցութեանց ելքին :

Վերջին լուրերու համաձայն, գետինը հարթուած է արդէն եւ անգլեւխորհրդային համաձայնութեան կնքումը օրերու խնդիր կը համարուի: Կարգ մը թերթեր կը հաւաստեն թէ Անգլիա հաւանած է որ Լիթուանիան ալ առնուի ապահովութեան ցանկին մէջ, իսկ Էսթոնիոյ եւ Լեթոնիոյ մասին կը վարանի տակաւին: Եթէ այս երեք երկիրները եւս երաշխաւորութեան տակ առնուին, այն ատեն Խ. Միութիւնն ալ իր կարգին պիտի երաշխաւորէ Հոլանտայի, Պելժիոյ եւ Զուիցերիոյ հողային ամբողջութիւնը: Ֆրանսայի միջնորդութիւնը մեծ դեր կատարած է, կարգ մը դժուարութիւններ հարթելու համար: Ռումանական կառավարութիւնը Լոնտոն հաղորդեց իր տեսակէտը՝ Մոսկուայի աջակցութեան մասին: Պատասխանը նպաստաւոր է եւ կը կարծուի թէ Լեհաստան ալ այլեւս առարկութիւն պիտի չընէ :

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱՅԼԵՑԱՒ ՃԱՌԵՐՈՎ

Ա. Դ. Խորհուրդի նիստին մէջ լորտ Հըլիֆաքս ճառ մը խօսելով պարզեց իր երկրին հետեւած քաղաքականութիւնը վերջին ամիսներու ընթացքին:

— Մեր ստանձնած բոլոր յանձնառութիւնները մէկ ընդհանուր սկզբունք ունին,— ընդդիմանալ բռնի լուծումներու որոնք եթէ չարունակուին, անիշխանութեան եւ կործանումի պիտի առաջնորդեն քաղաքակրթութիւնը : Մեր կառավարութեան ձեռք առած մասնաւոր միջոցները Ազգաժողովին միջոցաւ չեղան. անկարելի էր այդպէս ընել: Բայց, ինչ որ ըրինք, տառապէս համաձայն է Ազգաժողովի ուխտին ոգիին: Բանակցութիւնները վերջացած չեն տակաւին: Երբ վերջանան, բրիտանական կառավարութիւնը արդիւնքը պիտի հաղորդէ Ա. Դ. Խորհուրդին: Այժմ ժամանակը չէ մանրամասն վիճաբանութիւններ կատարելու » :

Ֆրանսայի արտաքին նախարարն ալ ճառ մը խօսելով յայտարարեց ·

— « Ինչպէս վերջերս կ'ըսէր Ֆրանսայի վարչապետը, ժողովուրդները այսօր ալ, ինչպէս քսան տարի առաջ կը գտնուին հետեւեալ երկընտրանքին առջեւ,— տիրապետութիւն կամ գործակցութիւն: Մենք, Ազգաժողովի անդամներս, ընտրած ենք գործակցութիւնը եւ համբերախ ենք այն բոլոր փոքր ձեռներուն առջեւ որ կը ձգտին յաղթական հանդիսացնել բռնութեան մեթոտը : Ֆրանսական կառավարութիւնը կը ցաւի որ ձախողեցան ապահովութեան երաշխիքները Ազգաժողովի ուխտին մէջ գտնելու բոլոր ջանքերը: Հաստատելով այդ ձախողանքը, ան կը կարծէ թէ ապահովութիւնը, գործակցութիւնը եւ խաղաղութիւնը պէտք է փնտռել ուրիշ մեթոտներով եւ տարբեր ծրագրի մը վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ մենք ալ շարք մը բանակցութիւններու ձեռնարկած ենք, պահպանելու համար խաղաղութիւնը: Այդ բանակցութիւնները չեն հակասեր Ազգաժողովի ուխտին :

Հիթլէր կը բանակցի՞ Մոսկուայի հետ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Ժընեւի թղթակիցը, պարզելով անգլեւխորհրդային բանակցութեանց դժուարութիւնները, կը գրէ ·

— « Հաւաստի տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Գերմանիա, իր բանակի եւ ճարտարարուեստի վարիչներուն միջոցաւ եւ Հիթլերի գիտակցութեամբ, եռանդուն ճիգ գործ կը դնէ համաձայնութեան մը գալու խորհրդային կառավարութեան հետ: Այս համաձայնութեան նպատակն է ապահովել Գերմանիան արեւելքէն յարձակումէ մը, եւ գրաւել արեւմտեան Լեհաստանի մեծ մասը, ինչ որ Գերմանիոյ ծրագիրն է: Այս ծրագիրը գործադրութեան պիտի դրուի օգոստոսի կէսերուն, ինչպէս կը կարծեն այստեղ: Մինչեւ այդ ժամանակ, հաւանական չէ որ Գերմանիա Եւրոպան մխրճէ պատերազմի մը աղէտին մէջ: Թուրքիոյ դիրքն ալ ուրիշ փաստ մըն է, որ իրաւունք պիտի տայ լորտ Հըլիֆաքսին համոզելու Լոնտոնի դահլիճը որպէսզի ընդունի խորհրդային առաջարկը զինակցութեան մասին: Թուրքիա, երբ հաւանեցաւ անգլեւթրքական համաձայնութեան, աչքի առջեւ ունէր թէ անգլեւռուսական համաձայնութիւնը անխուսափելի իրողութիւն մըն է: Պէտք է յիշել այժմ, որ թուրքեւանգլիական դաշինքը տակաւին ստորագրուած չէ, եւ պատճառներ կան մտածելու թէ Թուրքիա կրնայ յետաձգել ստորագրումը, եթէ անգլեւխորհրդային դաշինքը ձախողի » :

»»» · «««

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը հրամայեց որ Տանցիկի մօտիկ մաքսատան լեհ քննիչները վերադառնան ու մնան իրենց պաշտօնատեղին, ինչ որ ալ պատահի: Այս մաքսատունը քանդուեցաւ անցեալ շաբաթ օր, նացիական ամբոխի մը կողմէ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՄՐՑԵԼԻ «ՃԷՆԹԼՄԷՆԸ»

Քանի մը շաբաթ առաջ, Փարիզի սինեմաները վրայէ վրայ ներկայացուցին փառաբանական շարժանկար մը, յատկացուած Թուրքիոյ :

Մասնաւոր ազդարար մը տեղեկութիւններ կը հաղորդէր կատարուած յառաջդիմութեանց վրայ, բաղդատելով երէկուան եւ այսօրուան, եւ ուրախութեամբ կ'աւետէր թէ «աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ ժողովուրդներէն մէկն է Թուրքը» :

Ո՞վ կասկած ունէր այդ մասին :

Միայն թէ ազդարարը ճշմարտութեան մէկ մասնիկը յիշած, միւսը մոռցած է :

Թուրքը ոչ միայն աշխարհի «ամէնէն քաղաքակիրթ» ժողովուրդներէն մէկն է, այլ բուն իսկ հիմնադի՛րը :

Ներելի չէ այս տարրական ճշմարտութիւնը չգիտնալ Լոյս - Քաղաքին մէջ :

Մանաւանդ հիմա երբ թղթակից, գրագէտ, երեսփոխան եւ նախարար մրցումի ելած են իրարու հետ, Թուրքիան տարափողելու, անոր բանկագին բարեկամութիւնը շահելու համար :

Կրնայի մէկ շաբթուան «Յառաջ» լեցնել, այս ճշմարտութիւնը ապացուցանելու համար : Բայց այսօր բաւական սեպեցէք երկու փոքր վը-կայութիւններ :

Թուրք հրապարակագիր - քննադատ Փէյամի Սէֆա կ'աղաղակէ, « Ա՛ս ի՞նչ վիճակ է» խորագրով քրոնիկի մը մէջ (Ճիւմհուրիյէթ) ·

— « Նախորդ օր, Թաքսիմի մարզարանին մէջ, երկու լիսէներուն տղաքը (Հայտար փաշա եւ «Ըշըք») իրարու հետ կռուեր, դասաւորին, իրենց մեծերուն, թերթի խմբագիրներուն եւ լուսանկարիչներուն վրայ յարձակեր, անոնցմէ ոմանց ապտակ, բռունցք, կից զարկեր, ոմանք ալ նողկալի հայհոյանքի տարափի մը ենթարկեր են :

Մեր շրջանի ուսանողական սերունդը, խօսքի մէջ «եաւհու» ըսելն իսկ ամօթ կը համարէր, մինչ այսօրուան ուսանողական սերունդը ամէն նախադասութեան սկիզբը կամ վերջը «ուլան, պէ» ըսել չի քաշուիր իսկ: Դեռ երէկ, խմբագրատուն եկած ատենս, ճամբան հանդիպած լիսէի մը տղաքներուն, պէտքամանը փողոց թափող մարդոց նման, ամէնէն տգեղ խօսքերը բարձր ձայնով ըսելը անգամ մը եւս լսեցի :

Տարօրինակն ալ սա է.— չէին կռուեր, ընկերաբար կը խօսէին : Հայհոյանքը, անոնց բերնին մէջ ոչ թէ միմիայն քինախնդրութեան ու թըշնամութեան, այլեւ սիրոյ եւ համակրանքի ալ միակ արտայայտութեան միջոցը դարձած է » :

Ուրիշ հրապարակագիր մը, Ալի Նաճի Գարաճան, Թայմզի փառաբանած «Ճէնթլմէն Թուրք»ի վաւերական տիպարը, կը տրտնջայ թէ հայ հրեայ, յոյն «հայրենակից»ները դեռ կը շարունակեն խօսիլ իրենց « անձոռնի մայրենի լեզուն » :

Եւ կ'ազդարարէ, փրփուրը բերնին ·

— « Ոչ միայն ազգային տեսակէտով, այլ գեղագիտական տեսակէտով ալ աշխարհի ամէնէն տգեղ եւ ամէնէն աններդաշնակ այդ լեզուները, ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԱՅԴ ՀԱՅԵՐԷՆՆ ՈՒ ՀՐԷԵՐԷՆԸ ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՐԳԻԼԵԼ եւ եթէ խօսողներուն ըմբռնումը չի բաւարարեր, գոնէ փոքրամասնութեանց փոքրիկներուն ոչ թէ պաշտպան անձնագիրներով, բայց ոգիով ու մտքով Թուրք դառնալը ապահովել՝ անտեղի չի կրնար համարուիլ » :

Արդարեւ, ի՞նչ համարձակութիւն յամառօրէն կառչիլ հայերէնի կամ յունարէնի պէս անձոռնի (մէնտէ-պուր) լեզուներու, երբ «մարդկային քաղաքակրթութեան հիմնադիրը» ձեր տրամադրութեան տակ դրած է ալնքան բանկագին, ներդաշնա՛կ, ազնուակա՛ն եւ փափկանոյշ զուարթներ ·

— Ուլան հայվան ... պէ հէրիֆ ... ապանըն ճանըմա ... փէզ ... քէր ... խընզըր ... սարսախ, պուտալա, Գոնեալըտան պաշըզարըմա ...

Ինչ որ Փարիզի մէջ ներկայացուած շարժանկարը թուրքերէն չէր :

Վ.ԱՀԷ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ
ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մինաս Ալթունեան	25
Մայիս 17ի գումարը	3080
Ընդհ. գումար՝	3105

ԵՐԲ ՍԱՆՃԱՔՆ ԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՅԱՆՁՆԵՆՔ...

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ շարք մը յայտարարութիւններ ըրած է « Փարի - Սուար »ի Ժընեւի թղթակցին, անգլեւխորհրդային բանակցութեանց եւ ուրիշ հարցերու մասին: Այդ յայտարարութեանց մէջ կը կարդանք հետեւեալ տողերը ·

— « Գալով Թուրքիոյ, որ արդէն ուղղամիտ յարումով մը կապուած է մեր ապահովութեան համաձայնութեանց, պարտ ու պատշաճ եղանակով պիտի մտնէ մեր պաշտպանողական այս դրութեան մէջ եւ մեր ջերմ բաղձանքն է նախապէս, այսինքն այս օրերս կարգադրել Ալեքսանտրէթի խնդիրը: Մեր եւ Թուրքերու տեսակէտները նոյնացան բարեկամական խօսակցութիւններով: Մենք այդ համամտութիւնը պիտի նուիրագործենք դաշնագրով մը որ Անգարայի կառավարութեան յանձնելով այդ հողամասը, ուր Թուրքեր կը բնակին խիստ ստուար մեծամասնութեամբ, պիտի փարատէ վէնի ամենադոյզն կասկածն իսկ երկու բարեկամ ազգերուն միջեւ » :

Ափսո՛ս որ Միջերկրականի Կոմիտէն, զօր. Տիւֆիէօ, ծերակուտական Կոթըռօ եւ ուրիշ երեւելիներ տակաւին կը յամառին հակաճառել, պաշտպանելու համար Ֆրանսայի շահերը եւ տարրական արդարութիւնը ...

*** « Փարի - Սուար » նոյն թիւին մէջ հրատարակած է նամակ մը Անգարայի մասնաւոր թղթակցէն, որ նոյնպէս կը փառաբանէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը : «Թան »ի թղթակիցն ալ մանրամասնօրէն նկարագրելով անգլեւթուրք համաձայնութեան յայտարարութիւնը, կը տարփողէ « Հիւանդ Մարդ»ուն յարութիւնը :

*** Պէյրութի «Ժուռ» թերթին Փարիզի թղթակիցը խօսելով անգլեւթուրք համաձայնութեան մասին, կը գրէ ·

— « Ասիոյ չափ՝ Պալքաններն ալ կը շահագրգռէ անգլեւթուրք համաձայնութիւնը: Առաջուընէ գիտեմ թէ ի՛նչ պիտի առարկեն: Գիտեմ — աւա՛ղ — որ հոս խնդրոյ առարկայ կը դառնայ Ալեքսանտրէթի հարցը: Բայց ճիշդ Ալեքսանտրէթի հարցին պատճառով է որ տակաւին չէ նշանագրուած ֆրանքեւթուրք համաձայնութիւնը: Եւ սակայն, ներկայիս պէտք չէ կորսուինք մանրամասնութեանց մէջ : Ակներեւ է որ համաձայնութիւն մը մօտալուտ է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Երկու տարի առաջ, խաղաղութեան շրջանին, Ալեքսանտրէթը կարեւոր խնդիր մըն էր, որուն համար կառավարութիւնները տեղաւորած էին իրենց մարտկոցները: Ներկայ խռովիչ շրջանին, երբ զինակցութեանց շղթայ մը կը կազմուի համատիրական պետութեանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Ե.

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՔԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս տեսանք, Ֆրանսան ու Անգլիան Իտալիայէն գաղտնի պահած էին իրենց ներքին համաձայնութիւնը, Փոքր Ասիոյ մասին: Թէեւ Իտալիան արդէն հոտը առած էր: Ատկէ զատ, ռուսական յեղափոխութիւնը սկսեր է աւելի վախ ներշնչել Իտալիոյ, որ գաղտնի բանակցութիւններու ձեռնարկեց Թուրքիոյ հետ: Իսկ միւս կողմէ Փարիզին եւ Լոնտոնին կրկին յայտնեց իր միտումները Իզմիրի, Ատալիոյ եւ Մերսինի մասին:

Այդ առենները Անգլիոյ մէջ իշխանութեան գլուխը անցած էր Լոյտ Ճորճ որ յարմար նկատեց ժողով մը հրաւիրել եւ որոշ չափով գոհացնել Իտալիան:

1917 Ապրիլ 19ին Սէն Ժան տը Մորիէնի մէջ ժողով գումարեցին Լոյտ Ճորճ (Անգլիա), Ռիպօ (Ֆրանսա) եւ Սոնինօ (Իտալիա):

Այս ժողովին մէջ Ֆրանսա եւ Անգլիա Իտալիոյ պարզեցին իրենց նախկին համաձայնագիրներու պարունակութիւնը: Ատոր փոխարէն Իտալիոյ տրուեցաւ հարուստ բաժին մը, Մերսինէն մինչեւ Միտիլլի ծոցը, այսինքն Ատալիա, Իզմիր եւ մաս մըն ալ Այտընի եւ Գոնիայի վիլայէթներէն:

Փուանքարէ իր յուշերուն մէջ մանրամասնութիւններ կուտայ այս շատ յուզումնալից ժողովի մասին: Սոնինօ կը պահանջէ մինչեւ իսկ Մերսինը եւ Ատանան: «Մենք չենք յարգեր մեր պայմանը: Եթէ մենք մեր ուզած օրը չստանանք, պէտք է վարձատրուինք ուրիշ տեղ»: Սոնինօ կ'ակնարկէր Թունուզի եւ Ճիպութիի: Այսօր միեւնոյն պայքարը չէ՞ միթէ որ կը մղուի…

Փոքր Ասիոյ այս ձեւի բաժանումէն դժգոհ մնաց Մեծն Բրիտանիան, մասնաւորաբար Իզմիրի հարցին մէջ: Լորտ Րոպերդ Սըսիլ և Պալֆըր միջոց կը փնտռեն չեղեալ համարել այս բաշխումը, որմէ շահաւոր չէր ելլեր Անգլիան:

Յուշագիր մը ստորագրուեցաւ Սոնինօի կողմէ, որ ընդունուեցաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէն 18 Օգոստոսին: Սակայն ռուսական յեղափոխութիւնը եկաւ տակն ու վրայ ընել նաեւ այս համաձայնագիրը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

1916 Մարտ 8ին նախագահ Ուիլսըն ուզեց չօշափել բոլոր հակառակորդ կողմերուն պատերազմի նպատակը: Յետոյ 1917 Յունուար 22ին պարզեց իր տեսակէտները հաշտութեան մասին, 14 նշանաւոր կէտեր, որոնց խարիսխը կը կազմէր «ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը»:

Գերմանիա, Յունուար 31ին յայտարարեց սուզանաւային պատերազմ: Ամերիկա իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզեց Գերմանիոյ հետ Փետրուար 3ին:

Ռուսական Յեղափոխութիւնը իր դերը կը գործէր: Գերմանացիները իրենց ամբողջ ուժի ծանրութիւնը պիտի թափէին այլեւս արեւմուտքի վրայ: Ու Դաշնակիցները այդ սարսափին տակ համաձայնեցան հրաժարիլ իրենց կարգ մը երազներէն եւ «հաւատափոխ եղան, ընդունելով Ուիլսընի նոր վարդապետութիւնը»:

Ու այնուհետեւ Դաշնակից խորհրդարաններու մէջ, վարչապետները պլպուլ կը դառնան, մէկը միւսէն աւելի սրտացաւ ու պերճախօս կերպով պաշտպանելու համար ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման գործը:

Ամերիկայի հրէական սեղանաւորական դասը պակաս դեր չխաղաց, Ամերիկան պատերազմի մէջ քաշելու համար: Անոնք կը ձգտէին հրէական հարցը լուծել, ստեղծելով Հրէաստան մը: Ամէնէն շատ, այդ գաղափարը համակրանք կը գտնէ Անգլիոյ մէջ: Արդէն, երկու հրէական գումարտակներ մաս կը կազմէին Ալէնպիի բանակին:

Շուտով Իտալիա եւ Ֆրանսա, իրենց պաշտօնական համաձայնութիւնը տուին Պալֆըրի ծրագրին:

Ամերիկեան միջամտութեան առեն, Ուիլսըն յայտարարեց թէ իրենք ոչ մէկ կերպով կ'ընդունին նախապէս կնքուած գաղտնի դաշնագիրները, որոնց մասին ժամանակին, արդէն գաղտնօրէն տեղեկացած էին, ու հիմա պաշտօնապէս պիտի հաղորդուէր բնականաբար:

Դաշնակիցները հետզհետէ պիտի հրաժարէին Թուրքիոյ բաժանման ծրագրէն ու անոր տեղ պիտի դրուէր նոր դրութիւն մը՝ Հոգատարութիւն (mandat)…

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ամէն բանէ առաջ ռուսական յեղափոխութիւնը խախտեց Դաշնակիցներու բարոյական ու նիւթական հաւասարակշռութիւնը: Անգլիան, որ պատերազմի առաջին նեղ օրերուն, յանկարծ համաձայնած էր Նեղուցները Ռուսաստանին ձգելու, այժմ ուրախ էր որ այդ հիմնական սխալը կը դարմանուէր: Անգլիա այժմ ինքզինք Ռուսաստանի արդար ժառանգորդը կը համարէր այլեւս:

«Ցարին անկումով— կ'ըսէ Ժ. Փիշոն— Անգլիա ինքզինքը ազատ կը զգար իր յանձնառութիւններէն: Լոնտոնի կառավարութիւնը մեզի պիտի պարտադրէր այլեւս անգլեւսաքսոն հաշտութիւն մը… Ուիլսընեան տեսութիւններուն եւ սիոնական խորհրդապաշտութեան վրայ հիմնուելով, ան Պաղեստինի միջազգայնացումը ջնջեց: Ատկէ զատ, Սուրիոյ մէջ, Ֆրանսայի դէմ հանեց տեղական ազգայնականութիւնը, Սուրիացի, Արաբ, Լիբանանցի: Ու ամէն հնարաւորութենէ զրկեց մեզ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ տեղաւորուելու համար»:

Անգլիա ամէնէն առաջ կը փորձէր Ֆրանսան դուրս նետել Սուրիայէն: Այդ ուղղութեամբ մեծ յաւակնութիւններ կը ներշնչէր արաբական աշխարհին: Նշանաւոր գնդապետ Լօրընս ամէնէն եռանդուն աշխատանքը կը տանէր Ֆէյսալի եւ արաբական միւս ղեկավարներուն մօտ:

Անգլիա կը մտածէր այլեւս ձեռք գնել Մուսուլի քարիւղներուն, ու անոնց արտածման բնական ճամբուն վրայ— դէպի Միջերկրական: Անգլիական գաղթային միտքը սկսաւ երազել այլեւս նոր Ճիպրալթար մը— Նեղուցներով հսկել Սեւ եւ Կասպիական ծովերու վրայ, ու Տաւրոսէն մինչեւ Կովկաս, մինչեւ Փամիր, հսկայ պատնէշ մը կանգնել, ի խնդիր իր կայսրութեան պաշտպանութեան:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆԳԼԵՒԹՐՔԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ

Վերջերս յայտարարուած անգլեւթրքական դաշինքին բովանդակ կարեւորութիւնը ըմբռնել կարենալու համար, պէտք է յետադարձ ակնարկ մը նետել: 1911ի աշնան՝ Իտալիա յարձակեցաւ Թրքական Տրիպոլսոյ հողամասին վրայ, որ այժմ կը կոչուի Լիբիա: Իտալական նաւատորմիղը ռմբակոծեց ծովեզերեայ քաղաքները եւ իտալական բանակ մը ցամաք ելաւ ու գրաւեց երկիրը:

Կ. Պոլսոյ մէջ իշխանութեան գլուխ կը գտնուէին Երիտասարդ Թուրքերը, եւ ուզեցին կորովի դիմադրութիւն մը ցոյց տալ: Թրքական յեղափոխութեան հերոս Էնվէր փաշան անձամբ գնաց Եգիպտոսի ճամբով Լիբիա, այնտեղ կազմակերպելու պաշտպանութիւն յարձակողներու դէմ եւ ազատելու արշաւանքի ենթարկուած հողամասը:

Այդ առեն ես ծովային նախարար էի, եւ Էնվէրի գործակից Ճավիտ ինծի դիմեց ու զինակցութիւն առաջարկեց, եթէ Անգլիա պաշտպանէր Թուրքիան՝ իտալական արշաւանքին դէմ: Եւրոպայի այն առենուան կացութեան վտանգները թոյլ չէին տար իշխանութեան վրայ գտնուող ազատական կառավարութեան ընդունիլ այս առաջարկը: Այսպիսով Լիբիոյ ճակատագիրը կնքուեցաւ: Ասոր վրայ՝ Երիտասարդ Թուրքերը իրենց բախտը կապեցին Գերմանիոյ, ինչ որ խորապէս ազդեց մեծ պատերազմին եթէ ոչ արդիւնքին, գէթ ընթացքին վրայ:

Իտալիոյ յարձակումը Թուրքիոյ ափրիկեան հողամասերուն վրայ ճամբայ բացաւ շարք մը դէպքերու, որոնց հետեւանքը այն եղաւ որ Յունաստան, Սերպիա եւ Պուլկարիա միասնաբար գրոհ տուին մնացող Թրքական կայսրութեան վրայ. եւ Երիտասարդ Թուրքերը, որոնք ազգային վերազարթումի լուրջ բաղձանքով տարուած էին, Իտալիոյ վրայ նետեցին իրենց կրած բոլոր ձախորդութեանց պատասխանատուութիւնը:

Այդ օրերէն մինչեւ այժմ առատ ջուրեր եւ արիւն հոսեցան. բայց Թուրքիա միշտ ալ Իտալիան նկատեց Միջերկրականի մէջ իր ամէնէն վտանգաւոր թշնամին: Եւ այժմ որ ռուսեւթրքական դարաւոր թշնամանքը վերջ գտած է, Թուրքիա դարձեալ կը շարունակէ իր գլխաւոր վտանգը տեսնել Իտալիոյ փառասիրութեանց մէջ:

Այն իրողութիւնը որ Պ. Չէմպըրլէն համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ, ցոյց կուտայ թէ Անգլիա ի՛նչքան աննպաստ աչքով կը նայի Իտալիոյ վարած քաղաքականութեան վրայ: Շնորհաւորելի նախատեսութեամբ մը՝ Պ. Չէյմպըրլէն անցեալ տարի գիտցաւ ճամբայ հարթել այս համաձայնութեան՝ Թուրքիոյ շնորհելով 16 միլիոն սթերլինի վարկ մը: Թուրքիա ջերմօրէն ընդունեց այս քայլը: Թուրքեւանգլիական համաձայնութիւնը բնական հետեւանքն է փոխադարձ բարեկամեցողութեան եւ աջակցութեան, եւ գործնական արտայայտութիւնը Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ շահերու նոյնութեան՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Մեծ պատերազմի ընթացքին Կ. Պոլիսը փրկուեցաւ գլխաւորաբար Թուրք նշանաւոր պատերազմիկին — Մուսթաֆա Քէմալի— զինուորական տաղանդին եւ կամքին շնորհիւ: Ան էր որ, իր երկրին պատմութեան ամէնէն մութ մէկ պահուն, երբ ամէն ինչ կորսուած կը թուէր, փրկեց իր հայրենիքը ստրկութենէ եւ անդամահատումէ: Ան էր որ, քաղաքագէտի մեծ յարատեւութեամբ, յաջողեցաւ վերակազմել Թրքական հայրենիքը, եւ, յանդուգն ու յեղափոխական բարենորոգումներու շարքով մը, արեւմտեանացնել Թուրք ցեղին հաստատութիւնները եւ նոյնիսկ քաղաքակրթութիւնը:

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի յարաբերութիւնները, ինչպէս Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ, այժմ ներդաշնակ են ու բարեկամական: Այն պատմական վէճերը, որոնք դարերով այս ժողովուրդներուն պատճառած են ահաւոր զըրկանքներ, այժմ վերջ գտած են: Անգլեւթրքական դաշինքին արդիւնքը, որուն պիտի յաջորդէ անտարակոյս շուտով Թուրքեւֆրանսական դաշինքը, հազիւ թէ չափազանցած ըլլանք: Միջերկրականի մէջ ներզօր եւ ամրապնդող ուժ մը դեր խաղալու կոչուած է այժմ: Նացի թերթ մը, խօսելով այս դաշինքին մասին, կը գրէ, թէ Անգլիա «խաղաղութեան առեն յաջողեցաւ շահիլ այն, ինչ որ չկըցաւ ձեռք ձգել Մեծ Պատերազմի առեն, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն»: Ճիշդ է այս. եւ պէտք է յուսալ որ այս իրողութիւնը զգաստացուցիչ ազդեցութիւն մը գործէ գերման Դիկտատորին վրայ:

Հին ազատ առեւտրականները ասած մը ունին, որ կ'ըսէ.— «բոլոր օրինաւոր շահերը իրարու ներդաշնակ են»: Ասիկա առանձնապէս ճշմարիտ է Պալքաններու եւ արեւելեան Միջերկրականի համար: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի խոստացած երաշխիքը Ռումանիոյ այն առեն միայն գործադրելի կը դառնայ, երբ Թուրքիա թոյլ տայ, որ անգլիական մարտանաւերը, ինչպէս նաեւ անգլիական եւ ֆրանսական զօրքը, անցնին Սեւ ծով: Սեւ ծովու տիրապետութիւնը անգլիական, թրքական եւ ռուսական ձեռքերու մէջ, ինչպէս նաեւ դաշնակից պետութեանց ռազմանաւերու ազատ անցքը Նեղուցներէն համապատասխան են շահակից բոլոր պետութեանց շահերուն:

Թուրքիա պէտք ունի ազդու պաշտպանութեան եւ աջակցութեան,— անոր բանակները ուժեղ են եւ նշանաւոր՝ իրենց ռազմական յատկութեամբ— եւ այս աջակցութիւնը կըրնան տալ Թուրքիոյ միայն արեւմտեան ժողովրդապետութիւնները: Իսկ Թուրքեւռուսական սերտ յարաբերութիւնները ուրիշ ազդակ մըն են երկու երկիրներու ապահովութեան համար:

Արեւմտեան դաշնակիցներու չփումը Ռուսիոյ հետ— Նեղուցներու եւ Սեւ ծովու ճամբով— կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է արեւելեան Եւրոպայի պաշտպանութեան համար այն պարագային, երբ պատերազմ ծագի գերմանական գրոհի մը դէմ: Հարաւային Ռուսիոյ ցորենը եւ առեւտուրը ազատօրէն կրնան հոսիլ դէպի աշխարհի շուկաները, որքան ատեն որ անգլեւֆրանսական ծովային ուժը կը տիրէ Միջերկրականին, եւ, փոխադարձաբար, ռազմամթերքի եւ զինաւորումի համար անհրաժեշտ նախանիւթեր կրնան հոսիլ դէպի Ռուսիա՝ Սեւ ծովու նաւահանգիստներէն:

Թէ Թուրքիա եւ թէ Ռուսիա հաւասարապէս շահ ունին Ռումանիոյ անկախութեան եւ ամբողջականութեան պահպանման մէջ: Նացիական արշաւանք մը՝ Դանուբի հովիտէն Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ վրայով՝ մահացու վտանգ մըն է թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Ռուսիոյ համար: Եթէ Նացիները գրաւեն Դանուբի բերանը, արագութեամբ կրնան Սեւ ծով մտցնել, մաս առ մաս, բազմաթիւ սուզանաւեր: Եւ եթէ Ռուսիա ու Թուրքիա կորսնցնեն Սեւ ծովու տիրապետութիւնը, այն առեն սեւծովեան իւրաքանչիւր նաւահանգիստ կրնայ վերածուիլ կայանի մը՝ «դէպի Արեւելք գրոհ»ին համար: Ոչ մէկ առեն, արդարեւ, շահերու այսքան նոյնութիւն յառաջ չէր եկած սեւծովեան պետութեանց միջեւ: Եթէ անոնք միացած չըլլան, անսահման զրկանքներու եւ տառապանքներու ենթակայ պիտի ըլլան:

Բայց կայ սեւծովեան պետութիւն մը, որուն մասին տակաւին չխօսեցայ,— Պուլկարիան, պալքանեան ընտանիքին դժբախտ զաւակը, որ տակաւին հեռու կը մնայ Արեւելքի զինուոր ազդախումբէն եւ Արեւմուտքի ազատական պետութիւններէն, ինչպէս նաեւ Ռուսիայէն, որուն դէմ կռուեցաւ մեծ պատերազմին, թէեւ անոր կը պարտէր իր անկախութիւնը: Պուլկարիա սխալ քայլ մը առաւ 1913ին, երբ խիստ մեծ յոյս դրաւ իր քաջ բանակին ուժին վրայ, պալքանեան առաջին պատերազմին առեն: Երկրորդ սխալ քայլ մը առաւ, աւելի ճակատագրական, երբ 1914ին Ֆէրտինանտ Թագաւորը զինքը առաջնորդեց կեդրոնական պետութեանց կողքին եւ պուլկար ժողովուրդի բախտը կապեց կորսնցնող կողմին հետ:

Այժմ երրորդ պատեհութիւն մը կայ Պուլկարիոյ առջեւ, եւ մենք վստահ ենք թէ Ռումանիա եւ Թուրքիա խորապէս ու ջերմօրէն կը բաղձան անոր գործակցութիւնը: Անշուշտ հին վէճերու եւ կռիւներու դառն յիշատակները կենդանի են տակաւին. բայց ասիկա ճշմարիտ է արեւելեան Եւրոպայի բոլոր պետութեանց համար: Բոլորն ալ իրենց կարգին տուժած են, եւ պատերազմի չարիքները պատճառած՝ մէկը միւսին:

Այժմ ժամանակն է նայելու դէպի յառաջ եւ անկեղծ կարգադրութիւններ ընելու, որպէսզի փրկուի խաղաղութիւնը արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Ռումանիա, որ մեծ պատերազմէն այնքան շատ հողամաս շահեցաւ եւ որ այժմ մահացու վտանգի առջեւ է, պարտական է միանալու Թուրքիոյ եւ արեւմտեան պետութեանց ջանքերուն եւ բերելու Պուլկարիան, պատուաւոր պայմաններով, խաղաղութեան ճակատին մէջ:

Տեղը չէ հոս գործնական առաջարկներ ընելու. կը բաւէ ըսել թէ Պուլկարիոյ միութիւնը իր դրացիներուն հետ վճռական ազդակ մըն է, հետ մղելու որ եւ է արշաւանք եւ փրկելու պատերազմի մը աւերէն այս երկիրներն ու ժողովուրդները, որոնք արդէն շատ շատ տառապած են անցեալի մէջ:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

Երեկոյթ Շանկայի մէջ

ՇԱՆԿԱՅ.— Ապրիլ 10ին տեղի ունեցաւ Հայ Մարզախմբի՝ «Արարատ»ի հրապարակի բացումը: Բացումը կատարուեցաւ Պ. Հ. Սարգսեանի բանախօսութեամբ, որուն նիւթն էր «Մարզանքի նշանակութիւնը, հայ երիտասարդաց համար»:

Բարեգործական միութեան ատենապետ Պ. Հայկ Աստուրեան, որ կը ղեկավարէ «Արարատ» խումբը, հաստատեց անոր մեծ օգտակարութիւնը այս ասպարէզում: Իր ծրագրով կազմուած հրապարակը, ընկերակցութեամբ յայտնի մարզիչ Երուանդ Համամեանի, ներկայացնում է այդ արհեստագիտութեան վերջին խօսքը, բոլոր յարմարութիւններով:

Բանախօսութիւնից յետոյ, մարզական խումբը շատ գեղեցիկ խաղեր ներկայացուց, ջերմապէս ծափահարուելով ներկայ Հայերի և հրաւիրեալ օտարազգիների կողմից:

Նոյն օրը երեկոյեան նշանակուած էր «Հայոց Տան» սրահում, մեծ երեկոյթ, կազմակերպուած Հայ Երիտասարդաց յանձնախումբի կողմից, ճոխ յայտագրով:

Ժամը 10ին Եր. Միութեան դահլիճը բերնէ բերան լցուած էր երկսեռ հայ եւ օտարազգի հիւրերի բազմութեամբ: Դահլիճը զարդարուած էր դրօշակներով եւ ժապաւէններով, որոնց վերեւ կախուած է բարեգործական միութեան հիմնադիր Պ. Հայկ Աստուրեանի պատկերը: Դահլիճի պատերը զարդարուած էին Հայկ Նահապետի, Վարդան Մամիկոնեանի, Րաֆֆիի, Ալ. Խատիսեանի, Անդրանիկի եւ Կոմիտաս վրդ.ի պատկերներով:

Հայերը բոլորն ալ հաւաքուած էին «Հայոց Տան» կտուրին տակ, արտայայտելով եղբայրութիւն, միութիւն եւ յարգանք դէպի իր ազգային հաստատութիւնը:

Չտեսնուած հաւաքոյթ էր այդ երեկոյ, թէ քանակով, թէ որակով եւ թէ կիներու պէս պէս տարազներով: Ո՞վ չէր հանդիպեր այդտեղ, Պ. Պ. Հայկ Աստուրեան, Ե. Համամեան, Պ. Զաքալեան, Յ. Զաքալեան, Կ. Զաքալեան, Մ. Թորոսեան, Եղիկեան, Ս. Ժամհարեան, եւայլն, եւն. իրենց տիկինների եւ զաւակների հետ: Այսպիսի հայկական հաւաքոյթ առաջին անգամն էր Շանկայում:

Այս միութիւնը եւ եղբայրութիւնը ստեղծուեցաւ անցեալ յուլիս ամսից ի վեր, երբ սկիզբն դրուեցաւ Շանկայի Հայոց Բարեգործական Միութեան: Նախապէս այս մարդիկը ապրում էին իրենց անձնական, սահմանափակ կեանքով եւ Հայի ձայնը Շանկայում չէր լսւում, իսկ այսօր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց եթէ հասած է մեր մեռնելու ժամը, ապա աւելի լաւ է որ մեռնենք սուրբ կռուի մէջ եւ քաջութեան հետ վստահութիւն չխառնենք…»: Եւ նրանք քաջաբար կռուեցին. բազմաթիւ թշնամիներ սատակեցին եւ իրանք էլ քաջութեամբ մեռան՝ սրերը ձեռներին, հարուածները կրծքի մէջ … բայց նրանց անունը անմահ մնաց մինչեւ այսօր եւ անմահ պիտի մնայ յաւիտեա՜ն… Ո՞վ կ'իմանար աշխարհում թէ եղել են Վարդանանք, եթէ նրանք երկչոտութեամբ միայն իրանց անձն ապրեցնէին: Չէ՞ որ նրանցից առաջ եւ յետոյ ապրել եւ մեռել են միլիոնաւոր մարդիկ. ո՞վ է նրանց անունը յիշում: Իսկ Վարդանանց քաջերին չեն մոռանում, որովհետեւ նրանք կռուել ու մեռել են ամենասուրբ գործի՝ Հայրենիքի ազատութեան համար: Դուք էլ ահաւասիկ կամենում էք հաւասարուել Վարդանանց. դուք էլ նրանց նման պատրաստուել էք Եկեղեցու եւ Հայրենիքի ազատութիւնը պաշտպանելու, դուք էլ կամենում էք անմահ անուն ժառանգել ազգի մէջ… Սակայն մի վախենաք թշնամու զօրութիւնից, նրա ահաւոր պատրաստութիւնից: Ձեր դատն արդար է եւ կռիւն իրաւացի. իսկ Աստուած զօրավիգ է լինում արդարութեան: Եթէ մինչեւ անգամ մահ հասնէ ձեզ այս կռւում, ուրախութեամբ ընդունեցէք նրան, զի դրա փոխարէն երկնքում անանց կեանք, իսկ երկրում անմահ անուն պիտի ժառանգէք: Այս հանդիսաւոր ժամուն եւ Աստուծոյ սեղանի առաջ ես էլ կրկնում եմ սուրբ Ղեւոնդ երէցի այն խօսքերը, որ նա ուղղեց Վարդանանց քաջերին.

«Մի՛ թուլութեամբ լքանիցեմք, եղբարք, այլ պնդութեամբ սրտիւ եւ հաստատուն հաւատով կամակար յարձակեսցուք ի վերայ թշնամեացն, որ յարուցեալ գան ի վերայ մեզ: Մեր յոյս մեզ կրկին երեւի. եթէ մեռանիմք՝ կեամք, եւ եթէ մեռուցանեմք, մեզ նոյն կեանք առաջի կան…»:

«Մօտեցէք ուրեմն ճշմարտութեան եւ սուրբ խրատանց համար մեռնող փրկչի մարմնին ու արեանը. հաղորդուեցէք նրան. եւ այդ հաղորդութիւնը թող արիացնէ ձեր սրտերը, ուժ տայ ձեր բազկին եւ յաղթութիւն՝ ձեր սրտին…»:

Երբ պատարագիչ սրբազանը ս. հաղորդութեան սկիհը ձեռին խոնարհեց բեմի վրայ, զօրքերը կարգով առաջ եկան եւ հաղորդուեցան: Նրանց յետեւից ամբողջ ժողովուրդը՝ սկսած փոքրից մինչեւ մեծը, որովհետեւ ամէնքն էլ պատրաստւում էին օրհասական կռուի:

Փոքր ժամանակից յետ զօրքերն արդէն պարսպի եւ մարտկոցների վրայ էին:

Արեւն արդէն բարձրացել էր, երբ թշնամու նախայարձակ գնդերն ամրոցի չուրջը պատեցին եւ սկսան նետաձիգ լինել դէպի պարսպի հայ զինուորները: Վերջիններս պատասխանեցին նրանց նոյն զէնքերով:

Ապա հետզհետէ մօտեցան կանոնաւոր խմբերը, որոնց մի մի շարքը սապարափակ անելով՝ ծածկում էր թէ՛ իրան եւ թէ հետեւող խմբերին: Վերջիններս այդպիսով պատսպարուած՝ նետաձիգ էին լինում անընդհատ: Այդ դէպքում պաշտպանները պաշտպանում էին միայն պարսպի ատամները:

Մի առ ժամանակ հակառակորդներն զբաղուած էին այս հանդիսատուր եւ առով: Բայց ահա մօտեցրին պարսպին մի ստուարագլուխ խոյ: Դա ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ մի ահագին գերան, որ հաստ շղթաներով կախուած էր անիւների վրայ ամրացրած մի ծածկի առաստաղից եւ գլխին հագցրած մի հաստ ու սրածայր երկաթ: Այդ կախաղանաւոր գերանը պարսպին մօտեցնելով նրա ետեւից չուանով քաշում էին տասնեակ մարդիկ եւ յանկարծ բաց թողելով՝ երկաթէ գլուխը զարնում պատին: Այդպիսով նրանք քարերը խախտելով աշխատում էին պարիսպը կործանել:

Ուրիշ կողմերից մօտենում էին բաբաններ ու պալիստներ՝ լարած արջառի ամուր ջլերով: Դրանց վրայ դնում էին ահագին քարեր եւ ուժգին թափով զարկում պարսպի չուրթերին:

Պարսպահար գործիների չուրջը վխտում էին բազմաթիւ զօրքեր: Նրանցից ոմանք գործիներն էին շարժում, ոմանք գործաւորներին պատսպարում եւ ոմանք գործիների դէմ խիզախող մարդիկները վանում:

Բայց հազիւ առաջին խոյը սկսել էր իր հարուածները եւ ահա պարսպի վրայ թափեցին նրա վրայ կրակուած կպրի հեղեղ եւ նաւթով թաթախուն խոտի խրձիկներ, որոնք խոյի տախտակէ ծածկը վառելով, ահագին հրդեհ առաջացրին: Չնայելով որ հրշէջները տկերը դատարկելով աշխատեցին հրդեհը հանգցնել, այնուամենայնիւ բոցը լափեց խոյի ծածկն ու կախաղանը եւ գործին անպիտանացած ընկաւ գետնի վրայ:

Ոչնչացած խոյին փոխարինեց մի ուրիշը, որի ծածկը պատած էր թըրջած թաղիքով եւ տամկացած կաշիներով: Ամրոցականները նրա դէմ էլ սկսան մրցել համապատասխան հընարներով:

Իսկ քարեր արձակող պալիստներին դէմ միայն մի միջոց ունէին նրանք. այն է՝ չուաններով կապում ու կախում էին պարսպից խոտի ահագին խուրձեր, որոնց դպչելով պալիստի գոռումը, կորցնում էր իւր թափի զօրութիւնը և այդպիսով անվնաս դառնում պարսպի համար: Բայց թշնամին իւր երկարաբուն ջահերով վառում էր այդ խուրձերը, որից յետոյ ամրոցականները չուանը կտրելով վայր էին ձգում հրդեհուած խոտը եւ ուրիշ խուրձեր փոխարինում նրանց:

Մինչդեռ թշնամին մի կողմից իւր պարսպահար գործիներով աշխատում էր պարիսպներն ու պատնէշները փըլցնել, միւս կողմից նրա աւելի խիզախ խմբերը սանդուխներ ու վերելակներ էին ամրացնում պարսպի ու աշտարակների վրայ եւ աշխատում էին դէպի վեր բարձրանալ: Նրանք վահանները գլխներին եւ սուրը ձեռներին բռնած մագլցում էին այդ սանդուխներով եւ զարմանալի արիութեամբ աշխատում էին դէպի վեր սուրալով՝ զօրով ներս թռչել դէպի ամրոցը:

(Շար.)

…ազ ժողովուրդը արթնցաւ, բոլոր… «Հայոց Տան» շուրջը որ գզաւեցան ցոյց է տալիս, որ մեռած չէ, …ապրում է եւ կ'ուզէ հայ ժողո… սեղանին մասնակից լինել:

…նստած Պ. Ս. Ժամհարեան… երիտասարդութիւնը մտաբե… եւ լսելով ծանօթ հին հայ երգերը, քթի տակ կրկնում էր եւ եր… էր զանոնք, եւ շատ ուրախ էր, …լսում էր հայերէն երգ եւ լեզու: …շատ գոհ էր եւ երջանիկ էր զգում … — «միթէ՞ այսչափ կարճ միջո… կարողացաք, այսպիսի մեծ հա… պատրաստել, տեղւոյս Հայերի համար»…

Այո՛, միութիւնը եւ համերաշխութիւնը կարող են հրաշքներ գործել.. Երեկոյթը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով: Երգուեցան մի շարք խմբերգներ եւ արտասանուեցաւ մի ոտանաւոր՝ «Քիչ մը դաս…», արտասանուած երիտասարդ բանաստեղծ… հեղինակի՝ Պ. Մ. Ցակոբեանի կողմից:

Երաժշտական մասում Օր. Ռոզա Զաքարեան, իր ընկերուհի Օր. Ի. Յուշկեվիչի հետ, չորս ձեռքով, իրենց …գործ մատների տակ դաշնակն …հնազանդեցրին եւ երաժշտական մեծ վայելք պատճառեցին, վարձատրուելով անվերջ ծափահարութեամբ:

Գեղեցիկ եւ զգայուն էր նոյն Օր. Ռ. Զաքարեանի (դաշնակ) եւ Լ. Ցովհաննէսեանի (փող) զուգերգը, Շուբերթի սերենաթը: Դաշնակը կենդանի հոգի էր ստացել մեր Ռոզայի շնորհալի ձեռքերի տակ:

Առանձնապէս պիտի չեշտենք, երկու քոյրերի՝ Լիլա Եաղուպեանի «…նան ծաղիկ» մեներգը եւ Լէնա Եաղուպեանի մեներգը «Հանգստացեր իմ տխուր…», իրենց ուժեղ եւ դիւթական ձայնով եւ ձեռք բերած զարգացումով այս քոյրերը խոստանում են մեծ ապագայ: Երգեցողութիւնները բուռն ծափերի արժանացան:

Ցայտագիրը վերջացաւ մեր անմահ բանաստեղծ Գամառ – Քաթիպայի «Մայր Արաքսի» խմբերգով: Խումբը պատրաստուած էր երիտասարդ երաժիշտ Լեւոն Ցովհաննէսեանի կողմից եւ մասնակցում էին երկսեռ երգիչներ, որոնք իրենց անուշ ձայնով եւ մեծ պատրաստականութեամբ շատերի մէջ արթնցուցին հայրենիքի անցեալ յիշատակները:

Այնուհետեւ նուագախումբը հնչեցուց պարերը: Եւրոպական եւ հայկական պարերը իրար փոխանակում էին մինչ առտուն ժամը 5:

Երեկոյթն անցաւ մեծ ոգեւորութեամբ:

Երեկոյթը, թէ՛ հոգեկան, թէ գեղարուեստական եւ թէ ազգային ինքնագիտակցութեան կենդանի վկան էր:

Հասարակութիւնը դժուարութեամբ բաժնուեցաւ «Հայոց Տան» մթնոլորտէն:

Լ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՏՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

Թուրքիա ինչո՞ւ միացաւ Անգլիոյ

Թուրք մամուլը կը շարունակէ պաշտպանել անգլեւթուրք համաձայնութիւնը, մեղադրելով Իտալիան եւ Գերմանիան: Մուհիտտին Պիրկէն կը գրէ «Սօն Փօստա» թերթին մէջ (16 Մայիս).

— «Ըստ մեզ, Առանցքին քաղաքականութիւնը իրարու այնքան կապուած է որ, Իտալիոյ ամէն շարժումէն Գերմանիան, իսկ Գերմանիոյ ամէն շարժումէն ալ Իտալիան պատասխանատու նկատել բնական է: Գերմանիա եւ Իտալիա, մեր բոլոր յոյսերուն հակառակ, Պալքաններու մէջ լայն քաղաքական շարժման մը անցան եւ այս մասին Թուրքիան դոյզն կերպով տեղեակ պահելու պէտք իսկ չզգացին: Ռումանիոյ հետ կատարուած տնտեսական համաձայնութեան եւ Ալպանիոյ Իտալիոյ կողմէ գրաւման նման դէպքերուն ուղղակի ներկայացուցած իմաստին կարեւորութիւնը ըմբռնել՝ անկարելի էր մեր կողմէ: Երբ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, մէկ կողմ թողունք մեզի տեղեկութիւն տալը կամ մեր հաւանութիւնը առնելը, ընդհակառակն, Գերմանիա ամիսներով առանց դեսպանի թողած էր Անգարան: Մինչդեռ, եթէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար Պալքաններու մէջ տնտեսական կեանքի կապ մը կայ, Թուրքիոյ համար ալ ապահովութեան կապ կայ:

Առանցքին, Պալքաններու մէջ, Թուրքիան երբեք հաշուի չառնելով, ուզածին պէս շարժման անցնիլը՝ մեր բոլոր ակնկալութիւնները յուսախաբ ընող դէպք մը եղաւ եւ միջոցներ ձեռք առնելը այլեւս անհրաժեշտութիւն մը դարձաւ:

Եթէ Գերմանիա ուզէր, Թուրքիա կրնար Պալքաններու մէջ համաշխարհային քաղաքական պայքարներուն դէմ չէզոք եւ Գերմանիոյ համար լաւ պարէնի մթերանոց մը եւ նախանիւթի մարզ մը ապահովել: Այսինքն, եթէ Առանցքը այս գործը Թուրքիոյ յանձնէր, ինքը ուղղակի Պալքաններէն իր ձեռքը քաշէր, քաղաքականապէս չէզոք Պալքանեան մարզի մը մէջ Գերմանիոյ տնտեսապէս բարեկամ Պալքանցիներու խմբակցութիւն մը հիմնել շատ դիւրին էր: Առանցքը ասիկա կամ չուզեց կամ չմտածեց եւ կամ չյիշեց:

Ընդհակառակն, իտալական չափազանց մամուլը Եգէական իջնելու կամ Սեւ ծով ցատկելու նման ճարտարութիւններէ սկսաւ ճառել: Ուղղակի գերման մամուլն ալ, Անգլիոյ պաշարողական քաղաքականութեան դէմ, Գերմանիոյ ալ քաղաքական, տնտեսական եւ զինուորական միջոցներ ձեռք առած ըլլալը ըսաւ: Եթէ այս քաղաքական միջոցներուն ամէնէն գլուխը կը գտնուէր Թուրքիոյ Պալքաններուն դիրքը յարգելով անոր հետ համաձայնիլ ու իրեն կատարեալ ապահովութեան զգացում մը տալ, այս կէտը խորհող իսկ չգտնուեցաւ: Այս կացութեան մէջ, Թուրքիա միջոցներ ձեռք առնելէ տարբեր ի՞նչ կրնար ընել: Մենք մեր բոլոր պատմութեանը մէջ իբր «էֆէնտի» ապրած ազգ մըն ենք: Դարձեալ ալ այդպէս կ'ուզենք ապրիլ: Կարելի չէ ենթադրել թէ այս նպատակի սիրոյն պիտի ընկրկինք ո եւ է զոհողութեան առջեւ: Այս պատճառաւ մենք մեզ վտանգի մէջ տեսանք եւ բոլոր պատասխանատուութիւններուն հաւանելով այս համաձայնութիւնը կնքեցինք:

Դժբախտաբար բացարձակ է որ, Առանցքը, մինչեւ այս համաձայնութեան դէպքը, Պալքաններու մէջ եւ Թուրքիոյ հանդէպ ծայրէ ի ծայր սխալ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ: Եթէ այսօր այս սխալները ըմբռնելու ըլլան, ոչ Գերմանիոյ, ոչ ալ Իտալիոյ դէմ ոչ մէկ ըսելիք կ'ունենանք: Այս համաձայնութիւնը, խաղաղութեան մէջ ձեռք ձեռքի, բարեկամաբար ապրելու համար ոչ մէկ կերպով արգելք է: Իսկ սխալները չըմբռնուած պարագային, խիստ ցաւելով հանդերձ, Թուրքիա, դէպի իրեն համար ճշդուած ապագան իր ամբողջ կորովովը պիտի շարունակէ ընթանալ եւ այս նպատակին համար ոչ մէկ զոհողութենէ ետ պիտի չմնայ»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Աս ի՞նչ վիճակ է

Այս խորագրին տակ, թուրք ծանօթ քննադատ գրող Պ. Փէյամի Սաֆա կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

— «Նախորդ օր, Թաքսիմի մարզարանին մէջ, երկու լիսէներուն տղաքը (Հայտար փաշա եւ «Ըշըք») իրարու հետ կռուեր, դատաւորին, իրենց մեծերուն, թերթի խմբագիրներուն եւ լուսանկարիչներուն վրայ յարձակեր, անոնցմէ ոմանց ապտակ, բռունցք, կից զարկեր, ոմանք ալ նողկալի հայհոյանքի տարափի մը ենթարկուեր են: Թաքսիմի մարզարանը (Թաքսիմի մարզարանը անգամ) կռուի ու հայհոյանքի այս կատաղի աստիճանին առաջին անգամն է որ ականատես եղած է:

Մենք այս դէպքին մանրամասնութիւնները ոչ թէ զարմանքով, այլ տարիներէ ի վեր շարունակող վիշտով մը կարդացինք: Այս կարգի դէպքերու ոչ ես, ոչ ալ թերթս երբեք չենք զարմանար:

Տարիներէ ի վեր, «Ճումհուրիյէթ», դպրոցներու մէջ կարգապահութեան — բայց իր նորագոյն իմաստով, այսինքն տղուն անհատականութիւնն ու կամեցողութիւնը շահող կարգապահութեան — չգոյութեանը դէմ իր ձայնը ամէնէն շատ բարձրացուցած թերթն է: Իսկ ես, թէ այս նիւթի մասին խիստ շատ գրեցի, եւ թէ, այս սենեակին մէջ, առանց հայհոյանքի, մանաւանդ առանց «ծօ»ի (ուլան) չխօսող աշակերտի բերնին աղտոտութեանը դէմ զզուանքս երբեք չծածկեցի: Մէկ գրութեանս մէջ մատնանշեր էի թէ մեր շրջանի ուսանող սերունդը, խօսքի մէջ «եահու» ըսելն իսկ ամօթ կը համարէր, մինչ այսօրուան ուսանողական սերունդը ամէն նախադասութեան սկիզբը կամ վերջը «ուլան, պէ» ըսելէ չի քաշուիր իսկ: Դեռ երէկ, խմբագրատուն եկած ատենս, ճամբան հանդիպած լիսէի մը տղաքներուն, պէտքամանը փողոց թափող մարդոց նման, ամէնէն տգեղ խօսքերը բարձր ձայնով ըսելը անգամ մը եւս լսեցի:

Տարօրինակն ալ սա է.— Զէին կռուիր, ընկերաբար կը խօսէին: Հայհոյանքը, անոնց բերնին մէջ ոչ թէ միմիայն քինախնդրութեան ու թշնամութեան, այլ սիրոյ եւ համակրանքին ալ միակ արտայայտութեան վիճակը ստացած է:

Մարզարանի դէպքը եւ ասիկա այլ եւս կը դադրին կարգապահութեան հարց մը ըլլալէ, եւ աշակերտին գլխէն մինչեւ սիրտը ամբողջ ուշիմութեան, գիտակցութեան, բարոյականի, կենցաղագիտութեան մակարդակը հաւաքաբար մէջտեղ հանող բարդ մշակոյթի եւ դաստիարակութեան հարցի մը վիճակը կը ստանան: Թաքսիմի մարզարանին մէջ կռուող աշակերտներուն այս թուած յատկութիւններէս իւրաքանչիւրին տալիք նիշս սա է.— Զէրօ:

Խորհեցէք թէ, այս աշակերտները իբր թէ լիսէի մակարդակին հասեր են, խորհեցէք որ այս լիսէները Իսթանպուլի նման երկրին ամէնէն ընտիր եւ մեծ քաղաքներէն մէկուն մէջ կը գտնուին եւ խորհեցէք որ այս մրցումը ոչ թէ դպրոցի մը պարտէզին, այլ դպրոցի կազմին օտար ժողովուրդի մը աչքին առջեւ տեղի ունեցած է! Երբ պարզապէս մշակոյթի եւ դաստիարակութեան մը մակարդակը մատնանշելու համար մեր մատը այս դէպքին վրայ կը դնենք, մենք մեզ չենք կրնար զսպել անպատասխանի մնալուն շատ լաւ համոզուած յուսահատական հարցումը կրկնելէ.

— Աս ի՞նչ վիճակ է»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

ԼԻՈՆ.— Հայ Երկս. Երիտ. Քրիստոնէական «Էմմանուէլ» միութիւնը սարքած էր թէյասեղան մը, հովանաւորութեամբ հոգեւոր հովիւ Փրոֆ. Խայիկեանի: Բացման խօսքէն վերջ եղան զանազան արտասանութիւններ, երգեր եւ զուգերգեր, որոնք դժբախտաբար օտար լեզուով էին սկիզբէն: Այս առթիւ մեր փրոֆէսէօրը դիտողութիւն ընելով, թելադրեց երկսեռ երիտասարդութեան, ուր որ ալ ըլլան եւ ինչ դասի ու գոյնի ալ պատկանին, վառ պահել հայ լեզուն, գուրգուրալ անոր վրայ ինչպէս մեր նախնիքները, որ դարերով պայքարեցան: Թելադրեց նաեւ հայ մայրերուն որ «մեծասքանչ լեզուն» սորվեցնեն իրենց զաւակներուն: «Ցաւալի է ըսել թէ Աթաթիւրք իր փաթթոցաւոր մոլլաներուն ու Հասաններուն կրցաւ արգիլել սա անճոռնի «չարգի»ներն ու անիմաստ խաղերը, բայց մեր երիտասարդները օրն ի բուն սրճարանէ–սրճարան, թաղէ – թաղ կը փոխադրեն Թուրքերէն խօսակցութիւններ»:

Գեղարուեստական բաժինը բացուեցաւ զուտ հայերէնով: Օր. Պասմաճեանի «Քուն եղիր բալաս» երգէն վերջ, արտասանեց Օր. Գառնապետեան «Հայրենի Տուն»ը Աւ. Իսահակեանի, ինչպէս նաեւ «Մօր մը կարօտ»ը: Արտասանեց Ժաքլին Քիւչիւքեան: Զուգերգեցին պզտիկն Մուրատեաններ, կրկնելով ժողովուրդին փափաքին վրայ: Տիկին Քիւչիւքեան դաշնակի վրայ նուագեց մէկէ աւելի կտորներ, ինչպէս նաեւ Օր. Ալիս Թագւորեան եւ Օր. Թագուհի Մանուկեան:

Երեկոյթին գեղարուեստական մասը վերջացաւ Թուխտարեան ընտանիքի խմբերգով, քառաձայն:

Ցետոյ Սահակ – Մեսրոպի մեծադիր նկարը աճուրդի դրուելով կարճ ժամանակէն գոյացաւ 600 ֆրանքի մօտ գումար մը: Շատերը մասնակցեցան եւ նկարը շահեցաւ Պ. Սարգիս Նիկողոսեան որ զայն նուիրեց փրոֆ. Խայիկեանի: Այս վերջինը իր կարգին համեստ գումարով մը զայն արժանի տեսաւ «Էմմանուէլ» միութեան: Ժողովուրդը բաժնուեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:

Վ. Շահպազեան

28 ՀՈԳԻ ԴԱՏԻ ՔԱՇՈՒԵՑԱՆ Ֆիլատելֆիայի մէջ (Մ. Նահանգներ), այն ամբաստանութեամբ թէ մօտ 100 հոգի զանազան ձեւերով ապահովագրած եւ յետոյ, անոնց ապահովագրութեան գումարները գանձելու եւ իւրացնելու համար սպաննած են: Անոնցմէ 8 այրերու եւ 4 կիներու համար դատախազը մահուան պատիժ պահանջեց:

ՍԱՄՈՒԼ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայրենիք» ընդարձակ խմբագրականի մը մէջ կը պարզէ Ամերիկայի օտարականներուն խնդիրը, որ նորէն կ'արծարծուի վերջերս (13 Մայիս).

— «Երկրի ընդհանուր վերաբերումը օտարականներու հանդէպ այնքան ազատական ըլլալով հանդերձ, երբեմն երբեմն փորձեր կատարուած են կրճատելու օտարականներու իրաւունքները եւ սեղմելու անոնց առանձնաշնորհները: Վերջին ժամանակներու փորձերը բացառիկ երեւոյթներ չեն: Կը գտնենք զանոնք այս մեծ հանրապետութեան առաջին օրերուն իսկ: 1798ին, մասնաւոր օրէնքով մը, Քոնկրէսը իրաւունք տուաւ Մ. Նահանգներու նախագահին վտարելու երկրէն ոեւէ օտարական, որու ներկայութիւնը վտանգաւոր էր երկրին: Այդ ժամանակ Մեծն Բրիտանիա ու Ֆրանսա բռնուած էին ահաւոր պատերազմի մը, որ պիտի վճռէր մէկ կամ միւսի գերակայութիւնը: Ամերիկայի մէջ սկսած էր շարժում մը, որուն նպատակն էր մղել Մ. Նահանգները Ֆրանսայի կողքին՝ ընդդէմ Բրիտանիոյ: Այս շարժման թափ ու գոյն կուտային բաւական մեծ թիւով Ֆրանսացիներ: Զսպելու համար զանոնք՝ ընդունուեցաւ վերոյիշեալ օրէնքը:

Ցետագայ բոլոր նման փորձերը, որոնք կատարուած են օտարականներու ազատութիւններն ու առանձնաշնորհները սեղմելու, կրճատելու համար, նմանապէս տեղի ունեցած են պատերազմական շրջաններու մէջ, երբ մէկ կողմէն արտաքին, իսկ միւս կողմէն ներքին օտար ուժեր կազմակերպուած կերպով ճգնած են ազդել այս երկրի արտաքին քաղաքականութեան վրայ եւ կամ երբ ներքին օտար տարրեր ուժ տուած են հակապետական յեղափոխական շարժումներու:

Աւանդականօրէն կը մնայ այն կասկածը թէ այս երկրի արմատական-ընկերային շարժումները կը ղեկավարուին օտարներու կողմէ: Հոգ չէ թէ փախը, կասկածը, որքան հիմնական է, ան զօրաւոր ազդակ մըն է այս ժողովուրդի մեծամասնութեան վերաբերումին՝ հանդէպ օտարականներու:

Այս կասկածելի վերաբերումը վերջին տարուան ընթացքին զօրաւոր թափ մը ստացաւ ճիշդ հակառակ կողմէն, երբ նացի շարժումը կազմակերպուած կերպով սկսաւ գործել այս երկրին մէջ, եւ եւրոպական միջազգային ու միջցեղային հակամարտութիւնները փոխադրուեցան այս երկրի ներքին կեանքին մէջ՝ այդպէսով ազդելու համար անոր արտաքին քաղաքականութեան:

Այսպիսի նպաստաւոր պայմաններու ներքեւ անբնական պիտի լինէր՝ եթէ այս մեծ հանրապետութեան մէջ յառաջ չի գար հակաօտարական շարժումը: Կը նշենք իրողութիւնը միայն բացատրութեան համար: Այս երեւոյթին դէմ խօսելու ոչ մէկ իրաւունք ունին անոնք, որոնց ջատագոված ռէժիմներուն ներքեւ ոչ միայն օտարականը, այլեւ քաղաքացին իսկ զրկուած է ամէն մարդկային իրաւունքէ:

Եւ նոյն պատճառով զարմանալի չէ այն իրողութիւնը, որ Քոնկրէսի երկու տուներու սեղաններու վրայ կան աւելի քան 32 օրինագիծեր, որոնք եթէ վաւերացուին, օտարականները մեծ չափերով պիտի կորսնցնեն իրենց մինչեւ այժմ վայելած մարդկային ազատութիւններն ու առանձնաշնորհները:

Թուելու համար անոնցմէ մէկ քանին՝ այս օրինագիծերը կը պահանջեն. ա) արձանագրել ոչ միայն օտարականները, այլեւ անոնց զաւակները, անոնց մատներու դրոշմով միասին. բ) ի մի հաւաքել բոլոր օտարականները. գ) վտարել այն օտարականները, որոնք նպաստ կը ստանան, կամ անբարոյ են, ոճրագործ են եւ կամ մէկ տարուան մէջ քաղաքացիութեան համար դիմում չեն կատարած, եւ վերջապէս անոնք որ կ'ուզեն այս երկիրը պատերազմի մէջ քշել յօգուտ այս կամ այն կռուող կողմին. դ) ձերբակալել օտարական մը առանց դատարանական արտօնագրի. ե) մերժել քաղաքացիութիւն ամէն այն օտարականներուն, որոնք համակիր են այս երկրի կառավարական ձեւի փոփոխութեան նոյնիսկ օրինական միջոցներով. զ) առանձնացնել այն օտարականները, որ պէտք է արտաքսուին բայց ներս չեն առնուիր իրենց սեփական երկիրներէն. է) ծանր տուրքեր դնել օտարականներու ըղբաղումներուն եւ առեւտրական արտօնութեանց վրայ. ը) կրճատել կամ բոլորովին դադրեցնել ներգաղթը եւն. եւն.:»:

ԴԵՌԱՏԻ ՄԱՅՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Լիմայի մէջ (Փէրու) հինգ տարեկան Լինա Մէտինա անցեալ շաբթու զաւակ մը ծնած էր: Ծննդաբերութիւնը տեղի ունեցած էր որովայնահատութեան գործողութեամբ (կեսարեան վիրաբուժութիւն): Թէ՛ այս դեռատի մայրը եւ թէ իր զաւակը այժմ հիւանդանոցն են եւ առողջ:

Ամերիկեան բազմաթիւ ընկերութիւններ առաջարկ ներկայացուցած են, որ այս դեռատի կինը եւ իր զաւակը ցուցադրուին թատրոններու մէջ, փոխարէնը խոստանալով մեծ գումարներ: Փէրուի կառավարութիւնը որոշեց թոյլ չտալ այս ցուցադրութիւնը, եւ մայրն ու նորածինը առնել պետութեան խնամքին տակ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Բայց չկար մարդու ձայն. միայնութիւնը կատարեալ էր. ծովախորշին մէջ ո՛չ մէկ առագաստ, դաշտին մէջ ո՛չ մէկ գիւղացի: Աչքի չափած տարածութիւնը կատարեալ անապատ կը ներկայացնէր: Աւազուտի վրայ բուսած չոր փուշերը կը խշխշէին եւ ամբողջ ծովափը ողողուած էր վերջալոյսի տժգոյն եւ սպիտակ լոյսերով: Քիչ մը հեռուն՝ մռայլած դաշտերու մէջի ճահիճները կը նմանէին հսկայական տախտակներու, որոնք հորիզոնական դիրքով դրուած են գետնի վրայ: Քամին կը փչէր ծովէն դէպի ցամաք:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՏԷԼՄԱՐՔ

Ա.

ԱՒԱԶԱԿՈՅՏԻՆ ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ

Տերունին սպասեց, մինչեւ որ Հալմալօ բոլորովին անյայտացաւ, յետոյ իր ծովային վերարկուին մէջ փաթթուեցաւ եւ սկսաւ քալել:

Ան դանդաղ քայլերով եւ մտածկոտ կ'երթար. ինքը կը դիմէր դէպի Հիւսիս, մինչդեռ Հալմալօ ուղղուած էր դէպի Պօվուար:

Անոր ետեւը կը բարձրանար Սէն-Միշէլ լերան մռայլած, եռանկիւնի հսկայական զանգուածը: Մայր եկեղեցին, իբրեւ թագ, զարդարած էր անոր գլուխը, իսկ ամրութիւնները զրահի նման պատած էին անոր մէջքը: Երկու աշտարակներ, մէկը կլոր, միւսը քառակուսի, որոնք կը բարձրանային արեւելեան կողմը, կարծես նեցուկներ ըլլան, որոնք կ'օգնեն լերան՝ իր ուսերուն վրայ տանելու եկեղեցիի եւ գիւղի ծանրութիւնը: Սէն-Միշէլ լեռը նոյնն է Ովկիանոսի համար, ինչպէս Քէօպսի բուրգը՝ Եգիպտական անապատին:

Սէն-Միշէլի ծովախորշի աւազները, անընդհատ շարժման մէջ ըլլալով, շարունակաբար կը փոխեն իրենց ձեւը: Այդ ժամանակ Հիւէնի եւ Արտըվօնի մէջ շատ բարձր աւազակոյտ մը կար. այսօր անիկա անյայտացած է, արեւադարձային քամին սրբած տարած է զայն: Այս աւազակոյտը առանձին ուշադրութեան արժանի էր անոր համար նախ՝ որ շատ հին էր եւ ապա անոր գագաթին վրայ կը գտնուէր քարէ կոթող մը, որ դրուած էր ԺԲ. դարուն, իբրեւ յիշատակ Ավրանշի մէջ կատարուած եկեղեցական ժողովին՝ Սուրբ Թովմաս Քէնթէրպըրիի սպաննողները դատելու համար: Աւազակոյտի բարձունքէն կը բացուէր ամբողջ երկիրը եւ կ'որոշուէին ամէն կողմերը:

Տերունին քայլերը դէպի աւազակոյտը ուղղեց, անոր վրայ բարձրացաւ եւ երբ հասաւ կատարը, մէջքը կոթողին տուաւ, նայեցաւ անոր պատուանդանի չորս անկիւններէն մէկին վրայ եւ սկսաւ քննել այդ տեսակ մը աշխարհագրական քարտէսը, որ կը պարզուէր անոր ոտքերուն տակ. կարծես ճամբայ մը կ'որոնէր անիկա այդ երկրին մէջ, որ իրեն անծանօթ չէր:

Այս ընդարձակ դաշտանկարը, վերջալոյսի մութերու տակ, անորոշ գիծերու խառնուրդ կը ներկայացնէր: Կ'որոշուէր միայն հորիզոնը՝ սեւ շրջանակի նման փակուած սպիտակ երկինքին:

Բարձունքէն կ'երեւային տասնմէկ աւաններու եւ գիւղերու տանիքներու շարուած կոյտերը: Ծովեզերեայ գծի վրայ, քանի մը մղոն տարածութեան մէջ, կ'որոշուէին բոլոր զանգակատուները, որոնք շատ բարձր շինուած են, որովհետեւ հարկաւոր րոպէին ծովուն վրայ գտնուող մարդոց համար անոնք իբր փարոս կը ծառայեն:

Տերունին կը շարունակէր հետազօտել. քանի մը րոպէէն յետոյ կարծես անիկա իր փնտռածը գտաւ այս բացորոշ մթութեան մէջ: Իր հայեացքը յառեց դէպի ծառերու, պատերու եւ կտուրներու շրջանակի մը վրայ, որ, զետեղուած դաշտի եւ անտառի մէջտեղը, հազիւ կը նշմարուէր. ագարակ մըն էր ան: Գոհ եւ ուրախ արտայայտութեամբ ցնցեց իր գլուխը եւ ինքն իրեն ըսաւ. «Այդ է»: Եւ սկսաւ մատներով տարածութեան մէջ գծել այն ճամբան՝ մշակուած արտերու եւ ցանկապատերու մէջէն, ուր տեղէն ինքը պիտի անցնէր: Երբեմն երբեմն անիկա աչքերով կը զննէր անձեւ եւ անտաշ առարկայ մը, որ կը շարժէր ագարակի ամենաբարձր տանիքին վրայ եւ ինքնաբերաբար կը հարցնէր իրեն. — արդեօք սա ի՞նչ կարող է ըլլալ: Վերջալոյսի պատճառով կարելի չէր որոշել ոչ անոր գոյնը եւ ոչ տեսակը. միայն կարելի էր ըսել, որ անիկա տանիքի հողմացոյց չէր, քանի որ կը ծածանէր, բայց միեւնոյն ժամանակ տեղի չկար ենթադրելու, որ անիկա կարող էր դրօշակ ըլլալ:

Տերունին յոգնած էր եւ սիրով կը շարունակէր այդպէս նստած մնալ այդ քարին ծայրը. այժմ անիկա կը գտնուէր տեսակ մը անորոշ ինքնամոռացութեան մէջ, զոր սովորաբար կ'ունենան յոգնած մարդիկ հանգստի առաջին րոպէին:

Օրուան մէջ ժամ մը կայ, երբ կարելի էր ըսել, որ աղմուկը բոլորովին անյայտացած է. անիկա խաղաղացման ժամն է, երեկոյեան ժամը: Տերունին այժմ այսպիսի խաղաղ ժամ մը կը վայելէր. կը նայէր, կը լսէր, ի՞նչ,— անշարժ հանդարտութիւնը: Կատաղի գազանները մինչեւ անգամ ատեն կ'ըլլայ որ բոլորովին կը մեղմանան:

Ցանկարծ այս հանդարտութիւնը ոչ թէ խանգարուեցաւ. այլ աւելի սուր կերպարանք ստացաւ: Լսուեցաւ անցնող կիներու ու երախաներու ձայներ: Այսպիսի ծածկուած ձայներու եւեւէջները շատ անգամ իրենց մէջ կը պարունակեն անսպասելի ուրախութիւններ: Մացառները կը ծածկէին այդ անցնող խումբը, որմէ կուգային ձայները, բայց հնչիւններու ուղղութիւնը ցոյց կուտար որ անոնք՝ կ'անցնէին աւազակոյտի ստորոտէն եւ կը յառաջանային դէպի դաշտը ու այնտեղէն դէպի անտառը: Այս թարմ ձայները, հնչելով խաղաղ տարածութեան մէջ, կը հասնէին մտածկոտ ծերունին ականջներուն եւ այնքան մօտիկէն կուգային, որ ոչ մէկ բառ չէր կորսուեր:

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

դէմ որոնք միայն արինոտ աղէտի մը վրայ դրած են իրենց յոյսը, Թուլա անկատած Թուրքերուն խորհուրդ տուած է չափաւորել իրենց պահանջները :

*** Անգլօ-Թուրք համաձայնութեան նուիրուած խմբագրականի մը մէջ, Դամասկոսի «Քրօնիկ»ը (17 մայիս) հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ ·

— « Այս նոր զինակցութիւնը ի՞նչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ Սուրիոյ համար : Երկու տարի առաջ, գրեցինք թէ նախապէս գոյացած համաձայնութեամբ մըն է որ Սանճաքը տրուեցաւ Թուրքիոյ : Այն ատեն չէշտեցինք թէ սուրիական նահանգը զիտակցաբար զոհուեցաւ ի նպաստ այն առաւելու - թեանց զոր Թուրքիա կը շնորհէ Անգլիոյ, ընդունելով որ, պատերազմի մը պարագային, բրիտանական նաւատորմը օգտագործէ թրքական նաւահան - գիստները, մէջն ըլլալով նաեւ Ալեքսանտրէթի հրաշալի կայանը :

Աւա՜ղ, այսօր արդէն իրականութենէն աւելի բան մը դարձած է մեր այդ նախատեսութիւնը :

Այս անգամ Անգլիա ի՞նչ փոխարժէք խոստացած է Թուրքիոյ : Նոր համաձայնութեան հետ կապ ունի՞ն այս զրոյցները որոնք վերջերս կատարեալ խուճապ մը առաջ բերին Հալէպի մէջ : Հիւսիսային Սուրիոյ դրամագլուխի եւ բնակչութեան այս դանդաղ այլ տեւական արտագաղթը դէպի ծովեզերք՝ արդեօք հետեւա՞նքն է այն հաւանականութեան թէ այդ շրջանը շուտով պիտի վճարէ համաձայնութեան գինը » :

Իտալիա եւ Գերմանիա ի՞նչպէս պիտի օգտուին իր զինակցութենէն

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալօ-գերման դաշինքը ժողովրդական համակրանք չի վայելեր Իտալիոյ մէջ, բայց կը ջանան հաստատել թէ անհրաժեշտ էր : Այս պատճառով է որ մամուլը յաճախ կ'արծարծէ ժողովրդապետութեանց պաշարման քաղաքականութիւնը :

Այս դաշինքէն ետք՝ իտալական սպայակոյտը այլեւս ազատ է մար - գիչներու պակասի հոգէն, որովհետեւ, Իտալիա, որ կրնայ ութ միլիոն զինուոր հանել, պիտի ունենայ գերման մարզիչներ եւ անոնցմով պիտի կրնայ զօրցնել իր բակը : Բայց տակաւին Իտալացիները չեն կրնար ըմբռնել, թէ ինչու պիտի կռուին Տանցիկի համար, եթէ այդպիսի պատերազմի մը իրականու - թեան առջեւ գրուին :

«Ճօռնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ Պ. Կայտա հետեւեալ եզրակացութիւննե - րը կը հանէ գերմանօ-իտալական դաշինքէն ·

— Գերմանիա ունի մեծաթիւ զինուորական մարզիչներ, օդաչուներ եւ մասնագէտ մեքենավարներ : Գերմանիա եւ Իտալիա միասին ունին հսկայա - կան մթերք : 1940ին Իտալիա կրնայ չորս անգամ աճեցնել իր արտադրու - թիւնը, իսկ Չեխոսլովաքիոյ գրաւման շնորհիւ Գերմանիա ի վիճակի է պա - րենաւորելու 40 յաւելուածական զօրաբաժին : Ինչ կը վերաբերի «կենսական տարածութեան», Գերմանիա խոստացած է յարգել Իտալիոյ շահերը Հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի՝ որ իտալական գօտի ճանչցուած է, եւ Ափրիկէի մէջ : Իտալիա խոստացած է անվերապահ աջակցութիւն Գերմանիոյ շահերուն :

Զինուորական խորհրդակցութիւններ Պերլինի մէջ

Հիթլէր երեքշաբթի օր ժողովի հրաւիրեց Գերմանիոյ զինուորական ամենաբարձր վարիչները, վարչապետարանին մէջ : Ներկայ էին 25 զօրավարներ եւ ծովակալներ : Ժողովը տեւեց 2ուքուկէս ժամ : Արդիւնքը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ օրակարգի խնդիրն էր Գերմանիոյ զինուորական դիրքը՝ իբրեւ հետեւանք իտալօ-գերման զինակցութեան : Անշուշտ խօսուած է նաեւ անգլօ-խորհրդային բանակցութեանց մասին :

Գերմանական թերթերը խօսելով իտալօ-գերման զինակցութեան մասին, կը շեշտեն թէ անոր նպատակը խաղաղասիրական է, բայց եւ այնպէս, երկու ազգերէն ոչ մէկը պիտի հրաժարի իր «կենսական տարածութեան» իրաւունքէն : Կարեւոր թերթ մը գիտել կուտայ ·

— « Նոր զինակցութիւնը սպառնալիք մը չէ ո եւ է մէկուն դէմ, որովհետեւ ուրիշ պահանջներ չի դներ բացի ամէնէն կենսական եւ անբռնաբարելի իրաւունքներէն : Բայց սպառնալիք մը պիտի դառնայ, զօրացած՝ աշխարհի ամէնէն հզօր զէնքերով, բոլոր անոնց դէմ որ կ'ուզեն նուազեցնել այդ իրա - ւունքները, եւ պիտի դառնայ ամէնէն վտանգաւոր զէնքը բոլոր անոնց դէմ որոնք հաստատուած գոյավիճակը պահպանելու համար կ'ուզեն զէնք վեր - ցնել երկու ազգերու ապրելու կամքին դէմ » :

Իտալական թերթերն ալ նոյն իմաստով հրատարակութիւններ կ'ընեն, առանց ճշդելու «կենսական տարածութեան» բովանդակութիւնը : «Մէսաճէ - րօ» կը գրէ ·— « Իտալօ-գերման դաշինքը այն զէնքն է որ Իտալիոյ եւ Գեր - մանիոյ պիտի ապահովէ իրենց պէտք ունեցած տարածութիւնը, տիրապե - տութիւն՝ համաձայն իրենց կարողութեան : Եթէ Իտալիա եւ Գերմանիա հարկադրուին պատերազմիլ իրենց իրաւունքին, իրենց կենսական տարածու - թեան նուաճման համար, երկու բանակներուն գործունէութիւնը պիտի զարգանայ բացարձակապէս միացեալ ճակատով, բոլոր ասպարէզներուն մէջ » :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ դէմ ալ հրամանագիր - օրէնք մը հրատարակուեցաւ պաշտօնաթերթին մէջ, երեքշաբթի օր : Պիտի պատժուին անոնք որ գաղտնիքներ դուրս կը հանեն գիտակցաբար կամ անուղղակի :

ԱՆԳԼԻՈՅ մայր թագուհին, Մէրի, 72 տարեկան, ծանր արկած մը անցուց առջի օր, ինքնաշարժը բեռնակառքի մը զարնուած ըլլալով : Կառքը ջախջախուեցաւ, բայց թագուհին փրկուեցաւ թեթեւ սկրտուքներ ստանա - լով :

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համագումարը կը բացուի չորեքշ օր, Նանթի մէջ : Պայքարը սաստկացած է երկու գլխաւոր վարիչներուն, Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի միջեւ : Նախկին վարչապետը ուժգնօրէն կը պաշտպանէ հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը, հակաֆաշական պայքարը սաստկացնելու գնով, իսկ Փօլ Ֆօռ կուսակից է աւելի չափաւոր քաղաքականութեան մը,— Ֆրանսա պէտք է պատերազմի միայն իր սահման - ները պաշտպանելու համար : Իր նշանաբանն է,— « Որ եւ է համաձայնու - թիւն լաւագոյն է քան պատերազմը» :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ Երկաթեայ Պահակի 55 անդամներ, որոնք տարուան մը բանտարկութեան վճիռ ստացած էին, երեք ամիս եւս բանտարկուած պիտի մնան : Ասոնց մէջ է հայրը յայտնի Քոտրէանուի, որ գնդակահարուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, երբ կը փախչէր : Տնային բանտարկութեան դատապարտուեցան նախկին նախարար մը եւ համալսարանի փրոֆէսօր մը, որոնք մոլեռանդ գերմանասէրներ են :

ՊԵԼՃԻԱ Մորավիոյ (Չեխիա) գործարաններուն ապսպրեց 200,000 կա - զարգել զիմակներ :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նախկին նախագահ Տոքթ. Պէնէշ հեռագրով բողոքեց Ազգաժողովին Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ դէմ, որոնք գրաւեցին Չեխոսլովաքիան, « հակառակ միջազգային օրէնքի հիմնական սկզբունքներուն » : Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը չուզեց որ կարդացուի այս բողոքագիրը :

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր ծրագիրը քուէարկուեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին եւ լորտերու ժողովին կողմէ, թէր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջը : Խլրտումները կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ :

ՉԵԽԱԿԱՆ ոսկեդրամի պահեստին հինգ միլիոն ոսկի յանձնուած է Գերմանիոյ : Կառավարութիւնը հերքեց այս լուրը, բայց աշխատաւորական օրկանը եւ ուրիշ թերթեր կը պնդեն թէ ճիշդ է :

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ կացութիւնը փափուկ է միշտ : Վերջին լուրերու համաձայն, նոր դէպքեր պատահած են : Լեհական կառավարութիւնը նորէն բո - զոքեց :

ԱՂԱ ՕՂԼՈՒ ԱՀՄէՏ, Բագուի հռչակաւոր Աղայեւը եւ կատաղի Թուրանականը, մեռաւ Պոլսոյ մէջ : Ծնած էր Ազրպէյճան, 1869ին : Օսմ. Սահմանադրութենէն յետոյ Թուրքիա գալով հոն հաստատուած էր : Թէ իբր լրագրող («Թէրճիմանը Հագիգաթ»ի խմբագրապետ) եւ թէ իբր հանրային գործիչ կարեւոր դեր մը ունեցած է երկրին ընկերային կեանքին մէջ : Եղած է նաեւ դասախօս Իրաւաբանական համալսարանին մէջ :

Այրի Տիկին Զարուհի Տէր Կարապետեան, ինչպէս նաեւ Տէր Կարապետեան, Զօպանեան, Թահմազեան, Կիւլէսէրեան, Տօղրամաճեան, Մարկոսեան եւ Գուրուեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի զաւկին, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ մայիս 18ին Aixի հիւանդանոցին մէջ, 34 տարեկան հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Մայիս 20ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Aixի գերեզմանատան մէջ :

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, **Mr. H. Lemery** (Sénateur, Ancien Ministre), **Mr G. Gautherot** (Sénateur) **Mr. A. Faillet** (Secrétaire Générale de (Union Française)

Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու Ներկայացուցիչները

Ուղերձներ հայ միութիւններու կողմէ, կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱԼՊԱՆ եւ Պ. Գ. ՄԷԶԹԵՐԵԱՆ, խմբերգներ՝ ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵՆԻ : Հայկական պարեր բեմի վրայ, Պարահանդէս մինչեւ առաւօտ : ընտիր ճ զ, Թօմպօ ա. պիւֆ ; Մուտք 7,50 ֆր.

ՇԱՎԻԼԻ ՍԷԶ, 28 ՄԱՅԻՍ. ԿԻՐԱԿԻ ՅՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ կը ներկայացուին «ԱՆՈՒՇ»էն երեք պատկեր եւ «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ, (զաւեշտ) անդուոյն «Րաֆֆի»

Գեղ. խումբի կողմէ : Եւրոպական պարեր :

ՄՈՒՏՔ 6 ֆրանք — Օթօպիւսով իջնել Mairie

Salle Chopin, 8, Rue Daru (métro : Ternes)

25 Մայիս, Հինգշաբթի ժամը 21ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ՉՕՊԱՓԵԱՆԻ

Ցայտագիրը կը բաղկանայ դասական, ռոմանթիկ եւ ֆրանսական ու սպանիական նորագոյն երաժշտութիւնէ, (Mozart, Chopin, Faure, Debussy, Nigot et Milhaud, Rodrigo. A'beniz).

Տոմսերու գիներ (taxe et timbres compris) 11,75, 21,75, 26,75: Տոմսակներու համար դիմել Տ. Զաւափեա ի՝ 44, rue St. Placide, Paris 6·.

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**

Մասնակցութեամբ Paul Derenneի : Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք : Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, Ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin

ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԼԻՍԷ ՄԻՒԶԻՔԱԼԻ ՋՈՒԹԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը, Մարսէյլ

իր կազմակերպած

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ _ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԵԱՆ

Պիտի մասնակցի Մարսէյլի Ֆրանսական շրջանակին ծանօթ դաշնակահարուհի եւ բոլոր քննադատներէն խանդավառութեամբ ողջունուած ՀՐԱՇՔ-ՄԱՆՈՒԿԸ

ՕՐ. ՆԻՔՈԼ ՔՈՒԼԱՆԺ (12 տարեկան)

Լիսէ Միւզիքալի բարձրագոյն կարգէն առաջին մրցանակաւոր

Անշուշտ Մարսէյլի մեր գեղարուեստասէր հայրենակիցները այս անգամ ալ բազմութեամբ պիտի փութան ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ :

Մուտքը ազատ է : Յայտագրի մը գինը պարտաւորիչ է : Գին 3,50 ֆր. տեղ գրաւել ժամը 8.30էն առաջ : Նուագահանդէսը կը սկսի ծանուցուած ժամանակին :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները 26 Մայիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին Խրիմեան սրահին մէջ : Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան :

ԿԱՐԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Յ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը կը սկսի 22 Մայիս, ժամը 9ին, գիշերը : Հասցէ՝ 66 rue d'Hauteville, Paris 9·, Տիկ Ունճեանի բնակարանը

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

Վասպուրականի ազգային տօնը

Մայիս 26ի Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Salle de 'a Société d'Encouragement pour l'industrie nationaleի մէջ (44 rue de Rennes, Place St. Germain de Près) պիտի տօնուի Վրասպանի անկախութեան 21րդ. տարեդարձը : Փափաքելի է որ հայ հայրենակիցները ներկայ գտնուին :

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro : Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

"ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ խմիչքն օղին է :
Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ :
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով՝ հայ աւանդական սեղանին զարդ :

Maison DARON
Entreprise Générale de Bâtiments
PLOMBERIE - COUVERTURE
Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout
TATOULIAN ARAKEL
Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը :
ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ :
Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

RESTAURANT des DIAMANTAIRES
60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78-14
Մէթրօ Cadet եւ Pelletier
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ
ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ : Անարատ օղի, առատ ազանդերներով :
Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏէՕՆէՕՐ ՔէՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ :
Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ
(Քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆէՍ — (Ուտի) ԲԱՐՈՒՆԱԿ — (Քանօնի) ՀԱՅԿ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51
Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ : Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար : Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին : Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը : Վստահելի տուն :

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թէյ, քոնցեր եւայլն, ամենաաժան գինով : Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը : Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ :
Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ : Ռուսական տառերով, ամենաաժան գիներով :
Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 26 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4050

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

Տօնական օրեր են — Մայիս 28 — եւ բնազդաբար մեր աչքերը կ՚ուղղուին դէպի « մեր հայրենիք », որ դժբախտաբար կը մնայ միշտ լուռ, չըսելու համար բերանակապ :

Երկու տարին չատոնց անցաւ, եւ սակայն ոչ մէկ լուր, ոչ մէկ յարաբերութիւն: Ոչ իսկ փոխանակութիւն թերթի կամ գրքի: (Բաժնեգին ղրկած ատեն ալ, հարկադրուած ես ամիսներով սպասել: Եւ յետոյ, վստահ չես կրնար ըլլալ թէ անխափան պիտի ստանաս, օրինակ, «Խ. Հայաստան»ի բոլոր թիւերը...):

Մարդիկ, հոսանքներ կան որոնք անբնական չեն գտներ այս ծարաշուք այլանդակութիւնը,— յարաբերութեանց խզում Հայրենիքին եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ: «Ոչինչ, ժամանակաւոր բան է, կ՚անցնի ...»:

Ուրիշ դաս մըն ալ, աւելի բարեմիտ կամ բարեպաշտ, գո՛հ է որ գոնէ Էջմիածնի կապերը չեն խզուած, եւ կաթող. տեղապահը պարբերաբար նամակներ կը ղրկէ, կարգադրութիւններ կ՚ընէ: Փա՛ռք, փա՛ռք սաոր ալ,— կը նշանակէ թէ Էջմիածինը կանգուն է, հակառակ «չարամիտ» զրոյցներու :

Փակագիծ մը, այս առթիւ:

Վաղեմի հնչակեան մը, Պ. Տօնապետեան, որ 1932ին իբրեւ պատգամաւոր Երեւան գացած եւ վերադարձին յօդուածաշարք մըն ալ հրատարակած էր, չափազանց յուետես, այս շաբթու երկու գրութիւններ հրատարակեց իրենց թերթին մէջ (Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան խնդիրը):

Այդ գրութիւններէն կ՚իմանանք շարք մը «նորութիւններ», անշուշտ ոչ այնպէս «չարամիտ» ինչպէս Դաշնակցական թերթերու հրատարակութիւնները :

Յօդուածագիրը հաստատելէ վերջ թէ «մնացած քանի մը արքեպիսկոպոսները կառավարութեան հրամանով արգիլուած են այլ եւս եկեղեցական զգեստ հագնիլ, այլ հագնիլ միայն աշխարհական զգեստ», կը պատմէ.—

1. «Այս ցանկալի արգելքին հետեւանքով, կաթող. տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոս շտապեց գրել Լոնտոն, հաղորդելով իր եւ Արսէն արք.ի չափերը եւ փափաքելով որ այդ համեմատութեամբ մի երկու ձեռք աշխարհականի զգեստներ եւ փալթօներ ղրկէի՝ «Գէորգ Չէօրէքճեան» եւ «Արսէն Գլըճեան» անուններով, Էջմիածին :

2. Եկեղեցական հանգամանք, բայց ոչ երեւոյթ ունեցողներ միայն վեց հոգի անձեր կը մնան Խ. Հայաստանի մէջ: Նոքա կարող են ապրիլ Էջմիածնի վանքի կամ Երեւանի մէջ եւ ոչ այլուրեք: Յայտնի չէ թէ ամէնքն ալ ողջ են այժմ թէ ոչ: (Կը յիշէ անունները): Նոցա անհետացումով պիտի անհետանայ հայ եկեղեցականութեան գոյութիւնը Էջմիածնի մէջ եւ Էջմիածնի վանքը թերեւս այնուհետեւ վերածուի խորհրդային Հայաստանի անաստուածեան միւզէի:

3. Այսպիսի դրական, անհերքելի հանգամանքներու տակ, Գրիգոր Լուսաւորիչի 303 թուին հիմնուած Էջմիածնի Ամենայն Հայոց կաթողիկ. աթոռի պահպանումը, յարատեւութիւնը կամ ապագայ վերածնունդը պիտի համարել հրաշք, եթէ ոչ բացարձակ անհնարաւորութիւն:

4. Ուստի, խորհրդային Հայաստանէն դուրս ապրող Հայութիւնը եւ նոցա հոգեւոր ներկայացուցիչները որ կը հաւատան եւ կը զգան համազօր կաթողիկոսական պաշտօնի գոյութեան պէտքը, անմիտ միամտութիւն պիտի լինի նոցա կողմէ տակաւին յառած պահել իրենց աչքերը դէպի Էջմիածին, սպասել եւ յուսալ անյուսալին՝ մեռնող մեռեալի վերակենդանութիւնը »:

« Հայաստանասիրական » աղբիւրէ հաստատուած այս իրականութիւնը արտատպեցինք ի պէտս բարեպաշտից, խորհրդածութիւններն ալ ձգելով իրենց:

Դառնանք բուն հարցին.— Հայաստան :

Իրապէս որեւէ մխիթարական պարագայ կը ներկայացնէ՞ յարաբերութեանց այս կոպիտ, աննախընթաց եւ անորակելի խզումը:

Երբեք, բացի մէկ իրողութենէ.— Գիտենք որ Հայաստան մը ունինք հոծ բնակչութեամբ, եւ այդ երկիրը կը գտնուի ա՛յն ճակատին վրայ ուր համախմբուած են ժողովրդավար պետութիւնները, փրկելու համար խաղաղութիւնը: Այդ ճակատին մաս կը կազմէ նաեւ «եղբայրական» Թուրքիան :

Ուրեմն, ապահովութեան խնդիրը առ այժմ կորսնցուցած է իր սուր հանգամանքը,— թէեւ յանդգնութիւն պիտի ըլլար վճռապէս գուշակել նոյնիսկ մօտաւոր ապագան, այս համատարած անորոշութեան մէջ:

Արդ, այս մխիթարութիւնը բաւակա՞ն է հանդստացնելու մեզ, բուն բառով՝ զրկելու մեզ եւ Երեւանը, փոխադարձ յարաբերութեան տարրական իրաւունքէն: Իրաւունք մը զոր Գնչուներն անգամ բնական պիտի համարէին:

Հպատակութիւն եւ անցագիր չունինք: Ներգաղթը դարձաւ երազ մը, կամ հին ազգայ պատմութիւն: Հոգեպէս ներշնչուելու, նիւթապէս օգնելու բոլոր միջոցները խափանուեցան: Ոչ մէկ տեղեկութիւն գացողներու, «նստած» կամ «պառկած» մտաւորականներու կացութեան մասին: Բարեգործականը սկսեր է ծախսել — երեւակայենք ըսել՝ վատնել — Հայաստանի յատկացուած գումարներ եւ կտակներ :

Մէկ խօսքով՝ կացութիւն մը որ բարբարոսական է եւ ընդվզեցուցիչ :

Կ՚ընդունինք. մեր ձեռքը չէ շտկել այս կացութիւնը: Բայց, ինչո՞ւ մէկ ձայն չբարձրանար այս առթիւ, Հայկական Արտասահմանի մէջ: Տրտունջք մը միաձայն, որպէսզի մարդիկ իմանային թէ բանաւոր հօտ մը չէ որ կ՚արածի Արտասահմանի մէջ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱՍԸ ՕՐԷՆ ՊԻՏԻ ԿՆՔՈՒԻ ԵՐՐԵԱԿ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ (ԱՆԳԼԻԱ, ՖՐԱՆՍԱ, Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օր բացառիկ նիստ մը գումարելով, երկու ժամ խորհրդակցեցաւ երրեակ զինակցութեան ծրագրին վրայ եւ հաւանութիւն յայտնեց միաձայնութեամբ: Ուրեմն «խաղաղութեան ճակատը» պիտի կազմուի շուտով, գլխաւորութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան, երբ լուսաբանուին կարգ մը մանրամասնութիւններ: Մոսկուա մինչեւ վերջը պնդած ըլլալով բացարձակ զինակցութեան մասին, նախարարական խորհուրդը այլեւս մէկդի դրաւ կարգ մը վարանումներ: Ժողովէն անմիջապէս վերջը Պ. Չէյմպրլէն հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ.

— « Ինչպէս գիտէք, լորտ Հըլիֆաքս խօսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի նախարարներուն հետ, նախ Փարիզի, յետոյ Ժընեւի մէջ: Այս վերջին քաղաքին մէջ կրցաւ շարունակել այն խօսակցութիւնները զոր սկսած էր Լոնտոնի մէջ, Պ. Մայսքիի հետ: Իբրեւ հետեւանք այդ բանակցութեանց, բոլոր տեսակէտները լուսաբանուեցան եւ ամէն պատճառ ունիմ յուսալու թէ կառավարութեան կողմէ գլխաւոր հարցի մասին եղած նոր առաջարկները պիտի յանգին կատարեալ համաձայնութեան մը, մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Դեռ կարգ մը կէտեր լուսաբանութեան կը կարօտին, բայց չեմ կարծեր որ անոնք որ եւ է լուրջ դժուարութիւն պատճառեն»:

Աշխատաւորականներու վարիչը խնդրեց աւելի ճշգրիտ զեկուցում մը տալ, Հոգեգալուստի արձակուրդէն առաջ: Պ. Չէյմպրլէն պատասխանեց .

— « Եթէ կարելի ըլլայ, անշուշտ պիտի տրուի այդպիսի զեկուցում մը: Բայց, ինչպէս ըսի, դեռ կարգ մը կէտեր կան որ լուսաբանութեան կը կարօտին եւ կը կարծեմ թէ հարկ պիտի ըլլայ սպասել ժողովին վերաբացման : Այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ կատարեալ յայտարարութիւն մը ընել համաձայնութեան մասին, որ կը յուսամ թէ կնքուած պիտի ըլլայ մինչեւ այդ օրը »:

Ինչպէս կ՚երեւայ այս պատասխանէն, դեռ տասը օր ալ պիտի անցնի, մինչեւ որ վերջնական յայտարարութիւն մը ըլլայ երրեակ զինակցութեան մասին: Ընդդիմադիրները գոհ չմնացին այս յայտարարութենէն եւ նոր հարցումներ ուղղեցին: Մէկը հարցուց.

— Նկատի առնելով միջազգային կացութեան վտանգները, կարելի չէ՞ վերջ տալ այս կրկնակի ձգձգումներուն :

Վարչապետը չպատասխանեց ոչ այս, ոչ ալ ուրիշ հարցումներու :

**** Նախարարական խորհուրդը իր վերջնական որոշումը տուաւ լսելէ վերջ արտաքին նախարարին զեկուցումը, որ տեւեց 15 վայրկեան: Ամէնէն թունդ պահպանողականներն ալ համակերպած էին նոր կացութեան: Կը կարծուի թէ Մոսկուա անյաղթելի առարկութիւններ պիտի չներկայացնէ այս անգամ, քանի որ համաձայնութիւնը հիմնուած է Հըլիֆաքսի եւ Մայսքիի խօսակցութեան վրայ: Մոսկուայի բրիտանական դեսպանին յանձնարարուեցաւ խորհրդային կառավարութեան ներկայացնել անգլիական նոր ծրագիրը, իբրեւ պատասխան վերջին առաջարկներու :*

Իրազեկներու կարծիքով, Անգլիա այժմ ընդունած է Մոսկուայի ծրագիրը՝ կատարեալ զինակցութեան մը մասին, զինուորական բոլոր յանձնառութիւններով, մէջն ըլլալով սպայակոյտներու խօսակցութիւնները: Կ՚ըսուի թէ ծրագրուած զինակցութեամբ երրեք զինակից պետութիւնները օգնութեան պիտի հասնին ո եւ է փոքր պետութեան որ յարձակման կ՚ենթարկուի, պայմանաւ որ վտանգուած պետութիւնը ինք դիմադրէ իր սեփական ուժերով եւ օգնութիւն խնդրէ: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Մոսկուա կ՚ուզէ որ Լեհաստանն ալ մաս կազմէ զինակցութեան, իբրեւ չորրորդ անդամ, ուրիշ փոքր պետութեանց հետ :

**** Խորհրդային թերթերը կը շարունակեն լռութիւն պահել անգլեւխորհրդային բանակցութեանց մասին: Թէեւ անոնք հաղորդած են թէ դեսպան Մայսքի նախագահած է Ազգաժողովի Խորհուրդի նիստին Ժընեւի մէջ, բայց ո եւ է բառ գրած չեն դեսպանին տեսակցութեանց մասին լորտ Հըլիֆաքսի հետ: Խորհրդային մամուլը, քաղաքական կարեւոր անցքերու փոխարէն, կը զբաղի տեղեկագրելով ընդունելութիւնները այն օդաչուներուն, որոնք Ռուսիայէն Քանատա թռիչք կատարեցին եւ այժմ վերադարձած են Մոսկուա:*

ԱՆԳԼԵՒԹՈՒՐՔ ԴԱՇԻՆՔԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Թան »ի թղթակիցը կը գրէ թէ Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարարը ծանուցագիր մը ուղղած է Ռումանիոյ, դիտել տալով թէ անգլեւթուրք համաձայնութիւնը կը հակասէ Պալքանեան Միութեան բռնած դիրքին,— չէզոքութեան: Իբրեւ թէ Ռումանիոյ արտաքին նախարարը պատասխանած է ներկայացնելով նոր ծրագիր մը, որով կը ձեւափոխուի պալքանեան միութիւնը, որպէսզի Պուլկարիան ալ կարենայ մասնակցիլ :

«Ֆոլքիշէր Պէօպախտէր», Պերլինի հիթլէրական պաշտօնաթերթը, այս լուրերէն կ՚եզրակացնէ թէ Թուրքիա կրնայ դուրս ձգուիլ Պալքանեան Միութենէն: Գերմանական թերթը կը կարծէ թէ Անգլիա ձախողած է իր կրկնակ նպատակներուն մէջ,—պալքանեան պետութիւնները իր կողմը քաշելԹուրքիոյ միջոցաւ եւ ձեռք առնել Տարտանէլի տիրապետութիւնը: Անգարայի նոր քաղաքականութեան առջեւ, Եուկոսլավիա, Պուլկարիա եւ Յունաստան իբրեւ թէ կը խորհին իրենց միջեւ բաժնել եւրոպական Թուրքիան... Այս հրատարակութենէն կը հետեւի թէ Գերմանիա կը սպառնայ դէպ ի Ասիա քշել Թուրքիան, օգտագործելով պալքանեան պետութիւնները:

**** Գերմանական եւ իտալական թերթերը կը շարունակեն ազդարարութիւններ ուղղել ժողովրդավար պետութեանց, որպէսզի գոհացում տան Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պահանջներուն: Բոլորն ալ միաբերան կը չեշտեն թէ «պահպանողական եւ յետադիմական պետութիւնները պիտի զգան Հռոմ-Պեր-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ»Ը

Ի՞նչպէս «աստուածաբեալ » չկոչել Ատափազարը, ուր հայ կիներն իսկ եպիսկոպոսական եթէ ոչ աստիճան, գէթ քալուածք ունէին, ու գիտէին Սաղմոս քաղել, նոյնիսկ «ժամ ընել» իրենց տուներուն մէջ:

Մեր Վարդանը, Ատափազարի յաւերժացումին նուիրուած իր նոր գիրքով, շատ է քաշքշեր Բիւթանիոյ հայութեան ամէնէն ձեռներէց այս բազմութիւնը, Ատափազարցիները, որոնք շուք նետեցին Իզմիթի վրայ եւ քիչ մնաց՝ շուք պիտի նետէին Պոլսոյ վրայ, մշակութային, առեւտրական եւ ազգային եռուն կեանք մը ստեղծելով Սաքարիա գետին եզերքը:

Այդ էր պատճառը, որ Կոմիտաս վարդապետ, երբ օր մը Ատափազար այցելեց, եկեղեցիին մէջ յայտարարեց թէ Աստուծոյ հրեշտակն անգամ պիտի չճանչնար այս քաղաքը, եթէ քիչ մը ուշ – ուշ կատարէր այցելութիւնը,— այնքան շուտ կը կերպարանափոխուէր Ատափազար: Ես չեմ ճանչնար ուրիշ հայաքաղաք մը, որու բնակչութիւնը օժտուած ըլլայ այսքան կենսունակութեամբ, — գիտէ ապաշաւել հոգեկան ամէն կլիմայի, ապրիլ հարուստի պէս՝ երբ բաց է շուկան, ապրիլ աղքատի պէս՝ երբ գոց է շուկան: Ուրախ՝ եթէ նոյնիսկ նստեցնէք Յոբի աղբիւսին վրայ: Շինարար՝ եթէ նոյնիսկ բնակեցնէք անապատի մէջ: Իր առաջին շինութիւնը եթէ ժամ մը չէ, դպրոց մըն է, — իբրեւ բնակարան՝ իրեն բաւական է ժամին կամ դպրոցին շուքը, հոգ չէ թէ օրական ուտելիք ալ չունենայ, կը բաւէ իր ... անմահական դդումը, (որուն կարօտը ես ալ կը քաշեմ տասն 15 տարիէ ի վեր):

Ատափազար, — լա՛ւ միտք պահեցէք այս անունը,— այն քաղաքն է, որ փեթակի պէս երգեցիկ քաղաքին բազմաթիւ վարժարաններէ զատ, ունէր նաեւ մասնաւոր վարժարաններ եւ ի՛նչ լաւ կազմակերպուած էին, — եւ հիմնած էր եօթնամեայ վարժարան մըն ալ, ուր կուգային ուսանիլ նաեւ Յոյներ եւ ... Թուրքեր: Ատափազարցին այն ուսումնասէր Հայն է, որ մասնաւոր ու զօրաւոր մարդիկ վարձած էր՝ փողոցները եւ դաշտերը մաղելով դպրոց տանելու համար ամէն պատանի, առանց խտրութեան : Ատափազարցին քաղաքակրթութեան սիրահար այն Հայն է, որ բոլորէն աւելի սուղ կը վճարէր՝ ամէնէն մեծ մտաւորականը տնօրէն կամ ուսուցիչ տանելու համար իր բարձրագոյն վարժարանին, որու վրայ կը փուրփուրար եօր պէս:

Ատափազարցին այն Հայն է, որ չի ձուլուիր երբեք, (վկա՛յ իր ատափազարցերէնը, զոր երգելով կը խօսի տակաւին գաղութներու մէջ), այլ կը ձուլէ ինչպէս քիչ մնաց ձուլէր ... քաղաքին Թուրքերը, որոնք արդէն սորված էին հայերէն խօսիլ ոչ միայն գրական լեզուով, այլեւ մեր գաղտնի լեզուով: Ու ես տակաւին կը յիշեմ այն աղուորիկ Թրքուհին, որ մեր ընկերոջ՝ Սարգիս Էրզեանի սիրահարած, «Դաշնակցական խումբ գնանք մտնք Սասուն» կ՚երգէր իրենց պատուհանէն, ամէն անգամ որ մենք կը հաւաքուէինք Ս. Էրզեանենց պարտէզին մէջ :

Կ՚արժէր որ յաւերժանար Ատափազարը եւ «աստուածարուէր»: Վարդան Եղիշէեան բերաւ իր նպաստը : Պէտք է, նոյնպէս, գրել այս քաղաքին պատմութիւնը, որ թերեւս առիթ դառնայ գրելու հայ քաղաքներուն պատմութիւնը :

ԱՐԱՋ

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Միսաքն ալ բաժնուեցաւ անդարձ.. Տարիներէ ի վեր մատնուած ջղային անբուժելի հիւանդութեան մը, կը քաշքշէր իր տժգոյն եւ թշուառ կեանքը, ի խնդիր պատառ մը հացի : Վերջերս ա՛լ չէր երեւար ոչ «Յառաջ»ի խմբագրատան, ոչ ալ զանազան հանդէսներու մէջ: Եւ ահա մահուան գոյժը, հեռաձայնով:

Բնիկ Պարսկահայ, կանուխէն եկած է Եւրոպա: Զուիցերիոյ մէջ աւարտելով բարձրագոյն կրթութիւնը, Միսաք Ղազարեան ստացած էր գիտութեանց պսակաւորի վկայական: Յետոյ եկաւ Փարիզ, եւ, Հայաստանի հանրապետական իշխանութեան օրով, կը վարէր պատուիրակութեան հիւպատոսական բաժինը: Վարչաձեւի փոփոխութենէն վերջ, զանազան գործեր փորձեց, սակայն իր առողջական վիճակը երթալով կը ծանրանար: Յաճախ չէր կրնար խօսիլ, բառ մը կ՚արտասանէր եւ տասը վայրկեան կանգ կ՚առնէր :

Իր լաւագոյն օրերուն եռանդով մասնակցած է նաեւ կուսակցական աշխատանքներու, իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին: Ամէնուն համակրանքը շահած էր իր համեստ եւ բարեհամբոյր բնաւորութեամբ :

Մեր խորին վշտակցութիւնը իր այրիին եւ պարագաներուն :

Եուկոսլավիա չէզո՞ք պիտի մնայ

Յունիս 1ին Պերլին պիտի այցելէ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխան Փաւել, իր հետեւորդներով: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կ՚ըսէ թէ Եուկոսլավիոյ կառավարութիւնը ապահովցուցած է անպաշտօն կերպով Ֆրանսան թէ չէզոքութիւնը պիտի պահէ եւ պիտի չմտնայ Առանցքին: Ֆրանսա վերջերս կը կասկածէր որ Պելկրատի կառավարութիւնը հարկադրուի մտնել Առանցքին մէջ, թէեւ եուկոսլաւ ժողովուրդը դէմ է թէ՛ Գերմաններուն եւ թէ՛ Իտալացիներուն: Լոնտոնի մէջ այս կասկածը գոյութիւն չունէր. այնտեղ քաղաքական շրջանակներ կը մտածէին եւ տակաւին կը մտածեն, թէ Եուկոսլավիա չի կրնար չէզոքութիւն չպահել: Անպաշտօն շփումներ տեղի կ՚ունենան այժմ Լոնտոնի ու Պելկրատի միջեւ, ճամբան հարթելու համար անգլեւ-եուկոսլաւ տնտեսական գործակցութեան մը: Պալքանեան երկիրները, Չեքոսլովաքիոյ [illegible] *զինագործարաններուն Գերմանիոյ ձեռք իյնալէն ետք, շատ պէտք ունին Անգլիոյ աջակցութեան, ուստի կը բաղձան իրենց յարաբերութիւնները բարելաւել Լոնտոնի հետ: Պալքանեան թերակղզիի ապագան մեծապէս կախում ունի Եուկոսլավիոյ դիրքէն: Եթէ ան յաջողի ամուր մնալ եւ չենթարկուիլ Պերլին – Հռոմի ազդեցութեան, անոր պիտի հետեւի նաեւ, կամայ ակամայ, Պուլկարիան: Իսկ եթէ իյնայ առանցքին ազդեցութեան տակ, շատ շատ ծովեզերեայ շրջանները վտանգուած պիտի ըլլան , քանի որ պալքանեան ներքնամասը դարձեալ զերծ կը մնայ այդ ազդեցութենէն :*

Թուրքեր պիտի մարզեն Հիճազի բանակը

Անգարայէն կը հեռագրեն .—

Սաուտի Արաբիոյ թագաւոր Իպն Սաուտ խնդրեց Թրքական կառավարութենէն, որ զինուորական պատուիրակութիւն մը ղրկէ Հիճազ, կազմակերպելու եւ մարզելու համար արաբական բանակը:

Աֆղանիստան եւս խնդրած է, որ Թուրքիա իրեն տրամադրէ մասնագէտ սպաներ :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉԵ՞Ր Կ'ՈՐՈՃԱՆ ՊԵՐԼԻՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Այս օրերս նորէն կը խօսուի Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան մերձեցման մասին: Տիկին Ժընէվիէվ Թապուի նոյն իսկ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Հիթլէրի ձեռնարկներու մասին, գրելով թէ գերման գործիչներ կը կարծեն որ Խ. Միութիւնը չխառնուի Եւրոպայի գործերուն, եւ իբրեւ փոխարինութիւն՝ ստանայ լեհական Ուկրայնան, ինչպէս եւ Պեսարապիան (Ռումանիա)···

Իրապէս ո՞րքան հիմք ունի այս ենթադրութիւնը:

Առանց խորհրդածութիւններ փորձելու, թուենք, ուրեմն, իրողութիւններ ու փաստեր:

Այսպէս, նախ, Խ. Միութեան յարաբերութիւնը Անգլիոյ հետ, խորհրդային վարչաձեւին հաստատումէն ասդին լաւ եղած չէ: Տարիներ շարունակ Անգլիա եւ Խ. Ռուսիան յարափոփոխ յարաբերութիւններ ունեցան: Արգոսի, Լոնտոնի խորհրդային առեւտրական սպասարկութեան արտաքսումը քանի մը տարիներու պատմութիւն է: Ժընեւը եղաւ գլխաւորաբար, որ, հաւաքական ապահովութեան ըմբռնումին շուրջ, քիչ մը իրարու մօտեցուց Անգլիան եւ Ռուսաստանը:

Ֆրանքեւռուս յարաբերութիւնները անշուշտ աւելի սերտ էին: Զինակցութեան այդ կապը կը շարունակուէր 1901էն ի վեր մանաւանդ, երբ Նիքոլա Բ. ցարը այցելեց Փարիզ (նախագահ Լուպէի օրով), Վիլհէլմի ծուռ նայուածքին տակ: Անկէ վերջ, 1917էն ասդին, քանի մը տարուան ընդհատումով, Մոսկուա եւ Փարիզ կրկին մօտեցան իրարու: Եւ, սակայն, այս կապը եւս զինակցութեան նախկին ձեւը չստացաւ: Ոչ պաշտօնական այցելութիւն, ոչ ալ սպայակոյտերու շփում, եթէ նկատի չունենանք Թուխաչեւսկիի պարագան, որ բացառութիւն մը մնաց:

Ընդհանրապէս վերապահ մնաց նաեւ Խ. Միութիւնը: Ոչ միայն [illegible] ատեն, այլ նոյնիսկ Չեխոսլովաքիոյ անդամահատումի օրերուն, վճռական որեւէ քայլ չառաւ: Ու իր միջամտութիւնը պայմանաւորեց: Վերջին բանակցութիւններուն առթիւ իր հակառաջարկը եւս կը մատնէ նոյն վերապահութիւնը:

Միւս կողմէ, եթէ վերյիշենք կարգ մը իրողութիւններ, կը տեսնենք որ, Պերլին ու Մոսկուա երբեք դադրեցուցած չեն իրենց կապը, թէեւ յաճախ փչա՛ծ են իրարու դէմ: Իսկ այդ փըչոցն ալ եղած է որոշ «ճշդումներով»:

Այսպէս, Առանցքը աճապարած է ըսելու թէ ինք «հակակոմինթերնեան է, բայց ոչ թէ հակառուսական»:

Երկու երկիրներուն միջեւ կապը կտրուեցաւ միայն, երբ Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագիրը փաստօրէն անարժէք դարձաւ, ծնաւ Վերսայլը, եւ Գերմանիան անդամալուծուեցաւ: Բայց, 1922ին, հովուերգութիւնը վերսկսաւ եւ Ռափալոյի մէջ, նոյն տարին կնքուեցաւ գերմանեւռուս դաշնագիրը՝ Չիչերինի ու Ռաթընաուի միջեւ: Ատոր յաջորդեցին կարգ մը զինուորական համաձայնութիւններ, եւ բարեկամական ու տնտեսական դաշինքներ:

Թուենք զանոնք:

1925ին, Պերլինի մէջ, Լիթվինով – Շթրէզէման տեսակցութիւնը: Նոյն տարին գերմանեւռուս տնտեսական համաձայնութեան ստորագրութիւնը՝ Մոսկուայի մէջ: 1926ին՝ բարեկամական ուխտը՝ Պերլինի մէջ ստորագրուած: 1928—1929 լրացուցիչ համաձայնութիւններ՝ սպայակոյտներուն միջեւ՝ մասնակցութեամբ Համմէրշթայնի որ բազմաթիւ անգամներ Մոսկուա էր գացած: Այդ համաձայնութիւններէն մէկը երեք տարուան համար էր ու կը նախատեսէր տեղեկութեանց փոխանակում՝ սպայակոյտերու միջեւ: 1930ին «Ցէփլին» օդանաւը կ'այցելէր Մոսկուա: 1931ին Մոսկուայի համաձայնութիւնը կը ստորագրուէր՝ իբրեւ լրացում Պերլինի դաշնագրին: 1933ին Գերմանիա 200 միլիոն մարքի վարկ մը կը բանար Ռուսիոյ··· Ռայխսթակի հրդեհէն անմիջապէս վերջ: 1933ին, Հիթլէրը իշխանութեան գլուխ էր եւ կը ստորագրէր Պերլինի դաշնագրին երկարաձգումը, թէեւ կը ճառէր Խ. Միութեան դէմ: 1933ին դարձեալ՝ Լայփցիկի դատարանը ազատ կ'արձակէր Տիմիթրովը: 1934ին գերմանեւռուսական առեւտրական դաշնագիրը կը կնքուէր եւ տասը տարուան համար Գերմանիան 500 միլիոն մարքի նոր վարկ մը կը բանար Ռուսիոյ (երբ արդէն Տիմիթրով, Փոփով եւ Թանէվ գերմանական օդանաւով մը Մոսկուա տարուած էին, 1934ին): 1936ին՝ 200 միլիոն մարքի երրորդ վարկ մը: Նոյն տարուան Յունիսին՝ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ սպայակոյտերուն միջեւ գաղտնի հանդիպում մը: Նոյն տարուան Սեպտեմբերին ռուս զօրավար Օրլով, իբրեւ հիւր, ներկայ կ'ըլլար բոլոր այն զինուորական հանդիսութիւններուն, որոնք տեղի կ'ունենային Նիւրըմպէրկի համաժողովի փակման առթիւ (գումարուած հակաբոլշեւիկ նշանաբանին տակ): Եւ մեկնումի ճաշասեղանին զօրավարներ Ֆրիչ եւ ֆոն Պէք մեծ պատիւներ կ'ընէին իրեն:

1936էն ի վեր, յարաբերութիւնները արտաքին որեւէ ձեւէ զուրկ են եղած: Նոյն տարին, մէջտեղ դրուեցաւ հակակոմինթերնեան նշանախօսքը: Բայց, ինչպէս ըսինք, «Պերլինէր Թակէպլաթ» հաւաստեց թէ Խորհրդային կառավարութեան չի վերաբերիր այս դաշինքը: 1937ին Հիթլէր զարմանք պատճառեց աշխարհի, երբ այնքան սիրալիր ընդունեց Խ. Ռուսիոյ դեսպանը՝ Մուրիէնէվը՝ Պէրխթեսկատէնի մէջ: Փոխանակուած ճառերը այնքան ջերմ էին որքան կ'ըլլան երկու բարեկամ երկիրներու միջեւ: Այս բոլորէն զատ, ծանօթ է որ Խ. Միութեան տնտեսութեան հիմը դրաւ Գերմանիան: Գերման բանակը իր լաւագոյն սպաները տրամադրեց՝ խորհրդային բանակին վերակազմութեան համար: Ան էր դարձեալ որ Ռուսիոյ մէջ հիմը դրաւ օդային եւ տարրաբանական աշխատանոցներուն: Զէք, Համմէրշթայն, Պլոմպէրկ (Հիթլէրի պատերազմական նախարարը) եւ ուրիշ բազմաթիւ մեծ սպաներ անձամբ զբաղեցան խորհրդային բանակով:

1933ին Մոլոթով կը յայտարարէր Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին առջեւ.

— «Խ. Միութեան եւ Գերմանիոյ յարաբերութիւնները միշտ մասնաւոր տեղ մը գրաւած են միջազգային կեանքին մէջ: Խ. Միութիւնը ոչ մէկ պատճառ ունի իր վերաբերումը փոխելու Գերմանիոյ հանդէպ:

Նոյն ժողովին մէջ Լիթվինով կ'ըսէր.

— «Տասը տարիներ մենք կապուած մնացինք Գերմանիոյ սերտ կերպով: Մենք եղանք միակ մեծ պետութիւնը, որ չուզեցինք գիտնալ Վերսայլը: Գերմանիան առաջին տեղը գրաւեց մեր արտաքին առեւտուրին մէջ: Ու մեր օժանդակութեամբ կրցաւ ազատիլ Վերսայլի կարգ մը կաշկանդումներէն»:

Իսկ Ստալին, կուսակցութեան 17–րդ համագումարին (1934) կ'ըսէր.

— «Գերմանացի կարգ մը քաղաքական անձեր կ'ըսեն թէ Խ. Միութիւնը կը հակի դէպի Ֆրանսա եւ Լեհաստան: Թէ՝ Վերսայլի հակառակորդը հիմա անոր պաշտպանն է դարձած: Թէ՝ այս փոփոխումը կը բացատրուի Գերմանիոյ մէջ քաղաքական վարչաձեւի հաստատումով: Այս բոլորը սխալ են: Անշուշտ մենք հեռու ենք խանդավառուելէ նացի վարչաձեւով: Բայց ատիկա կարեւորութիւն չունի: Իտալիոյ ֆաշական վարչաձեւը երբեք արգելք չեղաւ որ Խ. Միութիւնը լաւագոյն յարաբերութիւններ ունենայ անոր հետ»:

Այդ կապը, ինչպէս տեսանք, միշտ շարունակուած է: Ո՛չ դեսպանները պակսած են, եւ ո՛չ ալ առեւտրական յարաբերութիւնները: Հիթլէր, անցեալ Յունուարին, աւանդական ընդունելութեան ատեն, խորհրդային դեսպան Մերիքալովը քաշեց մէկ կողմ ու մտերմօրէն տեսակցեցաւ՝ զարմանք պատճառելով ամէնուն: Իսկ «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր», Հիթլէրի օրկանը, կը գրէր Ապրիլ 11ին.

— «Ռուսական յեղափոխութենէն, ինչպէս եւ նացիական ու ֆաշական յեղափոխութիւններէն ազգային երիտասարդ շարժում մը ծնած կ'ըլլար, եթէ Ստալին ու Լենին հրէական ալիքով ողողուած չըլլային··· Բայց, այդպիսի շարժում մը թերեւս պիտի ծնի օր մը···»:

Իսկ ուրիշ առիթով մը, կ'ըսուէր իրաւամբ.— Ստալին երկու տարուան մէջ աւելի շատ հրեայ գնդակահարեց, քան Գերմանիան»:

Ուշագրաւ էին նաեւ 18րդ համագումարին մէջ խօսուած ճառերը: Ստալին ոչ միայն զգոյշ, այլեւ ուշադիր էր Գերմանիոյ մասին իր արտայայտութիւններուն մէջ: Ան կը մեղադրէր Ֆրանսան ու Անգլիան, որ Գերմանիան կը մղեն (?) «Խ. Միութեան հետ կռուի բռնուելու»: Հիթլէր, իր կարգին, բառ չարտասանեց Խ. Միութեան դէմ՝ Ապրիլ 28ի իր ճառին մէջ: Վիճակագրութիւն մը կ'ըսէ թէ վերջին տարիներու ընթացքին Խ. Միութիւնը Գերմանիոյ հայթայթած է տարեկան 240,000 թոն մանգանէզ: Երկու երկիրներու միջեւ, 1938ի առեւտրական փոխանակութիւնը հասած է 50 միլիոն մարքի: Իսկ 1939ին պիտի բարձրանայ 150 միլիոն մարքի···: Եւ, վերջապէս, Իտալիոյ մէջ էր որ շինուեցաւ 35,000 թոննոց խորհրդային «Թաշքէնտ» մարտանաւը:

Սխալ կ'ըլլար, անշուշտ, այս իրողութիւններէն հետեւցնել թէ իրապէս գաղտնի համաձայնութիւն մը կայ Պերլինի եւ Մոսկուայի միջեւ: Մենք թուեցինք զանոնք՝ իբրեւ հիմք հրապարակ դրուած ենթադրութեան: Միւս կողմէ, ծանօթ են նաեւ այն բոլոր դժուարութիւնները որ ծագեցան՝ Խ. Միութիւնը եւս խաղաղասիրական ճակատին մէջ առնելու ծրագրին առջեւ:

Ամէն պարագայի մէջ, Ստալին կը փորձէ, հնար եղած չափով, հեռու մնալ որեւէ բախումէ, ու մանաւանդ կապը չխզել Գերմանիոյ հետ: Կասկած չկայ, որ հակառակ զանազան կարծիքներու, ռուսական օդային ուժը կրնայ մեծ նպաստ բերել ժողովրդապետական ճակատին, գոնէ պատերազմի առաջին ամիսներուն: Իսկ Մոսկուա, եթէ նոյնիսկ հարկադրուի կռուին մասնակցելու, կողմնակից չերեւար այդքան կանուխ օգնելու, «դուք սկսէք, յետոյ ես կու գամ»: Ան լքած ըլլալ կը թուի սլաւական քաղաքականութիւնը: Բայց՝ երբեք՝ յեղափոխական նշանաբանը: Հիթլէր, եթէ ճակատը պատին բախի, անհաւանական չէ որ լեզու գտնէ Ռուսիոյ հետ: Իսկ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի նախընտրեն Խ. Միութեան գործակցութիւնը միայն այն ձեւով, ինչ ձեւով որ Ցուրիչ կ'ըսէր՝ Փարիզ եկած ատեն,— «Ես ոչ միայն խորհրդային վարչաձեւին, այլ Ռուսիոյ ներկայացուցիչն եմ»: Կարմիր բանակը եւս ընդունելի կրնայ ըլլալ իբրեւ զինակից եթէ գալ ուզէ միմիայն իբրեւ Ռուսիոյ բանակը, եւ ոչ թէ խորհրդային: Իսկ Կրէմլինը կը նախընտրէ խորհրդայինը ուղարկել, եւ ոչ թէ ռուսականը···

Բարդութիւններ, որոնց մէջէն դժուար է ճշգրիտ եզրակացութեան յանգիլ: Մանաւանդ ներկայիս, երբ դիւանագիտական ներքին ու գաղտնի խաղերը սկսած են գերազանցել նախապատերազմեան «գաղտ դիւանագիտութեան» դաւերը···

ՎԱՀՐԻՃ

ԸՍՄԷԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Պրիւսէլի «Լը Սուար» թերթը, որու աշխատակիցը անգամ մը ներկայացուցած էր «Աթաթուրքի Թուրքիան», այս անգամ կը ներկայացնէ «Ըսմէթի Թուրքիան», վերի խորագիրներուն տակ, երկու յօդուածով (17 եւ 18 Մայիս), որոնք գրուած են Եւրոպացիներու «ընկալեալ սովորութեամբ», — համակրանքով, բայց խորադէտ աչքով.—

Ա.

Երկար եւ հասկնալի վարանումներէ վերջ, Թուրքիա յարեցաւ երաշխաւորութեանց դրութեան, որով Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ջանան փրկել 1918ի յաղթանակին վերջին հետքերը եւ ինչ որ կը մնայ իրենց, նոյնպէս Առանցքին չյարած ազգերու անկախութենէն եւ ապահովութենէն:

Մենք քիչ վերջ պիտի քննենք Թուրքիոյ յարումը ինքն իր մէջ, պատճառները, որոնք զինք առաջնորդեցին այդ յարումին, եւ արժէքը, որ իրապէս մեծ է եւ իրեն յատուկ:

Եւ սակայն այս ուսումնասիրութիւնը սահմանափակ լոյս մը միայն կրնայ սփռել այն նոր իրողութեան վրայ, որ մեծ պատերազմի զինակիցներէն մէկը կը դնէ հակադիր ճակատին վրայ, եթէ չհիմնաւորուէինք առարկայական ճանաչումով մը այն «ընդհանուր կացութեան» մասին, որ ցոյց կու տայ նոր Թուրքիան, իր ստեղծողին (Աթաթիւրք) մահէն վերջ: Ահա թէ ինչո՛ւ հարկ կը համարինք տալ քանի մը էական գիծեր քաղաքական եւ տնտեսական այն փոփոխութիւններէն, որոնք տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ, 1938 Նոյեմբերէն ասդին: Այդ մտքով է որ մեր յօդուածաշարքին խորագիր կու տանք «Ըսմէթի Թուրքիան»:

×

Լաւ դիւանագէտ եւ լաւ զօրավար, պարկեշտ, հմուտ եւ աշխատասէր վարչագէտ, «լուրջ մարդ»,— ահա Ըսմէթի տիրական յատկանիշները: Քիչ բան չէ: Բայց եւ այնպէս այդքանը բաւական չէ, որ Պատմութիւնը իր նախորդին հաւասար մեծութեան վրայ դնէ զինք:

Աթաթիւրք հանճարեղ մարդ մըն էր,— խոր ներհայեցողութիւն, վիթխարի ծրագիրներ, անոնց անկարելութեանը մէջ իսկ զանոնք իրականացնելու յանդգնութիւն, բնածին յեղափոխականութիւն մը, իր ամբողջ էութեան մէջ,— ահա իր յատկանիշները:

Սակայն, տարիներէ ի վեր, ան ուրիշ բան չէր, բայց եթէ իր շուքը: Եւ, բնականաբար, իր յառաջացող հիւանդութեան հետեւանքով, իր վրայ պիտի նշմարուէին մեծերու ծերութեան յատուկ դասական նշանները: Խմբակ մը, նախ սահմանափակ, յետոյ ճիւղաւորուած հեռահետէ, շրջապատած էր զինք, այդ սեւ խմբակին ձեռքերուն մէջ էին այլեւս բոլոր մեծ ձեռնարկները, պետութեան առեւտուրը, «Թուրքերու Հօր» գեղեցիկ գաղափարներուն իրագործումը: Այդ խմբակը կը սպառնար, անոր մահէն վերջ, տապալել պետութիւնը, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ մէջ 1922ին, Գերմանիոյ մէջ 1933ին: Աթաթիւրքի յաջորդին ընտրութեան ամէնէն եղերական վայրկեանը եղաւ 17 Նոյեմբեր (1938), Էնկիւրիի մէջ:

Բարեբախտաբար թրքական բանակը անխախտ կը մնար, ինչպէս կաղնիին ծուծը, եւ կը հսկէր փոթորկի վտանգին վրայ: Թեկնածուներուն մէջ ամէնէն աչքառուն եւ ամէնէն ահարկուն, ներքին գործավար եւ Հալք կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Շիւքրիւ Քայա, մեկուսացուեցաւ: Թուրքիոյ Հանրապետութեան նոր նախագահը ընտրելու համար գումարուած Ազգ. Մեծ Ժողովին «միաձայն» քուէարկութենէն առաջ տեղի ունեցած էր գաղտնի ժողով մը, որ շատ ողբերգական անցաւ: Զինուորական աւանդութիւնները յաղթական դուրս գալով, իրերը առին ընթացք մը զոր կարելի է համարել կանոնաւոր, եւ որ, կէս – եւրոպական եւ կէս – ասիական երկրի մը համար, կարելի է ըսել թէ ամուր է, կայուն եւ շինարար:

Առաջին գործն եղաւ մաքրագործումը: Մեծաղաղակ չահատակութիւններ կատարուած էին,— հանրապետական Սպանիոյ օդանաւ հայթայթել թրքական պաշտօնական ապսպրանքներու կեղծիքին տակ (Էքրէմ Քէօնիկի պատմութիւնը), եւ գնա մէկ օրէն միւսը կրնային կատարուիլ ուրիշ նոր չահատակութիւններ (Տէնիզ Պանքի կողմէ Քրուփի գործարաններուն ապսպրել շոգենաւեր, կասկածելի ապրանքներու փոխարէն): Եւ դեռ ուրիշ ոչ նուազ շահագրգռական պատմութիւններ, ծանօթ՝ միայն վարժ մարդոց: Մեկուսացուեցան երեք գործավարներ,— հին սեղանաւոր եւ վարչապետ Ճէլալ Պայարը, ներքին գործավար Շիւքրիւ Քայան, որ ընտրելի երեսփոխաններու ցանկին մէջ իսկ թոյլ չտրուեցաւ երեւիլ, արտաքին գործավար Րիւշտիւ Արաս, որ ամէնէն բախտաւորը հանդիսացաւ՝ դեսպան նշանակուելով Լոնտոնի:

Երկրորդ կարգի դերակատարները, որոնց մէջ քանի մը հռչակաւոր «ճարդարարներ», առանց աղմուկի հեռացուեցան պետական ու հանրային պաշտօններէ, զրկուեցան ամէն ազդեցութենէ: Միայն հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթինքայան էր, որ կրցաւ պահել իր դիրքը:

Ու կազմուեցաւ դահլիճ մը,— վարչապետ ունենալով խաղաղակեաց եւ անդրասիր մարդ մը, Րէֆիք Սայտամ,— կազմուած այնպիսի դէմքերէ, որոնք եթէ բոլորն ալ անձամբ ծանօթ չէին, գէթ կարող անձեր էին եւ ուշադիր իրենց պաշտօնին:

Անգլ. ծովային ուժն ու դերը

Անգլիոյ ծովային ուժը այսօր ալ կը պահէ իր աւանդական դերը,— պահպանել հաւասարակշռութիւնը աշխարհի մէջ: Այս իրողութիւնը յաճախ կ'անտեսուի Եւրոպայի մէջ այն պատճառով, որ երեւան եկած են այժմ հսկայական ցամաքային բանակներ եւ հզօր օդատորմիղներ: Նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ, ուր նաւատորմիղը կը նկատուի կենսական երակը կայսրութեան, հանրային ուշադրութիւնը աւելի շատ կեդրոնացած է պարտաւորիչ զինուորութեան վրայ:

Թէեւ այսօր Առանցքի պետութիւնները — Գերմանիա եւ Իտալիա — փոքր առաջնութիւն մը ունին օդային ուժի տեսակէտէ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց վրայ, բայց այս առաջնութիւնը աստիճանաբար կը նուազի, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա արագօրէն կը սպառազինուին օդի մէջ եւս:

Եթէ պատերազմ ծագի եւ Ռուսիա դառնայ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի դաշնակիցը, այն ատեն ապահովաբար այս եռանկիւնին միացեալ ուժը անյաղթելի խոչընդոտ մը պիտի հանդիսանայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ օդանաւերուն առջեւ: Իսկ Ռուսիոյ անսահման մարդկային ուժը պիտի կազմէ անսպառ աղբիւր մը, մանաւանդ արեւելեան Եւրոպայի սահմանամերձ պետութեանց համար:

Մեծ պատերազմին փորձառութիւնը ցոյց տուաւ, թէ վտանգաւոր է նախատեսել եւրոպական ընդհանուր պատերազմի մը ելքը: Մարաջախտ Ֆոշ խոստովանեցաւ, թէ պատերազմի ընթացքին մոռցաւ ինչ որ սորված էր եւ ինչ որ ուսուցած էր 1914էն առաջ:

Բայց, հաւանական է որ յաջորդ պատերազմին՝ երկու կողմի ցամաքային ու օդային ուժերը խրին [illegible] կէտի մը, այսինքն՝ ոչ մէկը միւսին չկարենայ յաղթել: Այդ ատեն, ի՛նչ կը մնայ դուրսը, որ վճ-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց հայ զինուորները ժամանակ չէին տալիս այդ քաջերին: Երկաթէ ահագին ձողերով, սուլիններով ու նիզակներով շարունակ հարուածում, վայր էին գլորում նրանց, կամ երկաթէ ժանիքաւոր կարթերով նրանց գլուխն ու մարմինը շամփրելով՝ դէպի վեր էին քաշում եւ չարաչար սպանում: Շատ տեղ էլ սանդուխները գլորելով՝ գետին էին թափում վրան մագլցողներին:

Թշնամու յարձակումն անդադար շարունակւում էր: Թէ՛ դրսից եւ թէ ներսից կռւում էին կատաղութեամբ: Ոչ մի կողմը տեղի չէր տալիս միւսին: Նետերի տարափ էր, որ տեղում էր վերից վայր եւ հակառակ, սուլիններ ու գեղարդներ էին, որ շարունակ թռչում էին օդի մէջ. սանդուխներ էին, որ ջախջախւում, նիզակներ, որ փշրւում, վահաններ, որ ջարդւում էին:

Իսկ բոցն ու կրակը ինչպէս մի լայնածաւալ հրդեհ պատում էր պարիսպները, պատնէշները եւ աշտարակները:

Բէշիրը տեսնելով որ Բիւրականցիների ընդդիմութիւնը ահագին կոտորած է անում իւր զօրքի մէջ, հրամայեց նրան նահանջել այդ օրը: Պարիսպների տակ կուտակուած էին ահագին թուով դիակներ, որոնց թշնամին ժողովելով՝ հազիւ մինչեւ երեկոյ թաղել կարողացաւ մի ընդհանուր փոսի մէջ:

Այս հանգամանքը կատաղեցնում էր Բէշիր զօրավարին. նա փրփրում եւ ատամները կրճտում էր: Բայց ի՞նչ կարող էր անել: Պաշարեալներն իրանց պարիսպն էին [illegible] եւ պաշտպանում էին հերոսաբար:

Մի վայրկեան նա մտածեց թողնել Բիւրականին բռնութեամբ տիրելու որոշումը եւ առաջարկել կաթողիկոսին անձնատուր լինել խաղաղութեամբ: Նա հաւատացած էր թէ կաթողիկոսը ամրոցումն է եւ թէ ինքը վերջ ի վերջոյ պիտի տիրէ նրա դղեակին եւ ձերբակալէ նրան: Բայց մէկ էլ մտածելով, որ պաշարեալները կարող են իւր առաջարկութիւնը մերժել, իրան էլ այդպիսով ծաղրել ու վիրաւորել, թողեց այդ որոշումը:

— «Զէնքի ուժով կ'առնեմ եւ կը յատակեմ այս ամրոցը», ասաց նա վերջապէս եւ հրաման տուաւ զօրքին՝ նոր եւ սաստկագոյն յարձակման պատրաստուելու:

Հետեւեալ առաւօտ, դեռ արեւը չծագած, Բէշիրը նորէն իւր զօրքերով դէպի բերդը դիմեց: Նորէն նետաձիգներն ու պարսպահարները իրանց գործին սկսան: Բացի այդ, պաշարեալները երկիւղով տեսան որ փայտակերտ աշտարակն ու ահագին կրիան, որոնց նախընթաց օրը թողել էին պարիսպներից հեռու, (որովհետեւ յոյս ունէին աւելի թեթեւ գործիներով պարիսպները փլցնել), արդէն մօտեցնում են՝ առաջինը պարիսպներին, իսկ երկրորդը՝ բուրգերից մէկին: Նրանց երկիւղը ոչ թէ աշտարակի ու կրիայի տալիք հարուածներից էր, այլ այն մտավախութիւնից թէ՝ չլինի՞ այդ գործիները չմօտեցնեն այն տեղերին, ուր ցանկալի էր, այսինքն ուր որ դարան էին լարել իրանք: Այս պատճառով ինչպէս նախընթաց, նոյնպէս եւ այդ օրը, հայ զինուորները չմօտեցան պարսպի այն մասին, որ ամէնից թոյլն ու դիւրամատոյցն էր, կամենալով մոլորեցնել թշնամուն: Իսկ վերջինս, որ օր առաջ արդէն նկատել էր՝ ինչպէս այնտեղի յարմարութիւնը՝ աշտարակից կամուրջ ձգելու համար, նոյնպէս եւ այն, որ զօրքերը չեն պաշտպանում այդ մասը, եկել էր այն եզրակացութեան թէ՝ ներսից ուրեմն կռուան չունի պատուարը եւ այդ է պատճառը, որ զօրք չէ կանգնում այնտեղ: Ուստի շուտով եռայարկեան մարտկոցը, անիւների վրայ տատանելով սկսաւ մօտենալ պարսպի այդ մասին: Պաշարեալների ուրախութեանը չափ չկար: Որովհետեւ նա կանգ պիտի առնէր հէնց այնտեղի վրայ, ուր իրանք փորել էին ընդարձակ գետնափոր, որի վերին երեսը պահպանւում էր ներսից զարկած եւ յենարանների վրայ հաստատուած մի տախտակամածով: Այդ գետնափորի մէջ տեղ տեղ դարսուած էին նաւթով թաթախուն խուրձ ու խրձիկներ: Եթէ աշտարակը կանգնեցնէին գետնափորի վրայ, իրանք յենարաններ հանելով՝ տախտակամածը պիտի քանդէին: Այդպիսով հողի ծածքը աշտարակի ծանրութեան չդիմանալով՝ պիտի վիժէր, որով եւ մարտկոցը վայր կործանէր: Այնուհետեւ խոտն ու խուրձը կրակելով՝ պիտի այրէին նաեւ աշտարակը:

Պաշարեալների ակնկալութիւնն ի դերեւ չելաւ: Փայտակերտ մարտկոցը կանգնեցրին պարսպի դիւրամատոյց տեղի մօտ, իսկ եւ իսկ գետնափորի վրայ: Հազարացիների մարտիկները աշտարակը մտնելով իրանց գործին սկսան: Նրա ներքին յարկից սակրերով ու նիզերով փորփրում էին պարսպի հիմքը: Երկրորդ յարկից՝ փոքրիկ խոյերով խախտում էին նրա պրգունքի քարերը: Այդ երկու բաժնման աշխատաւորներին պաշտպանում էր պաշարեալների հարուածներից տամուկ կաշւով պատած հաստ տախտակամածը, որ երկրորդ յարկի յատակից բացուելով՝ կախւում էր պարսպին եւ այդպիսով ծածկում պարսպահարներին:

Հայ զօրքերի մի ստուար խումբ վազեց իսկոյն աշտարակի կողմը եւ սկսաւ կռիւ մղել նրա երրորդ յարկի մարտիկների դէմ, որոնք աշխատում էին երկաթապատ կամուրջը պարսպի վրայ իջեցնել:

Երկու կողմից էլ կատաղի կռիւ ընկաւ: Նետերը տեղում էին աջ ու ձախ. նիզակները ճօճում ու հարուածում. ժանիքաւոր սուլինները խփում եւ միմեանց կառչում, բայց կռւողներից ոչ մինը տեղի չէր տալիս միւսին:

Յանկարծ երկաթէ ձողապատ կամուրջն աշտարակի բարձունքից ճռչալով իջաւ պարսպի վրայ եւ հազարացի մարտիկները միմեանց ետեւից սկսան նրա վրայով խուժել դէպի պարիսպը:

Այստեղ փրթեց յուսահատ կռիւ: Ներսինները դիմադրում էին հերոսաբար, դրսինները խիզախում համարձակօրէն: Նիզակներ էին՝ որ ջախջախւում, վահաններ՝ որ շողում կամ ջախւում, սրեր՝ որ թռչում էին աջ ու ձախ, եւ մարտիկներ, որոնք կամրջից ու պարսպի վրայից թօթափւում էին դէպի վայր:

(Շար.)

…ական դէրը խաղայ: — Անգլիական նաւատորմիղը: Այս ենթադրութիւնը հիմնուա՞ծ է այն հաշիւին վրայ, թէ ֆրանսական եւ իտալական նաւատորմիղները իրար հաւասարակշռեն եւ գերման նաւատորմիղը, բացի սուզանաւերէ, փակուի Պալթիկի մէջ:

Հապա օդանաւերու եւ սուզանաւերու վտա՞նգը անգլիական նաւատորմիղին: Ընդունելով հանդերձ որ զէնքերը զգալապէս փոխած են ծովային ռազմագիտութիւնը, անգլիական ծովակալութիւնը տակաւին այն տեսակէտին է, թէ նաւատորմիղը պիտի կրնայ գլուխ ելլել այս վըտանգներուն հետ եւ թէ էապէս ծովային ռազմագիտութիւնը կը մնայ նոյնը, ինչ որ էր առաջ:

Ասոր համար է որ եւրոպական իւրաքանչիւր վարչապետարանի մէջ ո եւ է քայլէ առաջ հաշուի կ'առնեն անգլիական նաւատորմիղին գոյութիւնը: Եթէ հրաշքով մը այս նաւատորմիղը չքանար աշխարհիս երեսէն, դիւանագիտական անցուդարձերը յանկարծ պիտի փոխուէին եւ տարբեր կերպարանք պիտի առնէին: Նժարը այնքան պիտի հակէր Առանցքին ի նպաստ, որ Հիթլէր ու Մուսոլինի պիտի չվարանէին անմիջապէս ռազմադաշտ իջնել եւ արշաւել իրենց սահմաններէն դուրս:

Ծովակալ Հորացիօ Նէլսըն, որ յաջողեցաւ արգիլել Նափոլէոնը՝ ծունկի բերելու Մեծն Բրիտանիան, ըսած է թէ «անգլիական զրահաւորները լաւագոյն բանակցողներն» են քաղաքական կեանքի մէջ: Վերջերս Թուրք քաղաքագէտ մը յայտարարեց, թէ նոր պատերազմի մը պարագային Թուրքիա պիտի չուզէ Անգլիոյ հակառակորդ կողմը անցնիլ, քանի գոյութիւն ունի բրիտանական նաւատորմիղը:

Ուինսթըն Չըրչիլ գրած է, որ եթէ Ծովակալ Ճէլիքօ պարտուէր Եութլանտի մէջ, Դաշնակիցներուն պիտի վիճակուէր կատարեալ ու վերջնական պարտութիւն ու կործանում:

Երբ պատերազմը սկսաւ 1914ին, Ֆրանսացիները տակաւին չէին ըմբռներ արժէքը այն գերակայութեան, զոր Անգլիացիները ունէին ծովերու վրայ: Երբ 1914ին Թայմզի մէկ թղթակիցը գրեց, թէ անգլիական նաւատորմիղը հաւասար է ֆրանսական 500,000 սուինի, զօրավարներ Ժոֆր ու Ֆոշ զայրացան:

Այսօր, պատերազմի փորձառութենէն ետք, ըմբռնումները աստիճանաբար փոխուած են, եւ ամէն մարդ կ'ընդունի թէ յաղթանակը գլխաւորաբար արդիւնք էր անգլիական նաւատորմիղին պարտադրած պաշարումին: «Անձնատուութիւն պաշարումին առջեւ». ահա՛ թէ ինչը ծունկի բերաւ կեդրոնական պետութիւնները:

Անուրանալի է որ, առանց անգլիական տորմիղին, Անգլիան պիտի կղզիանար, պիտի չկրնար բանակ ղրկել Ֆրանսայի օգնութեան, պիտի չկրնար մթերք ստանալ Նոր Աշխարհէն, եւ տեղի պիտի տար ամիսն առաջ:

Նաւատորմիղին դերը շեշտել չի նշանակեր անտեսել պատերազմական միւս զէնքերու եւ ազդակներու կարեւորութիւնը: Բայց իրողութիւն է որ այսօր ալ, ինչպէս 1914ին, նըժարը հակեցնողը նաւատորմիղն է:

1922ին Ուաշինկթընի դաշնագրով նաւային սպառազինման սահմանափակում որոշուեցաւ: Այս որոշումը խախտեցաւ երկու պատճառներով, առաջին՝ Հիթլէրի իշխանութեան գլուխ անցնիլը, եւ երկրորդ՝ Ճափոնի անսանձ ընթացքը Ծայր. Արեւելքի մէջ:

1936էն առաջ նաւային սպառազինման դադար էր: Անկէ ի վեր տենդագին սպառազինման շրջան է, մանաւանդ այն օրէն երբ Գերմանիա լըծուեցաւ նաւային սպառազինման աշխատանքի եւս: Բայց այս մրցակցութիւնը զուր է, որովհետեւ անգլիական ուժը խիստ մեծ է եւ անհնարին է հասնիլ անոր: Կարելի է զինուորական օդային ուժ կառուցանել կարճ ժամանակի մէջ, ինչպէս յաջողեցաւ ընել Հիթլէր, բայց մէկ օրէն միւսը նաւատորմիղ չինել, անկարելի է: Հիթլէր նաւակառուցման ձեռնարկեց միաժամանակ, երբ ցամաքային ու օդային սպառազինման սկսաւ: Բայց առաջինին մէջ նկատելի արդիւնքի չէ հասած ցարդ, մինչ վերջին երկու մարզերու մէջ յաջողած է: Ասոր համար է, որ երբ Հիթլէր չեղեալ յայտարարեց Անգլիոյ հետ կնքած նաւային համաձայնութիւնը, ծովակալութիւնը ո եւ է մտահոգութեան չմատնուեցաւ:

Ոչ օդային արագ սպառազինումները, ոչ ցամաքային զինուորումը, ոչ իսկ պարտադիր զինուորութիւնը Անգլիոյ մէջ չեն փոխած Անգլիոյ հիմնական ըմբռնումը, թէ պէտք է ամէն գնով պահել ու զարգացնել հըզօրագոյն տորմիղը, որուն մէջ է իրական ապահովութիւնը եւ պատերազմը շահելու երաշխիքը:

Երկու կէտի մէջ, սակայն, անգլիական գերակայութիւնը ծովերու վրայ ահաւոր մրցակիցներ ունի: Առաջին՝ Ամերիկան, որ 1922ի դաշինքով նաւային հաւասարութեան տիրացած է Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Երկրորդ՝ Արեւելքի մէջ Ճափոն հըզօր նաւատորմիղ մը ունի, թէեւ Անգլիա անոր տուած չէ հաւասարութեան իրաւունքը: Արեւելքի մէջ բրիտանական նաւատորմիղը չի կրնար հաւասարակշռել ճափոնական նաւային ուժը, որ գերազանց է, քանի որ անգլիական 15 մեծ զրահաւորներ այժմ կը կազմեն Ատլանտեանի ու Միջերկրականի նաւաբաժնի մասը, եւ կարելի չէ զանոնք Արեւելք ղրկել, որովհետեւ Մուսոլինիի սպառնալիքը կայ աղդին: Անշուշտ իտալականին դիմաց կայ ֆրանսական տորմիղը, բայց պատերազմի մը պարագային բրիտանական ռազմանաւերու գլխաւոր ուժերը պիտի գործեն Միջերկրականի ու Ատլանտեանի ջուրերուն մէջ: Ասոր դիմաց, սակայն, պէտք է հաշուի առնել որ կայ ամերիկեան հզօր նաւատորմիղը, որ չի կրնար անտարբեր մնալ ճափոնական վտանգին հանդէպ, եւ վճռական դեր պիտի կատարէ ի հարկին Ճափոնը չէզոքացնելու գործին մէջ:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԿՐՆԱՍ ԱՌՑՈՒ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕՏԱՐ ԹԵՐԹ ԱՌՆԵԼ, ԲԱՅՑ ԴԺՈՒԱՐ ԹԷ ԿԱՐԵՆԱՍ ԳԻՏԱԿՑՕՐԷՆ ՀԵՏԵՒԻԼ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՑՈՒԴԱՐՁԻՆ ԱՌԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի, ՈՐ ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ԹԵՐԹԵՐ ԿԸ ՊՐՊՏԷ ԱՄԷՆ ՕՐ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նորէն սպառնալիք

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻ՛ՑԸ ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍԻ

« Իգտամ » թերթին խմբագրապետ Ալի Նաճի Գարաճան, «առանց ջուրին օճառին դպչելու » սիւնակին մէջ հետեւեալը կը գրէ վերի խորագրին տակ.

— Մեր կարեւոր գործերէն մէկն ալ երբեմն յանձնարարել է Հայրենակցին որ Թուրքերէն խօսի: Բայց դուք ձեր ուզածին չափ յանձնարարեցէք, Հայրենակիցը, մանաւանդ Հրեայ, յոյն, հայ հայրենակիցը, երբ թէ անգլիերէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն կը խօսի, շարժուձեւով ու հպարտութեամբ մը, իրենց այդ համբաւաւոր եւ անճոռնի (մէնտէպուր) մայրենի լեզուները խօսելէ երբեք չեն հրաժարիր:

Ձեր ուզածին չափ յարձակեցէք, ազդարարեցէք, անոնք դարձեալ իրենց գիտցածէն չեն շեղիր: Ժամանակ մը կը սմքին, կը վախնան, երբ թէ Թուրքերէն խօսելու կը սկսին: Յետոյ, երբ կը տեսնեն որ Թուրքեր են, դարձեալ «սասփարաքալօ»ներուն, «պան պիտի առնեմ»ներուն, «նօքարի շամաթա»ներուն կը սկսին: Այս պատճառաւ է որ տակաւին Իսթանպուլը Թուրք — Իսթանպուլ չէ կրցած ըլլալ: Եւ տակաւին Թաթավլան — Գուրթուլուշ կոչուելուն հակառակ — ո եւ է կերպով չէ կրցած փրկուիլ եւ Յոյն մնացած է: Գուլէտիպին Հրեայ է եւ Սամաթիան տակաւին Հայ ըլլալու համբաւը չէ կորսնցուցած:

Ոչ թէ միայն ազգային տեսակէտէ, այլ գեղագիտական տեսակէտէ ալ աշխարհի ամէնէն տգեղ եւ ամէնէն աններդաշնակ այդ լեզուները, մանաւանդ այդ հայերէնն ու հրէէրէնը բացարձակապէս արգիլել եւ եթէ խօսողներուն ըմբռնումը չի բաւարարեր, գոնէ փոքրամասնութեանց փոքրիկներուն ոչ թէ պաշտպան սանձագիրներով, բայց ոգիով ու մտքով Թուրք դառնալը ապահովել՝ անտեղի չի կրնար համարուիլ:

Մնաց որ, ամէն օր մեր, կեանքի այս կամ այն մարզին մէջ, շոգենաւին, հանրակառքին, փողոցին, խանութին մէջ «փարազիթ»ներու նման մեր ականջները անհանգստացնող այս աններդաշնակ լեզուները ստիպողաբար լսելու հարկադրանքին յանձնուած ըլլանք իսկ, միւս կողմէ, ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ աչք գոցել՝ Թուրք երկրին մէջ Թուրքերէնի հետ մրցելու նման իւրայատուկ ազդեցութիւններ առաջ բերելու ջանքերուն:

Օրինակ, Իսթանպուլ եկած եւ տարիներով հոս մնացած օտարներ, Անգլիացիներ, Գերմաններ, Ֆրանսացիներ կը ճանչնանք եւ կրնանք ցոյց տալ որ անոնք, զիրենք շրջապատող նպարավաճառի, ծառայի եւ սպասաւորի նման տարրերու մեղմ թափանցումովը, քիչ ատենէն յունարէն կը սորվին, հայերէն կը սորվին, բայց սա մեր Թուրքերէնը ոչ մէկ կերպով չեն կրնար սորվիլ: Անոնց համար « պէյն » չկայ, «չէվէլօ » կայ: «Թէրլիք » չկայ, փանտոֆլա» կայ: «Ատաչայի» չկայ, « ռիկանի » կայ: «Փիլիչ» չկայ, «փուլաքիա» կայ: Խըյար» չկայ, «անկուրիա» կայ, մանաւանդ կղզի, այդ համբաւաւոր Մեծ կղզին երթաք, կարգ մը կէտերու մէջ նոյնիսկ Միջերկրականի մէջ Միտիլլի եղած կը կարծէք:

Ամփոփելով, մեր հարազատ լեզուն չխօսողները եւ չխօսելու մասին յամառողները մեզի կապուած կարենալ համարելու համար, պէտք կ'ըլլայ բարեմտութեան սահմանը անցնիլ ու միամտութեան սահմանը մտնել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, 21 մայիս.— Պելժիոյ հայ կաթոլիկ հասարակութեան հոգեւոր հովիւ Յ. վրդ. Նալպանտեան իր քահանայութեան քառասնամեակին առթիւ ձայնաւոր պատարագ մատոյց այսօր, Պրիւսէլի Սէնթ-Մառի եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան բազմաթիւ Հայերու եւ երեք հազարէ աւելի պելժ կաթոլիկ հաւատացեալներու: Եկեղեցական երգեցողութիւնները եղան եռաձայն պելժահայ երգեցիկ խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Վարդան Սարգիսեանի եւ ընկերակցութեամբ երգեհոնի:

Պատարագիչը աւուր պատշաճի քարոզ մըն ալ խօսեցաւ, վեր հանելով հայ կրօնական երգեցողութեան հնութիւնը եւ Հայը ներկայացնելով իբրեւ ամենահին Քրիստոնեայ ժողովուրդ մը, որ ունեցած է փառաւոր անցեալ մը եւ եղած ռահվիրան Արեւելքի քաղաքակրթութեան:

Այս պատարագը խիստ նպաստաւոր տպաւորութիւն մը թողուց Պելժերու վրայ եւ առիթ ընծայեց Հայը անգամ մը եւս ծանօթացնելու օտարին:

Քանի մը ամիս առաջ, Նալպանտեան վրդ. միասին առնելով միեւնոյն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վ. Սարգիսեանի, գնաց Հոլանտա, ու հոն Ամսթէրտամի խոշոր եկեղեցիի մը մէջ պատարագեց բազմահազար Հոլանտացիներու ներկայութեան:

Գովելի միեւնոյն ատեն քաջալերութեան արժանի է քարոզութեան այս միջոցը, պայմանաւ որ Նալպանտեան վարդապետ ինքնագլուխ չգործէ, եւ ջանայ միշտ հայ եկեղեցական երգերը արժանավայել եղանակով մը ներկայացնել օտարին:

Հ. Տէրունկի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ԿԱՍԱՆ, 20 Մայիս.— Համբարձման տօնին առթիւ, հրաւէր կը ստանամ Միլի դպրոցական հանդէսին ներկայ ըլլալու: Հինգշաբթի առաւօտ, նորածագ արշալոյսի ցոլցոլուն ցոլքերուն տակ հոգեկան ամէնէն քաղցր ու երջանիկ կեանքը կ'ապրիմ կարծես:

Ճամբուս վրայ կը նշմարեմ պարտիզպաններ, հողագործներ, որոնք, հակառակ տօնական օր ըլլալուն, բահով եւ բրիչով անընդհատ կը պայքարին հողին հետ, անկէ ապրուստի եւ ապրելու հացը հայթայթելով: Քիչ անդին, ծերուկ մը, աւանակով արտը կը հերկէ, խեղճ կենդանին հեւալով ու տքալով հազիւ կրնայ քաշել արօրը, որ հողին ընդերքը պատռելով օձի պէս յառաջ կը սողայ: Աւելի վարը, պառաւ մը, ակնոցը քթին, լրագիր կը կարդայ. կ'երեւի այս խեղճուկն ալ կը հետեւի օրուան քաղաքական տագնապալի անցուդարձերուն: Հէ՜յ աշխարհ ...

Իսկ մեր ինքնաշարժը կը սուրայ: Մեզի այնպէս կը թուի թէ ճամբու եզերքէն ծառերն ու արտերը, տուներն ու մարդիկ դէպի ետ կը նահանջեն: Եւ ահա յանկարծ խիտ ծառերու մէջէն կը տեսնուի Միլի կղմինտրի գործարանը իր բարձրասլաց ծխնելոյզով:

Կը հասնինք Միլ, հայկական թաղամասը, որ գործատիրոջ կողմէ տրամադրուած տասնեակ մը տուներ են, հին, նահապետական ոճով շինուած: Արեւի գեղեցիկ փայլը կը նուաղի տակաւ առ տակաւ, երկինքի մէջ ամպերու յեղափոխութիւն մը յառաջ կու գայ: Եւ ահա արեւը ամօթխած հարսի մը պէս իր դէմքին մութ քօղեր առած, կարծես կը շտապէ մեկնելու այս աշխարհէն: Եւրոպայի քաղաքական խառնակ կացութեան նման, բնութիւնն ալ իր պատկերը եւ գոյնը կը փոխէ օրուան մէջ քանի մը անգամ: Եւ ահա զորս դու պատուիրեցիր, տեղատարափ մը ճիշդ այն պահուն երբ դպրոցի փոքրիկ սրահէն ներս կը մտնէինք: Ափ մը երիտասարդներ, ամէն զոհողութիւն յանձն առնելով, իրենց համեստ աշխատանքով շիներ են այս պզտիկ շէնքը, որպէսզի կարենան դաստիարակել իրենց զաւակները:

Թաղեցիները կը հաւաքուին դպրոցը, խումբ մը աշխոյժ մանուկներ ուրախ զուարթ կը խայտան, նորեկներու առջեւ իրենց տաղանդն ու կարողութիւնը ցոյց տալու միտումով: Փոքրիկ աղջնակ մը գրատախտակին վրայ ի զուր կը փորձէ իր անունը գըրելու: Դպրոցի վարչութեան քարտուղարը, Յ. Սարգիսեան, հանդէսը կը բանայ, պարզելով իրենց նպատակը: Աշակերտները կ'երգեն «Յառաջ նահատակ»ը: Յետոյ խօսք կ'առնէ իրենց ուսուցիչը, Պ. Վահրամ Միտուք, Պարտիզակցի, նախկին լեգէոնական մը, որ կռուած է ֆրանսական բանակի մէջ, Կիլիկիոյ ճակատին վրայ: Կը խօսի հանդարտ եւ բարձր ոճով մը: Կը թելադրէ ըլլալ ազգասէր, ուժ տալ կրթական գործին, չձգել որ մատաղ սերունդը ուծանայ միջազգային խառնարաններուն մէջ: Խօսք կ'առնէ նաեւ Լեւոն Գեղունի, որ իր կարգին քաջալերելով ափ մը տղոց գործը, եւ այն նիւթական ծանր զոհողութիւնները որոնց ենթարկուած են դպրոցի անդամները, կը խրախուսէ զանոնք, որ պէտք չյուսահատին: «Թէեւ ածու փոքր, բայց գործով մեծ ու օգտակար է ձեր կատարած աշխատանքը, սիրելի տղաք: Շարունակեցէք ձեր կրթանուէր աշխատանքները, որովհետեւ այս օրուան ձեր զաւակները վաղուան ազատ Հայաստանի յոյսն ու ապագան պիտի կազմեն: Գիտցէք որ մանուկ մը կրթելը ազգ մը կրթել է: Մի թողուք որ մոխիրներու տակ թաղուած կայծերը մարին»: Աշակերտները կ'երգեն «Համբարձում Եայլա»ն: Տեղի կ'ունենայ վիճակախաղը: Շահեցան հետեւեալ թիւերը: 329, 43, 367, 200, 210: Ստանալու համար դիմել H. Sarkissian, Quartier Blancherie, les Milles, R. D. R.:

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ տեղի ունեցաւ խնջոյքը: Եղան յեղափոխական երգեր, զանազան երգեր եւայլն:

Դաշնակունի

ԾԽԵԼՈՒ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Թէեւ վճռապէս կարելի չէ ըսել, թէ ծխելը յառաջ կը բերէ սրտի հիւանդութիւն, ստամոքսի քաղցկեղ եւ բերանի խլիրդ, բայց բժշկական պրպտումները ապացուցած են թէ արտակարգօրէն շատ ծխելը կրնայ այս մահացու հիւանդութեանց պատճառ դառնալ: Կեանքի ապահովագրութեան վիճակագրութիւնները ցոյց տուած են, թէ մահացութեան տոկոսը աւելի բարձր է մոլի ծխողներու՝ այսինքն օրական 30 — 50 գլանիկ ծխողներու մէջ: Այս մահացութեան բարձր տոկոսին ենթակայ են առաւելապէս 30 — 50 տարեկան անհատները: Յիսուն տարեկանէն ետք մահացութեան տոկոսը կ'իջնէ: Ասիկա թերեւս արդիւնք է այն իրողութեան, որ մինչեւ յիսուն տարիքը ծխախոտին դիմացողի մը կազմը այնքան ամուր եւ առողջ է, որ այնուհետեւ դժուար կը պարտուի նիքօթինէն:

Վերոյիշեալները կարծիքն են Սթօքհոլմի նշանաւոր բժիշկներէն Տոքթ. Պերկսթրանտի, որ այս մասին դասախօսութիւն մը կարդաց Նիւ Եորքի մէջ: Ան յայտնեց թէ ստամոքսի քաղցկեղի եւ բերանի խլիրդի կարգ մը դէպքերը արդիւնք են ծխախոտի չափազանց գործածութեան: Ծխող բերանները աւելի շուտ ենթակայ են նաեւ վեներախտի (սիֆիլիս) վտանգին: Իսկ ծխամորճը ուղղակի շրթունքի խլիրդ յառաջ կը բերէ: Կայ նաեւ ծխախոտ ծամելու մոլութիւնը, որուն հետեւանքն է խռչափողի խլիրդը:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ միլիոնատէրի մը զաւակը, որ երեք տարիէ ի վեր կ'ապրի պողպատէ թոքի մէջ տարափոխիկ անդամալուծութեամբ, եւ որ Չինաստանէն Ամերիկա փոխադրուեցաւ պողպատէ թոքի մէջ, անցեալ օր Նորմանտի նաւով հասաւ Հավր եւ անկէ ալ, չորս ինքնաշարժերու մէջ, այցելեց Լուրտ, բժշկուելու յոյսով: Այս ճամբորդութիւնը արժած է 15,000 սթերլին:

ՆԱՑԻՆԵՐԸ այսուհետեւ պարտաւոր են իրար բարեւել իբրեւ ընկերներ: Բացառութիւն պիտի կազմէ միայն Հիթլէր, որ պէտք է միշտ կոչուի «Առաջնորդս իմ»:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ եւ յաւելուածական սպառազինութիւններ 7,755,000,000 լիրէթ պիտի բարձրացնեն Իտալիոյ ելեւմուտքին բացը, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը: Կը կարծուի թէ նոր տուրքեր պիտի հաստատուին:

ՃԱՓՈՆԻ մէջ ֆաշական – նացիական կուսակցութիւն մը պիտի հիմնուի: Այս շարժումին գլուխը կանգնած է Պ. Նաքաօ, որ կը ջանայ իր շուրջ համախմբել բոլոր անոնք որ կը հիանան Հիթլէրին վրայ: Կառավարութիւնը որոշեց առայժմ կողմ չբռնել եւրոպական պատերազմի մը մէջ, մինչեւ որ մանրամասնութիւններ ամբողջովին պարզեն կացութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Չ.

կանացի ձայն մը կ'ըսէր.

— Աճապարենք, Ֆլէշար, այս կողմէն պէտք է երթալ:

— Ոչ, միւս կողմէն:

Խօսակցութիւնը կը շարունակուէր. ձայներէն մէկը բարձր էր, միւսը մեղմ եւ ցած:

— Դուք ի՞նչ անուն կուտաք այս ագարակին, ուր մենք այժմ կը բնակինք:

— Էրբ — Ան — Բէյ:

— Դեռ շա՞տ կ'ուզէ, որ մենք այնտեղ հասնինք:

— Ճիշդ քառորդ ժամ մը:

— Աճապարենք որ երեկոյեան ապուրին հասնինք:

— Մենք քիչ մը ուշացեր ենք:

— Պէտք է վազել, բայց ձեր ձագուկները յոգնած են, մենք միայն երկու ենք, իսկ երկու կին կարող չեն երեք երախայ գրկել: Ֆլէշար, դուք արդէն անոնցմէ մէկը գրկած կը տանիք: Օ՜հ, ինչքան ծանր է, կարծես թէ կապար ըլլայ. այդ շատակեր լակոտը թէեւ ծծէն կտրած էք, բայց միշտ կը գրկէք. լաւ չէ, մի՛ թողուք որ ինքը քալէ. օ՜հ, այն ժամանակ աւելի գէշ, կ'ուշանանք եւ ապուրը կը պաղի:

— Ի՜նչ պատուական են այս կօշիկները, զոր դուք ինծի տուիք, կարծես յատուկ ինծ համար կարուած ըլլան:

— Ի հարկէ, այդ աւելի լաւ է քան թէ բոպիկ պտտիլ:

— Է՜հ, աճապարենք, Ռընէ Ժան:

— Այս անպիտանը մեզ ուշացուց. անիկա անպատճառ ճամբան պիտի խօսէր հանդիպած ամէն մէկ փոքրիկ գեղջկուհիի հետ. հիմակուընէ արդէն ցոյց կուտայ թէ ի՛նչ է:

— Տիկին, անիկա նոր մտած է հինգ տարուան մէջ:

— Հապա ուրեմն, Ռընէ Ժան, ինչո՞ւ խօսեցար գիւղին մէջ այդ փոքրիկ աղջկան հետ:

Մանկական ձայն մը, որ տղու ձայն էր, պատասխանեց.

— Որովհետեւ ես զայն կը ճանչնամ:

— Ի՞նչպէս, դուն զայն կը ճանչնա՞ս:

— Այո՛, պատասխանեց պզտիկ տղան, որովհետեւ այս առաւօտ անիկա ինծի կլոր հաց տուաւ:

— Ահա թէ ինչպիսի տղայ է, պոռաց կինը, միայն երեք օր է որ կը պտտինք այստեղ, բայց այս թզաչափ պարոնը իրեն համար սիրուհի ճարեր է:

Ձայները հետզհետէ հեռացան եւ լռութիւնը կրկին թագաւորեց:

— o —

Բ.

ԱԿԱՆՋ ՈՒՆԻ, ԲԱՅՑ ՉԻ ԼՍԵՐ

— o —

Ծերունին մնացած էր անշարժ, այլեւս չէր մտածեր, հազիւ կը թափէր երազներու մէջ: Չորս կողմը ամբողջ բնութիւնը հանդարտութիւն, խաղաղութիւն, վստահութիւն եւ միայնութիւն կը շնչէր: Աւազակոյտի կատարը դեռ լուսաւոր էր մնացած. բայց տափարակը արդէն կիսով չափ պատած էր մռայլով, իսկ անտառներու մէջ գիշերը կատարեալ էր: Արեւելքէն կը բարձրանար լուսինը: Քանի մը աստղեր կը փայլէին կապոյտ զենիթի տժգոյն խորութեան մէջէն: Ծերունին, թէպէտ պաշարուած ճնշող հոգերով, բայց խորասուզուած էր անհունի վեհ եւ անբացատրելի պարզութեան մէջ: Ան կը զգար, որ իր մէջ կը ծագի այն աղօտ արշալոյսը զոր յոյս կը կոչեն, եթէ միայն կարելի է այս անունը տալ քաղաքացիական կռիւներու սպասելուն: Վայրկենաբար կը կարծէր, որ բոլոր տանջանքները արդէն անյայտացած էին, քանի որ անգամ մը ցամաք ելած էր այդ ծովէն, որ այնքան անողորմ եղած էր դէպի ինքը: Ոչ ոք չէր գիտեր իր անունը. մինակ էր ինքը. թշնամիի համար այլեւս կորսուած էր առանց իր ետեւէն հետք ձգելու, որովհետեւ ծովի մակերեսին վրայ ոչ մէկ հետք չի մնար: Կը զգար, որ այդպէս պահուած, մոռցուած, ինքը այժմ դուրս է ամէն կասկածէ: Անբացատրելի վեհ անդորրութիւն մը ողողած էր անոր սրտին, քանի մը րոպէ եւ անիկա արդէն քնացած էր:

Լռութիւնը, որ պատած էր երկինքը եւ երկիրը այդ խաղաղական երեկոյեան ժամին, իր տարօրինակ հրապոյրներով սքանչացուցած էր այդ մարդը, որ դուրսէն եւ ներսէն շրջապատուած էր այնքան յուզումներով: Կը լսուէր միայն ծովէն փչող հովի ձայնը. բայց հովը անընդհատ բան մըն է եւ կարելի չէ զայն աղմուկ կոչել, այնքան սովորական է դարձած:

Յանկարծ ան ոտքի ցատկեց:

Արտաքոյ կարգի երեւոյթ մը իսկոյն գրաւեց անոր ուշադրութիւնը: Իր հայեացքը ուղղեց դէպի հորիզոն: Առանձին յամառութեամբ կը դիտէր Քորմէրէի զանգակատունը, որ տափարակի կեդրոնին մէջ կը ցցուէր իր աչքերուն առաջ: Իսկապէս արտաքոյ կարգի բան մը տեղի կ'ունենար այդ զանգակատան մէջ:

Զանգակատան ուրուագիծը շատ որոշ կերպով կը ծրագրուէր, կ'երեւար անոր աշտարակը, որուն կատարը կը վերջանար բուրգի նման: Աշտարակի եւ բուրգի մէջ կ'երեւար զանգակի կախատեղը՝ շինուած քառակուսի ձեւով, անփեղկ պատուհաններով, այնպէս որ ամէն կողմէ բաց կը տեսնուէր: Բրըթանիի մէջ զանգակատունները սովորաբար այսպէս շինուած են: Այժմ այդ զանգակի կախատունը հաւասար ընդմիջումներով յաջորդաբար կը բացուէր եւ կը գոցուէր: Իր երկայն եւ մեծ պատուհանը երբեմն կ'երեւար բոլորովին սպիտակ, երբեմն սեւ. երբեմն անոր մէջէն կ'երեւար երկինքը, երբեմն յանկարծ կը գոցուէր. լոյսին յանկարծ կը յաջորդէր խաւարը. այդ բացուիլը եւ գոցուիլը կը կատարուէին ակնթարթի մը մէջ եւ այնպիսի կանոնաւորութեամբ, որ, կարծես, մուրճի հարուածներ ըլլային դարբնոցի սալին վրայ:

Քորմէրէի զանգակատունը մօտ երկու մղոն հեռու էր ծերունիի կեցած տեղէն: Ծերուկը դէպի աջ կողմը դարձաւ եւ դիտեց Պակէ-Բիզանի զանգակատունը, որ ուղղաձիգ կը բարձրանար հորիզոնին վրայ. անոր զանգակներու կախաղանն ալ՝ ինչպէս Քորմէրէինը, կը բացուէր եւ կը գոցուէր:

(Շար.)

լին դաշինքին աճուելի ծանրութիւնը, իբրեւ ռազմական գործիք, եթէ ուզեն ամէն գնով անվթար պահել իրենց անարդար շահերը եւ խափանել տարածութենէ եւ հարստութենէ զրկուած ժողովուրդներու կեանքը, զարգացումը եւ աշխատանքը »:

«Վայրկեանը հասած է»

Իտալեւգերմանական խմբակցութիւնը կը պահանջէ Վերսայլի դրութեան վերաքննութիւնը: Այսպէս կը գրէ Պ. Կայտա «Ճօռնալէ տ'Իթալիա»ի մէջ, իտալեւգերման զինակցութեան կնքումէն անմիջապէս ետք: Այս վերաքննութիւնը առանձնապէս կը շահագրգռէ Գերմանիան եւ Իտալիան մէկ կողմէ եւ Անգլիան ու Ֆրանսան միւս կողմէ: «Կենսական տարածութեան հարցը պաշտօնապէս դրուած է հրապարակի վրայ: Այժմ վայրկեանը հասած է զայն լուծելու: Գերմանեւիտալական խմբակցութիւնը աւելի հզօր է քան «օղակող» խմբակցութիւնը»: Ֆաշական օրկանին մէջ յօդուածագիր մը եւս կ'ըսէ, թէ ժամանակը կը մօտենայ, որ Ֆրանսա հաշիւ տայ. «Պ. Մուսոլինի այլեւս ո եւ է խօսք չարտասանէ. բայց իշխանութեան փոխանցում մը կը մօտենայ: Ապագան մերն է»:

Նոր դէպքեր Տանցիկի մէջ

Նոր դէպքեր պատահեցան Տանցիկի սահմանին վրայ, թէեւ ոչ այնքան ծանր: Միեւնոյն ատեն Տանցիկի ծերակոյտը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց լեհական պատուիրակին, պահանջելով որ լեհական կառավարութիւնը դադրեցնէ սահմանագլուխի «լեհ ջղագար պաշտօնեաներու անպատասխանատու գործունէութիւնը»:

Կ'ըսուի թէ լեհ սահմանապահները կրակ բացած են գերման կառավարի մը վրայ, երբ կառքէն դուրս ելած էր, մաքսային ձեւակերպութիւնները կատարելու համար: Լեհերու պատմութեան համաձայն, կառավարը սահմանագլուխը անցած էր բաւական տեղ, եւ պահակները հարկադրուեցան հրացան պարպել օդին մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն: Ուրիշ գերմանական պատմութիւն մը կ'ըսէ թէ երկու լեհ զինուորներ իրենց հրացաններով Տանցիկի հողը մտած, բայց վտարուած են պահակներուն կողմէ, ձգելով իրենց հեծելանիւները: Իսկ Լեհերը կը գանգատին թէ գերմանական չորս օդանաւեր թռիչք մը կատարած են լեհական հողին վրայ: Այս օդանաւերէն մէկը, որ չեխական արտադրութիւն էր, վար առնուեցաւ, եւ օդաչուն ձերբակալուեցաւ:

Տանցիկի ծերակոյտը իր բողոքագրին մէջ կ'ըսէ թէ լեհական օդանաւեր սաւառնած են Տանցիկի հողին վրայ: Բողոքագիրը ուրիշ դէպքեր ալ կը յիշէ: Երկու կողմի թերթերը կը շարունակեն լրագրական ճակատամարտը, թանձրացնելով մթնոլորտը:

73 մեթր ծովուն տակ

Ամերիկեան սուզանաւ մը, որուն մէջ կը գտնուէին 62 հոգի, խրեցաւ Փորթսմութի մօտ (Անգլիա) 73 մեթր խորութեամբ: Գերմարդկային ճիգերու շնորհիւ կարելի եղաւ փրկել 33 արկածեալներ, նախ 7, յետոյ 8, յետոյ 18 հոգի: Կը կարծուի թէ միւսները խեղդուած են: Բազմաթիւ կիներ լուսցուցած էին գիշերը, անձկութեամբ սպասելով իրենց սիրելիներու վերադարձին: Այս առթիւ առաջին անգամ ըլլալով փորձուեցաւ «ջրասոյզ զանգը», ազատելու համար արկածեալները: Սուզակները գերմարդկային ճիգեր կը թափեն, մնացեալներն ալ փրկելու համար, ողջ կամ մեռած:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԷՑԻ մէջ զինուորական դատարանը քանական տարուան բանտարկութեան դատապարտեց Ֆրանսացի սպայ մը եւ երկու Գերմաններ, լրտեսութեան համար:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ հերքեց այն լուրը թէ որոշած է փոխել ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Լանժրոն:

ԱՆԳԼԻՈՅ մայր թագուհին վիրաբուժական քննութեան մը ենթարկուեցաւ, աչքը վիրաւորուած ըլլալով, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածին: Վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր:

ՍՈՒՐԻՈՅ երեսփ. ժողովը վերսկսաւ իր աշխատանքները, մէկ ամսուան դադարէ մը վերջը: Ներկայ էին 53 երեսփոխաններ, 104ի վրայ: Այս առթիւ քուէարկուեցան երկու բանաձեւեր, որոնց մէկը հաւատարմութիւն կը յայտնէ ժողովրդապետական սկզբունքներու, դատապարտելով տկար ազգերու դէմ կատարուած բռնութիւնները: Երկրորդ բանաձեւը կը յայտնէ թէ Սուրիա կ'ուզէ պահել Ֆրանսայի բարեկամութիւնը 1936ի դաշնագրի սահմանին մէջ եւ ցաւ կը յայտնէ մարզպանին վերջին յայտարարութեան դէմ որ երբեք խօսք չըներ այս դաշնագրին վաւերացման մասին:

ՆՈՐԷՆ ՃԵՐՄԱԿ ՀԱՑ պիտի ծախուի Իտալիոյ մէջ, այսօրընէ սկսեալ: Նոր բերքը բաւարար ըլլալով, այլեւս անհրաժեշտ չի համարուիր եգիպտացորեն խառնել ալիւրին մէջ:

ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ ճառ մը խօսեցաւ Պըրմինկէմի (Անգլիա) եպիսկոպոսը, գանգատելով թէ ան չպարսաւեց Իտալիոյ վարած քաղաքականութիւնը, Եթովպիոյ, Սպանիոյ եւ Ալպանիոյ մէջ: Եկեղեցական համագումարը միաձայնութեամբ քուէարկեց այս բանաձեւը, որ ուղղուած է նաեւ հանգուցեալ Պապին դէմ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդատորմիղին ընդհ. քննիչը, զօր. Միլք Հռոմ գնաց, խորհրդակցելու համար Իտալիոյ օդանաւային հրամանատարութեան հետ:

ՃԱՓՈՆ որոշեց պաշարել Չինաստանի ամբողջ ծովեզերքը: Այն օտար նաւերը որ արտօնութիւն չեն առներ, գրաւման պիտի ենթարկուին: Կ'ըսուի թէ Ճափոն ոսկիի եւ պողպատի նեղութիւն կը կրէ:

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ արտաքին գործերու յանձնախումբը ժողով գումարելով, շատ մը զեկուցումներու կարգին լսեց նաեւ նոր տեղեկութիւններ՝ Ֆրանքեւթուրք բանակցութեանց մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՖԱՇԱԿԱՆ ՎԱՐԻՉԸ, Պ. Պիւքառ, դատական հետապնդումներու ենթարկուեցաւ, ամբաստանուած ըլլալով թէ հակաֆրանսական քարոզութիւններ կը կատարէ օտար դրամով: Այս առթիւ խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ շատ մը կարեւոր թուղթեր բռնուեցան: Երկու անիշխանականներ ալ մէկ տարի եւ 15 օր բանտարկութեան դատապարտուեցան, «ուղղակի գործողութիւն եւ խափանարար ձեռնարկներ» յանձնարարած ըլլալով իրենց թերթին մէջ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Խորհուրդին 105րդ նստաշրջանը փակուեցաւ առանց շօշափելի գործ մը կատարելու: Կ'ըսուի թէ ծրագիր մը կը մշակուի, օգնութեան հասնելու համար վտանգուած պետութեանց:

ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԵՒ ՄՈՐԱՎԻՈՅ գրաւման առթիւ, Պ. Չէմպըլէն հարցումի մը պատասխանելով յայտարարեց թէ չի կրնար հաւաստիք տալ թէ Անգլիա երբեք պիտի չճանչնայ այդ գրաւումը: Ընդդիմադիրները դժգոհ մնացին այս պատասխանէն եւ նորէն պիտի հարցապնդեն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ 28 Մայիս, Կիրակի, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ բոլոր հայ ռազմիկներու եւ մարտիկներու, որոնք ինկան հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ ազատագրութեան համար, համաշխարհային պատերազմին զանազան ճակատներու վրայ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշին ներքեւ:

Կը հրաւիրուի հայրենասէր ժողովուրդը իր յարգանքի պարտականութիւնը կատարելու:

ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveauի մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1[r] Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

Այրի Տիկին Նենի Ղազարեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Մառի Վահրամեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Ղազարեան (Պորակասառան), Պ. Սեթիկ Ղազարեան (Միլան) ինչպէս նաեւ իր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ ազգականին՝

ՄԻՍԱՔ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 24ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 26 Մայիս, Ուրբաթ առաւօտ ժամը 11ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժան:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

×

Տէր եւ Տիկին Ա. Այվազեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Տ. Թադոյեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գ. Ճարաեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Կ. Ճարաեան եւ զաւակը, Պ. Ճարահան (Մարսէյլ), Տիկին Լ. Շեյբերեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Շեյբերեան (Նիս), Խարբուրթլեան ընտանիք (Ամերիկա-Փարիզ), Սամուէլեան ընտանիք (Ամերիկա), Պայատեան ընտանիք (Հայաստան Ամերիկա) սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, զոքանչին, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄՐԲՈՒՀԻ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

(ԾՆԵԱԼ ԽԱՐԲՈՒՐԹԼԵԱՆ ՔՂԵՑԻ)

զառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մայիս 21ին Մարսէյլի հիւանդանոցին մէջ 65 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 22 Մայիս Երկու շաբթի կէսօրէ վերջ:

Այս առթիւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին:

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Mr. H. Lemery**

(Sénateur, Ancien Ministre), **Mr G. Gautherot** (Sénateur)

Mr. A. Faillet (Secrétaire Générale de l'Union Française)

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **Mr Paul de Véou**

Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները

Ողջերգներ հայ միութիւններու կողմէ, կ'երգեն Օր. Ա. Ալպեան եւ Պ. Պ. Մէծթէրեան, խմբերգներ՝ Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պարթեւեանի: Հայկական պարեր բեմի վրայ, պարահանդէս մինչեւ առաւօտ ընտիր ջազ Թոմպօյա, պիւֆէ: Մուտք 7,50 ֆր.

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑՈՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին՝ կը ներկայացուի «ԱՆՈՒՇ»էն երեք պատկեր եւ «ԵՐԿՈՒ ԾԱՑՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» (զաւեշտ) սեղւոյն «Րաֆֆի»

Գեղ. խումբի կողմէ: Եւրոպական պարեր:

ՄՈՒՏՔ 6 ֆրանք — Օթօպիւսով իջնել Mairie

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ — Վ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

(Միւնիխի առիթով)

Ընտիր թուղթ, մաքուր տպագրութիւն, էջ 323 (չորս քարտէսներով) տպ. «Յուսաբեր» 1939: Գին 30 ֆրանք: Արդիւնքը պիտի յատկացուի Հ. Յ. Դ. Թանգարանին: Փարիզի մէջ դիմել ընկեր Լ. Գեւոնեանի «Յառաջ»ի խմբագրատունը, զաւառներու մէջ տեղական մարմիններուն:

ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԼԻՍԷ ՄԻՒԶԻՔԱԼԻ ՋՈՒԹԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՈՅԻ Շ.ՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը, Մարսէյլ

իր կազմակերպած

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ – ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԵԱՆ

Պիտի մասնակցի Մարսէյլի ֆրանսական շրջանակին ծանօթ դաշնակահարուհի եւ բոլոր քննադատներէն խանդավառութեամբ ողջունուած ՀՐԱՇՔ-ՄԱՆՈՒԿԸ:

ՕՐ. ՆԻՔՈԼ ՔՈՒԼԱՆԺ (12 տարեկան)

Լիսէ միւզիքալի բարձրագոյն կարգէն առաջին մրցանակաւոր

Անշուշտ Մարսէյլի մեր գեղարուեստասէր հայրենակիցները այս անգամ ալ բազմութեամբ պիտի փութան ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ:

Մուտքը ազատ է: Յայտագիր մը գնումը պարտաւորիչ է: Գին 3,50ֆր. ցեղ գրաւել ժամը 8,30էն առաջ: նուագահանդէսը կը սկսի ծանուցուած ժամանակին:

Միջազգային փուքպօլի թուռնուա

«ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ» *Coupe Campari*

կազմակերպուած Փարիզի Իտալացիներու կողմէ, Կիրակի 28 եւ Երկուշաբթի 29 Մայիս «Stade Italia»ի մէջ ժամը 14ին

62 Bd. Carnot, Փարիզ (12·)

Մասնակցութեամբ Air-Franceի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, A. S. Russeի եւ U. S. Italienneի առաջին խումբերուն:

Մուտք 5 եւ 3 ֆր., զինուորներու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց.— Metro Porte Dorée, Autobus PC. AU. AY

Վրացիներու ազգային տօնը

Մայիս 26ի Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Salle de la Société d'Encouragement pour l'industrie nationaleի մէջ (44 rue de Rennes, Place St. Germain de Près) պիտի տօնուի Վրաստանի անկախութեան 21րդ տարեդարձը: Փափաքելի է որ հայ հայրենակիցները ներկայ գտնուին:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ:

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն
ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին, 17, Rue Damesme, PARIS

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէ՛ք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ
Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տոքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):
Doline Alcalineի
կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:
ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ
Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը:
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ
Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg :

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մոնթօլոնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:
Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով:
Դիմել **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	116 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 27 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 27 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4051

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԱԽ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻԾ ՄԸ

Ազգային կեանքի մէջ եփած վաստակաւոր մը, որ տարիներով հետեւած է «Յառաջ»ի եւ ուրիշ պաշտօնակիցներու հրատարակութեանց, գիտել կուտայ թէ ի զուր կը շարունակենք «միացեալ ճակատ»ի քարոզութիւնը, առանց գործնական, թանձրացեալ ծրագրի մը :

Օրինակ, մեր բարեկամը չի հաւատար թէ կարելի է առաջադրուած նպատակին հասնիլ, «միացեալ ճակատ»ը կազմելով Փարիզի մէջ: Իւրաքանչիւր գաղութ իրեն յատուկ պայմաններ ունի, միշտ ենթակայ՝ հիւրընկալ պետութեան օրէնքներուն:

Ենթադրելով իսկ թէ կարելի է պատգամաւորական ժողով մը գումարել Փարիզի մէջ, դժուար է անոր տալիք որոշումները գործադրել ամէն տեղ: Չէ՞ որ Գաղթ. Ցանձնաժողովին հրաւիրած համագումարն իսկ ծաղրանկարի մը վերածուեցաւ, նիւթական եւ բարոյական պատճառներով :

Դեռ ուրիշ դիտողութիւններ ալ կը ներկայացնէ մեր բարեկամը, յանգելու համար յոռետես եզրակացութեան մը:

Ի՞նչ ընել, ուրեմն: Զգել որ այսպէս շարունակուի՞ գաղթաշխարհի անկերպարան եւ անիշխան վիճակը: Համակերպի՞լ որ ամէն մէկը իր գլխուն ճարը նայի, համաձայն իր հայեցողութեան եւ կարողութեան :

Միացեալ ճակատի, տեղական կամ ընդհանուր ղեկավարութեան խնդիրները շօշափած ատեն, մենք երբեք չենք անտեսած այն բազմազան դժուարութիւնները, որոնք յաճախ կը ջլատեն ամէն տրամադրութիւն :

Արդարեւ, ցրուած ըլլալով աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ, չափազանց դժուար է կեդրոնական կազմակերպութիւն մը ստեղծել նախկին հասկացողութեամբ, ինչպէս Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ :

Միւս կողմէ, իրականութիւն է որ շատ մը գաղութներու մէջ տեղական իշխանութիւնը հետզհետէ կը պրկէ օղակները: Մանաւանդ հիմա որ պետութիւնները զանազան ճակատներու կամ թեւերու բաժնուած են, իբրեւ հետեւանք ընդհանուր ալեկոծութեան:

Արդ, նոյն այս կացութիւնը չի՞ պարտադրեր նոյն իսկ անկարելին փորձել, միութեան գիծ մը հաստատելու համար, գաղութէ գաղութ :

Մեր կարծիքով, շատ մը դժուարութիւններ երեւութական են: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք պատրուակ չեն կրնար ծառայել եղածով գոհանալու եւ մնացեալը բախտին ձգելու :

Ի՞նչ է մեր ուզածը, միացեալ ճակատի առթիւ :

Նախ՝ միութեան գիծ մը հաստատել իւրաքանչիւր գաղութի իրաւասու եւ պիտանի տարրերուն միջեւ: Տեսակ մը ուժերու համախմբում, — հասկնալու համար թէ ի՛նչ ունինք եւ ինչ կրնա՛նք ընել :

Այդ համախմբումը պիտի ծառայէ, անշուշտ, վերակազմելու մեր հանրային կեանքը: Թարմացնելու, աւելի աշխոյժ եւ արդիական ձեւի մը վերածելու ազգային կոչուած ղեկավարութիւնը :

Փաստ է որ ամէն գաղութ իրեն յատուկ պահանջներ ունի, որոնք արթուն միտք, տաք սիրտ եւ գործելու ընդունակ ձեռքեր կը պահանջեն :

Այսպէս, եթէ շատ մը գաղութներ իրենց ազգ. ժողովներն ու վարչութիւններն ունին, պետական կանոնագրով կամ ուրիշ դիւրութիւններով, այստեղ, Փարիզի մէջ, մենք չունինք այդպիսի կեդրոնական իշխանութիւն մը: Ուրեմն, ամէնէն առաջ Փարիզը կը կարօտի գլուխի մը, ամբողջ Ֆրանսայի համար, նոյնիսկ իր սեփական շահերուն բերումով :

Արդարեւ, ո՞վ է որ կը տնօրինէ այս բազմամարդ գաղութին չարն ու բարին, եթէ չհաշուենք զանազան Ազգ. միութիւններ, հոգաբարձութիւններ եւ գրասենեակներ, մէկը միւսէն անտեղեակ:: (Նախկին դրութեամբ Առաջնորդարան ունի միայն Մարսէյլի շրջանը):

Ուրիշ հոծ գաղութ մը, Յունաստան, տարիներէ ի վեր խաղալիկ դարձած է ազէտ եւ անոպայ եկեղեցականի մը ձեռքը: Մակարոյծ մը, որուն դէմ քարերն անգամ լեզու ելած են:

Չենք ուզեր աւելի հեռուները երթալ: Այսքանը յիշեցինք, ապացուցանելու համար թէ կարգ մը գաղութներ նախ իրենք իրենց տունը կարգի դնելու ստիպողութեան առջեւ կը գտնուին: Եւ դժուար չէ գլուխ հանել այս տարրական աշխատանքը, հիմա որ ազգային մթնոլորտը նօսրացած է, եւ բարի տրամադրութիւնները կ'աճին աստիճանաբար :

Իւրաքանչիւր գաղութ ինքն իր մէջ կազմակերպուելով, ամբանալով, մեքենաբար կը ծագի երկրորդ հարցը,— միութեան գիծ մը՝ գաղութէ գաղութ: (Մեր հասկցած վերակազմութիւնը կը կոչուի Ազգ. Խորհուրդ, բացի այն վայրերէն ուր պետական օրէնքը ճշդած է փոքրամասնութեանց վարչական օրկանները):

Ի՞նչպէս հաստատել այդ գիծը: Եւ մանաւանդ, ի՞նչպէս գլուխ հանել անոր տրամաբանական ելքը,— կեդրոնական ղեկավարութիւն :

Իւրաքանչիւր գաղութի ազգ. ժողովը կամ իրաւասու իշխանութիւնը քննելով կացութեան պահանջները, բանաձեւ մը կը խմբագրէ եւ կը յանձնէ իր պատգամաւորին, ներկայացնելու համար համագումարի մը, որ կրնայ գումարուիլ Փարիզ կամ այլուր: Եթէ ի վիճակի չէ պատգամաւոր ղրկելու, կը նշանակէ տեղին վրայ, ինչպէս եղաւ 1919ին:

Չենք ժխտեր, փորձուած է եւ չէ յաջողած: Բայց, օրուան տագնապն անգամ կը հարկադրէ նորէն փորձել: Եւ քանի որ խնդիրը այնքան ալ պարզ չէ, շարունակենք մեր խորհրդածութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿԸ ՔՆՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիական կառավարութիւնը Փարիզ եւ Մոսկուա հաղորդեց իր նոր ծրագիրը, երրեակ զինակցութեան մասին: Այս առթիւ, Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ խորհրդակցութիւններ կատարուեցան հինգ նախարարներու միջեւ, քննելու համար ծրագրին գործնական հետեւանքները:

Նոր ծրագրին տրամադրութեամբ, երեք երկիրներու սպայակոյտները պարբերաբար խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն, խաղաղութեան ատեն իսկ, ինչպէս առաջարկած էր Մոսկուա: Կը թուի թէ անգլիական կառավարութիւնը այս առաջարկն ալ ընդունած է, այնպէս որ երեք երկիրներուն համաձայնութիւնը պիտի դառնայ կատարեալ զինակցութիւն մը: Դաշնագիրը պիտի ըլլայ պաշտպանողական, գործադրելի՝ միայն այն պարագային երբ յարձակում գործուի Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Խ. Միութեան վրայ, երաշխաւորեալ երկրի մը օգնութեան հասած ատեն: Մոսկուա պիտի չերաշխաւորէ Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի անկախութիւնը, ինչպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա, բայց անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի վերջին երկու երկիրներուն, եթէ անոնք հարկ գտնեն միջամտել :

Ամէն պարագայի մէջ, վերջնական ելքը կախում ունի Մոսկուայի պատասխանէն: Գերագոյն խորհուրդին Գ. նստաշրջանը բացուեցաւ հինգշաբթի օր, եւ հաւանական է որ արտաքին գործավար Մոլոթով ճառ մը խօսի այս առթիւ, պարզելով կառավարութեան տեսակէտները: Գերագոյն Խորհուրդի եւ Ազգութեանց Խորհուրդի խառն նիստին մէջ, ելմտական գործավարը ներկայացնելով 1938 — 1939ի նախահաշիւը, պանծացուց կատարուած «փառաւոր յաջողութիւնները ընկերային եւ տնտեսական կեանքի մէջ, առաջնորդութեամբ մեծն Սթալինի»: Այս առթիւ յիշեց շողշողուն թուանշաններ, ապացուցանելու համար իր հաւաստիքները:

*** Զէյմպըլէնի յայտարարութիւնը մեծ սրտնեղութիւն պատճառեց Հռոմի եւ Պերլինի մէջ: Թերթերը դիտել կուտան թէ ծրագրուած երրեակ զինակցութիւնը յարձակողական հանգամանք ունի: «Լոքալ Անցայկըր» կը գրէ ·

— « Քանի որ արդէն զինուորական դաշինք մը գոյութիւն ունի Փարիզի եւ Մոսկուայի միջեւ եւ ուրիշ մըն ալ Փարիզի եւ Լոնտոնի միջեւ, երրեակ զինակցութիւնը պաշարողական դաշինք մըն է, կոշտ ու կոպիտ, ուղղուած՝ Գերմանիոյ դէմ »:

Իտալական թերթերն ալ նոյնիմաստ հրատարակութիւններ կ'ընեն, խոշոր խորագիրներով եւ արտատպելով գերմանական մամուլին կարծիքները.— « Պաշարում ամէն գնով,— Փարիզ եւ Լոնտոն որոշած են յուսահատական դաշինք մը կնքել Մոսկուայի հետ» եւայլն:

Գերմանական կառավարութիւնը կիսապաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա միտք չունին նպաստելու կացութեան մեղմացման եւ ընդհակառակն յառաջ կը տանին իրենց պաշարողական քաղաքականութիւնը: Այս հրատարակութեան առթիւ, Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակները դիտել կուտան թէ բրիտանական կառավարութիւնը իր բոլոր յանձնառութիւնները պիտի գործադրէ միայն այն պարագային երբ յարձակում կատարուի անկախ երկրի մը դէմ: Եւ կը յիշեցնեն թէ Անգլիա միշտ պատրաստ է բանակցութիւններով լուծելու բոլոր վիճելի խնդիրները, Առանցքին պետութեանց հետ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԻՆՉԵ՞Ր ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ

»»» · «««

Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, կը շարունակէ զարմանազան տեղեկութիւններ հաղորդել Գերմանիոյ քաղաքական գործունէութեան մասին: Տիկինը կ'ըսէ թէ վերջերս բաւական լաւատես տեղեկութիւններ հասած են Պուլկարիայէն: Սոֆիայի գերմանական դեսպանը խնդրած է Պուլկարիոյ Թագաւորէն երկարաձգել գերմանեւպուլկար ընկերութեան նախագահին՝ Զօր. Մասովի բնակութիւնը, որովհետեւ յառաջիկայ շաբաթները կրնան տագնապալի ըլլալ: Զօրավարը Սոֆիա հասած է կիրակի օր, եւ սերտ յարաբերութիւն ունի Պուլկարիոյ զինուորական շրջանակներուն հետ: Հիթլէր հրամայած է նոր հրահանգներ հաղորդել Սոֆիայի գերմանական դեսպանին:

Գերմանական կառավարութիւնը նկատի առնելով անգլեւթուրք համաձայնութեան հետեւանքները, կը ջանայ զօրացնել իր դիրքը Պալքաններուն մէջ, եւ իրեն կապել Պուլկարիան: Այս առթիւ Պերլինի մէջ կը խորհին նորէն ճնշել Եուկոսլավիոյ վրայ: Սոֆիայի գերմանական դեսպանը պիտի հասկցնէ եղեր Պուլկարիոյ թէ Առանցքը ի հարկին կրնայ հիւսիսային Ալպանիոյ ճամբով յառաջանալ դէպի Յունաստան, մինչեւ Պոլիս, եւ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է արդէն: Ուրեմն, Պուլկարիոյ ձեռքն է կամ չէզոք մնալ, եւ կամ զինակցիլ Առանցքին հետ: Այս վերջին պարագային պիտի ստանայ հետեւեալ փոխարինութիւնները,— բարեփոխում հիւսիսային սահմանագլուխի, ի վնաս Ռումանիոյ: Պուլկարիա հողամաս մը պիտի ստանայ Ալպանիոյ հիւսիսային – արեւելեան սահմանագլուխէն մինչեւ պուլկարեւռումանական սահմանագլուխին հիւսիսային կէտը: Ի նպաստ Պուլկարիոյ բարեփոխումներ պիտի կատարուին նաեւ Յունաստանի կողմէն, մինչեւ Եգէական ծով: Եթէ համաձայնութիւն գոյանայ, Պուլկարիա պարտաւոր է քաղաքական – զինուորական գաղտնի դաշինք մը կնքել, ստանալով իտալական բանակին աջակցութիւնը Ալպանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ վրայէն, ինչպէս եւ գերմանական օդատորմիղին օգնութիւնը: Այս կերպով պուլկարական բանակը պիտի կրնայ յարձակողականի մը ձեռնարկել թրքական եւ յունական դիրքերուն դէմ, Վռոսփորի եւ Տարտանէլի ուղղութեամբ :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Հիթլէր եւ Մուսոլինի համաձայնած են, Եուկոսլավիոյ Թագաւորին ըլլալիք ընդունելութեան մասին եւ այդ առթիւ անոր պիտի ներկայացնեն իրենց զինուորական ծրագիրները :

Վերջապէս, կը հաստատուի թէ Հունգարիա ամբողջովին ենթարկուած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ազդեցութեան: Աշխատանքի ճակատին վարիչը վեր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՊԵՏ»

« Յառաջ » ի զուր կը տրտնջայ թէ բան մը չէ փոխուած հայկական կեանքին մէջ, երբ յետին ժողովուրդը կը խլրտի, նորութիւններ կը ստեղծէ :

Ո՞ր ճակատին վրայ ետ ենք մնացեր :

« Բուհեր »ներուն ամէնէն կատաղիները Հայեր չե՞ն :

Եւ Հայեր չե՞ն համաշխարհային յեղափոխութեան յառաջապահները, առաջնորդները, հերոսներն ու Թռ – բուսները, ի սփիւռս աշխարհի :

Իջէք շուկայ: Ո՞ր «մարշէն»ն պիտի կրնար մրցիլ մեր Միհրանին կամ Սահակին հետ :

Հապա քաղաքական կեանքի մէ՞ջ:

Իտալիան եւ Գերմանիան «Առաջ – նո՞րդ» ունին:

Մե՛նք ալ ունինք: «Պե՛տ» — իր պարբերաթերթով, «Ազգ», ուր միշտ կը փայլի «Պետի խօսքը»:

Կ'ուզէ՞ք լսել իր պատգամներէն մէկը ·

— «Քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները պէ՛տք է վերանան եւ տեղի տան ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ, որը մի ՊԵՏԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲ, համախմբելով ազգի ընտրելագոյնմասը, կը կերտէ ազգը եւ կը տանէ նրան դէպի իր պատմական առաքելութեան կատարումը »:

« Պետ»ը ճամբան հարթած ըլլալով «Ազգ»էն մինչեւ «Կովկաս», իր հետեւորդները դժուարութիւն չեն քաշեր յայտարարելու, իրենց կարգին ·

— « Հայ ազգայնական կուսակցութիւնը միակ գոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւնն է »:

— Մենք բազմաթիւ անգամներ քննադատել ենք Դաշնակցականների Հայերին իրարից բաժանող եւ մեր դրացի ժողովուրդների հետ թշնամացնող Միացեալ Հայաստանի անընդունելի, անիրականանալի ու վտանգաւոր գաղափարը, եւ նշել ենք Մի Հայաստանի միակ հնարաւոր եւ բնական ըմբռնումը: Հայաստանի սահմանների խնդրում մենք հիմնուել ենք այն իրապաշտ սկզբունքի վրայ, որ մեր երկրի սահմանները համապատասխանում են երկիրների իրական ույժերի փոխյարաբերութեան »:

Այս այն խմբակն է որ «Ազգ»ը «Կովկաս»ի վերածելով, կը ներկայացնէ «այժմ բացակայ Հայաստան»ը · Հայտար Պամատի շքախումբին մէջ :

— Բայց ընդամէնը չորսուկէս հոգի են ասոնք, նոյնիսկ տասը ձայն հաշուելով «Պետ»ին, որ կը ճգնի արդարացնել ամսական 3000 ֆրանքի պարգեւ մը :

— Չե՞ս իմացած թաթարական առածը,—«Պիղիմ պիր քիշի ղըրղ պին քիշիյէ ղարշը տըր» ··· Դեռ ուրիշ թանկագին առաւելութիւն մը, որմէ զրկուած են միւս «Առաջնորդ»ները :

Չե՞ս նշմարած :

— Երեւի ուշադրութենէս վրիպած է :

— Մեր «պետ»ը մօրուք ունի, յատկապէս յարդարուած, խնամուած, աւելի վայելուչ քան տէրտէր – վարդապետներունը :

— Տեսա՞ր որ այս ճակատին վրայ եւս յառաջ գացեր ենք, եւ կրնանք դաս տալ աշխարհի բոլոր «Պետ»երուն եւ «Առաջնորդ»ներուն:

ՎԱՀԷ

ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Սուրիոյ թերթերը կը հրատարակեն Ֆրանսայի Միջերկրականեան կոմիտէին կողմէ ղրկուած հետեւեալ զեկոյցը ·—

Միջերկրականեան կոմիտէի Սուրիոյ եւ Լիբանանի յանձնախումբը լսեց Ծերակուտական Կոթըռոյի եւ Պ. Փոլ տիւ Վէուի զեկուցումը՝ Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ իրենց կատարած քննական այցելութեան մասին:

Տեղեկանալէ վերջ Կոթըռոյի եւ Բօլանի կողմէ արտաքին նախարարութեան հետ կատարուած թղթակցութեանց, ինչպէս նաեւ այն խօսակցութեան զոր Մայիս 6ին Սանճաքի մասին ունեցան Բօլան եւ արտաքին նախարար Պօնէ, ժողովը վստահութիւն յայտնեց կառավարութեան՝ թէ Սանճաքի մէջ պիտի պահպանուին Սուրիոյ վեհապետական իրաւունքները, համաձայն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կողմէ ընդունուած եւ Ազգժողովի կողմէ վաւերացուած կանոնադրութեան :

Միւս կողմէ, ժողովը վստահութիւն յայտնեց թէ մարզպան Պ. Փիւօ պիտի ապահովէ բոլոր Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու հաւասարութիւնը օրէնքի առջեւ, պիտի պաշտպանէ կրօնական փոքրամասնութիւնները, վերջապէս արդար հատուցում մը պիտի ապահովէ ճէպէլ Մուսայի այն Հայերուն, որոնք վնասուեցան՝ Կոթըռոյի եւ Փոլ տիւ Վէուի այցելութեան առթիւ իրենց համակրանքը յայտնած ըլլալով Ֆրանսայի :

*** Անտիոքի «Ենի կիւն» թերթը, որ օրկանն է Սանճաքի թրքական իշխանութեան, Մայիս 17ի թիւին մէջ նոյնութեամբ արտատպած է Փոլ տիւ Վէուի մէկ յօդուածը, երեք սիւնակի վրայ փռուած հետեւեալ խորագիրներով.— «Թուրքեւֆրանսական բարեկամութիւնը կացնահարողները » :— «Միջերկրականի կոմիտէի նախագահ տիւ Վէու ի՞նչ ըսել կ'ուզէ» :— «Պէյրութի «Ժուռ»ի մէջ հրատարակուած այս բարբանջանքները կարելի՞ է միթէ հաշտեցնել թուրքեւֆրանսական ներկայ բարեկամութեան հետ» :— «Այսպէ՞ս կ'ուզեն ծառայել թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան » :

Թարգմանութեան սկիզբն ալ հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ «Ենի կիւն».— «Թուրքերու յայտնի թշնամի այս Ֆրանսացին կը ցաւի որ Իտալիա 18 տարի առաջ քաշուեցաւ Անատոլուէն: Օգտակար նկատեցինք թարգմանաբար մեր ընթերցողներուն ներկայացնել անոր յօդուածը, որ լեցուն է բարբանջանքներով : Կարելի չէ չզարմանալ թէ՝ թուրքեւֆրանսական բարեկամութեան ամէնէն փայլուն շրջանի մը, Ֆրանսա ի՞նչպէս աչք կը գոցէ այս զառանցանքներուն առջեւ: Այս միջոցին, ի՞նչ իմաստ տալու է այս գրութեան, ասիկա կը թողունք մեր ընթերցողներու գնահատութեան »:

*** Պէյրութի «Զարթօնք»ը (ռամկավար) կը գրէ ·—

Հետզհետէ կը պարպուի Սանճաքը իր հայ բնակչութենէն: Հայ ընտանիքներ որոնք նեղ պայմաններու մէջ կ'ապրին, ամէն ճիգ կը թափեն հեռանալու միջոցներ գտնելու համար :

Սակայն Սանճաքէն գաղթող ընտանիքներն ալ խիստ նեղ կացութեան մատնուած են Հալէպի եւ շրջակայքի մէջ:

Իմ քաղած տեղեկութիւններուս համաձայն, մօտ 50 ինքնաշարժներու հայ տէրեր վերջնականապէս հեռացած են Սանճաքէն եւ որոշած են Սուրիա կամ Լիբանան հաստատուիլ: Այդ ինքնաշարժի տէրերէն կամ վարիչներէն միայն 15ը կրցած են իրենց ինքնաշարժերու թիւերը սուրիական թիւերու փոխել տալ, մնացեալ 35ը չեն յաջողած մինչեւ հիմա, հակառակ թափուած բոլոր աշխատանքներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը բանակցի Արժանթինի կառավարութեան հետ, 1,250,000 սթերլինի պահածոյ միս գնելու համար, փոխարժէքը տալով ճարտարարուեստական մեքենաներ :

1918Ի ՄԱՅԻՍ 28Ը

Ա.

Որքա՜ն տարբեր տրամադրութիւններ կան, այս թուականի հանդէպ, հայութեան տարբեր շրջաններում...

Ոմանց համար 1918ի Մայիս 28ը ոչինչ չասող մի թուական է, ոմանց համար՝ «սուգի եւ սեւի» օր, ուրիշների համար՝ «վաղուց մեռած բարեկամի յիշատակ» եւ դարձեալ ուրիշների համար՝ անկիւնադարձ Հայոց Նոր պատմութեան եւ երաշխիք հայութեան լուսաւոր ապագայի:

Ինչի՞ցն է առաջանում վերաբերմունքի այս դանազանութիւնը միեւնոյն ժողովրդի զաւակների մէջ՝ դէպի իրենց ազգային պատմութեան այս բախտորոշ թուականը:

Մեծ մասամբ նրանից՝ որ շատերը, պատմական երեւոյթները դնահատելիս, չեն կարողանում ազատագրուել այն ենթակայական տրամադրութիւններից, որ ունին այդ երեւոյթների մէջ դեր կատարած անհատների կամ կազմակերպութիւնների հանդէպ: Նայած թէ նրանք համակիր են, հակակիր թէ անտարբեր դէպի այն գործօն ուժերը, որոնք արձանագրեցին Մայիս 28ը Հայոց պատմութեան էջերում՝ բստ այնմ էլ գնահատում են այդ պատմական ակտը:

Զարժէ կանգ առնել այս կարգի գնահատումների վրայ: Կ՚անցնի ժամանակը, կը դադրին կրքերն ու աղմուկները 1918ի դերակատարների շուրջը եւ նրանցով պայմանաւորուած «քննադատութիւնները» Մայիս 28ի ակտի դէմ իրենք իրենց կը մարին:

Սակայն չի կարելի ասել թէ այս ակտի դէմ բացասական կամ անտարբեր դիրք բռնողները, ամէնքն էլ, զգացական եւ վաղանցիկ տրամադրութիւններով են առաջնորդւում: Ոչ, նրանց մէջ կան եւ այնպիսիները, որոնք առանց կանխակալ կարծիքների եւ սառը դատողութեամբ են յանգում այն եզրակացութեան թէ հայ ժողովուրդը Մայիս 28ի ակտով ոգեւորուելու ոչ մի պատճառ չունի, հետեւաբար եւ անտեղի են այն հանդիսութիւնները եւ ցոյցերը, որ ամէն տարի կատարւում են սփիւռքի հայութեան մէջ: Այս կարգի սխալ եզրակացութիւնները մենք անտես չենք կարող, եթէ ցանկանում ենք որ հայութիւնը՝ գէթ իր անաչառ, խոհուն եւ հայրենասէր տարրերի մէջ՝ այսօր իսկ միատեսակ վերաբերմունք ունենայ դէպի Մայիս 28ը:

Ինչո՞ւմն է խնդիրը:

1918 Մայիս 28ին Արեւելահայոց Ազգային Խորհուրդը յայտարարեց Կովկասեան Հայաստանի պետական անկախութիւնը:

Ձեւականօրէն սա նշանակում էր կովկասեան հայութեան անջատումը Վրաստանից եւ Ազրբէջանից, որովհետեւ, Մայիս 28ից առաջ, այդ հայութիւնը, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի հետ քաղաքական միութիւն կազմելով, արդէն անջատուել էր Ռուսաստանից: Սակայն թէ՛ հայ եւ թէ՛ օտար ազգերի կողմից Արեւելահայոց Ազգային Խորհուրդի քայլը պիտի ըմբռնուէր եւ ըմբռնուեց իբրեւ Կովկասեան Հայաստանի անջատում Ռուսաստանից: Որովհետեւ, անկախ Անդրկովկասը այնքա՜ն անկայուն ու կարճատեւ կեանք ունեցաւ, որ նրա անկախ պետական գոյութիւնը մարդկանց մտքերի մէջ տեղաւորուել չէր կարող:

Արդ, 1918ի Մայիսին, հայութիւնն այն վիճակի մէջ չէր, որպէսզի ուէ խելքը գլուխը հայ մարդ կարենար հեշտ սրտով ցանկանալ Կովկասեան Հայաստանի անջատումը Ռուսաստանից: Սա ասել չէ թէ Հայերը մոռացել էին Ռուսաստանի հին եւ նոր դաւերը հայութեան դէմ եւ մի առանձին խանդավառութիւնք ունէին դէպի նրա տիրապետութիւնը Կովկասեան Հայաստանում, այլ որ հայութեան վիճակը շա՜տ էր զարհուրելի այդ օրերին, որպէսզի մեղնից ուէ մէկը ժամանակը եկած համարէր Ռուսաստանի հետ հաշուեյարդար կատարելու:

Հայութեան վիճակի ահաւորութիւնը այդ օրերին, բնորոշւում էր հետեւեալ անվիճելի փաստերով.—

ա. Թուրքերի կողմից վերանուաճուած Թրքահայաստանը գրեթէ ամբողջովին ամայացած եւ աւերուած էր:

բ. Թրքական ռազմաճակատի յետեւ ընկած Արեւմտահայութիւնը «խոյսա» բնաջնջուած էր: Ասում ենք «խոյսա», որովհետեւ այդ ժամանակ Կովկասեան Հայաստանում ոչ ոքի մտքով չէր անցնում թէ այդ հայութիւնից մի քանի հարիւր հազար հոգի հրաշքով պիտի ազատուած լինէին տարագրութեան եւ կոտորածի արհաւիրքներից:

գ. Թուրքերը գրաւել էին Կովկասեան Հայաստանի կէսից աւելին եւ իրենց ձեռքն անցած կովկասահայ ժողովուրդը փճացնում էին կազմակերպուած թալանով, տարագրութիւններով եւ սպանութիւններով:

դ. Ազրբէջանի ղեկավարները՝ խրախուսուած Թրքական ուժերի մերձաւորութիւնից՝ գրեթէ բացայայտօրէն անցել էին նրանց կողմը եւ ձգտում էին նրանց օգնութեամբ տիրանալ Կովկասեան Հայաստանի մնացած մասին: Նրանք չէին քաշւում Երեւանն էլ իրենց սեփականութիւնը յայտարարելու...

ե. Վրաստանը իր արեւմտեան գաւառները Թրքական ճնշման տակ լքելուց յետոյ՝ կծկուել էր ինքն իր մէջ՝ դողալով իր մնացած հողերի պահպանութեան վրայ: Միամտութիւն կը լինէր, այս պայմաններում, որեւէ օգնութիւն սպասել նրանից:

զ. Դեռ եւս Թրքական ներխուժումից զերծ մնացած հայկական հողերի մահմեդական բնակչութիւնը թշնամական դիրք էր բռնել Հայերի հանդէպ՝ նպատակ ունենալով միանալ ցեղակից եւ կրօնակից Ազրբէջանին:

է. Ի լրումն այս ամէնի՝ սովը չոքել էր ծուիկ ծուիկ եղած եւ չորս կողմից պաշարուած Կովկասեան Հայաստանի շէմքին եւ համաճարակ հիւանդութիւնները աւեր էին կատարում նրա մէջ:

Փաստերի այս շարանը կարելի է աւելի եւս երկարացնել: Բայց այսքանն էլ բաւական է հասկնալու համար որ, այս դժնդակ պայմանների մէջ տապկւող կովկասեան հայութիւնը, 1918ին, ամէն բանից քիչ Ռուսաստանից անջատուելու մասին կարող էր մտածել: Հետեւաբար, Մայիս 28ի անկախութեան ակտը, լաւագոյն դէպքում, իբրեւ մի դառը հարկադրանք կարող էր համարուել հայ ժողովրդի համար, բայց երբե՛ք նրա ազգային անկախութեան ձգտումի մի խնդրում պոռթկում:

Արդ, երբ այս է իրականութիւնը, ապա ի՞նչ միտք ունի Մայիս 28ը ազգային տօն դարձնել, նրա համար տարեդարձի հանդիսութիւններ կազմակերպել, նրա դրօշակի համար կոկորդ պատռել, թուղթ ու մելան սպառել եւն.— հարցնում են մեր բաբմիտ հայրենակիցներից շատերը:

Այս բնական, կողմնակի համակրութիւնների եւ հակակրութիւնների հետ առնչութիւն չունեցող հարցումը մենք պարտաւոր ենք ամենայն լըրջութեամբ նկատի առնել՝ աչքի առաջ ունենալով այս կարգի հայրենակիցների դրական արժէքը մեր ազգային-հանրային գործերում:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒԻՆ ՏԱԿ

8.— ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ, ՍԿԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ (Դ.)

Յովհան Հայկազնի մահուան պարագան կասկած մը կ՚արթնցնէ իմ մէջս: Այն առտուն, երբ Յովհան Հայկազն կ՚անցնէր գետակը եւ կը յարձակէր բարբարոսներու բանակին վրայ, Հոները որոնք մաս կը կազմէին բիւզանդական բանակին, կասկածելի դիրք մը բռնած էին,— Պրոկոպիոս կը պատմէ թէ Հոներուն նպատակն էր սպասել կռուի ելքին, միջամտելու համար ի նպաստ այն կողմին որու յաղթանակը ապահով կը թուէր այլեւս: Ահա թէ ինչո՛ւ իբրեւ պահեստի ուժ՝ ուզեցին մնալ թիկունքի վրայ: Եւ սակայն Հոները, չափազանց հպարտ, կ՚առարկէին թէ չէին ուզեր վայելել ուրիշին յաղթանակը, ոչ ալ կ՚ուզէին ուրիշին տալ իրենց զէնքերուն փառքը: Արդարեւ, միշտ առանձին կը ճակատէին,— նոյնիսկ սովորութիւն ունէին, ճակատամարտէն առաջ, մենամարտով խաղալ .. բացումը, ճիշդ ինչպէս Գողիաթը: Իրենց բանակէն կը զատուէր յաղթանդամ սպայ մը, յառաջ կը խաղար եւ կը պոռար թշնամիին՝ մենամարտի հրաւիրելով զայն: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, բարբարոսները քանիցս յարաբերութեան մէջ մտան Հոներուն հետ, դաւադրութեան մը ծրագիրն ալ կազմուեցաւ, բայց Յովհան Հայկազնի յաղթանակը ջուրը ձգեց դաւադրութիւնը: Եւ երբ հայ զօրապետը սկսաւ հետապնդել թշնամին՝ առանց հանգիստ ձգելու իրեն ընկերացող զինուորները եւ սպաները, որ վայելեն յաղթանակը, Ուլիարիս նետահար կը սպաննէ զինք, իբր թէ արկածով: Եթէ Ուլիարիս գինով էր՝ աղեղն անգամ շիտակ չկարենալ բռնելու աստիճան, ի՞նչպէս փախաւ եւ խելք ըրաւ ապաստանիլ եկեղեցիի մը մէջ: Հետապնդուող թշնամին չկաշառե՞ց արդեօք այս բանսպան, որ «պարտութիւն» մըն ալ կրած էր բարբարոսներէն՝ Կարքեդոնի առջեւ, նահանջող բանակին մէջ նետելով իր թարմ ուժերը: Կամ գիշեր ցերեկ թշնամին հալածելէ յոգնած՝ չուզե՞ց արդեօք կասեցնել հետապնդումը, սպաննելով հրամանատարը:

Պրոկոպիոս լուռ է այս մասին, միայն կ՚ողբայ հայ քաջ զօրապետին կորուստը: Շարլ Տիլ, որ մօտէն ուսումնասիրած է բիւզանդացի բոլոր մատենագիրները, չի յիշատակեր անգամ զայն, երբ էջերով կը խօսի Հերակլիոսի եւ Ջօր. Սողոմոնի վրայ:

Շարլ Տիլի այդ աշխատութենէն իմացայ, որ Հայ է նաեւ Ջօր. Սողոմոնը (L'Afrique byzantine, էջ 48): Մեծ բիւզանդագէտը նոյնիսկ կը յիշատակէ հայ զօրավարին ծննդավայրը, առնելով բիւզանդացի մատենագիրներէն, թէեւ Պրոկոպիոս կը մոռնայ արձանագրել այդ պարագան:

Եանոսկի կը գրէ թէ Բիւզանդիոնէն Ափրիկէ ղրկուած հրամանատարներուն մէջ ամէնէն տաղանդաւորը եւ հռչակ հանած զօրավարներէն մէկն էր Սողոմոն: Ու թերեւս ալ ամէնէն դժբախտը: Խստաբարոյ զինուորական, երբեք չէ փորձած սիրաշահիլ զինուորները զանազան առանձնաշնորհներ տալով, առատօրէն վարձատրելով, կամ անտարբեր ձեւանալով անոնց չահատակութեանց: Խստիւ կը պատժէր ամէն զինուոր կամ սպայ, որ կ՚աշխատէր հարստանալ ի վնաս կայսերական գանձին:

Բայց հետեւինք իր գործունէութեան.—

Բելիսարի Ափրիկեան յաղթանակները նախանձ պատճառած էին շատերուն, այնպէս որ զանազան ամբաստանութիւններ կը հասցնէին Բիւզանդիոնի կայսեր ականջին: Յուստինիանոս Ափրիկէ ղրկելով Ջօր. Սողոմոնը, ետ կանչեց Բելիսարը:

Բելիսար ճամբայ ելաւ դէպի Բիւզանդիոն, Սիկիլիոյ վրայով:

Ամբողջ Ափրիկէն յանձնուած էր Ջօր. Սողոմոնի: Հայ հրամանատարը շատ քիչ զինուոր ունէր իր տրամադրութեան տակ, ու թէեւ ժամանակ մը վերջ օգնական ուժ ստացաւ Բիւզանդիոնէն, բայց արդէն ապստամբած էին Մաւրիտանացիները եւ իրենց իշխանութիւնը հաստատած Բիւզակինէի մէջ:

Սողոմոն բանակն առաւ ու քալեց դէպի Բիւզակինէ ու ճակատեցաւ Մամմայի դաշտին մէջ: Մաւրիտանացիները 50,000նոց բանակով մը դիմադրեցին՝ բայց ջախջախուեցան (536 թուականին): Կարքեդոն ցնծութեան մէջ ինկաւ լսելով այս յաղթանակը: Սողոմոն վերադարձաւ Կարքեդոն, բայց դեռ յաղթութեան կանչերը չէին մարած՝ երբ լուր հասաւ թէ Մաւրիտանացիները, փոխանակ ընկճուելու իրենց ծանր պարտութենէն, աւելի կատղած, հսկայ բանակ մը կազմած՝ կ՚ասպատակէին Բիւզակինէի մէջ: Սողոմոն դարձեալ գնաց գտնելու թշնամին: Բուրգաւոն լերան ստորոտը դէմ առ դէմ ճակատեցան երկու բանակները: Սողոմոն դարձեալ յաղթանակեց եւ այնպիսի ջարդ մը տուաւ Մաւրիտանացիներուն, որ, եթէ հաւատանք պատմիչին, 50,000 հոգի փռեց ռազմադաշտին վրայ, մնացեալը փախաւ Աւրասիոս լեռը, Ցարգաս թագաւորին մօտ ապաստանելու:

Այս թագաւորը, իր անառիկ լեռներուն ապաւինած, երբեմն կ՚իջնէր Նումիդիոյ դաշտերը եւ կը թալանէր բնակչութիւնը: Սողոմոն հրամայեց Ալթիասի, որ Հոներու զօրաբաժինը առած՝ զսպէ ասպատակող թշնամին: Ալթիաս կրցաւ փախուստի մատնել Ցարգասը, բայց ի՞նչ օգուտ, քանի որ բարբարոսները կը բարձրանային Աւրասիոս լեռը՝ պատեհ առիթով մը դարձեալ վար իջնելու եւ սարսափ ձգելու համար քաղաքներու մէջ:

Սողոմոն որոշեց քանդել այդ բոյնը: Արշաւախումբին գլուխն անցած՝ բարձրացաւ ապստամբ լեռն ի վեր: Թէեւ դրական արդիւնք չունեցաւ, թէեւ զինուորական պատմութեան տեսակէտով՝ մինչեւ այսօր ուսումնասիրութեան նիւթ կը կազմէ Ջօր. Սողոմոնի լեռնային այդ արշաւը, իբրեւ ռազմավարութեան յանդուգն ձեռնարկ մը:

Սողոմոն վերադարձաւ Կարքեդոն, բայց լուր առած ըլլալով որ խռովութիւն ծագած է Սարտենիոյ մէջ, մինչեւ ուր կը հասնէր իր իշխանութիւնը, անմիջապէս արշաւախումբ մը պատրաստեց՝ երթալ զսպելու համար ապստամբները: Իրեն կ՚ընկերանար Պրոկոպիոս պատմիչն ալ: Բայց այս անգամ ապստամբութիւնը ծագեցաւ իր իսկ արշաւախումբին մէջ: Իր զինուորները, ձանձրացած այլեւս այդ պատերազմներէն, կ՚ուզէին վայելել յաղթութեան պտուղները,— այն հողերը, որոնք կը շահագործուէին իբրեւ կայսերական ագարակ, կ՚ուզէին սեփականացնել: Չէ՞ որ, կ՚ըսէին, գրաւուած են իրենց արիւնով: Միւս կողմէ, մաւր աղջիկները, որոնք կին առած էին իրենց, անդադար կը գրգռէին բիւզանդական տիրապետութեան դէմ: Եւ վերջապէս Արիոսի աղանդին հետեւող եպիսկոպոսները կը ջանային Ափրիկէն անջատել Արեւելքէն:

Ըմբոստութիւնը այնքան ծանր հանգամանք ստացաւ, որ Սողոմոն հազիւ կրցաւ ազատել իր կեանքը: Իբրեւ խիստ մարդ, արդէն ժողովրդականութիւն ալ չունէր: Հրաշքով միայն կրցաւ փախչիլ եւ Պրոկոպիոսի հետ ապաստանիլ Սիկիլիա, ուր կը կենար տակաւին Բելիսար:

Բելիսար անմիջապէս անցաւ Ափրիկէ: Կարքեդոն տակաւին հաւատարիմ կը մնար,— զօրացուց իր բանակը եւ քալեց ըմբոստներուն դէմ, որոնց գլուխն անցած էր Ստոցաս: Ըմբոստները պարտուեցան Մեմբրեսայի առջեւ: Խաղաղութիւնը հաստատելէ վերջ, Բելիսար վերադարձաւ Սիկիլիա, բայց Ստոցաս գլուխ վերցուց նորէն: Յուստինիանոս այս անգամ Ափրիկէ ղրկեց Գերմանիկոսը,— բարեհամբոյր այլ քաջ զօրավար մը, որ գիտցաւ քաղցրութեամբ վարուիլ, խոստումներ ընել եւ սիրաշահիլ ըմբոստները: Երբ այսպէս զօրացուց իր դիրքը, քալեց Ստոցասի վրայ, որ իշխանութիւն հաստատած էր Նումիդիոյ մէջ, կռնակը Մաւրիտանացիներուն տուած: Գերմանիկոս, զանազան խոստումներով, սիրաշահեցաւ Մաւրիտանացիներն ալ, որոնք կռուին ամէնէն արիւնահեղ պահուն՝ անցան Գերմանիկոսի կողմը: Ստոցաս, պարտուած, փախաւ երկրին խորերը: Ըմբոստներուն գլուխը անցաւ Մաքսիմինոս, բայց Գերմանիկոս, սուտ երդումներով եւ խոստումներով, զայն եւս խաբեց, բռնեց ու կախեց Կարքեդոնի դուռներուն առջեւ: Այսպէս մաքրելէ վերջ ըմբոստներուն պարագլուխները, բռնաւ քաղցրութեամբ վարուիլ զինուորներուն հետ եւ երկու տարի խաղաղութեամբ կառավարեց Ափրիկէն: 539ին, Բիւզանդիոնի կայսրը դարձեալ Ափրիկէի իշխանութիւնը յանձնեց հայ զօրավարին: Գերմանիկոս վերադարձաւ Բիւզանդիոն եւ Սողոմոն՝ Կարքեդոն:

Սողոմոնի առաջին գործն եղաւ մաքրել Աւրասիոս լեռը, որ ապստամբներուն բոյնն էր: Նոր արշաւախումբով մը բարձրացաւ լեռը, գրաւեց բոլոր դիրքերը, մաքրեց ապստամբներէն, նոյնիսկ պահականոցներ հաստատեց, եւ այսպէս խաղաղեցնելէ վերջ Նումիդիան, անցաւ Սիտիֆիսի (այժմ Սէթիֆ) շրջանը ապստամբներու երկրորդ բոյնը,— այս շրջանը եւս մաքրեց, անցաւ Կեսարիա (այժմ Շէրշէլ): Ամէն կողմ հուրով եւ սուրով հաստատելէ վերջ Բիւզանդիոնի կայսեր գերիշխանութիւնը, վերադարձաւ Կարքեդոն:

Չորս տարիէ ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէր Ափրիկէի մէջ, երբ Սողոմոնի ազգականները, իրենց նենգ եւ անխոհեմ վարմունքով, պատճառ դարձան ընդհանուր եւ նոր ապստամբութեան մը: Սողոմոնի ազգականներէն մէկը կ՚իշխէր Տրիպոլիսի վրայ,— պատւոյ խօսք տալով՝ հրաւիրեց 80 մաւր ըմբոստներ, որ անձնատուր ըլլան: Եւ երբ Մաւրերը անձնատուր եղան, չյարգեց իր տրուած խօսքը եւ սպաննեց բոլորն ալ: Կատղեցան Մաւրերը, զէնք առին դարձեալ եւ ապստամբութիւնը ծաւալեցաւ արագօրէն: Սողոմոնի ազգականները, Սերկիոս եւ Կիրոս, ապաստանեցան Կարքեդոն, Սողոմոնի մօտ:

Սողոմոն բանակով մը քալեց Մաւրիտանացիներուն դէմ: Կատաղի ճակատամարտ մը սկսաւ Թեւեստայի մէջ: Բանակը սակայն բոլորովին հաշտուած չէր Սողոմոնի հետ, այնպէս որ Սողոմոն սպաննուեցաւ կռիւին մէջ:

Բիւզանդիոն ընդհ. հրամանատարութիւնը յանձնեց Սողոմոնի ազգականին, Սերկիոսի (Սարգիս), որ թէեւ քաջ եւ ճարտար զինուորական մըն էր, բայց նենգ էր եւ յետոյ ինքն էր որ պատճառ դարձած էր ընդհ. ապստամբութեան: Բանակը մերժեց զայն ճանչնալ: Ժամանակ մը վերջ Յուստինիանոս Բիւզանդիոն կանչեց զայն:

Ափրիկէ, սակայն, այնուհետեւ երկար չմնաց բիւզանդական տիրապետութեան տակ: Արաբները եկան ու գրաւեցին:

Արաբական տիրապետութեան շրջանին եւս ունեցանք հայ մեծ դէմքեր, բայց անոնք գործած են Եգիպտոսի մէջ: Հիւս. Ափրիկէի մէջ, Կարքեդոնէն մինչեւ Ալճերիոյ արեւմուտքը, Հայերը վերստին երեւցած են այլեւս միայն մեր օրերուն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

*** Սխալ կը գործէ ան, որ կին կ՚առնէ իր հոմանուհին, անչաւ քացախի վերածած կ՚ըլլայ լաւ գինի մը հին:

Սէրը լուսնի նման է, երբ որ չաճիր՝ կը պզտիկնայ:

Սիրոյ պատերազմին դաշտէն փախչողներն են որ կը ... յաղթեն:

Վստահէ նաւդ հովերուն բայց ոչ սիրտդ աղուոր կնկան, քանզի ծովուն փրփրալից ալիքներէն մոլեկուն, շատ աւելի նենգաւոր են, աւելի բազմավըտանգ՝ խոստումները կիներուն որոնց պէտք չէ հաւատանք:— Ալփասլան

*** Սիրուած կնոջ մը մասին պատրանքները կը նմանին յօդացաւի, մարդ բոլորովին չի կրնար բուժուիլ անկէ:— Հանրի Պէկ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Հազարացի ընկած զինուորներին շարունակ փոխարինում էին նորերը, որոնք ներքին յարկից վազում էին դէպի վեր դիտական ճարպիկութեամբ. մինչդեռ հայ զօրաց թիւը գնալով նուազում էր: Որովհետեւ միւս կողմերի վրայ կռուողներից որեւէ օգնութեան հասնել չէին կարող. ամէն մի խումբ իր դիմացի հակառակորդն ունէր: Բայց եւ այնպէս այդ սակաւաթիւ քաջերը կռւում էին յուսահատ կատաղութեամբ եւ միեւնոյն ժամանակ զարմանում կամ զայրանում, որ աշտարակը այդքան ժամանակ կանգուն է մնում իր տեղը:

Փոքր մի եւս եւ հայ կարիճները պիտի յաղթահարուէին, եւ աշտարակի զօրքերը վերջին հարուածը տալով նրանց՝ պիտի խուժէին պարսպից ներ:: Բայց ահա յանկարծ լսուեց մի բամբիւն, ապա մի դղրդոց, եւ փայտակերտ աշտարակը, ալիքների մէջ ընկղմող հսկայական նաւի նման ճօճալով ու տատանելով սկսաւ մի կողմից խրուել գետնի մէջ եւ միւս կողմից հակուելով՝ զարնել պարսպին: Կամուրջն ու ներքին տախտակամածը փշրուեցան, վերին յարկը միւս երկուսից բաժանուելով կործանուեցաւ, իսկ վերջիններին շրջապատեց մի սոսկալի հրդեհ, որ առաջացել էր գետնափորի մէջ նաւթով ողողած խուիների վառելուց:

Հազարացիները այդ տեսնելով յուսահատութեան աղաղակ բարձրացրին, մինչդեռ Հայերն ուրախութեան ու ցնծութեան ձայներ էին արձակում: Թէկէս հրշէջների խումբը շրջապատեց իսկոյն վառուող աշտարակը եւ թափեց նրա վրայ իր այծատիկերի ջուրը, սակայն կրակը հանգցնել չկարողացաւ: Բոցեղէն լեզուները, որոնք գետնի միջից անընդհատ ծառանալով շրջապատել էին աշտարակը, գրեթէ կէս ժամում այրեցին ու մոխիր դարձրին նրան՝ իր մէջ ունեցած զէնքերով ու զօրքերով:

Աշտարակից աւելի լաւ բաղդի չհանդիպեց կրիան, որ գլխաւոր բուրգին մօտեցնելով՝ կամենում էին նրա ներքին յարկը խրամատել: Կրիան մի քառակուսի եւ լայնադիր տախտակամած էր, մի քանի կանգուն բարձրութեամբ, հաստատուած ութ ստուար անիւների վրայ եւ չորս կողմից պատած անեփ ու թաց կաշուով, որ նրան վերին կողմից ազատ էր պահում հրդեհից: Այդ ծանրաշարժ գործին առաջ էին մղում գլանների վրայ ձգած տախտակների վրայով: Բուրգին կամ պարսպին մօտեցնելուց յետ, նրա տակ մտնում էին մի քանի տասնեակ մարդիկ, որոնք եւ բրերով ու նիզերով սկսում էին քանդել պատուարը, չվախենալով ամրոցական հարուածներից, որովհետեւ հաստաչէն տախտակամածը պաշտպանում էր նրանց:

Սակայն Բիւրականցիք ուրիշ հնար էին մտածել նրան կրակելու համար: Հէնց որ Հազարացիք առաջին փոքրիկ խրամատը բացին, իրանք այդ անցքով սկսան թափել ահագին քանակութեամբ թեփախառն նաւթ: Հեղուկը հոսելով լճացաւ կրիայի տակ. ապա մի ակնթարթում կրակեցին նրանք այդ հեղուկը հէնց խրամի բերանում: Բոցը ծաւալուելով մտաւ կրիայի մէջ: Պարսպահար զունդն բռնաւ փախչիլ. շատերն էլ կրակից բռնուեցան, իսկ կրիան մնաց բոցեղէն լեզուների մէջ: Այդ միջոցին բուրգի վերեւից սկսաւ տեղալ նետերի սաստիկ տարափ այն խիզախ խմբերի վրայ, որոնք կարթաւոր չուաններ ձեռքերնին մօտենում էին կրիային՝ կրակների միջից նրան ազատելու համար: Այդ անել, ի հարկէ, թոյլ չտուին նրանց Հայերը, եւ կրիան հետզհետէ այրուելով դարձաւ մի մոխրակոյտ:

Զօրապետի կատաղութեանը չափ չկար: Արաբական նժոյգը հեծած, սուսերամերկ եւ սրարշաւ նա դիմում էր մերթ այս ու մերթ այն կողմը, եւ ահեղ որոտալով՝ առաջ էր մղում մարտիկներին, ոմանց թշնամանում, ոմանց խրախուսում էր. հայ կարիճներին օրինակ էր տալիս նրանց. վառում, բորբոքում էր պատերազմը: Բայց բոլորն ի զուր, բոլորն ապարդիւն: Հայոց նետերն ու կրակը ահագին կոտորած էին անում նրա զօրքի մէջ: Շատերը նրանցից ձգում, փախչում էին եւ զօրավարի հրամանն ու սպառնալիքը չէր վերադարձնում գասալիքներին:

Վերջապէս մի քանի ժամուայ կատաղի կռուից ու խիզախ յարձակումից յետ, Բէշկիրը հրաման արաւ զօրքին նահանջ տալու եւ բանակատեղը դառնալու:

Այդպէս էլ կատարուեցաւ:

Իսկ Բիւրականցիք ուրախութեան աղաղակներով ծաղր ու ծանակ էին անում նրանց:

Այդ գիշեր թշնամու բանակը կարծես սուգի մէջ էր, մինչդեռ Բիւրականը ջահերով ու ղամբարներով լուսաւորուած յաղթութեան տօն էր կատարում:

Հետեւեալ երկու օրը թշնամին յարձակում չարաւ, որովհետեւ զբաղուած էր իր վնասները դարմանելու եւ նոր զօրախմբեր կազմելու հոգսերով:

Երրորդ եւ հետեւեալ օրերը նա շարունակ յարձակւում եւ մի քանի ժամ անյաջող կռիւ մղելուց ու հարիւրաւոր հոգիներ կորցնելուց յետ, վերադառնում էր բանակ:

Եօթ օր անցաւ այսպէս եւ սակայն Բէշկիրը չկարողացաւ Բիւրականն առնել: Ութերորդին՝ նա պատրաստւում էր բանակը վերցնել եւ հեռանալ, երբ մի դժբաղդ ու անակնկալ դէպք Հայոց բաղդի անիւը դարձուց:

Թէոդորոս ճգնաւորի բերած զօրքերից երկու հոգի, որոնք պահնորդ խմբից էին, վէճի բռնուեցան կաթողիկոսարանի թիկնապահների հետ: Վէճը կռուի փոխուելով՝ Բիւրականցիները նորեկներին ծեծեցին: Վերջիններս առանց իրանց առաջնորդի խնդրին ու թախանձանացը ուշադիր լինելու՝ դիմեցին վեհարան կաթողիկոսին գանգատուելու: Սահակ եպիսկոպոսը դիմաւորեց նրանց եւ իր քաղցր խօսքերով ու յորդորներով աշխատեց զինուորների սիրտն ամոքել. բայց վերջիններս անդրդուելի մնացին. նրանք կամենում էին կաթողիկոսին տեսնել:

(Շար.)

ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Եթէ չեմ սխալիր, քսան տարուան …թացքին, երկրորդ հրապարակային ձեռնարկն է որ կը նուիրուի Արամի յիշատակին։ Առաջինը՝ 1920 …ուարին, Երեւանի մէջ, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Երեւանի կոմիտէի կողմէ։

Մեռած՝ տարի մը առաջ, բայց իր …անի շունչը տիրական էր Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ այդ օրերուն։ Իրմով ոգեւորուող, իր կորովին, …ոգին եւ նուիրումին մեծ մասով …ական բազմութիւնը, ոտքի վրայ էր Հայաստանի խորհրդարանի …ին մէջ։ Գլխաւոր բանախօսը … Վ. Ն. էր, որ իրեն յատուկ …ութեամբ տուաւ իր լաւագոյն …երէն մէկը։ Լուռ էր ունկնդիր…ութիւնը։ Ընդհանուր յուզումը …ձեծանքը ոչինչով կը խանգարէր … մթնոլորտին վեհութիւնը։ Վիշ… անմիջական այդ արտայայտու…ը չէր ծածկեր սակայն ապրելու …կամ հաւատքը, որ նոյնպէս Հա…աստանի ժողովուրդինն էր, ներշնչ…ած Արամներու գործէն։

…րբեր օրեր էին,— տարբեր շըր–…, 1920ին։

…այդ թուականէն ասդին շատ բան է …ուեր ոչ միայն Երեւանի՝ Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, այլեւ …ովին շրջուեր է հայ կեանքը՝ …ստանէն մինչեւ ամենափոքր …ութը։

…յաստանի Հանրապետութեան …ադրի-ժամանակակից մեծ…ոց՝ Արամի անունը արգիլուած …ին այդ հանրապետութեան սահ…երուն մէջ։ Գաղթաշխարհը իր …ծուն հողերուն տակ, երբեմն …ած, երբեմն յանցաւոր անտարբերութեամբ, «իմաստութիւն» կը …է լռութեան մէջ թաղել բոլոր …յական արժէքները։

…պայմաններուն մէջ, շուրջ …ւեկինը տարուան մոռացումէն …, մեր Րաֆֆի խումբն է ահա, որ …րհի մեծարանքի հրապարակա…յցով մը յիշել այն անձը, որ … տարի առաջ ճիշդ այն օրերուն …ման, ոգեւորութեան եւ դիւ…ական խոյանքներու իրական …րդանիշն էր, Հայաստանի հողին … իր հայրենիքը պաշտպանող … ժողովուրդին։

…վեթերան ընկերներէն Վ. Փա…զեանին վիճակուած էր նախագա…ութեան հանդէսին։ «Մեր հայրե…քին եռք զոր երգեց Րաֆֆի …ը, նախագահը քանի մը խօս… կը ծանօթացնէ օրուան ձեռնար… Յետոյ կը հրաւիրէ մէկ վայր… յոտնկայս յարգել Արամի յի…կը։ Րաֆֆիի ներկայացուցիչը, …Սեդա Հանըմեան, յուզուած կը … խումբին ուղերձը։ Ցարդան…փրոյ ջերմ զգացումներուն հետ, …ֆֆի խումբը չէ՞ր կը դնէ իր ան… հաւատքին վրայ, քալելու ան…, Արամներու ճամբէն, հասնե…համար հայրենիքի ազատութեան …րողջացման մեծ հանդրուանին։ …հաւատքով է, որ Րաֆֆին կը …է, այսպիսի ձեռնարկներով ոչ …ի յարգանքի տուրքը տալ, այլեւ …թանալ ու ծանօթացնել մեր բո…ծ գործիչները։

…ը կը տրուի Ծ. Միսաքեանի։ …ը Արամին հետ է, …որ մանկութեան թշուառ օրերէն, երբ դասագրքի դրամ անգամ չունէր, եւ տետրակի մը մէջ կ'օրինակէր օրուան դասերը։ Դեռ այդ օրերէն իր հիմնական գիծը կը կազմէր ըմբոստութեան եւ պայքարի ոգին, որուն շնորհիւ կը դառնայ առաջիններէն Շուշիի նորազարթ երիտասարդութեան։ Դպրոցէն մինչեւ Բագու, Կարս եւ ապա Վասպուրական։ Ընկեր Միսաքեան, խանդավառութեամբ կ'ուրուագծէ Արամի աստիճանաբար զարգացումը, էրբեւ տիրական դէմք։ Դեռ Բագու եղած ատեն 1900—2, երիտասարդ Արամը կ'ըլլայ առաջիններէն մէկը որ ըմբոստացում եւ պայքար կը քարոզէ ցարական բռնութեանց դէմ։ Կարսի մէջ ան արդէն պատասխանատու գործիչ մըն է մինչեւ 1904, որու ընթացքին երեւան կը բերէ նաեւ իր կազմակերպչական անվիճելի կարողութիւնը։ Բագու եւ Կարսը չէին գոհացներ, սակայն, Արամը։ Ան կ'ուզէր անցնիլ «սահմանը»։ «Սահմանը անցնիլը արդէն իսկ բովանդակ պատմութիւն մըն է զոր պէտք է սերտեն մեր բոլոր երիտասարդները, ըմբռնելու եւ գնահատելու համար Արամներու իրական մեծութիւնը»։ Ընկերը յիշելով դրուագներ Արամի յուշերէն, իր ճամբորդութեան ընթացքին, ունկնդիրները առաջնորդեց այն բոլոր սիրելի վայրերը, ուր կազմաւորուեցան մեր բազմաթիւ ծանօթ եւ անծանօթ հերոսները, թրծուելով ժամանակին յատուկ հոգեկան եւ ֆիզիքական տառապանքներու մէջ։

Ծ. Միսաքեանի առանձնապէս երիտասարդութեան համար կրթիչ ճառէն ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ Գնդ. Պ. Ա. Շահխաթունին, մէկը 1917—19, Արամի անմիջական գործակիցներէն։ Պ. Շահխաթունին իրեն յատուկ եղանակով յիշեց բազմաթիւ դրուագներ 1918էն, կենաց եւ մահու պայքարի օրերէն։ «Ես որ եւ է քաղաքական հոսանքի չեմ պատկանած, Հայաստանի զինուոր մը եղած եմ եւ իբրեւ այսպէս է որ մօտեցած եմ Արամին ու անոր գործին։ Իր «ոչ, Երեւան պիտի չյանձնեմ» յայտարարութիւնը, Էջմիածնին սպառնացող թրքական յառաջխաղացումի ճակատագրական պահուն, փրկեց կացութիւնը։ Առանց Արամին, ես կը յայտարարեմ, որ ամէն ինչ կորսուած էր 1918ին»։

Մէկը միւսէն յուզիչ դրուագներով, Գ. Շահխաթունին կը վերջացնէր, զինուորական բարեւով «վերածնուող Արամին, որ կը տեսնեմ ահա, հակառակ որ կորսուած է այսօր իր հողաթումբն անգամ»։

Ընկեր Փափազեանի խնդրանքով, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Ա. Գիւլխանդանեան, որ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց Կովկասահայ իրականութեան վրայ 1900 թուականներէն առաջ, եւ պարզեց այն աննպաստ պայմանները, որոնց մէջ ստիպուած էր գործելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Այս շրջանին է ահա, երբ դեռ Բագուի մեր կազմակերպութիւնը հազիւ փոքրիկ կորիզ մը կը ներկայացնէր, խմբուած նաւթային շրջանին մէջ, երեւան կուգայ երիտասարդ Արամը։ «Իր խօսելու, կազմակերպելու ընդունակութիւնը հնարաւորութիւն կուտայ անոր մտնելու աշխատաւորական լայն շրջանակներու մէջ, եւ տարին չանցած, մեր փոքրիկ խումբը արդէն կը դառնայ 200է աւելի անդամներով կազմակերպութիւն մը»։

Արամի համար նեղ կուգայ այլեւս Բագուն, կը վկայէ ընկեր Գիւլխանդանեանը, Կարս կը մեկնի, այս անգամ աւելի պատասխանատու պարտականութեամբ, բայց հոն եւս նեղ կուգայ։ Ի վերջոյ Հայաստան էր, սահմանէն անդին, որ կրնար բաւարարել զինքը։

Հետաքրքրական դէպք մը կը պատմէ ընկեր Գիւլխանդանեան Արամի Բագուէն մեկնումի առթիւ։ Ողջերթի կացող քանի մը ընկերները կառախումբը շարժած ատեն բարձրաձայն կ'երգեն «Մեր հայրենիք»էն կտոր մը։ «Չեմ գիտեր թէ, ասկէ առաջ այս երգը երգուա՞ծ էր, բայց ասկէ ետք ան նկատուեցաւ տեսակ մը պաշտօնական, բոլոր նման առիթներու մէջ։ Աւելցնենք թէ նոյն այդ «Մեր հայրենիք»ը, իբրեւ ազգային պաշտօնական երգ, Հայաստանի զինուորական նուագախումբը կը նուագէր մեղմօրէն, երբ Արամի դագաղը կը փոխադրուէր գերեզման։

Ընկեր Փափազեան, որուն անմիջական գործակիցն էր եղած Արամ, իր կարգին գեղեցիկ վերլուծումով մը տուաւ Արամի գիծերը։ Այդ շահեկան վերլուծումէն կը յիշեմ քանի մը գիծեր միայն,— հաւատքը, նուիրումն ու անսահման զոհաբերութիւնը, ժողովրդական լայն խաւերու մէջ թափանցումը, կազմակերպչական իր անվիճելի տաղանդը, եւ վերջապէս իր ժողովրդական հաւատորի ընդունակութիւնները, Արամի ամբողջական նկարագրին տարրերը կը կազմէին, շնորհիւ այս առաւելութիւններուն Արամին վիճակուած է կատարել մեծ գործեր եւ մեծ աշխատանքներ։ Ճիշդ է, Պ. Շահխաթունիի յայտարարութիւնը, որ եթէ չըլլար Արամը, այլ կերպ կը վերջանար 1918։ Որովհետեւ Արամի նկարագիրը եւ անոր առաւելութիւնները ունեցողները միայն կրնային ստեղծել 1918ի յաղթանակը որու վրայ հիմնուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

Ունկնդիրներու ծափերուն մէջ, որ կրկնուեցաւ խրախճանքի ճառի ընթացքին, վերջացաւ այս կրթիչ, հանդէսի առաջին մասը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, մեներգներով, Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Պ. Մէհթէրեանի։ Արտասանեցին Տիկին Ա. Սարգիսեան եւ Պ. Ռ. Զարգարեան։ Բոլորն ալ յաջող եւ ներդաշնակ օրուան ձեռնարկին, արժանացան խանդավառ ծափերու։

Իր ամբողջութեան մէջ արժանավայել այս երեկոն պատուաբեր էր Րաֆֆիի խումբին համար։ Ցանկալի է, որ շարունակական դառնան նման ձեռնարկները, որոնց կարեւորութիւնը անվիճելի է։

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնը, մշտական տօնասրահը պատմական խոշոր թուականներուն, կիրակի օր ժամադրավայր դարձած էր հոծ բազմութեան մը, ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի որ շուրջ քառորդ դար դարբնած էր հայ հոգին եւ մարմինը անսպառելի կորովով մը։

Հանդէսը կէս ժամ ուշ կը բացուի։ Ամփիոնին կեդրոնը կը գրաւէ Պ. Ժըվէն, իր շուրջն ունենալով Պ. Պ. Փ. տը Վէու, Ա. Չօպանեան, Ա. Խատիսեան, Տօքթ. Վ. Թորգոմեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործօն անդամները եւ զանազան միութեանց ներկայացուցիչները։

Դրօշ ի ձեռին՝ ամփիոնի սանդխամատերուն վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն յարգալից ողջոյնի գիրքին մէջ, «Քնար» երգչախումբը կ'երգէ «Մարսէյյեզ»ն ու «Յառաջ նահատակ»ը։

Կրթական նախարար Պ. Ժան Զէ կը բացակայի բանաւոր պատճառով մը։ Իրեն կը փոխարինէ Պ. Ժըվէն, նախագահը Ֆրանս. գնդախաղի դաշնակցութեան։

Ցարդելի նախագահը խիստ համակրալից ոճով մը կ'արտայայտուի Հայոց մասին, զանոնք կը նկատէ իրբեւ իրենցմէ, «Փարիզեն», կը թուէ հայ մարզիկներուն յատկանշական դերը գնդախաղի մրցումներուն մէջ, ապա խօսքը կը վերջացնէ շեշտելով թէ՝ Հայերը մեծն Ֆրանսայի հիւրընկալ ափերուն վրայ իրենց գլխին վրայ տեղ ունին։

Իրեն կը յաջորդէ Պ. Ա. Չօպանեան, որ նախ կը կարդայ Ֆրանսացի բարձրաստիճան անձնաւորութեանց պատճառաբանեալ բացակայութեան գիրերը (Ժօր. Պրեմոն, Լ. Ռոլէն, Ժօր. Տիւֆիէօ, Լուի Մառէն եւն.) եւ մասնաճիւղի մը ուղերձը։ Յետոյ կը խօսի աւուր պատշաճի ճառ մը, ուր կը բացատրէ մարզանքին սկզբնական արտայայտութիւնները հին Հայոց մէջ, մէջբերումներ կ'ընէ Ղ. Փարպեցիի այծեամի եւ թռչունի որսորդութեան նկարագրութիւններէն, կը թուէ մեր զօրականներուն կատարած դերը բիւզանդիոնի եւ ռուսական բանակներուն մէջ, ինչպէս եւ օտար լեգէոնի հայ ռազմիկներուն քաջութիւնները ընդհ. պատերազմի ընթացքին։ Վառ գոյներով կը պատկերացնէ վայրավատին հայութեան վիճակը զինադադարի շրջանին, երբ ափ մը տղաք հիմը կը դնէին Հ. Մ. Ը. Մ.ին։ Կը յիշէ հայ մարզիկի մը խօսքը, «Եթէ սկաուտիզմը գոյութիւն իսկ չունենար, պէտք է որ ստեղծէինք»։ Ցարդելի գրագէտը չի մոռնար նաեւ յիշել Պոլսոյ Ֆրանս. մարզպանին գնահատութիւնը հայ արիներուն, յուլիս 14ի տօնակատարութեան, բայց մանաւանդ գնդ. Մաքսուէլինը. — «Սկաուտիզմը մենք հիմնեցինք, իսկ Հայերը կատարելագործեցին»։ Վերջապէս, վեր կ'առնէ այն իրողութիւնը թէ Ֆրանսահայ զինուորներուն մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներէն, որոնք բանակի պետերուն հիացումը գրաւած են իրենց կարգապահութեամբ եւ զինուորական վարժութեամբ։

Ռուսական օփերայի պարիթոններէն Պ. Ս. Իսահակեան, ընկերակցութեամբ Օր. Մ. Մարգարեանի, իր ռամբ եւ լեցուն ձայնով կը գոռացնէ հանդիսասրահը, երգելով «Մինակ ճամբորդ եմ» եւ «Արծիւի երազ»ը (Թ. Ղազարեան)։

Օր. Տ. Ջառափեան դաշնակի վրայ ճարտարօրէն կը նուագէ երկու օտար կտոր.— Pastorale եւ Séguedillas, ինչպէս նաեւ Կոմիտաս վրդ.ի պարերգներէն «Շորոր», «Էրենկի», «Շուշիկ» ու Բարխուդարեանի «Նազ պար»ը։

Մեր խոստմնալից ուժերէն Պ. Ն. Մարգարեան ոգեւոր շունչով մը կ'արտասանէ Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանինը», Ա. Չօպանեանի «Ո՛վ մարդկային սիրտ»ը (Ֆրանսերէն)։

Հերթը կրկին «Քնար» երգչախումբինն է, որ հետզհետէ կ'երգէ «Սարը սարի նման չէ», «Սոնա եար»ն ու «Հո՛յ նար»ը։

Հոս տասը վայրկեան դադար տեղի կ'ունենայ, որու ընթացքին միութեան անդամները եւ բարեկամները վաճառքի կը հանեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեայ գործունէութեան նուիրուած հատորը, ապահովելով 4—5000 ֆրանք։

Հանդէսին երկրորդ մասին բացումը դարձեալ կը վիճակի «Քնար» երգչախումբին, որ այս անգամ կ'երգէ «Ո՛վ մեծասքանչ»ը եւ «Տէր կեցո»ն։ Օր. Աստղիկի զմայլելի ձայնը մեղմ կը փոխադրէ Կոմիտաս վրդ.ի այդ հզօր աղերսին խորհուրդներուն մէջ։

Եւ ահա խօսք կ'առնէ Պ. Վ. Իշխանեան, արտասանելու համար իր գեղեցիկ ճառերէն մէկը։ Բանախօսը բացառիկ նշանակութիւն մը կուտայ այս տօնակատարութեան, վճռականօրէն կը ժխտէ այն տեսակէտը թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը զուտ մարզական կազմակերպութիւն մըն է։ Կը թուէ անոր հոգեկան եւ բարոյական հզօր դերը հայկական կեանքին մէջ։ Զուգակշիռ մը կ'ընէ հեթանոսական հաւատքին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարին միջեւ։ Մեծ նախճիրին աւերակոյտերուն մէջէն, այս կենսունակ կազմակերպութեան հիմնադրութիւնը, հոն ուր մեզ ջարդելու որոշում տրուած էր, հրաշափառ յարութիւնը կը նկատէ հայ ժողովուրդին։ Ներբողը կ'ընէ աթենական իմաստութեան (առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ), կը թելադրէ ժպիտը ծաղկեցնել հոգիներուն մէջ, իբրեւ կենսական ազդակ բարոյական վերականգնման։ Բացարձակապէս դէմ կ'արտայայտուի այն կարծիքին թէ՝ այս պայմաններուն մէջ աւելորդ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի գոյութիւնը։ Ընդհակառակն, կը ջատագովէ այն նախախնամական առաքելութիւնը որ վիճակած է այս միութեան, նոր աւիշ ներարկելու համար գործարանի ջղասպառ հայորդիներուն։ Կը յիշէ «ասիտ»ներուն եւ ծուխերուն մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վճռական դերը, հայրենիքի գաղափարը ներմուծելու համար։ Ինք եւս կ'անդրադառնայ պոլսահայ սկաուտներու յաղթանակին, վեց հարիւր տարուան գերութենէ մը եւ ոսկորներու դէզերու մէջէն, զոր կը նկատէ Հայոց ապրելու կամքին արտայայտութիւնը։ Կը մաղթէ որ այս հանդէսը ոչ թէ վերջինը, այլ սկիզբն ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործունէութեան, անվկանդ կորովով շարունակելու համար իր ծրագրին ու ազգային իտէալներու իրագործումը։ Յետոյ կը յիշատակէ լեհ մեծ հայրենասէրին՝ մարաջախտ Փիլսուտսքիի ոտքի վրայ թաղուելու վերջին կամքը, ու իր խօսքը կ'աւարտէ. «Եթէ նոյնիսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ը մեռնելու ըլլայ, թող Մովսէսի պէս դէմքը դարձած ըլլայ դէպի հայրենիք»։

«Միջերկրականի կոմիտէ»ի անդամներէն Պ. տը Վէու, հեղինակ «Ողջո՛յն առ Մուսա լեռ»ի, կը հրաւիրուի երկու խօսք ըսելու։ Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, մեր ազնիւ բարեկամը վերջերս գացած էր «Սեւ լեռ»ը, ծերակուտական Կոթըրոյի հետ, որուն երակներուն մէջ կը հոսի հին ասպետական արիւնը։ Յուզումէն հատկտեալ ձայնով մը, համակրելի հեղինակը վերակոչեց Մուսա Լերան փառայեղ անցեալը, յիշեց Սուէտիոյ Հայորդիներուն ընծայած ընդունելութիւնը, սրճարանի մը մէջ, մեծարանքի եւ սիրոյ ցոյցերը, մանաւանդ որ ինք ամիսէ ի վեր ոչ մէկ Ֆրանսացիի երես տեսած էին, անոնց յոյսը, հաւատքը Ֆրանսայի դրօշին հանդէպ, այն Ֆրանսայի որ ասպետական ոգիով տէր եղած էր ճնշուած ժողովուրդներուն, բայց, աւա՜ղ, այժմ դէպքերու պարտադրանքին տակ Ալեքսանտրէթը լքելու ճամբուն վրայ կը գտնուէր։

Ջութակահար Տիկին Լ. Տէմիրճեան, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. Ա. Քլեմանի, իր մօդական արուեստին հմայքը կը պտտցնէ մեր հոգիներուն մէջ, հետզհետէ նուագելով.— Lamants ecossais (Է. Գարաթ), Pièce en forme de Tabanera (Մ. Ռավէլ) եւ Menuet (Քրէյսլէր)։

Հերթը Օր. Հ. Թորոսեանինն է, որ դերզգայուն շունչով մը կ'երգէ «Կալին երգ»ըր ընկերակցութեամբ Պ. Ֆոշէէի սրինգին, ապա Ռոսինիի «Սեվիլլայի սափրիչը»։ Իսկ բուռն կրկնահրաւէրներու վրայ «Հօյ Նար»ն ու «Համբարձում եայլա»ն։

Դարձեալ տեսարանի վրայ կ'երեւի Պ. Ն. Մարգարեան, այս անգամ արտասանելու համար Ա. Իսահակեանի «Հայրենի օճախ»ը (ֆրանսերէն) եւ Դ. Վարուժանի «Վահագն»ը (հայերէն)։

«Քնար» երգչախումբը կը փակէ հանդէսը հետզհետէ երգելով «Լուսնակն անուշ»ը, «Անձրեւ եկաւ»ը, «Կալի հորովէլ»ը, «Ձիդ տուր քաջիւ»ն եւ «Քաղհան»ը։

Միութիւնը արուեստագիտուհիներ վարձատրեց գողտրիկ ծաղկեփունջերով, բոլոր մասնակցողներն ալ ջերմօրէն ծափահարուեցան։ Երանի՛ թէ ժողովուրդը նոյնքան խանդավառութիւն ցոյց տար այս ժողովրդական կազմակերպութեան միւս ձեռնարկներուն...

*** Կազմակերպութեան ժրաջան անդամներէն Հայկ Մերկերեան եւ խմբապետ Սերոբ Սերոբեան, միութեան քսանամեակին առթիւ, ստացած են «Արարատեան Սկաուտ»ի ասպիճան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոսկի շքանշանը։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

*** Սիրահարի մը մտածումը օդէն տրագ կը հալածէ իր տենչանքին առարկան, եթէ նոյնիսկ աշխարհի ծայրն եղած ըլլայ ան։

Սիրահարը իր մէջ կը կրէ երկրային բոլոր գանձերը։ Իր բերանը առափ մըն է՝ յակինթներով ու գոհարներով լեցուն, որոնք կը փայլին իր աչքերուն մէջ։

Սիրահարական զգուանքներուն հեշտանքը աւելի խոր է քան ծովերը, ու մարդ իր սիրածին գրկին մէջ, կը կարծէ լողալ ովկիանոսներու երանութեանց վրայ։

Սէրը՝ Ալլահին ամէնէն հրաշալի ստեղծագործութիւնն է՝ երկրի վրայ։ Վայելքի իր ամէն մէկ բոպէն՝ թէեւ շատ կարճ՝ կը պարփակէ ամբողջ յաւիտենականութիւնը։

(Աֆղանիստանի առած)

*** Սէրը գարնանային բոյս մըն է, որ իր յոյսով կը բուրումնաւէտէ ամէն ինչ, նոյնիսկ այն փլատակները որոնց կը կառչի։— Կ. Ֆլօպէռ

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

…ի ձախ դարձաւ եւ դիտեց Դա…զանգակատունը, միեւնոյն երե…ը կը նկատուէր նաեւ այստեղ։ …եց հորիզոնին վրայ կանգնած …զանգակատունները, մէկը միւ…սէն զննեց Քուրդիլի, Բրէ–…Քրօյոնի, Քրուա – Ավրանշէնի …կատունները ձախակողմը, իսկ …սիր – Քուէնօնի, Մուատրէյի …զանգակատունները աջակողմը, … հակառակ կողմը Բօնդօրսոնի …կատունը։ Այս բոլոր զանգա…ներուն սենեակները կը դառ…փոփոխակի մերթ սեւ, մերթ ըս…։

…կրնար նշանակել այս։ …նշանակէր որ բոլոր զանգակները …ցնէին։

…ց երեւալն ու անյայտանալը …էր բացատրել միայն անով որ …ուժգնօրէն կը ճօճէին։ Ի՞նչ կրնար ըլլալ այս։

Անկասկած սարսափի կոչնակն էր։

Սարսափի կոչնակն, կը հնչեցնէին, կը զանգահարէին կատաղաբար եւ ամէն տեղ, բոլոր զանգակատուններու, բոլոր ծխամասերու եւ բոլոր գիւղերու մէջ, մինչդեռ ոչ մէկ ձայն չէր լսուեր։

Այդ բանին պատճառն էր հեռաւորութիւնը, որ ձայներուն այստեղ հասնիլը կ'արգիլէր, եւ ծովային քամին, որ կը փչէր հակառակ կողմէն եւ աղմուկը կը տանէր հեռու, հորիզոնէն անդին։

Չէր կարելի երեւակայել աւելի եւս չարագուշակ բան մը, քան այս բոլոր մոլեգնած զանգերը, որոնք կը կոչուէին ամէն կողմերէն, եւ միաժամանակ թագաւորող լռութիւնը։ Ծերունին կը դիտէր եւ ականջ կը դնէր։

Անիկա չէր լսեր սարսափի զարուիլը, բայց կը տեսնէր։ Տեսնել ահազանգը, տարօրինակ զգացում է։ Ի՞նչ կ'ուզէին ըսել այս զանգերը, որո՞ւ դէմ կը հնչեցնէին իրենց ահազանգը։

Գ.

ԽՈՇՈՐ ԳԻՐԵՐՈՒՆ ՕԳՈՒՏԸ

Անկասկած մէկուն եռեւէն ինկած էին։ Բայց որո՞ւ։

Այս մարդը, որ պողպատէ շինուած էր, ցնցուեցաւ։

Այդ՝ ինքը չէր կարող ըլլալ։ Անմատութիւն կ'ըլլար կարծել, որ Քօմփէնդի պատգամաւորները արդէն կարող էին իրազեկ եղած ըլլալ. չէ՞ որ տակաւին հիմա միայն ափ իջաւ. չէ՞ որ անկասկած էր, որ մարտանաւը խորասուզուեցաւ եւ ոչ մէկ մարդ անկէ չփրկուեցաւ։ Եւ մարտանաւի մէջ ալ ոչ ոք չգիտէր անոր անունը, բացի Պուասպերդըլօէն եւ Լա–Վիէօվիլէն։

Զանգակատուները կը շարունակէին իրենց կատաղի խաղը։ Ծերուկը մեքենայօրէն կը համրէր զանգակներու ճօճումները, եւ անոր բորբոքած երեւակայութիւնը մէկ ենթադրութենէն դէպի միւսը կը թռչէր։

Ան որ բոպէ մը առաջ ինքզինքը կատարեալ ապահովութեան մէջ կը կարծէր, այժմ փոխուած սոսկալի անորոշ դրութեան մը, կը տարուբերէր անվճռականութեան մէջ։ Սակայն խուռն ենթադրութիւններէ յետոյ մըտածեց, որ ահազանգին ուրիշ շատ պատճառներ կրնան ըլլալ, եւ վերջը իրեն քիչ մը յոյս ներշնչեց իր մտքին մէջ կրկնելով՝ «ինչ որ ալ ըլլայ, միայն ոչ ոք չգիտէ ո՛չ իմ այստեղ հասնիլս եւ ո՛չ իմ անունս»։

Քանի մը բոպէէ ի վեր թեթեւ խշշոց մը կը լսուէր իր գլխի վրայէն եւ եռեւէն։ Այդ կը նմանէր ծառի տերեւներու սօսափիւնին։ Նախ ծերունին ուշադրութիւն չդարձուց անոր վրայ, բայց տեսնելով որ խշխշոցը յամառութեամբ կը շարունակուէր, Երեսը այն կողմ դարձուց։ Արդարեւ թուղթի թերթ մըն էր, որ կ'արտադրէր այդ խշխշոցը։ Հովը սկսած էր շարժել իր գլխի վրայ գտնուած լայն յայտարարութիւնը, զոր փակցուցած էին քարէ կոթողին վրայ։ Այդ յայտարարութիւնը նոր փակցուցած էին, որովհետեւ դեռ չորցած չէր, եւ այդ էր պատճառը որ հովը յաջողած էր անոր մէջ մտնել եւ խաղալով անոր հետ կ'աշխատէր փրցնել։

Ծերունին հակառակ կողմէն բարձրացած էր դէպի աւազակոյտը եւ ատոր համար մինչեւ այժմ չէր նկատած միւս կողմը փակցուած յայտարարութիւնը։ Վեր ելաւ, կայնեցաւ կոթողի անկիւնաքարին վրայ, ուր առաջ նստած էր, ձեռքը դրաւ յայտարարութեան փրցուած եզրին վրայ, որ քամիէն վեր վեր կը բարձրանար։ Երկինքը պարզ էր, որովհետեւ Յունիսին վերջալոյսերը երկար կը տեւէին։ Աւազակոյտին ներքեւի մասը ծածկուած էր մթութեան մէջ, իսկ վերի մասը ընդհակառակը դեռ լուսաւոր էր մնացած։ Յայտարարութեան մէկ մասը տպագրուած էր մեծ տառերով եւ զայն կարդալու չափ լոյս կար։ Ծերուկը կարդաց հետեւեալը.

«Ֆրանսական Հանրապետութիւն՝ մի եւ անբաժանելի.

«Մենք, Մարնի Բրիէօր ազգային երեսփոխան, յատուկ յանձնարարութեամբ նշանակուած Քօղ – տը – Շէրպուրկի բանակին մէջ, կը հրամայենք։— Նախկին մարքիզ Լանդընաք, դերկոմս Ֆօնդընէի, Պրըթանըի ինքնակոչ իշխանը, որ գաղտագողի Ֆրանսայի ցամաքն է ելած, օրէնքի պաշտպանութենէն դուրս հռչակուած է։— Անոր գլուխը աճուրդի հանուած է։ Ո՛վ որ զայն կենդանի կամ մեռած բերէ, կը ստանայ վաթսուն հազար ոսկի։ Այս գումարը պիտի վճարուի անոր ո՛չ թէ թղթադրամով, այլ հրնչուն ոսկի դրամով։ Քօղ–տը–Շէրպուրկի բանակէն վաշտ մը իսկոյն պիտի մեկնի խուզարկելու եւ փնտռելու նախկին մարքիզ Լանդընաքը։ Գիւղական համայնքները պարտաւոր են եռանդուն աջակցութիւն ցոյց տալ անոր։

«Գրուած Կրանվիլլի համայնական տան մէջ 1793 թուականի Յունիս 2ին.

«Ստորագրուած

«ՄԱՐՆԻ ԲՐԻԷՕՐ»

Այս անունին տակ կար նոյնպէս ուրիշ ստորագրութիւն մը, որ գրուած էր շատ աւելի մանր տառերով, այնպէս որ աղօտ լոյսին օգնութեամբ անկարելի էր կարդալ։

(Շար.)

ճերս ճառ մը խօսելով, յայտարարած է.— «Մենք 100 միլիոննոց ժողովուրդ ձերս ճառ մը խօսելով, ... մըն ենք, միասին հաշուելով այն բոլոր Գերմանները որ տակաւին մեր սահմաններէն դուրս կը գտնուին։ Հունգարիա գրեթէ մեր ձեռքն է։ Գալով Չեխերուն, 9)10ով գերման է»։

Թուրքիոյ մասնակցութեան խնդիրը

Իտալական մամուլը ճեղքուածներ կը տեսնէ ժողովրդապետական ճակատին մէջ։ Թերթերը կը գրեն, թէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը այս ճակատին կախում ունի Ռուսիոյ մասնակցութենէն։ Կրնայ պատահիլ որ վերջին րոպէին Անգլիոյ մէջ հանրային կարծիքի ճնշումը ձախողեցնէ անգլեւխորհրդային համաձայնութեան մը կնքումը։ Եթէ այսպիսի բան մը պատահի, Ֆրանսայի յարաբերութիւնները պիտի աւրուին Անգլիոյ հետ։ Մէսաճէրօ կը գրէ.— «Ֆրանսան է որ կը վճարէ Թուրքիոյ մասնակցութեան գինը՝ Թուրքերուն տալով Սանճաքը։ Անգլիա, որ միշտ շահաւոր կ'ելլէ, կը վճարէ միայն դրամով, օգտուելով եւ Մուսոլլինի քարիւղով։ Իտալական մամուլը, միւս կողմէ կը փաստաբանէ խալեւգերման զինակցութեան դաշինքը եւ կ'անուանէ զայն «պողպատեայ ուխտ»։

*** Նոյն թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն Յունաստանի մէջ։ Անգլիական դրամագլուխ կը ներմուծուի Յունաստան, կայաններ շինելու համար Քէֆալոնիոյ, Սիրայի, յոնիական կղզիներու, Թէնեսոսի եւ Սամոսի մէջ։ Յոյները թումբեր կը շինեն Կորնթոսի ջրանցքին մէջ, Անգլիացիներու խորհուրդով։

Լեհաստան եւ Ռումանիա տեղի կուտան

Ռումանիոյ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդական Պ. Փաուշիվէսքիւ Ժընեւի մէջ յայտարարեց, թէ Պուքրէշի կառավարութիւնը խորհրդոտ պիտի չյարուցանէ անգլեւռուսական դաշինքի մը կնքումին առջեւ։ Կարոլ Թագաւորը, որ տեսակցութիւն ունեցաւ Պ. Փոթէմքինի հետ, երբ վերջինը այցելեց Պուքրէշ, հաւաստիք տուաւ թէ ի հարկին Ռումանիա թոյլ պիտի տայ, որ խորհրդային զօրք անցնի ռումանական հողերէն, Ատանցքի կողմէ յարձակումի մը պարագային։ Կ'ըսուի թէ Լեհաստան եւս իր համամտութիւնը յայտնած է անգլեւխորհրդային համաձայնութեան։ Արտաքին նախարար Պէք շուտով պիտի այցելէ Փարիզ, ճշդելու համար անգլեւլեհական եւ ֆրանքեւլեհական դաշինքներու մանրամասնութիւնները։ Պալթեան պետութիւններն ալ ո եւ է առարկութիւն չեն յարուցաներ այժմ անգլեւխորհրդային դաշինքի դէմ, թէեւ Ֆինլանտա եւ Շուէտ կը բաղձան ամրացնել Ալանտ կղզիները եւ Ռուսաստան վերապահութիւն կը յայտնէ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, ըսաւ թէ ազգ. մոխաուութենէն գոյացած է 10 միլիառ ֆրանք։ Ֆրանսա այլեւս կարճատեւ պարտքեր չունի արտասահմանի մէջ։ Վեցուկէս թոն ոսկի վերադարձած է երկիր, վերջին երկու օրերու ընթացքին։ Գործազրկութիւնը կը նուազի, արտադրութիւնը կ'աճի։ Անցեալ տարի առաջին չորս ամիսներու ընթացքին ծախուած էին 57,100 կառքեր, այս տարի՝ 71,500։ Նախարարը միշտ լաւատես է ապագայի մասին։

ՊԵՐԼԻՆԻ քաղաքապետը հրամանագիր մը հրատարակեց, որով Հրեաներուն կ'արգիլուի բնակիլ առաջնակարգ թաղերու մէջ։ Պայէրիշէրփլաց թաղը, ուր մեծ մասով Հրեաներ կը բնակին, պիտի պարպուի անմիջապէս։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համագումարը կը բացուի այսօր, շաբաթ, Նանթի մէջ։ Օրակարգի գլխաւոր հարցն է Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆորի միջեւ ծագած վէճը։ Զափաւորները միջին բանաձեւ մը մշակած են, վէճը հարթելու եւ նոր պառակտումի մը առաջքը առնելու համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Խ. Միութիւնը կազմ եւ պատրաստ ունի 2 միլիոն զինուոր, 50,000 սպաներով։ Օդանաւային ուժը կը բաղկանայ 6 — 7000 օդանաւերէ, իսկ սուզանաւերը 200ի կը հասնին։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը կը շարունակէ գրաւել եւ խուզարկել օտար նաւեր, հակառակ Անգլիոյ եւ ուրիշ պետութեանց բողոքներուն։ Ճափոն կը սպառնայ նաեւ գրաւել Քուլանկսու կղզին, իբրեւ ռազմական դիրք։

ՏԱՆՑԻԿԻ նացիներուն առաջնորդը Պերլին երթալով, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Հիթլէր կողմէ։ Պայքարը կը շարունակուի ուժգնօրէն, Տանցիկի վերադարձման համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ելեկտրական ամէնէն երկար գիծը, Փարիզէն Հէնտէյ, 505 մղոն, Պորտոյի վրայով, բացուեցաւ առջի օր։ Այս գծին վրայ ճեպընթացը կ'ընթանայ ժամը 69 մղոն արագութեամբ։ Եւրոպայի ամէնէն երկար ելեկտրական երկաթուղին կը գտնուի Պրէննէրի սահմանագլուխին եւ Քալապրիոյ միջեւ (Իտալիա), 620 մղոն։ Ֆրանսա ունի այժմ ընդամէնը 2000 մղոն երկարութեամբ ելեկտրական երկաթուղի, որ աւելի է քան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ունեցածները։ Անգլիա եւս ունի մօտ 2000 մղոն ելեկտրաքարշ երկաթուղի։

ՉԵԽԱԿԱՆ քարիւղի շտեմարանները, որոնք զետեղուած են գետնի տակ, անմատչելի են այժմ Գերմաններուն, որովհետեւ շինուած չեն սովորական դռնակներով ու անցքերով, այլ մասնաւոր բարդ դրութեամբ մը։ 42 բանուորներ, մտած ըլլալով քարիւղի այս շտեմարաններէն ներս, այժմ չեն կրնար դուրս ելլել, որովհետեւ գոցուած դռնակները բանալու ծածկագիրը չունին։ Միւս կողմէ՝ Չեխերը կը մերժեն յայտնել ծածկագիրը, ըսելով թէ չեն գիտեր։ Շատեր բանտարկուած են, այս պատճառով։

ՀՌԵՆՈՍԻ ջուրերը ողողած են Զիկֆրիտի ամրութիւնները, 30 մղոն երկայնութեան մը վրայ։ Կը կարծուի թէ Գերմանները աճապարանքով եւ խիստ խորունկ փորած են Զիկֆրիտի ամրութիւնները։ Այժմ կը խորհին դէպի առելի ներսը կառուցանել նոր ամրութիւններ, զերծ մնալու համար ողողումներէ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ դարձեալ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են արաբ ըմբոստներու եւ անգլիական զինուորներու միջեւ, Թիւլքարէմի կողմը։ Արաբները ունեցած են 11 սպանեալ։

ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ վերջերս անհետացած են 100 աղջիկներ, խորհրդաւոր պարագաներու տակ։ Կասկած կայ թէ այս անհետացումները քաղաքական շարժառիթով կատարուած են, քանի որ անհետացողներէն ոչ մէկը չեխ չէ, այլ բոլորն ալ Զուտէթեան Գերմաններ ու Սլովաքներ են։ Երկու աղջիկներու դիակները գտնուած են։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ձայնասփիւռի ընկերութեան հրաւէրով Անգորայի մէջ անգլեւթրքական յարաբերութեանց մասին ճառ մը պիտի խօսի Լոնտոնի նախկին թրքական դեսպան Ֆէթհի Օքեար։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 5), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՅԻՍ 28Ի, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խմբ.՝ Հերոսական օրերու տարեդարձը, Զօր. Գ. Ղորղանեան՝ Սարտարապատի, Բաշ-Աբարանի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, Նուպար Նիկողոսեան՝ 28 Մայիս 1938, Խ. Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսէ, ԽԽ՝ Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արմէն՝ Հայերու դերը (1918) Կովկասի մէջ եւ անոնց բաժինը Դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ. Յովիկ Եղիազարեան՝ 1918 Մայիս ամիս յաջողութեան. Հրանդոյշ Գազազեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Պայքար՝ Նոր սերունդ։

ՄԱՅԻՍ 28 ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

27 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Petit Journalի սրահին մէջ, 21, Rue Cadet, մեթրօ Cadet

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Ա. ՉԱՄՉԵԱՆ, **Mr. H. Lemery** (Sénateur, Ancien Ministre), **Mr G. Gautherot** (Sénateur)

Mr. A. Faillet (Secrétaire Générale de (Union Française)

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ **Mr Paul du Véou**

Կը խօսին՝ Կովկասեան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները

Ուղերձներ հայ միութիւններու կողմէ, կ'երգեն՝ Օր. Ա. ԱԼՊԱՆ եւ Գ. Գ. ՄԷՃԹԵՐԵԱՆ, խմբերգներ՝ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբի կողմէ ղեկավարու Թեպոր Գ. Ա. ԳԱՐԹԵՒԵ Նի։ Հայկական պարեր բեմի վրայ, պարահանդէս մինչեւ առաւօտ ընտիր ճ. գ. Թոմպօ.ա. պիւֆէ, Մուտք 7,50 ֆր.։

ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ, 28 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՍԱԼ ՏԷ ՖԷԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ կը ներկայացուի «ԱՆՈՒՇ»էն երեք պատկեր եւ «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ» (զաւեշտ) սեղւոյն «Րաֆֆի»

Գեղ. խումբի կողմէ։ Եւրոպական պարեր։

ՄՈՒՏՔ 6 ֆրանք — Օթօպիւսով իջնել Mairie

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սկաուտ Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ 28 Մայիս, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ բոլոր հայ ռազմիկներու եւ մարտիկներու, որոնք ինկան հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ ազատագրութեան համար, համաշխարհային պատերազմին զանազան ճակատներու վրայ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշին ներքեւ։

Կը հրաւիրուի հայրենասէր ժողովուրդը իր յարգանքի պարտականութիւնը կատարելու։

✕

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 60րդ տարեդարձին առթիւ 4 Յունիս, Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները եւ սանո հիները ներկայ ըլլալ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ. կը դասախօսէ ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Նիւթ՝ «Հայ Երուսաղէմը»։

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամ. 9—12։

ՅԱԿՈԲ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

ԼԻՍԷ ՄԻՒԶԻՔԱԼԻ ՋՈՒԹԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, ԿԸ ԾԱՆՈՒՑԱՆԷ ԹԷ

27 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8,45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՈՅԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 88 Ռիւ տ'Օպանյը Մարսէյլ

իր կազմակերպած

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ — ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԵԱՆ

Պետի մասնակցի Մարսէյլի ֆրանսական շրջանակին ծանօթ դաշնակահարուհի եւ բոլոր քննադատներէն խանդավառութեամբ ողջունուած ՀՐԱՇՔ-ՄԱՆՈՒԿԸ։

ՕՐ. ՆԻՔՈԼ ՔՈՒԼԱՆԺ (12 տարեկան)

Լիսէ Միւզիքալի բարձրագոյն կարգէն առաջին մրցանակաւոր

Անշուշտ Մարսէյլի մեր գեղարուեստասէր հայրենակիցները այս անգամ ալ բազմութեամբ պիտի փութան ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ։

Մուտքը ազատ է։ Յայտագրի մը գնումը պարտաւորիչ է։ Գին 5 ֆր. Տեղ գրաւել ժամը 8,30էն առաջ։ Նուագահանդէսը կը սկսի ծանուցուած ժամանակին։

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) — **Tél. PROV. 78-14**

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անպարատ օդի, առատ աղանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ մը

(Քէմանչիստ)	(Ուտի)	(Քանօնի)
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ	ԲԱՐՈՒՆԱԿ	ՀԱՅԿ

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme Paris (13)

Միջազգային փութպօլի թունէս

«ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ» *Coupe Campari*

կազմակերպուած Փարիզի Իտալացիներու կողմէ, Կիրակի 28 եւ Երկուշաբթի 29 Մայիս «Stade Italia»ի մէջ ժամը 14ին

62 Bd. Carnot, Փարիզ (12:)

Մասնակցութեամբ Air-Franceի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, A. S. Russeի եւ U. S. Italienneի առաջին խումբերուն։

Մուտք 5 եւ 3 ֆր., զինուորներու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոց.— Métro Porte Dorée, Autobus PC. AU. AY

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՖԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ

ԵՂԻՇԷ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République Marseille

Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը։ Վստահելի տուն։

Տիկիններ, օրիորդներ եւ պարոններ

»»» · «««

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՓՈՐՁԱՌՈՒ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՁԵՒԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Յունիս 4էն պիտի սկսի ձեւագիտութեան իր դասընթացքը, Կիրակի առաւօտները ժամը 8,30էն 11, 12, Rue Saint Sulpice, Paris (6e), métro Odéon, 3րդ յարկ իր բնակարանին մէջ։

Դասընթացքին կանոնաւոր հետեւողները, պիտի սորվին վեց ամսուան մէջ ամենավերջին մեթոտով coupe parfaite եւ պիտի ստանան իրենց վկայականը։ Մանրամասնութեանց համար դիմել վերի հասցէին։

Ա. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12-90

Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ։ Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու։

Հեղինակ՝ **« Le Nouveau Statut des Etrangers »**

Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.։ (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ)։ Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անփոխարինելի։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի գինիով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

DOUBLURES — TOILE

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

FOURNITURES POUR TAILLEURS

43, Rue Richer, Paris 9e — Métro : Cadet et Peletier

Téléph.: Provence 13.20

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ։ Վաճառատունը բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 բացի կիրակի օրերէ։ Ֆրանսական եւ անգլիական կերպասի տուներու ներկայացուցիչ։ Ֆրանսական ամենալաւ Crin, Crin Guipéի գործարանին ընդհ. ներկայացուցիչ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) — Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սղուառ Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Տ. Աբրահամեան կը նուիրեն 25 ֆրանք, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի՝ փոքրիկն Արման Ամիրխանեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ԻՆ **Salle des Ingénieurs Civils** ՄԷՋ

19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած դերասաններ՝ ԳԱԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ Կ. ՍԻՏԷՖԵԱՆ եւայլն կը ներկայացնեն՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ Տ'ԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Փարիզահայ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն երեք արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք։ Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 28 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4052

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԱՅԻՍ 28 – ԱՓ ՄԸ ՀՈՂ

Բոլոր տեսակէտներէն եւ վէճերէն վեր կը մնայ այս մէկ հա[illegible]իկ ճշմարտութիւնը, — ափ մը հող: Եւ մենք ունեցանք զայն շնորհիւ Մայիս 28ին, — իբրեւ ելք հերոսական ճակատամարտներու:

Իրապէս ափ մը հող էր ինչ որ ապահովեցինք 1918ին, հազիւ 12,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ: Յետոյ «կենսական տարածութիւնը» գրեթէ եռապատկուեցաւ, ի վերջոյ նորէն կրճատուելու եւ յանգելու համար 28 - 30,000 քառ. քիլոմեթրի, ուր կը [illegible]ին աւելի քան մէկ միլիոն քաղաքացիներ:

Քսանըմէկ տարեկան է արդէն մանուկ Հայաստանը, — հա[illegible]ակ նետուած պատանի մը որ շատ աւելի առոյգ եւ համարձակ դիմագիծ մը պիտի ունենար, անշուշտ, եթէ ինկած չըլլար դաժան [illegible]արգուսարքի մը տակ:

Եւ սակայն, պահ մը մոռնանք ժամանակաւորը, ծանրանալով [illegible]իմնականին վրայ, — ափ մը հող: Մնացեալը կրնայ շտկուիլ ա[illegible]իճանաբար, ներքին կամ արտաքին բարեփոխումներով: Էականը, այսօրուան համար, այն է որ այդ հողին վրայ համախմբուած [illegible] բազմութիւն մը հայկական, — աննախընթաց պարագաներու ընթացքին:

Ինչպէս ունեցանք այդ «լուսապայծառ իրականութիւնը» — [illegible]ն բառն է այս, իբրեւ համազօր «ափ մը հող»ի, որ կը ծաղկի [illegible]րէ երէկ, այնքան թեթեւօրէն ...

Պատմութիւն չէ որ պիտի պատմենք: Դէզերով գիրք եւ թերթ [illegible]պագրուեցաւ լման քսան տարի, եւ դեռ շարքը չէ վերջացած:

Մենք տրամադրութիւն չունինք, նաեւ, «լուսաբանելու» անոնք որ ուխտած են վեր ի վայր շրջել անվիճելի փաստեր, սփոփելու համար իրենց շիլ աչքերն ու ցամքած հոգիները:

Քսան տարուան պրպտումներն ու վերագնահատութիւնները [illegible]կրցան հերքել արիւնազանգ իրականութիւնը, — ճակատագրական օրեր էին, «մահ կամ ազատութիւն»: Երեւանի մէջ պաշարուած, ամէն օգնութենէ, նոյն իսկ հեռաւոր յոյսէ մը զրկուած [illegible]արդիկ վճռեցին ասպարէզ նետուիլ յուսահատօրէն, ազատելու [illegible]մ անդարձ կորսուելու համար: Եւ ամբողջ ժողովուրդ մը ոտքի [illegible]անգնեցաւ, աջակցելու համար այս գերագոյն ճակատամարտին:

Պայքարին սաստկութիւնը, անոր հերոսական թափը յարգանքի հրաւիրեց նոյնիսկ թշնամին, որ մինչեւ այն ատեն վարժուած էր դիւրին յաղթանակներու: Եւ նոյն ինքն «Հայաստանի յաղթական»ը, Գարա Պէքիր Քեազիմ փաշա, կը յայտարարէ Թուրքիոյ [illegible]աջնորդին (Կարսի գրաւումէն շատ առաջ).

— «Հայերը քաջութեամբ կռուեցան Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի շրջանին մէջ: Ղարաքիլիսէի մէջ մեր մէկ զօրաբաժինը ոչնչացուցին եւ արժանացան ինքնավարութեան: Հայերը Կովկասի Պուլկարներն են»:

Թուրք զօրավարը կրնայ ուրիշ բաներ պատմել այսօր, «ներքին սպառման համար»: Բայց պատմութիւնը կը մնայ վաւերական, հաստատուած ըլլալով ուրիշ թուրք ականատեսներու կողմէ, փաշա թէ պէյ:

Մնաց որ, ուրիշ օտար վկաներ ալ չեն պակսիր, եթէ բաւական չեն հայկական աղբիւրները, մանաւանդ վկայութիւնները անոնց որ կռիւ եւ արիւն տեսան:

Խարիսխը ապահովելէ վերջ, հանրապետական Հայաստանի երկամեայ իշխանութեան — 30 ամիս — գլխաւոր ճիգն եղաւ ոչ միայն ընդարձակել, այլ եւ իսկապէս «Հայնոց»ի վերածել ափ մը հողը:

Այդ ծրագրեալ աշխատանքին շնորհիւ էր որ հայկական համայնքը կազմեց ջախջախիչ մեծամասնութիւն, 80 - 90 առ հարիւր: Եւ երբ հասան բոլշեւիկները, իրենց կռնակը տուած ռուսական սուիններուն, Արարատեան դաշտը իսկապէս Հայաստան էր դարձած:

Նորեկներուն կը մնար կառավարել զայն համաձայն նորագատ ժողովուրդի հիմնական շահերուն, որոնք երբեք չէին հակասեր իրենց նշանախօսքերուն եւ մանաւանդ հանդիսաւոր յայտարարութեանց: Չէ՞ որ բառին բովանդակ առումով «պրոլետար» երկիր մըն էր Հայաստանը, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ գիւղացի եւ բանուոր: Ժողովուրդ մը, որ ուրիշ երազ չունէր եթէ ոչ հող եւ ազատութիւն, վարելու համար իր ճակատագիրը:

Յուսախաբութիւնը չուշացաւ: Խոր, անասելի դառնութիւն մը համակեց անոնք որ երազներ հիւսեր էին նորեկներու խոստացած բարիքներու մասին:

Յետոյ իրարու յաջորդեցին բարբարոսական, արիւնալի դէպքեր: Զանգուածային հալածանք, — բանտարկութիւն, աքսոր, մինչեւ անգամ խմբական գնդակահարութիւններ: Ոչ մէկը կրցաւ [illegible] ճիշդ հաշիւը «նստած»ներու եւ «պառկած»ներու: Չի գիտեր այսօր ալ: Ամբողջ սերունդ մը — բուն իսկ այն որ ծաղկած էր բոլշեւիկեան անդաստանին մէջ — անճիտուեցաւ մաս - մաս:

Տակաւին չենք յիշեր յարաբերութեանց խզումը՝ հայրենիքին եւ հայկական արտասահմանի միջեւ, — երեւոյթ մը ե՛ւ անօրինակ եւ ըմբոստացուցիչ:

Ակամայ կը յիշենք այս պարագաները, Մայիս 28ի առթիւ, երբ ստիպուած ենք մխիթարութիւն փնտռել տօնակատարութիւններով՝ զրկուած՝ հայրենիքի ոչ միայն տեսքէն, հողէն եւ ջուրէն, այլեւ բարեւագիրէն:

Ոչի՛նչ: Տարագիր բազմութիւնները այս անլուր դառնութիւնն ալ պիտի քամեն, այն հաստատ համոզումով թէ քանի որ ապահովեր ենք ափ մը հողը, ճամբուն կէսը կտրուած է արդէն:

Բոլորս մէկ ճակատ՝ մնացեալին եւ լաւագոյն օրերու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ԼՈՆՏՈՆ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻ

»»» . «««

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մոսկուայի անգլիական դեսպանը խորհրդային կառավարութեան յանձնած ըլլալով զինակցութեան նոր ծրագիրը, կը սպասուի Մոսկուայի վերջնական պատասխանին:

Անգլիոյ պատերազմական նախարարը Լոնտոն հրաւիրեց իր ռուս պաշտօնակիցը, մարաջախտ Վորոշիլով, ներկայ ըլլալու համար անգլիական բանակի ռազմափորձերուն, որ պիտի կատարուին յառաջիկայ սեպտեմբերին: Վորոշիլով միեւնոյն ատեն Ստալինի մտերիմն ըլլալով, քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս այցելութեան: Կը նշանակէ թէ Անգլիա վճռած է անյապաղ գլուխ հանել երրեակ զինակցութիւնը, զինուորական գործակցութեան բոլոր յանձնառութիւններով: Թէ անգլիական եւ թէ ֆրանսական շրջանակներու մէջ վստահ են թէ զինակցութիւնը պիտի կնքուի անվրէպ: Անգլիական ծրագիրը կը բաղկանայ 400 բառէ, եւ Մոսկուա ղրկուելէ առաջ Փարիզի հաւանութեան ենթարկուած էր: Պատասխանը հաւանաբար կը հասնի յառաջիկայ շաբթուն ընթացքին: Ծրագրի բովանդակութեան մասին տեղեկութիւններ հաղորդուած են նաեւ Մ. Նահանգներու, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ:

Եթէ Վորոշիլով Լոնտոն այցելէ, Քաղաքական Բիւրոյի առաջին անդամն է որ Անգլիա հանդիպած պիտի ըլլայ: Անշուշտ իրեն պիտի ընկերանան իր զինուորական խորհրդականները: Անգլիական ռազմափորձերուն առթիւ Լոնտոն կը սպասուի նաեւ Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպայակոյտին նախագահը, շատ մը բարձրաստիճան սպաներու հետ: Ուրեմն այս առթիւ ռազմագիտական խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին երեք պետութեանց միջեւ: Կը կարծուի թէ ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր կարգին Փարիզ պիտի հրաւիրէ Վորոշիլովը:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական ծրագիրը կը տրամադրէ անմիջական գործողութիւն երկու զինակիցներու կողմէ, եթէ երրորդ անդամը յարձակման ենթարկուի ուղղակի կամ իբրեւ հետեւանք իր յանձնառութեանց գործադրութեան: Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա եւ Ֆրանսա իրենց երաշխաւորութիւնը խոստացած են Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի: Կը կարծուի թէ նոյն երաշխաւորութիւնները պիտի ընծայուին նաեւ Պալթեան պետութեանց: Անգլիա միշտ կը պնդէ այն տեսակէտին վրայ թէ միջամտութիւն պէտք է կատարուի միայն այն ատեն երբ վտանգուած պետութիւնը դիմադրէ եւ օգնութիւն խնդրէ:

*** Յունիս 1ին լոյս կը տեսնէ Պ. Չէյմպըլէնի գիրքը, «Պայքար խաղաղութեան համար»: Յառաջաբանին մէջ վարչապետը մանաւորապէս կը շեշտէ թէ Անգլիա թոյլ պիտի չտայ որ ո եւ է պետութիւն փորձէ տիրապետել ուրիշներու վրայ, բռնի ուժով: Վարչապետը ճառ մը խօսելով անկլիքան եկեղեցւոյ համագումարին առթիւ, յայտարարեց.

— «Իմ ջանքերս կը ձգտին ջնջել պատերազմին եւ անապահովութեան պատճառները որ կը ճնշեն միլիոնաւոր մարդոց վրայ: Մենք կ՚ընդունինք թէ այն խնդիրները որ դիզուած են մեր առջեւ չեն կրնար լուծուիլ վերազինումով եւ թէ անհրաժեշտ է աւելի յառաջ երթալ, վստահութիւն ներշնչելու համար աշխարհի»:

*** Հռոմի եւ Պերլինի թերթերը կը շարունակեն սպառնալիքներ ուղղել, անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութեան ծրագրին առթիւ: Անոնց կարծիքով, այդ զինակցութիւնը թուղթի վրայ պիտի մնայ, եւ Մոսկուա պիտի օգտուի առիթէն, բոլշեւիկեան քարոզութիւններ կատարելու համար: Միւս կողմէ երկու միահեծան պետութիւնները միջոցներ կը խորհին, հակազդելու համար ծրագրուած զինակցութեան: Կը կարծուի թէ իբրեւ առաջին քայլ պիտի խզուի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը: Երկու պետութիւնները կը յուսան իրենց կապել նաեւ Սպանիան եւ Ճափոնը: Այս վերջինը դեռ կը վարանի զինակցիլ, լուրջ անհամաձայնութիւններ ծագած ըլլալով դահլիճին մէջ:

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Գերմանիա եւ Իտալիա կը կազմեն քաղաքական - զինուորական միութիւն մը: Նախարարը աւելցուց թէ Անգլիոյ ծրագրած պաշարումը չարիք չի կրնար պատճառել Գերմանիոյ: «Մենք այդ ճակատի իւրաքանչիւր հարուածին պիտի պատասխանենք հարուածով մը որ պիտի ջչմեցնէ»:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ, ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ԵՒ ՍԵՒ ԾՈՎՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը շարունակէ շռնդալից լուրեր հաղորդել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ գաղտնի ծրագիրներու մասին:

Այսպէս, Պերլինի օտար շրջանակներէն քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու պետութիւնները գաղտնի դաշինք մըն ալ կնքած են, որով Իտալիոյ կը յատկացուի հարաւային - արեւմտեան Եւրոպան, ինչպէս եւ Սպանիան, իբրեւ օժանդակ պետութիւն: Յետոյ, իբրեւ թէ Գերմանիա հաւանած է Իտալիոյ ձգել Պալքաններու արեւմտեան մասը եւ Փոքր Ասիան, իբրեւ հովանաւորեալ երկիրներ, ինչպէս Ալպանիան եւ Եթովպիան: Նոյնիմաստ խոստում մըն ալ տրուած է հիւսիսային Ափրիկէի մասին:

Գալով Գերմանիոյ, պիտի գոհանայ եղեր ռազմագիտական խարիսխներով — ծովային եւ օդանաւային — իր նախկին գաղթավայրերուն մէջ որոնց մէկ մասը պիտի տրուի Իտալիոյ: Միեւնոյն ատեն Գերմանիա գերակշռութեան իրաւունք պիտի ստանայ Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ վրայ, իսկ յետագային ալ թեւարկութիւն պիտի հաստատէ Պուլկարիոյ վրայ, որ պէտք է միանայ Առանցքին, իբրեւ օժանդակ պետութիւն, տիրապետելու համար Սեւ ծովու եւ Տարտանէլի վրայ: Վերջապէս, Գերմանիա ազատ նաւահանգիստ մը պիտի ստանայ Ադրիականի արեւելեան ափին վրայ, եւ պիտի առնէ այն բոլոր ստաց-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

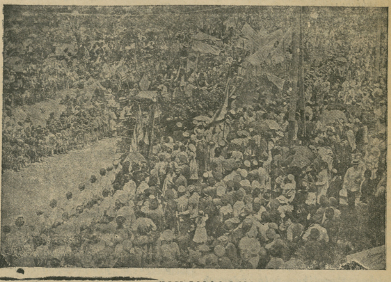

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ (1919)

ՄԱՍԻՍ (ՀԱՏՈՒԱԾ)

— oo —

... Մասիս, ջան Մասիս,
Հայոց աշխարհի հսկայ նահապետ,
Քո ծոցում ծնած՝ մանուկ օրերից,
Ես երիվարի խրխինջն եմ լսում քո անդունդներից,
Շղթայի շռինդ, զնդանի տնքոց.
Եւ ահա կեանքիս այս արեւմուտին,
Հոգիս վերստին դէպ քեզ է դարձած,
Որպէս լուսաբացի ծաղիկն արեւին,
Ցրի՛ր կատարիդ ամպերը մռայլ,
Ճակատիդ աստղէ պսակը շքեղ,
Նայիր Գրգուռին, Սիփան, Նեմրութին,
Սեւանայ լճից մինչեւ Վանայ ծով,
Հայկական Պարից մինչեւ մեր Տաւրոս,
Արաքսի ափերից, մինչ Տիգրիս, Եփրատ,
Վիթխարի հովիւ Հայոց Աշխարհի,
Զաւակներդ ո՞ւր են, ո՞ւր են հօտերդ.
Զին է խրխնջում քո անդունդներում
Սէգ Արտաւազդի հուր երիվարը.
Վուլկանը Հայոց վաղուց է կերտել
Սուսերն ահեղ շանթերից ձուլուած.
Փշրի՛ր շղթաները ամեհի արքայի,
Քաջքերդ ոտքի հա՛ն, աժդահարներդ,
Հուր ու բոց շնչող քո վիշապները.
Աշխարհի վրայ շպրտիր նրանց.
Վա՛ր քաշիր վերից հին Աստուածն անզօր,
Աստուածը Հայի,
Ու փակիր նրան քո անդունդներում,
Ու հազար տարի ու հազար տարի,
Կարմիր հողմերիդ թումբերը քանդիր,
Արտաւազդը տուր մեզ, զէնք ու զրահով,
Ու թող աշխարհի հիմքերը դրնդան
Նրա փրկարար յաղթ հարուածներից:
Ա՛հ, մենք այնպէս կարօտ ենք ուժին,
Մասի՛ս, ջան Մասի՛ս:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Սուրիա չորս մասի պիտի բաժնուի

Անգարայէն կը հեռագրեն Տէյլի Թէլէկրաֆի (մայիս 25) —

Դամասկոսէն հասած լուրերու համաձայն, Սուրիա չուտով պիտի բաժնուի չորս անկախ վարչական շրջաններու, որոնք պիտի կառավարուին սուրիացի նահանգապետներէ՝ ֆրանսացի խորհրդականներով:

Այսօր այստեղ հասաւ Հաթայի ֆրանսական զինուորական ուժերու հրամանատար զնդ. Քոլէ, Հալէպէն, Սուրիոյ մարզպան Պ. Փիւոյի հետ խորհրդակցութիւն մը ունենալէ ետք:

Խ. Միութեան զինուորական ծախսերը

Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի (Խորհրդարան) Գ. նստաշրջանին բացման առթիւ, ելմտական գործավար Պ. Զվերեւ ներկայացուց տարեկան նախահաշիւը: Ուշագրաւ են ազգային պաշտպանութեան յատկացուած գումարները. — 1938ին Խ. Միութիւնը սպառազինման համար ծախսած է 1,135,400,000 ռուբլի, 1939ին կը ծախսէ կէս միլիոն ռուբլի աւելի, այսինքն 1,635,400,000 ռուբլիի ահաւոր գումարը:

Գործավարին զեկոյցի այն մասերը որ կը վերաբերէին սպառազինման, ջերմ ու երկարատեւ ծափերու արժանացան: Գործավարը ըսաւ.

— «Պաշտպանութեան վարկերը աւելցուցինք միջազգային կացութեան հարկադրանքին տակ, որովհետեւ բոլոր երկիրներն ալ, յատկապէս փաշականները, լծուած են խոլ զինարշաւի: Մեր բանակն ու նաւատորմիղը պատրաստ են այժմ երեք հարուած տալու ռազմասէրներու մէկ հարուածին: Կարմիր բանակը պիտի ջախջախէ ո եւ է մէկը, որ կը յանդգնի բռնաբարել մեր սահմանները: Չկայ ուժ մը, զոր չի կրնար ջախջախել ռուս ժողովուրդը՝ առաջնորդութեամբ համայնավար կուսակցութեան ու Մեծն Ստալինի»:

Խ. Միութեան նախահաշիւը 1939ին կը նախատեսէ 6,234,000,000 ռուբլի մուտք եւ 6,198,000,000 ռուբլի ելք: Մեծագոյն եկամուտը՝ 704 միլիոն ռուբլի պիտի ստացուի պետական ձեռնարկներու վրայ դրուած տուրքերէ: Նախկին արտաքին գործավար Լիթվինով եւս ներկայ էր Գերագոյն Խորհուրդի նիստին, բայց նստած էր ոչ թէ գործավարներու, այլ պատգամաւորներու կարգը:

1918Ի ՄԱՅԻՍ 28Ը

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մայիս 28ի նշանակութիւնը պարզելու համար, մի վայրկեան հարց տանք մեզ, թէ ի՛նչ վիճակի կարող էին մատնուել Կովկասեան Հայաստանն ու նրա մէջ խռնուած հայութիւնը, եթէ Արեւելահայ Ազգային Խորհուրդը՝ հակառակ հայկական շրջանակներում զգացուող տատանումների եւ նոյնիսկ չկամութիւններ՝ քաջութիւն չզգար իր մէջ Կովկասեան Հայաստանի անկախութիւնը հռչակելու:

Մենք տեսանք որ 1918ի Մայիսին, փաստական եւ իրաւական ո՛եւէ կապ չկար Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ: Ռուսաստանը, Բրեստ Լիտովսկի չարաղէտ դաշնագիրը ստորագրելուց յետոյ, փաստօրէն լքել էր Հայաստանը իր ճակատագրին, իսկ Անդրկովկասեան Սէյմը որ ներկայացուցչական ժողովն էր հանդիսանում Կովկասեան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի, հանդիսաւորապէս յայտարարել էր ի լուր աշխարհի թէ այս երկիրները, վերջնապէս անջատուելով Ռուսաստանից, կազմել են մի միացեալ եւ ըստ ամենայնի անկախ Անդրկովկասեան Հանրապետութիւն:

Սակայն, այս նոր հանրապետութիւնը ընդամէնը երկու ամսուան կեանք ունեցաւ: Թրքական արշաւանքների երեսից այդ երկու ամիսներին էլ օր ու արեւ չտեսնելով՝ նա, 1918ի Մայիս 26—28ին, նա՛եւ ձեւականապէս քայքայուեց, որովհետեւ Վրաստանն ու Ադրբէյջանը, անկախ հանրապետութիւններ դառնալով, անջատուեցին նրանից:

Մէջտեղը մնացել էին դեռ եւս Թուրքերի կողմից չգրաւուած Կովկասեան Հայաստանի մի քանի գաւառները՝ զրկուած իրաւական պետութեան ո՛եւէ հանգամանքից եւ, բառիս բուն իմաստով, լքուած գոյքի վիճակում:

Ի՞նչ էր սպասում Հայաստանի այս խղճուկ մնացորդին, եթէ նա, յոյսը Ռուսաստանի կամ Դաշնակիցների վրայ դրած, շարունակէր լքուած գոյքի վիճակում մնալ:

Թուրքերը, որ, Ղարաքիլիսան, Ալեքսանդրապոլը եւ Իգտիրը գրաւելուց յետոյ, պահ մը կանգ էին առել Դիլիջանի, Էջմիածնի եւ Երեւանի առաջ, պիտի վերսկսէին իրենց արշաւանքը: Ճիշդ է, նրանք այդ ժամանակ խիստ աղդուած եւ մինչեւ իսկ շուարած էին այն հերոսական դիմադրութիւնից, որ Հայերը ցոյց տուին Սարդարաբադի, Ղարաքիլիսայի եւ Աբարանի կռիւներում: Ճիշդ է նաեւ որ նրանք, հարկադրուած լինելով օր առաջ հասնելու Բագու, կը դերադասէին առժամապէս խոյս տալ Հայերի հետ նոր կռիւներ ունենալուց, սակայն, եթէ այս բանը անկարելի դառնար՝ նրանք պիտի զէնքով ընկճէին Հայերի դիմադրութիւնը, որովհետեւ, վերոյիշեալ ճակատամարտներում, նրանց զինուորական ուժը մեծ կորուստներով միայն յետ էր մղուած եւ ոչ թէ վերջնապէս ոչնչացած:

Թրքական Թնդանօթի առաջին իսկ որոտը Երեւանի տակ, աղդանշան պիտի հանդիսանար Զանգիբասարի, Վէդիբասարի, Դարալագեազի, Զանգեզուրի եւ Ղազախի մահմետականութեան համար՝ յարձակելու տեղական Հայերի վրայ եւ գրեթէ անհնարին դարձնելու նրանց լուրջ դիմադրութիւնը արտաքին թշնամուն:

Այս ընդհանուր խառնակութիւնից անմիջապէս պիտի օգտուէին Ադրբէջանցիները, հաստատուելու համար իրենց ցանկացած հայկական հողերի վրայ՝ Ղարաբաղից սկսած մինչեւ Էջմիածին:

Մենք կասկած չունինք, անշուշտ, որ Սարդարաբադի, Ղարաքիլիսայի եւ Աբարանի ճակատամարտներում Վէհիբ փաշայի խիստ պատկառանք ազդած հայ կտրիճները մինչեւ վերջին հնարաւորութիւնը պիտի դիմադրէին Հայաստանի վերջին մնացորդները յօշոտելու գործին: Բայց չենք կարող նաեւ անգիտանալ որ այս դիմադրութիւնը, վերջ ի վերջոյ, պիտի խորտակուէր՝ տրուած լինելով թշնամական ուժերի անհամեմատ գերազանցութիւնը եւ հայ ժողովրդի քայքայուած, զինազուրկ եւ սովահար վիճակը:

Սակայն, հայ ժողովրդի աղէտը Հայրենիքի վերջին մնացորդի կորուստով պիտի չսահմանափակուէր: Թուրքերը այս պատեհ առիթը պիտի օգտագործէին՝ իրականացնելու համար Թալաթ – Էնվէրեան յայտնի ծրագիրը, ըստ որի Արեւելահայութիւնն ալ պիտի ոչնչանար, որպէսզի թուրանական ցեղերի միացման ճանապարհի վրայ այլեւս ո՛րեւէ խոչընդոտ չմնար: Ով կասկած ունի այս մասին, ով կարծում է թէ Թուրքերը Կովկասեան Հայաստանում աւելի մարդավարի կը լինէին, քան եղան Թրքահայաստանում, թող յիշեն Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ Արդանուշի հայութեան փճացումը, Ղարաքիլիսէի եւ Համամլուի կոտորածը, Շիրակի երիտասարդութեան տարագրութիւնը եւն., եւն.:

Աւելորդ է ասել որ, այս մարզի մէջ, Թուրքերից յետ չէին մնալու Ադրբէջանցիները, որոնք Բագուի, Շամախու, Նուխուայ, Գողթանի եւ Շարուր – Նախիջեւանի կոտորածներով ապացուցել էին իրենց կատարեալ համամտութիւնը Թալաթ – Էնվէրեան ծրագրին:

Իսկ եթէ այս զարհուրանքը իրականութիւն դառնար, վստահօրէն կարելի է ասել որ այսօր քաղաքական քարտէսներից պիտի ջնջուած լինէր Կովկասեան Հայաստանը, ինչպէս որ ջնջուած է Թրքահայաստանը:

Եւ ո՞վ պէտք է լինէր հոգացողը որ սպառուած, հայ բնակչութիւնից ամայացած եւ Ադրբէջանի ու Թուրքիոյ կողմից գրաւուած Կովկասեան Հայաստանը իր տեղը պահէր քաղաքական քարտէսների մէջ: Յաղթական Դաշնակիցնե՞րը թէ՞ Խորհրդային Ռուսաստանը: Երկուսն էլ փորձուած են: Մենք գիտենք այսօր թէ նրանք ինչպէ՛ս վերահաստատեցին Թրքահայաստանի քարտէսը, գիտենք նաեւ թէ նրանք ի՛նչ վերաբերում ունեցան Կովկասեան Հայաստանից բռնագրաւուած հայկական գաւառները մայր հայրենիքին վերադարձնելու խնդրում...

Ահա ա՛յս էր լինելու Կովկասեան Հայաստանի եւ նրա մէջ գտնուած հայ ժողովրդի վիճակը, եթէ նա, 1918ի Մայիսից յետոյ եւս, շարունակէր մնալ լքուած գոյքի վիճակում: Մեր խօսքն անշուշտ հաւանականութեան մասին է. բայց այս հաւանականութիւնը մտացածին չէ, այլ հիմնուած է դէպքերի տրամաբանութեան եւ պատմական անհերքելի իրականութեան վրայ:

Արդ, եթէ այս զարհուրելի հաւանականութիւնը իրականութիւն չդարձաւ, դա մենք պարտական ենք, ամէն բանից առաջ, այն մեծ քաղաքական ակտին, որ կատարուեց 1918 Մայիս 28ին:

Այդ ակտը, քաղաքական մարզի մէջ, այն նշանակութիւնն ունեցաւ համայն հայութեան համար ինչ որ ունեցաւ, զէնքի մարզի մէջ, Վանի եւ Մուսա լերան պաշտպանութիւնը՝ Վասպուրականի եւ Սուէտիոյ հայութեան համար:

Մայիս 28ին Կովկասեան Հայաստանը անկախ պետութիւն յայտարարելով եւ՝ իբրեւ օրինական տէր ու տիրական այդ երկրի՝ խաղաղութեան դաշն կնքելով Թուրքերի հետ, Արեւելահայ Ազգային Խորհուրդը խլեց վերջիններից, հոգ չէ թէ ժամանակաւորապէս, այդ Հայաստանը իբրեւ լքեալ գոյք իւրացնելու եւ ոչնչացնելու պատեհութիւնը:

Եւ, մի անգամ անկախութեան ճանապարհի վրայ կանգնելուց յետոյ, Հայոց նորակազմ պետութիւնը, այս «ժամանակաւորապէս»ը լիովին օգտագործելով՝ հնար եղածին չափ ամոքեց իր անձուկ սահմաններում կուտակուած հայ ժողովրդի արիւնահոս վէրքերը, վերակազմեց նրա քայքայուած ուժերը, եւ, այս ուժերին կռթնած, անմիջապէս ձեռնարկեց երկիրը հակապետական տարրերից մաքրելու եւ անուանական Հայաստանը իրական Հայաստան դարձնելու հոյակապ գործին:

Լաւ հասկանալով այս վերելքի նշանակութիւնը՝ Թալաթն ու Էնվէրը, 1918ի ամրանը, Հայաստանի կառավարութեան ներկայութեան վա՛յ տուին իրենց գլխին: Սակայն, այլեւս բանը բանից անցած էր: Շուտով միջազգային քաղաքական կացութիւնը պիտի փոխուէր, Հայաստանը, մասամբ զէնքի ուժով, մասամբ նոր կացութեան բերումով, իր սահմանները պիտի ընդարձակէր, նրա անկախ գոյութիւնը միջազգային վաւերագրերով պիտի հաստատուէր եւ նոյնիսկ Հայաստանի հանդէպ յաղթական քէմալական Թուրքիան եւ Խորհրդային Ռուսաստանը այլեւս պիտի չկարողանային ջնջել Հայաստանի անունը քաղաքական քարտէսների վրայից...

Ահա թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունեցաւ Մայիս 28ը մեր նորագոյն ազգային պատմութեան համար, ահա թէ ինչո՛ւ հայրենասէր հայ ժողովուրդը ամենուրեք, այնքա՛ն խանդավառութեամբ, տօնում է Մայիս 28ը:

Կարելի է այլեւայլ վերաբերումներ ունենալ դէպի Մայիս 28ի ակտի հեղինակներն ու դերակատարները, կարելի է անտարբեր լինել նրանց հանդէպ, կարելի է չսիրել եւ մինչեւ իսկ ատել նրանց. բայց անաչառ եւ սառը դատողութեան տէր ու եւ է հայ հայրենասէր չի կարող չխոստովանել որ Մայիս 28ը Հայոց նորագոյն պատմութեան ամենամեծ Օրն է:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՍԵՐՄՆ ՀԱՅԿԱՅ»

Որ զմահ արհամարհել ոչ գիտէ,
չէ նա սերմն Հայկայ:
Հ. Ա. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը, ազատագրական շարժման պարտադրած արիւնոտ պայքարներու առթիւ, անմահական էջեր արձանագրած է: Հայ յեղափոխութեան հերոսներն ու նահատակները, սահմանի երկու կողմերուն վրայ ալ, չքեղ ու անմոռանալի դրուագներ քանդակած են: Անոնք գիտցած են ըլլալ մեծ իրենց ոգիով, արի՝ իրենց անձնուիրութեամբ, գաղափարապաշտ՝ իրենց տեսիլքով, բարի ու երկիւղած՝ իրենց հաւատքով դէպի սուրբ գործը, եւ մանաւանդ յօժար՝ մահը դիմագրաւելու աներկիւղ պատրաստակամութեամբ:

Հայկական դիւցազնամարտի տիպարները, մեծ ու խոնարհ, անուանի ու անանուն, հրամանատար ու զինուոր, խմբապետ ու պարզ Ֆէտայի, ամէնքն ալ գիտցած են ըլլալ «սերմն Հայկայ, որ գիտէ արհամարհել զմահ»:

Ոչ մէկ ժողովուրդի ազատամարտը այնքան դաժան ու այնքան չքեղ չէ, որքան Հայկականը: Ոչ մէկ ազգի ազատարարներն ու հերոսները այնքան դիւցազնական քաջութիւն ցուցադրած չեն, որքան հայ հերոսները շարք շարք: Ես կը մերժեմ ընդունիլ, իբրեւ քանակով փոքր բայց հոգիով մեծ ազգի մը մէկ խոնարհ զաւակը, թէ Վիրճինեացի Ուաշինկթընը, որ Ամերիկան ազատագրեց, կամ Փարիզը դղրդացնող յանդգնութեան ասպետ Տանթոնը աւելի մեծ էին քան մեր բիւրաւոր Դումաններն ու Անդրանիկները, Քեռիներն ու Գէորգները:

Բայց հայ ազատատենչ մարդը դաժան կռուի մտաւ անհաւասար ու անկարեկիր թշնամիի մը դէմ, որ սուր ունէր, բայց հոգի չունէր:

Հայ մարտիկը ռազմի դաշտ իջաւ ընդհանուր, քիչ մը ամպամած յափշտակութեամբ — ազատագրութեան անորոշ նշանաբանին տակ,— «Մահ կամ ազատութիւն»: Հոյակապ, տեսլապաշտ, սակայն քիչ մը մութ ու բովանդակութեամբ մանուածապատ նշանաբան:

Առաջին անգամ 1918ին էր, որ այդ «ազատութեան» պայքարը ստացաւ շօշափելի ձեւ ու բովանդակութիւն: Առաջին անգամ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ Հայը պատերազմի մտաւ՝ իր պայքարին տալով իբրապէս քաղաքական միջուկ ու նպատակ: Առաջին անգամ 1918ին հայ ժողովուրդը կռուեցաւ մէկ մարդու նման հայ պետականութեան գաղափարին համար:

Եւ յաղթանակեց: Ղարաքիլիսէն, Սարդարապատն ու Բաշ – Աբարանը արիւնով մկրտեցին Հայոց Հանրապետութեան ծնունդը: Հայոց պետական առաջին կառուցուածքը, Կիլիկիոյ գահին տապալումէն ասդին, առաջին անգամ ըլլալով Արարատեան դաշտի մէջ շօշափելի իրականութիւն դարձաւ: 1918ին Հայկայ «սերմ»երը Հայաստանի Հանրապետութիւնը տուին մեզ, իրական Հայրենիք մը, որ պետութեան օրրան հանդիսացաւ: Որովհետեւ ո եւ է Հայրենիք ամբողջական չէ, եթէ պետականութեան տարրը կը պակսի անոր:

Որ եւ է ազգային ընդհանրական ճիգ իր արդիւնքէն կարելի չէ դատել: Եթէ այսօր, պղտոր ջուրերու հոսանքին տակ, Հայաստանի մեր պետական կառուցուածքը գոյութիւն չունի այնպէս ինչպէս հայութիւնը կ'ուզէ, այլ կը մնայ միայն իբրեւ կորիզը ազգային փարթամ տեսիլքին, այդ չի նշանակեր թէ 1918 Հայութեան ճիգը մեծ ու փառահեղ չեղաւ: Եթէ այդ ճիգին մեծութիւնը ուրացողներ կան սակաւին մեր մէջ, թշնամիին բերնէն թող լսեն դատաստանը: Թուրքն անգամ չկրցաւ ուրանալ հայ մարտիկին խոյանքը Արարատեան դաշտին մէջ, 1918ին:

Եւ այդ ճիգն իսկ ինքնին կտակ մըն է մեզի, թէ այսուհետեւ հայ մարդը պէտք է բանայ իր երակը ու զոհէ իր Հայկեան արիւնը միմիայն հայկական պետականութեան ի խնդիր, որոշ, յստակ. պետականութիւն՝ որ ո եւ է քաղաքակիրթ ազգի իրաւունքն է, բնածին, անժխտելի իրաւունք, ինչքան ալ ժամանակները վատթարացած, բարքերը ապականած, արժէքները արհամարհուած ըլլան այս անաստուած աշխարհին մէջ եւ ինչքա՛ն ալ մեծերը ու հզօրները ուզեն ու մերթ ընդ մերթ փորձեն ուրանալ այդ իրաւունքը կամ կոխկռտել զայն:

1918 մայիս 28 խօսուն, յաւերժական ապացոյցն է ասոր:

Մայիս 28 օրն է այն Հայութեան, որ «գիտցաւ արհամարհել զմահ», որովհետեւ «Նա էր սերմն Հայկայ»:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԵՐԵՔ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ քաղաքական ու նաեւ հանրային միտքը կը զբաղի միայն մէկ անկախութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, «անկախութիւն»ը կ՚ըմբռնենք բացառապէս իբրեւ հող ու վարչաձեւ:

Անշուշտ, թերի է այս ըմբռնումը: Եւ եթէ մեր ֆիզիքական անկախութիւնը դեռ լրիւ չէ, պատճառներէն մէկն ալ այն է որ ազգովին ունեցած չենք եւ չունինք անկախութիւններէն միւս երկուքը,— մտաւորն ու հոգեկանը:

Մտաւոր անկախութիւնը, որ, իրականին մէջ, անկախութեան ըմբռնումն է, մեր մէջ սկսած է «ազգիս Հայոց ազատութիւն» մաղթանքով, եւ խեղադրուած է սպանդէն փրկուելու մտածումէն: Մահիկին առթած սարսափին հետեւանքով՝ այդ երազուած փրկութիւնը կարծած՝ ու նոյնիսկ հաւատացած են տեսնել խաչին տակ: Եւ որովհետեւ «Հայաստանեայց եկեղեցին» անբաւարար եղած է իբրեւ ազատարար հովանի, մեր ազատագրական ըմբռնումը ապաստանած է որ եւ է խաչակիր պետութեան մը կողմէ «ազատագրուելու» յոյսին:

Այդ է եղած պատճառը, որ, մեր մէջ, «հեռաւոր սուրբ»ը աւելի զօրեղ նկատուած է՝ քան սեփական ուժը: Վասնզի, հայ միտքը, ընդհանրապէս, աւելի շատ՝ անվտանգ ըլլալու տենչանքն է ունեցած՝ քան ինքնատէր ըլլալու: Արդէն իսկ ազատ տնտեսապէս, հայ զանգուածին մօտ ազատութեան ըմբռնումը ուրիշ բան եղած չէ, բայց եթէ տնտեսական այդ ազատութեան արդիւնքը ֆիզիքական կամ անհատական ազատութեան մը մէջ վայելել:

Օսմանեան սահմանադրութիւնը, իր ստեղծած արտակարգ խանդավառութեամբ, փաստական վկայութիւնն է այս իրողութեան:

Պատերազմը պիտի գար՝ իրեն հետ բերելով եղեռնն ու Սարտարապատի ու Ղարաքիլիսէի հարկադրանքը, որպէսզի օրհասական կռիւով մը ստեղծուած փաստը — իբրեւ Հայաստանի Հանրապետութիւն կամ ֆիզիքական անկախութիւն — մեզ դէմ առ դէմ դնէր հայկական տարածութեան մը հետ, ու մեր քաղաքական մտածողութեան մէջ «ազատութիւն»ը փոխարինուէր «անկախութեամբ»:

Պատմական Հայաստանը, իբրեւ տարածութիւն, անտարակոյս որ աւելի ընդարձակ էր՝ քան՝ 1918ի Հանրապետական Հայաստանը: Այսուհանդերձ, առաջինին նկարը, կախուած՝ տասնամեակներ շարունակ՝ մեր պատերուն վրայ, անկախութեան մեր ըմբռնումին երբեք նպաստած չէին, բայց, համեմատաբար փոքրիկ Հանրապետութիւնը,— որ այլեւս պատմութիւն չէր, այլ՝ իրականութիւն — մեր մտքերուն մէջ իր հետ մարմին տուաւ անկախութեան ըմբռնումին:

Բայց, խոստովանինք, որ նոյնիսկ այդ օրերուն անկախութեան մասին մեր ըմբռնումը ամբողջական չէր:

«Մանտա»ն, զոր այնքան մեծ ցանկութեամբ ակնկալեցինք, ինչպէս եւ այն իրողութիւնը որ «Ծովէ ծով Հայաստան»ի մը խակ բանաձեւը՝ իբրեւ կարելի ծրագիր մը օրօրեց մեզ, ապացոյցներ են ատոր:

— Մեր ուժերուն ու տարողութեան չափով Հայրենիք մը,— ահա պետական առողջ ըմբռնումը: Հայրենիք մը, հետեւաբար, որ լրացնէ պետական պահանջները, ուր մենք՝ փաստօրէն՝ ըլլանք տէրը: Վասնզի, Հայրենիքին միութեանը եւ անոր տիրող ուժին ու կարելիութիւններուն հետ ուղիղ կը համեմատի՝ անոր տէրն ըլլալու համեմատութիւնը: Բայց, մանաւանդ, անոր տէրը մնալու կարելիութիւնը:

— «Երեւանի Հանրապետութիւն», — այս բացատրութիւնը, որ, այն օրերուն, իր մէջ կը պարունակէր նաեւ աններելի հեգնանք մը, ցուցատախտակը կազմեց հայ մտքի քաղաքական թերի կամ բոպիկ ըմբռնումին:

Նոյն այդ անկատար ըմբռնումին արդիւնքն է, որ, ահա, տարիներ՝ ի վեր, մեր իրականութեան մէջ օրէ օր աւելի տեղաւորեց «խորհրդային»ին ոչ թէ հարկադրանքը՝ այլ մտաւոր բաւարարութիւնը: — «Խ. Հայաստանը անկախ է»,— այս մտածումը ստորինանական զարգացումի մը համապատասխան չէ, համեմատելով 1908էն մինչեւ 1938, երեսուն տարուան ընթացքին մեր ապրած քաղաքական հոլովոյթին հետ:

Անշուշտ, անկախութեան մասին մեր այս տհաս ըմբռնումին պատճառներէն մէկն է նաեւ — թերեւս եւ հիմնականը — անկախութեան մասին մեր հոգեւոր թերութիւնը:

Ըսել կ'ուզեմ,— մեր մէջ թերի է նաեւ հոգեւոր անկախութիւնը:

Հայ հոգին դեռ ազատագրուած չէ ոչ – հայ տիրակալութենէն:

Երէկ Թուրքն էր կանգնած հոն: Ու կը ճնշէր: Ցաւէն թելադրուած՝ ուզեցինք ազատուիլ անկէ:

Բայց, մեր այդ ձգտումը թելա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Երբ վերջապէս եպիսկոպոսը յայտնեց թէ կաթողիկոսը Բիւրականում չէ, հետեւապէս նրան տեսնել չեն կարող, պահնորդ զինուորները կարծես սառեցան:

— «Ի՞նչ. ուրեմն մենք մեր կաթողիկոսի՞ն չէինք պաշտպանում. ուրեմն մեր անձը վտանգի էինք ենթարկել մի քանի թշուառ Բիւրականցիների համար...», ասացին նրանք եպիսկոպոսին եւ առանց այլեւս ուշադիր լինելու նրա խօսքերին իրանց տեղը վերադարձան:

Նոյն աւուր երեկոյեան սեւ խորհուրդ յղացան այդ երկու Հայերը, որոնք, դժբաղդաբար, պահնորդ լինելով՝ ոչ եկեղեցումն էին գտնուել, ոչ եպիսկոպոսի քարոզը լսել եւ ոչ հաղորդութիւն առել: Նրանց սրտերը ոչնչով չէին փափկացել այդ օրհասական օրերում: Ընդհակառակն, դեռ աւելի խստացել ու անգթացել էին թէ՛ պատերազմի արեան զոհերով եւ թէ կաթողիկոսարանի թիկնապահներից կրած վիրաւորանքով:

— Կաթողիկոսն ինքը փախել է Բագարան, իսկ իւր ժողովուրդը թողել թշնամու առաջ. օրինաւո՞ր բան է այս, հարցնում էր զինուորներից մինը միւսին:

— Ի հարկէ ոչ:

— Ինչո՞ւ ուրեմն մենք մեր գլուխը մահուն ենք տալիս: Բէշիրը, երբ էլ լինի, Բիւրականն առնելու եւ մեզ ամէնքիս սուր է քաշելու: Եթէ կաթողիկոսը, որ հայր ու խնամակալ է, թողնում է ամէնքին ու փախչում, մենք ինչո՞ւ չպիտի հետեւենք նրա օրինակին: Ո՞վ կը պահէ մեր կինն ու զաւակները, եթէ մենք սպանուենք: Ի հարկէ ոչ ոք:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն. փախչե՞նք այստեղից, հարցրեց ընկերը:

Առաջին զինուորը մի փոքր մտածեց եւ ապա շշնջալով ասաց.

— Մենք կարող ենք մինչեւ անգամ վրէժխնդիր լինել մեզ ծեծողներին:

— Ի՞նչպէս:

— Մինչեւ անգամ կարող ենք մեզ հարստացնել...

— Բայց ի՞նչ պիտի անենք:

— Բէշիրը հօ ամրոցը վերջ ի վերջոյ պիտի առնէ:

— Այո՛:

— Հօ բոլորին պիտի կոտորէ:

— Այո՛:

— Է՛, եթէ մենք կենդանի մնանք, Բիւրականցիներին ի՞նչ վնաս:

— Ի հարկէ ոչինչ:

— Ուրեմն ես կ'երթամ այս գիշեր Բէշիրի մօտ:

— Յետո՞յ:

— Կը խօսեմ նրա հետ: Եթէ նա կը համաձայնուի տալ մեզնից իւրաքանչիւրին հարիւրական ոսկի, այլ եւ Ոստանում հարիւր արտավար հող, մենք ամրոցը կը յանձնենք նրան...

Պահնորդ զինուորի աչքերն ուրախութիւնից փայլեցին: Ոչ խիղճը, ոչ եղբօր թշուառութիւնը չշարժեցին այդ վայրկենին նրա սիրտը, որ հրճւում էր ապագայ հարստութեան ու երջանկութեան յոյսով:

— Գնա՛. իսկ ես կը բանամ աշտարակի փոքրիկ անցքը... Ամրոցում ո՞վ կարող է իմանալ թէ մենք առաջնորդեցինք Բէշիրին... չէ՞ որ շատ տեղերում կան անցքեր եւ պահնորդներ:

Ասացին եւ կատարեցին:

Կէս գիշերուայ մէջ Հագարացիների փողը հնչեց ամրոցում: Հայոց զօրքն ու ժողովուրդը, որ հանգիստ քնած էին, եւ չէին երազում թէ յաղթուած թշնամին կը համարձակի մօտենալ բերդին, սարսափահար վեր թռան տեղներից: Աղմուկն ու աղաղակը բռնեց ամէն տեղ. Հագարացիները կոտորել սկսան...: Չնայելով որ Հայոց զօրքը զէնքի դիմեց իսկոյն, չնայելով որ Թէոդորոս սպարապետն ու Սելմոն ճգնաւորը սրերը ձեռքերնին զօրքի առաջն անցան, ահաւոր ձայնով խրախոյս կարդացին եւ սկսան կռուել ներս խուժողների դէմ. այսու ամենայնիւ նրանց ընդդիմութիւնը չկարողացաւ ընկճել թշնամու զօրութիւնը, որ գնալով աճում եւ ամէն տեղ գրաւում էր, որովհետեւ ամրոցի մեծ դռները բացուած էին արդէն եւ Հագարացիք գունդագունդ ներս էին թափւում:

Անցան մի քանի ժամեր. օրհասական կռիւն ու յուսահատ ընդդիմութիւնը վերջացաւ... Ամրոցն ամբողջապէս ողողուեցաւ արիւնով. փողոցներն ու տները լցուեցան դիակներով. որքան զօրք ու ժողովուրդ կար ամրոցում, ամէնքը գրեթէ նահատակուեցան. բայց կրկին չափով Հագարացիներ ջնջուեցան, որովհետեւ ամէն մի Հայ զինուոր՝ մեռնելուց առաջ՝ սատակում էր մի քանիսին:

Երբ արեան զոհերից արբած հրոսակները ներս խուժեցին եկեղեցին, Սահակ եպիսկոպոսը հսկումն էր կատարում այնտեղ: Նրան շրջապատել էին ծերունի միաբանները, անզօր կանայք եւ զառամեալ ծերունիք: Աղօթք ու պաղատանք, լաց եւ կոծ իրար միախառնուած դղրդեցնում էին տաճարը: Յանկարծ շրջապատեցին նրանց սուսերամերկ զինուորները, ահարկու դէմքերով, արիւնուշտ հայեացքներով եւ վայրենի աղաղակներով:

Սակայն ոչ սրերի շողալը եւ ոչ դահիճների սպառնալիքը չվախեցրին աղօթող նահատակներին: Կարծես թէ հէնց դրան էլ սպասում էին նրանք: Ժողովրդի մի մասը դուրս փախաւ եկեղեցուց, մի մասը տեղն ու տեղը սրի ճարակ դարձաւ, իսկ եպիսկոպոսին ու միաբաններին դուրս քաշեցին եւ իրանք, կապած զինուորները, բերին կանգնեցրին Բէշիրի առաջ:

— Ո՞ւր է ձեր կաթողիկոսը, հարցրեց նրանց զօրապետը:

— Գնաց Բագարան, պատասխանեցին նրան:

— Այս անգա՞մ էլ ուրեմն փախաւ նա իմ ձեռքից... գոչեց Բէշիրը կատաղութեամբ... եւ ապա ատամները կրճտելով մռմռաց,— հոգ չէ, մենք Բագարան էլ կ'երթանք... Այժմ դուք տուժեցէք:

Այս ասելով նա հրամայեց զինուորներին մերկացնել բոլորին եւ ծանր տանջանքներով ու անարգ առականքով կոտորել նրանց:

Զինուորները կատարեցին իսկոյն զօրապետի հրամանը: Առաջին եւ դառնագոյն մահը հասաւ Սահակ եպիսկոպոսին, ապա միւս միաբաններին:

(Շար.)

ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՏՕՆԸ

1918 Մայիս 28ին պատմական մի նոր դարաշրջան բացուեցաւ հայ ժողովուրդի համար: Այդ պատմական ժամանակներից սկսած համաշխարհային քարտէսի վրայ Հայաստանը նորից վերագրաւեց իր տեղը: Թէեւ ոչ իր ամբողջ կազմով, բայց եւ այնպէս, մեզ համար պատմական եւ քաղաքական շատ մեծ նշանակութիւն ունի բոլոր լեզուներով հրատարակուած անունը, «Արմենիա», համաշխարհային քարտէսների վրայ :

Հայաստան անունով առանձին երկրի վերակենդանացման փաստը միայն կը բաւէ, որ 1918 Մայիս 28ը մենք համարենք մեր նորագոյն պատմութեան ամէնէն փառաւոր հանգրուանը, որտեղից մեր ներկայ եւ ապագայ սերունդների համար բացւում են քաղաքական լայն հորիզոններ... Մայիս 28ի հանգրուանը նման է այն բարձր լերան, ուր մեծ դժուարութիւններով հասնող յոգնատանջ եւ ուժասպառ ճամբորդների առջեւը բացւում են հիանալի տեսարաններ, մոռցնելով իրենց կրած տանջանքներն ու յոգնութիւնը եւ նոր թափ ու եռանդ ներշնչելով :

Մայիս 28ի հանգրուանի գագաթին ծածանում է հայ նահատակների զոհաբերութեան ոգին՝ հայկական եռագոյնը, որի շուրջը հսկում են մեր արթուն պահակները:

Մայիս 28ի հանգրուանի լուսաւոր փարոսը կառուցուած է վեց հարիւր տարուան տառապանքներից: Այս է պատճառը, որ այդ փարոսի լոյսի ճառագայթները հասնում են երկրագունդի բոլոր այն մասերը, ուր գէթ մէկ հայ գոյութիւն ունի: Նրա ընծայած լոյսին շնորհիւ է որ մենք մեծ յամառութեամբ եւ տոկունութեամբ, որպէս ուխտաւորներ, յառաջանում ենք գաղթաշխարհի խաւարապատ ծուռ ու մուռ արահետներով: Եւ պիտի քալենք այնքան ժամանակ, մինչեւ որ հասնենք լուսաւոր փարոսին :

Ամբողջ վեց դար շարունակ մենք ստրուկ էինք, բայց հէնց որ հասանք Մայիս 28ի հանգրուանին, մեր վրայից թօթափեցինք օտարի լուծը եւ դարձանք ինքնիշխան, ազատ քաղաքացիներ: Այդ երանելի թուականից է որ մենք ունեցանք սեփական հայրենիք, կառավարութիւն եւ բանակ:

Այդ պատմական օրուանից է որ մեր մեծասքանչը նորից դարձաւ Հայոց աշխարհի պաշտօնական լեզուն, որով լոյս տեսան Հայաստանի հանրապետական կառավարութեան, խորհրդարանի եւ բանակի պաշտօնական որոշումներն ու հրահանգները :

Այդ երանելի թուականից է որ Հայաստանը երկար դարերի ընդհատումից յետոյ ունեցաւ իր նախարարները, զօրականներն ու պաշտօնէութիւնը, իսկ օտար երկիրներում հայկական կառավարութեան դեսպաններն ու հիւպատոսները, որոնք պաշտպանում էին Հայաստանի հանրապետութեան եւ հայկական հպատակների շահերը: Մինչեւ Մայիս 28ը եւ ուրկից վերջ, մենք շատ փայլուն հանգրուաններ ենք ունեցել որոնցմով գեղազարդարուած է մեր հին ու նոր պատմութիւնը, սակայն Մայիս 28ը իր քաղաքական եւ ազգային արժէքով ու տարողութեամբ բոլորին կը գերազանցէ: Մայիս 28ը մեծ Արարատն է հայկական բոլոր արժէքաւոր տօների համեմատութեամբ եւ իր ապագայ հեռանկարներով:

Մայիս 28ի շնորհիւ է որ կարելի եղաւ պատմական Հայաստանի մէկ մասում կենդրոնացնել մէկ միլիոն հայութիւն, միեւնոյն ժամանակ չնչին փոքրամասնութեան իջեցնելով օտար տարրերը :

1920 դեկտեմբեր 2ին բռնութեամբ եւ դաւադրաբար կատարուած գործողութիւնը մեր հայրենիքին դէմ, շատ ծանր հարուած եղաւ:

Դեկտեմբեր 2ը եկաւ կասեցնելու Մայիս 28ի շատ յաջող եւ փայլուն հեռանկարներով սկսուած գործը:

Որքան ալ ներկայ Հայաստանը կազմէ Ռուսաստանի մէկ մասը եւ որքան ալ դաժան լինի տիրող վարչաձեւը, բայց եւ այնպէս, մեր ազգային ձըգտումների տեսակէտից, անբաղդատելի է անջրպետը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ :

Ցարական կառավարութեան օրով Հայաստան անունով երկիր գոյութիւն չունէր, այլ կային հայաբնակ ռուսական նահանգներ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ռուս պաշտօնեաներով եւ ուր ընդհանրապէս հայութիւնը փոքրամասնութիւն էր կազմում: Կրթական հիմնարկութիւններն ալ աննախանձելի վիճակ ունէին :

Թէեւ ներկայիս ալ ռուսական թաթի տակ է գտնւում մեր հայրենիքը, սակայն այն մեծ տարբերութեամբ, որ Հայաստան անունը մնացել է քարտէսի վրայ եւ որ Հայաստանի մէջ շարունակւում է իշխել մեր մեծասքանչը Մեսրոպեան տառերով, կրթական, մշակութային եւ մի շարք ազգային այլ մարզերում լայն աշխատանքներ կատարելով: Անշուշտ բոլշեւիկեան Ռուսաստանի վարած դաժան քաղաքականութեան պատճառով է որ Հայկական Դատը այնքան տուժում է: Ինչպէս նաեւ այդ հակահայկական քաղաքականութեան պատճառով է որ գաղթաշխարհի եւ խորհրդային երկիրներում ապրող մօտ մէկ ու կէս միլիոն հայութիւնը հնարաւորութիւն չունի իր հայրենիքը վերադառնալու :

Բայց եւ այնպէս, բոլշեւիկն ալ յաւիտենական չէ:

Ինչ քաղաքական վերիվայրումներ ալ տեղի ունենան մեր հայրենիքի մէջ եւ շուրջը, Մայիս 28ի ոգին պիտի շարունակէ սաւառնիլ Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայութեան վրայ, մինչեւ որ մեր հայրենիքը ընդմիշտ ազատի օտար կաշկանդումներից եւ ամբողջ հայութիւնը հնարաւորութիւն ունենայ իր հայրենիքի մէջ տօնելու մեր մեծագոյն տօնը, Մայիս 28ը :

ԲԵՆՕ

...րանքն էր, առաւելապէս, մեր բը-...գրին, հայ ուժերէն ամէնէն ար-...ւնը՝ բոլոր դարերու ընթացքին:

Եւ որովհետեւ այդ բնազդը հանգ[illegible] է խորհրդային իշխանութեան «հոգածութեան» տակ, հայ հոգին անվաք չունի: Հանդարտ է նաեւ ինք: Ու իր հոգեկան անկախութիւնը դըրած...: — «Խորհրդային իշխանութեան շնորհիւ՝ Թուրքի վտանգը չկայ»,— ահա հոգեբանութիւն մը, միանգամայն, մտայնութիւն մըն ալ կը բանաձեւէ որոշ զանգուածներու քաղաքական ըմբռնումը :

Ժողովուրդներու ֆիզիքական կամ հոգեկան անկախութիւնները ոչ կըրնան իրականանալ, եւ ոչ ալ, իրականանալէ վերջ, կրնան լրիւ ու ապահով դառնալ, եթէ չձգտին մտովին ու հոգեւին անկախ դառնալ :

— Մենք Մայիս 28ը չենք տօներ :

= Ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ Հայաստանը խորհրդային վարչաձեւ ունի :

Ոչ: Որովհետեւ, հայ հոգիէն ներս՝ Թուրքին չպրտուած գահէն վերջ, ...րած տեղաւորած ենք ուրիշ գահ մը, — երէկ ամերիկեանը («մանտա»), ու այսօր՝ ռուսականը :

Հայ հոգին ու հայ միտքը, բայց մանաւանդ՝ հայ անկախութիւնը ամէն բանէ առաջ կը կարօտին այս ազատագրութեան :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՒԱՏՔԸ ԵՒ ԶԷՆՔԸ ՓՐԿԵՑԻՆ ՄԵԶ

Թուականներ կան, որոնց արժէքը կարծես թէ հետզհետէ աւելի կը բիւրեղանայ տարիներու ընթացքին : Այդպէս է Մայիս 28ը հայութեան համար :

Բարեկամ թէ հակառակորդ կ'ընդունին այլեւս, որ առանց 1918ի Մայիսի հերոսական պայքարներուն, Թրքական գլանը հողին հաւասարեցուցած կ'ըլլար նաեւ հայութեան մնացեալ կէսը՝ ի՛ր իսկ պատմական հողերուն վրայ: Թշնամին դագաղն անգամ պատրաստած էր պատմութեան գիրկը նետելու համար մեզ, եւ կը յաջողէր անպայման, եթէ տարի մը եւս ժամանակ ունենար իր առջեւ :

Մեծ պատերազմին, իրապէս մեր գլխուն վրայ կախուած էր ամենամեծ վտանգը, որուն հանդիպած ըլլանք մեր պատմութեան մէջ:

Հազարամեակներու ընթացքին շա՛տ են ոտնակոխ եղած այս ժողովուրդը եւ իր երկիրը: Ոմանք՝ ճիւղերէն զատ բունը եւս կտրած են, բայց չեն յաջողած մեզ չորցնել: Չեն յաջողած, որովհետեւ միշտ ալ արմատը մնացած է մայր հողին մէջ : Թուրք ճարպիկ ղեկավարութիւնը, անցեալի դասերէն խրատուած, գիտէր որ կրնար իր նպատակին հասնիլ միայն արմատախիլ ընելով մեզ : Ձեռքին տակ եղած հայութեան հաշիւը մաքրած էր, բայց Ռուսահայաստանը կ'ապրէր, եւ օր մը կրնար իր ընձիւղները արձակել դէպի Թըրքահայաստանը:

Որոշեց այդ մասը եւս արմատախիլ ընել, բայց չկրցաւ:

Չկրցաւ, որովհետեւ հաւատքն ու զէնքը ունեցանք մեզի օգնական:

Վայրկեան մը վերապրինք այդ դըժոխային օրերը:

Հայութեան կէսը տարագրահար : Միւսը՝ օղակուած ամէն տեսակ թըշնամիներով: Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը Թուրքերուն ձեռքը: Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը աւելի հեռու Երեւանէն, որքան չէ ներկայիս Ֆրանսան Ամերիկայէն: Հազարաւոր գաղթականութիւնը հետզհետէ խտացած բուռ մը հողի վրայ՝ փաթթուած սովին եւ համաճարակներուն: Քարացած սրտով դրացիներ, որոնք դաշոյն կը խաղցնեն մեր կռնակին՝ իրենց խնամիական կապերը արժեցնելու համար: Ու այս ամէնուն վրայ, ռուս «Քեռի»ին ահարկու բանակը շատո՛նց փոշիացած :

Ի՛նչ անհաւատալի պատեհութիւն ցեղային թշնամիին «մէկ քարով երկու թռչուն զարնելու»: Ջնջել հայութիւնը, հասնիլ Բագուի քարիւղին եւ եղբայրներուն:

Պողպատեայ ջիղ պէտք էր ունենար մարդ, տոկալու եւ հասնելու համար բոլոր կարիքներուն: Բարեբախտաբար, հոգեվարքի այդ ճգնաժամային պահուն, հայութիւնը կըրցաւ գտնել իր արժանաւոր զաւակները:

Ու, երբ Թուրք բանակը, քսանըմէկ տարի առաջ, մայիսեան այս օրերուն, Բաթումի բանակցութիւններու առթիւ կնքուած զինադադարը խախտելով յարձակեցաւ երեք ուղղութեամբ, յանկարծ իր առջեւ գտաւ մնացած հայութիւնը մէկ մարդու պէս եւ միակամ՝ զէնն ի ձեռին:

Արդիւնքը գիտենք: Տասնըմէկ հազար քառակուսի քիլոմեթր հող, «առժամաբար» երաշխաւորուած Թուրքերէն: Բայց ատիկա բաւական եղաւ որ ազատինք, որովհետեւ քանի մը ամիս վերջը կը կնքուէր մեծ զինադադարը:

Ի՛նչ կ'ըլլար մեր վիճակը, եթէ նահանջական— արդիական բառով՝ իրապա՛շտ— մտայնութիւնը յաղթէր այդ օրերուն:

Այն ատեն աւելի մեծ պատճառներ կային վհատելու: Շատեր բարեմտութեամբ կամ թուլութեամբ կը մտածէին, թէ «դժոխային նման պայմաններու մէջ, անհնարին է մեր մինակ պայքարիլ Փարիզի դռները հասած Գերմանիոյ զինակցին դէմ: Մենք մեզ յանձնենք իրենց գթութեան, ինչ որ ազատենք՝ շահ է, եւն.»:

Աւելի լաւ անձնասպանութիւն չէ՞ինք կրնար գործել, որովհետեւ, այդ քանի մը ամիսը պիտի բաւէին բորենիին, վերջնականապէս տարտղնելու համար մեզ:

Հաւաքական վհատութիւնը ժողովուրդներու մահն է : Մենք հաւատացինք, որ կրնանք ապրիլ դեռ, ու այդ հաւատքով մինչեւ վերջը փարեցանք զէնքին՝ եւ ազատեցանք:

Ափսո՛ս, շուտ անցան փայլուն օրերը, եւ դժբախտութեան հետ կըրկին բազմացան բուները հայ քաղաքական կեանքին մէջ:

Կարմիր խնամակալէն զատ, հողիներուն մէջ նստած է, նախկինէն աւելի զօրաւոր Թուրքը՝ իր հարիւրաւոր օդանաւերով, բանակով: Բարեբախտաբար այսօր քիչ մը նուազ՝ քան ինը-տասը ամիս առաջ, որովհետեւ Եւրոպայի սրտին վրայ ապրող 15միլիոննոց երիտասարդ, սպառազէն պետութիւն մը, յուսահատութեան վայրկեանի մը մէջ տկարանալով՝ մորթուեցաւ առանց ճիչ մը արձակելու: Որովհետեւ թերահաւատները տեսան, թէ ամէն ինչ յարաբերական է աշխարհի վրայ, եւ բաղդատմամբ մեզի «զօրաւոր» թշնամին, ինք եւս, իր կարգին ուժ չի ներկայացներ անմարդաբնակ հողերու վըրայ ախորժակով նայող իսկապէ՛ս «տինամիք» պետութիւններու քով:

Մայիս 28երը, պէտք է իւղ լեցնեն հայութեան հաւատքի կանթեղին մէջ, որպէսզի, երբ մեր կարծածէն աւելի շուտ դէմ յանդիման գտնուինք նոր Մայիս 28երու, պատրաստ ըլլանք՝ գէթ հոգեպէս:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28ԻՆ

Հեղեղահոս արիւնի, դարաւոր ստրկութեան խաւարակուռ ծոցէն, ահա կրկին կը բացուի մեծ եւ պայծառ օրը, ինչպէս ծիածան մը մրրկակոծ երկնակամարին վրայ:

Ողջո՛յն, ողջո՛յն Հայոց պաշտելի տօնին:

Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ահաւոր գիշերներու ընդերքէն, ձեր խիզախ եւ քաջարի եղբայրները կերտեցին ազատութեան արշալոյսը, Հայորդինե՛ր, հո՛ն, Երեւանի եւ Էջմածնի դուռներուն առջեւ, անոնցմէ շատեր ինկան, զէնն ի ձեռին, կուռ եւ անհաւասար մարտնչումին մէջ, հերոսի լուսապսակն իրենց ճակտին : Անոնք մեռան, որպէսզի ապրիք դուք, «Մահ ոչ իմացեալ՝ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն»:

Դուք զրկուած էք այժմ այդ գոհունակութենէն եւ կը թափառիք աշխարհի չորս ծագերուն վրայ: Երջանիկ չէ եւ ինքը, մեր դարաւոր թշնամին, արիւնով եւ արցունքով պարարտացած հայրենի հողերուն վըրայ : Ո՛չ իր չարաղէտ անցեալը, ոչ Տէր-Զօրի եւ Կարսի պարիսպներուն տակ շահած կարմիր պսակները, երբ եւ իցէ կարող են ապահովել իր անիծապարտ խղճին անդորրութիւնը : Իւրաքանչիւր քարի, իւրաքանչիւր թուփի տակ կը հանգչի նահատակ Հայորդի մը, որ իր արդար հոգիին հեծեծանքը կը յանձնէ իրիկնային հովերուն...: Արիւնի եւ ծխարձակ աւերակոյտերու մէջէն, օր մը փիւնիկի նման պիտի վերածնին այդ մարտիրոս հոգիները, վերստին տիրանալու համար իրենց ձեռքէն այնքան եղեռնականօրէն խլուած անկորնչելի իրաւունքին:

Հիւսիսի այդ... յեղափոխակա՛ն առաքեալը խեղկատակ կեսարներու կարմրանկարկ ծիրանին իր ուսին, շընականօրէն մարդկային հաւասարութիւն եւ երջանկութիւն կը քարոզէ դժբախտ զանգուածներուն: Խիստ շնորհակալ ենք արդէն իր ընծայած արջու ծառայութենէն, հիմա աւելի քան երախտապարտ ենք...: Անոնք որ հաւատացին իրեն, վաղուց քաւած են իրենց միամտութեան պատիժը, իր ոճրապարտ ճանկերուն մէջ: Երանի՛ դարձի եկած բարեմիտ հոգիներուն: Իսկ թուք եւ մուր խառնածիններու խաժամուժին :

Գերութեան կապանքներուն տակ եղծուած հայ հոգին, այնքան չէր լըղճուած, որքան այդ ժանտ բռնաւորին կրունկներուն տակ: Յեղափոխութեան սրբազան դրօշը երբեք այսքան չէր թաթաւուած ցեխի մէջ: Ազատութեան իմաստը չարափոխուած շնական լրբութեամբ, ցեղային դիմագիծը աղարտուած, ազգային արժէքներու գոյութիւնը վտանգուած արինախանձ սատիրներու կամայականութիւններէն: Մինչեւ երկինք կը հասնի անարդարութեան աղաղակը: Պղծուած դրօշը ձեռքին՝ կարմիր ցարը դեռ կը յամառի սակայն մոլար վարդապետութեան շեփորն հնչեցնել, յանուն մարդկային բարօրութեան...

Մի՛ մոռնաք եւ ձեր մաղձը ժայթքել զառամած քաղքենիներուն, որոնք ձեր արդար դատը վաճառեցին Լեմանի ափերուն վրայ:

Բաւական է: Ո՛չ մէկ կնճիռ ձեր պայծառ ճակտին վրայ, ո՛չ մէկ վհատութիւն ձեր արմենական հոգիին մէջ: Դուք մասունք մը ունիք փառաւոր անցեալէն: Օ՛, սրբազան խորհուրդ, լոյսի, յոյսի եւ երազի...

Գունդագունդ, երբ այսօր երթաք լեցնել այդ մեծապանծ տօնին նուիրուած սրահները, արձակեցէք ձեր դրօշները լայն ու ալեծածա՛ն: Յիշեցէք բոլոր անոնք որ ձեզ ցրուեցին աշխարհի եօթը ցամաքներուն վրայ: Ե՛ւ Թուրքը, ե՛ւ մոսկովը ե՛ւ քարիւղի ճարպոտ կամարիլլաները:

Մի՛ հաւատաք ոչ ոքի: Վստահեցէք դուք ձեզի, վստահեցէք ձեր աջ բազուկին, վստահեցէք ձեր կամքին ու կորովին: Եւ այն կամշոտ դիցուհիին, որ կը ժպտի մռայլ ամպրոպներու սրտին մէջէն: Ա՛հ, չըլլայ թէ կրկին խուսափի ձեր ձեռքէն...: Ձեր երակներուն մէջ կ'եռեւեփի Հայկի, Տիգրանի եւ Վարդանի արիւնը: Քալեցէք այն շաւիղէն, որ Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսներունը եղած է:

Յեղափոխական ռազմերգ մը ձեր շրթներուն, երբ ձեր կուռ եւ հպարտ քայլերն արձագանգեն ուխտի տաճարներուն կամարներուն տակ, բարձրաղաղակ հռչակեցէք ձեր ազա՛տ ապրելու կամքը:

Չկա՛յ հանգիստ ձեր անդորրակորոյս սրտերուն, առանց Նայիրիի արեւափառ աշխարհին:

Չկա՛յ ազգային կեանք, չկա՛յ խաղաղութիւն օտար պողոտաներուն վըրայ բիւրից նախատուած ձեր հոգիներուն, առանց սեփական հայրենիքի:

Մահ՝ առանց պանծալին Արմենիոյ, մահ է: Մահ՝ Աւետեաց երկրի արահետներուն վրայ, ճշմարիտ անմահութիւն է :

Արթուն եւ պատրաստ գալիքին, ամեհի եւ ճակատագրական բախումին, կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն դըրօշը ձեզի առաջնորդ: Հանեցէք ձեր գլխարկները, ոտքի՛, ոտքի՛: Ձեր սրտին մէջ, ձեր գլուխներուն վրայ բարձրացուցէք սրբազան պաստառը, վե՛ր: Եւ բոլորդ մէկ, ձեր արմենական հոգիներու խորէն, գոռացէք ամէն տեղ :

— Ողջո՛յն, ողջո՛յն պատմական փառապանծ թուականին, — Մայիս 28ին:

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

*** ... Ո՞վ աւելի մեծ համարձակութիւն, աւելի մեծ բարոյական իրաւունք կ'ունենար անձնուիրութեան հրաւիրել ժողովուրդի բոլոր կենսունակ տարրերին, քան ինքը՝ առաջինը արեան դաշտը նետուող յեղափոխականը :

... Ո՞ր ազգը, մի ժամանակ ըստրուկ եւ այսօր ազատ, չէ մոռացել իր կրած զարհուրելի կորուստները : Ո՞ր դրանցից այսօր կը փոխէր իր ազատութիւնը նախկին վիճակին եւ անցեալ կեանքի այնպիսի մի ընթացքին հետ. ուր ոչ մի տեսակ զոհ եւ աւերումներ տեղի չլինէին ունեցած:

Ցարատեւ կռիւ, յաճախ եւ երկար ժամանակ գուցէ անյաջող՝ չնայած երբեմն նոյնիսկ իր լայն ծաւալին, — ահա ուր է մեր փրկութեան բանալին:

Պահպանենք, շարունակենք կռիւը, որպէսզի նա լայնանայ, ընդարձակուի, եւ ընդարձակուելով յարատեւէ —. ահա դէպի մեր նպատակը տանող միակ ճանապարհը:

Քր. Միքայէլեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԳՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Ծերունին գդակը իջեցուց աչքերուն վրայ, մինչեւ ծնօտը ծածկուեցաւ իր ծովային վերարկուին մէջ եւ շտապեց աւազակոյտէն վար իջնել: Պարզ էր որ այդ լուսաւորուած բարձունքին վրայ կենալը լաւ բան մը չէր խոստանար:

Արդէն բաւական ժամանակ էր որ անիկա նստած էր այնտեղ: Ամբողջ տեսանկարին մէջ աւազակոյտին կատարը միակ կէտն էր, որ մթութեան մէջ կը նշմարուէր:

Ծերուկը միայն այն ժամանակ իր քայլերը մեղմացուց, երբ աւազակոյտին ստորոտը հասաւ եւ մթութեան մէջ ծածկուեցաւ: Այստեղ անիկա գտնեց այն ճամբան, զոր առաջ իր աչքերով գծած էր դէպի ագարակը: Հաւանական է որ պատճառներ ունէր այդ կողմը աւելի ապահով համարելու :

Կատարեալ ամայութիւն կը տիրէր ամէն տեղ. գիշերային այսպիսի ուշ ժամուն ճամբորդներ չեն ըլլար:

Մացառի մը ետեւ ան կանգ առաւ, հանեց իր վերարկուն, իր բաճկոնակը դարձուց, մորթոտ երեսը դուրս հանեց, նորէն իր վիզը փաթթեց իր հին քրքրուած վերարկուն, պարանով կապեց մէջքին ու ճամբայ ինկաւ:

Լուսնակը կը լուսաւորէր :

Ծերունին հասաւ տեղ մը, ուր տընկուած էր քարէ հին խաչ մը եւ ճամբան երկուքի կը ճիւղաւորուէր. խաչի պատուանդանին վրայ կ'ուրուագծուէր սպիտակ քառանկիւն մը, կ'երեւար որ ատիկա ալ միւսին պէս յայտարարութիւն մըն էր. ծերուկը մօտեցաւ:

— Ո՞ւր կ'երթաք, գոչեց ձայն մը:

Ծերունին դարձաւ:

Հոն ցանկապատին մէջ մարդ մը կանգնած էր, իրեն պէս բարձրահասակ, իրեն պէս ծերունի, իրեն պէս ալեւոր, միայն իրենէն աւելի պատառոտուն ցնցոտիներու մէջ, կարծես իր զոյգը ըլլար, յենած էր երկար գաւազանի մը վրայ:

— Ես ձեզ կը հարցնեմ թէ, ո՞ւր կ'երթաք, կրկնեց ան:

— Իսկ դուք այն ըսէք, թէ ես ո՞ւր կը գտնուիմ այժմ, հարցուց իր կողմէն ծերունին, մեղմ, բայց տեսակ մը խրոխտ ձայնով:

— Դուք կը գտնուիք Թանիսի կալուածներուն մէջ, պատասխանեց մարդը. ես այստեղի մուրացկանն եմ, իսկ դուք տէրը:

— Ե՞ս:

— Այո՛, դուք, պարոն մարքիզ Լանդընաք:

— o —

Դ.

ՔԷՄԱՆ

— o —

Մարքիզ Լանդընաք, այսուհետեւ մենք զայն պիտի կոչենք իր իսկական անունով, ծանրութեամբ պատասխանեց.

— Թող այդպէս ըլլայ, ես Լանդընաքն եմ. բռնեցէք, յանձնեցէք զիս, ըսաւ մարքիզը:

— Մենք երկուքս ալ այստեղ կը գտնուինք մեր տունը. դուք ձեր դըղեակին մէջ. իսկ ես իմ թուփիս տակ:

— Էհ, վե՛րջ տանք. սկսեցէ՛ք. բռնեցէք, յանձնեցէք զիս, ըսաւ մարքիզը:

— Դուք կ'երթաք դէպի Էրպ-ան-Բայ ագարակը, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Մի երթաք, երբե՛ք:

— Ինչո՞ւ համար:

— Կապոյտները այնտեղ են:

— Քանի՞ օր է:

— Երեք օր:

— Եւ միթէ ագարակին ու գիւղին բնակիչները չդիմադրեցի՞ն:

— Ո՛չ, ընդհակառակն՝ բոլոր դուռները բացին անոնց առջեւ:

— Ա՛խ, հառաչեց մարքիզը:

Մուրացիկը մատով ցոյց տուաւ ագարակին տանիքը, որ բաւական հեռաւորութեամբ ծառերուն վրայէն կ'երեւար:

— Կը տեսնէ՞ք այդ կտուրը, պարոն մարքիզ:

— Այո:

— Իսկ անոր վրայ կը տեսնէ՞ք:

— Ինչ որ կը ծածանի՞:

— Այո՛:

— Ատիկա դրօշակ մըն է:

— Այո՛, եռագոյն դրօշակ, յարեց մուրացիկը:

Ատիկա այն առարկան էր, որ արդէն գրաւած էր մարքիզին ուշադրութիւնը դեռ այն ժամանակ, երբ կը գտնուէր աւազակոյտին բարձունքը,

— Կարծեմ ահազանգ կար, այնպէս չէ՞ :

— Այո՛:

— Ինչո՞ւ համար:

— Պարզ է որ ձեզի համար:

— Բայց ես չեմ լսեր անոր ձայնը:

— Որովհետեւ քամին կը խանգարէ :

Մուրացիկը շարունակեց.

— Տեսա՞ծ էք ձեր յայտարարութիւնը:

— Այո՛:

— Ձեզ կը փնտռեն:

Մուրացիկը ակնարկ մը ձգեց ագարակին կողմը եւ շարունակեց.

— Այնտեղ կէս վաշտ զօրք կայ:

— Հանրապետականնե՞րը:

— Փարիզցիները:

— Լա՛ւ, ըսաւ մարքիզը. քալենք :

Եւ քայլերը ուղղեց դէպի ագարակը:

Մուրացիկը բռնեց անոր ձեռքէն:

— Մի՛ երթաք:

— Հապա ո՞ւր երթամ:

— Իմ տունս:

Մարքիզը նայեցաւ մուրացկանին :

— Լսեցէ՛ք, պարոն մարքիզ. իմ տունս չկայ յարմարութիւն, բայց ապահովութիւն կայ: Իմ խրճիթս նըկուղէ աւելի ցած է, ծովամամուռի անկողինը յատակի տեղ կը ծառայէ, իսկ ճիւղերէ եւ խոտերէ հիւսուած տանիքը առաստաղի տեղ կը բռնէ : Եկէք, ագարակին մէջ ձեզ հրացանի կը բռնեն: Դուք իմ տունս կը քնանաք, որովհետեւ դուք պէտք է շատ յոգնած ըլլաք: Առտուն կանուխ կապոյտները կը մեկնին, եւ դուք կըրնաք այն ժամանակ ձեր ուզած տեղը երթալ:

Մարքիզը կը շարունակէր աչքերով զննել մուրացիկը:

— Դուք ո՞ր կուսակցութեան կը պատկանիք. հանրապետակա՞ն թէ արքայական:

— Ես աղքատ մըն եմ:

(Շար.)

ուածքները զոր ունէր 1914էն առաջ եւն.։ Դեռ ուրիշ պատմութիւն մը, — Մուսոլինի խոստացած է Գերմանիոյ վերադարձնել Հարաւային Թիրոլը, երբ Իտալիա վերստանայ Սավուան...

*** Կ'ըսուի թէ անգլիական կառավարութիւնը մօտերս խաղաղութեան խորհրդաժողովի մը պիտի հրաւիրէ բոլոր պետութիւնները, մէջն ըլլալով Իտալիան եւ Գերմանիան ։

«Հրատապ խնդրագրութիւն»

Պ. Տիմօ Կրանտի, Լոնտոնի իտալական դեսպանը բուռն ճառ մը խօսեցաւ Լոնտոնի մէջ, իտալեւգերման զինակցութեան առթիւ։ Փառաբանելէ վերջ «Պողպատեայ դաշինքը», դեսպանը յայտարարեց ․

— «Եւրոպայի մէջ եւ Եւրոպայէն դուրս տակաւին կը տիրէ հրատապ խնդրագրութիւն մը, որ սանձակոտոր կ'արշաւէ, վաղեմի անարդարութիւն — ներ փրկելու համար նոր սխալներով եւ նոր բռնութիւններով։ Այս օրերս ականատես ենք յիմար եւ ոճրապարտ պայքարի մը՝ ուղղուած Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ։ Մենք չենք մոռնար թէ ամէն ուր որ պաշտպանելիք իտալական իրաւունք մը կար, փաշական Իտալիան հանդիպեցաւ ֆրանսական կառավարութեան քաղաքական գործունէութեան»։

Դեսպանը եզրակացնելով, չիշտեց թէ փաշական եւ ազգային — ընկերվարական յեղափոխութիւնները, որոնք մեծ մասով փլցուցին Վերսայլի տաճարին սիւները, «մնացեալներն ալ պիտի փլցնեն»։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Պ. ԿՈԹԸՌՕ «Ցառաջ»ի ղրկած է պատճէնը երկու նամակներու որոնք ուղղուած են Ֆրանսայի նախկին ռազմիկներու ազգ. միութեան համագումարին եւ կը բողոքեն Սանճաքին թրքացման եւ Թուրքիոյ կցման դէմ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ խնամակալ իշխանը եւ Օլկա իշխանուհին Պերլին պիտի երթան յունիս 1ին, արտաքին նախարարին հետ։ Իշխանը պիտի խորհրդակցի Գերմանիոյ վարիչներուն հետ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց մասին։ Յունիս 2ին զօհանդէս մը պիտի սարքուի, ի պատիւ արքայական հիւրին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ օդանաւային հրամանատարին Հռոմ այցելութեան առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ երկու երկիրներու ցամաքային եւ օդային ուժերու միացեալ հրամանատարը պիտի ըլլայ Գերմանացի մը, իսկ ծովային ուժերու հրամանատարը՝ Իտալացի մը։ «Սթամփա» հրատարակած է քարտէս մը սա խորագրով՝ «Հանդոյցներ որ պէտք է քակուին»։ Ցոյց տրուած հանգոյցներն են Նոր Կուինէա, Թանկանիքա, հարաւ — արեւմտեան Ափրիկէ, Թոկօ, Քամէրուն, Թունուզ, Սուէզ եւ Ճիպութի ։

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց անտեսել Տանցիկի ծերակոյտին ծանուցագիրը ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ընդհ. դատախազին պահանջով ձերբակալուեցաւ գերման — ամերիկեան ընկերակցութեան ղեկավար Ֆրից Քուհն եւ դատարանին պիտի յանձնուի, իբրեւ զեղծարար ու գող ։

ԱՆԳԼԻՈՅ դրամատան մէջ պահ դրուած չեխական ոսկեդրամէն մաս մը Գերմանիոյ յանձնուած ըլլալով, նոր հարցապնդումներ տեղի ունեցան։ Լոյտ Ճորճ հարցուց թէ այդ գումարը տակաւին Անգլիա՞ կը գտնուի, իբրեւ չեխ ժողովուրդին սեփականութիւնը, թէ յանձնուած է Հիթլէրի, որպէս զի սպառազինութիւններ կատարէ։ Ելմտական նախարարը խուսափողական պատասխաններ տալով, ըսաւ թէ ոչ արտօնութիւն խնդրուած է իրմէ, ոչ ալ տրուած եւ թէ կառավարութիւնը չի կրնար խառնուիլ այսպիսի փոխանցումներու ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը բացուեցաւ երէկ Շանթը—Մարսի պալատին մէջ (Նանթ), որ Ֆրանսայի ամենամեծ սրահը կը համարուի, ունենալով 135 մեթր երկայնութիւն եւ 50 մեթր լայնութիւն։ Օրակարգին գլխաւոր նիւթերը կը կազմեն քաղաքական խնդիրներ, որոնց առթիւ սուր վէճ մը ծագած է Լէօն Պլումի եւ Փոլ Ֆօրի միջեւ, երկու հոսանքի բաժնելով կուսակցութիւնը ։

ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ Փատերեւսկի սրտի հիւանդութենէ բռնուած ըլլալով, բժիշկը արգիլեց որ եւ է նուագահանդէս տալ։

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ պաշտօնեայ մը, Ժօժէն Լիւնօ, որ կը հետապնդուէր երկար ատենէ ի վեր, ձերբակալուեցաւ առջի օր, ամբաստանուած ըլլալով թէ ուղեւորները կը թմրեցնէր քլորոֆորմով, յետոյ կը կողոպտէր ։

ԱՆԹԵԼԻ պաշտօնեայ մը, Ռընէ Փըթի, օրագրող, առջի օր գրասենեակէն դուրս ելած ատեն առեւանգուեցաւ երկու անծանօթներու կողմէ, որոնք ինքնաշարժի մը մէջ նետելով Պուա տը Պուլոնը քշեցին զինքը։ Ճամբան ինքնաշարժը արկածի մը հանդիպեցաւ, որուն շնորհիւ պաշտօնեան յաջողեցաւ փախչիլ, բայց վիրաւորուեցաւ, տարճանակ պարպուած ըլլալով։ Կը կարծուի թէ ուրիշի մը հետ շփոթած են։ Ցարձակման ատեն զոհը խօսքեր լսած է Տալատիէի մէկ քարտուղարի մասին ։

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ նոր դէպքեր պատահած ըլլալով, լեհական թերթերը ուժգնօրէն կը յարձակին Գերմանիոյ դէմ եւ կը պահանջեն վերջ տալ տիրող անիշխանութեան։ Շատ մը լեհական շէնքերու վրայ կը տեսնուին հետեւեալ արձանագրութիւնները, — «Կ'ուզենք Գերմանիոյ միանալ»։

ԻՏԱԼԻՈՅ յառաջիկայ ցուցահանդէսը աշխարհի ամենամեծ արուեստահանդէսը պիտի ըլլայ, կ'ըսեն իտալական թերթերը։ Ընդհ. ծախքը պիտի ըլլայ 200 միլիոն տոլար ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAÏASTAN

ԱՄՍԱԳՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (ԹԻՒ 5), ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԱՅԻՍ 28Ի, ՃՈԽ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խմբ.՝ Հերոսական օրերու տարեդարձը, Զօր. Գ. Ղորղանեան՝ Սարտարապատի, Բաշ — Աբարանի եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները, Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի յայտարարութիւնը, Նուպար Նիկողոսեան՝ 28 Մայիս 1938, X. Սարտարապատ եւ Ղարաքիլիսէ, XX՝ Հայոց Ազգային Խորհուրդը, Արմէն՝ Հայերու դերը (1918) Կովկասի մէջ եւ անոնց բաժինը Դաշնակիցներու յաղթանակին մէջ. Ցովիկ Եղիազարեան՝ 1918 Մայիս՝ ամիս յաջողութեան. Հրանոյշ Գազազեան՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, Պայքար՝ Նոր սերունդ։

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, հատը 2.50 ֆրանք։

Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։

Խմբագրական հասցէ.— Armik Dj malian, 5, Villa Virginie, Paris (14e)

Վարչական հասցէ.— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՐԻՍ ՊԻԻԼՊԻԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ Ternes

Մասնակցութեամբ Paul Derenne-ի։ Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք։ Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, Ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin։

ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

17 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, Salle Gaveau-ի մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՕՐ. Վ. ՃԻՆՃԵԱՆ (ԴԱՇՆԱԿ) 1er Grand Prix de la ville de Marseille

ԵՒ «ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ, ՈՐ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ «ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՐԱԳԸ»

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 100 ՀՈԳԻ

ԱԶԴ

Հայ գաղթականներուն կը ծանուցուի թէ խնդրարկուները գաղթականներու Բարձր — Գոմիսարութեան (նախկին Օֆիս Նանսէն) Փարիզի գրասենեակին, 38 Պուլվար Ռասփայլ, կրնան դիմել առաւօտները միայն, ժամը 8.30— 12, բացի կիրակի եւ տօն օրերէն։

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. Խաչի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝

554, 109, 686, 443, 477, 206, 963, 59, 480, 383, 525, 952, 580, 218, 644, 646, 297, 74, 625, 425, 982, 959, 596, 43, 384, 354, 666, 369, 210, 680։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ԻՆ Salle des Ingénieurs Civils-ի մէջ

19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած դերասաններ՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Կ. ՍԷՏՃԵԱՆ եւայլն կը ներկայացնեն՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Փարիզահայ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն երեք արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք։ Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպայից Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ 28 Մայիս, Կիրակի, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, պատարագէն վերջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ բոլոր հայ ռազմիկներու եւ մարտիկներու, որոնք ինկան հայ ժողովուրդի անկախութեան եւ ազատագրութեան համար, համաշխարհային պատերազմին զանազան ճակատներու վրայ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան դրօշին ներքեւ։

Կը հրաւիրուի հայրենասէր ժողովուրդը իր յարգանքի պարտականութիւնը կատարելու։

×

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան հիմնարկութեան 60րդ տարեդարձին առթիւ 4 Յունիս, Կիրակի առաւօտ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15 Ռիւ Ժան Կուժօն, ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներուն։

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ։

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները եւ սանուհիները ներկայ ըլլալ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 Մայիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պասիւէ, Փարիզ։ Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԴԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «Բագուի դէպքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման վրայ»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՌԵՄԱԿԱՆՔ

(Բանաստեղծութիւններ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 ֆր.
Արտասահման 25 ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 ֆր.
Արտասահման 50ֆր.

Դիմել հեղինակին,

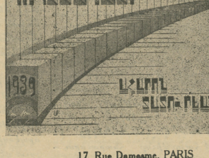

17, Rue Damesme, PARIS

DOUBLURES TOILE

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

FOURNITURES POUR TAILLEURS

4 ,Rue Richer, Paris 9e — Métro : Cadet et Peletier

Téléph. : Provence 13.20

Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ։ Վաճառատունը բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 բացի կիրակի օրերէ։ Ֆրանսական եւ անգլիական կերպասի տուներու ներկայացուցիչ։ Ֆրանսական ամենալաւ Crin, Crin Guipé-ի գործարանին ընդհ. ներկայացուցիչ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար։

RESTAURANT des DIAMANTAIRES

60, RUE LAFAYETTE, PARIS (9) Tél. PROV. 78–14

Մէթրօ Cadet եւ Pelletier

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԱՐԱՄ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

ուր պիտի գտնէք ամէն ճաշակի յարմար արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ։ Անարատ օղի, առատ աղանդերներով։

Մեր մասնագիտութիւնն է ՇԻՇ ՔԷՊԱՊ եւ ՏԷՕՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊ, ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ ։

Ամէն երեկոյ արեւելեան նուագախումբ

(Քէմանչիստ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
(Ուտի) ԲԱՐՈՒՆԱԿ
(Քանօնի) ՀԱՅԿ

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20։

Աղքատները ձրի.

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ՏՈՔԹ. ՔԻԻԹԻԻՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-04

Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE - COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը ։

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ։

Դիմել իր արհեստանոցը 32Rue Menilmontant, Paris (20)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ ։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է

21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39

(Մէթրօ Cadet, Սզուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)

Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անփարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ու հիւթ։ Թով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —
ՏԱՐԵԿԱՆ Վ.ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Այլեւ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՅԻՍ
MARDI 30 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4053 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔ»Ն ԱԼ ՄԱՑԱՂ...

Տարաթներով, ամիսներով «այո - ոչ» լսելէ վերջ, այսօր արդէն կը գտնուինք դառն իրականութեան առջեւ,— Հոգատար իշխանութիւնը հարկ դատած է Թուրքիոյ ձգել Ալեքսանտրէթի շրջանը, ի սէր խաղաղութեան եւ զինակցութեան :

Բոլոր աղբիւրներն ալ կը հաստատեն այս դժբախտութիւնը, աւելցնելով թէ առկախ կը մնան միայն քանի մը մանրամասնութիւններ — կարգ մը հայկական գիւղերու Թուրքիոյ կամ Սուրիոյ կցման խնդիրը, վարչական կարգադրութիւններ, փոքրամասնութեանց իրաւունքներ եւն. : Համաձայնագրին հրատարակութեան կը սպասուի այսօր - վաղը: Այդ առթիւ է որ պիտի որոշուի նաեւ յանձնումի թուականը:

Արդէն Թուրքիա թանկագին աւար մը եւս շահեցաւ, չափազանց սուղ ծախելով իր գործակցութիւնը եւ զինակցութիւնը :

Իրականին մէջ, նոր չէ որ Թուրքիոյ կը յանձնուի այս վիճելի եւ անբախտ շրջանը:

Սանճաքին ճակատագիրը որոշուած էր այն օրէն, երբ հոգատար իշխանութիւնը մէկդի դնելով Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը, հաւանեցաւ որ 2500 թուրք զինուորներ մտնեն Անտիոք (1938 Յուլիս 5): Ֆրանսան ալ զինուորներ պիտի ղրկէր, հաւասար չափով :

Այն ատեն կ՚ըսէին թէ այս տնօրինութիւնը պիտի տեւէ մինչեւ ինքնավար շրջանի խորհրդարանին բացումը եւ կառավարութեան կազմութիւնը :

Ի՛նչ միամտութիւն: Թուրքը ե՞րբ դուրս ելած է իր կոխած տեղէն:

Զինուորներու յաղթական մուտքէն վերջը, Սանճաքին կարգուսարքը հաստատուեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս որ պահանջեր էին Թուրքերը: Հակառակ թուրք տարրին փոքրամասնութեան (80 հազար հոգի, 225-250,000 բնակիչներու մէջ), անոր իրաւունք տրուեցաւ «ընտրելու» 22 երեսփոխաններ, 40ի վրայ: Բոլորովին մէկդի դրուեցան Ազգաժողովի քննիչներուն եզրակացութիւնները, որոնք այնքան ըմբոստացուցիչ զեղծումներ կը պարունակէին: Եւ խորհրդարան թէ կառավարութիւն անմիջապէս ձեռնարկեցին թրքացնելու ամբողջ շրջանը: Իրարու ետեւէ, միշտ «միաձայնութեամբ» քուէարկուեցան եւ պարտադրուեցան Թուրքիոյ բոլոր օրէնքները, վարչական, տնտեսական, կրթական, մաքսային եւն.: Մինչեւ անգամ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատուեցաւ :

Այստեղ, Փարիզի մէջ, քաջ եւ եռանդուն մարդիկ անկարելին փորձեցին, գոնէ վիճելի շրջանին կէսը փրկելու համար: Նախկին ռազմիկ մը, ծերակուտական Պ. Կիւսթավ Կոթըրօ պարտք սեպեց մինչեւ Սանճաք երթալ օդանաւով, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար ամէն բան, ընկերակցութեամբ Պ. Փօլ տիւ Վէօփի: Վերադարձին, երկու ներկայացուցիչները դուռ չմնաց որ չզարնէին, ամէն բանէ առաջ յիշեցնելով կայսրութեան շահերը եւ հոգատար իշխանութեան հանդիսաւոր յանձնառութիւնները :

Տակաւին անցեալ շաբթու, յարգելի ծերակուտականը թախանձագին կոչ մը կ՚ուղղէր Ֆրանսայի ռազմիկներու Ազգ. Միութեան, անոր համագումարին առթիւ: Քանի մը հատուածներ, գաղափար մը կազմելու համար.

— «Կիլիկիան եւ Տաւրոսի բնական սահմանագլուխները լքելէ վերջ, ահա կը կորսնցնենք Ալեքսանտրէթի Սանճաքը,— սուրիական նահանգ մը որ կը գտնուի Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ:

Աշխարհագրութիւնը, դաշնագիրները, պատիւն իսկ կը պահանջեն որ հոն մնանք մենք: Աշխարհագրութիւնը, որովհետեւ Սանճաքին լեռները կը կազմեն Սուրիոյ պաշտպանութեան վերջին գիծը: Ալեքսանտրէթը, նաւահանգիստ Հալէպի (որ ունի 350,000 բնակիչ), ծովային առաջնակարգ դիրք մը կը գրաւէ. Սանճաքը արաբական աշխարհին ամրոցն է 1918ին ետ մղուած Թուրքերուն դէմ. միեւնոյն ատեն ան կը կազմէ քրիստոնեայ աշխարհին մէկ պատնէշը՝ Անտիոքի եւ ճէպէլը Մուսայի հետ: Դաշնագիրները կ՚երաշխաւորեն անոր անկախութիւնը: Միայն երկու դրօշներ իրաւունք ունին ծածանելու այնտեղ,— փրանսականը եւ սուրիականը:

Միւս կողմէ, մեր պատիւը կ՚արգիլէ նոր ջարդերու ենթարկել բնակչութիւնը որուն մեծամասնութիւնը հակաթուրք է. մասնաւորապէս Հայերը որոնք այդ երկիրը համարելով անբռնաբարելի ապաստան մը, այնտեղ ապաստանած են մեր բացորոշ խոստումին վրայ: Սանճաքը Թուրքերուն յանձնել՝ կը նշանակէ դաւաճանել մեր ամէնէն տարրական պարտականութեանց, մեր լաւագոյն բարեկամներուն եւ մեր ամենաբարձր շահերուն. կը նշանակէ ոչ թէ Թուրքերուն բարեկամութիւնը, այլ արհամարհանքը շահիլ. կը նշանակէ վտանգել բոլոր հովանաւորեալ երկիրներուն ճակատագիրը եւ պատրաստել նոր անկումներ»:

Պ. Կոթըրօ յետոյ տեղեկութիւններ հաղորդելով իր այցելութեան առթիւ, դիտել կուտայ թէ «8000 թուրք զինուորներ կը գտնուին Սանճաքին մէջ, 800 Ֆրանսացի զինուորներու դիմաց»: Յետոյ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս ձերբակալուեցան եւ խոշտանգուեցան եօթը Հայեր, «Ֆրանսան ծափահարած եւ «Մարսէյեզ»ը հնչեցուցած ըլլալով»: (Տարրական արդարութեան այս արի պաշտպանը յուզումէն կը դողար չարաթ դիշեր, երբ եկած էր բանախօսելու Մայիս 28ի առթիւ...) :

Քիչ անդին պիտի կարդաք Միջերկրականի կոմիտէին ուրիշ մէկ ձեռնարկը, ուղղակի վարչապետին :

Եւ սակայն Սանճաքը կորած է արդէն, հակառակ ոչ միայն հոգատարութեան սկզբունքին, այլ եւ բուն իսկ Ֆրանսայի կենսական շահերուն: Ճիշդ այնպէս ինչպէս կորսուեցաւ Կիլիկիան...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐ

Շաբաթ եւ կիրակի Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը հրատարակեցին շարք մը տեղեկութիւններ, որոնք անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Ֆրանսա հաւանած է Թուրքիոյ յանձնել Ալեքսանտրէթի շրջանը (Սանճաք): Ստորեւ կ՚ամփոփենք այդ լուրերը .—

Նախարարական խորհուրդը երկար ատեն ընդդիմանալէ վերջ, շաբաթ օրուան նիստին մէջ սկզբունքով որոշեց Թուրքիոյ ձգել Սանճաքը, իբրեւ հիմ ֆրանքօ-թրքական համաձայնութեան: Այս առթիւ ներկայացուած զեկուցման մէջ, արտաքին նախարար Պ. Պոնէ լուսաբանութիւններ ըրաւ անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքի եւ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան մասին, որոնք պիտի ստորագրուին քանի մը օրէն: Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը հաւանաբար ստորագրուի այսօր, երեքշաբթի: Անգարայի մէջ կատարուած բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են: Նախարարական խորհուրդէն վերջը իրաւասու անձնաւորութիւն մը յայտարարեց թէ այս շաբթուան ընթացքին հաւաքական յայտարարութիւն մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ կողմէ, Պալքաններու, Սեւ ծովու եւ արեւելեան Միջերկրականի ապահովութեան մասին: Քանի մը վարչական մանրամասնութիւններ միայն կը մնան, Սանճաքը Թուրքիոյ յանձնելու համար: Կարգ մը հայկական սահմանամերձ փոքր գիւղեր հաւանաբար Սուրիոյ պիտի կցուին, բայց բուն վէճը՝ Ալեքսանտրէթի (Իսքէնտէրուն) ծոցին, նաւահանգիստին եւ քաղաքին յանձնումը վճռուած է արդէն ի նպաստ Թուրքիոյ: Ֆրանսացիները հաւանած են նաեւ որ Թուրքիա ամրացնէ Սանճաքը եւ Ալեքսանտրէթի ծոցը գործածէ իբրեւ նաւակայան, որ պիտի օգտագործուի նաեւ ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերուն կողմէ :

Իբրեւ փոխարինութիւն այս զիջումին, Թուրքիա նեղուցները ազատ պիտի ձգէ ֆրանսական եւ անգլիական մարտանաւերուն առջեւ, ի հարկին օգնութեան հասնելու համար Ռումանիոյ: Թուրքիա ինքն ալ պիտի օգնէ Պալքաններու, ինչպէս եւ Մօտաւոր Արեւելքի անգլիական եւ ֆրանսական ստացուածքներու պաշտպանութեան:

Նախարարական խորհուրդը լսելէ վերջ Պ. Պոնէի զեկուցումը, հաստատեց թէ անգլօ-թուրք եւ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնները եւ Պալքանեան դաշինքը չեն հակասեր իրարու :

*** Տէյլի Թէլէկրաֆ Փրիզի թղթակիցը կը հաղորդէ (մայիս 27) .—

Ֆրանքօ-թրքական համաձայնութիւնը պիտի կնքուի յառաջիկայ շաբթուան սկիզբները: Այս համաձայնութիւնը պիտի բաղկանայ երկու մասերէ .— Առաջին՝ յայտարարութիւն մը յարեւմտան անգլօ-թրքական համաձայնութեան: Երկրորդ՝ անջատ դաշնագիր մը Հաթայի (Սանճաք) մասին, զոր Ֆրանսա պիտի յանձնէ Թուրքիոյ, տեղի տալով անոր պահանջին առջեւ: Այժմ արդէն բանակցութիւն կը կատարեն Հաթայը երբ պարպելու, ինչպէս նաեւ կարգ մը գործնական մանրամասնութիւններու մասին, որոնց շուրջ կը կարծուի թէ արագ համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ :

*** «Թայմզ» եւս կը հաստատէ թէ Հաթայի ֆրանսական զինուորական ուժերու հրամանատար գնդ. Քոլէ Անգարայի մէջ կը բանակցի Հաթայը յանձնելու մասին եւ թէ տակաւին ճշդուած չէ Սուրիոյ ու Հաթայի միջեւ գտնուող քանի մը հայկական գիւղերու Թուրքիոյ կցելու կամ չկցելու խնդիրը :

ԿՈՎԿԱՍԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻՆ

»»» · «««

Անգլիական կարեւոր թերթ մը, «Սընտէյ «Տայմզ»», հաստատելով Սանճաքին յանձնումը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին .—

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կնքուելիք զինակցութիւնը կը վերաբերի միայն Եւրոպայի, բայց եթէ Ճափոն զինակցութեան վերածէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ կնքած հակաբոլշեւիկեան ուխտը, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները միջոցներ պիտի խորհին, իրենց զինակցութիւնը մինչեւ Ծայր. Արեւելք տարածելու համար :

Համաձայնութեան ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը, անգլիական եւ խորհրդային սպայակոյտերը խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն: զինակցութեան կնքումը գործադրելի պիտի դարձնէ անգլօ-թուրք, ֆրանքօ-թուրք եւ թուրքօ-խորհրդային համաձայնութիւնները: Այսպէս պիտի կազմուի պաշտպանողական ընդարձակ պատուար մը նախայարձակման դէմ, հետեւեալ հիմերով .—

Անգլօ-թուրք դաշինքը, որ այժմ սահմանափակուած է բերանացի փոխադարձ յայտարարութիւններով, պիտի վերածուի երկարատեւ զինակցութեան մը, ընդգրկելով Պալքանները եւ Միջերկրականը: Այս զինակցութեամբ Թուրքիա յանձն պիտի առնէ գործակցիլ Անգլիոյ, օդային, ցամաքային եւ ծովային ուժերով, Միջերկրականի եւ Եգէականի մէջ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Միջերկրականի շրջան ըսելով պէտք է հասկնալ նաեւ Պաղեստինը, Սուէզի ջրանցքը, արեւմտեան Եգիպտոսի սահմանը, ինչպէս եւ Սուտանի եւ Եթովպիոյ միջեւ եղած տարածութիւնը: Իսկ Պալքաններու մէջ Թուրքիա պիտի գործակցի Յունաստանի եւ Ռումանիոյ պաշտպանութեան համար, եթէ յարձակման ենթարկուին :

Անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին տրամադրութեամբ, Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա իրենց պահակազօրքերը պիտի քաշեն Կովկասէն, այսպէս տրամադրելի ունենալով ստուարաթիւ ուժեր, գործելու համար Պալքաններու մէջ: Թուրքիա միեւնոյն ատեն խորհրդային տորմիղին պիտի յանձնէ Սեւ ծովու պահպանութիւնը, եւ Տարտանէլը պիտի բանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի առջեւ, պատերազմի պարագային :

Թուրքիա Իրանի կառավարութեան հաղորդած է այս համաձայնութեան պայմանները, քանի որ դաշինք մը ունի անոր հետ: Կը հաւաստեն թէ Իրան հաւանութիւն յայտնած է :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

— ∞ —

Միջերկրականի կոմիտէն հետեւեալ զեկոյցը կը հաղորդէ «Յառաջ»ի .—

Ծերակուտական Պ. Կիւսթավ Կոթըրոյի նախաձեռնութեամբ, հանրապետական դաշնակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը վարչապետ Պ. Տալատիէի մօտ ղրկեց մասնաւոր պատուիրակութիւն մը, նախագահութեամբ երեսփոխան եւ նախկին նախարար Պ. Լուի Մառէնի, որ բացարձակապէս յայտարարեց թէ իրենց կուսակցութիւնը կառավարութեան աջակցութիւն պիտի ընծայէ միայն այն բացորոշ պայմանով որ ոչինչ լքուի ո եւ է մէկուն մեր իրաւունքներէն կամ կայսրութեան որ եւ է մէկ մասէն, մասնաւորապէս Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն: Այս շատ կարեւոր ձեռնարկը կը բխի Հանրապետ. Դաշնակցութեան տուած զանազան որոշումներէն, ինչպէս եւ Միջերկրականի կոմիտէին կողմէ յայտնուած բաղձանքներէն եւ կատարուած ստիպողական դիմումներէն :

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԼՔՈՒՄԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Իտալական մամուլը ուշադրութեամբ կը հետեւի ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց ելքին: «Ճօրնալէ տ'Իթալիա» խմբագրականով մը կը պարզէ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ կատարուած նոր ձեռնարկները եւ մասնաւորապէս կը դատապարտէ Ֆրանսան, ամբաստանելով թէ կ՚ուզէ անդամատել Սուրիան, համաձայնութիւն մը կնքելու համար Թուրքիոյ հետ: Իր տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսա որոշած է ամբողջովին Թուրքիոյ յանձնել Ալեքսանտրէթի Սանճաքը, նոյնիսկ զոհել Ալէվիներու շրջանը... Իտալական թերթը դիտել կուտայ թէ Ֆրանսա այս կերպով կը բռնաբարէ հոգատարութեան սկզբունքները, այնպէս ինչպէս նուիրագործուած են Ազգաժողովի ուխտին մէջ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի ձեռք առած միջոցները կը ձգտին Սուրիոյ եւ Լիբանանի հոգատարութիւնը վերածել ճշմարիտ թեւարկութեան մը: Մարզպանը պիտի դառնայ իրական կառավարիչը այդ երկիրներուն : Այս կարգադրութիւնները մեծ յուզում պատճառած են արաբական աշխարհին մէջ, կ՚աւելցնէ թերթը, չեշտելով թէ Ֆրանսա Սուրիոյ մէջ կը հետապնդէ իր սեփական նպատակները,— ապահովել Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, յետոյ զօրացնել իր հակիտալական եւ հակագերման քաղաքականութիւնը:

« Թան »ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ՚աւելցնէ թէ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան օրկանին գլխաւոր նպատակն է ազդել արաբական աշխարհին վրայ՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Այս առաջադրութեամբ կը շարունակուի նաեւ ձայնասփիւռ քարոզութիւնը, Ֆրանսան ներկայացնելով յանցաւոր՝ սուրիական գործերուն մէջ:

*** Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը գրէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա նոր ձեռնարկներ կը կատարեն, Թուրքիոյ վրայ ճնշելու համար: Իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, երկու պետութիւններն ալ այժմ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Մօտաւոր Արեւելքի վրայ եւ մասնաւորապէս կը յուզեն Սուրիոյ խնդիրը: Կոմս Սէրաֆինօ Մածծոլինի, որ վերջերս նշանաւոր հանդիսացած էր Պրագիլիոյ մէջ եւ յետոյ Իտալիա կանչուած, իր գերման պաշտօնակցին հետ կը վարէ ամբողջ իտալական քարոզութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի իսլամական երկիրներուն մէջ: Կ՚ըսուի թէ Իտալիա կը ջանայ խռովութիւններ յարուցանել այն երկիրներուն մէջ որոնց վրայ աչք ունի, վտանգաւոր գտնելով ուղղակի յարձակումը:

Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ Իտալիա չեղեալ պիտի հռչակէ 1938ի անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը, խանգարուած համարելով Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը :

*** Զրոյցի մը համաձայն, Ռումանիոյ թագաւորը Պոլիս գացած է կամ պիտի երթայ, յանկարծ մեկնած ըլլալով Պուքրէշէն, կիրակի օր :

ՆՈՐԷ՞Ն ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎ

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Պ. Չէյմպըրլէն կը խորհի խորհրդաժողով մը հրաւիրել խաղաղութեան համար, երբ ստորագրուի անգլօ-խորհրդային զինակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, ստոյգ է որ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը եւ ծովապետութիւնը նոր ծանուցագիր մը կը պատրաստեն, ներկայացնելու համար Գերմանիոյ, իբրեւ պատասխան Հիթլէրի ապրիլ 28ի ճառին: Ծանուցագրին բովանդակութիւնը կախում պիտի ունենայ յառաջիկայ դէպքերէն, բայց պիտի չէշտուի թէ Անգլիա միշտ պատրաստ է ընդհանուր համաձայնութեան մը յանգելու, նոյնիսկ ոչ - յարձակման դաշինք մը առաջարկելով Գերմանիոյ:

Մինչ այս մինչ այն, շատ կարեւոր դէպքերու կը սպասուի այս շաբթու, իբրեւ հետեւանք անգլօ-խորհրդային եւ ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեանց, որոնց ստորագրութիւնը օրերու խնդիր է այլեւս :

Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ եւ կը կարծուի թէ այսօր - վաղը պիտի հաղորդէ իր կառավարութեան վերջնական պատասխանը: Լորտ Հըլիֆաքս այսօր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ լեհական դեսպանին հետ, որ կարեւոր հրահանգներ ստացած է իր կառավարութենէն :

Տեղական թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Պ. Պ. Տալատիէ եւ Չէյմպըրլէն այս շաբթու պիտի ծանուցանեն անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութիւնը: Մօտերս նոր դաշինք մը պիտի ստորագրուի նաեւ Մոսկուայի եւ Անգարայի միջեւ: Այս երկու պետութիւնները արդէն զանազան յանձնառութիւններ ունին կարգ մը պետութեանց հետ, բայց որ եւ է դաշնագիր ստորագրած չեն:

Մոսկուայի գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ թուրքօ-խորհրդային զինուորական համաձայնութիւն մը կնքուած է Մայիսի սկիզբը :

Թուրքիա կը սպառնայ Պուլկարիոյ...

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թրքական կառավարութիւնը այժմէն ազդարարած է Պուլկարիոյ թէ իրեն դէմ պիտի քալէ, եթէ յարձակի Յունաստանի կամ Ռումանիոյ վրայ :

Միւս կողմէ, Թուրքիա կը ջանայ համոզել Ռումանիան որ Պուլկարիոյ վերադարձնէ Տոպրուճայի մէկ մասը, որպէսզի կարելի ըլլայ իրենց միացնել Պուլկարիան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Որպէսզի ծնուեն ու յարատեւեն պետութիւնները, անհրաժեշտ է միացում երեք հիմնական տարրերի— հողի, ժողովուրդի եւ գերիշխանութեան: Այս երրորդութեան ներքին կապերի կամ նրա անդամներից մէկի թուլութիւնն ու կորուստն անխուսափելի կերպով յառաջ է բերում պետութեան ճգնաժամն ու անկումը:

Դարերից ի վեր օտար բռնակալներ հրով ու սրով բաժանել էին հայ հայրենիքից ու ժողովրդից գերիշխանութեան իրաւունքն ու իրանց սեփականացրել:

Մայիս 28ը անարդարութեան ջնջումի, սուլթաններից ու ցարերից մեր սրբազան գերիշխանութեան յետկորզումի ու հայկական ազատ պետութեան ստեղծումի օրն է:

Հողն ու ժողովուրդը նիւթական տարրերն են, գերիշխանութիւնը — վերացական եւ որեւէ իրական էութիւն՝ թագաւոր, նախագահ, դիկտատոր, քահանայապետ կամ խորհրդարան, պէտք է նրա ներկայացուցիչը հանդիսանայ: Հայկական պետութեան գերիշխանութիւնն առաջին անգամ ստանձնեց Հայոց Ազգային Խորհուրդը, որ անկախութեան յայտարարութեամբ «իրեն հռչակում է հայկական գաւառների գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն»: Հայաստանի հանրապետութեան անդրանիկ կառավարութիւնը Յ. Քաջազնունու վարչապետութեամբ կեանքի կոչուեցաւ նրա կողմից: 1918 Օգոստոս 1ից Ազգային Խորհուրդն իր իրաւասութիւնները փոխանցեց հայ կուսակցութիւնների եւ թուրք, ռուս ու եզիդի փոքրամասնութիւնների պատուիրակներից բաղկացած Հայաստանի Խորհրդին եւ դադարեց գոյութիւն ունենալուց:

Հայկական պետութեան ճակատագիրը տնօրինող այս երկու խորհուրդներն, իբրեւ այդպիսիներ, չէին ընտրուած ժողովրդից: Դէպքերի յախուռն ընթացքը միայն ստիպեց նրանց անհամեմատօրէն լայնացնել իրենց պատասխանատուութեան սահմանները ու վերցնել մի դեկ, որի միակ վարիչը կարող էր լինել քուէարկութեամբ ծնած ներկայացուցչական բարձր մարմինը:

Հայկական պետութիւնն ունեցաւ այն յանձին Հայաստանի Խորհրդարանի: Յունիս 21—23ին (1919), 365 հազար ընտրողներից 256 հազարի քուէներով մարմին առաւ գերիշխանութեան օրինական տէրը ու գործի լծուեցաւ նոյն թուի Օգոստոս 1ից:

Սա մեր պատմութեան լուսաւոր էջերից մէկն էր: Մի քանի կուսակցական ատելութիւնից կուրացած քննադատներ սլաքներ չլրտեցին այդ օրերին Հայաստանի Խորհրդարանի հասցէին, թէ նրա ընտրութիւնները կանոնաւոր չեղան, Դաշնակցութիւնը ճնշումներ բանեցրեց քուէարկութեան վրայ, ժողովրդական կուսակցութեան ստիպեցին հրաժարել թեկնածուներ ներկայացնելուց եւայլն: Այդպիսի սուտերի լրջօրէն պատասխանելու միամտութիւնն ունենալ, նշանակում է ճնճղուկների վրայ թնդանօթից կրակ տեղալ: Հայաստանի կառավարութիւնն ամէն ճիգ թափեց ընտրութիւններն անթերի գլուխ բերելու համար, որովհետեւ դրա մէջ տեսնում էր Խորհրդարանի հեղինակութեան գրաւականը: Այնուամենայնիւ թոյլ տանք մեզ նկատել, որ աշխարհի շատ քիչ պետութիւններում խորհրդարանային ընտրութիւնները տեղի են ունենում իտէալական կատարելութեամբ: Տիրող դասակարգերը, կուսակցութիւնները, անձերն ու խմբակները միշտ ձգտել են ղեկավար մարմնի մէջ ունենալ մեծամասնութիւն: Դաշնակցութիւնն եւս բնականաբար պիտի ցանկանար ունենալ մի Խորհրդարան, որ հերոսական պայքարի շրջանում զօրավիգ դառնար յաղթանակի եւ ոչ խոչընդոտ: Ժողովուրդն ալ գիտակցում էր այդ ճշմարտութեանը եւ նա 80 հոգուց բաղկացած Խորհրդարանում 72 տեղ տուեց Դաշնակցականներին:

Ովքե՞ր էին դաշնակցական պատգամաւորները: Նախ կուսակցութեան կարկառուն դէմքերը, մօտ 15 հոգի, սկսելով Ահարոնեանից, ապա Քաջազնունի, Համօ Օհանջանեան, Վարանդեան, Իշխ. Արղութեան, Բժ. Տէր-Դաւթեան, Գիւլխանդանեան, Աւետիք Սահակեան, Շանթ, Դրօ, Խատիսեան, Վ. Փափազեան, Ա. Ջամալեան, Տիկին Պ. Բաբսեղեան, Գ. Բալայեան, Հայկ Սարգսեան եւայլն: Ապա գալիս էին շարքային գործիչները, գրեթէ բոլորն ալ մտաւորականներ:

Հայաստանի Խորհրդարանն ապրեց 1919 Օգոստոս 1ից մինչեւ 1920 Նոյեմբեր 29ը: 16 ամիսների ընթացքում նա ոչ միայն կատարեց նոր ազգային պետութիւն կառուցանելու օրէնսդրական հսկայ աշխատանքը, այլ եւ բազմաթիւ առաքելութիւններով բոլոր հարկ եղած դէպքերում մասնակցեց ու յաճախ ղեկավարեց ռազմական, դիւանագիտական, վարչական, դատական, խնամատարական, մշակութային եւայլն ձեռնարկներ:

Պատգամաւորներից մի քանիսն ինկան փառաւոր մահով, իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար գնացած վայրերում սպաննուելով կամ ձերբակալուելով: Վահան Խորէնի եւ Արշակ Շիրինեան խողխողուեցին Գորիսում բոլշեւիկ դահիճների ձեռքով: Սարգիս Մանասեան գերի տարուեց խորհրդայնացած Բաքու եւ գնդակահարուեց: Ներսէս Ստեփանեանին կարմիրները մորթեցին Իջեւանում: Բռնի մահի զոհ գնաց Արաքսի պարսկական ափում նաեւ պատգամաւոր Ջաւաֆեան: Փետրուարեան ապստամբութեան ժամանակ Հայաստանում եղած բոլոր պատգամաւորները կամ Չեկայի բանտն էին, կամ կարմիր լուծը խորտակող գիւղացիական բանակի ղեկավարների մէջ: 18ի յիշատակելի օրը հերոսական մահով ինկաւ պատգամաւոր Տիգրան Ծամհուրը: 1921 Ապրիլի 2ին, երբ մեր հիւսիսային ճակատը ճեղքուեցաւ, ձախ թեւը մընաց սեղմուած բոլշեւիկեան բանակի ու Թուրք սահմանապահների միջեւ ու գերի ինկաւ իրեն հետ ունենալով Խորհրդարանի անդամներից մի քանիսին: Ի՞նչ եղան նրանք, ոչ ոք գիտէ:

Սփիւռքի մէջ գտնուող հայ պատգամաւորները ցրուած են աշխարհի չորս կողմ, բայց համեմատաբար մեծ թիւով նրանք կեդրոնացած են Ռումանիա—Սուրիա—Եգիպտոս: Այդտեղ են՝ Համօ Օհանջանեան, Ռ. Տէր-Մինասեան, Վ. Նաւասարդեան, Շանթ, Ն. Աղբալեան, Ա. Յովհաննիսեան, Կ. Սասունի, Դրօ, Գ. Ղազարեան, Ս. Արարատեան, Ե. Սարգսեան, Ա. Չիլինգարեան, Ս. Վրացեան, Սեպուհ, Մալխաս եւն.: Իրանում են Հ. Տէրտէրեան, Բժ. Բաբալեան, Զ. Եոլեան, Վ. Բաբայեան, Ա. Մաքսապետեան, Ա. Օհանջանեան: Մարսէյլ է Խորհրդարանի պաշտելի նախագահը, Ա. Ահարոնեան: Ա. Աբեղեան Բեռլինում է: Փարիզում կան պատգամաւորներից 8 հոգի: Մեռել են բնական մահով Իշխան, Մ. Վարանդեան, Փաստրմաճեան, Լ. Թադէոսեան (Պաւլուշա) Գ. Վարշամեան, Գ. Քեալաշեան, Վ. Տէր Թորոսեան եւ այնքան մեծ սրտի տէր անմոռանալի Աւետիք Սահակեանը, Խորհրդարանի փաստական նախագահը:

Մենք պարտականութիւն ենք համարում վերյիշել պատմական դէպքերը կամ վաստակաւոր գործիչներին, բայց թւում է, թէ հաւաքական մարմիններն եւս իրենց տեղն ու արժանիքն ունին ազգերի պատմութեան մէջ: Եւ եթէ ունինք մէկը դրանցից, դա Հայաստանի գերիշխանութեան Խորհրդարանն է, հայկական ազատամարտի Կոնվանսիոնը:

Ու Մայիս 28ն է նրա ոգեկոչելու օրը:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՈՒՐԻՇ ՄԷԿ ԷՋԸ

ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Զ.

ՄՈՒՏՐՈՍԻ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

1918ի Սեպտեմբերին դաշնակից բոլոր ուժերը եռանդուն գործողութեան կը սկսին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, որ յաջողութեամբ կը պսակուի: Պուլկարական ճակատը ճեղքելէ վերջ, Ֆրանշէ տ'Էսփրէ Հոկտեմ. 5ին կը դիմէ պատերազմական նախարարութեան պարզելով իր ծրագիրը, որ կը նախատեսէ մեծ յառաջխաղացում մը դէպի Վիէննա—Պերլին ուղղութեամբ: Միւս կողմէն ալ, քանի մը զօրաբաժիններով, Պուլկարիի կողմէն Պոլիս մտնել:

Այս խոշոր ծրագիրը մեծ յաջողութեամբ կը պսակուէր անշուշտ, սակայն Անգլիացիները արդէն թաքուն աշխատանք կը տանէին Թուրքերու հետ առանձին զինադադար մը կնքելու համար:

Անգլիացիները, իրենք զիրենք արդէն տէրը կը համարէին Մերձաւոր Արեւելքին, առանց նկատի ունենալու իրենց դաշնակից Ֆրանսան: Ալէմպին Հալէպ մտնելէն վերջ թոյլ տուաւ որ Ֆէյսալ ինքզինք յայտարարէ անկախ Սուրիոյ պետը: Միւս կողմէ հրաման կը տրուէր Պոլսոյ վրայ քալեցնել Մակեդոնիոյ բրիտանական զօրամասերը ու Թրակիոյ հրամանատարութիւնը յանձնել անգլիացի զօրավար Միլնի:

Հոկտեմբեր 11ին, ծովակալ Քալթորփ, Մուտրոս կը հասնի Մալթայէն: Խորհրդաւոր կերպով հոն կը հասնի նաեւ գերի ինկած Զօր. Թաունսէնտ: Այս երկուքը, Ֆրանսացիներէն ծածուկ, կը կազմակերպեն Թուրք բանագնացներու գալը, որոնց հետ զինադադար մը կը ստորագրեն հոկտեմբեր 30ին ի բացակայութեան Ֆրանսացի ծովակալ Ամէի:

13 Նոյեմբերին, դաշնակից նաւատորմիղը, գլխաւորութեամբ անգլիականին, Տարտանէլէն փառաւորապէս կը մտնէ Պոլիս: Իսկ ցամաքէն, Զօր. Միլն իր հերթին կը մտնէ Նոյ. 27ին:

Զօր. Ֆրանշէ տ'Էսփրէ, որ կը մնար ընդհ. հրամանատար դաշնակից բանակին, իր բանակատեղը հաստատեց Պոլիս: Ծովակալ Քալթորփի նշանակուեցաւ մարզպան եւ միաժամանակ հրամանատար դաշնակից նաւատորմին: Իսկ Փոքր Ասիոյ շրջանը յանձնուեցաւ Զօր. Միլնի իշխանութեան:

Այսպէս ուրեմն, իրականութեան մէջ բացարձակ անգլիական տիրապետութիւն էր թրքական հողամասերու վրայ: Արդէն անգլիական ջոկատները տարածուեցան Պաղտատի Երկաթուղիի վրայ, հասնելով մինչեւ Տաւրոս, իսկ միւս կողմէն Ալէմպին կը գրաւէր ամբողջ Սուրիան, Զօր. Մարշալ կը բարձրանար մինչեւ Մուսուլ ու Քիւրտիստան: Այս բոլոր վայրերու մէջ մեծ գումարներ եւ միջոցներ կը սպառէին Անգլիացիները, տեղական ժողովուրդը իրենց կապելու եւ իրենց ազդեցութիւնը տարածելու համար:

Միւս կողմէ անգլիական զօրամասերը յառաջացան մինչեւ Սեւ ծովի եզերքները, Պաթում, Թիֆլիս, Բագու, նպատակ ունենալով իրենց ազդեցութիւնը տարածել նաեւ Կովկասեան փոքրիկ հանրապետութիւններու վրայ: Մինչդեռ Ֆրանսացիները կը նետէին դէպի Օտեսա եւ Սեւաստոպոլ, ռուսական ծովակին մէջ:

Այսպէս ուրեմն առաջաւոր Ասիոյ զինուորական գրաւումով, Անգլիան Մերձաւոր Արեւելքի վրայ, իրական գերակայութիւն մը կը վայելէր, ինչ որ ծանր պիտի կշռէր ի հարկէ հաշտութեան դաշնագիրներու վրայ:

Հակառակ Փուանքարէի պնդումներուն, Քլէմանսօ անվերջ տեղի կուտար Լոյտ Ճորճի առջեւ: Քլէմանսօ տարուած էր ամբողջապէս միմիայն Հռէնոսեան սահմաններով:

Մուտրոսի զինադադարի պայմանները, անբաւարար էին դաշնակիցներու յաջողութեան տեսակէտէն: Հետագային ստիպուած եղան կարգ մը յաւելումներ կատարել: Սակայն կարճ ժամանակ վերջ, Թուրքերը օգտուելով դաշնակիցներու ներքին անհամաձայնութիւններէն, գլուխ պիտի ցցէին:

Դաշնակիցները կրնային շատ աւելի ծանր պայմաններ առաջարկել զինադադարի համար: Ամէն բանէ առաջ, կարելի էր կատարելապէս զինաթափ ընել Թուրքերը: Սակայն ոչ միայն այդ չեղաւ, այլեւ դաշնակիցները զլացան իրական ռազմական օժանդակութիւն հասցնել Կովկասեան հանրապետութիւններուն:

Ուր կը մնար «Ազգերու ինքնորոշման գաղափարը»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Այս գլուխին տակ, Ժ. Փիշոն սեղմ եւ պարզ կերպով կը պատկերացնէ զանազան երկիրներու դիրքը եւ միտումները հաշտութեան սեղանին առջեւ:

Նախագահ Ուիլսըն վաղուց յայտարարած էր ազգերու ինքնորոշման ըմբռնումը, ու ինչպէս տեսանք, դէմ էր բոլոր այն գաղտնի դաշնագիրներուն, որոնք ստորագրուած էին ամերիկեան միջամտութենէն առաջ: Բայց ան արդէն կը մտածէր Ամերիկեան հսկողութեան տակ առնել Փոքր Ասիան եւ Սուրիան:

Անգլիան ինչպէս տեսանք, կը հետապնդէր աշխարհակալութեան մեծ ծրագիրներ: Լոնտոն կ'ուզէր առաջնակարգ տեղը գրաւել Նեղուցներու միջազգայնացման եւ առ հասարակ թրքական բոլոր գործերու մէջ: Հնդկային կարծիքը արդէն հազիւ կը հանդուրժէր թրքական մանրանկար պետութեան մը: Դէմ չէին Անգլիոյ մէջ նաեւ ամերիկեան հոգատարութեան մը՝ Հայաստանի վրայ:

Ֆրանսան, առ հասարակ սրտանց համամիտ չէր Թուրքիոյ անդամահատման: Ան կողմնակից էր Պոլիսը ձգելու Թուրքերուն, ու նաեւ դէմ չէր ամերիկեան հոգատարութեան Հայաստանի վրայ: Քլէմանսոյի համար երկրորդական էին արեւելեան հարցերը: Ան տարուած էր բոլորովին Հռէնոսի սահմանով, ու այդպիսով: Դեկտեմբեր 2ին Լոնտոն եղած ատեն, Լոյտ Ճորճի տեղի տուաւ Մուսուլի եւ Պաղեստինի խնդիրներուն մէջ:

Իտալիան դժգոհ էր որ ռուսական յեղափոխութիւնը արգելք եղած էր Սէն Ժան-տը-Մորիէնի համաձայնագրի վաւերացման եւ հաստատման:

Իտալիան կը պահանջէր Անթալիան, Իզմիրը, Երկոտասան կղզիները, ինչպէս եւ Վրաստանի երկաթը, ածուխը եւ քարիւղը: Ան պահանջներ ունէր նաեւ Եթովպիոյ սահմաններու վրայ:

Յունաստանը կը պահանջէր Պոլիսը եւ շրջակաները, Փոքր Ասիայէն կը պահանջէր Պրուսայի վիլայէթին մէկ մասը, եւ Այտընի ամբողջ վիլայէթը, նաեւ կղզիներու խումբը (Իմբրոս, Սամոս, Հռոդոս, Միտիլլի եւայլն):

Յունաստանը կ'ուզէր նաեւ տեսնել անկախ Հայաստան մը, որ պիտի պաշտպանէր Տրապիզոնի շրջանի յոյն փոքրամասնութիւնը: Յունական պահանջները ամբողջութեամբ դէմ էին իտալական բաղձանքներուն:

Ասկէ զատ կային նաեւ Թուրքիոյ զանազան ազգութեանց պահանջներն ու բաղձանքները:

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԸՍՄԷԹԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Նախկին Օսմ. Թուրքիան զօրաւոր եւ կենսունակ երկիր մը դարձնելու աշխատանքը, որ լաւ սկզբնաւորութեամբ մը կատարուեցաւ մօտ 15տարի Աթաթիւրքի ձեռքին տակ, այժմ ուժգնօրէն կը շարունակուի Ըսմէթի ուշադիր, խղճամիտ եւ համեմատաբար խիստ հսկողութեան տակ, սակայն գրասենեակային ու դիւանային գործունէութեան չափազանցութեամբ մը:

Ըսմէթ հանապազօրեայ աշխատանքի մարդ մըն է եւ ոչ թէ անակնկալներու: Ինքն ալ, իր կարգին, կը քննէ անթիւ անհամար թղթածրարներ: Յօժարակամ, ուղղակի յարաբերութեան մէջ կը մտնէ աշխատաւորներուն հետ, կը հետաքրքրուի անոնց տրտունջներով որոնք յաճախ իրական պատճառներ ունին: Կ'ուսումնասիրէ հարցերը, եւ եթէ լուծելէ առաջ քիչ մը կը խորհրդածէ, այնուամենայնիւ կը լուծէ ողջմտօրէն:

Բայց այդքանը բաւական չէ, յարգանքէն զատ, վայելելու համար լայն ժողովրդականութիւն, — անհրաժեշտ է, տակաւին արեւելեան այս երկրին մէջ, շքեղ ու պերճ երեւնալ՝ փառք ապահովելու համար իրեն: Կ'ըսեն թէ շատ կը տառապի այդ տեսակէտէն, — ահա թէ ինչո՛ւ մամուլին ու սինէմային մէջ, ամէն ինչ որ կը յիշեցնէ Աթաթիւրքը, կը սրբուի, անկիւն կը նետուի: Ասոնք սակայն իրերու պզտիկ կողմերն են:

Ի մի բան, Ըսմէթ կ'ուզէ Թուրքիա մը, խաղաղ, բարգաւաճ, որ ուղղուած ըլլայ դէպի տնտեսական յառաջդիմութիւն, եւ անշուշտ՝ հզօր:

×

Ճակատագիրն ալ այդպէս կ'ուզէ: Որովհետեւ Հիթլէրի Գերմանիան, ամբողջացնելով իր գործունէութիւնը այնպիսի արագութեամբ մը որ ծանօթ է ամէնուն, ահա վտանգի կը մատնէ Թուրքիոյ վերանորոգչութիւնը, ինչպէս եւրոպական — նոյնիսկ— համաշխարհային — բարգաւաճման, մշակոյթի, քաղաքակրթութեան ամէն այլ ձեռնարկ:

Ճիշդ է թէ Թուրքիա, իր բոլոր մտահոգութեանց եւ ծախքերուն մէջ, առաջին տեղը տուած է միշտ բանակին, — ցեղին հոգին իսկ կ'ուզէր որ այդպէս ըլլար: Եւ սակայն, տեսաւ իր ուժը, այնքան սուղ գնած իր անկախութեան այդ երաշխիքը, յանկարծ վտանգուեցաւ իբրեւ հետեւանք 1939ի եղերական գարնան դէպքերուն առաջացած սարսափելի համեմատութեան, իբրեւ հետեւանք ուժերու հաւասարակշռութեան խանգարումին: Եւ սակայն ոչ վարանում ցոյց տուաւ, ոչ վախ, ոչ ալ ուրիշ որ եւէ շարժում ըրաւ: Ամէն բան անցաւ գաղտնապահութեան դարաւոր աւանդութեան մէջ, որով գաղտնի կը պահուին, Արեւելքի մէջ, պետական բոլոր գործերը:

Մարտ 16ին, Գերմանացիները հասած էին Փրակա: Անմիջապէս Նեղուցները դրուեցան պաշտպանութեան վիճակի մէջ, զօրաշարժ կատարուեցաւ պահանջին համեմատու-

Սիրոյ պատերազմին ընդհանրապէս այրերն յարձակողական դիրք կը բռնեն եւ կիները պաշտպանողական. յաղթուողները միշտ յարձակողներն են:

Սիրուիլ ուզող ծեր կիները, սնամտութեան կամ ճամբորդութեան պատճառաւ իրենց գործերը մաքրելու զբաղած վաճառականներու պէս են, մեծ զոհողութիւններ կ'ընեն:

ՀԷՆՐԻԿ ՍԵՆԿԷՎԻՉ

** Կին ու քնար ու գինի, առուի ափին դալարիկ՝ տուր ինձ կանխիկ երկիրն այս ու դրախտը՝ քեզ ապառիկ:

Օմար Խայեամ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ օրը, որ 924 թուականի ապրիլ 17 էր, միաժամանակ նահատակուեցան այն բոլոր գլխաւորները, որոնք հակառակելով կաթողիկոսի հեռանալուն, իրանք մնացել էին Բիւրականում: Դրանց թւումն էին եւ Մովսէս վարդապետը, Դաւիթ եւ Մովսէս քահանաները, նրանց զինուորական Սահակ եղբայրը եւ Սողոմոն ճգնաւորը:

Թէոդորոս սարկաւագը, որ վիրաւոր ինկած էր դիակների մէջ, մահուան հարուած ստացաւ մի սինլքոր զօրականից:

Բէշիրը Բիւրականն աւերելուց յետ, մեծ աւարով ու բազմաթիւ գերիներով վերադարձաւ Դուին:

Ներկայացնելով Ոստիկանին երկու հայ մատնիչներին, զօրապետը խնդրեց Նըսրին՝ վարձատրել նրանց:

Եւ Նըսրը, արդարեւ, ըստ արժանւոյն գնահատեց այդ թշուառականների մատուցած ծառայութիւնը:

— Ձեր վարձատրութիւնը կը լինի այն, ինչ որ ստանում են հասարակ բոլոր մատնիչները, ասաց նա զինուորներին — դուք, որ չկարողացաք հաւատարիմ մնալ ձեր տէրերին ու հաւատակիցներին, հարկաւ, մեզ աւելի եւս անհաւատարիմ կը լինէք:

Այս ասելով նա հրամայեց դահիճներին իսկոյն եւեթ գլխատել նրանց:

Ե.

ՀԵՐՈՍԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Մի քանի օր էր ինչ Գէորգ Մարզպետունին եւ Վահրամ Սեպուհը վերադարձել էին Գառնի: Նրանց առաքելութիւնը, ինչպէս իմացանք, ապարդիւն էր անցել: Ոչ Աբաս արքայեղբայրը, ոչ Աշոտ սպարապետը, ոչ Գագիկ Արծրունին չէին կամեցել միութեան մէջ մտնել: Աղձնեաց ու Մոգաց Տէրերն էլ՝ նրանց նայելով՝ մնացել էին ձեռնպահ:

Ի՞նչ պէտք էր անել այժմ:

Այդ մասին էր մտածում իշխան Մարզպետունին, երբ լուր հասաւ թէ՝ Բէշիրը Բիւրականն առել, աւերել եւ բնակիչներին սրի է անցրել:

Այդ լուրը ծանր տպաւորութիւն արաւ իշխանի վրայ:

— Ուրեմն աւերումն սկսաւ եւ մենք չկարողացանք դրա առաջն առնել... մտածեց նա եւ խորը հառաչեց:

Դղեակի լուռ եւ մենաւոր մի առանձնարանում ճեմում էր նա տըխուր եւ մտախոհ: Յիշում էր մի քանի ամսից ի վեր իւր գործ դրած ջանքերը, անխոնջ աշխատութիւնները՝ բաժանուած ու պառակտուած ոյժերը միացնելու, երկիրը օտարի բռնութիւնից, իսկ գահը կործանումից ազատելու համար... յիշում էր նաեւ իւր կրած անյաջողութիւնները, եւ յուսահատութիւնը պաշարում էր նրան:

Բայց չէ՞ որ այդ զգացմունքն անծանօթ էր մինչեւ այդ Մարզպետունի իշխանին: Չէ՞ որ նա հաւատում էր Քրիստոսի այն խօսքին թէ՝ «որ հայցէ՝ գտանէ, որ բաղխէ՝ բացցի նըմա...»: Իսկ ինքը շարունակ հայցեց եւ, սակայն, ոչինչ գտաւ. բոլորի դուռը բաղխեց եւ ոչ ոք բացաւ նրան...:

— «Ուրեմն Աստուած կամենում է, որ այս ազգը կորչի, որ նրա յիշատակը երկրի երեսից ջնջուի...: Այո՛, եւ այդ է պատճառը, որ նա իշխանների սիրտը կարծրացրել, թագաւորին մոլորեցրել, թագուհուն վհատեցրել է...: Թողնենք ուրեմն ամէն ինչ բաղդի կամքին, հեռանանք, քաշուենք մենք էլ մի անկիւն, եւ տեսնենք թէ Աստուած ինչպէ՛ս է պատժում այս ապերախտ ու նահատակ ժողովրդին...»:

Այս յուսահատ մտքերի մէջ էր իշխանը, երբ Սեպուհը մտնելով՝ յայտնեց նրան մի ուրիշ նորութիւն:

— Սիւնիքից դարձող մի զինուոր տխուր լուր է բերել մեզ, ասաց նա Մարզպետունուն:

— Տարօրինակ կը լինէր, եթէ ուրիշ լուր բերէր. որովհետեւ չենք սպասում նրան, նկատեց իշխանը տըխուր ժպտալով. ի՞նչ է յայտնում զինուորը:

— Թագաւորը Կաքաւաբերդից հեռանալով՝ եկել, նստել է Սեւան...:

— Սեւա՞ն, զարմանալով հարցրեց Մարզպետունին:

— Այո՛, Սեւան. եւ որոշել է այլեւս չելնել այնտեղից:

— Իսկ թագուհի՞ն:

— Նա էլ թագաւորի հետ է:

Իշխանը, որ մինչեւ այն նստած էր աթոռի վրայ, վեր կացաւ տեղից եւ սկսաւ անցուդարձ անել սենեակի մէջ: Նա ոչինչ չէր խօսում, բայց դէմքն արտայայտում էր յուզում եւ վրդովմունք:

Երկար անխօս ճեմելուց յետ նա կանգ առաւ յանկարծ սենեակի մէջ եւ աչքերը Սեպուհի վրայ սեւեռելով հարցրեց.

— Վահրամ, ի՞նչ ես մտածում այժմ անելու:

Սեպուհը չպատասխանեց, նա միայն ուսերը շարժեց:

— Ի՞նչ ես մտածում անել... պատասխանի՛ր, կրկնեց իշխանը:

— Եթէ զօրք ունենայինք, եթէ իշխաններից գոնէ մի երկուսը միանային...

— Զօրք չունենք եւ իշխանները չեն միանում... այդ արդէն գիտենք... Ուրիշ ի՞նչ գիտես, այն ասա:

— Էլ ուրիշ ի՞նչ ասեմ. մենք միայնակ ենք. «մի ձեռը ծափ չի տալ, մի ծաղիկով գարուն չի գալ»:

Իշխանը մի քայլ առաջ անցաւ. ձեռքը տարաւ սրին եւ գլուխը վեր բարձրացնելով՝ հպարտ նայեց Սեպուհի վրայ:

— Էլ ուրիշ ոչինչ չե՞ս կարող ասել, հարցրեց նա կրկին.

— Ոչինչ, պատասխանեց Սեպուհը:

— Իսկ ես կ'ասեմ՝ որ «մի ձեռը ծափ կը տայ եւ մի ծաղիկով գարուն կը գայ»:

Սեպուհը ժպտաց:

— Անկարելի է, Տէր Մարզպետունի:

— Հաստատուն կամքի եւ անձնուէր աշխատութեան առաջ անկարելի ոչինչ չկայ:

— Մենք ամէն բան արինք եւ սակայն չշահեցանք ոչինչ:

— Մենք երկուսս միասին, այո՛, ամէն բան արինք. բայց ես, Մարզպետունի իշխանս, ամէն բան չարի. ես դեռ ուրիշ պարտք ունիմ կատարելու:

(Շար.)

քեամբ, Նաւային ուժերը, ռազմա – ւան թէ առեւտրական, հրաման ստացան մեկնելու որոշուած վայրեր ։ Պոլսոյ դրամատուները իրենց պահեստի գանձը փոխադրեցին Էնկիւրի, դրամատան տնօրէն մը կ'ըսէր թէ կարելի չէր այդ օրերուն ամբողջ Պոլսոյ դրամատուներուն մէջ գտնել 500,000 ոսկի ։

Այսպէս նոր կացութիւնը կը բխ – ցամար առանց երկար սպասելու ։ Յաջորդ շաբաթներուն, ընդարձակ– ուեցան նախազօրաշարժային տնօ – րէնութիւնները, որոնք ի զօրու են ակաւին ։

Այսպէս վերջ կը գտնէր Թուրքերու խաղաղ կեանքը, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ երկիրներու մէջ։ Նոր հարց ը կը դրուէր հրապարակ՝ պետական պարտադրելով խորհիլ, որոշել թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն, ի՛նչ միջոց ձեռք պիտի առնեն՝ որ ընդունակ ըլլան հաւասարակշռելու այն ահրախտ եւ ապշեցուցիչ անակնկալ – ները, որոնց հանդիսատես կը դառնար աշխարհ յանկարծակի։ Թուր – քիոյ կը մնար կատարել ընտրութիւն այն պահուն երբ իրեն փափաքելի ապրիլ խաղաղութեան մէջ ։

Բարեբախտաբար, Ըսմէթ արտա – քին գործավարութեան գլուխը դրած , Տօքթ. Րիւշտիւ Արասի տեղ, մե– արժէք եւ պայծառատես դէմք մը, Շիւքրիւ Սարաճօղլու,— անոր հետ համախորհուրդ Ըսմէթ ուսումնասի – րեց օրուան անհրաժեշտութիւնները ։ Թրքական դրութիւնը հիմնուած էր, այս վերջին տարիներուն, երկու քա– ղաքական դաշինքներու վրայ,— ա – րեւմուտքէն՝ Պալքանեան դաշինք (Յունաստան, Ռումանիա, Թուրքիա, Եուկոսլաւիա), արեւելքէն՝ Ասիա – կան դաշինք կամ, այլ անունով, Սաատապատի դաշինք (Աֆղանիս – տան, Իրան, Իրաք, Թուրքիա) ։

Բնականաբար պիտի պահպանուէին այդ դաշինքները, որոնք կը հարկադրէին պարբերաբար խորհրդակցու – թիւններ կատարել արտաքին նախա – րարներու միջեւ, մէկ կամ միւս մայ– րաքաղաքին մէջ։ Այդ խորհրդակցու– թեանց վերջինը կատարուեցաւ Թէհ – րանի մէջ, անցեալ Ապրիլ 30ին։ Ա – յն ինչ կը մնայ ի զօրու սախական դաշինքին տրամադրութեանց տեսա – կէտով ։

Պալքանեան դաշինքին կողմէ, ձեւն երեւոյթը կը մնան անփոփոխ, սակայն ոչ ոք կրնայ ծածկել թէ նոր կացութեան մէջ, ուր Եուկոսլաւիա կը տեսնէ վտանգը իր սահմաններուն վրայ, ինչպէս Թուլութիւնը որու ենթակայ են իր վարիչները, այդ դաշինքը կը կրոնցնէ իր արժէքը ։ Միւս կողմէ, Պուլկարիա խռոված մը ստացած է, այնքան որ են – երկրի մէջ դժգոհ են պուլկար վար – չութենէն։ Էնկիւրի կը կարծէ թէ Հօսէիվանով, Սոֆիա վերադառնա– լով (Էնկիւրի գացած էր Մարտ 20 – ին), ցոյց չտուաւ այն դիրքը որ կը սպասուէր իրմէ։ Այսպէս, այն պա – հուն, երբ Պալքանեան դաշինքը պէտք է ցոյց տար իր ուժը հանդէպ այն վը– տանգին, որու համար խմբագրուած էր, կը կորսնցնէ իր արժէքը, եթէ ոչ բոլոր դաշնագիր անդամներուն հաւա– տակամութիւնը ։

Պէտք է արձանագրել որ, երբ Իտա– լիա գրաւեց Ալպանիան (Ապրիլ 7), դէպքը յուզում պատճառեց Թուրք ժողովրդային կարծիքին եւ Թուրք քա – ղաքական վարիչներուն միաժամա – նակ, այնքան որքան Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը։

Ուրեմն, Թուրքիա կը տեսնէր որ կը նուազի արժէքը այն ապահովութեանց, որոնց դիմած էր, թէեւ երբեք չհրաժարեցաւ այդ ապահովութիւնը վերանորոգելու, զօրացնելու մասին մտածելէ ։

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ ապահովութեան, զօրութեան եւ անկախութեան հարցը, իբրեւ հետեւանք եւրոպական վերջին դէպքերուն, կը փոխադրուէր տեղ մը, որ շատ հեռու է 1937ի վերջին ամիսներու, նոյնիսկ 1938ի առաջին ամիսներու կացութենէն ։

Հետեւաբար անհրաժեշտ էր ձեռք առնել ապահովութեան նոր միջոցներ, համապատասխան այն կացութեան, որ ոչ միայն նոր է, այլեւ աճապարանք կը պահանջէ ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Այս խորագրին տակ, «Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը (16 Մայիս).—

Հայ գրականութիւնը աշխարհի հընագոյն գրականութիւններէն մէկն է։ Նախ քան քրիստոնէական թուականին սկիզբը, գոյութիւն ունէր հայ ժողովրդական դիւցազներգութիւն մը, որ մեզի կը հասնի պատմիչներու միջոցով եւ հսկայական արժէք ունի համաշխարհային դիւցազներգութեան ուսումնասիրութեան համար ։ Բացառիկ կերպով մեծ է Ե. եւ Ժ. դարերու պատմական գրականութեան արժէքը այն երկիրներու պատմութիւնը ուսումնասիրելու համար, որոնց հետ այդ դարաշրջանին շփում ունեցած է Հայաստան (Իրան, Բիւզանդիոն, Վրաստան, եւայլն) ։ Մարդկութեան մշակութային գանձարանին մէջ արժէքաւոր ժառանգ կը հանդիսանան միջնադարեան հայ քընարերգուները՝ Նարեկացի, Ֆրիկ, Երզնկացի, Աղթամարցի, Քուչակ, Սայաթ – Նովա եւ ուրիշներ՝ իրենց ստեղծագործութիւններով։ Նորագոյն գրականութիւնը հրապարակ հանեց շարք մը ժողովրդավար գրողներ, ինչպէս Աբովեան, Նալբանդեան, Պարոնեան, Աղայեան, Պռօշեան, Սունդուկեան, Յովհ. Թումանեան եւ ուրիշներ, որոնց ստեղծագործութիւնը հաւասարապէս մօտիկ է Խորհ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներուն։ ԺԹ. դարու գրականութեան մէջ երեւան եկան հիանալի բանաստեղծներ՝ Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ, գրողներ՝ Ծերենց, Րաֆֆի, Մուրացան, Շիրվանզադէ, Նար – Դոս, եւ ուրիշներ, որոնք գեղարուեստական ձեւով ցոլացուցին հայ ժողովուրդին կեանքն ու պայքարը յանուն իր ազգային եւ ընկերային ազատագրութեան։ 20րդ դարու սկիզբը հայ գրականութիւնը հարստացաւ բանաստեղծ Յ. Յակոբեանի, Կուրղինեանի, Իսահակեանի, Տէրեանի, Ծատուրեանի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւններով։

Հայաստանի գաղափարաբանական ճակատին վրայ գործող քաղքենի – ազգայնականներու ջախջախումէն վերջ միայն կարելի եղաւ բւրացնել այդ հարուստ ժառանգութիւնը ։

Ժողովուրդին թշնամիները յատկապէս հարուած տուին դպրոցին, որ մինչեւ այժմ ալ չունի մայրենի գրականութեան դասագիրք։ Ու հին դարերու գրականութիւնը մինչեւ այսօր ալ բոլորովին մտած չէ դըպրոցներէ ներս, իսկ միջին դարերու ուսումնասիրութիւնը կը կատարուի երկու – երեք հեղինակներու վրայ միայն։

Դարմանելու համար այդ վնասը, Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը եւ կառավարութիւնը յանձնարարեցին Գիտութեանց Ակադեմիային, որ մինչեւ յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանի սկիզբը պատրաստէ հայ գրականութեան պատմութեան դասագիրք մը միջնակարգ վարժարաններու բարձրագոյն դասարաններուն համար ։

Դասագիրքը պիտի կազմէ գրականութեան եւ լեզուի ճեմարանին մասնաւոր յանձնախումբը։

Անցեալ վեց ամիսներու ընթացքին յանձնախումբը կատարած է արդէն բաւարար աշխատանք, օգտագործելով Երեւանի գրական թանգարանին եւ Վաղարշապատի մատենադարանին հարուստ աղբիւրները։

Դասագիրքը աշակերտներուն կը ծանօթացնէ մայրենի գրականութիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Այդ դասագրքին մէջ պարզ ձեւով ցոյց պիտի տրուին հայ գրականութեան զարգացման պատմական հանգրուանները, անոր կապը համաշխարհային մշակոյթին հետ, եւ գրական այդ էջերուն մէջէն՝ ժողովուրդին հերոսական պայքարը ընդդէմ օտար նուաճողներու ։

Մեծ տեղ պիտի յատկացուի ժողովրդական բանաւոր ստեղծագործութեանց, մանաւանդ «Սասունցի Դաւիթ»ին, որու պիտի յատկացուի գըլուխ մը։ Դասագիրքը պիտի ներկայացնէ նաեւ գրական զանազան դպրոցները եւ հոսանքները, Հայոց լեզուի զարգացման հանգրուանները, գրաբարէն մինչեւ ժամանակակից ժողովրդական գրական լեզուն։ Նորագոյն գրականութիւնը, որ ազգայնական գիտութեան կողմէ (sic) արհեստական ձեւով կը բաժնուէր երկու մասի, արեւմտահայ եւ արեւելահայ, ցոյց պիտի տրուի իր յաջորդականութեամբ միասնական։ Նորագոյն գրականութեան գլխին մէջ ցոյց պիտի տրուի նաեւ համաշխարհային գրականութեան եւ մանաւանդ ռուսական գրականութեան ազդեցութիւնը Հայաստանի 19րդ դարու եւ 20րդ դարու սկիզբի գրողներու եւ բանաստեղծներու ստեղծագործութեան վըրայ։ Պիտի ներկայացուի նոյնպէս գիւղացիական բանաստեղծներու եւ աշուղներու ստեղծագործութիւնները ։

Լայնօրէն պիտի ներկայացուի Խորհ. Հայաստանի գրողներուն ստեղծագործութիւնը, ինչպէս եւ ռուսական խորհրդային գրականութեան ազդեցութիւնը անոնց վրայ, ու մանաւանդ հայ ֆոլքլորը ։

Դասագիրքը պիտի զարդարուի գըրողներու լուսանկարներով, ձեռագրի նմոյշներով, գիրքերու առաջին տպագրութեան կողքին ցուցադրութեամբ։

Դասագրքին խմբագրութիւնը յանձնուած է գրականութեան եւ լեզուի ճեմարանին տնօրէն Փրոֆ. Մելիք – Եանի եւ գրագէտ Դէմիրճեանի։ Ցուցակին գիրքը կը յանձնուի տպագրութեան, — պիտի ունենայ 35 պրակ ։

Դասագիրքը հայերէն լեզուով տըպագրուելէ վերջ պիտի թարգմանուի ռուսերէնի։ Պիտի տպագրուի 50 հազար օրինակ ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԸ

Ներկայիս տեղի կ'ունենայ Կռան Փալէ ընդարձակ շէնքին մէջ նկարչական եւ քանդակագործական տարեկան ցուցահանդէս մը, որ կը կոչուի «Լը Սալօն», այս շարքի ցուցահանդէսներուն կարեւորներէն մէկը, թէ շատ մը ցուցադրող արուեստագէտներու համբաւին եւ թէ այդ ցուցահանդէսին մէջ նոր երեւան եկած կարգ մը տաղանդներու շնորհիւ ։

Մայիս 20ին, Ֆրանսացի Արուեստագէտներու Ընկերակցութիւնը, որ նախաձեռնողն է վերոյիշեալ ցուցահանդէսին, կազմակերպած էր բացառիկ հանդէս մը Կռան Փալէի մէջ, նուիրուած ազգային ժողովրդական պարերու։ Բացի Ֆրանսայի զանազան նահանգներու ներկայացուցիչներէն, կը մասնակցէին նաեւ պարի օտար խումբեր ։

Հանդէսը կը սկսի ժամը 4.30ին տաղանդով մը։ Ներկաներու բազմութիւնը հետաքրքրութեամբ կը դիտէ պարուհիները եւ պարողները, երբ անոնք կ'անցնին խումբ առ խումբ ։

Ահա Ֆրանսայի նահանգներու ներկայացուցիչները, — Քորսիքացիները խրոխտ եւ վճռական, գորշ տարազներ հագուած, Օվէռնի գիւղացիներու խումբը, Փռովանսի աշխոյժ պարողները, Շուէտները, լուրջ ժպիտ մը շրթունքներուն, Հունգար պարուհիները գոյնզգոյն եւ կարճ զգեստներով, որոնց կ'ընկերանան փետրազարդ գլխարկներ եւ սպիտակ, լայն տափատներ կրող պարողներ ։

Ահա… բայց այս ի՞նչ ազգի պատկանող խումբ է։ Ո՞ր երկրէն եկած են այս գեղադէմ պարուհիները, աչքերը՝ դրաւիչ, շարժուձեւերը՝ համեստ, եւ որոնց մութ մազերուն վըրայ կը փայլին ոսկեզարդ փոքր գըլխարկներ, հագած են մետաքսեայ երկար զգեստներ, ոսկիով բանուած եւ քարեղէններով զարդարուած ։

Ներկաներուն կողմէ ծափահարութիւններ։ Բերնէ բերան կը տարածուի՝ «Հայերն են, Հայերն են»։

Եւ իրօք ալ Փարիզի Հայ Ուսանողաց պարի խումբն է, որ իր մասնակցութիւնը կը բերէ այս հանդէսին ։ Այս խումբը անցեալ տարի եւս նոյն առթիւ բեմ ելլելով ջերմ գնահատութեան արժանացած էր։ Այս տարի ալ ան յաջողութեամբ պարեց դափի եւ թառի ընկերակցութեամբ, յիշեցնելով բանաստեղծի տողը, «Նայիրեան աղջիկների նազելաճեմ պարն եմ սիրում»։

Խումբի լաւագոյն ուժերը, Օր. Զարիկ Ժամհարեան եւ Օր. Աստղիկ Առաքելեան կը հրապուրեն ներկայ հասարակութիւնը, մին իր նուրբ եւ ճկուն պարով, միւսը իր քաղցրալուր երգերով։

Դարեր շարունակ, հակառակ իր բազմապիսի փորձերուն, օտար լուծը անզօր եղաւ մեր մշակոյթը կործանել, որ իր գոյութիւնը պահպանեց, զարգացաւ եւ ճոխացաւ դժուարին պայմաններու տակ անգամ։

Ամէն ձեռնարկ, որ կը ձգտի տարածել եւ օտարին ճանչցնել հայկական մշակոյթը, որուն մաս կը կազմեն պարը եւ երգը, արժանի է մեր գնահատութեան, քաջալերանքին եւ խրախուսանքին ։

Փարիզի Հայ Ուսանողաց պարի խումբը, քանի մը տարիէ ի վեր իր համեստ ուժերով կը տանի այդպիսի աշխատանք մը, ստեղծելով հայկական պարի հանդէպ համակրութեան հոսանք մը օտար հասարակութեան մէջ ։

Ան յունիսի ընթացքին հրաւիրուած է պարելու նաեւ Սէն Ժէրմէնի մէջ ։

Յովիկ Եղիազարեան

ՍԱՄՈՒԼ

ԽԱՂԱՂ ՕՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 Մայիս).

—«Ծանր օրերու մէջ ենք, եւ ապահովաբար, պիտի չուշրինք վաղը, եթէ յանկարծ մութ անակնկալի մը առջեւ գտնուինք։ Եւ այս՝ հակառակ մեր կրած փորձանքներուն ու մեր ունեցած փորձառութեան։

Ո՛վ հետեւեցաւ այս տարի Ապրիլ 24ի հանդիսութիւններուն՝ զանազան վայրերու մէջ եւ հոն խօսուած ճառերուն, չի կրնար չանդրադառնալ օրուան տագնապին եւ մեր տխուր կեցուածքին։

Ոչ սուգ, ո՛չ ողբ եւ ոչ ալ յուսահատական բացագանչութիւններ այլեւս։ Ընդհակառակն, քաղաքական առողջ բովանդակութիւն մը դնելու փորձ մեր կրած մեծ աղէտին մէջ ։ Ինչո՞ւ ենթարկուեցանք, եւ, միւս կողմէ, չէի՞նք կրնար առնուազն սահմանափակել աղէտը, տարբեր կեցուածքով մը, մեր կողմէ։

Շատեր ենթադրեցին արդարօրէն, թէ մեր ճակատագիրը տարբեր կ'ըլլար այսօր, եթէ դիմադրութիւն ցոյց տրուէր. եթէ կազմակերպուած կերպով դիմաւորուէր արիւնոտ ծրագիրը։ Եթէ բազմութիւնները չհամակերպէին այնպէս ինչպէս գիտենք ։ Լուռ մեղադրանք մը, երբեմն, մինչեւ իսկ բացայայտ դատութեան խօսք անոնց համար, որոնք իրենց դերագոյնը ըրին, այս կամ այն ձեւով, աղէտէն խուսափելու համար, բայց զոհ գացին։ Ի՞նչ կ'ըլլար հետեւանքը, եթէ հայկական գաւառներուն մէջ կրկնուէր պատկերը Վասպուրականի, Ուրֆայի, Սուէտիայի, Շ. Գարահիսարի. եթէ համատարած, հզօր կազմակերպութեամբ մը, բազմութիւնները սուղ ծախէին իրենց կեանքը ։ Կասկած չկայ, որ եթէ ըլլար այդպէս, կը փոխուէր մեր ճակատագիրը, առնուազն՝ կը սահմանափակուէր մեր ազգային աղէտը, կամ, գոնէ չքեղ ու փառաւոր ճակատումի մը յիշատակը ընդմիշտ կը լուսաւորէր Հայոց պատմութիւնը, դարէ դար ։

Կարելի՞ էր այս բոլորը, անշո՛ւշտ, եթէ մենք պատրաստ ըլլայինք. եթէ նախապէս աղէտէն առաջ կազմակերպուած ըլլայինք եւ արթուն։

Ոչ մէկ մեղադրանք անոնց յիշատակին, որ չկան այլեւս, որոնք ըրին իրենց հնարաւորը. խորհեցան, խոնարհեցան, համակերպեցան, կռուեցան, իրենց ու իրենց հարազատներու կեանքը փրկելու համար ։

Հեռու ենք մենք դէպքերէն ու դիւրին է վերջին ժամուն, այս օրերուն, իմաստութեան խորհուրդներ տալ, առաւել կամ նուազ իրական ու արդար ։

Սակայն, անվիճելի է կէտ մը. ազգերը, ինչպէս անհատները, զերծ կը մնան չարիքէ մը կամ աղէտի մը հետեւանքներէն, եթէ արթուն հսկեն, եթէ նախապէս պատրաստ ըլլան դիմագրաւելու եւ չսպասեն անպատճառ աղէտի մը էջքին, միջոցներ ձեռք առնելու համար։

Ազգերը պէտք է կազմակերպուին ամէն ժամանակ, անկախ աղէտներէն ու փորձութիւններէն։ Բնազդով ու մանաւանդ գիտակցութեամբ։ Ազգը ինքը արդէն կազմակերպութիւն մը չէ՞. իբրեւ պատմութիւն, իբրեւ հանրային կեանք, մշակոյթ։

Այսօր, տարբեր պայմաններու մէջ կ'ապրինք. ունինք ահագին փորձառութիւն, դառնութիւն, արիւնի ու աւերի հետքերով բեռնաւոր։

Բայց, եթէ կրկնուէին դէպքերը, արդեօք շա՞տ բան պիտի փոխուէր մեր ճակատագրէն. հետեւանքները շա՞տ տարբեր պիտի ըլլային իրենց ծաւալով ու եղերականութեամբը, քան եղան երէկ, երբ չունէինք այսօրուան արիւնոտ փորձառութիւնը ։

Կը կարծենք, թէ պատկերը նոյնը պիտի ըլլար, նոյնքան շարաշուք ու տխուր, որքան երէկ, որովհետեւ մենք նոյնքան անպատրաստ ենք, նոյնքան զուրկ նախատեսութենէ ու կազմակերպութենէ, որքան երէկ էինք ։

Կը մտածենք այսպէս, որովհետեւ արտակարգ, մինչեւ իսկ ուշադրաւ ոչինչ կ'ըլլայ, ոչի՛նչ, գոնէ անոնց համար որոնք նման աղէտներու նախօրեակին կը գտնուին։ Ոչինչ՝ այն բոլոր արժէքներուն համար որոնք հայ կեանքը կենդանի կը պահեն եւ որոնց տկարացումով, կը տկարանայ հայը։

Քաղաքական տագնապ, մշակութային տագնապ, կրթական, ազգային, վարչական ու տնտեսական տագնապ, որոնց առջեւ մեծ բան մը չունինք, սպասելով որ խորանան անոնք եւ վերջին ժամուն արտասովոր ճիգերու լծուինք, եթէ ունենանք ժամանակ։

Չենք տեսներ վտանգը եւ չենք պատկերացներ թշնամին, որ թագուն է եւ չունի անպատճառ մարդկային կերպարանք»։

*** Կինը կ'ամուսնանայ աշխարհ մտնելու համար, մարդը՝ հոնկէ մեկնելու համար։— Թէն

** Կինը երեւակայութեան տիրուհի, երազի երփներանգ աստղ, ճաճանչոտ ծաղիկ, աւելին, շուքերու եւ լոյսերու թագուհին։ Անոր մէկ շողը երազ մը կը վառէ, մէկ բոյրը սրտի մթին խորանը կը խնկարկէ ։

Կանայք ստեղծեցին շղարշները, ժապաւէններն ու շպարները՝ ճիշդ այն պատճառաւ որ մարդիկ հնարեցին թնդանօթները։— Ծիոյեա

** Կինն հրեշտակի դեր պարտի կատարել, գիտունն՝ յայտնողի՝ բանաստեղծին ալ գործն է հռչակել բարւոյն ու ճշմարտին գեղեցկութիւնը, ու քարոզել ու գրկել տալ մօտ բուն իսկ գեղեցիկն։—

Եղիա Տէմիրճիպաշեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ոչ հանրապետական եւ ոչ արքայակա՞ն։

— Իրօք չեմ գիտեր։

— Դուք թագաւորին կողմնակի՞ց թէ հակառակ էք։

— Ես ատոր համար ժամանակ չունիմ։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը այս անցած դարձած դէպքերու մասին։

— Իմ կարծիքս այն է, որ ես ապրելու միջոց չունիմ։

— Բայց չէ՞ որ դուք ինծի օգնութեան կը հասնիք։

— Ես տեսայ որ դուք օրէնքի պաշտպանութենէն դուրս էք հրատարակուած։ Ի՞նչ բան է այս օրէնքը. կարելի՞ է արդեօք անկէ դուրս ըլլալ, ատոնք ինծի համար խելապէս անհասկնալի բաներ են։ Գալով ինծի, փորձեմ ճիշդը. օրէնքէ դո՞ւրս թէ օրէնքի մէջ կը գտնուիմ. անօթութենէ կը մեռնիմ, միթէ ատիկա օրէնքի մէջ ըլլա՞լ կը նշանակէ ։

— Ո՞ր ժամանակէն սկսած դուք անօթութենէ կը մեռնիք ։

— Իմ ամբողջ կեանքիս մէջ ։

— Եւ այդ վիճակով դեռ զիս ազատե՞լ կ'ուզէք։

— Այո՛։

— Ինչո՞ւ համար։

— Որովհետեւ ես մտածեցի եւ ըսի. «Ահա մարդ մը, որ ինծմէ աւելի թշուառ է. գոնէ ես օդ շնչելու իրաւունք ունիմ, իսկ ան ատ ալ չունի»։

— Ատիկա ճիշդ է, բայց դուք կ'ուզէ՞ք փրկել զիս ։

— Անտարակոյս, տէր իմ. մենք այժմ վիճակակից եղբայրներ ենք. ես հաց կ'ուզեմ, դուք կեանք կ'ուզէք. երկուքս ալ մուրացկաններ ենք։

— Բայց գիտէ՞ք, որ իմ գլուխս աճուրդի հանուած է։

— Այո՛։

— Ո՞ւրտեղէն գիտէք ։

— Յայտարարութիւնը կարդացած եմ ։

— Կարդալ գիտէ՞ք ։

— Ոչ միայն կարդալ, գրել ալ գիտեմ, ամօթ չէ՞ անասունի նման տըգէտ ըլլալ ։

— Արդ, դուք կարդալ գիտէք եւ կարդացած էք յայտարարութիւնը։ Դուք գիտէք, ով որ զիս գտնէ ու յանձնէ, կը ստանայ վաթսուն հազար ֆրանք ։

— Գիտեմ ։

— Բայց ոչ թղթադրամ ։

— Ոչ, գիտեմ, հնչուն ոսկեդրամով։

— Գիտէ՞ք որ վաթսուն հազար ֆրանքը՝ ամբողջ հարստութիւն մըն է։

— Այո՛։

— Գիտէ՞ք որ զիս գտնող – յանձնողը յանկարծ այդպէս հարուստ կը դառնայ ։

— Լաւ, յետո՞յ ։

— Յետոյ հարստութիւն ։

— Ես ալ ճիշդ այդպէս կը մտածեմ։ Երբ ձեզ տեսայ, մտքիս ըսի. «Երբ գիտեմ, որ այս մարդը գտնող յանձնողը վաթսուն հազար ֆրանք պիտի ստանայ եւ այդպէս հարուստ պիտի դառնայ, աճապարենք ուրեմն պահել զայն»։

Մարքիզը գնաց մուրացիկին ետեւէն։

Մտան մացառին մէջ, ուր կը գըտնուէր մուրացիկին որջը։ Տեսակ մը սենեակ էր, փորուած՝ կաղնի ծառի արմատներու տակ եւ պատուած անոր ճիւղերով։ Ծառը պատսպարան էր գործած թշուառին, թէեւ մութ, ցած, թաղնուած, անտեսանելի պատսպարան մը։ Երկուքին համար տեղ կար։

— Ես նախատեսած էի, ըսաւ մուրացիկը, որ հիւրեր կարող են պատահիլ, ատոր համար ընդարձակ շինած եմ ։

Այսպիսի գետնայարկ բնակարաններ, որոնք Պրըթանիի մէջ այնքան հազուագիւտ չեն, որչափ կը կարծուի, տեղական բարբառով կը կոչուին «քարնիշօ». այս անունով կը կոչուին նոյնպէս հաստ պատերու մէջ փորուած գաղտնի պահարանները ։

Մուրացկանին բնակարանի կահկարասիքը կը կազմէին քանի մը ամաններ, մահճակալ՝ շինուած յարդէ կամ չորցած ծովային մամուռներէ, կոշտ կերպասէ կարուած մեծ վերմակ, ճրագի քանի մը պատրոյգներ եւ հրահան մը՝ կրակ հանելու համար եւ փունջ մը մարխ, որ լուցկիի տեղ կը ծառայէր ։

Անոնք ծռեցան եւ քիչ մը սողալով մտան սենեակը, ուր ծառին մեծ արմատները զանազան այլանդակ բաժանումներ ըրած էին։ Նստեցան ծովային մամուռի կոյտի մը վրայ, որ կը ծառայէր անկողնի տեղ ։ Աղօտ լոյս մը ներս կը թափանցէր երկու արմատներու մէջտեղ գտնուող մուտքէն, զոր դրան տեղ կը ծառայէր։ Կատարեալ գիշեր էր արդէն, բայց տեսութիւնը միշտ կը յարմարի լոյսի քանակութեան, այնպէս որ մթութեան մէջ միշտ քիչ մը լոյս կը գըտնուի առարկաները որոշելու համար։ Լուսնի ճառագայթներու արտացոլումը անորոշ սպիտակութեան մը մէջ լուսաւորած էր մուտքը։

Սենեակին մէկ անկիւնը դրուած էին ջուրի սափորը, սեւ ցորենէ պատրաստուած գալէթա եւ շագանակներ։

— Ընթրենք, ըսաւ մուրացկանը։

Շագանակները իրենց մէջ բաժնեցին. մարքիզն ալ իր կողմէ մակոյկէն բերած չորահացը դուրս հանեց. երկուքն ալ իրարու ետեւէ կրծեցին միեւնոյն կլորահացը, երկուքն ալ խմեցին միեւնոյն սափորէն ։

Ընթրելէ յետոյ սկսան խօսակցիլ ։

Մարքիզը սկսաւ հարցաքննել մուրացկանը ։

Ուրեմն ինչ որ պատահի չպատահի՝ ձեզ համար միեւնո՞յն է ։

— Գրեթէ միեւնոյն է. տէրերը դուք էք. ատիկա ձեզ՝ տէրերուդ կը վերաբերի ։

— Բայց ի՞նչպէս. գիտէ՞ք թէ ինչեր կը կատարուին։

— Բայց ատոնք կը կատարուին այնտեղ, վերը. ըսաւ մուրացիկը շարունակելով. ատիկա դեռ բոլորը չէ. կան բաներ, որոնք կը կատարուին աւելի բարձր. օրինակ, արեւը՝ որ կը ծագի, լուսինը՝ որ կը մեծնայ կամ կը պզտիկնայ. ահա ես ասոնցմով կը հետաքրքրուիմ։

Այստեղ սափորէն ումպ մը ջուր խմեց ։

— Լաւ, պաղ ջուր է ։

Յետոյ դառնալով մարքիզին.

— Իսկ դուք, տէր իմ, կը հաւնի՞ք այս ջուրին ։

(Շար.)

Գալով Եուկոսլավիոյ, ան տակաւին դուրս կը մնայ այս ճակատէն, բայց լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ յաջողած է խուսափիլ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ճնշումէն: Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը վերջերս Հռոմ գտնուած ատեն, Մուսոլինի խնդրած է բարեացակամ չէզոքութիւն պահել, միեւնոյն ատեն զանազան նիւթեր ճարելով: Կ'ըսուի թէ իշխանը բացատրած է թէ իր երկիրը կը նախընտրէ չէզոքութիւն պահել: Իշխանը Պերլին պիտի երթայ այս հինգշաբթի, եւ այս առթիւ աւելի զօրաւոր ճնշումի մը պիտի ենթարկուի, բայց շատ հաւանական չի նկատուիր որ տեղի տայ:

70,000 Իտալացիներու զօրահանդէսը

Կիրակի օր 70,000 իտալացի կիներ եւ աղջիկներ երկրին ամէն կողմերէն հաւաքուեցան Հռոմ, զօրահանդէս մը կատարելու համար, առաջին անգամ ըլլալով:

Առտուն կանուխ Մուսոլինի աչքէ անցուց այս կիներէն եւ աղջիկներէն 15 հազար հոգի, որոնք զինուորական մարզանքներ կատարեցին առաջնորդութեամբ նուագախումբի, դաւառական տարազներով կամ ֆաշական համազգեստով: Շատ մը խումբեր հրացաններ ունէին իրենց ուսերուն վրայ: Զօրահանդէսէն վերջը, ցոյց մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ Մուսոլինիի, որ Վենետիկի պալատին պատշգամը բարձրանալով խրախուսական խօսքեր ուղղեց:

*** Անգլիական մամուլը ուժգնօրէն կը բողոքէ Լոնտոնի իտալական դեսպանին ճառին դէմ, որ բուռն հանգամանք ունէր եւ ուղղուած էր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը բողոքած է այս բանախօսութեան դէմ, դրգռիչ գտնելով զայն:

Ընկերվարական համագումարը

Յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ շաբաթ օր, Նանթի մէջ: Պ. Լէոն Պլում ծանր ձախողանք մը կրեց առաջին նիստին մէջ, երբ համագումարը 1116ի դէմ 3302 ձայնով արտօնեց որ կարդացուի ընդհ. քարտուղարին՝ Փօլ Ֆօրի բարոյական տեղեկագիրը: Այս որոշման արժէքը հասկնալու համար, ըսենք թէ անցեալ ապրիլին կուսակցութեան վարիչ մարմինը մերժած էր Փօլ Ֆօրի տեղեկագիրը, վախնալով որ պառակտում կը ծագի կուսակցութեան մէջ: Այս որոշման վրայ Փօլ Ֆօռ մասնաճիւղերուն ղրկեց իր զեկուցումը, բայց պարսաւանք ստացաւ վարիչ մարմինէն:

Ընդհ. քարտուղարը կ'ամբաստանէր Լէոն Պլումը թէ շեղած է միջազգային ընկերվարութեան աւանդական խաղաղասիրութենէն, կուսակցութիւնը խառնելով ֆրանքեւանգլիական հակայարձակման ճակատին հետ: Զեկուցումին ընթերցումէն առաջ, Լէոն Պլում իրաւախոհութիւն առաջարկեց, բայց Փօլ Ֆօռ մերժեց եւ ժողովը քուէարկեց ի նպաստ իրեն:

Փօլ Ֆօռ ոչ միայն հակառակ է նախկին վարչապետին վարած քաղաքականութեան, այլեւ կը մերժէ ամէն գործակցութիւն բոլշեւիկներուն հետ, որոնց բարեկամ է Լէոն Պլում:

Կիրակի օրուան նիստին մէջ ուրիշ միջադէպ մըն ալ պատահեցաւ, երբ ընդդիմադիրները ծանր մեղադրանքներ ուղղեցին կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Լը Փօփիւլէռ»ի դէմ: Պատգամաւոր մը դիտել տուաւ թէ «թերթը կը մեռնի յամրաբար, բայց ապահով»: «Թերթին վարչական խորհուրդը այլեւս չի կրնար շարունակել իր կրաւորական դիրքը: Պէտք է ընդլայնել իր իրաւասութիւնները, աւելի ազդու դարձնելու համար հսկողութիւնը»:

Լէոն Պլում, որ թերթին բուն վարիչն է, զայրանալով պատասխանեց թէ պատերազմէն ի վեր այսպիսի ճառ լսուած չէ որ եւ է համագումարի մէջ: «Դուք լսեցիք վարչական խորհուրդին անդամներէն մէկուն ճառը որ կ'ըսէ թէ կուսակցութեան թերթը, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը, չի պարունակեր որ եւ է տարր որ օգտակար ըլլայ հանրութեան: Լսեցիք որ ըսաւ թէ արտաքին լուրերը խարդախուած են»: Եզրակացնելով, Պ. Պլում ազդարարեց թէ պիտի հրաժարի, եթէ այս բանաձեւը ընդունուի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ «Յիշատակի Օրուան» առթիւ, Պ. Տալատիէ ճառ մը խօսելով ազդարարեց թէ Ֆրանսա չի կրնար հանդուրժել որ վտանգուի «այն ինչ որ աւելի թանկագին է քան կեանքն իսկ»: Ամերիկեան դեսպանն ալ շեշտեց թէ իր երկիրը այն ազգերուն հետ է «որ կը նախընտրեն կռուիլ ազատութեան համար քան խոնարհիլ աշխարհակալի մը կրունկին տակ»:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ազգութեանց խորհուրդի մայիս 28ի նիստին մէջ, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի պատգամաւորները ներկայացուցին իրենց երկիրներուն եղմտացոյցը: Ադրբէջանի պատգամաւորը պահանջեց աւելցնել իրենց վարկը, ելեկտրական կայան մը հաստատելու համար բամպակ արտադրող շրջաններուն մէջ: Առաջարկեց նաեւ նոր գումարներ տրամադրել ճամբաներու շինութեան համար:

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ գին որոշուեցաւ 70 ֆրանք, մասնաւոր հրամանագրով մը: Անոնք որ արդէն ստացած են, պարտաւոր են գինը վճարել յունիս 10էն առաջ, այլապէս պիտի դատապարտուին 30 ֆրանք աւելի վճարելու: Վճարումները կարելի է յանձնել ծխավաճառներու խանութները: Ձրի դիմակ պիտի ստանան միայն անոնք որ հանրային նպաստ կը ստանան կամ 18 տարեկանէն վար են: Անոնք որ բացառութիւն կը խնդրեն անհիմն պատճառաբանութիւններով, պիտի վճարեն կրկնապատիկը:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ դատական գործերու եւ մենաշնորհներու նախարարները հրաժարեցան: Դատական նախարար նշանակուեցաւ Լոնտոնի նախորդ դեսպանը, Ֆէթհի Օքեար:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՈՅԻ կառավարութեան կազմը արմատական փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի: Իշխանութեան գլուխ պիտի անցնին գերմանասէր ու ֆաշական տարրեր, դուրս ձգելով անոնք որ արքայական են: Զօր. Ֆրանքօ պաշտօնապէս պիտի կրէ «Կոտիլլօ» (զօրապետ) եւ սպարապետ տիտղոսը: Վարչապետ պիտի նշանակուի Սէրանօ Սունըր, Ֆրանքօյի աներձագը, որ յայտնի է իր բուռն գերմանասիրութեամբ: Հանգստեան պիտի կոչուի Զօր. Եորտանա, արտաքին նախարարը, որ միապետական հակումներ ունի: Նոր դահլիճին մէջ պիտի մտնեն երեք զօրավարներ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ կ'աճի Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ: Թապոյի մէջ Հրեաներուն արգիլուած է դուրս ելլել տօն օրերուն: Տէոյշպրոտի մէջ հաստատուած է կեդրոնացման կայան մը: Օսթրաուի մէջ ձերբակալուեցան 84 Հրեաներ, երբ կը փորձէին Լեհաստան փախչիլ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւային սպասարկութիւնը, որ մինչեւ Սոֆիա կը բանէր, յունիս 1էն սկսեալ պիտի գործէ մինչեւ Սթամպուլ:

ՊԻՐԷՆԵԱՆ շրջանի ֆրանսական գիւղերը լեցուած են բազմաթիւ սպիտակ արջերով, որոնք լեռներէն վար կ'իջնեն ձիւնհալի պատճառով: Գիւղացիները կազմակերպած են համայնական որսորդութիւն:

ՏԱՆՑԻԿԻ կցումը ժամանակի խնդիր է միայն, կը գրեն գերման թերթերը: Լեհական ընդդիմութիւնը կրնայ տեւել երկու տարի կամ պակաս, բայց Տանցիկ մերն է»: Տանցիկի նացի առաջնորդը վերադարձաւ իր պաշտօնատեղին, նոր հրահանգներ ստանալով Հիթլէրէն:

ԵՐԿՈՒ ԾԱՆՐ արկածներ պատահեցան կիրակի օր: Կին մը մեռաւ, 15 ուղեւորներ ալ վիրաւորուեցան, երկու կառախումբեր իրարու զարնուած ըլլալով Մոնփառնասի կայարանին մէջ: Իսկ Ֆիյլ տիւ Քալվէրի հրապարակին վրայ, երկու հոգի մեռան եւ 7 հոգի վիրաւորուեցան, իրրեւ հետեւանք բեռնակառքի մը եւ հանրակառքի մը ընդհարման:

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ա. Շահմուրատեանի յոբ. յանձնախումբը մեզի կը տեղեկացնէ թէ, Մայիս 7ի հանդէսէն եւ նուիրատուութիւններէ զուտ շահ գոյացած է երկու հազար վեց հարիւր (2600) ֆրանք, եւ այս գումարը յանձնուած է Տիկ. Շահմուրատեանին՝ մեր ազգային երգիչին ընթացիկ ծախքերուն մէկ մասը հոգալու համար:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ
ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ
Ռ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ
55, Rue de la Sablière, (Courbevoie)

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ԻՆ Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ
19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած դերասաններ՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Կ. ՍԷՖԷՅԵԱՆ եւայլն կը ներկայացնեն

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Փարիզահայ կեանքէ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն երեք արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 Մայիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Բաղուի դէպքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան առեղծման վրայ»:

Կառաձեւի ձրի դասընթացք

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Երկուշաբթի գիշեր ժամը 9ին, 66 Rue d'Hauteville, Paris (10), Տիկ. Ռեննեանի բնակարանը: Կը հրաւիրուին քոյր մասնաճիւղերու փափաքող անդամուհիները: Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 5 ֆր. ամսական:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ՝ ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ Երուսաղէմը»:

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12:

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մասնաւորաբար կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ.

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12
157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՖԼՕՐԱ-ՌՈՒՍԼԻՆ(?)

Գեղարուեստական բաժին՝ Կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ
Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ Ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ
Մուտք 6 ֆրանք

Պանթէյէն առնել թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւորութեան:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ
Salle Chopin, 8, Rue Daru, ՄԷԹՐՕ **Ternes**
Մասնակցութեամբ Paul Derenneի եւ Պ. Գ. ՍԱԼԷՄՇԱՀԻ
Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանդ Սամուէլ գրատուն, ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Մ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ

Մեծադիր հատոր մը, աւելի քան 300 էջերէ եւ 100է աւելի նկարներէ բաղկացած:

Մարզանքը Հայոց մէջ՝ հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Հայ մարզական նոր շարժման ամբողջական պատկերը, ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20 ամեայ կեանքը:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ» եւ «Ապագայ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ Հ. Սամուէլ եւ Մ. Պարսամեան գրատուները: Գեղեցիկ տպագրութիւն: Գին 40 ֆրանք, Արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ԱԶԴ

Հայ գաղթականներուն կը ծանուցուի թէ խնդրարկուները գաղթականներու Բարձր — Գոմիսարութեան (նախկին Օֆիս Նանսէն) Փարիզի գրասենեակին, 38 Պուլվար Ռասփայլ, կրնան դիմել առաւօտները միայն, ժամը 8.30— 12, բացի Կիրակի եւ տօն օրերէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Օրթագիւղցի (Պրուսայի շրջան) Հայրենիցայ Թօքաեան, ամուսնոյն անունը՝ Առաքել, հօր անունը՝ Փիլիպոս Գազազեան (կօշկակար), մօր անունը՝ Բէօր Տօնիկեան, (որ կը գրաղէր ֆրանկախտի բժշկութեամբ): Հայրենիցայ տեղահանութեան շրջանին կը գտնուէր Տէր Զօրի կողմերը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Մաքրուհի Բերլեանի, Grand Isga, Fréjus (Var), France: Սփիւռքահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme . . Paris (13)

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնէն, Փարիզէն եւ Փրակայէն կ'ուղարկենք՝ բրդեղէններ, կօշիկներ, ճերմակեղէններ, թրիքոներ եւայլն, ամենաաժան գինով: Կը ստանձնենք նաեւ յաճախորդներու կողմէ գնուած ապրանքներու առաքումը: Փափաքողներուն կը ղրկենք բրդեղէններու նմոյշները եւ մանրամասնութիւններ:

Կ'ուղարկենք դիւրատար (portatif) Underwood մեքենաներ: Ռուսական տառերով, ամենաժան գիներով:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

ՅԱԿՈԲ ՉԱՔՐԵԱՆ

FABRIQUE DE PARFUMS
14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55
Օ ՏԸ ՔՕԼՕՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ
Կը ծախուին՝ Թոռլա Քառթիէ, Պոմմառշէ, Բրէնթան, Կալերի Լաֆայէթ վաճառատուններու եւ 42 Bld. de Strasbourg:
Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փօրթ տը Սէն Քլու, Էլքը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն: Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, ժառանգութեան եւ գործի համար:

10 - 12, 6-30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆօն, ժասմէն 52–69:

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
AMERICAIN LLOYD, 48, rue de la République
Marseille
Tél. : C. 47-22 եւ C. 74-51

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ: Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար: Հայ ճամբորդներու համար մասնաւոր գին: Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը: Վստահելի տուն:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի եւ րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5էն 7 եւ ժամադրութեամբ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dames me, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ — MERCREDI 31 Mai 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4054

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ԾՈՒԽ Կ'ԱՐԺԱՄԱՐԺԷՆ

Սանճաքի հարցին այնքան տխուր ելքը անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ ոչինչ փոխուած է Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մէջ։ Ոչ միայն Հայերու, այլեւ առհասարակ բոլոր փոքրամասնութեանց հանդէպ ։

Երբ ճամբուեցան Ազգաժողովին քննիչները, փոխուեցաւ հոգատար իշխանութեան ուղեգիծը, եւ պարտադրուեցաւ նոր կարգուսարքը, Թրքական զօրամասի մը հանդիսաւոր մուտքով, Ալեքսանտրէթի շրջանին 30 — 35,000 Հայերու ներկայացուցիչներն ալ ստիպուեցան նոր ծրագիրներ որոճալ։ Անոնք որ վտանգուած էին կամ յոռետես, նախընտրեցին հեռանալ։ Մնացեալները — մեծամասնութիւնը — յարմար դատեցին մնալ, մանաւանդ որ հոգատար իշխանութիւնն ալ ներկայ էր, իր մասնաւոր պատուիրակով եւ զօրքով ։

Այս առթիւ, գործօն դեր կատարեցին առաջնորդը, Խաղ եպիսկոպոս եւ ազգային երեւելիները։ Նոյն իսկ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեցին, դիմաւորելու համար Թրքական զօրամասը։

Թուրքերը սիրաշահելու, տեղծուած կացութեան յարմարելու այս նոր քաղաքականութեան համաձայն կ'երեւային ռամկավարներն ալ, որոնց քանի մը անդամներուն պաշտօններ տրուեցան։ Եւ երբ Լիբանանի «Ազդակ»ը վրդովիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր, հարեւան «Զարթօնք»ը (ռամկավար) կը ճգնէր հերքել կամ չափաւորել զանազան չարաշուք դէպքեր եւ երեւոյթներ։ Ամէն պարագայի մէջ, կ'ուզէր սովորական հանգամանք տալ անվիճելի բռնութեանց իբրեւ փոխանցման շրջան ։

Այս առթիւ սուր մենամարտ մըն ալ ծագեցաւ երկու թերթերուն միջեւ ։

Արդ, յետագայ դէպքերը բոլորովին ի դերեւ հանեցին ամէնէն չափաւոր յոյսերն իսկ։ Այն աստիճան որ, «իրատես»ները իրենք հարկադրուեցան օրը օրին արձանագրել այլապէս վրդովիչ դէպքեր։ Եւ խմբագրականներ ալ հրատարակեցին, հաստատելու համար թէ իսկապէս ոչինչ փոխուած է...

Այս պարագան կը յիշենք պարզապէս պատմութեան համար։

Ըսելու համար թէ, յամի շնորհաց 1938 թուականին, չորս հովերուն յանձնուած Հայերն ալ քար դնելով իրենց սրտին վրայ, ուզեցին բան չահիլ, գոնէ տանելի կեանք մը ապահովել համբերութեամբ, համակերպութեամբ, համերաշխութեամբ,— այն ինչ որ կը կոչուի համակեցութիւն։ Փորձեցին, բայց յուսախաբ եղան անգամ մը եւս։ Ցուսախաբութիւն մը շատ աւելի դառն, քանի որ այս փորձը կը կատարուէր հոգատար իշխանութեան օրով, անոր պաշտօնեաներուն եւ զինուորներուն աչքին առջեւ...

Պ. Պ. Կոթըռօ եւ Փօլ տիւ Վէու, որոնք իրենց կայսրութեան շահերուն համար հարկ դատեր էին Սանճաք երթալ բոլորովին ինքնաբերաբար, տեղին վրայ ուսումնասիրելու համար կացութիւնը, վերադարձին կը պատմէին թէ Մուսա լերան մէջ Ֆրանսացի երեւցած չէ ինը ամիսէ ի վեր։ Իրենց ընդունելութիւնը կատարուած էր Թուրք ոստիկան - զինուորներու առջեւ։ Գիւղացիները «Մարսէյյէզ»ը երգեր էին քաջալերուելով իրենց ներկայութենէն։ Բայց, հիւրերը հազիւ հեռացած, Թուրք ոստիկանութիւնը կը հաւաքէր «յանցաւորները», եւ կը քշէր դէպի բանտ, չարաչար խոշտանգելու համար, ամբողջ գիշերներ։

Ուրիշ պարագայ մը եւս, ամբողջացնելու համար պատկերը։

Սանճաքին «խորհրդարան»ը կազմուած ատեն, Անգարա բարեհաճեցաւ հինգ աթոռ ալ շնորհել Հայերու։ Թերեւս այդ աթոռները շատ աւելի բան գիտէին հայկական պատմութեան մասին եւ շատ աւելի խելք ու խիղճ ունէին քան անոնց վրայ նստողները ։

Ամէն պարագայի մէջ «երեսփոխան» կը համարուէին անոնք,— ներկայացուցիչները հայրենակից, բախտակից, մինչեւ անգամ ցեղակի՛ց ժողովուրդի մը — ինչպէս յայտարարեցին ։

Արդ, այս հինգ երեւելիները հազար կտոր եղան, Թուրքը սիրաշահելու, շոյելու - շողոմելու համար։ Անոնք շողիքոտ ճառեր խօսեցան խորհրդարանին մէջ, փառաբանելով Աթաթիւրքն ու իր ստեղծած Թուրքիան, իրենց կարգին ցեղակից հռչակելով Հայն ու Թուրքը։ Մէկ - երկուքը մինչեւ Անգարա եւ Պոլիս գացին, կոտրելով լորձնաշուրթն փառաբանութեան համաշխարհային մրցանիշը։

Արդի՞ւնքը,— Սանճաքին Թրքական իշխանութիւնը չարունակեց հետապնդել, հալածել, հարուածել, անպատուել «ցեղակից» ժողովուրդին մնացորդները։ Եւ անոնք որ մնացեր էին, իրենց կարգին բեռ կապեցին, թօթուելու համար Թրքացած Սանճաքի փոշին ։

Դեռ մէկ ամիս առաջ, տասը հազար կը հաշուէին փախած Հայերու թիւը։ Անկէ ի վեր արտագաղթը կը շարունակուի անընդհատ, իսկ այս օրերս ապահովաբար վերածուած է խուճապի, քանի որ հոգատար իշխանութիւնը հաւանութիւն յայտներ է Թուրքիոյ ձգելու վիճելի շրջանը, իբրեւ վերջին մանեակը Կիլիկիոյ ։

Ուրեմն, այս նորօրինակ Թրքական «օրիէնտացիա»ն ալ ջուրն ինկաւ ինքնին։ Շատ աւելի կանուխ քան կը սպասէին բարեմիտներն ու միամիտները ։

Փորձառաբար գիտէինք որ Թուրքը ուժին առջեւ միայն տեղի կուտայ, արհամարհելով տկարը, քծնողը կամ սողացողը։ Սանճաքի պարագան ալ ահա կուգայ լրացնել Պոլսոյ պատմութիւնը եւ ուրիշ լեռնակուտակ փաստեր ։

Ցաւակնութիւն չունինք դաս տալու ո եւ է մէկուն։ Միայն պիտի ուզէինք որ գոնէ կարգ մը թերթեր արդահատանք չշարժէին, խմաստութեան մարզանքներ կատարելով, մետասաներորդ ժամուն ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓՈՔՐ ԱԶԳԵՐՈՒ...

Անգարայէն կը հեռագրեն մայիս 29 թուականով.—

Այսօր, «Հալք»ի համագումարին բացման առթիւ, կուսակցութեան եւ հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ ճառ մը խօսելով յիշեց Ալեքսանտրէթի Սանճաքին խնդիրը։ Նախագահը բացատրեց թէ միայն այս խնդիրն էր որ առկախ կը մնար Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ թէ կարելի է զայն կարգադրուած համարել սկզբունքի համաձայնութեամբ։ Յետոյ շարունակեց.

— «Ոչ մէկ ուժ պիտի կրնայ խափանել Ֆրանքօ-Թուրք մերձեցումը, այնքան նոյնացած ըլլալով երկու երկիրներուն շահերը։ Եթէ պատերազմ ծագի, Թուրքիա պիտի կանգնի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին։ Թուրքիա վճռած է Մեծն Բրիտանիոյ միանալ, պաշտպանելու համար փոքր ազգերու իրաւունքները» :

*** Անգարայի Ֆրանսական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ, Իսմէթ Ինէօնիւի ճառէն վերջը։

Դեսպանը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս տեսակցութենէն վերջը.

— Առ այժմ աւելցնելիք բան մը չունիմ նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւի այնքան յստակ ճառին վրայ :

*** «Սօն Փօստա» կը գրէ թէ զինուորական պատուիրակութիւն մը Լոնտոն պիտի երթայ մօտերս, նախագահութեամբ Զօր. Քեազիմ Օրպալի, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ զինուորական շրջանակներուն հետ։

*** Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա պիտի երթայ մօտերս, իբրեւ փոխադարձ այցելութիւն Պ. Փօթէմքինի :

*** Թայմզի դիւանագիտական թղթակիցը կը գրէ (մայիս 29).—

Եթէ ամէն ինչ յաջող ընթանայ, երկու միջազգային համաձայնութիւններ պիտի կնքուին միաժամանակ,— անգլօ-ֆրանքօ-ռուսական դաշինքը եւ ֆրանքօ-թրքական դաշինքը։ Երկու երկիրներն ալ — Ֆրանսա եւ Թուրքիա — կը բաղձան արագօրէն համաձայնիլ, իբրեւ առաջնորդ ունենալով անգլօ-Թուրք փոխադարձ պաշտպանութեան դաշինքը։ Երկու երկիրներն ալ երկու երեք շաբաթներէ ի վեր համաձայնած էին գլխաւոր խնդիրներու մասին, բայց անսպասելի դժուարութիւն մը ծագեցաւ Հաթայի (Ալեքսանտրէթի Սանճաք) շուրջ :

Ֆրանսացիները համաձայնած էին Սանճաքը յանձնելու Թուրքերուն, այս տարուան վերջը։ Բայց, անգլօ-թրքական համաձայնութեան յայտարարութենէն քիչ առաջ Թուրքերը պնդեցին որ յանձնումը տեղի ունենայ անմիջապէս։ Այս պահանջը կը հիմնուէր այն պատճառաբանութեամբ թէ Աստնցքը քարոզութիւն կը մղէ, ըսելով որ Թուրք ժողովուրդը կը ստիպէն հուսիլ յօդուտ Ֆրանսական հոգատարութեան Թրքական հողամասի մը վրայ, զոր 1923ի հաշտութեան դաշնագիրը կորզած էր Թուրքերէն, եւ թէ այժմ Թուրքիոյ հանրային կարծիքը կը նախընտրէ Թօչունը ձեռքին մէջ ունենալ, ո եւ է յանձնառութեան տակ մտնելէ առաջ։ Այս եւ ուրիշ պատճառաբանութիւններով՝ Թուրքերը պահանջեցին Հաթայի անմիջական յանձնումը։

Այսուհանդերձ, այս յանձնումը կարելի չէր կատարել այդքան արագկերպով։ Ֆրանսացիները կ'ըսէին թէ դաշնագրի կնքումին համար պէտք եղած զոհողութիւնը ըրած են, խոստանալով Հաթայի յանձնումը ապագային եւ չեն կրնար այդ հողամասը տալ այսպէս մէկ վայրկեանի մէջ։ Այժմ այս տարակարծութիւնը հարթուած է։ Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը, լսելէ ետք արտաքին նախարար Պոնէի լուսաբանութիւնները, որոշեց գոհացնել Թուրքիան եւ Հաթայը յանձնել անյապաղ :

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

»»» · «««

Պոլսէն հասած հեռագիրներու համաձայն, զրոյց կը շրջի թէ կառավարութիւնը կը խորհի փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք առնել Գերմանիոյ դէմ, նկատելով որ Թուրք հպատակները նեղութեանց կ'ենթարկուին, անգլօ-Թուրք համաձայնութեան յայտարարութենէն ի վեր։ Թուրքերէն «Թան» բազմաթիւ նամակներ կը հրատարակէ, որոնց հեղինակները կը գանգատին թէ խստութեանց ենթարկուած են Գերմանիոյ մէջ :

*** Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա չեղեալ պիտի հռչակէ Թուրքիոյ հետ կնքած առեւտրական համաձայնութիւնը, ինչպէս եւ 150 միլիոն մարքի վարկը։ Կ'ըսուի թէ Անգարայի գերման դեսպանը, Ֆոն Փափէն, Գերմանիա պիտի մնայ առ այժմ :

*** Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Հիթլէր ճառ մը պիտի խօսի յառաջիկայ շաբթու, նոր ազդարարութիւն մը ուղղելու համար ժողովրդավար պետութեանց :

ԱՆԳԼՕ-ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ԵՒ ՄՕՏԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

Խորհրդային կառավարութիւնը այժմ կը քննէ այն առաջարկները, զորս անգլիական դեսպանը եւ ֆրանսական դեսպանատան գործակատարը ներկայացուցին արտաքին գործավար Մոլոթովին։ Ունկնդրութիւնը տեւեց մէկ ժամ։ Թարգմանի դերը կը կատարէր փոխ - գործավար Փօթէմքին։ Պ. Մոլոթով քանի մը հարցումներ ուղղեց առաջարկներու կարգ մը կէտերու մասին եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի ներկայացուցիչները լուսաբանութիւններ տուին։

Խորհրդային մամուլը լռութիւն կը պահէ այս առաջարկներու մասին, այնպէս որ կարելի չէ ըսել, թէ ինչ է Մոսկուայի պաշտօնական շրջանակնե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՍԷ՞ՅԼՆ ԱԼ ԾԵՐԱՑԱՒ

Այս տարի Ապրիլ Տասնըմէկը չտօնուեցաւ Մարսէյլ քաղաքին մէջ։

Ինչո՞ւ։

— Ուր որ Զ. Ռ. Մ. չկայ, չի տօնուիր :

— Ուրեմն Զ. Ռ. Մ.ն ալ ծերացած է, գոնէ Մարսէյլի մէջ :

— Տղաքը տուն - տեղ եղան, մասնաճիւղ չմնաց :

Եզրակացութիւն,— Քանի որ Զ. Ռ. Մ. չէ մնացեր, Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութիւն ստանձնելու եւ յիշատակի հանդէս մը սարքելու համար, թող այս տարի ալ չտօնուի...

Արդէն, քանի մը տարիէ ի վեր, սեղան մը վրայ - ձգուց բան դարձած էր այս տօնակատարութիւնը, այդ բազմահայ կեդրոնին մէջ, ուր ունինք Առաջնորդարան, ազգ. վարչութիւն, եւայլն, եւայլն։

Առաջ այսպէս չէր Մարսէյլը,— այն քաղաքը ուր 65 Հայրենակցականներ եւ նոյնքան ալ տարբեր միութիւններ իրար կը հրմշտկէին :

Միայն այս Միութեանց անդամները — բոլորն ալ «մնացորդաց» — կրնային լեցնել ամէնէն մեծ սրահը, յարգելու համար մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը :

— Իսկ նախաձեռնութի՞ւնը :

— Ներելի՞ է անհրկի այդքան տարրական բանի մը համար։ Զ. Ռ. Մ. չկայ, թող Ծ. Ռ. Մ.ը, Հ. Ռ. Մ.ը, Մ. Ռ. Մ.ը ստանձնեն (կարդա, — Ծերացած, Հարստացած, Մեղկացած, ոչ թէ անպատճառ որբ)։ Կամ զանազան կազմակերպութիւններէ բաղկացած մարմին մը։ Եւ կամ, բուն իսկ Ազգ. Առաջնորդարանը։ Եթէ մէկը մոռցած էր, միւսը պարտաւոր է յիշեցնել :

— Իսկ արտօնութեան խնդի՞րը ... ընկերակցութեանց օրէնք եւայլն :

— Եղբա՛յր պատուական, ո՞վ ձեզի ներշնչեց այդ մտավախութիւնը։ Մի՛ մոռնաք որ Ֆրանսա կը գտնուիք։ Ձեր յիշած օրէնքը հեռաւոր կապ անգամ չունի այս հարցին հետ։ Ո եւ է սեփական կրնայ հանդէս կազմակերպել, ի հարկին տեղեկութիւն տալով ձեռնհաս իշխանութեան։ Մնաց որ, սրահին տէրը ինք արդէն կը տեղեկացնէ ասոր որ անկ է։

— Ըսել կ'ուզէք թէ Մարսէյլը իրենք չի կրնար արդարանալ, ապրիլեան սգահանդէսը լքած ըլլալուն համար։

— Այո՛, այո՛, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ կը բերենք աւելի համեստ, հեռաւոր գաղութներ,— Լիբանան, Սուրիա եւն.։ Չկարդացի՞ք Պէյրութի տօնակատարութիւնը,— երեք յաբաւանութիւններ զատ զատ, ազգ. իշխանութիւններով, եպիսկոպոսվարդապետներով, կաթողիկոսներով, հազարաւոր բազմութիւններով եւ ձայնասփիւռ գործիքներով։ Այս ո՞րքան շուտ ծերացաւ Մարսէյլը ...

Վ.ԱՀ.

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազունիէի բուժարանին հիւանդներէն (Լիբանան)	100
Գ. Անարիկեան եւ Ա. Քէօսէեան, Տիկին Սամուէլեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ)	80
Տիկին Մաւթաղինէ Գաբրիէլեան, Սէնթ Էթիէն	40
Գումար՝	220
Մայիս 25ի գումարը	3105
Ընդհ. գումար՝	3325

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

— oo —

Ընկերվարական համագումարին առջի օրուան նիստին մէջ, Լէոն Պլումի հոսանքը երկրորդ պարտութիւն մը կրեց։ Ժողովը մերժեց ընկերվարականներուն անդամակցութիւնը այն հակաֆաշ. կազմակերպութեանց որոնք բոլշեւիկեան հակումներ ունին։ Այս բանաձեւը ներկայացուցած էր Լուառի շրջանը, ուրիշ խօսքով՝ ընդհ. քարտուղար Փօլ Ֆօրի հոսանքը՝ Լէոն Պլումի հոսանքին դէմ։ Նախկին վարչապետը հիւանդ ըլլալով, իր տեսակէտը պաշտպանեցին իր բարեկամները, մասնաւորապէս նախկին նախարարներ Տորմուա, Վէնսան Օրիօլ եւն.։ Անոնք նախ փորձեցին բանաձեւերու յանձնախումբին յղել խնդիրը։ Այս առաջարկը մերժուեցաւ 3299ի դէմ 4054 ձայնով, հակառակ Պ. Տորմուայի սպառնալիքին։ Իսկ բուն բանաձեւը մերժուեցաւ 1771ի դէմ 5490 ձայնով։ Ձեռնպահ մնացին 264 հոգի։ Բանաձեւը հաստատելով նախկին որոշումը, որ կուսակցութեան անդամներուն կ'արգիլէ մասնակցիլ ուրիշ որ եւ է քաղաքական խմբակցութեան, կ'աւելցնէ.

— «Այս արգելքը կը վերաբերի նաեւ այն խմբակցութեանց, միութեանց կամ ընկերակցութեանց որոնք իբրապէս քաղաքական հանգամանք ունենալով ուղղակի կամ անուղղակի կը բխին քաղաքական կուսակցութենէ մը,— արմատական կամ համայնավար խմբակցութիւններ — կամ կը գտնուին քաղաքական կուսակցութեան մը ազդեցութեան տակ,— Ժողովրդական օգնութիւն, Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն, Զինեւորներու միակ կուսակցութիւն, Կիներու Միութիւն պատերազմի եւ Ֆաշականութեան դէմ, Ֆրանսայի Երիտասարդուհիներու Միութիւն, Խ. Միութեան Բարեկամներու միութիւն եւն.»։

Շատեր կը կարծեն թէ այս որոշումը պառակտում յառաջ պիտի բերէ կուսակցութեան մէջ։ Բայց աւելի իրազեկներ լաւատես են, քանի որ այսպիսի տագնապներ միշտ ալ անուշի կը կապուին, վերջին պահուն :

Համագումարը երէկ սկսաւ ընդհ. քաղաքականութեան քննութիւնը։ Այս առթիւ ալ դէմ դիմաց կանգնած են երկու վարիչները,— Լէոն Պլում, որ կուսակից է ի հարկին հակաֆաշական պատերազմ հռչակելու եւ Փօլ Ֆօռ, որ կը ջատագովէ աւանդական խաղաղասիրութեան մեթոտները :

Մինչեւ հիմա քուէարկուած բանաձեւերը այլեւս անկարելի կը դարձնեն որ եւ է ժողովրդական ճակատ ընկերվարականներու եւ բոլշեւիկներու միջեւ։

*** Պաշտօնական ընկերվարութենէն բաժնուած խմբակցութիւնը, Ընկերվարական հանրապետական կուսակցութիւն, վերջացուց իր համագումարը Անկուլէմի մէջ։ Այս առթիւ Պ. Մարսէլ Տէա ճառ մը խօսելով, գիտել տուաւ թէ բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը պիտի օգտուի անգլօ-ֆրանքօ-խորհրդային զինակցութենէն, ազատ ասպարէզ գտնելու համար իր կասկածելի գործունէութեան :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարական կուսակցութիւնը, Հալք, որոշեց իր անդամներէն 21 հոգի ազատ ձգել անկախ հատուած մը կազմելու։ Այս խմբակցութիւնը կուսակցութեան մէջ մնալով հանդերձ, պիտի չենթարկուի կարգապահութեան եւ ազատ պիտի ըլլայ քննադատելու կառավարութիւնը, նոյն իսկ անոր դէմ քուէարկելու։ Կառավարութիւնը այս հանճարե՜ղ միջոցը հնարած է, որպէսզի աւելի ազատ վիճաբանութիւններ կատարուին :

ՄԱՅԻՍ 28Ի ԱՌԻԹՈՎ

1915ի աշխարհասասան աղէտէն վերջ, որու ընթացքին կորսնցուցինք շուրջ մէկ միլիոն մեր թիւէն, 1918ը եկաւ նոյնքան սպառնագին ձգտելով մաքրել կովկասեան Հայաստանի մէջ ձողոպրած մասը։

«Մահու եւ կենաց» ծանր հարցականն էր դրուած օրուան վարիչներու առջեւ։ Պէտք էր պատասխանել յըստակօրէն եւ վճռական արտայայտութեամբ։

Տարբեր ժամանակներու մէջ այսպիսի հարցի տեսական լուծումը չէր, որ կրնար պարզել կացութիւնը։ Պատերազմի ընդհանուր տակնուվրայութեան շրջանին, օղակուած նեղ եւ անպաշտպանելի հայրենի հողաշերտի մը վրայ, սուրի եւ հուրի դժոխքին մէջ էր, որ պէտք էր լուծել խնդիրը։

«Մահ կամ ազատութիւն» նշանաբանին տակ հայութեան պատասխանը, հրաշք կատարեց Արարատեան դաշտին մէջ։

Արամի եւ իր գործակիցներու կոչերը նոյն ուղղութեամբ Ղարաքիլիսայի, Սարդարապատի եւ Ապարանի ռազմաբեմերու վրայ իրենց գործնական արձագանգը գտան։

Պատմութիւնը, որ անառարկելի վկայականն է այս իրողութիւններուն, կը հաստատէ նոյնպէս թէ հայութեան այս ամուր կեցուածքէն ետքը շատ բան փոխուեցաւ մեր դժոխային իրականութեան մէջ։

Տեսականօրէն հայկ. սահմաններէն դուրս, Հայոց Ազգային Խորհուրդի կողմէն՝ Հայաստանի անկախութեան յայտարարութիւնը, փաստօրէն նոր էր որ իմաստ կը ստանար, մեր ակնարկած ճակատագրական պայքարներէն վերջ։

Սարտարապատի հայկական յաղթանակին յաջորդող պինդազագը (Թուրքեւհայ) կը նուիրագործէր Հայոց ապրելու պահանջը, նոյն ինքն Թուրք կառավարութեան կողմէն։

Ապրիլ ազգի մը համար, մանաւանդ մեր պայմաններուն մէջ, եւ այդ օրերու ըմբռնումով, ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ ազգային անկախութեամբ՝ ազգային սահմաններուն մէջ։

Դարերէն իվեր, մեր բոլոր տառապանքներէն եւ զոհաբերութիւններէն ետք, այսպէս ուրեմն հիմք կը դրուէր մէկ նոր շրջանի, որ պիտի մնայ անջնջելի մեր պատմութեան ընթացքին։

1918ի տագնապը ստեղծեց մեր հրդեհուած հայրենիքի մէկ անկիւնին մէջ, ազատ եւ անկախ Հայաստանը, Մայիս 28ը նշանակելով այս պատմական իրողութեան անջնջելի Թուականը։

Եւ հիմա, 1939 մայիս 28ին, երբ գրի կ'առնեմ այս տողերը, կը չափեմ տարածութիւնը որ կը բաժնէ այս երկու Թուականներն։ Ազգերու պատմութեան համար ոչ երկար այս ժամանակամիջոցին, որքա՞ն բան փոխուած է մեր երկրին, եւ բովանդակ աշխարհին մէջ։

Մեզմէ աւելի մեծ, աւելի զօրաւոր, աւելի պաշտպանուած եւ հարուստ շատ ազգեր ու երկիրներ կորսնցուցին իրենց ազգային անկախութիւնը, իրենց երկիրն ու ազգային հարստութիւնները։ Հայաստանը շատ բան կորսնցնելով իր 1918 — 20ի իրական բովանդակութիւնէն, կը պահէ տակաւին իր փաստական գոյութիւնը։

Այսօրուան համար յստակ այս իրականութիւնը սակայն նորէն ծանր հարցականի առջեւ է դրած բովանդակ աշխարհը։

Ուրիշ խօսքով, եթէ 1917 — 18 Թըւականներէն ետքը, վտանգուած ազգերը կը հաւտային աշխարհի արդարութեան ձայնին, այսօր, բոլորովին հակառակ իրականութիւնն է որ կը ճնշէ բոլորը։

Իրականութիւնը իր պարզ մեկնութեամբ խուճապի մատնէր է աշխարհը, մեծերն ու փոքրերը։

Ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս չհարցնենք այսօր, այլ ընդունինք իրականութիւնը նոյնպէս, ինչպէս որ կայ։ Մէկ պայման սակայն, չմոռնանք 1918ի Մայիս 28ի օրերը, չմոռնանք մանաւանդ, այդ Թուականին յաջորդող դէպքերու շարքը։

Դնելով այս պայմանը, կը տեսնեմ արդէն, մարդիկ որ կը կրկնեն տեսականօրէն,— «ներկայ պայմաններուն մէջ, իմաստութիւնը կը թելադրէ չխօսիլ Մայիս 28ի մասին, վրայ չտալու համար եղածը»։ «Խոհեմ, իմաստուն եւ ծանրախոհ» մարդոց միակ մտահոգութիւնը միշտ նոյն է, Մայիս 28ը կրնայ խրտչեցնել մեր ազգային դատի զոյգ հակառակորդները, Թուրքն ու Ռուսը»։

Սխալ գնահատութիւն, սխալ վըճիռ։ Այսօր անվարան կարելի է ըսել, որ հայութիւնը իր ամբողջութեան մէջ, այս կամ այն ձեւով Մայիս 28, կամ աւելի ճիշդը Մայիս 28ի գաղափարը կ'ընդունի մեր ազգային գոյութեան պահպանումի հիմքը։

Տարբերութիւնը այս կամ կողմին հետեւանք է հարցի միակողմանի քննութեան։ Եւ ճիշդ ասոր համար ալ, պէտք չէ անտեսել 1918ը, ներկան քննած ատեն։

1918ի հետ համեմատելով մեր կացութիւնը, մոքես չանցնիր ամէն ինչ աւելի սեւ տեսնել այսօր։ Ճիշդ է, որ ուժեր ու նոր դասաւորումներ կան ու պիտի ըլլան, որոնք կրնան աւելի ծանր ցնցումներու առջեւ դնել բովանդակ աշխարհը։ Այս դասաւորումներու եւ դիրքերու մէջ, մենք եւ մեր նմանները մեծերու հանդէպ կը նմանինք մանկական խաղալիկներու։ Մեծերը կրնան խաղցնել մեզ այնպէս, ինչպէս որ կը թելադրէ իրենց կամքը, առանց հարցնելու մեր կամքը։

Որքան տխուր, նոյնքան եւ յուսադրիչ է նոյնիսկ այս իրականութիւնը։ Էականը այն է, որ ճշդօրէն ըմբռնենք մեր կացութիւնը, առանց գերագնահատելու կամ ստորագնահատելու մեր տեղն ու դերը այս ընդհանուր խառնիճաղանճին մէջ։

Էականը այն է, որ ի վերջոյ ըմբռնենք թէ ինչ որ ալ ըլլանք, ինչ ալ որ արժենք մենք մեզի համար, ոչ ոք, մեր դասական նկատուած բարեկամներէն, եւ ոչ մէկը մեր թշնամիներէն, չեն նայիր մեզի մեր ակնոցներով։ Բոլորին համար մենք եւ կանք եւ չկանք, եւ լաւ ենք, արժէք ենք, եւ գէշ ենք եւ անարժէք ենք։ Ոչ բարեկամ ունինք յաւիտենապէս, միշտ կապուած մեր ազգային կառքին, ոչ ալ յաւիտենական թշնամի, միշտ խոչընդոտ մեր յառաջխաղացումին։

Դերերն ու դիրքերը կը փոխուին արագօրէն, անհաւատալի կերպով։ Այս փոփոխութիւններու հետ ալ կը փոխուին մեզի նման ազգերու արժէքն ու գնահատութիւնը։

1918ին ճեշտ չէր խօսիլ այսպէս, այն ատեն կային «անվիճելի» բարեկամներ եւ թշնամիներ։ Այսպէս կը մտածէր գոնէ հայութիւնը եւ չէր կրնար կամ չէր ուզեր ուրիշ կերպ դիտել աշխարհը։

1939ին սակայն, ազգովին ազատած ենք թմրեցնող սխալ գնահատութիւններէն։

Այս առաւելութեան հետ, եթէ փոխադրուինք պահ մը մեր հայրենի աշխարհը, ու վերապրինք 1918ի Մայիսեան օրերուն տիրական դարձող բարոյական մթնոլորտին մէջ, անկասկած պիտի տեսնենք ուրիշ իրողութիւններ ալ։

Բազմաթիւ արտայայտութիւններ ունին ատոնք եւ բազմաթիւ կողմեր։ Սակայն իրենց ամբողջութեանը մէջ, ատոնք կ'արտայայտեն Հայու անխորտակելի կամքը, ապրիլ իբրեւ անկախ ազգ, իր անկախ հայրենիքին մէջ։ Այս կամքը 1918ին հրաշք գործեց, այս կամքը հրաշք կրնայ գործել եւ այսօր։ Անհրաժեշտ է, եւ գլխաւոր նախապայմանը, վառ պահել հայութեան այս հաւատքը, նոր պայմաններուն, նոր իրողութիւններու շըրջանակին մէջ։ Իսկ այս արդէն գործն է բոլոր անոնց որ պատասխանատու կը նկատեն իրենք զիրենք վարելու հայ քաղաքական դատը։

Մեզի, որ կը կապուինք Մայիս 28ի գաղափարին, պատմութիւնը կը պարտադրէ չվհատիլ երբեք։ Այսօր աւելի քան անհրաժեշտ է քալել անվհատ եւ համարձակ, այն ճամբէն որ բացուեցաւ 1918ին։ Կրնանք ըլլալ խաղալիկ մեզմէ հզօրներու ձեռքը։ Տեսնենք եւ ըմբռնենք այս իրողութիւնը։ Եւ սակայն մեզմէ կախուած է մեր արժէքն ու տոկունութիւնը։ Պատրաստենք մեզ այնպէս որ ոչ մէկ ձեռքի մէջ չխորտակուինք առաջին փորձին, եւ պատրաստենք այնպէս, որ սահմանուած չըլլանք նախօրօք ԱՍՈՐ կամ ԱՆՈՐ։

Այս գիտակցութեամբ միայն իրաւունք պիտի ունենանք խանդավառուելու մայիս 28ով, իբրեւ մեկնակէտ մեր գոյութեան պայքարին։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հոկտեմբերէն ասդին, Միւնիխի համաձայնագրէն անմիջապէս վերջը, Հիթլէրի գործ դրած ազդեցութիւնը Ֆրանսայի վրայ— կամ աւելի ճիշդը՝ Ֆրանսայի գործ դրած ճիգը ինքն իր վրայ Հիթլէրի մղումով— կը բնորոշուի ֆրանսերէն մէկ բառով՝ redressement։ Այս բառին ճիշդ համանիշը չկայ անգլերէն լեզուի մէջ. ան կը նշանակէ՝ վերադառնել արժանապատուութիւնը, կամ ինքզինքը հաւաքել ու մէջքը շտկել, ինչ որ տեղի կ'ունենայ այժմ Ֆրանսայի մէջ։

Վերականգնումը կը կատարուի միաժամանակ զանազան մարզերու մէջ, եւ, ինչպէս Ֆրանսացի գրողները կը նկարագրեն յաճախ, գոյութիւն ունին այժմ հոգեկան զարթում, բարոյական վերանորոգում, ազգային վերածնունդ, քաղաքական զարթօնք, ելմտական բարենորոգում եւ ընկերային նոր Թափով ճիգեր։

Ոեւէ ազգ, եթէ գտնուի արտաքին վտանգի առջեւ, առաւել կամ նուազ չափով կը ճգնի հրաժարիլ իր ներքին վէճերէն։ Համոզել որ Ֆրանսացին այդպէս վարուի՝ սկիզբը շատ դըժուար է, որովհետեւ ան ունի արտակարգ անհատապաշտ նկարագիր եւ մտքի առանձնայատկութիւն, ինչպէս նաեւ ոեւէ գաղափարի մը բացառիկ արժէք ընծայելու ունակութիւն մը։

Ասոր համար է, որ քաղաքական ամէն տեսութիւն կամ հոսանք ունի իր կուսակցութիւնը, եւ ֆրանսական զանգուածներու մօտ կը պակսի այն շեշտակի կարգապահութիւնը, որ կը վարէ քաղաքականապէս նուազ զարգացած բայց աւելի հլու Գերմանները։ Ինքնակարգապահութիւնն է որ բարձրօրէն զարգացած է Ֆրանսայի մէջ. բայց տակաւին անհատը իրեն կը վերապահէ իր ուզածին պէս մտածելու իրաւունքը, մինչեւ որ իրական վտանգ մը ծագի, որ ստիպէ զինք ժամանակաւորապէս միախառնելու իր մտածումները հաւաքականութեան մտածողութեան հետ։

Այս կէտին Ֆրանսացին առհասարակ ուշ կը հասնի քան ուրիշ ազգի անհատ մը. բայց հասնելէն ետք աւելի շուտ ու աւելի շատ զոհող է, մանաւանդ որ հայրենիք խօսքը այնպիսի հզօր հրաւէր մըն է, զոր ոչ մէկ Ֆրանսացի կը համարձակի մերժել։ Երբ կռուի հրաւիրուի, Ֆրանսացին կը զգայ թէ կը կռուի Եւրոպայի ամէնէն գեղեցիկ ու հարուստ երկրին համար։ Ասոր համար հրաշալի զինուոր է ան։

Այսպիսի տուեալներու հետ է որ ֆրանսական պետական ղեկավարութիւնը գործ ունի։ Այս տուեալներու առաւելութիւնները կամ թերութիւնները իրենցն ալ են. եւ այժմեան ճիգին հիմնակէտը եղած է կեդրոնացեալ ոյժերով մղել որ երկիրը ինքզինքը հաւաքէ, եւ, ի գին բազմաթիւ զոհողութիւններու, իրականացնէ ազգային միութիւնն ու հզօրութիւնը։ ... Տալատիէի կառավարութիւնը յաջողած է, հոգեվերլուծական բացատրութեամբ, լոյս աշխարհ հանել ֆրանսական ժողովուրդի «ենթագիտակցութիւնը» այն աստիճան որ յաւելեալ տուրքերն իսկ վճարելու յօժարութիւն գոյանայ։

Վերջին 20 տարիներուն՝ Ֆրանսայի պատմութիւնը այնքան ալ երջանիկ եղած չէ, եւ ճօճանակը յաճախ կատաղօրէն շարժած է մէկ կողմէն միւսը. տեղի ունեցած են քաղաքական սուր կիրքեր, որոնք կը յատկանշեն յաճախ Ֆրանսացիին հանրային կեանքը։ Ծագած են ըմբոստութիւններ ու գայթակղութիւններ. գործադուլները դարձած են համաճարակային եւ կառավարութիւններ տապալած են սարսափազդու արագութեամբ։

Միւնիխի ժամանակ եւ նոյնիսկ անկէ վերջ, պարտուողականութիւնը տիրական էր։ Այն տեսակէտը, թէ Ֆրանսա պէտք է համակերպի դառնալու երկրորդ կարգի պետութիւն մը ի տես նացիական ու ֆաշական [illegible], ընդհանուր էր բարեկեցիկ դասի, նոյնիսկ զինուորական առանդութիւններով հարուստ ընտանիքներու անդամներուն մօտ։ Մտաւորականներու մօտ եւս որոշապէս նկատելի էր խաղաղասիրական ոգի մը, թէեւ գաղափարական շարժումներէ ծնած։

Պլումի նկրտուած ընկերային բարեփոխութիւնները եկած էին յանկարծակի եւ շատ հեռուն գացած էին։ Ժամանակը հասունցած չէր տակաւին այդ փոփոխմանց համար եւ վարչական մեքենան ընդհանուր կերպով չէր համապատասխաներ անոնց։

Խիստ գործօն, թէեւ ոչ գիտակցաբար անհայրենասէր, համայնավար տարր մը իրեն քաշած էր աշխատաւորական հոծ զանգուածներ եւ պատճառ դարձած՝ որ զարհուրեալ Ֆրանքը փախի երկրէն։ Ի տես անիմաստ գործադուլներու, գործատէրերէն շատեր կը պատրաստուէին փակել իրենց գործարանները եւ երթալ հաստատուիլ արտասահման։ Ֆրանքը, որ 1936ին կ'արժէր 75ը մէկ սթերլին, արագօրէն ինկաւ եւ 1938ին հասաւ 179 ֆրանքը 1 սթերլինի։ Այն օգուտը, որ դրամին արժեզրկումը պիտի բերէր ճարտարարուեստին, կը չքանար աշխատաւորական սեղմ օրէնքներու եւ ընկերային գրգռութիւններու պատճառով, որոնք կը վնասէին արտադրումի առեւտուրին։

Հակառակ այն իրողութեան, որ համայնավարութիւնը Ֆրանսայի մէջ կրնայ շատ փոքրաթիւ ուժեր համախմբել իր շուրջ, տակաւին Ֆրանսան այն երկիրն է, ուր «պոլշեւիզմի» կառքը իրական տարողութիւն մը ունի։ Այս պատճառով էր որ Ֆրանսա չկրցաւ միակամ քաղաքականութիւն մը վարել Սպանիոյ հանդէպ, ինչպէս նաեւ դիւանագիտական պարտութիւններ կրեց այլուր։ Ճարտարարուեստական տէրերու մօտ առաջ եկաւ պաշտպանողի համակրանք մը Նացի կամ Ֆաշական վարդապետութեանց հանդէպ մանաւանդ այն օրէն, երբ Հիթլէր կը պնդէր, թէ նացիականութիւնը արտածումի ապրանք չէ։ Երբ Չէխոսլովաքիան գրաւեց եւ ասով դրսեւորեց իր ծաւալական՝ իրական նպատակները, այն ատեն միայն նացիականութեան համակրող տարրերը տեսան իրենց սխալը եւ մեծ մասամբ խոստովանեցան զայն։

Ճարտարարուեստական հիւսիսի մէջ գործատէր դասին մտայնութիւնը տակաւին ճիշդ այնպէս է ինչպէս Անգլիոյ մէջ 50 տարի առաջ, այսինքն՝ կասկածոտ՝ աշխատաւորական միութեանց եւ աշխատաւորին հանդէպ, որ ի հարկէ կը զայրանայ իրեն վրայ տիրութիւն ընելու ճիգ–տումէն։ Կառավարութեան քայլը՝ բարելաւել աշխատաւորին կեանքը իբրեւ իր իրաւունքը եւ ոչ թէ իբրեւ շնորհ մը, ընդդիմութեան հանդիպեցաւ այս գործատէր դասի կողմէ, որովհետեւ այսպիսի բարեփոխում մը խիստ արմատական էր ու յանկարծական։ Վճարովի արձակուրդի դրութիւնը դժգոհութիւն պատճառեց, որովհետեւ 4 առհարիւր աւելցուց աշխատավարձքը։

Այս էր Ֆրանսայի ճարտարարուեստական շրջանակի հոգեբանական պատկերը։ Այս պարագան պէտք է ի մտի ունենալ, որովհետեւ եթէ պակսէր իմաստուն պետական ղեկավարութիւնը եւ արտաքին վտանգը փարատէր, կրնայ այս պատկերը դարձեալ երեւան գալ եւ դարձեալ հրապարակ բերել նախկին հակամարտութեանց շրջագծին կրկնութիւնը։

Ներկայիս սակայն, կայ համերաշխութեան ու միութեան սքանչելի ոգի մը։ Գործադուլներ տեղի չեն ունենար, եւ շատ քիչ է տրտնջացողներու թիւը։ Հայրենասէր Ֆրանսացիները կը մտածեն, թէ երկու կողմերը փոխադարձ զիջումներով պէտք է հասկացողութեան մը յանգին։ Միացեալ ճակատի ընկերային օրէնքները, զորս յաջողած է ձեռք ձգել աշխատաւորը, պէտք չէ անհետանան։ Արդէն շատերը չքացած են. պէ՞տք է վերստին կեանքի կոչուին անոնք։ Միւս կողմէ՝ աւելի երկար ժամերով աշխատելու յօժարութիւնը անհրաժեշտ է Գերմանիոյ հետ կարենալ մրցելու համար։ Այժմ աշխատաւորական միութեանց համագործակցականը պարկեշտօրէն կ'աջակցի կառավարութեան ու գործատէրին։

Թէեւ Ֆրանսացին ունի առանձնայատուկ չկամութիւն մը վճարելու ուղղակի տուրքեր, բայց գործատէրերը սիրայօժար ընդունած են այն բոլոր յաւելուածական տուրքերը, զորս դրած է իշխանութիւնը։ Նաեւ մարդ գլուխ արտադրութիւնը սկսած է աճիլ, մինչ պատկերը ասոր հակառակն է Գերմանիոյ մէջ։ Լիլ–Թուրքէն–Ռուպէի շրջանին մէջ վարպետ անգործները բոլորն ալ տեղաւորուած են ճարտարարուեստի մէջ։

Ֆրանսան ամբողջութեամբ նկատի առած, կարելի է ըսել որ ժողովուրդը աւելի շատ կը խնայէ ապագային համար քան կը ծախսէ օրը օրին։ 1939ի առաջին եռամսեայ հանքածուխի արտադրութիւնը աճած է 3 առ հարիւր. նոյնքան պակսած է ներածումը. պողպատի արդիւնաբերութիւնը աճած է 5 առ հարիւր. նաւաշինութեան մէջ միայն յառաջդիմութիւն չէ կատարուած։

Ներմուծուած են ելմտական, տնտեսական ու ընկերային օրէնքներ։ Անոնք ընդհանուր առումով չորս էական կէտեր կը պարունակեն,— 40 ժամուան աշխատանքը փոխարինել աւելի երկար ժամերով, ձեռնարկել հանրօգուտ շինութիւններու, որոնք ուղղակի ազգային պաշտպանութեան հետ կապ չունենան. ելմտական մեքենականութիւնը լաւել այնպէս, որ հսկայական եկամուտ գոյանայ տուրքերէն. բարելաւել վարչական մեքենան եւ ղեկավարութիւնը կեդրոնացնել սակաւաթիւ ձեռքերու մէջ։

Հետեւեալ թիւերը քաղուած են ելմտական նախարար Պ. Ռէնոյի վիճակագրութիւններէն։ Արտադրութիւնը աւելցած է Նոյեմբերէն Ապրիլ 11.2 առ հարիւր, անձնական աշխատանքի ժամերը աճած են շաբաթական 39էն 40ի. շաբաթական 40 ժամէն աւելի գործողներու տոկոսն է 20 առ հարիւր. Նոյեմբերէն ասդին 130 միլիոն սթերլինի ոսկի ետ եկած է Ֆրանսա. իսկ Սակարանի Հաւասարեցման ֆոնտը ունի 83 միլիոն սթերլինի պահեստի գումար մը։

Ֆրանսական առածը կ'ըսէ. «Quand le bâtiment va bien, tout va bien»։ Շինութեանց ճարտարարուեստը աճած է 23 առ հարիւր։ Դրամատուններուն մէջ կան հսկայական շարժուն գումարներ, որոնք կը սպասեն որ շահարկուին նոր ձեռնարկներու մէջ։

Ասոնցմէ կարելի է եզրակացնել, թէ ելմտապէս այնպիսի մեծ բարեփոխում մը կատարուած է, որ, եթէ պատերազմի վտանգը խափանուի, հնարաւոր է ելմտական ու ճարտարարուեստական աննախընթաց վերելք մը։ Պ. Ռէնոյի յաջողցուած

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ի՞նչ է մնում ձեզ այլեւս անելու։

— Այդ մասին կը յայտնեմ ես վաղը, հրապարակաւ, բոլոր ամրոցական զօրքերի եւ Գառնիին ապաստանող իշխանազուններ առաջ։

Սեպուհը ճանչնալով իշխանին բընաւորութիւնը, հետամուտ չեղաւ աւելի հարցափորձելու. բայց հետաքրքրութեամբ սպասում էր նրա վաղւայ յայտարարութեան։

Հետեւեալ առաւօտ, իշխանի հրամանով, ժողովուեցան Տրդատայ հովանոցի առաջ Գառնիում գտնուող բոլոր զօրքերը իրենց պետերով ու առաջնորդներով։ Այդտեղ հաւաքուեցաւ եւ Գառնոյ ժողովուրդը իւր հոգեւորականներով։ Եկան եւ բազմեցին Հովանոցում նաեւ դղեակի իշխանազուն տիկնայք ու երիտասարդները։ Միով բանիւ, Գառնին ամբողջապէս ամփոփուեցաւ արքայաշէն Հովանոցի առաջ գտնուող հրապարակում, իսկ դղեակը՝ Հովանոցի մէջ։

Մարզպետունի Գէորգ իշխանը հագած էր այդ օրը տօնական զգեստ եւ զրահաւորուած ամբողջապէս։ Նա ծածկած էր պողպատեայ, արծաթազարդ սաղաւարտ, սպիտակ ցցունքով եւ նախարարական զինանշանով. հագած էր պողպատեայ վերտ, պղնձեայ, փայլուն լանջապանակով եւ նոյնպիսի բազպաններով. սրունքներին ամրացրած երկաթահիւս զանկապաններ եւ ոտքերին կարմիր, երկաթագամ կօշիկ։ Ծանր, ոսկեպատ սուրը, որ քարշ էր ընկած նրա կողքից, լրացնում էր իշխանի զինուորական զարդարանքը։ Եւ այդ ամէնի մէջ նրա բարձր ու թիկնաւէտ հասակը՝ գեղեցիկ եւ պատկառելի դէմքով, իմաստուն եւ թափանցող հայեացքով, հպարտ եւ շնորհալի շարժուածքով երեւում էր աւելի հրապուրիչ՝ քան ուրիշ օրերն առհասարակ։

Երբ ամէնքը իրանց տեղերը բռնեցին, իշխանն առաջացաւ դէպի Հովանոցի սիւնաշարը եւ աստիճաններից վերնագոյնի վրայ կանգնելով, բարձր ու խրոխտ ձայնով խօսեց.

— «Ազնիւ իշխաններ եւ իշխանուհիք, սիրելի զինակիցներ եւ ժողովուրդ։ Անցան ահա մի քանի ամիսներ, յորմէ հետէ Թագաւորը բացակայ է Ոստանից։ Ապստամբ իշխաններին նուաճելու համար նա հեռացաւ այստեղից. բայց որովհետեւ անյաջողութեան հանդիպեց, ուստի քաշուեցաւ Կաքաւաբերդ եւ սպասում էր իշխանների օգնութեան։ Ոչ ոք տեղից չշարժուեցաւ. ոչ ոք իւր Թագաւորին չփիչեց։ Ինձ թւում էր թէ՝ եթէ մինը մեզանից յանձն առնէ միջնորդի պաշտօն եւ յորդորէ բաժանուած իշխաններին միանալու, անշուշտ նրանք Արքայի շուրջը կը ժողովուին։ Եւ ահա այդ պաշտօնը յանձն առանք ես եւ ազնիւ Սեպուհ Վահրամը։ Երկար ճանապարհորդեցինք. ամբողջ Շիրակը, Աղձնիքը, Մոգաց աշխարհը եւ Վասպուրականը շրջեցինք. բոլոր իշխաններին այցելեցինք. ամէնքին խնդրեցինք, յորդորեցինք՝ որ միանան եւ թեւ ու թիկունք լինեն Արքային, պաշտպան՝ Հայրենիքին ու Գահին. բայց ոչ ոք մեզ լսեց եւ ոչ ոք մեր խնդիրը յարգեց։ Ամէն մի իշխան իւր զօրքերով ու պաշարով ամրացած է մի անառիկ բերդի մէջ. ամէն ոք այդտեղ ապահով ապրում է իւր համար։ Բայց եթէ երկրի ժողովուրդը մնացել է անխնամ ու անպաշտպան, թէ գահը մընացել է թափուր եւ Արքան դարձել աստանդական, այդ մասին ոչ ոք չէ մտածում։ Նոյնիսկ կաթողիկոսը միայն իւր փրկութեան համար հոգալով, շրջում է մի ամրոցից դէպի միւսն է փախչում։ Նա էլ գլանում է հասարակաց օգտի համար հոգալու։ Եւ այս ամէնի արդիւնքը լինում է այն, որ Ոստիկանը գրաւում է մայրաքաղաքը, որ Բէշիրը քանդում ու աւերում է Այրիվանքը, գրաւում է Բիւրականը, կոտորում ժողովուրդը, նահատակում է հոգեւորականներին, եւ այնուհետեւ էլ գնալով աւելի պիտի ընդարձակէ իւր աւերումների շրջանը։

«Այս ամէնը տեսնելով Թագաւորը, աւելի եւս յուսահատուում եւ կաքաւաբերդից քաշւում է Սեւան։ Այն դիւցազնը, որ մի օր թշնամու ահն ու սարսափն էր, որ չէր ընկճւում ոչ մի զօրութեան առաջ, որ չէր խուսափում ոչ մի վտանգից, այժմ ապաստան է որոնում հոգեւոր հայրերի խուցերում, որովհետեւ այլեւս յոյս չէ տածում իւր զինակիցների վըրայ...: Ամօ՜թ մեզ, Հայեր, ամօ՜թ, ո՛վ զինակիցներ...

— Ի՞նչ անենք մենք, ի՞նչ կարող ենք անել... ձայն տուին այս ու այն կողմից։

— Ի՞նչ կարող էք անել... լաւ հարց է. լսեցէք, ես պիտի պատասխանեմ։ Մեր արդի դրութիւնը յայտնի է ձեզ բոլորիդ։ Հայրենիքը, ժողովուրդը, արքայական եւ կաթողիկոսական գահերը վտանգի մէջ են. այդ գիտէք։ Գիտէք եւ այն, որ ես ձեր բոլորի կողմից, ողջ հայութեան կողմից դիմեցի կարող իշխաններին օգնութեան, աղաչեցի, պաղատեցի նրանց սպառնացող վտանգի առաջն առնել եւ ոչ ոք ինձ լսեց, ոչ ոք ինձ ընկերացաւ։ Դատապարտո՞ւմ էք այդ մարդկանց թէ ոչ։

— Այո՛, այո՛, դատապարտում ենք, ձայն տուին այս ու այն կողմից։

— Բարի։ Այժմ ուրեմն դառնում եմ դէպի ձեզ, ով Գառնոյ զինուորք եւ ժողովուրդ. դառնում եմ նոյն խնդիրքով ու առաջարկութեամբ, որ մեր իշխանները մերժեցին. այդ իմ վերջին պարտքն է, որ կատարում եմ. լսեցէք։

«Գառնին ամուր է եւ անառիկ. թշնամին նրան վնասել չէ կարող, եթէ միայն մատնիչները չդաւաճանեն, եւ եթէ պաշարը չսպառի։ Մատնիչներ չեմ ճանաչում այստեղ, իսկ պաշար շատ ունինք։ Թողնենք ուրեմն Գառնոյ մէջ միայն մի հարիւր պահակ. Մուշեղը նրանցով կարող է շատ անել։ Իսկ մնացեալ զինուորներին, պետերին ու առաջնորդներին առաջարկում եմ հէնց վաղուանից ընկերանալ ինձ եւ դաշտն իջնել։ Ես ձեզ բոլորիդ խմբերի կը բաժանեմ, առաջնորդներ կը կարգեմ, հրահանգներ կը տամ։ Բէշիրը հրոսակների խմբեր է պատրաստում արքայական գաւառներն աւերելու համար. մենք դրանց կը հանդիպենք եւ գառ գառ կը ջարդենք։

(Շար.)

Տանիմարքայի ճակատը

Այս մէջոցին ուշադրութեան առարկայ են այն փոքր երկիրները որ կ'ուզեն չէզոք մնալ, եւրոպական տագնապին մէջ։

Այս երջանիկ ազգերէն մէկն է Տանիմարքան, որ չունի պատերազմական խախխիչ պետանք, ազգային պաշտպանութիւնը պարտադրելու համար բոլորին, այլ իր հարստութիւնը կը յատկացնէ ընկերային բարիքին։ Երկիր մը՝ առանց սեւերու, առանց աղքատի եւ զինուորի։

Անասնիկ Քոփենհակը, չէզոք մայրաքաղաքը։ Եթէ Հոլանտացինե-[…] կ'ապաւինին իրենց ջուրերուն՝ [..]ողելու համար թշնամին, Դանիմա[րքացի]ները ի՞նչ կրնան ընել իրենց քանի [մ]ը հազար զինուորներով։ Այս թիւին [չափ]ութի՞ւնն է արդեօք իրենց չէ[զոք]ութեան պատճառը։ Մասնագէտ[ներ] կը գրէ թէ այդ չէզոքութիւնը ա[ւել]ի շատ հետեւանք է իր կացու[թ]եան։

Տանիմարքացին չէզոք է այն աստի[ճա]ն, որ կը զարմացնէ։ Զէզոքու[թիւ]նը կարելի չէ գնել. անիկա ար[դիւ]նքն է քաղաքական, աշխարհագրական եւ ժողովրդապետական վի[ճակ]ի մը։ Դանիացին խաղաղ ժողո[վու]րդ է՝ բառին բովանդակ առու[մով]։

Սակայն մտատանջութիւն կը տի[րէ], Տանիմարքացիները կը վախնան [Շլէ]զվիկեան նահանգին հա[մա]ր։ 1846էն մինչեւ 1920, Շլէզվիկը [Տանի]կին դանիական աւատապետու[թիւ]ն, ապրեցաւ գերմանական թա[գի]ն տակ։ Վերսայլի դաշնագիրը այս [հո]ղամասը վերադարձուց իր նախկին [տի]րոջը։ Տանիմարքացիները օգտուե[ցան] պատերազմէն, որուն չէին մաս[նակ]ցած։

[Ո]րքան ալ պզտիկ ըլլայ Շլէզվիկի [խն]դիրը, Հիթլէր չէ մոռցած [զայ]ն իր ծաւալման ծրագրին մէջ։ [Ան] հողը որ ունի երկու հարիւր հա[զա]ր բնակիչ, երեքուկէս միլիոն [Տանի]մարքացիներու կողքին, բաւական ար[ժ]էք է եւ առատ արմտիք կ'ար[տադ]րէ։ Շլէզվիկ Գերմանիոյ դուռն [է] եւ բաց դուռ մը։ Հիթլէր կրնայ [մ]է հարուածով գրաւել զայն։ Արդ[ար]էւ Հիթլէր կը խորհի Շլէզվիկը եւ[ս]... Ամէն պարագայի մէջ, ան ա[յլե]ւս չի փախցներ պոռալու,— «այս [հո]ղամասերը պէտք է վերա[դար]ձնել Գերմանիոյ»։ Ատեն մը 150 [մարդ]իկներ կը պտտէին Շլէզվիկի չորս [կող]մը, արտայայտուելով այս ուղ[ղու]թեամբ։

[Ա]յս փոփոխումը չատերու կողմէ կը [սեպ]ուի գրեթէ հրաշք մը։

Տանիմարքան մինչեւ հիմա թէ քաղաքականապէս [պաշտ]պանուեր առ հարիւր բարեփոխում[ի] ...կառավարութիւնը կայուն է. [...] Նոյեմ. 22ին, վստահութեան քը[ւէ] մը ատեն, հազիւ 7 ձայնով առա[ւել]ութիւն չահող Տալաուփէ դահլի[ճը], Մայիս 22ին մեծամասնութիւնը [ա]ւելցուցած է 145ի։ Նոյ. 30ին ընդ[հա]նուր գործադուլի ձախողանքը ըղ[ձա]լի մեծցուցած է Տալատիէի [դիրք]ութիւնը, եւ գոհունակու[թեա]մբ կը նկատուի թէ գերման մա[մու]լը այժմ յարգանքով կը խօսի Ֆր[անս]այի նոր ուժին հանդէպ։ Ֆրան[սա] այժմ ոչ ոքէ չի վախնար, որով[հետ]եւ հողեպէս պատրաստ է։

(Տէյլի Թէլէկրաֆ)

Ուլթեամբ։ Իրազեկներ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը առ այժմ պատճառներ ունի այս արկածախնդրութեան մէջ չնետուելու։

Տանիմարքան կ'ապրի մեծ մասով գերմանական առեւտուրով։ Գերմանիան իրեն ապահոված է առաջնակարգ դիրք մը։

Ուրեմն Գերմանիան հոս ալ ունի երկիր մը իր ազդեցութեան տակ։ Անկէ կը գնէ ինչ որ այժմ եւ միշտ պէտք ունի,— Ուտեստեղէն, կարագ, խոզ, խոզաճարպ, ազնիւ ցորեն։ Բայց շատ մը առաջնակարգ պիտոյքներ անհրաժեշտ են այս արտադրութիւններուն համար,— անասուններու ուտելիք, սերմնացու եւայլն, որ կը ծախուին Անգլիացիներու կողմէ։ Գերմանիան ուրեմն Տանիմարքայի համար տնտեսական դուռ մըն է՝ որ կրնայ միշտ իր առջեւ բաց մնալ ծովու վրայ եւ շատ լաւ կը ծառայէ պաշարման մը ժամանակ։ Տանիմարքայի սկզբունքն է ծախել միշտ եւ ամէն մարդու, մանաւանդ որ Գերմանիան ճնշում պիտի բանեցնէ սահմանէն։ Եւ այս կէտին մէջ շատ նմանութիւն կայ Հոլանտայի եւ Տանիմարքայի կացութեան միջեւ։ Գերմանիա փորձեց ապահովել Տանիմարքայի արտադրութեան մենաշնորհը, եւ ըսաւ անոր.— «Ճիշդ է թէ Անգլիան մեզմէ աւելի ձուկ եւ ճարպ կը գնէ ձեզմէ, հասկնալի է նաեւ որ անիկա ձեր առաջին յաճախորդն է, բայց ես ձեզի կ'առաջարկեմ տնտեսական կատարեալ միութիւն, կը գնեմ ձեր բոլոր արտադրութիւնները»։ Սակայն Դանիացիները իբրեւ ճարպիկ վաճառականներ, խորհեցան թէ Անգլիան կը վճարէ սթերլինով, իսկ Գերմանիան պիտի վճարէ գործուած ապրանքներով, ինչ որ պիտի աւելցնէ անգործներու թիւը, որ արդէն բաւական մեծ թիւ մը կը կազմէ։ Ուրեմն առայժմ Գերմանիոյ հետ տնտեսական միութեան ծրագիրը բոլորովին մեկդի դրուած է։

Ուրեմն կը մնայ բանի կցումը։

Տանիմարքան այնքան մօտէն կը սեղմէ Սքանտինաւիան, որ անգլիական նաւեր պէտք է անցնին իր նեղուցներէն, եւ այն ատեն այս անցքերը պիտի դառնան ռազմագիտական դիրքեր, ուղղուած Եւրոպայի հիւսիսհարաւը կղզիացնելու։ Կրնայ պատահիլ որ հիթլէրական հարուած մը ուղղուի Շլէզվիկի վրայ։ Երկրի զանազան խաւերուն մէջ կը կարծեն թէ Հիթլէր կրնայ յարձակիլ երբ ուրիշ տեղ արդիւլքի հանդիպի եւ պէտք ըլլայ գոհացում մը գտնել։ Զէնքի պակասը, Տանիմարքայի չէզոքութիւնը եւ անզէն վիճակը սկսած է մտատանջութեան մատնել միւս սկանտինաւեան երկիրները, որոնց ղուռն է ան։ Գերմանիա Քոփէնհակի մէջ, կրնայ ճամբայ բանալ դէպի Շուէտ։ Շուէտ սկսած է զինուիլ, փոխ մը խոհեմութենէ մղուած, ինչպէս նաեւ իր դրացին՝ Նորվեկիա։ Թէեւ այս երկիրներէն իւրաքանչիւրը կը խորհի միայն մէկ բանի,— երբեք տեղի չտալ եւ չմտնել որ եւ է պետութեան խնամակալութեան տակ, պատերազմական նպատակակէտ չըդառնալու համար, վաճառականութիւն ընել խաղաղօրէն եւ «քնանալ», ամփոփուելով իրենց պատեանին մէջ։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

Երեկոյթ մը Լոնտոնի մէջ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի.—

Բարեգործականի մասնաճիւղը ցերեկոյթ – թէյասեղան մը սարքած էր վերջերս, ներկայացնելու համար իր քառամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը։ Ներկայ էր ուխտուն հոգինոց բազմութիւն մը՝ թէեւ մեր գաղութը կը համրէ առնուազն հինգ հարիւր անձ՝ միասին հաշուելով չափահասներն ու մանուկները։ 1935ին ընտրուած վարչութենէն միայն մէկ հոգի, Պ. Աբրահամ Թօսունեան հաւատարմօրէն կապ պահած է մասնաճիւղին գործերուն հետ, ինչպէս կը խոստովանի իրենց ատենադպիրը, իսկ մնացեալ անդամները անձնական կամ այլ պատճառներով չեն կրցած լուրջ աշխատանքի նուիրուիլ։ Կը լսեմ թէ չորս տարուան մէջ չորս ժողով ալ չեն ունեցած, ու հետեւանքը եղած է այն որ 1935էն մինչեւ 1938ի վերջը հասոյթ ունեցած են միայն 210 սթերլին (1935ին 65, 1936ին 62, 1937ին 42, 1938ին 41)։ Բաղդատաբար նախընթաց տարիներու իրենց գործունէութիւնը եղած է աւելի «փայլուն», այսպէս 1930ին հաւաքած են 115 սթերլին, 1931ին 128, 1932ին 65, 1933ին 44 եւ 1934ին 40։ Պատկերը այնքան պերճախօս է որ մեկնութեան չի կարօտիր։ Եւ ըսել որ կեդրոնը Լոնտոնէն կը սպասէ տարեկան նուազագոյն հինգ հարիւր սթերլին, ինչպէս կը խոստովանին։

Վերջերս վարչութիւնը վերակազմուած է երիտասարդական նոր ուժերով եւ նախագահութեամբ Պ. Սուրէն Ճրճրեանի, որ եռանդով փարած է գործի։ Եթէ Լոնտոնի մասնաճիւղը բացառիկ ճիգ մը թափելով հաւաքէ ամէն տարի իրմէ սպասուած գումարին գոնէ կէսը եւ յատկացնել տայ զայն մշակութային այնպիսի ձեռնարկներու որոնց անհրաժեշտօրէն պէտք ունին աւելի անբախտ գաղութներ, Պալքաններէն մինչեւ Սուրիա, այն ատեն կատարած կ'ըլլայ իր տարրական պարտքը։

Վարչութիւնը կարդ մը տեղեկութիւններ տուաւ Բարեգործականի մասին։ Միութիւնը ունի մօտ 900 հազար ոսկիի հիմնադրամ մը, որուն 553 հազարը Մելքոնեանի նուէրն է, իսկ մնացեալը բաղկացած է զանազան կտակներէ։ Տարեկան հասոյթն է յիսուն հազար ոսկի, որուն 22 հազարը յատկացուած է կրթական ձեռնարկներու։ Ունին 11,000 անդամներ՝ 186 մասնաճիւղերով։ Եգիպտոսի շրջանը կը համրէ 4359 անդամ, Ամերիկան 3900, իսկ Եւրոպան 2700։

*** Ցերեկոյթին գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Օր. Զօրեան, տաղանդաւոր ջութակահարուհին որուն խանդավառ տողեր նուիրեց վերջերս անգլիական մամուլը, ինչպէս նաեւ Պ. Արամ Աղաճեան (երգ) եւ Պ. Հայկ Ունճեան (դաշնակ)։ Հանդէսին ներկայ էր Գաջա Փունարի (Սուրիա) վարժարանին գերմանացի տնօրէնը, Պ. Շնայտէր, որ մաքուր եւ յստակ առոգանութեամբ խօսեցաւ հայերէն ճառ մը։ Պ. Շնայտէր մէկն է այն օտար բարեկամներէն որոնք անկեղծօրէն համոզուած են թէ «Հայ ազգը պիտի չմեռնի երբեք, որովհետեւ ապրելու հաւատքն ու վճռականութիւնը ունի»։

Բանախօսեց Պ. Արշակ Սաֆրաստեան։ Իր նպատակն էր յանձնարարել հայ երիտասարդութեան որ «Հայ ապրին» եւ սիրեն իրենց ժողովուրդին պատմութիւնն ու մշակոյթը։ Բայց անզգալաբար շեղեցաւ իր նիւթէն՝ առնուր պատշաճի բանախօսութիւն մը պատախօսութեան վերածելով։ Մեր պատմութեան կարգ մը դրուագները վերադնահատման ենթարկել անհրաժեշտ է երբեմն. սակայն բացասական դեր մը կատարած կ'ըլլան մեր բանախօսները, եթէ յանկարծ զամբիւղը նետեն պատմական այնպիսի փաստեր որոնք չափազանց լուրջ ուսումնասիրութեան կը կարօտին։ Զեմ կարծեր թէ յանձնարարելի է բամբասել ու քուրջի վերածել հռոմէական կամ յունական քաղաքակրթութիւնները — եւ այն ալ թէյասեղանի մը շուրջը — կամ «բացարձակօրէն սուտ» հռչակել Մեծն Տիգրանի պարտութիւնը Լուկուլլոսի բանակներէն։

Ցերեկոյթին հասոյթը եղած է մօտ քսանասուն ոսկի, որուն քանը գոյացաւ վիճակախաղէ եւ աճուրդով։ Վիճակախաղին արժէքաւոր մուշտակ մը շահած էր Պ. Ժ. Միսաքեան, որ զայն նուիրեց մասնաճիւղին։

Ջրասոյզ զանգակը

Բորթսմութի (Մ. Նահանգներ, Փոքր[ս]մնէն հիւսիս) մօտ, ծովուն բացերը ամերիկեան սուզանաւ մը, 1450 թոն տարողութեամբ, ըստ երեւոյթին կափարիչ մը գոցուած չըլլալուն պատճառով, սուզած եւ, այլեւս չկրնալով բարձրանալ, խրած է 240 ոտք խորութեան մէջ։ Սուզանաւին վրայ կը գտնուէին 59 մարդիկ։ Ասոնցմէ 26 հոգին կը թուի թէ անմիջապէս խեղդամահ եղած են կափարիչէն ներս խուժող ջուրերու մէջ, ամէնքը միասին սուզման պահուն գտնուելով թորփիլի սենեակին մէջ։

Պատահած աղէտին վրայ ամերիկեան ծովակալութիւնը ամէն ջանք ու մարդկայնօրէն հնարաւոր ճիգ գործ դրաւ ազատելու աղէտեալները, որոնք փակուած մնացին 32 ժամ սուզանաւի մէջ, ծովու խոր մթութեան, անդիմադրելի ցուրտին եւ մանաւանդ թթուածինի սպառումի պատճառով դանդաղ մահացութեան վտանգին առջեւ։

Ծովակալութիւնը նախ փորձեց փորձառու սուզակներ իջեցնելով գոցել բաց մնացած կափարիչը եւ սուզանաւը հանել ջուրին երես։ Հեռաձայնի հաղորդակցութիւն հաստատուեցաւ սուզանաւի հրամանատարին հետ. ան կը կարծէր թէ կափարիչը եթէ դուրսէն հնարաւոր ըլլայ փակել, սուզանաւը վեր կը բարձրանայ բնականոն կերպով։ Սուզակները, քննելէ ետք ջուրին մէջ խրած սուզանաւի դիրքը, անկարելի գտան փակել կափարիչը։ Ասոր վրայ ծովակալութիւնը հրամայեց, առաջին անգամ ըլլալով, գործածել ջրասոյզ զանգը եւ ասոր միջոցաւ փրկել աղէտեալները։

Ջրասոյզ զանգը գործիք մըն է, որ հնարուած է ամերիկեան ծովակալութեան մասնագէտներու կողմէ եւ առաջին անգամն է որ այսպիսի մեծ աղէտի մը ատեն կը փորձուի։ Ան շինուած է պողպատէ, կը կշռէ 10 թոն, ունի տանձի ձեւ, բարձրութիւնն է 10 ոտք եւ տրամագիծը մօտ 3 մեթր։ Կը բաղկանայ երեք յարկաբաժիններէ, վերին սենեակ, ստորին սենեակ եւ երրորդ սենեակ մը, ուր կարելի է լեցնել խտացած օդ կամ ջուր, ըստ պահանջի։ Զանգին յատակը աւելցուած է քաուչուէ պարկ մը, մօտ 2 մեթր տրամագծով։

Երկաթէ պարաններով զանգը կ'իջեցնեն ծովուն խորը, քաուչուէ պարկը կը կպչի սուզանաւի դռնակին, սուզակները կ'ամրացնեն զայն մասնաւոր պտուտակով սուզանաւին, որպէսզի անշարժ մնայ։ Յետոյ երրորդ սենեակէն օդի ճնշումով ջուրը դուրս կը վանեն քաուչուէ մասէն, որ փակած է դռնակին։ Այսպէսով կը գոյանայ պարապութիւն մը։ Դռնակը ներսէն աղէտեալները կը բանան եւ կը մտնեն առաջին սենեակը, յետոյ երկրորդը։ Այնուհետեւ զանգը կ'արձակեն սուզանաւէն պտուտակները հանելով եւ կամաց կամաց երկաթէ պարանները կը քաշեն վեր, լոյս աշխարհ հանելու մարդիկը։

Բորթսմութհի մէջ այս զանգը փորձուեցաւ եւ արդիւնքը գոհացուցիչ գտնուեցաւ։ Զորս անգամ սուզելով սուզանաւի ողջ մնացած մարդիկը դուրս բերաւ մաս առ մաս, ընդամէնը 33 հոգի։ Իւրաքանչիւր գործողութիւն կը տեւէր 2 ժամ։ Կարելի չեղաւ աւելի արագ կատարել, որովհետեւ ջուրի ճնշումը, օդի պահեստը, մարդոց շնչառութիւնը եւն. եւ դէպի վեր աստիճանաբար բարձրանալու անհրաժեշտութիւնը թոյլ չտուին աւելի արագ գործել։

Այսպէսով ջրասոյզ զանգակը փրկեց ծովուն յատակը սուզանաւի մէջ մնացած 33 մարդկային էակներ։

Ամերիկեան կառավարութիւնը, այս գործիքին յաջող կիրարկումէն ետք, պատրաստակամութիւն յայտնած է զայն տրամադրելու ո եւ է պետութեան, որ կը բաղձայ ունենալ իր նաւատորմին համար։

ՆԱՐԻՋ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Ե. Ե. Միութիւնը այս տարի տուաւ երկու հանդէսներկայացում, երկուքն ալ յաջող։ Մանաւանդ վերջինը (Սեւ օրեր), որ ներկայացուեցաւ 21 Մայիս կիրակի կէսօրէ վերջ Սալ Կալմանի մէջ եւզնահատանքի արժանացաւ բոլոր ներկաներէն։

Հանդէսը բացուեցաւ «Ով մեծասքանչ»ով, որ երգուեցաւ միութեան երգչախումբի կողմէ, որ յաջողած է լաւ խումբ մը կազմել, ղեկավարութեամբ Պ. Վ. Էլմաճեանի, երգուեցաւ ուրիշ երկու ազգ. երգեր ալ, քառաձայն։

Ներկայացման յաջողութեան եւ բեմի կարգադրութեան մէջ գնահատելի է Պ. Ս. Նիկողոսեանի գեղարուեստական ճաշակը եւ անխոնջ աշխատանքը։

Գլխաւոր դերակատարները, Օրիորդներ Ա. Փափազեան, Հ. Փափազեան, Լ. Նիկողոսեան, Ա. Մարտիրոսեան եւ Բաւլոսեան, Պ. Պ. Մ. Շիշմանեան, Տ. Թորոսեան, Յ. Թոսղալեան, Ա. Տիլանեան, Օ. Պառաւեան, Կ. Եկէնեան, Յ. Երկանեան եւ Մ. Եսայեան, բոլորն ալ գնահատանքի արժանի են։ Մեր նորահաս սերունդը այժմ այն չէ ինչ որ էր, քանի մը տարի առաջ, ան այլեւս կը գիտակցի թէ պէտք է տէր կանգնիլ այն բոլոր սրբութիւններուն որոնք ազգը պահելու սահմանուած են, լեզու, գիր եւ գրականութիւն։

Ցարատեւութիւն միութեան, եւ յաջողութիւն իր նպատակին։

Ց. Ճ.

ԳԼԽԱՐԿՈ՞Վ ԹԷ ԱՌԱՆՑ ԳԼԽԱՐԿԻ

Անգլիոյ մէջ օրուան հրատապ հարց դարձած է թէ կիները դատարանի մէջ գլխարկ պէ՞տք է կրեն թէ ոչ։ Դատաւորները իրենք ալ շուարած են եւ յաճախ իրարու հակասող որոշումներ կուտան։

Ֆէլթհէմի մէջ դատաւոր մը առանց գլխարկի կնոջ մը հրամայեց, որ գլխարկ դնէ եւ հասկցուց թէ «առանց գլխարկի ներկայանալը յարգանքի պակաս» է դատարանին հանդէպ։

Հէնտընի մէջ դատաւոր մը գլխարկը հանած կնոջ մը ըսաւ, թէ «իրաւունք ունի իր ուզած ձեւով հագուելու, պայմանով որ յարգանքի պակաս ցոյց չտայ դատարանին հանդէպ»։

Ուաթֆըրտի մէջ դատաւոր մը երկու առանց գլխարկի կիներու դատը յետաձգեց «մինչեւ որ բան մը գտնեն իրենց գլուխը ծածկելու»։ 1931ին Իսթ Հէմի մէջ դատաւոր մը առանց գլխարկի մանկամարդ աղջկան մը ըսաւ.— «Երկու վայրեր կան, ուր կիները պարտաւոր են գլխարկ դնել.— դատարանը եւ եկեղեցին»։

Գերմանիոյ ներքին դժուարութիւնները

Ծարտարարուեստական Հետախուզութեանց կաճառի հրատարակած մէկ տեղեկագիրը Պերլինի մէջ կ'ըսէ, թէ Գերմանիոյ գործ դրած ահարկու ճիգերը ինքնաբաւ դառնալու՝ դժուարութեանց կը բախին երկու պատճառներով,— աշխատաւորներու նուազութիւն եւ նախանիւթերու պակաս։

1938ի գարնան Գերմանիոյ մէջ կ'աշխատէին մօտ 20 միլիոն հոգի — Աւստրիան չհաշուելով։ Այս թիւը 1,300,000 աւելի էր 1937ին աշխատողներու թիւէն, բայց աշխատաւոր ձեռքերու սակաւութիւնը տակաւին զգալի է։ Աւստրիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը դարմանած չէ այս պակասը։

Գերմանիոյ ընդհանուր արտադրութիւնը 1932ին համաշխարհային արտադրութեան 8,3 տոկոսը կը կազմէր. 1938ին այս տոկոսը բարձրացած է 13,3ի։ Երկաթի արդիւնաբերութիւնը աճած է երկու երրորդով, իսկ զինկի արտադրութիւնը բաւարար է երկրին պահանջներուն։ Անցեալ տարի արտադրուած է 160,000 թոն ալիւմինիոմ, մինչ 1932ին արտադրուած էր միայն 19,000 թոն։ Անցեալ տարուան առատ հունձքը ցորենի պահեստը բարձրացուցած է 4 միլիոն թոնի։ 1938ին նրաշտ էր եւ ցորենի արտադրութիւնը չէր բաւեր, բայց 1939ի հունձքը այս բացը գոցեց։ Ուրիշ նախանիւթերու պակասը, ինչպէս նաեւ կանխիկ դրամով զանոնք արտաքին շուկաներէն գնելու անկարելիութիւնը մեծ դժուարութիւններ կը պատճառեն Գերմանիոյ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

[Հեղ]ինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Ի՞նչպէս է ձեր անունը, հարցուց [մարք]իզը։

— Իմ անունս Տելմարք է, բայց զիս [...] կոչեն Քէման։

— Կը հասկնամ, Քէման՝ երկրի ա[...] է։

— Այսինքն կ'ուզեն ըսել՝ մուրաց[կա]ն։ Ինծի ուրիշ մականուն ալ դրած [են], «Ծերուկ»։

[Յ]ետոյ շարունակեց.

— Քառասուն տարի է որ զիս «Ծե[րու]կ» կը կոչեն։

— Քառասուն տարի՛, բայց այն [ատե]նակ դուք երիտասարդ պէտք [է] ըլլայիք։

— Ես երբեք երիտասարդ չեմ ե[ղած]. մինչական երիտասարդը դուք [էք], դո՞ւք, պարոն մարքիզ. դուք քը[սան] տարեկան երիտասարդ՝ թեթեւ [սրու]նքներ ունիք, դուք կը մագլցիք [...] մեծ աւազակոյտին բարձունքը, իսկ ես արդէն սկսած եմ քալելու մէջ դժուարանալ, հազիւ քառորդ մղոն մը կ'երթամ, արդէն յոգնած կ'ըլլամ։ Սակայն մենք միեւնոյն տարիքը ունինք. բայց հարուստները մեր վրայ առաւելութիւն մը ունին. անոնք ամէն օր կ'ուտեն. ուտելը կը պահէ մարդը։

Մուրացիկը րոպէ մը լռեց, յետոյ շարունակեց։

— Հարուստները, աղքատները... ատիկա շատ այրող խնդիր է, բոլոր աղէտներու պատճառը. գոնէ ես այդպէս համոզուած եմ։ Աղքատները կ'ուզեն հարուստ ըլլալ, բայց հարուստները չեն ուզեր աղքատ ըլլալ. ես կը կարծեմ որ ատոր մէջ կը կայանայ այդ այրող խնդրի էութիւնը։ Ես այդ բաներուն չեմ խառնուիր. այդ անցած դարձած բաները իրենց տեղ, ես իմ տեղս։ Ես ոչ պարտատէրի կողմը կը բռնեմ եւ ոչ պարտապանի. միայն այսքանը գիտեմ, թէ պարտքեր կան եւ թէ պէտք է անյապաղ վճարել, ուրիշ ոչինչ։ Ես շատ աւելի ուրախ կ'ըլլայի, եթէ չսպաննէին թագաւորը, բայց եթէ հարցնէին՝ «ինչո՞ւ համար», դժուար պիտի կարենայի պատասխանել ատոր։ Բայց ատոր փոխարէն ինծի կը պատասխանեն. չէ՞ որ առաջ, առանց պատճառի, մարդիկը կախաղան կը բարձրացնէին։ Ես ինքս անձամբ տեսայ, որ կախել տուին մարդ մը, որ կին մը եւ եօթը զաւակներ ունէր. եւ գիտէ՞ք ինչու համար. որովհետեւ հրացան արձակած էր թագաւորին այծեամին վրայ։ Երկու կողմերն ալ իրենց ըսելիքը ունին։

Կրկին լռեց մուրացիկը. յետոյ շարունակեց.

— Դուք ի հարկէ գիտէք. կ'երթան կուգան, բաներ կ'անցնին կը դառնան։ Ես չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ կը կատարուի, ես կ'ապրիմ միայնակ աստղերու տակ։

Տելմարք նորէն ընդհատեց եւ խորասուզուեցաւ մտածութեան մէջ. յետոյ կրկին վերսկսաւ.

— Ես քիչ մը կը հասկնամ ոսկորները տեղը դնելէ, քիչ մըն ալ բժշկութենէ. կը ճանչնամ խոտերու յատկութիւնները. նոյնպէս գիտեմ բոյսերէն օգտակար դեղեր պատրաստել։ Գիւղացիները կը տեսնեն, որ ես ամէն չնչին բանի վրայ ուշադրութիւն կը դարձնեմ. ատոր համար զիս վհուկի տեղ դրած են։ Երբ կը մտածեմ բոյսերու վրայ, անոնք կը կարծեն որ ամէն բան գիտեմ։

— Դուք տեղացի՞ էք, հարցուց մարքիզը։

— Ես այստեղէն երբեք դուրս չեմ ելած։

— Զիս կը ճանչնա՞ք։

— Անտարակոյս. վերջին անգամ ես ձեզ տեսայ ասկէ երկու տարի առաջ, երբ դուք կ'ուղեւորէիք Անգլիա։ Այդպէս ալ այժմ. կը տեսնեմ, որ աւազակոյտի վրայ մարդ մը կանգնած է, բարձրահասակ մարդ մը, որովհետեւ բարձրահասակ մարդիկ այստեղ հազուագիւտ են. Պրըթանիը կարճերու աշխարհ է, նորէն ուշադրութեամբ կը նայէի. յայտարարութիւնը կարդացած էի. մտքես կ'ըսեմ՝ «տե՛ս, չըլլայ թէ ան է». երբ դուք վար իջաք լուսնակի լոյսով, ես ձեզ արդէն ճանչցայ։

— Իսկ ես ձեզ չեմ ճանչնար։

— Դուք զիս տեսած էք, բայց չէք դիտած. իսկ ես ձեզ թէ՛ տեսած եւ թէ դիտած եմ։ Մուրացիկը եւ անցորդը իրարու վրայ միեւնոյն աչքերով չեն նայիր։

— Մի՞թէ առաջները ես ձեզի հանդիպած եմ։

— Շատ անգամ հանդիպած էք, որովհետեւ ես ձեր մուրացիկն էի, նստած՝ ձեր դղեակի ներքեւի ճամբուն վրայ, ես ողորմութիւն կը խնդրէի։ Անգամ մը դուք պատահած ժամանակ ինծի ողորմութիւն տուած էք. բայց ով որ կուտայ, ատիկա չի նայիր. ստացողն է որ զննելով կը դիտէ։ Մուրացկանը, ինքնըստինքեան լրտես մըն է. բայց ես երբեք չեմ ուզեր անազնիւ դառնալ, լրտես ըլլալ, թէեւ շատ անգամ անօթութենէ տանջուած եմ։ Ես ձեռքս կ'երկնցնէի դէպի ձեզ. դուք միայն ձեռքը կը տեսնէիք եւ այնտեղ կը ձգէիք ողորմութիւնը, որուն ես այնքան պէտք ունէի առտուն, որպէսզի անօթութենէ չմեռնիմ իրիկունը։ Քանի անգամ ամբողջ օրը ոչինչ չեմ կերած. շա՛տ է պատահած, որ սու մը կեանքս փրկած է։ Ես ձեզ պարտաւոր եմ կեանքս. ահա կը վերադարձնեմ իմ այդ պարտքը։

— Իրաւ դուք կը փրկէք իմ կեանքս։

— Այո՛, ես կը փրկեմ, տէր իմ։

Այստեղ Տելմարքի ձայնը լուրջ արտայայտութիւն մը ստացաւ։

— Բայց միայն պայմանով մը։

— Ի՞նչ պայմանով։

— Դուք որ եկած էք այստեղ, չարիք չպիտի ընէք։

— Ընդհակառակը ես եկած եմ բարիք ընելու, պատասխանեց մարքիզը։

— Քնանա՛նք, ըսաւ մուրացիկը։

Պառկեցան քով քովի, ծովային մամուռէ անկողնի վրայ։ Մուրացիկը իսկոյն քնացաւ, իսկ մարքիզը թէեւ շատ յոգնած, բայց խորասուզուած էր մտածութիւններու մէջ, յետոյ անիկա դարձաւ, այս մթութեան մէջ նայեցաւ մուրացիկին եւ պառկեցաւ։ Պառկիլ այս անկողնին վրայ՝ կը նշանակէ պառկիլ գետնին վրայ։ Անիկա օգուտ քաղեց այս հանգամանքէն եւ իր ականջը գետնին վրայ դրաւ եւ սկսաւ մտիկ ընել։ Գետնին տակէն խուլ շշնչիւն մը կուգար, որովհետեւ ձայն կը տարածուէր գետնին խոր խաւերուն մէջ։ Զանգակներու աղմուկն էր որ կը հասնէր իր ականջին։

Դեռ ահազանգը կը շարունակուէր։ Մարքիզը քնացաւ։

(Շար.)

րուն տպաւորութիւնը: Կը կարծուի սակայն, թէ Խ. կառավարութիւնը դրական պատասխան պիտի տայ այս առաջարկներուն:

*** «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Գերմանիա նոր խաղեր կը փորձէ, խափանելու համար Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան միացումը արեւմտեան պետութեանց զինակցութեան: Կ'ըսուի թէ Գերմանիա լայն վարկեր առաջարկած է Մոսկուայի, ամէն տեսակ ապրանքներ ճարելու համար, բայց խորհրդային կառավարութիւնը մերժած է:

Լոնտոնի մէջ անհամբեր կը սպասեն Մոսկուայի վերջնական պատասխանին:

*** Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր տհաճութիւն յայտնած է Ֆոն Փափէնի ձախողութեան համար, իսկ այս վերջինը պատասխանած է թէ իր պաշտօնը դժուարացած էր, որովհետեւ սպայակոյտին եւ գաղտնի ոստիկանութեան (Կէսթափօ) գործակալները ճախուեր քարոզութիւններ կատարած էին Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ, իր ժամանումէն առաջ: Թուրքիոյ վարիչ շրջանակներուն ուշադրութիւնը գրաւած էր գերման զինուորական մարզիչներու տարօրինակ աշխատանքը: Միւս կողմէ, Անգարա միշտ աչքի առջեւ ունէր իտալական սպառնալիքը դէպ ի Փոքր Ասիա, Ցունաստանի ճամբով եւ Երկոտասան կղզիներէն:

Իտալական մամուլը կը շարունակէ սլաքներ ուղղել Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ, ծրագրուած համաձայնութեան եւ Սանճաքի հարցին առթիւ: Այս առթիւ կ'ազդարարեն թէ Առանցքը իր կարգին միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, երբ ստորագրուի անգլեւխորհրդային համաձայնութիւնը:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա կը շարունակեն ճնշել Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ: Կոմս Չիանօ խոստացեր է Պուլկարիոյ միացնել ոչ միայն հարաւային Տոպրուճան, այլ եւ սերպիական եւ յունական Մակեդոնիոյ մէկ մեծ մասը, ինչպէս եւ դէպ ի ծով ելք՝ Տէտէ Աղաճով:

*** Պ. Վ. Կայտա, Մուսոլինիի Թարգմանը, շօշափելով «կենսական տարածութեան» խնդիրը, կ'ազդարարէ.

— «Նոր տարածութեանց խնդիրը կենսական է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար: Ահա թէ ինչո՛ւ անոնք դարձած են այն ազգերուն դէմ որոնք արդէն ունին ոչ միայն կենսական, այլ եւ աւելորդ տարածութիւններ: Անգլիա եւ Ֆրանսա մերժելով գործակցութիւնը, կ'ուզեն յարուցանել պատերազմ մը որ պատմութեան մէջ պիտի կոչուի ճակատագրական պայթումը ազգերու դասակարգային պայքարին»:

Եզրակացութիւն,— ժողովրդավար պետութիւնները պէտք է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ տան «աւելորդ»ը:

Ճափոնական սպառնալիք մը

Ճափոնական կարեւոր թերթ մը իր վերջին խմբագրականով կ'ազդարարէ թէ Ճափոն փոխադարձաբար միջոցներ ձեռք պիտի առնէ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան դէմ, եթէ ծրագրուած անգլեւխորհրդային դաշինքը վնասէ ճափոնական շահերուն, Ծայր. Արեւելքի մէջ: Կը նշանակէ թէ Ճափոն ի հարկին պիտի միանայ իտալեւգերման զինակցութեան:

*** Չինական ինը նաւահանգիստներ փակուեցան օտար նաւերու առջեւ, ճափոնական իշխանութեանց կողմէ:

*** Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, պատերազմին սկիզբէն մինչեւ ապրիլ սպաննուած են 936,345 Չինացիներ: Երկու միլիոն 300 հազար Չինացիներ կուելու անկարողութեան մատնուած են: Ճափոն գրաւած է 1,562,938 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն, այսինքն ճափոնական կայսրութեան կրկնապատիկը, բուն Չինաստանի 50 առ հարիւրը, իսկ բովանդակ Չինաստանի 16 առ հարիւրը: Ճափոն գրաւած է նաեւ 215,000 հրացան, 8360 թեթեւ եւ 3346 ծանր գնդացիր, 815 դաշտային թնդանօթ եւն.:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ որոշեց 50 առ հարիւր պակսեցնել իր արտածումները դէպի Գերմանիա, յառաջիկայ երեք ամիսներու ընթացքին: Մինչեւ հիմա արտածումներու գումարը կը հասնէր ամսական մէկ միլիոն ոսկիի: Այս որոշումն ալ հետեւանք է Տանցիկի վէճին: Լեհաստան հարկադրուած է խստօրէն կրճատել հանքածուխի, ուտելիքի եւն. արտածումները: Գերմանիան ալ իր կարգին դրեթէ դադրեցուցած է ամիսներ առաջ ապսպրուած մեքենաներու եւ սպառազինութեանց յանձնումը. այնպէս որ Լեհաստան ստիպուած է ապսպրանք տալ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ մէջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար Լէոն Ժուհօ խոստովանեցաւ թէ 1936էն ի վեր անդամներու թիւը պակսած է 20 առ հարիւր համեմատութեամբ,— մէկ միլիոն հոգի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ անգլ. զօրքն ու ոստիկանութիւնը ոչնչացուցին արաբական հրոսախումբ մը, Թուլկարէմի մէջ: Սպաննուեցան երեք հոգի:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ունկնդրութեան ընդունեց Գերմանիոյ օդային պատուիրակութեան նախագահը, որ այժմ Հռոմ կը գտնուի: Իտալական շրջանակներու մէջ կ'ըսուի, թէ այս այցելութեան նպատակն է մշակել գործակցութեան այնպիսի ծրագիր մը, որով հնարաւոր ըլլայ միացեալ հրամանատարութեամբ արագ հարուածներ իջեցնել թշնամիին, եթէ պատերազմ ծագի:

ՍՊԱՆԻՈՅ իտալացի զինուորները կը շարունակեն մեկնիլ Սպանիայէն: Սպանիական կառավարութիւնը զէնքի տակ կանչեց 29 տարեկան զինուորցուները, ընդամէնը 300,000 հոգի: Սպանիական բանակի թիւը այժմ 700,000 է:

ՓՐՈՖ. ՍՑՆՇԹԱՅՆ Նիւ-Եորքի մէջ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յորդորեց որ Հրեաները համբերատար ըլլան եւ Անգլիոյ դէմ թշնամական քայլեր չառնեն: «Ցիշեցէք թէ Անգլիոյ թշնամիները մեր ալ ոխերիմ թշնամիներն են: Հակառակ բոլոր յուսախաբութեանց՝ մեզի համար կենսական է որ պահպանուին Անգլիոյ դիրքը եւ ազդեցութիւնը»:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց խորհրդարանին, որով կ'առաջարկէ շինել 3—4 մեծ մարտանաւ, 25—30,000 թոն տարողութեամբ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու ռումբեր պայթեցան սինէմայի մը մէջ, սպաննելով չորս հոգի եւ վիրաւորելով բազմաթիւ հանդիսականներ: Զոհերը մեծ մասով Արաբներ են: Խուզարկութեան ատեն երրորդ ռումբ մըն ալ գտնուեցաւ: Հայֆայի մօտ սպաննուեցան գիւղացի մը եւ չորս կիներ: Ուրիշ չորս կիներ եւ տղայ մըն ալ վիրաւորուեցան:

ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՄԵՐԿ մարդ մը առջի օր Քոլէժ Սթանիսլասի մէկ դասարանը մտնելով, ամպիոն բարձրացաւ եւ սկսաւ դաս տալ... պարապ նստարաններուն եւ զինուորական եղանակներ երգել: Տղաները ձայնէն արթննալով, անմիջապէս դասարան մտան եւ ափ ի բերան մնացին: Ոստիկանները հասան միասին բերելով ծածկոց մը, եւ ուղղակի պահականոց առաջնորդեցին այս նորօրինակ Ադամը, որ խմած – խմած եւ քաղաքը ծախած էր, Հոգեգալուստի առթիւ:

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԺԻԽՍԹԷՆ ԿՈՏԱՌ Պոլիս հասած ըլլալով, հրաւիրուեցաւ կարգ մը դասախօսութիւններ կատարել համալսարանին մէջ, Իլիրդի մասին:

Կարուձեւի ձրի դասընթացք

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի կարուձեւի դասընթացքը տեղի կ'ունենայ ամէն Երկուշաբթի գիշեր ժամը 9ին, 66 Rue d'Hauteville, Paris (10), Տիկ. Ուսնեանի բնակարանը: Կը հրաւիրուին քոյր մասնաճիւղերու փափաքող անդամուհիները: Տախսերու մասնակցութիւն՝ 5 ֆր. ամսական:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Օրթագիւղցի (Պրուսայի շրջան) Հայրենիքյաւ Թօքաեան, ամուսնոյն անունը՝ Առաքել, հօր անուն՝ Փիլիպոս Դագազեան (կօշկակար), մօր անուն՝ Քէօր Տօնիկեան, (որ կը զբաղէր ֆրանկախուի բժշկութեամբ): Հայրենիքյաւ տեղահանութեան շրջանին կը գտնուէր Տէր Զօրի կողմերը: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Մաքրուհի Բերլեանի, Grand Isga, Fréjus (Var), France: Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, 4 ՅՈՒՆԻՍ 1939, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2,45ԻՆ Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ
19, Rue Blanche (métro : Trinité)

Փարիզահայ ամենասիրուած գերասաններ՝ ԳՄԲԷԹԵԱՆ, ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, Տիկիններ՝ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, Կ. ՍԷՏԷՖԵԱՆ եւայլն կը ներկայացնեն

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

Փարիզահայ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն երեք արար ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՒ ՍԻՐԱՅՕԺԱՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՔՆԱՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Մուտք՝ 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հ. Սամուէլ, 51, rue Mr le Prince, Paris 6.

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՄԲԱԿ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 Մայիս, Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 21ին, Միութեան կեդրոնը 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «Բագուի դէպքերը եւ անոնց ազդեցութիւնը Հայաստանի հանրապետութեան ստեղծման վրայ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 1 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայ Երուսաղէմը»:

Ծանօթ.— Միութեան գրադարանը բաց է ամէն Հինգշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները ժամը 9—12:

Դասախօսութիւն

Ֆ. Կ. Խաչի Վարչութեան գործիչներու պատրաստութեան դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին Բարեգործականի շէնքին մէջ, 8 ռիւ Պոսիւէ: Կը դասախօսէ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մ. ՃԻՒՂԸ (1929-1939)

ԿԸ ՏՕՆԷ ԻՐ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

11 ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3-12

157 bis Rue Jean-Jaurès, Maison Alfortի շքեղ պարասրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ԽՕՍԻ ՕՐ. ՓԼՕՐԱ-ԱՆԱՀԻՏ

Գեղարուեստական բաժին՝ կապոյտ Խաչի Սանուց Միութիւններու կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

Կը նուագէ Թախտա ԳԱՐԵԳԻՆ — Ընտիր ճաշ, ճոխ պիւֆէ

Մուտք 6 ֆրանք

Պաթիյէն առնել Թիւ 81 օթօպիւսը եւ իջնել Maison Alfortի վերջաւորութեան:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ

3 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8,30ԻՆ

Salle Chopin, 8, Rue Daru, Մէթրօ Ternes

Մասնակցութեամբ Paul Derenneի եւ Պ. Գ. ՅԱԼԷՄՇԱՀԻ

Դաշնակով կ'ընկերակցի Irène Aïtoff

Գիները՝ 25, 20, 15 եւ 10 ֆրանք: Տոմսերը կը ծախուին Հրանտ Սամուէլ գրատուն, ճաշարան Ֆլօրիա, 61 rue Mr. le Prince, գրատուն Պ. Պարսամեան, 46 rue Richer եւ Salle Chopin:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ

Մեծադիր հատոր մը, աւելի քան 300 էջերէ եւ 100է աւելի նըկարներէ բաղկացած:

Մարզանքը Հայոց մէջ՝ հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Հայ մարզական նոր շարժման ամբողջական պատկերը, ու Հ. Մ. Ը. Մ.ի 20 ամեայ կեանքը:

Ստանալու համար դիմել «Յառաջ» եւ «Ապագայ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ Հ. Սամուէլ եւ Մ. Պարսամեան գրատուները: Գեղեցիկ տպագրութիւն: Գին 40 ֆրանք, Արտասահման՝ 50 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ
(ՆՇԽԱՐՆԵՐ ԱՏԱՓԱԶԱՐԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Պատկերներ Ատափազարի կեանքէն եւ գաւառական խոնարհ դասակարգին ապրումներէն: Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենաբաղձութեամբ: Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կէտ մը պիտի գտնէ անպայման:

Ստուար հատոր մը 256 էջ: Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ: Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN
10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

ՅԱԿՈԲ ՁԱՔՐԵԱՆ
FABRIQUE DE PARFUMS
14 RUE CARLE-HEBERT, Courbevoie, Seine. Tél. Défense 10—55
Օ ՏԸ ՔՈԼՈՆԸ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
TCHAKER ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ
Կը ծախուին՝ Թոռւա Քաւքիէ, Պոնմառշէ, Բրէնթան, Կալըրի Լաֆայէթ վաճառատուններու եւ 42 Bld. de Strasbourg:
Մէկ լիտրը՝ 75, ½ լիտրը՝ 40, ¼ լիտրը՝ 25 եւ 1/8 լիտրը՝ 15 ֆր.:

ՄՕՏԵՐՍ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

"Bonjour au Moussadagh,,

ԳՐԵՑ՝ *PAUL DU VÉOU*

(Հեղինակին ճամբորդութիւնը Ալէքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, երակուտական Գ. Gautherotի հետ, 1939 Ապրիլին, քարտէսներով եւ լուսանկարներով). Հրատարակութիւն Միջերկրականի Կոմիտէին, Ընտիր թուղթի վրայ (թիւ 1—5, առաջին երեքը բաժանորդագրուած) 100 ֆր.:

Հոլանտական թուղթի վրայ (թիւ 6—15, թիւ 6էն 10 բաժանորդագրուած) 76 ֆր.:

Ուրիշ ընտիր թուղթի մը վրայ տպագրուած թիւ 16—35 (թիւ 16էն 19 բաժանորդագրուած) 35 ֆր.:

Սովորական տպագրութեան գինն է 15 ֆր.:

Փոխարժէքը չէքով ղրկել à l'ordre de Mademoiselle Andrée Gaudin, 78, Av. des Champs Elysées, Paris (8e).

Շքեղ տպագրութիւնները պիտի ստորագրուին հեղինակին կողմէ:

Առաքումները անմիջապէս պիտի կատարուին: Անուն, մականուն եւ հասցէ գրել յստակօրէն, գլխագիր:

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աղքատները ձրիաբար. Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ
230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64
Autobus 8—28—AE—CB—123

DOUBLURES — TOILE
ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
FOURNITURES POUR TAILLEURS
48, Rue Richer, Paris 9e — Métro : Cadet et Peletier
Téléph.: Provence 13.20
Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ: Վաճառատունը բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 բացի Կիրակի օրերէ: Ֆրանսական եւ անգլիական կերպասի տուներու ներկայացուցիչ: Ֆրանսական ամենալաւ Crin, Crin Guipéի գործարանին ընդհ. ներկայացուցիչ Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար:

Ա. ՅՈՎԻԿԵԱՆ
Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge, Paris (9), Métro: Cadet Tél. Tru. 12—90
Վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներ: Մասնագէտ օտարներու վերաբերեալ աշխատութեան նոր օրէնքներու:
Հեղինակ՝ « Le Nouveau Statut des Etrangers »
Գին՝ 5 ֆր. փոստի ծախքով 6 ֆր.: (Բոլոր օտարներու անհրաժեշտ): Ընդունելութիւն ժամը 5–7 և ժամադրութեամբ

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆԻ
Գրասենեակը փոխադրուած է
21, RUE BAUDIN, PARIS (9e) Tél. Tru: 29 - 39
(Մէթրօ Cadet, Սգուար Մօնթօլօնի և րիւ Լաֆայէթի անկիւնը)
Ընդունելութիւն ամէն օր 9էն 11 եւ 5է 7 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme . . Paris (13)